

TRENT UNIVERSITY

LIBRARY
OF RELIGION

cc

T. 23A

T 16

F.G

INSTITUTIONES IURIS CANONICI

P. MATTHAEUS CONTE A CORONATA O. M. C.

: : DOCTOR ET LECTOR IURIS CANONICI : :
IN ARCHID. GENUEN. EXAMINATOR PROSYNODALIS

Conte, Matteo
...

INSTITUTIONES IURIS CANONICI

AD USUM

UTRIUSQUE CLERI ET SCHOLARUM

Volumen I.

Normae generales
De Clericis
De Religiosis
De Laicis.

TAURINI (Italia)

Ex Officina Libraria MARIETTI anno 1820 condita
nunc MARII E. MARIETTI Sanctae Sedis Apostolicae, S. RR. Congr.
et Archiepiscopi Taurinensis Typographi

MCMXXVIII

Cum opus, cui titulus «**Institutiones Iuris Canonici**», Volumen primum, a Rev.do P. MATTHAEO A CORONATA, Ordinis Nostri Alumno in Provincia Genuensi, a duobus eiusdem Nostri Ordinis Patribus, quibus id commisimus, relectum et approbatum fuerit: praesentium tenore facultatem concedimus ut, servatis ceteris de iure servandis, typis demandari et publici iuris fieri possit.

Datum Romae, e Curia Nostra generali,
die 8 Novembris 1927.

Fr. MELCHIOR A BENISA,
Min. Generalis Ord. Capuccinorum.

LR

KBG

CTI

V.1

Nihil obstat.

Cherii, 11 Octobris 1927.

P. ANGELUS TAVERNA S. I., *Rev. Archiep.*

Imprimatur.

C. FRANCISCUS DUVINA, *Prov. Gen.*

PRAEFATIO

Promulgato Codice iuris canonici, plurima statim edi coepta sunt opera sive speciales aliquas quaestiones tractantia, sive etiam manualia ad studentium atque professorum utilitatem. Illa tamen plerumque nimis diffusa plurima volumina complectentia utillima utique professoribus at nimis ardua pro alumnis evaserunt; haec vero plerumque facilia quidem alumnis, at nimis synthetica aliquibus visa sunt. His defectibus obviare intendens hoc novum manuale componere tentavi quod simul scholae et vitae inservire debeat.

Numquid finem mihi propositum plene attigisse putabo? Absit. Meis viribus, fatear, opus nimis arduum imposui. Edo tamen librum quem iamdiu amicis promiseram, quique benigne mea priora opera animo benevolo susceperere. Mihi satis erit aliquem lapidem obtulisse aliis aedificantibus ad facilius eis reddendum opus arduum Commentarii totius Codicis iuris canonici.

Opus constabit duobus voluminibus, grandioris utique molis pro alumnis scholarum theologicarum; at magnae moli obviare intendi claram, uti puto, methodum adhibendo et differentia introducta diversi generis scripturarum. Alumnis scholarum sufficere existimo si optime quae scripturae grandiori impressa sunt didicerint. Alia quae scriptura minori aut in notis scripta sunt non scholae directe, sed vitae scripta sunt. In notis quippe multae disputationes et inter auctores diversae opiniones relatae sunt, quae, lo-

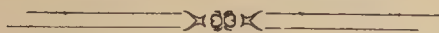
corum et temporum adiunctis consideratis, quandoque utiles esse possunt. Meam mentem aperire generatim non detrectavi, quandoque tamen et ipse haerens animo, aliorum opiniones referre simpliciter volui, iudicium sapientioribus lectoribus remittens.

Faxit Deus ut opus legum ecclesiasticarum cognitionem in clero et populo diffundat ut facilius etiam in praxim deduci possint cum magna Ecclesiae universae utilitate.

Genuae, S. Bernardini, die Nativitatis B. M. V. 1927.

P. MATTHAEUS A CORONATA O. M. Cap.

INSTITUTIONES IURIS CANONICI

LIBER PRIMUS NORMAE GENERALES

TITULUS I.

DE LEGIBUS ECCLESIASTICIS

1. — Cum Codex iuris canonici sit perfectissima legum ecclesiasticarum systematica collectio, iam planum est, ante omnia, perfectam ideam legis ecclesiasticae ab ipso tradi. Hoc ipsum et nos faciemus, ordinem systematicum ipsius Codicis, quantum fieri potest, non solum in hoc titulo sed etiam in aliis sequuti.

Art. I. — NOTIO ET DIVISIO LEGIS ECCLESIASTICAE.

2. — I. Notio legis ecclesiasticae¹. - *Lex ecclesiastica est praeceptum rationale, commune et stabile, obligatorio modo communitati perfectae, ab eo qui in eam ecclesiastica iurisdictione gaudet, propositum et promulgatum*; vel: « *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui communitatis ecclesiasticae curam habet, promulgata* »².

1° Utraque definitio vel descriptio est recta, prior tamen melius specificat quae ad essentiam legis referuntur. Igitur lex:

a) Dicitur *praeceptum* ... *obligatorio modo* ... *propositum*, quo distin-

¹ Etymologiam vocis *legis* alii a *legendo*, alii rectius a *ligando* habent, quia per illam homines morali vinculo ligantur ad aliquid (Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, I, 2, n. 22; Raus, *Institutiones canonicae*, 1924, n. 31).

² Wernz, *Ius decretalium*, I, 89, II; Raus, *l. c.* 31.

Lex quandoque indifferenter pro iure accipitur; quandoque pro aliquo speciali iuris praecepto, unde: *Ius generale nomen est, lex autem iuris est species*. C. 2, D. 1.

Saepius tamen, nostris diebus, nomen *legis* adhibetur ut genericum ad leges cum morales seu mere ethicas, tum ad leges iuridicas designandas; unde haec iuris definitio a Pöschl data: *Ius est idea potestatis socialis ordinatae, corroborata auctoritativis praeceptis ad eius executionem* (cfr. Haring, *Grundzüge des Katholischen Kirchenrechts*³, p. 3, nota 6, § 2).

guatur a consilio, adhortatione, instructione, etc. Obligatio aliqualis ut effectus legis, est eidem essentialis et habetur sive in legibus positive aliquid praecipientibus, sive in prohibentibus, inhabilitantibus et irritantibus, nec non in pure poenalibus.

Quandoque verba legis *monitum*, *adhortationem* aut *instructionem* sonant, quae tamen veram legem continent; quare non nimis verbis insistendum est ¹.

b) *Rationale* - quo praesertim materia seu obiectum legis designatur de quo mox fusius loquemur. Homo enim ens rationale est, et rationali modo ad suum finem dirigendus.

c) *Commune* - quod, scilicet, ad bonum totius communitatis, cui lex datur, tendit; idque dupliciter evenire poterit: *directe* et *indirecte*; nec enim necessarium est ut immediate et directe bonum commune semper legibus intendatur, sed sufficit ut id indirecte, assecutione immediata boni privatorum, et remote intendatur; tunc enim recte communitas aliqua procedit, si singuli se bene habeant ².

Differt autem ex hoc lex a praecepto striete sumpto quod ad bonum singulorum directe et exclusive tendere potest.

d) *Stabile*. - Aliquali stabilitate gaudere debere legem omnes admittunt; antiquiores perpetuitatem requirebant ³. Istam tamen conditionem non requirunt plures moderniores ex similitudine cum legibus civilibus, quae hanc conditionem non requirunt, modo a potestate legifera procedant ⁴.

e) *Communitati perfectae* - non certe perfectae eo sensu quo in iure publico de societate perfecta seu independenti loquuti sumus, sed *perfectae* eo sensu quod regiminis politici capax sit; non enim quaelibet communitas aut societas legis etiam recipiendae capax est, sed aliqualis perfectio requiritur ut dioecesis, Ordo religiosus vel etiam religio votorum simplicium, etc. ⁵.

f) *Ab eo qui in eam eccles. iurisdict. gaudet*. - Iurisdictio est potestas publica regendi subditos in ordine ad finem societatis perfectae; civilis aut ecclesiastica est, et licet utraque a Deo procedat, altera tamen ab altera sua explicatione essentialiter differt, illa enim, populo mediante, principi datur, haec autem principi directe conceditur; quam ob rem is unus in Ecclesia leges ferre poterit qui ad hoc potestatem a R. Pontifice consecutus sit; in civili vero societate is cui a populo facta sit potestas.

g) *Propositum et promulgatum*. - De promulgationis necessitate et essentia fusius agemus.

2° Differt lex:

a) *A praecepto*, quod ad bonum etiam personale datur, et personis singularibus, atque ex potestate etiam domestica (cfr. infra, n. 31 sq.).

¹ Cfr., e. g., *Instruct. S. C. de Religiosis*, 29 iulii 1909, qua quaedam expresse praeci-
piuntur, licet *instructio* nominetur. Maroto, *Institutiones*, I, n. 180, A.

² Vermeersch, *Theologiae moralis principia, responsa, consilia*, I, 161, 5; Hergenröther-
Hollweck, *Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts* ², 154, pag. 132, nota 6.

³ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, n. 33-34.

⁴ Maroto, *l. c.*, 180, D.

⁵ Maroto, *l. c.*, 180, C; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts* (1923), p. 29.

b) *A statutis*, quae sensu proprio et stricto sunt ordinationes ad modum legum latae a communitate vel coetu personarum seu a persona morali collegiali legis etiam recipiendae incapaci aut iurisdictione destituta ex potestate dominativa. Appellantur etiam constitutiones, regulae, normae, ordinationes, dispositiones etc. quae tamen nomina quandoque etiam stricte dictas leges speciales designant. Immo *statuta* proprie dicta si speciali confirmatione Superioris competentis ecclesiastici roborentur, *leges* evadere possunt, dummodo de communitate aut coetu personarum legis recipiendae capaci agatur. Per se tamen *statuta* leges non sunt, quia a potestate non iurisdictionali procedunt ¹.

c) *A decretis*, quae sunt actus potestatis iurisdictionalis gubernativae seu administrativae quibus aliqua minoris momenti decernuntur vel pro aliquo loco vel pro aliquibus personis, vel pro tota etiam communitate. Decreta toti communitati data vix a lege proprie dicta differre videntur, nisi quod a potestate legifera stricte dicta non procedunt ².

d) *Ab instructionibus*, quae sunt actus potestatis administrativae quibus leges latae et promulgatae executioni demandantur. *Instructio* vi nominis de se obligationem non importat; revera tamen quandoque legi, cuius executioni destinatur, novam aliquam obligationem addit ³.

Idem fere ac de *instructionibus* affirmari potest de aliis institutis iuridicis in iure nostro non undequaque definitis ut de *consiliis*, de *monitis*, de *adhortationibus*, de *regulis*, de *normis*, etc. similibus; quae de se obligationem non implicant; quandoque tamen ex mente illa ferentis seu legislatoris vera praecepta aut etiam leges continent. Ex quibus patet non nimis his in rebus formulis verborum insistendum esse ⁴.

3. — II. Divisio legum. - Omissis aliis divisionibus intellectu facilioribus, leges ecclesiasticae esse possunt:

1° **Ratione ambitus:** a) *Universales* et *particulares*, prout ad universum orbem aut ad territorium determinatum extenduntur (divisio ratione territorii).

b) *Generales* et *singulares*, prout omnes fideles aut determinatas tantum fidelium classes ut, e. g., clericos, religiosos obligant (ratione personarum).

c) *Communes* et *speciales*: illae normam ordinarie servandam; hae exceptionem sive odiosam sive favorabilem designant. Leges

¹ Cfr. Maroto, l. c., 269-271; *Statuta* ius constituunt quod auctores germanici ius autonomum vocant; cfr. Haring, *Grundzüge des Katholischen Kirchenrechts* ³, § 15, pag. 31; Eichmann, *Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts*, § 10, pag. 29; § 78, pag. 177.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome* I², 104; Maroto, l. c., 274-275, ubi etiam de decretis processualibus etc.; Chelodi, l. c., 61, b et 64.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome* I², 104; Maroto, l. c., 337, F et 180, A, a; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, § 10, pag. 30, 5.

⁴ Cfr. Maroto, l. c., 180, A.

communes aut generales aut singulares esse possunt, ut, e. g., *ius commune regularium* ¹.

d) *Personales* ² et *territoriales*: *illae* subditorum personam afficiunt eamque quolibet se conferat sequuntur ut, e. g., leges et regulae religiosorum; *hae* vero subditum intra praecipientis tantummodo territorium afficiunt, nec ultra eum sequuntur.

Codex haec habet: « lex non praesumitur personalis, sed territorialis, nisi aliud constet » ³.

Auctores qui ante Codicem scripserunt ex c. 2, I, II, in 6°, *extra territorium ius dicenti non pareatur impune*, leges particulares Episcoporum et Conciliorum topicorum docebant mere territoriales esse et quidem ex defectu potestatis in legislatore. Hoc principium iure Codicis abrogatum videtur et nunc etiam Episcopis aut Conciliis particularibus potestas est agnoscenda legem personalem ferendi. Attenta enim terminologia Codicis, potestas legislativa contineri dicenda est in potestate voluntaria de qua in c. 201, § 3 ⁴.

2° **Ratione effectuum**: a) *Praecipientes* seu *praescribentes*, quibus aliquid positive faciendum praecipitur: *hae* autem possunt esse *cogentes* aut *dispositivae*, prout absolute aliquid praecipiunt aut tantum conditionate seu ad aliquod beneficium obtinendum.

b) *Prohibentes* et *permittentes*, prout aliquid prohibent aut permittunt.

c) *Poenales*, si poenam in transgressores constituent. *Mere poenales* vocantur si poena, sine morali culpa, fulciantur: eiusmodi sunt regulae et constitutiones plurimarum religionum; *poenales mixtae* quae et culpam et poenam supponunt ⁵.

d) *Inhabilitantes* et *irritantes*, quae actus ipsis contrarios invalidos reddunt: *illae* directe personas iisque mediantibus actus, *hae* actus directe afficientes ⁶.

¹ Haec quidem si proprietatem verborum spectemus, at Codex hac terminologia non semper utitur et leges universales plerumque generales appellat, ac *ius commune* aliquando *ordinarium* cfr., e. g., cc. 13; 14, § 1, 3°, et § 2; 20, 22, et c. 1216, § 1, etc.; cfr. Mario Falco, *Introduzione allo studio del Codex iuris canonici*, 1925, pag. 42-43; Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, vol. I, pag. 40; Wernz, *l. c.*, I, 50, III et 89, III; Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts*, 1905, *ius speciale* definit quod determinatis personis applicandum est, e. g., clericis, religiosis etc. quo sensu *ius speciale* iterum *universale* aut *particulare* esse potest; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, n. 158, pag. 135.

² Territorialis est lex cuius subditi ex relatione ad territorium dignoscuntur; aut cuius obligatio in solo territorio exsequenda est quia id tantum requirit ratio boni communis. Quodsi lex quae viget in determinato territorio si non observetur a subdito etiam extra illud existente, territorio noceat, illa lex personalis fiet. Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 42.

³ C. 8, § 2.

⁴ Maroto, *l. c.*, 183 et 200; Toso, *Commentaria minora*, I^a, pag. 31; contra Chelodi, *Ius de personis*, 61, b; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 101.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, 112, et Maroto, *l. c.*, 219-221.

⁶ E. g., leges irritantes sunt cc. 185; 968, § 1; 433; 1-2, etc.; inhabilitantes cc. 504; 2298, n. 5, etc.

3° **Ratione sanctionis** ¹: a) *Imperfectae*, quibus nulla determinata poena imponitur, sed arbitrio iudicis infligenda relinquitur.

b) *Minus quam perfectae*, quibus poenae determinatae actus tamen valorem non afficientes, imponuntur.

c) *Perfectae*, quarum sanctio actus contrarii invaliditas est ².

In iure canonico regula iuris 64, in 6°, ex iure romano deducta, non est absolute recepta: « *Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi* ». Quae proinde hac alia regula ex c. 16, X, III, 31, deducta, corrigenda est et mitiganda: « *Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem* ». Can. autem 11, generale principium statuitur: « Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus aut actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse vel aequivalenter statuitur ».

d) *Plusquam perfectae*, quae non modo irritatione, verum etiam alia poena firmanantur.

Art. II. — LEGIS PROMULGATIO ET VACATIO.

4. — I. Legis promulgatio.

1° **Quid sit.** - *Promulgatio est legis sollemnis et authentica intimatio communitati facta.*

a) Dicitur *sollemnis*, quia aliqualis *sollemnitas* non externa sed iuridica requiritur; est enim actus legitimus ad legis existentiam probandam.

b) Dicitur *authentica* seu a legislatore facienda; is enim legem proponere debet qui auctoritatem habet.

c) *Communitati facta*: cum enim lex communitatem obligare debeat, eidem intimanda est.

d) *Intimatio* seu denuntiatio: intentio enim legislatoris communitatem obligandi hoc modo unice demonstrari potest.

¹ De legis sanctione agunt philosophi moralistae: ipsa est poena vel praemium a legislatore observatoribus aut transgressoribus legis imposita; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, I, 2, n. 14.

In Statibus vero modernioribus sanctio appellatur ipsa approbatio legis a supremo capite Status quae fit ipsa eius subscriptione legibus facta et qua leges in sua essentia perficiuntur et promulgari debent. Est igitur actus potestatis legislativae. « L'atto con cui acconsentono le due camere consiste in una votazione, e chiamasi *approvazione*; l'atto con cui acconsente il re chiamasi *sanzione*, e consiste nell'apposizione della sua firma, contrassegnata dal ministro proponente. Ogni legge che sia stata approvata dalle due camere, e sanzionata dal re, è perfetta. La sua esecutorietà dipende tuttavia da un atto ulteriore, detto *promulgazione*, col quale il re attesta ai cittadini l'esistenza della legge ed ordina ad essi di osservarla, e alle autorità di farla osservare » (Pacchioni, *Elementi di diritto civile* ¹, 1921, n. 33, pag. 36-37); Vermeersch, *Theologiae moralis principia, responsa, consilia*, I, n. 175; Cathrein, *Filosofia morale*, vol. I, pag. 464-476; Vaccaro Russo, *Diritto civile* ², n. 4; Loris, *Compendio di diritto civile* ³, pag. 12; eodem sensu pro iure nostro intelligit sanctionem Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts* (1923), pag. 29; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 156, pag. 133.

² Haring, *Grundzüge*, pag. 32; Augustine, *A Commentary I* ⁴, pag. 84; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, n. 158, pag. 135.

Differt autem promulgatio a *divulgatione* quae generatim ipsam promulgationem sequitur, quaeque successive, non unico actu, ut promulgatio, fit, nec necessario actibus legitimis, sed etiam privatis. Item a *notitia* differt quae est ipsa legis existentis cognitio, quaeque, promulgatione valida, abesse potest, et, promulgatione non exstante, adesse ¹.

2º Promulgationis necessitas. - Promulgationem ita necessariam esse, ut ad ipsius legis intrinsecam essentiam requiratur docuerunt plures auctores; at id probari nequit, quin potius contrarium constat; promulgatio enim est authentica legis publicatio, et legis notio non includit necessario publicationem, « quia de essentia legis est ut sit regula morum; promulgatio autem nec regula est, nec pars regulae, sed actus quo ea subditis ostenditur, exhibetur » ².

Dici autem potest essentialem *extrinsece* legibus esse promulgationem eo sensu quod, sine ipsa, lex obligationem parere nequit; lex enim est regula morum pro subditis, at regula non est efficax nisi certo et sufficienter cognosci possit.

Est igitur promulgatio essentialis extrinseca conditio *sine qua* legis obligatio, etiam irritantis, *non* datur. Hoc autem sensu promulgationem requiri necessario communissime docent auctores contra singularem quorundam opinionem.

Hoc sensu est proinde intelligenda § 1, c. 8 = Dicto Gratiani ad c. 3, D. 4: *Leges instituuntur cum promulgantur* ³.

Promulgatio eodem sensu necessaria est etiam ad legis *proprie dictam authenticam* interpretationem et a fortiori ad interpretationem *extensivam* aut *restrictivam*; non est autem necessaria ad interpretationem specificè comprehensivam, seu ad declarationem legis clarae ⁴.

3º Modus promulgationis. - a) *Historia.* - Varios modos progressu temporis adhibuerunt R.R. Pontifices ad leges promulgandas:

α) Antiquissime promulgatio legum ecclesiasticarum sive Conciliorum, sive R.R. Pontificum, facta est transmissione ipsarum legum seu transum-

¹ Ius civile modernum distinguit *promulgationem* a *publicatione*. Legis promulgatio est actus supremæ potestatis executivæ qua lex aliqua ut existens et obligatoria proponitur; publicatio vero est actus quo lex existens civibus de facto intimatur insertionem in *collectione officiali* legum Status et annuntiationem insertionis huiusmodi in ephemeride officiali Regni. Promulgatione lex executiva fit; publicatione obligatoria; publicatio proinde successive fit et completa censetur momento quo legis vacatio cessat. (Cfr. *Codice civile ital. annotato* a Pietrocola et Müller, art. 1, in annotationibus; Vaccaro Russo, *l. c.*, n. 4; Loris, *l. c.*, pag. 12-13; Pacchioni, *Elementi di diritto civile* ¹, 1921, n. 23-24.

² D'Annibale, *Summula* ⁴, I, 116, nota 16.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 100; Maroto, *l. c.*, 188; Chelodi, *l. c.*, 162; Raus, *l. c.*, n. 32, pag. 40; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, n. 105 sq.; Cappello, *Summa iuris publici ecclesiastici*, n. 62, 2.

⁴ C. 17, § 2; cfr. Wernz, *l. c.*, 100, III; proinde nulla interpretatio restrictiva aut extensiva, licet a legislatore procedens vim habet obligandi sine promulgatione; cfr. Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, I, p. 42.

ptorum earundem vel singulis provinciis vel singulis Ordinariis per Primates aut Metropolitans. Hic modus in praxi usque ad saeculum XIII fuit cum aliquali variatione adhibitus.

β) Collectiones authenticæ Decretalium transmissione earundem ad studiorum Universitates promulgatae sunt.

γ) Inde a saeculo XIII usus invaluit promulgandi leges et alia documenta pontificia publicatione in civitate ubi R. Pontifex residebat et praesertim in Urbe; per lectionem in principalioribus basilicis et per affixionem ad aciem Campi Florae, ad valvas basilicarum Vaticanae et Lateranensis, ad Cancellariam Apostolicam.

δ) Congregationes Romanae sufficienter promulgatas considerarunt sua acta publicatione facta a Secretario singularum Congregationum.

ε) Inde ab a. 1870, Sancta Sedes de facto leges promulgare consuevit insertione in ephemeride « *Acta Sanctae Sedis* », et evulgatione facta in eiusdem Sanctae Sedis officiis ¹.

ζ) Non defuerunt aliquando formae speciales promulgationis; ut, e. g., promulgatio c. *Tametsi* Conc. Trid., iussu eiusdem Concilii in singulis paroeciis facienda, ne eodem decreto paroeciae protestantium ligarentur. Decret. « *Ne temere* », 2 aug. 1907, transmissione ad omnes Ordinarios promulgatum.

η) Pius X const. « *Promulgandi* », 29 sept. 1908, hanc materiam primum in Ecclesia ordinavit. Ex iis iam patet usque ad a. 1908 nullum in Ecclesia habitum fuisse ius scriptum circa legum ecclesiasticarum promulgationem, quod variis regalistarum et gallicanorum erroribus de necessitate promulgationis in singulis nationibus faciendae et de *regio placito* ansam prae-buit ².

b) *Ius vicens* - α) *Leges a S. Sede latae*. - Leges ab Apostolica Sede latae promulantur per editionem, non per simplicem insertionem, in *Acta Apost. Sedis*, commentario officiali, nisi in casibus particularibus alius promulgandi modus fuerit praescriptus (c. 9).

Agitur hic de legibus proprie dictis, non de rescriptis, responsis, decretis, instructionibus, etc., quae proprie leges non sunt; leges autem omnes a S. Sede latae comprehenduntur, sive universales, sive generales, sive particulares, sive speciales sive singulares sunt.

Hic modus unice validus est, nisi aliud expresse caveatur.

Promulgatio facta censetur non a die in fine singularum legum apposita, sed a die quo *Commentarium officiale* editur, qui in ipsius externa fascicula assignatur ³.

¹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 191. Inde autem ab a. 1904 etiam de iure promulgatio in *Acta Sanctae Sedis* insertionem fieri coepta est; cfr. *Acta Sanctae Sedis*, vol. 37, pag. 4.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 191; Ferreres, *Institutiones*, I, 149-151; et praesertim Bouix, *De principiis* (1852), pag. 214-225; Chelodi, *l. c.*, 62, c.; Sāgmüller, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts* ³, I, 130.

³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 191; Cocchi, *Commentarium in Codicem iuris canonici*, I, n. 50, pag. 72; cfr. tamen etiam ipsam constit. « *Promulgandi* », ubi omnia RR. Pontificum et omnium S. Sedis dicasteriorum scita in *Acta Ap. S.* promulganda praeciuntur. Cl. Blat, *Commentarium textus Cod. iur. can.*, I, n. 65, docet idem prorsus valere et eodem lato sensu intellegendum esse verbum can. *Leges*, at id non recte affirmari videtur ex cc. 18 et 22; nisi decretum, instructio etc. naturam verae legis induant.

β) *Leges episcopales*. - Cum nec ex natura rei, nec ex iure communi aliqua determinata forma adhibenda praecipitur in promulgatione legum episcopalium aut aliorum Romano Pontifici inferiorum praelatorum, sufficere dicenda est pro his legibus quae libet publicatio communitati quovis modo sive in Synodo dioecessana, sive in Capitulo generali Ordinum religiosorum, sive in ecclesia sive in ephemeridibus facta; nisi forte ab ipsis legislatoribus determinata forma statuta fuerit ¹.

5. — II. Legis vacatio. - 1° *Notio*. - Vacatio legis est congruum temporis spatium a legislatore concessum ut lex sufficienter divulgatur antequam suos effectus sortiatur.

Ex natura rei nulla vacatio legis absolute requiritur; suadetur tamen legislatori, praecipue si de legibus universalibus agitur aut ad magnum territorium sese extendentibus, ut aliqualis et congrua vacatio concedatur ².

2° *Ius vigens*. - a) Leges ab Apostolica Sede latae vim suam exserunt tantum expletis tribus mensibus a die qui *Actorum* numero appositus est, nisi ex natura rei illico ligent, aut in ipsa lege brevior vel longior vacatio specialiter et expresse fuerit statuta.

Ex natura rei vim suam exserunt statim leges ipsam vacationem respicientes; item leges ius divinum declarantes.

Tres menses ita computandi sunt ut dies, qui in prima pagina *Commentarii officialis* invenitur, computetur; menses autem sicut in calendario accipiendi sunt; e. g., si *Acta Apost. Sedis* die 10 ian. inscribantur, tempus vacationis decurrit a primo momento eiusdem diei, et desinit cum ultimo momento diei 9 aprilis, legesque in *Commentario* contentae vim suam exserunt a primo momento diei 10 aprilis ³.

Vacatio a Codice statuta valet pro omnibus legibus, non exclusis permissentibus; poterit tamen valor istarum legum ex epicheia facilius anticipari iuxta R. I., 15 in 6°: « Odia restringi et favores convenit ampliari » ⁴.

b) Leges episcopales et Conciliorum particularium nulla ex iure communi vacatione gaudent; possunt tamen Ordinarii aut Concilia particularia congruentem vacationem concedere ⁵.

¹ Cc. 9; 291, § 1; 335, § 2.

² Ex communi opinione legibus ante Codicem a Sede Apostolica latis, saltem poenabilibus duo menses, ex Nov. 66 Iustiniani, vacationis concedebantur. Nostris tamen diebus opinio ista obsoleverat. Nunc standum est Codici. Chelodi, n. 62; Maroto, 192; Wernz, I, 101; Sägmüller, I. c., I, 131.

³ C. 34, § 3, 1° et 2°; Chelodi, I. c., 62, pag. 100, nota 2; Cocchi, I. c., I, 51; Blat, I. c., I, 65, pag. 81.

⁴ Cfr. Torrubiano Ripoll, *Novissimas institutiones de derecho canonico*, I, pag. 142, n. 87; Ferreres, I. c., I, 153. Santamaria, *Comentarios*, I, 46, exceptionem pro legibus permissivis non admittit.

⁵ Cc. 291, § 1; 335, § 2; 362.

6. — III. **Legis acceptatio et ius remonstrandi.** - 1° Cum in Ecclesia quaelibet iurisdictio a R. Pontifice, cui directe a Christo collata est, dimanet, aut saltem ex iure divino dependenter ab ipso exercenda sit, planum est leges quaslibet ab ipso aut a quolibet alio cui ab eo facultas concessa est, promulgatas, elapso congruo et determinato vacationis tempore vim suam ex se exserere, nec ullam ex parte sive principis, sive inferiorum in Ecclesia praelatorum, sive tandem populi acceptationem requiri ¹. Quapropter iam patet placita regalistarum et gallicanorum, hac de re, ex errata opinione eorundem de origine iurisditionis ecclesiasticae emanare et proinde linquenda esse ².

2° Cum aliqua lex universalis pro aliqua regione, ex particularibus circumstantiis, nimis dura evadere possit, iure Decretalium innixi auctores ante Codicem communiter docebant Episcopos, huiusmodi legis executionem ad tempus suspendere potuisse, dum interim recursus fieret ad S. Sedem ad eius in re mandata attendenda. Huiusmodi facultas, quae *ius remonstrandi* nominata est, et quae mitiori spiritui, quo Ecclesia regitur, valde congruit, a Codice ablata non fuisse videtur ³.

Art. III. — DE OBIECTO LEGIS ECCLESIASTICAE.

7. — Obiectum seu materiam legis appellamus res, vel actiones, vel iura subiectiva circa quae lex aliquid decernit.

I. **De obiecto legis eccles. in genere.** - Ecclesia leges ferre potest de omnibus rebus sive spiritualibus sive etiam temporalibus quae ad suum finem consequendum necessariae vel valde utiles sunt, dummodo lex superior naturalis aut divina positiva non obstat ⁴.

¹ Legi legitimae promulgatae oppositio delictum constituit ecclesiasticum contra auctoritatem; cfr. cc. 2195 et 2331-2333; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 147 sq.; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts* (1923), pag. 32; Augustine, *l. c.*, I, 84, nota 2.

² Wernz, *l. c.*, I, 102; Augustine, *A Commentary on the new Code of canon law*, I⁴, p. 80, nota 2.

³ «Aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis rationabilem causam praetendas, quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum» (c. 5, X, 1, 3); cfr. etiam c. 4, X, 1, 3; c. 1, 1, 2 in 6°; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 143-146; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 159, pag. 136, e; Wernz, *l. c.*, I, 102; Maroto, *l. c.*, I, 193; Chelodi, *l. c.*, 62; Prümmer, *Manuale iuris canonici* ³ (1922), n. 19; Vermeersch, *Theologiae moralis...*, I, 257.

⁴ Generatim loquendo cum quilibet Episcopus catholicus unionem habens cum Sede Apostolica censi debeat filius obediens Supremi Pontificis, si qua lex certo non est publicata in dioecesi, non obligare praesumitur fideles et clericos talis dioecesis. Ita Prümmer, *l. c.*, 19.

⁵ Cfr. Cathrein, *Filosofia morale*, I, 502, ubi a cl. Auctore etiam aliae qualitates ad quamlibet legem humanam necessariae lucide exponuntur.

Istae autem res possibiles, honestae vel saltem ex se indifferentes, iustae et quidem iustitia legali distributiva et commutativa, necessariae vel saltem utiles esse debent si de legibus positivis agatur; malae, aut saltem indifferentes, si de legibus prohibentibus aut irritantibus. Nequit vero Ecclesia omnes actus omnium virtutum praecipere; aut omnium peccatorum actus prohibere.

Ceterum cum fide sciamus Ecclesiam in legibus ferendis indefectibilem esse, de his qualitatibus fusius agere non vacat ¹.

8. — II. Variae quaestiones. - 1° De retroactivitate legis. - Leges respiciunt futura, non praeterita, nisi nominatim in eis de praeteritis caveatur ².

a) Hic canon refertur praesertim ad c. 4 quo iura aliis quaesita, privilegia et indulta a Codice abrogari negatur.

Iura quaesita sunt iura subiectiva quae quis non ex sola legis dispositione, sed ex aliquo facto personali ³ et legitimo acquisivit; e. g., iure veteri cum aetas 14 annorum sufficeret ex iure ecclesiastico ad matrimonium contrahendum, si quis matrimonium contraxisset expleto 14 anno, die 20 ianuarii 1918, eius matrimonium subsisteret et contrahenti omnia iura conubii concederet etiam post Pentecosten a. 1918, licet Codex 16 annos requirat ad matrimonium contrahendum; quia factum personale intervenit; e contra, ille qui quindecim annos natus in pervigilio Pentecostes poterat matrimonium contrahere, si non contraxit nequit amplius illud contrahere insequenti die, quia deest in casu factum personale legitimum ⁴.

Privilegia sunt leges privatae quibus aliquis favor contra vel praeter ius conceditur in perpetuum: si concessio favoris non sit perpetua, sed temporanea, privilegia vocantur *indulta* seu *facultates* seu *privilegia personalia* aut *quasi-privilegia*. Indulta erant facultates ante Codicem concessae Ordinariis, itemque sacerdotibus ad militiam vocatis tempore belli, quae proinde revocatione speciali revocatae fuerunt ⁵.

¹ Wernz, l. c., 96; Maroto, l. c., 182; Hergenröther-Hollweck, l. c., n. 154, pag. 132.

² C. 10; cfr. l. 7, C. I, 14; c. 13, X, I, 2; *Cod. civ. ital.*, Disp. prelim., art. 2, una cum adnot.

³ Cfr. S. C. Concil. 17 mai 1919, *A. A. S.*, X, 351; C. S. 16 oct. 1919, *A. A. S.*, XI, 476. Factum vero legitimum quod ius quaesitum generat potest esse rescriptum vel dispensatio vel iuramentum vel votum publice facta vel denique quilibet actus alius legitimus quo *ius aliquod subiectivum* generatur, ut, e. g., contractus, taxae solutio, etc., nec sufficit sola lex ad ius quaesitum generandum, sed legis executio ex parte illius qui ius quaesitum obtinet. Ex quo patet iura quaesita, etsi personis moralibus concessa, iura esse subiectiva dum e contra privilegia ut iura obiectiva vel subiectiva considerari possunt. Cfr. tamen Vermeersch, *Epitome*, I, n. 45, ubi fusior de hac re exponitur explicatio.

⁴ Cfr. cc. 175; 176; 1-2; 177; 181, § 3 etc. De natura et vi iuridica *iuris quaesiti*, cfr. utiliter *Ius pontificium*, II, pag. 106-107, et dissertat. in « *Il diritto ecclesiastico italiano* », 1922, Gennaio-Aprile: *Il ius quaesitum nel diritto canonico*; Pacchioni, *Elementi di diritto civile* ³, n. 41-47, ubi variae theoriae excogitatae a variis auctoribus facili methodo exponuntur.

⁵ Cfr. Blat, *Commentarium*, I, n. 53, 3; S. C. Consist. 22 febr. 1919, *A. A. S.*, XI, pag. 74; cfr. tamen quae infra de privilegiis et facultatibus dicemus.

Attamen legislator causa boni publici iura etiam quaesita et *a fortiori* privilegia et indulta, quae minoris generatim roboris sunt, auferre potest; ita, e. g., negata est post Codicem actio ad contrahendum ex sponsalibus ante Codicem contractis, quae actio ex facto legitimo sponsalium ius quaesitum erat ¹.

b) Principium de non retroactivitate legis varias patitur exceptiones:

α) Leges mere declarativae iuris veteris, seu interpretationis specificae *comprehensivae* generatim effectum habent retroactivum, quia cum ipsa lege veteri quam interpretantur confunduntur ².

β) Leges poenales item punire possunt delicta quae in lege veteri prohibita erant, etsi nulla poena determinata fuisset illa lege; item leges inhabilitantes auferre possunt habilitatem qua quis lege veteri gaudebat, immo hoc generatim eveniet dummodo de iure stricte quaesito non agatur ³; denique etiam leges irritantes retrahi possunt, dummodo ius divinum non obstet ut, e. g., in matrimonio consummato christianorum ⁴.

9. — 2° De actibus internis. - Quaestio agitatissima est inter auctores modernos, utrum Ecclesia *actus mere internos* suis legibus praecipere possit.

Distinctionibus praemissis, inter *actus mere internos*, et *actus mixtos* qui *externos cum internis per accidens coniunctos* respiciunt, item *actus internos cum externis natura sua sive physice, sive moraliter*, sive *ut conditiones sine quibus non, coniunctos*, nos, opinionem praesertim antiquorum sequuti, affirmamus *actus mere internos et internos accidentaliter tantum cum externis coniunctos* ab Ecclesia absolute praecipere non posse; tum quia haec potestas Ecclesiae data non potest probari, tum quia Ecclesiae necessaria non est.

Pro nostra opinione ex antiquioribus citari possunt: S. Thomas, Suarez, Lugo, Benedictus XIV, S. Alphonsus, ex modernioribus vero D'Annibale, Wernz, Billot, Pesch, Hergen öther-Hollweck, *l. c.*, 159, pag. 136, nota 6; contra vero citari possunt aliqui canonistae et plures moralistae moderni, ut Devoti, Sebastianelli, Ballerini, Lehmkuhl, Noldin, Santamaria, etc. Quidam vero inter duas opiniones nutantes manent, ut Maroto qui hoc modo concludit quaestionem: « in dubio utrum Superiores excedant suam potestatem, eorum praecepta servanda sunt » ⁵.

¹ Cfr. tamen circa hoc Vermeersch, *l. c.*, I, 46 a, b: C. I., 2-3 iunii 1918 ad 6; A. A. S., X, 346.

² C. 17, § 2; Eichmann, *l. c.*, pag. 34-35, nota 1.

³ Cfr. A. A. S., XII, 575; C. I., 24 nov. 1920; A. A. S., XIII, 43.

⁴ Maroto, *l. c.*, I 184; Chelodi, *l. c.*, n. 63; Vermeersch, *l. c.*, I, 44-47; Toso, *Ad Codicem iuris canonici... Commentaria minora*, vol. I^o, pag. 32-35; cfr. etiam Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, n. 107-108.

⁵ Maroto, *l. c.*, I, 185; Wernz, *l. c.*, I, 98.

Omnes tamen concedunt praecipere posse actus mere internos in foro sacramentali, aut actus internos qui sunt determinationes iuris divini, e. g., assensus veritatibus fidei definitis aut aliis documentis infallibilibus, actus internos conditionales ad aliquod beneficium, non debitum, obtinendum, item actus etiam mere internos ad quos se religiosi vi professionis obligati sunt ¹.

10. — 3° De actibus heroicis. - Communissime docent auctores actus heroicos a lege humana attingi non posse, nisi aut boni publici ratio proportionate gravis, aut, ex parte subditi, contractus ad id obligans habeatur ².

Hi autem actus heroici vocantur qui maximam implicant difficultatem, promptitudinem exigunt, et consequenter vires communes hominum excedunt, ut, e. g., lex clausurae perpetuae pro monialibus, etc.

Art. IV. — DE SUBIECTO ACTIVO SEU DE AUCTORE LEGIS ECCLESIASTICAE.

11. — Potestas leges ferendi est potestas publica seu iurisdictionalis quae, in Ecclesia, a Christo immediate et directe uni Romano Pontifici concessa est, ita ut nemo ab ipso independenter, sive de lege universali, sive de particulari agitur, ea uti possit. Episcopi etiam iurisdictionem ex iure divino obtinent, at non independentem a R. Pontifice ³.

1° Leges igitur universales unus Romanus Pontifex ferre potest, sive solus, sive cum Concilio oecumenico, quod alterum a Romano Pontifice inadaequate distinctum subiectum constituit ⁴.

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 98; Maroto, *l. c.*, 185; Chelodi, *l. c.*, 63. Raus C. SS. R., *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, Lugduni, n. 104-105. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 92. Novissima sententia admittens Ecclesiam actus mere internos praecipere posse speciali apparatu defensa est ab Aloysio Trombetta, *Utrum Ecclesia habeat potestatem praecipendi actus mere internos*, Surrenti, 1920, et post ipsum a Cappello, *Summa iuris publici ecclesiastici*, 1923, n. 172-173, pag. 200-211, ubi opinionem quam in libro *De sacramentis*, I, 696, 3 probabiliorē dixerat, retractavit. Argumenta tamen ab his claris auctoribus allata non tantam vim habere videntur ut nos a communiori doctrina recedere cogant; eaque solvuntur limitationibus supra in textu allatis.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, 96; Maroto, *l. c.*, 182; Vermeersch-Creusen, *l. c.*, 27; Chelodi, *l. c.*, 63.

³ Singuli Apostoli licet aliquo sensu in universam Ecclesiam iurisdictionem obtineant, quatenus, nempe, ubique gentium singuli ecclesias fundare poterant, tamen leges universales, idest, universam Ecclesiam obligantes, ne ipsi quidem independenter a Petro ferre poterant, quare, e. g., si praeceptum Apostoli de praemittenda confessione Communioni, ipsius Apostoli, non Christi est, non obligat ex hoc tantummodo universam Ecclesiam et a R. Pontifice abrogari posset (cfr. Lugo et Suarez apud Wernz, *l. c.*, 91, nota 24).

⁴ Cfr. infra ubi de Concilio oecumenico.

Praeter hoc duplex legum universalium subiectum, nulli alii in Ecclesia leges universales ferendi potestas delegata est, sed ne delegari quidem pro supremo gradu et in omnibus materiis potest, quia id delegationem indefectibilitatis importaret, quae verius delegari nequit ¹.

12. — 2º Leges particulares, speciales et singulares dummodo nihil contra ius commune ² contineant ferre possunt:

a) *Legati R. Pontificis*, SS. Congregationes, Concilia nationalia aut plenaria restrictive ad loca et obiecta ipsis ex speciali necessario mandato determinata.

b) *Concilium Provinciale* potestate ordinaria pro tota provincia ³.

c) *Ordinarii locorum*, quo nomine veniunt Episcopi residentiales, Praelati nullius, Vicarii et Praefecti Apostolici; Administratores Apostolici, Capitula cathedralia et eorum Vicarii, Coadiutores Episcopis inhabilibus dati ⁴. Tales leges ferre possunt etiam irritantes, nisi exceptio probetur ⁵.

13. — 3º Leges singulares, seu speciales Capitula generalia religionum clericalium exemptorum; Superior vero generalis et Capitula provincialia talem potestatem generatim non habent, licet utique ordinationes et statuta conventionalia vi potestatis dominativae aut domesticae aut ex promissione aut conventione ⁶ ortae, sicut et

¹ Wernz, *l. c.*, I, 92, III.

De iure vigente Cong. Romanae, ordinaria auctoritate, certe leges universales ferre nequeunt. Si aliquando necesse sit aliquam novam legem aut canones edere, speciali R. Pontificis approbatione opus erit; canones autem ita a SS. CC. conficiuntur et Commissioni Codici interpretando institutae consignandi erunt ut suo loco in Codice apponantur (cfr. motu proprio « *Cum iuris canonici* », 15 sept. 1917, *A. A. S.*, IX, 483; Chelodi, *l. c.*, 64).

Paulo aliter Prümmer, *l. c.*, 20, ubi haec leguntur: « Benedictus XV, motu proprio « *Cum iuris* », d. 15 sept. 1917, monet quidem, ut Romanae Congregationes in posterum non multiplicent nova decreta generalia, sed ipsis agnoscit potestatem ea ferendi quae possunt inseri in novo Codice iuris can. ». Revera tamen haec potestas Congregationibus non agnoscitur cum specialis approbatio vel commissio ex parte Romani Pontificis illo *motu proprio* requiratur.

² Principium generale est nullum legislatorem humanum aliquid posse, abrogando, mutando, vel etiam impliciter eludendo, in lege a superiore legislatore lata (cfr. Cathrein, *Philosophia morale*, I, pag. 502).

³ C. 291.

⁴ C. 351, § 2.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, 93-94; Maroto, *l. c.*, 186; Chelodi, *l. c.*, 64; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 88.

⁶ Ut iam alibi diximus, auctores germanici hoc ius personarum moralium collegialium sibi *statuta* condendi *ius autonomiae* vocant et statuta vi talis iuris condita *ius autonomum*; cfr. Sägmüller, *Lehrbuch* I', 27, pag. 119-121; Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch*, pag. 156-157 et 326; Haring, *Grundzüge*, 15, pag. 31; Eichmann, *Lehrbuch*, pag. 29, § 10; licet terminologia haec apud nos inusitata ad erratos sensus detorqueri possit, per se tamen sensum erratum non habet; cfr. Chelodi, *l. c.*, 64.

Capitula cathedralia, Capitula generalia monialium aut aliarum religionum non exemptarum, confraternitates et sodalitia quaelibet facere possunt ¹.

Art. V. — DE SUBIECTO PASSIVO LEGUM ECCLESIASTICARUM.

14. — I. Subiectum legum universalium. - Legibus mere ecclesiasticis non tenentur qui baptisma non receperunt, nec baptizati qui sufficienti rationis usu non gaudent, nec qui, licet rationis usum assecuti, septimum aetatis annum nondum expleverunt, nisi aliud iure expresse caveatur ².

Legibus generalibus tenentur ubique terrarum omnes pro quibus latae sunt ³.

1° Si legislator est collegium, singuli collegium efformantes, vi etiam coactiva, si excipias R. Pontificem, tenentur; si vero legislator est persona physica, vi quidem directiva, saltem sub levi, vel etiam sub gravi, ex iure divino tenetur, non vero coactiva; obligatio autem isto casu ad solum forum internum pertinet ⁴.

2° Codex ⁵ supponit omnes valide baptizatos legibus Ecclesiae ligari; quare nullo solido fundamento canonico nititur distinctio ab aliquibus fieri solita circa leges bonum publicum aut bonum privatum respicientes, excusando ab his haereticos et schismaticos in bona fide educatos. Summum concedi poterit istos excusari ex ignorantia; nisi specialis exceptio probetur, ut fit c. 1099, § 2. Eorum matrimonium, si impedimentum ecclesiasticum obstat, erit proinde invalidum, at ut putativum considerari poterit ⁶.

3° Regula a cc. 12 et 87 statuta negativa est; unde certo legibus ecclesiasticis non tenentur, saltem ex positiva Ecclesiae lege, quicumque validum baptisma non receperunt; excluduntur proinde catechumeni, infidelesque omnes. De *dubie baptizatis* etiam post Codicem quaestio fieri potest; atque hinc inde probabilis habetur opinio ⁷.

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 94, III-IV; Maroto, *l. c.*, 186; Augustine, *A Commentary on the new Code of canon law*, I⁴, 82-83.

² Cc. 12 et 87.

³ C. 13, § 1.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, 106; Maroto, *l. c.*, 192, 2°; Vermeersch, *l. c.*, I, 49; Chelodi, *l. c.*, 65; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 96.

⁵ Cc. 12 et 87. Orientales tamen solis legibus doctrinalibus magisterii ecclesiastici, exclusis disciplinaribus, ligantur (c. 1; Eichmann, *l. c.*, 35-36, n. 3-4).

⁶ Cfr. Wernz, *l. c.*, 103, nota 80; Vermeersch, *l. c.*, I, 50; Chelodi, *l. c.*, 65, nota 5; Augustine, *l. c.*, I, p. 88, qui tamen vol. VI, pag. 482, nota 4 de canone 1404 agens docet legem solum pro catholicis esse latam; Prümmer, *l. c.*, 19; paulo aliter Maroto, 106, in nota. Ab aliqua tamen lege excusari possunt haeretici et excommunicati, *per accidens* e. g., ab obligatione audiendi Sacrum quoadusque excommunicati manent; cfr. etiam Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 95, et pag. 147 in nota.

⁷ Cfr. Chelodi, 65, nota 4; Augustine, *A Commentary* I⁴, pag. 88, applicat in casu dubii principium: «*In dubio favendum est libertati*»; Vermeersch, *Epitome* I², n. 79.

4° Baptisma sacramentum est unicum medium quo quis legibus ecclesiasticis subiicitur; alii modi naturales ut, e. g., nativitas, etc., non sufficiunt, licet sufficiant pro societate civili ¹.

5° Pueri septennio minores, si usum rationis habeant, tenentur legibus ius divinum declarantes ². Aliis legibus non tenentur pueri, nisi haec duo simul concurrant: et septimum expletum annum habeant et usum rationis. Impuberes legibus poenalibus latae sententiae non tenentur ³; hac in re pueris puellae aequiparari poterunt ita ut pubertas et pro ipsis computetur 16 anno ⁴.

6° Supponuntur usum rationis non habere, idiotae, amentes et illi omnes qui usu rationis habitu sunt destituti c. 88, § 3; temporali vero amentia laborantes *excusantur* quidem, at tenentur legibus ⁵.

7° Leges generales omnes ubique obligant pro quibus latae sunt; si tamen sint territoriales, extra territorium non extenduntur ⁶.

15. — II. Subiectum legum particularium ⁷. - Legibus conditis pro peculiari territorio ii subiiciuntur pro quibus latae sunt, quique ibidem domicilium vel quasi-domicilium habent et simul actu commorantur ⁸. Exempti legibus dioecesanis non ligantur ⁹.

1° *Peregrini* autem:

a) Non adstringuntur legibus particularibus sui territorii quandiu ab eo absunt, nisi aut earum transgressio in proprio territorio noceat, aut leges sint personales;

b) Neque legibus territorii in quo versantur, iis exceptis quae ordini publico consulunt, vel actuum sollemnia determinant;

c) At legibus generalibus tenentur, etiamsi hae suo in terri-

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, 103, nota 78.

² Ut, e. g., cc. 906; 859, § 1; 860; 854, § 2; 940; 941; C. I. 3 ianuarii 1918; *A. A. S.*, X, 77; Santamaria, *Comentarios*, I, 50; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 97.

³ C. 2230.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, 53.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, 52; Santamaria, *l. c.*, I, 50.

Hi dicuntur *lege teneri* qui habitualiter legi subsunt sive actu primo sive actu secundo; tales vero dicuntur *lege excusari* si, cum eidem sint subiecti, ex alia causa ab illa excusentur, e. g., quia ignorantia laborant. Qui lege non tenetur potest semper libere contra legem agere et ad hoc incitari; nec ullus effectus legis in ipso producitur; qui vero a lege excusatur, nequit, nisi causa excusans de facto habeatur, contra legem agere, nec ad hoc incitari, et aliquis effectus in ipso producitur a lege, e. g., si agatur de lege irritante vel inhabilitante; Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 175 sq.; Maroto, *l. c.*, n. 226.

⁶ Cfr. Maroto, 197 et 188.

⁷ Huc referuntur varii modi quibus christianus determinatae societati intra Ecclesiam ascribi et subiici potest: tales modi sunt praecipue: simplex receptio aut admissio, e. g., in collegio regularium aut in Seminario (cfr. c. 1368) iuramentum, professio; cfr. Wernz, *l. c.*, 103, nota 78. Generatim vero nativitas, receptio baptismatis, domicilium aut quasi-domicilium.

⁸ Firmo praescripto can. 14; c. 13, § 2.

⁹ Cfr. c. 1395, § 1; Eichmann, *l. c.*, pag. 36, 4.

torio non vigeant¹, minime vero si in loco in quo versantur non obligent.

2° *Vagi* obligantur legibus tam generalibus quam particularibus quae videntur in loco in quo versantur².

1° *Leges quarum transgressio in proprio territorio nocet*³, ex natura rei determinandae sunt; generatim erunt leges quae ad degentiam in proprio territorio obligant, aut absentiam implicite vel explicite prohibent ut, e. g., obligatio parochorum non discedendi ultra duos menses⁴; obligationes curam animarum aut chori assistentiam aut aliud servitium in loco determinato praecipientes, quarum transgressores *de facto* tantummodo absentes, *de iure* vero et *moraliter* praesentes esse censentur.

2° *Leges personales particulares*⁵ erunt praesertim leges religiosos determinatae provinciae aut congreg. monasticae respicientes, aut leges a suprema auctoritate, ut personales, latae pro loco aliquo determinato ut, e. g., in concordatis, aut etiam, iuxta illos qui docent leges personales fieri posse ab Ordinariis locorum, leges personales synodales⁶.

3° *Ordini publico consulunt leges* iurisdictionis ecclesiasticae exercitium respicientes⁷, item leges commercium, armorum delationem, etc., huiusmodi respicientes⁸.

4° *Peregrini* ex defectu conditionum a c. 13, § 2, statutarum exempti sunt a lege particulari loci ubi degunt, licet similis lex in loco sui domicilii vigeret, dummodo tamen non agatur de eadem numero lege⁹.

5° *Laici in domo aliqua religiosorum exempta* probabiliter ut peregrini considerari possunt, ita ut legibus Episcopi territorialibus ibidem non teneantur¹⁰.

¹ Personalalia tamen privilegia si quae habeant peregrini, eos ubique comitantur c. 74; Eichmann, l. c., 37, d).

² C. 14.

Can. 13, § 2, principium generale statuitur quod pro legibus particularibus valet; restrictive tamen intelligendum iuxta ea quae in c. 14, § 1, statuuntur. Conferenda sunt tamen quae supra de legibus particularibus episcopalibus diximus. Cfr. Maroto, l. c., 199.

³ C. 14, § 1, 1°.

⁴ C. 465, § 2.

⁵ C. 14, § 1, 1°.

⁶ Cfr. Maroto, l. c., 199-200.

⁷ Cfr. C. I. 24 nov. 1920, A. A. S., XII, 576, ubi tamen interpretatio *extensiva* videtur referri.

⁸ Cfr. Maroto, l. c., 201; paulo aliter Vermeersch, *Epitome* I^a, 83, 3, docet leges *bono publico consulentes* esse potius leges negativas quam positivas, et a Codice hic intendi bonum publicum indirecte avertendo scilicet commune damnum; tali sensu leges *bono publico consulentes* essent leges expresse pro peregrinis datae, leges omnes quae ibi sine scandalo violari non possunt etc.

⁹ Vermeersch, I, n. 58.

¹⁰ Noldin, *De principiis*^{1a}, n. 151, 3. Aliter Vermeersch qui tamen probabilitatem huius opinionis admittit, l. c., 58.

Art. VI. — DE EFFECTIBUS LEGUM ECCLESIASTICARUM.

16. — I. Effectus essentialis, adaequatus et proximus. - Effectus essentialis, sine quo lex ne intelligi quidem potest, adaequatus, quo omnes alii effectus continentur, proximus, qui a lege directe procedit est legis *obligatio* ¹ *in conscientia*; haec enim ipsa legis notione requiritur ².

1° Obligatio potest esse *positiva* aut *negativa*; *gravis* vel *levis*; *ad culpam*, *ad poenam* ³ vel *mixta* seu ad utrumque simul; at quaelibet lex, non exclusa lege permittente quae, sicut et leges singulares, ad legem prohibentem reducit, obligationem parere debet.

2° Fuerunt qui docuerint legem poenalem ne ad poenam quidem obligare in conscientia; at hoc admitti nequit, lex enim quae nullam parit obligationem, cum *monito*, *consilio* aut *adhortatione* confunditur. Obligatio autem moralis ad poenam subeundam potest haberi vel ante vel post sententiam iudicis ⁴.

3° Quidam auctores ita explicant naturam legis poenalis quasi ipsa obligationem pariat disiunctive aut ad poenam subeundam aut ad actum ponendum; id forte theoretice falsum est, quia legis natura postulat ut actus ponatur qui praecipitur; at practice quaestio revera in disiunctivam obligationem resolvitur ⁵.

4° Ad obligationem moraliter gravem inducendam duo *copulative* requiruntur: *gravitas rei* quae ex fine, ex circumstantiis et praecipue ex obiecto metiri potest, et *intentio* legislatoris. Alterutrum si desit, obligatio gravis haberi nequit. Res undequaque levis nequit gravem, levem vero obligationem et res gravis inducere potest. Mens legislatoris ex fine, circumstantiis, ex verbis, ex poenis, ex doctrinali aut usuali interpretatione dignosci potest.

¹ Quandoque in legibus ecclesiasticis allegationes historicae habentur; obligatio ad has allegationes ut veras agnoscendas generatim non extenditur, sed solum ad leges servandas. Prümmer, *l. c.*, n. 13, pag. 20, in nota.

² Wernz, *l. c.* I, 109 sq.; Santamaria, *l. c.*, I, 52; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 106; Raus, *Institutiones*, n. 35.

³ Omnes subditi debent legem servare et sequi *in conscientia*. Haec obligatio in conscientia quatenus est obligatio ad culpam vocatur *vis directiva legis*. Generatim tamen lex contra transgressores adiecit poenam; obligationem ad hanc poenam subeundam *vim coactivam legis* appellant. Obligatio legis vel solum ad poenam, vel solum ad culpam, generatim vero ad utrumque simul refertur. Sägmüller, *l. c.*, I, 131-132.

⁴ Utrum in Ecclesia leges mere poenales ferri possint? Quaestio est affirmativo modo solvenda. Historice scimus Synodum Toletanam a. 1355 plures leges mere poenales esse declarasse. Idem declaratur in constitutionibus plurium religionum. De iure vigente vix praeter religiosas constitutiones in Ecclesia inveniri poterunt leges mere poenales, quia cum Ecclesia generatim vi poenali praesertim physica non utatur, inutiles fere evaderent, et finem suum qui est salus animarum melius legibus moralibus obtinetur; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 197 sq.; Sägmüller, *l. c.*, I, 132-133; Wernz, *l. c.*, I, 111; Noldin, *De principiis*¹⁴, 164-165; Maroto, *l. c.*, 219-291; Eichmann, *l. c.*, pag. 33; Hergenröther-Hollwech, *l. c.*, 159, pag. 136, nota 4.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 36; Id. *Theologiae moralis*..., I, 169; Eichmann, *l. c.*, pag. 33, nota 1.

Iisdem fere mediis, in casu dubii dignosci potest utrum obligatio mere poenalis an moralis vel mixta sit.

5° Quaelibet lex directe et explicitè obligat subditos ad sui observantiam; implicite vero ad ea omnia, sine quibus ordinarie legis observantia haberi non potest; talia sunt: legis cognitio et media ordinaria ad eam consequendam ¹; alia media externa ad legis observantiam ordinarie et proxime necessaria; item remotio impedimentorum legis observantiae proxime obstantium; status vero gratiae, aut intentio legis adimplendae non requiruntur, dummodo tamen actus praeceptus revera humano modo, non pure materialiter aut vi physica, ponatur ².

6° Si legum materia sit divisibilis, qui non potest partem legis implere, tenetur ad quam potest; si vero sit indivisibilis, qui partem essentialem observare nequit ad nihil tenetur. Si obligatio sit ad *urgendam* obligationem, tempore a lege praescripto praeterlapso, praecepto non liberatur qui illud violavit; si vero sit ad finiendam, praeterlapso tempore, violator legem observare non amplius tenetur, e. g., Missae auditio aut officii recitatio, etc. ³.

17. — II. **Leges dubiae.** - Leges, etiam irritantes et inhabilitantes, in dubio iuris non urgent; in dubio autem facti potest Ordinarius in eis dispensare, dummodo agatur de legibus in quibus Romanus Pontifex dispensare solet ⁴.

1° Si peritorum opinione, diligenti examine facto, incertum manet utrum de aliqua re lex habeatur, *lex incerta*; si vero legis etiam certo existentis post diligens peritorum examen dubia est sententia *lex dubia* habetur; uterque casus *dubium iuris* constituit et lex nulla est ⁵.

2° Si, diligenti peritorum examine facto, incertum maneat utrum factum, quod ad legis obligationem inducendam requiritur, positum sit, vel utrum facti circumstantiae, a quibus legis obligatio pendet, habeantur, *dubium facti* habetur, quod *negativum* erit, si nec hinc nec inde rationes habeantur, si vero pro alterutra parte probabiles rationes aut argumenta afferri possint, *dubium positivum* atque etiam *probabile* habemus pro probabilitate argumentorum quibus fulcitur ⁶.

Aliquando *dubium facti* in *dubium iuris* recidere videtur ex disputationibus doctorum circa casum aliquem practicum valde communiter contingentem, vel generatim circa dubia facti mere negativa quae attendi non debent.

3° Cum certum sit legem ecclesiasticam in dubio iuris non urgere, quilibet in hoc dubio potest libere agere ⁷. In dubio vero facti agere licebit

¹ Obligatio ad media adhibenda pro legum ecclesiasticarum cognitione gravior est pro sacerdotibus praesertim curam animarum gerentibus, ut ex natura rei per se patet; unde Coelestinus papa: *Nulli sacerdotum liceat canones ignorare*, c. 4, D. 38; cfr. D'Annibale, *Summula Theologiae moralis* ⁴, I, n. 171.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 207-208.

³ D'Annibale, *Summula*, I, 167-168; Vermeersch, *Theologiae moralis*, I, 202-203.

⁴ C. 15.

⁵ C. 15.

⁶ Cfr. Maroto, *l. c.*, 230; Blat, *Commentarium*, I, 72; Chelodi, *l. c.*, 66, a.

⁷ Cc. 15 et 209.

si id expresse a lege concedatur¹; generatim tamen, si fieri potest dispensatio petenda est, qua obtenta, lex amplius certo non urget.

Si dispensatio non petatur, in dubio facti agens suo periculo agit, et valor obiectivus actus, si de valore agatur, a facti vel circumstantiarum existentia pendet².

4° Ordinarius qui in casu potest dispensare est etiam Superior maior religionis clericalis exemptae³.

18. — III. Leges periculum praecaventes. - Leges latae ad praecavendum periculum generale, urgent, etiamsi in casu particulari periculum non adsit⁴.

Huiusmodi leges plures habentur in Codice⁵: licet autem in casu aliquo particulari periculum non adsit, lex tamen etiam in illo casu vim suam exserit et, servanda est nisi dispensatio obtineatur. Ita licet periculum perversionis ex lectione libri prohibiti pro aliqua persona non verificetur, manet tamen prohibitio etiam pro illa⁶.

19. — IV. Lex fundata in praesumptione facti. - A lege lata ad periculum praecavendum differt, licet eidem affinis sit, lex fundata in praesumptione facti. Dicitur autem lex fundari in praesumptione facti cum ipsa lege aliquod factum ad eius vim exserendam requiratur, quo deficiente, lex ipsa deficit; e. g. obligationes patris erga filios legitimos hac praesumptione fundatur: *pater is est quem iustae nuptiae demonstrant*, quae tamen praesumptio certo modo probari potest vera non esse⁷.

Est autem praesumptio rei incertae probabilis coniectura. Alia a lege coniicitur alia a iudice; quae a lege statuitur coniectura *praesumptio iuris*⁸,

¹ Cfr. c. 209.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 66, a; Maroto, *l. c.*, 230; Vermeersch, *Epitome* I, 74 et 232; Santamaria, *l. c.*, I, 54.

³ C. 198, § 1.

⁴ C. 21.

Auctores generatim hunc casum interpretantur de lege lata in praesumptione periculi communis, non determinantes utrum praesumptio ista sit *iuris simpliciter* an *iuris et de iure* (c. 1825-1828). Nobis tamen hic casus appellandus non videtur casus legis periculum praesumentis, sed, cum Codice, casus *legis ad periculum generale praecavendum latae*; natura enim praesumptionis est ut ipsa sive *iuris* sive *iuris et de iure* est, semper veritati cedat saltem in foro interno; at lex lata ad praecavendum periculum generale seu commune nunquam cessat, etsi in casu particulari nullum periculum adest (c. 21). Cfr. Noldin, *De principis*¹³, n. 169, in nota; paulo aliter Chelodi *l. c.*, n. 69; Maroto, *l. c.*, 211-212; Blat, *l. c.*, I, 79.

⁵ Cfr., e. g., cc. 1020; 1022; 1060; 1398, etc.

⁶ Maroto, *l. c.*, 212; Chelodi, *l. c.*, 69, a; Eichmann, *l. c.*, pag. 41; Vermeersch, *Theologiae moralis*..., I, 178 et 206; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 113.

⁷ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 162 sq.

⁸ Plures sunt canones in quibus fictiones iuris statuuntur: cfr. cc. 8, § 2; 16, § 2; 23; 63, § 2; 70; 88, § 3; 133, § 4; 1014; 1015, § 2; 1070, § 2; 1080, § 1; 1093; 1115, §§ 1-2; 1129, § 2; 1432, § 1; 1536, § 1; 1814.

quae ab homine seu a iudice *praesumptio hominis* vocatur. Praesumptio iuris pro veritate accipitur, admittit tamen contrariam probationem. Aliquando vero lex ita statuit praesumptionem ut probationem contrariam, nisi indirectam non admittat; et tunc praesumptio *iuris et de iure* vocatur. Praesumptio quaelibet cedit veritati.

Lex dicitur fundari in praesumptione facti, cum factum quo lex fundatur a lege *praesumptione iuris* aut *iuris et de iure* praesumitur.

Lex fundata in praesumptione facti obligat in utroque foro donec probetur factum non exsistere; quodsi certum sit factum non exsistere, licet id probari non possit, lex vim suam in solo foro externo, non in foro interno exserit, ex quo patet casum haberi posse conflictus inter utrumque forum ¹.

Quandoque tamen difficile erit determinare utrum aliqua lex sit lata ad periculum praecavendum an in praesumptione facti fundata sit; tunc ad quaestionem solvendam recurrendum est ad usualementem aut doctrinalem interpretationem.

20. — V. Lex fundata in fictione iuris. - 1° Lex tunc in fictione iuris fundari dicitur ², cum eius obligatio aliquam iuris fictionem supponit, qua non exstante, alia legis dispositio vigeret ³.

Fictio iuris est « legis adversus veritatem in re possibili, ex iusta causa, dispositio » ⁴. Ita, e. g., filius natus ante matrimonium, licet, certo, tempore nativitatis, illegitimus fuerit, et ut talis considerari semper deberet, si eius parentes postea inter se matrimonium contraxerint, a *iure fingitur* in matrimonio natus et proinde legitimus, dummodo tamen tempore conceptionis et nativitatis eius parentes valide matrimonium, saltem ex iure naturae, contrahere potuissent.

Fictio iuris his regulis regitur: Nequit, quia iuris est, ultra casus a iure expressos extendi; ea quae impossibilia sunt non operatur; nequit operari plusquam ipsa rei veritas; generatim tamen eadem ac ipsa veritas operatur, licet id aliquando non fiat. E. g., filius legitimatus per subsequens matrimonium licet ad ordines admittatur, non admittitur tamen ad Cardinalatum ⁵.

2° Leges fundatae in *fictione iuris* vim suam exserunt non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientiae, quia fundantur

¹ Maroto, *l. c.*, 212; Noldin, *l. c.*, 170; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 90; Raus, *l. c.*, 35, pag. 46.

² Casus fictionis iuris habentur in Codice: cfr. cc. 102, § 1; 409, § 1; 1114; 1138, § 1; 1718; 2143, § 3, etc.

³ E. g., filius extra matrimonium natus, illegitimus est, et ut talis ab ordinibus arceatur; vi tamen fictionis iuris, ob insequens matrimonium ut legitimus consideratur et ab ordinibus amplius repellitur nequit (c. 984, 1°).

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 176.

⁵ C. 232, § 2, 1°; cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 187 sq.; Maroto, *l. c.*, 215; Chelodi, *l. c.*, n. 69; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 114.

in naturali aequitate, qua aliquid disponitur in casu ficto quod verificatur in vero; ideo filius subsequenti matrimonio parentum legitimatus, nec in foro conscientiae nova indiget dispensatione a defectu natalium quia fictione iuris ut natus in matrimonio consideratur¹.

21. — VI. Leges irritantes et inhabilitantes. - 1° Leges irritantes illae appellantur quae actus reddunt invalidos qui de se, ex generalibus iuris sive naturalis sive positivi principiis, validi essent, aut non certo modo invalidi².

a) Lex irritans potest esse civilis aut moralis prout effectum producit in solo foro externo vel etiam in foro conscientiae; haec distinctio in iure nostro minoris est momenti, quia, in iure canonico, quaelibet lex irritans moralis praesumitur, et in foro interno obligans³.

b) Distinguuntur leges irritantes⁴ ab inhabilitantibus⁵; illae directe actus afficiunt, hae directe personas, hisque mediis, actus. Item lex irritans quandoque directe actum afficit, quandoque vero formam aut sollemnia essentialia actus; hae tamen distinctiones sunt minoris momenti, effectus enim semper idem est undequaque invaliditas procedat.

c) Irritatio potest esse latae vel ferendae sententiae: illa iterum ipso facto incurri potest aut solum post *declaratoriam*⁶ sententiam, declaratione autem facta, eius effectus retrahitur; haec sententiam condemnatoriam aut rescissoriam requirit, et irritatio proinde non a lege, sed a sententia procedit⁷; nec ideo proprie lex irritans habetur⁸.

d) Lex irritans potest esse poenalis vel non poenalis. In iure nostro poenalis non praesumitur, et proinde etiam sine culpa incurritur, nisi poenalis fuisse probetur⁹.

e) Lex irritans potest esse simpliciter irritans vel etiam prohibens; in iure nostro actus irritari solummodo, non prohiberi praesumitur nisi contrarium probetur aut actus positio natura sua sit turpis¹⁰.

¹ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 185 sq.

² Sunt qui negant dari posse legem irritantem humanam ex eo quod non possit lex humana aliquid contra legem naturalem disponere: quod utique admittendum est, quando lex naturalis ita aliquid determinat ut aliquis actus ab ea poni positive requiratur, non vero pro casibus in quibus haec determinatio a lege naturali non fiat, et practicam determinationem legi positivae remittat. Cfr. Noldin, *De principiis*¹⁴, n. 168; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 239.

³ Maroto, *l. c.*, 224; Noldin, *De principiis*, 166.

⁴ Exempla legum irritantium in Codice habentur in cc. 103, § 1; 150, § 1; 166; 169; 185; 222, § 1; 402, § 2; 542, n. 1; 729; 1017, § 2; 1036, § 2; 1095, § 1; 1096, § 1; 1434; 1436; 1530, § 1, n. 3; 1585, § 1.

⁵ Leges inhabilitantes habentur in cc. 968; 1067; 1080; 1437; 1439.

⁶ Cfr. c. 1679; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 250.

⁷ Cfr. cc. 103, § 2 et 1684.

⁸ Santamaria, *Comentarios*, I, 49.

⁹ Wernz, *l. c.*, I, 110; nec poenalis praesumitur lex irritans ex eo quod poenam adnexam habet; Torrubiano Ripoll, *Novissimas instituciones de derecho canonico*, I, n. 90, 3.

¹⁰ Wernz, *l. c.*, I, 110; Maroto, *l. c.*, 225.

2° Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus aut actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse vel aequivalenter statuitur ¹.

Aequivalenter irritantes seu inhabilitantes sunt leges quae formam aut sollemnia substantialia actus determinant ². Si dubium de his legibus oriaturs regula generalis applicanda est: Lex dubia non obligat ³. Ex quibus claresequitur iure nostro leges irritantes non praesumendas, sed probandas esse; probatio si desit, irritatio non urget ⁴. Attamen, cum de implicita irritatione agitur, et actus contra ius positivum positus ex se validus esset ex iure naturali, ut, e. g., contractus aut electio contra formam a iure praescriptam facta, concedunt auctores eum contra quem iure positivo statuta est irritatio tuto in conscientia manere posse et actum validum considerare donec iudex sua sententia intervenerit ⁵.

3° Nulla ignorantia legum irritantium aut inhabilitantium ab eisdem excusat, nisi aliud expresse dicatur ⁶.

Hoc canone statuitur praesumptio qua lex irritans, poenalis esse non censetur. Quid autem si poenalis esse probetur? Tunc docent auctores irrationem non urgere, si culpa desit ⁷.

4° Lex irritans generatim epicheiam non admittit, vim tamen suam non exserit si in praesumptione facti fundetur, et factum non subsistat, licet hoc casu in foro externo servanda sit donec facti inexistencia probetur.

Si lex irritans *poenalis* sit et culpa in cuius poenam lex statuta est, non fuerit commissa, licet id probari non possit in foro externo, ipsa non urget, quia eius fundamentum deest. Item non urget lex poenalis in commodum privatorum lata, si eius observatio in damnum eorundem vergat ⁸.

¹ C. 11. Quilibet autem legislator leges irritantes ferre potest; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 88.

² Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 243.

³ C. 15.

⁴ Cc. 11, 15 et 1680.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 255-260.

⁶ C. 16, § 1.

⁷ C. 16, § 2; Maroto, *l. c.*, 231; Noldin, *l. c.*, 168, 4, etc.

⁸ Maroto, *l. c.*, 225 et 243.

Art. VII. — LEGIS INTERPRETATIO.

22. — I. Notio et divisio. - 1° Interpretatio generice sumpta est declaratio sensus legis ad mentem legislatoris ¹.

Interpretatio est *declarativa* « si verba legis in se certa declaret tantum »; *comprehensiva*, si « dubiam (legem) explicet », quin tamen coarctet aut restringat; *extensiva* si legem dubiam ultra verborum sensum proprium, iuxta mentem tamen legislatoris certo modo cognitam, explanet; *restrictivam* si legem dubiam citra verborum sensum proprium, iuxta mentem legislatoris, exponat ². Hoc videtur requiri in qualibet interpretatione, mentem legislatoris attendi debere, quae quandoque forte in lege verbis minus propriis expressa est, at de ipsa ex ipsa lege, ex locis parallelis, ex iuris principiis, etc., certo constat, aut saltem, constare potest assiduo et diligenti studio. Ni hoc attendatur in interpretatione extensiva et restrictiva *legem vere novam, non interpretationem* habebimus. In his tamen otionibus auctores prorsus inter se dissentiunt ³.

2° *Divisio* - a) *Ratione causae efficientis*. - Interpretatio est *authentica* aut *directiva*. *Illa* est quae ab auctoritate publica procedit obligatorio modo; estque *generalis*, si potestate legislativa fiat et omnes obliget; est *particularis* si potestate iudiciali aut administrativa procedit nec ad omnes dirigatur ⁴. *Haec* seu *directiva* est quae publica non est, nec per se obligandi vim habet, et, vel moribus populi (*usualis*), vel doctorum sententiis (*doctrinalis* ⁵) manifestatur.

¹ Auctores ante Codicem, et etiam post Codicem, interpretationem ita plerumque definiunt: « Explicatio sensus in lege lata ab initio iam contenti seu comprehensi » (Wernz, *l. c.*, I, 127; Maroto, *l. c.*, 235; Vermeersch, *l. c.*, I, 59; Chelodi, *l. c.*, 67; Blat, *l. c.*, *Normae generales*, n. 74; paulo aliter Noldin, *De principiis* ¹², n. 157, qui tamen in explicatione definitionis a se datae a ceteris non dissentit. Nobis, post Codicem, ista interpretationis generica notio, non amplius admitti posse videtur, nisi dicatur Codex c. 17, § 2, *improprie* de interpretatione loqui quod absonum est et c. 18 aperte contradicit. Id partialiter a Maroto, *l. c.*, admittitur: Codex enim nomen interpretationis tum simplici declarationi legis in se certae, tum interpretationi comprehensivae legis dubiae, tum interpretationi extensivae et restrictivae tribuit. *Propria* igitur interpretationis notio ea dicenda videtur quae sive legem solummodo declarat, sive dubia solvit, sive legem iuxta *mentem legislatoris* extendit, sive restringit. Cfr. etiam Mario Falco, *Introduzione allo studio del Codex iuris canonici*, 1925, pag. 99-100; Sägmüller, *l. c.*, I, 134; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 352-354 ubi distinguens declarationem ab interpretatione proprie dicta, interpretationem stricte eam solam appellat quae verbis legis supplet iuxta legislatoris mentem.

² C. 17, § 2.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, n. 100, nota 66; n. 127 et 128, II; 144, nota 52; Maroto, *l. c.*, 236; Vermeersch, *l. c.*, I, 60; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 127 etc.

⁴ C. 17, § 2 et 3.

⁵ Ea est propria natura interpretationis ut doctrinalis sit; nam interpretatio authentica et etiam usualis quae sit praescripta, novae legi omnino aequivalent. Cfr. Ferrini, *Manuale di Pandette*, 19-21.

In hoc est vera interpretatio ut mens, voluntas seu sententia legislatoris inquiratur; attamen melius quam inquisitio mentis legislatoris forte appellatur inquisitio mentis seu

« Consuetudo est optima legum interpres »¹; de *consuetudine facti*, non de *consuetudine iuris*, intelligendum est, quae proinde quousque *praescripta* non fuerit vim obligandi non habet².

b) *Ratione subsidiorum*. - Interpretatio est *grammaticalis, logica, historica, systematica, analogica legalis et analogica iuridica*. Analogica legalis si ex legibus in similibus casibus latis; analogica iuridica si ex generalibus iuris principiis norma interpretationis sumatur³.

23. — II. Vis interpretationis. - 1° *Interpretatio generalis*. - Interpretatio authentica, per modum legis exhibita, eandem vim habet ac lex ipsa⁴.

Per modum legis dari intelligitur si a legislatore eiusve delegato omnibus generatim subditis exhibeatur, et quidem proprie dicta promulgatione⁵, si interpretatio comprehensiva, vel restrictiva vel extensiva est, quovis alio modo, si interpretatio mere est declarativa. Interpretatio mere declarativa retrahitur⁶. Interpretatio *generalis* etiam per consuetudinem legitime praescriptam dari potest⁷.

2° *Interpretatio particularis*. - Interpretatio data per modum sententiae iudicialis, aut rescripti in re peculiari, vim legis non habet et ligat tantum personas, atque afficit res pro quibus data est⁸.

Interpretatio ista licet de se particularis, suppeditat tamen, praesertim si authentice in *A. A. S.* inseratur, omnibus fidelibus regulam tutam agendi. Quodsi promulgetur in *A. A. S.* sine indicatione locorum aut personarum quibus data est, generalis habenda est. Interpretationes iudiciales ipsa sua iteratione et conformitate stylum Curiae constituere possunt⁹.

3° *Interpretatio doctrinalis*. - Interpretatio doctrinalis nemini obligationem imponit, nisi quatenus sensum legis refert, unde ei

sententiae legis ipsa interpretatio, praesertim si de legislatore collegiali agatur. *Sententia legis* strictior esse potest quam *legis verba*, et tunc stricta interpretatio adhibenda; quando vero *sententia latior, verba strictiora*, extensiva erit adhibenda interpretatio. Cfr. Ferrini, *l. c.*, 22; quae recte dicta sunt de interpretatione in *iure romano civili*, at non conveniunt prorsus cum notione interpretationis Codicis nostri.

¹ C. 29.

² Wernz, *l. c.*, 128, I; Maroto, *l. c.*, 237, B.

³ Cfr. c. 20; Ferrini, *Manuale di Pandette*, n. 23; Pacchioni, *Elementi di diritto civile*, n. 37-38.

⁴ C. 17, § 2.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 373 sq.; Eichmann, *l. c.*, pag. 38-39.

⁶ C. 17, § 2; pro terminologia, quae varia est apud varios auctores, cfr. supra, n. 22, 1°, 2°, pag. 22-23.

⁷ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, n. 360.

⁸ C. 17, § 3; 1904, § 2; Eichmann, *l. c.*, 39, 2.

⁹ Vermeersch, *l. c.*, I, 60, 3; Chelodi, *l. c.*, 67.

necessario adhaerendum non est, nisi concurrat communis doctorum consensus ¹.

24. — III. Quis interpretari possit. - 1° *Authentice*. - Leges authentice interpretatur legislator eiusve successor et is cui potestas interpretandi fuerit ab eisdem commissa ².

a) Per modum legis ecclesiasticas leges interpretantur: Romanus Pontifex, Sacrae Congregationes pro sua quaeque provincia, Commissio specialis a Benedicto XV motu proprio « *Cum iuris* », 15 sept. 1917, instituta exclusive quod ad canones Codicis ³; et hoc quidem quod ad leges universales attinet; quod ad leges particulares idem possunt legislatores particulares, eorumque delegati, in sua quisque provincia ⁴.

b) Particulariter leges etiam universales interpretantur: SS. Congregationes, Sacra Tribunalia Curiae Romanae et alia quaelibet tribunalia etiam inferiora, salvo tamen iure appellationis ⁵.

2° *Usualiter*. - Leges interpretatur populus aut plebs christiana, vel etiam tribunalia longa sententiarum conformium serie quae stylum Curiae constituat, quae tamen de se vim obligandi non habet ⁶.

3° *Doctrinaliter*. - Quilibet doctor aut iurisperitus potest leges interpretari, etiam, ut videtur, restrictive et extensive; haeque interpretationes vim allatarum rationum habent ⁷.

25. — IV. Regulae interpretationis. - 1° *Leges clarae*. - Leges ecclesiasticae intelligendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam ⁸.

Propria verborum significatio multiplex in lege esse potest; ad eam discernendam textus et contextus videri debet ⁹. Verbis canonis supra allatis supponitur legem esse de se claram, nec ulli iurisperito dubium praebere circa verborum sensum ut, e. g., in exemplo allato. Eadem regula iure

¹ Cfr. cc. 6, n. 2 et 20; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 364.

² C. 17, § 1.

³ Collegium Cardinalium competens est ad interpretandam authentice Const. « *Vacante Sede* »; cfr. const. ad calcem Codicis, n. 4.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 67; Maroto, *l. c.*, 237, A.; attamen etiam SS. Congregationes de facto quandoque Codicem interpretatae sunt; cfr. Mario Falco, *Introduzione allo studio del Codex iuris canonici*, pag. 77 in nota 1.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 67; Maroto, *l. c.*, 237, A.

⁶ Maroto, *l. c.*, 237, B.

⁷ Maroto, *l. c.*, 237, C.

⁸ C. 18; quam regulam Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 385, applicat non solum legibus proprie dictis, sed etiam *statutis* et *privilegiis* quorum proinde verba non debent *impropriari* ut ad ius commune reducantur.

⁹ Cfr., e. g., verbum *Ordo* in c. 488, 2; in titulo VI libri III et canonibus sequentibus; et in c. 947, § 4 etc.

veteri iis axiomatibus enunciabatur: « *Verba clara non admittunt interpretationem, nec voluntatis coniecturam. Cum in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quaestio* » ¹.

2° *Leges dubiae*. - Si propria verborum significatio in textu et contextu considerata dubia et obscura manserit, tunc recurrendum est:

- a) Ad locos Codicis parallelos, si qui sint;
- b) Ad legis finem;
- c) Ad legis latae circumstantias;
- d) Ad mentem legislatoris ².

Codex quidem ultimo loco mentem legislatoris collocat ³, at nihil impedit, ut videtur, ut primo recurratur ad legislatoris mentem cum id requirat natura interpretationis; alia autem media tanquam subsidia ad hanc mentem inveniendam adhibeantur ⁴.

Dubia et obscura haberi potest lex in cuius declaratione iurisperiti bonae notae dissentiunt, quod plerumque eveniet, cum verborum significatio propria aut ignota, aut absurda, aut iniusta, aut inhonesta vel inutilis est ⁵.

3° *Leges odiosae* ⁶. - Leges quae poenam statuunt, aut liberum iurium exercitium coarctant, ⁷ aut exceptionem ⁸ a lege continent, strictae subsunt interpretationi ⁹.

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 131, I; Chelodi, *l. c.*, 67; Maroto, *l. c.*, 240.

² C. 18.

³ Si mens legislatoris nullis subsidiis scientificis, quod difficile admodum accidere poterit, cognosci potest, tunc ad ipsum legislatorem, ad eius successorem aut ab eisdem delegatum recurrendum erit. Sacrae autem Congregationes saepe mentem legislatoris aperiunt et promulgant, quandoque vero mentem aperiunt at publici iuris non faciunt, his formulis. — Affirmative vel negative et ad mentem — vel — affirm. vel neg. et ad mentem: *Mens est...* (cfr. Augustine, *l. c.*, I⁴, 97-98); hoc tamen medio recursus ad authenticam interpretationem parce utendum est, ne progressus scientificus impediatur; id etiam Codex in c. 20 insinuare videtur; vix enim casus aliquis accidere potest qui in illo canone solutionem non inveniatur.

⁴ Alias regulas interpretationis pro casibus dubiis cfr. apud Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 382-448 Hic praecipuas referre libet: *Interpretatio potius menti quam verbis legis convenire debet.* — *Verba generalia generaliter sunt intelligenda* — *Argumentum a sensu contrario est validum.* — *Ubi eadem est ratio eadem est iuris dispositio.* — *De similibus idem est iudicium.* — *Non censetur plus de priori lege mutatum quam est expressum in posteriori* etc.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, 131, II. Iam iure veteri eadem fere valebant principia: « *Certum est quod is committit in legem qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem* » R. I. 88, in 6°; « *Verba sunt intelligenda, non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis* » *Summarium*, c. 6, X, 5, 40 De V. S.

⁶ Quanam leges odiosae reputandae sint, quanam favorabiles diiudicandum est principaliter ex natura rei, discernendo in ipsa lege quae odiosa sunt et quae favorabilia; si hoc fieri nequeat, recurrendum est in dubio ad mentem legislatoris, quae si fuit, favorem alicui concedere, lex favorabilis consideranda est et proinde late interpretanda, haud obstante quod in aliquod damnum tertii redundet. (Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 437-443).

⁷ Cfr. cc. 1035 sq.; 1646 cum 2263.

⁸ Cc. 49; 67; 68; 85; 1471.

⁹ C. 19, art. 4, *Disposizione sulla pubbl.*, etc., in Codice civili Ital.

Hoc canone melius determinatur vetus R. I. 15, in 6°: « *Odia restringi, favores convenit ampliari* »; et 49 ibidem: « *In poenis benignior est interpretatio facienda* »¹ ex quo patet iuxta mentem Codicis non solum leges poenales, qua tales, sed etiam alias inter odiosas adnumerandas esse. Leges *exercitium iurium coarctantes* ad iura proprie dicta referuntur². Leges exceptionem a lege continentes sunt plerumque leges quibus specialia privilegia continentur, quae proinde aliis non communicantur³.

Stricta ea dicitur interpretatio quae, ubi verba duplicem aut multiplicem sensum habent proprium, strictiori utitur; e. g., verbum *populus christianus* proprie aliquando significat clerum simul et plebem; aliquando vero unam plebem, etc.⁴.

Quandoque fieri potest ut aliqua lex ex una parte sit odiosa quia, e. g., poenalis est⁵, ex altera vero parte favorabilis, seu non poenalis nec irritans⁶, e. g., privilegium *canonis*; tunc, si fieri potest, separanda est pars odiosa et stricte interpretanda a parte favorabili quae latam accipiet interpretationem⁷; ita in casu personas plurimas lex illa comprehendet lata interpretatione, poenae vero stricte legem violantibus applicabuntur. Si vero separatio fieri nequeat ad regulas pro lege dubia datas recurrendum erit⁸.

26. — Ius suppletorium. - Si certa de re desit expressum praescriptum legis sive generalis sive particularis, norma sumenda est, nisi agatur de poenis applicandis, a legibus latis in similibus; a generalibus iuris principiis cum aequitate canonica servatis; a stylo et praxi Curiae Romanae; a communi constantique sententia doctorum⁹.

Art. VIII. — DE CESSATIONE LEGIS EIUSQUE OBLIGATIONIS.

27. — I. Cessatio obligationis legis. - Lege manente, potest eius obligatio pro aliquibus personis cessare; tales autem dicuntur a lege excusari. Praecipuae causae excusantes sunt impotentia et ignorantia.

A causis *excusantibus* probe distinguendae sunt causae *eximentes*, quae aliquem subditum subtrahunt potestati et iurisdictioni Superiorum; ut, e. g., exitus a territorio diocesis, privilegium exemptionis, etc. Docent

¹ Vis autem talium regularum est, reo semper favendum esse; Eichmann, *l. c.*, 40, 5.

² Cfr. rubricam tit. II, l. II *De iuribus et privileg.*, etc.; cc. 1035 et sq.; 1223-1224; 1239, § 3 et 1240; 1646; cfr. Eichmann, *l. c.*, pag. 40.

³ Cfr. cc. 49; 67; 68; 85; 1471; 1073, quo exceptio statuitur pro professione simplicii in Societate Iesu.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 236, B, 1°, ubi etiam alia exempla afferuntur.

⁵ C. 19.

⁶ Arguitur ex opposito c. 19 = R. I. 15, in 6°, iunctae tamen c. 67.

⁷ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 437-443.

⁸ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 593, item Vermeersch, *Periodica*, XI (1922), pag. 8-15.

⁹ C. 20; cfr. Matthaeus Conte a Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*, 1924, 192.

passim auctores ¹ semper fas esse ponere causas a lege eximentes, quia lex non obligat aliquem ad hoc ut subditus maneat, sed solum obligat subditum ad legis observantiam. Id admitti poterit dummodo specialis prohibitio non habeatur sese a legis obligatione eximendi, quae specialis prohibitio non raro adesse poterit, vel ipsa lege, vel professione, vel voto, vel contractu, vel tandem iureiurando. Ita quilibet fidelis poterit e territorio dioecesis exire, etiam in fraudem legis, quia qui utitur iure suo nemini fraudem facit, ad vim legis territorialis particularis effugiendam; non item poterit religiosus e provincia sua monastica, proprio Marte, ad aliam migrare ad leges suae provinciae effugiendas, nec item missionarius e sua missione exire cui se vovit in tempus determinatum; item nemo potest legem personalem effugere quocunque se conferat. Quae probe notanda sunt et iis quae in auctoribus passim dicuntur addenda.

1º Impotentia. - Impotentia est impossibilitas aut magna difficultas legem servandi. Alia est physica, alia moralis; cum illa legis observantia est absolute impossibilis, e. g., Missae auditio pro infirmo graviter decumbente; haec solummodo difficilem legis observantiam reddit ut, e. g., lex ieiunii pro convalescente.

a) *Impotentia physica* ² excusat a qualibet lege, excepta lege irritante aut inhabilitante, nisi et hae sint primario poenales ³.

b) *Impotentia moralis* quae gravi incommodo, metui gravi etiam relative tantum, et necessitati aequivalet, a legis ecclesiasticae observantia excusat, dummodo tamen id quod contrarium est non sit aliquid intrinsece malum, aut vergat in contemptum fidei vel ecclesiasticae auctoritatis vel in animarum damnum ⁴.

Quaenam vero dicenda sit impotentia moralis sufficiens ad excusationem, nequit nisi regula generali indeterminata statui, quia id pendet a maiori minorive momento legis de cuius observantia agitur. Hoc generale principium esto: ut habeatur impotentia moralis incommodum proportionate ad legem de cuius observantia agitur grave esse debet; id insuper requiritur ut incommodum sit legi extrinsecum, quale non esset, e. g., expositio periculo mortis pro parcho cuius opera necessaria est ad salutem suorum subditorum morbo pestifero aegrotorum, aut incommodum quod quilibet ex ieiunio sustinere necessario et ordinario debet ⁵.

¹ D'Annibale, *Summula*, I, 182; Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 179; Maroto, *l. c.*, 228.

² Ad impotentiam physicam referendus est conflictus quo duae leges simul observari nequeunt; et tunc non ambae leges, sed altera tantum cessat. Hoc igitur conflictu exstante, lex «gravior servanda est; si nulla earum praegravat, naturalis divinae praeferenda est, haec humanae. Si utraque ad idem legum genus pertinet, primo loco parendum est his quae religionis, tum his quae reipublicae, postremo his quae singulorum intersunt: et si omnia singulorum intersint, iustitia regulariter caritate prior esse debet». D'Annibale, *l. c.*, I, n. 177; Maroto, *l. c.*, 232, 3º.

³ C. 2205, § 1; Maroto, *l. c.*, 232.

⁴ C. 2205, § 2 et 3.

⁵ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 178, nota 6; Noldin, *De principiis* ¹⁴, 177; Maroto, *l. c.*, 232; Vermeersch, *Epitome* I^a, 87.

Leges irritantes suum irritationis effectum, impotentia non obstante, sortiuntur.

2° **Ignorantia et error.** - a) Ignorantia vel error circa legem aut poenam, aut circa factum proprium aut circa factum alienum notorium generatim non praesumitur; circa factum alienum non notorium praesumitur, donec contrarium probetur ¹.

Ignorantia est status mentis inter duo contraria haerentis anceps ². Vocatur et dubium negativum. *Error* est falsum de aliqua re iudicium. Utrumque, nempe ignorantia et error, potest esse *iuris*, et *facti* sicut et dubium. Iis inadvertentia aequiparatur. Amplius error potest esse *substantialis* aut *accidentalis*, prout circa substantiam aut circa accidentia versatur. Accidentaliter iterum potest dare causam contractui vel non.

Ignorantia est vincibilis, aut invincibilis; vincibilis simpliciter et supina vel crassa et affectata. Invincibilis est inculpabilis, seu culpam non implicat; vincibilis est leviter vel graviter culpabilis; supina aut crassa est culpabilis cum excessu; affectata est quae directe intenditur ³.

b) Nulla ignorantia legum irritantium aut inhabilitantium ab eisdem excusat, nisi aliud expresse dicatur ⁴. Tales sunt etiam leges circa irregularitates (c. 988).

c) Violatio legis ignoratae nullatenus imputatur, si ignorantia fuerit inculpabilis; secus imputabilitas minuitur plus minusve pro ignorantiae ipsius culpabilitate ⁵.

Ignorantia solius poenae imputabilitatem non tollit, sed aliquantum minuit.

Quae de ignorantia statuuntur, valent quoque de inadvertentia et errore ⁶.

Ignorantia leviter culpabilis in foro externo non attenditur ⁷. Ignorantia affectata a nulla lege, sub quavis clausula data, excusat; crassa et supina excusat a lege poenali, quatenus poenam continet, latae sententiae, si lex contineat clausulas quae scientiam et specialem malitiam requirunt ut, e. g., *praesumpserit*, *ausus fuerit*, etc. ⁸. Ignorantia simpliciter vincibilis, graviter

¹ C. 16, § 2. *Regula est iuris ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere*; R. I. 13 in 6°; Eichmann, *l. c.*, 37-38, 3.

² Alii tamen distinguunt *ignorantiam* a *nescientia* atque ignorantiam appellant carentiam cognitionis de aliqua re quam quis scire potuit atque debuit; ita D'Annibale, *l. c.*, I, 132, nota 37; Maroto, *l. c.*, 402, pag. 377, nota 1.

³ Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, 27; Tosio, *Commentaria minora*, I^a, p. 45 sq.; Maroto, *l. c.* 402; D'Annibale, *l. c.*, I, 132; Noldin, *l. c.*, 48-49.

⁴ C. 16, § 1.

⁵ Cfr. cc. 2199; 2202, § 1; 2229, § 3; Allotte de Fuye in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Actes humains*, fasc. I, col. 161-162.

⁶ C. 2202, § 1-3. Cfr. Noldin, *l. c.*, 176; Maroto, *l. c.*, 231.

⁷ C. 2218, § 1 et 2; Vermeersch, *l. c.*, I, 65.

⁸ C. 2229, § 1 et 2.

culpabilis, sive legis sive solius poenae excusat ab incurrendis poenis medicinalibus latae sententiae non vero a vindicativis ¹.

Ignorantia, quae *iure non praesumitur*, ad hoc ut in foro externo reo suffragetur, probanda est. Ignorantia praesumpta aut demonstrata impotentiae aequivalet, exceptis legibus irritantibus et inhabilitantibus ².

Probatio ignorantiae eo facilius fieri poterit quo persona rudior; eo difficilius quo persona doctior est et obligationem specialem scientiae habuerit. Pro pueris impuberibus ignorantia praesumitur ³.

Nunquam licet directe causas remote et a fortiori proxime excusantes apponere; directa enim appositio intentionem legis violandae includit, quae semper mala est; indirecte vero licet causas remote, et ex iusta et proportionate gravi causa etiam proxime excusantes apponere, tum quia id faciens non intendit legem violare, sed id summum permittit, tum etiam quia aliter grave incommodum in legis observantia haberetur, quod a legis observantia excusat. At de his fusius moralistae ⁴.

28. — II. Cessatio legis. - Ipsa lex non sola eius obligatio dupliciter cessare potest: *ab intrinseco* et *ab extrinseco*.

1º Cessatio ab intrinseco. - a) Si finis seu causa finalis legis cessavit *adaequate*, idest totus finis, et *totaliter*, idest pro tota communitate, licet tantum *negative*, quia nempe lex inutilis simpliciter evasit, tunc ipsa lex cessat: cessavit enim elementum ad essentiam legis requisitum seu bonum commune. A fortiori cessat lex, si finis eius non solum *negative*, sed etiam *privative* seu *contrarie* cessavit, quia nempe lex nimis gravis aut noxia evasit ⁵.

b) Si finis seu ratio legis *inadaequate* licet *universaliter*; aut si finis *adaequate* quidem, sed *particulariter*, non *contrarie*, cessaverit; tunc lex ne pro illis quidem pro quibus finis *adaequate*, non *contrarie*, cessavit, cessat; quia lex fertur pro communitatis bono, et in casu bonum communitatis adhuc obtineri potest ⁶.

¹ C. 2229, § 3, 1º; cfr. Chelodi, *l. c.*, n. 27; Eichmann, *Das Strafrecht*, pag. 33, Paderborn (1920).

² C. 16, § 1.

³ Cfr. c. 2204; Toso, *l. c.*, ad c. 16, n. 3 et 4, pag. 48-51.

⁴ Cfr. Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 179; Maroto, *l. c.*, 233; Cocchi, *l. c.*, I, n. 73; Vermeersch, *Theologiae moralis...*, I, 221.

⁵ Deducitur ex c. 21; cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 179; Maroto, *l. c.*, 245; Wernz, *l. c.*, I, 117; Vermeersch, *Epitome* I³, n. 102; Chelodi, *l. c.*, 69, a; Noldin, *De principiis* ¹⁴, 199; Toso, *l. c.*, pag. 66; Santamaria, *l. c.*, I, 60.

⁶ Terminologia hac in re non est conformis apud omnes auctores. Aliqui (Toso, *l. c.*, pag. 66) enim docent finem seu rationem legis cessare *privative*, si legis observantia noxia fiat; quod alii communius et rectius *finem contrarie cessare* dicunt (D'Annibale, *l. c.*, I, 180; Maroto, *l. c.*, 245; Cocchi, *l. c.*, I, 77). *Negative* cessat finis si lex inutilis fiat. *Adaequate* dicitur cessare finis si variae rationes ob quas lex lata est, cessent; si non omnes sed aliquae tantum rationes cessent, legis finis *inadaequate* cessat. *Totaliter* cessat si totius legis, *partialiter* vero si solum aliquorum articulorum aut canonum finis cessat, etsi id *adaequate* fiat. *Universaliter* si pro tota communitate pro qua lex lata est, *particulariter* si pro determinatis tantum personis finis cesset; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 137-138.

c) Si finis legis *adequate* quidem et *universaliter* aut saltem pro parte communitatis quae lege capax sit, sed *partialiter*, sive *contrarie*, sive *negative*, tunc lex cessat in illa parte quae communitati prorsus inutilis evasit ¹.

d) Tandem si finis legis pro aliqua aut aliquibus tantum personis *adequate*, *contrarie* cessaverit, tunc et pro illis personis lex cessat, *totaliter* quidem si finis *totaliter* cessavit, *partialiter* si *partialiter* cessavit finis ².

29. — **Scholion. - De Epikia.** - Epikia seu Epicheia (ἐπιείκεια = aequitas) est virtus seu pars subiectiva iustitiae qua aliqui casus verbis legis comprehensi ex aequitate naturali a legislatore excludi lege reputantur ³; in casu, ut patet, ex aequitate naturali legi positivae derogatur. Aliqui docuerunt in iure canonico epikiam admitti non posse ⁴; quod quidem admitti poterit, eo sensu quod ipsa praesertim ad forum internum pertinet; communiter tamen eam et canonistae admittunt; et ipsa aequivalere videtur antiquae distinctioni iuris romani inter *ius* et *aequum*: « Saepe accidit, ut quis iure civili teneatur, sed iniquum sit eum iudicio condemnari » ⁵. Est igitur epikia iustitia idealis, quae aliquo casu speciali et extraordinario legi scriptae opponitur. Epikia uti fas est, cum lex sine peccato vel sine magno et proportionate gravi incommodo servari nequit, quia in utroque casu legislator ultra suam praeciperet potestatem; sed insuper ea uti fas est cum prudenter iudicari poterit legislatorem illum casum lege comprehendere noluisse, licet de iure illud comprehendere potuisset; « quia non semper praelatus vult obligare cum rigore et in omni eventu in quo possit obligare » ⁶.

30. — **2° Cessatio legis ab extrinseco.** - 1° *Cessatio ex lege scripta.* - Lex posterior, a competenti auctoritate lata, obrogat priori, si id expresse edicat, aut sit illi directe contraria, aut totam de integro ordinet legis prioris materiam; sed firmo praescripto can. 6, n. 1 ⁷,

¹ Inferitur ex c. 21; cfr. Tošo, *l. c.*, pag. 66; Maroto, *l. c.*, 245, B; Perathoner, *Kurze Einführung in das neue Kirchliche Gezezbuch*, vol. I, pag. 18, nota 1.

² Cfr. D'Annibale, I, 180, et alios auctores passim; Tošo tamen, pag. 66-67, contra alios miram statuit exceptionem quam ex c. 21 (sic) probare conatur, pro legibus fundatis in praesumptione periculi. Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 61 et 76; Noldin, *De principiis* ¹⁴, 199, 2.

³ Cfr. D. Thomam, II-II, qu. cxx, art. 1 et 2.

⁴ Sägmüller, *l. c.*, I, p. 135.

⁵ Gaius, *Instit.* 4, 110; cfr. Ferrini, *Manuale di Pandette* ³, n. 5; Wernz, *l. c.*, I, 48 et 117, nota 136; Bonfante, *Istituzioni di diritto romano* ⁷, pag. 7.

⁶ Suarez, *De legibus*, l. VI, c. VII, n. 11, et toto cap. VII et VIII, ubi, ut de more, fuse de hac quaestione disserit. Casus tamen isti in quibus epikia utimur iam ad causas excusantes et praecipue ad impotentiam referri vidimus, unde patet quaestionem hanc potius verbalem quam realem esse; ideoque cum cl. D'Annibale, *l. c.*, I, n. 187, nota 49, concludimus: « Quid opus in his epicheia? ». Cfr. etiam Wernz, *l. c.*, 48; Noldin, *l. c.*, 160; Maroto, *l. c.*, 241-243; Cocchi, *l. c.*, 80; Vermeersch, I, *l. c.*, 61; Chelodi, *l. c.*, 69; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 132-135.

⁷ Ubi statuitur a Codice etiam leges particulares contrarias abrogari.

lex generalis nullatenus derogat particularibus et personarum singularium statutis, nisi aliud in ipsa expresse caveatur ¹.

a) Cessat hoc modo lex ex voluntate legislatoris, etenim « *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur* » ².

b) Revocatio est *expressa* si claris vel aequivalentibus ³ verbis id in lege posteriori dicatur, etsi haec nihil priori contrarium continet; est *tacita* si prioris posterior totam materiam ordinet, aut aliquid priori contrarium contineat.

c) Legibus tamen particularibus et statutis specialibus singularium personarum lege generali posteriori non obrogatur *tacita*, sed solum *expressa* revocatione. Cuius rei fundamentum est quod Romanus Pontifex, cui unius est leges universales condere, « *iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere* » ⁴ si de iuribus generalibus et communibus sermo sit; non vero si de iuribus specialibus agatur, haec enim ignorare iure potest et in id quod ignoratur non fertur voluntas, quia nihil volitum quin praecognitum.

d) Evidenter autem lege particulari legi generali vel communi obrogari non potest; nisi lex particularis, vel specialis, vel singularis a R. Pontifice speciali confirmatione firmetur ⁵.

e) In dubio revocatio legis praesistentis non praesumitur, sed leges posteriores ad priores trahendae sunt et his, quantum fieri possit, conciliandae ⁶.

f) Dicitur lex novam totam de integro ordinare materiam, cum legislator in sua lege normam statuit de eadem re ac de iisdem casibus de quibus iam leges anteriores agebant, quaedam ex illis legibus in novam inserendo, quaedam vero immutando, alia autem omittendo. In hoc casu

¹ C. 22.

Abrogatur lex si tota aufertur, ei derogatur si eiusdem pars revocetur, obrogatur si lege contraria substituatur, subrogatur nova additione; Codex tamen uniformem terminologiam non sequitur; cfr. cc. 3; 6, § 1, n. 5, 27; Falco Mario, *l. c.*, pag. 43-44; Reiffenstuel, *l. c.* I, 2, 484 sq.; D'Annibale, *l. c.*, I, 179; Maroto, *l. c.*, 246; Chelodi, *l. c.*, 69, b; Vermeersch, *Epitome* I^a, 102, 2.

² R. I. 1, X, 5, 61.

³ Verba aequivalentia quibus priori legi etiam particulari expresse per posteriorem derogatur sunt praecipue: *contrariis quibuscunque non obstantibus*; *contrariis quibuscunque, etiam speciali mentione dignis, minime obstantibus*; *contrariis quibuscunque, etiam specialissima mentione dignis, minime obstantibus*. Sufficit etiam clausula: *quibuscunque contrariis minime obstantibus* qua tamen non auferuntur consuetudines centenariae (c. 30; Chelodi, *l. c.*, 69, in nota).

⁴ C. 1, I, 2, in 6°; Santamaria, *l. c.*, I, 61, requirit ut statuta processerint ab eadem auctoritate ac ipsa lex; cfr. tamen Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 498-499.

⁵ Probe distinguenda est confirmatio legis in forma *specifica* a confirmatione in forma *communi*. Illa habetur cum aliqua inferioris legislatoris lex, praemisso diligenti examine, a Superiore *motu proprio* aut *certa scientia* corroboratur atque hac confirmatione lex fit Superioris approbantis seu confirmantis qui defectus ab inferiore forte admissos de plenitudine potestatis auferre intendit. Confirmatio vero in forma *communi* est quae fit sine speciali examine et semper est subordinata clausulis: *si iuste, si canonice processum est*, etc., et proinde legi confirmatae nonnisi extrinsecam auctoritatem conciliat, qua tamen *praesumptio actus recte gesti* legi acquiritur. Cfr. Wernz, *l. c.*, I, n. 13-15.

⁶ C. 23; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 492 et sq.; Eichmann, *l. c.*, pag. 42.

praesumitur legislatorem partes legis anterioris in nova lege omissas abrogare voluisse; ita, e. g., severiores de studiis religiosorum normas a S. C. de religiosis, annis 1909-1910 editas, Codex abrogasse censetur in ea parte quae ne implicite quidem¹ in Codicem relata est. In praxi tamen haud facile erit semper determinare utrum nova lex totam de integro ordinet materiam². Codex omnes fere materias de integro ordinasse videtur, iis solum exceptis quae implicite in ipso continentur³. Attamen etiam in Codice interpretando regulae c. 20 contentae non sunt oblivioni dandae.

2º De cessatione ex desuetudine infra.

Art. IX. — DE PRAECEPTIS.

31. — I. Notio. - Praeceptum specificè sumptum est « iussum ad tempus vel in perpetuum singularibus personis aut absque perpetuitate toti communitati publicatum »⁴.

1º *Convenit cum lege*: a) *Ratione obligationis*: subditi enim praecepto sicut lege ligantur obligatione morali, praesertim si iurisdictionale sit praeceptum⁵.

b) *Ratione obiecti seu materiae*: obiectum enim praecepti, sicut legis, debet esse iustum, honestum, rationale, possibile, utile vel necessarium.

c) *Ratione cessationis*: utrumque enim, seu lex et praeceptum, cessat revocatione, impossibilitate, ignorantia, cessatione adaequati finis, etc.⁶.

2º *Differt vero a lege*⁷: a) *Ratione finis*: non enim necessario praeceptum ad bonum commune datur; sed etiam ad bonum subditi, aut Superioris praecipientis aut etiam alterius cuiusvis personae.

b) *Ratione potestatis*: lex enim solum iurisdictione perfecta; praeceptum vero quavis iurisdictionis specie, et insuper quavis *dominativa* potestate sive dominica seu herili, sive maritali, sive paterna, sive religiosa ferri potest⁸.

c) *Ratione subiecti passivi*: praeceptum enim non necessario communitati legis recipiendae capaci, sed generatim singulis personis sive physicis, sive moralibus datur⁹.

¹ Cfr. c. 6, n. 1.

² Cfr., e. g., S. C. Conc. 17 mai 1919, *A. A. S.*, XI, 351.

³ Cfr. Falco Mario, *l. c.*, pag. 61.

⁴ Wernz, *l. c.*, 135; cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 248 sq.; Chelodi, *l. c.*, 70; Vermeersch, *Epitome* I², 105 sq.; Cocchi, *l. c.*, I, 79 sq.; Blat, *l. c.*, I, 82; Maroto, *l. c.*, 261 sq.

⁵ Si praeceptum non sit iurisdictionale, seu si feratur vi potestatis dominativae, obligationem quidem, sicut lex, in conscientia parit, poenas vero iurisdictionis exercitum continentes ex se non potest in transgressorem parere; quod valet etiam de praecepto dato vi iurisdictionis fori interni.

⁶ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 249, nota 10; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 158.

⁷ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, 43 sq.; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 158.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 70; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts* (1923), Paderborn, pag. 33.

⁹ Eichmann, *l. c.*, 33.

d) *Ratione durationis*: dum enim lex aliqualem saltem perpetuitatem habeat oportet, praeceptum, saltem non necessario, immo generatim non habet et resolutio iure praecipientis, cessat ¹.

e) *Ratione obligationis*: quae in lege territorialis praesumitur, in praecepto vero personalis ².

32. — II. **Divisio.** - Praeceptum proprie dictum dividitur:

1° *Ratione potestatis vi cuius fertur.* - In praeceptum *dominativum*, quod vi potestatis dominativae; in *iurisdictionale*, quod vi iurisdictionis imponitur.

Praeceptum iurisdictionale potest esse *fori interni* ³ aut *fori externi*, prout potestate iurisdictionale fori interni aut fori externi fertur. Praeceptum item fori externi *iudiciale* aut *extraiudiciale* esse poterit prout eius observantia in iudicio aut solum mediis extraiudicialibus repeti potest. Ad praeceptum iurisdictionale fori externi refertur etiam praeceptum poenale ⁴.

Quodlibet praeceptum, quavis forma datum, vi potestatis dominativae seu privatae ad forum internum restringitur et eius observatio solummodo poenis improprie dictis, non in iudicio ecclesiastico, oeconomicis curanda est. Idem valere videtur de praeceptis vi iurisdictionis fori interni latis; huiusmodi enim iurdictio « primario tendit ad utilitatem singuli fidelis, huius relationes ad Deum ordinat et *per se* in occulto ac cum effectibus moralibus tantum exercetur » ⁵.

Codex loqui videtur c. 24 solummodo de praeceptis *vi iurisdictionis* et *quidem fori externi latis* ⁶. Unde ex varia interpretatione huius canonis (24) fere omnes antiquorum disputationes etiam nunc manent.

2° *Ratione subditorum.* - Praeceptum *singulis personis*, et *praeceptum communitati datum* (c. 24).

¹ C. 24; Eichmann, *l. c.*, 33; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 2, n. 43-45.

² Cc. 8, § 2, et 24; Chelodi, *l. c.*, 70; Eichmann, *l. c.*, 33.

³ Iurdictio fori interni per se non dat potestatem faciendi praecepta, bene vero si cum administratione in qua plures personae partem habent, coniuncta sit (cfr. Vermeersch, *Epitome* I^a, n. 105; aliter Cocchi, *l. c.*, I, 79).

⁴ Cfr. cc. 1933, § 4; 2176; 2195, § 2; 2310.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 125, a.

⁶ Cfr. Blat, *l. c.*, n. 82; Vermeersch, *l. c.*, I, 84, 4; contrarium videtur adserere, non tamen clare, Maroto, *l. c.*, 268, a, his verbis: « Canon non aliquid exprimit aut circa qualitatem Superiorum praecipientium, aut circa differentiam ipsorum praeceptorum, sed decernit solummodo formam servandam in dando praecepto; ergo idem iudicium est ferendum circa quoslibet Superiores praecipientes et circa praecepta quaecumque ».

In quo consistat differentia *praecepti iurisdictionalis*, *iudicialis* *strictè dicti* a *praecepto iurisdictionali fori externi* nec Codex, nec auctores determinant. Mihi videtur quodlibet praeceptum fori externi iudiciale esse, et ipsum solum, ita ut quodlibet praeceptum forma a Codice c. 24 praescripta datum, iudicialiter prosequi seu urgere possit Superior; illa forma non servata, solummodo in foro interno vim habeat. Aliter Maroto, *l. c.*, 267, et Toso, *l. c.*, pag. 73-74, qui tamen non determinant qua ratione procedi practice possit contra reum subditum, quando praeceptis, forma Codicis non servata, datis obsistat. Cfr. etiam Chelodi, *l. c.*, 70; Cocchi, *l. c.*, 79-83; Blat, *l. c.*, 82; D'Annibale, *l. c.*; Lega, *De delictis et poenis*, n. 79-82, et praesertim n. 81; Wernz, *l. c.*, I, 135.

Hoc alterum si indeterminato tempore detur, et communitati legis saltem recipiendae, capaci, legi proprie dietae accedit et vix a lege differt ¹.

33. — III. Doctrina de praeceptis. - Praecepta, singulis data, eos quibus dantur, ubique urgent, sed iudicialiter urgeri nequeunt, et cessant resoluto iure praecipientis, nisi per legitimum documentum aut coram duobus testibus imposita fuerint ².

Quo canone unice de praeceptis, singulis datis et quidem, ut videtur ³, vi potestatis iurisdictionis, sive fori interni sive externi, iudicialis vel extraiudicialis agitur.

Hoc igitur canone haec principia, prius theoretice saltem controversa, iam certa facta sunt.

1° Praeceptum, singulis personis physicis, ut videtur, datum, eas legis personalis instar *ubique* urget ⁴; quae obligatio ad forum praesertim internum pertinet; at etiam ad forum externum et proprie iudiciale referri potest, si praeceptum *iudicialiter* datum sit ⁵. Ad hoc autem ut praeceptum quodlibet obligationem moralem pariat requiritur et sufficit ut a Superiore feratur intra ambitum suae competentiae; ut circa rem honestam et possibilem feratur; et ut ad eius, cui imponitur, cognitionem deducatur seu ei auctoritative intimetur ⁶.

2° Praeceptum quodlibet, singulis personis ⁷, non communitati datum, cessat, resoluto iure praecipientis, si iudicialiter datum non fuerit, sive id evenerit quia praecipiens iurisdictione, saltem iudiciali, carebat, sive etiam quia ea uti noluit in praeepto dando; et haec cessatio ipso iure ⁸ evenit ex defectu potestatis in praecipiente; nequit enim praeceptum dare quod ultra eius resolutum ius duret, nisi forma praescripta ⁹.

3° Praeceptum, singulis *iudicialiter* seu formula a Codice statuta datum, eos ubique urget, et quidem iudicialiter etiam extra proprium territorium et etiam resoluto iure praecipientis ¹⁰. Si iudicialiter datum non sit, obligat quidem subditum cui datum est, et obligatio haec eum comitatur etiam

¹ Cfr. tamen Vermeersch, *l. c.*, I, 83-84.

² C. 24.

³ Cfr. etiam Blat, *l. c.*, I, n. 82.

⁴ C. 24.

⁵ C. 24 et 2309, § 2; cfr. tamen etiam c. 2225 de poena inflicta ad modum praeepti particularis, quod distinguitur a *sententia iudiciali*.

⁶ Eichmann, *l. c.*, p. 33, II.

⁷ Opinio communis, ante Codicem, qua praecepta, singulis data, resoluto iure praecipientis, cessare dicebantur (cfr. D'Annibale, I, 249, nota 9; Lega, *De delictis et poenis* ³, n. 79-82, etc.), a Codice confirmata est et melius etiam de erminata. Agnita enim est Superioribus (c. 24) potestas praecipendi pro tempore quo eorum ius resolutum fuerit, et extra territorium, at huius potestatis usus restrictus est ad formulam specialem publicam.

⁸ C. 24.

⁹ C. 24; id ante Codicem iam admittebat Lega, *l. c.*, n. 81.

¹⁰ C. 24.

extra territorium praecipientis, sed ipso facto cessat, iure praecipientis resolutum, aut eo suspensum suspenditur, etiam re non integra; «et ideo, si datum fuit sub conditione suspensiva vel ex die, resolutum interim iure praecipientis, praeceptum continuo evanescit; ideoque his postea advenientibus, quasi nunc ab eo datum fuisset vim nullam habet»¹.

4° Praecepta vero non singulis personis, sed communitati data, antiquis auctorum disputationibus adhuc subsunt², nec Codex, qui unice de praeceptis singulis personis datis expresse loquitur, illas controversias dirimere voluisse videtur. Haec igitur praecepta:

a) Videntur de se, si id exprimatur a praecipiente aut id natura rei requirat, posse ferri in subditos etiam extra territorium degentes, at quod ad obligationem fori interni tantummodo³, tum quia necessitas maioris potestatis pro praelatis ecclesiasticis non apparet et si aliquando adesset, possent praelati eidem occurrere dando singulis praeceptum ad normam can. 24 quo casu praeceptum etiam in foro externo extra territorium obligaret⁴.

b) Videntur haec praecepta non cessare resolutum iure praecipientis, nisi hac resolutione finis ipsius praecepti adaequate cessaverit, aut aliud iure particulari statutum sit; dummodo tamen praecipiens potestate legislativa gauderet, quia aliter haec praecepta, eius iure resolutum, ex defectu potestatis cessant; ratio autem huius assertionis haec est quod talia praecepta legibus accedunt ita ut quandoque perdifficile sit determinare utrum leges sint an praecepta⁵.

5° Item insolutae manent quaestiones respicientes praecepta vi potestatis dominativae, vel etiam iurisdictionalis fori interni. Circa quae notamus:

a) Haec praecepta subditos ubique ligant, quia ea est natura praecepti ut ossibus subditorum haereant.

b) Haec praecepta semper cessant, resolutum iure praecipientis, nec possunt a Superiore ultra extendi, quia potestas illa privata ex relatione privata orta, ultra ipsam relationem privatam et personalem extendi nequit; et deinde etiam quia forma a Codice praescripta c. 24 et 2309, § 2, servari nequit ab his Superioribus⁶.

6° Censetur praeceptum *forma iudiciali* datum singulis vi potestatis iurisdictionalis fori externi si alteruter ex his duobus modis servetur a praecipiente:

a) Si detur per *legitimum documentum*⁷.

Codex non determinat quodnam documentum *legitimum* haberi debeat; at certe sufficit ut a notario documentum subscriptum sit⁸; aut si forma

¹ D'Annibale, *l. c.*, 248.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, 135; Lega, *De delictis et poenis*¹, n. 79-81; D'Annibale, *l. c.*, I, 249.

³ Ex analogia cum c. 24.

⁴ Cfr. tamen D'Annibale, *l. c.*, I, 248.

⁵ Cfr. Eichmann, *l. c.*, pag. 34; Vermeersch, *l. c.*, I, 84, ubi preces in fine Missae dicendas esse docet ex praecepto, non ex lege aliqua; aliter Cocchi, *l. c.*, I, 83, c.

⁶ D'Annibale, *l. c.*, 248; Vermeersch, *Epitome* I¹, 107, 3; Cocchi, *l. c.*, I, 83, d.

⁷ C. 24.

⁸ Cfr. c. 11, X, 2, 19, *De probationibus*.

a c. 2308 statuta servetur; immo videtur sufficere ut Ordinarius praeceptum dans ipse per se documentum conficiat atque ex documento subdito praeceptum legat¹.

b) Si detur coram duobus testibus, utique habilibus et idoneis ad normam iuris²; quo casu praeceptum iudicialiter prosequi potest iudex, licet nullum dati praecepti documentum fiat.

7° Si Superior praeceptum ferat non servata formula a Codice statuta, praeceptum ipso iure cessat resolutio iure praecipientis, nec potest, ut videtur, Superior praeceptum dare ad tempus determinatum ultra tempus ad quod eius iurisdictio extenditur, nisi formam a Codice statutam servando; id tamen valet tantummodo de praecepto dato vi iurisditionis singulis personis physicis³.

TITULUS II.

DE CONSUETUDINE

34. — Universum ius ecclesiasticum scriptis vel non scriptis continetur; ius non scriptum *ius traditum* vel *consuetudinarium* esse potest. Postquam primo titulo Codex de iure scripto egit, hoc altero titulo de consuetudine agit. De iure vero tradito sub speciali titulo agere non vacat, tum quia forma communis leges ferendi nostris diebus est scriptura aut consuetudo; tum etiam, quia ius traditum quod adhuc viget aut in libris liturgicis aut sparsim in Codice receptum est, quo ius scriptum iam nunc factum est. Est autem *ius traditum* ius immediato imperio competentis legislatoris verbis, non scriptura, datum et promulgatum moribusque populi christiani transmissum.

Si quod tamen ius traditum antiquum inveniatur quod adhuc in vigore sit, nec in Codice aut libris liturgicis receptum sit, illud etiam nostris diebus valere dicendum erit; quia « non est praesumendum Ecclesiam voluisse recedere ab eo quod in ipsa semper retentum fuit, nisi id Ecclesia manifestaverit expresse »⁴.

Titulum de consuetudine, sicut Codex paucis absolvemus, quod ad alia ad titulum *De legibus eccles.* remittentes.

¹ Cfr. c. 2225, ubi in pari casu Codex non loquitur de *documento legitimo*, sed simpliciter de *scripto*. Aliter Augustine, *l. c.*, I, pag. 105.

² Cc. 24 et 1756 sq.

³ Id sat clare deduci videtur ex canone 24 — *cessat, resolutio iure, nisi*. — Nescimus cur de hac conclusione dubium moveat Maroto, *l. c.*, 268, A, pag. 242; cfr. etiam Cocchi, *l. c.*, I, 83; Eichmann, *l. c.*, pag. 34, IV.

⁴ Maroto, *l. c.*, 170, d; de iure tradito cfr. Wernz, *l. c.*, 184-186; Prümmer, *l. c.*, n. 17.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO, HISTORIA.

35. — I. Notio. - *Consuetudo ecclesiastica est ius moribus populi christiani cum consensu legislatoris constitutum.*

Consuetudo tripliciter accipitur: pro assuefactione alicuius particularis personae aut parvae communitatis legis incapacis; secundo, pro frequentia actuum a libera communitatis legis capacis voluntate emanantium, et hoc sensu *consuetudo facti* seu materialis vocatur nec vim legis quoadusque praescripta sit consequitur; tertio, pro iure seu lege a consuetudine facti orta et legitime praescripta, et vocatur hoc sensu *consuetudo iuris* seu *formalis*. De hac tertia loquitur rubrica tituli II, eaque est quam hic definimus ¹.

1° Est igitur consuetudo:

a) *Ius*, quo sensu ius legem appellamus a qua iura subiectiva subditorum oriuntur et determinantur.

b) *Moribus institutum*, quo occasio, non vera causa efficiens iuris consuetudinarii indicatur; quae occasio *consuetudo facti* seu *materialis* vocatur.

c) *Cum consensu legislatoris*. Hic consensus ex iure divino, ut causa efficiens ipsius consuetudinis *iuris* seu *formalis*, quam definimus, considerandus est; nec enim, in Ecclesia, vim haberet *consuetudo facti* si consensus legislatoris non adesset, aliter ac in Statibus civilibus in quibus hoc, per se, non repugnaret, cum populus posset sibi, in committenda potestate principibus, ius hunc consensum praebendi retinere; quod tamen plerumque non evenit ².

2° Differt consuetudo:

a) *A lege scripta*, tum modo quo oritur, tum promulgatione, quae in consuetudine non est necessaria vel saltem non est facienda a legislatore ³.

b) *A iure tradito*, quia non directo imperio legislatoris, sicut lex tradita, sed solum eiusdem consensu tacito et legali, conditur.

c) *A praescriptione* differt tum subiecto passivo quod aliter ac in praescriptione in consuetudine sit oportet communitas legis recipiendae capax ⁴; tum consensu legislatoris qui nullo modo in praescriptione requiritur, in consuetudine vero est causa efficiens iuris; tum bona fide quae in consuetudine non requiritur, nec plerumque aderit ⁵.

d) *A stylo Curiae*, qui est modus negotia tractandi in dicasteriis Curiae praesertim Romanae; stylus enim Curiae, licet moribus et usu oriri possit, tamen generatim ex praescriptionibus R.R. Pontificum originem trahit.

¹ Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, l. I, t. IV, n. 1-5.

² In iure italico consuetudo ut fons subsidiarius, pro casibus qui a Codice civili exprimuntur, solummodo agnoscitur ut ius; multo minus agnoscitur vis consuetudinis contra legem. Cfr. Pacchioni, *l. c.*, n. 27 sq.; Loris, *Compendio di diritto civile* ³, capit. 9; idque etiam in aliis Statibus modernis plerumque verificatur; Prümmer, *l. c.*, 13, 2.

³ Non repugnat consuetudinem semel praescriptam scripto consignari. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 4, n. 19.

⁴ C. 26.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 4, n. 23-28; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 144.

Stylus autem Curiae est aut iudicialis aut extraiudicialis; iudicialis est qui in tribunalibus adhibetur, et si uniformitatem sententiarum, non formulas adhibendas, respiciat, *auctoritas rerum similiter iudicatarum* seu *iuris-prudentia* vocatur ¹.

e) *Ab observantia* quae est *repetitio actuum similium circa quamlibet rem*, et etiam *usus* vocatus; differt autem *subiecto passivo*, quod pro observantia non necessario est subiectum legis capax, itemque *obiecto*, quod in observantia quaelibet res esse potest, non necessario res quae ad legem refertur. Praecipua vis *observantiae* explicatur in interpretatione statutorum, contractuum, rescriptorum, privilegiorum; circa quae *regina* interpretationum appellatur ².

36. — II. Divisio. - Praeter alias divisiones legibus scriptis communes consuetudo dicitur:

1° *Relate ad legem scriptam*: - a) *Praeter legem*, si legi scriptae aliquid superaddit vel legem de novo condit; et huic divisioni proprie convenit definitio supra data.

b) *Secundum legem*, si legem scriptam interpretatur.

Si agitur de interpretatione legis dubiae vel restrictivae aut extensivae tunc consuetudo secundum ius in consuetudinem praeter ius reincident, si vero de interpretatione mere declarativa agitur, consuetudo ius a lege scripta distinctum non constituit; quam ob rem haec distinctio superflua haberi posset, et a D'Annibale ³ *cerebrina* vocatur. Codex tamen eam supponit c. 29.

c) *Contra ius*, si legem abrogat aut subrogat vel eidem derogat vel obrogat ⁴.

2° *Ratione extensionis*: *universalis* seu *generalissima*, si universae se extendit Ecclesiae; *generalis*, si provinciae vel Regno; *specialis*, si communitati legis capaci inferiori; *specialissima*, si communitati legis incapacis. Haec ultima non est veri nominis consuetudo, sed praescriptio qua iura subiectiva acquiri possunt.

3° *Ratione durationis*. - *Praescripta* et *ad conniventiam*. Illa est quae tempore a lege praescripto et solo consensu legali oritur; haec statim vel post paucos actus vim suam exserit ex consensu legislatoris competentis expresso vel etiam tacito ⁵.

¹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 249-250; itemque n. 362-367; vocatur etiam *consuetudo iudicialis*; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 4, n. 18.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 359-361; Augustine, *l. c.*, I, 109; Eichmann, *l. c.*, 43; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 144.

³ *Loc. cit.*, 245, not. 1, cui accedit Augustine, *l. c.*, I, 108, nota 6.

⁴ Cl. D'Annibale, *l. c.*, etiam consuetudini contra ius nomen consuetudinis abiudicat, at immerito, ut videtur, natura enim iuris etiam in *lege permittente* subsistit, et consuet. contra ius, ut lex permittens quod lege prohibitum esset, merito considerari potest.

⁵ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 87; Chelodi, *l. c.*, 72, in nota.

37. — III. Notae historicae. - Institutum iuridicum consuetudinis a iure romano ad ius canonicum translatum est. Et iure quidem romano, cum populus erat legislator, theoria doctrinalis consuetudinis facilis erat et naturalis; « quid enim interest suffragio populus voluntatem suam declaret, an rebus ipsis et factis? » ¹. Haec tamen theoria obnubilata est cum imperatores sibi unice munus legislatoris usurparunt ².

In Ecclesia idem institutum iam ab antiquissimis temporibus viguit; at difficilior ob celeberrimam Constantini M. constit. ³, qua consuetudo contra legem reiici videbatur, consuetudines particulares contra ius admissae fuerunt. Immo Gratianus ⁴ negavit huiusmodi consuetudines admitti posse, cuius tamen doctrinam eius discipuli et glossatores limitarunt, limitationemque Gregorius IX ⁵ canonizavit ⁶.

Art. II. — SUBIECTUM, OBIECTUM ET CONDITIONES CONSUEITUDINIS.

38. — I. Subiectum consuetudinis. - 1° Subiectum activum. - Consuetudo in Ecclesia vim legis a consensu competentis Superioris ecclesiastici unice obtinet ⁷.

a) Consensus *expressus*, *tacitus* aut *legalis* esse potest; *ille*, factis claris aut verbis manifestatur; *iste*, silentio Superioris competentis scientis et prudenter tolerantis consuetudinem *facti*, iuxtam regulam iur. 43, in 6°; « *Qui tacet consentire videtur* »; quae tamen tunc solum valet cum Superior obsistere posset; *hic*, seu *legalis*, lege antecedente ipsum factum consuetudinis materialis. Consensum legalem sufficere ad consuetudinem praescriptivam, res iam extra controversiam est. Consensum legalem concedit Codex quibuslibet consuetudinibus facti, debitis ornatis conditionibus ⁸.

Consensus expressus vel etiam tacitus, iuxta aliquos ⁹, sufficit pro consuetudine *conniventiae* contra ius, non vero pro consuetudine praeter ius; alii tamen hoc de qualibet consuetudine affirmant ¹⁰.

b) Superior *competens* est Romanus Pontifex pro qualibet lege ecclesiastica, et consensus legalis ab ipso datus cc. 27-30 pro quibusvis consuetudinibus sufficit, ita ut inferior ne possit quidem consuetudini particulari sese

¹ Fragm. 92, § 1, D. 1, 3.

² Cfr. Ferrini, *Manuale di Pandette*, n. 15-18.

³ C. 4, D. XI = c. 2, C. 8, 52.

⁴ C. 4, D. XI.

⁵ 11, X, 1, 4.

⁶ Wernz, *l. c.*, 187, III; Maroto, *l. c.*, 251; Chelodi, *l. c.*, 71; Sägmüller, *l. c.*, I, p. 112.

⁷ C. 25.

⁸ Cc. 27-30.

⁹ Vermeersch, *l. c.*, I, 87; Chelodi, *l. c.*, 72, c, in nota.

¹⁰ Toso ², *l. c.*, pag. 88; Cocchi, *l. c.*, n. 85.

opponere, nisi eam ius prorsus particulare respiciat et ut *corruptelam* reprobet, nisi tamen exceptio probetur ¹.

Consensus tacitus *ad consuetudinem conniventiae* necessarius illius sit oportet Superioris qui in illa lege ferenda aut abroganda ex iure communi competens esset: e. g., R. Pontifex pro qualibet lege; Concilium provinciale pro lege provinciali; Ordinarius loci pro lege dioecesis; Capitulum generale pro lege Ordinis religiosi. Hoc consensu semel dato, consuetudo facti fit statim consuetudo iuris, nulla habita praescriptionis ratione.

c) In quaestionibus iuris publici circa iura Ecclesiae sive nativa, sive etiam acquisita relate ad societates externas praesertim ad Status civiles, consuetudo introduci nequit ex defectu consensus in Superiore ecclesiastico ².

39. — 2° Subiectum passivum. - Communitas quae legis ecclesiasticae saltem recipiendae capax est, potest consuetudinem inducere quae vim legis obtineat ³.

a) Communitas, non necessario persona moralis, ecclesiastica aut civilis erit, sed aliqualem perfectionem habere omnino debet et extensionem. Ideo communitatem hoc sensu constituunt vel determinatum territorium vel determinatus coetus personarum, e. g., dioecesis vel praelatura *nullius*, provincia monastica, non item paroecia aliqua singularis, clerici vel etiam parochi aut canonici totius dioecesis, non item alicuius tantum paroeciae. Utrum tale habendum sit Capitulum singulare vel domus regularis *sui iuris* res non clare patet ⁴.

b) Communitas iuridice concurrere debet ad consuetudinem inducendam, actibus liberis, uniformibus, publicis et animo sese obligandi aut sese obligationi subtrahendi exercitis, a maiori communitatis parte positis et quidem a personis habilibus ad actus humanos ponendos, quia, licet consuetudo, ut a causa efficiente, a Superioris consensu procedat, Superior tamen consensum non dat nisi his conditionibus adimpletis ⁵.

¹ Exceptio probari potest lege Romani Pontificis pro qualibet consuetudine consensum restringentis quod ad determinatas communitates aut ad determinatas consuetudines. Quo casu consuetudo iuris dimentienda erit ex iure illo particulari a R. Pontifice restricto. Ita, e. g., ex constit. Sixti IV, 1 dec. 1481, nulla consuetudo praeter ius ad mortale obligans in Ordine Fratrum Minorum introduci posse videtur, ex defectu consensus legislatoris, illa constitutione revocantis consensum generaliter pro aliis consuetudinibus datum.

² Cfr. S. C. Concilii 14 dec. 1918; *A. A. S.*, XI, 130.

³ C. 26; in quo canone vox consuetudo pro consuetudine materiali accipitur, quae si in societate vel communitate legis recipiendae incapaci consideretur observantia erit; cfr. Mario Falco, *l. c.*, p. 121.

⁴ Affirmant Chelodi, *l. c.*, 72, in nota; Augustine, *l. c.*, I, p. 109, et Vermeersch, *l. c.*, I, 82, 2, qui cum Cocchi, *l. c.*, I, 86, affirmat etiam de domo religiosa sui iuris; negant de Capitulo Cocchi, *l. c.*, et Maroto, *l. c.*, 252, B; immo Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*, 31, affirmat de quovis monasterio, vol. I, n. 120.

⁵ C. 28 et auctores communiter, Maroto, *l. c.*, 252; Chelodi, *l. c.*, 72; Toso, 83-85; Cocchi, *l. c.*, 86; Vermeersch, *l. c.*, 86; Prümmer, *l. c.*, 18, 3°; Augustine, *l. c.*, I, p. 107-108; Haring, *Grundzüge des Katholischen Kirchenrechts* ³, § 14, pag. 29.

40. — II. Obiectum consuetudinis. - Obiectum consuetudinis formalis est ipsa consuetudo materialis debitis ornata conditionibus. Materia autem consuetudinis facti seu materialis ut consuetudo iuris fieri possit eas omnes conditiones habere debet quas lex; scilicet, ut sit honesta, rationalis, possibilis, utilis vel necessaria, eodem prorsus modo quo hae conditiones pro lege qualibet requiruntur.

41. — III. Conditiones ad consuetudinem inducendam. - Ut consuetudo facti ius constituat, praeter conditiones iam supra expositas haec insuper attendenda sunt quae rem melius determinant.

1º Pro consuetudine contra ius. - Iuri divino, sive naturali sive positivo, nulla consuetudo potest aliquatenus derogare; sed neque iuri ecclesiastico praeiudicium afferre, nisi fuerit rationabilis et legitime per annos quadraginta continuos et completos praescripta; contra legem vero ecclesiasticam quae clausulam contineat futuras consuetudines prohibentem, sola praescribere potest rationabilis consuetudo centenaria aut immemorabilis.

Consuetudo quae in iure expresse *reprobatur*, non est rationabilis ¹.

a) *Irrationabilis* est consuetudo quae aliqua ex supra relatis conditionibus caret; item quae disciplinae ecclesiasticae nervum dirumpit, e. g., exemptio confraternitatis a qualibet Superiorum ecclesiasticorum visitatione et subiectione; quae fundamentalibus iuris principiis adversatur, quae occasionem praebet peccandi et quaelibet alia quae a iure *reprobetur*; quae tamen *reprobatio* non dicit semper absolutam et perpetuam irrationabilitatem, sed in praesentibus circumstantiis, quibus mutatis, consuetudo nunc reprobata rationabilis fieri poterit.

In dubio, Superioris est de rationabilitate consuetudinis iudicare.

Simplex oppositio legi scriptae quae rationabilis esse debet, non arguit per se de irrationabilitate contrariae consuetudinis; lex enim rationabilis altera contraria aequae rationabili abrogari potest, ut patet ². Ideo etiam contra Codicem consuetudo introduci potest ³.

b) *Praescriptio* hic non sumitur pro instituto iuridico de quo in cc. 1508-1512, sed, ad similitudinem illius, pro tempore quo consuetudo facti, debitis ornata conditionibus, durare debet, ut iuris consuetudo fiat ⁴. Anni autem praescriptionis in casu sint oportet continui, idest, non

¹ C. 27, § 1-2.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 252, C; Augustine, *l. c.*, I, 110-111; Prümmer, *l. c.*, 18, 3, a; Chelodi, *l. c.*, 72, b; Eichmann, *l. c.*, 43.

³ Augustine, *l. c.*, I, 114.

⁴ Toso, *l. c.*, 87-88; cfr. etiam circa hoc Mario Falco, *Introduzione allo studio del Codex iuris canonici*, pag. 123-125.

interrupti, interrumpuntur autem etiam unico actu contrario ¹; et completi, idest, enumerandi, quantum fieri potest, ut sunt in calendario. Tempus praescriptionis nullum requiritur pro consuetudine *conniventiae* contra ius.

c) *Immemoralis* aut immemorabilis est consuetudo, quae hominum viventium memoriam excedit et quae circiter 90 annos attingit ².

42. — 2° Pro consuetudine praeter ius. - Consuetudo praeter legem, quae scienter a communitate cum animo se obligandi servata sit, legem inducit, si pariter fuerit rationabilis et legitime per annos quadraginta continuos et completos praescripta ³.

Codex severius quam consuetudinem contra ius permittit consuetudinem praeter ius, ut patet illo verbo *scienter*, quod hic, non canone praecedenti, ponitur; quod ideo fit, quia iura promptiora sunt ad solvendum quam ad ligandum ⁴.

43. — 3° De consuetudine secundum ius. - Consuetudo est optima legum interpret ⁵.

¹ Actus consuetudinem interrumpens potest esse communitatis aut Superioris. Communitas consuetudinem interrumpit, si, ex certa scientia, actum contrarium etiam unicum exercet, quia hoc ipso ostendit « se nolle amplius consuetudinem inceptam continuare ». Superior vero interrumpit cum transgressores *suae* legis punit, aut in tribunali pro lege *sua* iudicat contra consuetudinem; hoc enim suum consensum retrahit. Requiritur tamen ut de lege *sua*, non alterius Superioris agatur, quia pro aliis legibus consensus legalis a Codice datus sufficit. Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, tit. IV, n. 134; Chelodi, 72, C.

² Cocchi, *l. c.*, n. 88; contra Vermeersch, qui immemorabilem habet quae centenariam superat, *l. c.*, 91; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, I, 112-113.

³ C. 28.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, 246.

Quapropter ad inducendam consuetudinem praeter ius actus consuetudinis materialis cum *certa scientia* non existentis obligationis et cum *expressa* obligationis suscipiendae *intentione* ponendi sunt; nec sufficere videtur *intentio concomitans* seu quae praesumitur adesse cum communitas aliquos actus bonos ponit; immo in hoc casu, ex hoc canone, praesumendum est illos actus bonos ex devotione aut ad supererogationem a communitate positos esse; Codex enim (c. 28) expresse requirit scientiam obligationis suscipiendae et proinde obligationis nondum existentis, quae duo simul coexistere debent ut consuetudo facti cons. legis praeter ius fiat, et, altero deficiente, consuetudo praeter ius impossibilis evadit. Aliud affirmare videtur Haring, *Gründzüge*, pag. 29, b, ubi generatim de qualibet consuetudine affirmat ei non praeiudicari ab errore concomitante seu qui cum aliis motivis concurrat; quod difficile, Codice vigente intelligitur; cfr. etiam Suarez, *De legibus*, VII, c. 14, n. 5 sq.; Santamaria, *l. c.*, I, 67.

Ubi vero de consuet. contra ius agitur, ad hoc ut vim suam exserat non requiritur expresse *scientia legis existentis* nec expressa intentio illi legi se subtrahendi (c. 27) quia ista intentio facile praesumitur, cum homo naturaliter ad libertatem tendat. Ex quo etiam patet malam fidem non necessario requiri ad consuet. contra ius, nec proinde necessario peccare, ne primos quidem introducentes, quod multo facilius admitti poterit de iis qui consuetudinem contra ius a maiori parte iam introductam, licet nondum praescriptam, sequantur. Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 181; Toso, *l. c.*, 85-86; Vermeersch, *l. c.*, 86, 3; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 4, n. 129-130 et 142-145.

⁵ C. 29.

In vi et natura consuetudinis secundum ius explicanda sudant canonicistae. Eius natura in hoc consistere videtur quod, si sit *uniformis* et *praescripta* interpretationi authenticae aequiparetur, quin tamen aliquid novi legi addat. Si quid vero novi legi addere dicatur, ita ut alteram prae altera interpretatione probabili necessariam reddat, in consuetudinem praeter ius recidit. Licet igitur magna esse dicatur vis consuetudinis secundum ius in legum interpretatione, tamen authenticae interpretationis vim, licet praescripta sit, habere non videtur; nec enim axioma iuridicum Codici ex iure romano insertum h. c. hoc asserit, sed solum statuit illam esse optimam, non necessariam interpretem ¹.

Art. III. — VIS, PROBATIO ET CESSATIO CONSUETUDINIS.

44. — I. Vis consuetudinis. - Consuetudinis, debitis ornatae conditionibus, vis iuridica eadem ac legis scriptae est, legitime promulgatae; quod ad omnes effectus sive morales, sive poenales, sive inhabilitantes sive irritantes extendendum est. Specialem effectum habet consuetudo immemorabilis; inducendi scilicet *praesumptionem obtenti privilegii apostolici*, dummodo de persona ad recipiendum capaci, et de privilegio concedi solito agatur ².

45. — II. Consuetudinis probatio. - Cum consuetudinis existentia res facti sit, ad hoc ut supradictos effectus sortiatur probanda est. Haec probatio difficilior evadit, quia probationem omnium conditionum, excepta rationabilitate de qua iudex seu legislator iudicat, includit. Probatio non est necessaria si consuetudo notoria est.

a) Probatur autem ordinaria consuetudo testimonio authentico Ordinarii loci; legibus synodalibus, collectionibus iuris particularis consuetudines particulares referentibus; sententia etiam unica iudiciali in iudicio seu causa de existentia ipsius consuetudinis; et duabus sententiis in causa connexa; scriptis auctorum consuetudinem asserentium; duobus saltem testibus uniformibus fide dignis etc. ³.

b) Specialem probationem requirit consuetudo immemorabilis; ad hanc specialem probationem per testes requiritur ut testes de his quatuor deponant: « De visu per quadraginta annos. Secundo, de auditu a suis maioribus, qui dixerunt, et ab aliis audierunt, semper ita observatum fuisse.

¹ Plures auctores ut Reiffenst., *l. c.*, I, 4, n. 8; Toso, *l. c.*, 92-93; Cocchi, *l. c.*, 89, B; Maroto, *l. c.*, 253; Chelodi, *l. c.*, 73, aliud affirmare videntur; at quaestio cum his est mere verbalis; talem enim consuetudinem legitime praescriptam quae vim obligandi habet nos non secundum ius, cui aliqualem obligationem superaddit, sed praeter ius appellamus. Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 245, nota 1; et etiam Blat, *l. c.*, 84 et 90; Wernz, *l. c.*, 191, I, a; Santamaria, *l. c.*, I, 68.

² Wernz, *l. c.*, 191, IV; et c. 63, § 1.

³ Reiffenstuel, *l. c.*, 170-179; Wernz, *l. c.*, 192.

Tertio, quod nunquam viderint, nec audierint servari contrarium. Quarto, quod fuerit, et sit vox publica, seu fama, memoriam non exstare, nec existisse in contrarium » ¹.

46. — III. Cessatio consuetudinis. - 1° Cessatio ab intrinseco.

- Ab intrinseco eodem prorsus modo cessare potest consuetudo ac lex scripta ².

2° Cessatio ab extrinseco. - Firmo praescripto can. 5, consuetudo contra legem per contrariam consuetudinem aut legem revocatur; sed, nisi expressam de iisdem mentionem fecerit, lex non revocat consuetudines centenarias aut immemorabiles, nec lex generalis consuetudines particulares ³.

a) Consuetudo consuetudini contraria ea dicitur quae cum priori coexistere nequit. Ad hoc ut consuetudo contraria priorem consuetudinem praeter ius revocet, requiritur ut sit praescripta ⁴ tempore requisito pro consuetudine contra ius, i. e., 40 annis; agitur enim de abroganda consuetudine quae legi aequivalet. Si vero consuetudo contraria, cui nova opponitur, sit consuet. contra ius, statim a nova revocari censetur aut saltem non ultra decem annos praescribi, quia illa revocatione ad ius commune reditur et consensus saltem tacitus legislatoris adesse recte praesumitur. Et « certe, ut legi a principe latae derogetur per contrariam consuetudinem *via conniventiae*, seu principe eam sciente et tolerante, non requiritur certum tempus, sed sufficiunt actus contrarii iudicio prudentis viri determinandi...; multo magis igitur hoc est dicendum de abrogatione prioris consuetudinis contra legem per aliam posteriorem, eo quod hanc et princeps lege sua generaliter lata expresse desideraverit induci, et ipsam populus, mutato suo priori animo, ex certa scientia amplecti voluerit » ⁵.

b) *Expresse* revocatur consuetudo particularis, si lex generalis hanc vel huic similem clausulam habeat: « *Nulla obstante consuetudine contraria* », vel, « *non obstante quacumque consuetudine* », etc.; hae tamen clausulae non sufficiunt ad revocandam consuetudinem immemorabilem vel centenariam nisi nova lex consuetudinem ut corruptelam *reprobet*, aut ratio ob quam generatim consuetudo quaelibet contraria aufertur, militet etiam pro consuetudine immemorabili ⁶.

c) Lege particulari potest Ordinarius loci consuetudines etiam universales abrogare, dummodo de materia suae competentiae agatur ⁷.

¹ Reiffenstuel, l. c., 180; Wernz, l. c., 192.

² Wernz, l. c., 193, I.

³ C. 30.

⁴ De hoc dubium movet Mario Falco, l. c., pag. 125, at, ut videtur, sine sufficienti ratione.

⁵ Reiffenstuel, l. c., 194-198.

⁶ Reiffenstuel, l. c., 189-193. Clausula: « *Non obstante contraria consuetudine* » nec particularem, nec immemorabilem consuetudinem revocat. Vermeersch, l. c., I, 92; Chelodi, l. c., 74, b; Prümmer, l. c., 18, 5; Augustine, l. c., I 114; Eichmann, l. c., 43-44.

⁷ Vermeersch-C., l. c., 92.

d) Can. 5 abrogantur omnes consuetudines sive generales sive particulares Codici contrariae; licet non reprobatae; permittuntur arbitrio prudenti Ordinariorum consuetudines centenariae et immemorabiles. Si Ordinarius, etiam Superior maior regularis, sciens consuetudines huiusmodi servari a subditis, eas exstirpare non curet, eo ipso putare censetur se eas prudenter submovere non posse. Consuetudines reprobatae eae sunt quas Codex expresso *reprobationis* verbo reiicit et irrationabiles habet ¹.

TITULUS III.

DE TEMPORIS SUPPUTATIONE

47. — In plurimis, ne dicam in omnibus, institutis iuridicis, in origine, in cursu et in cessatione iurium et obligationum magnum saepissime exserit influxum circumstantia temporis, quod ex Philosophi definitione est «*numerus motus secundum prius et posterius*» ². Ideo optime a legislatore inter *Normas Generales*, libro primo, statim post titulos *de legibus eccles.* et *de consuetudine* titulus specialis *De temporis supputatione* positus est; tempore enim legibus quibusvis ecclesiasticis subiicimur.

Art. I. — VARIAE TEMPORIS PARTITIONES.

Tempus supputare idem est ac motus secundum prius et posterius metiri et numerare. Haec motuum numeratio fit tempus in varias aequales et determinatas partes dividendo. Huiusmodi partes sunt: *dies*, *hebdomadae*, *menses* et *anni*; aliae partitiones ut saecula, lustra, etc., generatim in iure non attenduntur et his partitionibus comprehenduntur ³.

48. — I. **Dies et hebdomada.** - Dies constat 24 horis continuo supputandis a media nocte; hebdomada septem diebus ⁴.

1° Quoties igitur in Codice sermo erit de die, dies intelligendus erit de spatio temporis inter mediam noctem et alteram mediam noctem sequentem ⁵.

Aliquando tamen in iure nostro diei supputatio facienda est de momento ad momentum seu naturalis et tunc regula fallit, quia dies a qualibet diei hora vel momento usque ad idem momentum vel horam diei alterius correspondentis metitur et non a media nocte ⁶.

¹ Cfr. Vermeersch-C., l. c., 21, 5, et 93.

² Aristot., IV *Physic.*, 101.

³ Cfr., e. g., cc. 283 et 356.

⁴ C. 32, § 1.

⁵ Quem usum tempus a media nocte ad mediam noctem computandi a iure romano accepimus, quo tamen media nox hora sexta noctis incidebat: cfr. fr. 5, D, 28, 1, et fr. 8, D, 2, 12; Ferrini, *Manuale di Pandette*, 179 sq.

⁶ Cfr. c. 34, § 2.

2° Horae dividuntur in 60 momenta prima; unumquodque vero momentum primum in 60 minuta secunda. Tota autem diei huiusmodi partitio licet plene arbitraria sit, tamen in rerum natura, speciatim in astrorum motu fundamentum habet, ut ex ipsa diei et noctis continua successione omnibus patet ¹.

3° Horae ad diem constituendum continuo supputandae sunt, sine ulla interruptione, ita ut dies incipere dicatur, momento quo horologia primum ictum horae duodecimae emittunt, et finem habeat primo ictu horae duodecimae sequentis noctis ².

Ista est regula generalis ad dies computandos ex c. 34, § 1 et § 3, 1-4. Exceptio habetur in eodem c. 34, § 2, et quoties agitur de computando tempore utili ex c. 35, si tunc supputatio fit de momento ad momentum. Etiam in hoc casu tamen regula generalis hoc sensu servatur quod dies semper 24 horis constare debet. Unica exceptio ab hac regula poterit considerari c. 34, § 3, 5°.

49. — II. Mensis et annus. - In iure nomine mensis venit spatium 30, anni vero spatium 365 dierum, nisi mensis et annus dicantur sumendi prout sunt in calendario ³.

1° Menses in calendario 28, 29, 30 et 31 dies enumerant; ex quo manifesta apparuit necessitas *medium diem* in iure statuere, ne nimium interpretibus variandi arbitrium relinqueretur. Menses igitur in iure 30 diebus utique completis physice, non solum moraliter, de momento ad momentum supputandis constant; annus vero 365 diebus. Unde patet annum *iuridicum* non perfecte aequivalere 12 mensibus sensu iuridico, sed 12 mensibus et 5 diebus; nec item perfecte cum *anno astronomico* convenire ⁴.

2° Si vero menses per proprium nomen claris vel aequivalentibus verbis designentur, tunc non semper 30 dierum computantur, sed 28, 29, 30 vel 31, prout de facto sunt in calendario, accipiendi sunt; item annus in eadem hypothese non semper 365 diebus, sed hoc numero vel 366 constare iudi-

¹ Unaquaeque hora (tempore medio considerato) aequivalet motui 15 graduum lineae cuiusdam imaginariae quae totam terram circuit et 360 gradibus constat; terra circulum istud effective circum solem operatur singulis diebus; unde formulae $360:24=15$; $60:15=4$ quibus indicatur qualibet hora terram 15 gradus in circuitu facere; quolibet vero momento primo quartam partem gradus, seu unum gradum singulis quatuor minutis.

² D'Annibale, *l. c.*, I, 39.

Supponitur tamen in casu horologium bene immo optime regulatum esse quod difficillime accidet; inter horologia dissonantia licet quodlibet sequi, dummodo de manifesto errore non agatur (Maroto, *l. c.*, 257, 1°).

³ C. 32, § 2.

⁴ Annus astronomicus, si liturgiam excipias, nunquam consideratur in iure nostro, et constat 365 diebus, 5 horis, 48 minutis primis et 47 minutis secundis, quae horae et minuta simul cumulata, quaternis annis, annum bissextilem (a *sexto Kalendas Martias* bis repetito illis annis) constituunt, iuxta Iulianam et deinde perfectiorem Gregorianam reformationem, in qua tamen adhuc parvus error habetur, 0,0003 partibus diei aequivalens, quae minimae partes singulis 3333 annis diem integrum constituent (cfr. Lacau, *De tempore*, n. 15-18).

candus erit. Iam ex hoc patet duplicem haberi modum a Codice admissum mensem et annum computandi, unicum pro diebus et hebdomadis. Uter modus adhibendus sit, videbimus infra ex c. 34.

Art. II. — VARIAE METHODI DIEI HORAS SUPPUTANDI
A CODICE ADMISSAE.

50. — Ultima temporis supputatio de qua Codex loquitur est hora ¹. Quaedam igitur de horarum supputatione melius declaranda erant, quia ex earum supputatione, partim aliorum temporum supputatio pendet.

I. **Regula generalis.** - In supputandis horis diei standum est communi loci usui ².

Duplex haberi potest *usus communis loci* vel *supputatio usualis loci*; altera *communis vulgaris* a vulgo seu a plebe admissa in suis non iuridicis relationibus, altera necessario a vulgo etiam adhibenda in negotiis quibusvis iuridicis, quia a lege civili praescripta; utraque supputatio est aliquo modo *communis* et *usualis*, ut per se patet; ita, e. g., methodus horas supputandi *ordinaria* et *extraordinaria horae legalis tempore belli*, aliquibus mensibus necessario adhibenda pro locis ubi populus in suis familiaribus relationibus computationem ordinariam sequebatur. Utra methodus, in casu erit communis vel usualis loci iuxta Codicem? Utraque intelligi posse videtur, quia utraque est aliquo sensu communis et usualis; excepto hoc casu generatim ea erit usualis loci supputatio quae et legalis loci, quia generatim populus sese legi civili hac in re se submittit ³.

Igitur generatim supputatio horarum usualis in iure canonico adhibenda est ⁴.

51. — II. **Exceptiones.** - 1° In privata Missae celebratione, in privata horarum canonicarum recitatione, in sacra communione recipienda ⁵ et in ieiunii vel abstinentiae ⁶ lege servanda, licet alia

¹ Ab *Horum*, ut videtur, sic appellata, quo nomine Aegyptii solem appellabant.

² C. 33, § 1.

³ Cfr. etiam Maroto, *l. c.*, 258, 1°, C.

⁴ Si quis actum certo tempore complendum, complere debeat in fuso horario diverso ab illo in quo actus initium positum est, videtur uti posse in utroque loco, fuso horario loci proprio licet naturaliter tempus hac computatione forte completum non sit; quia revera utraque supputatio est communis in loco ubi actus ponitur (c. 33, § 1).

⁵ Codex loquitur de sacra communione recipienda, termini proinde a Codice adhibiti non viderentur referri ad ieiunium eucharisticum, at, quia etiam ieiunium eucharisticum ad receptionem communionis refertur, videtur etiam pro hac observantia exceptio a Codice statuta valere. Ita etiam Toso, *l. c.*, I, 104; Noldin, *De Sacramentis* ¹⁶, (1923), n. 146; Arregui, *Summarium theologiae moralis*, n. 546, in nota; Santamaria *l. c.*, I, 71; Cocchi, *l. c.*, I², n. 95; Eichmann vero *Lehrbuch des Kirchenrechts* (1923), pag. 44, exceptionem hanc refert solum ad c. 867, § 4.

⁶ Pro praxi lubet hic referre differentias stabiles quibus quilibet fidelis frui potest ex c. 33 in observanda lege ieiunii et abstinentiae et ieiunio eucharistico pro principalibus civitatibus Italiae. Cum igitur publica horologia in Italia signant meridiem aut mediam

sit usualis loci supputatio, potest quis sequi loci tempus aut locale sive verum sive medium, aut legale sive regionale sive aliud extraordinarium ¹.

a) Codex, praeter usuaalem, varios distinguit h. c. horas diei computandi modos; scilicet: *locale* sive *medium* sive *verum*, *legale*, *regionale* et *extraordinarium*. Istae divisiones non sunt adaequatae, sese invicem excludentes et fieri optime potest ut ea sit supputatio usualis quae regionalis aut localis sive media sive vera. Si tamen altera ab altera supputatione differat, differentia in hoc consistit quod dies non eadem prorsus hora incipere dicatur, sed cum aliquali variatione in diversis supputationibus. Generatim nostris diebus tempus pro tota aliqua regione, immo pro pluribus regionibus et Statibus determinatur ex *fuso horario* quo utuntur variae regiones. Hac vero supputatione habebimus tempus verum vel saltem medium pro loco a quo fusus horarius nomen accipit et locis eadem linea meridiana signatis, non habebimus tempus nec verum nec medium pro regionibus ad occidentalem vel orientalem plagam illius meridiani, licet haec loca eodem utantur fuso horario.

b) Ut autem termini a Codice adhibiti melius intelligantur, haec adnotamus: α) *Tempus locale verum* ² illud dicitur quod tempori locali medio opponitur et a motu terrae circa solem determinatur, et proinde tempus verum astronomicum vocari poterit; quia autem terra non semper eadem circum solem celeritate circuit, ideo fit ut tempus verum habeat singulis diebus parvas varietates ex hac maiori minorive celeritate determinatas; tempus igitur his parvis variationibus subiectum *tempus locale verum* nominatur, *locale*, quia singulis locis etiam parvis proprium, *verum*, quia cursui seu motibus terrae correspondens.

β) *Tempus vero locale medium* illud dicitur quod ad variationes quae in tempore locali vero habentur evitandas excogitarunt homines, motum aliquem uniformem terrae circa solem fingentes, qui tamen motus de facto similis et uniformis non est, nisi quater in anno et tunc dies temporis medii localis cum tempore locali vero coincidit ³.

γ) *Tempus locale medium* est utique uniforme toto anno, at solummodo in locis quae praecise inveniuntur sub eodem *meridiano* seu sub eodem praecise *gradu longitudinis*; et variationes patitur pro maiori minorive distantia orientali vel occidentali ab illo meridiano seu ab illo gradu; ideo tempus locale medium, *locale* vocatur, quia variat pro locorum varietate.

noctem ex fuso horario quo utimur in Italia, seu ex fuso Montis Hetnae in Sicilia, desunt adhuc ad mediam noctem vel meridiem temporis medii localis: Neapoli 3' minuta, Florentiae 15' min., Panormi 6' min. et 36'' minuta secunda; Bononiae 14' min. et 40'' minuta sec.; Venetiis 10' min. et 37'' min. sec.; Genuae 24' et 20'' min. sec.; Mediolani 23' et 16'' min. sec.; Taurini 29' min. et 16'' min. sec.; Calari 23' min. et 36'' min. sec. (Cfr. *Annuario astro-meteorologico dell'osservatorio patr. di Venezia*, 1884). Qui igitur in his commoratur civitatibus ultra mediam noctem uti potest ad bibendum aut manducandum etsi mane communicari vel celebrare debeat minutis quibus tempus medium locale differt a medio fusi horarii.

¹ C. 33, § 1.

² C. 34, § 1.

³ Cfr. Lacau, *l. c.*, 21-22; Maroto, *l. c.*, 258; Toso, *l. c.*, 96-97.

Haec variatio multa incommoda relationibus commercialibus et itineribus viae ferreae afferre consueverat; quapropter ad haec incommoda evitanda *tempus legale regionale* inventum est. Est autem *tempus legale* illud quod lege, praesertim civili, praescriptum est; per se, non necessario regionale, sed vel astronomicum vel medium locale esse posset; de facto tamen saltem in regionibus nostris regionale est. Aliquando in computando tempore regionali, lege civili modificatio extraordinaria admittitur, ut, e. g., anticipatio horae legalis tempore magni belli, et tunc *tempus legale extraordinarium* habemus. At etiam istud tempus est regionale.

Tempus autem legale regionale est extensio ad determinatas regiones vel etiam nationes temporis localis medii alicuius determinati meridiani, mediante fuso horario. Est autem fusus horarius spatium comprehensum intra quoslibet 15 gradus *longitudinis*, quos gradus terra una hora in rotatione circa solem perficit. Ita Gallia, Anglia, etc., fuso horario meridiani Greenwich utuntur; Italia, Germania, Helvetia, etc., fuso horario montis Hetnae in Sicilia, qui ad gradum 15 longitudinis orientalis a meridiano Greenwich invenitur ¹.

c) Codex hac paragrapho ² liberum cuique relinquit quodlibet ex his modis computandi pro determinatis actibus, nec obligationem imponit tempus electum pro lege, e. g., abstinentiae servanda etiam in lege ieiunii ecclesiastici sequendi; sed pro altera tempus verum, pro altera tempus legale cuilibet sequi ex Codice fas erit ³.

d) Enumeratae in canone exceptiones *taxativae* esse videntur nec extendi proinde posse ad alios casus ibi non enumeratos. Codex enim ante exceptiones regulam statuit generalem cui *standum est* ⁴.

52. — 2° Quod attinet ad tempus urgendi contractuum obligationes, servetur, nisi aliter expressa pactione conventum fuerit, praescriptum iuris civilis in territorio vigentis ⁵.

¹ Facile quisque invenire poterit tempus locale medium videndo gradum longitudinis in quo invenitur aliquis locus de quo tempus locale medium quaeritur. E. g., cum hora Italiae si hora 15 gradus longitudinis a meridiano Greenwich, si civitas cuius hora media localis quaeritur in meridiano superiori illo numero invenitur. e. g., in gradu 20 longitudinis Greenwich, quando horologia italica, ex tempore legali regionali communi usu in Italia adhibito signant meridiem seu horam 12, in illa civitate tempus locale medium correspondet horae 12 cum 20 minutis, quia 15 gradus aequivalent horae et quatuor minuta uni gradui; et hoc, proportionem servata, valet pro omnibus regionibus et locis orientalibus relate ad meridianum Montis Hetnae qui 15 gradu invenitur a meridiano Greenwich. Pro occidentalibus vero locis relate ad eundem meridianum Montis Hetnae quando horologia italica signant meridiem, tempus locale medium nondum meridiem signabit, et maior erit differentia pro maiori numero graduum distantiae; ita, e. g., cum tota Liguria plus quinque gradibus distet a meridiano Montis Hetnae, quando horologia italica signant mediam noctem in Liguria non erit nisi hora 11 cum 40 minutis, vel etiam cum maiori differentia pro locis magis occidentalibus, temporis localis medii, ex eadem ac supra ratione.

² 1, c. 33.

³ Vermeersch-C., l. c., 94; Chelodi, l. c., 89, b, in nota; Eichmann, l. c., p. 44, nota 4; contra Maroto, l. c., 258, 2°, B, c; Lacau, l. c., 44, in nota; Toso, l. c., pag. 104.

⁴ Maroto, l. c., 255; Chelodi, l. c., 89, in nota, contra Vermeersch-C., l. c., 94, qui hanc computationem extendit ad indulgentias.

⁵ C. 33, § 2.

a) Hic primum in Codice *canonizatio* legum civilium Codicum modernorum occurrit, consequenter ad ea quae c. 1529 statuuntur. Quod antiquitus admittebatur relate ad ius romanum, nunc Codex quod ad hanc materiam statuit relate ad Codices civiles modernos cuiusque nationis.

b) Attamen bene attendenda est Codicis dispositio, qua Codici civili, privata contrahentium pactio praefertur, dummodo testibus aut documentis probari possit ¹.

3° Tertia exceptio res liturgicas respicit ². Haec ad abundantiam posita est hoc canone; leges enim liturgicae iam c. 2 exceptae erant. De supputatione temporis in liturgia agere non vacat ³.

Art. III. — VARIAE REGULAE IN SUPPUTATIONE ECCLESIASTICA
DIERUM, MENSIIUM ET ANNORUM ATTENDENDAE.

53. — I. Quandonam tempus uno die superius supputandum sit prout est in calendario. - Si mensis et annus designentur proprio nomine vel aequivalenter, ex. gr., *mense februario, anno proxime futuro*, sumantur prout sunt in calendario ⁴.

Nulla difficultas si proprio nomine aut numero, e. g., a. 1930, mensis tertius anni 1925, mensis aut annus designentur; at quandonam dicendum est eos *aequivalenter* designari? Designantur certo quando tempus est continuum, i. e., nullam patitur interruptionem; licet terminus a quo nec implicite, nec explicite assignetur a lege vel praecepto ⁵.

Item quoties tempus constat uno vel pluribus mensibus aut annis, una vel pluribus hebdomadibus aut tandem pluribus diebus et terminus a quo implicite vel explicite assignatur ⁶.

54. — II. Supputatio civilis et naturalis. - 1° *Supputatio civilis* temporis seu supputatio *de die in diem* ea dicitur in qua partes diei, termini a quo, si quae habeantur diem completum non constituentes, non considerantur, et dies, terminus a quo tempus incipit, decernitur incipere a media nocte vel praecedenti vel subsequenti, vel saltem ita incipere fingitur *fictione iuris*. Ita si quis hora sexta diei primi Ianuarii natus sit ad aetatem iure mensurandam lege, media nocte inter 1 et 2 Ianuarii natus fingitur et 18 horae diei praecedentis non computantur in eius vita ⁷.

2° *Supputatio naturalis* illa vocatur quae nullum patitur neglegi momentum temporis proptereaue et supputatio *de momento ad momentum* vocatur ⁸.

¹ Toso, *l. c.*, 104-105.

² C. 31.

³ L. Barin, *Catechismo liturgico* ⁴ (1921), II, pag. 5-19.

⁴ C. 34, § 1.

⁵ C. 34, § 2.

⁶ C. 34, § 3, n. 1.

⁷ C. 34, § 3, n. 3.

⁸ C. 34, § 2; cfr. etiam D'Annibale, *l. c.*, 39, et Maroto, *l. c.*, 257, 3°.

3° Utraque supputatio iure nostro admittitur; naturalis quoties terminus *a quo* tempus incipit, nullo modo, ne implicate quidem, designatur ¹; civilis quoties ille terminus, saltem implicate designatur ².

55. — III. Regulae supputationis. - 1° Pro supputatione naturali. - Si terminus *a quo* nec explicite nec implicate assignetur, ex. gr., *Suspensio a Missae celebratione per mensem aut duos annos, tres in anno vacationum menses*, etc., tempus supputetur de momento ad momentum; et si tempus sit continuum, ut in allato primo exemplo, menses et anni sumantur prout sunt in calendario; si intermissum, hebdomada 7 dierum, mensis 30, annus 365 ³.

2° Pro supputatione civili. - a) Si tempus constet uno vel pluribus mensibus aut annis, una vel pluribus hebdomadibus, aut tandem pluribus diebus, et terminus *a quo* explicite vel implicate assignetur ⁴, menses et anni sumantur prout sunt in calendario ⁵.

b) Si terminus *a quo* coincidat cum initio diei, e. g., *duo vacationum menses a die 15 augusti*, primus dies ad explendam numerationem computetur et tempus finiatur incipiente ultimo die eiusdem numeri ⁶.

c) Si terminus *a quo* non coincidat cum initio diei, ex. gr., *decimus quartus aetatis annus, annus novitiatus* ⁷, *octiduum a vacatione sedis episcopalis, decendium ad appellandum*, etc., primus dies ne computetur et tempus finiatur expleto ultimo die eiusdem numeri ⁸. Quod si mensis die eiusdem numeri careat, ex. gr., *unus mensis a die 30 ianuarii*, tunc pro diverso casu tempus finiatur incipiente vel expleto ultimo die mensis ⁹.

Igitur si, ex. gr., terminus *a quo* sit 30 aprilis, mensis completus aestimandus erit die 29 maii expleta si computatio fiat ex n. 2; erit die 31 expleta si computatio fiat ex numero 3; in priori enim casu dies eiusdem numeri

¹ C. 34, § 2.

² C. 34, § 3.

³ C. 34, § 2. E. g. Caius die 1 ianuarii suspenditur ad duos menses; suspensio cessat die 28 aut 29 februarii expleta. Tres vacationum menses si continui sumantur (c. 418, § 1) die prima ianuarii, finem habent die ultima martii; si intermissi sumantur 90 dies computandi sunt; Eichmann, *l. c.*, 45.

⁴ C. 34, § 3.

⁵ C. 34, § 3, n. 1.

⁶ C. 34, § 3, n. 2.

⁷ Si quis novitiatum ingressus sit die 28 februarii anno ordinario, et annus subsequens sit bissextilis, professionem emittere valide nequit die 29 februarii, sed die 1 martii quia ea die novitiatus coeptus est ex c. 34, § 3, n. 3; « *nam id biduum (anni bissextilis) pro uno die habetur* » (fr. 3, D. 4, 4; fr. 98, D. 50, 16; c. 14, X, *De V. S.*, 5, 40). Aliter vero dicendum si supputatio facienda esset iuxta n. 2 eodem canone; tunc enim annus completus esset, 27 die februarii expleta. Attamen quia annus 365 constat (c. 32, § 2) et qua talis completus est die 28 completa (c. 555, § 1, n. 2) et quia *ultima dies eiusdem numeri* (cfr. c. 32, § 2, n. 3) est dies 28, professio facta die 29 februarii valida videtur. Aliter Vermeersch, *l. c.*, I, 562 (a).

⁸ C. 34, § 3, n. 3; *Commissio interpret.*, 12 nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 661, ad II.

⁹ C. 34, § 3, n. 4.

Difficultati (cfr. Chelodi, *l. c.*, 89, pag. 147, nota 6) ex discordantia apparenti inter n. 1 et nn. 2-3, § 3, c. 34, occurritur dicendo in omni casu applicandum esse n. 1, quippe qui concordat cum § 1 eiusdem canonis et n. 4 eiusdem paragraphi; regulas vero n. 2 et 3 tunc tantum applicandas esse cum dies eiusdem numeri in altero mense revera occurrat, quod non semper accidit; casu autem quo id non accidat numeros 2 et 3 corrigendos esse ad n. 1 et n. 4 normam; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, I, 121-122.

occurrit 29 expleta, quae cum initio diei 30 aprilis inceperat; in altero vero casu, quia cum initio diei primae mensis inceperat et ex n. 1 et 4 mensis accipiendus sit prout est in calendario, pronum est protrahi usque ad mediam noctem inter 31 maii et 1 iunii.

d) Ex his regulis iam patet in iure canonico vigente tempus completum esse debere, sive ex parte ante sive ex parte post, nisi aliud constet, et nunquam tempus inceptum haberi posse ut completum, quod aliquando in iure veteri et praesertim in iure romano contingebat, saltem in favorabilibus relate ad terminum *a quo* ¹. Non eo tamen usque extendenda est haec regula ut dicatur in Codice solummodo tempora completa considerari ut ex cc. 766, 1°; 1254, § 2.

e) Nec semper facile iudicatu erit quinam e duobus modis computandi vel excludendi terminum *a quo*, in mense vel anno, adhibendus sit. Clara regula ad hoc iudicium proferendum deest in Codice et regula incidentiae termini *a quo* ² non solvit prorsus omne dubium; iudicium ferendum potius erit ex similitudine cum casibus et exemplis illis numeris allatis; ita, e. g., n. 2, § 2, c. 3 applicandus erit 3 mensibus de vacatione legum ecclesiasticarum, ex c. 9.

f) Si agatur de actibus eiusdem generis statis temporibus renovandis, ex. gr., *triennium ad professionem perpetuam post temporariam, triennium aliudve temporis spatium ad electionem renovandam*, etc., tempus finitur eodem recurrente die quo incepit, sed novus actus per integrum eundem diem poni potest ³.

Art. IV. — TEMPUS UTILE ET TEMPUS CONTINUUM.

56. — Tempus utile illud intelligitur quod pro exercitio aut prosecutione sui iuris ita alicui competit ut ignoranti aut agere non valenti non currat; *continuum*, quod nulla patitur interruptionem ⁴.

1° Tempus continuum ex notione a Codice data opponitur tempori intermisso; *hoc* enim admittit interruptionem, *illud* non admittit ⁵. *Intermissum* vero tempus potest esse *vel intermissum simpliciter vel intermissum utile*. *Intermissum simpliciter* dicitur si interruptio concedatur simpliciter seu modo generali ⁶ vel etiam ex speciali aliqua causa aut in speciali aliquo casu ⁷.

¹ Cfr. Maroto, l. c., 257 5; cfr. etiam Ferrini, *Manuale di Pandette* ³, l. c., 180.

² C. 34, § 3, n. 2 et 3.

³ C. 34, § 3, n. 5

Hoc numero videtur retenta esse memoria principii iuris romani quo, termino ad quem incepto, tempus expletum habebatur: « Placuit eum, qui calendis ianuariis natus est, post sextam noctis pridie calendas, quasi annum vicesimum compleverit, posse manumittere » (fr. 1, D, 40, 1) Ferrini, l. c., 180-181; paulo aliter casum explicat Maroto, l. c., 259, pag. 231, in nota 1.

⁴ C. 35.

⁵ Cc. 34, § 2 et 35.

⁶ Cfr. cc. 338, § 1; 418, § 1; 465, § 2 etc.

⁷ Cfr. c. 556, § 2; qui paragraphus considerandus est, ut videtur, ut exceptio c. 555, § 1, n. 2, ubi praecipitur annum novitiatus *continuum* esse debere, quod de se nullam interruptionem aut intermissionem admitteret.

Intermissum utile vocatur tempus ex hac praecise unica causa solummodo interruptionem seu intermissionem admittat quod ille cui concessum est sive ex ignorantia sive ex violentia seu ex alia etiam causa compellente agere non valeat ¹.

2° Tempus a iure concessum, nisi aliud probetur, continuum esse praesumitur, quia natura sua quodlibet tempus continuum est; est enim numerus motus secundum prius et posterius ².

3° Tempus utile numerari et supputari debet supputatione civili seu de die in diem ita ut primus dies non computetur ³ et tamen intra illum diem, si physice possibile sit, agere quis valeat; et si die tempori utili incluso quominus agat quis impediatur, saltem in notabili diei ipsius parte, ea dies non computanda sit et integra dies in fine proroganda sit ⁴.

4° Quatenus ignorantia aut impotentia excusent ita ut, ea exstante, prorogatio concedenda sit Codex non determinat semper; in defectu clarae legis ad ius romanum et ad iura civilia moderniora, ex quibus haec distinctio desumpta est, recurrendum esse videtur. Quandoque tempus utile ita conceditur ut utile sit ratione initii, quia, e. g., ignorantia non currit ⁵, continuum vero ratione cursus ⁶.

TITULUS IV.

DE RESCRIPTIS

57. — Expletis titulis de legibus, de consuetudine et de temporis supputatione quae communitates maiores respiciunt, iam progreditur Codex ad rescripta quae medium locum occupant inter leges et privilegia dispensationesque.

¹ Cfr. cc. 155; 161; 188, n. 2; 333; 430, § 2; 432, § 1; 1457; 1458, § 2; 1881, 1885; 1902, n. 2. Quandoque tamen in his casibus tempus utile est solummodo ratione initii; cfr. c. 432, § 1-2; 1881 etc; continuum vero ratione cursus; Chelodi, *l. c.*, p. 148 nota 3.

² Maroto, *l. c.*, 260, 1° et 2°; Vermeersch, *l. c.*, I, 101; Chelodi, *l. c.*, 89, c.

³ C. 34, § 3, 3°.

⁴ Maroto, *l. c.*, 260, 4°.

⁵ Cc. 431, 1432, § 3, etc.

⁶ Cfr. Ferrini, *l. c.*, 182; Chelodi, *l. c.*, 89, c, in nota; hanc distinctionem in iure nostro non admittunt Maroto, *l. c.*, nec Vermeersch, *l. c.*

Codex quandoque loquitur de tempore completo (c. 92, § 1); quandoque de tempore continuo et integro (c. 555, § 1, n. 2); quandoque de tempore continuo et completo. Hi duo posteriores loquendi modi aequivalere videntur (cfr. tamen quod c. 555, § 1, n. 2 spectat, c. 556) et tempus vere continuum requirunt. Primus vero loquendi modus non requirit per se ullam continuitatem, nisi aliqualis ex natura rei requiratur, et completum tempus habebitur etsi aliquas interruptiones passum sit. Ita, e. g., decennium ad domicilium acquirendum (c. 92, § 1) completum haberi poterit etsi sex vel etiam quatuor tantum mensibus singulis annis quis inhabitaverit in parocchia vel diocesi, domo conductae vel alio modo stabili, statim ac decennium completum est, quin necessarium sit menses absentiae ullo modo supplere. Ita Vermeersch, *l. c.*, I, 166, 3, contra Blat, *De personis*, pag. 11, qui necessarium ducit dies et menses absentiae suppleri si simul sumpti ad 10 menses pertingant.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO ET HISTORIA RESCRIPTORUM.

I. **Notio.** - Rescriptum est *responsum principis ecclesiastici scripto datum*, ad alicuius petitionem ¹.

1° Dicitur: a) *Responsum*; datur enim ad instantiam, non motu proprio ².

b) *Principis ecclesiastici* - quo nomine veniunt quilibet Ordinarii ³.

c) *Scripto datum*, in quo rescriptum differt a *vivae vocis oraculo*. Est autem *vivae vocis oraculum* concessio seu facultas a R. Pontifice, viva voce, data. Huiusmodi oracula ut vim exserant in foro externo authentice probari debent ⁴ vel per attestationem Cardinalis ⁵ vel per authenticum documentum a Secretario S. Congregationis in re competentis signatum. Huiusmodi plura eduntur in *A. A. S.* cum clausula «*Ex audientia Sanctissimi*» vel «*facto verbo cum Sanctissimo*».

2° Differt rescriptum: a) A Decretali epistola ut genus a specie; utrumque enim datur ad instantiam; *decretalis* ⁶ enim olim dicebatur epistola data *ad instantiam*, quaestionem iuridicam generali modo solvens, unde nomen: *Decretales* Greg. IX; nunc hoc verbum obsoletum est ⁷.

b) A *Decreto* quod motu proprio datur; et nunc generatim media aliqua Congregatione, potestate partim legislativa, partim administrativa ⁸.

c) A *Constitutione* quo nomine generico designatur lex Romani Pontificis universae Ecclesiae promulgata.

Scholion. - De forma litterarum apostolicarum. - Huc referri etiam possunt variae formae litterarum apostolicarum quas innuisse iuverit:

a) *Bullae*, quod nomen a bulla plumbea quae ex illis pendebat, et in sollemnioribus adhuc nostris diebus adhibetur, sunt litterae apostolicae sollemniores, litteris olim germanicis, nunc autem latinis conscriptae, quae ab aliis quibuslibet litteris distinguuntur intestatione his verbis expressa «*N. N. (nomen papae) Episcopus Servus servorum Dei*». *Aureae* dicebantur quae loco plumbi aurum habebant. Data a die Incarnationis, 25 mart., non a die Nativitatis, 25 dec. et more romano computabatur, quod attente notandum est in datis signandis; ab anno tamen 1913 a die Nativitatis et

¹ Haring, *l. c.*, pag. 66; quia alicui personae datur rescriptum per se ius solummodo pro illa persona aut illis personis quibus datur constituit.

² Si quandoque (cc. 45-46) dicantur rescripta dari *motu proprio*, significatur illa rescripta dari quidem ad instantiam, sed vim maiorem exserere ita ut eis subreptio non noceat et difficiliter noceat obreptio.

³ C. 36, et 198, § 1, potest autem princeps ecclesiasticus, i. e., R. Pontifex vel alii Ordinarii rescriptum dare per se directe aut per dicasteria a se dependentia; cfr. Augustine, *l. c.*, I, 124.

⁴ C. 79.

⁵ C. 239, 17.

⁶ Revera tamen Decretales formam rescripti habent (Eichmann, *l. c.*, p. 46, nota 2).

⁷ Maroto, *l. c.*, 278; Vermeersch, *l. c.*, I, 30; contra Wernz, *l. c.*, 148.

⁸ Cfr. supra n. 2, 2°, c), pag. 3.

more moderno computatur. Expediuntur a Cardinali Cancellario, vel Datario vel Secretario Status pro ratione competentiae. Consistoriales a R. Pontifice subscribuntur ¹.

b) *Brevia* sunt litterae, bullis minus sollemnes, quae initio habent nomen pontificis, e. g. «*Pius papa XI*», et dantur sub anulo Piscatoris, idest, S. Petri; subscriptae sunt a Cardinali Secretario Status aut a Cancellario Brevium.

c) *Chirographa* sunt litterae propria manu R. Pontificis scriptae, eiusdem R. Pontificis nomine intestatae et subscriptae.

d) *Encyclicae* sunt litterae apostolicae Episcopis totius mundi vel determinatae cuiusdam regionis missae. Sollemniores *litterae encyclicae*; aliae *epistolae encyclicae* vocantur ².

3° Quodlibet rescriptum tribus partibus constat:

a) Narratione, qua casus exponitur.

b) Supplicatione, qua gratia postulatur.

c) Conclusionem, qua gratia conceditur et clausulae adiciuntur ³.

58. — II. Divisio rescriptorum. - Dividuntur: 1° *Ratione materiae*: Rescripta *gratiae* et *iustitiae*; illa favorem extraiudiciale continent, haec ad iudicia referuntur, ut ad iudicis delegationem, iuris interpretationem etc. ⁴.

2° *Ratione legis*: *Contra, praeter et secundum ius*; illa favorem contra legem, e. g., dispensationem; ista iuris favorem simpliciter, puta licentiam seu consensum domus religiosae aedificandae; haec iuris executionem urgent cum aliquo favore, e. g., designatio iudicis specialis ad iudicandum de aliqua causa.

3° *Ratione formae*: a) Rescripta *in forma gratiosa* quae oratori a die datae ius quaesitum pariunt, iisque orator uti potest, nullo interiecto exsecutore ⁵.

b) Rescripta *in forma commissoria* qua gratiae executio determinatae personae ab oratore distinctae committitur.

Exsecutor autem triplex distingui potest ⁶:

a) *Exsecutor commissarius absolutus*, cui gratiae concessio absolute committitur, aliquali libertate concessa, diiudicandi de eiusdem opportunitate; his vel similibus verbis designatur: «*S. C. oratoris preces remisit ar-*

¹ Vermeersch, *l. c.*, I, 92; Prümmer, *l. c.*, 19, 1°; Chelodi, *l. c.*, 152; Haring, *l. c.*, pag. 70-71; Eichmann, *l. c.*, pag. 30.

² Cfr. Auctores in nota praecedenti citatos et insuper Augustine, *l. c.*, I, 14 sq.; Eichmann, *l. c.*, p. 30-31.

³ Wernz, *l. c.*, 152.

⁴ Reiffenstuel, *l. c.*, I, t. 3, n. 28; Augustine, *l. c.*, I, 124; e silentio Codicis nimium deducit Haring, *l. c.*, 66-67, si docet rescripta iustitiae non amplius dari.

⁵ Ad normam c. 38; cfr. etiam *Normas peculiares* ad constit. *Sapienti Consilio* 29 sept. 1908 editas, c. 3, n. 4; illa tamen praesentatio Ordinario facienda hoc canone abolita est. Maroto, *l. c.*, 288, in nota; cfr. infra, n. 72.

⁶ Eichmann, *l. c.*, pag. 51.

bitrio et conscientiae Episcopi cum facultatibus necessariis et opportunis. In hoc casu concessio gratiae dependet ab arbitrio Episcopi qui eam potest vel concedere vel denegare, prout in Domino iudicaverit » ¹.

β) *Exsecutor mixtus (forma mixta)* si ei gratiae largitio oratori faciendae committatur, postquam preces veritate niti repererit, aut circa ipsas inquisierit. His verbis vel similibus talis exsecutor a S. Sede designatur: « *S. Congr. benigne annuit et propterea mandavit committi Episcopo, ut veris existentibus narratis, oratori petitam gratiam pro suo arbitrio et conscientia concedat* ». Huiusmodi exsecutor non potest gratiam denegare, si preces veritate nitantur ². Generatim talis exsecutor ab auctoribus non distinguitur ab exsecutore Commissario absoluto de quo supra et vocatur exsecutor *voluntarius* ³, non recte tamen, ut videtur, et bene distinguit Bizzarri loc. cit. ⁴.

γ) *Exsecutor merus seu necessarius* ille est cui non partes iudicis, sed merum et nudum executionis, non iurisdictionis, exercitium committitur. Non potest exsecutor necessarius de obreptione aut subreptione rescripti inquirere et iudicare, nec executionem rescripti denegare; non prohibetur tamen quo minus, sine proprie dicta inquisitione ex manifestis iudicium ferat tam de vitiis rescripti et de conditionibus apposis, quam de indignitate indultarii ⁵. Hae vel simili formula a S. Sede designatur: « *S. C., re diligenter perpensa, benigne annuit, ac propterea mandavit, committi Episcopo, ut petitam gratiam oratori concedat* » ⁶.

4° *Ratione ambitus*: *Rescripta* generalia et peculiaria; *illa* ad omnes causas determinatarum personarum, vel ad omnes determinati loci personas; *haec* ad causas determinatas vel determinatas magis personas referuntur ⁷.

59. — III. Notae historicae. - Institutum iuridicum rescriptorum a iure romano in ius canonicum receptum est. Et romano quidem iure optime distinguebantur tempore praesertim imperatorum, *constitutiones* seu *edicta*

¹ Bizzarri, *Collectanea*, pag. 612. Hunc casum Codex considerare non videtur; nisi in c. 61, indirecte tamen; cfr. tamen etiam c. 54, § 2.

² C. 54, § 2; Bizzarri, *l. c.*, 612.

³ Cfr. Maroto, 288; Chelodi, *l. c.*, 80; Torrubiano Ripoll., *l. c.*, I, 168.

⁴ Haec quaestio quae, primo intuitu, inutilis et pure verbalis apparet, applicationem habet in interpretatione cc. 54, § 1 et 2 et sq., et in can. 61 ut ex dicendis patebit; atque ex diversa distinctione variorum exsecutorum diversa etiam exsurgit interpretatio canonum, praesertim c. 54.

⁵ Cfr. c. 54, § 1.

⁶ Bizzarri, *l. c.*, 612-613.

Probe notandum est auctores de hac re non convenire in eadem terminologia adhibenda. Codex *formam commissariam* cum *exsecutore commissario absoluto* supponit in c. 61, quin tamen ibidem commissarium absolutum nominet; sed nec etiam de *exsecutore voluntario* Codex loquitur, sed simpliciter de exsecutore, sine ulla distinctione. Auctores generatim distinguunt duplicem exsecutorum speciem: *necessarium* et *voluntarium*, quod tamen claritate non valde commendatur: cfr. Ogetti, *Synopsis*, v. *Rescriptum*, n. 3476; Gasparri, *De matrimonio*, I, 392; Wernz, *l. c.*, I, 155, II; Chelodi, *l. c.*, 80; Maroto, *l. c.*, 288; Toso, *l. c.*, I, 118; Augustine, *l. c.*, I, 125. Qui tamen in nota 2 de triplici distinctione exsecutoris loquitur: Cocchi, *l. c.*, I, 108; Eichmann, *l. c.*, 51-51. Nostra tamen distinctio clare invenitur in *Normis peculiaribus* supra citat. c. III, n. 3-4, et in *Collectanea* Bizzarri, pag. 612, unde eam excerpimus. Cfr. etiam Haring, *l. c.*, pag. 69.

⁷ C. 48.

publice promulgata ab imperatoribus; *mandata* ad magistratus circa negotia ad eorum munus pertinentia; *decreta* seu sententiae in rebus iudicialibus; *rescripta* seu *responsa* imperatorum ad consultationem publicarum vel etiam privatarum personarum. At circa vim horum rescriptorum ius romanum non semper fuit uniforme, etiam tempore imperatorum ¹.

In Ecclesia inde a saeculo iv ius rescribendi ad consultationes adhibuerunt R.R. Pontifices; quae praxis sequentibus saeculis praesertim post beneficiorum institutionem magis invaluit ita ut saeculo xii tota doctrina de rescriptis efformata inveniatur et *compilatione prima* iam titulus habeatur *de rescriptis*, qui in Decretalibus Gregorii IX, tit. III, receptus est. Doctrina de rescriptis adhuc maiorem evolutionem ex *regulis Cancellariae* obtinuit, et paucis mutatis et melius determinatis in Codice, h. tit., relata est ².

Art. II. — SUBIECTUM RESCRIPTORUM.

60. — I. Subiectum activum. - Subiectum activum seu personae quae rescriptum dare possunt sunt omnes quae potestate gaudent, aliquam saltem gratiam, e. g., dispensationem concedendi; praecipue vero S. Sedes ³ et Ordinarii ⁴.

Nomine Sedis Apostolicae vel Sanctae Sedis veniunt non solum Romanus Pontifex, sed etiam, nisi ex rei natura vel sermonis contextu aliud appareat, Congregationes, tribunalia, Officia, per quae idem Romanus Pontifex negotia Ecclesiae universae expedire solet ⁵.

Licet alii etiam inferiores Superiores ecclesiastici possint dispensationes concedere et id rescriptis facere, e. g. parochus, Codex tamen de his expresse non loquitur et doctrina ab ipso statuta, stricta obligatione non videtur extendenda ad huiusmodi rescripta ⁶ licet id fieri possit analogice, non ex stricta obligatione.

61. — II. Subiectum passivum. - 1° Rescripta tum Sedis Apostolicae tum aliorum Ordinariorum impetrari libere possunt ab omnibus qui expresse non prohibentur ⁷ ius tamen istud ad solos baptizatos restringitur ⁸.

Agitur hic de quibusvis rescriptis sive gratiae sive iustitiae a quolibet *Ordinario* concessis.

¹ Cfr. Ferrini, *l. c.*, n. 14; Bonfante, *Istituzioni di diritto romano* ⁷, pag. 22-23; Vidal, *Institutiones iuris civilis romani* (Prati, 1915), n. 9; Wernz, *l. c.*, 149, III; Chelodi, *l. c.*, 75.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, 149, III; Maroto, *l. c.*, 280; Chelodi, *l. c.*, 75.

³ C. 7.

⁴ C. 198, § 2, et 363, § 2.

⁵ C. 7.

⁶ C. 36.

⁷ C. 36, § 1.

⁸ Haring, *l. c.*, 87.

2º Gratiae et dispensationes omne genus a Sede Apostolica concessae etiam censura irretitis validae sunt, dummodo non agatur de personis inhabilibus ex excommunicatione, suspensione et interdicto personali quae aut sint vitandae, aut sententia condemnatoria condemnatae, vel saltem declaratoria designatae ¹.

a) Iure antiquiori multo plures a rescriptis Sanctae Sedis recipiendis arcebantur ut haeretici ², schismatici, excommunicati omnes, etc.; disciplinam mitiorem Pius X induxit et Codex hoc canone melius determinavit ³. Quae tamen adhuc manent ex hoc can. inhabilitates, eae vigent etiam pro rescriptis clausula *motu proprio* munitis ⁴.

b) Inhabilitates hac paragrapho statutae respiciunt solummodo rescripta *gratiae, non iustitiae*; nec omnia rescripta gratiae, sed solum quae a S. Sede ⁵ procedunt ⁶.

c) Quamvis ea sit natura sententiae declaratoriae ut effectum retroactivum habeat; tamen hac in re tenendum videtur, rescriptum post delictum, ante declaratoriam sententiam obtentum, validum esse ⁷.

d) Si agatur de rescripto impetrando ad obtinendam absolutionem ab excommunicatione, etiam excommunicatus valide et licite petere et recipere potest ⁸.

3º Rescriptum impetrari potest pro alio etiam praeter eius assensum ⁹; et licet ipse possit gratia per rescriptum concessa non uti, rescriptum tamen valet ante eius acceptationem, nisi aliud ex appositis clausulis appareat ¹⁰.

Quae quidem valent certo si rescriptum gratiam ad bonum privatum concessam contineat; si vero de gratia ad bonum commune aut de rescriptis iustitiae agatur id non pari generalitate verum erit ¹¹.

¹ C. 36, § 2; 2265, § 2; 2275, n. 3; 2283; cfr. etiam cc. 2291, n. 9; 2298, n. 5; Santamaria, *l. c.*, I, 78, excommunicatos vitandos ex c. 2343 habiles ad rescripta recipienda habet.

² Augustine, *l. c.*, I, pag. 126, excludit omnes haereticos, citatque pro exclusione c. 13, X, 5, 7; at id cum canone cuius exclusiones *taxativae* sunt non videtur facile concordari posse; cfr. etiam c. 6, n. 5; Santamaria, *l. c.*, I, 78.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, 151.

⁴ C. 46; Chelodi, *l. c.*, 76.

⁵ C. 7.

⁶ Toso, pag. 120; Augustine, *l. c.*, I, 126.

⁷ C. 2265, § 2; 2232, § 2; 2266; Chelodi, *l. c.*, 76, in nota.

⁸ Augustine, *l. c.*, I, 126.

⁹ Attamen generatim in rescriptis concedendis S. Sedes requirit in iis qui aliorum nomine petunt, mandatum illius in cuius favorem rescriptum petitur; *Normas* ab omnibus hac in re servandas videre potes in *Normis communibus* die 29 sept. 1908, edit. c. IX et X.

¹⁰ C. 37; cfr. Eichmann, *l. c.*, 48, 4, 56, 1.

¹¹ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, t. III, n. 264-272; rescriptum *contra* beneficiati assensum obtentum etiam de iure vigente invalidum est; ita Santamaria, *l. c.*, I, 78-79.

Art. III. — CLAUSULAE ET VITIA RESCRIPTORUM.

62. — Rescriptorum vis, maxima ex parte, ex clausulis quas continent et ex obreptione et subreptione quae facile in rescriptis occurrere possunt, pendet.

I. De conditionibus seu clausulis rescriptorum ¹.

1° *Quid clausulae*. - Clausula rescripti est « appendix qua de ipsius firmitate vel extensione vel modo aliquid statuitur » ².

Clausulae possunt esse *essentiales* vel *praeceptivae*; illae essentiam seu valorem ipsius rescripti; hae aliquid independenter ab eius valore determinant ³. Item expressae et tacitae esse possunt ⁴.

2° *Clausulae essentielles*. - « Conditiones in rescriptis tunc tantum essentielles pro eorundem validitate censentur, cum per particulas *si*, *dummodo*, vel aliam eiusdem significationis exprimuntur » ⁵.

Tales clausulae verae *conditionis* naturam habent, ex quibus proinde valor rescriptorum pendet, ideoque tales etiam simpliciter *conditiones* appellantur. Ex verbis canonis affirmandum videtur conditiones aliis, quam particulis conditionalibus, verbis expressas nunquam conditiones essentielles aestimandas esse et solum accidentales et praeceptivas habendas; attamen hac in re melius menti rescribentis quam eiusdem verbis attendemus, dummodo de hac mente clare aliunde constet, iuxta R. I. 88, in 6°: « *Certum est, quod is committit in legem qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem* » ⁶. Attamen in dubio utrum conditiones sine particula aliqua conditionalis expressae, e. g., aliquo *ablativo absoluto*, essentielles sint necne, eas essentielles non esse ex hoc c. 39 saltem praesumendum erit ⁷.

3° *Conditio essentialis tacita*. - In omnibus rescriptis subintelligenda est, etsi non expressa, conditio: *Si preces* ⁸ *veritate nitantur*,

¹ Codex h. c. 39 et 40 de *conditionibus* loquitur, at hic conditiones idem ac clausulas significare putamus, non conditiones stricto sensu, quatenus conditiones circumstantias designant actui alicui adiectas ex quibus actus ipse pendet (cfr. D'Annibale, *l. c.*, 41; Blat, *l. c.*, I, n. 104).

² Wernz, *l. c.*, 132.

³ C. 39.

⁴ C. 40; cfr. Gasparri, *De matrimonio*³, n. 351.

⁵ C. 39.

⁶ Maroto, *l. c.*, 285, I; Chelodi, *l. c.*, 77, b, in nota; contra Blat, *l. c.*, 104, maxime vero Vermeersch, *l. c.*, 114.

⁷ Ita etiam Magninn in *Dictionnaire de droit canonique* (1924), v. *Ablatif absolu dans les rescripts*; contra Augustine, *l. c.*, I, 129.

⁸ *Preces* autem quibus attendendum est non sunt preces supplicationis seu postulationis, sed preces quae in ipso rescripto referuntur; Leitner, *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*²; Haring, *l. c.*, pag. 67, nota 7.

nisi agatur de rescriptis cum clausula: *Motu proprio*, quae valent etsi veritas in precibus necessario exprimenda, in ipsis reticeatur, dummodo tamen causa finalis unica non sit falsa; aut agatur de rescriptis dispensationem a minori impedimento matrimoniali continentibus, quae valent etsi unica causa finalis allata in precibus falsa est ¹.

In rescriptis quorum nullus est exsecutor preces veritate nitantur oportet tempore quo rescriptum datum est; in ceteris tempore exsecutionis ².

Quaenam rescripta dicantur exsecutionem requirere ex supra dictis iudicandum est ³, ex quo iam a Cod. soluta est quaestio de tempore quo causa subesse debet; Codex enim loquitur de exsecutore sine distinctione et quod ad hoc omnes exsecutores aequiparat ⁴. Si igitur quis dispensationem petierit et tempore quo petita vel data est responsio, bona vel mala fide causa finalis defuerit, adfuerit autem tempore exsecutionis, etsi exsecutor *necessarius*, immo et *merus* fuerit, sustinetur dispensatio; non item in eadem suppositione, si causa adfuerit tempore dati rescripti, defuerit vero tempore exsecutionis. Nihil vero refert si causa, exsecutione peracta, cessaverit prorsus ⁵.

63. — II. Subreptio et obreptio. - Duo vitia quibus valor rescriptorum infirmari potest sunt *subreptio* et *obreptio*.

1° Vis subreptionis. - *a) Regula generalis.* - Reticentia veri, seu subreptio, in precibus non obstat quominus rescriptum vim habeat ratumque sit, dummodo expressa fuerint quae de stylo Curiae sunt ad validitatem exprimenda ⁶.

Curia hic intelligitur romana vel Ordinarii, restrictive tamen ad negotia in unaquaque agenda ⁷. Stylus autem Curiae variare potest pro Curiarum varietate aut etiam pro varietate negotiorum in eadem Curia. Quae necessario in qualibet Curia quod ad rescripta attendenda sunt enumerat Codex cc. 43-44.

b) Casus specifici subreptionis. - *α)* Gratia ab una Sacra Congregatione vel Officio Romanae Curiae denegata, invalide ab alia Sacra Congregatione vel Officio, aut a loci Ordinario, etsi potestatem habente, conceditur sine assensu Sacrae Congregationis vel Officii

¹ Can. 40; 45; 1054.

² C. 41.

³ Cfr. supra n. 58.

⁴ Cc. 38; 41.

⁵ Can. 38; 54; D'Annibale, *l. c.*, 239.

⁶ C. 42, § 1.

⁷ Maroto, *l. c.*, 285, II, 2°; Blat, *l. c.*, 107; contra Toso, *l. c.*, pag. 126, et Vermeersch, *l. c.*, I, 109, 1°.

quocum vel quibuscum agi coeptum fuit, salvo iure S. Poenitentiariae pro foro interno ¹.

Gratia a dicasterio fori externi denegata, reticita repulsa, peti et concedi valide et licite potest a S. Poenitentiaria, non item e converso, gratia a S. Poenitentiaria denegata potest peti, reticita repulsa, ab alio dicasterio fori externi ².

Repulsus a Curia non prohibetur ad Romanum Pontificem recurrere ³; nec item per se ad Curiam recurrere prohibetur qui *vivae vocis oraculum* a R. Pontifice obtinere nequivit ⁴; nec repulsus ad eandem Congreg. vel Officium recurrere, priori reticita repulsa⁵; nec tandem, recursu pendente apud aliquod dicasterium, ad aliud dicasterium recursum interponere ⁶.

Si quis repulsus fuerit ob incompetentiam dicasterii, libere potest ad dicasterium competens recurrere ⁷.

Repulsus ab Ordinario facultatibus aliunde praedito, recurrere non prohibetur ad S. Sedem, priori repulsa reticita ⁸.

β) Nemo gratiam a proprio ⁹ Ordinario denegatam ab alio Ordinario petat, nulla facta denegationis mentione; facta autem mentione, Ordinarius gratiam ne concedat, nisi habitis a priore Ordinario denegationis rationibus ¹⁰.

Quae hic statuuntur non valorem gratiae ab altero sive a tertio proprio Ordinario obtentae, reticita priorum repulsione, sed solum liceitatem respiciunt. Rationibus habitis prioris denegationis alter vel tertius Ordinarius deferre non tenentur. Repulsus ab alieno Ordinario ad proprium valide et licite recurrit, repulsione reticita ¹¹.

Non urget praeceptum canonis, si novus recursus fiat ad prioris Ordinarii successorem, vel ad eundem immemorem Ordinarium ¹².

¹ C. 43. Si petatur gratia ab Ordinario religiosorum vel ab alio nulla prioris denegationis, a S. Sede receptae mentione facta, valida erit gratiae concessio, quia Codex solummodo de invalida concessione Ordinarii loci loquitur; id si verbis legis inhaereamus, mens tamen legis alia fuisse videtur (cfr. Chelodi, *l. c.*, 78, in nota).

² Maroto, *l. c.*, 285, pag. 261 et in nota; Chelodi, *l. c.*, 78 et in nota.

³ Maroto, *l. c.*, 285, pag. 261; Torrubiano Ripoll, I, 179, 1.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 106, contra Maroto, *l. c.*, 285, pag. 261, in nota.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 106.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 106, contra Blat, *l. c.*, 108.

⁷ Maroto, *l. c.*, n. 285, pag. 261.

⁸ Maroto, *l. c.*, 285, pag. 262; Augustine, *l. c.*, I, 133; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, 179, 5.

⁹ *Proprius* ordinarius multiplex esse potest; e. g., si quis plura domicilia, vel quasi-domicilia habeat; si in eodem loco plures diversae iurisdictionis (ordinariae vel delegatae) habeantur ut Ordinarius et Legatus Sanctae Sedis seu Nuntius; pro religiosis Ordinarius religiosus supremus vel maior et quod ad certas saltem materias etiam Ordinarius loci; Ordinarius loci domicilii et Ordinarius loci ubi quis peregrinatur (cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 107; Maroto, *l. c.*, 285, pag. 263).

¹⁰ C. 44; cfr. etiam c. 204.

¹¹ Vermeersch, *l. c.*, I, 107; Chelodi, *l. c.*, 78; Torrubiano Ripoll, I, 180.

¹² Maroto, *l. c.*, 285, pag. 263; De Vicario Generali infra statim, c. 44, § 2.

γ) Gratia a Vicario denegata et postea, nulla facta huius denegationis mentione, ab Episcopo impetrata, invalida est; gratia autem ab Episcopo denegata nequit valide, etiam facta denegationis mentione, a Vicario Generali, non consentiente Episcopo, impetrari ¹.

In priori casu rescriptum est invalidum ex defectu, in Episcopo, *voluntatis*, non potestatis; voluntas enim in Episcopo deesse praesumitur, *praes. iuris*; proinde si probetur non deesse, e. g., per clausulam: *Motu proprio*, valebit rescriptum ².

In altero vero casu, repulsionis nempe ab Episcopo factae, Vicarius nequit valide concedere ex defectu *potestatis*, quam hic canon praesumit auferri a Vicario in hoc casu. Cum Codex loquatur de Episcopo ³ et Vicario Gener. putamus ista non extendi ad alios Ordinarios ut, e. g., Vicarios Apostolicos, Superiores maiores etc. eorumque Vicarios; qui proinde iure c. 44, § 1, reguntur. Bene vero extenditur ad Abbates vel Praelatos *nullius* ⁴.

Gratia negata ab Episcopo et a Vicario Generali alterius Episcopi, qui sit Ordinarius proprius, concessa, priori reticita repulsa, valida est ⁵.

64. — 2° Vis obreptionis. - Obreptio seu expositio falsi non obstat valori et licitati rescriptorum, dummodo vel unica causa proposita, vel ex pluribus propositis una saltem motiva vera sit ⁶.

Causae ob quas conceduntur rescripta sunt *motivae* seu *principales* seu *finales* et *impulsivae*; causa motiva ea est quae de se sufficit ad rescriptum concedendum; impulsiva ea dicitur quae de se non sufficit si est unica, licet concessionem faciliorem reddat excitando et impellendo. Plures causae motivae simul concurrentes possunt constituere causam motivam, et hoc casu, nisi concurrant cum motiva, obreptio in una e compulsivis totum rescriptum vitiat ⁷.

Quaenam causae impulsivae sint, quaenam motivae iudicandum est « non ex ingenio vel praesumpta intentione rescribentis, sed ex iure, et re ipsa; alias omnia erunt incerta, et obnoxia perpetuis scrupulis » ⁸.

65. — 3° Obreptio et subreptio in rescripto multiplici. - Quandoque occurrere potest ut eodem rescripto plures gratiae contineantur,

¹ C. 44, § 2.

² Maroto, *l. c.*, 285, pag. 263; Blat, *l. c.*, 109.

³ Cfr. c. 215, § 2.

⁴ Cfr. etiam c. 204 quo nostra opinio firmatur.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 108.

⁶ C. 42, § 2.

⁷ Maroto, *l. c.*, 285, pag. 258; nisi forte impulsivae causae tot afferantur ut unius vel alterius defectus minimi sit momenti, considerato cumulo causarum allatarum.

⁸ D'Annibale, *l. c.*, 238, nota 12.

e. g., plures personae dispensentur ab eadem lege, vel eadem persona a pluribus legibus, et obreptio vel subreptio vitians pro una non pro altera persona vel lege habeatur; tunc regula ista servanda est: « Vitium obreptionis vel subreptionis in una tantum parte rescripti aliam non infirmat, si una simul plures gratiae per rescriptum concedantur »¹; quia « *utile non debet per inutile vitari* »².

66. — 4º De clausula: « Motu proprio ». - a) Cum in rescriptis ad preces alicuius impetratis apponitur clausula: *Motu proprio*, valent quidem ea, si in precibus reticeatur veritas alioquin necessario exprimenda, non tamen si falsa causa finalis eaque unica proponatur, excepto casu dispensationis ab impedimento matrimoniali minori³. Patet igitur clausulam istam subreptionem sanare, non obreptionem.

b) Rescripta etiam *Motu proprio* concessa personae⁴ de iure communi inhabili ad consequendam gratiam de qua agitur, itemque edita contra alicuius loci legitimam consuetudinem vel statutum peculiare, vel contra ius alteri quaesitum, non sustinentur, nisi expressa derogatoria clausula rescripto apponatur⁵.

Cum Codex verbo « *non sustinentur* » utatur, et non simpliciter haec rescripta invalida dicat; haec rescripta de se nisi impugnentur invalida non videntur⁶.

67. — 5º De errore in rescriptis. - Rescripta non fiunt irrita ob errorem in nomine personae cui vel a qua conceduntur, aut loci in quo ipsa moratur, aut rei de qua agitur, dummodo, iudicio Ordinarii, nulla sit de ipsa persona vel re dubitatio⁷.

De ipsa re aut persona dubitatio nostris diebus difficilior esse potest cum omnia fere rescripta fori externi per Ordinarios locorum aut supremos religionum Superiores expediantur.

¹ C. 42, § 3.

² R. I. 37 in 6º; D'Annibale, *l. c.*, 238, nota 13.

³ C. 45 et 1054.

⁴ E. g., Rescriptum ad obtinendum beneficium, si clerico inhabili ob delictum aut aliam causam dirigatur; nisi tamen in casu rescriptum praecise ad hoc detur ut inhabilitas auferatur. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 3, 207, sq.; Augustine, *l. c.*, I, 135, in nota 11; Eichmann, *l. c.*, 49, 8.

⁵ C. 46. Etiam hic, Santamaria, *l. c.*, I, 84, requirit ut statutum ab eadem vel superiore auctoritate procedat a qua procedit rescriptum.

⁶ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 237, nota 6; Vermeersch, *l. c.*, I, 110; Chelodi, *l. c.*, 78, in nota, ubi tamen id restringere videntur ad rescriptum contra ius alteri quaesitum obtentum.

⁷ C. 47.

Ius vetus hac in re aliquantulum severius erat ex difficultate erroris cognoscendi et fraudis intervenientis ¹.

Error ² in unica causa motiva etiam nunc rescriptum invalidat ³.

68. — 6° De rescripto dubio. - Ex supradictis iam clare patet quandoque dubium de valore rescripti occurrere posse; tunc, re diligenter explorata, et dubio permanente, rescriptum validum haberi poterit, quia in dubio standum est pro valore actus ⁴.

69. — 7° De mala fide in vitiis rescriptorum. - a) Auctores qui ante Cod. scripserunt in diiudicanda vi rescriptorum, praesertim quod ad obreptionem, subreptionem, errorem multum ⁵, bonae vel malae fidei et dolo detulerunt; nunc vero ex novo Cod. rei natura obiectiva unice attendenda est ⁶ nulla doli, bonae, vel malae fidei habita ratione ⁷; nisi aliud expresse in iure statuatur ⁸.

Obreptio tamen et subreptio dolo aut fraude in supplicatione pro rescripto adhibitae sunt delictum ecclesiasticum ⁹.

b) At etiam nunc bona vel mala fides attenditur:

α) In rescripto generali quo dispensatio ab irregularitatibus et aliis impedimentis conceditur; ita ut tali rescripto concessa dispensatio non valeat nisi pro impedimentis forte bona fide reticitis ¹⁰.

¹ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, III, 499, nota 4. Attamen etiam nunc error aut rasura in parte dispositiva rescripti seriam suspicionem contra eius genuinitatem ingerere videtur: cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 3, 212-231; Augustine, *l. c.*, I, 136; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 178.

² Si rescripto petita sit dispensatio a lege certa, quae ut dubia proposita fuit in postulatione, nullum erit rescriptum; si tamen causa motiva allata sit in postulatione, valida est dispensatio (c. 42, § 2); rescribens enim censetur dispensare sub hoc tacito modo: si obligatio subest. Ita D'Annibale, *l. c.*, I, 238, nota 16, contra Sanchez et alios.

³ C. 42, § 2; Vermeersch, *l. c.*, I, 111.

Severiora videntur quae habet Toso, *l. c.*, 133, n. 2, et Cocchi, *l. c.*, 103, n. 5; nec tanti facienda post Codicem; cfr. Chelodi, *l. c.*, 77, b.

⁴ Cfr. c. 15; et Chelodi qui tamen dicit satius esse in hoc casu litteras « *perinde valere* » petere, quod tamen necessarium non putamus; Gasparri, *De matrimonio* ³, I, n. 391; D'Annibale, *l. c.*, I, 240.

Sunt autem litterae « *perinde valere* », alterum rescriptum quo decernitur prius rescriptum forte invalide applicatum *perinde valere* ac si ab initio validum fuisset; Gasparri, *De matrimonio* ³, I, n. 390.

⁵ Ex *difficili et famoso*, c. 20, X, 1, 3, quod est Innocentii III.

⁶ C. 41-47.

⁷ Maroto, *l. c.*, 285, pag. 259; Chelodi, *l. c.*, 77, b; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 177; Augustine, *l. c.*, I, 130, nota 6; ante Cod. D'Annibale, *l. c.*, 237-238; Gasparri, *l. c.*, I, 381, in nota.

In iure tamen criminali fraus, dolus et mala fides optimo iure attenduntur et puniuntur (cfr. cc. 2360-2362, et 2406, § 1).

⁸ Cfr. cc. 991, § 1; 22; 49 § 2; Eichmann, *l. c.*, 48, nota 3.

⁹ Cfr. c. 2361; Perathoner, *l. c.*, vol. I, pag. 23, nota 2.

¹⁰ C. 991, § 1.

β) Item in rescripto generali quo absolutio a censuris conceditur; valet absolutio tantummodo pro censuris bona fide reticitis, exceptis insuper censuris specialissimo modo S. Sedi reservatis ¹.

Art. IV. — INTERPRETATIO RESCRIPTORUM.

70. — I. Concursus rescriptorum. - 1° *Rescriptum generale et peculiare.* - Si contingat ut de una eademque re duo rescripta inter se contraria impetrentur, peculiare, in iis quae peculiariter exprimuntur, praevalet generali ²; *generi enim per speciem derogatur* ³; idque verum est sive generale sive peculiare tempore praecedat ⁴.

2° *Rescripta aequalia tempore non concurrentia.* - Si sint (rescripta inter se contraria) aequae particularia aut generalia, prius tempore praevalet posteriori, nisi in altero fiat expressa mentio de priore, aut nisi prior impetrator dolo vel notabili negligentia suo rescripto usus non fuerit ⁵.

a) Prioritas rescripti aestimanda est *a momento datae non praesentatae* ⁶ qualibet forma datum sit rescriptum, excepto forte casu rescripti posterioris in forma commissoria concessi quod non solum executioni prius demandatum sit, sed etiam suum effectum plene sortitum sit, quia per hoc *ius quaesitum* est ⁷.

Cum tamen in rescriptis dies non hora vel momentum signetur, rescripta eodem die data perfecte concurrentia iam habenda sunt, nisi aliud per testes vel adversarii confessionem probari possit, quod in rescriptis praesertim Ordinariorum contingere potest ⁸.

b) Cum ex c. 52 rescripta possint quovis tempore praesentari, et qui iure suo utitur dolose agere non videatur, difficile erit diiudicare quandonam dolus et notabilis negligentia habeatur; hac de re iudicium linquendum erit viro prudenti et praesertim Ordinario. Decursus anni per se certo sufficit ad negligentiam probandam ⁹, at necessarius non est ¹⁰.

3° *Rescripta perfecte concurrentia.* - Si rescripta aequalia et inter se contraria eodem die fuerint concessa nec liqueat uter prior

¹ C. 2249, § 2; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 177.

² C. 48, § 1.

³ R. I. 37 in 6°.

⁴ Maroto, *l. c.*, 286, A.

⁵ C. 48, § 2.

⁶ C. 38.

⁷ Maroto, *l. c.*, 286, B; cfr. etiam c. 206.

⁸ Cfr. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, l. I, tit. III, n. 106 sq.; Eichmann, *l. c.*, 50, 11, c.

⁹ Reiffenstuel, *l. c.*, 60, 88 et 100.

¹⁰ Maroto, *l. c.*, 286, B; Vermeersch, *l. c.*, I, 116.

impetraverit, utrumque irritum est, et, si res ferat, rursus ad eum qui rescripta dedit est recurrendum ¹.

a) Dicitur, *si res ferat*, quia si alteruter beneficiatus iam plene executionem suae gratiae obtinuerit, hac ipsa executione ius sibi quaesivit et iam aliquo sensu factus est prior, alterque proinde iure suo excedit, ex sua negligentia ².

b) Item dicitur *ad eum qui rescripta dedit*, quia si rescripta, aequalia perfecte etiam tempore nondum executata concurrentia, non ab eodem, sed a diversi gradus superiore processerint, tunc sustinetur rescriptum Superioris maioris gradus, et cessat concurrentia perfecta ³.

71. — II. Interpretatio ipsius rescripti. - 1° *Regula generalis.* - Rescripta intelligenda sunt secundum propriam verborum significationem et communem loquendi usum, nec debent ad casus alios praeter expressos extendi ⁴.

Communis loquendi usus utique iuridicus intelligitur et ille praesertim qui in Curia viget quae rescriptum dedit ⁵.

2° *In casu dubii.* - In dubio, rescripta quae ad lites referuntur, vel iura aliis quaesita laedunt, vel adversantur legi in commodum privatorum, vel denique impetrata fuerunt ad beneficii ecclesiastici assecutionem, strictam interpretationem recipiunt; cetera omnia latam ⁶.

Omnis legis dispensatio, nisi ad bonum publicum, e. g., ad cultum divinum, etc., referatur, stricte est interpretanda, quia vulnus legi infert ⁷.

Art. V. — EFFECTUS ET EXECUTIO RESCRIPTORUM.

72. — I. Effectus rescriptorum. - 1° *Quinam effectus.* - Effectus rescriptorum est gratiae alicuius concessio aut iuris seu legis executio; atque huc tendit quodlibet rescriptum, alio tamen atque alio modo, pro diversitate formae qua conceditur rescriptum. Etenim rescripta quibus gratia conceditur sine interiecto exsecutore, effectum

¹ C. 48, § 3.

² Cfr. c. 48, § 2; Reiffenstuel, *l. c.*, 108.

³ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 109.

⁴ C. 49.

⁵ Cfr. etiam c. 18. Excluditur pro rescriptis interpretatio analogica quae pro legibus c. 20 admissa fuit (cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 112).

⁶ C. 50.

⁷ C. 85; Chelodi, *l. c.*, 79, 3; hoc can. ius vetus integre (c. 6, n. 2) relatum fuisse videtur quare optime ad iuris veteris interpretationes provocari poterit (cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 119-140); Augustine, *l. c.*, I, 138; Eichmann, *l. c.*, 51, 3.

habent a momento quo datae sunt litterae, cetera a tempore executionis (c. 38).

a) Cum effectum sortiantur rescripta *gratiosa* a momento datae, iam sequitur sufficere ad iis valide et licite utendum ut eorum concessionis quovis modo notitia habeatur, licet rescripti receptio necessario retardare debeat, e. g., notitia per telephorum aut telegraphum, quod non valet de rescriptis in forma commissoria ¹.

b) Rescripta quaelibet in forma *commissoria* effectum plene consequuntur expleta executione ², effectum producere incipiunt a momento quo executio incipit.

c) Causa motiva in rescriptis forma *gratiosa* datis requiritur et sufficit ut tempore datae adsit; in aliis quibuslibet, licet merus sit executor, requiritur et sufficit, saltem ad valorem, ut adsit tempore executionis ³.

2° *Praesentatio rescripti in forma gratiosa.* - Rescriptum Sedis Apostolicae in quo nullus datur executor, tunc tantum debet Ordinario impetrantis praesentari, cum id in eisdem litteris praecipitur, aut de rebus agitur publicis, aut comprobare condiciones quasdam oportet ⁴.

a) Quatenus res publicae sint non clare determinat hic canon: Videntur *res publicae* hic opponi non *rebus occultis*, sed potius *rebus privatis*, quae, scilicet, ad bonum publicum aliquo saltem modo pertinent, veluti, e. g., indulgentiae, reliquiae, etc. ⁵. Generatim res privatae erunt etiam occultae, cuiusmodi sunt rescripta S. Poenitentialiae, at per se nihil obstare videtur quominus habeatur rescriptum ab alio dicasterio procedens quod res privatas omnino respiciat ⁶.

¹ C. 53; Vermeersch, *l. c.*, I, 125. Ex c. 56 executio rescriptorum quae forum externum respiciunt, scripto facienda est; attamen, nihil impedit quo minus executor, qui forte Romae residet ut evenire solet pro rescriptis religiosos spectantibus, facta convenienti investigatione quae forte necessaria sit, signato documento executionis factae, eius notitiam telephono vel telegrapho transmittat, transmissio postea documento. Hoc tamen ut exceptio, non ut regula servandum est. Ita Augustine, *l. c.*, I, 128; quod practicum momentum habere potest. S. Sedes et, ut videtur, etiam Ordinarius loci, telephono aut telegrapho, uti potest etiam pro rescriptis ipsis in forma commissoria expediendis. Augustine, *l. c.*, I, 128 et 141-142; Eichmann, *l. c.*, 52, 3.

² Executio autem tunc expleta esse censetur cum decretum executionis scripto datur ut in archivo collocetur et rescripti executio, si de gratia agatur, ab oratore acceptatur (cfr. Gasparri, *l. c.*, 428).

³ C. 41, cfr. S. C. De Disciplina sacram. 7 maii 1923; *A. A. S.*, XV, 413.

⁴ C. 51, cfr. S. C. De Disciplina sacram. 7 maii 1923; *A. A. S.*, XV, 419.

⁵ Cfr. *Ordo servandus, Normae pecul.*, p. II, c. III, n. 4, ex quibus excerptus est hic canon et ubi haec duo exempla afferuntur.

⁶ In rescriptis quibus facultas aliqua conceditur apponi quandoque solet clausula *de consensu Ordinarii loci*. Ante omnia notandum est clausulam illam non subintelligi nisi in rescriptis quibus conceditur facultas stationes *Viae Crucis* erigendi (S. C. Indulg., 5 febr. 1841 ad 2 Decret. auth. 286). Si vero expressa clausula apponatur, tunc consensus necessarius est Ordinarii loci in quo quis sua facultate uti velit, non quidem ad validitatem, sed

b) Praesentatio rescripti a Cod. praescripta non ad valorem ¹, sed ad liceitatem tantummodo requiritur ².

c) Rescripta pro foro interno solummodo data, Ordinariis non sunt praesentanda, licet facta sint in forma commissoria, nisi id expresse praecipiat in ipsis rescriptis. Alia vero quae pro foro externo dantur in forma commissoria semper praesentanda sunt Ordinariis, licet id Codex non praecipiat, quia ex stylo hodierno Curiae per Ordinarios ipsos generatim expediuntur ³.

73. — II. Exsecutio rescriptorum. - 1° Forma commissoria rescriptorum. - Rescripta quae exsecutorem requirunt dicuntur dari in forma commissoria ⁴. Triplicis autem speciei exsecutorem distinguimus. *Exsecutor commissarius absolutus* si eius arbitrio et conscientiae debitae facultates ad gratiam concedendam remittantur. Talis fit *verus delegatus* et liber est in exercitio suae potestatis, licet aequum sit ut gratiam digno concedat et concessis eius favore utatur facultatibus. *Exsecutor mixtus* seu *voluntarius* cui gratia largienda committitur praemisso tamen causarum motivarum examine ⁵. *Exsecutor merus* seu *necessarius* cui simplex ministerium executionis non iurisdictio committitur ⁶.

74. — 2° Quis possit esse exsecutor. - Iure Decretalium et posteriori nonnisi determinatis personis in dignitate constitutis ut canonicis cathedralibus, praelatis, confessariis regularibus privilegiatis,

ad liceitatem usus facultatis concessae. Consensus autem « optandum ut sit expressus, sufficit tamen etiam tacitus vel implicitus et in aliquo casu, quando practice aliter fieri nequeat, sufficit etiam consensus prudenter praesumptus » (S. C. Indulg., 14 iuni 1901, apud *Monitore Eccles.*, XIII, pag. 199-200). Pro religiosis tamen exemptis sufficit consensus sui Superioris pro usu ad domum religiosam restricto. (S. C. Indulg., 22 iul. 1886, et 2 ian. 1888, apud P. Piat, *Praelectiones iuris reg.* ², II, pag. 364, et etiam 8 iunii 1888). Quae suam vim non amisisse videntur ex c. 105. Cfr. Noldin, *De sacramentis* ¹⁶ (1923), n. 323, 7; Vermeersch, *l. c.*, II, 465; Beringer-Steinen, *Die Ablässe* ¹⁶ (1921), I, n. 835 sq., contra Augustine, *l. c.*, IV, 564.

¹ C. 38.

² Toso, *l. c.*, I, pag. 138-139; nisi aliud in ipso rescripto dicatur; cfr. etiam S. C. De Disciplina Sacram. 7 mai. 1923, *A. A. S.*, XV, 413.

³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 228, C.

⁴ Cfr. supra, n. 58.

⁵ C. 34, § 2.

⁶ C. 34, § 1. Ut iam alibi innuimus probe attendendum est non ab omnibus auctoribus ita distingui rescriptorum formas. Gasparri, e. g., distinguit tres formas, *gratiosam*, *mixtam* et *commissoriam* (Gasparri, *De matrimonio* ¹, n. 392 et 422). Ojetti duplicem formam distinguit, *gratiae factae* et *gratiae faciendae* (Ojetti, *Synopsis* ³, v. *Rescriptum*, 3473, 3476, et v. *Gratia*, n. 2271). Wernz duplicem, *gratiosam* et *commissoriam* (*l. c.*, 155, II). Melius Chelodi, n. 80, duplicem formam *gratiosam* et *commissoriam* et duplicem deinde exsecutorem *necessarium* et *voluntarium*; idem Maroto, etc. Cfr. supra, n. 58; cfr. etiam Concilium Trident., c. 5, Sessione XXII, *De reform.*

doctoribus, etc., rescripta exsequenda commissa sunt. Codex vero circa hoc nihil statuit. Praxis hodierna a S. Sede servata haec est; quod rescripta in foro externo exsequenda Ordinariis locorum, pro religiosis vero Superioribus generalibus committuntur; exsequenda autem in foro interno confessariis ex approbatis ¹.

75. — 3º Quando praesentanda rescripta in forma commissoria. - Rescripta, quorum praesentationi nullum est definitum tempus, possunt exsecutori exhiberi quovis tempore, modo absit fraus et dolus ².

Id valet de quovis rescripto sive *gratiae* sive *iustitiae* in forma commissoria dato, ut ex iure antiquo, ex quo canon excerptus est, constat ³. Idem ex analogia, non ex stricto iure, servari posse videtur in rescriptis gratiosis quae Ordinariis ⁴ praesentanda sunt.

Quandonam fraus et dolus haberi dicenda sint in rescriptis gratiae nec iure vetere, nec novo determinatum est, quamobrem id iudicandum erit ex qualitate personae, loci distantia et qualitate causae ⁵; in rescriptis vero iustitiae dolus et fraus adesse praesumebantur ex iure vetere si intra annum ab habita copia iudicis non fuissent praesentata; idem et nunc servari posse videtur ut norma, non tamen stricti iuris ⁶.

Rescripta ex fraude aut dolo non praesentata non videntur ipso iure nulla et irrita, quia id nulla lege statuitur ⁷; in casu tamen concursus non sustinebuntur, dolo et fraude probata ⁸.

76. — 4º Quandonam incipienda exsecutio. - Rescripti exsecutor invalide munere suo fungitur ⁹, antequam litteras receperit earumque authenticitatem et integritatem recognoverit, nisi praevia earundem notitia ad eum fuerit auctoritate rescribentis transmissa ¹⁰.

Explosa iam est hoc canone mitior opinio D'Annibale concedentis exsecutionem rescripti ex sola notitia telegraphica habita ab expeditore sine

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, 155, II; Maroto, *l. c.*, 288, C.

² C. 52.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, 156; Augustine, *l. c.*, I, 140, in nota 22.

⁴ C. 51.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, 66.

⁶ Reiffenstuel, *l. c.*, 60-65; Augustine, *l. c.*, I, 137; cfr. etiam Toso, *l. c.* pag. 139, qui tamen severior videtur in fraude diiudicanda.

⁷ Cfr. cc. 11 et 15 contra Toso, pag. 140.

⁸ C. 48, § 2.

⁹ Si exsecutor ante litteras receptas ex errore vel alia causa rescriptum exsecutus fuerit, invalida est exsecutio et post litteras acceptas satius erit aliam exsecutionem perficere, quin necesse sit aliud rescriptum petere (cfr. Gasparri, *l. c.*, 423).

¹⁰ C. 53. Nota etiam recognitionem authenticitatis et integritatis requiri ad valorem exsecutionis; Santamaria, *l. c.*, I, 87.

consensu et sine auctoritate rescribentis ¹. Hoc tamen minime damnatur opinio concedens gratiae fruitionem, rescripto gratioso obtentae, cuius notitia telegraphice habita est ante receptas concessionis litteras ².

77. — 5° Quenam in exsecutione servanda. - a) *Servanda ab exsecutore mero seu necessario.* - Si in rescripto committatur merum exsecutionis ministerium, exsecutio rescripti denegari non potest, nisi aut manifeste pateat rescriptum vitio subreptionis aut obreptionis nullum esse, aut in rescripto apponantur conditiones quas exsecutori constet non esse impletas, aut qui rescriptum impetravit, adeo, iudicio exsecutoris, videatur indignus ut aliorum offensioni futura sit gratiae concessio; quod ultimum si accadat, exsecutor, intermissa exsecutione, statim ea de re certiores faciat rescribentem ³.

Merum ministerium a iurisdictione differt quia non importat, aliter ac illa, plenam causae alicuius commissionem, sed nudam et meram exsecutionem quae de se causae cognitionem non requirit. Merum ministerium sunt Verbi Dei praedicatio, dispensationis applicatio, excommunicationis fulminatio aut simplex absolutio etc. etc., dummodo haec omnia et his similia sine ulla causarum cognitione fiant; si enim una cum illis causarum cognitio committatur iam non merum ministerium, sed iurdictio delegata habetur. Ex hoc etiam patet cur iurdictio delegata subdelegari possit non merum ministerium, quia nempe cum merum ministerium excludat cognitionem causae, nequit qui illo gaudet de habilitate vel inhabilitate illius qui subdelegari debet iudicare ⁴.

Agitur ergo hac paragrapho de mero exsecutore cui simplex exsecutionis ministerium committitur sine causae cognitione. Ipsius proinde officium unice erit gratiam personis applicare sine ullo causarum aut rescripti examine, receptis tamen rescriptis litteris iisque recognitis ⁵. Potest tamen et debet rescripti exsecutionem denegare si *pateat* seu *clarum sit*, ex se, et sine ullo examine expresse ad hoc instituto, conditiones impletas non esse, rescriptum nullum aut personam valde indignam ⁶ esse ⁷.

¹ Verum a notitia telegraphica distinguenda est notitia per officiales Curiae dioecesanæ postquam litterae revera ad Curiam dioec. pervenerint. Ideo adhuc valet haec regula a D'Annibale data: « Ceterum sufficit, si quid opinor, si missas ad Vicar. Gener. Curiae officiales acceperint, et legerint, idque ei renuntiaverint; quippe hi ad idem officium pertinent. Quae si deperditae fuerint antequam ad officium pervenerint, novae erunt impetrandae in forma: *Vidimus* ». D'Annibale, *l. c.*, 241, nota 36; Gasparri, *l. c.*, 423.

² C. 38; Vermeersch, *l. c.*, 125; Augustine, *l. c.*, I, 128.

³ C. 54, § 1.

⁴ Cfr. Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Delegatus*, n. 23-24; Reiffenstuel, *l. c.*, I, t. 29, n. 157; Bizzarri, *Collectanea*, pag. 612; D'Annibale, *l. c.*, 72, nota 20; cfr. tamen infra n. 78, a).

⁵ C. 53.

⁶ *Indignus* haberi poterit orator, si sit publicus peccator, e. g., sectae massonicae aut aliis eiusdem generis societatibus adscriptus, publicus concubiniarius etc.; Augustine, *l. c.*, I, 144.

⁷ Cfr. Bizzarri, *l. c.*, contra Blat, *l. c.*, 119, qui etiam in hoc casu diligentem requirit investigationem. D'Annibale, *l. c.*, 72, nota 20.

b) *Servanda ab exsecutore mixto seu voluntario*. - Quod si in rescripto concessio gratiae exsecutori committatur, ipsius est pro suo prudenti arbitrio et conscientia gratiam concedere vel denegare ¹.

Agitur hic de exsecutore *voluntario* seu *libero* seu *mixto* ², cuius est causam cognoscere et gratiam, iurisdictione sibi a S. Sede delegata, non mero ministerio, ut in paragrapho praecedenti, concedere. Attamen etiam « iuxta hanc rescripti formam exsecutor non potest pro suo lubitu gratiam concedere vel denegare, sed si pro prudenti suo arbitrio, idest, iudicio et conscientia iudicaverit vera esse, quae narrata sunt, rescriptum executioni demandare debet, secus executionem denegare tenetur » ³.

c) *Servanda a quolibet exsecutore*. - Exsecutor procedere debet ad mandati normam, et nisi conditiones essentielles in litteris appositae impleverit et substantialem formam servaverit, irrita est executio ⁴.

α) Exsecutor *procedere debet ad mandati* ⁵ *normam*, idest, praemissa causae cognitione et diligenti investigatione si habeat mandatum exsecutoris liberi seu mixti seu voluntarii, et a fortiori si sit exsecutor commissarius absolutus ⁶; aliter applicando simpliciter gratiam sine examine, servato tamen c. 54, § 1, si sit exsecutor necessarius seu merus. Uterque tamen conditiones essentielles in rescripto appositae attendere debet et observare ⁷.

β) In rescriptis exsecutori voluntario exsequendis commissis antiquitus haec clausula vel similis apponebatur: « *Si per informationes preces veritate niti repereris* », qua statuebatur informationes necessarias esse ad valorem executionis, et non sufficere obiective preces veritate niti; informationes tamen extraiudicialiter fieri sufficebat et pro rescriptis fori interni testimonium poenitentis rescriptum impetrantis sufficebat pariter ⁸. Nunc autem clausula mitior adhibetur his fere verbis concepta: « *De praemissis te diligenter informes, et si vera sunt exposita...* ». Hac clausula investigatio qua talis non est essentialis conditio executionis et proinde gratiae concessionis, dummodo tamen preces obiectiva veritate, quae ad valorem ex cc. 42-47 necessaria est, nitantur. Nec est investigatio ad liceitatem executionis necessaria si aliunde notorium sit, aut exsecutor certo sciat preces veritate niti, vel si investigatio ipsi instantiae, ut fieri passim solet, praemissa fuerit, nisi forte dubium sit causas motivas post susceptas priores informationes cessasse ⁹.

¹ C. 54, § 2.

² Cfr. supra, § 2, II.

³ Bizzarri, *Collectanea*, pag. 612; cfr. etiam *Ordo servandus*, 29 sept. 1908, part. II, *Norm. pecul.*, c. III, n. 3.

⁴ Cc. 55 et 203, § 1-2.

⁵ *Procedere ad mandati normam* idem est ac *procedere iuxta ea quae in rescripto praescribuntur vel permittuntur*. Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 3, 20; Augustine, *l. c.*, I, 145.

⁶ Cfr. supra art. I, n. II, et art. V, n. II, in nota.

⁷ C. 39.

⁸ D'Annibale, *l. c.*, 241, et in nota 37; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, I, 141-142.

⁹ Cfr. D'Annibale, *l. c.*; Gasparri, *l. c.*, 394 et 424; Chelodi, *l. c.*, 80, pag. 132, in nota 4.

γ) In rescriptis pro foro interno aliquando speciales ponuntur clausulae. Si praecipiat rescriptum exsequendum esse post sacramentalem confessionem aut in sacramentali confessione; sacramentalis confessio est ad valorem necessaria, licet sufficiat sacrilega et sine absolutione facta ex poenitentis indispositionibus. Si vero sacramentalis confessio non praecipiat et rescriptum concessum sit pro foro interno aut conscientiae, tunc confessio non requiritur ullo modo ad rescripti executionem ¹.

δ) *Forma substantialis* pertinet ad differentiam fori pro quo datur rescriptum; e. g., rescriptum *pro foro interno tantum concessum* non valet pro executione fori externi, seu non suffragatur impetranti in foro externo; e contra vero datum pro foro externo, aut ad specialem formam procedendi pertinet ².

ε) Insuper exsecutor rescriptum exsequi debet *ad normam mandati*, idest, gratiam concedere aut gratiam denegare debet, non restrictive tantum concedere aut dimidiare, nisi id expresse in ipso rescripto concedatur ³.

ζ) Conditio comburendi litteras quae in S. Poenitentiariae rescriptis apponi solet, valorem executionis non tangit, et licet litterae contra illud praeceptum retentae, nullo modo in foro externo suffragentur beneficiato, executio tamen facta aliis servatis essentialibus conditionibus valet. Immo illa clausula non prohibetur confessario transumptum rescripti facere et ad sui instructionem illud conservare, combusto tamen originali et autentico rescripto ⁴.

d) Exsecutio rescriptorum quae forum externum respiciunt, scripto facienda est ⁵.

α) Scriptura necessaria est ad liceitatem, non ad validitatem executionis ⁶; si gravis causa obstet quominus scripto fieri possit, executio interim facienda erit oretenus, e. g., per telephorum aut telegraphum dummodo de ea postea documentum fiat et in archivio reponatur ⁷.

Pro executione fori interni scriptura non est necessaria et generatim non adhibetur, sufficit executio oretenus pronuntiata ex scripto vel non; atque *ex tunc* gratia vim suam exserit, accedente, iuxta probabiliorum opinionem, consensu oratorum ⁸. Attamen etiam executio rescripti quod forum internum extra-sacramentale respicit scripto facienda videtur, aut saltem certo adnotanda est in secreto libro asservando in Curiae archivio si de impedimento matrimoniali agitur ⁹.

¹ S. Poenitent. 19 mai. 1834; 1 ianuarii 1839; Gasparri, *l. c.*, n. 412.

² Cfr. c. 22, X, 1, 3; Chelodi, *l. c.*, n. 80, pag. 133, nota 1.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 119; paulo aliter Maroto, *l. c.*, 288, pag. 270, ubi docet executorem posse minus quam concedit rescriptum concedere seu restrictivam concessionem facere.

⁴ Gasparri, *l. c.*, 421; Ferreres, *La curia romana*, 1911, n. 869.

⁵ C. 56. Si religiosus rescriptum dispensationis a votis aut saecularizationis impetravit, et illud scripto a Superiori Generali iam sit executioni mandatum, potest nihilominus religionis rescriptum adhuc recusare; cfr. S. C. Relig. 1 aug. 1922; *A. A. S.*, XIV, 501.

⁶ C. 11; Santamaría, *l. c.*, I, 89; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 186.

⁷ Cfr. Gasparri, *l. c.*, 426; D'Annibale, III, 503, nota 17; Maroto, *l. c.*, 288, pag. 271; Chelodi, 80, b, etc.

⁸ Cfr. Gasparri, *l. c.*, 428; c. 38; Maroto, *l. c.*, 228, pag. 271.

⁹ C. 1047.

β) Scriptura ita conficienda est ut mandatum Sanctae Sedis, verificationem et implementum conditionum, saltem essentialium, dispensationem Sanctae Sedis auctoritate concessam expressis verbis referat. Attamen dummodo dispensatio revera applicata sit, verba « *Dispensamus* » aut alia: « *auctoritate apostolica* » ad valorem in decreto non necessario referenda sunt; quia haec irritatio executionis nullibi statuitur ¹. Scriptura non est necessaria vi huius canonis pro rescriptis gratiosis ².

78. — 6° De substitutione exsecutoris. - a) Rescriptorum exsecutor potest alium pro suo prudenti arbitrio sibi substituere, nisi substitutio prohibita fuerit, aut substituti persona praefinita ³.

Emollitum est quod ad hoc ius vetus, quo exsecutoris meri quaelibet substitutio prohibita fuit, exsecutoris vero voluntarii restrictiva tantummodo substitutio erat admissa ⁴.

b) Si tamen electa fuerit industria personae, exsecutori non licet alteri committere, nisi actus praeparatorios ⁵.

α) Industria personae eligi censetur *expresse*, si ei praecipiat ut negotium *per se* seu *personaliter* expediat; *tacite*, si ei negotium committatur et commendetur ob magnam quam habet difficultatem seu arduitatem ⁶.

β) Si igitur electa non fuerit *industria personae* tota facultas delegari potest ab exsecutore etiam mero, idque etiam sine causa, quia expresso iure permittitur. Quod si factum fuerit, primus exsecutor, acceptione substitutionis a substituto facta, toto officio sibi delegato excidit nec amplius in negotio illo sese intromittere potest, et orator, si a substituto se gravatum existimaverit, non ad priorem exsecutorem, sed ad rescripti datorem recursum interponere debet ⁷.

γ) Actus praeparatorios exsecutor potest semper alteri committere, etsi electa fuit industria personae. Tales actus sunt: litterarum receptio, earum integritatis et authenticitatis recognitio (c. 53), conditionum inve-

¹ C. 11; Gasparri, *l. c.*, 427; D'Annibale, *l. c.*, III, 503, nota 18.

² Cfr. Blat, *l. c.*, 121.

³ C. 57, § 1.

⁴ Cfr. D'Annibale, *l. c.* I, 72, nota 20; Gasparri, *l. c.*, 395, in nota; Maroto, *l. c.*, 288, pag. 271, in nota; Blat, *l. c.*, 122; cfr. supra n. 77, a).

⁵ C. 57, § 2.

⁶ Cfr. cc. 3 et 43, X, 1, 29; ita communiter; D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 20; Wernz, *l. c.*, II, 553; Ojetti, *Synopsis*, v. *Delegatio*, n. 1740; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 29, n. 60; Ferraris, *l. c.*, v. *Delegatus*, n. 19-21; Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², II, pag. 369, nota 1; qui tres posteriores auctores tunc etiam docent eligi industriam personae cum in rescripto clausula haec vel huic similis legitur: « *De tua industria confidentes* »; contra D'Annibalem qui similem clausulam mitius interpretatur, aliis tacentibus. Augustine, *l. c.*, I, 142, nota 23, clausulam industriam personae designantem habet: *Conscientiam tuam oneramus*. Wernz, *l. c.*, II, 554, inter casus electae industriae personalis recenset casum exsecutoris cui merum ministerium commissum fuit, ex c. 43, X, 1, 29, at illi capiti cc. 52-59 qui de exsecutore generatim loquuntur sine ulla distinctione (saltem quod ad rescriptorum exsecutores papalium) derogatum fuisse tenent communiter auctores (cfr. Maroto, *l. c.*, n. 288, pag. 271; pag. 688, nota 3; Toso, *l. c.*, 145; Blat, *l. c.*, 122.

⁷ C. 27, § 2, X, 1, 29; D'Annibale, *l. c.*, 72, nota 20.

stigatio et verificatio etc. usque ad actum proprie dictum exsecutorium quod in rescriptis pro foro externo est decretum scriptum (c. 56) quo proprie rescriptum oratori applicatur ¹.

δ) Haec tamen solummodo rescriptis a S. Sede datis applicanda videntur; rescripta vero aliorum Ordinariorum c. 199, § 3 et 4, reguntur, quod ad delegationem executionis, specie enim generi derogatur et insuper hic de iurium correptione agitur, quae odiosa est ².

ε) Si electa fuit industria personae commissio alteri facta non solum illicita, sed et invalida est ³.

ε) Rescripta quaelibet executioni mandari possunt etiam ab exsecutoris successore in dignitate vel officio, nisi fuerit electa industria personae (c. 58).

α) Nomen dignitatis denotat generatim praelaturas maiores et etiam dignitates minores Capitulum ⁴. Nomen item officii quam latissime extenditur ⁵. Speciatim vero Episcopi successor aestimandum est Capitulum cathedrale et deinde Vicarius Capitularis; successor Vicarii Capitularis Episcopus vel alius qui quovis nomine legitime dioecesis aut praelaturae nullius possessionem capiat ⁶. Successor rescriptum exsequendum sumit in eo stadio in quo a praedecessore relictum est, nec ullo modo necesse est ut actus ab illo iam positi repetantur ⁷.

β) Pro executione et substitutione exsecutoris rescriptorum S. Poenitentiariae haec adnotanda sunt. Si confessarius cui litterae « *Discreto viro confessario* » directae sunt rescriptum exsequi quavis ratione non potuerit aut noluerit, orator sibi litteras restitui curet et alteri tradat confessario, non enim necessarium est novum S. Poenitentiariae rescriptum petere, qui illud exsequatur; quod, verius, valet etiam pro casu quo prior confessarius rescriptum exsequi detrectaverit quod subreptitium aut alias invalidum putaverit.

Si gratia rescripto concessa duabus vel pluribus personis applicanda sit, singulae personae sibi singulos eligere possunt confessarios; quapropter prior exsecutor, executione peracta, oratori rescriptum restituet ut alter vel alii sibi confessorem inveniant exsecutorem ⁸.

79. — 7º De errore in executione commisso. - Exsecutori fas est, si quoquo modo in rescriptorum executione erraverit, iterum eadem executioni mandare ⁹.

¹ Gasparri, *l. c.*, 428; Torrubiano Ripoll., *l. c.*, I, 187.

² Can. 6, n. 4; Blat, *l. c.*, 122 contra Toso, *l. c.*, pag. 145, n. 2; ius vetus apud Wernz *l. c.*, 554, et alios passim auctores.

³ Santamaria, *l. c.*, I, 89.

⁴ Wernz, *l. c.*, II, 240, II.

⁵ C. 145, § 1 et 2; Toso, *l. c.*, pag. 146.

⁶ S. C. S. Off., 20 febr. 1888.

⁷ Gasparri, *l. c.*, 395, in notis; Blat, *l. c.*, 123; Toso, *l. c.*, 146.

⁸ Cfr. Gasparri, *l. c.*, 411.

⁹ C. 59, § 1.

a) Si exsecutor sibi aliquem pro toto negotio substituêrit, et substitutus in exsecutione erraverit, iam ipsi non suo subdeleganti seu priori exsecutori ius et officium est errorem corrigendi nec, si ipse noluerit, prior exsecutor in hoc negotio se amplius intromittere potest ¹.

b) Error multiplici ex capite oriri potest ut, e. g., si ex falsis informationibus rescriptum obreptitium aut subreptitium iudicaverit, quod postea validum probetur, si forma substantialis servata non sit. In quo ius vetus emollitum est ². Nec, ut videtur, ad errorem corrigendum necesse est ipsum rescriptum authenticum possideri, sed sufficit ut idem suo tempore receptum sit eiusdemque integritas et authenticitas recognita ³.

80. — 8° De taxis exsecutionis. - Praefinire taxas pro exsecutione rescriptorum Sedis Apostolicae in tota ecclesiastica provincia solvendas est Concilii provincialis aut conventus Episcoporum provinciae; sed nulla vi praefinitio eiusmodi pollet, nisi prius a Sede Apostolica approbata fuerit ⁴.

Art. VI. — CESSATIO RESCRIPTORUM.

81. — Rescripta variis modis cessare possunt.

I. Exsecutione perfecta et transacto tempore pro quo concessum fuerat rescriptum si temporale erat; ut ex natura rei apparet.

II. Revocatione. - **1° Generali per legem.** - Per legem contrariam nulla rescripta revocantur, nisi aliud in ipsa lege caveatur, aut lex lata sit a Superiore ipsius rescribentis ⁵.

Rescriptum igitur dat ius quaesitum contra legem rescripto contrariam etiam posteriorem, dummodo lex contraria non sit lata a Superiore ipsius rescribentis; e contra ius quaesitum non concedit contra legem Superioris;

¹ Cfr. supra, n. 78, b), β).

² Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 77, nota 55; Gasparri, *l. c.*, 429; Maroto, *l. c.*, 715, III, nota 3.

³ C. 53.

⁴ C. 59, § 2, et 1507, § 1; Richmann, 50, 10; Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, V, 438, nota 123.

Pro recognitionis testimonio de quo in c. 51 nulla est solvenda compensatio. Necessariae tamen impensae sarciri possunt, quales, e. g., occurrunt ad loci recognitionem in sacelli usum adhibendi, aut ad fidei comprobationem circa aliquam sacram reliquiam; cfr. *Ordo servandus. Normae pecul.*, c. III, n. 5. In omni rescripto S. Sedis indicabitur, praeter alia, pecuniae summa Curiae dioecesanae pro exsecutione solvenda, si exsecutio necessaria sit. Taxatio pauperibus, si gratia petita sit moraliter necessaria nec oratori lucrosa ex dimidia parte minuetur, aut etiam omnino condonabitur, salvis impensis pro tabellariis. Si quis iniqua voluntate satisfacere renuat taxationem praescriptam pro gratia cuius concessio sit moraliter necessaria, hoc erit ab Ordinariis indicandum in suis litteris.

Error aut fraus circa oeconomicam petentis conditionem gratiae validitati nunquam officiunt (*Ordo servandus, Norm. com.*, c. XI; cfr. tamen etiam Gasparri, *l. c.*, 430).

⁵ C. 60, § 2.

inferior enim praelatus in legem Superioris nihil potest ¹. Igitur rescriptum datum religioso a suo Superiori maiori tacite revocatur lege Capituli Generalis et Provincialis; rescriptum datum ab Ordinario loci lege Romani Pontificis. Effectum tamen retroactivum non habent istae leges et effectum hunc revocationis operantur expleta vacatione ².

2° *Speciali revocatione*. - Rescriptum, per peculiarem Superioris actum revocatum, perdurat usque dum revocatio ei, qui illud obtinuit, significetur ³.

Significanda est revocatio ipsi beneficiato cui rescriptum concessum est, idque non qualicumque modo, sed rescribentis auctoritate. Non sufficit igitur voluntas revocandi coram quibusvis personis manifestata, nec ipsa manifestatio revocationis facta coram quibusvis pariter personis, nec item notitia istius revocationis ipsi beneficiato delata auctoritate privata, sed ipsa significatio auctoritate concedentis est facienda; idque valet tum pro rescriptis *gratiae factae*, tum pro *gratiae faciendae* ⁴.

82. — III. Resolutione iuris concedentis. - Per Apostolicae Sedis aut dioecesis vacationem nullum eiusdem Sedis Apostolicae aut Ordinarii rescriptum perimitur, nisi aliud ex additis clausulis appareat, aut rescriptum contineat potestatem alicui factam concedendi gratiam peculiaribus personis in eodem expressis, et res adhuc integra sit ⁵.

1° Iure veteri rescripta iustitiae seu ad lites certo primebantur resolutione iuris concedentis, si resolutio re adhuc integra evenisset ⁶; nunc vero vi huius canonis ipsa perimi nunquam videntur; canon enim generaliter prorsus de omnibus rescriptis loquitur et duas exceptiones quas statuit solummodo rescripta gratiae respiciunt ⁷.

Ratio autem correpti iuris veteris videtur esse tum modus expeditior qui nunc adhiberi solet in iudiciis ecclesiasticis, tum, quia rescripta ad lites nostris diebus rariora facta sunt, tum etiam quia generatim talia rescripta favorem proprie dictum non continent, sed iuris solummodo constituti executionem.

2° Clausula rescripto addita: « *Ad beneplacitum nostrum* » perimitur rescriptum, etiam gratiae factae, resoluta quovis modo iure concedentis. Attamen effectum retroactivum peremptio ista non habet; quamobrem iura vi illius rescripti ita perempti alicui forte iam quaesita non cessant. Item si

¹ Cfr. tamen cc. 81 et 82.

² C. 9; nec requiritur ut lex notificetur illi cuius rescriptum revocatur; Santamaria l. c., I, 91.

³ C. 60, § 1.

⁴ Cfr. Vermeersch, l. c., I, 127; Eichmann, l. c., 53, 2.

⁵ C. 61.

⁶ Cfr. Reiffenstuel, l. c., 232-249; Wernz, l. c., 156, II.

⁷ Toso, l. c., 149-150, contra Blat, l. c. 127, et Chelodi, l. c., 81, qui tamen id non probant, sed ex iure veteri adhuc valere supponunt.

iuris resolutio in Ordinario vel Papa errore communi ignoretur, valebit rescriptum eiusque exsecutio donec notitia vacationis officii habeatur et publica fiat ¹. Clausulae vero: «*Donec revocavero*, vel, *Ad beneplacitum Sedis Apost.* etc.» rescripta non perimunt, *illa*, quia mors vel officii vacatio non est revocatio; *haec*, quia Sedes Apostolica nunquam moritur ².

3° Canon statuit alium etiam casum in quo perimuntur *rescripta gratiae* independenter a clausulis quas continere possunt; nempe cum agitur de rescriptis *gratiae faciendae* et ius concedentis, re adhuc integra, resolvatur. Haec proinde exceptio supponit, licet de ea expresse canon non loquatur, distinctionem in *rescripta gratiae factae* et *gratiae faciendae*. *Gratiam factam* dicuntur continere rescripta quibus *datur* alicui facultas ³ gratiam concedendi non determinatae et praecise nominatae personae, sed modo generali, licet restrictive ad aliquam determinatam communitatem vel locum ⁴; vel cum rescripta dantur forma gratiosa sine ullo exsecutore (c. 38); vel cum dantur forma commissoria, et cum exsecutore *mero* vel *mixto* quos necessarios vocant ⁵.

E contra *gratia* dicitur *facienda* cum rescriptum continet potestatem alicui factam concedendi gratiam peculiaribus seu determinatis personis ⁶ in eodem expressis; seu cum agitur de rescripto in forma commissoria dato cum exsecutore commissario absoluto, cui non mandatur gratiae concessio, sed cui libere committitur ut, omnibus perpensis, concedat vel non, gratiam prout melius aestimaverit. Si igitur, re integra, resolvatur ius concedentis rescriptum hac forma datum, rescriptum ipsum perimitur.

4° Attamen ex canone etiam rescriptum forma commissoria, cum exsecutore commissario absoluto, non cessat, si res tempore resolutionis iuris concedentis non sit amplius integra. Res cessat esse integra cum aliquis saltem actus ad executionem rescripti positus est. Talis actus videtur considerari posse etiam simplex recognitio authenticitatis et integritatis rescripti ab exsecutore facta; at certo certius talis erit vocatio partium ad verificandum utrum rescriptum obreptitium vel subreptitium sit ⁷.

¹ C. 73; 209; Reiffenstuel, *l. c.*, 260-261.

² Reiffenstuel, *l. c.*, 262-263; Augustine, *l. c.*, I, 149-150.

³ Cfr. c. 38.

⁴ Cfr. c. 36, 1, 4, in 6°; Reiffenstuel, *l. c.*, 254-255; cc. 66 et 63.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, 256, 258; supra, n. 58, 3°; qua in re terminologiae a Bizzarri admissae standum omnino esse videtur; etenim doctrina modernorum (cfr. Chelodi, *l. c.*, 81, et Maroto, *l. c.*, 289) licet verbis concordare videatur cum doctrina classica, re tamen dissentit, quia revera, ut explicat Bizzarri, *l. c.*, p. 612, forma mixta *mandatur* exsecutori ut gratiam concedat, precibus verificatis, et talis exsecutor necessarius habendus est atque *gratia facta censenda*; quodsi voluntarius dicatur, iam non erit gratia facta, sed gratia facienda et re integra, resolutio iure concedentis, cessabit rescriptum (cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 256-257; D'Annibale, *l. c.*, 222).

⁶ Probe notandum est in Codice perimi rescriptum quod contineat potestatem alicui factam concedendi gratiam *peculiaribus personis in eodem expressis*: Si igitur concedatur facultas gratiam concedendi ad certum numerum casuum, aut ad certum tempus, aut ad certam communitatem, iam non amplius verificatur casus peremptionis a Codice statutae, sed habetur gratia facta (c. 61; cfr. Reiffenstuel, *l. c.*).

⁷ Reiffenstuel, *l. c.*, 258. Severius Augustine, *l. c.*, I, 150, nota 32, ubi applicat c. 1725, qui tamen summum valere potest pro rescriptis iustitiae.

5° Rescripta *dicasteriorum* romanorum quae *gratiam faciendam* continent, seu quae data sunt in forma commissoria cum exsecutore *commissario absoluto*, non mero aut mixto, nondum executioni mandata et re adhuc integra, modo supra explicato, morte Romani Pontificis perimuntur vel non, prout a potestate ordinaria ipsorum dicasteriorum processerunt vel a potestate extraordinarie sibi a Romano Pontifice delegata; potestas enim illa non cessat morte Romani Pontificis, cessat vero potestas delegata. Quoniam vero potestate ordinaria possint singula dicasteria ex litteris apostolicis, et praesertim ex *Normis peculiaribus*, et ex Codice eruendum est¹.

Cum S. Poenitentiariae potestas, Sede Apostolica vacante, non solum non cesset aut minuat, sed potius augeatur, rescripta ab ipsa concessa generatim non perimuntur, Sedis vacatione, nisi et ipsa in forma commissoria *ad gratiam faciendam* data sint, res sit adhuc integra et clausulam contineant: *facto verbo cum SSmo* vel similem².

83. — IV. Morte oratoris si rescriptum personale est; itemque eiusdem renuntiatione, si agitur de rescripto in solius oratoris commodum seu gratiam concesso, aut saltem ipse sine aliorum iniuria suo iuri renuntiare possit³.

Scholion. - Si rescriptum contineat non simplicem gratiam, sed privilegium vel dispensationem, servantur insuper praescripta canonum qui sequuntur⁴ seu ea quae in titulis *de privilegiis*, et *de dispensationibus* dicuntur⁵.

¹ Cfr. *Ordo servandus*, 29 sept. 1908, part. II.

« Circa facultates Sacrarum romanarum Congregationum, Sede vacante, hae, quae sequuntur, normae ab omnibus servandae sunt, non obstantibus privilegiis quibusvis.

« Sacrae Congregationes, eadem Sede vacante, nullam potestatem habent in iis, quae Sede plena facere et expedire non possunt nisi *facto verbo cum SSmo*, vel *ex audientia SSmi*, vel *vigore specialium et extraordinariorum facultatum* quae a Romano Pontifice earundem Congregationum Praefectis vel Secretariis concedi solent.

« Facultates vero quae ipsis per litteras apostolicas attributae sunt, et proinde tanquam ordinariae atque ipsarum Congregationum propriae censentur, eae morte Romani Pontificis non extinguuntur ». Constit. « *Vacante Sede* » ad calcem Codicis, n. 22-24.

² Cfr. tamen Cappello, *De curia romana sede vacante* (1913), pag. 81-89.

³ C. 62.

⁴ C. 72; Wernz, *I. c.*, I, 156, II.

⁵ *Gratia* est nomen genericum et comprehendit tum privilegia et indulta, tum etiam dispensationes; idem proinde est gratia et beneficium. Dispensatio differt a privilegio quod necessario legem contrariam supponit, id quod de privilegio non necessario verificatur, e. g., privilegia praeter ius; item quod privilegium habet aliquam saltem stabilitatem, dum dispensatio uni casui referri potest. Indulta non sunt nisi privilegia temporanea (cfr. Maroto, *I. c.*, 292).

TITULUS V.

DE PRIVILEGIIS

84. — Ad theoriam generalem de legibus ecclesiasticis sicut tituli de consuetudine, de temporis supputatione et de rescriptis, ita etiam optimo iure referuntur tituli de privilegiis et dispensationibus; *illa* enim non sunt nisi iura singularia; *hae* vero, in casibus specialibus, legum relaxationes. Nunc de privilegiis.

Art. I. — PRAENOTIONES.

I. **Notio** ¹. - Privilegium duplici ² praesertim sensu in Codice accipitur, sicut et a canonistis.

1° **Sensu lato**. - Privilegium est ius singulare favorabile contra vel praeter ius determinato personarum ordini vel coetui aut etiam locis et rebus ad modum legis legitime constitutum et promulgatum ³. Privilegia hoc sensu sunt verae et propriae dictae leges et eorum theoria eadem ac theoria legum est; proinde promulganda, non necessario acceptanda, perpetua, in iudicio non probanda, ut leges interpretanda sunt: a canonistis generatim *privilegia corpori iuris inserta* vel nunc *Codici inserta* appellantur. Iisdem accedunt privilegia per legem legitime universae Ecclesiae promulgatam concessa, licet in Codice non contenta ⁴.

Privilegiis ita obiective sumptis correspondent in subiectis passivis harum legum privilegia subiective sumpta seu iura vel favores illis legibus concessa ⁵.

¹ Privilegium antiqui romani legem contra singulas personas datam, idest, singulis personis odiosam appellarunt (cfr. Ciceron. *Pro domo sua*, 17; *De legibus*, III, 19); hoc sensu in lege duodecim tabularum dicitur: « *Privilegia ne inroganto* ». Serius nomen *privilegii privati* adhibitum est ad designanda privilegia sensu stricto, *personalibus constitutionibus* imperatorum singularibus personis concessa (c. 4, C. Theod., 15, 3). Privilegia vero lato sensu romani *iura singularia* vel simpliciter *privilegia* dixerunt (cfr. 15, D, 28, 6; fr. 30, D, 27 1; cfr. Bonfanti, *l. c.*, 35, pag. 14-16; Ferrini, *l. c.*, n. 9-12; Perozzi, *Istituzioni di diritto romano*, I, pag. 74-80).

² Immo Codex variis sensibus nomen privilegii usurpat; cfr. cc. 136, § 2, 1509, § 2, pro concessione favorabili; cc. 63, § 1, 118 et sq., 613 et sq. 239, 349 § 1, 328, 625, pro ipsa conditione favorabili ex concessione orta; cfr. Falco Mario, *l. c.*, pag. 43, et 109 et sq.

³ D'Annibale, *l. c.*, 218, nota 2; Wernz, *l. c.*, 158, II; Maroto, *l. c.*, 291, B; Haring, *Grundzüge*, § 30, pag. 78.

⁴ C. 71 et cc. 308; 314; 315; 405; 407; 325; 370; 613-625; 1455; 2227. D'Annibale, *l. c.*, 218, nota 2, et 227; Maroto, *l. c.*, 291, B.

⁵ Codex de privilegiis hoc sensu loquitur cc. 119-12; 3 239; 349; 370; 430; 613; 614.

85. — 2º *Sensu stricto* ¹. - Privilegium est ius singulare favorabile determinatis personis, locis aut rebus *non ad modum legis constitutum*.

Ius autem singulare intelligimus tum *obiective* seu efficienter sumptum pro actu Superioris quo rei, loco vel personae aliqua facultas tribuitur non communis; tum *subiective* pro ipsa facultate ex illo actu in subiecto passivo privilegii exorta.

Differt *privilegium stricte* sumptum:

a) A *rescripto* quod est velut instrumentum quo vel privilegium, vel dispensatio, vel iuris interpretatio aut alia gratia obtinetur a Superiore.

b) A *gratia* seu beneficio generice sumpto ut species a genere; privilegium enim est specificè *gratia* ad aliquod saltem tempus determinatum contra vel praeter ius obtenta.

c) A *dispensatione*, quae legi semper et simpliciter vulnus infert, dum privilegium ne legem quidem contrariam supponit (privil. *praeter* vel *ultra ius*); tum etiam quia privilegium tendit ad ius singulare constituendum, dispensatio simpliciter ad legis obligationem evadendam; demum quia privilegium habet necessario aliqualem saltem durationem dum dispensatio per se unico actu exhauritur ².

d) A privilegio vero lato sensu accepto variis capitibus differt quae ipsam essentiam huius instituti iuridici attingunt, videlicet:

α) *Subiecto*, quod in privilegio late sumpto communitas aut coetus personarum legis recipiendae capax sit oportet, in privilegio stricto quaelibet communitas, immo et singularis quaelibet persona physica.

β) *Promulgatione* quae necessaria est in privilegio late sumpto; suppletur intimatione personali in privilegio stricto ³.

γ) *Duratione*; privilegia enim *lata* necessario perpetua, *stricta* vero non necessario, licet perpetua et ipsa praesumantur ⁴.

δ) *Modo acquisitionis*; privilegia lata legibus, stricta rescriptis aut praescriptione etc. acquiruntur.

ε) *Valore et firmitate*; privilegia lata in iudicio non sunt demonstranda et, lege generali qua data sunt abrogata ⁵, generatim cessant; privilegia stricta e contra cum in facto consistent, sunt probanda, non praesumenda et lege generali non auferuntur.

Conveniunt autem privilegia late et stricte dicta in eo quod utraque favorem contra vel praeter legem continent, a Superiore, a quo omne ius in Ecclesia originem habet, procedunt, et perpetua praesumuntur ⁶.

¹ Codex sicut generatim canonistae non distinguit, methodice saltem, privilegia a iuribus singularibus, seu privilegia sensu stricto et sensu lato; ex quo doctrina huius tituli difficilior evadit. Confusio terminologiae in ius canonicum ex iure romano translata est. Distinctionem inter utrumque institutum tuitus est cl. D'Annibale, cuius tamen doctrinam in hac re non omnes sequuntur (cfr. D'Annibale, I, 217, nota 2, 227 et in nota 1).

² Cfr. tamen Hinschius, *Das Kirchenrecht der Katholiken u. Protest.*, III, pag. 805-806; Eichmann, I, c., 54-55.

³ Insuper sunt qui docent ne intimationem quidem privatam requiri ad privilegii proprie dicti valorem; cfr. Wernz, I, 160, III; cfr. tamen Eichmann, I, c., 55.

⁴ Cc. 66, 70.

⁵ C. 71.

⁶ C. 70.

86. — 3º Facultates. - Facultas est communicatio partialis propriae potestatis seu iurisdictionis a Superiore ecclesiastico facta alteri personae ecclesiasticae ad licite, valide aut tuto agendum quod per se Superiori ipsi reservatum esset ¹.

Facultates concedi consueverunt habitualiter sive *in perpetuum*, sive *ad certum numerum casuum*, sive *ad tempus determinatum*; vel *particulariter* seu ex specialibus rationibus pro casibus particularibus.

Facultates quae sive particulariter sive habitualiter ab homine, non a iure, dantur privilegiis proprie dictis accensentur et Ordinariis concessae ad successores ² in officio transeunt, nisi in concessionis rescripto nomen Ordinarii recipientis *personale* ³ habeatur ⁴. Idem dici posse videtur de facultatibus concessis Superioribus generalibus Congregationum religiosarum non exemptarum ⁵. Facultates vero a iure in perpetuum concessae privilegiis late sumptis accedunt.

87. — II. Divisio. - Privilegia multipliciter dividuntur: habemus ergo:

1º *Ratione subiecti passivi.* - *Privilegia personalia, realia et mixta.* - Illa sunt quae directe personae physicae conceduntur atque ex hoc *singulariter personalia* appellantur. *Communiter personalia* e contra vocantur quae determinato ordini personarum concessa sunt ut, e. g., privilegia Cardinalium, clericorum, etc. *Ista* sunt quae directe rei, loco, vel officio concessa sunt, eoque mediante, personis cui res, locus vel officium pertinet, e. g., facultates a S. Sede Ordinariis concedi solitae. *Haec* sunt quae personis determinati collegii seu communitati concessa sunt quaeque proinde partim personalia

¹ Haring, *l. c.*, pag. 86; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 196.

² Cfr. S. Off., 20 febr. 1888; 24 nov. 1897; 20 april. 1898; 22 iun. 1898; 14 dec. 1898; 3 mai 1899; 20 dec. 1899; 8 sept. 1900.

³ «Attamen quamvis nomen proprium fuerit expressum, forsan constabit facultatem fuisse concessam non personae, sed dignitati, ac proinde realem esse habendam» Maroto, *l. c.*, 294, pag. 283; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 197.

⁴ Quandoque difficile erit distinguere utrum privilegium aliquod sit late an stricte sumptum, ut si ius singulare favorabile concedatur communitati vel personarum coetui legis recipiendae capaci per *modum legis* (c. 72, § 4) et in perpetuum. Tunc quaestio solvenda videtur praesertim ex modo promulgationis, ita ut si tale privilegium vera promulgatione concedatur, privilegium late sumptum dicendum sit, si sola intimatione, tunc stricte sumptum erit. Fieri amplius potest ut privilegium promulgetur quidem vera promulgatione toti communitati seu personarum coetui cui concessum est et obligationem legis re late ad ipsum pariat, non promulgetur vero personis extraneis illi coetui et tunc, ut videtur, erit privilegium late sumptum pro coetui cui concessum est, stricte sumptum vero pro personis extraneis quibus intimandum erit et in iudicio probandum.

⁵ Maroto, *l. c.*, 294; aliter Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 197.

partim realia sunt; ab aliquibus *corporalia* appellantur, quia corpori morali concessa sunt.

Singulariter personalia soli personae cui concessa sunt limitantur, nec unquam ad alios transmittuntur ¹.

2° *Ratione durationis*. - *Perpetuum et temporaneum*. - *Illud* quod per se nunquam cessat, nisi ex causa extrinseca aut ex natura rei, e. g., si res vel locus, cui concessum est, esse desinat vel officium abrogetur; *hoc* cessat per se interitu personae beneficiatae ² vel resolutio iure concedentis ³.

3° *Ratione gravaminis tertio illati*. - *Favorabile et odiosum*. - *Illud* nemini; *hoc* tertiae personae, non beneficiato, gravamen infert ⁴; indirecte tamen etiam privilegiario gravamen inferri potest ⁵.

4° *Relate ad legem*. - *Contra vel praeter ius*. *Illo* legi proprie derogatur; *hoc* gratia quaedam, e. g., facultas absolvendi a reservatis conceditur; *illud* stricte; *hoc* late interpretandum est ⁶.

5° *Ratione firmitatis*. - *Gratiosa, remuneratoria, conventionalia*. - *Illa* ex sola benignitate Superioris; *ista* ex gratitudine Superioris et ob beneficiati merita; *haec* ex conventionem seu pacto concessa sunt: gratiosa ex quavis iusta causa; remuneratoria ex causa gravi; conventionalia ex causa gravi et publica, adiecta insuper compensatione, si contractum bilaterale interfuit, revocari possunt ⁷.

6° *Ratione finis*. - *Commune et privatum*. - *Illud* communitati vel ad bonum publicum; *hoc* singulari personae ad bonum privatum conceditur ⁸.

7° *Ratione modi concessionis*. - a) *Privilegia vivae vocis oraculo aut scripto data* ⁹.

b) *Directa concessione aut communicatione* ¹⁰.

88. — III. Notae historicae. - 1° Institutum iuridicum privilegiorum lato et stricto sensu acceptorum a iure romano in ius canonicum translatus est. Indeterminata et fluctuans terminologia quae circa duo, inter se realiter distincta, instituta iuridica iam iure romano habebatur, in iure canonico inducta vel etiam augmentata est; nec in Codice eliminata ¹¹.

¹ C. 74; Reiff., V, 33, 12-16.

² C. 74.

³ C. 73; cfr. Reiff., l. c., 18.

⁴ C. 76; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 195.

⁵ Haring, l. c., pag. 78-79.

⁶ Cc. 50, 68; Reiff., l. c., 8-9; Augustine, l. c., I, 152.

⁷ Reiff. l. c., 17 et 19; Chelodi, l. c., 85; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 195.

⁸ C. 72, § 2-4; Reiff., 21-22.

⁹ C. 79; Haring, l. c., pag. 79, § 30.

¹⁰ Cc. 64-65.

¹¹ Cfr. Ferrini, l. c., 9-12; Bonfante, l. c., § 5; Perozzi, l. c., 74-80; D'Annibale, l. c., 218, nota 2, et 227, nota 1; Toso, l. c., 152 sq.; Augustine, l. c., I, 152-153.

2° Cum saeculo XVI missionarii ad detectas Americae dissitas regiones mitterentur, ipsa ab Urbe Roma distantia, tum populorum neoconversorum et ipsorum missionariorum necessitas S. Sedi suaserunt ut missionariis speciales concederentur facultates. Hoc primo Romani Pontifices per seipsos fecerunt, concedendo directe facultates, deinde per Superiores Generales Ordinum religiosorum qui missionarios ad praedicandum mittebant. Ad melius has facultates ordinandas Urbanus VIII, a. 1633 specialem Cardinalem Congregationem constituit, quae variis sessionibus a die 25 aprilis 1633 ad 10 februarii 1636, quinque facultatum formulas constituit, die 10 februarii 1636 ab Urbano VIII approbatas. Quae formulae plus minus ob temporum speciales circumstantias mutatae usque ad nostra fere tempora eadem permanserunt ¹.

Antiquitus formulae facultatum distribuebantur a S. Inquisitione; deinde a S. Congreg. De Prop. Fide; post reformationem Curiae a Pio X factam a S. Congr. Consistor. ad quinquennium, ad decennium, ad vicennium pro ratione distantiae. Decreto S. C. Consist. 25 april. 1918 facultatum formulae abolitae sunt pro regionibus iuris communis; at ex necessitate aliae formulae ab eadem S. Congr. Consistoriali confectae sunt et ad Ordinarios missae. Pro diversitate regionum tres classes nunc harum facultatum habentur ad quinquennium concessarum: prima classis pro Italia, altera pro Europa, excepta Russia, tertia pro ceteris mundi partibus et pro Russia. Ad faciliorem reddendam harum facultatum impetrationem Pius XI, postulationibus Episcoporum annuens, *motu proprio* decrevit ut ab una Congregatione tribuerentur apud quam omnes Episcopi, non obnoxii iurisdictioni sive S. Congreg. De Prop. Fide, sive S. Congr. pro Ecclesia Orientali, relationes suas dioecesanis deferre tenentur, hoc est a S. Congr. Consistoriali. Ministri autem S. C. Consistorialis, saltem ante initium uniuscunque quinquennii, a singulis S. Sedis officiis requirere debent an in facultatibus quinquennalibus aliqua mutatio perficienda sit, eamque in formulis distribuendis introducere; et ita etiam singulorum dicasteriorum servata est competentia. Hoc iure reguntur nunc formulae quinquennales Ordinariis communicandae ².

Loca S. Congr. De Prop. Fide subiecta possunt facultates pro foro interno petere, si velint, a S. Poenitentiaria, non item loca S. C. Consistoriali subiecta ³.

¹ Cfr. Vermeersch, *Periodica de re canonica et morali*, XI (1922), pag. 33-143, ubi praeter historiam facultatum habetur et commentarium ad formulas novas facultatum a S. C. Prop. Fidei concedi solitarum.

² Cfr. *motu proprio* Pii XI « *Post datam* », 20 april. 1923, *A. A. S.*, XV, 193-194; Vermeersch, *Periodica*, XII, 66-67; Augustine, *l. c.*, II, pag. 587 sq. Novae formulae publici iuris nondum factae sunt.

³ Vermeersch., *l. c.*, XII, 67, et Epitome, I, n. 715 sq., ubi formulae facultatum Nuntiorum etc. referuntur, necnon formulae facultatum Ordinariorum pro locis a S. Congr. Prop. Fide dependentibus.

Circa facultates Nuntiorum, Internuntiorum et Delegatorum Apost. sunt insuper videndae additiones a S. C. Consistoriali 16 iunii 1920 factae (cfr. *Monitore ecclesiastico*, V, 34, 1922, p. 200-201). Possunt insuper conferri: Wernz, *l. c.*, I, 163, III; Chelodi, *l. c.*, 82; Ojetti, *Synopsis*, v. *Facultates quinquennales*, 2168; Iglesias: *Brevis Commentarius in facultates quas Sacra Congregatio de Propaganda Fide dare solet missionariis*, 1924.

Art. II. — ACQUISITIO PRIVILEGIORUM.

89. — I. Quis concedere possit. - Privilegia contra vel praeter ius commune unus R. Pontifex concedere potest. Ordinarius vel alius inferior legislator concedere potest privilegia contra vel praeter ius particulare intra fines suae iurisdictionis; e. g., facultatem dispensandi in lege a se lata (*privileg. praeter ius*); aliquem vel aliquam communitatem vel paroeciam eximere a lege particulari (*privil. contra ius partic.*) ¹.

90. — II. Quis acquirere possit. - 1° Privilegium contra ius omnes et soli subditi Superioris legislatoris concedentis acquirere possunt, quia tales solummodo lege, quae privilegio aufertur, ligantur. Subditi autem hoc sensu sunt etiam peregrini et vagi in iis quibus Ordinariis locorum subduntur ².

2° Privilegia praeter ius legislator etiam non subditis concedere potest, intra fines suae iurisdictionis. Ad valorem concessionis privilegii iusta causa non requiritur; bene vero ad liceitatem ³.

91. — III. Modi acquisitionis. - 1° **Directa concessio.** - Privilegia acquiri possunt per directam concessionem competentis auctoritatis ⁴.

a) Directa concessio generatim probanda est instrumentis seu documentis quibus privilegium concessum est, aut aliis iuris probationibus ⁵. In defectu probationis contrariae privilegio « possessio centenaria vel inmemorabilis inducit praesumptionem ⁶ concessi privilegii » ⁷. Attamen possessio vel quasi-possessio, cum in facto consistat, probanda est.

b) Concessio privilegii sensu lato accepti, quod in Codice continetur,

¹ Quaestio, utrum possit Ordinarius privilegia *praeter ius commune* concedere, negative solvenda videtur; in iure enim communi Ordinarius, nisi in casibus a iure determinatis, ne dispensare quidem potest, multo igitur minus potest privilegia concedere. Sed forte quaestio pure verbalis est. Cfr. Wernz, *l. c.*, 159, nota 25; Chelodi, *l. c.*, 83; Eichmann, *l. c.*, 55, 3; aliter Maroto, *l. c.*, 295.

² Wernz, *l. c.*, 159, II.

³ Reiff. *l. c.*, 26-27.

Privilegiis praeter ius accensenda videtur iurisdictionis delegatio confessariis etiam regularibus ab Ordinariis concessa ad tempus determinatum vel ad vitam confessarii, quae proinde late interpretanda est; cc. 68 et 50.

⁴ C. 63, § 1.

⁵ Cfr. c. 79; tit. X, lib. IV; c. 239, 7°.

⁶ Agitur tamen de *praesumptione iuris* simpliciter, contra quam valet et directa probatio non concessi privilegii; Augustine, *l. c.*, I, 156.

⁷ C. 63, § 2.

non est necessario probanda; bene vero probanda est concessio privilegii, sensu stricto accepti, quae rescripto vel alio modo facta est.

c) Concessioni directae privilegiorum accensenda est *specialis privilegiorum confirmatio* vel innovatio ¹.

92. — 2º Communicatio. - Acquiruntur privilegia per communicationem ².

a) Communicatio privilegiorum est extensio privilegii uni concessi ad alterum ex concessione Superioris ecclesiastici. Duplex habetur: *perfecta, absoluta, plena, pariformis, aut in forma aequae principalis* ³ si alteri privilegiato ita primum privilegium extendatur ut is, semel facta extensione, independenter a primo privilegiato, privilegio frui libere possit. Huiusmodi communicatione ante Codicem utebantur Ordines mendicantes inter se, non exclusis privilegiis Societati Iesu concessis ⁴. Communicatio *imperfecta, relativa, in forma accessoria* ⁵, *minus principalis*, si privilegium primo concessum ita alteri extenditur ut hic in usu et fruitione eius a primo privilegiato aliquo saltem modo dependeat. Ante Codicem huiusmodi communicatio vigeat inter regulares et familiares eorum, inter primum et secundum ordinem; quod et nunc valet ⁶.

b) De acquisitione privilegiorum per communicationem haec statuit Codex:

α) Per communicationem privilegiorum, etiam in forma aequae principalis, ea tantum privilegia impertita censentur, quae directe, perpetuo et sine speciali relatione ad certum locum aut rem aut personam concessa fuerant primo privilegiario, habita etiam ratione capacitatis subiecti ⁷, cui fit communicatio ⁸.

Privilegia igitur ut communicari possint, cum lex ⁹ vel particularis concessio communicationem concedit, debent esse *directe* idest a Superiore vel scripto vel *vivae vocis oraculo* primo privilegiario concessa. Proinde nunc iam non communicantur amplius privilegia ex communicatione etiam in forma principali ¹⁰, aut ex consuetudine aut ex praescriptione acquisita, nisi praescriptio inducat praesumptionem factae concessionis directae. Item

¹ Reiff., *l. c.*, 73-91; Augustine, *l. c.*, 171-172; Haring, *l. c.*, pag. 82.

² C. 63, § 1.

³ C. 64.

⁴ Cfr. Reiff., *l. c.*, 59, 69, et 55-64.

⁵ C. 65.

⁶ C. 613. Ex Codice viget haec communicatio ex pluribus canonibus; cfr. c. 614; 713, § 1, una cum resp. S. C. Indulg. 31 ianuar. 1893 ad XVII; c. 722, § 1; c. 680.

⁷ Ita, e. g., licet moniales vi can. 613 communicent cum privilegiis respectivi primi ordinis, nequeunt tamen communicare seu participare facultates absolvendi aut dispensandi, quia iurisdictionis sunt incapaces; c. 118; Augustine, *l. c.*, I, 158; Haring, *l. c.*, § 30, pag. 80, nota 3; Eichmann, *l. c.*, 57, 2.

⁸ C. 64.

⁹ C. 349; 492, § 1; 613, § 2; 625; 680; 714, 722, § 1; 723, n. 3; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, I, 159; Haring, *l. c.*, § 30, pag. 80, nota 1.

¹⁰ Id tamen effectum retroactivum non habet pro privilegiis hoc modo ante Codicem a regularibus acquisitis; Augustine, *l. c.*, I, 157; Haring, *l. c.*, § 30, pag. 80, nota 3.

excluduntur a qualibet communicatione quaelibet privilegia *temporanea* alicui personae morali aut physicae aut coetui personarum concessa; aut concessa personae physicae qua tali seu privilegia singulariter personalia ¹.

β) Cum privilegia acquiruntur per communicationem in forma accessoria, augentur, imminuuntur vel amittuntur ipso facto, si forte augeantur, imminuantur vel cessent in principali privilegiario; secus si acquirantur per communicationem in forma aequae principali ². His canonizata est communis doctrina canonistarum circa divisionem communicationis privilegiorum ³.

93. — 3° Legitima consuetudo. - Privilegia acquiri etiam possunt ex legitima consuetudine ⁴.

a) Hic modus acquirendi privilegia proprius est privilegiorum late sumptorum, qui legibus singularibus contra vel praeter ius aequivalent; iam ante Codicem communiter admittebatur ⁵.

b) Ut per consuetudinem acquirantur privilegia, consuetudo iisdem conditionibus ornari debet quae requiruntur ad eius legitimitatem sive contra sive praeter ius ⁶.

94. — 4° Praescriptio. - Acquiruntur etiam privilegia stricte dicta per praescriptionem ⁷.

a) Praescriptione acquiruntur praecipue privilegia stricte dicta a communitate vel personarum coetu legis recipiendae incapaci; si enim subiectum passivum est legis recipiendae capax, consuetudine potius quam praescriptione acquirere debet ⁸.

¹ Ante Codicem inter regulares admittebatur communicatio privilegiorum etiam communicatione acquisitorum; nunc generatim haec extensio communicationis semper exclusa est (Chelodi, *l. c.*, 83, nota 4). Aliae duae exclusiones privilegiorum scilicet temporaneorum et ob specialem rationem concessorum iam ante Codicem vigeant (cfr. Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², II, pag. 99-107).

² C. 65.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, 99, nota 4; attamen *communicatio quaelibet* a Codice in posterum exclusa est inter regulares, c. 613, § 1.

⁴ C. 63.

⁵ Reiffenst., *l. c.*, 40; Piat, *l. c.*, pag. 104; Wernz, *l. c.*, 160, II.

⁶ Cfr. supra n. 38, sq.; Haring, *l. c.*, pag. 80.

⁷ C. 63, § 1.

⁸ Dubitari tamen potest utrum duo modi acquirendi privilegia (consuetudo nempe et praescriptio) concurrere simul in eodem subiecto possint ita ut deficiente, e. g., aliqua e conditionibus ad praescribendum requisitis, idem subiectum acquirere adhuc idem privilegium possit consuetudine: nec quaestio, ut patet, inutilis est quia maior difficultas in uno quam in altero modo acquirendi habetur. Certe si subiectum legis recipiendae incapax sit, e. g., domus aliqua religiosa non sui iuris, tunc consuetudine acquirere nequit, licet possit praescriptione, quia consuetudo legem dicit et in casu subiectum est legis recipiendae incapax. Si vero de subiecto legis saltem recipiendae capaci sermo sit, tunc nihil ob stare videtur quo minus, deficiente aliqua conditione ad privilegium ex praescriptione succurrat acquisitio ex consuetudine aut e converso; e. g., si in decursu temporis ad praescribendum necessarii deficiat necessaria bona fides, acquiri adhuc poterit privilegium ex consuetudine quae bonam fidem non requirit, dummodo aliae conditiones pro consuetudine requisitae adsint. Cfr. tamen Haring, *l. c.*, pag. 81, nota 1.

b) Ad privilegia praescriptione acquirenda requiritur ut praescriptio legitima sit seu ut ea omnia habeantur quae ad praescribendum requiruntur tum ex parte subiecti quod capax esse debet, tum ex parte obiecti, tum ex parte conditionum requisitarum. Sunt autem ista: *bona fides* in praescribente, eiusque *titulus coloratus probabilis*, *res praescriptibilis* et *possessio ad tempus necessarium* protracta. Plures res et plura iura a praescriptione arcentur ex expressa iuris canonici sanctione ¹.

Tempus ad praescribendum ita determinatur a Codice: 100 anni contra Apostolicam Sedem, 30 anni praescribunt contra alias personas morales ²; de praescriptione contra personas physicas nihil statuit, at succurrit c. 1508 qui remittit ad ius civile respectivae nationis ³.

Si Codex civilis de temporis duratione nihil statuatur, succurrit c. 1511, § 2, et tempus etiam pro persona physica supputabitur 30 annorum ⁴.

Art. III. — INTERPRETATIO PRIVILEGIORUM.

95. — I. Regula generalis interpretationis. - Privilegium ex ipsius tenore aestimandum est, nec licet illud extendere aut restringere ⁵.

a) Haec regula valet praesertim pro interpretandis privilegiis lege vel rescripto concessis aut communicatis in quibus tenor ipsius privilegii seu eius clausulae et verba in proprio sensu iuridico ex contextu sermonis interpretanda sunt eodem prorsus modo ac de legibus clavis diximus; verba enim clara non admittunt interpretationem, nec voluntatis coniecturam. Attamen eadem regula servari etiam poterit pro privilegiis consuetudine aut praescriptione acquisitis et tunc tenor privilegii ex *usu* ipsius aestimandus erit.

b) Privilegii extensio nulla est facienda nec de persona ad personam, nec de loco ad locum, nec de re ad rem; licet eadem, immo et fortior, ratio occurrat; quia *quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet aliis in exemplum* ⁶.

96. — II. Pro casu dubii. - 1° In dubio, privilegia eodem modo interpretanda sunt ac rescripta ⁷; sed ea semper adhibenda inter-

¹ Cfr. c. 1509; et eiusdem c. n. 2 una cum cc. 139, § 2; 618; 782, § 2; 811, § 2; 822, § 2; 823, § 3; 913, n. 1; 1040; 1520, § 2; item videtur excludi a praescriptione acquisitio illorum privilegiorum quae a iure reprobantur ut, e. g., c. 343, § 2; 403; 1157 etc. Cfr. indic. Cod. ad vocem *Privilegia*. Reiffenstuel, *l. c.*, 40.

² C. 1511.

³ Cfr. Cod. civil. ital., art. 2155-2147, praecipue vero art. 2137: « Chi acquista in buona fede un immobile o un diritto reale sopra un immobile in forza di un titolo, che sia stato debitamente trascritto e che non sia nullo per difetto di forma, ne compie in suo favore la prescrizione col decorso di dieci anni dalla data della trascrizione ».

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 130, 3; Chelodi, *l. c.*, 83, *c.*, in nota.

⁵ C. 67.

⁶ R. I. 74, in 6°, c. 67; Eichmann, *l. c.*, 40-41, 6. Attamen etiam hic attendenda est regula c. 68; si enim sine extensione privilegium prorsus inutile evaderet, tunc liceret utique eius extensio (cfr. Reiff., *l. c.*, 97-101).

⁷ Cfr. supra, n. 71.

pretatio, ut privilegio aucti aliquam ex indulgentia concedentis videantur gratiam consecuti ¹.

Aliqua gratia semper supponenda est concedi privilegio; est enim beneficium principis; at dum in privilegiis favorabilibus ² princeps munificentissimus fuisse iudicandus est, odiosa e contra, ea praesertim quae legi communi adversantur et iuribus quaesitis derogant, ita restrictive interpretanda sunt ut quam minime operentur, salva tamen verborum proprietate, ut videlicet, quod non careant omni effectui, sed habeant praecise necessarium ³. Aliqua gratia iam habebitur si, e. g., facultas seu potestas quam quis probabiliter iam habet ex iure communi, privilegio ita firmetur ut *certa* fiat.

2° Privilegium, nisi aliud constet, censendum est perpetuum ⁴.

Est igitur hoc canone praesumptio *iuris* statuta favore perpetuitatis privilegiorum; quoties proinde, sive rescripto, sive lege dicatur aliquod privilegium concedi, nisi contrarium probetur, illa concessio perpetua censenda est; idque de quovis privilegio, quamvis odioso aut iuribus quaesitis derogante, verum est.

Contrarium probari poterit ex tenore seu ex clausulis ipsius privilegii, ut si dicatur: *Ad beneplacitum nostrum* ⁵, vel ex natura rei, ut si privilegium sit *singulariter personalis* ⁶ vel ad certum numerum casuum vel ad certum tempus concessum ⁷. Attamen omnia privilegia, praesertim gratiosa, ea scilicet quae ex mera benignitate principis concessa sunt, licet de se perpetua, censentur habere conditionem ut tam diu durent quam diu principi vel eius successori placuerit. Privilegia remuneratoria censentur esse singulariter personalia ⁸.

3° Privilegium personale personam sequitur et cum ipsa exstinguitur ⁹.

Agitur hic evidenter de privilegio singulariter personali ¹⁰, seu quod personae physicae directe concessum est, sive gratiosum, sive remuneratorium, sive onerosum seu conventionale est. Tale personam sequitur etiam extra

¹ C. 63.

² Cfr. supra, h. tit., n. 87.

³ Cfr. Reiffenst., l. c., 106; Ferraris, l. c., v. *Privilegium*, art. II, n. 27-28.

⁴ C. 70.

⁵ C. 73.

⁶ C. 74.

⁷ C. 66.

⁸ Cfr. Reiffenstuel, l. c., n. 17.

⁹ C. 74.

¹⁰ In dubio, utrum aliquod privilegium personale sit an reale, ex materia, causa, tenore ipsius rescripti privilegium continentis colligendum est. Si ex hoc satis cognosci nequeat, videre oportet an privilegium sit merum beneficium seu gratia nec iuri communi, nec iuri privato contrarium seu odiosum; merum enim beneficium in dubio praesumitur reale, odiosum vero privilegium, personale. Cfr. Reiffenstuel, l. c., V, 33, 16; Augustine, l. c., I, 163. Si nomen personae in rescripto primo ponatur dein nomen dignitatis, personale pariter putatur; cfr. infra, n. 103.

territorium concedentis « idque auctoritate summi principis quae hac in re, inferiorum legislatorum impotentiam supplet » ¹.

4° Privilegia late sumpta in Codice contenta latam admittunt interpretationem ².

97. — III. Facultatum interpretatio. - Specialis difficultas occurrere potest in interpretatione facultatum quas Ordinariis S. Sedes committere consuevit. Hanc praevenit c. 66:

1° Facultates habituales quae conceduntur vel in perpetuum vel ad praefinitum tempus aut certum numerum casuum accensentur privilegiis praeter ius ³; proinde late interpretandae sunt ⁴.

Facultates specificae hic accipiuntur quatenus speciale praeter ius privilegium designant, quo aliqua potestas iurisdictionalis delegata alicui confertur. Nec enim omnia privilegia, ne ea quidem quae praeter ius sunt, necessario delegatam iurisdictionem continent, sed solum illa quae facultates appellantur ⁵. Tales igitur facultates, si dubium de earum interpretatione oriatur, sicut privilegia praeter ius interpretandae sunt late; talibus enim privilegiis accensentur. Facultates iura quae sita laedere non sunt praesumendae nec legi opponi, licet aliquo sensu et legi opponantur quae talium facultatum exercitium generatim prohibet, et iuri Superiori cui uni ius est per se a iure reservatum illas exercendi ⁶.

2° Facultates conceduntur, precibus porrectis, a S. Congr. Prop. Fide pro locis illi subiectis; aut a S. C. Consistoriali pro regionibus iuris communis pro ratione distantiae ab Urbe, et dioeceseon postulantium necessitate et utilitate; pro foro vero interno a S. Poenitentiaria, servato canone 43 circa preces ab aliquo Officio reiectas ⁷.

3° Subdelegari possunt facultates, non necessario debent, restrictive tamen ad casus qui a subdelegatione excepti non sint ⁸.

Quare probe attendendae sunt clausulae quae in formulis apponuntur. Praecipuae clausulae hae sunt ⁹: « *Praedictae facultates ea lege conceduntur, ut non omnes indiscriminatim subdelegari possint, sed illae tantum quae asterisco * notantur, seu quae habentur sub numeris.....* ». Secunda clausula haec habet: « *Ordinarius insuper supradictis omnibus facultatibus sive per se sive*

¹ Cfr. Toso, l. c., pag. 170.

² Cc. 239; 613 sq.; Eichmann, l. c., pag. 40, 5.

³ C. 66, § 1.

⁴ Eichmann, l. c., 57; Santamaria l. c. I, 99; aliud valet de facultate ad certum casum data ex c. 85; cfr. etiam c. 61.

⁵ Cfr. Toso, l. c., 160.

⁶ Cfr. supra, n. 86, et n. 88, 2°, et in notis.

⁷ Cfr. *Ordo Servandus*, part. II, c. 1, n. 3; Wernz, l. c., 163, IV; cfr. etiam quae supra n. 88, 2, dicuntur; Haring, l. c., pag. 87.

⁸ Gennari, *Consultazioni morali canoniche, liturgiche* ¹, I, pag. 537 sq.

⁹ Sunt clausulae in formulis a S. C. De Prop. Fide transmissis.

per alios uti tantum valeat ¹ intra fines suae iurisdictionis; easque gratis et sine ulla mercede exerceat, et facta mentione apostolicae delegationis » ². Tertia vero clausula: « Quod si forte ex oblivione et inadvertentia ultra tempus supra praefinitum, seu ultra hisce facultatibus Ordinarium uti contingat, absolutiones, dispensationes, concessiones omnes exinde impertitae uti ratae atque validae habeantur ³. Insuper datis ab Ordinario precibus pro renovatione seu prorogatione earundem facultatum, ipsae in suo robore perseverare censeantur, usque dum responsum S. Cong. ad eundem Ordinarium pervenerit » ⁴.

Facultates sibi concessas, dummodo subdelegabiles sint, subdelegare possunt omnes qui Ordinarii nomine veniunt in iure sive ad actum sive habitualiter, itaque Vicarii Apostolici, Praefecti, eorumque Vicarii delegati et in munere successores. Alii autem cum subdelegati sint nequeunt amplius subdelegare ⁵.

4° Nulla forma in communicatione aut subdelegatione facultatum necessario adhibenda est, at quia huiusmodi subdelegatio ad modum donationis fit, utriusque dantis et accipientis voluntate facienda est ex ipsa rerum natura. Requiritur igitur acceptatio in subdelegato, quia invito beneficium non datur ⁶.

Per se in communicatione seu delegatione facienda usus telephoni aut telegraphi non est prohibitus, licet sit minus conveniens, nisi necessitas urgeat; attamen ad hoc ut possit fieri communicatio necesse est ut concessionis litterae sint receptae ab Ordinario, nisi forte de renovatione agatur ⁷.

5° Nisi in earum concessionem electa fuerit industria personae aut aliud expresse cautum sit, facultates habituales, Episcopo et aliis (Ordinariis locorum et Ordinariis religiosorum) ab Apostolica Sede concessae, non evanescent, resolutio iure Ordinarii cui concessae sunt, etiamsi ipse eas exsequi

¹ Clausula... *uti tantum valeant intra fines suae iurisdictionis*, ita intelligenda est ut facultates exerceri tantummodo possint cum propriis subditis in dioecesi actu existentibus, etsi illam exercens extra dioecesim degat. Ogetti, *l. c.*; v. *Facultates Quinquennales*, n. 2169; cfr. etiam S. C. S. Officii 2 mai 1877 in *Collectanea S. C. Prop. Fid.* n. 1469 ad 2. Immo de iure vigente illa clausula interpretari potest ad normam c. 201, § 3, idest, si de iurisdictione voluntaria agatur, exerceri poterit erga proprios subditos etiam e territorio absentes; cfr. Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 76, n. 44; Iglesias, *Brevis Commentarius in facultates etc.* (1924), n. 6, pag. 22.

² Clausula de non recipienda mercede, et de mentione facienda Apostolicae delegationis non sunt ad valorem (Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 77).

³ Hac clausula aliquid amplius quam id quod c. 702, § 2, conceditur; extenditur enim illa regula ad potestatem etiam fori externi; inadvertentia tamen in Ordinario requiritur, non requiritur nec sufficit in subdelegato ab Ordinario. Vermeersch, *Periodica*, XI, 78.

⁴ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, ad calcem volum. varias formulas.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 75; Iglesias, *l. c.*, n. 6, pag. 20; paulo aliter Wernz, *l. c.*, 163, nota 105.

⁶ « Necesse est ut datio tua a te mihi, et acceptatio mea, (cum opus est,) a me tibi directo renunciata fuerit; *directo*, quia inter nos actum non intelligitur, quod non inter nos actum est. Quando igitur oblatio, seu pollicitatio mea a me tibi, et acceptatio tua a te mihi *directo* non innotuerit, utrique nostrum integrum est, voluntatem retractare; eaque retractata, perinde erit, ac si nihil inter nos actum esset. Idem iuris est, si medio tempore res ad eum casum devenerit, a quo initium habere non potuisset ». D'Annibale, I, 223; cfr. tamen quae infra, n. 98, 5, in nota, dicentur.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 163, VII; clausulas formularum supra citatas; D'Annibale, *l. c.*, I, 223, nota 13.

coeperit¹, sed transeunt ad Ordinarios qui ipsi in regimine succedunt; item concessae Episcopo competunt quoque Vicario Generali².

Nec etiam evanescent facultates ab Ordinariis ut supra, aliis, e. g., parochis, aut Superioribus religiosis localibus vel confessariis communicatae, resolutio iure ipsorum Ordinariorum; sunt enim gratiae factae³.

Vicarius delegatus Vicariatuum et Praefecturarum Apostolicarum itemque Provicarius aut senior missionarius Vicariis aut Praefectis succedens sicut et Vicarius Capit. sunt veri Ordinarii loci circa hanc rem⁴.

6° Stylus etiam Curiae attendi debet in usu facultatum, quo docemur varias facultates pro foro interno non posse pro foro externo adhiberi et vicissim; facultates dispensandi ab impedimentis ad matrimonia contrahenda non posse adhiberi pro matrimoniis contractis, nec concessas pro matrimoniis contractis produci ad contrahenda⁵.

7° Concessa facultas secumfert alias quoque potestates quae ad illius usum sunt necessariae; quare in facultate dispensandi includitur etiam potestas absolvendi a poenis ecclesiasticis, si quae forte obstant, sed ad effectum dumtaxat dispensationis consequendae⁶.

Haec absolutio a censuris ad effectum dispensationis concedendae iure veteri ex responso S. Poenitentiariae 2 iul. 1891⁷ praemittenda erat etsi Ordinarius praevideret nullam ab oratoribus fuisse contractam censuram; id tamen non amplius necessarium putamus nisi revera censura ab oratore contracta sit quae gratiae recipiendae obsit⁸.

Art. IV. — USUS PRIVILEGIORUM.

98. — I. Quandonam incipiat usus licitus et validus privilegiorum.

1° *Privilegia lege concessa.* - Privilegia, lato sensu, lege concessa vim suam exserunt a momento legitimae promulgationis, habita etiam ratione vacationis legis, si quae a iure aut a legislatore concessa sit.

2° *Privilegia ex consuetudine acquisita* vim suam exserere inci-

¹ Ita, e. g., si Vicarius Generalis aut Episcopus defunctus testes ad conditionum verificationem iam citasset vel audissent, nec tamen rescriptum executi fuissent; poterit successor Vicarius Capitularis ad ulteriora procedere et rescriptum exsequi, quin actus antea positos a praedecessore repetere cogatur; Augustine, *l. c.*, I, 161.

² C. 66, § 2.

³ Cfr. c. 61; Wernz, *l. c.*, 163, X; D'Annibale, *l. c.*, 222.

⁴ Cfr. *A. A. S.*, XII, p. 120; Vermeersch, *Epitome*, I, 133, 3; *Periodica*, XI, (73).

⁵ Wernz, *l. c.*, 163, IX.

Iure ante Codicem, praesertim in impedimentorum matrimonii dispensatione ex facultate apostolica prohibita erat ex stylo Curiae cumlatio ex pluribus S. Sedis decisionibus; nunc ex clara c. 1049 dispositione id non amplius locum habet; cfr. ius vetus apud Wernz, *l. c.*, I, 163, IX; et Gennari, *Consultazioni moral. can. liturg.*, II, pag. 537-541; ius novum apud Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 74-75.

⁶ C. 66, § 3.

⁷ *Collectanea S. C. Prop. Fid.*, 1759.

⁸ Cfr. c. 36; Vermeersch, *Epitome* I, 133, 4; contra Blat, *l. c.*, 134 canon tamen utilis erit si quis poenam c. 2291, n. 9, contraxerit.

piunt statim ac ipsa consuetudo facti sive contra, sive praeter ius fit consuetudo *iuris*.

3° *Quae vero per praescriptionem acquiruntur privilegia*, vim iuridicam habere incipiunt a die expleti temporis pro valore praescriptionis requisiti, dummodo aliae conditiones habeantur.

4° *Privilegia rescripto obtenta*. - Privilegia rescripto vel simplici epistola obtenta, si gratiam factam, nullo interiecto exsecutore, contineant, vim suam a die *datae* rescripto appositae obtinent. Si vero gratiam faciendam aut etiam gratiam factam, interiecto exsecutore etiam mixto aut mero, tunc a momento executionis peractae¹. Necesse insuper est ut concessio oratori vel privilegiario *directo* a Superiore concedente significata sit aut saltem de eiusdem mandato, quod factum fuisse putamus a momento quo Superior litteris subscripserit². Pro usu tamen licito facultatis requiritur cognitio in privilegiario facultatis concessae³.

Utrum requiratur ex parte privilegiarii acceptatio, dubitari merito potest, saltem si non agatur de privilegio oneroso, quia acceptatio in casu recte praesumi potest⁴. Attamen etiam in opinione illorum qui expresse requirunt acceptationem ad valorem concessi privilegii acceptatio censetur adesse a die *datae*, si precibus privilegium concessum est⁵.

5° *Privilegia oretenus obtenta*. - Quamvis privilegia, oretenus a Sancta Sede obtenta, ipsi petenti in foro conscientiae suffragentur, nemo tamen potest cuiusvis privilegii usum adversus quemquam in foro externo vindicare, nisi privilegium ipsum sibi concessum esse legitime evincat⁶. Generatim necessaria est probatio pro omnibus privilegiis stricto sensu acceptis; eaque fieri potest afferendo documenta, per testes, probando consuetudinem aut praescriptionem etc.⁷.

Probatio in casu facienda est praesertim per attestationem aut subscriptionem Officialis eius dicasterii a quo privilegium concessum est aut cuiusvis Cardinalis⁸. At alii etiam modi probationis excludi minime videntur, dummodo legitimi sint, e. g., per testes, per confessionem iudicalem, etc.;

¹ C. 38.

² C. 38.

³ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 223-225, notis praesertim 9, 25 et 27.

⁴ C. 37; D'Annibale, *l. c.*, 225, nota 27.

⁵ C. 37; D'Annibale, *l. c.*, 225, nota 25; cfr. etiam cc. 11 et 15.

⁶ C. 79.

⁷ Cfr. Eichmann, *l. c.*, 60.

⁸ C. 239, n. 17.

Codex enim non specialem probationis formam, sed legitimam quamlibet admittit ¹.

Quae tamen necessaria non sunt pro usu cuiusvis privilegii fori externi, sed solum pro usu *adversus quemquam*, si enim privilegium neminis iura laedat, tunc uti quis illo potest, etsi illius probationem non habet in promptu, etiam in foro externo ².

Quae quidem Codex pro rescriptis Sanctae Sedis statuit, at eadem ex natura rei, non vi huius canonis, valere putamus et pro privilegiis ab aliis Ordinariis pro foro externo concessis. Privilegia vero ad usum solummodo fori interni vel conscientiae tunc incipiunt suam vim exserere cum concessionis verba aures privilegiarii directae, idest ad eum directae, pulsaverint, isque acceptaverit; silentium tamen privilegiarii in casu pro acceptatione accipitur.

Item si concessio fiat coram procuratore privilegiarii, procuratoris acceptatio sufficit; idemque affirmant de nuntio privilegiarii, quia nuntio in casu censetur datum mandatum ad acceptandum beneficium ³.

99. — II. De ipso usu privilegii. - Nemo cogitur uti privilegio in sui dumtaxat favorem concesso, nisi ex alio capite exsurgat obligatio ⁴.

1° Privilegia in sui dumtaxat favorem concessa sunt privil. *singulariter personalia* quibus generatim poterit per se privilegiarius renuntiare et, *a fortiori*, eis non uti. Privilegiis vero communiter personalibus poterunt singuli privilegiarii singulis in casibus non uti, non tamen ipsa privilegia renuntiare ⁵. Singuli privilegiarii nequeunt renuntiare, nec relate ad usum, privilegiis etiam personalibus in decorem status concessis, quia talia non sunt in sui dumtaxat favorem ⁶; eodemque modo metienda sunt plurima privilegia religiosorum quae in eorum regulas transierunt, atque pro singulis religiosis vel domibus vel provinciis leges evaserunt. Possunt vero renuntiare, quod ad usum, per se privilegia communiter personalia etiam a Codice concessa quae nulli alii quam privilegario ius aut favorem concedunt; e. g., plurima privilegia Cardinalium et Episcoporum.

2° Obligatio utendi aliquo privilegio in sui dumtaxat favorem concesso oriri potest multiplici ex causa; e. g., ex contractu, si quis habens privile-

¹ Paulo aliter Chelodi qui duas tantummodo probationes in casu admittere videtur, l. c. 75, in nota; idem affirmare videtur Augustine, l. c., I, 171; aliter Haring, l. c., pag. 79, nota 4.

² Cfr. etiam *Ordo servandus*, part. II, c. III, n. 1-2.

Privilegia vivae vocis oraculo obtenta iuxta multos auctores pro foro conscientiae maioris sunt efficaciae quam privil. rescripto obtenta; quia in clausula revocatoria ipsa non comprehenduntur, nisi expresse nominentur (cfr. Piat, *Praelect. iuris reg.*, II, p. 164-165).

³ Cfr. D'Annibale, l. c., 224-225, nota, 25; cfr. supra n. 97, 4, in nota; Maroto, l. c., 291; multa tamen quae de necessitate acceptationis in privilegario requirebant antiqui ex noto effato: *Invito beneficium non datur*, quod praesumptione voluntatis principis fundabatur, suam vim amisisse videntur ex c. 37; cfr. etiam Toso, l. c., pag. 169; Wernz, l. c., 160, IV, nota 47.

⁴ C. 69.

⁵ C. 72.

⁶ C. 123.

gium altaris privilegiati illo ex stipendio uti teneatur: ex caritate, ex pietate, ex officio, etc. ¹.

3° In casu concursus duorum vel plurium privilegiorum eadem regulae servandae sunt ac in concursu duorum vel plurium rescriptorum sese invicem excludentium ².

Art. V. — CESSATIO PRIVILEGIORUM.

100. — Quamvis de se privilegia perpetua praesumantur³, plures tamen causae sunt ob quas cessare possunt.

I. **Revocatio.** - Per legem generalem revocantur privilegia in Codice contenta; cetera revocantur per peculiarem Superioris actum, privilegiario legitime intimatum, per legem contrariam in qua specialis clausula privilegiorum revocatoria habeatur; privilegia vero ab inferiori Ordinario concessa revocantur insuper, si contraria lex a Superiore Ordinarii concedentis feratur ⁴.

1° Revocatio *tacita* aut *expressa* est; illa lege generali continetur atque per eam revocantur privilegia *in Codice contenta*, non alia iure forte communi inserta nec a Codice relata aut revocata ⁵, nec in lege generali ulla clausula revocatoria requiritur; etenim « *omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur* » ⁶.

Generalis lex ad hunc effectum illa habenda erit quae Codici inseretur ⁷; cui tamen, si de interpretatione Codicis agatur aequivalent responsa *Commissionis interpretatricis*. Tacita est etiam revocatio a lege Superioris facta relate ad privilegia concessa ab inferiore. Eadem regula videtur valere de privilegiis lege episcopali concessis, si lex contraria ab eodem Ordinario fe-

¹ Gaudens privilegio oratorii domestici eo uti non tenetur etsi sine hoc usu, Missam ommittere die festo debeat (Salmanticenses, *Cursus theolog. mor.*, tract. 18, c. 1, n. 12-14; Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 195, 2; contra Toso, *l. c.*, 164; Wernz, I, 161, qui tamen addit: *citra grave incommodum*); privilegium enim hoc in sui dumtaxat favorem quis obtinuit, at non esset favor si ei onus imponeret, etenim « quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum » (Reg. iuris 61, in 6°). Ille vero qui facultatem obtinuit absolvendi a reservatis si poenitentem audierit eumque adverterit reservata commisisse, sua facultate, dummodo poenitens dispositus sit, uti tenetur, tum quia hoc privilegium licet singulariter personale non est tamen in sui dumtaxat favorem concessum, tum vero praecipue quia, quamvis in sui favorem dumtaxat esset, audita confessione ius poenitenti acquisitum est ad absolutionem accipiendam iuxta facultates quas habet confessarius. Erat quidem liber confessiones audire vel non audire, confessione tamen audita, ex quasi contractu absolvere debet poenitentem dispositum (cfr. Salmantic., *l. c.*, n. 15; Maroto, *l. c.*, n. 300; Augustine, *l. c.*, I, 163; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 206).

² Can. 48; cfr. Chelodi, *l. c.*, 74, b; Maroto, *l. c.*, 300, B; supra, tit. IV, n. 70 sq.

³ C. 70.

⁴ C. 60 et 71.

⁵ C. 4 et 613; Blat, *l. c.*, 139; paulo severius Maroto, *l. c.*, 301, A, qui aliter ac Codex id extendit ad omnia privilegia *universaliter in iure generali* contenta; cui etiam assentire videtur Toso, *l. c.*, 165, qui docet omnia privilegia generalia in Codice contineri.

⁶ R. I. I, X, 5, 39.

⁷ Cfr. *motu proprio* « *Cum iuris* », 17 sept. 1917.

ratur ¹. Revocatio expressa habetur cum aliqua clausula revocatoria privilegiorum apponitur in lege privilegio posteriori, aut generatim cum mens legislatoris aliquo certo et legitimo signo manifestatur ².

2° Privilegia lege revocata tunc cessant cum lex vim suam exserere incipit, expleta scilicet vacatione; rescripto vel alio legitimo modo revocata cum revocatio privilegiario directe seu auctoritate Superioris significata fuerit ³.

3° Ad revocationem iusta causa requiritur, si privilegia gratiosa sint; gravior causa, si remuneratoria; gravissima et publica et insuper compensatio, si titulo oneroso concessa fuerant. Causae iustae esse possunt iusta poena ob abusum privilegii; cessatio causae; utilitas publica; nimium praeiudicium tertiae personae ⁴. Attamen revocatio privilegiorum ecclesiasticorum a R. Pontifice facta contra has normas semper valida est.

101. — II. Renuntiatio. - 1° Privilegia cessant per renuntiationem a competente Superiore acceptatam ⁵.

Hoc de qualibet renuntiatione intelligendum est, ita scilicet ut quilibet privilegiarius sive singularis de quo h. c., § 2, sive collegialis, non obstante sua renuntiatione, iterum possit suo privilegio uti, quamdiu concedens, seu Superior renuntiationem non acceptaverit ⁶.

2° *Quis possit renuntiare.* - Privilegio in sui favorem constituto quaevis persona privata renuntiare potest.

Concesso alicui communitati, dignitati locove renuntiare privatis personis non licet ⁷.

Nec ipsi communitati seu coetui integrum est renuntiare pri-

¹ Maroto, l. c., 301, A.

² Clausulae revocatoriae sunt: «*reprobato quocumque contrario privilegio*» (c. 343, § 2); «*revocato quolibet contrario privilegio*» (c. 403); «*non obstante quolibet privilegio*» (c. 1157); et his similes. Quae habent antiquiores de non revocatis privilegiis in corpore iuris contentis per clausulam: «*non obstantibus quibuscunque privilegiis*», non videntur amplius practici momenti, praesertim post Codicem; bene tamen adhuc valere videntur quae habent de illa vel simili clausula relate ad privilegia quae fuerint concessa cum clausula quod revocata non censeantur nisi expresse eorum mentio fiat (cfr. Reiff., l. c. 124-125; Piat, l. c. II, pag. 137-139).

³ C. 60, § 1; cfr. supra n. 97, 4°, in nota.

⁴ Cfr. Wernz, l. c., 162, IV; Maroto, l. c., 301, a; Chelodi, l. c., 85, a; ideo etiam fit ut privilegia remuneratoria et a fortiori, onerosa non censeantur revocari per quaslibet clausulas etiam plenissimas nisi expresse nominentur. Reiffenstuel, l. c., 126. Iusta causa pro revocatione privilegiorum remuneratoriorum aut gratiosorum requiritur solummodo ad liceitatem, non ad validitatem, revocationis. Privilegia regularium generatim remuneratoria habentur. Wernz, l. c., 162, IV, nota 80; Piat, l. c., II, p. 136 et 141.

⁵ C. 72, § 1.

⁶ Cfr. Piat, l. c., 131; Reiff., l. c., 189.

⁷ Ita parochus nequit renuntiare facultati sibi concessae, in favorem fidelium, absolvendi eos a reservatis; c. 899, § 3; Augustine, l. c., I, 166-167; renuntiatio per se valida esset, Codex enim dicit *non licet*, at eius valor pendet a Superioris acceptatione ad normam § 1; Santamaria, l. c., I, 103.

vilegio sibi dato per modum legis, vel si renunciatio cedat in Ecclesiae aliorumve praeiudicium ¹.

a) Privilegium in sui tantum favorem constitutum praeter plura privilegia singulariter personalia videtur esse etiam privilegium communiter personale quod alicui coetui personarum concessum est in commodum non coetus qua talis, sed singularium personarum illo coetu comprehensarum, e. g., privilegium oratorii domestici a iure Cardinalibus, Episcopis, Proto-notariis apost. concessum, etc. Attamen in casu proprie dicta renunciatio privilegii non habetur, sed renunciatio usus de qua c. 69 ².

b) Privilegiis dignitati, loco, communitati concessis, privatae seu singulares, qua tales, personae renunciare non possunt; nihilominus, si ipsi personae privatae privilegium onerosum seu incommodum fiat et renunciatio, saltem usus, in communitatis damnum non vergat, etiam persona privata renunciare poterit; ita multi permittunt religioso exempto sese Ordinario loci submittere ut a censuris absolvatur aut a lege dispensetur a qua forte praelatus regularis dispensare vel absolvere nequit ³.

c) Permittitur tamen renunciatio privilegii communitati, dignitati locove concessi personis publicis. Persona publica, si agatur de communitate, erit Superior cum consensu Capituli ⁴; si vero agatur de persona morali non collegiali erit generatim titularis, e. g., parochus pro paroecia, rector pro Ecclesia, cappellanus pro cappellania, etc. etc. Sunt semper tamen duae exceptiones, quod ad privilegia quae per modum legis dantur et quae in damnum cedunt Ecclesiae vel aliorum, quae ne a communitate quidem renunciari possunt ⁵.

102. — III. Resolutio iuris concedentis. - Resoluto iure concedentis, privilegia non exstinguuntur, nisi data fuerint cum clausula: *ad beneplacitum nostrum*, vel alia aequipollenti ⁶.

Iuris concedentis resolutio iis modis fieri potest quibus eius vacare officium contigit ⁷; non sufficit autem iuris concedentis suspensio ad hoc ut illa clausula vel simili cessare censeatur privilegium, sed vera iuris resolutio requiritur.

Clausulae aequipollentes essent: *durante pontificatu meo, donec voluero, quousque fuerit nostra voluntas*; non vero: *donec revocavero*, etc., quia illae

¹ C. 72, § 2-4 et c. 123.

² Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 195; paulo aliter Toso, *l. c.*, 167-168.

³ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 193.

⁴ C. 101; Reiff., 195; Augustine, *l. c.*, I, 168.

⁵ Antiqui ad haec ultima privilegia renuncianda consensum totius communitatis requirebant; at nunc ne de consensu quidem unanimi renunciatio valeret ex certa lege c. 72, § 4; Reiff., *l. c.*, 195-196; Piat, *l. c.*, 131. Sunt tamen Ordines religiosi qui privilegium habent per suos Superiores in Capitulis congregatos explicare, limitare vel etiam abrogare privilegia Ordini concessa; ita Ordo Minorum et Societas Iesu. Reiff., *l. c.*, 199-200.

⁶ C. 73.

⁷ E. g. morte, resignatione, translatione, depositione etc.; cfr. c. 183 sq.; Augustine, *l. c.*, I, 167, nota 16.

indicant perseverantiam voluntatis requiri in concedente, quae perseverantia necessario cessat morte; haec vero requirit actum revocationis novum qui in morte aut in iuris resolutione non habetur ¹.

103. — IV. Exstinctio personae. - Privilegium personale personam sequitur et cum ipsa exstinguitur ².

Personale privilegium de quo hic agitur est praecipue privilegium singulariter personale, quod scilicet personae singulari physicae concessum est exclusive ³. Potest autem privilegium personale gratiosum, remuneratorium aut conventionale esse, et in hoc ab aliis privilegiis differt quod in commodum praecipue privilegiarii tendit ⁴.

Utrum autem aliquod privilegium personale sit an reale, ex mente concedentis et ex verbis concessionis eruendum est; e. g., si favor personae privilegiarii, non eius officio, dignitati locove detur; in dubio autem odiosum privilegium personale, favorabile reale habendum erit ⁵. Privilegia communiter personalia hoc canone etiam regi videntur, quatenus personam quocumque ierit sequuntur; attamen ista cum singulis personis non proprie exstinguuntur, sed solum ex rei natura exstinguitur extensio ad illas determinatas personas seu applicatio privilegii concreta, privilegio tamen manente quod ad alios.

104. — V. Interitus rei. - Privilegia realia cessant per absolutum rei vel loci interitum; privilegia vero localia, si locus intra quinquaginta annos restituatur, reviviscunt ⁶.

1° Codex realis privilegii nomine intelligere videtur tum privilegia realia, tum mixta seu corporalia, immo et *communiter personalia* quae lege generali Codicis lata sunt ⁷. Codex ⁸ determinat ex ipsa rei natura destrui haec omnia privilegia interitu rei, deficiente enim subiecto et id quod subiecto innititur deficere planum est, quia deest fundamentum.

2° Res autem aut locus aut officium variis modis perire seu destrui possunt: ex auctoritatis *legitimae* decreto; *iniuria* ex violentia privatae personae aut etiam auctoritatis illegitimae; *naturaliter* morte velut naturali, e. g., si ecclesia vel altare terraemotu vel vetustate diruant, nec amplius aedificentur; si personae moralis collegialis nullum membrum per centum annorum spatium exstiterit ⁹.

¹ Cfr. Reiff., *l. c.*, 170; Augustine, *l. c.*, I, 165.

² C. 74.

³ Toso, *l. c.*, 170, contra Blat, *l. c.*, 142, qui hoc applicat etiam personae moralis privilegiis.

⁴ C. 69.

⁵ Reiff., *l. c.*, 16; Piat, *l. c.*, II, p. 93-94; cfr. etiam supra n. 97, 4, pag. 88 in nota 8.

⁶ C. 75.

⁷ Cfr. supra, n. 87; aliter Blat, *l. c.*, 143.

⁸ Confirmato c. 70.

⁹ C. 102.

3° Quae statuit Codex intelligenda sunt de interitu legitimo seu de legitima suppressione aut de interitu naturali; nequeunt vero extendi ad interitum ex violentia iniusta. Si igitur res perierit iniusta violentia, privilegia non pereunt, licet per accidens suspendi possint ¹.

4° Amittuntur insuper privilegia *communicatione accessoria* obtenta interitu subiecti principalis a quo communicatio facta fuerat, etsi persona cui facta est communicatio non perit ².

5° Specialis favor conceditur privilegiis localibus. Iste favor ita intelligendus videtur ut si locus aliquis *legitime* exstinguatur, eius privilegia non statim absolute exstinguantur, sed solum post 50 annos a *legitima extinctione* computandos. Si igitur ecclesia quae sit persona moralis legitime supprimatur vel per centum annos esse desierit, licet statim privilegia amittantur, quia subiectum eorum defecit; tamen si intra 50 annos iterum aedificetur, eius privilegia ipso facto reviviscunt; quo fit ut privilegia illa saltem potentialiter loci desitioni 150 annos aliquo modo supervivant. Et ita melius ius vetus determinatum est ³. Si tamen agatur de loco qui non sit persona moralis, tunc cessatio haberetur post 50 annos a reali loci destructione ⁴. Restitutio loci habetur si ecclesia vel monasterium reaedificetur cum eodem titulo licet in loco non prorsus eodem ⁵.

105. — VI. Non usus et usus contrarius. - Per non usum vel per usum contrarium privilegia aliis haud onerosa non cessant; quae vero in aliorum gravamen cedunt, amittuntur, si accedat legitima praescriptio vel tacita renuntiatio ⁶.

1° Amissio per *non usum* respicit generatim privilegia affirmativa seu illa quibus ius aliquid positive faciendi concessum est, dummodo tamen ea simul ius tertii non laedant, e. g., *ius optionis* in beneficiis; in facultativis enim non odiosis amissio per non usum non datur, e. g., in privilegio oratorii privati, in facultate dispensandi, absolvendi etc. ⁷. Duae autem sunt formae amissionis per *non usum*: *tacita renuntiatio* et *praescriptio*.

a) Ad hoc ut *tacita renuntiatione* amittatur per non usum privilegium, requiritur ut non usus talis sit ut praesumptionem inducat ipsius tacitae renuntiationis; seu requiritur ut non usus *privativus* sit; privativus autem dicitur si adfuit occasio, opportunitas et libertas utendi privilegio nec simul ullum obstitit impedimentum, aliter non usus *mere negativus* vo-

¹ Cfr. Reiff., *I. c.*, 173-175; Piat, *I. c.*, 127-128.

² Can. 65; Piat, *I. c.*

³ Cfr. Piat, *I. c.*, 127-128; severius Vermeersch, *I. c.*, I, 135, 5. Si tamen aliquod privilegium locale adnexum sit loco qui persona moralis non sit, e. g. altari privilegiato, licet eo ipso quod talis privilegii subiectum fit sit aliquo modo persona moralis, quia fit subiectum iuris, tunc, quia stricte tale altare persona moralis non consideratur valebit certe interpretatio P. Vermeersch.

⁴ Cfr. etiam c. 924, § 1.

⁵ Santamaria, *I. c.*, I, 104.

⁶ C. 76; cfr. etiam cc. 69 et 72, § 1.

⁷ Cfr. D'Annibale, *I. c.*, I, 229, nota 24.

catur. Requiritur insuper ut usus privativus per aliquod notabile tempus, puta decennium, duraverit ¹.

b) Ut per *non usum praescriptione* amittatur privilegium sufficit ut non usus negativus habeatur; attamen tunc praescriptio *legitima* esse debet, seu debitis ornata conditionibus ²; plures regulares privilegium habent ne eorum privilegia praescribi valeant infra centum annos ³.

2º Amissio per *usum contrarium* respicit solummodo privilegia odiosa negativa seu illa quibus omissio alicuius actus ceteroquin praecepti conceditur; e. g., privilegium exemptionis a taxa, aut a iurisdictione determinata ⁴.

Ad hoc autem ut per *usum contrarium* amittatur privilegium negativum requiritur ut actus, qui ex privilegio omitti posset, revera ponatur libere et sponte per aliquod tempus; ut privilegium tertiae personae odiosum seu onerosum sit; ut actus privilegio contrarius ab eo ponatur cui concessum est privilegium, nec valeret ad hoc actus positus a Superiore regulari si privilegium concessum sit religioso privato; denique ut ille, qui hoc modo privilegium amittit, possit privilegio renuntiare, quae conditio requiritur etiam pro amissione ex renuntiatione per *non usum*. His conditionibus concurrentibus amissio privilegii per *usum contrarium* evenire potest aut renuntiatione tacita aut praescriptione, eodem modo ac supra explicatum est ⁵.

106. — VII. Cessatio causae. - Cessat quoque privilegium, si temporis progressu rerum adiuncta sic, iudicio Superioris, immutentur ut noxium evaserit, aut eius usus illicitus fiat; item elapso tempore vel expleto numero casuum pro quibus privilegium fuit concessum ⁶; sed potestate pro foro interno concessa actus per inadvertentiam positus, elapso tempore vel exhausto casuum numero, validus est ⁷.

1º Cessatio negativa causae, seu cessatio rationis ob quam concessum est privilegium, dummodo eius usus illicitus non evadat, non officit ullo modo privilegii obtenti fruitioni; officit vero, si causa unica finalis cesset contrarie, idest, si ita cesset ut privilegium iniustum, iniquum, perniciosum seu praeiudicium inferens sive privilegiato ipsi sive aliis evadat. Atque haec doctrina ab auctoribus communiter admissa in Codicem translata est ⁸.

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, II, pag. 133, not. 3-4; qui tamen addit: « Si tamen reapse absit renuntiandi animus, falsa foret illa praesumptio, et sententia, quae eidem inniteretur, vana foret, quoad forum conscientiae ». Animus autem adesse non censetur si non utens sui privilegii non recordetur aut a fortiori si protestetur per *non usum* se nolle suis officere privilegiis. Reiff., *l. c.*, 114.

² Cfr. supra, h. t., n. 94; cfr., e. g., cc. 1448; 1470, § 1, n. 3; Eichmann, *l. c.*, 60 et 70.

³ Piat, *l. c.*, pag. 133.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 301, D.

⁵ Cfr. Reiff., *l. c.*, 201-240; Piat, *l. c.*, 134-135; ex quibus patet ius vetus circa hoc codificatum fuisse; Augustine, *l. c.*, I, 168-169.

⁶ C. 77.

⁷ C. 207, § 2.

⁸ Cfr. Piat, *l. c.*, II, 129-130; Reiff., *l. c.*, 184-187.

Codex tamen doctrinam aliquatenus restrinxit, sententiam Superioris ad efficacem amissionem privilegii ex hac causa requirens. Quaeri possit utrum *iudicium Superioris* in casu ita requiratur ut privilegium sine ipso ex hac causa non amittatur, an iudicium requiratur solummodo ad recognoscendam auctoritative seu authentice et declarandam ipsam ex se factam amissionem? Verba canonis non determinant utrum sententia Superioris condemnatoria an declaratoria sit; ad hoc enim reduci videtur tota quaestio; ex iure autem anteriori ¹ et ex ipsa rei natura amissio privilegii in hoc casu ex se fieri videtur; et sententia Superioris non esse nisi authentica declaratio amissionis factae. Superior ad hoc competens est Superior qui privilegium concessit, vel eius successor vel eius Superior ². At ad hos Codex non restringit vocem *Superior* ³.

2º Si privilegium sit temporale, eius usus ultra tempus definitum illicitus et invalidus est, nisi error communis interveniat ⁴; aut agatur de facultatibus pro foro interno communicatis ultra determinatum tempus ex inadvertentia exercitis; inadvertentia autem intelligitur illius cui facultates delegatae sunt. Adverte tamen priorem exceptionem ex c. 209 utrique foro favere; hanc vero soli foro interno. Eadem exceptiones valent et pro privilegiis datis ad certum numerum casuum. Suppletio Ecclesiae tum ex c. 207, § 2; tum ex can. 209 non restringitur ad tempus determinatum, sed indefinita est; proinde Ecclesia semper supplere videtur, dum illic inadvertentia habeatur, hic autem error communis.

Tempus pro privilegio concesso ad tempus a die *datae* computari debet ⁵ seu melius a die insequenti ⁶. Elapso autem tempore privilegium cessat licet tempore intermedio privilegiarius quavis ex causa eo usus non sit ⁷.

107. — VIII. Abusus. - Qui abutitur potestate sibi ex privilegio permissa, privilegio ipso privari meretur; et Ordinarius Sanctam Sedem monere ne omittat, si quis privilegio ab eadem concesso graviter abutatur ⁸.

1º Abusus per se privilegiarium privilegio non privat, sed solum ex sententia iudicis competentis, qui semper potest reum abusus privilegii ad hanc poenam privationis condemnare, etsi in privilegii concessione sanctio

¹ Cfr. Piat et Reiff., *l. c.*

² Chelodi, *l. c.*, 85, g; paulo aliter Vermeersch qui I, n. 135, 7, videtur vim amissionis dare decreto seu declarationi Superioris.

Auctores ante Codicem amissionem privileg. ex hoc capite restringebant ad privilegia contra legem, exclusis praeter legem; at distinctio ista a Codice non fit, nec valido niti videtur fundamento; etenim etiam in privilegiis praeter legem talia adiuncta occurrere possunt quae eorum usum illicitum reddant, et tunc etiam illa ex hac causa cessare dicendum est.

³ Haring, *l. c.*, pag. 82, nota 6.

⁴ C. 209.

⁵ C. 38; S. C. Indulg., 20 mai 1711. Decret. auth. 37.

⁶ Ut videtur ex c. 34, § 3, 3º.

⁷ S. C. Indulg., 6 sept. 1749, Decret. auth. 181.

⁸ C. 78; ideo privatio privilegiorum inter poenas ecclesiasticas enumeratur; cfr. cc. 2291, n. 7; 782, § 2 et 2265.

ista non habetur; quo casu sententia iudicis erit condemnatoria. Si vero in ipsa privilegii concessione vel in lege sanctio ista privationis ut poena latae sententiae sit statuta, tunc sententia iudicis erit declaratoria ¹.

2° Abusus privilegii variis modis contingere potest: si illud ultra concessa extendatur, e. g., ad loca, tempus, res aut personas privilegio non comprehensa; si ex illo occasio peccandi sumatur ut, e. g., si religiosus praetextu exemptionis ab Ordinario loci contra synodale statutum tabernas ingrediatur seque cum fidelium scandalo inebriatus exponat ².

3° Iudex competens contra abusus privilegiatorum ex iure vigente non necessario esse debet ille qui privilegium concessit aut eius successor vel Superior; sed ex cc. 1572-1579 determinandus esse videtur ³. Ad expeditius remedium ferendum excitantur ⁴ Ordinarii ad Sanctam Sedem graves in re abusus deferre.

TITULUS VI.

DE DISPENSATIONIBUS

108. — Inter modos quibus aliquis legis obligationi subtrahitur legitime, ultimum locum occupat dispensatio; quae proinde ultimum fontem iuris negativi constituit.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO, HISTORIA DISPENSATIONUM.

I. Notio. - Dispensatio ⁵ est in casu speciali legis relaxatio ⁶.

1° Supponit dispensatio legem validam tum singulos tum integram communitatem obligantem, et Superiorem competentem aliquem subditum vel partem subditorum sua iurisdictione ab hac obligatione pro aliquo speciali casu eximentem. Est igitur dispensatio vulnus legi illatum et characterem habet mere negativum, subtrahendi scilicet a lege aliquem casum specialem.

2° *Differt*: a) *Ab excusatione* seu a *causis excusantibus* vel *eximentibus* - quae, legi velut intrinsecae, ex natura rei aut ex ipsa legislatoris voluntate, nulla interveniente in singulis casibus Superioris auctoritate, a legis obligatione in casibus specialibus subditos liberant; dum e contra dispensatio po-

¹ Maroto, l. c., 360; Vermeersch, l. c., I, 135, 8; Magnin in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abus de pouvoir*, col. 136; Augustine, l. c., I, 170.

² Cfr. Reiff., l. c., 178-179 et can. 138.

³ Vide tamen et c. 617 et privilegia alicui forte circa hoc concessa; Augustine requirit S. Sedis sententiam; l. c., I, 170.

⁴ Non stricte praecipitur; Blat, l. c., 146, contra Chelodi, n. 85, h, qui docet in casu monitionem officium esse Ordinarii; itemque Magnin, l. c.; Eichmann, l. c., 60, 7.

⁵ Etymolog. a *dispensare* formula frequentativa verbi *dispendere* quae rem oeconomice administrare seu distribuere significat.

⁶ Quandoque dispensatio a lege simpliciter liberat antequam lex ipsa suum effectum producat, e. g., dispensatio a lege ieiunii; quandoque vero vinculum a lege iam productum aufert, e. g., dispensatio ab impedimento criminis etc. (cfr. Haring, l. c., pag. 83). Quandoque dispensatio dicitur etiam poenarum remissio; cfr. c. 2736, § 1.

sitivum interventum et quidem iurisdictionalem legislatoris in singulis casibus requirit, ita ut excusatio in hoc casu ab extrinseco proveniat ¹.

b) *Ab epikia* - quae non est nisi interpretatio doctrinalis qua aliqui casus excludi a legis obligatione declarantur ². Epikia fit a persona privata, privata auctoritate, dispensatio auctoritate publica a Superiore legitimo ³.

c) *A licentia* - quae est permissio aliquid faciendi legi conformiter concessa, quae proinde legi vulnus non infert, nec necessario in eo qui eam concedit iurisdictionem requirit; dum dispensatio legi opponitur eique vulnus infert et iurisdictionem requirit ⁴.

d) *Ab absolute* - quae est modus auferendi censuras latas, concedenda ex iustitia aut saltem ex lege ecclesiastica ei qui a contumacia recedit et semel concessa non est revocabilis, legis culpabilem violationem supponit; dispensatio e contra est legis relaxatio ad culpam evitandam ex causa iusta concedenda, non ex iustitia, et semel concessa revocabilis ⁵.

e) *A privilegio* - tum duratione, quia privilegium est de se perpetuum aut saltem aliquam habet perpetuitatem seu durationem; tum etiam et praecipue, quia privilegium ad ius positivum constituendum tendit; dispensatio per se nunquam perpetua est, et est essentialiter negativa ⁶.

f) *A dissimulatione* - quae est actus Superioris ecclesiastici auferentis sanctionem poenalem humanam legi sive divinae sive humanae non irritanti, ad maiora mala vitanda; lex tamen in casu dissimulationis vim suam moralem retinet et subdito nullum ius aliter agendi acquiritur. Igitur lex, iuridica dissimulatione, fit realiter lex mere ethica. Dispensatio e contra subdito ius contra legem agendi tribuit, et obligationem etiam moralem aufert. Attamen etiam dissimulatio quandoque in iure dispensationi aequivalet ⁷.

g) *A tolerantia* - quae est actus quo Superior videns legis transgressionem, eam permittit. Tolerantia quandoque dispensationi generali legis, saepius interpretationi usuali; saepissime consuetudini contra ius *ex conniventia* aequivalet. Ipsa generatim legis obligationem aufert et quaestionibus iuridicis difficilioribus quandoque finem imponit. Dissimulatio in lege mere poenali tolerantiae aequivalere videtur; in legibus moralibus est ali-

¹ Cfr. supra, n. 27 sq.; Wernz, *l. c.*, 119; Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 175 sq.

² Cfr. supra, n. 29.

³ Epikia interpretatur, dispensatio tollit legem; « si Episcopus in pari dubiae valetudinis causa dispensaverit Osium a ieiunio, Caium vero non egere dispensatione declaraverit; et postea iudicio medici apparuerit, neutrum affici incommodo gravi, Osium nihilominus impune praetermittit ieiunium, Caius non item ». D'Annibale, *l. c.*, 231, nota 3; Augustine, *l. c.*, I, 174-175; cui tamen doctrinae contradicere videtur quod pag. 181-182 affirmat.

⁴ Salmanticenses, *Cursus theol. mor.*, XI, c. 5, n. 7 et 13, 14; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 215.

Cum id ad quod licentia requiritur non sit absoluta lege prohibitum sed velut conditionate tantum, seu disiunctive: aut hoc ne feceris aut licentiam faciendi pete, — inde fit ut facilius possit licentia praesumi, quam dispensatio. Cfr. Suarez, *De legibus*, VI, c. 13, n. 20.

⁵ Cfr. Plat, *l. c.*, II, pag. 598.

⁶ Hinschius, *Das Kirchenrecht*, III. pag. 789 sq. et 805; Vermeersch, *l. c.*, I, 136, c; Eichmann, *l. c.*, 62, 1.

⁷ Cfr. c. 2, IV, 13, in Compilatione III; Chelodi, *l. c.*, 86, praesertim in nota; Salmanticenses, *l. c.*, XI, c. 5, n. 6.

quid prorsus ab ea distinctum ¹. Attamen hi termini, dissimulatio et tolerantia, non sunt adhuc iuridice bene determinati.

h) *Ab irritatione obligationis* - qua obligatio aliqua aufertur, at non necessario in irritante iurisdictionem requirit, e. g., si pater vota irritet filiorum ².

109. — II. Divisio. - Dispensatio dividitur:

1° *Ratione causae* - in *debitam* seu *necessariam* et *permissam* seu *voluntariam*: *illius* concedendae gravis causa adest, e. g., scandalum vitandum, utilitas vel necessitas valde gravis; *huius* causa iusta; addunt alii dispensationem *prohibitam* seu *illicitam* cuius concedendae nulla causa habetur.

2° *Ratione modi* - in *expressam* et *tacitam*: *illa* expressis verbis, vel rescripto, vel aliis signis conceditur; *haec* aliquo facto continetur et manifestatur ³.

3° *Ratione ambitus* - in *unicam* et *multiplicem* et *tractum habentem successivum* ⁴: *illa* solvitur unica persona a lege quae semel ablata non amplius ex se renascitur, e. g., dispensatio ab impedimento generatim concessa vel ab irregularitate, vel etiam a lege cuius vinculum per se statis temporibus renascitur, at pro casu singulari, e. g., dispensatio a ieiunio singulari personae data pro aliquo determinato die; *ista* seu *multiplici* solvuntur plures personae a vinculo legis quod non renascitur vel a vinculo legis quod renascitur at pro singulari casu, e. g., dispensatio a lege ieiunii data determinatae paroeciae pro festo tituli; *haec* seu *tractum habente successivum* solvitur unica persona a legis vinculo quod de se renascitur non pro unico casu sed pro pluribus, e. g., dispensatio a ieiunio ad tempus aliquod determinatum concessa vel in perpetuum; de hac loquitur c. 86 ⁵.

¹ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 86, in nota.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 136.

³ Notandum autem est non sufficere ad dispensationem tacitam praesumptionem qua Superior censetur dispensationem concessurum esse si peteretur et iustam causam agnosceret quae de facto adest: licet enim haec praesumptio vera sit non est tamen vera concessio dispensationis in casu, nec enim de facto Superiori petitio offertur, nec ipse causam iustam recognoscit: quapropter communissime reiiciunt doctores dispensationem *praesumptam*. Si tamen Superior id fieri videat a subdito quod sine eius dispensatione fieri non potest, nec, cum facile posset et deberet, id fieri non prohibet, tunc utique in hac de praesenti praesumptione quae facto innititur concessa censetur vera, licet *tacita* licentia et dispensatio, quod a fortiori evenit si Superior sciens volens id subdito praecipit quod scit ab ipso sine sua dispensatione executioni mandari non posse. Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 233, nota 24: addit tamen: « heic magna cautione opus est, et nulla dispensatio intelligitur ab eo qui ignorat dispensatione opus esse, quamquam si sciret, certissime dispensaturus fuisset; vel cum subest aliqua dissimulandi causa, e. g., ne scandalum vel deterius aliquid contingat ». Cfr. etiam Salmantic., *l. c.*, XI, 5, n. 11-17; et D'Annibale, *l. c.*, 234, nota 37.

⁴ C. 86.

⁵ Cfr. Blat., *l. c.*, 151; D'Annibale, *l. c.*, 230; Maroto, *l. c.*, 303.

4° *Ratione extensionis* - In *personalem, realem* (localem) et *mixtam*: *illa* solvitur persona et personam quocumque ierit sequitur; *ista* ad locum restringitur determinatum, e. g., dispensatio ab ieiunio pro determinato loco vel dioecesi aut regione; *haec* utrumque solvitur et vinculum locale ita ut in loco omnes a lege solvantur et simul personae illius loci extra locum solvantur. Cuiusnam speciei sit dispensatio diiudicandum est ex potestate dispensantis; e. g., parochus et Episcopus suos subditos dispensare possunt tum intra tum extra suum territorium; non subditos solum intra suum territorium nec ultra ¹.

Aliae divisiones: e. g., valida, invalida, licita, illicita, personalis et localis, absoluta et conditionata, totalis et partialis minoris sunt momenti et per se clarae.

110. — III. Notae historicae. - Institutum iuridicum dispensationum iuri romano non prorsus incognitum fuit, doctrina tamen evoluta dispensationum in iuristarum voluminibus desideratur ².

In Ecclesia primis saeculis dispensationes *etymologice* ³ potius quam *iuridice* adhibitae fuere; Episcopi enim in rebus ecclesiasticis administrandis, in sua quisque dioecesi, maiori minorive severitate pro locorum, personarum temporumve circumstantiis utebantur legibus traditionibus ecclesiasticis contentis.

Saeculo IV, a. 313, a Melchiade papa dispensati sunt Episcopi Donatistae ad retinendum et exercendum ordinem episcopalem; item a Siricio papa, a. 385, dispensatum est cum bigamo ad ordines exercendos illegitime susceptos ⁴. Partialis dispensatio *ante factum* seu *ad faciendum* data est a Gelasio, a. 494 ⁵, super interstitiis; item a Pelagio, aa. 558-560, ad promotionem viri bigami « *quamvis multa sint quae in huiusmodi casibus observari canonicae iubeat sublimitatis auctoritas* » ⁶.

Saeculo VIII occurrit dispensatio R. Pontificis a lege residentiae duobus Episcopis concessa ut possent in palatio Caroli Magni residere. Ex quibus patet in universalibus legibus dispensandi admissam fuisse semper R. Pontificis potestatem. Attamen eadem potestas antiquissimo tempore cum legibus plerumque particularibus regerentur Ecclesiae etiam ab Episcopis exercita est.

Saeculo XI, efformata doctrina circa dispensationes, potestas dispensandi in legibus universalibus R. Pontifici restricta est theorectice; in praxi enim etiam ultra illud tempus ab Episcopis passim exercita fuit ⁷.

¹ Cfr. c. 201, § 3; Noldin, *De principiis* ¹⁴, n. 191; Vermeersch, *l. c.*, I, 152.

² Toso, *l. c.*, 177.

³ *οἰκονομία* = administratio seu dispensatio.

⁴ C. 56, D. 50; atque hae sunt dispensationes *post factum*.

⁵ C. 9, D. 77.

⁶ C. 7, D. 34.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 121; Chelodi, *l. c.*, 86; Sägmüller, *l. c.*, I, p. 140; Augustine, *l. c.*, I, 173-174; Haring, *l. c.*, pag. 83.

Art. II. — SUBIECTUM ACTIVUM ET PASSIVUM.

111. — I. Subiectum activum. - 1° Potestas ipsa dispensandi.

Potestas dispensandi duplex est: *propria* et *derivata* aut *participata*; *illam* habet legislator, eiusque Superior aut successor, in lege sua; *hanc* illi quibus ab iisdem facultas facta est sive ex officio, sive ex speciali delegatione. Derivata ergo potestas dispensandi *ordinaria* aut *delegata* esse potest. Codex haec habet: «Dispensatio concedi potest a conditore legis, ab eius successore vel Superiore (potestas propria), nec non ab illo cui iisdem facultatem dispensandi fecerint (potestas vicaria, ordinaria non propria, delegata)»¹. Huius potestatis, quae iurisdictionalis est, incapax est qui nequit iurisdictionem recipere.

112. - 2° Quis possit dispensare. - A) Romanus Pontifex:

a) *Potestate ordinaria propria* in qualibet lege ecclesiastica et apostolica².

b) *Potestate vicaria ordinaria* dispensat in quibusdam legibus divinis quarum obligatio a praevio consensu voluntatis humanae pendet, ut in votis, iuramentis, professione religiosa, etc.³.

B) Ordinarii⁴: a) *Potestate ordinaria propria* a generalibus Ecclesiae legibus Ordinarii infra Romanum Pontificem, nunquam, ne in casu quidem peculiari dispensare possunt⁵. Quod intelligendum est cum de valida, tum de licita dispensatione⁶.

b) *Potestate ordinaria derivata*⁷ iisdem Ordinarii ab iisdem

¹ C. 80.

² Wernz, *l. c.*, 122.

³ Hanc potestatem improprie vocari dispensatoriam docent communius auctores; eam enim explicant dicendo Romanum Pontificem in casu irritare actum humanum seu remittere obligationem auferendo materiam, qua irritatione aut remissione facta actus humani, qui obligationis iuris divini fundamentum est, ipsa obligatio iuris divini ex se evanescit (Wernz, *l. c.*, I, 122; Salmanticenses, *l. c.*, XI, c. V, n. 18; Augustine, *l. c.*, I, 175; Leitner, *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*³ p. 62). Alii vero explicant facilius rem, dicendo veram potestatem dispensandi in his concessam esse a Christo; Codex cum in his casibus loquatur de dispensatione, et quidem ut distinguitur ab irritatione (cc. 1311, 1312, 1313, 1320, etc., una cum c. 18), huic alteri opinioni calculum adieciisse videtur (cfr. Chelodi, *l. c.*, 87, in nota); Haring, *l. c.*, pag. 83, nota 5.

⁴ Cfr. c. 198.

⁵ C. 81.

⁶ Augustine, *l. c.*, I, 176, nota 9.

⁷ Sua potestate derivata non privatur quis ex eo quod causa ad Superiorem delata est; in hoc tamen casu concessio ab inferiore praelato facta, sine consensu Superioris illicita est (cfr. cc. 204; 1048; Haring, *l. c.*, pag. 85).

legibus dispensare valent: α) In casibus in quibus haec potestas iisdem fuerit explicite vel implicite concessa ¹.

β) In casibus particularibus, si difficilis sit recursus ad Sanctam Sedem et simul in mora sit periculum gravis damni, et de dispensatione agatur quae a Sede Apostolica concedi solet ².

Hae tres conditiones simul concurrant oportet ut ex hoc capite Ordinarius in lege universali dispensare possit, ita ut una deficiente, Ordinario potestas ipsa desit; si autem habeantur nulla excipitur lex ecclesiastica nisi illae in quibus non solet S. Sedes dispensare, cuiusmodi sunt, e. g., dispensatio a consanguinitate in linea recta, vel laterali in primo gradu, ab impedimento presbyteratus, etc. ³ et omnes alii casus in quibus raro, extraordinarie et difficulter solummodo a S. Sede dispensatur ⁴.

Grave damnum esse potest tum publicum, tum privatum, physicum aut morale sive etiam oeconomicum; nec requiritur realis gravis damni incursus, sed eius periculum ⁵.

Medio extraordinario telephoni aut telegraphi nemo ad dispensationes a Sede Apostolica obtinendas uti tenetur ⁶, proinde si aliter ac iis mediis recurrere quis nequeat recursus *difficilis* est; nec requiritur impossibilitas, sed sola difficultas recursus sufficit ⁷. Si Ordinarius recurat putans sufficiens tempus suppetere et interim, responso retardante, sit in mora

¹ C. 81. *Explicite* idest textibus legis clare id exprimentibus, conceditur a Codice haec potestas in casibus dubii facti (c. 15); in interstitiis (c. 978), in examine parochorum (c. 459, § 3, n. 3), in irregularitatibus ex delicto occulto (c. 990, § 1), in impedimentis matrimonialibus pro casu urgentiori (cc. 1043 et 1045), in temporibus sacris (c. 1245, § 1-2), in votis et iuramentis (cc. 1313, § 1, et 1320), in poenis vindicativis (c. 2237), in bannis (cc. 1028, 1030, § 2), in casibus urgentibus pro singulis libris prohibitis (c. 1402, § 1).

Implicitite, idest, non claris verbis, sed contenta in facultate explicite data, conceditur Ordinario dispensandi potestas pro usu facultatum apostolicarum (c. 66, § 3), pro usu cuiuslibet potestatis delegatae (c. 200, § 1); item potestas cumulandi dispensationes matrimoniales (c. 1049 aliter ac ante Codicem disciplina concedebat ex stylo Curiae, cfr. S. C. S. Off. 28 mai 1869; 2 iul. 1884; S. Poenit, 18 ian. 1883; S. G. S. Off. 18 aug. 1897); item potestas legitimandi prolem extra matrimonium natam in facultate delegata per indultum generale continetur (cfr. c. 1051 item 1052 et 1053).

Auctores ante Codicem docebant tunc etiam posse Ordinarios in lege universali dispensare cum « in lege ipsa dicatur, posse ab ea dispensari; nam si verba aliquid operari debent, cui, nisi inferiori permittitur? » (cfr. D'Annibale, *l. c.*, 231; Vermeersch, *l. c.*, I, n. 141 id ad novum ius extendit, docens in casu concedi implicitam facultatem dispensandi; severius Augustine, *l. c.*, I, 177, nota 11.

² C. 81.

³ Cfr. Toso, *l. c.*, 181; videtur etiam excludi potestas dispensandi super rato non consummato; cfr. c. 1962, 1963.

⁴ Augustine, *l. c.*, I, 177.

⁵ C. 81.

⁶ Litter. Secret. Stat., 10 dec. 1892, et S. C. S. Off., 14 aug. 1892; Augustine, *l. c.*, I, 177.

Etiam cum agitur de recursu ad Ordinarium qui fieri nequeat pro dispensatione obtinenda, nisi per telephenum aut telegraphum, recursus censendus est impossibilis. *Commissio interpr.*, 12 nov. 1922, *A. A. S.*, XV, 661, ad V, quae resolutio data est pro casibus canonum 1044 et 1045, § 3, at ratio solutionis generalis esse videtur.

⁷ C. 81.

gravis damni periculum, poterit nihilominus, non obstantibus cc. 43 et 44, Ordinarius dispensare et « in hoc casu statim Superiorem de re moneat » ¹.

Casus particularis videtur esse si *ad tempus* tota dioecesis dispensanda sit, multoque magis si pars dioecesis, etiam habitualiter ².

Cum haec potestas sit ordinaria delegari potest.

c) *Potestate delegata derivata* dispensare possunt in iis pro quibus speciales facultates obtinuerint ³.

C) **Ordinarii locorum** ⁴. - Ipsis applicantur ea omnia quae de Ordinariis in genere dicta sunt. Praeterea:

a) Ipsi potestate *ordinaria propria* dispensare valent in legibus dioecesanis sive in synodo sive extra synodum latis, sive a se sive a suis praedecessoribus; non vero in legibus quas speciatim tulerit Romanus Pontifex pro illo peculiari territorio; quae ultimae eodem iure reguntur ac leges generales Ecclesiae ⁵.

b) *Potestate ordinaria derivata* dispensare valent in sua quisque dioecesi pro casibus particularibus, in legibus Concilii provincialis et plenarii ⁶.

D) **Superiores religionis clericalis exemptae**. - Si sunt maiores idem possunt ac Ordinarii relate ad suos subditos (c. 198). Habent praeterea facultatem dispensandi in pluribus ex privilegiis propriae religioni concessis nec revocatis. Si sint minores eandem ac Ordinarii potestatem dispensandi habent in temporibus sacris ⁷, in votis ⁸

¹ C. 204; Chelodi, *l. c.*, 87, 2.

Veteres, ante Codicem, auctores admittebant posse Ordinarios dispensare in levioribus, seu sub levi obligantibus, frequentioribus et fere quotidianis (cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 231, notis 11-13). In levioribus, quatenus dispensatione opus est, adhuc posse dispensare ex iusta causa videntur; frequentiora autem et fere quotidiana clausulis huius c. 81 comprehendi videntur, nisi agatur de dispensatione longum tractum habente, sunt enim generatim casus urgentes et periculum gravis damni saltem moralis vitandi saepe erit in mora, e. g., necessitas providendi tranquillitati conscientiae subditorum; et insuper S. Sedes si requireretur certe dispensationem concedere soleret (cfr. etiam Vermeersch, qui talem potestatem dispensandi pro horis canonicis Ordinariis adhuc vindicat ex consuetudine centenaria, *l. c.*, I, 140, 11; severius Chelodi, *l. c.*, 88, 3°).

² Cfr. Augustine, *l. c.*, I, 178.

³ Cfr. c. 66.

⁴ C. 198.

⁵ C. 82. Cum hic excipiantur leges *speciatim* a Romano Pontifice latae, et non latae a S. Sede, non videntur exceptione comprehendere leges particulares per particularia decreta SS. Congreg. latae, licet specialiter a R. Pontifice approbatas, licet enim tales leges vim legis pontificiae vi specialis approbationis obtineant, tamen leges *speciatim a Romano Pontifice* latae simpliciter dici nequeunt. Concordat vetus doctrina communis (c. 6, n. 2 et 4; S. Alphons., *Theolog. moralis*, I, n. 190; D'Annibale, *l. c.*, I, 231, nota 13; aliter Biat, *l. c.*, I, 153); Augustine, *l. c.*, I, 178-179.

⁶ C. 82 et 291, § 2. Idem admittebant veteres ex consuetudine; cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 231, 7, nota 7; requiritur autem iusta causa ad valorem dispensationis in hoc casu; Santamaria, *l. c.*, I, 110.

⁷ C. 1245.

⁸ C. 1313.

et in iuramentis ¹ relate ad suos subditos; subditi autem quod ad ista reputantur non solum professi, sed et novitii, et omnes qui diu noctuque in religiosa domo degunt, famulatus, hospitii aut infirmæ valetudinis causa ².

E) Parochi. - Parochi nec a lege generali nec a lege peculiari dispensare valent, nisi hæc potestas expresse eisdem concessa sit ³.

Quando autem potestas iisdem conceditur nunquam *propria*, bene vero *ordinaria* ⁴ esse potest; hæc potestas iis conceditur a Codice ⁵, in casibus singularibus etiam quod ad singulas familias relate ad tempora sacra. Item relate ad impedimenta matrimonialia in casibus urgentioribus ⁶.

Expresse concedi potest potestas dispensandi ab Ordinariis in suis legibus aut in legibus Concilii particularis, necnon in legibus generalibus a quibus possunt et ipsi dispensare; in aliis legibus generalibus id potest solum S. Sedes ⁷.

F) Confessarii. - Potestate derivata a *iure delegata* possunt dispensare poenitentes ab irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus ad ordines susceptos exercendos pro casibus urgentioribus si Ordinarius adiri nequeat ⁸; item in casibus urgentioribus quando assistunt matrimonio dispensant ab impedimentis ⁹ item in poenis vindicativis ¹⁰. Possunt etiam commutare pro impeditis opera pia ad lucrandas indulgentias ¹¹. Insuper confessarii regulares habent facultates dispensandi a votis et iuramentis etc. ex privilegiis ¹².

G) Simplex sacerdos. - Potestate derivata a *iure delegata* assistens matrimonio in casibus urgentioribus dispensare valet ab impedimentis matrimonialibus ¹³.

113. — II. Subiectum passivum. - 1° *Potestas propria* dispensandi per se in solos subditos exerceri potest; est enim relaxatio legis quæ solos subditos ligare potest. Subditi autem relate ad leges

¹ C. 1320.

² C. 514; Vermeersch, *l. c.*, I, 142 et 144; Piat, *l. c.*, I, pag. 570 sq.

³ C. 83.

⁴ Quam proinde et ipsi delegare possunt.

⁵ C. 1245, § 1.

⁶ Cc. 1044-1046.

⁷ Augustine, *l. c.*, 179.

⁸ C. 990, § 2.

⁹ Cfr. cc. 1044-1045.

¹⁰ Cfr. c. 2290.

¹¹ C. 935.

¹² Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 145; Piat, *l. c.*, II, pag. 333 et seq.

¹³ Cfr. cc. 1044-1045.

universales aestimantur ex baptismo valide suscepto¹; relate ad leges particulares ex domicilio aut ex quasi-domicilio², tales autem a proprio Superiore etiam extra proprium territorium dispensari valent³; subditi item reputantur relate ad leges particulares peregrini et vagi in iis in quibus legibus particularibus ligantur⁴. Quod ad leges speciales subditi aestimantur ex religiosa professione vel ex promissione, vel ingressu in religione vel receptione in domo aliqua religiosa ratione hospitii, valetudinis aut famulatus⁵, assignatione religiosi alicui domui religiosae determinatae, incardinatione, etc.

2° *Potestas dispensandi derivata* exerceri potest intra ambitum potestatis illius qui illam concessit, servatis restrictionibus forte appositis in concessione. Si a iure potestas *ordinaria* concessa est, censetur concessa ad modum *propriae*, idest, nisi aliud dicatur, non ultra limites propriae, seu in suos cuique subditos exercenda. Ordinaria igitur potestas dispensandi derivata Ordinariis, parochis vel Superioribus concessa in solos subditos exerceri - item delegata ad modum privilegii⁶ nisi restrictio appositae sit in concessione⁷.

Quandoque tamen expresse a iure conceditur ut potestas derivata ordinaria dispensandi etiam in peregrinos exerceri possit⁸; hoc si non fiat non videtur posse exerceri nisi in subditos⁹. Peregrinus dispensatus a Superiore non suo, si dispensatio tractum successivum habeat¹⁰, nova dispensatione indiget, si sui domicilii territorium ingrediatur¹¹.

3° Qui habet potestatem dispensandi, subditos ordinarios non habens, suam delegatam derivatam sive a iure sive ab homine potestatem exercere poterit solummodo intra limites concessionis, attentis restrictionibus forte appositis; ita confessarius illam exercere poterit solummodo in foro sacramentali vel etiam extrasacramentali, si id ei commissum sit¹². A paracho alicui confessario delegata facultas dispensandi in ieiunio aut diebus festis exerceri posse videtur,

¹ C. 12 et 87.

² C. 13 et 14.

³ Can. 201; D'Annibale, *l. c.*, I, 232.

⁴ Can. 13-14; cfr. Responsum Com. C. Interpr., 24 nov. 1920, quod ad leges reservationum.

⁵ Cc. 514 et 1313.

⁶ C. 66.

⁷ Cfr. supra, n. 97, 3, in nota, ubi referuntur clausulae in facultatibus apponi solitae.

⁸ Cfr. cc. 1245, 1313, 1320; Haring, *l. c.*, pag. 84, nota 3.

⁹ Chelodi, *l. c.*, 87, in nota; peregrini comprehenduntur etiam cc. 1043 et 1045 dummodo actu commorentur, excluduntur vero c. 990.

¹⁰ C. 1245.

¹¹ D'Annibale, *l. c.*, 232.

¹² Cfr. cc. 990, § 2; 1044; 1045; 935, etc.

nisi restrictio apposita sit etiam extra paroeciae territorium in subditos tamen parochi delegantis ¹.

4° Legislator secum ipse dispensare nequit ², quia lege sua *iuridice* ligari nequit; quod ad vim directivam suae legis, si iusta se eximendi causa adest, per se sine dispensatione eximi videtur, cuius rei ipse iudex est ³.

Habens vero potestatem dispensandi sive ordinariam, sive delegatam *derivatam*, pro foro extrasacramentali, secum sive directe sive indirecte dispensare potest, nisi id in concessione prohibeatur, quia exercitium huius potestatis distinctionem personarum inter subiectum activum et passivum dispensationum non requirit ⁴.

Art. III. — IUSTA CAUSA DISPENSATIONIS.

114. — I. **Necessitas iustae causae.** - Causam iustam ad dispensandum requiri ex se patet, quia dispensatio legis vulnus est et lex ad bonum commune condita; quare si sine iusta causa concedatur, dissipatio non dispensatio erit ⁵; ideo Codex: A lege ecclesiastica ne dispensetur sine iusta et rationabili causa, habita ratione gravitatis legis a qua dispensatur; alias dispensatio ab inferiore data illicita et invalida est ⁶.

Petitio dispensationis ex parte subditi, et concessio ex parte Superioris potestatem *propriam* ordinariam habentis dispensandi, illicite leviter, at valide fit. Obtenta vero hoc modo dispensatione quis licite uti potest, quia, cum valida sit, a lege solvit ⁷.

Causa iusta et rationabilis potest esse extrinseca vel intrinseca ipsi legi, bonum commune aut privatum vel dispensati, vel dispensantis vel alterius etiam personae respicere, e. g., ipsa legis observandae difficultas in aliquo casu peculiari, publica sanitas, benignitas legislatoris et Superioris, transgressiones faciles evitandae, etc., non requiritur causa gravis quae ex se a lege excuset. Non omnes causae quae sufficientes sunt pro dispensante ex potestate propria, necessario sufficiunt pro dispensante ex potestate derivata, quamvis ordinaria, is enim in concessione sibi facta dispensandi clausulas forte appositas attendere debet ⁸.

¹ C. 201, § 3.

² Paulo aliter Eichmann, *l. c.*, pag. 35-36, 3; et 63, nota 2.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 150, contra alios qui in hoc casu dispensatione opus esse docent.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, 232; Vermeersch, *l. c.*, I, 150; Chelodi, *l. c.*, 87; Haring, *l. c.*, pag. 85.

⁵ Cfr. Encyclicas Bened. XIV: « *Inter omniagenas* », n. 12, die 2 februar. 1744.

⁶ C. 84, § 1.

⁷ D'Annibale, *l. c.*, 233, nota 25; Vermeersch, *l. c.*, I, 147.

⁸ Cfr., e. g., c. 1245, § 2.

Nec omnis causa iusta quae ad dispensationem sufficiat, hanc debitam¹ reddit; nec item omnis causa quae debitam reddit dispensationem per se sufficit ad excusandum a lege². Si dispensatio rescripto obtineatur, illudque obreptione aut subreptione laboret, valor dispensationis pendet a valore rescripti³.

Ad iudicium ferendum de iustitia et rationabilitate causae attendendum est ad gravitatem legis, ad personam cui danda dispensatio, ad circumstantias in quibus datur, si nempe inde scandalum oriri possit etc.⁴.

115. — II. Dubium de sufficientia causae. - Dispensatio in dubio de sufficientia causae licite petitur et potest licite et valide concedi⁵.

1° Canon loquitur de dubio *sufficientiae causae*, non de dubio⁶ causae existentis; at eadem ratio revera et pro dubio existentis causae militare videtur, et auctores generatim docent sufficere ad dispensationem licitam et validam, causam probabiliter iustam, quia expedit haec eximi a scrupulis, immo addunt dispensationem concessam ex causa probabiliter iusta non revocari, etsi postea constet causam minus iustam fuisse, aut etiam penitus non exstitisse⁷.

2° Cognitio causae existentis ex parte Superioris concedentis dispensationem ad validitatem non requiritur; bene vero requiritur ad liceitatem dispensationis⁸.

3° Dispensatio, potestate derivata concessa sine iusta causa, est invalida et illicita; excipiendus tamen videtur casus quo aliud expresse dicatur in concessione facultatis dispensandi sive a Sancta Sede sive ab alio legislatore in sua lege facta; sicut enim legislator per se etiam sine iusta causa dispensare valide potest, ita etiam aliis ad id faciendum facultatem valet concedere; deinde ratio cur id non possit ordinarie fieri a Superiore non legislatore est quia praesumitur ei non dari ad hoc potestas; at praesumptio ista quae de

¹ Strictè tamen dispensatio nunquam debita est, quia nemo ad dispensationem ius strictum habet; dispensatio enim vulnus est legis; cfr. cc. 179, § 1; 181, § 3; Eichmann, l. c., 63.

² Cfr. c. 2205; Vermeersch, l. c., I, 147.

³ Cfr. supra tit. de rescriptis, n. 62 sq.

⁴ Cfr. Augustine, l. c., I, 181.

⁵ C. 84, § 2.

⁶ « Et quia plus valet quod est in rei veritate quam quod in opinione est, non proderit (dispensatio) si hi (dispensantes potestate derivata) eam subesse; et, contra, non oberit si deesse falso putaverint ». D'Annibale, l. c., 233, qui tamen in nota 27 admittit saltem extrinsecam probabilitatem opinionis docentis validam esse dispensationem ab inferiore data putante causam iustam adesse quae tamen non adest de facto nisi dolus ex parte dispensati intervenerit, quod et nunc aequitati canonicae consentaneum videtur non obstante huius canonis apparenti contraria dispositione; contraria opinio multis scrupulis aditum aperiret et conscientiae graves ingereret angores. Severius Vermeersch, l. c., I, 148, 3; Augustine, l. c., I, 181-182; Raus, *Institutiones canonicae*, n. 41, pag. 65.

⁷ Cfr. c. 15; D'Annibale, l. c., 233, nota 27 et 31; et n. 231, nota 3, et notam praecedentem.

⁸ Wernz, l. c., 124; Maroto, l. c., 303.

iure tantum est contraria expressa probatione eliminatur ¹. Ita videtur valide dispensari in communitate a ieiunio et abstinentia etiam ille qui causam ad dispensationem obtinendam ipse non habet ².

4° Dispensatio gratis concedenda est; permittuntur autem necessariae taxae ³.

Art. IV. — INTERPRETATIO ET CESSATIO DISPENSATIONUM.

116. — I. Interpretatio. - 1° Dispensationis. - a) Interpretatio dispensationis facienda est secundum propriam verborum significationem et communem loquendi usum; ita tamen ut per ipsam aliqua indulgentia concessa censeatur ⁴.

b) Dispensatio, in casu dubii, strictae subest interpretationi, si iura quaesita laedat ⁵, legi in privatorum commodum adversetur vel impetrata fuerit ad beneficium aliquod ecclesiasticum assequendum ⁶. Aliis in casibus latam interpretationem recipit ⁷. Dispensatio in singulis casibus data itemque facultas dispensandi in singulis casibus stricte interpretanda sunt ⁸.

c) Concessa dispensatio ab aliquo impedimento aut inhabilitate vim suam exserit quocunque dispensatus ierit; aliae vero dispensationes eo extenduntur quousque dispensantis potestas, dummodo tamen is totam suam potestatem exercere voluerit ⁹.

d) Dispensatio pro foro externo concessa valet et pro foro interno, non item e contra ¹⁰.

2° Facultates dispensandi. - Facultas dispensandi ad certum casum concessa strictae subest interpretationi ¹¹; e contra facultas dispensandi generaliter aut habitualiter concessa late interpretanda est ¹².

¹ Aliter Blat, *l. c.*, 155.

² Cfr. etiam Vermeersch, *l. c.*, I, 155, NB. Alii tamen forte hunc casum explicabunt per causam generalem a iure admissam c. 1245.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, IV ², 634, nota 166, ubi de *compositione*, de *taxis* et de *expensis* Haring, *l. c.*, p. 85, nota 4.

⁴ Cfr. cc. 49, 67, 68; D'Annibale, *l. c.* 234.

⁵ Ad hunc casum referri potest dispensatio a voto et facultas a voto dispensandi quae stricte interpretanda sunt (Augustine, *l. c.*, I, 182).

⁶ Cc. 85, 68, 50.

⁷ D'Annibale *l. c.*, 234; Vermeersch, *l. c.*, I, 153; paulo aliter Blat, *l. c.*, 156. Haring, *l. c.*, pag. 85.

⁸ Eichmann, *l. c.*, 65.

⁹ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 152.

¹⁰ Cfr. c. 202, § 1; Haring, *l. c.*, pag. 85.

¹¹ C. 85.

¹² C. 200; idem dicendum erit de facultate data ad certum numerum casuum; cfr. c. 66.

117. — II. Cessatio. - Dispensatio quae tractum habet successivum, cessat iisdem modis quibus privilegium, nec non certa ac totali cessatione causae motivae ¹.

1° Dispensatio *unica* vel *multiplex tractum successivum non habens* per se cessat exhausta causa seu potius sui executione ex natura rei, nec lex cui applicata est, potest amplius reviviscere, licet quod ad determinatos effectus possit a legislatore, non ab alio dispensante potestate derivata, ut non concessa considerari, dummodo hi effectus nondum plene adimpleti sint. Immo talis dispensatio, semel concessa, non cessat etsi tempore intermedio quo dispensatio suum effectum sortiri deberet causa motiva ipsius cessaverit, e. g., dispensatus a defectu natalium ad ordines, *ob paupertatem*, si ordinibus nondum susceptis ditescat, dispensatio permanet ².

2° Varii modi quibus cessat privilegium videri possunt supra, tit. praecedenti, art. 5. Circa quae tamen haec adnotamus:

a) Dispensatio potestate ordinaria propria concessa semper potest valide revocari a concedente ³ - concessa potestate derivata ordinaria potest revocari a concedente ex iusta causa, non vero, ne valide quidem, sine iusta causa; concessa potestate delegata ne ex iusta quidem causa valide revocari potest ⁴.

b) Renuntiatione cessat dispensatio, si renuntiatio dispensanti directe intimata fuerit et ab eo acceptata, nec sufficit acceptatio ab eius delegato facta, sed ipsius dispensantis requiritur; nec item valet renuntiatio si tempore acceptationis fuerit a renuntiante iam revocata vel is ea iam usus sit. Si tamen agatur de dispensatione a vinculo quod non legem sed voluntatem dispensati fundamentum

¹ C. 86. Cessatio causae debet esse *certa et totalis*; aliter obtenta dispensatio non cessat et libertas possidet. Ita si dispensationem obtinueris a voto castitatis ad usum matrimonii *ob tentationes*, etsi tibi videantur tentationes cessasse, dispensatione uti poteris, quia id certo scire nequis (Augustine, *l. c.*, I, 183-184).

² D'Annibale, *l. c.*, 233, not. 31 et 41; sunt tamen qui excipiunt dispensationes quas R. Pontifex eiusve delegatus concesserit in foro Dei, seu potestate vicaria, praesertim vero dispensationes a voto; quorum rationes non sunt spernendae; cfr. tamen D'Annibale, *l. c.*; Noldin, *De principis*⁴, 189, 2, b, α; Vermeersch, *l. c.*, I², n. 175, contra Lehmkühl.

³ Idque etiam valet de dispensatione unica quae nondum executioni mandata est, dummodo tamen revocatio a Superiore, dispensato directe ante executionem intimata sit. Excipiunt auctores dispensationem a vinculo quod pro fundamento voluntatem dispensati habet, e. g., votum, semel enim concessa voti dispensatione eius vinculum cessavit, nec reviviscit amplius ex lege Superioris sed solum ex voluntate dispensati; tale est enim natura voti (cfr. D'Annibale, *l. c.*, 235, nota 40); cfr. tamen supra n. 112, A), b), pag. 106, nota 3.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, 235; Wernz, *l. c.*, I, 121, I; Vermeersch, *l. c.*, I, 156, 2: sunt tamen qui cum Suarez doceant dispensationem tractum successivum habentem a potestatem ordinariam derivatam habente etiam sine iusta causa valide revocari posse, quia ab ipso talis dispensatio semper praesumatur facta cum clausula: *ad beneplacitum nostrum*. Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 235, nota 38; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 223, 1°.

habet, e. g., dispensatio a voto, renuntiationis intimatio et acceptatio ex natura rei non requiritur ¹.

c) Cessatio causae non requiritur *contraria*, sed sufficit ut sit *certa* et *totalis*; probabilis non sufficit; nec item sufficit causae aliquius impulsivae cessatio, sed causae motivae, quae motiva seu finalis potest esse unica aut ex pluribus impulsivis constare, et tunc aliqua impulsiva cessante, causa motiva cessat.

d) Alii modi quibus cessat privilegium applicandi sunt dispensationis cessationi eodem modo ac privilegiis; non exclusa cessatione ob non usum, aut usum contrarium ².

¹ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 235.

² Augustine, *l. c.*, 183.

LIBER SECUNDUS

DE PERSONIS

TITULUS PRAEVIUS

DE PERSONIS IN GENERE

Codex libro secundo, sicut primo, introductionem generalem toti libro utilem, immo necessariam, praemittit circa naturam, constitutionem, distinctionem, actus personarum in Ecclesia.

Art. I. — DE PERSONIS PHYSICIS.

118. — I. Notio personae ¹. — 1° In genere. - Unicuique hominum aliquid lege ethica naturali concedi, quod *suum* esse quisque profiteri iure potest relate ad alios homines, planum est ex philosophia morali. *Suum* autem hoc sensu *ius* dicitur; et cum singuli homines aliquid ut suum ex lege naturali habeant et proinde iuris capaces sint, *personae* appellantur.

Est igitur persona ² *quidquid iuris proprie dicti capax est*. Primario et ex ipso iure naturali iuris capaces sunt *naturae humanae*

¹ Etymologice persona a *personare* originem ducit; tali enim vocabulo antiquitus appellabantur larvae in theatralibus ludis adhiberi solitae, quia ita confectae erant ut varii motus per ipsas emitterentur. Graece vero persona *πρόσωπον* = *πρός ὤψ*, scilicet, quod apparet. Cfr. etiam Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche o corpi morali*, I, n. 12, pag. 30, in nota.

² Quod nos *personam* antiqui romani *caput* appellarunt, et, quia tres gradus personalitatis in singulis individuis humanis considerari poterat; nempe *status libertatis*, *status civitatis* et *status familiae* tres item habebantur *capitis* seu personalitatis *diminutiones* — *capitis d. maxima*, i. e., amissio libertatis; *c. d. media* qua civitas; *c. d. minima* qua familia amittitebatur - cfr. Ferrini, *Manuale di Pandette* ³, 59; Bonfante, *Istituzioni di diritto romano* ¹, pag. 50.

individuae substantiae, quae cum *naturaliter*, ipsa nempe rerum *natura* (φύσις), aliae ab aliis distinguantur proprio nomine *personae physicae* vocantur ut a personibus moralibus, de quibus postea, discernantur.

Personalitas vero *iuridica* ipsam capacitatem ad iura possidenda designat¹.

Singuli homines ita *personae* sunt ex iure naturali, ut nulla lege positiva iuribus sibi a natura concessis privari possint, multoque minus ipsa capacitate iuridica; poterit tamen iurium aliquorum etiam naturalium exercitium ex iusta et proportionate gravi causa coarctari aut etiam impediri.

Nec tamen ex eo quod singuli homines ex iure naturali *personae* sunt omnia iura quae possidere quis possit, esse iura naturalia dixerimus; licet ultimatum quodlibet ius in iure naturali fundamentum necessario habere debeat; sunt enim plura iura quae lege naturali indeterminato modo, a lege positiva melius in sua specie determinanda, conceduntur; itemque alia quae directe a lege humana aut ex pacto aliquo originem ducunt.

Iura autem hoc loco intelligimus sensu tum activo, pro facultate aliquid faciendi, tum passivo pro obligatione aliquid agendi.

Et haec quidem de iure naturali².

Quae tamen principia iuris naturalis non semper inter homines admissa fuisse, immo iure positivo saepissime contradicta, historia testatur. Romani enim, et plus minus omnes populi ante Christum, *servitutem* admiserunt, qua non omnes homines *personae* habebantur, sed alii *personae* alii vero *servi aprosopi* (ἀπρόσωποι).

Ad eandem hominum quorundam *impersonalium* (iuridice) conditionem necessario et logice tendunt theoriae omnes quae iuris naturalis existentiam et possibilitatem negant; si enim omne ius ex lege aut conventionem vel usu humano oritur, nullum ius erit homini cui in societate nec lex positiva, nec conventio, iura concedit.

Quantus vero fuerit religionis christianae influxus in elevatione personalitatis humanae apologistis relinquimus demonstrandum.

119. — 2º In Ecclesia. - Sicut singularis homo naturali generatione personalitatem consequitur et iurium naturalium capax effi-

¹ Haring S. B., *Grundzüge des katholischen Kirchenrechts* 3, Graz, 1924, pag. 5.

² Hanc iuris naturalis personalitatem in suis legibus supponit Ecclesia, licet de ea in Codice expresse non agatur. Cfr. e. g., c. 2350 § 1; Vermeersch, *Epitome*, I, n. 158; ideo in c. 87 non dicitur simpliciter *constituitur persona*, sed *persona in Ecclesia Christi*; cfr. Santamaria *Comentarios al Código Canonico* I, pag. 118. Ex hoc sequitur homines non baptizatos, catechumenis non exceptis, Ecclesiae directe et absolute non subici, qui tamen quibusdam iuribus ab Ecclesia concessis frui possunt; cfr. cc. 1149; 1152; 1239, § 2; Eichmann, *l. c.*, 81.

citur¹, ita quilibet homo fit persona in Ecclesia, supernaturali generatione quae fit baptismo certo valide, non putative tantum suscepto, iuxta illud Christi: «*Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei*»². Ideo Codex: Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum iuribus et officiis, nisi, ad iura quod attinet, obstat obex, ecclesiasticae communionis vinculum impediens, vel lata ab Ecclesia censura³.

Baptisma hic in suis effectibus iuridicis non theologicis, consideratur; quatenus capacitatem iuridicam, non gratiam sanctificantem aut habitus virtutum infusos confert: semel autem haec capacitas seu personalitas obtenta amitti amplius nequit, quia caractere sacramentali indelebili innitur; potest vero amitti ipsius personalitatis partiale exercitium: quo casu tamen homo baptizatus *subditus* Ecclesiae manet, licet forte *membrum* eius esse desinat; ex quo constat notionem subditi latius quam notionem membri patere⁴.

Baptisma sanguinis aut flaminis, licet sufficere possint ad effectus baptismi aquae theologicos supplendos, non sufficiunt certe ad effectus iuridicos producendos, quia revera talia baptismata sacramenta non sunt, nec characterem indelebilem imprimunt⁵.

Canon loquitur de duabus rebus⁶ distinctis quae iura personae in Ecclesia impedire possunt: *de obice* et *de censura*. Obex⁷ tunc habetur cum impedimentum ex ipsa rei natura, independenter a iure positivo humano, vel ex separatione a corpore fidelium oritur ut, e. g., schisma vel haeresis publica; talia enim delicta dissolvunt vinculum quod *una fide* firmatur; quo vinculo rupto, multa iura amittuntur etiam independenter a poena qua talia delicta puniuntur ex iure positivo: ita haeretici et schismatici etiam in bona fide, licet forte censuras contra haereticos non incurrant, pluribus tamen iuribus privantur ex sola haeresis professione⁸. Censura vero est impedimentum iuris positivi humani quod aliquando obici iam ex se existenti accedit, at etiam sine obice exsistere potest, si nempe pro delicto statuatur quod de se obicem non constituit⁹.

¹ Cfr. Bonfante, *l. c.*, pag. 35-37.

² Ioan. III, 5.

³ C. 87.

⁴ Cfr. Wernz, *Ius Decretalium*, I, 103, nota 78.

⁵ Wernz, *l. c.*, I, 103, in notis 81 et 82; Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, I, p. 117.

⁶ Paulo aliter, minus recte, ut videtur, Augustine disjunctionem inter obicem et censuram apparentem tantum esse affirmat (Augustine, *A Commentary on the new Code of canon law*, II°, pag. 10, nota 20).

⁷ Ad obicem referri videntur etiam omnia illa impedimenta iuris naturalis quae ex natura rei tum iurium, tum officiorum exercitium impediunt, e. g., infantia, amentia etc.; cfr. Blat, *De personis*, pag. 6.

⁸ Cfr. cc. 731, § 2; 765, 2°; 795, 2°; 985, 1°; 1453; 1470, § 1, 6 etc.

⁹ Cfr. Toso, *Commentaria minora*, I, II, t. I, pag. 11-12; et etiam Wernz, *l. c.*, I, 103 nota 78; Santamaria, *l. c.*, I, 118-119; Torrubiano Ripoll, *Novissimas instituciones de derecho canonico*, I, n. 226.

Personalitas cui nec obex, nec censura opponitur *completa* seu *plena*, cui aliquid horum obstat *incompleta* seu *semitplena* appellatur.

Codex loquitur tantummodo de impedimento exercitii iurium, at obex etiam officiis ob stare potest ¹.

120. — II. Conditiones seu circumstantiae personarum physicarum. - Plures sunt conditiones seu circumstantiae in personalitatem iuridicam singulorum hominum influentes, quae eam limitare possunt. Codex has enumerat: Aetatem, sedem iuridicam, consanguinitatem, affinitatem et ritum.

1° Aetas. A) *Variae aetatis divisiones.* - a) Infans seu puer, sive parvulus appellatur homo seu persona impubes ante plenum septennium ².

b) Impubes, praesumptione iuris ³, censetur vir ante annum decimum quartum completum, femina ante annum duodecimum.

Pubertas est capacitas generandi quae varia est pro sexus et locorum varietate, nec non pro varietate civilium personarum conditionum; est igitur haec divisio *naturalis* in sua origine. Naturalis pubertas habetur in regionibus meridionalibus pro feminis iam decimo anno, in regionibus vero septentrionalibus vix decimo quinto aut decimo sexto pro ipsis feminis ⁴. Eandem distinctionem habuerunt et Romani atque apud ipsos celebris fuit controversia inter Sabinianos aestimantes pubertatem in maribus ex corporali inspectione in singulis casibus, et Proculeianos eam ex decimo quarto et respective ex duodecimo existimantes; huic alteri opinioni adhaesit Iustinianus et deinde ius nostrum ⁵.

Aliqui Auctores distinguunt impuberes infantiae proximos et proximos pubertati; haec distinctio etiam in iure nostro fundamentum habet ⁶.

¹ Cfr. e g., exemptionem haereticorum a forma matrimonii.

² C. 88, § 3.

Etymologice infans is est qui dari non potest atque tales antiqui romani infantes appellarunt; inde vero ab Iustiniano infantes appellantur septennio minores; cfr. Bonfante, *l. c.*, pag. 53.

³ Codex utitur verbo *censetur* quod aequivalere videtur verbo *praesumitur*, iisque designari videtur *praesumptio iuris* (c. 1825). Si igitur ante aetatem canonicam probetur quis esse pubes, talis in favorabilibus ut pubes considerari poterit; in odiosis vero id multo difficilius admittitur; incapacitates enim quibus minores afficiuntur in ipsorum minorum commodum, non in damnum ordinatae sunt; ad ipsis subveniendum, non ad ipsis nocendum.

Idemque affirmandum videtur et de infantibus quibus iura concedi poterunt si re vera sui compotes sint, non vero obligationes mere ecclesiasticae imponi (cfr. c. 12; Augustine, *A Commentary of canon law*, II°, pag. 10-11).

⁴ Cfr. Chelodi, *Ius matrimoniale*, 68.

⁵ Cfr. Bonfante, *l. c.*, 52-53; Ferrini, *l. c.*, 67; Gasparri, *De matrimonio*, 544.

⁶ Cfr. c. 2204; Maroto, *l. c.*, 426, paulo aliter Chelodi, *l. c.*, 91, c.

c) *Pubes minor* censetur vir a decimo quarto, femina a duodecimo anno completo, ambo usque ad vicesimum primum expletum ¹.

Minoritatis et maioritatis institutum in ipsa rerum natura fundamentum habet; in ius autem nostrum ex iure romano transiit: romani tamen ad maioritatem viginti quinque annos requirebant; codices civiles moderni viginti uno annis contenti sunt; his accessit Codex ².

d) *Senex* vocatur persona quae annos sexaginta explevit ³.

In tempore variarum aetatum supputando attendendum est ad c. 34, § 3, n. 3, quo praecipitur primum diem computandum non esse et tempus tunc expletum considerari cum ultima dies eiusdem numeri expleta fuerit; quo fit ut non solum anni completi mathematice requirantur, sed insuper, ordinarie, etiam numerus aliquarum aliarum horarum.

B) *Effectus iuridici*. - a) *Infans* censetur non sui compos et qualis legibus ecclesiasticis nullo modo attingitur, nisi aliud expresse caveatur ⁴.

Agitur hic de praesumptione iuris et de iure contra quam non admittitur directa probatio ad effectum subiiciendi infantem legibus ecclesiasticis ⁵.

Quod vero leges divinas attinet praesumptio rei veritati cedit; tales sunt leges confessionem sacramentalem, sacram Communionem et alia necessaria sacramenta respicientes ⁶.

b) *Impuberes* expleto septennio usum rationis habere praesumuntur et generatim legibus tenentur ecclesiasticis; at ob iudicii immaturitatem eximuntur a poenis latae sententiae et etiam quod poenas attinet ferendae sententiae potius punctionibus educativis quam censuris aliisque gravioribus poenis vindicativis corrigendi sunt ⁷.

In iurium suorum exercitio, sicut et minores puberes parentum vel tutorum ⁸ potestati obnoxii manent, iis exceptis in quibus ius minores a

¹ C. 88, § 1 et 2.

² Cfr. Bonfante, *l. c.*, pag. 54; Ferrini, *l. c.*, n. 67; Toso, *l. c.*, II, pag. 13.

³ Cfr. c. 1254, § 2.

⁴ C. 12 et 88, § 3.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, 426, a; Toso, *l. c.*, pag. 14; cfr. tamen supra pag. 120, nota 3.

⁶ Cfr. cc. 854, § 2; 906; 940; 941.

Cum infantes ante septennium legibus mere ecclesiasticis non teneantur, etsi usu rationis polleant, lege ieiunii Eucharistici non teneri dicendi essent (c. 12 et c. 88, § 3); at tamen cum tales leges ad reverentiam quae ex iure divino SS. Eucharistiae debetur introductae sint, ut iuris divini determinationes considerandae sunt, quam ob rem, quantum fieri potest, etiam pro infantibus, et pro habitu usu rationis destitutis si quando ad Communionem admittatur urgendae erunt.

⁷ Cc. 2204 et 2230; cfr. tamen etiam c. 2201, § 1.

⁸ De patria potestate, de tutoribus et curatoribus hic agere non vacat; cfr. Maroto, *l. c.*, 434 sqs.

patria potestate exemptos habet ¹. Ius autem nostrum seu canonicum, quod praecipue in hac re attendendum est ² eos *expresse* exemptos habet pro acquisitione quasi-domicilii ³, pro constitutione sui tutoris ad agendum et respondendum in causis spiritualibus, de auctoritate tamen Ordinarii loci facienda ⁴. Haberi item potest exemptio tacita.

Ab aliquibus negotiis et iuribus absolute et *expresse* arcentur ut, e. g., a suffragio ferendo ⁵, a sepultura eligenda ⁶, ab officio testis ⁷ etc. etc.

c) *Minor pubes* generatim eodem iure regitur ac minor impubes in suorum iurium exercitio ⁸; attamen in rebus spiritualibus ipse per se agere et respondere in iudicio potest si est mas; femina vero ab anno decimo quarto expleto ⁹; potest sibi sepulturam libere eligere ¹⁰, poenas etiam latae sententiae incurrunt ¹¹. Haec iura et obligationes quod attinet; at, ob naturalem immaturitatem et imbecillitatem, minores iure positivo pluribus augentur privilegiis; habent ius ad defensorem ex officio ¹²; ad restitutionem in integrum ¹³; regressus ad indemnitatem adversus tutorem ¹⁴ etc. etc. passim ¹⁵.

d) *Persona maior* plenum habet suorum iurium exercitium: scilicet, libera est in hoc exercitio a qualibet personali, familiari aut etiam legali speciali subiectione; leges tamen iura determinantes servare tenetur, ut ipsa rei natura requirit ¹⁶.

e) *Senectus* vix in iure nostro attenditur, si excipias legem ieiunii ¹⁷ et imputabilitatem ad delicta ¹⁸.

¹ C. 89. Haec incapacitas minorum non ut eorum poena aut privatio, sed ut eorum privilegium consideranda est; Augustine, *l. c.*, I, 11.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 162; contra Blat, *De Personis*, pag. 8.

³ C. 93, § 2.

⁴ C. 1648, § 3.

⁵ C. 167, § 1, 2º.

⁶ 1224, n. 1

⁷ C. 1757, § 1.

⁸ C. 89.

⁹ C. 1648, § 3.

¹⁰ C. 1223, § 2.

¹¹ C. 2230.

¹² C. 1655, § 2.

¹³ C. 1687, § 1.

¹⁴ C. 1737.

¹⁵ Cfr. cc. 2204; 2218, § 1 et 2; 2230; 2352; 2353; 2354, § 1; 2357, § 1; 2359, § 2.

¹⁶ C. 89.

¹⁷ C. 1254, § 2.

¹⁸ C. 2218, § 1.

Sexus differentiam hoc loco Codex *expresse* non commemorat; eam tamen in iure nostro momentum habere ex pluribus canonibus demonstrari potest (cfr., e. g., c. 88, § 2 relate ad pubertatem; c. 93 circa domicilium; c. 118 circa potestatem ordinis et iurisdictionem; itemque cc. 968, § 1; 709, § 2 circa ingressum in confraternitates; c. 2218, § 1 circa, imputabilitatem etc. cfr. Maroto, *l. c.*, 420.

121. — Scholion. - De usu rationis habitu destitutis.

a) Distingui ante omnia possunt usu rationis *actu* destitutis, a destitutis *habitu*.

α) *Actu destituti* sunt ii qui rationis usu habitu gaudentes aliqua accidentali causa ipso destituuntur: tales sunt: ebrii, dormientes, vehementi passione agitati etc. ¹.

β) *Habitu destituti* usu rationis sunt: 1° *Mente capti*, quo nomine veniunt tum *amentes* ², seu usu rationis in omnibus rebus destituti, sive hi *furiosi* sint sive *quieti*; tum *dementes* seu *monomaniaci* qui scilicet aliqua idea fixa laborant quae generatim eorum usum rationis in omnibus imperfectum ad minus reddit. *Iure ecclesiastico* vigente amentes et dementes aequiparari videntur; quod tamen non impedit ut ratio habeatur imperfectae amentiae et lucidorum intervallorum in iis quae ius divinum attingunt ut, e. g. in Sacramentorum necessariorum receptione, imputabilitate morali non iuridica etc. ³.

2° *Surdi muti* et *caeci* a nativitate; itemque *surdi et muti* a nativitate qui instructione carent ⁴.

3° *Imbecilles* et *idiotae* qui defectu usus rationis ex radicali impotentia seu ex defectu organico vel ex incompleta evolutione organorum laborant.

b) Omnes usu rationis *habitu* destituti infantibus assimilantur ⁵ et proinde sui compotes non habentur ⁶.

Ad difficultatem quae in praxi oriri poterit ad agnoscendum quinam amentes, dementes, idiotae, imbecilles sint ad iudicium medicorum recurrendum erit, atque huic iudicio deferri poterit in iis quae ius ecclesiasticum spectant; circa ea vero quae ius divinum attingunt, in foro conscientiae semper veritati standum erit, nec enim fieri potest ut praesumptio iuris humani legi divinae praevaleat ⁷.

¹ De his cfr. cc. 2201, § 1 et 3; 2229, § 2, n. 2; ebrietas potest esse perfecta vel imperfecta, simplex, habitualis et affectata voluntaria vel involuntaria prout a voluntate plus minusve vel nullo modo procedit. Item somnus potest esse voluntarius etiam affectatus in causa; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 238.

² Distingui praeterea possunt amentes ex morbo effecti postquam de facto usu rationis aliquo saltem tempore gavisii sunt, et amentes ab infantia (cfr. c. 745; Torrubiano, *Novissimas instituciones de derecho canonico*, I, 238).

³ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 91, b; Maroto, *l. c.*, 431 sq.; D'Annibale, *Summula theologiae moralis* ⁴, I, n. 31, in nota 18; Gasparri, *De matrimonio* ⁵, 884.

⁴ Cfr. tamen auct. in nota praecedenti citatos et praesertim D'Annibale, n. 30.

⁵ C. 88, § 3.

⁶ Attamen quia tum imbecilles, tum idiotae, tum surdi muti et caeci, tum etiam amentes et a fortiori dementes non ex toto usu rationis carent, sed potius imperfecto gaudent, in praxi res iudicanda erit ex singulorum casuum circumstantiis, nec valde expedit hac in re regulas praeter illam quae Codice hoc canone continetur statuere; regulae enim generales in hac re saepe fallere consueverunt (cfr. Chelodi, *l. c.*, 91, b).

⁷ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 31 nota 18.

Destituti *actu* usu rationis quo tempore destituuntur a legibus adimplendis excusantur, et licet culpabiles in causa esse possint, obligationis tamen positivae suscipiendae *actu* quo usu rationis destituuntur non sunt capaces. In casu necessitatis recipere possunt sacramenta necessaria ad salutem ¹.

122. — 2° Sedes iuridica. - Magnum momentum in pluribus institutis iuridicis habet sedes iuridica personarum.

A) Varia nomina. - Persona dicitur:

α) *Incola* in loco ubi domicilium habet:

β) *Advena* in loco ubi habet quasi-domicilium;

γ) *Peregrinus* si versetur extra domicilium aut quasi-domicilium quod adhuc retinet.

Conditio peregrini in iure nostro attenditur in ordine ad obligationem aut exemptionem a legibus ², in ordine ad dispensationes ³, in ordine ad funera ⁴, ad baptismum ⁵, ad absolutionem sacramentalem ⁶, ad indulgentiarum acquisitionem ⁷, ad forum sortiendum in Urbe ⁸. In reliquis peregrinus iure communi incolarum aut advenarum regitur et parochus aut Ordinarius sui domicilii aut quasi-domicilii subiicitur.

δ) *Vagus*, si nullibi domicilium aut quasi-domicilium habeat ⁹.

Proprius vagi parochus vel Ordinarius est parochus vel Ordinarius loci in quo vagus actu commoratur ¹⁰, iisque subiicitur tum in favorabilibus tum in odiosis ¹¹.

Vagis aequiparantur pro determinando proprio parochus illi omnes qui domicilium aut quasi-domicilium solummodo dioecesanum habent ¹².

123. — B) Variae species sedis iuridicae. - *Locus originis.* Locus originis filii, etiam neophyti, est ille in quo, cum filius natus est, domicilium, aut, in defectu domicilii quasi-domicilium habebat

¹ Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 240-241; Maroto, *l. c.*, I, 433. 2, circa imputabilitatem quae delicta spectat; cfr. cc. 2201 et 2229, § 3, n. 2. Allotte de Fuye in *Dictionnaire de droit canonique* V. *Actes humains*, col. 163-164; Noval, in *Ius pontificium*, 1924, pag. 76-86.

² Cfr. c. 14, § 1.

³ Cfr. c. 1245 supra.

⁴ C. 1218 et 1221, § 2.

⁵ C. 738, § 2.

⁶ C. 881, § 1.

⁷ C. 927.

⁸ C. 1562, § 1.

⁹ C. 91.

¹⁰ C. 94, § 2.

¹¹ Cfr. etiam cc. 14, § 2; 881, § 1; 927; 1032; 1563.

¹² C. 94, § 3.

pater, vel, si filius sit illegitimus aut postumus, mater¹; non attenditur proinde locus nativitatis realis, sed locus iuridicus ubi quis nasci debuit².

Si agatur de filio vagorum, locus originis est ipsemet nativitatis locus; si de exposito, est locus in quo expositus fuit³.

Si locus nativitatis, aut domicilii aut quasi-domicilii parentum sit prorsus ignotus, quod evenire praesertim poterit in neophytis adultis recens baptizatis et conversis locus originis spiritualis seu baptismatis, qui ante Codicem generatim pro neophytis admittebatur⁴, ut locus originis haberi poterit⁵.

Expositus pro loco originis habet locum expositionis, si tamen eius parentes agnoscantur, iam expositus appellari nequit⁶.

Pro filiis adoptivis videtur duplex haberi locus originis tum patris naturalis legitimi vel matris, tum etiam patris adoptantis, quandiu filius adoptivus in eiusdem familia remanet⁷.

Probe distinguendus est locus originis a domicilio originis; *ille* enim est locus de quo agimus, ex quo nempe quis originem duxit; *hoc* vero est idem locus si ibi quis suum domicilium statuerit, quod quilibet facere praesumitur, donec contrarium probetur. Locus originis amitti non potest, potest vero amitti domicilium originis⁸.

Iure romano et civili moderno⁹ origo cives facit; iure vero nostro locus originis attenditur pro ordinatione¹⁰, pro ingressu virorum in religionem¹¹ et relate ad baptismi susceptionem¹².

124. — C) Domicilium. - α) *Notio.* - Domicilium (etymologice = domum colere) est locus ubi quis a decem annis commoratur,

¹ C. 90, § 1.

² Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 242.

³ C. 90, § 2.

Si pater duo domicilia habeat duplex ex canone erit locus originis; si pater nullibi habeat domicilium aut quasi-d., mater vero habeat, matris domicilium attenditur ex analogia (c. 20 et 90, § 1; Vermeersch, *l. c.*, 165). Quodsi in loco domicilii patris nec paroeciae, nec quasi paroeciae; nec dioeceses aut quasi-dioeceses habeantur ex generalibus iuris principiis aut locus nativitatis aut locus originis spiritualis attendendus erit (Paulo aliter Vermeersch, *l. c.*, I, 164).

⁴ Cfr. *Const. Pauli III « Cupientes »* 31 Mart. 1542.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 92, a; Maroto, *l. c.* 407.

⁶ Cc. 90, § 2 et 22; Gasparri, *De sacra ordinatione*, II, 826; D'Annibale, *l. c.*, I, 82; Blat, *l. c.*, 9; Vermeersch, *l. c.*, I, 164; Wernz-Vidal, *Ius canonicaum*, II, n. 8.

⁷ D'Annibale, *l. c.*, nota 6 contra Maroto qui, licet fateatur Codicem de hoc casu non agere, regulam tamen a Codice pro filiis non adoptivis traditam eidem applicat. Maroto, *l. c.*, 407; cfr. c. 6, 4°.

⁸ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 83 not. 10 et 13; Maroto, *l. c.*, 406; Chelodi, *l. c.*, 92 a; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 242; Vindex, *Domicilium et quasi-domicilium eorumque effectus in Codice iuris canonici* in *Ius Pontificium*, VI, 1926, pag. 38 et 53.

⁹ L. 7, C., 10, 39; Codex italicus, art. 4 et seq.

¹⁰ C. 956.

¹¹ C. 544, § 2.

¹² C. 738, § 2, Maroto *l. c.*, 468.

vel, ubi quis commoratur in praesens cum animo ibi perpetuo manendi si nihil inde avocet ¹.

Antiqui definiebant domicilium *locum perpetuae habitationis* et necessario ad illud duo requirebant: animum perpetuo ibi manendi, et factum realis habitationis ²; nunc ex verbis Codicis videtur potius dicendum haec duo elementa requiri solummodo in altera specie domicilii quod, scilicet, acquiritur statim ab initio realis habitationis; pro altera vero specie requiri solum decennalem commorationem ³.

Locus hic accipitur latissime; gradatim tamen a minori ad maiorem, a paroecia ad dioecesim. Minimus locus in quo quis possit domicilium habere est paroecia; nec sufficit proinde generatim locus paroecia minor, ut domus religiosa, hospitale etc. Attamen cum hospitale paroecia esse possit et quilibet alius pius locus possit a paroecia dismembrari et parochi curae subtrahi ⁴ videtur et ibidem domicilium acquiri posse et in casu illa loca ut parvae paroeciae considerata erunt. Ordinarie vero locus domicilii sunt paroecia, quasi-paroecia, dioecesis et loca dioecesi aequipollentia ⁵.

β) *Variae domicilii species.* - a) *Paroeciale et dioecesanum.* Quodlibet paroeciale est etiam necessario dioecesanum, non e contra. Facilius dioecesanum quam paroeciale acquiritur. Dioecesanum a Codice introductum est ⁶.

Domicilii aut quasi-domicilii dioecesani effectus est ut per illud quis proprium sortiatur Ordinarium loci eique in omnibus subiiciatur ⁷.

b) *Personale seu proprium et mutuatum: illud personarum sui iuris; hoc personarum non sui iuris proprium est* ⁸.

c) *Necessarium seu legale et voluntarium seu liberum* prout

¹ C. 92, § 1.

Ex hoc altero modo acquirendi domicilium, si quis alicubi commoretur cum animo ibidem perpetuo manendi, si nihil inde avocet, a primo die commorationis ibi domicilium habet; unde, etsi de facto postea commorari desinat, quia aliquid eum inde avocavit, tamen saltem pro tempore, etiam brevissimo, quo ibi habitavit, ibidem domicilium habuit ad omnes effectus iuridicos: conditio enim *si nihil inde avocet* conditio resolutive est, quae factum et ius exsistens dissolvit; requiritur autem ad factum exsistens destruendum ut quis abscedat cum animo non amplius revertendi. Animus autem ibidem perpetuo manendi in eo qui alicubi suam habitationem statuit haberi praesumitur, si in hoc faciendo nulum diem ad quem determinaverit (Vermeersch, *l. c.*, 166, 3).

² Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, n. 83.

³ Cfr. Vermeersch, *l. c.* I, 166, 3; Maroto, *l. c.*, 411, in notis; sunt tamen qui doceant animum requiri pro utraque specie, sed in domicilio decennalis commorationis praesumi praesumptione iuris et de iure: ita Chelodi, *l. c.*, 92 b. Doctrina diversa in idem practice incidit; verbis tamen legis nostra opinio magis cohaerere videtur. Cfr. etiam Wernz-Vidal, *l. c.*, pag. 10, nota 2.

⁴ Cc. 1368 et 464, § 2.

⁵ C. 92, § 1.

⁶ C. 92, § 3.

⁷ C. 94, § 1.

⁸ Maroto, *l. c.*, 410.

legis imperio necessario acquiritur et servatur¹, aut libere a personis sui iuris.

Domicilium aut quasi-domicilium mutuatum est species domicilii legalis seu necessarii. Necessarium tamen non necessario est mutuatum, sed proprium et personale esse potest, e. g., quasi-domicilium et domicilium religiosorum item illius qui ex lege commorationem suam in aliquo loco ultra decennium protrahere debet².

d) *Individuale et iuridicum; illud personis physicis, hoc personis iuridicis convenit*³.

γ) *Modus acquirendi domicilium.* - Ut ex ipsa domicilii ecclesiastici notione patet, duplex ex iure vigente est modus acquirendi domicilium: alter ex facto *decennalis completae* commorationis; alter ex qualibet *commoratione cum animo ibidem perpetuo manendi*⁴. Quod quidem de domicilio libero ab aliis non mutuato valet; domicilium enim necessarium solo legis imperio acquiritur et servatur⁵.

a) Codex loquitur de *decennio completo*, completum autem censetur etsi aliquantulum interruptum, e. g., per aliquos menses singulis annis, quo casu menses interruptionis necessario supplendi non sunt, quia hic tempus non continuum sed completum requiritur⁶.

b) Animus⁷ ibidem perpetuo manendi ex variis indiciis praesumi potest in foro externo; in foro interno sufficit veritatem attendere⁸. Talia signa sunt: domum alicubi emere ad ibi commorandum, eo bona transferre, in aliquo loco officium stabile exercere, etc.⁹.

δ) *Effectus domicilii.* - Per domicilium suum quisque parochum et Ordinarium sortitur¹⁰.

Si duo quis domicilia habeat duos item parochos et Ordinarios proprios habere potest, et nisi iure prohibeatur¹¹, alterutrum adire poterit. Atque hi effectus proprii sunt domicilii tum liberi, tum necessarii seu legalis.

¹ Cfr. e. g., cc. 88, § 3 coll. 93, § 2; 93, § 1; 671, n. 2; 2298, n. 2 etc.

² Cfr. Vindex, l. c., pag. 48.

³ Maroto, l. c., 410; c. 1560, n. 2-3.

⁴ C. 92, § 1.

⁵ C. 93.

⁶ Vermeersch, l. c., 166, 3; Vindex, l. c., in *Ius Pontificium*, VI, 46-47.

⁷ Nota insuper a Codice requiri animum ibidem permanendi, non voluntatem permanendi; quod diversum est; potest enim animus sine voluntate haberi ut, e. g., si quis aliquo se conferat ex necessitate studiorum, aut negotiorum gerendorum aut ex quavis alia necessitate, quo tamen se conferre nolle ob incommoda quae ibi necessario sibi occurrere certo scit (Cfr. Blat, l. c., pag. 11).

⁸ Cfr. D'Annibale, 83.

⁹ Gasparri, *De sacra ordinatione*, 829; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 247; Vindex, l. c., in *Ius Pontificium*, VI, 43; Chelodi, l. c., 92 in nota; quae tamen signa non requiruntur necessario. Wernz-Vidal, l. c., II, a. 11.

¹⁰ C. 94, § 1.

¹¹ Cfr. cc. 956; 1216, § 2; 1218, § 1.

Difficultas oriri potest circa paroecias personales quae, ut gentilitiae et militares proprium territorium a quolibet alio definitum non habent. Circa ipsas hoc affirmandum videtur, tales paroecias, quae de iure communi vigente sine speciali S. Sedis interventu admitti non possunt, non posse sedem iuridicam, domicilium aut quasi-domicilium constituere, earumdemque parochos suos subditos sortiri non ex domicilio aut quasi-domicilio, sed ex exemptione quam subditi eorum obtinent creatione talium paroeciarum a proprio paroco. Idemque affirmandum videtur de personis quae ex c. 464, § 2, auctoritate Episcopi a proprio paroco exemptione donentur ¹, ut hospitalia, domus religiosae etc.

ε) *Cessatio domicilii*. - Domicilium liberum semel acquisitum non amittitur nisi discessione a loco, animo non revertendi ²; domicilium vero necessarium sola legis aut Superioris dispositione amittitur.

Non sufficit ergo ad domicilium amittendum discessio e loco etiam ad plures annos contracta, e. g., eius qui alio studiorum causa se confert; nec item sufficit animus discedendi etiam externe manifestatus disiunctive sumptus, sed utrumque simul elementum requiritur; Codex enim *discessionem cum animo* requirit ³.

Si quis e loco prioris domicilii discedat et alibi alterum domicilium acquirat, non necessario dicendus est primum domicilium amisisse praesertim si primum domicilium originis domicilium erat; sed videndum est utrum una cum discessione coniunctus fuerit animus non amplius illuc revertendi.

Mulier quae, matrimonio domicilium viri sui necessario acquirit ⁴ et retinet, domicilium antiquum amittit ⁵, attamen id ante contractas nuptias non fit ⁶. Si vero animus non revertendi habeatur una cum discessione, tunc domicilium amittitur, etsi alibi nullum contrahatur et quis huc illucque vagetur. Ex quibus patet facilius acquiri quam amitti posse domicilium, quod factum est ne plures personas inter vagos adnumerare cogemur ⁷.

Domicilium necessarium retineri praesumitur etiam post factum quo inductum fuerat ⁸.

¹ Paulo aliter Santamaria, *l. c.*, I, 123-125.

² C. 95.

³ Cl. Maroto et post ipsum Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 245, docent amitti domicilium, mutatione animi externe manifestata, ante decennium etsi discessio realis non habetur (cfr. Maroto, *l. c.*, n. 411, pag. 387); at id verum non videtur nec cum c. 95 concordari potest. Cfr. etiam D'Annibale, *l. c.*, 83 et in nota 14; Wernz, *Ius decretalium* IV², n. 177, nota 190; Toso, *l. c.*, *De personis*, I, pag. 24; Chelodi, *l. c.*, 94; Vermeersch, *l. c.*, 170; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, n. 11; Santamaria, *l. c.*, I, 127.

⁴ C. 93, § 1.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, 166, 4 et 167.

⁶ Cfr. Rotam R. in *Parisiens.* 27 Ian. 1912 et 5 Mai. 1914; Wernz-Vidal, *l. c.*, n. 11, nota 5.

⁷ Cfr. fr. 29, D, 50, 1 = *Difficile est sine domicilio esse quemquam*.

⁸ Cfr. Maroto, *l. c.*, 411 in nota; Chelodi, *l. c.*, 94.

125. — D) Quasi-domicilium. - α) *Notio.* - Quasi-domicilium est locus ubi quis commoratur cum animo ibidem permanendi saltem ad maiorem anni partem, si nihil inde avocet; vel, ubi quis reapse ad maiorem anni partem commoratur ¹.

Sicut domicilium ita et quasi-domicilium, quod ad facilius legalem sedem acquirendam inductum est iure ecclesiastico, duobus modis acquiri potest: aut solo facto commorationis ad maiorem anni partem protractae etiam sine animo ibidem permanendi; aut reali, etiam unius diei commoratione, una cum animo ibidem ad maiorem anni partem permanendi.

β) *Variae species.* - Divisiones quasi-domicilii eadem ac domicilii sunt, nempe: paroeciale et dioecesanum, personale et mutuum; necessarium et liberum ².

γ) *Modus acquirendi.* - Ut dictum est in notione quasi-domicilii tradenda duplex distinctus est modus illud acquirendi.

Commoratio debet esse ad maiorem anni partem protracta, annum supputando 365 diebus, non prout est in calendario ³ et de momento ad momentum ⁴.

Commoratio autem, quae cum animo ibidem permanendi ad maiorem anni partem coniuncta esse debet, oportet ut sit commoratio animo ibidem inhabitandi ad modum familiarum loci, licet domum propriam aut fortunarum rerumque summam non requirat ⁵.

Cum Codex non requirat commorationem continuam ad maiorem anni partem interruptio forte unius mensis ab initio usque ad finem, obstare acquisitioni quasi-domicilii non videtur.

Si animus commorandi ad maiorem anni partem habeatur statim a primo momento commorationis quasi-domicilium acquiritur; animus autem variis indiciis praesumi potest: post menstruam commorationem praesumitur praesumptione iuris ⁶.

Quando habetur realis commoratio ultra maiorem anni partem, animus non requiritur aut praesumptione iuris et de iure adesse praesumitur ⁷.

¹ C. 92, § 2.

² Disputant auctores utrum haberi possit ex iure vigente quasi-domicilium necessarium seu legale. Affirmat Maroto, *l. c.*, 413, 2° ex iuris veteris interpretatione; negat Vermeersch ex verbis c. 93, § 1 ubi solummodo de domicilio, non de quasi-domicilio *necessario* sermo habetur (Vermeersch, *l. c.*, 167). Quidquid de hac controversia est, certum est haberi posse quasi-domicilium *necessarium* pro religiosis et insuper, saltem ex analogia legali, (c. 20) etiam pro uxore et minoribus etc. si persona a quibus isti pendunt solum quasi-domicilium habeat; hoc ipse Vermeersch admittit. Cfr. Vermeersch, *l. c.*, 167 et 171, Prümmer, *Manuale iuris canonici* ¹, 55; Wernz-Vidal, *l. c.*, 12; Vindex, *l. c.*, in *Ius pontificium*, VI, p. 49.

³ C. 32, § 2.

⁴ C. 34, § 2.

⁵ Cfr. Blat, *De personis*, pag. 10.

⁶ Cfr. *Instruct. S. Off.* 7 Iunii 1867; Rota R. in *Prisiens*. 5 Mai. 1914; Toso, *l. c.*, p. 20.

⁷ Cfr. tamen Chelodi, *l. c.*, 92, pag. 153, nota 4 et Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 14, nota 14, ubi affirmatur etiam de iure vigente eum qui praeter intentionem alicubi moratur ultra sex menses ibidem quasi-domicilium non acquirere; quae assertio litterae Codicis contradicere videtur.

8) *Effectus quasi-domicilii*. - Effectus quasi-domicilii iidem sunt ac domicilii ¹; per illud enim aequae ac per domicilium suum quisque parochum et Ordinarium sortitur.

Attamen quandoque parochus aut Ordinarius proprius ratione domicilii parcho et Ordinario quasi-domicilii praefertur, e. g., pro determinando domicilio necessario ²; aliquando unice attenditur ³; quandoque parochus proprius habetur etiam sine quasi-domicilio ⁴.

ε) *Amissio quasi-domicilii*. - Quasi-domicilium liberum cessat discessione a loco cum animo non amplius revertendi ⁵; circa quod, proportionem servata, eadem valent quae de amissione domicilii diximus.

126. - E) De domicilio necessario. - α) Domicilium et quasi-domicilium necessarium essentialiter differunt a libero, licet eosdem effectus pariant. Acquiruntur enim et retinentur sola legis aut Superioris dispositione; nec animum commorandi, nec ipsam commorationem requirunt.

Habetur tamen et domicilium et quasi-domicilium necessarium quod realem requirit commorationem, e. g., si quis in carcere alicubi detrudatur ultra sex menses aut ultra decennium ⁶.

β) Domicilio necessario gaudent personae non sui iuris ut uxor a viro legitime non separata ⁷, infantes iisque aequiparati, minores qui domicilium respective viri, tutoris et curatoris habent necessario; uxores tamen etiam non separatae et minores infantia egressi possunt sibi quasi-domicilium liberum una cum domicilio necessario

¹ C. 94.

² C. 93, § 1.

³ Cfr. c. 956.

⁴ C. 1097; Vermeersch, *l. c.*, 167.

⁵ C. 95.

⁶ Vindex, *l. c.*, in *Ius pontificium*, VI, p. 48.

⁷ Utrum uxor a viro malitiose deserta, possit, ad normam c. 93, § 2 obtinere proprium ac distinctum domicilium?

Resp. Negative nisi a iudice ecclesiastico obtinuerit separationem perpetuam aut ad tempus indefinitum; C. I. 14 Iulii 1922, ad I.

Ex qua responsione patet uxorem non considerari in ordine ad acquirendum novum liberum domicilium capacem nisi sententia ordinarii iudicis accesserit separationem indefinitam concedens vel causa separationis propria auctoritate factae fuerit adulterium ab altera parte commissum nec condonatum aut compensatum. Haec causa unica est separationis perpetuae instituendae etiam sine iudicis sententia (c. 1129-1130), aliae causae (1131) ius ad perpetuam separationem dare possunt, sed praevia iudicis sententia (Cfr. *Monitore ecclesiastico*, 34, pag. 339-340; paulo aliter Toso, *l. c.*, pag. 20; cum Blat, *l. c.*, pag. 13; cfr. etiam responsum Commissionis eiusdem diei et anni ad XIV apud *Monitore*, *l. c.*, pag. 344).

cumulare¹; uxores legitime separatae possunt et libero gaudere domicilio.

Ratio ob quam infans nec domicilium nec quasi-domicilium proprium habere potest est quia ad acquisitionem domicilii animus requiritur qui animus actum humanum, cuius incapax est infans, supponit. Minores autem et uxores domicilium proprium acquirere nequeunt quia ex legis praescripto a marito vel a patria potestate pendent, qua dependentia perdurante, animus perpetuo alicubi manendi, haberi iuridice nequit².

γ) Si persona a qua aliquis mutuatur domicilium necessarium plura domicilia habeat, etiam persona dependens, e. g., uxor, infans, minor plura domicilia habebit³; itemque si sit vaga, vaga etiam erit persona dependens⁴.

δ) Domicilium necessarium per se excludere non videtur domicilium liberum, et a fortiori quasi-domicilium liberum. Pro quasi-domicilio id clare affirmatur a Codice⁵; pro domicilio id videtur sequi ex generali principio quo cuique ius est suum domicilium ubi mavult statuere⁶; Codex tamen id excludere videtur in c. 93⁷.

127. — F) Pluralitas domiciliorum. - α) Ex hucusque dictis de domicilio iam clare patet aliquem duo domicilia voluntaria habere posse, ut si quis decem annis completis, singulis annis per aliquot menses, quattuor, quinque vel sex, in diversis locis commoretur; aut si quis proprio iam gaudens domicilio alibi cum animo tamen ad primum locum revertendi per decennium commoretur; aut etiam in duobus locis commoretur cum animo in utroque loco perpetuo manendi⁸; contra tamen atque admittebatur ab auctoribus ante Codicem, domicilium necessarium una cum libero haberi non potest⁹.

Est vero et alia species domicilii necessaria¹⁰, quod domicilium liberum excludere non videtur ut si persona sui iuris ad poenam luendam aut ex alia causa alicubi ad completum decennium commorari cogatur, ibi certe¹¹ domicilium acquirit et tamen vetus, si animum habeat revertendi, non amittit¹².

¹ C. 93.

² Santamaria, *l. c.*, I, 125-126.

³ Cfr. Toso, *l. c.*, pag. 21.

⁴ Santamaria, *l. c.* I, 125.

⁵ C. 93.

⁶ D'Annibale, *l. c.*, 85; Maroto, *l. c.*, 411.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, I, 166, 4.

⁸ Cfr. Maroto, *l. c.*, 410, *quaeritur*; Vermeersch, *l. c.*, I, 166, 4; Chelodi, 92, c; D'Annibale, *l. c.*, I, 84, nota 23; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 13-14.

⁹ C. 93; Vermeersch, *l. c.*, I, 166, 4; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 13.

¹⁰ Cfr. cc. 671, 2° et 2298, 8°.

¹¹ C. 92, § 1.

¹² Cfr. fr. 27, § 3, D. 50, 1; Ojetti, *Synopsis*³, n. 1877.

β) Planum pariter est aliquem domicilium cum quasi-domicilio cumulare posse; quod de domicilio necessario cum quasi-domicilio libero clare affirmatur a Codice ¹; at ex dictis etiam libero domicilio et quasi-domicilio applicari debet; etenim cum quis domicilio gaudens libero si alio se conferat cum animo revertendi, domicilium non amittat et, si in alio loco ad maiorem anni partem commoretur ibi quasi-domicilium acquirat, clare patet facile occurrere posse cumulationem domicilii cum quasi-domicilio libero.

γ) Non item planum est utrum quis possit duo simul habere quasi-domicilia. At etiam id affirmandum est saltem de quasi-domicilio quod quis ex commoratione ad maiorem anni partem sine animo commorandi acquirat: potest enim aliquis quasi-domicilio gaudens, quasi-domicilio retento, alio se conferre ibique ad maiorem anni partem commorari, et in casu tum in loco primo tum in altero quasi-domicilium habebit; in primo, quia cum animum haberet revertendi illud quasi-domicilium non amisit ²; in altero, quia, cum ibi ad maiorem anni partem commoratus sit ³ ibidem quasi-domicilium obtinuit ⁴.

Potest item quis quasi-domicilium necessarium ⁵ et simul quasi-domicilium liberum habere ⁶.

128. — G) De domicilio religiosorum. - Religiosi, cum vi professionis velle et nolle habere desinant, generatim domicilium aut quasi-domicilium habent necessarium, proprium tamen, non mutuatum. Necessitas haec generatim a superiorum voluntate pendet, non a legis dispositione; quandoque tamen ex iure singulari aut speciali, e. g., pro congregationibus monasticis singulas domos sui iuris habentibus, ex ipsa legis dispositione ⁷.

¹ C. 93.

² C. 95.

³ C. 92, § 2.

⁴ Docet Vermeersch, *Epitome*, I², 184 generatim animum commorandi duobus in locis ad maiorem anni partem haberi non posse et ideo duo quasi-domicilia libera non esse possibilia pro eadem persona. Sed contra est quod haberi possit animus remanendi alicubi ad maiorem anni partem et tamen de facto in alio loco commoratio ultra sex menses protrahatur, quod et ipse *clmus* Auctor admittit. Insuper cum ad amittendum quasi-domicilium requiratur animus non amplius ad prius revertendi, facile patet retineri posse simul prius quasi-domicilium, quod, legitime acquisitum, non fuit amissum quia animus habetur revertendi vel intra vel post unum aut plures annos et etiam alterum aut tertium acquiri posse tum ex commoratione cum animo, tum ex sola commoratione. Codex non requirit ad admittendum quasi-domicilium animum non revertendi intra annum, sed simpliciter animum non revertendi (cfr. Vindex, *l. c.*, in *Ius pontificium*, VI, 50-52).

⁵ C. 93, § 1 si quasi-domicilium vir, curator aut tutor habeant.

⁶ C. 93, § 2.

⁷ Cfr. tamen Vermeersch, *l. c.*, I, 171 et in *Periodica de re canonica et morali*, t. IX, pag. (7-8) ubi affirmat domicilium religiosorum esse necessarium et mutuatum a domo religiosa vel a Provincia etc. non proprium.

Acquirunt autem religiosi domicilium aut quasi-domicilium necessarium ipsa adscriptione seu assignatione determinatae domui religiosae ante factum realis commorationis ¹.

In religionibus antiquis, ubi singuli monachi determinatae domui seu monasterio ab ingressu in religionem adscribuntur, ibidem semel ac professionem emiserint domicilium obtinent; habent enim animum, obedientiae subordinatum, ibidem permanendi in perpetuum ².

In aliis vero religionibus difficilius domicilium; facilius quasi-domicilium acquiri poterit, cum enim quaelibet assignatio domui determinatae precaria sit a voluntate superiorum pendens, ita assignatus animum perpetuo ibi manendi habere nequit et domicilium solummodo ex decennali commoratione completa ibidem acquirere poterit; facilius tamen acquiri potest quasi-domicilium, quia assignationes singulorum religiosorum domui determinatae licet precariae sint, generatim tamen ad tempus determinatum ultra maiorem anni partem fieri consueverunt, e. g.; ad triennium, ad annum etc.

Potest insuper religiosus domicilium habere dioecesanum et quasi-domicilium paroeciale; si nempe in dioecesi a decennio commoratus sit vel commoretur cum animo ibidem perpetuo manendi, at non commoretur in determinata paroecia ³. Attamen sive domicilium sive quasi-domicilium religiosorum non eosdem parit effectus ac domicilium laicorum et clericorum saecularium.

Minores prohibentur proprium et liberum habere domicilium ⁴; si tamen minor religionem ingrediatur, domicilium aut quasi-domicilium religiosum necessarium substituere videtur cum domicilio eorum quibus de iure ante professionem subiiciebatur; evacuatur enim professione religiosa potestas illorum et a superiorum potestate substituitur ⁵. Hos autem effectus quaelibet etiam temporanea professio producit, non vero simplex in novitiatum ingressus; professione enim persona religioni mancipatur, non ingressu in novitiatum.

Ex quibus patet domicilium religiosorum esse quidem domicilium necessarium; differre tamen a domicilio necessario uxorum et minorum ⁶ in hoc praesertim quod illud a lege, hoc a Superiorum voluntate generatim pendet.

Doctrina de religiosorum domicilio applicanda etiam videtur societatibus in communi sine votis viventium ⁷.

129. — H) De domicilio personarum moralium. — Personae morales seu iuridicae eodem modo ac personae physicae proprio gau-

¹ Vermeersch, *l. c.*, 171; *Periodica*, *l. c.*, (8).

² C. 92, § 1.

³ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, IX, (8).

⁴ C. 93.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, IX (8).

⁶ C. 93.

⁷ Prümmer, *l. c.*, 55.

dent domicilio; ibi autem illud habere praesumuntur ubi legitime erectae sunt ¹.

Si persona moralis sit collegialis, cum domicilio etiam quasi-domicilium habere poterit; ut, si ad tempus in alio determinato loco transferatur cum animo revertendi; vel etiam duo domicilia habere poterit si, e. g., Provincia religiosa duobus in locis sedem suam iuridicam aequali iure statuatur ².

130. — I) Sedis iuridicae notae historicae.

α) Institutum domicilii a iure romano in ius canonicum transiit. Romani admiserunt pluralitatem domiciliorum, libertatem in illud eligendo, et, pro casibus specialibus, domicilium necessarium etc. ³; attamen Ecclesia institutum istud sua evolutione reformavit et melius determinavit ⁴.

β) Institutum iuridicum quasi-domicilii nec ius romanum nec Codices moderni agnoscunt; in Ecclesia saeculo XIII ex erronea l. 2, C, 3, 24, interpretatione, introduci coeptum est. Nostris usque diebus circa illud multa indeterminata habebantur praesertim circa tempus et animum ad illud contrahendum necessaria: dubia haec resolvit Codex c. 92, § 2 ⁵.

γ) Codices civiles moderniores, eorumque interpretes distinguunt domicilium a residentia, itemque residentiam a commoratione. *Domicilium* vocant relationem existentem inter personam aliquam et locum ubi persona reputatur praesens in ordine ad iurium et obligationum suarum exercitium; *residentiam* locum ubi quis habitualiter commoratur; *commorationem* vero locum ubi quis accidentaliter commoratur.

Domicilium autem aut generale aut speciale, electivum aut coactum aut necessarium seu legale distinguunt ⁶.

131. — 2° **Necessitudo.** - Altera circumstantia capacitatem iuridicam personarum modificans est necessitudo quae definitur: « Propinquitas personarum, natura aut iure, seu civili seu canonico constituta » ⁷ triplex est *naturalis*, *legalis*, *spiritualis*, prout naturali concubitu licito vel illicito, lege civili aut ecclesiastica oritur. Codex hoc loco agit solummodo de necessitudine naturali quae ex copula carnali oritur, quaeque *consanguinitas* vocatur, et

¹ Maroto, l. c., 409; hoc valet praesertim de personis non collegialibus vel quae haerent certo loco; cfr. Vindex, l. c., in *Ius Pontificium*, VI, p. 44.

² Cfr. Maroto, l. c., 410; 411, 1°; 412; 415, 3°.

³ Cfr. Bonfante, l. c., p. 59; Ferrini, l. c., 69.

⁴ Chelodi, l. c., 93.

⁵ Cfr. Chelodi, l. c., 93; Aichner-Friedle, *Compendium iuris ecclesiastici* ¹², p. 594, sq. § 164; Wernz, l. c., n. 177 praesertim in notis.

⁶ Cfr. Pietrocola e Müller, *Codice civile italiano annotato* ar. 16-19; Loris, *Compendio di diritto civile*, I, p. 85, sq.; Pacchioni, *Elementi di diritto civile* ², n. 99 et seq.

⁷ D'Annibale, l. c., I, 60.

de legali quae oritur ex matrimonio rato, quaeque *affinitas* ¹ vocatur ².

132. — A) Consanguinitas. - a) *Notio.* - Consanguinitas (etymologice *sanguinis* coniunctio; graece συγγένεια φυσική) est propinquitatis naturalis, seu vinculum morale « personarum ab eodem stipite descendantium carnali propagatione contractum » ³.

Ad recte intelligendam doctrinam de consanguinitate necessariae sunt notiones stipitis, gradus, et lineae.

α) *Stipes* est persona vel personae a quibus tanquam a radice procedunt aliae personae de quarum consanguinitate quaeritur. Stipes potest esse simplex aut multiplex: primum habetur cum est unica persona quae successive cum variis personis filios procreavit; multiplex habetur ordinarie cum repraesentatur a patre et matre ⁴.

β) *Gradus* est mensura, qua una persona ab altera consanguinitate distat in eadem linea ⁵. Gradus potest esse simplex aut mixtus. In linea transversali seu collateralis gradus canonici differunt a gradibus iuris civilis ⁶.

γ) *Linea* est series personarum consanguinearum qua varii gradus consanguinitatis distinguuntur. Est *directa* si personae, altera ab altera, genitae sunt; eaque *descendentalis* si a parentibus ad filios descendat; *ascendentalis* si a parentibus ad avos ascendat.

Est *transversalis* seu *obliqua* seu collateralis, si personae consanguineae descendant quidem a stipite communi, sed altera ab altera non descendant.

Linea collateralis potest esse *aequalis* aut *inaequalis* prout personae de quarum consanguinitate quaeritur eodem vel diverso gradu a communi stipite descendant.

b) Divisio. - Consanguinitas est:

α) *Legitima et illegitima:* prout generatio naturalis quae eius fundamentum est ex iustis nuptiis vel ex copula illicita facta est. Haec distinctio in iure ecclesiastico parvi fit, quia ibi consanguinitas

¹ Auctores qui ante Codicem scripserunt affinitatis vinculum naturale habent; quod quidem ex iure canonico tunc vigente verum erat, quia tunc ex copula solummodo, etiam illicita affinitas oriebatur, de iure tamen nunc vigente id amplius affirmari nequit, et vinculum mere legale est, nec aliquid in ipsum influit copula; cfr. auctores ante Codicem: Gasparri, *De matrimonio* ³, 750, et 799; Wernz, *Ius decretalium*, IV^a, n. 426; Chelodi, *l. c.*, 65, b; Blat, *l. c.*, etiam post Cod. affinitatem vinculum naturalem habet; cfr. Blat, *l. c.*, pag. 20.

² De cognatione legali lege civili inducta et ab Ecclesia admissa cfr. cc. 1059 et 1080; de cognatione vero spirituali cc. 768; 763, § 2; 797; 1079; 1990.

³ Wernz, *l. c.*, IV^a, n. 407.

⁴ Wernz, *l. c.*, 408, II.

⁵ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 61; Wernz, *l. c.*, 408, IV; Noldin, *De sacramentis* ^{1a}, 590, 3; Gasparri, *De matrimonio* ³, 752, etc. quorum operum doctrina hic exponitur.

⁶ Apud nos et gallos necnon germanicos populos; anglo-americani eandem ac Codex noster retinent computationem. Vermeersch, *Theologiae moralis principia*..., II, 543.

attenditur praecipue in ordine ad matrimonia contrahenda; aliter in iure civili ubi attenditur relate ad hereditarias successiones.

β) *Plena et semiplena*: illa ex utriusque parentis, sanguinis communione oritur et filii ita geniti *germani* appellantur; haec ex singulari stipite oritur, et tunc si stipes est vir filii *consanguinei* specifice, si femina *uterini* appellantur.

γ) *Simplex aut multiplex*: prout stipes unicus vel multiplex habetur ¹.

c) *Notae historicae*. - Consanguinitatem influxum in relationibus iuridicis naturalibus et positivis exercere ipsa lex naturalis docet, et omnium populorum iura plus minus restrictive admiserunt, praesertim in relationibus familiaribus ordinandis et in successione hereditariis. Omnes enim populi si Assyrios et Persas excipias qui nuptias filiorum cum propria matre permiserunt, matrimonium, in primo saltem gradu lineae rectae, prohibuerunt, in linea vero collateralis apud varios populos permissae sunt facilius nuptiae etiam in primo gradu. Romani tamen severiori iure usi sunt, quod primis saeculis Ecclesia sua praxi et observantia partim saltem canonizasse videtur.

De vi autem consanguinitatis in hereditarias successiones ad iuris civilis tractatus remittimus; ius naturale circa hanc materiam invenire poteris apud theologos et philosophos catholicos ².

d) *Modus computandi*. - Consanguinitas computatur per lineas et gradus ³.

α) *In linea recta* unicus modus in computanda consanguinitate, iure tum canonico tum civili servatur qui recte hac regula enuntiatur: In linea recta, tot sunt gradus quot generationes, seu quot personae stipite dempto ⁴.

β) In linea obliqua seu collateralis computatio graduum canonica differt a civili seu romana seu moderniori nostrarum regionum, praeter Anglo-Americanos ⁵.

¹ E. g., si duo fratres Silvius et Ioannes ducant uxores duas consobrinas sorores Silviam et Ioannam: filii eorum erunt consanguinei in secundo gradu ex parte patrum, in tertio ex parte matrum; alios modos multiplicandi consanguinitatem cfr. apud auctores passim: Wernz, l. c., 408, I, 4.

² Cfr. e. g., breviter et succincte apud Noldin, *De praeceptis* ¹⁵, n. 554; fusius apud Cathrein, *Filosofia morale*. Traduz. ital. Tommasi, vol. II, pag. 360 et sq.

³ C. 96, § 1.

⁴ C. 96, § 2.

Nomina consanguineorum in linea recta descendentali sunt primo gradu pater et filius; secundo nepos, tertio pronepos, quarto abnepos, quinto adnepos, sexto trinepos; in linea feminili mater et filia, secundo neptis, tertio proneptis, quarto abneptis, quinto adneptis, sexto trineptis. In linea ascendentali sunt secundo pater et mater cum avo et avia; tertia proavus et proavia; quarto abavus et abavia; quinto atavus et atavia; sexto tritavus et tritavia.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Theologiae moralis*..., II, 543.

1° Ius nostrum hac regula utitur: « Si tractus uterque sit aequalis tot sunt gradus quod generationes in uno tractu lineae; si duo tractus sint inaequales, tot gradus quot generationes in tractu longiore » ¹.

Hac igitur computatione fratres sunt in primo gradu consanguinei; patruels seu filii duorum fratrum in secundo gradu, patruels magni in tertio etc.; habetur enim in primo casu unica, in altero duae, in tertio tres generationes.

2° *Ius vero civile* hac utitur regula: tot sunt gradus consanguinitatis in linea collateralis, quot in utroque latere personae, seu generationes stipite dempto.

Itaque ad computandos gradus hoc modo ascenditur ab uno latere ad stipitem communem et inde descenditur ad personam alterius lateris de cuius consanguinitate quaeritur; vel descenditur a persona unius lateris ad stipitem et inde ascenditur ad personam alterius lateris prout linea collateralis ascendentis erit aut descendentalis; totque sunt gradus quot personae occurrunt in ascensione et descensione, stipite dempto; e. g., duo fratres sunt in secundo gradu, quia hoc modo computando tres personae occurrunt; fratres patruels in quarto, quia duae personae in unoquoque latere, dempto stipite, habentur ².

¹ C. 96, § 3.

² *Schemata* consanguinitatis, quae et *arbores* consanguinitatis, vario modo a variis populis confecta sunt: scalae figura usi sunt romani (cfr. apud Ferrini, *Manuale di Pandette* ³, 68 scalam romanorum in *Institutionibus* relatam, postea in textu latino deperditam nunc autem ex textibus graecis a Ferrini reimpressam); populi germanici figura *corporis humani*; auctores ecclesiastici inde a tempore S. Isidori communis figura *arboris* usi sunt (Wernz, *l. c.*, IV², 408, nota 11).

Lubet hic nomina seu appellationes consanguineorum a romanis adhibitas referre:

I. In linea recta ascendentali paterna: 1° gradu: Pater; 2° gr. avus 3° gr. proavus; 4° gr. abavus; 5° atavus; 6° tritavus; posteriores appellationes propriae desiderantur.

In eadem linea ascendentali materna eadem appellationes nempe: mater, avia, proavia, abavia, atavia, tritavia.

II. In linea descendentali directa paterna: 1° gradu, filius; 2° nepos; 3° pronepos; 4° abnepos; 5° adnepos; 6° trinepos.

In linea eadem feminili eadem appellationes, seu: filia, neptis, proneptis, abneptis, adneptis, trineptis.

III. In linea collateralis ascendentali: α) paterna: 1° gradu: fratres et sorores; 2° patruus = frater patris; amita = soror patris; 3° Patruus magnus = frater avi; amita magna = soror avi; 4° propatruus = frater proavi; proamita = soror proavi.

β) Eadem linea, sed materna: 1° gradu: fratres et sorores; 2° Avunculus = frater matris; matertera = soror matris; 3° avunculus magnus = frater aviae; matertera magna = soror aviae; 4° proavunculus = frater proavi; promatertera = soror proaviae.

IV. In linea collateralis descendentali paterna: 1° Fratres et sorores: 2° Patruels = filii duorum fratrum; amitini = filii fratris et sororis (*cugini primi paterni*); 3° Patruels magni = quorum avi sunt fratres; amitini magni = quorum avus et avia sunt frater et soror (*cugini secundi p.*); 4° Propatruels = quorum proavi sunt fratres; proamitini = quorum proavus et proavia sunt frater et soror (*cugini terzi p.*).

V. In linea collateralis descendentali materna: 1° fratres et sorores; 2° *Consobrini* = filii duarum sororum aut sororis et fratris; (*cugini primi materni*); 3° *Sobrini* = quorum

e) *Influxus consanguinitatis in relationibus iuridicis ecclesiasticis.* - Consanguinitas in iure canonico attenditur praecipue quatenus impedimentum matrimoniale est ¹.

Praeterea consanguinitas alia etiam operatur in iure canonico: e. g., in primo et secundo gradu consanguineus cum Cardinali a cardinalatu arceatur ²; consanguinitas cum Ordinario loci a munere administratoris dioecisani arcet ³, itemque ab Officio Vicarii generalis ⁴ et multa alia ⁵.

133. — B) De affinitate. - a) *Notio.* - Affinitas (etymol. ad fines; graece ἀγγιστεία) est necessitudo seu propinquitas personarum legalis inter coniugem et consanguineos alterius partis existens ex matrimonio rato exorians ⁶.

Codex institutum iuridicum affinitatis canonicae in Ecclesia inde saltem a saeculo XIII vicens, quo affinitas ex copula sive licita sive illicita oriebatur, prorsus reformavit et ad iuris romani et codicum civilium modernorum principia, quibus copula non attenditur, rediit ⁷.

Dicitur autem in definitione affinitas oriri inter coniugem et alterius coniugis consanguineos; non igitur inter coniugem et coniugem ⁸; nec inter consanguineos coniugis et consanguineos alterius coniugis, quia affinitas affinitatem non parit. Dicitur deinde oriri ex matrimonio rato aut rato et consummato ⁹; non sufficit ergo matrimonium invalidum putativum etiam inter christianos, nec legitimum inter infideles contractum, nec probabilius validum inter fidelem et infidelem, quia talia matrimonia non sunt in sensu Codicis matrimonia valida rata aut rata et consummata ¹⁰.

avus et avia sunt frater et soror aut quorum aviae sunt sorores (*cugini secundi materni*); 4° Sobrini magni = quorum proavus et proavia sunt frater et soror; aut quorum proaviae sunt sorores (*cugini terzi materni*).

VI. In linea descendentali inaequali collateralis: 1° gradu: fratres et sorores: 2° Nepos et neptis; 3° Pronepos et proneptis; 4° abnepos et abneptis.

VII. In linea inaequali ascendentali collateralis: 1° gradu: fratres et sorores; 2° Patruus et amita, avunculus et matertera; et ex altera parte nepos aut neptis; 3° Patruus magnus, amita m. avunculus m., et matertera m. et ex altera parte nepos aut neptis etc. (Cfr. Gasparri, *l. c.*, 531; D'Annibale, *l. c.*, 60-61 et auctores passim; appellationes consanguineorum in linguis modernioribus, cfr. apud Gasparri pro lingua italica et gallica, apud Augustine, *A Commentary*, V², pag. 203 sq. pro lingua anglica; apud Noldin, *De Sacramentis* ¹⁶, n. 594, pro lingua germanica.

¹ De hoc cfr. c. 1076 et auctores qui de iure matrimoniali agunt.

² C. 232, § 3, n. 3.

³ C. 1520, § 2.

⁴ C. 367, § 3.

⁵ Cfr. cc. 1540; 1613; 1755, § 2, n. 2; 1757, § 3, n. 3; 1795, § 2; 1971, § 2; 1974; 2147 § 2; n. 3; 2027, § 1; 2293, § 4.

⁶ C. 97, § 1-2.

⁷ Cfr. Gasparri, *l. c.*, 776 nota.

⁸ Wernz, *l. c.*, 428, nota 10; Blat, *l. c.*, pag. 23; aliter ius romanum, cfr. Ferrini, *l. c.*, pag. 68.

⁹ C. 97, § 1.

¹⁰ Magna est inter auctores hac de re controversia. Aliqui ut Vermeersch, Cappello, Leitner, Chelodi, Aertnys etc. docent affinitatem oriri solum ex matrimonio christianorum

Affinitas nec stipitem, nec lineas, nec gradum habet; at quia ad consanguineos coniugis extenditur, eodem modo ac consanguinitas metitur.

Affinitas simplex aut multiplex est, prout personae affines coniugi sunt inter se simpliciter aut multipliciter consanguineae¹.

Semel orta affinitas non exstinguitur morte coniugis aut solutione matrimonii rati².

b) *Modus computandi affinitatem*. - Ita computatur affinitas ut qui sunt consanguinei viri, iidem in eadem linea et gradu sint affines mulieris; et vice versa³.

Qua in re nulla difficultas habetur; eadem regula et in codicibus modernis⁴ adhibetur; attamen attendendum est numerationem graduum lineae collateralis iuris civilis differre a numeratione graduum iuris canonici iuxta dicta de computatione consanguinitatis⁵.

Affinitas multiplicatur quotiens multiplicatur consanguinitas a qua procedit; itemque iterato successive matrimonio cum consanguineo coniugis defuncti⁶.

c) *Effectus iuridici affinitatis*. - Effectus iuridici affinitatis iidem fere sunt ac consanguinitatis. Ipsa constituit impedimentum dirimens matrimoniale, licet non eodem gradu ac consanguinitas⁷; eximit a testimonio ferendo, arcet a determinatis officiis etc. etc.⁸.

quod sit sacramentum; alii ut Noldin, Schäfer, Ojetti etc. docent affinitatem oriri ex quolibet matrimonio valido etiam non christiano seu non sacramento; alii denique ut Ferreres et Vidal docent affinitatem oriri etiam ex matrimonio non sacramento dummodo consummatum sit: *De quaestione* cfr. Michiels Gommaire, *De vera impediendi affinitatis natura* in *Ius Pontificium*, V, 1925, pag. 142 sqs.

¹ Aliae divisiones affinitatis *licitae, illicitae, primi, secundi et tertii generis, antecedentis et subsequentis* etc. ad historiam iuris pertinent. Wernz, *l. c.*, 428.

² Toso, *l. c.*, 33.

³ C. 97, § 3.

⁴ Codic. italic. art. 52.

⁵ En nomina a romanis adhibita ad affines designandos:

1° Socer = pater uxoris (aut pater mariti fr. 4, D. 38, 10), socer magnus = avus mariti aut uxoris (alii hunc prosocerum vocant); socer maior = proavus mariti aut uxoris. Socrus = mater uxoris aut mariti; socrus magna aut prosocrus = avia uxoris aut mariti; socrus maior = proavia uxoris aut mariti.

2° Gener = vir filiae; prögener = vir neptis. Nurus (*nuora*) = uxor filii; prönurus = uxor nepotis.

3° Privignus et privigna (*figliastro e figliastra*) = filius et filia uxoris aut mariti ex altero matrimonio geniti.

4° Noverca (*matrigna*) = uxor patris non mater; vitricus (*padrigno*) = vir matris non pater.

5° Levir (*cognato*) = frater viri aut uxoris; glos (*cognata*) = soror mariti aut uxoris.

6° Fratria (*cognata*) = uxor fratris; sororius (*cognato*) = vir sororis.

⁶ C. 1077, § 2.

⁷ C. 1077.

⁸ Cfr. cc. 1520, § 2; 1540; 1613, § 1-2; 1755, § 2, n. 2; 1757, § 3, n. 3; 1795, § 2; 1974; 2027, § 1 etc.

134. — 3º Ritus. - A) *Notio.* - Ritus sunt formae externae legitimae cultus divini¹.

Nos autem ritum² intelligimus complexum omnium actionum sacrarum et caeremoniarum quibus utitur peculiaris Ecclesiae catholicae partitio; illamque partitionem extensive ritum, quia ritibus differt ab aliis, appellamus.

Unitas dogmatica qua Ecclesia Catholica unam fidem, unum baptisma et unicum ovile profitetur, pluralitati rituum in accidentalibus, quae iure humano nituntur, non obstat, quin potius ad totius Ecclesiae ornamentum confert ita ut Ecclesia per ritus revera circumamicta fiat varietatibus³.

B) Rituum divisiones. - Ritus quinque enumerantur in Ecclesia catholica:

1º *Latinus* - apud omnes populos Europae Occidentalis et fere ubique terrarum vigens. Ad ipsum praeter *romanum* pertinent particulares specificae formae *ritus Ambrosiani, Mozarabici, Braccarensis* et *latini-Slavici*⁴; necnon ritus speciales quorundam ordinum religiosorum ut e. g. Ordinis Praedicatorum etc.

2º *Graecus* - qui in varios ramos dispartitur, nempe:

a) In *graecum purum*, qui unicum episcopatum in Hungaria habet.

b) In *graecum-melchiticum*, qui undecim episcopos et patriarcham habet.

c) In *graecum-ruthenicum*, quorum fideles in Polonia, Russia et America Septemtrionali sub novem episcopis militant.

¹ Distinguunt specificè auctores ritus a caeremoniis, atque ritus appellant formulas verbales in divini cultus exercitio adhibendas; caeremonias vero gestus corporeos in formulis verbalibus dicendis adhibitos: utrumque, ritus et caeremoniae, iuris ecclesiastici aut iuris divini esse possunt (Gasparri, *De SS. Eucharistia*, II, 840-841; Wernz, *l. c.*, III, pag. 495).

² Codex ritus hic restrictive intelligit quatenus una cum diversitate rituum proprietorum etiam disciplinae exterioris et quidem non parvi momenti diversitatem rituum diversitas importat. Si disciplina non variet pro rituum diversitate regulae a Codice hoc c. 98 statutae non videntur strictè applicandae; saltem, si de variis formis eiusdem ritus agitur (cfr. etiam Toso, *l. c.*, II, pag. 35).

³ Cfr. Hinschius, *Das Kirchenrecht*, IV, pag. 426.

⁴ Slavi duplici utuntur ritu: latino et graeco. Ritus slavicus latinus adhibetur in variis parocciis provinciarum Goritiensis, Iadrensis et Zagabriensis; at in hoc differt a ritu romano quod lingua palaeoslavica seu glagolitica loco sermonis latini utitur. De hoc ritu qui slavo-latinus aut latino-slavus appellari potest iam ab antiquis temporibus multa prodierunt S. Sedis documenta (cfr. praeter antiquiores concessionem Innocentii IV aa. 1248 et 1252, S. R. C. 13 Febr. 1892, *Decret. auth.* 3768; 5 Aug. 1898, *Decret. auth.* 3999; 14 August. 1900, *Decret. auth.* 4063; 18 Dec. 1906, *Decret. auth.* 4196; itemque Constitut. Benedicti XIV «*Ex pastorali munere*» 25 Aug. 1754. Urbanus VIII primo deinde Benedictus XIV libros glagolitice edi curaverunt; Pius VI a. 1791, etiam Breviarium glagoliticum edi curavit. (Cfr. haec apud Ferraris, *Bibliotheca*, editio ultima, *supplementum* P. Bucceroni, v. *Liturgia*, 8; Wernz, *l. c.*, III³, n. 478 in notis).

Ritus e contra graeco-slavicus idem est ac graeco-bulgaricus de quo statim ubi de ritu graeco.

d) In *graecum-italicum*, quorum fideles in Italia meridionali inveniuntur ¹.

e) In *graecum-rumaenum*, quorum asseclae cum quattuor episcopis sunt in Hungaria.

f) In *graecum-bulgaricum*, qui archiepisc. titul. in Turchia, et Vicarios Apost. in Macedonia habet, et quo utuntur slavi non latini.

3° *Armenicus* - qui in Austria, in Russia, in Turchia et in Aegypto cum viginti sedibus episcopalibus diffunditur.

4° *Copticus* - qui in duas species diducitur:

a) In *copticum purum* cum tribus episcopis.

b) In *copticum-aethiopicum* seu Abyssinum qui hierarchiam catholicam nondum constitutam habet et quorum fideles a Vicario Apost. latino Abyssinae pendent.

5° *Syriacus* - cuius divisiones sunt:

a) *Syriacus purus*, cum Patriarcha et octo Episcopis.

b) *Syriacus-chaldaicus*, cum Patriarcha et duodecim Episcopis.

c) *Syriacus-maroniticus*, cum Patriarcha et novem Episcopis.

d) *Syriacus-malabaricus* ², cum Vicario Apostolico.

C) Ritus influxus in relationibus iuridicis ecclesiasticis. - a) *Adscriptio ad determinatum ritum.* - Sicut baptismo homo fit persona in Ecclesia, ita etiam baptismo determinato ritui adscribitur; ad illum enim ritum quis pertinet quo baptizatus est ³.

Id autem intelligendum est de baptismo legitime collato, seu collato ritu parentum ⁴, vel, si parentes diversi ritus sint, ritu patris, vel, si filius illegitimus aut postumus aut pater acatholicus, ritu matris ⁵.

Quamobrem si ex fraude ⁶, aut ex necessitate, vel ex dispensatione reservante ritum quis baptizetur, non ritu parentum sed alio, adscriptus tamen manet, hoc non obstante, ritui parentum ⁷.

Si parentes ambo acatholici sint, ritu quo ipsi maluerint, si de infante agatur, vel quo maluerit ipse baptizandus si de usu rationis

¹ De his cfr. Const. Benedicti XIV «*Etsi pastoralis*», 26 Mart. 1742.

² Cfr. *Annuaire pontifical catholique*, 1916, pag. 568; Chelodi, *l. c.*, 172; Hinschius, *l. c.*, pag. 420 nota 3; Biederlack, *Ius ecclesiasticum privatum*, 1909, pag. 145; Augustine, *l. c.*, I⁴, pag. 73. De ritu syro-malabarico, cfr. Bullam Pii XI, 16 Ianuarii 1924, «*Romani Pontificis*» qua ritus syro-malabarius constituitur in unum archiepiscopatum et tres episcopatus; *A. A. S.* XVI, 257-263.

³ C. 98, § 1.

⁴ Si parentes quavis ex causa ritum mutant etiam filii, nisi maiores sint, aut saltem usu rationis pollentes in pristino ritu permanere malint, ipsos in ritus mutatione sequi posse videntur (Cfr. Chelodi, *l. c.*, 92, pag. 159, nota 2).

⁵ C. 756; Toso, *l. c.*, II, pag. 36.

⁶ Ex fraude dicitur conferri baptisma ab eo qui sine necessitate, et sine licentia apostolica illud confert contra ius proprii parochi ad quem ordinarie spectat baptismi collatio (Santamaria, *l. c.*, I, 130; cfr. etiam C. I. 16 Octob. 1919, *A. A. S.*, IX, 478).

⁷ C. 98, § 1.

pollente, baptismus conferri poterit eique ritui adscriptus manebit baptizatus ¹.

Si parentes sine fraude postulent filios suos ritu a proprio diverso baptizari, id, de consensu Ordinarii, licite fieri posse videtur, non obstante c. 756 ².

b) *Ritus mutatio*. - Ritus mutatio licet non absolute prohibita, non est tamen facienda sine Ap. Sedis venia ³.

Quae prohibitio non videtur intelligenda nisi de ritu proprie et stricte dicto, non de variis formis eiusdem ritus. Permittitur igitur fidelibus transitus ab una forma ad aliam eiusdem ritus, e. g., a ritu ambrosiano ad latinum slavonicum etc., quia generatim hi ritus sunt privilegia localia, quibus gaudent qui in loco ubi adhibentur, habitant ⁴.

Cum clausula irritans hoc c. 98, § 3, desideretur, transitus de uno ad alium ritum contra ius factum, validus esse videtur et validos effectus iuridice sortiri; erit tamen rescindibilis ad instantiam partis interesse habentis, utpote contra ius factus ⁵.

Expresse vero vetatur clericis fideles orientales ad ritum latinum aut e converso inducere ⁶.

His non obstantibus mulieri licet in matrimonio ineundo vel eo contracto, ritum viri sui amplecti, et matrimonio soluto, si velit, ad pristinum ritum redire ⁷.

SS. Eucharistiam quovis ritu sumere cuilibet fideli fas est ⁸ item confessionem apud quemlibet cuiusvis ritus sacerdotem approbatum peragere ⁹,

¹ Id certum videtur si parentes infideles sint, quia certo tales lege ecclesiastica c. 756 non tenentur, nec item tenetur filius infidelium usu rationis pollens; si vero agatur de parentibus acatholicis christianis id aequo iure concedi videtur ab Ecclesia, nisi agatur de acatholicis a fide catholica apostatis. Cfr. Decret. S. C. de Prop. Fide, 20 Nov. 1838; litter. eiusdem Congr. 7 April. 1859; et 15 Iulii 1876 apud *Collect. S. C. Prop. Fid.* n. 879 et in nota ibidem; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 262.

² Ita Toso non obstante interpretatione C. I. 16 Oct. 1919 ad 11um; atque probabiliter affirmari videtur.

³ C. 93, § 3.

⁴ Cfr. S. R. C. 5 Aug. 1898, *Decret. auth.* n. 3999 ad 1, 8 et 11; 18 Dec. 1906, *Decret. auth.* 4196 ad I et VII; 14 Mart. 1902 *Decret. auth.* 4090 ad III; S. R. C. 13 Febr. 1892 apud *Collect. S. C. Prop. Fide* n. 1785; immo decret. 20 Nov. 1838 supra citato permittitur de licentia Ordinariorum a quo et ad quem, transitus ab uno ritu orientali ad alterum dummodo in utroque aut azymus adhibeatur aut fermentatus: cfr. *Coll. S. C. Prop. Fid.* n. 878; haec concessio specialis, hoc c. 98, § 3 non obstante, in suo robore manere videtur; cfr. c. 4.

⁵ Santamaria, *l. c.*, I, 131.

⁶ C. 98, § 2 quae prohibitio non extenditur ad mutationem ritus orientalis cum alio orientali.

⁷ C. 98, § 4; mulieribus italo-graecis ritum latinum, matrimonii causa, sequutis ad pristinum ritum, ex iure speciali a Codice retento, reverti prohibentur; itemque mulier latina graeco viro nubens non potest viri ritum sequi c. 98, § 4: Benedictus XIV «*Ets pastoralis*» 26 Mart. 1742, § 8, n. 7; Chelodi, *l. c.*, 95, pag. 159, nota 2.

⁸ C. 866.

⁹ C. 881, § 1 et 905.

itemque aliae permittuntur fidelibus ritus unius ad alterum communicationes, quae tamen ritus mutationem non importent ¹.

Sodalitates religiosorum latinae si recipiant in suis collegiis alumnos rituum orientalium, sacerdotem eiusdem ritus, Patriarcha consulto, ad commodum alumnorum apud se habeant aut saltem diebus dominicis accersant. Orientales qui degunt in locis ubi sacerdos ritus orientalis nullus est cui cura illorum commissa sit, opera sacerdotum occidentalium seu latinorum uti possunt ².

ART. II. — PERSONA MORALIS SEU IURIDICA.

135. — I. Notio. - *Persona iuridica* seu *moralis* est quidquid iurium et obligationum capax est, praeter personas physicas ³.

Dicitur *quidquid* seu ens, seu aliquid existens realiter.

Dicitur dein *iurium et obligationum capax*, quam tamen capacitatem ens iuridicum per se exercere nequit, sed per sui repraesentantes, quovis nomine vocentur, exercet.

Ius obiectivum et subiectivum per se supponit personam physicam humanam ut subiectum cui inest, omne enim ius hominum causa constitutum est ⁴; quamobrem ex natura rei aliae personae praeter singulos homines, seu alia iuris subiecta haberi non possent; attamen, quia homo, natura sociabilis est, et ex iure naturali societatem necessario inire debet, et societas sine

¹ C. 98, § 5; cfr. etiam decret. S. C. Prop. Fid. 18 Aug. 1913 pro Ruthenis in regione Canadensi degentibus; 17 Aug. 1914 pro Ruthenis in Statibus Unitis Americae Sept.; 27 Mart. 1916 pro Ruthenis in America Merid.; itemque Epist. Leonis XIII « *Orientalium dignitas* » 1894, 30 Nov. ex quibus et aliis apparet Codicem ius vetus, paucis admodum immutatis circa ritus retulisse.

² Constit. Leonis XIII « *Orientalium dignitas* » 30 Nov. 1894; ubi multa alia scitu digna; in *Collectanea* S. C. Prop. Fid. n. 1883.

³ Superius data definitio indeterminata est et arte indeterminatam reliqui ne implexiores quaestiones de natura personae moralis praevenirem.

Lubet tamen hic afferre definitionem quam dat Giorgi: *Persona iuridica* est « *quel'entità giuridica che risulta dall'associazione umana ordinata a uno o più scopi da conseguirsi coi mezzi patrimoniali, distinta dai singoli individui e dotata della capacità di possedere e di esercitare adversus omnes i diritti patrimoniali* », Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche o corpi morali*, volumi 6, Firenze 1889-1897, v. I, n. 24, pag. 54. Quae definitio *theoriae realitatis* innititur et etiam in iure nostro usurpari posse videtur, adiciendo tamen mediis patrimonialibus etiam media spiritualia prout natura societatis ecclesiasticae postulat.

In hac theoria, basis cuiuslibet personae iuridicae est realis seu hominum associatio, quia soli homines iurium capaces sunt sive singillatim sive associati. Associati autem unitatem constituunt realem a singulis distinctam ita ut de ipsis verificentur iuris romani axiomata: « *Si quid universitati debetur, singulis non debetur: nec quod debet universitas, singuli debent* » (p. 7, § 1, D. 3, 4); in quo est proprie differentia personae physicae a persona morali, et a societate hominum iuridica personalitate destituta; in persona enim morali, licet unica persona physica remaneat, iura tamen universitatis non proprie illius personae physicae remanent, quamvis in casu recte dicatur ius omnium in illam personam quoadusque sola permanet recidere (c. 102, § 2).

⁴ Cfr. fr. 2, D. 1, 5.

iurium et obligationum determinatione, quia agitur de entibus liberis, ne concipi quidem potest, inde factum est ut praeter personas physicas, et quidem ex iure naturali, etiam alia entia iurium et obligationum capacia constituerent quae rectae *personae compositae* ¹ vocari possent, de facto vero personae *iuridicae*, aut *morales* aut *mysticae* vocantur ².

Huiusmodi sunt omnes societates civiles seu Status qui ideo *personae* vocantur quia ad modum personarum physicarum constituuntur; *iuridicae*, quia eodem modo ac personae physicae sua iura et obligationes habent. Eodem modo ac iure, ex lege naturali, praecisione facta ab institutione divina Ecclesiae unicae, etiam societates religiosas iuridicae constitui possent quae personalitate iuridica gauderent ³.

II. Doctrina de natura personae iuridicae.

Theoriae de natura personae iuridicae praecipuae sunt: 1° theoria *fictionis iuris* (*Personificationstheorie*) quam Innocentius IV his verbis expressit: *collegium in causa universitatis fingatur una persona*. Non est proprie theoria scientifica et licet communius admissa non est tamen magni valoris ⁴.

2° Theoriae *personalitatis realis*, quae vario modo explicantur a variis auctoribus; alii subiectum iurium in persona iuridica habent *ipsam membrorum universitatem* non qua unitas est, sed qua pluralitas, quo fit ut universitatis persona iuridica a singulorum personalitate non differat. Quod est absurdum iuridicum; liquidum enim est inter iuristas *universitatem distare a singulis; singulis non deberi quod universitati debetur; singulos non debere quod debet universitas*.

Alii docent personam iuridicam subiectum non habere vel fini inhaerere, ita ut fini nitatur (*Zweckvermögenstheorie*). Admittitur hac theoria bona seu

¹ Sicut igitur substantiae corporales uniri possunt chymice inter se ad aliam substantiam compositam constituendam, quae nova substantia est aliquid distinctum realiter a substantia singulorum componentium seu novam formam specificam induens, e. g., ossigenium et hydrogenium uniuntur ad aquam constituendam quae est nova substantia ab utroque elemento distincta, ita variae personae inter se uniuntur et ex earum unione nova persona oritur a singulorum personalitate distincta, non fictione iuris tantum, sed realiter.

² Haec terminologia, ut recte notat Chelodi, *l. c.*, n. 97, pag. 160 in nota 1, non est uniformis nec in codicibus civilibus modernis, nec in Codice iuris can. qui promiscue adhibet terminum *persona moralis* et *persona iuridica*. Per se quaelibet persona physica dicenda etiam esset persona moralis seu iuridica, quia quaelibet physica persona iuribus gaudet: at usu iste terminus restrictus est ad alias personas indicandas praeter physicas. Vermeersch, *l. c.*, I, 175. Cfr. etiam Mario Falco, *Introduzione allo Studio del Codex iuris canonici*, pag. 133-134.

³ Personalitas haec iuridica personarum moralium iuris naturalis, licet sit aliquid distinctum a personalitate singulorum membrorum (cfr. *Ius publicum ecclesiastic.*, n. 27 sq.) quia auctoritatem a Deo, sociis mediantibus, ipsa societas consequitur et consequenter etiam iura et obligationes singulorum membrorum, relate saltem ad quaedam capita, non habet tamen entitatem independentem a membrorum unione seu societate, et cum ipsa societate oritur cum eaque moritur.

⁴ Cfr. Giorgi, *l. c.*, n. 15, pag. 34-39.

festo tempore Quadragesimae, nec pervigilia anticipantur; item cessat Sabbato Sancto post meridiem ¹.

Si alicubi aliquod ex festis de praecepto ex indulto non servetur aut in dominicam sequentem transferatur, cum de facto illud festum ibi non sit amplius de praecepto, nulla lex ieiunii aut abstinentiae cessat ².

Leges particulares de ieiunio et abstinentia forte severiores iam cessarunt et abrogatae censendae sunt ad normam huius canonis 1252 ³.

Si festum quod ieiunium habet in pervigilio incidat feria II, ieiunium non habet illo anno; in Quadragesima praeter dies dominicos alia festa etiam de praecepto nullo gaudent privilegio circa ieiunia et abstinentiam ⁴.

Commissio Interpres ⁵ edixit non anticipanda pervigilia quod ad ieiunium et abstinentiam spectat, «salvo praescripto canonis 1253» in quo sermo est de ieiuniis ex voto aut ex regulis etc.; attamen etiam ieiunia ex voto aut regulis et constitutionibus, nisi expresse aliud in ipsis statuatur, ad ius commune per se aptata censentur. Quare in Urbe iam non anticipatur ieiunium pervigili Purificationis B. M. V. quod ex voto servatur; idem servari potest et alibi in iisdem circumstantiis ⁶.

Ex hoc canone notabiles mitigationes obtinuerunt leges de diebus ieiunii et abstinentiae: abrogata est abstinentia diebus dominicis Quadragesimae et sabbatis totius anni; abrogatum est ieiunium et abstinentia simul in vigiliis SS. Apost. Petri et Pauli, et ubi vigeat in feriis sextis et sabbatis Adventus, in vigiliis S. Ioannis B. et Patroni; abrogata est abstinentia diebus Quadragesimae quibus nunc solum viget ieiunium.

Vigent etiam post Codicem ieiunia speciali ex causa praecepta, ex. g., in vigilia consecrationis ecclesiae ⁷, ad lucrandum iubilaeum ⁸.

828. — IV. De ieiuniis ex iure speciali. - A Codice nihil immutatum est de indultis particularibus, de votis cuiuslibet personae physicae aut moralis, de constitutionibus ac regulis cuiusvis religionis vel instituti approbati sive virorum sive mulierum in communi viventium etiam sine votis ⁹.

Indulta sunt exemptiones ab aliqua peculiari obligatione ad tempus concessae; indulta interpretanda sunt stricte ad normam privilegiorum ¹⁰.

Exempla indultorum plurima afferri possunt circa legem ieiunii et

¹ C. 1252, § 4.

² C. I. 17 Febr. 1918, ad I, A. A. S., X, 170.

³ Cfr. C. I. 3 Ian. 1918, in *Ius pontificium*, a. I, pag. 6.

⁴ Cfr. C. I. 24 Nov. 1920, A. A. S., XII, 576.

⁵ 24 Nov. 1920, cfr. not. praecedentem.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 256, VIII; Cosmas Sartori, *Enchiridion canonicum*, Hankow, 1926, pag. 109.

⁷ C. 1166, § 2.

⁸ Cfr. Fanfani, *De indulgentiis*, 1919, pag. 62.

⁹ C. 1253.

¹⁰ C. 85; cfr. Wernz, *l. c.*, I, 163; Toso, *Commentaria minora*, I, pag. 8; cfr. tamen etiam vol. I, n. 86 et 97.

abstinentiae ¹, eaque certo non censentur revocata decreto S. C. Consist. 25 April. 1918, quo revocatae sunt facultates temporanae ante Codicem concessae ².

Indulta specialia sunt etiam ea quae continentur in *Bulla Cruciatæ* cuius usus etiam nostris diebus quibusdam regionibus concessus est ³.

Indulta ante Codicem concessa pro parte quae severiorem quam nunc viget disciplinam supponunt abrogata sunt, et solum eis uti quis potest parte mitiori.

Ieiunia ex voto servanda, nisi expresse aliud declaraverit vel intenderit vovens, eodem modo interpretari possunt ac ieiunia ex lege ecclesiastica obligantia; proinde ea non obligant diebus festis quibus non ieiunat Ecclesia; et eorum obligatio cessat aetate qua cessat obligatio ieiuniorum Ecclesiae ⁴.

Idem fere valet de ieiuniis ex regulis et constitutionibus religiosorum aut institutorum. Si in iis nihil statuatur de modo ieiunandi et ieiunium simpliciter praecipitur; iam non censentur obligare ad abstinentiam, quia censendum est, nisi aliud expresse ibi dicatur, ieiunium ecclesiasticum, quod nunc non amplius abstinentiam continet, regulas et constitutiones praecipere ⁵.

829. — V. De iis qui lege ieiunii et abstinentiae tenentur. -

1° Abstinentiae lege tenentur omnes qui septimum aetatis annum expleverint ⁶.

Attamen etiam septennio maiores si usu rationis careant excusantur ⁷.

2° Lege ieiunii adstringuntur omnes ab expleto vicesimo primo aetatis anno ad inceptum sexagesimum ⁸.

Computatio annorum facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 3.

Ante annum vicesimum primum et post sexagesimum ieiunium non obligat absolute; proinde nec robustiores tenentur qui facile ieiunare possent. Mulieres aequiparantur viris ⁹.

¹ Videri possunt: rescriptum S. C. Concilii 19 Februar. 1851 et responsum eiusdem Congr. ad Episcopum Auriensem 29 April. 1911; litterae apost. Leonis XIII « *Trans Oceanum* » 18 April. 1897, n. 12 et indultum 1 Ianuarii 1910: pro America latina; indultum Pii X ad Episcopos Dalmatiae 10 Iunii 1910; pro indultis Americae Septentrionalis cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 181-183.

² Augustine, *l. c.*, VI, 180-181.

³ Cfr. Litteras Benedicti XV « *Ut praesens periculum* » 12 Aug. 1915; *Monitore ecclesiastico*, vol. 18, 354 et 418; vol. 34, 171-181; Arregui, *Summarium Theologiae moralis*, n. 959 sq.; Litt. Ap. « *Providentia opportuna* » 15 Aug. 1928.

⁴ Cfr. Matthaeum a Coronata, *l. c.*, 318-319; Vermeersch, *Epitome*, II, 569; Idem, *Theologiae moralis principia*, etc., III, 877.

⁵ Cfr. *Acta Ordinis Minorum*, a. 1892, mense Febr.; *Analecta Ord. Minor. Cap.*, vol. 8, pag. 125; P. Victorium ab Appeltern in *Ephemerides liturgicae*, a. 1917, pag. 59 sq.; Cosmas Sartori, *Enchiridion Canonicum*, 1926, p. 109.

⁶ C. 1254, § 1.

⁷ C. 12; Vermeersch, *Epitome*, II, 570; Arregui, *l. c.*, 445; Noldin, *De praeceptis* ¹, 681, 1.

⁸ C. 1254, § 2.

⁹ Vermeersch, *Epitome*, II, 570.

Causas a ieiunio aut abstinentia excusantes enumerant moralistae suntque egestas, infirmitas, labor cum ieiunio non conciliabilis, moralis impotentia etc.¹.

Attendi autem debent hae tres propositiones condemnatae ab Alexandro VII: « In die ieiunii qui saepius modicum quid comedit, etiamsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium. Omnes officiales qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio. Excusantur absolute a ieiunio omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agunt, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant »².

¹ Cfr. Vermeersch, *Theologiae moralis*, etc., III, 882-884; Noldin, *De praeceptis* ¹⁶, 676, et 686; Matthaeum a Coronata, *l. c.* 310-312.

² 18 Mart. 1666; Denzinger-Bannwart, *Enchiridion* ¹³, 1129-1131.

PARS III.

DE CULTU DIVINO

830. — Postquam parte secunda libri tertii de locis et temporibus sacris quibus determinantur loci et tempora quibus cultus debitus Deo tribuendus est egimus, iam hac tertia parte de ipso cultu divino agendum est, de eius obiecto, manifestatione et modis.

NOTIONES PRAEIVIAE

I. Quid liturgia et cultus divinus. - 1° *Liturgia* (λεῖτον ἔργον = munus seu ministerium publicum seu pro populo susceptum) est complexus rituum ad Deum honorandum et ad homines sanctificandos institutorum ¹.

Ex hac notione patet referri ad liturgiam non solum cultum divinum stricte dictum, sed etiam eos ritus qui de se ordinantur directe ad hominum sanctificationem, quaeque Sacramenta et Sacramentalia vocantur.

2° *Cultus divinus* est ea pars liturgiae quae directe et principaliter ad Dei et Sanctorum venerationem refertur ².

Etiam cultus Sanctorum recte refertur ad cultum divinum et de eo agitur hac parte quae a cultu divino appellatur; Sancti enim gloria et honore digni sunt quia Deo cari et inseparabiliter uniti eius iam gloriae et praeeminentiae participant.

De liturgia sacramentali agitur libro III, parte I; hac parte non exponitur tota liturgia cultus divini stricte dicti, sed eius praecipua capita et generaliora principia. Alia exponuntur in schola speciali liturgiae et in schola liturgiae practicae.

831. — **II. Varias species cultus divini.** - 1° *Cultus latrae* quo Deus proprie adoratur seu omnium rerum dominus et Ens a se agnoscitur sacrificiis, votis, iuramentis et festorum sanctificatione ³, debetur Sanctissimae Trinitati, singulis eiusdem Personis, Christo Domino, etiam sub speciebus sacramentalibus ⁴.

¹ Wernz, *Ius decretalium*, III², n. 314-315; Barin, *Catechismo liturgico*, I⁶, n. 4 sqs.

² Wernz, *l. c.*, III, 314-315.

³ Eichmann, *l. c.*, 411.

⁴ *O.* 1255, § 1; Wernz, *l. c.*, III, 354-357.

Cultus duliae, quo Deus mediate agnoscitur et adoratur, debetur Angelis et Sanctis cum Christo in coelo regnantibus; *dulia* autem qua B. Virginem Mariam ob eius super Sanctos omnes et Angelos praeeminentiam veneramur *hyperduliam* appellamus ¹.

2° Cultu relativo, qui nempe refertur ad prototypa, veneramur etiam sacras reliquias et imagines ².

Cultus relativus erit latriae vel *duliae* prout ad Deum aut ad creaturas refertur ³.

3° Cultus, si deferatur nomine Ecclesiae a personis legitime ad hoc deputatis et per actus ex Ecclesiae institutione Deo, Sanctis ac Beatis tantum exhibendos, dicitur *publicus*; sin minus, *privatus* ⁴.

Ex hoc canone ad cultum publicum tres videntur requiri condiciones, nempe: ut nomine Ecclesiae deferatur; ut deferatur a personis ad id deputatis legitime; et ut deferatur per actus determinatos. Si una ex his tribus conditionibus desit, cultus publicus haberi nequit.

Nomine Ecclesiae dicitur fieri quod fit praecipiente aut saltem assentiente et non contradicente publica Ecclesiae auctoritate; e. g. si sacerdos aut communitas religiosa contra legitimi Superioris voluntatem et legem Ecclesiae Missam celebret et horas canonicas recitet in honorem alicuius Servi Dei nondum inter Beatos enumerati, non ideo dici potest cultum publicum exercuisse quia id non fecit nomine Ecclesiae, sed potius Ecclesia obsistente.

Persona legitime deputata non necessario debet esse sacerdos aut clericus, sed et persona moralis et laicalis ⁵; unde esset cultus publicus recitatio horarum canonicarum facta in choro a communitate monialium; e contra non esset cultus publicus depictio imaginum Servi Dei cum radiis aut aureola facta a persona laica privata, non consentiente auctoritate ecclesiastica.

Pariter requiritur ut actus sint ex Ecclesiae institutione reservati Deo, Sanctis et Beatis; unde non esset cultus publicus depictio imaginum Servi Dei in parietibus ecclesiae ⁶.

¹ C. 1255, § 1.

² C. 1255, § 2.

³ Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Imagines*, n. 26 sq.

⁴ C. 1256.

⁵ Blat, *l. c.*, n. 122, p. 143.

⁶ Cfr. Blat, *l. c.*, 122, p. 143.

Aliter hunc c. 1256 interpretatur Vermeersch, *Epitome*, II, 574, et post ipsum Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 820, p. 491, itemque De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, III, 1926, n. 1248, pag. 147 in nota 4, docens cultum publicum haberi sive deferatur nomine Ecclesiae a personis ad id deputatis; sive deferatur a personis non deputatis sed per actus Deo, Sanctis et Beatis reservatos. Litterae Codicis videtur magis convenire nostra interpretatio, quae ceteroquin in praxi vix differt ab interpretatione a Vermeersch admissa. Alii auctores litterae Codicis adhaerentes videntur admittere nostram opinionem; Eichmann, *l. c.*, 411; Augustine, *l. c.*, VI, 189-190; Perathoner, *l. c.*, 117; Santamaria, *l. c.*, IV, 108; Mothon, *Institutions canoniques*, II, n. 2479; Torrubiano Ripoll, *Novissimas Instituciones de derecho canónico*, II, n. 1019.

Cultu privato coli possunt omnes qui cum fama sanctitatis aut martyrii mortui sunt ¹.

832. — III. **Ordinatio cultus divini et liturgiae.** - Unius Apostolicae Sedis est tum sacram ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros ².

Hoc canone determinantur tum *fontes essendi* et *exsistendi* universi iuris liturgici tum fontes *cognitionis* ³.

1° *Fontes essendi* et *exsistendi* iuris liturgici praeter ius naturale et positivum divinum est una S. Sedes seu Romanus Pontifex, qui generatim suo iure utitur per S. C. Rituum ⁴, cuius responsiones si *formiter* scripto edantur propositis dubiis, eandem auctoritatem habent, ac si immediate ab ipso Summo Pontifice promanarent ⁵.

Pro Ecclesia orientali leges etiam liturgicas fert R. Pontifex per S. C. pro Ecclesia orientali ⁶.

Alius fons iuris liturgici etiam nostris diebus vicens est praeterea consuetudo debitis ornata conditionibus ⁷.

Hoc ius Romani Pontificis nativum est ad exclusionem praecipue auctoritatis cuiuslibet civilis ⁸ et etiam Episcoporum, quibus tamen subordinate ad Romanum Pontificem et leges universales aliqualis potestas in liturgia romana, et maior etiam in aliis liturgiis agnoscenda est ⁹.

2° *Fontes cognitionis* iuris liturgici sunt praecipue ¹⁰ libri liturgici proprie dicti qui quandoque *typice* eduntur a typographia Vaticana aut ab alia quae hoc privilegium a S. R. C. obtinuerit post singulorum foliorum revisionem ab ipsa S. Congregatione factam; aliae vero editiones vocantur *iuxta typicas* de quarum conformatione cum ty-

¹ Wernz, *l. c.*, III, 361.

² C. 1257.

³ *Fontes constitutivi* iuris sunt vel *fontes essendi* quo nomine appellantur auctores iuris vel fontes exsistentiae et sunt varia genera legum seu iurium. *Fontes cognitionis* sunt fontes *indicativi* et constituuntur a libris aut documentis in quibus leges continentur (Cicognani, *Ius canonicum*, I, n. 33).

⁴ C. 253, § 1.

⁵ Cfr. c. 7; S. R. C. 23 Maii 1846, *Decr. auth.* 2916; 11 Sept. 1847 ad 13, *Decret. auth.* 2951; Wernz, *l. c.*, III, 328; Victorium ab Appelter, *Sacrae liturgiae promptuarium*, I, n. 17; Barin, *Catechismo liturgico*, I⁵, pag. 16-17, 28-30 et 53-55; Piacenza, *Praelectiones de S. Liturgia, De divino officio*, n. 17 sq.; Callewaert, *Institutiones liturgicae*, n. 120 sq.

⁶ C. 257.

⁷ Wernz, *l. c.*, III, 330; Barin, *l. c.*, I⁵, pag. 49-53; Callewaert, *l. c.*, 136 sq.; Santamaria, *l. c.*, IV, 109; contra Eichmann, *l. c.*, 410.

⁸ Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici* ⁴, III, n. 147 sq.

⁹ Callewaert, *l. c.*, 120; Wernz, *l. c.*, III, 320; Barin, *l. c.*, I⁵, p. 16-17.

¹⁰ Omittimus hic enumerationem librorum liturgicorum et aliorum fontium antiquorum quae videri potest apud auctores qui de re liturgica ex professo agunt; cfr. Barin, *Catechismo liturgico*, I⁵, pag. 17 sq.; Callewaert, *Liturgicae institutiones*, (1919) n. 53 et sq.; Schuster, *Liber Sacramentorum*, a. 1919 sq. v. I, pag. 1 sq. et passim in aliis voluminibus; itemque non agimus de *Authentica collectione* S. C. Rituum de qua in fontibus egimus.

pica testari debet Ordinarius loci ¹. Praecipui libri liturgici nunc adhibendi sunt:

a) Pro divino officio: *Breviarium romanum*, ultima vice typice editum a. 1914; *Martyrologium romanum* cuius ultima editio typica est anni 1913; *Octavarium romanum* quod tamen non est obligatorium; *Lectionarium* quo nomine appellamus lectiones pro festis universalis Ecclesiae commemoratis ad matutinum legendas editas a. 1915 a S. R. Congregatione ².

b) Pro Missae celebratione: *Missale romanum*, typice editum a. 1920; *Memoriale rituum*, typice editum a. 1920.

c) Pro Sacramentorum et Sacramentalium administratione: *Pontificale romanum*, typice editum ultima vice 1888; *Rituale romanum* a. 1925, ultima vice typice editum.

d) Pro cantu liturgico: *Kyriale* a. 1905; *Graduale* a. 1907; *Officium pro defunctis* aa. 1909 et 1913; *Cantorinus* seu Toni communes a. 1911; *Antiphonale* aa. 1912 et 1919 editum.

Habentur praeterea *Caeremoniale Episcoporum* ultima vice typice editum a. 1886 et *Instructio Clementina* pro Oratione quadraginta horarum a Clemente XI a. 1705 et a Clemente XII a. 1736 edita pro Urbe Roma, cuius tamen observantia omnibus commendatur ³.

833. — IV. De Ordinariorum potestate in cultu divino dirigendo.

- 1° *De exclusione auctoritatis civilis*. - Quod superius de iure Romani Pontificis excludente cuiuslibet auctoritatis civilis ingerentiam in cultu divino dirigendo diximus, idem valet, salvo iure Romani Pontificis, proportionem servata et de aliis Superioribus ecclesiasticis. Ideo Codex generale hac de re statuit principium: Ecclesiae ministri in cultu exercendo unice a Superioribus ecclesiasticis dependere debent ⁴.

Quod verbum *unice* ponitur ad excludendam quamlibet auctoritatem civilem, sive supremam, sive mediam sive etiam municipalem. Explosa proinde manent placita antiquorum regalistarum et plurium etiam nostrorum temporum liberalistarum.

Possunt quidem civiles auctoritates de precibus fundendis et de externis religionis manifestationibus ordinandis et promovendis ecclesiasticis Superioribus sua desideria aperire, minime vero haec omnia ipsae per se praecipere et ordinare ⁵. Quos, si aliquid huiusmodi attentare praesumpserint, ecclesiastici Superiores, sancta libertate, qua usus est Osius adversus Con-

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 191.

² Barin, *l. c.*, I⁵, p. 24-25.

³ Cfr. Barin, *l. c.*, I⁵, pag. 25 sq.; Callewaert, *l. c.*, 121.

Circa editiones vero horum librorum cfr. infra ubi de *Praevia librorum censura*, titulo XXIII, cap. 1, IV, 4.

⁴ c. 1260.

⁵ Benedictus XIV Const. «*Quemadmodum*», § 4, 23 Mart. 1743; Gasparri, *Fontes*, I, n. 336, refert S. Cong. Concilii abrogasse Edictum auctoritatis civilis de *Te Deum* canendo ob partam victoriam in bello.

stantinum M. redarguant: « *Ne te misceas ecclesiasticis rebus, nec nobis in hoc genere praecepe; sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quae sunt Ecclesiae, concedidit... Cave ne quae sunt Ecclesiae ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Scriptum est: Quae sunt Caesaris, Caesari; quae sunt Dei, Deo* » ¹. Quodsi nostris diebus Pius XI ² reipublicae gallicae consociationes dioecesanæ ad experimentum permisit, ante omnia tamen requisivit ut « earum statuta sic emendata essent, ut sua vi ac natura cum Ecclesiae divina institutione eiusque legibus saltem substantialiter, ut aiunt, congruerent ». Et art. IV horum statutorum « districtè vetatur consociationi se immiscere divinis officiis ordinandis » ³.

834. — 2º *Ad quae se extendat Ordinariorum potestas.* - a) Locorum Ordinariis officium iniungitur advigilandi ut sacrorum canonum praescripta de divino cultu sedulo observentur, et praesertim ne in cultum divinum sive publicum sive privatum, aut in quotidianam fidelium vitam superstitiosa ulla praxis inducatur, aut quidquam admittatur a fide alienum vel ab ecclesiastica traditione absonum vel turpis quaestus speciem praeseferens. Quodsi loci Ordinarius hac in re pro suo territorio leges tulerit, etiam religiosi omnes, exempti quoque, obligatione tenentur easdem servandi; et Ordinarius potest eorundem ecclesias vel publica oratoria in hunc finem visitare ⁴.

Possunt locorum Ordinarii vi huius canonis ordinationes seu leges ferre ad praxim deducendas leges liturgicas universales et S. R. C. decreta, itemque ritus ordinare in illis materiis quae iure communi universali sive scripto sive non scripto nondum definita sunt ⁵.

Vigilantia extenditur ad cultum etiam privatum, ad excludendam cuiusvis speciei superstitionem qua in cultu Dei per excessum peccatur Deum colendo cultu falso aut cultu superfluo seu modo indebito ⁶. Superstitiones occurrere facile possunt in locis missionum infidelium ⁷, at etiam inter fideles et in ipsis ecclesiis eas introduci contingere potest ⁸.

¹ Cfr. Const. « *Quemadmodum* », l. c.; itemque litteras Pii X « *Iamdudum in Lusitania* », 24 Maii 1911, ubi damnantur corpora civilia laicorum divino cultui exercendo praesidentia ab auctoritate civili constituta.

² Epist. Encycl. « *Maximam gravissimamque* » 18 Ian. 1924, *A. A. S.*, XVI, 5.

³ Cfr., si lubet, hac de re Iaussens in *Periodica* XIII, pag. 30-42. Cfr. etiam c. 1184.

⁴ C. 1261, § 1-2.

⁵ Cfr. Wernz, l. c., III, 329.

⁶ Cfr. Noldin, *De praeceptis* ¹⁶, 148 sq.

⁷ Cfr. Const. Benedicti XIV « *Omnium sollicitudinum* », 12 Sept. 1744, ubi de praxi superstitiosa festum agendi in domibus privatis prima vice qua puella aliqua fluxu menstruo sanguinis laborat; itemque de praxi adhibendi circulos super capita sponzorū ad auferenda maleficia; item de fractione fructus *Cocco* ad auspicandam prosperitatem aut infortunium, cfr. apud Gasparri, *Fontes*, I, n. 348.

⁸ Cfr. e. g. S. R. C. 19 Ian. 1619, *Decret. auth.* 369, de superstitione immergendi in aquam lignum Crucis ad impetrandam pluviam; S. R. C. 12 Sept. 1769, *Decret. auth.* 2486, de immersione imaginis sacrae in flumine; S. C. S. Off. 3 Aug. 1903 in *Collectanea* S. C. Pr. F. n. 2173 de superstitione vitanda in usu chartularum imaginum B. M. Virginis; S. C. S. Off. 24 April. 1917, *A. A. S.*, IX, 268, de prohibito intervento experimentis spiritibus.

Ab ecclesiastica traditione alieni sunt novi tituli Sanctis applicati qui aliquam insanam novitatem praeseferunt ¹, quae tamen novitas non necessario errorem implicat dogmaticum aut moralem ².

Ordinarii locorum vi huius canonis possunt visitare etiam regulares ³; at probe notandum est ius visitationis valde limitari, scilicet ad ecclesias et publica, non semi-publica saltem interna, oratoria et unice ad finem curandi observantiam legum seu statutorum dioecesanorum de cultu divino de quibus praecise hoc canone agitur ⁴.

b) Loci Ordinarius nequit novas litanias approbare publice recitandas ⁵.

Novae litaniae sunt quae nondum approbatae sunt a S. Sede, e. g., litaniae S. Antonii, litaniae S. Familiae. Litaniae vero approbatae sunt: Litaniae omnium Sanctorum, prout sunt in Breviario, in Instructione Clementina aut in Missali etc., litaniae SS. Cordis Iesu, SS. Nominis Iesu, S. Ioseph, B. M. V. seu lauretanae, Omnium SS. pro agonizantibus prout

¹ Cfr. e. g. S. R. C. 14 Iunii 1873, *Decret. auth.* 3304, de cultu Cordis S. Ioseph; S. R. C. 24 Februar. 1894, *Decret. auth.* 3818, de titulo B. M. Virgini *De Cruce*.

² Cfr. S. R. C. 9 Nov. 1921 quo decreto definitive approbatur novus titulus *Sacratissimi Cordis Iesu Eucharistici*, *A. A. S.*, XIII, 545; una cum decr. 28 Mart. 1914, *A. A. S.*, VI, 146; apud Vermeersch, *Periodica*, VIII, pag. 14 sq.; *Monitore ecclesiastico*, v. 26, pag. 119.

³ Blat, *l. c.*, 128, pag. 154; Melo, *De exemptione regularium*, pag. 135; Bondini, *De privilegio exemptionis*, n. 29.

⁴ Cfr. c. 344, § 2; Blat, *l. c.*, 128, n. 154. Vide vol. I, nota 6, pag. 466; Goyeneche, in *Commentarium pro religiosis*, VI, 357-360; itemque P. Marcell. a P. Iesu in *Commentarium pro religiosis*, vol. IX, pag. 235-244 et Petr. Kraemer ibidem in *Commentarium...* IX, 245-248. Lubet autem hic referre hac de re responsum a Card. Gasparri datum et in *Commentarium pro religiosis* relatum, quod licet nondum promulgatum sit in *A. A. S.*, mentem tamen et styllum refert Curiae Romanae: «Dubium de visitandis a loci Ordinario templis religiosorum exemptorum. — In Urbe N. tempore quo ecclesiae urbis quinquenniali visitatione subdebantur, misit Ordinarius loci suum delegatum ad visitandum templum Ordinis N. in illa urbe exsistens. Superiore praedicti Ordinis non reluctantante, delegatus Ordinarii visitavit templum et sacrarium eodem modo quo ecclesiae non exemptae visitari solent. Re audita, Provincialis praedicti Ordinis protestationem Ordinario porrexit, in qua cum debita reverentia, ei inculcare conabatur, templum Ordinis vi exemptionis visitationi loci Ordinarii subiectum non esse. Quod si vero de visitatione iuxta c. 1261, § 2 agatur, illam supponere leges particulares in materia in praedicto canone expresse latas, hancque visitationem totam quantam differre ab illa quinquenniali. Ordinarius affirmat, se allatas rationes non agnoscere seque ius habere etiam exemptorum regularium templa visitandi. Ad rem dirimendam quaeritur: I. Utrum Ordinarius loci templa Ordinis N. in sua dioecesi exsistentia modo praedicto quinto quoque anno visitare possit. Et quatenus negative: II. Utrum in casu, quo leges dioecesanae (e. g. synodales) non quidem novam materiam iuxta can. 1261 afferunt, sed solum leges ecclesiasticas urgent, Ordinarius ad visitationem manum apponere possit. Et quatenus negative: III. Utrum visitatio, de qua in can. 1261, § 2 eodem modo instituenda sit ac solita quinquennialis visitatio ecclesiarum non exemptarum. Et quatenus negative: IV. Utrum ad visitationem iuxta can. 1261, § 2, extendi possint responsa S. C. Ep. et Reg. ante novum Codicem data, ut nempe, Ordinarius visitationis iure in tantum solum generatim utatur, in quantum positivam habeat notitiam, leges particulares a se latas in ecclesiis regularium exemptorum non observari. — Ad I, II, III, negative; ad IV, positive ».

P. Card. Gasparri, Praeses Commissionis pro interpretatione Codicis. Romae, 8 April. 1924.

⁵ C. 1259, § 2.

sunt in Rituali. Quibus ex propria devotione nulla alia invocatio addenda est; permittitur tamen additio nominis fundatoris illis Ordinibus qui privilegio gaudent fundatorem nominandi in *Confiteor* ¹.

Publica litaniarum recitatio habetur quotiens fideles aliqui in ecclesiam aut publicum oratorium ² conveniunt, ad litanias recitandas in communi, etsi minister sacer non assistit qua talis ³.

Fratribus minoribus necnon tertiariis sive saecularibus sive religiosis concessum est in fine *litaniarum* B. M. V. invocationem addere: *Regina Ordinis Minorum, ora pro nobis*, non solum in recitatione privata, sed etiam in publica ⁴.

Litanias privatim recitandas approbare potest Ordinarius loci ⁵.

c) Alias vero orationes ac pietatis exercitia permittere potest Ordinarius loci, qui tamen in casibus difficilioribus rem totam ad Sedem Apostolicam subiicere debet. Eius autem revisio et expressa licentia requiritur ad orationes recitandas et exercitia pietatis peragenda in ecclesiis aut oratoriis ⁶.

Quae revisio et expressa licentia necessaria videtur solummodo si agatur de orationibus aut exercitiis nondum usu comprobatis. Videtur item requiri licentia etiam pro ecclesiis et oratoriis regularium, exceptis oratoriis semi-publicis internis ⁷.

835. — V. Vetitum communicationis in sacris cum acatholicis.
- 1° *Quae absolute vetentur.* - Haud licitum est fidelibus quovis modo active assistere seu partem habere in sacris acatholicorum ⁸.

Rationes huius prohibitionis absolutae ex iure naturali ⁹ et divino originem habent et his comprehendendi possunt: quia Ecclesia est vera et unica

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 198-199; Vermeersch, *l. c.*, II, 580.

² Recitatio litaniarum in semi-publico oratorio non venit nomine publicae recitationis; ita *Monitore ecclesiastico*, vol. 38, 1926, pag. 218, n. 24; severius Santamaria, *l. c.*, IV, 111-112, habet publicam recitationem in oratorio semi-publico etsi unica persona recitet aliis respondentibus et ianuis clausis; citatque decretum S. R. C. 20 Iunii 1896; illa autem die et anno duo de eadem materia prodierunt decreta nempe 3916 et 3917, quorum tamen neutrum in sensum severiorem rem evincit.

³ S. R. C. 6 Mart. 1894 et 20 Iunii 1896, *Decret. auth.* 3820, 3916; De Meester, *l. c.*, III, n. 1250, p. 152, in nota 4.

⁴ *Motu proprio* Pii X, 7 Sept. 1910, *A. A. S.*, II, 718.

⁵ Torrubiano Ripoll, *l. c.*, II, n. 1041; De Meester, *l. c.*, III, n. 1250, pag. 152, nota 5.

⁶ C. 1259, § 1.

⁷ Ita Vermeersch, *Epitome*, II, 579. Cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 824. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, II, n. 1040, docet sufficere quod preces sint approbatae a qualibet legitima auctoritate ecclesiastica, salvo semper iure Ordinarii loci in sua dioecesi determinatas preces prohibendi. Quae opinio probabilis videtur, licet in canone sermo sit de *Ordinario loci* non simpliciter de *Ordinario*.

⁸ C. 1258, § 1.

⁹ Sunt tamen theologi qui illiceatatem communicationis activae, si adsit gravissima causa, ritus adhibeatur catholicus, absit scandalum et professio falsi dogmatis, ex iure naturali negant. Quidquid autem est de iure naturali certe illicetas ex iure positivo admitenda est. Cfr. Vermeersch, *Theologiae moralis principia, responsa, consilia*, II, n. 50, pag. 34; De Meester, *l. c.*, III, p. 1253.

societas religiosa de iure existens in qua fas sit Deo debitum praestare cultum; evitatur hoc modo scandalum, itemque quasi approbatio sectae non verae et periculum perversionis¹; quae rationes non solum participationem veram quae ex animo fiat prohibent, sed etiam quae simulate fit ad damnum aliquod vitandum².

Speciatim vero nunquam licet officio patrini fungi in baptismo ab acatholicis administrato; *regulariter* autem prohibetur etiam catholicis assistere baptismis, matrimoniis et concionibus acatholicorum³.

Nunquam licet filios catholicorum baptizandos offerre acatholicis ministris⁴.

Nullo in casu, excepto mortis periculo, licet confiteri peccata sua haeretico et schismatico; in casu autem mortis id licet, dummodo alius catholicus sacerdos non adsit, scandalum vitetur, et periculum perversionis non habeatur et probabile sit haeticum ministrum sacramentum administratum esse ritu Ecclesiae⁵.

Sacros ordines ab haeretico nunquam recipere licet⁶.

Nec licet catholicis haeticum ministrum advocare pro haeretico in periculo mortis constituto; possunt autem catholici in hoc casu *passive se habere*; passive autem se habere significat non esse licitum directe advocare ministrum acatholicum, idque declarare in casu est consultum: advocato autem serviri potest cum aliquo obiecto, pertinente ad eius respectivam sectam⁷.

Illicitum est organaedo catholico organa pulsare in templo acatholico tempore sacrarum functionum⁸.

Permitti seu tolerari potest accessus acatholicorum ad ecclesias catholicas, dummodo eis non administrentur sacramenta, nec communicent in divinis cum catholicis, nec illuc invitentur⁹.

Nequeunt catholici Missam audire in templo schismaticorum celebrante ministro schismatico¹⁰.

Potest emitti iuramentum coram ministro acatholico, si non agat

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 193; Blat, *l. c.*, 124, pag. 144.

² S. C. Prop. F. 1729 in *Collectanea*, n. 311; S. Officium, 28 Aug. 1780 in *Collectanea*, n. 546 declaravit non posse licite puerum catholicum sacris lutheranorum materialiter et fide interesse ad odium fratris evitandum et exheredationem.

³ S. C. S. Off. 10 Maii 1770 in *Collectanea*, 478; 3 Ianuarii 1871 in *Collectanea*, 1362; 14 Oct. 1876 in *Collectanea*, 211 ad 1.

⁴ S. C. S. Off. 26 Sept. 1668 in *Collectanea*, n. 169; 29 Nov. 1672 in *Collectanea*, n. 205 ad 2; S. C. Prop. F. 6 Aug. 1764 in *Collectanea*, 455.

⁵ S. C. Prop. Fid. 17 Februar. 1761; S. C. S. Off. 30 Iunii et 7 Iulii 1864 ad 6 in *Collectanea*, n. 1257.

⁶ S. C. S. Off. 21 Nov. 1709 in *Collectanea*, n. 278.

⁷ S. C. S. Off. 3 Iunii et 7 Iulii 1864 ad 7 in *Collectanea*, 1257; 14 Dec. 1898 in *Collectanea*, 2030; 15 Mart. 1848 in *Collectanea*, n. 2030 in notis.

⁸ S. C. Prop. Fid. 8 Iulii 1889 in *Collectanea*, 1713.

⁹ S. C. S. Off. 22 Sept. 1763 in *Collectanea*, 450; 26 Nov. 1665 in *Collectanea*, 164; S. C. Prop. Fid. 20 Aug. 1826 in *Collectanea*, 787; 3 April. 1753 in *Collectanea*, 388; S. C. S. Off. 10 Maii 1753 in *Collectanea*, n. 1053; quibus omnibus decretis communicatio in sacris melius determinatur pro praxi et semper excluditur.

¹⁰ S. C. S. Off. 5 Dec. 1668 in *Collectanea*, n. 171.

qua minister acatholicus est, sed qua minister reipublicae¹; nec prohibitum est absolute iusiurandum emittere super *Biblia* acatholicorum².

Nunquam licet parti catholicae benedictionem accipere nuptialem a ministro acatholico, licet id pars altera acatholica exigit³.

836. — 2° *Quae tolerari possunt.* - Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemniis, dummodo perversionis et scandali periculum absit⁴.

Materialis praesentia opponitur praesentiae formali seu active, et tunc habetur cum quis alicui caeremoniae interest, animo non approbens immo reprobans multa quae in caeremonia fiunt et tantum animo approbens civilem et externam caeremoniam qua alicui externus honor praestatur. Materialis praesentia repugnat in illis caeremoniis quae necessario implicant participationem in sacris cum acatholicis, quod verificatur praesertim in casibus supra enumeratis.

At etiam ubi agitur de praesentia mere passiva seu materiali aut politica non statim affirmanda est eius liceitas; etenim saepe saepius etiam in ea occurrit periculum perversionis, scandali, aut indifferentismi religiosi ad quae nemo sine iusta et gravi proportionata causa sese exponere potest. Requiritur proinde gravis causa quam si non certo adesse constiterit, ad Episcopum pro eius probatione recurrendum erit.

Unam ex his causis agnoscit explicite codex, nempe *causam civilis officii vel honoris* quae tunc haberi censetur cum aliquis fidelis, ob subiectionem et reverentiam, qua christiani suos superiores etiam discolos prosequi debent, rationabiliter a festo principis civilis aut alius superioris sese subtrahere sine gravi incommodo non posset⁵.

Circa quam tolerantiam, praeter iam supra allatas, lubet hic alias aliquas resolutiones ex multis quae hac de re prodierunt afferre, quae frequentioris sunt usus.

Licet catholicis interesse acatholicorum funeribus, exclusa prorsus communicatione in sacris et dummodo non agatur de exsequiis mere civilibus, a quibus ad incredulitatis ostentationem, et in religionis contemptum, quilibet sacer ritus et minister consulto excludatur. Requiritur insuper etiam in hoc casu gravis causa. Communicationis in sacris prohibitio importat ut catholici interessentes non deferant intorticia, nec pro defuncto suffragia faciant; pro clero autem omnino excluditur participatio cum vestibis sacris

¹ S. C. S. Off. 1 April. 1857 in *Collectanea*, 1133.

² S. C. S. Off. 23 Februar. 1820 ad 2; S. C. Prop. Fid. 8 Sept. 1869 ad 13; in *Collectanea*, nn. 739 et 1346.

³ S. C. S. Off. 29 Ianuar. 1817 in *Collectanea*, n. 717.

⁴ C. 1258, § 2.

⁵ Augustine, l. c., VI, 196.

et causa requiritur gravior; de his autem circumstantiis, attentis locis, temporibus et personis, Ordinarii locorum possunt magis practicas communicare instructiones ¹.

Si moriatur princeps acatholicus, clerus etiam collegialiter funeri assistere passive potest sine vestibus sacris, itemque si vigeat usus tolerari potest sonitus campanarum ².

Possunt catholici remoto scandalo visitare ecclesias schismaticorum extra tempus eorum officiorum, item easdem ecclesias adire ad SS. Eucharistiam aut sacras imagines ibi detentas venerandas, dummodo non coniungantur in precibus cum schismaticis, itemque possunt immo debent adorare SS. Eucharistiam in via dum defertur a ministro schismatico ad infirmos, quo tamen casu ab associanda processione abstinere debent ³.

Possunt catholicorum matrimoniis acatholici testes adhiberi, cum in hoc non habeatur probabiliter communicatio in sacris ⁴.

Non licet catholico sacerdoti eleemosynam accipere ab haeretico ad Missam pro eo celebrandam nisi constet expresse eleemosynam praeberi ad conversionem obtinendam ⁵.

Tolerari potest ut puellae schismaticae in collegium catholicum admittantur et etiam in collegii oratorium servatis servandis ⁶.

Tolerari potest, remoto scandalo, ut candelae non benedictae die benedictionis earum praebeantur acatholicis titulo urbanitatis ⁷.

Permitti nequit ut acatholici inserviant Missae a presbytero catholico celebratae, nec item ut pueri acatholici cantoribus fungantur in Missa sollemni catholicorum ⁸.

Non licet catholicis pecuniam ullo modo conferre ad synagogas aut templa haeticorum construenda, nec possunt operarii catholici operam suam gratis ad hoc praestare, bene vero tolerari potest ut mercede conducti hoc agant operarii, nisi aedificatio habeatur ut signum protestationis pro

¹ S. C. S. Off. 13 Ianuar. 1818 ad 1; 3 Iunii et 7 Iulii 1864 ad 1; 3 Ianuar. 1871; 14 Ianuar. 1874 ad 3; 8 Maii 1889, in *Collectanea*, nn. 127, 1257; 1362; 1410; 1705.

² S. C. S. Off. 1 Aug. 1900 in *Collectanea*, n. 2089.

³ S. C. S. Off. 15 Dec. 1764 ad 1 et 4; 30 Iunii et 7 Iulii 1864 ad 5; in *Collectanea*, nn. 458 et 1257.

⁴ S. C. S. Off. 22 Iul. 1859, 19 Aug. 1891 in *Collectanea*, 1176, 1765; contra Noldin, *De praeceptis* ¹⁶, n. 34, 4; P. Victorius ab Appeltern, *Manuale missionariorum*, Mangalore, 1909, pag. 39.

⁵ S. C. S. Off. 19 April. 1837 in *Collectanea*, n. 858; cfr. tamen etiam S. C. S. Off. 12 Iulii 1865, et S. C. Prop. Fid. 11 Mart. 1848 in *Collectanea*, 1274 et 1028, ubi permittitur applicatio Missae iuxta intentionem infidelium dummodo constet nihil mali aut erroris aut superstitionis in infidelibus eleemosynam offerentibus subesse. Attamen eleemosynas praebere schismaticis pro missis ab iis celebratis aut celebrandis semper nefas est; S. C. Prop. Fid. 12 Mart. 1781 ad 2 in *Collectanea*, n. 600.

⁶ S. C. S. Off. 11 Iunii 1866 in *Collectanea*, 1292.

⁷ S. C. Prop. Fid. 1761 in *Collectanea*, n. 438; cfr. tamen etiam S. C. S. Off. 20 Nov. 1850 ad 1 in *Collectanea*, 1053.

⁸ S. C. S. Off. 1 Maii 1839, 20 Nov. 1850 ad 2, 30 Iunii et 7 Iulii 1864 in *Collectanea*, nn. 1703, 1053, 1257; cfr. tamen S. C. S. Off. 24 Ianuar. 1906 in *Collectanea*, 2227 ubi tolerari posse edicitur ut puellae schismaticae una cum catholicis in ecclesia cantent; cfr. etiam Claeys Bonnaert-Simonon, *l. c.*, n. 823.

falsa religione, aut contra religionem catholicam et catholici ad hoc adigantur quasi fidem negantes ¹.

Fas est catholicis in propriis ecclesiis *Te Deum* canere, exclusa Missa sollemni, occasione principis civilis incoronationis, vetito ingressu in ecclesias acatholicorum; si tamen princeps coronandus sit realiter praesens, etiam ingressum in templum acatholicum hac occasione permitti potest honoris causa ².

Tolerari potest ut officiales societatis civilis ecclesias acatholicas adeant occasione precum pro principe ibi recitandarum; id autem nunquam licet Episcopis vel presbyteris ³.

Nefas est puerulis catholicis ecclesias acatholicas adire, crucem a ministro acatholico porrectam osculari, panes benedictos accipere etc. quae omnia acatholicam in sacris continent, idque non licet, etsi a potestate civili ad id adiguntur; si tamen discipuli in bona fide sint haec facientes, remoto scandalo, attentis gravissimis circumstantiis, magistri religionis catholicae dissimulare poterunt ⁴.

837. — VI. De quibusdam servandis in cultus externa ordinatione.

- 1° *De separatione virorum a mulieribus in cultus manifestatione.* - Optandum ut, congruenter antiquae disciplinae, mulieres in ecclesia separatae sint a viris ⁵.

Non habetur ut patet praeceptum, sed tantum desiderium Ecclesiae expressum; ratio autem separationis est ne studium pietatis fiat perditionis occasio ⁶.

Antiquissima est consuetudo separandi in ecclesia viros a mulieribus: primis saeculis mulieres e cornu evangelii, viri e cornu epistolae collocabantur ⁷.

838. — 2° *De nudatione et cooperatione capitis.* - Viri in ecclesia vel extra ecclesiam, dum sacris ritibus assistunt, nudo capite sint, nisi aliud ferant probati populorum mores aut peculiaria rerum adiuncta; mulieres autem, capite cooperto et modeste vestitae, maxime quum ad mensam Dominicam accedunt ⁸.

¹ S. C. S. Off. 30 Iunii et 7 Iul. 1864 in *Collectanea*, n. 1257-8-10. Si tamen pecunia ad construendum templum petatur ad liberationem obtinendam simultaneitatis cultus tunc utique licet: Santamaria, *l. c.*, IV, 110.

² S. C. Prop. Fid. 25 April. 1902 in *Collectanea*, 2136.

³ S. C. S. Off. 12 Maii 1841 in *Collectanea*, 921.

⁴ Cfr. S. C. S. Off. 26 April. 1894 in *Collectanea*, 1868. Cfr. etiam de communicatione in sacris, Noldin, *De praeceptis* ¹⁶, 39-40; Aichner-Friedle, *Compendium iuris ecclesiastici* ¹³, 51, pag. 154 sq.; Victorium ab Appelter, *Manuale missionariorum*, 1900, pag. 36 sq.; Blat, *l. c.*, n. 125; Augustine, *l. c.*, VI, 192 sq.

⁵ C. 1262, § 1.

⁶ Cfr. Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Ecclesia*, art. III, 94.

⁷ Santamaria, *l. c.*, IV, 113; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, II, n. 1044.

⁸ C. 1262, § 2.

Probati populorum mores permittunt cooperationem capitis etiam viris in China ubi capitis cooperitio signum est honoris et reverentiae ¹.

Peculiaria rerum adiuncta et gravia incommoda comprehendunt, ut frigus pro sene decalvato, aestuans sol pro functionibus sub dio habitis, sive etiam usus ut apud nos milites vel alii militibus aequiparati quotiens honoris causa sacris functionibus assistunt ².

Hi praesertim qui in processione baldachinum deferunt incedere debent capite nudo ³.

Regula pro viris statuta non respicit presbyteros vestibus sacris indutos.

839. — 3° De locis aliquibus personis reservatis in ecclesia. -

a) Potest magistratibus, pro eorum dignitate et gradu, locus in ecclesia esse distinctus, ad normam legum liturgicarum ⁴.

Conceditur hic distinctus locus personis determinatis ob auctoritatem quam personae repraesentant ad honorem ei conciliandum et respectum populorum, quia omnis potestas a Deo ⁵.

Liturgicae leges hac de re latae sunt praecipue sequentes: absolute prohibetur sedis collocatio in presbyterio aut in choro ⁶, nec valet transactio hac in re ⁷, nec item concessio Ordinarii loci ⁸; immo laicis non licet ad chorum aut ad presbyterium accedere ad Missam aut alia officia audienda ⁹, idque valet etiam de congregatis laicis ¹⁰.

Item absolute excluditur pro laicis usus baldachini etiam extra presbyterium ¹¹.

Permitti autem potest pro magistratu sedes specialis cum genuflexorio et tapete, non tamen fixa sed mobilis et extra presbyterium; itemque permittitur *osculum pacis* cum instrumento, itemque thurificatio duplici ictu, post rectorem ecclesiae, per cappellanum facta cotta indutum, non per mi-

¹ S. C. Prop. Fid. 18 Oct. 1883 in *Collectanea*, n. 1606, 16.

² Cfr. Ojetti, *l. c.*, v. *Exsequiae*, n. 2152, ubi refertur decretum S. R. C. huc spectans. Cfr. etiam De Meester, *l. c.*, III, n. 1254.

³ S. R. C. 25 Sept. 1688; 18 Iunii 1689; 2 Sept. 1690. *Decret. auth.* 1800, 1810, 1841.

⁴ c. 1263, § 1.

⁵ Prümmer, *l. c.*, 386, 5 innixus verbis *Caeremonialis Episcoporum*, lib. I, cap. 13, n. 13, concedere videtur ex iure communi locum specialem non solum magistratibus, sed et aliis personis nobilibus, at nihil cogit nos hanc acceptare interpretationem cum Codex tantum loquatur de *magistratibus*; *nobiles* utique frui poterunt sicut alii fideles beneficio paragraphi 2 eiusdem c. 1263. Interpretatio Prümmer minus congruere videtur principiis democraticis nostrorum temporum et etiam spiritui vere christiano; cfr. Const. Benedicti XIV « *Omnium sollicitudinum* », 14 Sept. 1744, apud Gasparri, *Fontes*, I, 348, § 26 et 33; S. C. Prop. Fid. 7 Ianuar. 1778; 9 April. 1783, in *Collectanea*, nn. 525 et 563.

⁶ S. R. C. 8 Iulii 1654, 21 Februar. 1604; 8 Ianuar. 1605, *Decret. auth.* 959 ad 2, 157, 175.

⁷ S. R. C. 2 Mart. 1689, *Decret. auth.* 1808 ad 2.

⁸ S. R. C. 28 Iulii 1642, *Decret. auth.* 820, bene vero indultum pontificium.

⁹ S. R. C. 28 April. 1663 et 5 Mart. 1664, *Decret. auth.* 1258 ad 2 et 1288.

¹⁰ S. R. C. 22 Ianuarii 1872, *Decret. auth.* 3387 ad III.

¹¹ S. R. C. 23 Maii 1663 et 15 Dec. 1640, *Decret. auth.* 680, 726; 22 April. 1690, *Decret. auth.* 1831.

natas regulas in administratione servare tenetur¹; item ius commune statuit bona religionis, Provinciae religiosae et si fieri potest etiam domus religiosae administranda esse non per actum capitularem aut per Superiorem, sed per oeconomum ad id specialiter deputatum etc. Si ius commune nihil statuatur ad ius particulare aut speciale recurrendum est, tum pro determinandis negotiis collegialiter agendis, tum etiam pro modo servando in agendis. Maxime vero attendendum est utrum persona quae negotia sive collegialia, sive non collegialia agit, consensu aut consilio aliarum personarum egeat.

147. — IV. Negotia personae iuridicae non collegialis. - Persona non collegialis collegialiter nunquam procedere potest; generatim vero per suos titulares, Superiores, administratores, actores, tutores, syndicos procedit: tales vero vel unica persona esse possunt aut plures, pro personae natura et munerum multiplicitate. Si plures sint titulares modus agendi etiam in istis personis non collegialibus ad modum agendi collegialem accedere potest ex iure positivo.

In his autem ius commune, et praesertim ius particulare, etiam statutarium servandum est² quod in tabulis foundationis reperitur et quandoque iuri communi derogat³.

Art. IV. — DE VITIIS NEGOTIORUM IURIDICORUM.

148. — I. Negotia valida, nulla et rescindibilia. - 1° Ut actus iuridicus *validus* sit ea continere debet, quae ad eum constituendum requiruntur sive ex parte subiecti agentis, sive ex parte obiecti, sive ex parte sollemnium a lege vel ex pacto determinantum. Negotium omnibus his constans, nec aliqua ex parte deficiens *validum* appellatur atque suos iuridicos parit effectus.

2° Si aliquod elementum sive intrinsecum, sive extrinsecum ei desit ob quod eius valor iuridicus nullo modo agnoscitur a lege, tunc actus *nullus* vocatur, et ut talis nullam vim iuridicam, seu nullos effectus iuridicos parit.

Non parit in casu ullas consequentias iuridicas quatenus negotium iuridicum, quia quae tale revera non existit; at potest consequentias iuridicas

¹ Cfr. cc. 431, § 1; 435, § 1; 432, § 1; 437; 198; 1406, § 1, n. 4; 439, 370 etc. passim in Codice ubi singula iura Vicarii determinantur.

² C. 101, § 2.

³ Cfr. c. 1417; Toso, l. c., II, pag. 46; Augustine, l. c., pag. 38; pro iure communi cfr. cc. 1182-1184; 1476-1483; 1489-1494; 1357; 1368.

qua delictum parere¹; itemque iure canonico aliquando etiam consequentias iuridicas positivas, quae generatim negotii iuridici veri et validi propriae sunt parit². Actus igitur nullus dicitur non quia in suis elementis materialibus non subsistit, sed quia ei deest aliquid ad eius valorem necessarium, sive in suis elementis, sive in accidentalibus, sive in sollemniis etc.³.

Nullitas totalis aut partialis esse potest⁴; initialis aut consecutiva, *illa* negotium statim ab initio nullum est, *haec* negotium valide initum infirmatur; sanabilis aut insanabilis. Defectus seu vitia negotiorum generatim sanari possunt vel interventu superioris auctoritatis, qui modus valde communiter adhibetur in Ecclesia, quando vitium est iuris ecclesiastici simpliciter; vel ratihabitione, tractu temporis a lege definiti; generatim tamen negotia nulla convalescere non solent⁵ quia non firmatur tractu temporis quod ab initio iure non subsistit⁶.

Quaenam negotia iuridica nulla sint ex iure diudicandum est; generatim in iure nostro nullitas actus tunc tantum asserenda est cum clare in lege statuitur⁷ quod generatim evenit cum negotium iuridicum deficit in substantialibus, in naturalibus, in accidentalibus et in sollemniis⁸; iure enim nostro obtinet principium: «*multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint obtinent roboris firmitatem*»⁹.

Itaque nulla certe semper erunt negotia in quibus deest agentis voluntas, licet eius externa manifestatio habeatur¹⁰.

3° Habentur praeterea et negotia valida quae tamen non sustinentur, seu *rescindibilia*.

¹ Cfr. Ferrini, *l. c.*, n. 155.

² Cfr. e. g., suppletionem iurisdictionis si error communis etiam sine titulo occurrat, c. 209; sanationem in radice matrimonii nulliter contracti etc.

³ Nullum est terminus genericus et adhibetur pro designando negotio quod non parit consequentias iuridicas; *infectum* vero proprie est negotium cui deest elementum substantiale quo negotium constituitur, e. g., quodlibet negotium simulate factum; tale enim negotium prorsus non exsistit ex iure naturali; cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, n. 209, nota 1 et 213, nota 8; in praxi haec differentia non attenditur et verba irritum, nullum, infectum promiscue adhibentur; cfr. tamen c. 103, § 1.

⁴ C. 1680, § 2.

⁵ Habetur etiam nullitas *absoluta* et nullitas *relativa*; *illa* semper opponi potest et non possunt partes eidem renuntiare, quia ad bonum publicum statuta; *haec* seu *relativa* ad bonum privatorum statuta est, quam si non opponant aut obiciant *interesse* habentes, negotium convalidatur. Coincidit haec distinctio in nullitatem sanabilem et non sanabilem, cfr. cc. 1558 et 1559, § 2 ubi de incompetencia absoluta et relativa; Noval, *Commentarium Codicis iuris canonici*, lib. IV, part. I, n. 59-60 et 68-70; Eichmann, *Das Prozessrecht des Codex iuris canonici*, pag. 42-43; Lega, *Praelectiones... De iudiciis ecclesiasticis civilibus*, I, 1905, n. 319; Haring, *Grundzüge...* pag. 847; cfr. etiam Ferrini, *l. c.*, 156 in nota.

⁶ R. I., 18 in VI; = fr. 29, D. 50, 17; cfr. Ferrini, *l. c.*, n. 159-163 ubi et alii modi negotia iuridica sanandi afferuntur, ut iuramentum, vitii remotio quae etiam in iure nostro applicationem habent; cfr. e. g., c. 586, § 2.

⁷ C. 11 et 15.

⁸ C. 1680, § 1; Ferrini, *l. c.*, 126 et 132-154; D'Annibale, *l. c.*, 299 sq..

⁹ C. 16, X, 3, 31 atque huic principio subordinanda est reg. iuris 34 in VI: «*Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi*»; idest, si id clare a iure statuatur.

¹⁰ Cfr. Ferrini, *l. c.*, 110; D'Annibale, II, 302; Gasparri, *De matrimonio**, II, n. 908 et 911, ubi etiam de conflictu fori interni cum foro externo quod aliquando in Ecclesia ex simulatione oriri potest.

Praeter vitia substantialia quae negotium iuridicum ex se, ipso facto nullum reddunt, alia minoris momenti vitia habentur quae substantialia non tangunt, sed aliquod substantiale elementum negotii iuridici velut morbo afficiunt, atque perturbant: talia vitia quae negotium de se non invalidant, ex legis determinatione ius dant ad negotii rescissionem petendam ¹.

Practice effectus rescindibilitatis iidem fere sunt ac nullitatis si is in cuius favorem concessa fuit rescindibilitas, suo iure uti velit ².

Distinguitur negotium rescindibile a negotio cui conceditur *restitutio in integrum*; restitutio enim in integrum remedium iuridicum est extraordinarium contra negotia de se valida, nec rescindibilia, alteri tamen parti valde damna, ad quod damnum reparandum alia remedia quandoque non dantur vel difficulter dantur ³.

Probe distinguenda est rescindibilitas, eiusque decretum a decreto iudicis declarantis aliquod negotium ab initio invalide prorsus conclusum fuisse; sunt enim haec duo valde inter se distincta; sicut sunt distincta inter se rescindibilitas et nullitas ⁴.

149. — II. De quibusdam vitiis negotiorum iuridicorum.

Codex passim agit de iis quae ad negotiorum iuridicorum validitatem requiruntur et consequenter de vitiis, seu defectibus quibus nullitas aut rescindibilitas eorundem oritur; hic vero principia quaedam generalia tradit quae frequentiore habent applicationem de quibusdam vitiis facilius occurrentibus.

1° Vis absoluta seu compulsiva. - Vis ita a Paulo definitur: *maioris rei impetus qui repelli non potest* ⁵.

Maiores rei externe agentis in actum hominis externum cui actu item externo agens resistere nequit; atque hoc modo intelligenda videtur allata definitio Pauli; nam actui interno voluntatis vis tanta inferri non potest, cui resisti nequeat. Generatim actus externus hominis habetur in iure ut actus internae voluntatis seu libertatis ostensivus, quia homo agens, id agit externe quod animo seu voluntate agit ⁶; huic tamen regulae fit exceptio quotiens demonstrari possit actum externum ex vi seu ex violentia ⁷ extrinseca positum fuisse. Quae vis extrinseca maior vel minor esse potest pro ratione personarum quae eam patiuntur et quae eam inferunt, quae vis

¹ Talia negotia romani (cfr. Ferrini, *l. c.*, 155-157) nulla ope exceptionis appellabant; de facto tamen iure nostro contra ipsa non solum *exceptio* sed etiam *actio* rescissoria conceditur; cc. 1684-1685.

² Ferrini, *l. c.*, n. 157.

³ Cfr. cc. 1687-1689; Ferrini, *l. c.*, 156.

⁴ Ferrini, *l. c.*, 156.

⁵ Fr. 2, D, 4, 2.

⁶ Cfr. Ferrini, *l. c.*, 110.

⁷ Exemplum *vis absolutae*: Titius arripit manum Caii in easque immittit calamum et vi ducit ad subscriptionem aliquam faciendam; Haring, *Grundzüge...* pag. 20.

sufficit pro impubere infantiae proximo non sufficit certe pro milite; quae pro muliere non pro viro etc.

Violentia seu vis quae tanta non sit ut ei resisti non possit, in sensu Codicis vis appellari non potest et melius de ea agitur ubi de metu ¹.

Negotia iuridica ex vi extrinseca, cui resisti nequit posita pro infectis habentur ², seu non sunt considerata ut vera negotia, nisi in specie mere externa. Nihil autem refert utrum violentia iusta vel iniusta fuerit ³; requiritur e contra ut violentia ipsi agenti non tertiis personis, e. g., parentibus fiat ⁴.

Nullitas autem negotiorum in hoc casu proponenda est actione ob nullitatem actorum ad normam iuris ⁵. Violentia quandoque delictum a iure punitum constituit ⁶.

150. — 2° Vis causativa et metus. - a) Notio. - Metus ita ab Ulpiano definitur: *Instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio* ⁷.

Quae mentis trepidatio oriri potest a causa necessaria naturali vel supranaturali, e. g., ex incendio, ex gehennae timore, et tunc *metus ab intrinseco* habetur qui in iure non attenditur ⁸ vel a causa libera extrinsece agente qua quis minis (vis causativa seu condicionalis seu moralis) aut dolo ad agendum provocatur; et tunc metus ab extrinseco vocatur de quo hic agimus ⁹.

¹ Auctores ante Codicem (cfr. Wernz, *l. c.*, IV, 260-261), loquuntur de vi absoluta seu physica et de vi conditionali, morali, causativa seu compulsiva (cfr. tamen Ferrini, *l. c.*, 177 in nota ubi contra Wernz, *l. c.*, impulsivam vocat quam alii absolutam appellant).

At haec duo specificè differunt inter se, nec vis causativa seu moralis, considerari potest ut species vis quam supra ex Paulo definivimus. (Cfr. Ojetti, *Synopsis* ³, v. *Vis*, n. 4107). Vis igitur quam causativam appellant definiri potest mali imminentis impetus cui absolute resisti potest, isque causam dat metui de quo postea et ideo *causativa* appellatur; de hac proinde eadem dicenda sunt quae de metu dicuntur, hoc enim sensu accepta vis non est nisi alter aspectus eiusdem conceptus; seu est causa, metus est effectus (cfr. Ferrini, *l. c.*, 177; Wernz, *l. c.*, IV, 260). Si tamen vis causativa tanta sit quae usum rationis prorsus auferat, vi absolutae aequivalet et ea quae de vi absoluta dicuntur eidem applicanda sunt (Wernz, *l. c.*, IV, 261).

² C. 103, § 1.

³ Augustine, *l. c.*, II, 29.

⁴ Augustine, *l. c.*, II, 30.

⁵ Cc. 1679-1683.

⁶ Cfr. c. 2352.

⁷ Fr. 1, D, 4, 2.

⁸ Gasparri, *De matrimonio* ³, II, 946.

⁹ Codex agit semper de metu ab extrinseco idque insinuat verbum *incussus* quo hoc canone utitur. (Cfr. Augustine, II ³, pag. 31).

Auctores et iura (cfr. verba antiqua Edicti: « *Quod vi metusve causa* » ab Ulpiano, fr. 1, D, 4, 2 relata; et tit. 40, lib. I, *Decret. Greg. IX: De his quae vis metusve causa fiunt*) loquuntur ut de duobus rebus distinctis de vi et metu; at haec, intelligendo vim causativam non absolutam, ut recte notat Ferrini, *l. c.*, 177, non sunt nisi duo aspectus eiusdem conceptus; vis est causa metus; quapropter indifferenter ea quae de vi causativa dicuntur applicantur et metui (cfr. etiam Wernz., *l. c.*, 260; Chelodi, *Ius matrimoniale* ², n. 118).

b) *Divisio*. - Metus potest esse:

α) *Ratione modi*. - *Iustus* vel *iniustus*, sive quod ad modum, sive quod ad substantiam pertinet; *hic* iniuriam proprie dictam, includit; *ille* nullam iniuriam, licet aliarum virtutum violationem includere possit ¹.

β) *Ratione gradus*. - *Gravis* vel *levis*: *ille* quo vir constans apprehenditur; *hic* qui a viro constanti despicitur.

« Gravis, si grave aut periculum (gravis absolute), aut trepidatio mentis (gravis relative): ille metitur ex damno quod imminet, hic ex affectione metus passi » ². At melius gravis dicitur, si haec duo simul habeantur: et periculum seu damnum saltem relative grave et imminens, et ex parte patientis periculi seu damni gravis apprehensio ³. Habentur mala quae si imminetia apprehendantur, omnibus hominibus metum gravem causare censentur, ut mors, mutilatio, corporis cruciatus, libertatis amissio itemque maioris partis bonorum, infamia, defloratio etc. ⁴, alia vero mala de se levia censentur quae tamen ratione aetatis, sexus etc. gravia esse possunt, ut, e. g., gravis et diuturna parentum indignatio. Unde distinctio in metum absolute gravem et in metum relative gravem ⁵. Tandem grave damnum vel periculum constitui potest a pluribus malis instantibus simul sumptis, quae singulariter considerata levia prorsus essent. Iudicis erit omnia considerare et iudicare in singulis casibus de gravitate absoluta aut relativa periculi seu damni imminetis. Generatim, quod communiter grave aestimatur semper et pro omnibus grave damnum aut periculum esse praesumitur, nisi forte de persona vili agatur quae illud minimi facit, ut, e. g., carceratio ad duos aut tres dies pro homine morum deperditorum, qui saepissime hanc poenam iam sustinuit ⁶.

Auctores ⁷ distinguunt *metum ad extorquendum consensum directe incussum* vel non: praesertim ubi agitur de consensu matrimoniali. Haec distinctio tamen non videtur in iure vigente fundari ⁸, ne pro consensu quidem

¹ « Qui iure suo recte utitur, non infert iniuriam, neque iniuriam patitur qui stricto iure omnino caret » (Wernz, l. c., IV ², 265, nota 23; « iustus dicitur cum infertur ex iusta causa et servato ordine iuris; iniustus, cum infertur ex causa iniusta (iniustus quoad substantiam), vel non servato (iniustus quoad modum) ordine iuris » (D'Annibale, l. c., I, 138; Chelodi, *Ius matrimoniale* ², n. 119; Gasparri, l. c., 948-950).

² D'Annibale, l. c., I, 138.

³ Ojetti, *Synopsis*, v. *metus*, n. 2730; Chelodi, *Ius matrimoniale*, n. 118; Gasparri, l. c., 939-941.

⁴ Augustine, l. c., II, 30-31.

⁵ Eichmann, l. c., p. 76-77; cfr. etiam c. 2205, § 2.

⁶ Cfr. Gasparri, l. c., 941.

Addunt alii hoc loco et metum *reverentialem*, qui est mentis trepidatio ob malum quod quis ab his in quorum potestate est, metuit. At talis divisio inutilis videtur, nec addit aliquid a supradicta distinctum specificae; talis enim metus in gravem vel levem incidit, prout malum quod timetur grave vel leve est (cfr. D'Annibale, l. c., 138, nota 16; Chelodi, *Ius matrim.*, 118).

⁷ Cfr. Gasparri, l. c., 951-953 etc.

⁸ Aliter Augustine, l. c., II, 31.

matrimoniali¹, eiusque loco firmari videtur distinctio metus causam negotio iuridico dantis, et metus nullum in negotium iuridicum influxum exercentis; atque ad effectus iuridicos metus probandos sufficere videtur demonstrare metum revera in negotio iuridico influxum exercuisse².

c) *Principia generalia de metu*. - Negotia iuridica ex metu gravi et iniuste incusso inita, nisi aliud ex iure probetur, per se valent; sunt tamen rescindibilia ex iudicis sententia ad partis instantiam aut ex officio procedentis³; ratio est quia talia negotia sunt vere actus humani et proinde vere voluntarii, licet sint involuntarii *secundum quid*⁴.

Negotium iuridicum, ipsa sui definitione actum quo libertas interna externe manifestatur⁵ designat.

Actui igitur iuridico maxime opponitur quidquid exercitium libertatis etiam internae impedit; et si quidem impedit actione externa manifestari absolute quod animus vult interne, tunc negotium absolute existere nequit et est ipso iure infectum⁶; si vero ipsius internae voluntatis exercitium impeditur dolo vel vi externa relativa seu morali, quin tamen absolute externe cogatur quis contra voluntatem suam agere tunc negotium iuridicum existit quidem, at imperfecto modo, quia sub illo influxu voluntas non fuit plene libera; quamobrem licet negotium absolute valeat, optimo tamen iure illius rescissio ob bonum publicum, ne dolus et metus excitentur et foveantur, a publica auctoritate conceditur.

Haec rescindibilitas ab ipso iure naturali oritur et iure positivo sancitur. Sunt autem quidam actus qui si valide semel confecti sint rescindi amplius non possunt ut matrimonium; cum isti actus in iure naturali remedium habere nequeant, ratio habetur illos retinendi irritos ex ipso iure naturali⁷.

Rescindibilitas haec, ut patet, iudicialiter executioni mandanda est. Si de bono privato agitur iudex in hac re ad partis laesae instantiam procedit, si vero de bono publico aut de laesione minorum aut personarum moralium iudex ex officio procedere potest, concedendo non solum rescissionem sed et pinguius remedium restitutionis in integrum⁸. Ad hoc autem ut rescindatur negotium iuridicum ex metu initum haec tria demonstranda sunt; primo, negotium revera ex metu initum fuisse, quod, ut videtur, non includit necessario

¹ Cfr. c. 1087; Chelodi, *Ius matrim.*, 119; Vermeersch, *l. c.*, II, 376; Eichmann, *l. c.*, 77; Cappello, *De matrimonio*, 606; contra Wernz-Vidal, *Ius canonicum...* V, 501 in nota 21 et plures alios ibidem in nota.

² Cfr. c. 1087, § 1; ius vetus apud Gasparri, *l. c.*, Wernz, *l. c.*, 265 in nota 125; Augustine, *l. c.*, II, pag. 31 tenet hanc distinctionem etiam a novo iure admitti.

³ Co. 103, § 2; 1684-1689.

⁴ Augustine, *l. c.*, II, 31.

⁵ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 137.

⁶ 103, § 1.

⁷ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 37 et not. 4.

⁸ C. 103, § 2 iunct. c. 1688.

probationem, metum incussum fuisse directe ad consensum extorquendum ¹; deinde, metum revera gravem fuisse sive relative sive absolute; denique, metum iniuste incussum ab extrinseco fuisse, sive iniustitia fuit in modo, sive in substantia. Quae si probentur actus a iudice rescindendus est. Nihil proinde refert utrum damnum seu minae quibus metus causatus est agenti ipsi an eius carissimis factae fuerint ² nec item utrum a parte quae in negotio utilitatem habuit an à tertia persona.

Actus etiam personae moralis vi aut metu affici possunt ³; quod dupliciter evenire potest: si persona moralis qua talis vim vel metum patiatur; deinde si alicui de collegio aut personae non collegialis actori vel superiori dum hi ad actum collegialem vel ad actum personae non collegialis concurrunt vis causativa seu metus inferatur. Actio rescissoria et etiam restitutio in integrum in ambobus his casibus concedi certo videtur. Attamen si vis, etiam illa cui resisti nequit ⁴ inferatur singulari collegii personae, vel aliquibus tantum non statim affirmandum est negotium irritum fuisse, sed etiam in illo casu rescindibilitas tantum habebitur.

Negotia vero quae ipso iure ex metu gravi, iniuste incusso irritantur, de iure Codicis sunt: renunciatio officii ecclesiastici ⁵, suffragium in electionibus ⁶; ingressus in novitiatum, et in novitiatum receptio ⁷; professio religiosa ⁸; obligationum clericalium ordini sacro adnexarum contractio ⁹; matrimonium ¹⁰, votum ¹¹.

In iure poenali metus influit ut causa delictum minuens aut excludens ¹².

151. — 3° Dolus. - a) *Notio.* - Dolus est «calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita» ¹³.

Romani ¹⁴ distinguebant *dolum bonum* et *dolum malum* atque supra definitum *dolum malum* appellabant; iuristae iamdiu omnem *dolum* esse

¹ Aliter Augustine, l. c., pag. 31.

² Cfr. fr. 8, § 3, D, 4, 2.

³ C. 103, § 1.

⁴ C. 103, § 1.

⁵ C. 185

⁶ C. 169, § 1, n. 1.

⁷ C. 542, 1.

⁸ C. 572, § 1, n. 4.

⁹ C. 214.

¹⁰ C. 1087.

¹¹ C. 1307 et 1317; cfr. praeterea cc. 166; 169, § 1, n. 1; 1095, § 1, n. 3; 2238.

¹² Cfr. cc. 2205, § 2; 2218; 2229, § 3, n. 3.

¹³ Fr. 1, § 2, D, 4, 3, definitio Labeonis ab Ulpiano relata.

¹⁴ Fr. 1, § 3, D, 4, 3.

malum intelligunt et procul dubio de dolo malo intelligenda sunt quae hoc loco ¹ Codex habet. Distinguitur item aliquando dolus a fraude atque *hanc* dicunt esse causam deceptionis non voluntariam, dolum vero causam voluntariam: in iure tamen nostro haec duo, dolus et fraus, indistincte accipi videntur ². A dolo in materia civili seu in negotiis iuridicis de quo supra distinguendus profecto est dolus in criminalibus qui est: deliberata voluntas legem violandi ³.

b) *Doli effectus*. - In negotiis iuridicis dolus eisdem parit effectus ac metus gravis iniuste incussus ⁴.

Ex dolo generatim oritur error in comparte vel in tertia persona. Error autem iam ex se quaedam negotia irritat ⁵ si substantialis sit; quamobrem omnino admittendum est, ne inutilis prorsus hic ⁶ mentio doli fiat, dolum non solum dirimere actus si ex ipso error substantialis oriatur ⁷, sed etiam actionem et exceptionem rescissoriam dare si errorem solummodo accidentalem causet, sive hic error causam det sive non negotio iuridico ⁸. Nec desunt in iure casus legum irritantium ob doli interventum in quibus proinde actio nullitatis conceditur ⁹.

Actio et exceptio doli ad subveniendum iis qui circumventi sunt concessae sunt, et simul ad dissuadendum omnibus ne in negotiis iuridicis dolo utantur eos privando iniustis lucris hoc modo forte obtentis; quamobrem optime intelligitur cur maior quaedam protectio concedatur damnis ex dolo provenientius quam damnis ex simplici errore sine dolo; dolus enim semper alicui imputatur, error quandoque nemini.

152. — 4° Error. - a) *Notio*. - Error est falsum de aliqua re iudicium. Differt ab ignorantia quae non est falsum iudicium, sed simpliciter scientiae debitae defectus. In iure tamen eodem modo considerantur ignorantia et error ¹⁰.

b) *Divisio*. - Varias sunt species erroris inter se maxime distinctae effectusque iuridicos diversos parientes:

α) *Error essentialis* seu *circa substantiam actus* is dicitur qui circa ea versatur quae ipsam negotii iuridici essentiam respiciunt; ita ut voluntas eo mota feratur in rem essentialiter ab ea diversam quae negotium iuridicum iuridice constituit: quo fit ut negotium

¹ C. 103, § 2.

² Cfr. Toso, *l. c.*, II, pag. 36.

³ C. 2200, § 1.

⁴ C. 103, § 2.

⁵ C. 104.

⁶ Can. 103, § 2.

⁷ C. 104.

⁸ Cc. 1684; 1686. Chelodi, *l. c.*, 101; Toso, *l. c.*, pag. 52 in c. 104; paulo aliter Maroto, *l. c.*, 401, 3 cui consentit Cocchi, *l. c.*, II, 10, 3; Augustine, *l. c.*, II, 32-33.

⁹ Cfr. cc. 185; 542, n. 1; Eichmann, *l. c.*, 77.

¹⁰ Ferrini, *l. c.*, 165-172; Bonfante, *l. c.*, § 30 et 37 pp. 86-90 et 102-104.

ipsum, cum hoc errore consistere nequeat, quia « *nulla voluntas errantis est* » ¹.

Enumerant auctores tres casus in quibus error essentialis habetur: Si error ipsam negotii iuridici naturam respiciat, e. g., si quis matrimonium contrahens putet matrimonium esse societatem mere oeconomiam amicalem ². Si error cadit in personam cuius intuitu negotium iuridicum *unice* actum est; e. g., si quis matrimonium per procuratorem celebret cum Maria primogenita principis cuiusdam, at ei non Maria primogenita, sed secundogenita Theresia praesentetur: est autem hic error facti ³. Distin-
gui tamen oportet error circa personam ab errore circa nomen personae; hic enim accidentalis est; nisi forte nomen in qualitatem quae uni determi-
natae personae propria est et quae *prae*cise intenditur redundet ⁴. Error circa personam generatim habetur essentialis in contractibus gratuitis, e. g., in donationibus; accidentalis in onerosis; attamen etiam in istis quandoque ut in matrimonio etc. essentialis est ⁵. Denique essentialis etiam habetur error qui cadit in obiectum de quo agitur in negotio. Attamen omnis error circa obiectum non est semper essentialis; essentialis erit si error « *in corpore* » habeatur; tunc autem dicitur haberi error « *in corpore* » cum error rei de qua agitur identitatem respicit, e. g., si emam a te vestem tu vero vendere intendas fundum; quod possibile est, si obiecta praesentia non sint ⁶; item essentialis erit si rei seu obiecti substantiam attingat, et tunc dicitur « *error in substantia* »; substantiam autem hic intelligimus non philosophice, sed usu et destinatione seu functione oeconomica sociali, e. g., si plumbum pro auro aut argento emerim ⁷. Ex iure nostro positivo essentialis etiam habetur error in contractu matrimoniali circa qualitatem accidentalem conditionis servilis ⁸ et quodammodo etiam error quilibet ex dolo proveniens, licet accidentalalia tantum respiciat ⁹. Denique essentialis est omnis error qui recidat in conditionem *sine qua non*.

β) *Error recidens in conditionem sine qua non*, tunc habetur cum error in id cadit quod *subiective* ita essenziale putatur ab agente, ut de facto inde agens ipse suum consensum dependere faciat: *objective* autem in casu error accidentalis esse supponitur ¹⁰.

¹ Fr. 20, D. 39, 3; quod effatum unice de errore essentiali verum est. Hunc errorem hac ratione ducti civilistae etiam errorem *obstativum* vocant; cfr. Bonfante, *l. c.*, § 30.

² Cfr. c. 1082, § 1; Ferrini, *l. c.*, 167; Bonfante, § 30; Gasparri, *De matrimonio* ³, II, 901; Chelodi, *Ius matrimoniale* ², n. 113 et 100 in nota etc. auctores passim.

³ Cfr. c. 1083, § 1; Gasparri, *l. c.*, II, 889; Chelodi, *Ius matrim.*, 112, a.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 112, c; Gasparri 889 et 896-900 ubi varii casus afferuntur.

⁵ Cfr. Ferrini, *l. c.*, 168; Bonfante, § 30, pag. 88.

⁶ Bonfante, § 30, pag. 88; Ferrini, *l. c.*, 168, c.

⁷ Bonfante, *l. c.*, pag. 88; Ferrini, *l. c.*, 169, qui tamen n. 170 recte notat errorem « *in substantia* » non semper essentialem esse.

⁸ C. 1083, § 2, n. 2

⁹ C. 103, § 2; cfr. supra; excipe tamen circa hoc contractum matrimonialem quod ex natura rei rescindi nequit, ubi proinde dolus actionem ad damnum refectionem non ad rescissionem dare potest (Chelodi, *l. c.*, 112, b).

¹⁰ Cfr. c. 1092, n. 4; Maroto, *l. c.*, 404; Chelodi, *Ius matrim.*, n. 112.

Est autem conditio sensu lato: circumstantia actui adiecta ex qua ipse actus pendet ¹; strictius conditio est accessoria declaratio quae negotii iuridici effectus dependere facit ab eventu incerto et futuro ² atque haec proprie conditio suspensiva vocatur ³.

Conditio autem quaelibet est circumstantia a qua agentis consensus pendet; quare dicere errorem cadere in *conditionem sine qua non*, idem est ac dicere errorem declaratione conditionali exprimere, ita ut ab hac declaratione consensus agentis pendeat, e. g., contraho matrimonium si solvi postea possit; quo tamen casu habetur verum negotium conditionale; aut, licet conditionalis declaratio non habeatur, ita tamen ab agente error concipitur et intenditur ut ab ipso eius consensus pendeat, e. g., si quis ducat in matrimonio Mariam intendens eam ducere *exclusive* et *prae*cise, quia virgo est ⁴. Error igitur recidens in *conditionem sine qua non* est obiective accidentalis, essentialis subiective.

γ) *Error accidentalis* versatur circa proprietates, qualitates etc. cum negotio iuridico connexa quae tamen consensum agentis, eiusque manifestationem ex se non excludunt ⁵.

δ) *Aliae divisiones.* - Error potest esse *iuris* aut *facti*: ille iudicium falsum de legis existentia; e. g., si quis putet iure ecclesiastico maiorem aetatem acquiri anno 25 aetatis ⁶; hic vero iudicium falsum supponit de aliquo facto; e. g., si quis putet Caium vicesimum annum agentem esse viginti quinque annorum. Uterque error potest esse accidentalis aut substantialis iuxta superius dicta ⁷.

Error *antecedens* seu *causam dans negotio* et *incidens* seu *concomitans*. Illo agens non ageret si errore liber esset; hoc vero pariter ageret si error non esset.

c) *Principia.* - α) Error *substantialis* seu *essentialis* sive iuris sive facti, sive antecedens sive concomitans quaelibet negotia iuridica irrita reddit ⁸; idque ipso iure naturali; cum illo enim errore consensus ad quaelibet negotia iuridica necessarius consistere nequit.

Idem affirmandum est de errore accidentali obiective qui subiective in *conditionem sine qua non* recidat ⁹, idque ex eodem iure naturali et ex eadem ratione.

¹ D'Annibale, I, 41.

² Bonfante, l. c., § 26, pag. 77.

³ Wernz, l. c., IV, 292.

⁴ Chelodi, *Ius matrim.*, 112; Cappello, *De matrimonio*, 586.

⁵ Bonfante, l. c., § 37, pag. 102; Ferrini, l. c., 170-172 et analog. cc. 1083, § 2; 1084; 1085; at si non *simplex* error vel scientia seu opinio de nullitate negotii habeatur, sed haec ut conditiones, etiam solummodo implicate, apponantur negotiis iuridicis, tunc utique haec quae de se accidentalia sunt essentialia fiunt. Cfr. Chelodi, *Ius matrim.*, 113-114.

⁶ C. 88, § 1.

⁷ Bonfante, l. c., § 37, pag. 103.

⁸ C. 104.

⁹ C. 104.

Ad errorem essentialem non sunt referendi simplices errores de proprietatibus, qualitatibus etc. negotii iuridici; nec item opiniones de negotii nullitate sive hi errores et opiniones ius sive factum respiciant; sive antecedentes sive concomitantes sint; consensus enim cum talibus erroribus et opinionibus quae accidentalia negotii respiciunt consistere, licet minus perfecte, potest ¹.

β) Error quilibet accidentalis per se negotia iuridica non irritat ² quia elementa ad negotium iuridicum necessaria non excludit.

Ex iure vero positivo quandoque ³ irritat vel saltem rescindibilia reddit.

Error accidentalis semper irritat ex natura rei si recidat in conditionem sine qua non ⁴; si respiciat in matrimonio conditionem servilem alterutrius sponsi ⁵, si ex dolo procedat ⁶ negotia iuridica rescindibilia reddit ⁷.

Error accidentalis non cessat esse talis ex eo quod sit antecedens seu causam negotio ⁸ dederit, licet enim errore non exstante consensus datus non fuisset, de facto tamen substantialiter valide datus est, et attendi non debet ad validitatem actuum indicandam quid factum fuisset, errore non exstante, sed quid re vera factum sit; at in casu revera consensus, licet accidentaliter vitiatus datus est; licet *hypothetice*, si error non adfuisset, datus non fuisset ⁹.

Si quis ex contractu gravem laesionem ultra dimidium passus est ex errore etiam accidentali, intra biennium experire potest actionem rescis-soriam contractus, licet dolus in alia parte non interfuerit ¹⁰. Itemque in contractibus quilibet experiri potest actiones et exceptiones ex errore, quas ius in proprio statu civili vigens concedit ¹¹.

¹ Cfr. cc. 1084-1085; D'Annibale, *l. c.*, I, 133, nota 5 et 147, nota 26; Wernz, *l. c.* IV, 228, Gasparri, *l. c.*, 904-908; cfr. tamen pag. praeced. in nota.

² C. 104.

³ C. 104.

⁴ C. 104.

⁵ C. 1083, § 2, n. 2.

⁶ C. 103, § 2.

⁷ Cum matrimonium rescindi nequeat si error in ipso contrahendo commissus fuerit, non rescissio contractus, sed solum refectio damnorum parti laesae concedenda erit (S. C. C. 22 Iul. 1907; *Monitore Ecclesiastico*, XIX, pag. 199).

Error qualitatis generatim accidentalis est, nec proinde valori negotii officit; quandoque tamen qualitas in ipsam personam redundare potest et tunc fit substantialis quia ab eo fit dependens agentis consensus; e. g., si quis intendat ducere filiam principis quam putat esse Mariam hic praesentem, quae tamen filia principis vere non est (Gasparri, *l. c.*, 893).

⁸ Ideo Codex: Simplex error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimoniale (c. 1084).

⁹ Cfr. Gasparri, *l. c.*, 895.

¹⁰ C. 104 et c. 1684, § 2; Toso *l. c.*, 52.

¹¹ C. 1529; pro italicis videri possunt art. 1108-1110 Cod. civilis; 1108: Il consenso non è valido, se fu dato per errore, estorto con violenza o carpito con dolo. 1109: L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica e principale. 1110: L'errore di fatto non produce la nullità del contratto, se non quando cade sopra la sostanza

Speciales effectus producit error in observantia legis poenalis ¹ in valore rescriptorum ²; in petitione dispensationum matrimonialium ³.

153. — III. De consensu aut consilio requisito ad quaedam negotia iuridica ⁴. - **1° Necessitas consensus et consilii.** - a) Cum persona aliqua singularis personae iuridicae sive collegialis sive non collegialis vicem sustinens, ipsius personae iuridicae negotia agit, ut erroris, collusionis, praecipitationis et neglegentiae, quia de re non propria agitur, periculis occurrat Codex saepe saepius, in rebus praesertim maioris momenti, stricto et perfecto iure praecipit ut antequam ad negotia Superior vel alius quivis, qui nomine personae moralis agit ⁵, procedat, determinatarum personarum aut coetus cuiusdam personarum consilium aut consensum praerequirat. His in casibus consilium aut consensus requiritur ad actus Superioris validitatem ex iure positivo ⁶.

b) Est tamen inter utrumque differentia. Si consensus requiratur actus Superioris invalidus est si ipse Superior consensum, quem petiit, non obtinuit; immo in casu si Superior personas aut coetum personarum de consensu requisierit, responsum vero nec negativum nec positivum obtinere potuerit, quia forte interrogati responsum dare noluerunt, adhuc invalide agit, nisi tales occurrant circumstantiae quae silentium affirmativae responsioni aequivalere suadeant ⁷.

c) Si vero consilium tantum requiratur, sufficit ad valorem ⁸ et etiam ad actus liceitatem ut Superior personam, coetum vel collegium audiat vel interroget: quod si personae interrogatae nullum

della cosa che ne forma l'oggetto. Non produce la nullità, quando cade soltanto sulla persona colla quale si è contrattato, eccetto che la considerazione della persona colla quale si intende contrattare, sia la causa principale della convenzione. Cfr. etiam art. 105, 1146, 1147; 836; 942; 1038; 1115; 1145; 1300 sq.; 1360; 1772; 1773; 1775.

¹ C. 16, § 2; 2202, § 3; 2218, § 2.

² C. 47.

³ C. 1052.

⁴ Aloysius Trombetta, *De consensu et consilio Capituli cathedralis iuxta Codicem iuris canonici*, Neapoli, D'Auria, 1926.

⁵ Cfr. c. 105, initio, et Maroto, *l. c.*, 470.

⁶ C. 105, n. 1.

⁷ Paulo severius Toso, *l. c.*, 54.

⁸ Codex habet: « Satis est valide agendum ut Superior illas personas audiat »; inde deducere conatur cl. Vermeersch, *Periodica*, XII (p. 6-9) et *Epitome* ², I, 194, ad valorem non requiri ne petitionem quidem consilii, quod enim, ait ipse, satis est, non necessario requiritur. Id tamen communiter non admittitur a doctoribus post Codicem ut ipse clmus auctor agnoscit. Communis doctrina quae consilii requisitionem ad valorem requirit, probabilior videtur et litterae Codicis conformior. Quaestio proposita fuit Commissioni interpreti; cfr. Maroto, *l. c.*, 471; Chelodi, *l. c.*, 102; Leitner, *Handbuch*, I², pag. 77; Ferreres, *Institutiones*, I, 471; Toso, *Commentaria minora*, pag. 54.

consilium dederint, fateri hoc ipso censentur se nullum habere consilium dandum, et Superior valide tunc agere potest ¹; pariter valide agit Superior, si audito consilio, contra ipsum etiam unanime egerit ². Nec contra hoc obiici potest consilium quod sequi non teneatur Superior, praesertim si unanime fuerit, inutile esse: finis enim legis necessitatem consilii praecipientis similiter obtinetur; est autem finis: praevenire actus primo-primos aut secundo-primos, inconsideratos; et generatim duo vel plures oculi plus vident quam unus ³.

d) Quandonam consensus aut consilium requiratur, id pro singulis materiis in Codice statuitur. Etiam iura particularia aut specialia consensum aut consilium in agendo requirere possunt; eorum necessitas ad actuum validitatem, nisi aliud ex eodem iure speciali probari possit ex hoc canone ⁴ metiri debere videtur ⁵.

e) Nullitas ex defectu consensus aut consilii sanatur per subsequens consilium aut consensum etiam tacite data ⁶, effectum vero retroactivum consensus aut subsequens consilium habere non posse videntur sine Superioris sanatione.

154. — 2º De modo consilium aut consensum obtinendi. - a) Si unius vel alterius tantum personae consilium aut consensus requiratur, ad actus validitatem requiritur et sufficit, si de consilio agatur, ut eas Superior quovis modo, seu scripto vel viva voce, de praesentia aut per litteras audiat. In casu tamen si duae sint personae audiendae, ambae ad valorem interrogandae videntur, requirit enim ⁷ ad valide agendum ut Superior *personas* audiat. Si de consensu agitur et duae sint personae, ambarum consensus ad valorem requiri videtur, quia aliter collusio inter Superiorem et alterutram partem haberi posset; et absurdum sequeretur, quod, scilicet, difficilior evaderet actus Superioris quando unius tantum consensum personae requirere debet quam cum duarum; si enim ex duabus unius consensus sufficere posset, facilius obtineri posset, quod absonum est, ius enim plurium personarum consensum requirit pro negotiis maioris momenti.

¹ Toso, *l. c.*, 54.

² 105, § 1.

³ Augustine, *l. c.*, II, pag. 35.

⁴ 105, § 1.

⁵ Quandoque in Codice praecipitur ut Superior cum suffragio aliquarum personarum procedat (cfr. e. g., c. 543); haec vox suffragium per se verificatur etiam de *consilio*, et quia de lege irritante agitur, nisi aliud probari possit de consilio interpretanda erit. (Cfr. cc. 11 et 15; Blat, *l. c.*, 526-627; Chelodi, *Ius de personis*, n. 265 et 272).

⁶ Wernz, *l. c.*, II, n. 793.

⁷ C. 105, n. 1.

b) Si consilium aut consensus plurium simul personarum requiratur a iure, tunc personae ipsae debent legitime a Superiore convocari ad normam c. 162 et sq. quibus ius commune convocationis collegialis continetur ¹. Si in convocatione aliqua persona omissa est ipsa poterit de contemptu agere intra triduum ab habita notitia consilii aut consensus dati ab aliis ². Si neglecti fuerint in convocatione plures quam tertia pars, consilium aut consensus datus est ipso iure invalidus, nisi nonobstante neglectu seu contemptu praetermissi nihilominus intervenerint ³.

Personae quae simul convenire debent ad consilium aut consensum dandum, non necessario personam moralem constituunt, multoque minus personam moralem collegialem; hoc enim nullo modo ex Codice deduci potest, immo contrarium deducitur ⁴.

Quando requiritur consensus vel consilium non unius tantum vel alterius personae, sed plurium simul; personae legitime et collegialiter audiendae sunt ita ut invalide agat Superior qui eas audit solum separatim aut earum consensum singulariter exquisierit, nisi aliud probetur ⁵.

Personae autem convocatae ad consilium aut consensum dandum non necessario per secreta suffragia procedere tenentur; nullibi enim hoc praecipitur; immo Codex hoc can. 105 potius contrarium insinuare videtur. Nihil tamen impedit quo minus per secreta suffragia procedatur quando ex orali discussione inter consiliarios consensum haberi constet ⁶.

Sive autem personae quorum consensus requiritur conveniunt in locum determinatum sive non conveniunt, in aestimatione consensus applicandus est can. 101, § 1, n. 1, quo norma prorsus generalis traditur in solutione negotiorum collegialiter agendorum servanda: scilicet: post tertium scrutinium inutile ad maioritatem absolutam obtinendam consensus, partis relative maioris consensus sufficiet, et in casu paritatis pars relative maior a praeside determinanda erit ⁷.

¹ Cfr. c. 697, § 2.

² C. 162, § 2.

³ C. 162, § 3-4.

Si igitur plures quam tertia pars fuerint in convocatione neglecti, at de facto solum tertia pars non interfuerint actui collegiali, consensus vel consilium per se non sunt nulla, licet sint rescindibilia ad contemptorum instantiam.

⁴ Cfr. Toso, *l. c.*, 54; Augustine, *l. c.*, II, pag. 35.

⁵ Cfr. e. g., c. 302. Ita Chelodi, *l. c.*, n. 99, 102; Vermeersch, *l. c.*, I, 178, 2; Goyeneche in *Commentarium pro religiosis*, III, 215-216; Brandys, *Kirchliches Rechtsbuch für die religiösen*, etc. n. 186; cfr. tamen Maroto, *l. c.*, n. 472 in nota ubi contra hoc admittit ius particulare et indulta specialia.

⁶ Aliter Trombetta, *l. c.*, pag. 11, sustinens suffragationem secretam semper requiri.

⁷ Cfr. c. 101, § 1, n. 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 178, n. 2.

Omnes de consensu aut consilio iuridice requisiti tenentur Superiori mentem suam ea qua par est reverentia aperire ¹.

Ad secretum servandum, nisi rei natura de qua agitur aliud suadeat, consilium aut consensum dantes non tenentur ²; iudicium hac in re ad Superiorem pertinet qui si pro sua prudentia ac negotiorum gravitate aestimaverit iusiurandum de secreto servando imponere potest. Poterit item praecipi hoc iusiurandum a iure particulari aut communi.

Art. V. — DE PRAECEDENTIA PERSONARUM ECCLESIASTICARUM.

155. — I. Notio praecedentiae. - Praecedentia est praeeminentia honoris unius prae alio; seu, est ius ad externam praeeminentiam honoris in publicis conventibus seu manifestationibus.

Ius praecedentiae in hoc proprie consistit et in hoc a maioritate differt ³. Maioritas enim proprie dicta relationem dicit Superioris ad inferiorem; praecedentia vero simpliciter ius ante alios gradiendi ⁴. Quandoque, ut statim videbimus, utrumque maioritas nempe et praecedentia in eadem persona cumulantur, quando, scilicet, agitur de personis inter se auctoritatis vinculo colligatis, at id non necessario evenit semper.

Dicitur autem aliquis ante alios gradi, cum prae aliis locum nobiliorem tenet in publicis conventibus seu manifestationibus; aliter tamen atque aliter locus nobilior metitur. In processionibus locus nobilior metitur ex propinquitate cum SS. Sacramento, vel cum imagine illius Sancti in cuius honorem fit processio, ex parte dumtaxat anteriori seu quae imaginem praecedat; idem servatur in associationibus funebribus relate ad defunctorum cadavera; intra ecclesiam generatim metitur ex propinquitate ad altare maius etc.

156. — II. Principia generalia ⁵ de praecedentia inter personas physicas ecclesiasticas. - 1° De personis inter se subordinatis. - Personarum, quae auctoritatis vinculo inter se colligantur, praecedentia ita ordinanda est ut quae habet auctoritatem, ius quoque praecedentiae habeat ⁶.

Auctoritas quamlibet publicam aut privatam potestatem designat. Auctoritas in pactione, in societate herili, in societate domestica, religiosa etiam muliebri, aut in iurisdictione fundari potest; eritque privata si in so-

¹ C. 105, n. 3.

² Cfr. Augustine, *l. c.*, II, pag. 36; severius Maroto, *l. c.*, 472 ubi secretum semper servandum esse docet, quod tamen canon non praecipit.

³ Cfr. in *Decret. Greg.* tit. 33, lib. *De Maioritate et Obedientia*.

⁴ Cfr. Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts* ³, 1095, n. 336; Sägmüller, *Lehrbuch des kathol. Kirchenr.* ², 1914, I, § 61, pag. 283.

⁵ Normas speciales habet Codex passim: cfr. cc. 233; 236; 237; 239, § 1, n. 21; 269; 280; 347; 370; 408; 450; 478; 491; 701; 1455.

⁶ C. 106, n. 2.

cietate libera, sola pactione, aut societate herili aut domestica innitatur; erit partim publica partim privata in societate religiosa sine iurisdictione, erit publica si vera iurisdictione ecclesiastica proprie dicta nitatur. Codex loquitur de auctoritate, ut omnes has species comprehendat.

Hoc principium valet solum pro personis inter se vinculo auctoritatis colligatis, ita ut per se persona auctoritate pollens extra hoc ambitum nullam habeat praecedentiam, nisi ei aliqua ex gradu quem forte in hierarchia Ordinis aut iurisdictionis occupat, competat; at hoc fieret per accidens.

Principio hoc Romanus Pontifex omnibus christianis praecedit; Abbatissa omnibus monialibus sui monasterii; Superiorissa generalis omnibus suis religiosis; Superior supremus religiosus omnibus subditis iis non exceptis qui forte characterе episcopali insigniti sint ¹.

157. — 2° Praecedentia inter personas auctoritate non colligatas. -

a) *Si non sint diversi gradus.* - Inter personas inter se independentes ea praecedit quae potioem gradum in hierarchia iurisdictionis obtinet ².

Codex ³ loquitur simpliciter de *gradu*, non de gradu iurisdictionis; et gradus esse possunt sive ordinis, sive iurisdictionis, sive iuris divini sive humani ⁴. Attamen ibi, vox *gradus* in oppositionem ad ordinem adhibita, intelligenda videtur de *gradu iurisdictionis*, non ordinis ⁵.

b) *Si sint eiusdem gradus.* - Si agatur de personis quae eundem gradum non tamen eundem ordinem occupant, ea praecedit quae altiori ordine decoratur ⁶.

¹ Eichmann, *l. c.*, pag. 79, citatque cc. 629, § 1 et 347.

² C. 106, n. 3; cfr. cc. 108-109; Eichmann, *l. c.*, 79-80.

³ H. c. 106, n. 3.

⁴ Cfr. cc. 108, § 1-3 et 109.

⁵ Ita etiam Vermeersch, *l. c.*, I, 183, 3; Chelodi, *Ius de personis*, 103, b; Maroto, *l. c.*, 478, b; Ferreres, *Institutiones can.* 233; concordat ius vetus; cfr. Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, n. 336, pag. 264, nota 4, ubi iurisdictionem intelligit non solum quae ex officio sensu stricto exercetur, sed etiam quae ex officio late sumpto, et insuper saltem pro aliquo casu particulari, etiam delegatam; cfr. c. 106, n. 2; Sägmüller, *l. c.*, I, § 61, pag. 283; Toso, *l. c.*, pag. 57 id extendit ad gradum *auctoritatis* in genere seu cuiusvis potestatis; idem fere facit Blat, *l. c.*, pag. 36, ubi docet gradum computandum esse *ratione iurisdictionis, dignitatis, aut officii proprie dicti*. Quae extensiones admitti posse videntur.

⁶ C. 106, n. 3.

Ordo hoc loco intelligendus videtur de ordine sacro rite recepto (c. 950; Blat, *l. c.*, 36-37); idem insinuare videtur Prümmer, *Manuale iuris can.* ³, 57; dissentit Perathoner, *Kürze Einführung in d. n. Kirchliche Gesetzbuch*, Brixen, 1919, I, pag. 38, qui ordinem pro classe graduum intelligit, cui assentire videtur Augustine, *l. c.*, II, pag. 38-39. Maroto, *l. c.*, 478, b duplici sensu intelligit ordinem pro ritu sacro, tum pro differentia quae in eodem gradu iurisdictionis inveniri possit, cui opinioni et Toso, *l. c.*, pag. 57 accedit; haec tamen difficulter admitti possunt, etenim non est probabile idem verbum in eodem loco duplici sensu accipi; ex Codice enim (c. 18) scimus verba intelligenda esse sensu proprio et propria significatio, *stricte* loquendo, (cfr. Maroto, *l. c.*, 236, B, 1°) unica esse debet. Cum nostra interpretatione concordat ius vetus: (cfr. c. 15, X, I, 33; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, n. 336; Sägmüller, *l. c.*, § 16).

continuas horas, statis diebus, SS. Sacramentum sollemniori ritu exponatur ¹.

Supplicationis istius auctor fuit P. Iosephus Plantanida a Fano O. Capuc. aa. 1536-1537 ad memoriam dierum seu horarum quibus D. N. I. Ch. mansit in sepulchro ²; Clemens VIII perpetuam instituit ³ Romae, Clemens XI *Instructionem* quam *Clementinam* appellant edidit ⁴ quae obligatoria est pro Urbe Roma, et cuius observatio aliis etiam ecclesiis commendatur ⁵.

In forma Clementina supplicatio etiam horis nocturnis facienda est, quod si non fiat ad effectum indulgentiarum et privilegii altarium necessarium est indultum. Episcopus tamen uti potest iure suo, sed circa Missas votivas servantur decreta et rubricae nisi habeatur indultum ⁶. Indulgentia plenaria concessa a Benedicto XIV et a Clemente XIII ⁷ extensa est pro expositione SS. Sacramenti in hebdomadis sive Septuagesima, sive Sexagesima, sive Quinquagesima aut etiam solum in feria quinta post Dominicam Sexagesimae ⁸.

Supplicatio Quadr. Hor. cessare debet omnino a mane feriae V in Coena Domini usque ad Sabbatum Sanctum mane ⁹.

Si proprie dicta fiat supplicatio Quadr. Hor. quae tunc habetur cum expositio SS. Sacramenti protrahitur revera ad quadraginta horas successivas et sine interruptione, in die expositionis et repositionis Missa sollemnis votiva de SS. Sacramento cantanda est, die vero intermedia Missa votiva sollemnis *de pace* vel alia ab Ordinario loci praescripta ¹⁰.

Tolerari tamen potest praxis expositionem incipiendi celebrando Missam sine cantu ¹¹.

Missa de SS. Sacramento et *de pace* nequeunt celebrari si supplicatio Quadr. Horarum incidat in Commemoratione Omnium Fidel. Defunct. et tunc si agatur de expositione celebretur Missa De commemor. Omnium Fid. Def. et post fiat expositio, si agatur de repositione praemittatur processio et repositio et postea pariter celebretur Missa Defunctorum ¹².

Codex obligationem imponit ¹³ faciendi supplicationem Quadraginta

¹ C. 1275.

² Cfr. Victorium ab Appeltern, *S. Liturgiae Promptuarium*, I, 193; Wernz, *l. c.*, III, p. 552.

³ Constit. «*Graves*» 25 Nov. 1592.

⁴ 21 Ianuarii 1705.

⁵ S. R. C. 12 Iulii 1749, *Decret. auth.* 2403.

⁶ S. R. C. 27 Maii 1911 ad 1-3, *Decret. auth.* 4268.

⁷ Cfr. Constit. «*Inter cetera*» 1 Ianuarii 1748; Gasparri, *Fontes*, II, n. 383; S. C. Indulg. 23 Iulii 1765 apud Schneider, *Rescripta authentica*, n. 229.

⁸ Schneider, *l. c.*, pag. 185-186.

⁹ S. R. C. 12 Maii 1661, *Decret. auth.* 1190.

¹⁰ Cfr. Fr. Brehm, *Synopsis additionum et variationum in editione typica Missalis romani*, (1920), pag. 148-149; Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum* ³, part. I, vol. 2, pag. 125 sq.; P. Victorium ab Appeltern, *l. c.*, I, 195.

¹¹ S. R. C. 28 Sept. 1882 ad 1, *Decret. auth.* 3558.

¹² S. R. C. 26 Februar. 1919, *A. A. S.*, XI, 142.

¹³ Blat, *l. c.*, 143, pag. 173; Vermeersch, *Epitome*, II, 600.

Hor. et quidem proprie dictam ¹; non posset igitur Ordinarius loci arbitrario modo eam prohibere; Ordinarii tamen consensus requiritur pro definitione dierum quibus in singulis ecclesiis facienda est, quae licentia requiritur pro omnibus ecclesiis, non exclusis ecclesiis confraternitatum ², cathedralibus ³ aut regularibus. Sufficit autem consensus semel pro semper datus ⁴.

Si supplicatio fiat solummodo *ad formam* Quadraginta Horarum, Missae *de SS. Sacramento* et *de pace* celebrari poterunt ut votivae sollemnes si causa gravis ad normam iuris communis ab Ordinario loci agnoscatur ⁵. Causam autem gravem praesumitur, ut videtur, recognoscere Ordinarius loci eo ipso quod determinatis diebus ad supplicationem sollemnem talis formae faciendam consensum praebeat.

Licet expositio SS. Sacramenti etiam publica et sollemnis fieri possit ad quodlibet altare, supplicatio tamen Quadr. Horarum facienda est ad altare maius ⁶.

TITULUS XVI.

DE CULTU SANCTORUM, SACRARUM IMAGINUM ET RELIQUIARUM

856. — *Connexio materiae.* - Expleta tractatione de primario obiecto cultus divini quod ipse Deus est, iam ad alia obiecta transeundum quae cum Deo specialem relationem habent; inter quae primo loco est B. V. Maria, quae mater Dei est, deinde Sancti et servi Dei qui cum Christo regnant.

I. De honestate cultus Sanctorum. - Bonum atque utile est Dei servos una cum Christo regnantes, suppliciter invocare eorumque reliquias atque imagines venerari; sed prae ceteris filiali devotione Beatissimam Virginem Mariam fideles universi prosequantur ⁷.

Hic canon a Tridentino desumptus est ⁸ ad sensum; monet autem Concilium cultum quo Sanctos veneramur non ad imagines aut reliquias quatenus haec res materiales sunt, sed ad eorum prototypa referri in quibus prototypis veneramur Dei Servos ut honor redundet in Dominum qui dixit: Qui vos recipit, me recipit ⁹.

¹ Supplicatio quae omittitur seu interrumpitur horis nocturnis vocatur supplicatio *ad formam* Quadraginta Horarum; cfr. Brehm, *l. c.*, 148.

² S. R. C. 13 Sept. 1642, *Decret. auth.* 814.

³ S. R. C. 4 Iunii 1644, *Decret. auth.* 869.

⁴ Augustine, *l. c.*, VI, 233.

⁵ Cfr. P. Victorium ab Appeltern, *l. c.*, I, 195; *Ephemerides liturgicae*, vol. 21, pag. 665.

⁶ S. R. C. 21 April. 1873, *Decret. auth.* 3293; *Instructio Clementina*, § III.

⁷ C. 1276.

⁸ Sess. XXV, *Decret. De invocat. venerat.* etc.

⁹ Ioannes XV in Concilio romano a. 993; apud Denzinger-Bannwart, n. 342.

Superstitio tamen, si quae inde oriri possit, statim tollatur, itemque omnis turpis quaestus eliminandus est omnisque lascivia in picturis vitanda ¹.

Superstitiosus non est cultus a fidelibus populis quibusdam specialibus imaginibus exhibitus ².

Dum Codex ceteris Servis Dei cultum praestitum honestum et utilem simpliciter affirmat; cultum B. Mariae Virgini vehementius fidelibus commendat; et iure quidem, quippe quae mater nostra nostrae semper studet saluti.

Dei Servi, ut videtur, hic appellantur omnes cum Christo regnantes in coelis, non exclusis infantibus cum baptismo defunctis; canon loquitur de cultu tam publico quam privato.

De fide catholica tenendum est, licite imagines Christi, B. M. Virginis, aliorumque Sanctorum depingi posse; non item de fide catholica est assertio affirmans liceitatem imaginum Dei et SS. Trinitatis ³.

857. — II. Quinam publice coli possint. - Cultu publico eos tantum Dei Servos venerari licet, qui auctoritate Ecclesiae inter Sanctos et Beatos relati sunt.

In album Sanctorum canonice relatis cultus duliae debetur; Sancti coli possunt ubique et quovis actu eius generis cultus; Beati vero non possunt, nisi in loco et modo quo Romanus Pontifex concesserit ⁴.

Differunt in hoc praecise *Sancti* a *Beatis* quod horum cultus permittitur aut etiam praecipitur, at cum restrictione in loco et in modo ⁵, illi vero ubique sine ulla restrictione coli possunt ⁶ et debent ⁷; utrorumque tamen cultus est cultus duliae ⁸, immo eodem specificè cultu duliae, at privato tantummodo, coli possunt etiam alii fideles cum Christo regnantes.

Actus praecipui cultus publici sunt Missa et Officium in honorem Sanctorum et Beatorum quae generatim non conceduntur nisi pro Sanctis et Beatis quorum memoria in *Martyrologio* occurrit; si quandoque in Kalendariis particularium diocesium Sancti memorantur quorum mentio non fit in *Martyrologio* universalis Ecclesiae, illi Sancti non ideo censendi sunt canonizati aequipollenter ⁹.

Distinctio *Beatos* inter et *Sanctos* antiquissima est in se, non autem in terminologia. Primis Ecclesiae saeculis cultus duliae solum Martyribus,

¹ Concilium Trident., sess. 25, *De invoc.*

² Denzinger-Bannwart, n. 1570.

³ Cfr. Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Imagines*, n. 2-7.

⁴ C. 1277, § 1-2.

⁵ Cfr. cc. 1168, § 3; 1204, § 4; 1287, § 3.

⁶ Ex hoc autem quod Sancti coli debeant ubique falso deduxeris ubique, ab omnibus eorum officium et Missam celebrari debere, ad hoc enim speciale S. Sedis decretum requiritur; cfr. De Meester, *l. c.*, III, n. 1266.

⁷ Wernz, *Ius decretalium*, III, 362.

⁸ Eichmann, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts*, pag. 415.

⁹ S. R. C. 13 Iul. 1896, *Decret. auth.* 3926; 28 April. 1914, *A. A. S.*, VI, 235; Augustine, *c.*, VI, 237. Cfr. etiam De Meester, *l. c.*, III, n. 1248, et n. 1266.

post persecutiones etiam Confessoribus tribui coeptus est ¹. *Venerabilis* de iure vigente ² vocatur *Servus Dei* pro quo processus beatificationis ad stadium pervenit quo de virtutibus heroicis decretum approbationis latum est. Hic autem titulus nullam cultus publici permissionem importat ³.

Usque ad saeculum XIII Episcopi poterant *beatos* declarare; Alexander autem III ⁴ etiam simplicem beatificationem S. Sedi reservavit; quae tamen lex non adamussim ubique terrarum servata est. Quapropter Urbanus VIII cultum publicum omne genus etiam per conniventiam Servis Dei exhiberi prohibuit ante S. Sedis iudicium; permisit tamen continuationem cultus illorum Servorum Dei qui tempore suae Constitutionis, idest a. 1634, iam ab immemorabili praestari consueverat. Immo tales Servi Dei usque ad a. 1912 ⁵ poterant faciliter *beati* declarari quin necesse fuisset eorum virtutes heroicas demonstrare, procedendo *per viam cultus* seu *casus excepti*.

Si concedatur indultum celebrandi festum *Beati* cum Officio et Missa, in ecclesia ubi valet indultum etiam Beati imago aut statua exponi et quidem super altari potest; non item si concessa sit solummodo expositio permitti potest Missa et Officium ⁷.

Quae statuit canon valent solum de cultu publico ⁸ non de privato; privatus autem cultus non necessario secretus est ⁹.

858. — III. De cultu Patronorum. - Laudabiliter, servatis servandis, Sancti nationum, dioecesium, provinciarum, confraternitatum, familiarum religiosarum aliorumque locorum et moralium personarum eliguntur et, accedente confirmatione Sedis Apostolicae, constituuntur Patroni; Beati non item, sine peculiari eiusdem Sedis Apostolicae indulto ¹⁰.

Agitur hic de festis Patronorum ritu liturgico, praesertim Missa et Officio, celebrandis; qui Patroni sunt distinguendi a titulis ecclesiarum ¹¹ qui singulis ecclesiis assignandi sunt.

Obligationem eligendi Patronos Codex nullam statuit, solummodo ad eam hortatur ¹².

Natio hic accipi videtur pro regno seu pro Statu civili. Quid autem si Status dissolvatur aut eius pars ab eo abscindatur et alteri Statui accedat? Cum de Patrono Status seu reipublicae qua talis agatur etiam eius festum,

¹ Wernz, l. c., III., 369 sq.

² Inde ab anno 1913; S. R. C. 26 Aug. 1913, A. A. S., V, 436.

³ Cc. 2115, § 2 et 2084, § 2.

⁴ C. 1, X, 3, 45, a. 1159-1181.

⁵ Const. « *Coelestis Hierusalem* », 5 Iulii 1634; Gasparri, *Fontes*, I, n. 213.

⁶ S. R. C. 11 Nov. 1912, A. A. S., IV, 705.

⁷ S. R. C. 24 Iul. 1915, A. A. S., VII, 389; cfr. Pauwels in *Periodica*, a P. Vermeersch edit. vol. VIII, pag. 252.

⁸ C. 1256.

⁹ Wernz, l. c., III, 361.

¹⁰ C. 1278.

¹¹ C. 1168.

¹² Cfr. Bernard, *Cours de liturgie romaine, Le Bréviaire*, I, pag. 256.

obiecto adhaesionis seu utilitatis cessante, cessare, ut videtur, deberet; praxis tamen contraria alicubi viget, de cuius legitimitate iudicium ad sapientiores remittimus.

Etiam provinciae monasticae seu regulares Missam et Officium sui Patroni quem rite elegerint celebrare tenentur ritu duplici primae classis, sed sine octava ¹.

Loca de quibus in canone plus minusve extensa esse possunt; quandoque locus parociam, quandoque vero civitatem seu oppidum, municipium aut municipii partem designat.

A Patronis de quibus in canone qui iuribus liturgicis gaudent distinguendi sunt Patroni a R. Pontifice alicui operi adsignati sine ullo iure liturgico; ut, e. g., S. Thomas scholis christianis, S. Camillus hospitalibus et infirmis etc. ².

Clausula servatis servandis importat ut videtur observantiam decretorum S. Rituum Congregationis, praesertim vero decreti 23 Mart. 1630 ³ quo normae statuuntur in electione Patronorum servandae ad valorem. Huiusmodi autem normae praeter requisitam confirmationem apostolicam et quod de Sancto non de Beato agatur, requirunt ut, si de patrono civitatis agatur, electio fiat per secreta suffragia ⁴ a populo, mediante consilio generali illius civitatis vel loci, non autem ab officialibus solum et quod accedere debeat consensus Episcopi et cleri illius loci. Idem servari debet si de eligendo patrono regni et tunc ad electionem concurrere debet populus singularum civitatum, nisi repraesentantes civitates aut provincias ad hanc electionem speciale mandatum obtinuerint et etiam tunc consensus cleri et Episcopi accedere debet ⁵.

Hae tamen formalitates non erant necessariae ante a. 1630, quare electio Patronorum ante illum annum facta a repraesentantibus populi aut alio modo, etiam sine S. Sedis approbatione est iure valida etiam post illum annum ⁶.

In dubio utrum quis sit vere patronus, ad S. Sedem recurrendum est ⁷; praesumitur autem approbatio apostolica ex centenaria observantia festi ⁸.

Patronum eligere possunt non solum personae morales ecclesiasticae, sed et civiles.

Formalitates quae requiruntur in constitutione Patronorum requiruntur etiam in eorum mutatione ⁹.

¹ Cfr. Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Patroni Sancti*, n. 12.

² Vermeersch, *Epitome*, II, 604; De Meester, *l. c.*, III, n. 1266, pag. 169, nota 8. S. Franciscus Xaverius et S. Teresia ab Infante Iesu sunt patroni aequae principales Missionariorum et Missionum et eorum festum celebrandum est in cunctis missionibus ritu duplici primae classis cum octava communi a clero saeculari, sine octava a clero regulari. S. R. C. 13 Mart. 1929, *A. A. S.*, XXI, 195.

³ *Decret. auth.* n. 520.

⁴ Ita quidem in citato decreto; Vermeersch tamen, *l. c.*, II, 604, formalia comitia non requirit.

⁵ Santamaria, *l. c.*, IV, 126-127. Cfr. etiam De Meester, *l. c.*, III, n. 1266.

⁶ Ferraris, *l. c.*, n. 7 et 20.

⁷ Bernard, *l. c.*, *Bréviaire*, I, 257.

⁸ Ferraris, *l. c.*, n. 20.

⁹ Cfr. S. R. C. 1 Iunii 1876, *Decret. auth.* 3400 ad VI.

Cum in notione Patroni aliquid intellegatur medium Deum inter et homines, patet Patronum eligi non posse nisi personam creatam, exclusis mysteriis et personis divinis, quae tamen tituli esse possunt ¹.

Nullae formalitates praeter eas quas habet Codex hoc canone requiruntur in eligendis Patronis familiarum religiosarum, et aliarum personarum moralium aut locorum in citato decreto a. 1630 non nominatorum.

859. — IV. De cultu sacrarum imaginum in specie. - 1° De approbatione imaginum sacrarum. - Nemini liceat in ecclesiis, etiam exemptis, aliisve locis sacris ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab Ordinario loci sit approbata.

Ordinarius autem sacras imagines publice ad fidelium venerationem exponendas ne approbet, quae cum probato Ecclesiae usu non congruant.

Nunquam sinat Ordinarius in ecclesiis aliisve locis sacris exhiberi falsi dogmatis imagines vel quae debitam decentiam et honestatem non praeseferant, aut rudibus periculosi erroris occasionem praebeant ².

In paragrapho prima agitur de imaginibus quibusvis etiam profanis, e. g. imago symbolica patriae, quarum proinde appositio si *insolita* sit potest ab Ordinario loci prohiberi ³.

Imago *insolita* ea dicitur quae eventus et personas repraesentat modo a S. Scriptura aut traditione alieno; imago insolita potest esse imago exhibens falsum dogma, ut, e. g., si Spiritus Sanctus in forma viri iuvenis fiat ⁴, aut etiam nullum dogmaticum errorem continens ⁵; quandoque vero erit insolita quia aliquid indecens repraesentat sive in se sive modo, ut, e. g., si pingatur SS. Trinitatis imago in uno homine cum tribus faciebus aut in uno homine cum duobus capitibus in medio autem columba ⁶.

Variis vestibus pro temporum diversitate imagines B. M. Virginis induere S. R. Cong. Ordinariorum prudenti arbitrio tolerari permisit, dummodo tamen vestes nihil indecens aut profanum praeseferant ⁷.

Si imago insolita non est, nulla licentia ad eam exponendam requiritur ⁸.

¹ Cfr. Piacenza, *Praelectiones de S. Liturgia. De officio divino*, (1909), pag. 249, n. 165.

² C. 1279, § 1-3.

³ Vermeersch, *l. c.*, II, 605.

⁴ Benedictus XIV, Const. «*Sollicitudini*», 1 Oct. 1745, § 22-23; Gasparri, *Fontes*, I, n. 362; S. C. S. Officii 14 Mart. 1928, reprobavit quamlibet S. Spiritus imaginem sub forma humana. Cfr. *A. A. S.*, XX, 103.

⁵ Ita imago SS. *Cordis Eucharistici* quae antea insolita erat iam non est amplius insolita; cfr. S. R. C. 9 Nov. 1921, *A. A. S.*, XIII, 545; Pauwels in *Periodica* a P. Vermeersch edit. vol. X, pag. 375.

⁶ Benedictus XIV, *Const. cit.*, § 26; S. C. S. Officii 30 Mart. 1921 imagines sacras cuiusdam scholae belgicae damnavit et earum usum publicum in ecclesiis prohibuit; cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 287-288.

⁷ S. R. C. 15 Mart. 1888, *Decret. auth.* 3690; Urbanus VIII, Constit. «*Sacrosancta*», 15 Mart. 1642; Gasparri, *Fontes*, I, 223.

⁸ Vermeersch, *l. c.*, II, 605, 2.

Imagines sensu Codicis sunt etiam statuae et sculpturae sive lignae, sive metallicae (medaglie) sive ex qualibet alia materia ¹.

Ordinarius, de quo in can. 1279, § 1-3, est Ordinarius loci ut ex contextu apparet ².

Possunt imagines pingi in parietibus aut fenestris non vero in pavimento; cultus imaginum admittit thurificationem, luminum appositionem, in processionibus delationem ³. Nec prohibita est appositio lampadarum electricarum ante imagines ⁴.

Specialis cultus exhibetur imagini Crucifixi ⁵.

Imagines Beatorum pingi possunt cum radiis, Sanctorum autem cum radiis et diademate ⁶.

Etiam imagines Beatorum exponi possunt in locis ubi concessum est eorum Officium et Missa, nec eas amovere potest Ordinarius loci ⁷.

2° *Imaginum benedictio.* - Si imagines, publicae venerationi expositae, sollemniter benedicantur, haec benedictio Ordinario reservatur, qui tamen potest eam cuilibet sacerdoti committere ⁸.

Non praecipitur benedictio. Nomine Ordinarii, ut videtur, hic venit etiam Superior maior religionis clericalis exemptae ⁹.

3° *De restauratione et alienatione imaginum pretiosarum.* -

a) Imagines pretiosae, idest vetustate, arte aut cultu praestantes, in ecclesiis vel oratoriis publicis fidelium venerationi expositae, si quando reparatione indigeant, nunquam restaurentur sine dato scriptis consensu ab Ordinario; qui, antequam licentiam concedat, prudentes ac peritos viros consulat ¹⁰.

Canon respicit solummodo imagines in ecclesiis aut oratoriis publicis asservatas; easque respicit, licet oratorium aut ecclesia in dominio privatorum sint ¹¹.

b) Imagines pretiosae aut quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorentur, nequeunt valide alienari neque in

¹ Augustine, l. c., VI, 242.

² Vermeersch, l. c., II, 605, 3.

Si tamen agatur de collocanda imagine non in ecclesia aut oratorio publico sed in oratorio semi-publico exempto, sufficere videtur licentia Ordinarii proprii; Codex enim requirit approbationem Ordinarii loci solum pro ecclesiis exemptis et consequenter etiam pro oratoriis qui iure ecclesiae reguntur, non pro aliis; ita etiam Santamaria, l. c., V, 128.

³ Wernz, l. c., III, 391; in processionibus theophoricis deferri de se nequeunt imagines Sanctorum.

⁴ Barin, l. c., I^o, pag. 515.

⁵ Wernz, l. c., III, 392.

⁶ Cfr. Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Imagines*, n. 46.

⁷ S. R. C. 24 Iul. 1915; cfr. etiam De Meester, l. c., n. 1266, pag. 163, nota 4.

⁸ C. 1279, § 4.

⁹ Cfr. Vermeersch, l. c., II, 606; Prümmer, l. c., n. 391, 2; Blat, l. c., n. 148, pag. 181.

¹⁰ C. 1280.

¹¹ Cfr. Blat, n. 149; Ordinarius est etiam Superior maior religionis cleric. exemptae; Santamaria, l. c., IV, 129.

aliam ecclesiam perpetuo transferri sine Apostolicae Sedis permissu ¹.

Prohibetur perpetua translatio, non temporanea ex necessitate, ut si ecclesia restauratione indigeat, aut ex devotione, si in processione deferatur etc. ².

Si translatio perpetua facienda sit, adeunda erit S. Congregatio Concilii ³.

Prohibetur autem utrumque, translatio et alienatio; unde etsi idem sit subiectum domini ecclesiae a qua et ecclesiae ad quam, tamen translatio fieri nequit ⁴.

Translatio de altari ad aliud altare eiusdem ecclesiae etiam de solo consensu Ordinarii loci fieri potest ⁵.

Imagines pretiosae extra ecclesias aut etiam intra ecclesiam positae non ad cultum sed solum ad ornatum, non videntur comprehendi prohibitionem huius c. 1281, § 1. Earum proinde translatio et alienatio regitur iisdem normis ac alienatio aliorum bonorum ecclesiasticorum ⁶.

860. — V. De sacris reliquiis. - 1° *Quid sint et earum cultus honestas.* - a) Sacrae reliquiae sensu stricto sunt corpora aut pars corporum Sanctorum vel Beatorum. Sensu lato reliquiae vocantur res quae cum Christo aut Sanctis immediatam vel remotam connexionem habuerunt ⁷.

Reliquiae strictae dictae sunt aut simplices aut insignes. Insignes reliquiae Sanctorum aut Beatorum sunt corpus, caput, brachium, antibrachium, cor, lingua, manus, crus aut illa pars corporis, in qua passus est martyr, dummodo sit integra et non parva ⁸.

Insignes reliquiae considerantur praeterea particulae Crucis dominicae ⁹ quas speciali cultu veneratur Ecclesia ¹⁰.

Aliae reliquiae sunt simplices seu non insignes, attamen particulae reliquiarum non insignium artificio unitarum reliquiae insignes considerantur ¹¹, itemque reliquiae, quae de se essent non insignes, si miraculose sint

¹ C. 1281, § 1.

² Augustine, l. c., VI, 254.

³ Blat, l. c., 150, pag. 184.

⁴ Blat, l. c., 150, pag. 183.

⁵ Cfr. S. C. Indulg. 17 Nov. 1676, *Decret. auth.* n. 14, quod decretum respicit directe reliquias at etiam imaginibus applicari posse videtur.

⁶ Aliter Santamaria, l. c., IV, 130, prohiberi docet etiam imagines extra ecclesias, dummodo pertineant ad personam ecclesiasticam et cultui sint destinatae.

⁷ Wernz, *Ius decretalium*, III, 383; Bernard, *Cours de liturgie romaine, Cérémonial*, II, 117 sq.; De Meester, l. c., III, n. 1268.

⁸ C. 1281, § 2.

⁹ Eichmann, l. c., pag. 416, 4.

¹⁰ Wernz, l. c., III, 387.

¹¹ Bernard, l. c., *Cérémonial*, II, pag. 118.

integrae conservatae ¹, insignes habentur sicut et notabilis cinerum quantitas ².

Nequeunt e contra considerari reliquiae insignes os aliquod capitis ³, nec tibia ⁴, nec aliae parvi ponderis ⁵.

b) Liceitatem, honestatem et utilitatem cultus sacrarum reliquiarum praeter documenta antiquiora ⁶ confirmavit Concilium Tridentinum ⁷.

Eadem probantur ex antiquissima Ecclesiae praxi ⁸.

Cultus sacrarum reliquiarum praeter earum expositionem admittit etiam earum porrectionem osculis plebis, delationem in processionibus et benedictionem populi ipsis adhibitis ⁹.

861. — 2° *Ubinam retineri aut coli possunt.* - Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae nequeunt in aedibus vel oratoriis privatis asservari, sine expressa Ordinarii loci licentia; reliquiae autem non insignes debito cum honore etiam in domibus privatis servari pieque a fidelibus gestari possunt ¹⁰.

In ecclesiis autem aut oratoriis publicis et semi-publicis possunt sacrae reliquiae coli et asservari ¹¹.

Reliquiae cum exponuntur, in thecis seu capsis clausae et obsignatae sint oportet ¹²; collocari autem debent non super altare, sed sub terra aut mensa altaris, nec possunt novis vestibus indui sine S. R. Congregationis licentia ¹³. Possunt vero collocari capsae seu thecae reliquiarum, quasi ornamenta, inter altaris candelabra, non tamen super aut ante SS. Eucharistiae tabernaculum aut in loco ubi crux collocanda est ¹⁴.

Omnino autem requiritur ut super altare ubi reliquiae exponuntur duo saltem lumina ardeant; alias reliquiae non sunt exponendae ¹⁵.

¹ S. R. C. 27 Iunii 1899, *Decret. auth.* 4041.

² S. R. C. 16 Oct. 1628, *Decret. auth.* 472 ad 1, accedente tamen S. Congr. consensu. Cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 851.

³ S. R. C. 20 Dec. 1628, *Decret. auth.* 490.

⁴ S. R. C. 3 Iunii 1562, *Decret. auth.* 1234 ad 2.

⁵ Cfr. S. R. C. 7 Dec. 1844 ad 1, *Decret. auth.* 2883; S. C. Indulg. 12 Iunii 1822, *Decret. auth.* 251.

⁶ Concil. Nicaenum II, a 787; Denzinger-Bannwart, *l. c.*, n. 304.

⁷ Sessione 24, *Decret. De invocatione*, etc.

⁸ Cfr. Wernz, *l. c.*, III, 384.

⁹ Wernz, *l. c.*, III, 386; Bernard, *l. c.*, II, 120 sq.

¹⁰ C. 1282, § 1-2.

¹¹ S. R. C. 2 Sept. 1690, *Decret. auth.* 1842; Bernard, *l. c.*, *Cérémonial*, II, 119. Oratoria etiam privata Episcoporum et Cardinalium oratoriis semi-publicis etiam circa hoc punctum aequiparantur.

¹² C. 1287, § 1.

¹³ Wernz, *l. c.*, III, 386.

¹⁴ Bernard, *l. c.*, II, 119.

¹⁵ S. R. C. 22 Ianuarii 1701 ad 9; *Decret. auth.* 2067.

Rectores ecclesiarum, ceterique ad quos spectat, sedulo invigilent ne sacrae reliquiae ullo modo profanentur, neve hominum incuria pereant, vel minus decenter custodiantur ¹.

862. — 3° *De authenticatione reliquiarum.* - a) Publico cultu eae solum reliquiae in ecclesiis, etiam exemptis, honorari possunt, quas genuinas esse constet authentico documento alicuius S. R. E. Cardinalis, vel Ordinarii loci, vel alius viri ecclesiastici cui facultas *authenticandi* indulto apostolico sit concessa. Vicarius Generalis nequit, sine mandato speciali, reliquias authenticas edicere ².

Non denegatur potestas authenticandi Vicario Capitulari aut aliis Ordinariis locorum ³.

Agitur hic solummodo de cultu publico; cultus enim privatus his restrictionibus non subiacet ⁴.

Actus autem cultus publici sunt quos supra retulimus, nempe, reliquias in ecclesiis exponere, eas populo osculandas porrigere, eas thurificari in ecclesia, in processione deferre et cum eis populo benedicere ⁵.

b) Beatorum tamen reliquiae sine peculiari indulto, in processionibus nequeunt circumferri, nec in ecclesiis exponi, nisi ubi eorum Officium et Missa celebrari potest ex Sedis Apostolicae concessione ⁶.

Reliquiarum *authentication* est opus delicatum et difficile multas cognitiones archaeologicas et palaeographicas requirens, ad quod rite explendum in Urbe a Card. Vicario officium speciale, cui nomen *Lipsanoteca*, constitutum est ⁷.

Auctoritas ecclesiastica quae reliquias *authenticare* debet, si possibile est, tenetur ante authenticationem reliquiarum originem investigare et circa hoc documenta requirere. Documenta continere debent subsignationem et sigillum illius personae quae reliquias antecederet authenticavit. Capsula reliquiarum eodem sigillo firmata esse debet quod in documento apponitur. Si haec omnia habeantur, reliquiae in capsula contentae genuinae haberi possunt ⁸.

Fraude aliquando reliquias e catacumbis eductas quidam impii homines ad lucrum turpe divulgare conati sunt admixtas aliis reliquiis non genuinis; ad quam fraudem avertendam Leo XIII Cardinali Urbis Vicario mandatum dedit monendi Episcopos ut martyrum corpora quae e romanis christia-

¹ C. 1289, § 2.

² C. 1283, § 1-2.

³ Cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 250.

⁴ Cultus reliquiarum non *authenticatarum* non prohibetur in oratoriis semi-publicis aut privatis sed solum in ecclesiis et oratoriis publicis; Santamaria, *l. c.*, IV, 132.

⁵ Wernz, *l. c.*, III, 386; Bernard, *l. c.*, II, 120 sq.

⁶ C. 1287, § 3.

⁷ Augustine, *l. c.*, VI, 248.

⁸ Augustine, *l. c.*, VI, 249.

norum coemeteriis prodiisse dicebantur, quaeque utcumque recognita, ecclesiarum praesulibus exhibebantur, suspecta haberent, nec fidelium cultui exponi permetterent, donec novis litteris monerentur, qua ratione, circa eas se gerere deberent ¹.

Cum tempore perturbationis gallicae multae reliquiae Sanctorum e suis thecis avulsae postea in unum colligerentur, sine documentis authenticitatis, S. C. Indulg. prohibuit huiusmodi reliquiis cultum publicum tribui ².

Permisit e contra eadem S. Congregatio exponi cultui publico cum solo titulo: *Reliquiae Sanctorum* - reliquias quae inventae sunt ex thecis suis avulsae et chartulis inclusae sigillo munitae, licet nullo documento roboratae cum de earum authenticitate constaret ³.

Episcopi seu Ordinarii locorum ius habent respuendi reliquias quas non genuinas esse noverint, licet iam ab alio Ordinario sint probatae ⁴.

863. — 4° *De reliquiis spuriiis aut dubiis.* - a) Locorum Ordinarii reliquiam, quam certo non esse authenticam norint, a fidelium cultu prudenter amoveant ⁵.

Agitur hic de reliquiis certo spuriiis; certitudo autem haberi potest etiam ex variis praesumptionibus, ut si, e. g., reliquiae valde extraordinariae sine ulla approbatione alicubi reperiantur ⁶.

S. Sedes declaravit exponi non posse cultui publico thecas vetustas cum reliquiis, quae authentico documento carent, olim ad suppressa monasteria spectantes ⁷.

b) Sacrae reliquiae, quarum authenticitatis documenta ob civiles perturbationes vel ob alium quemlibet casum interierint, publicae venerationi ne exponantur, nisi praecedat iudicium Ordinarii loci, non autem Vicarii Generalis sine mandato speciali ⁸.

Ordinarius autem loci in hoc iudicio sibi efformando ne nimis festinus sit ob periculum exponendi ut sacras reliquias quae tales non sint. Generatim praesumptio in talibus casibus est contra authenticitatem reliquiarum ⁹.

c) Reliquiae tamen antiquae in ea veneratione qua hactenus fuerunt, sunt retinendae, nisi in aliquo peculiari casu certis argumentis constet eas falsas vel suppositicias esse ¹⁰.

¹ Encycl. Vicariatus Urbis ad Episcop. 17 Ianuar. 1881; *Collectanea Prop. Fid.* n. 1546.

² S. C. Indulg. 22 Februar. 1847, *Decret. auth.* 335.

³ Cfr. S. C. Indulg. 22 Februar. 1847, *Decret. auth.* 335.

⁴ S. C. Indulg. 16 Dec. 1749, ad 2, *Decret. auth.* 183.

⁵ C. 1284.

⁶ Cfr. S. R. C. 3 Aug. 1697, *Decret. auth.* 1977 quo exponi prohibentur reliquiae Summi Sacerdotis Melchisedech.

⁷ S. R. C. 23 Iunii 1892 ad 5, *Decret. auth.* 3779.

⁸ C. 1285, § 1.

⁹ Cfr. S. R. C. 23 Iunii 1892, ad 5, *Decret. auth.* 3779; litteras encycl. Vicariatus Urbis 16 Ianuarii 1881 in *Collectanea*, S. C. Prop. Fid. n. 1546; S. C. Indulgent. 22 Februar. 1847, *Decret. auth.* n. 335; Encycl. «*Pascendi*», 8 Sept. 1907, sub fine n. VII.

¹⁰ C. 1285, §§ 2.

Diversa igitur norma statuitur ad efformandum iudicium de authenticitate reliquiarum antiquarum ac recentiorum, atque ratio differentiae invenitur in impossibilitate comprobandi per documenta facta antiquiora. Decernitur itaque antiquas reliquias, dummodo hactenus in veneratione fuerint, etiam si documenta authenticitatis non habeantur authenticas esse *praesumendas*; recentiores e contra reliquias iisdem fere in adiunctis non esse admittendas, nisi aliququaliter authenticitas probari possit; atque ita ius vetus ante Codicem iam vicens firmatum est ¹.

Requiritur autem ut hoc privilegio gaudeant reliquiae antiquae, quod hactenus in veneratione fuerint ².

Quaenam autem dici debent reliquiae *antiquae in veneratione*? Videtur tales haberi non posse quae in modernioribus perturbationibus civilibus inde a revolutione gallica aliquo modo profanatae sunt ³; bene vero *antiquae* haberi poterunt quae a pluribus saeculis in veneratione sunt ⁴.

Praesumptioni autem etiam circa reliquias antiquas cedere debet veritas ⁵.

d) Locorum Ordinarii ne sinant, maxime in sacris concionibus, libris, ephemeridibus vel commentariis fovendae pietati destinatis, ex meris coniecturis, ex solis probabilibus argumentis vel praeiudicatis opinionibus, praesertim verbis ludibrium aut despectum sapientibus, quaestiones agitari de sacrarum reliquiarum authenticitate ⁶.

Non omnis quaestio hac de re prohibetur, sed solum temeraria disputatio quae fiat in libris ad pietatem fovendam destinatis; immo etiam in istis libris non videtur prohiberi quaelibet disputatio, sed quae solis coniecturis aut modo temerario aut a pietate alieno fiat ⁷.

864. — 5° *De reliquiis SS. Crucis.* - Reliquiae sanctissimae Crucis nunquam in eadem theca cum reliquiis Sanctorum publicae venerationi exhibeantur, sed propriam thecam separatam habeant ⁸.

His enim reliquiis praestantior cultus praestatur ei fere similis qui praebetur SS. Eucharistiae in tabernaculo clausae ⁹.

¹ Cfr. Encycl. « *Pascendi* » Pii X, 8 Sept. 1907 sub fine n. VI; Decret. S. C. Indulg. 20 Ianuar. 1896 in *Collectanea* S. Cong. Prop. Fid. n. 1911; *Motu proprio* Pii X « *Sacrorum Antistitum* » 1 Sept. 1910, VI.

² Blat, *l. c.*, 154, pag. 187.

³ Id deduci posse videtur ex hoc c. 1285, § 2 et ex documentis supra ad eius interpretationem allatis.

⁴ S. C. Indulg. in cit. decret. 20 Ianuar. 1896, rem dirimit pro reliquiis iam a temporibus invasionum mahometicarum in veneratione existentibus, at tanta antiquitas necessaria non videtur.

⁵ C. 1826; Blat, *l. c.*, 154, pag. 188.

⁶ C. 1286; cfr. etiam Encycl. « *Pascendi* » 8 Sept. 1907, VI.

⁷ Cfr. Augustine, *l. c.*, VI, 251; Vermeersch, *l. c.*, II, pag. 330 in nota.

⁸ C. 1287, § 2.

⁹ Wernz, *l. c.*, III, 387.

Reliquiae SS. Crucis in processione deferri possunt sub baldachino, non item reliquiae Sanctorum ¹.

Sanctissimae Crucis reliquiae, quas in cruce pectorali Episcopus forte defert, ecclesiae cathedrali, ipso defuncto, cedunt, Episcopo successori transmittendae; et si defunctus pluribus praefuerit dioecibus, ecclesiae cathedrali dioecesis, in cuius territorio supremum diem obiit aut, si extra dioecesim mortuus est, ex qua ultimo discessit ².

Valde opportuna dispositio ad dispersionem reliquiarum SS. Crucis impediendam; et ad hoc tendens ut pius usus recondendi particulam Crucis dominicae in cruce pectorali Episcoporum etiam in posterum servari possit ³.

Dispositio tamen ex contextu solis Episcopis residentialibus, non titularibus applicabilis esse videtur, nec respicit thecas in quibus reliquiae continentur, sed solas qua tales reliquias ⁴.

865. — 6° *De venditione, alienatione aut translatione reliquiarum.*

- a) Sacras reliquias vendere nefas est; adeoque Ordinarii locorum, vicarii foranei, parochi alique curam animarum habentes, sedulo caveant ne sacrae reliquiae, praesertim sanctissimae Crucis, occasione maxime hereditatum et alienationis acervi bonorum, veneant, neve in acatholicorum manus transeant ⁵.

Agitur in canone de quiblibet reliquiis etiam non insignibus; atque nomine venditionis quilibet circa eas contractus bilateralis quo reliquiae pro re materiali commutentur prohibetur, quia simoniam continet ⁶.

Iniungitur specialis obligatio omnibus curam animarum habentibus, quo nomine omnes qui aliquod proprie dictum officium possident comprehendendi videntur, quod curam animarum habeat.

Commendatur etiam diligentia relate ad lignum sanctissimae Crucis, quod ad alias personas forte pervenerit, ac illas quae in c. 1288 memoratae sunt.

Simplex alienatio reliquiarum hoc canone non prohibetur ⁷.

b) Reliquiae insignes vel quas populi magna veneratione colunt in aliqua ecclesia, nequeunt valide alienari nec inde in aliam ecclesiam perpetuo transferri sine Apostolicae Sedis licentia ⁸.

¹ S. R. C. 27 Maii 1826, *Decret. auth.* 2647; 22 Sept. 1827, *Decret. auth.* 2660.

² C. 1288.

³ Cfr. litter. encycl. « *Vicariatus Urbis* » 25 Mart. 1889, in *Collectanea* S. C. Prop. F. n. 1699.

⁴ Blat, *l. c.*, 157, pag. 190; Santamaria, *l. c.*, IV, 137.

⁵ C. 1289, § 1.

⁶ Cc. 727-728.

⁷ S. C. Indulg. 11 Dec. 1878, *Collectanea* S. C. Prop. Fid. n. 1506, de mandato Leonis XIII prohibuit reliquias sacras emere etiam praetextu eas redimendi. Pius IX excommunicationem S. Sedi simpliciter reservatam tulit in extrahentes absque legitima licentia reliquias ex sacris Urbis catacumbis; cfr. Const. « *Apostolicae Sedis* »; item nunc c. 2326.

⁸ C. 1281, § 1.

TITULUS XVII.

DE SACRIS PROCESSIONIBUS

866. — Postquam titulis praecedentibus de obiecto cultus divini actum est, hoc titulo de modo aliquo speciali cultum publicum Deo exhibendi agimus.

I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - Nomine sacrarum processionum significantur sollemnes supplicationes quae a populo fidei, duce clero, fiunt eundo ordinatim de loco sacro ad locum sacrum, ad excitandam fidelium pietatem, ad commemoranda Dei beneficia, eique gratias agendas, ad divinum auxilium implorandum ¹.

Habemus hic authenticam processionum descriptionem ex qua deducimus ad processionem sacram requiri:

a) *Supplicationem sollemnem a populo factam;*

b) *Supplicationem factam duce clero;* si fideles imaginem sacram deferant de domo ad domum et clerus populo non praesit, non habetur processio; nec sufficit ut clerus quoquo modo adsit, sed requiritur ut adsit quae clerus et quidem vestibus sacris paratus ²;

c) *Iter de loco ad locum* eundem vel diversum licet intra ipsam ecclesiam;

d) *Finem* aliquem ex memoratis in canone. Possunt autem duo simul fines intendi. Non admittitur autem ex c. 1290, § 2, processio ad finem aliquem privatum, nisi bonum privatae personae in bonum publicum redundet ³. Affines processionibus sunt peregrinationes ad loca dissita pietatis causa; quae si forma publica ordinatim fiant duce clero, iisdem regulis ac processiones reguntur; si vero non fiant in forma processionali subsunt quidem Ordinariorum iurisdictioni, at certam formam servandam non habent ⁴;

e) *Ordinem* in procedendo servandum; scilicet servata forma in *Rituali* praescripta praesertim quod unitim procedatur servatis praecedentiae legibus. Ad processiones referuntur etiam funebres associationes ⁵.

867. - 2° *Ius publicum de processionibus.* - Cum Ecclesia sit societas perfecta et processiones sollemnes valde conferant ad finem Ecclesiae obtinendum, iam patet eidem Ecclesiae ius independens a Statu competere processiones etiam per publicas vias ducendi.

¹ C. 1290, § 1.

² S. R. C. 20. Aug. 1870, *Decret. auth.* 3217.

³ Santamaria, l. c., IV, 139.

⁴ Cfr. Wernz, l. c., III, 566.

⁵ Augustine, l. c., VI, 256.

Quod ius Ecclesiae etiam ex eo deducitur quod per processiones optimo modo Deo cultus publicus ad quem ipsa societas humana qua talis tenetur, tribuitur ¹.

868. — 3° *Divisio.* - Processiones *ordinariae* sunt quae statis diebus per annum fiunt ad normam librorum liturgicorum vel consuetudinum ecclesiarum; *extraordinariae*, quae aliis publicis de causis aliis diebus indicuntur ².

869. — 4° *Notae historicae.* - Processiones in honorem martyrum iam tempore persecutionum factae fuerunt; id multo magis invaluit post persecutiones in translatione sacrarum reliquiarum et peregrinationibus ad sepulera martyrum. Saeculo v, a. 470-475, Mamertus Episcopus Viennensis *litanias minores* instituit, quas postea paulatim universalis Ecclesia adoptavit. Romae S. Gregorius M. a. 590-598 *litanias maiores* reordinavit.

Sollemnissima processio theophorica Corporis Christi saeculo xiv introducta est. Ius processiones instituendi contra novatores protestantes Concilium Tridentinum vindicavit ³.

870. — II. - De processionibus theophoricis Corporis Christi. - 1° Nisi aliter ferat immemorabilis consuetudo, vel locorum circumstantiae, prudenti Episcopi iudicio, aliud exigant, die festo Corporis Christi unica tantum sollemnisque per publicas vias processio in uno eodemque loco fieri debet ab Ecclesia digniore, eique clerici omnes religiosaeque virorum familiae, etiam exemptae, et laicorum confraternitates interesse debent, regularibus exceptis qui in strictiore clausura perpetuo vivant, aut a civitate ultra tria millia passuum distent ⁴.

a) Clausula initialis *nisi aliter ferat immemorabilis consuetudo* ad universam paragraphum primam referenda videtur, ita ut talis consuetudo, sicubi vigeat, eximat ab unica et plures permittat etiam in eodem loco processiones, eximat pariter regulares etiam quos canon obligat ⁵ et ipsas confraternitates.

b) Religiosae intervenire nunquam tenentur ob modestiam, at si sponte interveniant, admitti possunt ⁶.

c) Vi huius canonis tenentur interesse etiam religiosi non regulares, qui ante Codicem non tenebantur ⁷, nec ipsis, ut videtur, favet contraria

¹ Cfr. Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici* ⁴, tom. III, lib. IV, n. 234 sq.

² C. 1290, § 2 et 1292.

³ Wernz, *l. c.*, 554 et 565. Ampliora cfr. apud Bernard, *Cours de liturgie romaine*, - *Le Rituel*, II, pag. 433 sq.; Santamaria, *l. c.*, IV, 139; Duchesne, *Origines du culte chrétien* ⁵, pag. 304-306; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 857.

⁴ C. 1291.

⁵ Id admittunt etiam Vermeersch, *l. c.*, II, 618, 619; Augustine, *l. c.*, VI, 263.

⁶ Augustine, *l. c.*, VI, 258.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, II, 618, 2.

consuetudo, cum pro ipsis de nova obligatione agatur a Codice inducta, contra quam proinde exsistere antea non potuit contraria consuetudo.

d) Confraternitates stricto sensu intellegendae sunt, exclusis, ut videtur, sodalitiis tertiariorum et piarum unionum, quae tamen intervenire non prohibentur ¹. Mulieres excludi videntur licet ad confraternitates pertineant ².

e) Regulares strictiori clausura perpetuo viventes sunt certo Camaldulenses et Carthusiani ³; sed praeter ipsos sunt et alii non pauci specialibus privilegiis gaudentes ut Societas Iesu, Theatina, Carmelitae discalceati, Scholopii, Clerici regulares S. Pauli decollati ⁴. Privilegia autem huiusmodi post Tridentinum confirmata esse debent ut valeant, nec aliis ordinibus communicari possunt ⁵.

Ante Codicem requirebatur ut regulares ad processiones convocarentur; Codex id amplius non requirit et nunc certo sufficit convocatio per ephemerides facta ⁶.

Etiam monachi S. Basilii M. et S. Benedicti ad processiones intervenire tenentur ⁷.

f) Ecclesia dignior est cathedralis in eiusque defectu ecclesia collegiata dummodo paroecialis sit ⁸.

g) *Locus* in canone accipi videtur pro civitate seu oppido.

h) In locis ubi festum Corporis Christi ad dominicam infra Octavam in externa sollemnitate translatum est, processio non ipso die festo, sed dominica facienda est ⁹.

i) Religiosae familiae qua tales, non singuli religiosi, tenentur interesse. Excusantur autem si domus religiosa tria millia passuum distet a civitate. Distantia computanda est a finibus civitatis usque ad domum religiosam ¹⁰.

l) Ubi viget consuetudo processionem SS. Sacramenti faciendi vespere, non mane post Missam, tolerari potest; in cathedrali tamen non omittatur alia saltem brevis processio post Missam intra ecclesiae ambitum. Si via processionis longior sit, tolerari potest usus ut semel, iterum, tertio vel quarto SS. Sacramentum super altare per viam deponatur dum canitur *Tantum ergo* cum versiculo et oratione ¹¹.

¹ Cfr. cc. 700, 702, § 2; 706, 707, § 2.

² C. 709, § 2; paulo aliter Augustine, l. c., VI, 258; cui concedimus etiam mulieres admitti posse, licet non teneantur.

³ Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², II, pag. 39.

⁴ Piat, l. c., II, pag. 40.

⁵ S. R. C. 28 Sept. 1658, *Decret. auth.* 1096; Piat, l. c., II, 40; Santamaria, l. c., IV, 141.

⁶ Piat, l. c., II, 40; Augustine, l. c., 258-259.

⁷ S. R. C. 23 Iunii 1703; 22 Dec. 1770, *Decret. auth.* 2116 et 2490; cfr. tamen Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Processiones*, n. 73 sq.; Augustine, l. c., VI, 259, 260.

⁸ Augustine, l. c., VI, 258.

⁹ S. R. C. 24 Iulii 1911, *Decret. auth.* 4273.

¹⁰ Augustine, l. c., VI, 260-261; cui tamen non assentimur asserenti ipsam distantiam linea aerea computandam esse. Numquid religiosi via aerea incedere possunt?

Cum passus sit metr. 1,48; 3000 pas. = m. 4440 (cfr. *Calendario Atlante*, De Agostini (1927) pag. 53, cfr. etiam Augustine, l. c., VI, 260).

¹¹ S. R. C. 31 Mart. 1879, *Decret. auth.* 3488 ad 1-2.

Idque certo valet de incardinatione et excardinatione formali ¹, non eadem certitudine de virtuali ². Ordinarius loci est etiam Vicarius et Praefectus Apostolicus, Praelatus nullius etc. in suo quisque territorio.

178. — VI. Formalitates servandae. - 1° *Pro excardinatione formali*: a) *Ad valorem*:

α) Litterae in *scriptis* Ordinarii dimittentis ³.

β) *Subscriptio* litterarum *manu Ordinarii* dimittentis ⁴.

γ) *Dimissio perpetua*, i. e., sine temporis limitatione ⁵.

δ) *Dimissio absoluta*, i. e., sine ulla conditione apposita ⁶.

ε) Incardinatio in alia dioecesi, quae si nulla est, nulla etiam erit praecedens excardinatio ⁷.

b) *Ad liceitatem*. - Requiritur iusta causa quae iure non determinatur, et arbitrio Ordinarii determinanda relinquitur ⁸.

2° *Pro incardinatione formali*. - a) *Ad valorem*: α) Litterae Ordinarii incardinantis ⁹.

β) Litterae ab Ordinario incardinante *subscriptae* ¹⁰.

γ) *Admissio* clerici incardinandi in *perpetuum* ¹¹.

δ) *Admissio absoluta* ¹².

ε) *Valida excardinatio* ex altera dioecesi ¹³. Ex hac ultima conditione iam patet clericum non posse esse simul duabus dioecesibus incardinatum, quod etiam ex aliis huius tituli canonibus, deducitur ¹⁴.

b) *Ad liceitatem*: α) Necessitas et utilitas dioecesis cui clericus incardinandus est; cuius necessitatis aut commoditatis iudicium ad Ordinarium pertinet ¹⁵. Ordinarius incardinans, si incardinandus incardinationis titulum amittat eius congruae sustentationi providere debet ¹⁶.

¹ C. 112.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 498 in nota pag. 472; Toso, *l. c.*, pag. 69.

³ C. 112; cfr. *R. Rotam*, 9 Ianuarii 1912; *S. Romanae Rotae Decisiones seu sententiae*, vol. IV, Romae, 1917, pag. 10-20.

⁴ C. 112.

⁵ C. 112.

⁶ C. 112.

⁷ C. 116.

⁸ C. 116.

⁹ C. 112.

¹⁰ C. 112.

¹¹ C. 112.

¹² C. 112.

¹³ C. 112.

¹⁴ Cfr. cc. 111, § 2; 116. Tunc locum habet incardinatio formalis cum effectum ex altera parte obtinet excardinatio pariter formalis; clericus ne momentum quidem temporis excardinatus manere debet. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 62; Augustine, *l. c.*, II, 55.

¹⁵ C. 117, n. 1.

¹⁶ C. 117, n. et 980, § 1; Santamaria, *l. c.*, I, 157; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 63, in nota 21.

β) Documentum de obtenta legitima excommunicatione ¹. Documentum seu litterae excommunicationis requiruntur quidem ad valorem ²; at ad valorem non requiritur documenti ostensio, et proinde si litterae deperdantur valida tamen erit incardinatio.

γ) Litterae testimoniales a Curia dimittente, secreto, si opus sit, dandae de clerici natalibus, vita, moribus ac studiis. Ordinarius dimittens curare debet ut hae litterae sint veritati conformes, graviter onerata eius conscientia. Maiori severitate requiruntur litterae testimoniales si agatur de incardinando clerico diversae nationis aut linguae ³.

δ) Iuramentum ex parte clerici incardinandi quo declaret coram Ordinario vel eius delegato incardinante se in perpetuum novae dioecesis servitio addici velle ad normam sacrorum canonum ⁴.

Hoc iuramentum tantummodo ad liceitatem requiri nunc iam certum est; Codex enim clausulam irritantem non habet ⁵.

ε) Facta incardinatio notificanda est quantocius ab Ordinario incardinante Ordinario excommunicanti ⁶.

3° *Pro incardinatione originaria.* - Nulla formalitas requiritur nisi legitima susceptio primae tonsurae ⁷.

4° *Pro incardinationibus et excommunicationibus virtualibus.* - Nulla specialis formalitas requiritur praeter ea quae in explicandis modis quibus fiunt huiusmodi incardinationes et excommunicationes retulimus.

Scholion. - Ordinarius clerico litteras excommunicationis postulanti concedere tenetur, nisi in sua dioecesi officium cum beneficio conferat aut saltem eius congruae sustentationi provideat, et si simul clericus Episcopum sui receptorem benevolum invenerit, qui eum suae dioecesi incardinet. Quod si Episcopus proprius nec pro-

¹ C. 117, n. 2.

² C. 112.

³ C. 117, n. 2; severiores hac de re dispositiones S. Sedis, cfr. decret. S. C. Concilii 14 Nov. 1903; 24 Nov. 1906; litt. circul. S. C. Concil. decret. S. Cong. Consist. 25 Mart. a. 1915; apud *Monitore ecclesiastico* v. 26 pag. 13-20; vim suam post Codicem amiserunt. At eadem fere normae, melius determinatae et definitae vim iterum obtinuerunt decret. S. C. Consist. 30 Dec. 1918 « *Magni semper* » quo insuper decreto ad alias etiam nationes eadem normae prius pro specialibus regionibus datae, extensae sunt.

⁴ C. 117, n. 3; hoc iuramentum non promissorium, sed assertorium animi qui de praesenti habetur est quod proinde clericum ita incardinatum non maiori vi ligat quam alios dioecesis clericos, nec impedit quo minus et ipse, si opus sit, excommunicationem iterum petat, aut ordinem religiosum ingrediatur. Chelodi, *l. c.*, 107, b; Prümmer, *l. c.*, n. 62, 5; Augustine, *l. c.*, II, pag. 55; concordat ius vetus, Sägmüller, *l. c.*, 54, pag. 241-242.

⁵ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 107, b.

⁶ C. 116.

⁷ C. 111, § 2.

videat congruae clerici sustentationi, nec litteras excardinationis concedere velit, recursus patet ad S. Sedem quae certe clerico ita iniuste vexato providere non detrectabit ¹.

179. — VII. De adscriptione religiosorum. - 1° Sicut clerici saeculares dioecesi, ita religiosi religioni adscribi dicuntur: clericorum incardinationis tonsurae susceptione, religiosorum adscriptio professione fit.

Professio temporanea per se clericus saecularis excardinationem non operatur ² nec proinde proprie dictam et definitivam adscriptionem; haberi tamen potest, praesertim si agatur de non clerico, ut adscriptio inchoativa seu conditionalis, quae absoluta et perpetua fiet professione perpetua.

2° Professione autem religiosus vel religioni, vel monasterio, vel provinciae monasticae adscribitur; prout de religione agitur quae monasteriis independentibus aut provinciis constat vel nullam provinciarum divisionem habet.

3° Religiosus semel religioni, vel monasterio vel Provinciae adscriptus potest, servatis de iure servandis, dimitti ita ut alteri religioni, monasterio vel provinciae adscribatur. Ad hoc, si agatur de adscriptione alteri religioni, certe requiritur licentia S. Sedis ³, idemque valet de transitu a monasterio sui iuris ad aliud; in aliis vero casibus licentia S. Sedis, nisi id ex iure speciali praecipitur, non requiritur et ius speciale attendendum est.

4° Si religiosus indultum saecularizationis obtinuerit, nec Episcopum benevolum receptorem invenerit, acephalus manet; a religione enim separatus est, nec Episcopum proprium habet ⁴. Ordines tamen talis religiosus saecularizatus exercere nequit nisi ad normam c. 641.

TITULUS II.

DE IURIBUS ET PRIVILEGIIS CLERICORUM

180. — Sicut ingressu in hierarchiam, quae fit receptione primae tonsurae, clerici novam acquirunt incardinatione subiectionem et speciales obligationes ⁵, ita et quaedam iura et privilegia specialia obtinent.

I. Iura et privilegia. - 1° *Iura* dicuntur hic subiectivae facultates quae ita propriae sunt clericorum ut ex eorum statu directe profluere videantur, ita ut sine ipsis status clericalis concipi nequeat.

2° *Privilegia* vero appellantur illa iura subiectiva clericis iure agnita, sine quibus status clericalis concipi potest, et quae statui

¹ Cfr. Gasparri, *De sacra Ordinatione*, II, n. 860; Sägmüller, *l. c.*, 354, pag. 241.

² C. 585.

³ C. 632.

⁴ Fallit ergo hic regula c. 111, § 1.

⁵ C. 124 et sq.

clericali ex lege positiva accesserunt, et insuper aliquem specialem favorem concedunt ¹.

Tam iura quam privilegia ordinatione divina niti possunt aut concessione humana ².

181. — II. Iura clericorum. - Soli clerici possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticae et beneficia ac pensiones ecclesiasticas obtinere ³.

1° Haec capacitas corollarium est eorum quae de sacra ecclesiastica hierarchia diximus. Per se tamen clericus simplex, seu vir prima tonsura initiatus nec ordinis nec iurisdictionis potestatem habet, sed solum ad utrumque capacitatem; acquirit vero potestatem Ordinis ordinatione, potestatem iurisdictionis canonica missione.

Laici excluduntur a qualibet potestate Ordinis et iurisdictionis ex iure ecclesiastico. Romanus Pontifex in hoc dispensare potest conferendo potestatem iurisdictionis etiam laicis et probabilius etiam mulieribus ⁴.

Aliqua autem potestatis ecclesiasticae participatione exceptionaliter quandoque etiam laici perfruuntur ⁵.

Potestatem vero Ordinis quae ex institutione divina alicui ordini hierarchico sit adnexa, ne Romanus quidem Pontifex laicis, et, a fortiori, mulieribus committere potest; quae vero Ordini sacro ex iure divino connexa non est, Romanus Pontifex per se potest laicis et etiam feminis, ut videtur, committere, quod tamen vix aliquando fecisse videtur ⁶.

2° Ius percipiendi beneficia ecclesiastica quae sunt bona temporalia officio spirituali adnexa et ratione officii exercendi conceduntur, sicut et ius obtinendi pensiones ecclesiasticas seu determinatos redditus ex bonis ecclesiasticis quae finem spiritualem habent, solum clericis competit, quia soli isti ad sacra ministeria habiles sunt ⁷.

Certo distinguendae sunt pensiones ecclesiasticae quae ex beneficiis ecclesiasticis percipiuntur a clericis, a pensionibus laicalibus quae

¹ Quidam auctores ut Santamaria, *l. c.*, I, 158, Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 69; accipiunt voces *iura* et *privilegia* hoc loco ut synonyma pro eadem re; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, II, 56-57.

² Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 69; Santamaria, *l. c.*, I, 158.

³ C. 118.

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *Ius canonic. univers.*, l. I, tit. 33, n. 36; Ferraris, v. *Femina*, n. 5-7; Maroto, *l. c.*, 576, B; Chelodi, *l. c.*, 109, nota 2; Prümmer, *l. c.*, 59.

Abbatissa nequit proprie et stricte suspendere ab ordine clericos sibi subiectos ea scilicet suspensione cuius violatio inducit irregularitatem « licet large loquendo possit ipsos suspendere a beneficio, subtrahendo videlicet eis beneficium, aut ipsis praecipiendo, ne celebrent, donec satisfecerint; idque ratione iurisdictionis, quam ex speciali iure, ut puta ex longaeva consuetudine, vel privilegio in eos forsan acquisierat » (cfr. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, l. I, t. 33, n. 36, quae pertinere videntur ad archaeologiam iuris).

⁵ Cfr. e. g. cc. 742; 1333, § 1; 1521, § 2; 1591-1592, etc. Eichmann, *l. c.*, 81.

⁶ Cfr. Many, *l. c.*, n. 72, pag. 176-184; et n. 7-5, pag. 194; Gasparri, *De sacra Ordinatione*, 126-136, pag. 76-80; Wernz, *l. c.*, II, 80.

⁷ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 71.

percipiuntur a laicis ex bonis ecclesiasticis ob aliquod officium sacrum, sensu lato acceptum, in Ecclesia praestitum, e. g., officium sacristani ¹.

182. — III. Privilegia clericorum. - Privilegia clericorum sunt: Priv. *canonis*, priv. *fori*, priv. *exemptionis a muneribus*, priv. *competentiae*; quae omnia simul sumpta *immunitates ecclesiasticae personales* appellantur. Harum natura et historia exposita sunt in iure publico. Hic quaedam de disciplina ecclesiastica nunc vigente circa ipsas ².

1° Privilegium canonis. - Omnes fideles debent clericis, pro diversis eorum gradibus et muneribus, reverentiam, seque sacrilegii delicto commaculant, si quando clericis realem iniuriam intulerint ³.

a) Praecipitur primo hoc canone specialis erga clericos reverentia ab omnibus fidelibus praestanda; quae haec praecipue comprehendit: ius praecedentiae prae laicis; iure tamen vel consuetudine fieri potest ut clerici etiam in his quae ad cultum publicum pertinent, praesertim si inferiores sint, locum cedere debeant laicis in dignitate constitutis ⁴; item ius ad specialem locum in ecclesiis, scilicet, ad chorum et presbyterium, nisi ex iure speciali hoc ius emolitum sit ⁵; ius ad speciales titulos reverentiae, e. g., Sacerdotes ad titulum *Reverendi*, etc. ⁶.

b) Statuitur deinde *delicto* sacrilegii commaculari clericis realem iniuriam inferentes.

α) Hic canon certe relationem habet ad c. 2343, at latius quam ille patere videtur; ibi enim de sola *violenta manuum iniectione* exclusis aliis verbalibus aut etiam scriptis iniuriis sermo est, hic vero de qualibet iniuria reali, non quatenus *realis* iniuria *verbalis* hic opponitur, sed quatenus opponitur fictitiae ⁷.

β) Privilegio *canonis*, quatenus ipso statuitur *delictum sacrilegii* committi a violatoribus, gaudent non solum clerici omnes, sed et omnes religiosi, immo et novitii ⁸ et membra societatum in communi sine votis degentium ⁹.

¹ Santamaria, *l. c.*, I, 159; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 323.

² Cfr. P. Matth. a Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*, n. 143 sq.

³ C. 119.

⁴ Conc. Trid. Sess. XXV, c. 17, *de ref.*; Maroto, *l. c.*, 506, A; Ojetti, *Synopsis v. Praecedentia*, n. 3240; Wernz, *l. c.*, II, 162.

⁵ Wernz, *l. c.*, II, 162, I; Maroto, *l. c.*, 506, B; c. 33 Concil. Romani, a. 826 = c. 30, D, 2.

⁶ Wernz, *l. c.*; Maroto, *l. c.*; Sägmüller, *l. c.*, I, § 55, pag. 243-244.

⁷ Cfr. Blat, *l. c.*, pag. 53; Maroto, *l. c.*, 507, pag. 479 nota 1; atque haec videtur genuina huius canonis sententia contra Toso, *l. c.*, pag. 73-74; Chelodi, *l. c.*, 110, pag. 177, nota 7; Santamaria, *l. c.*, I, 161; Augustine, *l. c.*, II, 59.

⁸ C. 614.

⁹ C. 680.

γ) Poenae contra iniuriam clericis inferentes de iure vigente variae sunt pro gradu iniuriae et pro gradu personae iniuriam passae. Nulla poena latae sententiae habetur contra iniurias verbales aut scriptas, sed poenis ferendae sententiae puniendae sunt ¹. Poenae latae sententiae quae religiosos protegunt probabilius et communius etiam novitios, immo et postulantes, necnon membra societatum sine votis tuentur ². Poenae autem contra iniuriam realem quatenus *reale hic verbali* opponitur ³ sunt praeter alias, c. 2343 contentas: Excommunicatio S. Sedi specialissimo modo reservata si de iniuria R. Pontifici illata; speciali modo reservata si de iniuria Legatis R. Pontificis, aut S. R. E. Cardinalibus aut aliis quibusvis characterе episcopali insignitis illata; proprio Ordinario reservata si de iniuria aliis clericis illata agitur ⁴.

183. — 2° Privilegium fori. - α) Clerici omnes et religiosi ⁵ necnon membra societatum in communi sine votis degentium ⁶ privilegio fori gaudent, quo sine venia auctoritatis ecclesiasticae ad tribunal laicale conveniri nequeunt ⁷.

Auctoritas ecclesiastica ad veniam concedendam competens est: Sedes Apostolica si agatur de conveniendis Cardinalibus, Legatis Apost. Sedis, Episcopis etiam titularibus, Abbatibus vel Praelatis *nullius*, supremis religionum iuris pontificii Superioribus, Officialibus maioribus Curiae Romanae ob negotia ad ipsorum munus pertinentia ⁸.

Pro aliis clericis aut privilegiatis est Ordinarius *loci* in quo causa agitur, quod valet etiam si clericus conventus sit religiosus exemptus ⁹.

β) Non agitur, ut patet, hic nisi de causis temporalibus clericorum; has enim respicit privilegium fori. Causas spirituales iure proprio, nativo et exclusivo videt Ecclesia, licet ad laicos pertinentes. *Veniae* concessio aequivalet renuntiationi pro illis casibus pro quibus conceditur, reservationis a se factae ex parte Ecclesiae, et potestas civilis tunc iure suo utitur, cum Ecclesia non amplius sibi reservet; si vero venia daretur ad indicandam causam spirituales, potestas civilis iure ab Ecclesia sibi delegato ageret.

¹ C. 119 et 2325; cfr. tamen etiam c. 2344; Haring, *Grundzüge...* 188, nota 7; Maroto, *l. c.*, 507 contra Chelodi, *l. c.*, 110 pag. 177 in nota 7.

² Chelodi, *l. c.*, 110 et *Ius poenale*, 75; Maroto, *l. c.*, 510; alique citati a Goyeneche in *Commentarium pro religiosis*, VII, 1926, pag. 186 sqs.; contra Cappello, *Tractatus canonico-moralis de censuris*, n. 382.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 193.

⁴ Alia quae ad privilegium *can.* referuntur cfr. apud Maroto, *l. c.*, 507-511, pag. 479-484.

⁵ C. 614.

⁶ C. 680.

⁷ C. 120, § 1.

⁸ C. 120, § 2. Inter Officiales maiores Curiae Romanae certe adnumerandi sunt praefectus, secretarii et subsecretarii singulorum dicasteriorum. Inter Legatos Sedis Apostolicae etiam Delegati apostolici adnumerandi videntur (Augustine, *l. c.*, II, 62; Haring, *Grundzüge...* 191, nota 1).

Haec ultima clausula videtur referenda solummodo ad Officiales Curiae Romanae, non ad alios, ita ut isti minori quam illi privilegio gaudeant; Augustine, *l. c.*, II, 62.

⁹ C. 120, § 2.

c) Convenire aliquem, ipsum tanquam reum ad tribunal trahere significat: proinde verbis canonis¹ prohiberi non videtur aliquem clericum tanquam testem ad tribunal vocare, talis enim non *convenitur*². Poterit tamen in casu facile peccari contra reverentiam clericali statui debitam³, praesertim si agatur de persona in dignitate constituta et si causa agatur criminalis. Quae obligatio reverentiae cum iure divino nitatur etiam ibi observanda est ubi privilegium fori non amplius viget⁴.

d) Contra privilegium fori ius particulare, etiam consuetudinarium, praevalere potest⁵.

Attamen etiam in locis, ubi contraria consuetudo viget, semper insistit Ecclesia ne clerici a clericis apud laicos conveniantur⁶.

e) Si clerici illegitime conveniantur, ad maiora mala vitanda, comparere possunt, certiore facto Superiore a quo venia obtinenda fuisset⁷.

f) Violatio privilegii fori poenis attingitur. Si quis sine venia Cardinalem, Legatum S. Sedis, Ordinarium proprium vel Officiale maiorem Curiae Romanae ob negotia ad eius munus pertinentia conveniat ad laicale tribunal, excommunicationem speciali modo S. Sedi reservatam incurrit; si ita conveniat Episcopum, Praelatum vel Abbatem *nullius* vel supremum religionis iuris pontificii Superiorem excommunicatio est *simpliciter* S. Sedi reservata. Si clericus conveniat personam privilegio fori gaudentem suspensionem incurrit ab officio Ordinario reservatam; laicus vel clericus cui suspensionis poena non convenit aliis poenis puniendus erit⁸.

184. — 3º Exemptio a muneribus civilibus. - Clerici, et alii qui eorum privilegiis gaudent, a servitio militari et aliis muneribus et officiis publicis civilibus a statu clericali alienis immunes sunt⁹.

¹ 120, § 1.

² Vermeersch, *l. c.*, 194, 1; Maroto, *l. c.*, 515, pag. 488 in nota 2, contra Augustine, *l. c.*, II, 63-64.

³ C. 119.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, 194, 2.

⁵ C. 101, § 1. *Motu proprio* Pii X, 9 Oct. 1911 una cum commentario in *Monitore ecclesiastico*, v. 23 (1911) pag. 481, 499-509 et 543-556; Sägmüller, *l. c.*, § 55, pag. 249; Maroto, *l. c.*, 512, C; Augustine, *l. c.*, pag. 64; Chelodi, *l. c.*, 111; Vermeersch, *l. c.*, 194; qui auctores testantur revera de facto privilegium fori abrogatum fuisse consuetudine in Germania, Belgio, Hollandia (Vermeersch, *Periodica*, VI, pag. 190) et Gallia, (Chelodi, *l. c.*, 111); cfr. tamen etiam Mario Falco, *l. c.*, 160-161 de iure Episcoporum hanc consuetudinem auferendi.

⁶ Vermeersch, *Epitome*, I, 164.

⁷ C. 120, § 3.

⁸ C. 2341; alia vide apud Maroto, *l. c.*, 516.

⁹ 121.

De natura iuridica exemptionis a servitio militari cfr. *Ius publicum nostrum* n. 155.

Solent hoc loco agere auctores etiam de exemptione clericorum a lege civili et a lege tributorum circa bona patrimonialia clericorum. At Codex has exemptiones non amplius memorat, nec necessitas apparet eas retinendi, nec ulla difficultas in interpretando modo quo abolita sunt. Ex quo enim Ecclesia has immunitates amplius non urget suis legibus, iam ratio formalis earundem cessavit; sunt enim immunitates formaliter ex iure ecclesia-

Enumerant hoc loco auctores ¹ munera a clericali statu aliena; at melius haec determinatio practica prudenti arbitrio Ordinariorum relinquitur, quorum iudicio clerici tuto sese conformare possunt. Ordinarius vero in hoc iudicio sibi efformando, tum iuris communis ², tum peculiarium circumstantiarum, tum etiam consuetudinum hucusque vigentium rationem habere debet.

Servitium militare de quo in cc. 121, 141, 188, n. 6 referunt praecipue ad servitium armorum, licet et ad alia servitia referri debeat, ut servitium sanitarium etc. ³.

A servitio militari exempti etiam sunt alumni seminariorum qui ad sacerdotium praeparantur, licet forte primam tonsuram nondum receperint ⁴. Alia munera et officia aliena a statu clericali habentur officialem postalem agere, vel syndicum, contabilem, magistratum, iudicem, tutorem, curatorem, quae tamen duo ultima munera permittuntur clericis pro parentibus orphanis et pauperibus ⁵.

185. — 4° Beneficium competentiae. - Hoc privilegio clericis aere alieno gravatis conceditur dilatio solutionis, et cogi nequeunt ad solvendum ex iis quae, iudicio iudicis ecclesiastici, necessaria sunt ad eorum honestam sustentationem. Obligatio tamen remanet quamprimum satisfaciendi ⁶; cautio vero de solutione necessaria non videtur, nec enim a Codice praecipitur ⁷. Inter bona honestae sustentationi necessaria computandi certo sunt redditus tituli Ordinationis, sive titulus est beneficium sive est patrimonium, et a fortiori ipsum patrimonium quod est titulus ⁸.

186. — IV. Amissio iurium et privilegiorum. - 1° *Iura clericorum* amitti nequeunt, quia caractere indelebili quod Ordinatione gignitur nituntur ⁹.

stico. Difficultatem pro earum abrogatione invenit Blat, *l. c.*, pag. 55-58, at haec difficultas nulla est in nostra theoria de natura iuridica immunitatum. Cfr. *Ius publicum nostrum* n. 150 sq.; Chelodi, *l. c.*, 112, a. Notare tamen iuvenit hic non esse quaestionem de exemptione a tributis nisi relate ad bona patrimonialia clericorum; bona enim ecclesiastica « iure suo, non privilegio, exempta a tributis et erant, et etiam nunc debent esse » Maroto, *l. c.*, 520, pag. 492 nota 2.

¹ Maroto, *l. c.*, 520, B, b; Blat, *l. c.*, 55; Augustine, *l. c.*, II, 66-67.

² C. 139, 141, 188 n. 6.

³ Leitner, *Handbuch des Kathol. K. R.* pag. 202.

⁴ Maroto, *l. c.*, 520; Wernz, *l. c.*, II, 169; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 331.

Poenae contra violantes hoc privilegium clericale inveniri possunt in cc. 141, § 2; 188, n. 6; 2379; quae referuntur ad clericos qui sponte servitium militare praestant.

⁵ Augustine, *l. c.*, II, 67.

⁶ C. 122.

⁷ Aliter Chelodi, *l. c.*, 112, b.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 112, b; Maroto, *l. c.*, 524.

⁹ Sägmüller, *l. c.*, § 55, pag. 243.

2º Privilegia renuntiatione amitti nequeunt ¹. Amittuntur autem:

- a) Reductione ad statum laicalem ²;
 - b) Prohibitione perpetua deferendi habitum clericalem ³;
 - c) Pro clericis minoribus; si matrimonium contrahant ⁴;
- si servitio militari voluntarii indulgeant ⁵; si moniti tonsuram et habitum clericalem deferre negligant ⁶; si religiosi dimittantur ⁷.

TITULUS III.

DE OBLIGATIONIBUS CLERICORUM

187. — I. **Principium generale.** - Sicut clerici ordinatione specialia consequuntur iura et privilegia, ita etiam specialibus ligantur obligationibus, quarum radix in ipsa ordinatione qua incardinatio perficitur, invenitur. Hinc Codex generale principium statuit: Clerici debent sanctiorem prae laicis vitam interiorem et exterioriorem ducere eisque virtute et recte factis in exemplum excellere ⁸. Concordat divinum praeceptum: « Vos estis sal terrae..... Vos estis lux mundi..... Sic luceat lux vestra coram hominibus: ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in coelis est » ⁹.

Huic maiori prae laicis sanctitati studet clericus, qui suis obligationibus hoc praesertim titulo contentis et passim in Codice sparsis satisfacit.

Iisdem obligationibus, exceptis quae cc. 143-144 continentur, ligantur religiosi omnes necnon membra societatum in communi sine votis degentium nisi ex contextu sermonis vel ex rei natura aliud constet ¹⁰.

Huiusmodi autem obligationes sunt partim *positivae*, partim *negativae*.

¹ Cc. 123 et 72.

² Cc. 123 et 213.

³ Cc. 123; 2304, § 2; 2305, § 1.

⁴ 132, § 2.

⁵ C. 141.

⁶ C. 136, § 3.

⁷ C. 669, § 2.

⁸ C. 124.

⁹ Matth. v, 13-16; I Timoth. III, 2 sq.; Tit. I, 7 sq.

¹⁰ Cc. 592 et 679, § 1.

188. — II. *Obligationes positivae.* — 1° *Exercitia pietatis.* -

a) *Ad ascesim adhortationes.* - Commendatur clericis frequens, i. e., si fieri potest, saltem hebdomadarius ¹ accessus ad sacramentum poenitentiae, quotidiana oratio mentalis, visitatio SS. Sacramenti, rosarii recitatio et propriae conscientiae discussio ²; quae tamen omnia, quia forum praecipue internum respiciunt, non stricte iuridica obligatione ipsis praecipiuntur, sed indirecte tantum; praecipitur autem Ordinariis locorum ut haec observari curent a clericis. Quam iuridicam obligationem Ordinarii adimplere censentur si suis adhortationibus clericos ad haec excitare non desinant ³.

b) *Exercitia spiritualia.* - Stricta vero obligatione iuridica tenentur sacerdotes saeculares ⁴ tertio saltem quoque anno, i. e., interiectis duobus annis ⁵, tempore ab Ordinario determinando ⁶, in pia vel religiosa domo ab eodem Ordinario determinata, exercitiis, spiritualibus vacare. Potest tamen Ordinarius in casu speciali, ex iusta causa in hoc dispensare ⁷. Casus specialis ad causam refertur dispensationis, non ad personas dispensandas; in casu proinde specialis dispensatio potest esse generalis ⁸.

Quid importet *exercitiis spiritualibus vacare*, iure communi non determinatur; poterit id ab Ordinario determinari. Mens Ecclesiae ea esse videtur ut exercitiis spiritualibus vacatio fiat methodo quae a S. Ignatio in libro suorum exercitiorum describitur; id tamen iuridice nondum universaliter statutum est ⁹.

Non necessario in communi facienda sunt exercitia, licet id forte magis congruere videatur ¹⁰.

¹ Santamaria, *l. c.*, I, 171, etiam menstruam confessionem dicit esse frequentem. Menstruam pariter sufficientem habent aliquae synodi dioecesanae in regionibus Austriacis, e. g., in dioecesi Pragensi, Vindobonensi etc.; in aliquibus dioecesibus praescribitur testimonium scriptum adimplentionis huius obligationis (cfr. Haring, *Grundzüge des Katholischen Kirchenrechts*², pag. 167, in nota 3).

² C. 125, n. 1-2.

³ Chelodi, *l. c.*, 114, a; Santamaria, *l. c.*, I, 171; Vermeersch, *l. c.*, I³, 216; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 335.

⁴ Non tenentur clerici inferiores, nec religiosi hoc canone; bene vero tenetur Vicarius generalis et Capitularis necnon Episcopus qui tamen sibi, cum sint Ordinarii, et locum et tempus durationis constituere possunt; Santamaria, *l. c.*, I, 172.

⁵ Cfr. Lipparini, *La sintassi latina*, 1915, pag. 90, § 46; Zenoni, *Morfologia latina* ⁷, 1913, § 104.

⁶ « In priore redactione dicebatur « per quinque solidos dies ». Maroto, *l. c.*, 534, pag. 500 nota 2; idem statuitur in *Concilio plenario siculo*, 1920, c. 50.

⁷ C. 126.

⁸ Leitner, *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, pag. 209.

⁹ Cfr. Const. Apost. Pii XI, 25 Iulii 1922: « *Summorum Pontificum* », qua S. Ignatius exercitiorum spiritualium patronus constituitur; *A. A. S.* XIV, pag. 420.

¹⁰ Haec obligatio respicit solum sacerdotes saeculares; clerici in seminario tenentur singulis annis (c. 1367, n. 4), itemque ante Ordinationes (c. 1001); religiosi pariter singulis annis (c. 595, § 1, n. 1).

189. — 2º Obedientia canonica. - Omnes clerici, praesertim vero presbyteri¹, specialem proprio Ordinario reverentiam et obedientiam exhibere tenentur².

Hoc praeceptum respicit etiam religiosos.

Vi huius obedientiae tenentur clerici munus sibi ab Episcopo commissum acceptare et fideliter implere, si id necessitas Ecclesiae requirat et legitimum non obstat impedimentum³.

Ut clericus iuridice obligari possit ad munus, latissimo sensu acceptum suscipiendum et fideliter implendum, ex iure Codicis, duae requiruntur conditiones, nempe: necessitas Ecclesiae et absentia impedimenti.

Necessitas⁴ supponit Ordinarium alia media bono animarum vel bono Ecclesiae providendi non habere et vera necessitas esse debet. Iudicium tamen de existentia necessitatis ad Ordinarium spectat, salvo iure recursus⁵. Sufficit necessitas late sumpta non autem maior utilitas nisi forte agatur de clerico ordinato titulo servitii ecclesiae. Altera conditio est absentia impedimenti legitimi. Impedimenta sunt adversa valetudo, odium plebis, periculum animae etc.⁶.

Eo autem gravius debet esse impedimentum quo maior est Ecclesiae necessitas⁷. Iudicium de legitimo impedimento non eodem prorsus modo ac iudicium de necessitate Ecclesiae ad Ordinarium pertinet, *illud* enim quandoque a circumstantiis mere personalibus pendere potest quas forte clericus melius quam Ordinarius novit; *hoc* magis obiectivum est quod proinde semper ad Ordinarium pertinet⁸. In dubio autem num adsit Ecclesiae necessitas, aut legitimum impedimentum, proprii Ordinarii iudicio standum erit; interim tamen in devolutivo clericus ad S. Sedem recurrere poterit.

¹ Dicitur *praesertim* presbyteri; hi enim subduntur Ordinario suo non solum vi incarnationis aut professionis religiosae, sed insuper vi specialis promissionis quam emittunt in sacra ordinatione: « *Promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam? Promitto* » (cfr. *Pontificale rom.*, tit. *De ordinatione presbyteri* sub fine). Quae promissio, utique, non est votum obedientiae, sicut habetur in religionibus nec etiam tantam habet vim ut sacerdotes Episcoporum servos faciat (Augustine, *l. c.*, pag. 73), sed nec etiam ita attenuanda est ut ad nudam inanemque formulam reducat; addit autem illa promissio obligationem fidelitatis obligationi aliis clericis communi. (Gasparri, *De sacra Ordinatione*, II, n. 1070; Benedictus XIV Constit. « *Ex quo* », 14 Ianuarii 1747). « Nihil magis destruit Ecclesiam, quam si laici ipsos ministros Ecclesiae contra canones et praecepta Episcopi impingere cernant. Et quomodo illi obedientiam a subditis obtinebunt, qui eandem Superioribus suis negligenter exhibent vel audacter detrectant? » (Aichner-Friedle, *Compendium iuris ecclesiastici*¹², (1915) § 77, pag. 271, in nota 8).

² C. 127.

³ C. 128.

⁴ In primo schemate dicebatur *vera Ecclesiae necessitas*; in posterioribus, sublato verbo *vera* aliqui addere volebant *utilis* vel *evidens utilitas*; primum schema reformatum est ne clericis ansa ad non obediendum praeberetur; posterior additio acceptata non fuit ne *arbitrio* Ordinariorum occasio praeberetur. Maroto, *l. c.*, pag. 114 in notis; Chelodi, *l. c.*, 115 in nota.

⁵ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 115, a; Vermeersch, *l. c.*, I², 217; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 95, V; Maroto, *l. c.*, 553.

⁶ Maroto, *l. c.*, 553.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, I, 202.

⁸ Cfr. tamen Maroto, *l. c.*, 553, pag. 515 nota 1.

Usque ad annum 1884 ¹ facultas specialis necessaria a quibusdam censabatur ut Episcopi cogere possent «sub praecepto obedientiae, adhibitis etiam, si opus fuerit, censuris, sacerdotes viribus pollentes et a quocumque officio liberos ad curam animarum, aliaque munera pro regimine animarum necessario suscipienda». Quae specialis facultas necessaria iam non est, cum in officio Ordinarii contineatur ².

Habet igitur Ordinarius ius exigendi a clericis et praesertim a presbyteris obedientiam in omnibus rebus ad quae iurisdictio episcopalis extenditur, quatenus iurisdictio refertur ad statum clericalem et ad munera clericalia ³. Quae munera nequaquam sunt solummodo munera strictae dicta, sed munera latissimo sensu accepta ut munus confessarii monialium, munus docendi in seminario, vel etiam in ecclesia pueros doctrinam christianam etc.; atque eousque extenditur quo extenditur finis consequendi necessitas ⁴.

Sancta Sedes nostris diebus favere intendit Ordinariis, salva tamen semper iustitia et canonica aequitate, magis quam transactis temporibus.

Ex iure particulari maior extensio obedientiae requiri potest quam ius commune requirat, e. g., ex iure concordatorum ⁵.

Non solum obedientia, sed et reverentia exhibenda est a clericis Ordinario proprio. Reverentia autem his praesertim signis externis exhibetur: consurgendo ad eorum ingressum, cedendo eis primum locum in consessibus, osculando eorum anulos aut manus etc. ⁶.

Detrectatio obedientiae debitae delictum est ecclesiasticum ad normam iuris puniendum ⁷.

190. — 3° Scientiarum sacrarum cultus. - Deus haec minatur in S. Scripturis: «Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi» ⁸. Harum memores minarum debent sacerdotes studia sacra non intermittere, doctrinam a maioribus traditam et communiter ab Ecclesia receptam sectantes, devitantesque falsam scientiam et profanas vocum novitates ⁹.

Ut haec adhortatio ad praxim reducatur et iuridica lege firmetur a Codice examina triennalia et conferentiae seu collationes casuum ubique fieri praecipiuntur.

Cfr. Rescriptum S. C. Concil. ad Archiepisc. Tolosan. 9 Mai. 1884 apud *Monitore eccl.* v. III, p. III, pag. 132, et v. VII, p. I, pag. 25; item C. S. Concil. in Foroivl. 31 Ianuarii 1891 apud *Monitore eccl.* v. VII, p. I, pag. 25-26.

² Cfr. S. C. Concil. in Causis *Parmens.* 11 Ianuarii 1885, apud *Monitore eccl.* v. VII, p. II, pag. 217; *Calven.* 5 Mart. 1892, apud *Monitore eccl.* v. VII, p. II, pag. 49; *S. Ioannis Mauriana*, 6 Aug. 1910 apud *A. A. S.*, II, pag. 911 sq., quae causae optime inservire poterunt sive Ordinariis, sive presbyteris ad rectum iudicium in hac re sibi efformandum.

³ Augustine, *l. c.*, II, pag. 73-74.

⁴ Cfr. Maroto, 553 et 552 b.

⁵ Cfr. Leitner, *l. c.*, pag. 121.

⁶ Augustine, *l. c.*, II, 71-72.

⁷ C. 2222; Eichmann, *l. c.*, 89.

⁸ Osea, IV, 6.

⁹ C. 129. Cfr. etiam c. 1393, § 2.

a) *Examina triennialia*. - α) Sacerdotes omnes saeculares ¹, quamvis canonici aut parochi vel etiam laurea doctorali muniti ², nisi ex iusta, non necessario gravi ³, causa exempti fuerint examen subire tenentur ⁴. Iusta causa exemptionis ex c. 590 dimetiri potest; at per se clerici saeculares etsi theologiam etc. docent, non eximuntur.

β) Examen per *integrum triennium* ab expleto curriculo, non a recepto sacerdotio ⁵ singulis annis, semel aut bis in anno ut Ordinario visum fuerit, faciendum est ⁶.

γ) *Materia* examinis sunt diversae disciplinae scientiarum sacrarum; scientiae autem sacrae sunt: Theologia dogmatica, moralis, pastoralis, ascetica, mystica, liturgica, historia ecclesiastica, S. Scriptura, Sacra eloquentia, homelitica, catechetica, ius canonicum etc. Scientiae profanae huius examinis obiectum non sunt ⁷.

δ) *Modalitates*, i. e., tempus, locus, examinerum personae, nec non partes scientiarum sacrarum, non enim universae scientiae sacrae sunt materia singulorum examinum ⁸, super quibus subeundum est examen, ab Ordinario determinandae sunt; qui etiam potest, si opportunum et necessarium duxerit, examinum necessitatem ad longius etiam tempus protrahere, e. g., ad quinquennium, et etiam ultra; contrahere vero citra triennium, nisi singulos eximendo ex iusta causa, nequit ⁹.

ε) Obligatio examinum triennialium directe et immediate afficit Ordinarios; indirecte et secundarie sacerdotes examinandos. Si Ordinarius neglegat; sacerdotes indirecte eximuntur.

ζ) In collatione officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum ratio habeatur eorum qui, ceteris paribus, in memoratis periculis, magis praestiterunt ¹⁰.

Attamen probe notandum est haec examina non eximere ab examinibus praescriptis pro assecutione officii paroecialis, nec ubi vigent, ab examinibus pro concursu ¹¹.

b) *Conferentiae seu collationes casuum*. - α) Sunt sacerdotum conventus ad disserendum de determinatis materiis ad scientias sacras pertinentibus.

β) Nunc primo, lege generali, faciendae praecipiuntur in civitate episcopali, et in singulis vicariatibus foraneis ¹².

¹ Pro religiosis cfr. c. 590. Religiosi, etsi parochi c. 130 non ligantur sed c. 590; nec proinde cogi possunt ad examina triennialia; quodsi superiores religiosi neglegentes sint in executione c. 590, Ordinarii ad S. C. Religios. recurrere poterunt; C. I., 14 Iul. 1922, A. A. S., XIV, pag. 523, ad II.

² Ita Toso, l. c., 87; tales tamen facilius ab Ordinario dispensari certo poterunt.

³ Maroto, l. c., 561, b. in nota; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 339.

⁴ C. 130, § 1.

⁵ Ita Toso, pag. 87.

⁶ C. 130, § 1.

⁷ C. 130, § 1; aliter Toso, l. c., 78; cui assentire videtur Maroto, l. c., 561.

⁸ C. 130, § 1.

⁹ C. 130, § 1, Maroto, 561.

¹⁰ C. 130, § 2.

¹¹ C. 459, § 3, n. 3-4; C. I. 24 Nov. 1920; A. A. S., XII, 573.

¹² C. 131, § 1 et c. 217, § 1.

γ) Faciendae autem sunt conferentiae *saepius* in anno, i. e., ut videtur, saltem sexies in anno ¹.

δ) *Materia* conferentiarum sunt generatim casus morales et liturgici, quibus Ordinarius addere potest alias exercitationes ad scientiam et pietatem clericorum promovendas ².

ε) *Modalitates*, seu modum, tempus, locum etc., servandas determinat Ordinarius loci, per se vel per suos vicarios ³.

ζ) Conferentiis interesse tenentur sacerdotes omnes saeculares, quamvis non confessarii ⁴; religiosi, etiam exempti, curam animarum habitualiter habentes, ut, e. g., parochi et vicarii parociales; itemque confessarii religiosi ab Ordinario loci approbati, si casuum solutiones in suis domibus non habeantur ⁵. Ordinarius tamen ab hac obligatione eximere potest; quae exemptio non est striete dicta dispensatio.

η) Si conferentia haberi nequeat, ii qui interesse tenerentur, solutionem scriptam mittere debent iuxta modum ab Ordinario statutum ⁶.

191. — 4° Coelibatus et castitas. α) Lex castitatis et coelibatus. -

α) Deus filiis Israel praecepit: «Sancti estote, quia ego sanctus sum» ⁷; id multo magis valet de christianis, et inter christianos de clericis praesertim vero de sacerdotibus qui in sortem Domini vocati propius ad Deum accedunt, officio mediatoris Deum inter et homines fungentes et figuram sacerdotii aeterni Christi praeseferentes. Sanctitatem autem hanc specialem et munditiam interpretata est Ecclesia ⁸ de speciali clericorum maiorum castitate, quod iam et ipsi pagani de suis sacerdotibus admittebant ⁹.

β) Triplex autem species castitatis distingui potest: virginitas, coelibatus et castitas matrimonialis. Matrimonialis vero castitas triplex iterum distingui potest: quae nullum admittit matrimonii usum, ut, e. g., in Episcopis coniugatis rituum Orientalium, aut

¹ Haec media et recta via videtur; auctores valde differunt in hac determinatione faciendae. Toso, *l. c.*, pag. 89; «saepius, idest, ad minus unoquoque mense»; Maroto, *l. c.*, pag. 562: «*saepius* ... quod verbum, moraliter sumptum, semel fere in mense, significare saltem videretur», et in nota affert praxim Urbis ubi duodecim collationes habentur a mense Nov. ad mensem Iulium; Chelodi, *l. c.*, 116 in nota affert praxim Tridentinam ubi quater in anno habentur, sed in unaquaque tres casus resolvuntur; Blat, *l. c.*, pag. 65: «*Quater saltem*»; Cocchi, *l. c.*, v. 2, pag. 43, pag. 103: «fere quolibet mense»; Augustine, *l. c.*, pag. 76 «About two or three times a year», i. e., bis aut ter in anno.

² C. 131, § 1.

³ 131, § 1-2.

⁴ Aliter ius vetus S. C. EE. et RR. 8 Mai. 1716 apud Bizzarri pag. 303-304, ad VII.

⁵ C. 131, § 3; in hac contumaces religiosi a confessionibus audiendis suspendi debent, c. 2377.

⁶ C. 131, § 2-3.

⁷ Levit. x, 44-45.

⁸ Cfr. Epist. Innoc. Pap. I ad Episcop. Exsuperium a. 405 = c. 2, D, 82; et Episto Sirici ad Himerium Episcop. Tarrac. a. 385 = c. 3, D, 82.

⁹ Cfr. Leg. duodec. tabul.: «Ad divos adeunto caste», Cicero, *De legib.*, II, c. 8.

etiam in presbyteris ritus romani ex dispensatione ad sacerdotium promotis; quae usum licitum matrimonii excludit solum diversis diebus, ut, e. g., pro diaconis et presbyteris orientalibus diebus oblationis ¹; quae excludat tantummodo ea quae lege naturali seu divina coniugibus prohibentur ut in simplicibus fidelibus uxoratis.

γ) Ecclesia latina suis clericis maioribus castitatem perfectam praecipit sive in coelibatu sive extra coelibatum ².

Obligatio ista certa est ex lege ecclesiastica, probabilius et verius etiam ex voto tacito et implicite in Ordinatione subdiaconi emissio ³.

Ratio ob quam Ecclesia legem castitatis perfectae clericis maioribus imposuit non est, quod ipsa matrimonium aliquid immundum aut minus sanctum habeat, sed quod coelibatus, et a fortiori virginitas ex doctrina Christi ⁴ sanctiora et perfectiora sunt ipso matrimonii sacramento. Accedunt et aliae rationes: quia sacerdos uni Deo et animarum saluti servire debet; quia sacerdos uxoratus populi confidentiam, quae pro sacramento confessionis necessaria est, difficilius obtinet; quia id requirit libertas Ecclesiae et patrimonii ecclesiastici tutela ⁵.

Quia tamen votum ex metu gravi emissum ipso iure nullum est ⁶ nec Ecclesia suam intendat legem imponere, quia de supererogatoriis est, nisi volentibus ⁷, obligatio servandae castitatis et coelibatus perfecti non attin-

¹ C. 13, D. 31 = c. 13 Synodi Trullanae a. 692.

² C. 132, § 1.

Generatim clerici maiores coelibes esse debent (c. 987, n. 2) at ex dispensatione coniugati esse possunt, et tunc ad castitatem eodem, ac coelibes, modo tenentur vi c. 132, § 1.

³ Antiquitus votum seu promissio castitatis servandae in manu Episcopi ante ordinationem explicita erat ex iure particulari (cfr. c. 2, Concil. Arelat. II, a. 442-506 = c. 6 D, 28; Epist. S. Greg. a. 591 = c. 1, D, 28; necnon cc. 3 et 5 D, 28; postea desuetudine abolita est et doctrina inexistit theoriā de voto tacito. Controversia post multa saecula nondum soluta est et Codex studiose eam noluisse dirimere videtur. Maxima est discordia auctorum in hac re etiam post Codicem: aliquos afferre iuverit. Ferreres, *l. c.*, I, n. 289 obligationem ex voto veriore et communiorē habet; Prümmer, *l. c.*, 69 probabiliorē dicit; Blat, *l. c.*, pag. 66-67 de obligatione ex voto loquitur; eandem ut certam admittere videntur Maroto, *l. c.*, 540, Wernz-Vidal, *Ius Canonicum*, II, 106 et 108, Torrubiano Ripoll. *Novissimas instituciones*, I, 341, 342, Santamaria, *Comentarios*, I, 179, et Badii apud Chelodi, *l. c.*, 117, pag. 189 nota; quaestionem insolutam relinquunt: Haring, *Grundzüge...* 185; Vermeersch, *l. c.*, 204; Cocchi, *l. c.*, II, n. 44; Chelodi, *l. c.*, 117 at in *Ius matrim.* ², n. 82 pag. 92 nota 6 evidenter inclinat in neganda obligatione ex voto; obligationem ex voto non admittunt absolute Augustine, *l. c.*, II, pag. 79-80; Leitner, *Handbuch*, pag. 219. Etiam auctores ante Codicem hinc inde decertant. Concedendum certe videtur quaestionem non solvi ex eo quod in c. 132, § 1 dicatur peccatum contra castitatem sacrilegium esse; sacrilegium enim habetur in violatione rei aut personae sacrae, at consecratio personae non fit solum voto, sed etiam ordinatione aut deputatione Ecclesiae (Vermeersch, *l. c.*, 203, contra Ferreres, *l. c.*, I, 289).

⁴ Matth. XIX, 11.

⁵ Cfr. Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 330, pag. 251-254; Augustine, *l. c.*, II, 78; Haring, *Grundzüge...* 181.

⁶ C. 1307, § 3.

⁷ C. 214, § 1.

git qui ordines sacros metu gravi coactus recepit, nisi is, remoto metu, ordinationem ratam habuerit et obligationes clericales acceptaverit. Coactio tamen et defectus ratihabitionis in casu probanda sunt iudicialiter ¹; at si revera adfuerint, probari vero nequeant, obligatio non existit ².

Obligatio servandae perfectae castitatis importat primario ab continentiam a qualibet illicita, et etiam licita, in matrimonio, voluptate ita ut quodlibet peccatum contra castitatem etiam mere internum sacrilegium ³ constituat, quia violationem personae sacrae supponit. Deinde ex eadem obligatione oritur pro non coniugatis obligatio a matrimonii contractu continentendi, quae obligatio statuta hoc canone 132, § 2, alia etiam lege irritante roboratur ⁴ et poenis fulcitur ⁵. Quae ab continentia a nuptiis, si origo obligationis ex voto admittatur ex ipso iure divino originem trahit, alioquin ex solo iure ecclesiastico; irritatio vero matrimonii in utraque opinione ex solo iure ecclesiastico oritur, a qua proinde Ecclesia etiam sine causa valide dispensare posset ⁶.

Lex coelibatus clericos minores non tangit; attamen et ipsi matrimonium contrahendo, etiam invalide, ipso facto e statu clericali decidunt et proinde iura et privilegia clericalia amittunt ⁷.

Alius effectus legis coelibatus est ut coniugatus ab Ordinum receptione impediatur ⁸ et sive bona sive mala fide Ordines receperit ab eorum exercitio abstinere debeat ⁹. Impedimentum istud variis modis cessare potest: morte coniugis ¹⁰; dispensatione apostolica aut sollemni professione religiosa ¹¹; separatione perpetua, vinculo remanente ¹²; Apostolica dispensatione ¹³. Extra hos casus uxoratus qui Ordines recepit, etsi bona fide, eos exercere nequit et tamen obligationibus quibus tenentur clerici maiores tenetur ¹⁴ et filii, quos post Ordines receptos genuit, illegitimi iure canonico ¹⁵ habentur.

Attamen si a viro ita ordinato, cui consensum non dedit, vel a qua consensus non fuit requisitus, debitum requirat mulier, haec regula applicanda non videtur quia in casu culpa viri nullo modo suo iure quaesito mulierem privare potest.

¹ Cc. 214, § 2 et 1993-1998.

² Cc. 132 et 214.

³ In opinione tamen illorum qui obligationem ex lege ecclesiastica repetunt, excluso voto, peccata interna sacrilegium non essent; cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 179.

⁴ C. 1072.

⁵ Cc. 985, n. 3; 2388; nec cessat obligatio per reductionem clerici ad statum laicalem; cfr. c. 213, § 2.

⁶ Cfr. Maroto, *l. c.*, 541.

⁷ C. 123 et 132, § 2; excipe si matrimonium nullum fuerit ex vi et metu, quia in casu contractio non est clerico imputanda aut saltem non plene et perfecte imputanda.

⁸ C. 987, n. 2.

⁹ C. 132, § 3.

¹⁰ C. 1118.

¹¹ C. 1119.

¹² Cc. 1129-1131.

¹³ C. 132, § 3.

¹⁴ C. 132, § 1.

¹⁵ C. 1114.

8) *In Occidentali Ecclesia* primis tribus saeculis ex consuetudine aut ex iure tradito apostolico coelibatus aut perfecta castitas in matrimonio a clericis maioribus servata est ¹. Prima lex scripta quam novimus lata est in Concilio Eliberitano a. 300-306 in Hispaniis his verbis: « *Placuit in totum prohibere Episcopis, presbyteris, diaconibus positis in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios* » ². Ex illo tempore multae aliae in conciliis particularibus et a RR. Pontificibus accesserunt sanctiones ³. Saeculo IV certe etiam pro subdiaconis lex coelibatus aut perfectae castitatis iam vigeat ⁴. Quae quidem primo licitatem tantummodo respiciebat, at paulatim ex consuetudine etiam validitatem matrimonii post ordinationem attentati attigit. Lex scripta matrimonium clericorum maiorum nullum declarans primo lata est a Concilio Lateranensi II a. 1139 ⁵. Concilium Trident. ⁶ coelibatum clericorum defendit contra errores reformatum. Errores tandem clericorum Bohemorum abolitionem legis coelibatus postulantes damnavit Benedictus XV litteris: « *Multiplies* » 12 mart. 1919 atque vehementer protestatus est Ecclesiam nunquam hanc legem ablatam aut saltem mitigatam ⁷.

In Orientali Ecclesia primis tribus saeculis ⁸ eadem fuit ac in Occidente praxis et ius. Hoc testatur Epiphanius et Hieronymus ⁹. Inde vero a saeculo IV variae Orientis Ecclesiae disciplinam hanc mutare coeperunt, aliae firmiter antiquae praxi adhaerentes, aliae usum matrimonii clericis coniugatis permittentes ¹⁰. Certum est adhuc initio saeculi IV in sedibus Orienta-

¹ Cfr. c. 2 Concilii Carthag. a. 390 = c. 3. D. 84; « *quod Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas* ».

² Apud Maroto, *l. c.*, pag. 504, nota 4.

³ Cfr. epist. Siricii a. 385 = c. 3-4, D. 82; epistul. Innocentii I a. 405 = c. 2, D. 82 quae ius traditum aut consuetudinarium antiquius supponunt; item cc. 2, 3, 4, 5, 10, 11, D. 31; c. 4 D. 84; cc. 1, 2, 4, D. 32; cc. 6 et 7, D. 28, etc.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 105; Epist. Leonis M. a. 446 (?) ad Anastas. Episcop. Thessalonic. = c. 1, D. 32 item cc. 2 et 4 eadem D, etc.

⁵ Cfr. c. 40, C. 27, qu. 1; et etiam proposit. 72 Syllabi Pii IX, Denzinger-Banwart ¹³, n. 1772.

⁶ C. 9 sess. 24 *De reform. matrim.*

⁷ En verba ipsius: « *Alte vehementerque denuntient Episcopi nullam prorsus ab Apostolica Sede de sacerdotalis continentiae lege permitti posse quaestionem, quae quidem lex ab ipsa tamquam peculiare ornamentum habetur Ecclesiae Latinae, eiusdemque fons quidam praecipuus actuosae virtutis* ». Cfr. etiam Decret. S. C. S. Offic. 15 ianuar. 1920, *A. A. S.* XII, 37; itemque epist. ad Archiepisc. Kordac 3 et 29 ian. 1920. Rationes quibus ducitur Ecclesia hac in re quae praesertim bonum Ecclesiae et animarum respiciunt exponit breviter Haring, *Grundzüge...* 186 ubi etiam refelluntur obiectiones contra coelibatum clericorum.

⁸ Celebris est controversia inter Funck et Bickell: Funck demonstrare conatur primis tribus saeculis legem universalem coelibatum praecipientem non exstitisse. (Cfr. Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 330 pag. 254-255, nota 5; Wernz, *l. c.*, II, 198, nota 184; Prümmer, *l. c.*, 69, pag. 92, nota 4).

⁹ Cfr. Epiph. *Haeres.* 59, c. 4; Hieron. *Adversus Vigil.* c. 2; apud Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, pag. 254, nota 5.

¹⁰ Cfr. c. 10, Concil. Ancyranum a. 314 = c. 8, D. 28; c. 4, Concil. Gangr. a. 350 = c. 15, D. 28; item c. 12, D. 32 ubi refertur historia Paphnutii in Nicaena (a. 325) synodo Patribus dissuadentis ne legem coelibatus imponerent, de qua tamen historia quidam dubium movent.

libus Apostolicis legem coelibatus eodem modo ac in Occidente viguisse¹. Paulatim vero laxior quarundam ecclesiarum praxis extendi coepta est et profundiores radices egit ita ut exeunte saeculo septimo generalis reperiatur praxis a Concilio Trullano, c. 13, firmata qua subdiaconi, diaconi et presbyteri, matrimonio ante ordinationem inito uti licite possunt, exceptis diebus oblationis; matrimonium vero contrahere non possunt, certe licite, probabilius ne valide quidem². Episcopi vero nec matrimonio antea inito uti possunt³. Quo iure etiam graeci moderni et ipsi graeci catholici utuntur, etiam in Italia⁴.

192. — b) Cohabitatio et frequentatio mulierum. - α) Caveant clerici ne mulieres de quibus suspicio esse possit, apud se retineant aut quoquo modo frequentent⁵.

Apud se retinere idem est ac simul cohabitare⁶, idest, in eadem domo, sub eodem tecto commorari; frequentat vero mulieres qui eas in earum domo frequenter adit, aut domi suae vel etiam alibi frequenter recipit⁷.

Suspicio *generaliter* cadere nequit in personas consanguineas et affines primi et secundi gradus, non exclusis neptibus⁸.

Provector aetas varie computatur a variis auctoribus; media via computanda videtur inter 35 et 40 annos⁹.

De talibus mulieribus, consanguineis, affinibus, necnon honestis provectoris aetatis non potest esse generalis suspicio, at potest haberi suspicio particularis, quae nempe oritur ex levitate ipsarum personarum aut fragilitate clericum aliunde nota, et tunc potest Ordinarius et harum cohabitationem et frequentiam prohibere. Iudicium vero de particulari suspicione ad Ordinarium spectat, cui clericus stare tenetur, salvo iure recurrendi¹⁰.

¹ Cfr. testimonia S. Hieronymi et S. Epiphani suprà relata in nota 9.

² Augustine, *l. c.*, II, 79; Chelodi, *Ius matrimoniale*, 1918, 98; Haring, *Grundzüge...* pag. 184, nota 3.

³ Cfr. c. 13 Concil. Trullani = c. 13, D, 31.

⁴ Cfr. Constit. Benedicti XIV «*Etsi pastoralis*», 26 Mai. 1742; cfr. etiam Leitner, *l. c.*, pag. 216-234 qui de quaestione hac fuse agit.

⁵ C. 133, § 1. Valde suadendum est clericis ne in domibus privatis pueros admittant ad discendum; Haring, *Grundzüge...* 169.

⁶ C. 133, § 1 et § 2.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, n. 204, II; Maroto, *l. c.*, 543; non est frequentatio sensu canonico epistulare commercium licet influere possit in iudicio dando de suspecta frequentatione. Iudicium de suspicione et frequentatione ad legem dioecesanam aut iudicem ecclesiasticum pertinet; Leitner, *l. c.*, 236; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 345.

⁸ C. 133, § 2; c. 17 Concilii Carthag. a. 397 = c. 27, D, 81; Wernz, *l. c.*, II, 205.

⁹ Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 329, pag. 250, in nota 4 Schmalzgrueber sequutus assignat pro *aetate canonica* 40 annos; idem tenent Sägmüller, *l. c.*, § 56, pag. 257; Prümmer, *l. c.*, 69; Eichmann, *l. c.*, 91; Augustine, *l. c.*, II, pag. 81 provectoris aetatis dicit quae 25 annos superavit (since twentyfour is called *aetas superadulta*, this might be taken as indicating the canonical age); alii annos assignant triginta (cfr. Wernz, *l. c.*, 205). *Concilium Plenarium sicil.* c. 52 aetatem assignat 45 annorum; *Synodus dioec. Miniat.* aetatem 40 ann. *Constit.* 37.

¹⁰ C. 133, § 3; generali tamen lege omnimodam cohabitationem cum omnibus mulieribus nequit Ordinarius prohibere, c. 133, § 2; Wernz, *l. c.*, II, n. 206; Augustine, *l. c.*, 81.

Quodsi clericus contumax fuerit, concubinarius praesumitur ¹.

β) Primis saeculis, exemplo D. N. I. Christi et Apostolorum qui ministerio piarum mulierum, dum saluti populorum studebant, utebantur ², etiam clerici virgines Deo dicatas quas *agapetas* (ἀγαπηταὶ et συνείσακτοι) aut *subintroductas* appellabant secum retinere et ducere consueverunt. At ad abusus facile inde ortos auferendos Concilium Nicaenum a. 525, c. 3: « *interdixit per omnia... non Episcopo, non presbytero, non diacono, non subdiacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam mulierem habere, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas personas quae fugiant suspiciones* » ³.

Quae lex semper retenta est et in Codice introducta, licet non semper ubique observata. Severiores leges Concilii Nannet. a. 895 interpretandae sunt de lege speciali lata pro clericis vitam communem profitentibus, aut de lege exceptionalis quae etiam nunc in Codice admittitur ⁴.

193. — c) Vita communis. - Vita communis, idest, sub eodem tecto cohabitatio, et, si fieri potest, eiusdem mensae usus commendanda est clericis in eadem paroecia vel Capitulo ministerium exercentibus, quia optimum medium est ad tentationes contra castitatem praeveniendas et ad alias virtutes exercendas; ideoque, ubi viget, quantum fieri potest servanda est ⁵.

Praeceptum a Codice hoc canone non datur nec, ut videtur, ab Ordinario hac de re dari potest ⁶.

Vita communis de qua hoc canone non est confundenda cum vita communi religiosorum, quae praesertim communionem bonorum respicit ⁷.

194. — 5° Horae canonicae. - Clerici maiores tenentur quotidie horas canonicas integre recitare secundum proprios et probatos liturgicos libros ⁸.

a) Nunc primo ex Codice lege *scripta* universali tenentur ad horas canonicas omnes clerici maiores; ante Codicem tales tenebantur solum ex universali consuetudine; lege vero scripta tenebantur beneficiati ⁹. Obli-

¹ C. 133, § 4; contumax is solum dicitur qui legitime citatus ante iudicem comparere recuset. Clericus contumax non ideo statim ut concubinarius puniendus, sed ordine iudiciario servato. Augustine, pag. 82, cfr. cc. 1825-1828; 1842-1851; 2176-2181; 2359.

² Cfr. Luc. VIII, 3; I Cor., IX, 5: « *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri apostoli et fratres Domini et Cephas?* ».

³ = c. 16. D, 32.

⁴ C. 133, § 3, cfr. c. 1, X, 3, 2; Wernz, l. c., II, 205; Sägmüller, l. c., § 56, pag. 257; Maroto, l. c., 544.

⁵ C. 134.

⁶ S. C. Concilii 25 Ianuarii 1895 apud Ojetti, n. 1208.

⁷ C. 594, § 1-2 et c. 476, § 5.

⁸ C. 135.

⁹ Cfr. Const. « *Supernae* » Leonis X, 4 Mai. 1514; Benedictus XIV, Const. « *Eo quamvis* », 4 Mai. 1745; idem *Instit. eccles.* 24.

gatio est ethica seu moralis pro omnibus clericis maioribus, etiam iuridica pro beneficiatis ¹.

b) *Integre* recitare ita severe interpretantur auctores ut omissionem vel unius horae grave peccatum habeant. Excipiunt quidam auctores si hora sit nimis parva ut *Vesperae sabbati Sancti* ². Incipit obligatio ab hora recepti primi ordinis maioris. Obligationi recitandi horam *tertiam* vel *nonam* satisfacit Episcopus recitando preces a Caeremoniali Episcoporum praescriptas; itemque satisfacit dum pontificaliter celebrat in *Vesperis* et *Laudibus* aliisque sollemnibus functionibus si aliqua caeremonia, iuxta *Caeremoniale Episcoporum*, ipse canere aut recitare preces impediatur ³.

c) Ab hac obligatione solum Sancta Sedes dispensat; attamen ad tempus et pro casibus particularibus etiam ab Ordinario dispensatio dari posse videtur ⁴.

d) Proprii et probati liturgici libri inde a saeculo XI in uno volumine quod *Breviarii* nomen obtinuit, comprehenduntur. Varia autem sunt breviaria approbata; communissime in Ecclesia latina adhibetur *Breviarium Romanum*. Ipsum adhibendum est ab omnibus ecclesiis et religionibus quae alio non utebantur saltem a 200 annis ante Constit. « *Quod a nobis* » Pii V, 9 Iulii 1568.

e) Obligatione Officii recitandi non tenentur clerici ad statum laicalem redacti, nec metu vique coacti ordinati ⁵. Lex generalis horas canonicas praescribens clericis maioribus orientalibus desideratur: quare leges et consuetudines particulares ipsi sequantur oportet ⁶.

Quae historiam Breviarii Romani respiciunt vide apud liturgistas et historicos⁷; quae modum recitandi apud liturgistas et moralistas.

195. — 6º De cultu externo personae. - a) *Habitus ecclesiasticus.* Clerici omnes decentem habitum ecclesiasticum deferre tenentur ⁸.

α) Agitur hic de delatione habitus ecclesiastici extra liturgicas functiones ⁹. Formam habitus ecclesiastici consuetudo aut Ordinarii loci praescripta determinant; quae forma non necessario *talaris* (ad talos pertingens) est, at modesta et statui clericali congruens et ab habitu laicali, quadantenus distincta. Praeceptum grave est, at parvitatem materiae admittens ¹⁰.

¹ C. 1475, § 2; Eichmann, *l. c.*, 91.

² Cocchi, *l. c.*, II, 47, b. 3.

³ S. C. Concil. 12 April. 1919; 16 April. 1921 et 9 Iul. 1921; *A. A. S.*, XIII, 477; cfr. *Monitore ecclesiastico*, p. 3-5.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, 140, 11; Augustine, *l. c.*, 83; severius Wernz, *l. c.*, II, 155, II. Quidam Regulares, ut fratres Minores, specialibus privilegiis circa hoc gaudent, cfr. P. Victor. ab Appeltern, *Compendium praelect. iuris regular.*, n. 228; Piat, *Praelectiones iuris regular.*, I, pag. 336-340.

⁵ C. 135 et 213, 214.

⁶ Wernz, *l. c.*, 195, I; Maroto, 535, v.; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 349; Haring, *Grundzüge...* 181.

⁷ Bäumer, *Geschichte des Breviers*, 1895; Batiffol, *Histoire du Bréviaire*, 1893.

⁸ C. 136, § 1.

⁹ Pro functionibus liturgicis cfr. c. 811, § 1.

¹⁰ Poenas contra in hoc peccantes cfr. in c. 2379.

Color habitus lege scripta universali non determinatur, iure particulari niger aut subobscurus permittitur¹; Ordinarii, si speciales adsint rationes, possunt permittere usum alterius coloris². Color viridis aut rubeus generatim prohibiti haberi debent, nisi contraria vigeat consuetudo ut pro alumnis collegii Germanici, Romae³.

Obligatione gestandi habitum ecclesiasticum tenentur clerici omnes; Clerici minores qui propria auctoritate illum deponunt sine legitima causa, si ab Ordinario moneantur, et intra mensem a monitione non se emendaverint, e statu clericali ipso facto decidunt⁴.

β) Primis saeculis Ecclesiae vestis clericalis a veste laicali non fuit distincta. Introductis vero a barbaris invasoribus vestibus decurtatis, clerus vestes romanas longiores retinuit, quae *speciales* factae sunt clericorum. Hanc praxim Concilia particularia sanxerunt⁵. Concilium Tridentinum⁶ habitum statui clericali congruum iuxta Episcoporum approbationes praescripsit. Sixtus V Const. «*Cum sacrosanctum*», 5 Ianuar. 1589, postea Const. «*Pastoralis*», 31 Ianuar. 1589, mitigata, vestem *talarem* omnibus clericis praescripserat, at eius Constit. alicubi lata interpretatione ad praxim reducta est, alibi recepta non fuit⁷. Codex vestem talem non praescribit; praescribit tamen vestem ecclesiasticam a laicali distinctam secundum consuetudines locales et Ordinarii praescriptiones⁸.

196. — b) Delatio tonsurae. - Omnes clerici tonsuram seu coronam clericalem deferre tenentur⁹.

Haec praescriptio omnes clericos, etiam religiosos, afficit; religiosi tamen circa formam suas regulas et consuetudines sequantur. Admittitur tamen contraria particularis consuetudo¹⁰. Eodem canone et paragrapho praecipitur *cultus* capillorum, at *simplex*, non more feminarum, aut more effeminatorum virorum nostri temporis. Comae fictitiae (*parrucca*) usus extra sacras fun-

¹ Wernz, *l. c.*, II, 177, 111.

² Cfr. Instructio S. C. Prop. Fid. 9 April. 1883; apud Toso, *l. c.*, 99.

³ C. 15, X, 3, 1.

⁴ C. 136, § 3 et c. 2379.

⁵ Cfr. c. 20 Concil. Agathen. a. 506 = c. 22, D, 23; c. ult. Concil. Gangr. 1. 355 = c. 5, D, 41; c. 23 Concil. Roman. a. 743 = c. 3. c. 31 qu. 4; c. 16 Concil. Later. IV, a. 1215 = c. 16, X, 3, 1.

⁶ Sess. XIV, c. 6, *de refor.*

⁷ Benedict. XIV *Institut. eccles.* 21, 24; 71.

⁸ C. 136, § 1, cfr. etiam Wernz, *l. c.*, II, 176; Sägmüller, *l. c.*, § 56 pag. 254-255; Santamaria, *l. c.*, I, 183; Leitner, *l. c.*, 239-240; Maroto, 549-551.

⁹ C. 136, § 1.

¹⁰ C. 132, § 1; non viget obligatio tonsurae in Americae Statibus foederatis; *Augustine*, II, 84-85.

Ubi viget obligatio tonsurae deferendae iisdem poenis ac habitus dimissio, eius dimissio punitur (cc. 136, § 3; 2379).

Ordinarius et Superior regularis possunt a delatione tonsurae dispensare (Prümmer, *l. c.*, 51).

ctiones licitus est; in Missae celebratione solum ex S. Sedis licentia ¹.

Tonsura clericorum originem duxisse videtur a doctrina S. Pauli ² ignominiam esse viri comam nutrire docentis, quo factum est ut ei qui in clerum adscisceretur coma tonderetur. Corona vero clericalis a monachali racione capillorum, quam nempe monachi ad mundi contemptum faciebant, originem traxit; saeculo v-vi a clericis saecularibus et corona clericalis acceptata est. Ita distincta esset origo tonsurae et coronae clericalis ³.

197. — c) Barbae delatio. - Praxis et ius circa barbae delationem relate ad clericos varia fuit variis temporibus et locis. Antiquissimo tempore usque ad saeculum XII barbam generatim gestarunt clerici et haec praxis ius illius temporis fuisse videtur ⁴. A medio saeculo XII ad primam medietatem saeculi XVI clerici generatim barbam raserunt; inde ad saeculum XVIII coluerunt; a saeculo vero XVIII praxis radendi barbam extensa est et ius consuetudinarium universale inter latinos constituit ⁵. Promulgato Codice quidam auctores ⁶ omnibus clericis docuerunt barbam gestare licere, nec posse id Episcopos prohibere. S. Congr. Concilii, 20 Ian. 1920 in *Wratisl. et aliar.* interrogata respondit Codice non esse concessam barbae delationem, et ius esse Ordinariis locorum prohibitionem ante Codicem vigentem in suo robore retinere pro sua cuiusque dioecesi ⁷.

¹ S. C. R. 4 April. 1699, *Decret. auth.* 2027; Sägmüller, *l. c.*, § 56, pag. 255; Leitner, *l. c.*, pag. 241.

² I Cor., XI, 14.

³ Cfr. Gasparri, *De sacra Ordinatio.*, I, n. 36-38; Santamaria, *l. c.*, I, 183. Triplex tonsurae species distinguitur: *tonsura S. Pauli* quae in totali capitis abrasione consistit (Cfr. *Act. Ap.* 21, 24); *tonsura S. Petri* quae consistit in abrasione totali relicta tamen in capite corona capillorum; *tonsura S. Ioannis* quae in abrasione partis anterioris capitis consistit (cfr. Eichmann, *l. c.*, 85; Sägmüller, *l. c.*, pag. 200, in nota 1; Thomassin-André, *Ancienne et nouvelle discipline de l'Eglise*, I, II, cap. 38 et seq. ubi etiam de tonsura Simonis Magi).

⁴ Cfr. c. 15, X, 3, 1 = *Statut. Eccles. Antiq.*, c. 24, « Clericus ne comam nutriat nec barbam (radat? in edit. 2 Friedberg, Wernz, *l. c.*, 179; et Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, pag. 247 nota 1), c. 7, X, 3, 1.

⁵ Cfr. Litteras nomine Pii IX ad Nuntium Bavariae, 4 Mai. 1863 missas; Hergenröther-Holl., *l. c.*

⁶ P. Bremer, in *Theolog. prakt. Quartalsch.*, 1909, pag. 224-234 et 571-578; Leitner, *l. c.*, pag. 242.

⁷ Cfr. A. A. S. XII, 43; ex quo responso optime deduxeris posse locorum Ordinarios saltem in casibus particularibus suis clericis barbae delationem permittere, nec necessarium esse ad S. Sedem recursum. Ita Chelodi, *l. c.*, 119 pag. 192 nota 3; contra *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 106-108; cfr. etiam Vermeersch, *Periodica*, X, pag. 190-191; Augustine, *l. c.* II, 85.

198. — d) Annuli delatio. - Clerici annuli ne utantur nisi id ipsis a iure aut apostolico privilegio sit concessum ¹.

Iure conceditur usus annuli Cardinalibus, Episcopis, Abbatibus benedictis, Praelatis *nullius*, etiam extra proprium territorium et tempore sacrarum functionum ², Protonotariis Apostolicis sub diversis conditionibus ³. Extra sacras functiones iure annuli gemmati gaudent doctores, cuiusvis facultatis, rite creati in universitate catholica ⁴ qui insuper gaudent et iure bireti doctoralis in sacra praedicatione. Alii clerici et praelati usum annuli solum ex speciali S. Sedis privilegio obtinere possunt ⁵.

199. — III. Obligationes negativae. - Codex quaedam prohibet clericis ut eorum statui *indecora* seu incongrua, quaedam vero, non quidem ut indecora, sed ut *a statu clericali aliena*; quarum prohibitio-num ultima ratio invenienda est in maiori sanctitate qua prae laicis fulgere debent clerici ⁶.

1° Abstinencia ab indecoris. - Clerici ab iis omnibus abstinere debent quae statum suum dedecent ⁷. Haec prohibitio fertur in res quae *de se* clericis incongruae sunt, et quae exercitae a clericis natae sunt eorum statui detrimentum afferre. Quamobrem Codex ne casum quidem considerat quo clericis licitae fieri possint.

Huiusmodi rerum indecorarum Codex *demonstrative*, ut videtur, *non taxative* ⁸ enumerationem quamdam facit et inter eas has, quae sequuntur, ponit:

a) Indecoras artes exercere. - Artes vero indecoras enumerant ante Codicem canonistae et fontes antiqui: mimos, ioculatores et histriones ⁹, macellarios et tabernarios agere ¹⁰; at non censetur tabernam exercere qui vinum suum ad minutum vendit ¹¹.

b) Aleatoriis ludis, pecunia exposita, *vacare* ¹². Prohibetur *vacatio*, i. e., tempus in his rebus terere cum fidelium scandalo, non vero semel aut iterum, aut etiam saepius sed moderate, minima

¹ C. 136, § 2.

² Cc. 811, § 2 et 325.

³ Cfr. Const. Pii X « *Inter multiplices* », 21 Febr. 1905, n. 4, 27, 28, apud Ojetti, v. *Protonotarii*, n. 3364.

⁴ Cc. 1377-1778.

⁵ Cfr. Leitner, *L. c.*, 242-243.

⁶ « Sacerdotum (idem dic et de aliis clericis porportione servata) tam excellens est electio ut... quae in aliis membris Ecclesiae vacant a culpa, in illis tamen habeantur illi-cita » S. Leo M. ad Anastas. Episc. a. 447 (?) = c. 1, D, 32.

⁷ C. 138.

⁸ Santamaria, *L. c.*, I, 185.

⁹ C. 15, X, 1, 50.

¹⁰ C. 1, 3, 1, in Clement.

¹¹ S. C. EE. et RR. 5 Mai. 1593 apud Aichner-Friedle, *Compendium* ¹², pag. 25 in nota 4.

¹² C. 138.

forte pecuniae summa exposita, ludere recreationis causa ¹. Nimius rigor in hoc vitandus qui tunc haberetur si omnes ludi etiam innocentes prohiberentur, aut poenae graves in leviter peccantes infligerentur ².

c) **Arma**, sine iusta causa, *gestare* ³. Quia clericus magis in Deo quam in armis confidere debet ⁴. Si tamen *iusta* causa suae vel suorum defensionis habeatur, arma et ipsi gestare permittitur ⁵. Armorum gestionem poenis latae sententiae prohibere non decet ⁶.

Huc etiam refertur militiae saecularis voluntaria susceptio; haec semper prohibetur, et solummodo de Ordinarii proprii, etiam Superioris maioris in religione, licentia suscipi potest a clerico ut facilius et citius liber evadat (*anno di voluntariato*). Si clericus minor quoquo modo contra hoc peccat, e statu clericali decedit et privilegia clericalia amittit ⁷. Eodem modo vetitum est clericis intestinis bellis et ordinis publici perturbationibus opem quoquo modo ferre ⁸, id enim nimis absonum est a spiritu Christi et a charitate evangelica. In quaestionibus politicis clerus liber est quam vult partem sequi, dummodo cum principiis catholicis componibilis sit. In principiis socialibus defendendis et propagandis suorum Superiorum et R.R. Pontificum instructionibus moderate quidem, at etiam firmiter inhaereant ⁹.

d) **Venationi indulgere; clamorosam exercere** ¹⁰. - Venatio *clamorosa* est quae fit cum magno canum armorumque apparatu ad feras grandiores et rariores capiendas; *quieta* quae armis vel retibus cum uno aut duobus canibus fit ad aves aut parvas feras capiendas.

¹ Synodi dioecessanae quandoque melius determinant hanc obligationem expresse reprobando ludos ad lucrum, ludos in publicis tabernis aut aliis locis publicis, aut certis diebus poenitentiae, aut tempore sacrarum functionum; Haring, *Grundzüge...* p. 169.

² Wernz, *l. c.*, II, 214, 111; Augustine, *l. c.*, II, 87; Hollweck, *Die Kirchliche Strafgesetze*, § 235 nota e; Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Clericus*, V, v. 3.

³ C. 138.

⁴ C. 3, D. 36.

⁵ C. 1 et 6; C. 23, qu. 8; c. 2, X, 3, 1; c. 6, 5, 11, n. 6°; Augustine, *l. c.*, II, 87.

⁶ Bened. XIV, *De Synodo dioec.* X, 2.

⁷ C. 141, § 1-2 et c. 123.

⁸ C. 141, § 1.

⁹ Augustine, *l. c.*, 95, ubi de iure votandi in electionibus loquens dicit hoc iure, nisi ex poena, non posse privari clericos. Admittit tamen exceptionem pro casibus particularibus in quibus magnae perturbationes praecavendae sunt. Ita certo possunt Episcopi praecipere clero ne nomen det determinatae parti politicae, aut etiam societati non politicae ab Ecclesia non probatae; cfr. *litteras pastorales* Episcopatus tirolensis, 30 Nov. 1904, et litter. encycl. Pii X, 28 Iulii 1906, ad Episcopos Ital. ubi haec leguntur: « Colla nostra autorità proibiamo d'oggi innanzi assolutamente a tutti i chierici e sacerdoti di dare il nome a qualsiasi società che non dipenda dai Vescovi » *Monitore Ecclesiastico*, vol. XVIII p. 217; Haring, *Grundzüge...* 214, nota 1.

¹⁰ C. 138.

Illa absolute prohibetur¹, *haec* si nimis frequens cum officiorum et obligationum clericalium transgressione fiat, alioquin expresse permissa censetur. Ius est tamen Ordinario si *graves* et *speciales* rationes habeat hanc seu quietam etiam prohibendi².

e) **Tabernas**³ et similia loca intrare sine necessitate, aut alia iusta causa ab Ordinario loci probata⁴. Similia loca sunt caffaei domus (*caffè*) etc. Necessitas habetur generatim in itineribus; aliae causae, e. g., ad prandendum quotidie, ad collationem vel coenam faciendam pro iis qui in loco habitualiter degunt, sunt ab Ordinario saltem tacite approbandae⁵.

Posset certe Ordinarius procedere contra clericum qui praecepta aut statuta synodalia circa hoc punctum penitus neglegeret post paternam et peremptoriam admonitionem⁶.

f) **Spectaculis, choreis, pompis** quae clericos dedecent vel quibus eos interesse scandalo sit, praesertim in publicis theatri interesse⁷.

Spectacula sunt omnes repraesentationes theatrales, luctae inter homines aut inter feras et homines praesertim si iure particulari⁸ expresse prohibitae sint, itemque publica spectacula cinematographica⁹.

Pompae sunt festivitates celebratae cum magna sollemnitate externa, cum comensationibus, potationibus et musica occasione nuptiarum aut festorum mundanorum¹⁰.

Ut spectacula, choreae et pompae prohibita clericis sint requiritur ut ipsos dedeant, et scandalo sint fidelibus. Quae duo generatim simul habebuntur, at possunt etiam separatim haberi, ut si clericus ubi cognitus non est interveniat sine habitu clericali, et tunc ex alterutra tantum ratione prohibentur. Semper tamen et absolute prohibitum est clericis in his active intervenire¹¹. Determinare autem in casibus dubiis an hae conditiones

¹ Exercitium etiam singulos actus afficit, indulgere e contra implicat exercitium protractum et consuetum; Santamaria, *l. c.*, I, 185-186.

² S. C. Concil. 11 Iunii 1921; *A. A. S.*, XIII, 498; Prümmer, *l. c.*, 71, 6; Leitner, p. 246-247; concordat ius vetus, Wernz, *l. c.*, 214, V.

³ Tabernarum nomine in Codice veniunt quae italice *bettole*, *osterie*, gallice *cabarets*, *bars* dicuntur, ita ut attendendum potius sit ad personas quae loca ista frequentant quam ad ea quae ibi emptoribus offeruntur. Decoro ergo *Caffè* vel *Ristorante* adeundo clerici generali lege positiva non prohibentur; Vermeersch, *Periodica*, XI (19).

⁴ C. 138.

⁵ Concordat ius vetus; cfr. Hollweck, *l. c.*, § 236; Haring, *Grundzüge...* p. 170, nota 1.

⁶ Augustine, *l. c.*, II, 88.

⁷ C. 140.

⁸ «Si clerici choreis, etiam privatis, aut publicis theatri aut cinematographis publicis interfuerint, maneat ipso facto suspensi a divinis» *Concilium plenarium siculum* a. 1920, can. 54.

⁹ Cfr. Prohibitionem Card. Vicarii Urbis, 25 Mai. 1918, assistendi publicis cinematographis, *A. A. S.* X, 300; cfr. Haring, *Grundzüge...* 170 in nota 3; itemque Litteras circulares S. C. Concil. 1 Iul. 1926, *A. A. S.* XVIII, pag. 312, 313, de sacerdotibus extra suam dioecesim se conferentibus rusticationis causa.

¹⁰ Augustine, *l. c.*, 92-93.

¹¹ C. 1, 3, 1 in 6°; Leitner, *l. c.*, 247-248.

verificentur Ordinarii loci est, qui potest et severiores de hac re leges ferre. Non videntur tamen lege generali prohiberi spectacula pia in quibus res sacrae repraesentantur etsi in publicis theatris fiant ¹ multoque minus spectacula quae a recreatoriis catholicis fiunt quae moralia esse debent ².

Nec quod inhonestum est honestum fieri ex bono fine planum est: ideo S. Congr. Consistorialis, optimo consilio, confirmans statuta Concilii III Baltimorensis mandavit sacerdotes quoslibet sive saeculares sive regulares prorsus abstinere debere a choreis quae forte ad bonum finem caritatis fovendae aut beneficentiae promovendae fiant ³.

200. — 2° Abstinencia a rebus alienis a statu clericali. - Quae aliena dicuntur non semper ita statum clericalem dedecent ut nunquam licita evadere possint, sed ita dedecent ut quandoque ex licentia licita fiant, quae licentia non semper dispensationem a lege implicat. Quaedam autem ita aliena a statu clericali sunt ut solummodo de S. Sedis licentia aut indulto licita fieri possint; alia de licentia Ordinarii loci vel Ordinarii proprii. Quaedam vero ita aliena sunt ut semper clericis repugnare videantur et nonnisi extraordinarie licita fiant. Haec *absolute* aliena dicuntur.

a) **Absolute aliena.** - Prohibentur clerici et religiosi omnes per se vel per alios *negotiationem* exercere in propriam vel aliorum utilitatem ⁴.

α) *Negotiatio* generatim significat actus emendi et vendendi. *Negotiatio politica* est emptio-venditio in bonum alicuius societatis sive publicae sive privatae, e. g., pro municipio aut Statu, pro societate seu consortio quodam oeconomico ⁵.

Neg. oeconomica ⁶ habetur si res emanant sibi suisque necessaria et postea occasione data, carius iterum vendantur.

Negot. lucrativa, quae veri nominis *negotiatio* est, habetur si res ea intentione emanant « ut postea non immutatae carius vendantur et tunc *negotiatio* proprie dicta seu *quaestuosa* dicitur ⁷; si vero res

¹ Cfr. Hollweck, *l. c.*, § 234, nota 2.

² Ius tamen particulare circa hoc quandoque severius est; cfr. e. g., *Concilium plen. sicul.* c. 54: « Si clerici choreis, etiam *privatis* aut publicis theatris, aut cinematographis publicis interfuerint, maneat ipso facto suspensi a divinis »; item synodus Clavarensis, a. 1921, ablata tamen poena etc. Antiquissimas leges hac de re latas cfr. apud Hollweck, *l. c.*, § 233.

³ Cfr. S. C. Consist. 31 Mart. 1916, et 10 Dec. 1917.

⁴ 142.

⁵ Prümmer, *l. c.*, 71, 4, a.

⁶ Ad *negotiationem oeconomica* vel *industrialem* clericis permissam videtur referenda *negotiatio* qua clerici saeculares vel religiosi scholas artium exercentes, opera ab alumnis suis confecta vendunt ut magistri et ipsi alumni ex illis sustentationem accipiant (Vermeersch, *l. c.*, n. 207, 3, c).

⁷ Wernz, *l. c.*, II, 216; Vermeersch, *l. c.*, I, 207, 3, c.

emanantur ut postea per artem aut industriam mutatae operariorum opera vendantur, tunc negotiatio vera, at minus proprie dicta habetur, seu negotiatio *industrialis*.

β) Certum est apud omnes prohibitam esse negotiationem *lucrativam* utriusque speciei, maxime vero *quaestuosam* exercitam per se vel per alios, pro se vel pro aliis. Excipiunt tamen auctores casum verae necessitatis, quando id necessarium sit pro sua suorumque sustentatione, de licentia tamen S. Sedis ¹.

Negotiationem acceptam hereditate potest clericus per alios exercere si una cum aliis heredibus successerit ² alioquin ei licentia necessaria est, a S. C. Concilii petenda, si agatur de Italis, vel a proprio Ordinario, si de non Italis ³.

Non prohibetur vero quominus clerici res suas, e. g., bona beneficii ve patrimonialia, non ad id expresse empti, per suos operarios elaborent ut immutata facilius venire possint; sicut item permittitur ipsis res seu materias primas emere quas ipsi, sua, non operariorum, opera elaborent ut postea elaborata carius veneant. Haec enim proprie dictam negotiationem non constituunt ⁴.

Eodem iure et *negotio politica* prohiberi videtur, ob pericula quae occurrunt in administranda pecunia, excepto forte casu necessitatis, magnae pietatis aut caritatis; iudicium vero de necessitate aut pietate ad Ordinarium pertinet ⁵.

Oeconomicam vero negotiationem exercere clericis licitum est; et quia ad administrationem boni patris familias reducitur, etiam praeceptum; semper tamen « cum decore status clericalis, non more mercatorum » ⁶.

γ) *Actiones et obligationes*. - *Actiones* sunt tituli a societate aliqua alicui concessi ob pecuniam ab ipso societati collatam, cum iure ad maius vel minus emolumentum vel foenus et etiam cum periculo pecuniam collatam perdendi. *Obligationes* item sunt tituli a societate aliqua illi concessi qui pecuniam societati dedit mutuo cum iure

¹ Huius licentiae necessitatem non admittunt quidam si agatur de necessariis ad vitam agendam, Maroto, *l. c.*, 572, pag. 533, nota 3; Vermeersch, *l. c.*, I, 207, 3, c.

² D'Annibale, III, 156 nota 12; Haring, *Grundzüge...* pag. 173, nota 5.

³ Ita omnes auctores ante Codicem: Wernz, II, 219, III; D'Annibale, *l. c.*, III, 156, nota 12; post Codicem Prümmer, *l. c.*, 71, 4, b; dubitanter Vermeersch, *l. c.*, I, 207, 3, c. qui tamen in altera edit., n. 224, opinionem Monin sequutus distinctionem inter Italos et non Italos, mitius, relicto.

⁴ Wernz, *l. c.*, 219, III.

⁵ Wernz, *l. c.*, 219, II; Maroto, 572, pag. 533-534; Prümmer, *l. c.*, 71, 4, b; severius Chelodi, *l. c.*, 122; c.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, 219, I.

ad determinatum fœnus. Qui actiones habet est socius, qui obligationes est creditor societatis.

Huiusmodi tituli sicut et aliae merces venire et emi possunt, et circa eos *oeconomice* aut *quaestuose* negotiari. Negotia *quaestuosa* actionum et obligationum (*giochi di borsa*), quia vera negotiatio quaestuosa sunt, eodem iure ac ipsa negotiatio prohibentur clericis.

Negotiatio vero *oeconomica* permissa est, sive agatur de societatibus industrialibus, sive de commercialibus, dummodo finis societatis licitus sit, clerici a directa vel indirecta administratione abstineant ¹, et de societate agatur quae solide constituta est ².

Notandum profecto est ad alienationem titulorum quae patrimonium ecclesiasticum constituunt et in dominio sunt Ecclesiae, sollemnitates servandas esse quae pro alienatione bonorum ecclesiasticorum requiruntur ³.

In tota hac materia de negotiationis prohibitione datur parvitas materiae; si semel aut iterum tantum, sive modicum, sive multum ⁴. Poenae latae sententiae contra mercaturam aut negotiationem exercentes nullae sunt ⁵.

201. — b) Relative aliena - i. e., quae licita fiunt ex indulto vel licentia S. Sedis. - α) Medicina et chirurgia. - Clerici prohibentur medicinam et chirurgiam exercere. Exercere significat aliquid facere per modum habitus non singulo actu. Medicinam non exercet qui remedium sine corporum inspectione praebet, licet id lege civili prohibeatur ⁶. Non prohibetur medicinae studium, nec, salva clericali modestia, assistentia medica infirmis, nec item exercitium me-

¹ Non prohibetur tamen quominus clerici, qui actiones habent, per alios, interveniant comitiis in quibus fiunt administratorum electiones ut boni administratores eligantur. Vermeersch, *l. c.*, I, 207, 3, c.

² Circa haec iam omnes fere conveniunt canonistae et theologi. Maroto, *l. c.*, 572, pag. 531, nota 4; atque id admittebatur etiam in schematibus Codicis non promulgatis; quae ut videtur, promulgata non sunt ut maior circa haec Ordinariis linqueretur potestas agendi, et, si opportunum duxerint, severiores etiam prohibitiones determinandi. Cfr. Augustine, *l. c.*, 97; Chelodi, *l. c.*, 122; Vermeersch, *l. c.*, I, 207, 3, c; Magnin in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Actions commerciales et industrielles*; alii tamen distinguunt inter societates commerciales, stricte industriales et alias non stricte tales, atque de illis negant posse emi et venire actiones, Wernz, *l. c.*, II, 219, in *Scholion*. Santamaria, *l. c.*, I, 189-190. Cfr. etiam circa ista fontes in Codice citatos.

³ S. C. Concilii 17 Febr. 1906, Collect. S. Congr. Prop. 2229. Pro commutatione titulorum servandus est c. 1539, § 2.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, III, 156; Vermeersch, *l. c.*, I³, 224, 2.

⁵ Cfr. c. 2380; specialis prohibitio est contra negotiationem in stipendiis Missarum; cfr. cc. 827, 828; 840, § 1; 2324.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, 207, 2; Maroto, *l. c.*, 567; severius Augustine, *l. c.*, 89-90, ubi affirmat legem tendere ad honorem verorum medicorum defendendum, quod de lege ecclesiastica verum non videtur, salvo iure Ordinarii ulteriorem prohibitionem faciendi.

dicinae homoeopathicae seu kneippianae¹; iure antiquo solum exercitium artis medicae quae adustionem et incisionem requireret prohibebatur², at, quod iam ante Codicem doctrina invexerat, canon omne medicinae et chirurgiae exercitium prohibet³.

β) *Publica officia*. - Sine speciali indulto clerici et religiosi ne suscipiant officia tabellariorum et notariorum et generatim ea quae iurisdictionis et administrationis laicalis exercitium important⁴, cuiusmodi sunt: praeses reipublicae, ministri Status, praefecti, iudices, praetores, praesides locorum piorum laicalium, thesaurarii⁵.

In foro ecclesiastico clerici, etiam sacerdotes, nunc aliter ac in iure anteriori, notarii munere fungi possunt, immo quandoque debent⁶.

202. — c) *Relative aliena* - i. e., sine Ordinarii licentia sunt:

α) *Fideiussio*, etiam de bonis propriis⁷. Fideiussio est contractus quo quis in se alienam obligationem suscipit, si debitor principalis quavis ratione non solvat. Hac praescriptione, sicut beneficio competentiae, subvenitur decori status clericalis ne clericus prodigus mendicare cogatur⁸.

β) *Gestio negotiorum* bonorum laicalium et aliorum quorumlibet officiorum privatorum quae onus reddendarum rationum implicent⁹. Huiusmodi officia sunt: tutela, curatela extraneorum¹⁰; itemque officia praesidis, moderatoris, secretarii, arcarii societatum

¹ Maroto, *l. c.*, 567, contra Augustine, *l. c.*, 89-90. Qui tamen nimis facilius excusat religiosos et religiosas *operationibus* medicorum etiam chirurgicis assistentes ex officio; talis enim assistentia medicis quandoque incredulis praestita, sin minus litterae Codicis, certe contraria spiritui Codicis videtur; praesertim si agatur de sororibus assistentibus *operationibus* virorum aut e converso de viris assistentibus *operationibus* feminarum. Facile tamen etiam circa usum verae medicinalis artis epikeia admitti poterit si agatur de religioso qui solos religiosos curat, aut de religiosa quae solas curat religiosas.

² C. 9, X, 3, 50.

³ Wernz, *l. c.*, II, 222, nota 82; Hollweck, *l. c.*, § 238, nota 4. In facultatibus quas S. Sedes concedit exercendi medicinam ponuntur variae conditiones: dummodo clericus peritus sit, operetur sine incisione, nihil pro hoc exercitio exigat, et in curandis mulieribus ea evitet quae clericos dedecent; cfr. *Formulam III maior.* n. 44, apud Vermeersch, *l. c.*, I, 719, n. 44; quae etiam analogice attendenda sunt ab iis qui quolibet casu medicinam ex necessitate exercent.

⁴ C. 132, § 2.

⁵ Maroto, *l. c.*, 567; et apud nos saltem videntur etiam syndici et adsores provinciales et municipales, non vero simplices consiliarii municipales et provinciales; cfr. *Concilium plen. sicul.* c. 61; *Synod. Miniat.* const. 53.

⁶ Cc. 372, § 1 et 3; 373, § 1 et 3; 2014; 2017; 503.

⁷ C. 137.

⁸ Cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 185.

⁹ C. 139, § 3.

¹⁰ Excipiunt enim auctores cognatorum tutelam pro clericis saecularibus, exclusis religiosis et Episcopis; Wernz, *l. c.*, II, 225, III; Maroto, 568, pag. 526 nota 4.

oeconomicarum catholicarum vel quarumvis aliarum laicalium ¹. Pro Italia circa hoc punctum normae severiores vigent ².

γ) *Procuratoris et advocati officia* in tribunali civili, nisi agatur de causa propria vel proximorum parentum ³ aut suae ecclesiae seu ecclesiae in qua quis officium et beneficium habet ⁴. Haec tamen officia in tribunali ecclesiastico non sunt illicita clericis; religiosi vero etiam in foro ecclesiastico non admittuntur, nisi pro causis suae religionis, domus vel Provinciae ⁵.

δ) *Partes habere in iudicio criminali* laicali, i. e., coram iudice laico ne ad testimonium quidem ferendum nisi necessitas cogat, si de poena gravi inferenda agatur ⁶.

ε) *Deputati et senatoris officia*; quae nec sollicitare nec acceptare licet. In Italia tamen S. Sedis, non Ordinarii, licentia requiritur ⁷. Pro sacerdotibus vero ad munus deputati sollicitandum vel acceptandum requiritur consensus tum Ordinarii proprii, tum Ordinarii loci ubi electiones fiunt; quodsi agatur de systemate proportionali in quo deputatus propriam circumscriptionem non habet et forte ad totam se extendit nationem, videtur sufficere consensus seu licentia Ordinarii proprii et loci centralis ⁸.

203. — 3º Discessus e dioecesi. - Ex incardinatione obedientiae canonicae obligatio, ex obedientia vero canonica obligatio in dioe-

¹ Cfr. supra, n. 200, a, quod tamen non valet de associationibus ecclesiasticis ad modum corporis organici erectis; harum enim bona non sunt laicalia (cc. 687 et 691).

² « Riflettendo ai gravi inconvenienti che si sono verificati e che vanno verificandosi in Italia, e volendo liberare i Reverendissimi Ordinari da ogni responsabilità in materia così importante, il Santo Padre, à stabilito che d'ora innanzi, fino a nuova disposizione, nessun ecclesiastico in Italia e nelle isole adiacenti, possa assumere senza esplicito permesso della Sacra Congregazione del Concilio un simile officio (officio cioè che importi responsabilità di carattere finanziario presso Casse rurali, Cooperative od altri simili Istituti) e che coloro, i quali lo avessero assunto nel passato lo dimettano entro il corrente anno; e se ciò non fosse possibile, ricorranò alla predetta S. Congregazione per ottenerne la debita licenza », Epist. Circularis ad Ordinarios Italiae 6 Iunii 1923 apud *Monitore ecclesiastico*, v. 35, pag. 304-305; cfr. etiam S. C. Consistor., 18 Nov. 1910, una cum respons. C. I. 2-3 Iunii 1918, ex quo patet pro aliis regionibus licentiam Ordinarii loci sufficere ad haec officia assumenda.

³ Augustine, l. c., II, 91; Maroto, pag. 625 n. 5.

⁴ C. 139, § 3.

⁵ C. 1657, § 3.

⁶ C. 139, § 3; quatenam sit poena gravis ex iure civili aestimari potest.

⁷ C. 139, § 4; C. I., 25 April. 1922, admonuit Ordinarios difficiliore esse ad concedendam licentiam sacerdotibus qui se candidatos sistunt ad deputatorum comitia; item declaravit Episcopos omnes, etiam mere titulares ad sollicitandum et acceptandum officium deputati licentia indigere S. Sedis; quae etiam necessaria est ad officium acceptandum senatoris, nisi aut tacite aut expresse iam fuerit a S. Sede concessa, e. g., in concordatis, etc., salva semper lege residentiae, cui satisfacere poterunt per Vicarium, A. A. S. XIV, 313,

⁸ Chelodi, l. c., 121 in nota.

cesi proprii Ordinarii manendi nascitur. Tenentur proinde clerici omnes e propria dioecesi per notabile tempus non discedere sine, praesumpta saltem, sui Ordinarii licentia ¹.

Notabile tempus non videtur esse quod infra tres menses est ².

Licentia *praesumpta* sufficit generatim pro illis qui officium residentiale non habent nec curam animarum, difficilius pro illis qui curam animarum etiam sine beneficio habent et pro tempore quo maior cleri necessitas habetur ut, e. g., pro tempore paschali etc. Praesumpta certo non sufficit si Ordinarius lege vel praecepto expressam requirat; in casu enim praesumptio cedit veritati. Licentia requiritur solum, ex iurè communi, pro discessu e dioecesi, non si clericus intra dioecesis fines maneat, salva maiori obligatione quae ex officio sibi assignato oriatur ³.

Si Ordinarius clerico in sua dioecesi honestam sustentationem non provideat eidem licentiam discedendi concedere tenetur ⁴ et si non concedat clericus, obediat interim et ad S. Sedem recurrat.

Qui legitime discesserit, non excommunicatus, potest iusta de causa, aequitate naturali servata ⁵, in suam dioecesim revocari; itemque Ordinarius qui illum recepit, nisi ei beneficium contulerit aut illum incardinaverit potest ulterioris commorationis licentiam denegare ⁶.

Revocatio tum praesertim fieri potest cum licentia discedendi fuit praesumpta tantummodo; at etiam in casu quo fuerit expressa fieri potest revocatio dummodo clerico honesta praestetur sustentatio, idque facere potest Ordinarius proprius licet suo clerico alter Ordinarius beneficium contulerit ⁷.

¹ C. 143.

² Maxima in hoc auctorum discrepantia; Blat, *l. c.*, pag. 86, duos menses; Augustine, *l. c.*, pag. 99, 4 aut 5 menses; Maroto, *l. c.*, 556, B, et Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 368, ultra mensem; Chelodi, *l. c.*, 115 una cum Vermeersch, *l. c.*, I, 207 tres menses; severiorem regulam assignant iura particularia post Codicem: *Concil. plen. sicul.* hebdomadam, c. 48; Synodus II Clavarensis c. 55 octiduum; Synodus Miniatensis *ultra mensem* assignant; Concilium plen. *licentiam* simpliciter requirit; Synodus Clavarens. *licentiam* scriptam; Synodus Miniat. *licentiam* praesumptam.

³ C. 128; Augustine, *l. c.*, 99.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 115. b; Maroto, *l. c.*, 556, D; Santamaria, *l. c.*, I, 190.

⁵ Aequitas naturalis postulat ut, si conflictus inter duos Ordinarios oriatur et Ordinarius revocans non egeat opera sui clerici, alter vero illius opera egeat, clericus non revocetur; Augustine, *l. c.*, 99; item si Ordinarius non proprius clerico honestam sustentationem provideat, proprius vero id praestare non possit.

⁶ C. 144.

⁷ Maroto, *l. c.*, pag. 518, nota 1; cfr. etiam, c. 141.

TITULUS IV.

DE OFFICIIS ECCLESIASTICIS

Praenotiones.

204. — I. Notio officii ecclesiastici. - 1° *Sensu lato.* - Officium ecclesiasticum est quodlibet munus in spiritualem finem legitime exercendum ¹.

Officium hoc sensu nullam ordinis aut iurisdictionis potestatem, nullam, ne obiectivam quidem, perpetuitatem aut stabilitatem implicat nec illud obtinentes ex hoc ad hierarchiam pertinent; *legitime* tamen, idest, iuxta leges ecclesiasticas exercendum est, quia ad finem spirituales tendit, qui unice Ecclesiae subest. Huiusmodi officia exercent sacrista laicus, cantores, organi moderatores, pueri chorales, campanarum pulsatores ² fabricerii ecclesiarum ³; itemque confessarii non parochi aut Superiores, concionatores; administratores bonorum ecclesiasticorum laici, etc. ⁴.

Ad officia lato sensu videntur etiam referenda officia Superiorum in religionibus non exemptis; talia enim licet perpetuitatem obiectivam habeant, canonice conferantur, iure Ecclesiae constituta sint, potestatem tamen ordinis et iurisdictionis non participant ⁵.

2° *Sensu stricto.* - Officium ecclesiasticum est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica, stabiliter constitutum, canonice conferendum, aliquam continens participationem potestatis ordinis aut iurisdictionis ⁶.

Quinque igitur ad officium ecclesiasticum constituendum requiruntur:

a) *Munus*, i. e., cumulus iurium et obligationum. Munus dicebant romani compensationem quae pro praestatione operarum liberalium, e. g., medicorum, advocatorum etc. dabatur; ex hac significatione eadem vox translata fuisse videtur ad ipsarum operarum praestationem ⁷.

b) *Ordinatio divina aut ecclesiastica* illud erigens et constituens, exclusa prorsus auctoritate civili; agitur enim de re ad societatem a civili prorsus independentem, pertinenti.

c) *Stabiliter constitutum*, idest, perpetuitatem saltem obiectivam habens, quae in hoc consistit ut officium semel constitutum perpetuo duratu-

¹ C. 145, § 1.

² C. 1185.

³ Cc. 1184-1185.

⁴ Generatim in Codice *munus* accipitur pro officio late sumpto, *officium* vero pro officio stricto sumpto: Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, pag. 95.

⁵ Cc. 145, § 1 et 118; Toso, *l. c.*, 112.

⁶ C. 145, § 1.

⁷ Cfr. Bonfante, *Istituzioni di diritto romano*, pag. 474.

rum sit cum suis iuribus et obligationibus exercendis, a iure non a mero arbitrio Superioris conferentis determinatis, seu auctis aut deminutis; quae iura et obligationes in titulari subiectum habent concretum, quo tamen deficiente officium non cessat, sed *vacat*.

Non requiritur tamen ut omnia iura aut obligationes a iure determinatae sint, sed sufficit ut quaedam saltem a iure determinentur, alia a Superiore vel in collatione officii aut etiam alio modo. In praxi non semper facile erit iudicare utrum de vero officio sensu stricto agatur aut de officio in sensu lato.

Nec requiritur ad officium stricte dictum ut sine interruptione alicui concedatur, sed sufficit ut cui conceditur potestas et obligationes stabiles a iure imponantur ¹.

d) *Ad normam canonum conferendum*, i. e., non mero arbitrio Superiorum, sed, servatis canonibus, qui idoneitatem personae, officii vacationem, etc. respiciunt.

e) *Participationem potestatis ordinis aut iurisdictionis continens*. Unde officia sensu stricto non sunt quae personis extra hierarchiam positae conferri possunt. Ad potestatem autem ordinis refertur obligatio horas canonicas recitandi, et Missas aliasque preces publice, nomine Ecclesiae celebrandi ².

Melius ac in iure antiquo in Codice officii ecclesiastici notio definitur, atque huic definitioni ad confusiones evitandas standum est ³.

3º *Utrum officium stricte sumptum sit persona moralis*. - Auctores generatim hanc quaestionem non faciunt; sunt tamen in iure elementa ad eam solvendam. Persona moralis est subiectum iurium et obligationum, praeter personas physicas, legitime recognitum seu erectum. Si notionem officii et personae moralis comparemus, facile deduxeris in officio haberi elementa ad personam moralem constituendam; id tamen non necessario asserendum puto. Licet enim fieri possit ut officium, et a fortiori beneficium, subsistere possit per se et ipsum directe esse subiectum immediatum iurium et obligationum, fieri etiam potest et saepe saepius fit ut officium alteri personae morali antea existenti nitatur, cuius personalitate participat et sine qua exsistere nequit: ita, e. g., officium superiorum regularium, licet officium proprie dictum sit, propriam tamen a domo, vel provincia vel ab Ordine personalitatem distinctam non habet, ut videtur. Itemque beneficia singula canonicalia, licet vera beneficia et officia sint, personalitatem tamen a Capitulo distinctam quandoque non habent ⁴.

¹ Cfr. Wernz-Vidal, l. c., II, 140, p. 165.

² Chelodi, *Ius de personis*, 131.

³ C. 145, § 2.

Wernz, ante Codicem, tribus sensibus accipit officium ecclesiasticum: omissis duobus prioribus qui cum Codice concordant, tertio sensu officium ita describit: « Gradus quidam iurisdictionis ecclesiasticae, quoad personas, causas, locum legibus Christi vel Ecclesiae in perpetuum ita institutus ut iura et onera spiritualia, ipsi adnexa nomine proprio et ratione quadam stabili sint exercenda ». Eandem fere divisionem et post Cod. affert Chelodi, l. c., 131; attamen haec tertia restrictiva notio in iure vigente, ut aliquid ab altera notione distinctum, non fundatur, immo expresse reiicienda videtur (C. 145, § 2).

⁴ Cfr. tamen Augustine, l. c., II, pag. 2 ubi iuxta canonistas anglicos *corporationem singularem* quae personam moralem constituit agnoscit; itemque Maroto, l. c., 579, c, incidenter admittere videtur omne officium personam moralem esse.

205. — II. Notio beneficii. - Beneficium est ens iuridicum canonicè in perpetuum erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos ¹. Est igitur ens iuridicum duobus constans elementis, *iure* percipiendi redditus, quod proprie et directo est beneficium, et officio sacro quod est velut causa beneficii. Est proinde beneficium species officii ecclesiastici, cui nempe ius ad determinatos redditus adnexum est. Quae de officiis in genere dicuntur etiam beneficiis applicanda erunt, non item e contra; quamobrem quamvis quandoque ab auctoribus promiscue haec duo vocabula adhibeantur, tamen sunt aliquid prorsus distinctum etiam cum in eodem ente iuridico concurrunt. Generatim tamen de iure vigente beneficium sine officio haberi non posse videtur nisi forte excipias *commendam perpetuam* si quae habeatur ².

206. — III. Institutio et erectio officiorum ecclesiasticorum. - Duplici sensu loqui possumus de institutione officiorum ecclesiasticorum; de iure instituendi officia *specificè* inter se distincta, e. g., officium parochi, et officium Vicarii Generalis; de iure instituendi seu melius erigendi singula eiusdem speciei officia, numerice inter se distincta, e. g., constituendi seu erigendi paroecias *A* et *B*. Ambae quaestiones ad ius constitutivum Ecclesiae pertinent ³.

¹ *De constitutione specifica officiorum ecclesiasticorum.* - Ius statuendi novas officiorum ecclesiasticorum species, ad Ecclesiam, non ad civilem potestatem pertinet: sequitur liquido ex iuridica Ecclesiae perfectione. In Ecclesia hoc iure certe utitur R. Pontifex; nec repugnare videtur idem ius aliis etiam Ordinariis intra ambitum sui territorii vel suae potestatis ⁴. Officia vero iure iam divino constituta, ut Primatus R. Pontificis, officium Episcoporum, nec Romanus Pontifex abrogare potest; item officia iure statuta communi, Ordinarius, nisi ei expresse permittatur, mutare nequit, ita, e. g., mutare nequit iura et obligationes parochorum etc. Formalitates, expresso iure, nullae requiruntur, at certe iusta causa requiritur et in constitutione novi officii, iura et obligationes eius bene determinanda et publico instrumento confirmanda sunt ad futuras lites evitandas.

¹ C. 1409.

² C. 1412, n. 5; cfr. Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 514.

³ Codex hanc materiam ordine quodam systematico non tradit, quaedam generalia principia enuntiat ubi de officiis beneficalibus; cfr. cc. 1414-1430; pro aliis officiis passim in Codice quaedam principia habentur, quae suo loco videbimus.

⁴ Maroto, *l. c.*, 582, B.

2º *Ius erigendi officia numerice distincta.* - a) Hoc iure utitur Ecclesia, exclusa potestate civili, ex eadem ac supra ratione.

b) Aliqua officia in Ecclesia erigit exclusive R. Pontifex, e. g., Episcopatus etc. ¹.

Alia erigit Ordinarius in suo territorio ²; quatenus specificè erigere possit Ordinarius singulis in casibus videbimus.

c) Ad erigendum novum officium generatim praeter competentiam Superioris requiritur etiam *iusta causa* quae generatim Ecclesiae utilitas erit et formalitates quae a iure requiruntur ut, e. g., audiantur ii quorum interest ³ etc., quae suo loco videbimus ⁴.

d) Quae dicuntur de erectione generatim applicanda sunt etiam quibuslibet immutationibus in Officiis faciendis ⁵.

CAPUT I.

De provisione officiorum ecclesiasticorum.

Art. I. — PRAENOTIONES GENERALES.

207. — I. **Notio provisionis canonicae.** - Provisio canonica est concessio officii ecclesiastici vacantis a competente Superiore personae idoneae canonice facta ⁶.

Est concessio *officii ecclesiastici*; quae concessio quandoque tres actus distinctos a diversis personis positos comprehendit: nempe: designationem personae cum vel sine *iure ad rem*, collationem tituli seu concessionis *iuris in re*; institutionem corporalem seu immissionem in possessionem officii. Potior ex his actibus est tituli collatio.

Iure in re promotus obtinet ipsum officium et omnia iura obligationesve officio inhaerentia, praecipue autem iura utilia et beneficium cum officio colligatum ⁷.

A competente Superiore seu auctoritate facta; quis sit Superior competens ad provisionem faciendam in casibus concretis ex iure positivo eruendum est et in singulis casibus videbimus: hic tantum innuisse sufficiat, *competentem auctoritatem esse solam ecclesiasticam*, quae iuxta sacros canones procedit;

¹ Cfr. cc. 1414; 215; 216, § 4, etc.

² C. 217.

³ C. 1416.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 582.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*; Chelodi; et ius vetus quod parvas circa hoc passum est innovationes apud Wernz, *l. c.*, II, 242-282; pag. 10-47.

⁶ C. 147, § 2; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, III, 5, 125; Wernz, *l. c.*, II, 284, II; at n. 322 actum provisionis canonicae restringit ad actum quo Superior titulum officii concedit: quo sensu et c. 147, § 1 intelligenda videtur.

⁷ Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, pag. 97.

quod ex perfectione iuridica Ecclesiae liquido profluit¹. Unde clare item patet officia ecclesiastica non posse valide obtineri nisi ab auctoritate ecclesiastica².

Personae idoneae canonice facta: id est, iuxta sacros Canones Codice contentos, vel canones iuris particularis a Codice admissos. Sacri canones quandoque valorem provisionis, quandoque solum liceitatem respiciunt; id bene videndum est in singulis casibus.

Tres actus quibus generatim fit provisio officiorum, quandoque ab eadem, quandoque vero a diversa persona ponuntur³. Tituli collatio generatim fit a Superiore ecclesiastico actu explicito, quandoque a iure fit, e. g., in variis electionibus regularium in quibus confirmatio non requiritur; quandoque iure divino immediato fit, ut in electione Rom. Pontificis. Ipsa autem tituli collatio est actus potior qui ad provisionem concurrat et exercitium ecclesiasticae iurisdictionis importat.

Clericus provisos si officium proprio Marte deserat, delictum ecclesiasticum committit⁴.

208. — II. Divisiones. - Provisio esse potest:

1° *Plena et semiplena*. - *Plena* dicitur, si ab eodem Superiore designatio personae fiat, titulus et possessio concedatur; *semiplena* si ad hos actus duae aut tres personae concurrant iuridice, ita ut ab una concedatur titulus, ab altera designetur titularis etc. Libera collatio est plena provisio, electio-confirmatio semiplena.

2° *Libera et necessaria*. - *Libera* si a Superiore qui ius titulum conferendi habet, titulus cuilibet personae magis idoneae conferri possit; *necessaria* si Superior titulum concedere teneatur personae qui titulum et officium obtinendi *ius ad rem* acquisivit.

3° *Ordinaria et extraordinaria*: *illa* fit ex iure communi et ordinariis circumstantiis occurrentibus; haec fit modo ab ordinario diverso ex iure speciali praescripto, aut etiam a iure communi praescripto pro casibus extraordinariis. Ordinaria est provisio officiorum inferiorum quae iuxta canones fit ab Ordinario loci; extraordinaria est quae sive ex lege foundationis sive alia ex ratione fit ab alia quadam persona, vel quae fit ex reservatione, ex devolutione etc.

Extraordinariae sunt provisiones quae a R. Pontifice forte fiant *iure praeventionis*, *iure concursus*, *iure devolutionis*, *iure reservationis*⁵.

a) *Iure praeventionis* confert R. Pontifex officia, cum concedit titulum officii nondum vacantis pro tempore quo vacabit: vel mandatum dat

¹ Cfr. Wernz, l. c., II, 286.

² C. 147, § 1; Wernz, l. c., II, 322.

³ Wernz, l. c., II, 284, II; Santamaria, l. c., I, 193; immissio in possessionem propria auctoritate facta, delictum ecclesiasticum constituit; c. 2394.

⁴ C. 2399.

⁵ Sägmüller, l. c., § 70, pag. 315; Maroto, l. c., 605, B.

conferendi officium nondum vacans pro tempore vacationis. Hoc iure utitur quandoque R. Pontifex in designandis Episcopis coadiutoribus ¹.

b) *Iure concursus* utitur R. Pontifex in collatione officiorum, cum sua in universam Ecclesiam immediata iurisdictione officium aliquod confert, quod de iure communi conferre ad Ordinarium loci pertineret ².

c) *Devolutio* est translatio iuris conferendi officium ad Superiorem ob negligentiam vel culpam ab inferiore collatore commissam ³. Devolutio quandoque ad alios etiam, praeter R. Pontificem, Superiores fit ⁴. Quandoque non totum ius providendi, sed aliquis eius actus devolvitur ⁵. Devolutio supponit semper culpam in eo a quo fit ⁶; culpa decessoris successoris nocere nequit; et si Superior, ad quem fit devolutio, consenserit, Ordinarius a quo potest adhuc suo iure uti ⁷.

d) *Iure reservationis* utitur R. Pontifex cum officium aliquod, quod ex iure communi et ordinarie ab alio inferiori Praelato conferendum esset, sibi, cui maluerit conferendum reservat, ita ut Ordinarius suo iure pro illo casu privetur. Hoc ius R. Pontificis ex iure Primatus directo profuit, atque eo R. Pontifex utitur quandoque in casibus a iure communi determinatis, quandoque vero in casibus quibusdam singulariter determinatis, at ita rarius ⁸.

e) Primae reservationes saeculo XII inveniuntur factae a RR. Pontificibus; fiebant autem primum per *preces*, precibus succedebant *mandata*, mandatis *litterae monitoriae*, litteris monitoriis frustra datis *litterae praeceptoriae*, denique litteris praecept. *litterae exsecutoriae*. Primas reservationes fecit Innocentius II a. 1137, dein Eugenius III, a. 1152. Contra reservationes se se defendere privilegiis conati sunt Episcopi et Abbates. Reservationibus quae in decretalibus Gregorii IX continentur alias addiderunt Clemens V, Ioannes XXII, Benedictus XII, Clemens VI et Urbanus V. Saeculo XVI paulatim accesserunt etiam reservationes *regularum Cancellariae* quae usque ad Codicis promulgationem viguerunt ⁹.

f) A reservatione proprie dicta quae lege generali statuitur distinguit doctrina *reservationem specialem* quam *affectionem* appellant. Est autem affectio « appositio manus per Romanum Pontificem ad aliquod officium... vi alicuius facti ea intentione, ut de illo officio ecclesiastico per collationem disponat pro ea tantum vice » ¹⁰. Etiam in novo Codice institutum affectionis retentum fuit licet hoc nomine non appellato ¹¹.

¹ C. 350, § 2.

² Wernz, *l. c.*, II, 333, II.

³ Wernz, *l. c.*, II, 324, I; Chelodi, *l. c.*, 134, a.

⁴ Cfr. cc. 178; 274, § 1; 432, § 2; 1458, § 1; 1465, § 1; ad R. P. cc. 1432, § 3; 1435, § 1, n. 3.

⁵ Cfr. e. g., c. 178 quo devolvitur designatio personae quae electione facienda fuisset; itemque c. 1458, § 1 quo devolvitur designatio personae quae praesentatione facienda erat.

⁶ Cfr. C. I. 24 Nov. 1920, *A. A. S.* XII, 573 sq.

⁷ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 134, pag. 212, nota 4; Maroto, *l. c.*, 587, E.

⁸ Wernz, *l. c.*, II, 333, 14.

⁹ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 329-331; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 352-355.

¹⁰ Wernz, *l. c.*, II, 333, IV; Sägmüller, *l. c.*, pag. 353, nota 7.

¹¹ Cfr. c. 1435, § 1. n. 4; Prümmer, *l. c.*, n. 76, f.

g) Quotiens Superior ecclesiasticus, quivis ille sit, officium aliquod confert iure extraordinario, nullam inde potestatem acquirit in provisum; sed huius iuridicus status perinde constituitur, ac si provisio ad ordinariam iuris normam peracta fuisset ¹.

Hoc statuit Codex pro officiis extraordinario modo collatis ex negligentia aut impotentia inferiorum collatorum; auctores tamen id ad omnes collationes extraordinario modo factas, ex pari ratione, extendunt ².

209. — III. Varii modi provisionis. - Varii recensentur modi provisionis canonicae ³.

1° *Libera collatio* est provisio canonica « officii ecclesiastici vacantis de clerico idoneo a competente Superiore ecclesiastico (liberaliter) pleno iure canonice facta » ⁴.

Duplex considerari potest, prout fit a Superiore ex iure proprio officium conferente ⁵, aut a Superiore conferente ex iure speciali, e. g., si alicui Superiori regulari ius liberae collationis alicuius parociae concedatur.

Libera collatio est modus provisionis canonicae qui maxime principiis dogmaticis et iuridicis de constitutione Ecclesiae congruit.

Libera collatio habetur, etsi Superior per concursum ⁶ procedere teneatur, itemque si commendatio, quae commendatis nullum ius tribuit, collationem praecedat ⁷.

R. Pontifex ius liberae collationis habet relate ad quodlibet in Ecclesia officium, nunquam tamen tota sua amplitudine hoc iure utitur.

2° *Praesentatio-institutio* ⁸. - Est provisio canonica qua clerico, qui, sui praesentatione a patrono facta, in officium *ius ad rem* obtinuerat, a Superiore competente titulus ipsius officii (*ius in re*) confertur, iuxta canonicas normas ⁹. Praesentationi-institutioni affinis est *nominatio-institutio*. Nominatio enim non est nisi praesentatio, quae vi specialis privilegii a principe fit; praesentatio generatim non mero privilegio, sed in fundatione aut dotatione fundamentum ha-

¹ C. 158.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 587, D; Chelodi, *l. c.*, 134, a; Toso, *l. c.*, 127-128; paulo aliter Augustine, *l. c.*, p. 116.

³ C. 148, § 1; Reiffenstuel, *l. c.*, III, 5, 123-124.

⁴ Wernz, *l. c.*, II, 326, II.

⁵ Cfr. c. 152.

⁶ C. 459, § 4.

⁷ Maroto, *l. c.*, 586; Chelodi, *l. c.*, 136.

⁸ Auctores post glossam ad regulam iuris 1 in VI° distinguunt triplicem institutionis speciem; *institutionem collativam tituli* qua praesentato titulus officii confertur; *institutionem auctorizabilem* qua clerico cui iam collatum est officium adprobatio conceditur ut illud exercere valeat; *institutionem corporalem* seu *actualem*, quae etiam *investitura* vocatur, quae non est nisi immissio in possessionem. (Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 450-455; Sägmüller, *l. c.*, I, § 70, pag. 314).

⁹ Cfr. cc. 148, § 1-2; 1448-1471; Wernz, *l. c.*, II, 424, sq.

bet. Tam praesentatio quam nominatio ius ad rem praesentato vel nominato idoneo tribuunt ¹.

3° *Electio-confirmatio*. - Est provisio canonica qua clerico, qui electione *ius ad rem* in officio obtinuit, a competente Superiore ecclesiastico confirmatione electionis, titulus seu *ius in re* in officio confertur.

4° *Postulatio-admissio*. - Est provisio canonica qua clerico, qui defectu iuris ecclesiastici dispensabili laborat, ab electoribus postulato, admissione postulationis a competente Superiore ecclesiastico concessa, officium confertur. Postulatio quae precibus nititur, postulato, ante admissionem, nullum ius tribuit; admissione vero *ius in re* postulatus acquirit ². *Essentialiter* igitur *postulatio* a *libera collatione* differre non videtur.

5° *Electio-acceptatio*. - Est provisio canonica qua clericus legitime ab aliquo collegio electus, iuris determinatione, ipsa sua acceptance titulum in officium (*ius in re*) acquirit. In hoc casu iuris determinatio locum tenet confirmationis ³.

Hoc modo providetur officio Romani Pontificis in Ecclesia ⁴; ita etiam plurima officia in religionibus conferuntur.

210. — IV. Necessitas canonicae provisionis. - Officia ecclesiastica nequeunt valide sine provisione canonica obtineri ⁵. Quod principium non valet de officiis improprie dictis, cuiusmodi etiam sunt plurima officia in religionibus ⁶.

1° Necessitas autem provisionis canonicae, seu iuxta leges Ecclesiae, factae, ex principiis generalibus, quibus absoluta Ecclesiae a Statu independentia demonstratur liquido profluit. Si quid igitur, in provisione officiorum ecclesiasticorum, potest, vel transactis saeculis potuit vel laicalis potestas aut populus christianus, id solum ex concessione Ecclesiae potuit quae concessio semper valide revocari potest ⁷.

De facto revera in collatione officiorum iam primis Ecclesiae saeculis aliquis populi christiani interventus exercitus est et ab Ecclesia agnitus, tum in collatione officii episcopalis, tum in aliis inferioribus. Disputatur autem de ratione seu vi iuridica illius inter-

¹ Chelodi, *l. c.*, 145, pag. 229; Sägmüller, *l. c.*, I, § 73, pag. 340-341; Augustine, *l. c.*, II, pag. 106; quod negare videtur Maroto, *l. c.*, n. 586, pag. 558 relate ad nominationem.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 398-399.

³ Santamaria, *l. c.*, I, 196.

⁴ Cfr. Constit. «*Vacante Sede*», n. 87-88.

⁵ C. 147, § 1.

⁶ Cfr. c. 145, § 2; Maroto, *l. c.*, n. 584.

⁷ Santamaria, *l. c.*, I, 194.

ventus: utrum, nempe, vim habuerit *veri consensus* an solius *testimonii* de bona vita promovendi.

2° Concilium Nicaenum I, a. 325 ¹ praecepit Episcopum ab omnibus (episcopis) in sua provincia ordinandum esse, confirmandum vero a suo metropolitano Episcopo. Quod ius in Oriente, non obstantibus quibusdam usurpationibus imperatorum, semper retentum est et adhuc nostris diebus ius vicens constituit; populi vero interventus paulatim evanuit.

In Occidente serius perseveravit populi et cleri interventus, in Episcoporum praesertim electionibus; at eis se se immiscuerunt, inde praesertim a saeculo VII et VIII, principes saeculares. Ex quo interventu, populi et cleri electio alicubi evanuit, et, ubi retenta est, ad meram caeremoniam redacta. Saeculo XI et XII *lucta de investituris* libertas Ecclesiae restituta est ².

3° Conferens officium ecclesiasticum sine competentia *usurpator* vocatur; qui si in collatione vi utatur *invasor*; ille vero qui his modis promovetur *intrusus* dicitur ³. Lato sensu *intrusus* vocatur etiam clericus invalide se se immittens in officii possessionem, titulum habens coloratum. Latissime vero et ille vocatur *intrusus* qui officio valide potitus est, at defectu laborat ob quem privandus esset ⁴.

Intrusus qui probare possit se ab integro triennio bona fide officium pacifice possedissee, dummodo simonia in collatione abfuerit, cessat esse intrusus et officium ex legitima praescriptione obtinet ⁵.

211. — V. Idoneitas ⁶ promovendorum. - Circa promovendorum idoneitatem tria videnda sunt.

1° *Ipsa idoneitas*. - Idoneitas seuabilitas ad officia ecclesiastica obtinenda tunc habetur cum *nullum* in promovendo *impedimentum* est; et positivae insuper concurrant qualitates quas ius commune vel particulare vel lex foundationis requirunt ⁷. Quaedam

¹ C. 1 = c. 1, D, 64.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 288-290; Chelodi, *l. c.*, 137; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 326-332, § 72, I; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, pag. 437-438; Santamaria, *l. c.*, I, 194.

³ Cfr. cc. 2393, 2394; Sägmüller, *l. c.*, I, 69, pag. 313.

⁴ Maroto, *l. c.*, n. 583, pag. 555, nota 3.

⁵ Cfr. beneficium *triennalis possessionis* cc. 1446-1447; qui canones proprie agunt de officiis beneficalibus, at etiam aliis officiis ex eadem ratione referendi esse videntur.

⁶ Cfr. etiam infra n. 251, pag. 290 in nota 6.

⁷ C. 153, § 1; lex foundationis est decretum auctoritatis ecclesiasticae quo officium constituitur in sua personalitate iuridica; cfr. c. 100, § 1; Santamaria, *l. c.*, I, 203; cfr. tamen etiam S. C. Concilii 9 Iunii 1923, et infra 438, 1° in nota.

impedimenta et qualitatum defectus collationis actum *nullum* reddunt; alia vero *illicitum* et *rescindibilem*. Irritantia ea tantum habentur impedimenta aut qualitatum defectus quae talia iure vel communi, vel particulari, e. g., dioecesano, Concilii plenarii etc., vel lege foundationis declarantur; alia omnia collationem reddunt illicitam et rescindibilem ¹. Idoneitas hoc modo intellecta requiritur ad valorem collationis ². Superior tamen, cui ius est institutionem concedendi, institutionem, quae *licite* dari non potest, licet possit *valide*, semper denegare potest, et debet.

Codex c. 153, § 3 statuit collationem seu provisionem factam, quae rescindibilis sit, *per sententiam* irritandam esse a *legitimo* Superiore. Legitimus Superior in casu videtur esse vel Superior ipse qui beneficium contulit qui, inidoneitate perspecta, poterit, ut videtur, decretum collationis cassare seu rescindere; vel S. Congregatio competens ratione materiae aut territorii ad quam preces offerri debent. Verbum autem *sententia* in hoc canone non stricte de sententia iudiciali accipiendum est, sed pro qualibet pronuntiatione legitimi Superioris vim obligandi habente. Sacrae enim Congregationes potestatem iudicalem non habent, et in his rebus ad ipsas recurrendum est ³.

Si agatur de officio liberae collationis non solum idoneitas, sed etiam *maior idoneitas* a collatore, sine personarum acceptione, attendenda est ⁴. Acceptatio personarum hoc canone prohibita tunc habetur, cum praeter qualitates a iure requisitas collator alias etiam personae circumstantias officio extraneas, e. g., consanguinitatem etc. attendit. Personarum acceptio est contra iustitiam distributivam ⁵.

A) *Impedimenta idoneitatis*. - Plura sunt quae idoneitati obstant:

α) *Inhabilitas ad ordines et iurisdictionem* ⁶.

β) *Inhabilitas poenalis*, - quae sane distinguenda est ab inhabilitate quae ex natura rei nascitur, quae, ut in infante, nullum de-

¹ C. 153, § 3; qua paragrapho lex rescindibilitatem statuens continetur; proinde, licet in singulis defectibus aut impedimentis non dicatur, collatio clerico aliquo defectu canonico laboranti facta, semper rescindibilis est.

² In aestimanda idoneitate clerici promovendi multum conferre possunt personales promoventis aut examinantis opiniones. Ex hoc autem, fit ut ius validum habeat collationem factam personae *minus dignae* ex difficultate iudicandi de maiori minorive dignitate (cfr. Haring, *Grundzüge*..... pag. 200, nota 2).

³ Cfr. infra pag. 288, nota 4. Aliter Santamaria, *l. c.*, I, 203 supponens Sacras CC. procedere posse iudicialiter.

⁴ C. 153, § 2; cfr. Toso, *l. c.*, pag. 118; alii auctores idem videntur affirmare de quavis provisione; at id difficile concordari potest cum c. 149; cfr. tamen Wernz, *l. c.*, 752, nota 108; Maroto, *l. c.* 592, e.

⁵ S. Thom. 2-2, qu. 63, art. 1.

⁶ Cc. 118 et 145; cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 219.

lictum importat ¹. Continetur poena inhabilitatis aliquando in alia poena maiori ², quandoque vero ut poena specialis directe imponitur ut *ferendae sententiae* ³ vel etiam latae sententiae ⁴. Cum haec poena statum personarum, qui a iure communi pendet, determinet et restringat, a sola S. Sede vel a solo iure communi imponi potest ⁵.

Poena inhabilitatis sicut et aliae poenae latae sententiae delinquentem, sibi delicti conscium, in utroque foro tenet ⁶.

Habetur praeterea inhabilitas non stricte poenalis qua a certis officiis excluduntur religiosi professi, ad saeculum regressi ⁷.

γ) *Censura*. - Excommunicati *vitandi* et etiam tolerati *post sententiam declaratoriam* aut *condemnatoriam* ⁸, *personaliter interdicti* ⁹, *suspensi* suspensione totali, seu ab officio et a beneficio post sententiam ¹⁰ inhabiles sunt ad officia recipienda et collatio ipsis facta est nulla. Alii censurati, licet forte illicitae, validae tamen provisionis, sunt capaces ¹¹.

δ) *Irregularitas*. - Irregularitates per se non reddunt invalidam officiorum provisionem ¹²; possunt tamen indirecte impedire etiam officiorum collationem ¹³.

¹ C. 2298, n. 5.

² E. g., in infamia iuris c. 2294, § 1; in depositione c. 2303, § 1; in degradatione c. 2005, § 1.

³ Cfr. cc. 2345 et 2346.

⁴ Cfr. cc. 2390, § 2; 2394, n. 1.

⁵ C. 2296, § 1; Chelodi, *Ius poenale*, n. 51, pag. 56, nota 1; Sole, *De delictis et poenis* (1920) n. 280; contra Maroto qui eandem poenam infligere et iuri particulari permittit, Maroto, *l. c.*, n. 589, pag. 564. Poenae inhabilitatis in religionibus aequivalet poenalis *vocis passivae* privatio; Maroto, *ibidem*.

⁶ C. 2232, § 1; Chelodi, *l. c.*, n. 28, pag. 28; Sole, *l. c.*, 128; contra auctores qui ante Codicem scripserunt: Wernz, *l. c.*, VI, n. 112; Hollweck, *Die kirchliche Strafgesetze* (1899) § 84, n. 4; D'Annibale, *Summula*, I, 309, quorum opinio post Codicem non videtur tota sua amplitudine probabilis; attamen si in aliquo casu revera huius etiam poenae applicatio seu executio infamiam pariat (cfr. Wernz, *l. c.*, VI, 112; Lega, *Praelectiones, De delictis et poenis* ², n. 89) quilibet delinquens ab ea servanda ante sententiam declaratoriam excusatur; c. 2232, § 1; severius Chelodi qui etiam in hoc casu reum excusari solum in foro externo docet. Chelodi, *l. c.*, 51, pag. 56-57; at canon hanc restrictionem non habet.

⁷ Cfr. c. 642.

⁸ C. 2265.

⁹ C. 2275, n. 3.

¹⁰ C. 2283, Chelodi, *l. c.*, 45.

¹¹ Maroto, *l. c.*, 576, D; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 372 et 388, 4, c.

¹² Chelodi, *Ius de personis*, 134, pag. 213, nota 4.

¹³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 689, pag. 564, et 592, C; disputationes ante Codicem apud D'Annibale, *l. c.*, I, 401; Gasparri, *De sacra Ordinatione*, 172-173; Wernz, *l. c.*, II, 303 et 103 nota 58; Hollweck, *l. c.*, § 70 notis 6 et 7. Aichner-Friedle cum addit. Schmäger, *Compendium iuris ecclesiastici*, pag. 14 addit. ad 381. Nihil clare in Codice contineri affirmat Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 199; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 388, 4, d.

B) *Qualitates positivae*. - In providendis requiruntur praeterea positivae aliquae qualitates quorum defectus quandoque validitati, quandoque vero liceitati provisionis obstat.

α) *Clericatus*. - Clericatus requiritur ad valorem cuiuslibet provisionis officii ecclesiastici stricte dicti ¹. Si agatur de officio cum cura animarum requiritur insuper ut ante collationem clericus sacerdotio initiatus sit ². Ante Codicem sufficebat ut presbyteratus intra annum a promotione reciperetur a parochis, in aliis officialibus cum cura animarum in foro externo presbyteratus non requirebatur ³. Ordo in promovendo ad valorem requiritur ⁴ si de officio curam animarum habente sermo sit, si de aliis officiis non ad valorem nisi ex lege speciali probari possit ⁵.

β) *Legitima aetas*. - Generatim in promovendis ea requiritur aetas quae ad officium collatum convenienter exsequendum necessaria est. Quae regula applicatur electioni R. Pontificis pro quo nec clericatus, nec determinata aetas ex iure humano necessaria est; huiusmodi igitur electio valida erit si electus ad sufficientem discretionem pervenerit ⁶. Pro aliis officiis aetas maior ex iure positivo requiritur vel indirecte, quia promotus debet esse clericus, vel directe, quia Codex aut ius particulare aut lex foundationis aetatem necessariam ad obtinendum officium determinant. Aetatis ita determinatae defectus generatim provisionis valorem afficit ⁷. Quae-nam autem aetas requiratur ex iure communi pro singulis officiis suo loco videbimus ubi de singulis agemus ⁸.

γ) *Vitae honestas*. - In promovendis requiritur illa saltem vitae honestas quae delicta maiora excludit ut haeresim, schisma, periuria etc., unde talium et similium criminum rei ab Ordinario repelli debent, vel saltem possunt; requiruntur insuper illae positivae virtutes quae ad officium de quo agitur bene exsequendum necessariae ex natura rei aut ex iure positivo praescriptae sunt ⁹.

¹ Cc. 118; 145, § 1; 153, § 1.

² C. 154; Codex hanc regulam iuris veteris *correctivam* ponit sub rubrica art. *De libera collatione*; ideoque, cum omnis iuris correctio odiosa sit (cfr. c. 6, n. 4 et c. 22), dicendum videretur regulam non valere pro officiis provisionis necessariae; at, quia salus animarum, quae in iure nostro maxime attendenda est, causa fuit correctionis, auctores et consuetudo, optima legum interpretes, regulam extendunt ad omnia officia cum cura animarum. Codex ipse severiorem hanc interpretationem firmat pro officiis beneficialibus (c. 1474).

³ Wernz, *l. c.*, II, 300; Sägmüller, *l. c.*, I, § 71, pag. 317.

⁴ C. 154.

⁵ Maroto, *l. c.*, 592, b.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, 295.

⁷ C. 14, 1, 6 in 6°; Sägmüller, *l. c.*, I, § 71, pag. 317; paulo aliter Maroto, *l. c.*, 592, b.

⁸ Cfr. cc. 331, § 1, n. 2; 434, § 1; 367, § 1; 504; 309, § 1; 1573, § 4.

⁹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 589, pag. 563; Wernz, *l. c.*, II, 298; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 388, 4, 5, d, et 374.

δ) *Scientia*. - In promovendo requiritur insuper scientia quae officio cui quis promovetur proportionata esse debet, ne officia ecclesiastica ludibrio exponantur. Pro quibusdam officiis requiritur laurea doctoralis absolute ¹; pro aliis vero officiis doctores ceteris paribus praeferendi sunt, non necessario assumendi ². Pro aliquibus officiis scientia indirecte requiritur, quia nempe necessaria est ad ordinationem, quae in quolibet promovendo requiritur ³. De se tamen necessaria dicenda est scientia quae requiritur ad officium, de quo agitur, rite obeundum ⁴. Collatio clerico facta penitus illitterato invalida ex rei natura aestimanda est; defectus vero scientiae a iure positivo requisitae, generatim collationem illicitam, non invalidam, reddit, nisi expressa lege de invaliditate caveatur ⁵.

212. — 2° Probatio seu examen idoneitatis. - a) *Quis examinare debeat*. - Ius examinandi clericos promovendos ad proprium clerici pertinet *Ordinarium* ⁶.

Quis sit *Ordinarius proprius* de quo canon loquitur ex c. 111 eruendum videtur; is enim proprius *Ordinarius* simpliciter dici potest; *Ordinarius* autem proprius ratione officii vel originis non est *Ordinarius proprius* simpliciter ⁷. Attamen si in casu speciali Codex praecipiat examen fieri ab *Ordinario loci* canonii speciali standum erit ⁸.

b) ⁹*An sit necessarium examen*. - Tres casus enumerat Codex in quibus idoneitas, generali regula, per examen est probanda:

α) Quando id requirit ius ⁹.

β) Quando id requirit ratio officii ¹⁰. Regula ista est aliquantulum indeterminata; ipsam ad tabulas foundationis aut ad concordata retulerim ¹¹.

¹ Cfr. cc. 1598, § 2; 2017; 2018.

² Cfr. cc. 331, § 1, n. 5; 434, § 2; 367, § 1 etc.

³ C. 976.

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 205-209.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 299, nota 97; Maroto, *l. c.*, 592, b.

⁶ C. 149; qui canon loquitur de examine electorum, postulorum etc.; at idem et a fortiori etiam de promovendis ex libera collatione affirmandum censemus, tales enim magis quam ceteri proprio subduntur *Ordinario* (cfr. c. 153); Codex de aliis solummodo loquitur, quia de illis tantummodo difficultas oriri poterat.

⁷ Aliter Maroto, *l. c.*, 591, c; qui ad assumptum probandum citat cc. 177, § 2 et 1464, qui vi probativa destitui videntur. Maroto assentitur Blat, *l. c.*, pag. 91; dissentit partialiter saltem Toso, *l. c.*, 118.

⁸ Cfr. c. 459 de examine parochorum.

⁹ C. 149; cfr. e. g., cc. 459; 471, § 2; 399, § 2 etc.

¹⁰ C. 149.

¹¹ Blat, *l. c.*, 91; Maroto vero *l. c.*, 391, c, et Toso, *l. c.*, 119 eam referunt ad casum c. 399, § 2.

γ) Si Ordinarius proprius ratione officii id opportunum iudicaverit. In casu tamen examen reservari adhuc videtur Ordinario proprio, nisi pro aliquo casu aliud probetur. Extra hos casus examen non est necessarium.

c) *Examinis materia.* - Est ipsa clerici promovendi idoneitas. Videndum igitur an adsint impedimenta; an sit qualitatibus ornatus a iure communi, aut particulari aut lege foundationis requisitis ¹.

d) *Examinis exitus.* - Si providendus qualitatibus requisitis caret, aut impedimento aliquo laborat repellendus est, quia non idoneus: idque valet etsi qualitas deficiens aut impedimentum obstans validitatem collationis certo non afficiant ²; si idoneus reperiatur ei officium conferendum est, si providendus *ius ad rem* ad ipsum obtinuit, secus repelli poterit pro Superioris instituentis prudentia, et servatis regulis iuris ³. Officium tamen *liberae collationis* Ordinarius semper magis idoneo ⁴ conferre debet.

Si officium quodlibet inidoneo conferatur, provisio nulla est, si ita iure communi vel particulari vel lege foundationis cautum est; secus est tantum rescindibilis ⁵.

Collatio officii facta clerico idoneo, praetermisso magis idoneo licet illicita, semper tamen valida est, nec rescindi potest nisi agatur de collatione per concursum facienda ⁶.

213. — VI. Auctoritas competens. - Auctoritas competens ad officia ecclesiastica conferenda est ecclesiastica, exclusa prorsus auctoritate civili ⁷. Patet ex perfectione iuridica Ecclesiae.

In Ecclesia autem ius conferendi officia exercent:

1° *Romanus Pontifex* - qui, sua immediata in omnem Ecclesiam iurisdictione, omnia officia conferre potest. Confert vero *iure ordinario* omnia officia maiora, quo nomine veniunt officia supra episcopalia, episcopalia et quasi episcopalia, excepto officio Vicarii generalis et Capitularis ⁸, necnon Dignitates in Capitulis ⁹. Exci-

¹ C. 153, § 1.

² C. 149.

³ Cc. 149 et 153.

⁴ C. 153, § 2.

⁵ C. 153, § 3.

⁶ Wernz, l. c., II, n. 311; Chelodi, l. c., 134; Augustine, l. c., II, 531 sq.

⁷ C. 147, § 1.

⁸ Cc. 366; 429, § 3; 432; 327.

⁹ Cc. 233; 265; 329; 332; 250; 293; 312; 320; 396; 1431; 1434; 1435; Santamaria, l. c., 197. — Torrubiano Ripoll, l. c., I, 390, pag. 258, erronee, uti videtur, dicit esse nullam provisionem idoneo factam, praetermisso digniori.

piendi sunt tres Episcopatus in Archidioecesi Salisburgensi qui conferuntur ex speciali privilegio ab Archiepiscopo Salisburgensi ¹, et episcopatus quidam rituum orientalium ². *Iure extraordinario seu iure concursus, iure reservationis, iure devolutionis* alia etiam officia confert ³.

2º *Ordinarii locorum* ⁴, - intentionem in iure fundatam habent conferendi omnia officia in suo quisque territorio ⁵; restrictiones quas auctores ante Codicem huic regulae ponebant ⁶ Codex abrogavit ⁷.

3º *Superiores religiosi* - officia suae religionis iuxta religionis constitutiones.

4º *Alii Superiores et personae ecclesiasticae* - quae ad hoc speciale privilegium probare possunt ⁸.

214. — VII. Sollemnitates servandae in provisione. - Sollemnitates servandae in officiorum provisione, in singulis provisionis formis describuntur, ibique exponitur quatenus ad valorem, quatenus vero ad solam liceitatem, requirantur.

Generatim tamen cuiuslibet officii provisio scripto consignanda est, si fieri potest in ipso collationis actu aut saltem post collationem ⁹. Scriptura praecipitur praecipue pro secundo actu provisionis seu pro tituli collatione, at indirecte saltem et secundario etiam pro designatione personae. Vi autem huius canonis scriptura nunquam ad valorem provisionis requiritur ¹⁰.

Actus provisionis debet insuper iis dotibus ornari quae ad actus iuridici cuiusvis liceitatem vel validitatem requiruntur ¹¹. Actus provisionis debet etiam fieri palam et absolute ¹².

¹ Wernz, *l. c.*, II, 752; Eichmann, *l. c.* 98, nota 1.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 753, nota 113.

³ Cfr. supra n. 208; antiquae reservationes *mensium papalium* iam non amplius post Cod. vigent. Vermeersch, *l. c.*, I, 211.

⁴ Exceptis Vicariis Generalibus sine mandato speciali; Augustine, *l. c.*, 110 singularem commissionem pro singulis provisionibus requirit; quod canon non requirit et severius videtur; Vicarius Capitularis conferre potest solum beneficia parocchialia ab anno vacantia c. 455, § 2, n. 3; 1432, § 2; Wernz, *l. c.*, II, 338-339; Prümmer, *l. c.*, 76, 4. Generalis prohibitio conferendi officia non beneficialia non habetur pro Vicario Capitulari qui tamen servare debet canones de non inferendo praeiudicio successoribus: cfr. Haring, *Grundzüge...* pag. 199, nota 4; cc. 435, § 5; 436; 426, § 5; 373, § 5; 406, § 1.

⁵ C. 152.

⁶ Wernz, *l. c.*, 344.

⁷ C. 403.

⁸ Maroto, *l. c.*, 587, C.

⁹ C. 159.

¹⁰ Maroto, *l. c.*, 600.

¹¹ Cfr. supra ubi de actibus iuridicis egimus.

¹² Wernz, *l. c.*, 323; Maroto, *l. c.*, 601.

215. — VIII. Vacatio. - Ut officium clerico valide conferri possit *de iure* vacans esse debet; aliter facta provisio ita irrita est ut, nec subsequente vacatione, convalescere possit ¹.

Vacare tunc dicitur officium cum titulari, aut possessore aut utroque simul caret. Si deest titularis, qui *ius in re* in officio habeat, et simul possessor, officium *plene* vacare dicitur seu *vacatio plena* habetur. Si habetur titularis sine possessore, officium vacat *de facto non de iure*. Si habetur possessor (*intrusus*) et non titularis, officium dicitur vacare *de iure, non de facto* ²; a possessione proprie dicta qua quis rem proprio nomine detinet cum opinione dominii, distinguenda est simplex *rei detentio* qua quis rem alieno nomine detinet ³.

Vacatio de iure est conditio necessaria ut valida sit officii provisio; et ita quidem ut quilibet ex tribus actibus provisionis canonicae ante vacationem de iure positus invalidus sit et nullum parere possit iuridicum effectum ⁴.

Nec convalescere censetur valor actuum ita positorum, subsequente vacatione. Immo etiam simplex promissio officii nondum de iure vacantis pro tempore quo vacabit nullum iuridicum effectum parit ⁵.

Regula ista generalissima est et collationes institutionesve etiam a R. P. factas comprehendit. Attamen, cum R. P. iure ecclesiastico coactive ligari non possit, si ipse *sciens volens* officium non vacans contulerit pro tempore quo vacabit (*litterae expectativae*) vel illud promiserit, tam collatio quam promissio valida dicenda erunt. Et hoc iure re vera quandoque utitur R. Pontifex in coadiutoribus Episcoporum cum iure successionis constituendis ⁶.

Codex dicit promissionem non parere *iuridicum* effectum; id significat promissionem in hoc casu non posse parere obligationem ex iustitia; non excluditur vero obligatio moralis ex fidelitate.

¹ C. 150, § 1.

² Wernz, *l. c.*, II, 313; Maroto, *l. c.*, 593; Reiffenstuel, *l. c.*, III, 8, n. 1 et sq.

³ Cfr. c. 1694 et sq.; Toso, *l. c.*, 121; Noval, *Commentarium, De iudiciis*, n. 356. Si officium quod de iure vacat exercetur a clerico modo provisorio seu, ut dicitur, *ad interim*, quousque nempe titularis legitimus illud possideat, etiam de facto officium vacare dicitur; is enim, qui ita illo fungitur, non detinet illud ut proprietarius aut possessor, sed ut simplex detentor seu ut depositarius (Santamaria, *l. c.*, I, 198).

⁴ Sunt ordines religiosi qui in officiorum, etiam maiorum, provisione huic regulae adversari videntur. Ita, e. g., apud Capucinos electio Superiorum maiorum et etiam minorum fit, officiis nondum vacantibus, et tunc tandem antiquus Superior ab officio cessare censetur, cum novus constitutus est. Hanc praxim quae huic canonis et etiam c. 505 adversari videtur solum ex speciali privilegio adhibere fas est.

⁵ C. 150, § 1-2; et c. 2395.

⁶ C. 350, § 2.

Immo promissio cum sola obligatione morali non videtur iure prohiberi ¹.

Expectativae litterae quibus officium nondum de iure vacans concedebatur late diffusae erant medio aevo; hanc praxim, tanquam abusum iam ab Alexandro III ² et Bonifacio VIII ³ reprobata de medio tulit Concilium Tridentinum, a quo tamen, Romani Pontificis ius *expectativas* concedendi restringi non potuit ⁴.

Provisio officii *de iure* vacantis valide fieri per se semper dicenda esset, licet, *de facto*, vacatio non habeatur, quia iura, non facta, attendi debent; attamen quia etiam simplex possessionis factum, iuridice ius substituere potest ⁵, provisio officii de iure vacantis, de facto non vacantis, prohibetur, nisi praecesserit declaratio possessionem non esse legitimam et insuper praecipitur in casu de hac declaratione mentionem faciendam esse in litteris collationis ⁶.

216. — IX. Tempus provisionis faciendae. - Officiorum provisio nunquam ultra sex menses utiles ab habita notitia vacationis differatur, nisi aliud speciali lege praescriptum sit ⁷. Ex lege speciali sive restrictivae sive extensivae exceptiones haberi possunt quae, cum expresse a Codice admittantur, suam vim etiam post Codicem retinent. Excepto autem casu legis specialis aliud determinantis, regula ista generalissima est et iam ante Codicem habebatur, quae proinde omnibus officiis etiam regularium applicanda est ⁸.

Tempus utile sex mensium non currit ignoranti vel impedito, at in ipso computari debent dies feriati; dies vacationis vel notitiae vacationis, non computatur in sex mensibus; sex menses vero accipiuntur prout sunt in

¹ Ita etiam Santamaria, *l. c.* I, 198-199.

² C. 2, X, 3, 8.

³ C. 2, 3, 7 in 6°.

⁴ C. 19, sess. 24, *de ref.*; c. 7, sess. 25, *de ref.*; c. 7 et 21, sess. 25, *de ref.*; Wernz, *l. c.*, I, II, 315, III et 333, I; Sägmüller, *l. c.*, I, 352 sq.; Augustine, *l. c.*, 107-108; Chelodi, *l. c.*, 135, pag. 214-215.

⁵ Cfr. c. 1446: qui canon directe refertur ad officia beneficialia, at ex analogia iuris extendi potest etiam ad alia officia; cfr. Maroto, *l. c.*, 593, B, b, pag. 570.

⁶ C. 151; duae conditiones, declaratio illegitimae possessionis et mentio huius declarationis sunt ad valorem necessariae, Chelodi, *l. c.*, 135, a: antequam illegitima declaratur possessio causa in *petitorio* proponenda et resolvenda est iuxta canones 1693-1700; Blat, *l. c.*, pag. 92-93 de necessitate harum conditionum ad valorem provisionis dubium movet. Certe illae conditiones non requiruntur, saltem ad valorem si de possessore agatur qui *notorie* nullum titulum possidet et intrusus est. Chelodi, *l. c.*, 135, a; Maroto, *l. c.*, 593, B, b.

⁷ C. 155; specialis exceptio conceditur prudenti Ordinariorum loci iudicio in provisione paroecciarum, quae proinde ultra semestre vacare poterunt, c. 458.

⁸ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, III, 5, 131; Wernz, *l. c.*, II, 323, VIII; *Constitutiones Capucinatorum*, 22 Dec. 1925 approb. n. 159.

Kalendario ¹. Si in officiis necessariae collationis, inutiliter tempus a iure concessum elapsum sit, ius providendi officio ad Superiorem a iure in singulis casibus designatum devolvitur; Superior vero, cui ius devolvitur, si devolutione officium provisionis necessariae fiat liberae collationis, habet ad provisionem faciendam alios sex menses ²; si vero officium liberae collationis non fiat, sed ad Superiorem, non R. Pontificem, devolvatur solummodo institutio aut confirmatio ex negligentia Ordinarii, tunc Superiori tempus ad institutionem vel confirmationem concedendam aequale conceditur ac Ordinario concedebatur ³.

Si agatur de officiis necessariae collationis intra sex menses omnes tres actus ad provisionem necessarij vel saltem tituli collatio poni debeat, si id determinatum sit iure, alioquin etiam tituli collatio poterit ultra semestre differri ⁴. Regula enim *semestris* stricte obligatoria est solummodo pro officiis liberae collationis, quibus terminus nullus iure speciali praescriptus fuit. In his autem officiis, si Ordinarius ultra semestre neglegat, devolutio fit ad S. Sedem, saltem si agatur de officiis beneficialibus ⁵.

217. — X. De incompatibilitate officiorum. - 1° Incompatibilia dicuntur officia quae una simul ab eodem clerico obtineri nequeunt, sive ex natura rei, sive ex lege positiva, sive ex lege foundationis ⁶. Ex qua notione patet duplicis vel etiam triplicis generis haberi incompatibilitatem. Quaedam enim officia talis sunt naturae ut in concreto eorum obligationes una simul adimpleri nequeant; et talia sunt incompatibilia *ex natura rei*; ita, e. g., duo canonicatus eiusdem Capituli cum iisdem obligationibus et iuribus, duo officia residentialia ⁷.

Quaedam item sunt officia beneficialia, quorum obligationes titularis adimplere quidem per se, at minus recte posset, quorum proinde cumulationem in eadem persona Ecclesia positiva lege prohibet ⁸. Sunt denique quaedam officia beneficialia quorum obligationes adimpleri simul ab eadem persona possunt, at quorum bona

¹ C. 34, § 3, n. 1 et 3. Tempus in quo Ordinarius forsitan providere non valuit detrahendum est ex sex mensibus concessis et postea differendum; Blat, *Commentarium*, lib. II in hunc c.

² Cfr. e. g., cc. 161; 178; 432, § 2-3; 1458, § 1; 1465, § 1.

³ Cfr. c. 274, n. 1; Maroto, *l. c.*, 594, C, D.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 594, A et C.

⁵ Cfr. c. 1432, § 3; Maroto, *l. c.*, 594, D; contra Santamaria, *l. c.*, I, 205 qui ius devolutionis in his casibus admittere non videtur, et cuius opinio in officiis non beneficialibus probabilis esse videtur.

⁶ C. 156, § 2; Wernz, *l. c.*, II, 317; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, III, 5, n. 201-244.

⁷ C. 460, § 1. Quae tamen natura rei ex iure ecclesiastico pendere potest et plerumque pendet; poterit igitur ius ecclesiasticum seu R. Pontifex officii naturam mutare et ita quae prius incompatibilia erant compatibilia fieri possunt.

⁸ Cc. 367, § 3; 516, § 3; 1573, § 1.

(beneficium) de se ad clericum titularem sustentandum sufficiunt ¹.

Generatim incompatibilia sunt officia *uniformia sub eodem tectu* quia eorum obligationes ex natura rei nequeunt simul ab eodem clerico adimpleri. Alii casus incompatibilitatis determinantur a iure communi, particulari, speciali ².

2º Eidem clerico duo officia incompatibilia, nisi uniantur ³, non conferantur⁴. Haec canonis paragraphus Superiores collatores respicit.

Collatio alterius officii incompatibilis cum tacita clausula renuntiandi priori ⁵ post adeptam alterius pacificam possessionem valida est ⁶ si facta sit a Praelato Sancta Sede inferiore; facta vero a S. Sede est invalida, nisi in supplici libello mentio prioris officii incompatibilis habeatur, aut clausula huic legi derogatoria adiiciatur⁷. Si mentio prioris officii incompatibilis habeatur, at non clausula derogatoria, officii alterius collatio etiam in hoc casu valida est habenda, sed iuxta c. 188, n. 3 prius officium ipso facto vacat ⁸.

Si clausula derogatoria huius canonis habeatur in rescripto provisionis, collatio valida est, licet officii prioris incompatibilis mentio expressa non habeatur, et clericus utrumque valide et licite retinere poterit. Certe clausula derogatoria censetur adesse si haec verba adhibeantur: *ex certa scientia; de plenitudine potestatis; non obstantibus quibuscumque*: non sufficeret vero clausula: *ex motu proprio* ⁹. Si clericus, sine dispensatione utrumque officium incompatibile, adepta alterius pacifica possessione, retinere contra c. 188, n. 3, praesumpserit, utroque ipso iure in poenam privatus existit ¹⁰.

218. — XI. De simonia in provisione officiorum. - In provisione officiorum simonia vitanda est. Provisio autem simoniace facta irrita est, etsi provisus simoniae commissae insciis sit. Non prohibentur tamen taxae Cancellariae ¹¹.

¹ C. 1439, § 2. Quodnam autem officium beneficiale censeatur sufficiens ad honestam clerici sustentationem, cfr. apud Reiffenstuel, *l. c.*, III, 5, 214-227.

² E. g., religiosorum; Wernz, *l. c.*, II, 319 asserit omnia officia regularia esse incompatibilia. Hoc principium tali amplitudine enunciatum saltem post Codicem, non videtur amplius admittendum.

³ Cc. 1419-1420.

⁴ C. 156, § 1.

⁵ Ad normam c. 188, n. 3.

⁶ C. 188, n. 3; Santamaria, *l. c.*, I, 205.

⁷ C. 156, § 3.

⁸ Eichmann, *l. c.*, pag. 100, § 47; Blat, *l. c.*, 97; Augustine, *l. c.*, II, 115; Santamaria, *l. c.*, I, 206. Maroto, *l. c.*, 595, *D* affirmare videtur concessionem alterius officii a S. Sede factam validam esse dummodo prioris iam obtenti incompatibilis in rescripto provisionis mentio habeatur atque provisum utrumque valide retinere posse licet clausula derogatoria desit.

⁹ C. 46; Augustine, *l. c.*, II, 114; Toso, *l. c.*, 126.

¹⁰ C. 2396; Blat, *l. c.*, 97.

¹¹ Cfr. cc. 727-730 et 239, § 2; 1446; 1465, § 2; 1441 at de his fusius in libro tertio; Reiffenstuel, *l. c.*, III, 5, 128; Maroto, *l. c.*, 598.

Art. II. — DE LIBERA COLLATIONE ¹.

219. — I. Notio liberae collationis eiusque divisio. - 1° Libera collatio est provisio officii ecclesiastici vacantis pleno iure canonico clerico idoneo facta ².

Libera collatio opponitur collationi necessariae qua variae personae ad provisionem faciendam concurrunt, et Superior titulum conferens illum determinatae vel determinatis personis, quibus *ius ad rem* acquisitum est, conferre tenetur.

Collatio non cessat esse libera ex eo quod Ordinarius vel alius collator officium clerico magis idoneo conferre teneatur, nec item ex eo quod ex lege ecclesiastica determinatam formam in provisione facienda servare debeat ³.

Ad valorem liberae collationis, seu, ut libera collatio suos effectus revera pariat, praeter actum collatoris etiam provisi consensus requiritur, cui consensui dando tempus a iure aut ab ipso collatore praefiniri potest. Simplici actu collationis ex parte Superioris proviso *ius ad rem* acquiritur, quod *ius in re* fit sua acceptatione. Si intra tempus determinatum provisos consensum non manifestaverit, aut positive dissenserit, licet actus Superioris praecesserit nova vacatio non habetur, sed vetus perseverat ⁴.

Libera collatio generatim ab unica persona fit, at nihil obstat quo minus haec persona procedere teneatur cum consilio, aut etiam cum consensu aliarum personarum; primum verificatur in collatione canonicatum ⁵, alterum in collatione officiorum religiosorum ex statutis aliquarum religionum.

2° Libera collatio ordinario et proprio iure fieri potest aut extraordinario et ex privilegio; *illa* est quae ab Ordinariis collatoribus quales sunt Romanus Pontifex, et locorum Ordinarii, nec non Cardinales in suis titulis ⁶ fit; *haec* quae fit ex speciali privilegio ab alio collatore inferiori; e. g., a Praelato regulari, a parrocho determinatae parociae etc.

¹ Hanc rubricam et canones sub ipsa relatos ad omnes provisionis species referendos affirmat Blat, *l. c.*, 94; at hoc minus recte dictum videtur hac generali enuntiatione. Utique analogice quaedam quae hic ponuntur etiam aliis provisionis speciebus conveniunt et applicanda sunt ex defectu clarae legis pro illis casibus (cfr. c. 20), at id nec de omnibus canonibus sub hac rubrica contentis valet, et argumentum ex rubrica deductum potius contrarium evinceret.

² Wernz, *l. c.*, II, 326, II; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, I, 6, 23, 25; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 315, cfr. quae supra de provisionis divisionibus diximus.

³ Chelodi, *l. c.*, 136.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 336; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 347.

⁵ C. 403.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, 326, III et 348 docet Cardinales inter collatores extraordinarios esse adnumerandos quia conferunt ex speciali privilegio; at id post Codicem non videtur amplius affirmandum cum Codex iure regi doceat Cardinales in suis titulis ac Ordinarios locorum in suis territoriis, cfr. c. 1432, § 1, et 240, § 2; aliter Maroto, *l. c.*, 605, II.

220. — II. Quis iure liberae collationis gaudeat. - 1° *Romanus Pontifex* vi Primatus quo iure divino gaudet ius liberae collationis habet relate ad omnia officia ecclesiastica; nec in hoc iuris *valido* exercitio ulla humana auctoritate impediri potest; sed nec in *licito* exercitio nisi, quod liceitatem spectat, quatenus se pacto aut alia quavis ratione ad determinatam formam servandam obstrinxerit ¹.

Hoc tamen iure non semper ipse utitur, nec etiam posset; qui proinde officia quaedam solummodo, non omnia, confert *iure concursus, praeventionis, reservationis et affectionis et devolutionis*. Quoniam autem sint huiusmodi officia passim in toto hoc tractatu videndum est ².

2° *Ordinarius loci* ius habet liberae collationis pro omnibus officiis in proprio territorio, nisi aliud probetur; hoc tamen iure caret Vicarius Generalis sine mandato ³ speciali ⁴.

Hoc canone regula quam optimi canonistae ⁵ statuebant ante Codicem confirmatur, atque partim etiam extenditur, quapropter limitationes ab illis auctoribus positas favore Capituli, nisi exceptio ex iure particulari probetur, iam amplius non viget ⁶.

Ideo de iure vigente canonicatus confert libere, audito consilio Capituli, Ordinarius loci nisi forte aliud ius concordatarium ⁷ aut lex foundationis statuunt ⁸.

Limitatur vero regula ista cum Romanus Pontifex officia dioecesis confert cum Ordinario *concurrentes*, aut ipsum *praeveniens*, aut sibi aliqua *reservans* aut *iure devolutionis*. Itemque limitatur cum aliquis probat sibi ius, ex privilegio aut iure singulari, liberae collationis aut designationis competere.

Hoc iure Ordinarius loci uti potest, sicut et aliis a die adeptae possessionis, licet non consecratus, et etiamsi extra propriam dioecesim commo-

¹ Wernz, *l. c.*, II, 327.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 136; Eichmann, *l. c.*, pag. 97-98; Prümmer, *l. c.*, 76; cfr. supra n. 208.

³ Augustine, requirit speciale mandatum pro singulis officiis conferendis, ita ut non valeat mandatum speciale datum pro omnibus officiis vel pro officiis determinatis. Id severius videtur nec probatur ex canone tanta severitas. Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 110.

⁴ C. 152 collat. cum rubrica articuli; c. 198, § 1.

In casu tamen c. 429, § 1 cum 455 Vicarius Generalis in dioecesi existens vel etiam extra dioecesim eodem ac Ordinarii ceteri iure gaudet et proinde etiam officia conferre poterit (Eichmann, *l. c.*, pag. 98 nota 4).

Vicarius Capitularis potest liberae collationis paroecias conferre si sedes saltem ab anno vacaverit (c. 455, § 2, n. 3), officialem deputare si ipse antea hoc munere fungebatur (c. 1573, § 7) etc. (cfr. Chelodi, *l. c.*, 136; Eichmann, *l. c.*, pag. 98-99; Wernz, *l. c.*, II ex quibus patet ius vetus a novo in hoc confirmatum fuisse).

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 343-344; Sägmüller, *l. c.*, I, § 75.

⁶ Cfr. c. 403; Wernz, *l. c.*, 344.

⁷ C. 3.

⁸ Maroto, *l. c.*, 605, VI.

retur, agitur enim de iurisdictione voluntaria ¹. Limitatur item ius liberae collationis Ordinariorum loci a can. 157 ², qui est tenoris sequentis:

Officium vacans per renuntiationem vel per sententiam privationis nequit ab Ordinario, qui renuntiationem acceptavit aut sententiam tulit, valide conferri suis aut resignantis familiaribus, consanguineis vel affinibus usque ad secundum gradum inclusive, idque ob periculum collusionis inhonestae et ad evitandam occasionem violandi iustitiam in tribunalibus ecclesiasticis. Inducta est haec limitatio a Pio IV ³ et a Pio V ⁴.

Ordinarius loci potest conferre suis consanguineis etc. officia resignata in manu sui praedecessoris aut etiam per eius sententiam vacantia; in casu enim tota legis ratio cessat nec clausula canonis verificatur. Nequit vero etiam in hoc casu valide conferre consanguineis etc. resignantis, quia ratio legis perseverat et clausula canonis verificatur. Potest autem Ordinarius conferre talia officia consanguineis etc. Vicarii Generalis ⁵, item consanguineis etc. clerici privati beneficio ex eadem ratione ⁶.

Regula ista restrictiva potestatis Ordinariorum valet etiam pro resignationibus tacite factis ⁷.

Familiaris is vocatur qui *cum Ordinario loci commoratur seu quem Ordinarius in suo actuali servitio retinet et suis sumptibus alit*. Consanguineus aut affinis qui cum Ordinario commoratur eiusque servitio addictus est eiusque sumptibus alitur familiaris habendus est. Commoratio tamen in ipso palatio episcopali non requiritur ad familiaritatem contrahendam ⁸.

Privatio quaelibet etiam quae sine processu fiat ⁹ sufficere videtur ut quis *per sententiam privatus* dicatur; effectus enim privationis, sive processus

¹ C. 201, § 2; Sägmüller, *l. c.*, I, § 75.

² Canon iste quo ius Ordinarii loci limitatur ponitur sub rubrica art. « *De libera collatione* », atque ad provisiones quae hoc modo fiunt restringendus est; etenim fraudis et collusionis, ad quam impediendam canon retentus est, periculum solummodo in libera collatione haberi potest; in aliis casibus Ordinarius clerico praesentato officium conferre debet, si idoneum repperit (cfr. Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Resignatio* ¹, n. 43; Reifensattel, *Ius canonicum universum*, I, 9, n. 117).

³ Constit. « *Cupientes* » 11 Oct. 1560.

⁴ Constit. « *Quanta Ecclesiae* », 1 April. 1568, cfr. Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Resignatio*, n. 44 ubi haec Constitutio refertur. Constitutio ista tamen ad solas resignationes referebatur non ad privationes ex delicto forte factas; cfr. Ferraris, *ibidem*, n. 43 in *Additionibus Cassinensibus*. Nunc Codici standum est.

⁵ Cfr. Ferraris, *l. c.*, n. 43 ubi etiam admittitur posse ipsum Vicarium Generalem in cuius manu forte facta sit resignatio conferre suis consanguineis, si mandatum speciale habeat; non posse vero Vicarium Generalem, etiam cum mandato speciali conferre talia officia consanguineis etc. Ordinarii loci seu Episcopi.

⁶ Santamaria, *l. c.*, I, 207.

⁷ C. 188; Toso, *l. c.*, 126.

⁸ Cfr. Concil. Trid. sess. 14, c. 2, *de ref.*; sess. 23, c. 9, *de ref.*; Bull. Innocentii XII « *Speculatores* » 4 Nov. 1694; Gasparri, *De sacra Ordinatione* (1893), II, n. 848; Many, *Praelectiones de sacra Ordinatione* (1905) n. 40; quae tamen non adamussim, sed solum analogice (c. 20) sunt casui nostro applicanda, quatenus implicant notionem familiaritatis

⁹ Cfr. c. 192, § 2.

fit sive non fit, sunt iidem, et periculum indebitae collationis pro Ordinario in utroque casu habetur ¹.

Hac restrictione potestatis Ordinariorum affici etiam videntur Superiores maiores religiosorum pro officiis in religione conferendis: Codex enim generaliter loquitur de *Ordinariis* et etiam pro istis eadem ratio, immo fortior, existit huiusmodi collationes prohibendi.

Si canon iste violetur, licet graviter peccetur, simonia tamen committi non videtur², nisi forte inter provisorem et provisum pactum intercesserit.

3° *Cardinales* in suis titulis eodem iure ac Ordinarii locorum in suis territoriis ³.

Item Cardinales videntur in collatione teneri canone 157; id certo valet de Cardinalibus Episcopis suburbicariis aut Episcopis residentialibus ⁴.

4° Alii *Praelati aut Superiores* ius liberae collationis ex iure communi non gaudent; possunt tamen gaudere ex *antiquis* tabulis fundationis, ex speciali privilegio ⁵, aut ex iure devolutionis ⁶.

221. — III. De iure collationis dubio. - Si dubitetur quis iure collationis aliquo in casu gaudeat: dubium solvatur ex praesumptionibus a iure statutis ⁷; quae si elidantur et dubium perseveret, is conferat qui in pacifica iuris quasi-possessione est, quoadusque lis iuridice moveatur et solvatur; lite vero pendente, nihil innovetur ⁸.

Art. III. — DE ELECTIONE.

§ 1. — Notio - divisio - historia.

Quae hoc articulo dicuntur non sunt applicanda electioni Romani Pontificis, nisi id expresse dicatur aut quatenus cum Constit. « *Vacante Sede* » Pii X, 25 Dec. 1904, quae est ad calcem Codicis, concordant. In aliis vero electionibus servanda sunt una cum peculiaribus praescriptis pro singulis officiis legitime statutis ⁹.

¹ Cfr. Toso, *l. c.*, II, 127.

² Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 9, n. 115-116.

³ Cc. 240, § 2; 1432, § 1; Wernz, *l. c.*, II, ante Cod. id limitabat ad Cardinales Romae residentes; id Codex non dicit; at cum haec limitatio ex stylo Curiae repeteretur etiam nunc urgere videtur, Chelodi, *l. c.*, pag. 217, nota 3; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 394, 2.

⁴ C. 240, § 1.

⁵ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 348; Maroto, *l. c.*, 605, VI.

⁶ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 394, 3.

⁷ Cfr. c. 152.

⁸ Wernz, *l. c.*, II, 350.

⁹ C. 160.

222. — I. Notio. - 1° Electio est designatio personae idoneae ad officium ecclesiasticum vacans a legitimo collegio facta ¹.

Hac designatione facta acquirit electus *ius ad rem* (ad officium) quod fit *ius in re* confirmatione aut electi acceptione.

2° Differt electio: a) A *libera collatione* quae generatim fit a singulari persona et semper acceptata ius in re concedit.

b) A *postulatione* qua nullum ius postulato acquiritur et gratiae innitur.

c) A *praesentatione* quae fit a patrono vel patronis non necessario collegialiter praesentatum proponentibus.

d) A *nominatione* quae non est nisi praesentatio vi specialis privilegii apostolici facta ².

e) A *commendatione* qua determinatae personae R. Pontifici proponuntur ut ex ipsis libere, non necessario, aliquam ad officium vacans ipse designet; differt autem quia commendatione commendatis nullum ius acquiritur.

223. — II. Divisio. - 1° *Ratione effectuum.* - Electio simplex et electio collativa. *Illa* acceptata concedit ius ad rem; *haec* ius in re. Antiqui canonistae solummodo de priori, quae confirmatione complenda est, loquuntur: Codex expresse etiam de altera loquitur ³.

2° *Ratione modi.* - a) *Per quasi-inspirationem* ⁴. - Per quasi-inspirationem seu communem inspirationem tunc censetur fieri electio cum, nullo praecedente tractatu, omnes electores in unam personam conveniunt et in loco electionis illam electam proclamant.

Huiusmodi formam adhiberi posse in electione R. Pontificis, edicit Constit. « *Vacante Sede* » 25 Dec. 1904, qua unice huiusmodi electio re-

¹ Quandoque vocatur electio ipsa provisio canonica completa, quandoque quaelibet designatio personae ad officium quovis modo facta; at huiusmodi acceptiones, licet in iure Codicis adhibitae (cfr. cc. 232, § 1; 399, § 1; 446 etc.) impropriae sunt et hic non attendendae. Definitio vera supra relata propria est, at generica, qua duae species electionum a Codice clare admissae comprehenduntur: electio simplex, et electio collativa. Hanc alteram speciem electionis, de qua in c. 176, § 2, generatim non memorant antiqui canonistae vel saltem ipsi non convenit definitio dari solita in manualibus antiquioribus.

² *Nominationis* nomine plura quandoque improprie designantur; quaelibet provisionis canonicae species, praesentatio, libera collatio, electio ipsa, actus praevis quo patronus designat clericum praesentandum; at hae vocis acceptiones, quae attendendae sunt in legendis auctoribus et aliquando etiam textibus iuris hic a nobis non attenduntur, utpote impropriae acceptiones (Cfr. Wernz, *l. c.*, 352, II; Maroto, *l. c.*, 610, IV). Habetur insuper *sollemnis nominatio* quae est aliqualis substitutio electionis et tunc habetur cum electores convenientes unanimiter recedunt a forma stricta electionis, et maiori parte votorum designant Superiorem, cui ius est confirmationis, duas vel tres personas ut Superiorem, quem ex ipsis maluerit, eligat seu instituat. Haec forma electionis subsidiaria admissa a c. 28, X, 1, 6, in qua non necessario servandae sunt formae electionis, etiam post Codicem servari posse videtur. Cfr. Maroto, *l. c.*, 610, pag. 589, 2 et in notis.

³ Maroto, *l. c.*, 609 et 611.

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, n. 63-67; Wernz, *l. c.*, 379.

gitur. Vocatur autem talis methodus quasi-inspiratio, quia taliter designatus « quasi per inspirationem Sancti Spiritus animos omnium moventis, electus creditur » ¹.

Formam electionis per quasi inspirationem de iure Codicis exclusam esse communiter docent auctores licet de ea expresse nihil in Codice dicatur ².

b) *Per compromissum.*

c) *Per scrutinium.* At de his fusius postea.

3° *Ratione sollemnitatum servandarum.* - a) *Electiones strictae dictae* quae iuxta iura hoc articulo contenta faciendae sunt ³.

b) *Electiones non strictae canonicae* in quibus servari utique debent normae pro actibus iuridicis personarum collegialium statutae ⁴, at non strictae normae hoc articulo contentae ⁵.

224. — III. Notae historicae.

Apostoli et viri apostolici eorum immediati successores per seipsos Episcopos constituerunt. Saeculo II et III Episcopos elegerunt Episcopi comprovinciales, concurrente populo et presbyterio. Post concilium Nicaenum electio Episcoporum facta est ab Episcopis comprovincialibus, confirmata

¹ Reiff., *l. c.*, n. 65.

In Constit. « *Vacante Sede* » affertur etiam exemplum huius methodi electionis: « Si quis e Patribus, clauso Conclavi, nullo, ut praefertur, praecedente speciali tractatu, diceret: *Reverendissimi Domini, perspecta singulari virtute et probitate Reverendissimi D. N., iudicarem illum eligendum esse in Summum Pontificem, et ex nunc ego ipsum eligo in Papam.* Deinde, hoc audito, si ceteri Patres, nemine excepto, sequentes primi sententiam eodem verbo *eligo* intelligibili esse in voce prolato, aut, si non potest, in scriptis expresso, eundem N., de quo nullus specialis tractatus praecessit, communiter eligerent, ipse N., esset canonice electus et verus Papa secundum hanc electionis formam, quae dicitur *per inspirationem* » cfr. cit. Constit. ad calcem Codicis n. 55. Quibus sic stantibus difficile quae habet Augustine, *l. c.*, II³, pag. 119 intelliguntur: « Quasi-inspiratio, compromise... seem to be excluded, as the Constitution makes no mention of these ».

² Maroto, *l. c.*, 626; Chelodi, *l. c.*, 139, pag. 221 in nota 2; Augustine, *l. c.*, 124-125; Leitner, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, 1919, pag. 304; Biederlack-Führich, *De religiosis*, 1919, n. 30; Santamaria, *Comentarios*, I, 208-209; Bastien, *Directoire canonique à l'usage des Congrégations à vœux simples* ³, n. 410; Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, II, 256; Vermeersch, *Epitome*, I³, 253; Haring, *Grundzüge*..... I, pag. 204, nota 3.

³ Tales sunt: Electiones Praelatorum nullius, c. 321; Episcopi, c. 329, § 3; Vicarii Capit. aliter ac in iure vetere, c. 432, § 1 et 433, § 2 qui valent etiam pro oeconomio capit.; Supremorum Moder. religios. c. 507, § 1 et 506, § 7; Superiorum maiorum religios. et eorum Consiliariorum, c. 506 et 507, § 1; Antistitiae in monasteriis monialium, c. 506, § 2-3; Maroto, *l. c.*, 611.

⁴ Cc. 101 et 105.

⁵ Tales sunt electiones: examinatum synodaliu et parochorum consultorum, c. 385; iudicium synodaliu, c. 1574, § 2; Maroto, *l. c.*, 611, pag. 592 inter electiones non strictae canonicae enumerat etiam electiones officialium confraternitatum; at obstare videtur c. 697, § 2 qui expresse praecipit servandum ius commune cc. 161-182 et ad omnes species associationum inter quas sunt confraternitates referendus etiam est.

a Metropolitā. In Occidente etiam hoc tempore non fuere exclusi optimates, populus et clerus. Imperatores conversi et quandoque in haeresim prolapsi in electionibus Episcoporum, non sine usurpatione, sese immiscere voluerunt. Idem plus minus fecerunt in Occidente reges populorum neo-conversorum, abutentes *privilegio* seu *iure consensus* sibi quandoque ab Ecclesia concesso. Immo in Hispania reges ius nominationis sub fine saeculi VII obtinuerunt et exercuerunt, idemque fere accidit in aliis Occidentis regionibus, populo ab electione paulatim excluso.

Ecclesia ad sua iura usurpata vindicanda celebre certamen *de investituris* inchoare et prosequi coacta est, in quo et victrix quod ad substantiam fuit in concordato Wormatiensi, a. 1122, post quod ius electionis Episcoporum Capitulis cathedralibus paulatim exclusive agnitum est. Hoc ius confirmavit Concil. Lateranense II, a. 1139¹, et in Decretalium collectionibus refertur, viguitque usque ad saeculum XIV, quo tempore RR. Pontifices ius providendi officio Episcoporum sibi reservarunt².

Nostris diebus ius electionis viget adhuc in Helvetia, in Borussia, in Hannover, in provinciis superioribus Rheni, in dioecesibus Olomucensi et Salisburgensi. In Bavaria, Hispania, et in plerisque rebuspublicis Americae latinae viget nominatio, in Statibus foederatis Americae Sept., in Mexico, in Brasilia, Scotia, Polonia, Terranova, Canada, Belgio, Hollandia, Anglia et Gallia viget *commendatio* determinata forma faciendi³.

Ordines et congregationes religiosae ius electionis quod ad suos Superiores, saltem Supremos, et quandoque etiam quod ad alios iam ab initio retinuerunt et etiam nunc retinent. Ad eorum imitationem, transactis saeculis, etiam quaedam Capitula saecularia quod ad canonicatus et dignitates conferendas ius electionis exercuerunt⁴.

§ 2. — *Tempus electionis.*

225. — I. Tempus intra quod facienda electio. - 1° Collegio, cui ius est eligendi ad officium vacans, trimestre⁵ utile conceditur ad electionem faciendam⁶.

¹ C. 28 = c. 35, D. 63.

² Wernz, *l. c.*, II, 740-750; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 552 sq.

³ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 188; Augustine, *l. c.*, pag. 120-123 ubi forma in Statibus foed. Amer. Sept. adhibita describitur; Wernz-Vidal, *Ius canonicum* (1923) II, 593-595 ubi etiam de iure vigente Orientalium rituum.

⁴ Wernz, *l. c.*, II, 352, IV.

⁵ In Ordine Minorum si electio Provincialis celebrata non fuit die qua indictum fuit ad hoc Capitulum electio ad Generalem devolvitur; item electio Generalis ad R. Pontificem; c. *Exivi*, 1, 5, 11, in *Clementinis*; Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Electio*, IV, n. 77; Piat, *l. c.*, I, pag. 520.

⁶ C. 161.

Quodnam collegium ius habeat eligendi et quanam officia hoc iure conferenda sint, ex iure in singulis casibus eruendum est (cfr. e. g., Constit. « *Vacante Sede* »; cc. 432-433; 697 etc.

Electio intra tale tempus facta, dummodo alio defectu non vitietur, semper valida est ¹.

Contra regulam trimestris admittuntur expresse iura contraria ². Aliqui auctores ³ restringunt hoc ad ius commune, exclusa insuper etiam consuetudine atque docent constitutiones et statuta contraria esse vi huius canonis abrogata. Id tamen minus rectum videtur, *ius enim simpliciter* non est solummodo *ius commune*, sed quodlibet ius iuxta effatum « verba generalia sunt generaliter intelligenda » ⁴.

2° Tempus trimestris *utile* conceditur, quapropter in ipso non sunt computandi dies vacationis, dies in quibus notitia vacationis haberi non potuit, nec dies quibus collegium iuridice impeditum fuit ad electionem procedere. Tempus tamen semestris semel incoeptum *continuum* est et intra illud electio quovis die, etiam feriato, et quolibet die vel etiam noctis hora electio fieri potest. Electio tamen nocturno tempore facta suspicionibus et obiectionibus aditum aperire poterit ⁵.

3° Termino trimestris inutiliter elapso, Superior ecclesiasticus, cui ius confirmandae electionis, vel ius providendi successive competit, si agatur de electione collativa, officio vacanti libere provideat ⁶.

¹ Regula ista trimestris valet tantummodo pro officiis quae ad vitam electi conferuntur, ut ex verbis huius canonis 161 et ex § 5 canonis 162 clare deducitur, non pro aliis officiis quae conferuntur ad tempus determinatum, e. g., sexennium, triennium (c. 505); circa quae ius commune nihil statuit et iuris specialis determinationibus standum est. Talia officia vacare nunquam consueverunt, nisi mors aut privatio aut quid simile accidat; sed facta electione aut confirmatione novus Superior locum tenet a praedecessore dimissum sine ulla vacatione. Circa quod hoc etiam adnotamus triennium aut sexennium in electionibus religiosorum non numerari aut computari mathematicè, sed moraliter ad normam specialium statutorum, Constitutionum aut consuetudinum: cfr. *Regula et Constitutiones generales fratrum Minorum*, 1922, n. 404; item *Constitutiones fratrum Minorum Capuccinorum*, a. 1925, 144 et 160.

² C. 167.

³ Augustine, *l. c.*, II, 124.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 614; Prümmer, *l. c.*, 78, 2.

Augustine, *l. c.*, 124 docet Constitutiones religiosorum contra regulam trimestris esse vi huius canonis abrogatas si tempus maius concedant ad electionem faciendam post officii vacationem, id quod plures constitutiones religiosorum facere consueverunt: at id falsum videtur saltem si agatur de Constitutionibus post Codicem approbatis. (Cfr. e. g., *Constitutiones Capuccinor.* ante Codicem nn. 137, 145, 155, 157; *Constit. Generales Fratrum Minor.* post Codic. 1922, n. 554); cfr. tamen etiam notam n. 1 supra hac pag.

⁵ Maroto, *l. c.*, 614; c. 34, § 3, n. 1 et 3; Wernz, *l. c.*, II, 368; Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, II, 251.

⁶ C. 161.

Si compromissariorum culpa tempus ad electionem concessum inutiliter elabatur, ex iure vetere (c. 37, 1, 6, in 6), certe ius eligendi devolvebatur Superiori; ex iure Codicis tamen id non amplius verificari videtur et electores possent iterum electionem per se facere (cfr. c. 173, n. 2 cum comment. Augustine, *l. c.*, pag. 142 nota 81; aliter Maroto qui n. 644, 2° b, docet etiam hoc casu ius ad Superiorem devolvi).

Tempus autem inutiliter elabi potest variis ex capitibus: si actus electionis factus non sit, si facta quidem sit electio seu adunatio ad electionem faciendam sed vel ex discordia electorum vel alio ex capite ab electoribus dependenti electio ipsa exitum non habuerit; si collegium in poenam iure eligendi privatum sit ¹.

Tempus ita computandum est in suo initio ut si electio vel alius quivis actus electionis praeparatorius ante vacationem ponatur electio ipsa vel ille actus invalida sint ². Si igitur fiat convocatio electorum, officio nondum vacante, pro tempore quo vacaverit, convocatio nulla est, et electio vi ipsius facta licet de se valida, ad instantiam alicuius electoris rescindi poterit ³.

226. — II. Determinatio concreta temporis. - Determinatio autem temporis, diei nempe et horae, in quo proprie facienda est electio, iure communi generatim remittitur ad praesidem collegii, qui in hoc quandoque procedere tenetur cum consilio aut consensu Capituli de quo iura particularia et specialia videnda sunt. Ista tamen determinatio a quavis persona fiat ita facienda est ut ea die et hora statuatur quibus omnes moraliter electores possint commode convenire. Quapropter nec debet ad commoditatem electoribus concedendam ita protrahi terminus ut ultimae horae expectentur, nec ita anticipari ut tempus non detur conveniendi ⁴.

§ 3. — *Convocatio electorum.*

227. — I. Locus. - Adunatio eorum qui ius suffragii habent in loco determinato ad electionem faciendam stricto iure communi requiri videtur tum ad liceitatem, tum ad valorem electionis ⁵.

¹ C. 178.

Si tempus inutiliter elabatur quia « electus non consentit, vel post consensum renuntiat, vel moritur, vel propter occultum sui vitium electio cassatur, eligentes ad eligendum ex tunc integrum tempus habebunt, nisi circa id egerint fraudulenter » *Summarium*, c. 26, l. 6, in 6° quod est Ioannis Andreae; cfr. Maroto, *l. c.*, 614; nunc tamen in his casibus solummodo unus mensis conceditur ad novam electionem c. 176, § 1.

² C. 150.

³ C. 162, § 5; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 251; Maroto, *l. c.*, 613; Santamaria, *l. c.*, I, 213.

⁴ Cfr. Maroto, *l. c.*, 615 et 620; facta autem temporis determinatio mutari sive a praeside, sive a collegio iam adunato ex iusta causa potest, Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 58.

⁵ Cfr. cc. 162, § 1 iunct. 163; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 253; Maroto, *l. c.*, 467 et 615, a; cfr. etiam quae supra de actibus iuridicis personae moralis agentes, diximus. Non excluditur tamen a Codice posse electores, vi iuris particularis suffragium ferre per epistolam aut per procuratorem, ex quo necessitas absoluta convocationis in determinato loco ex natura rei excluditur et solum iure positivo statui deducitur. Immo ipse Codex aliquam latitudinem in praesentia electorum requirenda admittit c. 168; et S. Sedes quandoque concedere solet electiones fieri per schedulas scriptas inter absentes. Insuper etiam ex iure

Admissa autem necessitate coadunationis in eodem loco pro electionibus in forma scrutinii, ulterius determinandum est quonam electores, tempore statuto, convenire debeant. Haec determinatio, nisi a iure speciali iam forte facta sit, spectat ad praesidem collegii ¹.

228. — II. Modus. - Modus faciendae convocationis iure particulari determinari potest, et huic determinationi factae standum est ². Si ius particulare vel speciale nihil de hoc statuatur determinatio praesidi collegii spectat, convenienter tamen electoribus ut ipsis tempus conveniendi concedatur et simul tempus ad faciendam electionem. Quandoque personalis convocatio necessaria esse potest; et tunc sufficit ut fiat in loco domicilii, quasi-domicilii aut commorationis ³.

Si agatur de vago et nesciatur locus commorationis eius censetur personalis convocatio facta per publicum edictum ⁴. Convocatio inter praesentes domi quovis modo, seu viva voce, signo campanulae etc. fieri potest; pro convocatione absentium attendatur ut dies et hora bene determinentur ⁵.

229. — III. Ipsa convocatio. - 1° *Quinam convocandi.* - Omnes de collegio convocandi sunt ⁶ quod tamen ita intelligendum est ut ii solummodo de collegio convocandi sint qui, ius suffragii habentes, « volunt et possunt commode interesse » ⁷. Unde non est necessario facienda convocatio illorum de collegio, qui ius suffragii nunquam habuerunt, vel eo privati sunt, vel ab eius usu suspensi fuere, item qui expresse vel tacite iuri suo renuntiarunt, necnon illorum qui ita a loco distant ut etsi fieret convocatio convenire tamen intra tempus ad eligendum concessum non possent ⁸.

communi praesentia eligentium in loco determinato requiri non videtur si ad electionem per compromissum procedatur, saltem relate ad valorem electionis, quia haec invaliditas nullo iure vigente statuitur, nisi forte de compromisso limitato cui haec clausula adii-ciatur, sermo sit.

¹ C. 162, § 1; Maroto, *l. c.*, 615, *B. E.*; attamen electores adunati collegialiter has determinationes praesidis mutare valent. Maroto, *l. c.*, 615 et 619.

² C. 162, § 1.

³ C. 162, § 1; convocatio personalis est necessaria si elector aliquis est legitime absens sine propria culpa; attamen, etiam in hoc casu, si generalis convocatio ad ipsum pervenerit ius *agendi de contemptu* non habet (Augustine, *l. c.*, II, 126).

⁴ Maroto, *l. c.*, 619; per publicum edictum pariter fieri consueverunt convocationes generales, nec in eo nomina electorum necessario facienda sunt.

⁵ Maroto, *l. c.*, 613 et 616.

⁶ C. 162, § 1.

⁷ C. 42, X, 1, 6.

⁸ Reiff., *l. c.*, 115-121; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 252 nota 23; Maroto, *l. c.*, 618; P. Sigismundus a Bononia, *De electione et potestate Praelatorum*, part. I, c. 1, dub. X; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 403.

2° *Quis convocet.* - Qui ius et officium habeat convocandi Capitulum, seu collegium pro electione, ex iure speciali determinandum est; in cuius defectu ius convocandi a Codice Superiori collegii deferretur, qui quandoque in hoc negotio peragendo procedere tenetur ex iure speciali cum consilio aut etiam consensu aliarum personarum ¹.

Si vero is cui ius et officium est collegium convocandi quavis ratione suo muneri non satisfaciat, ad eius Vicarium et in huius etiam defectu ad alios, ordine praecedentiae servato, ius et officium deferretur ².

3° *Convocationis necessitas.* - Convocatio est necessaria ad iustitiam, non ad formam electionis ³, ita ut si quis elector ex eius defectu electioni interesse non potuerit, de contemptu agere possit ad electionem de se validam rescindendam. Convocatio non est ullo modo necessaria si collegium sit iam adunatum ⁴, saltem ad duas tertias partes ⁵.

Convocatio specialis non est necessaria si consuetudo aut Constitutiones speciales determinent diem, horam et locum ad faciendam electionem destinata; praescriptum enim Constitutionum in hoc casu vicem tenet convocationis ⁶.

4° *De neglectis.* - a) *Quis neglectus dicatur.* - Ille negligi in electione dicitur, qui ius habens electioni interveniendi et suffragium dandi, ab illa vel ab hoc quovis modo collegio aut praesidi imputabili arcetur. Arceri autem potest variis modis: si elector non convocetur personaliter quando personalis convocatio necessaria est, si de facto notitia electionis faciendae ad electorem non pervenerit; si non tempestive vocetur ita ut venire non possit ob temporis defectum; si non exspectetur cum exspectari debuisset; si accedere ad electionis locum iniuste impediatur; si ab electionis loco iniuste expellatur; aut si praesenti quominus suffragium ferat impediatur; quae tamen omnia ut elector neglectus dici possit aut collegii aut eius praesidis fraude aut negligentia facta fuisse oportet; si enim ex alia causa evenerint accidentali, tunc electio valida est nec contra eam potest elector de contemptu agere ⁷.

¹ C. 162, § 1.

² Maroto, l. c., 617.

³ Reiffenstuel, l. c., 115.

⁴ Maroto, l. c., 616; item non est necessaria, si melius alio modo suppletur, si per schedulas inter absentes fiat.

⁵ Santamaria, l. c., I, 212.

⁶ Santamaria, l. c. I, 212.

⁷ Cfr. Maroto, l. c., 618; Augustine, l. c., II, 125.

b) *Iura neglectorum*. - α) Si unus alterve vel pauci neglecti fuerint, singuli *agere de contemptu* possunt vel iudicialiter vel extraiudicialiter apud eum cui ius esset electionem confirmandi aut libere officium conferendi, si de electione collativa agitur.

Effectus huius actionis est ut electio rescindatur, « siquidem electioni plus contemptus unius quam contradictio multorum obsistit, ut dicitur in c. *Venerabilem* 24 et c. *Bonae memoriae* 36, X, 1, 6 »¹. Haec actio proponi potest, etiam post confirmationem, dummodo a neglecto intra tres dies ab habita notitia electionis proponatur. Nec necesse est ut recursus intra triduum perveniat, sed sufficit ut intra triduum interpositus sit et transmissus, de quo probatio per testes vel quovis alio modo haberi potest. Si contemptus et alia probentur electio irritanda est et alia iterum facienda. Ius actionem de contemptu proponendi datur solum personis neglectis, non aliis, nec etiam ipsi praesidi².

β) Si plures quam tertia pars electorum neglecti fuerint, quod tamen nunquam verificatur si de facto duae tertiae partes electioni interfuerint, electio est ipso iure nulla, et talis a Superiore est declaranda et proinde alia electio facienda³.

§ 4. — *De electoribus*.

230. — I. Qui sint electores. - Convocatione legitime secuta, ius eligendi pertinet ad eos qui praesentes sunt die in convocatione statuto, exclusa facultate ferendi suffragia non solum per epistolam, sed etiam per procuratorem, nisi lege peculiari aliud caveatur⁴.

Praesentes autem vi factae convocationis esse possunt omnes de collegio quibus ius electionis iure communi aut speciali concessum est. Quinam tales sint videndum est in singulis electionum speciebus.

Ex iure communi in Capitulis canonicorum ius suffragii habent membra vera Capituli⁵ exclusis honorariis et aliis clericis Ecclesiae cathedralis⁶. In religionibus clericalibus requiritur ut quis ad classem clericorum pertineat, non semper tamen; in omnibus religionibus requiritur professio

¹ Reiff., l. c., I, 6, n. 115.

² C. 162, § 2; Maroto, l. c., 618; Santamaria, l. c., I, 212.

³ C. 162, § 3-4; Maroto, l. c., 618, B. C.; Reiffenstuel, l. c., I, 6, n. 120.

⁴ C. 163.

⁵ C. 411, § 3.

⁶ Reiffenstuel, l. c., I, 6, n. 116; canonicis honorariis Helvetiae et Borussiae concessum est ius electionis Episcoporum non electionis Vicarii Capitularis, Wernz-Vidal, l. c., II, 249, nota 13.

sollemnis aut perpetua ¹, item aliae conditiones requiruntur vel ex statutis capitularibus, vel ex iure speciali, quae conditiones cum non sint contra, sed praeter ius commune, servandae sunt ².

Collegium hoc loco non stricte intelligitur pro persona morali, sed etiam extenditur ad Capitula generalia et provincialia religiosorum quae personam moralem non constituunt nisi quatenus religionem aut respective provinciam religiosam repraesentant ³.

Electio a praesentibus electoribus facta semper valet, etsi pauci admodum sint praesentes, dummodo legitima convocatio praecesserit, et tempus, dies et hora, in convocatione statutum expectatum sit ab electoribus praesentibus ⁴. Quod verum est etsi unus tantum est elector praesens ⁵.

Nec praesentes, etsi parvo numero, die statuto in convocatione expectare tenentur absentes, licet utique id, si velint, facere possint, si tempus ad electionem faciendam suppetat ⁶.

Si facta convocatione et sessione coepta pro electione, maior electorum pars discedat, electione non facta, nequit minor pars quae ibi remanet ad electionem procedere quia Capitulum dissolutum est a maiore parte abeunte, nisi instet terminus ad electionem faciendam a iure praefixus. Aliter dicendum si minor pars electorum praesentium discedat in iisdem conditionibus ⁷.

Immo etiam praesentes in aula electionis qui de facto suffragium ferre recusant ut absentes considerandi sunt; itemque illi qui ex aula electionis iniuste expulsi sunt, qui tamen ius agendi de contemptu habent ⁸.

Praesentes ad effectum electionis faciendae censentur ex iure communi omnes et soli qui domi sunt in qua fit electio, et si de sanis agatur, omnes et soli qui sunt in aula in qua fit electio. Excludendi sunt proinde et ut absentes considerandi qui in eadem civitate aut parocchia aut loco sunt, sed extra domum vel respective extra aulam, etsi in eadem domo.

Si quis autem ex electoribus praesens in domo sit, sed ob infirmam valetudinem interesse nequeat, suffragium eius scriptum a scrutatoribus exquiratur, nisi aliter particularibus legibus vel legitimis consuetudinibus fuerit constitutum ⁹.

Scrutatores in casu suffragium scriptum exquirere tenentur; id tamen certe non requiritur ad valorem ¹⁰ ipsius suffragii, et a fortiori, ipsius electionis. Immo si infirmus scribere suum suffragium quavis ratione non po-

¹ C. 578, n. 3.

² Maroto, *l. c.*, 622, 4°-5°; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 249, nota 12.

³ Paulo aliter Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 248, nota 10.

⁴ C. 163; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 120; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 407, 4.

⁵ Cfr. c. 102, § 2; Santamaria, *l. c.*, I, 212-213; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 407, 4.

⁶ Maroto, *l. c.*, n. 623, pag. 607-608; iure tamen speciali requiri potest ut determinatus numerus electorum praesens sit ad electionis valorem.

⁷ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 200-202; Maroto, *l. c.*, 623, pag. 608, 7; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 407, 4, *f*.

⁸ Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 407, 4, *g-h*.

⁹ C. 168; etiam hic Santamaria *particulares leges* intelligit de approbatis a S. Sede; *l. c.*, p. 217.

¹⁰ Cc. 11 et 15.

tuerit, illud poterit viva voce recipi a scrutatoribus et statim scripto consignari, quo casu etiam dici possunt scrutatores suffragium scriptum exquisivisse ¹.

Hi de collegio qui praesentes non sunt, licet de se ius suffragandi habeant, illud exercere non possunt nec per epistolam, nec per procuratorem ².

Electio per epistolam iam prohibita fuerat a Bonifacio VIII ³; per procuratorem autem suffragium dari expresse eodem capite *decretalium* permittebatur, ubi etiam normae statuebantur pro casu quo plures procuratores pro eadem persona constituti fuissent. Nunc Codex utrumque modum ferendi suffragium prohibet, permittit tamen pariter utrumque ex lege peculiari; quae lex, cum non necessario valorem privilegii habeat, poterit a collegio cui est potestas legislativa fieri, nec, ut videtur, confirmatio S. Sedis requiritur, ut vim suam exserat; agitur enim de lege quae, licet contraria sit iuri communi, expresse a Codice admittitur ⁴.

Si ius particulare aut speciale procuratorem pro electione constituere sinat, sollemnitates quae iure decretalium vigeant non necessario observandae sunt, sed ius particulare attendendum est et conditionibus ex natura rei pro omnibus procuratoribus requisitis ⁵.

Etsi quis plures ob titulos ⁶ ius habeat ferendi nomine proprio suffragium, non potest nisi unicum ferre ⁷. Per hoc autem non de-

¹ Cfr. Reiff., *l. c.*, I, 6, n. 124; P. Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularis* (1903) n. 401, pag. 359; Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², I, pag. 497, nota 1; ubi clare supponunt posse scrutatores suffragia recipere viva voce prolata et scripto ea consignare quin suffragia cessent esse secreta. Nec requiri in casu videtur interventus praesidis, ut requirit Toso, *l. c.*, II, 168, id enim ad munus ordinarium scrutatorum spectat.

Ferreres aliam agendi rationem describit pro hoc casu his verbis: « In huiusmodi casibus, capsula, si adest, adhiberi solet, rima in parte superiori aperta, qua schedula tantum introduci possit. Capsulam claudit (postquam viderint esse vacuam) praeses aut secretarius, qui etiam clavem retinet. Tum capsulam scrutatoribus tradit, qui intra eam suffragia aegri aut aegrorum accipient, et ad praesidem deferent. Si aeger scribere non valet, potest aliam personam adhibere, cui secreto suffragium dictat, ita ut illa gravissima obligatione nemini secretum revelandi teneatur », Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, n. 329.

² C. 163.

³ Cfr. c. 46, § 3, 1, 6 in 6°.

⁴ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 128, qui eandem vim non agnoscit consuetudini; contra Maroto, *l. c.*, pag. 606 n. 632, qui requirit legem peculiarem a S. Sede probatam, et tamen eandem vim consuetudini, et recte, ut videtur, agnoscit; etiam Santamaria requirit ut lex particularis a S. Sede approbata sit; Santamaria, *l. c.*, I, 213.

⁵ Cfr. c. 46, 1, 6 in 6°; Maroto, *l. c.*, n. 623, pag. 606.

⁶ Quodsi Constitutiones alicui membro, e. g., Superiori absolute duplex suffragium concedant non ex duplici titulo, sed ex unico titulo, non videtur talis prohiberi a duplici suffragio ferendo; Codex enim prohibet suffragium duplex ex duplici titulo (Cfr. Vermeersch, *Periodica*, XII, 15-16).

⁷ C. 164. Casus facile verificari potest in Capitulis provincialibus et generalibus religiosorum; e. g., si quis ius habeat concurrendi ad electionem quia consiliarius seu defensor est, et simul quia est Superior localis, et simul tertio ius habeat quia ex-Superior maior etc.

rogatur iuri *concordatario* quo alicui forte plura suffragia etiam nomine proprio ferendi ius conceditur ¹. Dicitur autem unicum ferre posse suffragium nomine proprio, si enim ex iure speciali munere fungatur procuratoris, potest tunc qua procurator alterum suffragium ferre ².

Si quis munere procuratoris fungatur et elector sit ipse de collegio, si habeat speciale mandatum de persona determinata eligenda potest suffragia ferre in personas diversas nempe in alteram personam qua procurator et in alteram qua elector; si vero mandatum generale habeat debet duo vel plura suffragia in eandem personam ferre ³.

Ita autem electio ad eos qui de collegio sunt reservatur ut si quis extraneus collegio ad suffragium admittatur electio sit ipso iure nulla ⁴; in quo ius vetus correctum est sensu severiori; ante Codicem enim poterat collegium eligentium extraneum pro singulis vicibus admittere ad suffragandum ⁵; attamen etiam nunc salva manent privilegia circa hoc legitime quaesita ⁶.

Non vitatur electio ex sola materiali admissione extranei in loco electionis; talis enim admissio non est *admissio ad suffragium*. Nec item ex admissione quam electores simpliciter ignoraverint, quam nec permisere nec tolerare: in hoc casu electio valida habenda erit, si, dempto suffragio extranei, electo requisitus numerus suffragiorum remaneat ⁷; si admittatur aliquis de collegio, qui ius suffragii non habeat, electio ex hoc nulla non videtur, canon enim expresse loquitur in ordine ad nullitatem de admissione *extranei collegio* ⁸. Privilegia interveniendi electioni pro extraneis possunt esse quaesita, saltem pro praeterito, ex consuetudine. Si constitutiones concedant Superioribus ius vocandi ad electiones aliquos extraneos collegio, isti extranei vocati, hac vocatione iam non sunt amplius extranei in sensu Codicis ⁹.

Id quod dicitur de admissione extranei collegio, a fortiori valet de admissione laici in electionibus clericorum aut religiosorum.

¹ Cfr. c. 3: « In qualibet personarum electione seu nominatione ad Capitulum spectante, prout Capitulares fuerint sexdecim, viginti aut supra, tria, quatuor vel quinque vota habebit Episcopus » *Concordatum hispanicum*, a. 1851, art. 14; cfr. Mercati, *Raccolta di Concordati*, Roma, 1919, pag. 777-778.

² Maroto, *l. c.*, pag. 610, n. 10; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 435; Raus, *Institutiones canonicae*, 73, II.

³ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 190; Santamaria, *l. c.*, I, 214.

⁴ C. 165.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 354.

⁶ C. 165; cfr. Reiffenstuel, n. 160.

⁷ Maroto, *l. c.*, 654, 1°; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 436.

⁸ Haring, *Grundzüge*..... p. 203, nota 5; contra Maroto, *l. c.*

⁹ Maroto, *l. c.*, pag. 633, nota 3; P. Timotheus Schäfer, *Ordensrecht* (1923) pag. 79; Santamaria, *l. c.*, I, 214.

Immo electio cui, quoquo modo, sese laici contra canonicam libertatem immiscuerint est ipso iure invalida ¹.

Quaenam immixtio dicatur contra canonicam libertatem partim ex iure veteri, partim ex natura rei determinandum est. Libertas canonica laeditur praesertim si laica potestas vi interveniat, suosque candidatos imponat; item si laicus suffragium una cum clericorum collegio ferre praetendat et admittatur; si electio fiat, praevia licentia auctoritatis saecularis; si praecibus, mansionibus etc. laica potestas eligendum proponat; si in loco electionis laica potestas, praetextu protectionis, manere praetendat, et generaliter quilibet influxus quo libertas collegii minuitur aut prorsus impeditur. Influxus autem ad hoc ut electio invalida sit ex hoc capite debet esse in maiorem partem collegii et efficax; si enim nec attendatur ab electoribus aut in paucos tantummodo sit, electio per se valida est ². Minutio libertatis canonicae ex hoc capite haberi potest et electio nulla fieri, etsi in loco electionis nullus laicus adsit; et e contra electio potest esse valida nec minutio libertatis haberi etsi laicus adfuerit. Clerici vel religiosi qui illegitimam immixtionem saecularis potestatis ad impediendam libertatem canonicam electionis vel sollicitaverint vel sponte admiserint ipso facto privati sunt pro ea vice iure eligendi; qui vero suae electioni taliter factae scienter consenserint, fit ad officium vel beneficium, de quo agitur, ipso facto inhabilis ³. Devolvitur proinde electio in hoc casu ad Superiorem, si omnes electores delicto consenserint; si vero non omnes consenserint devolvi videtur electio ad illos qui nec admiserint sponte, nec sollicitaverint saecularem potestatem ad interveniendum; Codex enim iure eligendi privat solummodo electores qui admiserint sponte vel sollicitaverint.

231. — II. Quinam excludantur. - A iure suffragandi in electionibus, etsi forte de collegio sunt, et praesentes, excluduntur:

1° *Incapaces actus humani* ⁴. Quinam tales sint confer supra ubi de personis in genere.

2° *Impuberes*. - Tales etiam ex alio capite plerumque excluduntur; quia nempe, religionem ingredi nequeunt, nec Capitulo aggregari cui ius est electionis.

Si vero quaestio fiat de electionibus associationum fidelium quae impuberibus fere exclusive constant, quae tamen iuxta Codicem ius habent sibi eligendi officiales ⁵ mihi videntur etiam impuberes in talibus associationibus ius electionis exercere posse dummodo usu rationis polleant; alioquin inutile esset pro ipsis ius quod in illis canonibus conceditur. Quod tamen non extenderim ad alias confraternitates quae magna ex parte personis puberibus constant.

¹ C. 166; cfr. tamen c. 1452.

² Maroto, l. c., 655; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 437.

³ C. 2390, § 2.

⁴ C. 167, § 1, n. 1.

⁵ Cfr. cc. 715 et 697, § 2.

3° *Censura affecti*. - Censurae quae a suffragatione excludunt sunt: excommunicatio ¹; suspensio ab officio, non a solo ordine ², et interdictum personale ³, quae tamen censuratum non excludunt absolute nisi praecesserit sententia declaratoria vel delictum notorium, quando agitur de poena latae sententiae ⁴ vel sententia condemnatoria quando poena est ferendae sententiae. Si sententia nulla praecesserit, nec, quod sententiae declaratoriae aequivalet, ullum notorium delictum, excommunicatus utique prohibetur iure eligendi et hac poena ligatur in utroque foro ⁵, attamen incapacitatem suffragandi non contrahit et nemo poenae observantiam in foro externo ab eo exigere potest ⁶. Quodsi sententia post electionem feratur, licet agatur de delicto ante electionem commisso et de poena latae sententiae cuius effectus retrahuntur ad momentum commissi delicti, tamen effectum invalidandi votum et a fortiori electionem totam non producit, quia tempore quo suffragium datum est revera habilitas nondum erat ablata, quae aufertur sententia ⁷.

Sententia excommunicationis ad hunc effectum valida sit oportet, sententia enim invalida nullum effectum iuridicum producere potest. Debet item sententia esse lata ad normam iuris in iudicio generatim et si de delicto certo agatur etiam extra iudicium per modum praecepti ⁸. Excommunicatus ut ab electione activa repelli possit *certo* excommunicatus esse debet ⁹. Sententia ad excommunicatum excludendum a iure suffragii generatim arbitrio Superiori danda relinquitur; Superior tamen potest obligari ad ipsam dandam si pars cuius interest id petierit, aut bonum commune id postulet ¹⁰.

Cum Codex *sententiam* requirat, si quis censuram incurrat ad modum praecepti particularis, cum sententia revera in hoc casu non habeatur, ita censuratus excludi non videtur modo absoluto ¹¹.

¹ C. 2265, § 1, n. 1.

² C. 2283, cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, n. 249, nota 17.

³ C. 2275, n. 3.

⁴ Cc. 2265, § 2 et 2232, § 1.

⁵ Cc. 2265, § 1; 2232, § 1.

⁶ Cfr. cc. 2232, § 1; 2265 et 167, § 1, n. 3.

⁷ Augustine, docet in hoc casu votum seu suffragium esse invalidum; *l. c.*, pag. 130; Maroto, *l. c.*, n. 654, pag. 633, nota 5, incapacitatem ferendi suffragium extendit ad casum excommunicati vitandi ex c. 2343, § 1, n. 1°, itemque ad casum excommunicati vitandi ex decreto S. Sedis ex c. 2258, § 2; talis interpretatio legis certo poenalis revera extensiva, quae in poenalibus prohibetur (cfr. cc. 11, 15, 19, 20), non est, sed claro Codicis praescripto innititur. Cfr. c. 2265, § 2 ubi expresse loquitur de *vitando*. Id tamen non est applicabile electioni Romani Pontificis (cfr. Constit. «*Vacante Sede*», n. 29).

⁸ C. 1933, § 4 et 1576, § 1, n. 1.

⁹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 654, pag. 633-634.

¹⁰ Wernz-Vidal, *l. c.*, 249, nota 17.

¹¹ Cfr. c. 2225.

Si excommunicatus per sententiam ¹ vel vitandus *scienter* admittatur ad suffragium ferendum, ipsa electio vitatur et est nulla ². Requiritur tamen ut *scienter* admittatur, i. e., cum certa scientia quod ille fuerit excommunicatus per sententiam aut *vitandus*; nec vitatur electio, etsi electores de hoc dubitantes sese certiorare neglexerint et revera deinde talis excommunicatus admissus sit, quia quaelibet ignorantia, excepta affectata, excusat ³. Itemque requiritur ut ad suffragium dandum admittatur et non solum ad locum electionis.

Requiri item videtur ut admittatur a maiore saltem parte collegii electorum, si enim tantum aliqui eum admitterent, aliis contradicentibus vel simpliciter nescientibus, admitti simpliciter dici non posset, nec proinde nulla putanda esset electio tali modo facta ⁴.

4° *Infames*, infamia iuris post sententiam declaratoriam si agatur de poena latae sententiae; condemnatoriam, si de poena ferendae sententiae ⁵.

5° *Simoniaci*, qui hoc delicto se maculaverunt in officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis ⁶.

6° *Remoti ab actibus legitimis* ecclesiasticis ⁷.

7° *Qui sectae haereticæ aut schismaticæ* nomen dederunt, etsi id occulte factum est, quia hæc adscriptio est res iuridice publica ⁸; vel iisdem sectis etiam sine adscriptione adhaeserunt nec ulla sententia ad hunc effectum in his casibus requiritur ⁹.

Non sunt certe considerandi ut haeretici et schismatici ad effectum excludendi eos suffragio illi qui gratia Dei moti, licet in haeresi nati et educati ad catholicam Ecclesiam reversi sunt ¹⁰. Immo nec necessario expellendi a iure suffragii videntur illi qui licet antea haeresi adhaeserint, postea tamen facti poenitentes ad catholicam reversi sunt veritatem. Hæc mitior interpretatio fidei favere videtur et haereticorum ad veram religionem conversioni.

¹ Notanda est in hoc differentia excommunicationis a suspensione et interdicto quæ, etsi sententia præcesserit, vim irritandi totam electionem non habent; Haring, *Grundzüge*..... pag. 204, nota 1.

² Cc. 167, § 2 et 2265, § 2.

³ C. 2229, § 1-2; Maroto, *I. c.*, 654, pag. 634.

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *I. c.*, n. 168-171; immo mihi non improbabile videtur electionem adhuc sustineri si maior pars excommunicatum admisit, aliis tamen contradicentibus aut nescientibus; etenim etiam in hoc casu excommunicatus simpliciter admissus non fuit; nec utile debet per inutile vitari.

⁵ C. 167, § 1, n. 3; ius vetus idem apud Reiff., *I. c.*, 173; cfr. etiam c. 2294.

Infamia facti affecti quia repellendi ab actibus legitimis, repelli possunt a praeside aut ad alicuius instantiam electoris; ni repellantur illorum suffragatio tenet (cc. 2294, § 2 et 2256, n. 2; Chelodi, *I. c.*, 138, pag. 219, nota 1).

⁶ C. 2392, n. 2.

⁷ Cc. 2291, n. 8; 2256, n. 2; 2353; 2263; 2375, 2385.

⁸ C. 167, § 1, n. 4.

⁹ Timotheus Schäfer, *Ordensrecht*, pag. 80, qui etiam excludit apostatas vi c. 2314, § 1, n. 2; at tales solum ex sententia, qua infames declarantur, excludi videntur.

¹⁰ Cfr. Wernz-Vidal, *I. c.*, n. 249 nota 18 una cum declaratione C. I. 16 Oct. 1919, A. A. S. XI, 477.

8° *Carentes voce activa* sive ob legitimam iudicis sententiam, sive ex iure communi aut particulari ¹.

Privatio haec vocis activae potest esse poena ex se consistens ² vel in aliis poenis contineri, e. g., in remotione ab actibus legitimis ³. Sententia ⁴ iudicis ut quis, elector de iure, ab electione hac ratione excludatur semper requiritur, ⁵ scilicet, sive haec poena est latae sive est ferendae sententiae; sive incurritur ut poena per se consistens, sive ut poena in alia contenta; attamen in hoc ultimo casu poena non necessario privationis vocis act. est declaranda, sed sufficit ut illa poena in qua haec continetur per sententiam infligatur, e. g., si infligatur per sententiam infamia iuris ⁶. Etiam in hoc casu sententia suppleri potest, sicut in censuris ex notorietate delicti ⁷.

Electio in qua ad suffragandum admissus fuit aliquis qui iure suffragii non gaudebat licet suffragium sit nullum, valida est, nisi constet, eo dempto, electum non retulisse requisitum suffragiorum numerum ⁸.

Nullum dubium exsistere potest de valore electionis si electus ultra medietatem suffragiorum tot suffragia retulerit quae superent numerum eligentium sine iure suffragii. Aliis in casibus res est difficilius si dubium oriatur post electionem absolutam aut post confirmationem; tunc enim, suffragia, quia schedulae combustae sunt, nequeunt amplius examinari, nec facile credendum est ei qui sine iure suffragium tulit. Electio in hoc casu videtur consideranda ut dubia et qua talis iteranda ⁹.

Si vero dubium oriatur ante schedularum combustionem res facilis est solutionis; tunc enim scrutatores ius obtinent schedulam electoris vel electorum, de quibus agitur, aperiendi et inspiciendi cui suffragium dederit, praevia indicatione signi ab ipsis suae schedulae appositi. Quodsi elector inhabilis renuat signum a se appositum indicare, poterunt scrutatores alias schedulas aperire donec illam de qua agitur inveniant: nec per hoc aliquo modo suffragiorum secretum violatur, quia scrutatores, eo ipso quod scrutatores

¹ C. 167, § 1, n. 5.

² C. 2291, n. 11.

³ Cfr. cc. 2256, § 2; 2291, n. 8; 2294, § 1; 629, § 2; 2360, § 2; 2368, § 1; 2336, § 1; 2389; 2342, n. 2; 2331, § 2; 639; 2385.

⁴ De iure vigente non requiritur amplius ut sententia, qua quis voce activa privatur, lata sit uno saltem mense ante electionem. (Aliter ius vetus; cfr. Ferraris, *l. c.*, v. *Electio*, IV, n. 92; si a sententia appellatum sit et iudex appellationis nondum sententiam tulerit, reus non videtur posse ab electione excludi); cfr. tamen *Regula et Constitutiones generales fratrum Minorum* (1922) post Cod. approbatas, n. 410-411, ubi haec habentur: «Privationes vocis activae et passivae et inhabilitatis decreta vocales non afficiant, nisi uno saltem mense ante electionem intimata fuerint. — Si autem convocato Capitulo et congregatis vocalibus, casus innotuerit propter quem eorum aliquis voce activa vel passiva aut utraque, iuxta sacros canones vel has constitutiones, sit privandus, tunc ipso summarie audito, Praeses Capituli, de consensu Definitorii, sententiam privationis proferre valet ac reum ab electione excludere». Cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, pag. 504, qu. 7, 2; Chelodi, *Ius poenale*, 28.

⁵ Aliter Augustine, *l. c.*, II, pag. 131 non recte, ut videtur.

⁶ C. 2294, § 1.

⁷ C. 2232, § 1; Maroto, *l. c.*, pag. 634, n. 654.

⁸ C. 167, § 2; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, pag. 265, nota 19.

⁹ Cfr. Reiff., *l. c.*, 171.

sunt, nomina eligentium cognoscere possunt; immo iuxta plures auctores viva voce secreto suffragia electorum recipere possunt et ipsi ea scripto consignare; nequeunt autem quae hoc modo noverint aliis manifestare ¹.

§ 5. — *De ipsa electione.*

232. — In ipsa electione, seu in ipso actu iuridico quo electio canonica perficitur varia distinguere possumus; eius praeparationem seu *praeliminaria electionis*, duplicem eius formam quae generatim adhibenda praecipitur scilicet *formam scrutinii* et *formam compromissi*, electionis denique *proclamationem* seu *conclusionem*. Forma quidem triplex esset: at prior, seu *quasi-inspirationis*, excepta electione Rom. Pontificis, non amplius adhiberi potest, et etiam in R. P. electione vix casus occurrere poterit quo adhibeatur. Ex aliis duabus formis — forma scrutinii Ordinaria dici potest; forma compromissi subsidiaria, licet et ipsa semper, nisi contrarium probetur, adhiberi possit ².

Multa quae hucusque diximus generalem pro utraque forma obtinent applicationem, ut, e. g., quae diximus de personis habilibus, de convocatione, de neglectis, de tempore intra quod facienda est electio etc.; quaedam vero non nisi electioni per scrutinium factae et, summum, primae convocationi electorum si per compromissum electio fiat, applicanda sunt.

I. — *Praeliminaria electionis.*

233. — Electionibus qualibet forma factis praemitti solent et quandoque debent quaedam accidentales sollemnitates, quae, licet valorem generatim non afficiant electionis, omitti tamen non debent, praesertim si iure communi aut speciali praescriptae sint. Huiusmodi sollemnitates quae ipsum actum electionis praeparant et praecedunt sunt praesertim:

I. Missa de Spiritu Sancto et aliae preces. - Quae Praelatorum electionibus praemitti debent, non sunt certe ad valorem electionis necessariae ³.

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, pag. 427, nota 1; Reiffenstuel, *l. c.*, 328-333; Santamaria, *l. c.*, I, 216. Paulo aliter Maroto, *l. c.*, 654, pag. 634-635. Augustine, *l. c.*, II, 132. Etiam tunc videtur inhabilis electoris aperienda schedula cum distributio suffragiorum talis sit qua, suffragiis nullis sublati, haberi possit electio; e. g., si undeviginti sint electores et inter eos duo inhabiles qui tamen ad suffragium admissi fuere et proinde suffragium invalidum tulerunt: si ex collatione suffragiorum resultet Caium novem suffragia tulisse et alia decem inter varios fuisse dispersita: Caius poterit esse electus, si suffragia duorum inhabilium electorum inter illa quae ipse reportavit non inveniantur, revera enim in casu electores computandi non undeviginti sed decem et septem sunt et novem relate ad numerum decem et septem maioritatem absolutam constituit.

² C. 172, § 1.

³ Cfr. c. 14, X, 1, 6; Concil. Trident. sess. 24, c. 1. *de ref.*; Piat, *l. c.*, I, pag. 520-521; *Rituale romano-seraphicum*, a S. R. C. 4 April. 1914 adprobatum, pag. 98, n. 6 pag. 118, n. 5, pag. 127, n. 3; P. Angel de Villava, *El Capitulo provincial* ² (1914), pag. 67, nota, et pag. 109 nota; Sägmüller, *l. c.*, § 73 pag. 337; P. Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularis*, 1903, pag. 356.

II. **Attestationes de adimpletis oneribus Missarum** - quae antiquitus pro electione Superiorum maiorum in ordinibus regularibus ad valorem requirebantur, iam certo non sunt necessaria ad valorem, immo, ut videtur, ex iure communi nec ad liceitatem. Remanet tamen semper obligatio Superioribus maioribus a c. 843, § 2 imposita ¹.

III. **Tractatus consultorii** - sive de qualitatibus eligendorum, sive de candidatis proponendis, sive publici, sive privati, sive etiam de aliis formaliatibus servandis in electione, e.g., an expectandi absentes, an prorogandus dies electionis, licet quandoque utiliter fieri possint, non sunt tamen necessario electioni praeponendi quidquid aliqui docuerunt vel de eorum necessitate, vel de eorum prohibitione ². Si tamen fiant huiusmodi tractatus, attendendum est ne *capitulationes* de iure electi fiant, multoque minus ne huiusmodi *capitulationes* suffragio dando apponantur ut conditiones quod si fiat, tanquam non adiectae considerandae sunt ³.

IV. **Protestatio** - admittendi omnes ius suffragii habentes et excludendi omnes ius non habentes, praemitti solet a praeside electionis et habet valorem iuridicum ad collegii voluntatem demonstrandam, ita ut, hac protestatione praemissa, electores admisisse non sint censendi extraneos, laicos, excommunicatos, quamvis tales forte de facto sint praesentes, et, collegio forte in scio suffragium dent ⁴.

V. **Designatio actuarii et praesidis**. - Praeses saepe a iure particulari designatur ⁵. Actuarius est nominandus, nisi iam iure vel consuetudine designatus sit, ab electoribus per secreta suffragia. Attamen tam praesidis quam actuarii necessitas non est certo ad valorem electionis; uterque si eligatur non necessario est assumendus e gremio collegii ⁶.

VI. **Iuramenta electorum**. - Iusiurandum de secreto servando quod quandoque ex iure particulari emitte debent electores, sicut illud quod emitte debent scrutatores ⁷ et aliud de eligendo quem unusquisque secundum Deum eligendum iudicaverit quod emitte debent religiosi ⁸ non sunt certo ad valorem electionis; valor iurisiurandi est confirmatio publica obligationis iam exstantis ex novo motivo religionis ⁹.

VII. **Examen vocalium seu electorum**. - Electioni utiliter praemittitur etiam examen electorum quod fit praesentatione titulorum quibus unusquis-

¹ Ius vetus cfr. apud Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Electio*, IV, n. 84-85; Prümmer, *I. c.*, 77, p. 107, not. 5 videtur admittere etiam post Codicem obligationem attestationum et poenas in contrarium.

² Cfr. Piat, *I. c.*, 521-522; P. Angel de Villava, *I. c.*, pag. 22-27; P. Victorius ab Appelter, *I. c.*, n. 398, pag. 356; Wernz-Vidal, *I. c.*, 251; Maroto, *I. c.*, 630; Torrubiano Ripoll, *I. c.*, I, 414.

³ C. 169, § 2; Chelodi, *I. c.*, 139, pag. 221 nota 7. Utiliter forte teneri possent publici huiusmodi tractatus dando omnibus et singulis electoribus ius criticandi quidquid in praecedenti regimine sibi displicuit. Cfr. Augustine, *I. c.*, II, pag. 127.

⁴ Cfr. cc. 165, 166, 167, § 2.

⁵ E. g., apud Capuc. in Capit. provinciali triplex successive est praeses, nisi P. Generalis ipse per se aut per sui Delegatum praesideat, cfr. *Rituale Romano-seraphicum* (1915) tit. IV, cap. II.

⁶ Cfr. c. 171, § 5; Maroto, *I. c.*, 529, d.

⁷ C. 171, § 1.

⁸ C. 506, § 1.

⁹ Cfr. Piat, *I. c.*, 523-524; P. Victorius ab Appelter, *I. c.*, 357-358, n. 400.

que ius obtinet suffragii, et examinando utrum unusquisque de iure elector qualitativus ad suffragandum necessariis satisfaciat.

Si in hoc examine electorum dubium oriatur de aliquo electore utrum ius habeat eligendi necne: dubium solvendum est ex principio: *In dubio melior est conditio possidentis*; i. e., si illa persona quandoque certe iam fructa est iure eligendi et nunc dubitatur utrum illud amiserit, admittenda est, si iuris amissio probari nequit; si e contra illa persona nunquam fructa est iure eligendi et dubitatur utrum illud acquisierit, excludenda est ¹.

VIII. **Absolutio generalis.** - Absolutio generalis electionibus praesertim regularium praemitti solet. De iure vigente, quo multae iuris antiqui inhabilitates ablatae sunt, illa absolutio vix merae caeremoniae fines egreditur et ullam utilitatem afferre videtur et proinde omitti potest; nec enim ad habilitandos illos qui ex Codice inhabiles sunt inservire potest, cum illuc non extendatur Superiorum religiosorum potestas ².

II. — *Forma scrutinii.*

234. — In hac forma electionis ita proceditur et hi actus ponuntur:

I. **Deputatio scrutatorum.** - 1° *Quot deputandi.* - Duo saltem deputandi sunt scrutatores, idque *ad valorem* electionis per scrutinium factae requiritur. Attamen valida habenda esset electio, quamvis unus tantum assumeretur qui una cum praeside suo munere fungatur: alterius enim scrutatoris vicibus et praeses fungi posset. Nec certe maior numerus scrutatorum, e. g., quattuor vel sex deputari prohibentur ³, immo forte decet ne nimis electio protrahatur si plures sunt electores ⁴.

2° *Quinam assumendi.* - Assumendi sunt scrutatores de gremio collegii, i. e., de numero electorum in aula electionis praesentium, qui iure gaudeant suffragii et fide digni sint ⁵. Attamen electio de extraneis collegio, dummodo suffragium non ferant, valorem electionis afficere non videtur ⁶.

¹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 329.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 631, c; Augustine, *l. c.*, 131; Ferraris; *l. c. v. Regularis Praelatus*, n. 70-73; paulo aliter ante Codicem Piat, *l. c.*, pag. 522; P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, pag. 357, n. 399, qui eam utiliter dari docebant.

³ Cfr. e. g., Constit. « *Vacante Sede* », n. 62, ubi sex iubentur deputari, tres pro aula et tres pro infirmis.

⁴ C. 171, § 1; Maroto, *l. c.*, 660, IV, A, a, b, et 633; Toso, *l. c.*, II, 140.

⁵ C. 171, § 1; Maroto, *l. c.*, 633, d.

⁶ C. 165; Maroto, *l. c.*, 660, V, A, a; apud Capuccinos in aliquibus electionibus hucusque scrutatores ex non electoribus deputabantur. Codex clausulas contra ius particulare vel speciale non habet; id proinde quoadusque aliud statuatur servari adhuc posse videtur, cfr. P. Angel de Villava, *l. c.*, pag. 27-28; Maroto, *l. c.*, 633, e.

3º *Quomodo deputandi.* - Codex de modo deputandi scrutatores nihil habet ¹.

Potest proinde praxis cuiusvis collegii observari: quandoque ius deputandi toti collegio, quandoque praesidi de consilio duorum vel trium eligentium seniorum, quandoque per sortes, quandoque vero a statutis aut a consuetudine deputatio fit ita ut qui determinatum occupant officium ii scrutatores sint. Nihil de iis rebus valorem electionis afficit ². Si praxis aut consuetudo nihil de hoc statuunt electio fiat a Capitulo, non necessario secretis suffragiis. Una cum scrutatoribus deputari debet etiam actuarius seu secretarius cuius munus praecipuum est omnia electionis acta accurate describere et una cum praeside et scrutatoribus subscribere atque in tabulario seu archivo collegii deponere diligenter asservanda ³. Attamen secretarius non necessario debet esse persona a scrutatoribus distincta eiusque constitutio non videtur de essentia electionis ⁴.

4º *Iusiurandum scrutatorum.* - Scrutatores deputati ante exercitium sui muneris iusiurandum de munere fideliter implendo et de secreto servando circa acta in comitiis, etiam expleta electione, interponere tenentur ⁵. Ut clare patet gravius quam ceteros eligentes obligat hoc iusiurandum scrutatores ad secretum ex novo motivo. Eius emissio non est certo ad valorem electionis necessaria. Idem iusiurandum, si sit de gremio collegii, emittere debet praeses electionis ⁶; si de gremio collegii non sit emittere quidem illud potest at non tenetur, licet etiam in hoc casu secreto officii et ipse teneatur ⁷.

5º *Munus scrutatorum.* - Munus scrutatorum ex sequentibus melius patebit; ipsi debent eligentium suffragia exquirere et recipere, ea enumerare, perscrutari, publicare, et si desit actuarius in acta describere et subscripta deponere in tabulario ⁸. Haec autem omnia facere tenentur in loco patenti ita ut videri, non audiri, ab eligentibus possint ne secretum revelent.

¹ Verba § 1, c. 171 *per secreta suffragia* non ita intelligenda sunt ut referantur ad sequens verbum *deputentur*, sed ad praecedens *electionem*, ita ut sensus sit quod in electione; quae fit per secreta suffragia, sint necessario deputandi scrutatores. Cfr. *Regula et Constitutiones generales fratrum Minorum* post Codicis promulgationem approbatae, n. 416; aliter Augustine, l. c., 135.

² Maroto, l. c., 660, IV et V et 633; Constit. « *Vacante Sede* » n. 62.

³ C. 171, § 5.

⁴ Cfr. *Regula et Constit. gener.* supra citatas, n. 416.

⁵ C. 171, § 1; si scrutatores a statutis semel pro semper designati sint et iusiurandum emisissent quando munus susceperunt, illud repetere non tenentur ad singulas electiones; Santamaria, l. c., I, 220.

⁶ C. 171, § 1.

⁷ Cfr. Augustine, l. c., II, 138-139.

⁸ Cfr. c. 171 per integrum.

235. - II. Scrutinium proprie dictum. - Scrutinium proprie dictum non est nisi disquisitio seu investigatio suffragiorum per scrutatores facienda. Ipsum varios actus comprehendit, qui sunt:

Receptio suffragiorum a singulis electoribus per scrutatores facienda ¹.

Interventus scrutatorum ad suffragia recipienda est *ad valorem* electionis per scrutinium factae necessarius ². Haec autem receptio facienda est:

a) *Secreto* ³, i. e., non coram collegio, ita ut electores uniuscuiusque eligentis suffragium cognoscere nequeant; quod tamen etiam verificatur si electores viva voce suum suffragium scrutatoribus aperiant; scrutatores tamen in casu suffragium statim scripto redigere debent ⁴.

Sicut autem viva voce ita et aliis modis alicubi usitatis, e. g., per calculos seu ballotationes fieri potest electio, propositis successive variis personis eligendis ⁵. Praecepto enim Codici obtemperatur dummodo, quoquo modo fiat scrutinium, eligentium nomina non manifestentur publice ⁶. Conditio ista faciendi scrutinium *secreto* non videtur in iure Codicis ⁷ amplius ad valorem electionis requiri dummodo non totum scrutinium vel saltem maior suffragiorum numerus non publicetur; nullitas enim electionis in casu nullibi statuitur. Si vero maior suffragiorum numerus publicetur ⁸, tunc utique cessare videtur esse valida electio, quia, cum suffragia non secreta sint nulla ⁹ et maior pars eligentium secretum violaverit, censendi sunt eligentes electionem facere noluisse et ipsum scrutinium proinde nullum esset. Dico autem si *maior pars eligentium secretum violaverit*, quia si maiorem suf-

¹ Wernz, *l. c.*, II, 371, II hunc actum *scrutinium* seu suffragiorum inquisitionem vocat; at quaestio est de nomine.

² Maroto, *l. c.*, 660, IV, A, c.

³ C. 171, § 2.

⁴ Cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 427, nota 1; Sigismundus a Bononia, *l. c.*, dub. XVI, n. 9-11; Schäfer, *Das Ordensrecht*, pag. 83; Reiffenstuel, *l. c.*, 328-333; Maroto, *l. c.*, 634, a; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, n. 257, II, a; Constit. « *Vacante Sede* », n. 69; contra Haring, *Grundzüge...* p. 204 ubi affirmare videtur suffragationem oralem scrutatoribus factam violare secretum.

⁵ Cfr. exemplum practicum in electionibus improprie dictis Superiorum localium in Ordine Minorum; *Reg. et Constit.* n. 425-426.

⁶ *Secreto* non opponitur publicatio scrutinii, etiam extra Capitulum, de qua infra; cfr. n. 236, 237; Santamaria, *l. c.*, I, 218; cfr. tamen Constit. « *Vacante Sede* » ad calcem Codicis, n. 51-53.

⁷ Electio cessat esse secreta si unus suffragium suum aliis, Capitulo consentiente, ostendat; aut etiam, Capitulo dissentiente, si haec ostensio causa sit cur unus potius quam alius eligatur (Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Electio*, IV, n. 32-33). Tanta severitas non amplius viget.

⁸ Hoc tamen restrinxerim ad casum quo alia pars eligentium huic manifestationi consenserit: si enim contradixerit aut contra secretum violantes protestata sit ius eligendi illi parti et suffragiis ab ea latis agnoscendum esset licet parvo prorsus numero essent; ius enim collegii in casu in ipsis superest (cfr. c. 102, § 2).

⁹ C. 169, § 1, n. 2.

fragiorum partem violaverunt electores quidam singulares aut scrutatores ad impediendam forte hoc modo electionem, scrutinium non videtur nullum, quia fraus nemini patrocinari debet et non est probabile a iure permitti aut decerni annulationem actus collegialis ex sola culpa unius personae¹. Attamen ii, quorum suffragia sine ipsorum culpa invalidata sunt, in eodem scrutinio ius alterius suffragii ferendi habent, quia, etsi sine eorum culpa, suffragium latum fuit invalidatum.

Dicuntur autem suffragia non esse amplius secreta si coram universo collegio ab electore proferantur vel a scrutatoribus in ipso actu electionis seu scrutinii; item si non universo collegio, sed pluribus² de collegio, non si uni vel alteri tantum electori, in ipso actu scrutinii nomina eligentis et simul electi manifestentur sive ab electore sive a scrutatore; si nomina eligentium cum suffragio ab unoquoque dato in actibus in archivio vel ad confirmationem mittendis scribantur; si eligentes publice ita ut a pluribus praeter scrutatores audiantur, suffragium proferant; si praeter scrutatores plures alii suffragia legant cum electorum nomine. Haec tamen suffragium non vitiunt nec invalidum reddunt nisi in ipso actu scrutinii fiant; nec, quod valorem spectat, aliquid refert utrum violatio secreti bona vel mala fide evenierit, agitur enim de lege irritante quae licet ignoretur suum effectum sortitur³.

Violatores secreti in casu, si culpabiliter egerint, puniendi sunt ad normam c. 2391, § 2; attamen ex iure communi a novo suffragio ferendo non sunt exclusi; si tamen dolose egerint aut cum sua culpa sunt excludendi saltem in eodem scrutinio, quia nullitatem suffragii sibi imputare debent.

Si vero de liceitate publicationis suffragiorum sermo sit, tunc certo affirmandum est hanc publicationem prohibitam esse scrutatoribus, etiam expleta electione, non tantum ex lege sed etiam ex iureiurando⁴; at etiam alii eligentes cum ante, tum post electionem, maxime vero in ipso electionis actu, ne sua suffragia aliis manifestent ratio prudentiae et lex Ecclesiae⁵ exigere videntur: strictum autem praeceptum ante aut post electionem de hoc haberi non videtur⁶.

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 527.

² Plures relative intelligendi sunt pro numero eligentium: — si decem sint electores, plures quattuor videntur praeter scrutatores et praesidem; si viginti sunt electores, octo et ita porro.

³ C. 16, § 1; 169, § 1, n. 2; 171, § 2; Piat, *l. c.*, pag. 526-528; Maroto, *l. c.*, 660, V, A, b; 624, II; 659; Wernz-Vidal, *l. c.*, 254, 2; Maroto, *l. c.*, 659, f, post Piat cum aliis affirmat et tunc haberi publicum suffragium, et proinde nullum, si in rescripto confirmationis nomen eligentis una cum nomine electi referatur: at licet forte id verum esse potuerit iure ante Codicem vigente, quando obligatio secreti maiori vi urgebat, id post Cod. non videtur amplius affirmandum; actus enim electionis completus et validus censendus est in ipso actu quo perficitur et semel perfectus non est alicui concessa facultas, sua culpa illum irritandi. Nec verum videtur quod affirmat ibidem Maroto actum electionis non esse completum ante confirmationem.

⁴ C. 171, § 1.

⁵ C. 169, § 1, n. 2.

⁶ Cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 221; Piat, *l. c.*, 525-528 ubi referuntur, n. 8 disputationes auctorum iam ante Codicem; P. Victorius ab Appelter, *l. c.*, n. 402, 3° severius Maroto, *l. c.*, pag. 639, nota 3, et n. 624, II; Toso, *l. c.*, II, 140; Wernz-Vidal, *l. c.*, 254, 2°; nec

b) *Diligenter* —, i. e. attendendo ne quis plures schedas afferat aut latas ab aliis extrahat atque inspiciat, vel suffragia voce prolata audiant electores. Id tamen non requiritur ad valorem electionis ¹.

c) *Singillatim* ² —, i. e., unica scheda pro unico electore, vel singularis electoris voce prolato suffragio recepto et in scriptis statim redacto ita ut singulorum suffragia separatim proferantur et adnotentur. Si electores suffragia sua promant turmatim publice coram omnibus, illa suffragia non sunt in collatione attendenda, quia nulla sunt ³ nisi aliud suffragium ferre qui ita suffragatus est, permittatur.

d) *Servato ordine praecedentiae* — ⁴ incipiendo a praeside, si iure suffragii gaudeat, descendendo ad scrutatores et alios. Ordo praecedentiae certo non requiritur ad valorem.

236. — III. Numeratio suffragiorum. - Collecta a scrutatoribus suffragia ipsi scrutatores numerare tenentur ⁵ coram praeside iuxta formam propriis constitutionibus vel consuetudinibus statutam ad inspiciendum utrum suffragiorum numerus respondeat numero eligentium. Haec prima suffragiorum collatio ad valorem electionis necessaria est; et quidem est necessarium ut *per scrutatores* fiat pariter ad valorem, quia ad formam substantialem actus pertinet in electione per scrutinium ⁶.

Si in hac enumeratione numerus schedarum numerum eligentium superare deprehendatur, nihil actum est et idem scrutinium ab initio repetendum est ⁷ nec istud inutile prorsus scrutinium et fere dimidiatum est reputandum inter scrutinia inefficacia de quibus in c. 101, § 1, n. 1 ad effectum habendi electionem. Idque valet etsi ex errore aut mala fide a scrutatoribus procedatur in scrutatione suffragiorum et in scrutinii publicatione et iis actibus cognoscatur aliquem candidatum quattuor vel etiam plura ultra maioritatem absolutam, suffragia retulisse, quia illud scrutinium est nullum

haec stricta obligatio videtur probari ex Tridentino c. 6, sess. 25, *De regular.*; illud enim caput a Codice abrogatum est quatenus lex positiva erat, nec item illo capite certo modo prohibita erat manifestatio a singulis eligentibus ante vel post electionem facta sed publica manifestatio in loco electionis et durante ipsa electione. Relatio capitis in margine Codicis nihil probat pro valore obligationis de facto nunc existentis.

¹ Maroto, *l. c.*, 660, IV-V; aliter Augustine, *l. c.*, II, 136 ubi *diligenter* docet significare ut scrutatores moneant electores de dando suffragio personis dignis.

² C. 171, § 2.

³ 169, § 1, n. 2; c. 101, § 1, n. 1.

⁴ C. 171, § 2.

⁵ C. 171, § 2.

⁶ Maroto, 660, IV.

⁷ C. 171, § 3.

et electio inde facta invalida¹. Si vero numerus schedarum minor quam eligentium numerus reperiatur tunc proceditur aequè ad complendum scrutinium et scrutinium validum habetur, aliter ac in iure vetere statutum erat².

De modo hanc numerationem faciendi Codex remittit ad ius particulare vel speciale³.

237. — IV. Collatio et publicatio⁴ scrutinii. - Facta schedarum numeratione ad ipsorum suffragiorum scrutationem seu investigationem deveniendum est⁵.

Licet ut duo actus distincti scrutatio et publicatio suffragiorum per scrutatores, ad formam substantialem scrutinii pertinentes ponantur in Codice, tamen uterque unico actu perfici potest, si investigatio seu scrutatio fiat coram omnibus ita ut una cum scrutatione omnes simul cum scrutatoribus agnoscant suffragia a singulis candidatis reportata⁶.

Scrutatio suffragiorum et publicatio ad substantiam electionis pertinent, licet modus non sit substantialis⁷.

¹ Ita communiter huius canonis interpretes: cfr. Toso, *l. c.*, II, 140; Maroto, 635; Augustine, *l. c.*, II, 137; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 257; Chelodi, *Ius de personis*, n. 139, b; etc.... aliter ius vetus; cfr. Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Electio*, IV, n. 27.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 635, a.

³ Apud Capuccinos ita fit; « facie versa ad vocales, primus seu maior scrutinator qui in medio stat, schedulas voce clara enumerat, extrahens singulas ex urna et ponens in altera omnino vacua » *Rituale romano-seraphicum* (1915), pag. 107; *Caeremoniale romano-seraphicum* a S. R. C. revisum (1892), n. 1636; cfr. etiam Constit. « *Vacante Sede* » ubi n. 71 modus prorsus similis describitur. Quod nos hic iuxta Codicem *numerationem suffragiorum appellamus* veteres canonistae *publicationem scrutinii* seu *suffragiorum* dicebant atque varios assignabant modos eam faciendi (cfr. Wernz, *l. c.*, II, 371, III; Suarez, Tract. VIII, *De religione*, l. II, c. v, n. 15; Bouix, *De iure Regularium*, II, 1857, pag. 415).

⁴ Antiqui auctores hanc scrutinii publicationem non necessario requirebant et si electio non haberetur, sufficiens reputabatur publicatio scrutinii statim post inquisitionem suffragiorum facta; si electio haberetur, quid unum erat publicatio scrutinii cum *decreto electionis* seu cum sollemni electione de qua nos postea. Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 371.

⁵ C. 171, § 2.

⁶ Cfr. e. g., modum scrutationem et publicationem unico actu faciendi in Const. « *Vacante Sede* », n. 72, hoc modo descriptum: « Primus scrutator accipiet unam schedulam, eamque intactis sigillis explicabit, et viso in ea schedula electi nomine, eam tradet secundo scrutatori, qui pariter, eodem electi nomine perspecto, eandem tradet tertio, qui illam alta et intelligibili voce perleget, ut omnes Cardinales praesentes notare possint suffragium in folio impresso, quod penes se habebunt cum nominibus omnium Cardinalium: notabit autem iuxta nomen Cardinalis ex schedula recitati. Idem faciendum erit de ceteris schedulis in calice positis, usque ad ultimam ». Quae formula in omnibus electionibus per scrutinium adhiberi potest, quia sufficientem scrutationem et publicationem continet.

⁷ Cfr. Maroto, *l. c.*, 660, IV, A, ubi videtur non admittere ad valorem electionis nisi numerationem et scrutinii publicationem, exclusa proinde investigatione seu scrutatione; quod utique verum est et sufficere revera potest, si scrutinii publicatio fiat una cum scrutatione schedarum modo supra in nota reportato a Const. « *Vacante Sede* »; aut etiam si suffragatio per calculos facta sit qua methodo scrutatio unum et idem constituit cum calculorum numeratione, seu scrutatio in calculorum numeratione continetur; attamen semper verum pariter erit haec tria semper requiri, licet non distinctis actibus, *numerationem, scrutationem et publicationem* et quidem *ad valorem*.

Si alia methodo quam per schedas fiat electio per scrutinium, quod prohibitum non est, e. g., si fiat per calculos, tunc, quia scrutatio iam implicite facta est in calculorum numeratione, non est amplius necessario repetenda ¹.

Item, etsi suffragatio per schedas facta est, alii etiam modi scrutandi suffragia, eaque actu distincto promulgandi adhiberi possunt. Potest, e. g., praeses una cum scrutatoribus vel etiam soli scrutatores inter se secreto suffragia inspicere et examinare atque in scripto adnotare et, hac scrutiny peracta, exitum scrutinii palam facere manifestando seu publicando *quot quisque suffragia retulerit* ².

Immo haec methodus uniformior videtur verbis Codicis quam aliae; Codex enim loquitur ut de duobus actibus distinctis, de scrutiny et de publicatione ³.

Alii vero modi faciendi publicationem scrutinii nomina solummodo pronuntiando aliquorum candidatorum reticitis nominibus aliorum ⁴, vel pronuntiando nomina solummodo candidatorum electorum non possunt, salvo speciali privilegio, adhuc retineri post Codicem, licet utique possent antea, quia Codex praecipit publicandum *quot quisque suffragia retulerit* ⁵. Hoc tamen valorem electionis non afficit. In hac scrutiny scrutatores attendere debent non solum ad vota quae unusquisque retulerit, sed utrum valida sint suffragia relata, ⁶ et, si quae invalida invenerint, eligentem nulliter suffragantem ad novum suffragium emittendum invitare ⁷.

238. De suffragiis nullis. — Suffragium nullum ⁸ est ⁹: 1° *Si non est liberum* ¹⁰ id quod verificatur si elector metu gravi aut dolo, di-

¹ Maroto, l. c., 635, b.

² C. 171, § 2.

³ Haec methodus servatur apud Capuccinos in electionibus; cfr. *Rituale romano-seraphicum*, pag. 106-107; *Caeremoniale romano-seraphicum*, n. 1637-1639.

⁴ Apud Capuccinos, cfr. *Rituale*, l. c., et *Caeremoniale*, l. c., nomina unum vel duo tantum suffragia reportantium non designabantur usque ad Codicis promulgationem; haec methodus non videtur post Codicem posse adhuc retineri, quia Codex praecipit *palam faciendum esse quot quisque suffragia retulerit*. Cfr. Maroto, 635, pag. 619 in nota.

⁵ Cfr. Maroto, l. c., 635, pag. 619 in nota.

⁶ Cfr. Augustine, l. c., II, 137.

⁷ Maroto id affirmat solummodo de eo cuius suffragium cesset, durante scrutinio esse secretum, at id etiam de nullitate ex aliis capitibus proveniente affirmandum videtur quotiens sine eligentis culpa invaliditas suffragii haberi videatur; si enim ex culpa eligentis nullitas oriatur is sibi imputare debet, si suffragium per accidens non ferat; poterit tamen etiam in hoc casu ad alterum suffragium admitti, nisi in poenam ex iure speciali id prohibeatur. Cfr. Maroto, 624, II.

⁸ Defectus unius suffragii nullam reddere potest totam electionem si illud effective influxit in determinanda electi persona, ideo si suffragium habeatur invalidum aperienda erit scheda ad videndum utrum ille qui invalide suffragatus est suffragio suo electionem compleverit. E. g., si deprehendatur, durante scrutinio, Caium invalide, quia metu coactus, suffragium tulisse et electus sit Titius cum 15 suffragiis in primo scrutinio, cum electores sunt 29, aperienda erit Caii schedula et si deprehendatur ipsum suffragium Titio dedisse, nulla erit electio. Maroto, l. c., pag. 636 nota.

⁹ Nullitas quandoque ex iure positivo provenit, ut, e. g., suffragia ex metu vel cum conditione; Santamaria, l. c., I, 217-218; quandoque ex iure naturali, e. g., suffragia incerta etc.

¹⁰ C. 169, § 1, n. 1.

recte, adactus fuerit ad eligendam certam personam aut plures disiunctive.

Si metus omnibus electoribus vel maiori parti incussus sit, item si suffragium vel suffragia illorum quibus incussus est causa fuerint factae electionis, quod verificatur in casu quo eorum demptis suffragiis electio haberi non posset; non solum suffragium, sed tota electio nulla seu irrita est ¹.

Quod de metu gravi et de dolo, idem affirmandum videtur de errore substantiali aut de vi quoquo modo illata, circa quae videnda quae supra ubi de actibus personarum in genere diximus ².

Directa dicitur adactio si minis, precibus importunis etc. ad electionem alicuius determinatae personae ut plurium disiunctive personarum electionem obtinendam dirigatur, e. g., si quis Caio eligenti dicat: elige Titum alioquin tibi mala obvenient. *Indirecta* si metus vel causa influens ad libertatem auferendam non dirigatur ab agente ad suffragium obtinendum, sed hoc quasi per accidens ex metu vel alia causa influenti in determinatam personam feratur; e. g., si Caius suum suffragium det Titio quem novit amicum esse Sempronii, ut liberetur a minis sibi a Sempronio factis ³.

In mente legislatoris duo prorsus distincta videntur esse metu gravi aut dolo adigi, et adigi directe et indirecte; i. e., directe et indirecte adigi non refertur solum ad actionem metus vel dolus, sed ad quemlibet alium modum adigendi et coarctandi suffragii libertatem. Unde huc referri videtur coarctatio huius libertatis quae quandoque fit a praeside collegii praesentando ipsi collegio duos vel tres candidatos ex quibus *necessario* facienda est electio. Hic metus vel dolus revera non habetur, vel certe non gravis habetur, et tamen illa coarctatio ita libertatem impedit ut electio vi talis praesentationis *cum necessitate* eligendi inter eos facta, nulla dicenda sit ⁴. Attamen huiusmodi coarctatio libertatis toti collegio facta non redderet invalidam electionem si eligentibus *necessitas* eligendi inter candidatos a Superiore, R. Pontifice inferiore, propositos non induceretur, item si illa necessitas eligendi inter determinatas personas, e. g., ex conventu N. N. oriretur ex iure communi vel iure speciali, itemque si per accidens illa coarctatio haberetur, quia duo sunt tantummodo personae quae iure passivo electionis gaudeant. Quodsi ius statuatur electum ex determinata classe personarum sumendum esse et in illa classe nullus idoneus habeatur, designatio personae extra illam classem personarum facienda est per *postulationem* ⁵.

¹ Maroto, *l. c.*, 656; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 438; cfr. supra pag. praec. nota 8.

² Cfr. supra.

³ Cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 216; Chelodi, *l. c.*, 139, pag. 220, nota 5 ubi aliam etiam affert interpretationem.

⁴ Cfr. Sigismundus a Bononia, *l. c.*, dub. 50, n. 3-5; Maroto, qui *l. c.*, 656, nullitatem huius electionis explicare conatur vi metus, qui adesse non videtur. At quaestio est de verbis et solum in theoria dissentimus; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 439.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, 656; quae omnia valent solum si metus, dolus vel alia quaevis causa coarctans libertatem non fiant a laicis, si enim hoc fiat, verificatur casus c. 166 quo severiores sanctiones decernuntur. Cfr. supra ubi tamen notamus ad nullitatem electionis requiri influxum in maiorem saltem eligentium partem ut electio nulla prorsus

2° *Si non est secretum* ¹.

3° *Si non est certum*. - Incertum est suffragium quod nescitur certo modo pro qua persona datum sit.

Tale esset suffragium datum schedula alba; vel cuius scriptura legi non possit; vel datum *illi quem ceteri elegerint*; vel datum Petro, si plures inter eligibiles sint qui hoc nomine vocentur, vel datum *illi quem elegerit Titius* etc.².

Si votum sit incertum poterit is qui illud tulit vocari ut illud explicet aut novum suffragium ferat ³.

4° *Si sit conditionatum* ⁴. - Non quaelibet conditionis appositio nullum suffragium reddit, sed solum conditio proprie dicta sive suspensiva sive resolutiva a futuro et incerto eventu pendens; nihil vero refert an casualis, mixta aut potestativa sit ⁵.

Quod dicimus de conditione etiam de *modo* suffragio adiecto intelligendum est. Ad hoc autem ut conditio suffragio adiecta illud irritet, requiritur ut in ipso suffragio adiiciatur scripto vel viva voce, si proferatur suffragium viva voce; etenim si adiecta sit ante vel post latum suffragium, ut non adiecta consideratur ⁶. Conditiones ipsi electioni intrinsecae quae necessario insunt ipsi suffragio ex se, si expresse apponantur, certe non irritant suffragium; ita, e. g., eligo Caium si dignus est, si acceptare velit, etc. ⁷.

5° *Si sit indeterminatum*. - Indeterminatum est suffragium quod duo vel plura candidatorum nomina contineat sive disiunctive, sive copulative, e. g., eligo Caium et Titium, nisi de provisione ad duo officia unico actu facienda agatur; vel quod nutantem de-

sit. Indebitus seu iniustus influxus membrorum collegii seniorum in membra iuniora ad determinatas personas eligendas subornatio mala esse potest et inducere etiam potest scrutatores ad suffragia viillius influxus data relicienda, at talis quae ipsa suffragia ipso iure nulla reddat non videtur. Augustine, *l. c.*, II, 133.

¹ C. 169, § 1, n. 2; de nullitate suffragii non secreti et de nullitate electionis inde forte proveniente fuse supra iam loquuti sumus; cfr. supra n. 235, 1, a.

Chelodi, *l. c.*, 139, b, docet nullum esse suffragium scheda prolatum nomine eligentis subscripto, id tamen ex supradictis verum non est; tale enim suffragium non cessat per hoc esse secretum.

² Cfr. Maroto, 634, III; Augustine, *l. c.* II, 133-134; Wernz-Vidal, *l. c.* II, 254, 3; Toso, *l. c.*, II, 137-138; Santamaria, *l. c.*, I, 218.

³ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, n. 290 sq. idque quod Reiffenstuel affirmat cum communi doctrina, videtur applicandum omnibus casibus in quibus scrutatores suffragium aliquod nullum repererint, dummodo poena privationis vocis activae non sit ipso iure lata in eos qui ita suffragati sunt.

⁴ C. 169, § 1, n. 2 et § 3.

⁵ Cfr. D'Annibale, *Summula Theologiae moralis* ⁴, n. I, 41-42.

⁶ C. 169, § 2.

⁷ Cfr. Maroto, *l. c.*, 624, IV; attamen etiam in hoc casu videtur suffragium nullum declarari posse et mutari ab electore ante scrutinii publicationem, si id collegio, scrutatoribus et praesidi visum fuerit. Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, 190 sq.

notat eligentis voluntatem, e. g., eligere vellem Caium si dignus esset ¹.

6° *Sibimet ab eligente collatum* ². - Quia id sapit nimiam ambitionem et superbiam.

Casus verificandi, utrum quis sibi suffragium dederit, esset si quis eligeretur cum unico suffragio vel etiam cum dimidio suffragio, maioriata absoluta in primo vel altero scrutinio, vel maioriata relativa in tertio scrutinio et tunc electus dicitur eligi *cum inclusiva*, et si ipse in casu sibi suum suffragium dedisset electio nulla esset vel saltem ipse non esset electus, e. g., si 9 sint eligentes et ipse in primo scrutinio 5 suffragia habuerit, electio habetur dummodo unum ex his suffragiis ipse sibi non dederit. Ad id verificandum necesse est electi schedam aperire, quod facere tenentur scrutatores ab electo postulando quodnam signum suae schedae apposerit ³.

7° *Si sit simoniacum*. - Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi pro pretio temporali rem intrinsece spiritualem, vel temporalem spirituali rei adnexam - et tunc simonia iuris divini vocatur: vel etiam emendi vel vendendi res spirituales cum spirituali et temporalem cum temporali, vel spirituali adnexam cum spirituali adnexa prohibita ab Ecclesia ob motivum religionis ⁴.

Ad constituendum delictum simoniae (Codex revera non dicit ad delictum simoniae sed ad simoniam simpliciter, et id ita communius interpretati sunt Codicis interpretes) non requiritur contractus adimpletio ex alterutra vel utraque parte (simonia conventionalis mixta et realis) sed sufficit contractus ex utraque parte certe initus, at etiam implicite et tacite ⁵. Simonia confidentialis quae committi dicebatur, *per accessum, per ingressum, per regressum* non videtur amplius prohiberi, nec enim erat amplius practici momenti ⁶. Pactum tamen ex utraque parte ad delictum simoniae commitendum requiritur; quamobrem si eligens animum quidem simoniacum can-

¹ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 254, 5°; Maroto, *l. c.*, 624, V; Toso, *l. c.*, II, 138; Blat, *l. c.*, II, 112; Chelodi, *l. c.*, 139; Santamaria, *l. c.*, I, 218; Augustine, *l. c.*, 134 docet *incertum* et *indeterminatum* fere idem significare.

² C. 170.

Fieri potest ut quis schedulam albam mittendo in urnam sibimetipsi seu sui electioni indirecte faveat, quia, e. g., duo sunt tantummodo qui voce passiva gaudeant. In casu dans suffragium nullum, seu schedam albam, peccare poterit, at valor electionis in dubium vocari nequit. (Cfr. *Commentarium pro religiosis*, 1923, IV, pag. 147-148).

³ Id iam ante Codicem fiebat apud Capuccinos, nunc autem in qualibet canonica electione faciendum est. (Maroto, *l. c.*, 645; cfr. *Caeremoniale romano-seraphicum*, a S. R. C. approb., n. 1641; *Rituale romano-seraphicum*, a. 1914 a S. R. C. approb., pag. 107). Si tamen id non fiat electio non inde invalidari videtur, nisi aliunde certo constet, e. g., ex electi confessione vel ex aliis certis indiciis ipsum sibi suffragium dedisse, nemo enim malus praesumitur, et omne factum praesumitur recte factum.

⁴ C. 727, § 1-2.

⁵ C. 728.

⁶ Cfr. Caviglioli, *De censuris latae sententiae quae in Codice i. c., continentur*, n. 147.

didato manifestet, is vero contradicat vel forte etiam fecte consentiat, delictum simoniae non habetur, nec poenae incurruntur quae factum simoniacum punire natae sunt ¹. Idemque dicendum videtur si eligens pactum candidato proponat, candidatus vero externe contradicat, licet interne pacto assentiatur ². Suffragium variis modis simonia affici potest: si detur temporale ad suffragium sibi vel amico procurandum; si Titius det Caio suffragium eo pacto etiam tacite emisso ³, ut Caius electus Titio vel amicis eius remunerationem faciat ⁴. Si detur temporale ad impediendam electionem idonei; si detur temporale ad avertendam contradictionem quam quis inidoneo facere paratus esset; non item si temporale detur ad iniustam ab idoneo contradictionem avertendam ⁵; si ad obtinendum sibi vel amico suffragium aliquod temporale bonum promittitur etc. ⁶.

Codex c. 729 in principio, statuit, si simonia committatur circa beneficia, officia, dignitates, subsequentem provisionem omni vi carere, licet simonia a tertia persona commissa fuerit, etiam in scio proviso, dummodo hoc non fiat in fraudem eiusdem provisi aut eo contradicente.

Ex hoc canone certo dicenda est nulla electio quae simoniace facta est. At, quandonam electio dicenda est simoniace facta? Id certo verificari videtur in casu quo simonia commissa sit a maiori parte collegii eligentium, quia tunc revera electio facta est simoniace, maior enim pars collegii ad se minorem partem trahit et actus maioris partis collegio imputatur ⁷.

Idem affirmandum videtur in casu quo unum vel duo tantum sint suffragia simoniace data, at sciente nec contradicente collegio eligentium; talis enim electio vere simoniaca simpliciter vocari potest et proinde invalida, quia suo silentio delicto eligentis simoniace maior electorum pars consentire videtur.

Item invalida videtur electio si simonia ab electo committatur sive pauca sive multa suffragia emit, in casu quo suffragia empti in eius electionem revera influxerint; etenim tunc electio dici potest simpliciter simoniaca et proinde nulla.

Nulla pariter erit electio si unus vel alter simoniam commiserit, etiam in scio, at non contradicente, electo, si suffragia simoniaca causa fuerint cur ille non alius electus sit, dummodo tamen suffragium in fraudem eius datum non sit.

¹ Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, n. 93.

² In electione R. Pontificis simonia nunquam de iure vigente afficere potest validitatem electionis; cfr. « *Vacante Sede* » n. 29, ius vero vetus apud Wernz, *l. c.*, II, 580. De simonia cfr. insuper Piat, *l. c.*, I, pag. 531-536; Reiffenstuel, *l. c.*, V, 3, n. 134 sq.

³ C. 728.

⁴ In hoc casu si remuneratio esset aliquod ecclesiasticum officium, quia habetur commutatio de spirituali cum spirituali non haberetur nisi simonia iuris ecclesiastici quae cum non sit expresse iure prohibita delictum constituere non videtur cfr. c. 727, § 2.

⁵ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, V, 309 sq.

⁶ Cfr. Maroto, *l. c.*, 658.

⁷ Attamen si minor pars contra eos protestata sit et agatur de delicto notorio suffragia minoris partis suo valore non destituerentur et electio esset considerata valida computando solummodo vota eligentium sine simonia; simoniaci vero essent in casu considerandi ut nolentes frui iure eligendi et poenam privationis contraherent. (Cfr. c. 2392, n. 2 et c. 167, § 1, n. 5, et § 2).

Si vero in quadam electione duo vel etiam plura, sed infra maiorem partem eligentium, suffragia simoniaca data sint, electio non videtur simoniace facta, dummodo delictum non sit notorium aut sententia contra simoniacos in ipso actu electionis non feratur.

Suffragia vero simoniace hoc modo lata, non certo constare videtur utrum valida sint necne. Codex c. 729 statuit nullum esse pactum simoniacum et subsequenter i. e., ob simoniam factam seu factam consequenter ad simoniam, electionem, at de suffragiis singulis simoniace datis nihil dicit. Canone 2392, n. 2 perpetrantes delictum ¹ in officiis privantur ipso facto in perpetuum iure eligendi, ex quo forte deduci potest suffragium simoniacum esse nullum ².

8° *Si latum sit ab eo qui caret iure eligendi*; - de quo iam supra loquuti sumus ³.

Scrutatione igitur et publicatione scrutinii facta, si quis ex candidatis numerum suffragiorum sufficientem ⁴ retulerit, is, iam ante sollemnem publicationem ⁵ electus legitime habendus est. Proclamatio quae postea a praeside facienda est ⁶ non est ad valorem necessaria.

239. — V. Schedarum combustio. - Schedae suffragiorum statim, peracto unoquoque scrutinio, vel post sessionem, si in eadem sessione habeantur plura scrutinia, comburantur.

Omnia electionis acta ab eo qui actuarii seu secretarii munere fungitur accurate describenda sunt, et saltem ab eodem actuario, praeside ac scrutatoribus subscripta, in collegii tabulario diligenter asservanda ⁷.

Haec tamen omnia non pertinent ad valorem electionis. Si actuarius non adhibeatur, eius munere fungatur alter ex scrutatoribus.

¹ Pighi, Cerato, *Censurae vigentes*, (1918), pag. 134-137; cum Cavigioli, *De censuris latae sententiae quae in Codice iuris canonici continentur*, Torino, 1919, n. 147-152 docent poenas incurrere solum ob simoniam realem; contra aliorum auctorum opinionem qui tenent a Codice puniri non solum simoniam realem, sed et conventionalem puram quae in pacto implicito aut tacito sufficienter continetur. Cfr. Sole, *De delictis et poenis*, n. 457, pag. 397-401; Noldin-Schönegger, *De censuris* ¹⁵, n. 84; Eichmann, *Das Strafrecht des Codex iuris Canonici*, § 80 et § 100; Chelodi, *Ius poenale*, n. 93 et 104; Augustine, *l. c.*, VIII (1922), p. 492; Cappello, *De censuris iuxta Codicem iuris canonici*, 1919, n. 122.

² Cfr. tamen c. 2232, § 1 ex quo videtur suffragium simoniacum valore non destitui nisi delictum simoniae notorium sit aut sententia declaratoria delicti data sit; etenim delinquens, licet poena teneatur statim a commisso delicto in utroque foro, excusatur tamen a poena servanda.

³ Cfr. cc. 163-167 et supra n. 230-231.

⁴ C. 101, § 1, n. 1.

⁵ C. 174.

⁶ C. 174.

⁷ C. 171, § 4-5.

III. — *Forma Compromissi.*

240. — I. Notio. - Electio in forma compromissi tunc fieri dicitur cum electores unanimi, expresso et scripto consensu in unam vel plures idoneas personas sive de gremio collegii sive extraneas ius eligendi pro ea vice transferunt, qui nomine omnium ex recepta facultate eligant ¹.

Compromissum potest esse *absolutum* aut *limitatum*; prout a collegio aliqua conditio a compromissariis servanda apponitur vel non ².

241. — II. Quandonam liceat hac forma uti. - Forma compromissi in omnibus electionibus canonicis adhiberi potest eodem iure ac forma scrutinii, nisi aliud iure sive communi, sive statutorio aut particulari caveatur ³.

Ad *valorem* autem et *liceitatem* huiusmodi electionis requiritur *expressus, liber, unanims consensus scriptus*; agitur enim de amissione iuris quod amittere velle nemo praesumitur nisi id expresse declaret, quamobrem silentium non sufficit.

Consensus ne concipi quidem potest nisi liber sit; et dein cum agatur de iure, quod omnibus eligentibus ut singulis pertinet, ⁴ omnium singulorumque approbatio necessaria est ⁵. Non necessario tamen hic consensus secreto dandus est aut aliqua determinata forma nec etiam requiritur ut ab electoribus in loco electionis congregatis detur, sed vel per epistolam vel alio etiam modo dari poterit nisi aliud expresso iure sive communi sive speciali statuatur ⁶. Scriptura ad valorem compromissi non requiritur ⁷.

Unanims ⁸ consensus requiritur pro praeferenda formae scrutinii forma compromissi, at non pro determinandis aliis formalitatibus quibus ad electionem hac forma procedendum est, e. g., non ad designandas personas

¹ C. 172, § 1.

² C. 172, § 3.

³ C. 172, § 1; cfr. e. g., c. 506, ubi de electione monialium; Biederlack-Führich, *De iure religiosorum*, n. 30. Etiam hoc loco Santamaria, *l. c.*, I, 222, ius a S. Sede approbatum requirit.

⁴ C. 101, § 1, n. 2.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, 639.

⁶ Cfr. e. g., Const. «*Vacante Sede*», n. 56.

⁷ Maroto, *l. c.*, 660, V, B, a; aliter Santamaria, *l. c.*, I, 222. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 423, requirit ut secreto detur, quod Codex non requirit.

⁸ Fieri potest ut iure speciali forma determinata electionis praecepta sit, e. g., forma compromissi limitati mixti — et tunc consensus unanimis ab ipso iure suppletur, nec a collegio eligentium est iterum requirendus. Immo potest esse in hoc casu forma compromissi ita necessario adhibenda ut alia adhiberi non possit. (Cfr. *Commentarium pro religiosis*, IV, 1923, pag. 47-50; cfr. etiam Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, n. 72 sq.; exclusio tamen formae compromissi est probanda).

compromissariorum, nec ad determinandum quot sint deputandi, vel quas conditiones ipsi servare debeant; ad haec enim sufficit ut regulae generales de actibus collegialibus personae moralis serventur ¹, nisi aliud expresso iure statuatur ².

Electores autem quorum unanimis consensus requiritur ad compromittendum sunt electores qui praesentes sunt die ad electionem destinata ³.

242. — III. Quinam, quot, et quomodo eligendi compromissarii. - 1° Compromissarii esse possunt quaelibet idoneae personae ⁴. Idoneitas ex c. 167 et 166 dimetienda est ⁵.

Si agatur de collegio clericali, compromissarii debent insuper esse sacerdotes, secus invalida est electio ⁶. Collegium *clericale* hic sensu stricto intelligendum est, quatenus clerici collegium constituentes ad hierarchiam Ordinis vel iurisdictionis pertinent. Clericale non est collegium religiosorum religionis laicalis, nec a fortiori collegium confraternitatum, licet forte, in hoc altero casu, maior confratrum seu sodalium numerus sint sacerdotes. Non excluduntur ab officio compromissarii personae collegio extraneae ⁷. Si unus alterve inidoneus compromissarius eligatur utrum electio ab ipso facta valida agnoscenda sit necne iudicandum est eodem prorsus modo ac de electione per scrutinium diximus; seu, videndum est utrum suffragium inhabilium compromissariorum electionem causaverit an non; in hoc altero casu de electionis validitate dubitari non posse videtur ⁸.

2° *Numerus compromissariorum* iure communi non determinatur; etiam unica persona esse potest ⁹.

Determinatio haec facienda est a collegio actu collegiali, non necessario secreto ad normam c. 101, § 1, n. 1. Decet tamen ad lites et discordias evitandas ut numero dispari constituentur compromissarii ¹⁰.

3° *Modus designandi compromissarios* iure communi non determinatur.

Consensus unanimis qui requiritur in seligenda forma compromissi prae forma scrutinii non requiritur in designandis ipsis compromissariis;

¹ C. 101, § 1, n. 1.

² Cfr. e. g., Const. « *Vacante Sede* », n. 56 ubi unanimitas et concordia videtur requiri etiam ad designationem personarum quae compromissariorum munere fungi debent; cfr. Maroto, *l. c.*, 639.

³ Cfr. c. 163; Santamaria, *l. c.* I, 222-223.

⁴ C. 172, § 1.

⁵ Cfr. supra ubi de his canonibus actum est, n. 230-231.

⁶ C. 172, § 2.

⁷ C. 172, § 1, aliter ac in c. 165; et in Constit. « *Vacante Sede* », n. 56.

⁸ Paulo aliter Maroto, *l. c.*, 660, IV, B, b, et V, B, b, ubi affirmat generatim non officere valori electionis compromissariorum inidoneitatem dummodo maior pars idonei sint.

⁹ C. 172, § 4.

¹⁰ In electione R. P. tres, vel quinque, vel septem, non maiori vel minori numero constituendi sunt; cfr. « *Vacante Sede* », n. 56.

qui proinde actu collegiali designantur ¹. Nec etiam necessaria est in hac designatione facienda praesentia eligentium in loco adunationis collegii, sed per litteras aut alio quovis legitimo modo fieri potest, nisi aliud ex iure speciali fieri praecipitur ².

243. — IV. Servanda a compromissariis. - 1° Compromissarii conditiones compromisso appositae, dummodo contra ius commune non sint, observare debent pro validitate electionis; si compromissum absolutum sit, compromissariis ius commune circa electiones servandum est. Conditiones compromisso appositae quae contra ius commune sint, pro non adiectis habeantur ³.

Conditiones *praeter* aut *secundum ius* apponi possunt ab eligentibus compromisso; cum tales conditiones limitent potestatem compromissarii concessam a collegio, iam clare intelligitur ipsos invalide agere si, praeter eas, potestatem sibi usurpent. Conditiones *secundum ius* sunt quae aliquid quod iure statutum est magis determinant pro praxi, e. g., ut suffragium feratis in aula ubi ordinario habentur congregationes ad electiones faciendas; ut suffragia feratis secreto et per schedas scriptas etc. *Praeter ius* si aliquid per ipsas praecipitur quod nec iure communi nec iure particulari necessarium esset, e. g., ut eligatis aliquem de collegio eligentium; ut eligatis intra duas horas aut duos dies; ut eligatis unanimi consensu vel duabus tertiis partibus etc. Hoc sane heic animadvertendum est, has conditiones, licet accidentaliter respiciant in ordinaria electione, ex eo quod compromisso ut conditiones appositae sunt, substantiales evadere et valorem electionis afficere.

Conditiones *contra ius commune*, quae non sunt attendendae, sunt quae alicui Canonum praescripto directe opponantur; tales essent, e. g., ut eligere quem mavultis possitis, licet indignum ⁴; ut electio valeat licet quis vestrum sibi votum dederit ⁵; ut eligere possitis etiam post trimestre utile ⁶.

Ius commune quod servare tenentur compromissarii, si compromissum absolutum est, continetur, cc. 160-174; e. g. quod laici non sese immisceant contra canonicam libertatem, quod suffragia secreto, libere etc. ferantur; iis exceptis quae ad determinatam formam scrutinii ex natura rei exclusive referuntur, e. g., quod scrutatores eligantur, quod per ipsos fiat suffragiorum inquisitio etc. etc. ⁷.

2° Si ab electoribus in unam tantum compromissum fuerit personam, haec nequit seipsam eligere; si plures designati fuerint com-

¹ C. 101, § 1, n. 1.

² Cfr. Const. « *Vacante Sede* », n. 56; Maroto, l. c., 639; Reiffenstuel, l. c., n. 72.

³ C. 172, § 3.

⁴ C. 153.

⁵ C. 170 et 172, § 4.

⁶ C. 161; Augustine, l. c., II, 141.

⁷ Cfr. Maroto, l. c. 641.

promissarii, nemo ex iis proprio consensu potest accedere reliquis ipsum eligentibus ut electionem sui compleat ¹.

Talis restrictio facta est conformiter ad ius c. 170 statutum; in altera parte huius paragraphi ius vetus reformatum est ².

Adhuc tamen valere videtur electio per compromissum facta, in qua compromissarius indirecte ad sui electionem concurrit, dando schedulam albam ³.

244. — V. Cessatio compromissi. - 1° Cessat ordinario compromissum cessatione naturali per electionem legitime à compromissariis factam atque ab uno compromissario promulgatam; quam acceptare debent electores dummodo de idoneo sit et conditiones appositae compromisso servatae fuerint ⁴.

2° Cessat item compromissum et ius eligendi ad collegium redit:

a) *Revocatione*, a collegio actu collegiali ⁵ facta, non necessario unanimi consensu, dummodo momento intimatae revocationis res sit adhuc integra ⁶.

Res integra dicitur si compromissarii nondum in locum electionis convenerunt ad electionem faciendam; nec censentur adhuc convenisse, si de facto in locum non sunt adhuc praesentes, licet convocatio iam facta sit, aut etiam Missa de Spiritu Sancto dicta ⁷.

Si vero res non sit integra collegium revocare amplius nequit, licet unanimi consensu hoc voluerit.

b) *Non secuta aut non servata aliqua conditione* compromisso apposita ⁸.

Si conditio suspensiva adiecta sit compromisso, e. g., compromittimus si intra duos dies praeses collegii non venerit, aut si intra triduum electionem non perficimus; adveniente post duos dies praeside aut electione intra triduum facta a collegio, compromissum effectum nullum sortitur.

Si compromisso conditio aliqua resolutive aut terminus seu dies appositus sit, e. g., dummodo eligatis intra duos dies, vel, dummodo intra quattuor dies unanimi consensu electum designetis; et de facto intra duos dies electio non sit facta; aut intra quattuor dies unanimitas consensus obtentus non fuerit, cessat hoc modo compromissum.

¹ C. 172, § 4.

² Cfr. c. 33, X, 1, 6. At etiam de iure vigente compromissarii non prohibentur eligere compromissarium; Santamaria, *l. c.*, I, 223.

³ Cfr. *Commentarium pro religiosis*, IV, (1923), pag. 147-148.

⁴ C. 21, 1, 6 in 6°; Wernz-Vidal, *l. c.*, 261; Reiffenstuel, *l. c.*, 85; Maroto, *l. c.*, 643.

⁵ Ad normam c. 101, § 1, n. 1; Santamaria, *l. c.*, I, 223.

⁶ C. 173, § 1.

⁷ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 79-84; c. 30, X, 1, 6.

⁸ C. 173, n. 2.

c) Cessat compromissum *electione a compromissariis completa* ¹. Quod ante omnia verum est si electio fuerit valida atque effectum consecuta, at in hoc casu collegium ius nullum amplius acquirit.

Si electio fuerit valida, at effectum non consecuta, quia, e. g., confirmatio data non est, aut consensus electi defuit, ius eligendi electione a compromissariis facta ad collegium, non ad compromissarios revertitur, hi enim unica electione, etiam invalida, munere suo functi sunt, nisi forte aliud in compromisso expresse statutum sit, quia tunc compromissum duplex veluti habendum est.

Immo in his casibus, cum Superior confirmationem denegavit, aut electus non acceptavit, licet tempus utile ad electionem iam transierit, conceditur electoribus alius mensis ad novam electionem faciendam ².

Si electio a compromissariis facta, quavis ex causa invalida fuerit, ius eligendi revertitur ad collegium, dummodo tempus utile ad electionem nondum transactum sit ³.

245. — Scholion. - De scrutinio mixto. - Compromissum ita a collegio electorum limitari potest ut de scrutinio simul participet; et duae formae, compromissum et scrutinium simul concurrant ad tertiam quamdam formam constituendam quam *compromissum mixtum* seu *scrutinium mixtum* vocant. Electores eligunt *compromissarios scrutatores* quibus munus committitur faciendi canonicam electionem nomine totius collegii eamque proclamandi, praevia inquisitione, sicut in forma scrutinii, et suffragiorum enumeratione, eorumque scrutatione ⁴ necnon scrutinii publicatione ⁵ nomine proprio, non nomine collegii, ⁶ ab uno compromissario facta.

¹ C. 172, n. 3.

² C. 176, § 1; Maroto, *l. c.*, 644, 3°; Chelodi, 139: qui tamen mensem concedit solummodo pro casu electionis non acceptatae.

³ C. 161. Quodsi invaliditas oriatur ex indignitate electi a compromissariis, certo compromissarii ipsi iure eligendi privantur (c. 2391, § 1), ius tamen, etiam in hoc casu, non adimitur collegio ad novam electionem procedendi, poenam enim fert Codex in eligentes indignum, at revera collegium non eligit in casu. Excipiunt auctores (Maroto, *l. c.*, 644, 2°, c; Chelodi, *Ius de personis*, 139, pag. 222, nota 3), casum quo collegium unanimi consensu electionem non idonei a compromissariis factam ratam *scienter* habuerit, quo casu et ipsum collegium pro ea vice iure eligendi privatur. Si tamen huic electioni vel unus de collegio dissenserit, ipse ius eligendi retinet (c. 37, 1, 6 in 6; cfr. etiam Toso, *l. c.*, 145 ubi distinctionem insinuat inter inidoneum et indignum). Augustine, *l. c.* II, 142, n. 81, affirmat ex iure vigente a Codice emollito nec tunc devolvi ad Superiorem electionem, cum tempus ad faciendam electionem praetergressum sit ob compromissariorum negligentiam.

⁴ Ad normam c. 101, § 1, n. 1 regulariter facta.

⁵ Ad normam c. 172.

⁶ Aliter ac in c. 174.

Haec methodus certo adhiberi poterat ante Codicem ¹. Eadem et post Codicem ² servari posse videtur, etenim collegium electorum, quod forma uti velit compromissi, compromisso quaslibet condiciones apponere potest ad valorem servandas, quas ipsum voluerit, dummodo non sint contra ius commune; at certe contra ius commune non est conditio ut compromissarii in electione utantur forma scrutinii. Immo ante Codicem iuxta plures auctores haec formula compromissi unice adhiberi poterat a regularibus, quia scrutinium *secretum*, regularibus obligatorium, etiam in compromisso servabat, quod id non verificari dicerent in scrutinio ordinario et absoluto. Haec de liceitate scrutinii mixti formae ³.

Admissa autem liceitate huius formae, videndum quid in ea servandum sit ad liceitatem, quid ad valorem. Ea omnia servanda sunt, ut videtur, quae in utraque forma compromissi et scrutinii requiruntur dummodo cum hac forma convenire possint. Id ex praxi qua huiusmodi forma adhibetur primo probari potest; talis enim praxis omnia quae propria sunt formae scrutinii huic formae applicavit ⁴.

Id etiam ex notione compromissi mixti hoc modo seu ex ipsa huius formae notione deducitur, etenim compromissum mixtum non est nisi compromissum limitatum, hac conditione ut compromissarii in eligendo formam servare teneantur scrutinii; at ex c. 172, § 3 compromissarii conditiones appositae servare tenentur ad valorem electionis ab ipsis factae; evidens ergo est formam scrutinii in casu ad valorem adhibendam esse.

Servanda praeterea sunt quae ad compromissi essentiam pertinent ⁵.

Videntur igitur in hac forma ea omnia servanda esse quae, de iure vigenti, servanda sunt in forma scrutinii et etiam in forma compromissi, iis exceptis quae huic formae repugnant aut quae ex praxi et doctrina ⁶ iamdiu exclusa sunt, ut, e. g., scrutatoris munere ipsi compromissarii fungantur,

¹ Cc. 32, X, 16, 23 et 29, 1, 6 in 6°.

² Vi c. 172, § 3.

³ Cfr. etiam *Commentarium pro religiosis*, IV, 1923, pag. 47-49; Maroto, *l. c.*, 638, 3°; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 6, n. 74: «Continetur (haec forma) sub forma compromissi ... quod... subdividitur in absolutum et limitatum».

⁴ Cfr., e. g., libros manuales ubi haec forma minute describitur; «*De sacris ritibus iuxta romanam regulam*» ad usum frat. Capuc. a. 1626, pag. 468: itemque modernos; *Rituale romano-seraphicum* et *Caeremoniale romano-seraphicum* ad usum Cap.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, 75-76, excipit quaedam quae huic formae essentialia non dicit licet essentialia sint alterutri formae compromissi aut scrutinii: ita docet ad hanc formam compromissi adoptandam non requiri unanimem (cfr. etiam P. Sigismundus a Bononia, *l. c.*, dub. XX, n. 4) electorum consensum (c. 172, § 1), sed sufficere maioritatem ad normam can. 101, § 1, n. 1; quia, ait eminens canonista, cum in hac forma iura singulorum electorum intacta manent non est casus applicandi principium; quod omnes, uti singulos, tangit ab omnibus probari debet (c. 101, § 1, n. 2). Item Reiffenstuel docet in hac forma unicum adhiberi posse scrutatorem qui est simul compromissarius, et generali formula affirmat in hac formula faciliorem esse electionem quia non tot quot in aliis sunt substantialia observanda. Quae certe vera esse poterant, si prae oculis haberentur quae ante Codicem ius necessaria ad valorem requirebat in electione per scrutinium; cum tamen in Codice multae ex illis formalitatibus substantialibus ablatae sint aut saltem reductae ad sollemnitates accidentales iam non totam vim suam retinere videntur verba Reiffenstuel; cfr. e. g., sollemnitates requisitas ante Codicem in forma simplicis scrutinii apud Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Electio*, I, n. 23.

⁶ Cfr. notam praecedentem.

electionis proclamationem unus ex compromissariis nomine aliorum, non collegii faciet, etc.

Haec doctrina nova non est, et iam antiquitus admissa et in praxim semper deducta¹.

IV. — *Conclusio electionis.*

246. — I. Ipsa electionis conclusio. - Sive per scrutinium, sive per compromissum processum est in electione, electio concludi dicenda est, ita ut electorum collegium aut compromissarii amplius mutare consilium nequeant, nisi error irrepsisse postea detegatur² et probetur, statim ac constat aliquem maioritatem necessariam³ obtinuisse.

Si electio fiat per scrutinium de hoc constabit in ipsa scrutinii publicatione a scrutatoribus post suffragiorum scrutationem facienda, proindeque si ex illa appareat aliquem maioritatem necessariam retulisse iam in sua essentia completa erit electio.

In forma compromissi idem verificatur a momento quo compromissarii, servatis conditionibus compromisso a collegio apposis, in personam determinatam aliquo signo externo consenserint. Possunt tamen compromissarii praedeterminare quod electio perfecta et valida non sit ab ipsis considerata quousque a primo compromissario proclametur aut quousque singuli suum consensum scripto manifestaverint etc.

247. — II. Actorum electionis redactio. - Completa vero, modo supradicto electione, qualibet forma ipsa facta fuerit⁴ is qui

¹ Videri potest Wagnereck, *Commentarius exegeticus SS. canonum*, in c. *Quia propter*, *De elect.*, in 6° ubi ad verba: *Aliquibus viris idoneis* haec habet: «Potestatem eligendi posse compromissariis vel tribui absolute ita ut quemcumque idoneum, licet non sit de gremio ecclesiae, prout bonum illius requirit eligere aut postulare possint, ut in c. *Cum in iure* supra: vel limitate et cum conditione aut restrictione, ut v. g., unus eligatur, qui non sit ex Capitulo vel ex compromissariis, quas restrictiones ponit Laymann, q. 85. Vel denique ut teneantur *secreto scrutari vota omnium et illum* eligere in quem consenserit maior et sanior pars Capituli, ut in c. *Cum dilectus* supra, de qua decretali cum esset dubitatum, an non esset revocata per hoc c. *Quia propter* declarat Bonifac. c. *Cum expediat* in 6, non esse abrogatum, immo posse in ipsis electionibus, ut prius procedi *per eandem videl. compromissi formam* in qua simul proceditur *per formam* scrutinii, ut observat Panormit. Ideoque solet appellari *scrutinium mixtum*, et pro quarta forma electionis assignari. Etsi mihi quidem *vix essentialiter videtur differre a forma scrutinii absolute sumpta*, cum praesertim eiusmodi compromissarii debeant *servare substantialia*, h. c., et non differant a scrutatoribus, nisi nomine et aliqua maiori specie auctoritatis. Cfr. Wagnereck, l. c., Dillingae, 1672, pag. 82, col. 2; Chelodi, l. c., p. 392, nota 4.

² Si publicato scrutinio, reperiatur electum fuisse ineligibilem ex defectu qualitatis necessariae vel ex delicto etc. electores possunt ad novum scrutinium redire immo ad id tenentur, alioquin ea vice iure eligendi privati erunt (cfr. cc. 178; 2391, § 1; Reiffenstuel, l. c., 298, 299).

³ Vi c. 101, § 1, n. 1, aut vi iuris particularis vel etiam communis specialem maiorem requirentis (cfr. cc. c. 174, 321, 329, § 3; 433, § 2; Constit. «*Vacante Sede*» n. 75-78).

⁴ Codex hoc praecipit solum fieri pro electione in forma scrutinii (cfr. c. 171, § 5), at ex analogia idem affirmandum est de electione per compromissum.

actuarii ¹ munere fungitur accurate acta describere debet ut in archivo asserventur et, si opus fuerit, ad Superiorem confirmantem mittantur. Acta subscribi debent, si electio facta sit in forma scrutinii a scrutatoribus, ab actuario et a Praeside; si adhibita est forma compromissi eam subscribant saltem compromissarii et praeses collegii ².

248. — III. Decretum electionis. - Acta electionis in scripto redacta coram collegio, si processum sit per scrutinium aut si collegium adunatum sit, vel saltem coram compromissariis, a praeside collegii publice legenda sunt ³.

Codex statuit hanc proclamationem factae electionis a praeside faciendam esse; certe tamen praeses excusari poterit ab ea facienda si ipse sit electus, vel etiam probabiliter, si alia vigeat in collegio consuetudo vel statutum particulare, ut, e. g., si proclamatio fiat a scrutatoribus vel a compromissariis. Si praeses non adsit facienda est ab eo qui eius vices supplet. Vocatur haec proclamatio *electio sollemnis* aut *decretum electionis*, quod tamen certe non requiritur ad valorem electionis. Post *decretum* electionis fieri etiam solet publicatio electionis coram populo vel universa domo religiosa quae *publicatio electionis* vocatur; nec istam certo ad essentiam electionis pertinere in comperto est.

§ 6. — *Intimatio, renuntiatio, acceptatio et confirmatio electionis.*

249. — I. Intimatio. - Facta electionis proclamatione, electo *illico* intimanda ⁴ est ipsa electio ad explorandum utrum consentiat necne ⁵.

¹ Actuarius, ut patet, clericus esse debet, vel si de religione laicali aut feminili agitur religiosus vel religiosa, — si tamen etiam in electione religionis clericalis aut quavis alia laicus adhibeatur, electio ex hoc invalida non videtur, nisi id ad impediendam canonicam libertatem saecularis potestas praeceperit servari (c. 176; P. Sigismundus a Bononia, *l. c.*, dub. XL, n. 11-13).

² Cfr. c. 171, § 5.

³ C. 174.

⁴ Blat, *l. c.*, II, pag. 115, docet hoc de intimanda electione praeceptum non applicandum esse religiosis si de officiis suae religionis agatur, idque probare nititur ex c. 27, 1, 6, in 6; at in illo capite sermo est de necessitate consensus Superioris ad acceptanda officia extra ordinem aut extra domum ipsam religiosam, minime vero de Superiore suppleto consensum religiosi electi ad officium forte in domo, Provincia vel religione exercendum. De hac re obligatio pro religiosis *ex iure communi* probari nequit; immo contrarium ex hoc c. probatur; canon enim iste 175 generalis est et etiam in electionibus religiosorum servandum; cfr. Augustine, *l. c.*, pag. 144-145 ubi expresse affirmat ius religiosi renuntiandi electioni sui; idemque affirmat Vermeersch, *Periodica de re canonica et morali*, XI, (1922-1923), pag. (153).

⁵ C. 175.

Non videtur haec intimatio necessaria, quatenus actione speciali constat, si electus in collegio praesens sit et ex gremio sit collegii ¹.

Illico intelligendum est sine mora, quod tamen aliqualem latitudinem admittit; iure Decretalium ² intimatio *quam citius* facienda erat, quod canonistae de octiduo interpretati sunt ³, idem et nunc admitti posse videtur ⁴. Onus faciendae intimationi collegium gravat et in praeside solidatur; in eius vero defectu ad alios transit electores. Negligentia in facienda intimatione electo praeiudicium afferre nequit; negligentes vero puniri possunt ⁵.

250. — II. Acceptatio et renuntiatio electionis. - 1° Electo, cui intimata est electio canonica, datur octiduum ad deliberandum utrum acceptare velit necne ⁶.

Octiduum *utile* intelligitur et computatur a die insequenti post acceptam intimationem, sufficitque ut intra octavum diem electus suum consensum manifestet, nec necesse est ut manifestatio consensus dati, si per litteras vel nuntium fiat, ad collegium aut Superiorem pervenerit; id enim canon non requirit ⁷.

Si electus nequeat iure consentire sine licentia sui Superioris, octiduum computatur a die quo haec licentia obtenta est et eius notitia ad electum pervenit ⁸.

Si electus octiduum utile praeterire permittat quin aliquid declaret; aut si intra octiduum expresse dissentiat, omne ius ex electione quaesitum ipso facto amittit, et collegio, licet trimestre, de quo in canone 161, iam transierit datur alius mensis utilis, a die negati consensus et notitiae ⁹ eius computandus ut ad aliam electionem procedere valeant ¹⁰. Ius quod in hoc casu amittit electus est *hypotheticum ius ad rem* (ad officium, quod acquirere potest si consentire velit electioni) et *ius exigendi* a collegio ut octiduum expectent sibi a iure, hoc canone 175, concessum antequam ad novam procedant electionem.

¹ Maroto, *l. c.*, 647; cfr. tamen Constit. « *Vacante Sede* », n. 87 ubi id praecipitur etiam inter praesentes iuxta *Caereemoniale romanum*.

² C. 6, 1, 6 in 6°.

³ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 310-311.

⁴ Santamaria, *l. c.*, I, 226 severius *illico* non ultra tres dies extendi posse docet.

⁵ Ad normam c. 2391, § 2. (Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 312).

⁶ C. 175.

⁷ C. 34, § 3, n. 3; Maroto, *l. c.* 648; Torrubiano Ripoll, *l. c.* I, 429.

⁸ Cfr. c. 626, § 2; Reiffenstuel, *l. c.*, 314-318; quae eo maiorem vim nostris diebus habent, quia nunc tempus concessum ad acceptandum reductum est a mense ad octiduum.

⁹ Codex habet: *Collegium intra mensem a cognita renuntiatione* ex qua dictione requiri videtur *cognitio collegialis* idest mensis computandus est a die quo *collegium*, non eius praeses, aut aliqui de collegio, renuntiationem aut non acceptationem cognovit. Quandoque autem dicendum est collegium aliquid cognoscere? Si notitia collegio adunato detur certe cognitio est collegialis, item si praeses ex officio singulis collegii membris notitiam communicet, itemque si singula membra notitiam habeant vel habere possint, e. g., quia in diario officiali Curiae impressa est; aliis vero in casibus non haberi videtur cognitio collegialis nisi saltem maior pars id resciverit.

¹⁰ C. 176, § 1 et 175.

Quodsi electus electionem acceptaverit, et postea eidem renuntiaverit, ius quod amittit est revera ius ad rem ad officium, idemque verificatur si electio iam acceptata quavis ratione effectum non sortiatur, e. g., quia electus moritur, quia inhabilis fit, quia ipsa electio ob occultum vitium cassatur a Superiore etc. Atque in his etiam casibus sicut et in casu quo electus consensum nunquam dederit, cum electio suo frustretur effectui, collegio datur alius mensis utilis, a die nempe cogniti dissensus vel renuntiationis vel mortis vel cassationis computandus ad aliam electionem faciendam ¹.

Mensis autem accipiendus est prout est in Calendario, non computato die cognitae renuntiationis ².

Renuntiatio semel facta et intimata collegio vel Superiori irrevocabilis est et per eam electus *ius ad rem* electione et acceptance ³ quaesitum amittit, licet iterum eligi valeat, si renuntiationis eum poenituerit; attamen integrum est electo renuntiationem revocare et ius quaesitum retinere quousque ipsa renuntiatio collegio vel Superiori intimata non est ⁴. Renuntiatio ex vi, metu et dolo extorta effectum privandi iure quaesito non producit ⁵.

2º Acceptatione electus *ius in re* ⁶ in officio de quo agitur acquirit si electio confirmationem non exigit ⁷ et officium statim exercere potest, nisi probetur immissionem in possessionem requiri.

Ex iure communi non requirunt confirmationem electio R. Pontificis ⁸; electio Vicarii Capitularis ⁹ et generatim electiones Superiorum supremorum in religionibus iuris Pontificii. Circa alia officia consulendum est ius particulare.

¹ C. 176, § 1. Ubi expresse sermo est solummodo de casu renuntiationis, at cum alii casus eidem aequiparentur eadem regula iisdem applicanda videtur, nisi dicere malimus Codicem hac in re partialiter c. 26, 1, 6 in 6 reformare voluisse. Illo capite ii omnes casus aequiparabantur et collegium ex quasi nova vacatione acquirebat integrum tempus ad aliam electionem faciendam. Absonum videtur Codicem legem illam reformare voluisse solum in casu renuntiationis, cum alii casus eidem recte aequiparentur.

² Cfr. c. 34, § 3, n. 1 et 3; Santamaria, *l. c.*, I, 227.

³ Renuntiatio proprie non habetur nisi de re quae iam obtinetur; unde is qui assentire sui electioni detrectat proprie non dicitur renuntiare, sed non assentire vel non praebere consensum; cfr. c. 26, 1, 6 in 6, Reiffenstuel, *l. c.*, 282.

⁴ C. 176, § 1.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, 649.

⁶ Hoc valet dummodo electio facta sit de idoneo et servata saltem forma substantiali. Alioquin electus ius nullum acquirit vel solum acquirit ex titulo colorato aut ex errore communi.

Immo si electus indignus sit, eius electio nulla est, si est notoria eius indignitas aut si sententia declaratoria aut condemnatoria praecesserit. (Cfr. Eichmann, *Das Strafrecht des Codex Iuris Canonici*, pag. 221 in nota).

⁷ C. 176, § 2.

⁸ Constit. «*Vacante Sede*», n. 88.

⁹ C. 438.

3° Si electio confirmatione egeat, electus sua acceptance *ius ad rem* ¹ acquirit, seu ius ad exigendam a Superiore, cui ius est confirmationis concedendae, tituli collationem ².

Quia tamen ante acceptam confirmationem ius in officio non habet, ipsi, praetextu electionis, non licet sese immiscere administrationi officii sive in spiritualibus sive in temporalibus, et actus ab eo forte positi nulli sunt ³.

Dicitur *praetextu electionis* quo excluditur immixtio in regimine aut administratione quae ex alio titulo iam ante electionem ab electo possesso fiat, e. g., si is qui est Vicarius Capitularis vel Oeconomus, in locis ubi viget electio Episcoporum, eligatur Episcopus; e contra vero nequit is qui est electus Episcopus eligi postea Vicarius aut Oeconomus, quia id videretur fieri in fraudem legis ⁴.

Ordines religiosi ne domus aut provinciae religiosae sine pastore per aliquod tempus manere cogantur generatim privilegium obtinuerunt ut Superiores electi etiam ante confirmationem munus exercere possint ⁵.

251. — III. Confirmatio electionis. - 1° Confirmatio electionis est concessio tituli seu *iuris in re* in officio ecclesiastico a competente Superiore facta ei cui, per electionem legitimam, *ius ad rem* acquisitum fuerat.

¹ Si tamen electus non idoneus fuerit, ius ad rem non acquirit et ideo potest eum Superior repellere; Santamaria, *l. c.*, I, 228-229.

² C. 176, § 2 et 377, § 2.

³ C. 176, § 3; in c. 2394 haec praeterea habentur: « Qui beneficium, officium vel dignitatem ecclesiasticam propria auctoritate occupaverint vel ad ea electus, praesentatus, nominatus in eorumdem possessionem vel regimen seu administrationem sese ingesserit, antequam necessarias litteras confirmationis vel institutionis acceperit easque illis ostenderit, quibus de iure debet:

1° Sit ipso iure ad eadem inhabilis et praeterea ab Ordinario pro gravitate culpaepuniat;

2° Per suspensionem, privationem beneficii, officii, dignitatis antea obtentae, et, si res ferat, per depositionem, cogatur a beneficii, officii, dignitatis occupatione eorumque regimine vel administratione statim, monitione praemissa, recedere.

3° Capitula vero, conventus alique omnes ad quos spectat, huiusmodi electos, praesentatos vel nominatos ante litterarum exhibitionem admittentes, ipso facto a iure eligendi, nominandi vel praesentandi suspensi maneant ad beneplacitum Sedis Apostolicae » (c. 2394).

⁴ Cc. 434, § 1; 334, § 2; Wernz, *l. c.*, 381, ubi contra Augustine, *l. c.*, II, pag. 145-146 antiquatam et iamdiu abolitam habet doctrinam aliqualem ingerentiam electi admittentem in officio pro regionibus longinquis septentrionalibus, quod utique nostris diebus quibus longinquitas locorum valde in suis effectibus est minuta recte dictum videtur, nec proinde probabilia videntur quae hic habet Augustine: cfr. Wernz, *l. c.*, praesertim in nota 107; Santamaria, *l. c.*, I, 227.

⁵ Ita e. g. apud Capuccinos potest electus Provincialis seu Superior maior officium statim ac electus est ante confirmationem exercere qua Commissarius, Delegatus nempe a iure Patris Generalis, titulum vero officii consequetur confirmatione; cfr. Respons. Card. Gasparri ad P. Procuratorem Capuccinorum 5 Augusti 1918 in *Analecta Ordinis Minorum Capuccinorum* vol. 34, p. 163; *Constitutiones fratrum Minorum Capuccinorum*, a. 1925, approb., n. 149.

2º Electus intra octiduum a die acceptatae electionis seu a die quo ius ad rem ei quaesitum est per se vel per alium confirmationem a competente Superiore petere debet, secus iure ad rem ei per electionem quaesito privatur, nisi probaverit se a petenda confirmatione iusto impedimento fuisse detentum¹.

Necessitas confirmationis in casu electionis non collativae evidens est et ex ipsa notione electionis non collativae apparet; electio enim est ius alicui collegium concessum, non ad officium conferendum, sed ad designandam personam cui a Superiore officium conferendum est.

Quaenam sint officia electione, quae confirmatione indigeat, conferenda partim ex iure communi, partim ex iure speciali desumendum est; plerumque agitur solummodo de officiis religiosis². Octiduum utile conceditur electo, quod impedito non currit; attamen iusti impedimenti *probatio* requiritur³.

Ad hoc autem ut ius non amittat acceptance electionis quaesitum sufficit ut intra ultimum, seu octavum diem, non computato die acceptance, confirmationem petat, seu aliquo actu id faciat, licet eius petitio ad Superiorem confirmantem longe serius perveniat; sufficit, e. g., ut mandatum det suo procuratori ut pro ipso confirmationem petat, vel ut litteras quibus ipse per se id facere intendit, scribat⁴.

Superior competens ad confirmationem concedendam, cui proinde facienda est petitio est generatim Superior immediate proximus in auctoritate illi de cuius officio facta est electio; e. g., si agitur de confirmatione danda parcho electo confirmatio ad Ordinarium loci spectat, si de confirmanda electione Superioris localis minoris confirmator erit Superior maior, si de confirmanda electione Superioris maioris Supremus Moderator; pro confirmanda tamen electione Episcopi S. Sedes est adeunda⁵. Haec tamen melius in iure speciali determinantur.

3º Superior, si electum repererit idoneum, et electio ad normam iuris fuerit peracta, nequit confirmationem denegare⁶.

¹ C. 177, § 1.

² Cfr. supra n. 250, pag. 241. Maroto, *l. c.*, 651, pag. 628 in nota 1; cfr. tamen c. 715, § 1; item cc. 2393-2394 ubi supponitur hoc ius ab aliquo collegio possideri ex titulo specialis concessionis.

³ Augustine, *l. c.*, II, 146 admittit probationem unius testis fide digni ad hunc effectum sufficere. Verum autem non videtur quod affirmat Toso, *l. c.*, II, pag. 143-144, de impedimento quod quis dicat se habere ex eo quod timet onera officio adnexa in se suscipere; hoc enim aliquid mere internum est quod probationi iuridicae omnino subtrahitur, nec bene intelligitur qua ratione quis possit de alterius motibus internis iuridicum testimonium ferre; quod si in canone de ignorantia quae generatim occurrit quando agitur de tempore utili sermo non est, ratio in hoc habetur quod in casu ignorantia dari non possit, quia electus cum iam acceptaverit, sua iura acceptance quaesita necessario cognoscere debet; et ex alia parte *iuris ignorantia* non admittitur.

⁴ Ante Codicem ad confirmationem petendam electo trimestre concessum erat. Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 319-320.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, 321-322; Maroto, *l. c.*, 651, B.; Augustine, *l. c.*, II, 146-147; Santamaria, *l. c.*, I, 228-229.

⁶ C. 177, § 2.

Si electum repererit: tenetur igitur Superior ante concedendam confirmationem sese certiorare de his duobus: de idoneitate electi et de servata forma. Modus sese certiorandi ordinarius erit acta remissa attente inspicere et examinare; at non excluduntur, si opus est, alii modi ut informationes seu inquisitiones specialiter ad hoc ordinatae, citatio per edictum eorum qui forte aliquid obiciendum habeant electioni vel electo.

Si *idoneum* repererit: (quis idoneus dicatur confer supra n. 211). Si igitur Superior electum repererit indignum seu non idoneum, quia aliqua qualitate ad valorem requisita destitutum, confirmationem, non solum potest, sed et debet denegare; nisi forte potestatem habeat dispensandi a qualitate requisita. Si vero repererit electum destitutum aliqua qualitate ad liceitatem tantummodo requisita, licet electio sit valida, potest tamen Ordinarius confirmationem etiam in hoc casu denegare, quia talis electus non est simpliciter idoneus; ambobus tamen in casibus collegio, etsi tempus trimestris iam transierit, ius eligendi intra alium mensem redit, dummodo tamen indignum scienter collegium non elegerit ¹.

Item si forma substantialis, in his quae ad valorem electionis pertinent, servata non fuit, confirmatio deneganda est, atque id ad ea omnia referendum est quae quoquo modo electionis validitatem afficere possunt; si vero non fuit servata forma aut aliae circumstantiae quae accidentaliter respiciunt, confirmatio utique, etiam in hoc casu denegari potest ², at non tenetur Superior, quia electio de se valida confirmari potest, et quia in hoc casu non verificatur clausula quod electio *ad normam iuris fuerit peracta* ³.

His casibus exceptis quibus ius praecipit aut concedit, arbitrio Superioris, denegationem confirmationis, confirmatio generatim concedenda est electo a Superiore et quidem ex iustitia, quod tamen Romano Pontificine applicaveris ⁴.

4° Confirmatio in scriptis dari debet ⁵; ad probationem, non ad valorem. Tempus eam concedendi a iure communi non est Superiori

¹ Cfr. Co. 2391, § 1; 177, § 2; 176, § 1 quae paragraphus analogice et huic casui applicanda videtur loco c. 26, l. 1, 6 in 6; Maroto, l. c., 651, E, et H et 661; Reiffenstuel, l. c., 323-324, seposita irritatione electionis qua docet affici electionem, si adversarii non citentur; Wernz, l. c., II, 384.

² Immo etiam debet si is cui ius concedit facultatem rescissionem petendi, remissionem petat, e. g., si contemptus de contemptu agat.

³ Cfr. Maroto, l. c., 651, E, ubi etiam docet defectum convocationis alicuius electoris non esse rationem sufficientem ut Superior confirmationem denegare possit, nisi id a contemptu requiratur.

⁴ Cfr. Wernz, l. c., II, 382; Augustine, l. c., II, 147.

Utrum ad normam cc. 1552-1601 institui possit actio iudicialis contra Ordinarium decreta, actus, dispositiones, quae ad regimen seu administrationem dioecesis spectent, e. g., provisionem beneficiorum, officiorum, etc., aut recusationem seu denegationem collationis beneficii, officii, etc. Et quatenus negative; 2° utrum ob huiusmodi decreta actus, dispositiones, actio iudicialis institui possit saltem ratione refectionis damnorum; et proinde Ordinarius conveniri possit, ad normam c. 1557, § 2 et 1559, § 2, penes Tribunal S. Romanae Rotae? Resp.: Negative ad utrumque et ad mentem. Mens est: exclusive competere Sacris Congregationibus cognitionem tum huiusmodi decretorum, actuum, dispositionum, tum damnorum, quae quis praetendat ex iis sibi illata esse » C. I., 22 Mai. a. 1923; dubium solutum a Praeside; A. A. S., XVI, p. 251.

⁵ C. 177, § 3.

praeinitum; si electus ex nimia dilatione se gravatum existimaverit potest contra Superiorem recurrere; sicut item recurrere potest si se gravatum senserit ex negata confirmatione. Recurrere ad Superiorem poterit etiam quilibet alius qui ius habeat petendi electionis rescissionem; e. g., ille qui in convocatione neglectus est, aut in aula admissus a suffragio ferendo est impeditus etc. ¹.

5° Confirmatione electus obtinet plenum ius, seu *ius in re*, in officio, nisi aliud in iure caveatur ². Cessat proinde confirmatione officii vacatio, saltem de iure, et provisio officii completur.

Ius aliud cavere potest; quia praeter tituli collationem ad plenum ius, seu ad iuris expediti exercitium quandoque requiritur etiam *intronizatio* seu *institutio corporalis* seu *captio possessionis* ³.

Quandoque insuper, praeter captionem possessionis, requiritur etiam consecratio aut benedictio ad expeditum exercitium quorundam iurium officio adnexorum ⁴.

6° Si confirmatio quavis ratione denegetur, ius eligendi redit ad collegium, nisi agatur de negata confirmatione electionis factae post trimestre utile ⁵ aut collegium iure eligendi puniatur in poenam, et tunc libera officii provisio ad eum Superiorem devolvitur, a quo confirmanda esset electio vel cui ius providendi successive competit ⁶.

In canone clare non dicitur ius eligendi reverti ad collegium, at indirecte deducitur, quia iuris devolutio tunc solum facienda dicitur cum duae clausulae seu hypotheses relatae verificantur; idemque deducitur ex analogia cum c. 176, § 1, collato cum c. 26, 1, 6 in 6.

Iure eligendi punitur collegium in his casibus:

a) Si interdictum in collegium latum sit ⁷, non item si interdictum latum sit in singulas personas, dummodo non omnes incurrerint, quia in casu ius eligendi cumulatur in non interdictos, etiamsi unicus tantum habeatur ⁸.

b) Idem ac de interdicto dicendum de suspensione quae lata sit in collegium ⁹.

¹ Cfr. Maroto, *l. c.*, 651, *E-F*; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 433.

² C. 177, § 4.

³ Cc. 322, § 1; 334, § 2; 461.

⁴ C. 322, § 2 et 323, § 2; Augustine, *l. c.*, II, 147; et c. 276 de necessitate obtinendi pallium pro Metropolitibus; et benedictionis pro Abbatibus et Praelatis *nullius*, cfr. c. 323, § 2.

⁵ Cc. 161 et 178.

⁶ C. 178.

⁷ C. 2274, § 1, 3, 4.

⁸ Cfr. cc. 2274, § 1 et 2; 2275, n. 3; 2265, § 1, n. 1; Eichmann, *Das Strafrecht des Codex Iuris Canonici* (1920 Paderborn), pag. 102.

⁹ C. 2285.

c) Pro ea vice punitur collegium privatione iuris eligendi si *omnia*¹ eius membra immixtionem potestatis saecularis contra libertatem canonicam sollicitaverint vel sponte, i. e., nulla cogente vi, metu aut errore, aut ignorantia admiserint²; ratio est quia poena non est lata in collegium, sed in electores delictum perpetrantes.

d) Pro ea vice privatur iure collegium, si omnia eius membra officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam, neglecta auctoritate illius cui confirmatio competit, per se conferre praesumpserit³. Etiam in hoc casu poena non afficit nisi indirecte collegium, si nempe omnes delictum commiserint.

e) Suspenditur a iure eligendi ad beneplacitum Sedis Apost. collegium admittens electum sine litteris confirmatoriis⁴. Ista poena afficit directe collegium.

f) Perpetrans delictum simoniae in quolibet officio, beneficio aut dignitate ecclesiastica iure eligendi privatur⁵.

g) Collegium quod indignum⁶ *scienter* elegerit, pro ea vice privatur iure eligendi⁷; idem applicant auctores casui quo collegium non ipse elegerit sed indigni electionem ratam habuerit, a compromissariis factam⁸.

¹ Non igitur si aliqui, immo etiam si unus dissentiat c. 102, § 2.

² C. 2390, § 2; Eichmann, *l. c.*, pag. 219-220; Chelodi, *Ius poenale*, n. 103.

³ C. 2393; Eichmann, *l. c.*, 224-225; Chelodi, *l. c.*, 103.

⁴ C. 2394, n. 3; Eichmann, *l. c.*, 226-227; Chelodi, *l. c.*, 105.

⁵ C. 2392, § 2; Eichmann, *l. c.*, 224; Chelodi, *l. c.*, 104; haec tamen poena collegium non afficit nisi per personas; etenim personae directe puniuntur; unde ius electionis cumulat in personis innocentibus: item poena cum non sit lata directe in collegium non potest esse perpetua.

⁶ *Indignus* hic aliquid distinctum indicat a *non idoneo* seu ab *inidoneo*. *Non idoneus* est ille qui caret aliqua qualitate de iure requisita, e. g., caret defectu aetatis, defectu professionis religiosae etc. *indignus* e contra dicit aliquid amplius, seu est ille cui ius passivum recipiendi officium ecclesiasticum in poenam delicti ablatum est, e. g., excommunicatus (c. 2265, § 1, n. 2), suspensus (c. 2283 cum c. 2265), interdictus (c. 2275, n. 3) etc. cfr. Eichmann, *Das Strafrecht des Codex Iuris Canonici*, 1920, pag. 220-221; Haring, *Grundzüge*.... p. 205, nota 5.

⁷ C. 2391, § 1.

⁸ Cfr. Maroto, *l. c.*, 644, 2, b; Chelodi, *l. c.*, 103, 3° docet incurri poenam istam quotiens *maior eligentium pars scienter* indignum elegerit, et docet scientiam in collegio praesumi: hoc alterum assertum clausulam *scienter* inutiliter in Codice insertam affirmare videtur; sed et prius assertum non omnes forte admittent; agitur enim de punitione delicti; at quodnam delictum puniri poterit in electoribus, etsi minorem partem constituent collegii vel etiam si unus tantum sit, qui forte electioni indigni ab aliis factae obstitit quantum ipsis iure permittebatur dando suffragium contrarium, aut forte electioni non interveniendo? Videtur igitur dicendum, etsi poena lata est in collegium, collegium in casu superesse in membris vel etiam in unico membro innocenti quibus vel cui proinde ius alterius electionis faciendae agnoscendum est. (Cfr. c. 102, § 2; et etiam Maroto, *l. c.*, 644, 2, b; et n. 661; Sigismundus a Bononia, *l. c.*, part. I, c. 1, dub. XII, n. 1).

Art. IV. — DE POSTULATIONE.

252. — I. Quid sit et quando licita. - 1° Postulatio ¹ est petitio a collegio eligentium dirigenda ad competentem Superiorem ut is ad officium ecclesiasticum vacans dispensative et gratiose admittere velit clericum de se quidem aptiorem, opinione saltem eligentium, at ob impedimentum iuris ecclesiastici in quo dispensari possit et soleat, inhabilem ².

Est igitur postulatio modus subsidiarius concessus collegio ad personam designandam, aptiorem quidem, sed impedimento dispensabili ligatam. Quatenus sint impedimenta dispensabilia, partim ex iuris generalibus principiis de potestate Ecclesiae et Superiorum, partim ex praxi et stylo uniuscuiusque Curiae iudicandum est ³; dispensabilia habentur: defectus natalium; defectus aetatis paucorum annorum; defectus ordinis requisiti; item, ut videtur, prohibitio aliquod officium exercendi ultra tempus a iure taxatum ⁴.

2° Quia modus electioni subsidiarius, omnibus collegiis quibus ius eligendi competit, eo ipso et postulatio, nisi aliud iure sive communi sive speciali caveatur ⁵, permittitur.

Etsi quandoque ex iure speciali postulatio prohibeatur, si ipsa ad R. Pontificem dirigenda sit ex natura rei et ex iure omnibus fidelibus competente a Supremo Pastore dispensationes et gratias ex iusta causa obtinendi, semper licita erit; quam tamen admittere R. Pontifex nullo iure tenetur ⁶.

¹ Ista vocatur etiam ab auctoribus *postulatio sollemnis* ut distinguatur a *postulatione simplici* quae est petitio licentiae ad Superiorem directa ut electus aut eligendus, qui sui iuris non est nec proin consentire posset, consensum iuridice validum dare possit. Piat, *l. c.*, I, 555; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 5, n. 5-7; Maroto, *l. c.*, 664; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 272, II; cfr. Maroto notam p. 645 ubi contra Wernz-Vidal, *l. c.*, 274, I, et omnes fere antiquos doctores docet Episcopos saltem titulares postulandos esse postulatione simplici, non sollemni. Cfr. etiam Augustine, *l. c.*, 153 et 150. At etiam postulatio sollemnis potest suppleri a praevia dispensatione impedimenti et tunc non postulatio sollemnis, sed electio simplex facienda est a collegio; Wernz-Vidal, *l. c.*, 274, I. Alias significationes verbi *postulationis* cfr. apud Maroto, *l. c.*, 664, B-D.

² C. 179, § 1; Piat, *l. c.*, I, 555; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 272, I; Maroto, *l. c.*, 662; Vermeersch, *Epitome iuris canonici*, I, 218; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, pag. 106; Chelodi, *Ius de personis*, n. 141; Blat, *l. c.*, pag. 117; Prümmer, *l. c.*, n. 81; Augustine, *l. c.*, II, pag. 150; Toso, *l. c.*, II, pag. 146, etc.

³ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, n. 35, sq.

⁴ Cfr. cc. 504-505; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 274; Chelodi, *l. c.*, 141; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 448-449.

⁵ Cc. 179, 507, § 3 ubi expresse permittitur, in casu tamen solum extraordinario, dummodo non obstant constitutionibus, ex quo patet non requiri expressa permissio in constitutionibus ut postulatio adhiberi possit, sed solum requiritur ut prohibitio expressa non obstat, tunc enim Codex ipse eam expresse permittit.

⁶ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, 273, 2°.

Ex speciali iuris positivi praescripto, a Codice introducto¹ compromissarii postulare nequeunt, nisi id in mandato aut compromisso fuerit expressum²; quodsi contra hoc praescriptum compromissarii postulaverint, collegium hanc postulationem attendere non tenetur.

Insuper postulatio expresse permittitur etiam pro electione collativa quae scilicet confirmatione non indiget³; et in casu postulatio ad illum Superiorem dirigenda est cui ius, aut privilegium aut indultum est dispensandi.

3° Postulatio antiquitus vel ipsam electionem designavit vel petitionem principi saeculari factam ut is electioni factae consentiret. Gratianus in suis dictis ad cc. 10-11, D. 61 primo distinctionem invexit inter electionem et postulationem stricte dictam; quam distinctionem postea doctrina elaboravit et ius decretalium acceptavit⁴.

253. — II. Servanda in postulatione. - In postulatione facienda ea omnia servanda sunt quae in electione, praeter regulas pro ipsa postulatione datas et nisi aliud probetur⁵.

Uti autem melius pateant regulae speciales pro postulatione statutae et ea in quibus postulatio discrepat ab electione hic adnotamus:

1° *Ea in quibus electio et postulatio conveniunt.* - a) Ad utramque faciendam datur collegio trimestre utile.

b) Ad utramque procedi potest, sive forma scrutinii sive forma compromissi.

c) In utraque servandae sunt regulae generales de electione statutae circa convocationem electorum⁶; circa ius habentes suffragia ferendi⁷; circa suffragiorum nullitatem⁸; circa modum procedendi in forma scrutinii⁹; circa modum procedendi in forma compromissi¹⁰. Alia melius ex infra dicendis patebunt.

2° *Ea in quibus postulatio et electio discrepant.* - a) Electio fit de persona digna et idonea¹¹; postulatio de persona aptiori, at ex impedimento iuris ecclesiastici inidonea seu inhabili¹². Haec autem differentia fundamentalis est, et aliarum veluti differentiarum mater.

¹ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 28; Wernz, *l. c.*, II, 392, 1.

² C. 179, § 2.

³ C. 179, § 1.

⁴ Wernz, *l. c.*, II, 391, IV.

⁵ Hoc principium clare in Codice non continetur, at continetur in communi doctorum, praesertim post Codicem scribentium, doctrina et implicite in cc. 179 et sq.; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 275; Maroto, *l. c.*, 668, etc. passim.

⁶ C. 162.

⁷ Cc. 163-168.

⁸ Cc. 169-170.

⁹ C. 171; in hoc praecipue, auctores, praesertim post Codicem, insistunt. Maroto, *l. c.*, 668; Eichmann, *l. c.*, pag. 106; Wernz-Vidal, *l. c.*, 275;

¹⁰ C. 172-173.

¹¹ C. 153 et 2391, § 1.

¹² C. 179, § 1.

b) Electio nititur iure, et *ius ad rem* producit¹; postulatio nititur gratia et per eam nullum ius postulato acquiritur².

c) Electio, publicato scrutinio, nequit amplius mutari et eligentes suum suffragium variare eodem scrutinio non possunt; ius enim per ipsam electo quaesitum est³; in postulatione vero etiam post scrutinii publicationem, immo et post decretum postulantes variare possunt quia electo nullum ius per ipsam quaesitum est⁴. Si tamen iam Superiori praesentata est, ne ei illudere videantur, postulantes eam amplius variare non possunt, nisi Superiore consentiente⁵.

d) Electi consensus, electione peracta, est illico requirendus, qui illum dare potest et debet absolute, vel absolute denegare⁶; non item in postulatione in qua nec necessarium est postulatum de facta postulatione moneere ante *admissionem* Superioris; et si de facto ante talem *admissionem* moneatur, non potest tamen absolute in postulationem consensu iuridico consentire⁷.

Admissa vero a Superiore postulatio, significanda est postulato qui intra octiduum utile⁸ respondere debet. Si respondere negligat intra tempus utile aut respondeat consensum denegando omne ius ex postulatione et admissione quaesitum amittit et collegio eligendi libera facultas reddit⁹. Collegium vero, etsi tempus iam praeterierit, habet alium mensem ad novam electionem vel postulationem faciendam.

e) Electio facienda est per verbum «*eligo*» vel «*nomino*» aut aliud aequivalens; postulatio vero per verbum «*postulo*» vel «*rogo*» vel «*peto ut admittatur*» vel quid simile; formula: «*eligo vel postulo*» aut aequipollens ut: «*eligo et postulo*» valet tam pro electione quam pro postulatione prout impedimentum adest vel non¹⁰.

¹ C. 176, § 2 et c. 177, § 2.

² C. 181, § 3.

³ Cc. 171, § 2; 174, 175.

⁴ C. 181, § 3.

⁵ C. 181, § 4; cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, 17-21; Wernz-Vidal, *l. c.*, 276, III; Chelodi, *l. c.*, n. 141; contra Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 82.

⁶ C. 175.

⁷ C. 182, § 2.

⁸ C. 182, § 2 et c. 175.

⁹ C. 175-176, § 1.

¹⁰ C. 180, § 2; auctores et ius vetus c. unic. 1, 5 in 6°, expresse damnant has formulas: *Eligo postulando*; *postulo eligendo*, *eligo postulandum*, *postulo eligendum*; *eligo in postulandum*, *postulo in eligendum*, at, licet tales formae imprudentes sint et non adhibendae, si tamen adhibeantur non videtur suffragium ex hoc invalidari, sed potius interpretandas esse in sensu quod validae sint, prout impedimentum adest vel non, pro electione vel postulatione; cfr. quae habet Reiffenstuel, *l. c.*, n. 63 sq.; Maroto, *l. c.*, 668, *D. c.*, qui docent postulantes illum qui potest eligi, nihil agere; — at, si id ex c. unic. 1, 5, in 6° verum erat, non videtur amplius posse de iure vigente sustineri, sed potius illa formula illicita dicenda erit, non irrita. Pariter valida videtur pro postulatione formula; *eligo*, si de clerico impedimento laborante agitur; cfr. Prümmer, *l. c.*, 81, pag. 113, nota 3; Fanfani, *l. c.*, n. 81; Haring, *l. c.*, pag. 208, nota 1; severius Chelodi, *l. c.*, 142; Brandys, *Kirchliches Rechtsbuch für die religiösen Laiengenossenschaften* ² (1920), Paderborn, n. 174, pag. 193; Eichmann, *l. c.*, pag. 107; Maroto, *l. c.*, 668, *D. c.*; Augustine vero *l. c.*, pag. 152; Blat, *l. c.*, 118-119; Wernz-Vidal, *l. c.*, 276, I, videntur pro priori opinione Prümmer stare quia non requirunt

f) Electio transmittitur ad Superiorem ab ipso electo qui confirmationem petit¹, postulationem generatim transmittit collegium aut eius praeses²; utraque tamen intra octiduum³; *octiduo utili* inutiliter elapso, electus privatur *iure ad rem* quod acquisierat acceptance electionis et ius eligendi revertitur ad collegium⁴, postulatio vero, illo termino elapso, iure nulla evadit nec pro ea vice ius eligendi ad collegium⁵ redit, sed provisio ad Superiorem pertinet⁶. Superior cui transmitti debet postulatio est ille cui ius est confirmandi electionem, si potestatem habet dispensandi, alioquin est Superior qui dispensare potest de iure vel ex privilegio⁷ et in hoc casu ipse fit collator officii nec necessarium est amplius ad confirmatorem Ordinarium recurrere⁸.

g) Electio *collativa* nulla confirmatione indiget et sola electi acceptance ipsi ius plenum tribuit⁹; postulatio, etsi electionem collativam supplet, semper ad Superiorem iure dispensandi pollentem mittenda est intra praescriptum tempus¹⁰.

h) In electione *iure ad rem* per confirmationem fit *iure in re*¹¹, in postulatione postulato per admissionem postulationis directe *iure in re* conceditur¹².

i) Electionem legitimam Superior confirmare tenetur, agitur enim de roborando et agnoscendo iure per ipsam quaesito;¹³ postulationem vero non tenetur admittere¹⁴ quia nullum ius per ipsam postulato quaesitum est.

l) In electione sufficit generatim, nisi aliud probetur, maioritas absoluta et in tertio scrutinio maioritas relativa¹⁵, idem valet et in postulatione dummodo omnes de collegio postulent, nemo eligit¹⁶.

expresse ad valorem formulam: *postulo*; immo Vidal in hoc textum Wernz correxerat, cfr. Wernz, *l. c.*, n. 396, I, et Wernz-Vidal, *l. c.*, 276, I. Nec aliquid pro contraria sententia probare videtur c. 1, 1, 5 in 6° quia de materia agitur tota de integro a Codice ordinata (c. 22). *Constitutiones generales fratrum Minor.* post Cod., a. 1921, approbatae, n. 414 opinioni nostrae calculum adiciunt.

¹ C. 177, § 1.

² Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 278.

³ C. 177, § 1 et 181, § 1-2.

⁴ C. 177, § 1; 178 et 176, § 1.

⁵ Onus transmittendi postulationem, licet non directe dicatur a Codice, afficit totum collegium, iis non exclusis, qui forte non postularunt, sed elegerunt; id deducitur ex poena quae totum collegium afficit (c. 181, § 1) si transmissio postulationis intra legitimum tempus locum non habuerit. (Blat, *l. c.*, 119).

⁶ C. 181, § 2.

⁷ C. 181, § 2.

⁸ Cfr. Blat, *l. c.*, pag. 119.

⁹ C. 181, § 2.

¹⁰ C. 179, § 1; 181, § 1.

¹¹ C. 176, § 2 et 177, § 4.

¹² C. 181, § 3 et 182, § 3.

¹³ C. 177, § 2.

¹⁴ C. 181, § 3.

¹⁵ C. 174 et c. 101, § 1, n. 1.

¹⁶ C. 180, § 1; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 276, II; Maroto, *l. c.*, 668, D, b; Brandys, *l. c.*, pag. 192. n. 174; Schäfer, *Das Ordensrecht*, Münster, 1923, pag. 89. nota 5; Iansen, *Ordensrecht*², 1920, Paderborn, pag. 253; contra Blat, *l. c.*, pag. 118, Toso, *l. c.*, 147; Leitner, *Handbuch des kathol. K. R.* pag. 310; Augustine, *l. c.*, 151-152, hi tamen duo ultimi auctores clare loquuntur, nec horum opinio videtur niti fundamento.

Si vero pars collegii vel etiam unum membrum, eligat, dum alii postulant, ut postulatio vim habeat et postulatus praevaleat electo duae saltem tertiae partes suffragiorum in unicum personam postulati concurrant oportet, alioquin semper praevalebit electus quamvis parvulum numerum votorum retulerit ¹.

Igitur si ex 30 eligentibus in primo scrutinio 19 postulent Caium, 11 eligant Titium, nec electio nec postulatio vim obtinent; non electio, quia non habet maioritatem suffragiorum absolutam ² requisitam; non postulatio, quia duas tertias partes suffragiorum nec ipsa habet ³ quae requiritur quando concurrit cum electione ⁴.

In altero scrutinio si ex 30 electoribus, 15 postulent *A*, 15 eligant *D*; nihil pariter actum erit ex iisdem rationibus. Denique si in tertio scrutinio ex 30 electoribus 19 postulent *A*, 5 eligant *B*, 2 eligant *C*, et 3 postulent *D*, electus remanet maioriata relativa *B*.

254. — III. Effectus postulationis. - 1° Postulatio admissa a Superiore, et a postulato acceptata, dat *ius in re* seu ius plenum in officio sicut confirmatio ⁵.

Postulatio post admissionem Superioris significanda est postulato *illico*, qui intra octiduum respondere debet utrum consentiat necne; si non consentiat intra tale tempus *utile* nec aliquo modo mentem suam manifestet, ius eligendi revertitur ad collegium qui mensem habet ad novam electionem faciendam ⁶.

2° Reiecta a Superiore postulatione, ius eligendi ad collegium reddit, nisi electores *scienter* illum postulaverint qui tali detinetur impedimento in quo nequeat aut non soleat dispensari; tunc enim provisio ad Superiorem pertinet ⁷.

¹ C. 180, § 1. Id tamen intelligendum est de tertio scrutinio ad normam c. 101, § 1, n. 1.

² C. 101, § 1, n. 1 et 174.

³ C. 180, § 1.

⁴ Maroto, *l. c.*, 668, pag. 647 in nota; et in *Commentarium pro religiosis* (1922), pag. 131-132; Schäfer, *l. c.*, pag. 90; *Responsum C. I.*, 1 Iul. 1922; *Monitore ecclesiastico*, v. 34, pag. 233-234. Sunt tamen auctores qui affirmant ex c. 40, X, 1, 6, etiam in primo scrutinio, electione cum postulatione concurrente, eum electum haberi qui plus tertiam partem suffragiorum retulit; ita Chelodi, *l. c.*, 142 et in nota, dubitanter tamen; Eichmann, *l. c.*, 106 et in nota; Prümmer, *l. c.*, 81, pag. 112; Haring, *l. c.*, pag. 207, nota 4, ambo dubitanter; Wernz-Vidal, *l. c.*, 276 et in nota; Vermeersch, *Epitome*, I, n. 218, ut certam admittit solutionem in textu propositam, et hac ratione opinionem mutavit Eichmann. *l. c.* in *Errata corrige* initio voluminis p. XX; Wernz-Vidal, *l. c.*, dubitanter loquitur; Vermeersch, licet occasio se praebuerit opinionem in *Epitome* defensam mutandi in *Penodica*, XI pag. 128, id facere non videtur; in altera tamen editione *Epitome* n. 259, quaestionem supprimit. Ex citato responso hoc unum ut certum deduci potest in tertio scrutinio certe sufficere maioritatem quamlibet relativam pro electo ut ipse postulato qui duas tertias partes suffragiorum non retulit, praefertur, de qua re proprie propositum est dubium; sed de electione quae forte fiat in primo vel altero scrutinio ex plus tertia parte suffragiorum nihil.

⁵ C. 182, § 3.

⁶ Cc. 182, § 2; 175 et 176, § 1.

⁷ C. 182, § 1; c. 1, X, 1, 5; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 5, n. 55 sq.

CAPUT II.

De amissione officiorum ecclesiasticorum.

255. — Notio et divisio. - 1° *Amissio officii ecclesiastici* est factum iuridicum aut naturale quo officium ecclesiasticum, cui legitime provisum erat, amittit clericum titolarem seu subiectum physicum iurium et obligationum.

Effectus amissionis est *officii* vacatio, quae proinde, ut ipsa amissio, triplex esse potest: *plena, de iure, et de facto*: *plena* habetur si officium titolarem et possessorem perdit; *de iure* si titolarem, non possessorem amittit, ut, e. g., si quis ex delicto, ipso facto officium amittit, quod tamen de facto retinet; *de facto*, si possessorem tantummodo, non titolarem, amittit, e. g., si titularis vi et metu cogatur renuntiare et, renuntiatione facta, officium relinquat ¹.

2° Tribus modis officiorum eccles. amissio contingere potest:

a) *Ex natura rei* seu ex facto naturali a voluntate humana prorsus independenti, vel solum indirecte dependenti.

b) *Ex actu iuridico clerici* provisi seu titularis, seu ex renuntiatione ².

c) *Ex actu iuridico Superioris* vel ex praescripto legis: seu ex privatione, amotione aut translatione ³.

I. — *Amissio ex natura rei.*

Amittitur officium ecclesiasticum ex natura rei:

256. — I. Morte naturali clerici titularis ⁴. - Exclusa est hereditaria successio vel etiam successoris nominatio.

Mors naturalis, physica et certa esse debet, nec sufficit mors civilis, praesertim si a societate civili decernatur ⁵. Si de morte non constiterit vel dubium oriatur processus instar processus ad probandam mortem coniugis conficiendus est ⁶.

¹ C. 185.

² C. 183.

³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 673, sq.; Wernz-Vidal, II, 322 sq.; Prümmer, *l. c.*, 82 sq.; Eichmann, *l. c.*, pag. 108 sq.; Chelodi, *l. c.*, 146 sq.; Augustine, *l. c.*, 154 sq.; Blat, *l. c.*, II, pag. 122 sq.; Vermeersch, *Epitome*, n. 220 sq.; Toso, *l. c.*, 149 sq.; Schäfer, *Die Kirchenämter*, II, *Pfarr und Pfarrvikare*, Münster, IV, 1922, pag. 76 sq.; (c. 183, § 1).

⁴ Id nullo canone firmatur, quia nimis ex se evidens est; Maroto, *l. c.*, 675 in nota.

⁵ Cfr. c. 429; Wernz, *l. c.*, 491, nota 3; Maroto, *l. c.*, 675; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 462; cfr. tamen etiam cc. 2303, § 2 et 2305, § 1.

⁶ Wernz, *l. c.*, 491, nota 3; Chelodi, *l. c.*, 146 in nota.

257. — II. Lapsu temporis praefiniti ¹. - Plura officia non beneficialia clerico titulari ad tempus a iure praefinitum conceduntur; cum praefinitio, instar conditionis resolutivae in casu ab ipso iure apposita sit, illo tempore elapso pro quo concessa erant, ipso iure amittuntur.

Officia quae ex iure communi hoc modo cessant sunt: officia examinatorum et consultorum synodaliū necnon parochorum consultorum ², Superiorum minorum localium ³, Vicarii Capitularis et Oeconomi ⁴ etc. praeter alia ex iure speciali praesertim religiosorum ⁵.

258. — III. Resoluto iure Superioris collatoris. - Hic modus amittendi officia est prorsus extraordinarius ⁶ et valet solummodo duobus in casibus:

1° Si clara lege id caveatur ⁷: ita Sede Apostolica vacante cessat officium Secretarii Status, Secret. Brevium, Prodatarii, Vicecancellarii S. R. E. ⁸; sede episcopali vacante cessat officium Vicarii Generalis ⁹, non item Cārdin. Vic. Urbis ¹⁰.

2° Si concessio officii facta sit cum clausula: *Ad beneplacitum nostrum* vel alia aequipollenti ¹¹; non item si facta sit ad beneplacitum Superioris in genere, aut ad beneplacitum Sedis ¹².

II. — *Renuntiatio.*

259. — I. Notio. - Est libera proprii officii dimissio ex iusta causa a clerico titulari facta, Superiore acceptante ¹³.

Dicitur *libera*, quod duobus modis verificari potest: vel enim titularis officii ipse petit se exonerari officio et tunc directe libera est renuntiatio: vel ipsa lex eum exonerat ex facto quidem ipsi clerico titulari libero

¹ C. 183, § 1.

² Cc. 387, 426.

³ C. 505.

⁴ C. 443, § 2 et 444.

⁵ In computando tempore, praesertim si agatur de officiis quibus tempus ius commune praefixit, standum est iuri communi quod in tit. III, l. I, cc. 31-35 continetur; cfr. tamen *Constitutiones generales fratrum Minor.* a S. Sede a. 1921 approbatas, ubi alia insinuat computatio triennii Superiorum localium minorum, n. 404: « *Triennium et sexennium intelliguntur de Capitulo ad Capitulum* ».

⁶ Regula generalis et ordinaria est: officia non cessare hoc modo cc. 208; 268, § 1; 318, § 1 etc.

⁷ C. 183, § 2.

⁸ Const. « *Vacante Sede* », n. 17-18.

⁹ C. 471.

¹⁰ « *Vacante Sede* », n. 19.

¹¹ C. 183, § 2.

¹² Ius vetus hac de re cfr. apud Wernz, *l. c.*, II, 532, V.

¹³ Wernz, *l. c.*, 493, II; Prümmer, *l. c.*, 83.

et voluntario et proinde imputabili, sed ipso clerico forte reluctantante in sustinenda ipsa exoneratione a lege statuta, et tunc libera *indirecte* solummodo est dimissio. Sive primo sive altero sensu, libera debet esse officii dimissio ut renuntiatio dici possit: quare si vel ipse clericus renuntians iniuste, idest contra ius seu legem, cogatur renuntiare, vi, metu gravi iniuste incusso, errore substantiali dolove, renuntiatio partim ex iure naturali partim ex iure positivo¹, nulla est, quia talis actus non est perfecte humanus seu liber.

Quod affirmandum puto non solum de renuntiatione expressa, sed et de tacita relate tamen ad factum quod *praesumptione iuris et de iure* renuntiationem importat, si taliter renuntians ad illud factum seu actum ponendum ex vi metuve gravi etc. coactus fuit: et hoc modo iam patet quam recte illa definitio etiam renuntiationi tacitae conveniat².

Dicitur dein *proprii officii* seu officii in quo clericus ius plenum habet, cuius scilicet habet *ius in re* et insuper possessionem. Clericus electus nominatus et praesentatus habet *ius ad rem*; hoc ius potest utique a clerico *renuntiari*³, at ista non est vera et propria renuntiatio, nec canonibus hic explicatis regitur, nisi forte in quibusdam, e. g., si ex metu gravi fiat dolove, ex analogia⁴. Acceptatio vel a lege fit, in renuntiatione tacita, vel a Superiore directe in renuntiatione expressa.

Alia verba ex dicendis explicationem habebunt.

Antiqui auctores distinguebant renuntiationem a *resignatione* quam alteram dicebant esse renuntiationem in favorem alterius⁵; at haec iam non vim habent nec attenduntur a Codice. Codex utitur verbo *dimissionis* ad designandam renuntiationem in officiis beneficialibus⁶.

260. — II. Divisio. - *Diducitur renuntiatio*: - 1° In *expressam* et *tacitam*: *illa* spontanee fit a clerico titulari determinata forma sollemni⁷ et a Superiore directe acceptatur⁸; *haec* a iure praesumitur⁹. Utraque est vera renuntiatio, at non iisdem prorsus regulis regitur. In tacita plura praesumuntur lege quae in alia expresse ponenda sunt. Pro tacita nulla formalitas¹⁰ nec praesentatio Superiori vel eius directa acceptatio¹¹ requiritur, sed solum factum

¹ C. 185.

² Paulo aliter Chelodi, *l. c.*, 147; Maroto, *l. c.*, 678, B, et pag. 653 nota 4; quibus hoc certe concedendum est, non omnia quae dicuntur de renuntiatione expressa applicanda esse etiam tacitae ut, e. g., forma eam faciendi (c. 186), acceptatio directe a Superiore facta (c. 187) etc.

³ Cc. 175-176, § 1.

⁴ Cfr. Eichmann, *l. c.*, pag. 109, nota 3; Schäfer, *Das Ordensrecht*, pag. 88, 16 videtur applicare renuntiationi electi ante confirmationem regulas cc. 184-191; at non recte.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, 493, II, in nota 3.

⁶ Maroto, *l. c.*, pag. 653, nota 3.

⁷ C. 186.

⁸ Cc. 187 et 189.

⁹ C. 188.

¹⁰ C. 186.

¹¹ Cc. 187 et 189.

praesumptionis inductivum, quod si habeatur iam lege, *praesumptione iuris et de iure* ¹ habetur renuntiatio. Hanc autem praesumptionem esse *iuris et de iure* ex eo patet quod probatio directa contra non admittatur, licet admitti possit indirecta probatio, ostendendo factum seu actum quo illa praesumptio fundatur non subsistere; e. g., emissione professionis praesumitur renuntiatio officiorum non beneficialium ², contra hanc praesumptionem seu legem non admittitur probatio; admittitur tamen indirecta probatio probando professionem esse nullam etc. ³.

2° In *absolutam*, seu *puram* et *conditionatam*: prout pactum, conditionem aut modum adnexum habet vel non. Conditiones generatim apponi prohibentur renuntiationibus officiorum ⁴; permittuntur tamen in casu officii beneficialis litigiosi ⁵; itemque in permutatione officiorum beneficialium ⁶ et in translatione clericorum de uno ad aliud officium ⁷ et in remotione parochorum inamovibilium ⁸.

261. — III. Notae historicae. - Primis saeculis ratione *ordinationum absolutarum* prohibitarum rarissimae occurrunt officiorum renuntiationes. Non desunt tamen absolute exempla. Celebris est renuntiatio S. Gregorii Nazianz. Archiep. Constantinop. acceptata a Concilio Constantinopolitano I, a. 381; itemque renuntiatio Eustathii Attaliensis Episcopi a Synodo Ephesina, a. 431, acceptata. Acceptatio antiquitus reservata fuit Concilio provinciali. Prima vice, a. 458, R. Pontifex S. Leo rogatus in renuntiatione aliquo modo intervenit; saeculo IX eius licentia expetita fuit et ius Decretalium id quod praxis, consuetudo et doctrina invexerat de necessitate consensus R. P. pro renuntiatione Episcoporum firmavit ⁹.

262. — IV. Quis possit renuntiare. - 1° Quisquis sui compos est et officium pleno iure retinet, nisi specialis prohibitio probetur, renuntiare potest ¹⁰.

Qui *sui compos* non est, quavis ex causa, actus humanos et

¹ Cc. 1825-1828.

² C. 188, n. 1.

³ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 9, n. 8-10 praeter hanc et aliam admittit renuntiationis tacitae notionem quae amplius sustineri nequit.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 147.

⁵ C. 1486.

⁶ C. 1487-1488.

⁷ Cc. 193-195.

⁸ C. 2150, § 3; cfr. etiam Wernz-Vidal, 322, II; Eichmann, *l. c.*, contrarium principium ponit: « Der Verzicht kann unter Bedingungen erklärt werden » at in re fere conveniunt omnes.

⁹ Wernz, *l. c.*, 493, III.

¹⁰ C. 184.

liberos elicere nequit nec proinde potest renunciare; talis est amens, ebrius etc. ¹.

Qui *officium pleno iure obtinet*; nequit proinde renunciare nominatus, praesentatus etc. et multo minus ille qui officio ut intrusus obtinet per vim ².

2° Etsi ceteroquin habiles ad renunciandum, renunciare tamen speciali prohibitione prohibentur:

a) Novitius relate ad officia beneficialia ³.

b) Beneficiatus in maioribus constitutus relate ad suum beneficium, si non habeat aliunde necessaria ad honestam sustentationem ⁴.

c) Clericus titulo beneficii ordinatus, nisi de hoc fiat mentio in renuntiatione et titulus substituatur ⁵.

d) Clericus titularis beneficii in commodum alterius vel sub conditione quae reddituum elargitionem vel beneficii provisionem attingat ⁶.

e) Clerici in minoribus potestati parentum vel tutorum obnoxii ⁷.

263. — V. Quomodo facienda renuntiatio. - 1° Renuntiatio tacita nullam formalitatem requirit, et dummodo factum, quod renuntiationem inducit, habeatur et ipsa *praesumptione iuris et de iure* habetur: hoc autem modo quaelibet, sive maiora sive minora, sive curata sive simplicia, sive etiam beneficialia officia amittuntur, nec ulla ex parte Superioris declaratio, decretum aut sententia requiritur ⁸. Attamen etiam relate ad officia hoc modo renuntiata, renuntiatio tempestive notificanda est iis qui aliquod ius in officii provisionem habent ⁹. Tacita autem renuntiatio habetur si clericus:

a) Religiosam professionem etiam temporaneam, at utique validam, emisit ¹⁰: officia tamen beneficialia non amittuntur nisi post triennium a professione; paroecialia post annum ¹¹.

¹ Cfr. supra ubi de personis in genere n. 121; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 467.

² Prümmer, *l. c.*, 83; Wernz-Vidal, *l. c.*, 325, II, c.

³ C. 568.

⁴ C. 1484; Cfr. tamen Wernz-Vidal, *l. c.*, 325, II, b.

⁵ C. 1485.

⁶ C. 1486.

⁷ C. 89; Wernz-Vidal, *l. c.*, 325, II, c; aliter Eichmann, *l. c.*, pag. 109.

⁸ C. 188 in principio.

⁹ C. 191, § 2.

¹⁰ C. 188, n. 1.

¹¹ C. 585. Ius vetus cfr. apud Wernz, *l. c.*, II, 532, I.

b) Intra tempus utile a iure statutum vel, deficiente iure, ab Ordinario determinatum, de officio provisos illud adire neglexerit ¹. Ius commune concedit Episcopo electo et confirmato quatuor menses ad capiendam possessionem ²; pro parochis et aliis officiis tempus ius particulare aut consuetudo aut Ordinarius statuit. Tempus ita quovis modo determinatum est *utile*, idest, non currit impedito.

c) Aliud officium ecclesiasticum cum priore incompatible acceptaverit et eiusdem pacificam possessionem obtinuerit ³. Quid sit officium incompatible iam alibi vidimus ⁴. Si cum priori officio et alterum provisos retinere praesumpserit, utroque ipso iure privatur ⁵.

d) A fide catholica publice defecerit ⁶. Requiritur defectio a fide, quae per se non habetur in solo schismate ⁷.

e) Matrimonium, etiam civile tantum, ut aiunt, contraxerit ⁸. Non requiritur certo matrimonium validum, at aliqua forma matrimonii requiritur et insuper ut non sit nullum ex defectu consensus ⁹.

f) Militiae saeculari nomen sponte dederit, sine sui Ordinarii licentia ¹⁰.

g) Habitum ecclesiasticum, non necessario talarem, propria auctoritate, sine iusta proportionata causa deposuerit, nec illum, ab Ordinario monitus, intra mensem a monitione recepta resumpserit ¹¹. Mensis iste non est *utilis*, sed continuus ¹².

h) Residentiam, cui obligatur, illegitime deseruerit et receptae Ordinarii monitioni, legitimo impedimento non detentus, intra congruum tempus ab Ordinario praefinitum, nec paruerit, nec

¹ C. 188, n. 2.

² C. 333.

³ C. 188, n. 3.

⁴ Cfr. supra n. 217, pag. 241-242 praesertim in notis.

⁵ C. 2396; ius vetus apud Wernz, l. c., 532, III.

⁶ C. 188, n. 4.

⁷ Blat, l. c., 125; Augustine, 161; contra Maroto, l. c., 684, 4°. Requiritur *publica* defectio ad normam c. 2197, n. 1°.

⁸ C. 188, n. 5.

⁹ Chelodi, l. c., 148; Augustine, l. c., 161: « *Contracted by a public act* ». Ius vetus apud Wernz, l. c., 532, II.

¹⁰ C. 188, n. 6 et c. 141, § 1; cfr. etiam supra ubi de hoc altero canone: hic applicatur haec sanctio clericis praesertim in sacris. (Blat, l. c. 125). Non applicatur tamen hoc clerico qui de licentia Ordinarii, sponte nomen dat, ad anticipandam exemptionem; Haring, l. c., p. 210, nota 4.

¹¹ C. 188, n. 7.

¹² Blat, l. c., 125 contra Toso, l. c., 156; at in re forte conveniunt; cum ex canone iusta causa excuset. Cfr. etiam c. 136, § 1.

responderit ¹. Si clericus monitus non paruerit, at responderit, ad eum puniendum processus administrativus necessarius est ².

2° Ad *expressam* vero *renuntiationem* quaedam requiruntur pro valore ipsius *renuntiationis*; quaedam pro *licitate*.

a) *Ad valorem* requiritur:

α) Ut libere fiat, i. e., sine metu gravi, iniuste incusso, sine dolo, sine errore substantiali ³.

β) Ut non sit *simonica* ⁴. *Simonia* autem haberi posset sive ex parte resignantis, sive ex parte acceptantis, sive etiam ex parte personarum extranearum. Quaelibet *simonia* nullam reddit *renuntiationem* ⁵.

γ) Ut fiat vel oretenus coram duobus testibus - vel - *scripto* a renuntiante subsignato: dummodo alterutra conditio seu forma servetur valor ex hac parte habetur ⁶.

Potest autem fieri *renuntiatio* etiam per procuratorem speciali mandato ad hoc munitum. Speciale mandatum certe ad valorem requiritur, at sufficit ut oretenus detur, ita tamen ut de eo iuridice constare possit ⁷.

δ) Quandoque, ut valeat, *renuntiatio* acceptanda est et necessario proinde etiam ei qui eam acceptare potest praesentanda ⁸.

ε) Si non est acceptanda *renuntiatio*, ut valeat, saltem praesentanda est ei a quo clericus renuntians officium accepit, vel qui eiusdem locum obtinet ⁹. Ita *renuntiatio* Vicarii Capitularis praesentanda est Capitulo; Moderatoris Supremi religiosi Capitulo generali vel Consilio Generali prout ius speciale melius determinat. In hoc ultimo casu, cum nempe *renuntiatio* acceptatione non indiget, sufficit ut renuntians firmo et resolutio animo, non nutanti

¹ C. 188, n. 8. Non requiritur ut residentia obliget ratione officii, sufficit ut vi c. 143 obliget (Blat, *l. c.*, 125-126; aliter Toso, *l. c.*, pag. 156).

² Cc. 2168-2175; 2381; Chelodi, *Ius poenale*, n. 98; Blat, *l. c.*, 126.

³ C. 184.

⁴ C. 184.

⁵ Ad *simoniam* impediendam tendunt prohibitiones cc. 157 et 1496. (Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 9, n. 75 sq.; Wernz-Vidal, *l. c.* II, 328, II; Maroto, *l. c.*, 680, 4°).

⁶ C. 186.

⁷ C. 186.

⁸ C. 187, § 1 et c. 190, § 1. Necessitas acceptationis ex his duobus canonibus solum indirecte probari potest et in ipsis velut supponitur. Si auctores generatim loquuntur de necessitate acceptationis generali modo, quasi id absolute et semper sine ulla exceptione requiratur, non recte reddunt, ut videtur, mentem Codicis qui eodem iure loquitur de *renuntiatione* quae acceptatione eget et de ea quae non eget; nec enim ad *renuntiationes* quae acceptatione non eget referenda est exceptio quae in c. 187, § 1 insinuat per verbum *generatim*, sed potius ad *renuntiationem* R. Pontificis, quae non solum acceptatione non eget, sed nec praesentatione. Cfr. Maroto, *l. c.*, 682; Toso, *l. c.*, 153.

⁹ C. 187, § 1.

et quasi animo consilii petendi, iis quibus debet suam renuntiationem manifestet, et eo ipso eius officium vacat.

Codex generali principio non determinat quaenam officia renuntiari possint sine acceptatione; id melius ex studio singulorum officiorum patebit: regula generali haec principia statui posse videntur: Possunt renuntiari sine acceptatione ea officia quae electione collativa conferuntur. Alia officia nisi aliud probetur nequeunt renuntiari valide sine acceptatione.

b) *Ad liceitatem* requiritur:

α) *Iusta causa* sive pro renuntiante, sive pro acceptante renuntiationem ¹, non tamen necessario distincta causa pro utroque: immo generatim eadem. Causas ordinarias enumerant auctores his versibus:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis

Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit,

quae pro renuntiatione Episcoporum valere docebant antiqui et proinde *a fortiori* valent pro officiis inferioribus; quo enim altius et nobilius est officium, gravior causa ad eius renuntiationem requiritur, quia difficilius alter titularis inveniri potest ².

β) Sive scripto, sive oretenus facta est renuntiatio, in archivo Curiae de ea documentum deponendum est ³. Si per procuratorem facta sit, etiam mandati specialis documentum deponendum est ⁴, aut saltem mandati specialis mentio facienda est in ipso renuntiationis documento.

264. — VI. Praesentatio et acceptatio renuntiationis. - 1° *Necessitas*. - 1° Nemo potest suo marte officium sibi commissum deserere; sed necessaria est ex parte Superioris acceptatio renuntiationis aut saltem praesentatio ad valorem ipsius renuntiationis ⁵. Clerici maiores officium sibi commissum sua auctoritate deserere praesumentes ipso facto suspenduntur a divinis ⁶.

a) Renuntiari valide potest sine ulla acceptatione, immo sine praesentatione determinatae personae sive physicae sive moralis officium Romani Pontificis ⁷.

¹ Cc. 184 et 189, § 1.

² Cfr. Eichmann, *l. c.*, 109; Santamaria, *l. c.* I, 235-236

³ C. 186, § 2.

⁴ Chelodi, *l. c.*, pag. 231, nota 6.

⁵ Cc. 187, § 2 et 190, § 2.

⁶ C. 2399.

⁷ C. 221; Chelodi, *l. c.*, 147, b; Toso, *l. c.*, II, pag. 153: attamen ex natura rei requiritur ad valorem huius renuntiationis expressa externa manifestatio quovis modo facta; Santamaria, *l. c.*, I, 238.

b) Sola praesentatione Capitulo facta sine acceptatione valida est renuntiatio Vicarii Capitularis ¹; itemque generatim Moderatoris Supremi ex iure speciali ².

c) In aliis casibus ad valorem renuntiationis necessaria est praesentatio et acceptatio ³.

2° *Cui praesentanda et a quo acceptanda.* - Si renuntiatio acceptatione indigeat praesentanda est, ut valeat, et acceptanda a competente Superiore ecclesiastico ⁴.

a) Superior competens est:

α) Si agatur de officiis liberae collationis, Ordinarius collator, qui, nisi aliud probetur pro officiis a se collatis, intentionem in iure fundatam habet ⁵.

Romano Pontifici praeter officia ipsi reservata ut officia episcopalia iisque aequipollentia etc. reservantur etiam renuntiationes inferiorum officiorum quibus conditiones contra ius commune adiiciantur ⁶ insuper alia quaelibet officia in eiusdem R. P. manu renuntiari possunt et si renuntiatio ab ipso acceptetur pro ea vice ab ipso conferenda sunt ⁷.

β) Si agatur de officio collationis necessariae — is potest renuntiationem acceptare cuius est ius ordinarium confirmandi, admittendi aut instituendi ⁸. Si confirmatio, vel admissio vel institutio data sit ex iure devolutionis, vel etiam si officium necessariae collationis ⁹ libere collatum fuit, ius tamen renuntiationem acceptandi ad ordinarium collatorem vel tituli concessorem pertinet ¹⁰.

b) Excluduntur vero:

α) Laici - licet ius nominandi aut praesentandi habeant ¹¹.

β) Collegium vel alia qualibet persona physica aut moralis quae in designatione personae quovis modo concurrat sive nominatione, sive electione etc. ¹².

¹ C. 443, § 1; Santamaria, *l. c.*, I, 240, etsi electus a metropolita.

² Cfr. tamen in c. 506, § 4 et in canone 187, § 2 exceptionem, si agatur de congregatione mulierum iuris dioecesani.

³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 683; Eichmann, *l. c.*, 110; Chelodi, *l. c.*, 147, b; Santamaria, *l. c.*, I, 239-240, principium statuit officia non beneficialia renuntiari posse sine acceptatione renuntiationis.

⁴ C. 187, § 1.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, pag. 657 nota 1; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 9, n. 4.

⁶ Cfr. c. 1486; Maroto, *l. c.*, pag. 657 nota 1; Eichmann, *l. c.*, pag. 110.

⁷ C. 1435, § 1, n. 4; excipe tamen beneficia manualia et iurispatronatus laicalis et mixti (c. 1435, § 2).

⁸ C. 187, § 2.

⁹ Vi cc. 161, 178; 181, § 2; 182, § 1 etc.

¹⁰ C. 187, § 2; Toso, *l. c.*, II, 153; Blat, *l. c.*, 124.

¹¹ C. 2400; clericus qui in manus laicorum officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam resignare praesumpserit, ipso facto suspenditur a divinis; cfr. etiam Reiffenstuel, *l. c.*, I, 9, n. 5; Wernz-Vidal, *l. c.*, 331 in nota 331 ubi de necessitate consensus patroni si agatur de renuntiatione in favorem tertii.

¹² C. 187, § 2; Chelodi, *l. c.*, 147, b; Reiffenstuel, *l. c.*, n. 4 ubi consensum collegii etc. requirit una cum acceptatione Ordinarii.

3° *Quid in acceptatione servandum est.* - a) Acceptari nequit sine iusta causa ¹.

b) Acceptari intra mensem a die praesentationis computandum vel reiici intra idem tempus debet ². Contra Ordinarium intra mensem non respondentem datur recursus. Attamen etiam integro mense elapso potest Ordinarius renuntiationem valide acceptare, nisi ante acceptationem resignatarius resignationem exhibitam revocaverit et revocationem Ordinario significaverit ³.

4° *Effectus acceptationis.* - Renuntiatio *acceptata*, vel si acceptatione non egeat serio praesentata, revocari a renuntiatario amplius nequit, licet ipse ex alio titulo idem officium consequi possit ⁴.

265. — VII. Effectus renuntiationis. - 1° Primus effectus est ipse effectus acceptationis - de quo supra.

2° Renuntiatione legitime acceptata, vel si acceptatione non egeat, praesentata et acceptatione renuntiatario significata, vacat officium ⁵.

Renuntiatarius proinde in officio permanere debet donec de Superioris acceptatione authenticum et certum nuntium acceperit ⁶.

3° Acceptata renuntiatio tempestive nota fiat iis qui aliquod ius in officii provisione habent ⁷.

4° Intimata renuntiationis acceptatione renuntiatarius officium amittit statim relate ad titulum et etiam relate ad possessionem cogi potest ad illud dimittendum ⁸.

¹ C. 189, § 1.

² C. 189, § 2.

³ C. I., 14 Iul. 1922, III, *A. A. S.* XIV, pag. 526.

⁴ C. 191, § 1; C. I., 14 Iul. 1922, III; ex qua interpretatione patet renuntiationem etiam post praesentationem posse quovis tempore, etiam intra mensem revocari, nec consensus ad hoc requiritur Superioris: aliter in c. 181, § 4; Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 167-168; *Monitore ecclesiastico*, v. 34, pag. 340 sq.; unde iam non sustinetur interpretatio restrictiva Chelodi, *l. c.*, pag. 232, in nota 1.

⁵ C. 190, § 1.

⁶ C. 190, § 2; Maroto, *l. c.*, 683, C, docet nuntium authenticum non esse necessario expectandum, sufficere autem nuntium certum; et re vera Codex de *nuntio certo* loquitur, at, cum eodem canone in prima paragr. dicatur officium non vacare nisi post intimationem factam renuntiatario, videtur non quamlibet acceptationis notitiam sufficere, sed notitiam requiri quae auctoritative facta sit. Cfr. Blat, *l. c.*, c. 126; Wernz-Vidal, *l. c.*, 331, III ubi de distinctione inter *perfectionem* negotii iuridici et *peremptionem* eius; insuper si auctoritativa notificatio facta non est, Ordinarius acceptans, potest acceptationem revocare; cfr. etiam Toso, *l. c.*, 157-158. De renuntiatione Episcoporum cfr. c. 430, § 1, ubi acceptationis significatio non requiritur; cfr. infra n. 459, in nota.

⁷ C. 191, § 2; severiores praescriptiones conferendi officium dimissum intra mensem etc. abolitae sunt; Chelodi, *l. c.*, 147; Wernz-Vidal, *l. c.*, 330. Notificatio a Superiore acceptante facienda est. Blat, 127.

⁸ Wernz-Vidal, *l. c.*, 332.

5° Effectus speciales producit renuntiatio Episcoporum prout solum loco aut etiam dignitati renuntiant. Si utrique rei renuntiant amittunt usum pontificalium et, si sint religiosi, ad claustrum revertere debent, ubi, electa sibi demo commorationis, voce activa et passiva privati remanent ¹.

6° Si renuntiatio conditionalis sit, effectus eius suspensi remanent, conditione pendente ².

III. — *Privatio et amotio.*

266. — I. **Notio et divisio.** - 1° Privatio officii ecclesiastici in genere est ablatio coacta officii clerico invito imposita.

Ius R. Pontificis removendi, saltem valide, etiam sine causa, vi Primatus, omnes cuiusvis gradus magistratus ecclesiasticos in dubium revocari nequit, quia liquido ex principiis dogmaticis de immediata R. Pontificis iurisdictione in omnes et singulos fideles et ecclesias particulares profluit: nec tenetur R. Pontifex in hoc aliquam iuris positivi formam servare. Alii vero Ordinarii quid possint, quidve non possint, hac in re a iure constituto dimetiri debent, nec a forma ipsis a iure statuta praescindere possunt ³.

2° Duplex distinguitur ⁴:

a) *Poenalis* - quae proprio nomine, *privatio* vocatur et ob delictum imponitur.

Privatio *poenalis* sine delicto aut quasi-delicto ne concipi quidem potest ⁵.

Poenalis iterum est *latae* ⁶ aut *ferendae sententiae*: *illa* sine ullo iudicis ministerio incurritur ⁷; *haec* ministerium iudicis requirit.

¹ C. 629; Wernz-Vidal, l. c., 332.

² Eichmann, l. c., 111; Wernz-Vidal, l. c., 332.

³ Wernz, l. c., II, 534-535.

⁴ Alii tertiam quamdam coordinatam distinctionem privationis admittunt; et loquuntur de *privatione*, de *amotione administrativa* et de *amotione simplici* seu de *dimissione*; ita Maroto, 685-687; Chelodi, l. c., 149; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 472 sq.; at rectior videtur et doctrinae conformior distinctio nostra quam Wernz-Vidal, l. c., 360-363 et Eichmann, l. c., p. 112-113 admittunt; atque differentia inter utramque *in fine puniendi delictum*, aut *providendi bono communi* ponenda videtur; alia accidentalialia sunt; et huius differentiae consecutaria.

⁵ C. 2215; ideo non recte dicta videntur quae habet Prümmer, l. c., 84, 2° nullam faciens distinctionem inter administrativam et poenalem privationem officii.

⁶ *Poenalis* privatio latae sententiae statuitur in cc. 2266; 2396; 2397; 2398; in his casibus correptio iudicialis locum habere nequit (c. 1948, n. 1). Insuper privatio latae sententiae continetur in poena depositionis (c. 2303) itemque degradationis (c. 2305). In his casibus poena incurritur sine ulla declaratione. (Cfr. tamen c. 2232, § 1).

⁷ Cfr. tamen c. 2232, § 1.

Item poenalis privatio potest esse *a iure* aut *ab homine*¹; *privatio a iure* subdividitur in *latae* aut *ferendae sententiae* de qua supra.

b) *Oeconomica* seu *administrativa* - quae ex iusta causa, aequitate naturali servata, iuxta determinatas formas iuris discernitur².

267. — II. Servanda in privatione poenali. - 1° *Quando haec privatio adhibenda.*

a) Necessario adhibenda est in officiis inamovibilibus³, exceptis paroeciis, pro quibus specialis processus administrativus adhiberi potest⁴.

Canon 1411, n. 4 haec debet: « Beneficia ecclesiastica dicuntur *manualia*, *temporaria* seu *amovibilia*, vel *perpetua* seu *inamovibilia*, prout conferuntur revocabiliter vel in perpetuum ». Canon loquitur de beneficiis, at distinctionem invehit etiam aliis officiis aptatam⁵. *Amovibile*, *temporarium*, *manuale* unum et idem seu genus quoddam iuxta mentem Codicis significare videntur, sicut eandem rem et genus significant *perpetuum* et *inamovibile*.

Non igitur quintuplex coordinata distinctio illo canone habetur, sed solum duplex adaequata, nempe *amovibile* et *inamovibile*; hoc perpetuitatem habet subiectivam, illud non habet. *Amovibile* dicitur etiam *manuale* aut *temporarium*; *inamovibile* dicitur etiam *perpetuum*.

Utraque tamen distinctio varias species habere potest.

Ita officium amovibile potest conferri *ad nutum* collatoris idest « ad liberam ipsius et absolutam voluntatem, et non necessario regulatam »⁶ ut officium Vicar. Gener⁷; et tunc proprie *manuale* vocari posset. Vel conferri potest, sine ulla temporis determinatione, semper revocabiliter ex iusta causa servata aequitate naturali⁸ et tunc *amovibile* sensu proprio dici posset. Vel ad tempus determinatum, sed etiam infra illud tempus revocabiliter ex gravi causa et aliquali formula servata⁹.

¹ C. 192, § 1.

² C. 192, § 3.

³ C. 192, § 2.

⁴ Cfr. tit. 27, lib. IV, cc. 2147-2156; dico adhiberi potest quia, si delictum adsit et Ordinarius procedere malit processu ordinario criminali, id facere non prohiberi videtur, cfr. c. 2147, § 1.

⁵ Cfr. cc. 192, § 2-3.

⁶ Reiffenstuel, l. c., III, 5, n. 43-45.

⁷ C. 366, § 2.

⁸ C. 192, § 3.

⁹ Cfr. c. 388; cfr. etiam officia Superiorum religiosorum ad tempus concessa c. 505. Piat, l. c., I, pag. 565-566 et notis, et pag. 591, et III *Appendix*, pag. 125 et pag. 127; quae doctrina, non obstante c. 2299, § 1 et 192, § 3, adhuc valere videtur. Quamobrem illi duo canones sunt applicandi officiis amovibilibus qui specialibus legibus non regantur. Quod item deducitur ex collatione c. 192, § 3 et 2299, § 1 cum c. 388.

b) Adhiberi potest in privatione quorumlibet officiorum amovibilium, si Superior hanc privationem imponere velit ut poenam vindicativam ¹.

2° *Quomodo adhibenda.* - Imponi potest haec poena duobus modis: *per sententiam iudiciale*m, praevio processu, infligendam; qui modus necessario servandus est si de officii inamovibilis privatione agatur ²; aut *ad modum praecepti particularis* ³.

a) Si feratur *per sententiam iudiciale*m haec attendenda sunt:

α) Processus requiritur criminalis aut ordinarius ⁴ aut saltem specialis si procedatur contra clericos non residentes ⁵ vel contra clericos concubinos ⁶ vel contra parochos negligentes in officiis parochialibus ⁷.

β) Imponi potest haec poena solum in casibus a iure determinatis, si agitur de officio inamovibili ⁸; non excluditur ut imponi possit, praevio processu, etiam contra clericos amovibiles; at hoc non erit practici momenti, quia facilior methodus habetur in iure de quo statim dicemus.

γ) Nequit tamen poena auferri beneficium cuius titulo clericus ordinatus fuit, nisi aliunde eius honestae sustentationi provideatur ⁹.

δ) Praeter casum quo sententia privationis detur vi processuum specialium ¹⁰, causae criminales in quibus res est de privatione beneficii inamovibilis tribunali collegiali trium iudicum reservantur ¹¹.

¹ Wernz-Vidal, *l. c.*, 361, A; dico adhiberi *potest* quia Superior in officiis amovibilibus procedere potest etiam via administrativa, quae expeditior est, de qua postea (Maroto, *l. c.*, pag. 660, nota 2).

² Excipe casum parociae etiam inamovibilis ut supra.

³ C. 2225.

⁴ Cfr. cc. 1933-1959.

⁵ Cc. 2168-2175.

⁶ Cc. 2176-2181.

⁷ Cc. 2182-2185.

⁸ C. 2299, § 1. Sunt casus in iure in quibus privatio ipso facto incurrenda decernitur; tales casus sunt: si quis excommunicatus vitandus declaretur (c. 2266); si secundum beneficium incompatible obtinens et prius retinere praesumpserit (c. 2396); Cardinalis iusiurandum se praesentandi Romano Pontifici emitte recusans (c. 2397); ad episcopatum promotus ultra sex menses consecrationem recipere negligens (c. 2398). Item sunt alii casus in quibus poena privationis ferenda est; tales casus cfr. in cc. seqs.: 2314, § 1, n. 2; 2331, § 2; 2340, § 2; 2343, § 1, n. 1 et 3 et § 2, n. 3; 2345; 2346; 2350, § 2; 2354, § 2; 2359, § 2-3; 2381, n. 2; 2384. Aliis tandem in casibus poena privationis ferri potest, non necessario debet; cfr. cc. 2324; 2336; 2355; 2360, § 2; 2394, n. 2; 2403; 2405; cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 244 sqs.; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 474 sq.

⁹ C. 2299, § 3.

¹⁰ Cfr. supra litt. α.

¹¹ C. 1576, § 1, n. 1.

ε) Contra sententiam datur appellatio in suspensivo ¹, excepto casu quo procedatur vi canonum 2168-2185, quo casu appellatio proprie dicta non datur, sed unicum remedium est recursus ad Sedem Apostolicam; quo pendente Ordinarius officium quo clericus privatus est alteri clerico stabiliter conferre nequit ².

b) Si feratur *ad modum praecepti* haec notanda sunt ³:

α) Hic modus adhiberi tantum potest in officiis aut beneficiis amovibilibus, quando ius poenam relinquit arbitrio iudicis determinandam ⁴.

Cum officia amovibilia ⁵ etiam administrativo modo auferri possint, sine delicto, nec ulla forma sollemnis in illa privatione requiratur, si Superior nihil declaraverit et formam hic explicatam non servaverit, recte aestimatur formam administrativam, et amotionem pure administrativam, quae delictum non necessario requirit, adhibuisse.

β) Requiritur semper, quia privatio poenalis est, delictum aut quasi-delictum ⁶.

γ) Imponenda est haec *poena* coram duobus testibus, aut sine testibus scripto ⁷.

δ) Iudicari debent in ipsa poenae impositione causae vel causa ipsius; quod tamen ad valorem requiri non videtur ⁸.

ε) Contra hanc privationem hoc modo latam non datur appellatio, sed solum recursus ad Sanctam Sedem.

268. — III. Servanda in amotione administrativa. - Haec amotio per se delictum in clerico amoto necessario non requirit, etsi illud non excludit; nec habet proinde rationem poenae, sed est actus ordinariae administrationis. In ipsa haec servanda sunt:

1° Si agatur de amotione parochorum amovibilium aut inamovibilium servandi sunt modi speciales procedendi pro his casibus statuti ⁹.

¹ Wernz-Vidal, *l. c.*, 361, A; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 477, 3, 5.

² C. 2146 una cum *rubrica* partis tertiae libri IV; paulo aliter Wernz-Vidal, *l. c.*, n. 361, A, ubi indistincte conceditur appellatio ad ordinarium gradus superioris tribunal.

³ C. 2225.

⁴ Wernz-Vidal, *l. c.*, 361, A.

⁵ C. 2299, § 1.

⁶ C. 2298, n. 6.

⁷ C. 2225; cum canon dicat *ordinarie*, haec forma sollemnis non videtur de substantia et Ordinarius videtur saltem in casu necessitatis alio modo procedere posse, e. g., viva voce coram cancellario poenam infligendo.

⁸ C. 2225.

⁹ Qui cc. 2147-2161 una cum cc. 2141-2146, continentur. Haec forma pro amotione administrativa parochorum necessario servanda est; at optimam normam praebere potest Ordinarius pro amotione etiam aliorum officiorum amovibilium, e. g., pro amotione Superiorum localium minorum in religionibus contra quos procedi potest etiam praescindendo ab hac forma, cfr. Maroto, *l. c.*, 686, n. 6.

2º Si agatur de amotione administrativa contra clericos alia officia amovibilia possidentes haec servanda sunt:

a) Delictum aut quasi-delictum non requiritur, sed quaelibet iusta causa Ordinarii prudenti iudicio determinanda requiritur et sufficit ¹.

b) Requiritur ut servetur aequitas naturalis ².

c) Requiritur intimatio ex parte Superioris ecclesiastici competentis ³.

Vix necessarium est adnotare Superiorem ecclesiasticum hac in re sicut et in qualibet privatione infligenda et insuper etiam in translatione, de qua postea, non esse collegium electorum, vel a fortiori laicum, licet auctoritate regali decoratum, quibus forte aut electionis aut nominationis aut praesentationis aliquod ius competat ⁴; talis Superior competens relate ad quaelibet officia est certo R. Pontifex, item Ordinarius loci relate ad officia ab ipso collata; pro officiis religiosorum ius speciale servandum est ⁵.

d) Requiritur ut haec amotio non intimetur clerico, privando eum officio vel beneficio cuius titulo ordinatus est nisi aliunde eius honestae sustentationi provideatur ⁶.

e) Ab hac amotione non datur appellatio, sed solum ad S. Sedem recursus in devolutivo ⁷.

269. — IV. Effectus privationis et amotionis. - Effectus privationis poenalis, et amotionis administrativae est *plena vacatio officii*.

IV. — *Translatio magistratuum ecclesiasticorum.*

270. — I. Notio. - Translatio est canonica mutatio magistratus ecclesiastici de officio ad aliud officium ex iusta causa a competente Superiore facta.

Includit translatio duplicem actum iuridicum: *amissionem* officii anterioris *a quo* transfertur, sive voluntario modo per renuntiationem, sive coacte per privationem aut amotionem administrativam: *collationem* novi officii *ad quod* transfertur.

¹ C. 192, § 3; in loco parallelo c. 2299, § 1 dicitur *causa rationabilis*; Maroto, l. c., 686, 6º-7º; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 476 bis.

² C. 192, § 3.

³ C. 192, § 3.

⁴ C. 195.

⁵ Eichmann, l. c., pag. 112.

⁶ C. 2299, § 3; aliter Wernz-Vidal, l. c., 361, A ubi hoc applicat solummodo privationi poenali per modum praecepti.

⁷ C. 192, § 3.

271. — II. Divisio. - 1° Translatio est *coacta* aut *libera* seu *voluntaria*. *Illa* clerico invito imponitur; *haec* clerico petenti aut consentienti conceditur.

Coacta est *poenalis* ¹ vel *administrativa*: *illa* in poenam imponitur et delictum supponit, sive per processum procedatur sive per modum praecepti; *haec* poena non est et imponitur vel nullo servato processu ex iusta causa, servata aequitate naturali, vel processu administrativo ². Translatio voluntaria considerari potest ut renuntiatio conditionata ³.

2° Translatio est *honorifica* si fiat ab officio minori ad maius; *non honorifica* seu *ordinaria* si ad aequale; *poenalis* ⁴ si de maiori ad minus.

Hoc tamen generale non est: quandoque enim ex arte et prudentia regiminis, stricto iure non servato, clericus ad officium maius promoveri potest ut ab alio amoveatur ⁵; item quandoque ex clerici ipsius voluntate translatio a maiori ad minus fieri potest et tunc certe rationem poenae non habet.

272. — III. Notae historicae. - 1° Antiquissimis temporibus translationes Episcoporum ab una ad aliam ecclesiam rarissime fiebant, ratione vinculi, matrimonio similis, quod intercedere censuere SS. Patres ecclesiam inter et Episcopum ⁶.

Non fuerunt tamen absolute prohibitae et saeculo iv hae translationes permissae sunt de consensu Concilii Provincialis. Saeculo xi talis renuntiatio reservari coepta est R. Pontifici; quae consuetudo in iure Decretalium firmata est.

2° Aliorum clericorum inferiorum translatio rarissime item facta fuit, primis Ecclesiae saeculis, ratione ordinationum absolutarum prohibitarum. Saeculo v mitior praxis evasit, iure dein firmata, et tales translationes permissae sunt de prudenti Ordinarii auctoritate. Abusus exortos tempore schismatis Occidentalis ob translationes coactas auferre curarunt concilia Constantiense et Lateranense V.

Nostris diebus translatio coacta adhibita fuit ut mitior forma privationis ⁷.

¹ C. 2298, n. 2.

² Cc. 193, § 2; 192, § 3; 2162-2167.

³ Hic iterum, sicut et in privatione officiorum diximus, Maroto, *l. c.*, 689, 2°, cum Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 479, triplicem agnoscit formam translationis; at ista triplex distinctio, ut videtur, non est adaequata et duplex a nobis admissa sufficit, vel enim translatio poenalis est vel administrativa; inter haec duo aliud tertium dari nequit. Quod in administrativa translatione specialis processus servandus sit (cc. 2162-2167) aut non, est aliquid accidentale; item quod in poenali translatione forma processus criminalis servanda sit vel procedi possit per modum praecepti particularis, hoc pendet a natura officiorum amovibilium vel inamovibilium et a specialibus formis processualibus pro aliquibus officiis statutis. Ceterum in quaestione de verbo versamur.

⁴ C. 2298, n. 3.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, pag. 665 in nota.

⁶ Cfr. Innoc. III verba in c. 4, X, 1, 7: « spirituale foedus coniugii quod est inter Episcopum et ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione et in consecratione intelligitur consummatum ».

⁷ Wernz, *l. c.*, II, 521-522; Santamaria, *l. c.*, I, 247.

273. — IV. Regulae servandae in translationibus faciendis. -

1° *Quis faciat.* - Is potest translationem facere qui ius habet tum acceptandi renuntiationem, tum removendi a primo officio et promovendi ad alterum ¹.

Generatim is potest renuntiationem acceptare qui et clericum ab officio sive administrativo sive poenali modo remove potest; si tamen casus detur in quo aliquis Superior possit renuntiationem acceptare, non vero remove; tum dicendum videtur, illum posse translationem facere voluntariam qui potest acceptare renuntiationem, illum posse et coactam facere qui potest ab officio *a quo* clericum remove.

Qui clericum ad officium elegerunt, vel postulaverunt, aut praesentaverunt sicut nequeunt eundem officio privare, aut eius renuntiationem acceptare aut ab officio remove, ita nec possunt eum ad aliud transferre ².

Si officium *a quo* et officium *ad quod* sint ambo liberae collationis, Ordinarius, pro officiis minoribus non reservatis, intra dioecesim, ipse per se libere translationem facere potest; idemque facere potest si solum officium *a quo* est necessariae collationis et Ordinarius via iudiciali vel administrativa speciali ³ procedat; si vero procedat via administrativa simplici aut officium *ad quod* sit necessariae collationis, tunc ad translationem necessarius videtur consensus eorum qui in officio conferendo aliquod ius quaesitum habent, scilicet, collegii, patroni aut principis ⁴.

Vicarius Generalis hic non venit nomine Ordinarii; Vicarius Capitularis non nisi ad officia necessariae collationis, servatis servandis, transferre potest ⁵. In translatione de una ad alteram dioecesim consensus duorum Ordinariorum requiritur ⁶.

Cum Ordinario concurrit in translatione facienda R. Pontifex cui praeterea reservatur translatio officiorum maiorum et aliorum reservatorum ⁷.

2° *Iusta causa.* - Ad quamlibet translationem faciendam, quia per ipsam vinculum inter clericum et suum officium scinditur, iusta causa requiritur ⁸. Quia tamen hoc vinculum maius et fortius, pro aliquibus officiis; debilius vero pro aliis est, ideo etiam causa iusta varias dimensiones habet. Causa gravior in officiis institutionis divinae, levior in aliis requiritur.

Si agitur de translatione coacta eiusdem fere generis causa requiritur quae pro privatione. Si agitur de translatione parochorum processus specialis in quo causa et alia determinantur inspiciendus et adhibendus est ⁹.

¹ C. 193, § 1.

² C. 195.

³ Pro parochis, cc. 2162-2167.

⁴ Cfr. c. 4; Wernz, *l. c.*, II, 523, II et 525; Chelodi, *l. c.*, 150, *a*; Eichmann, *l. c.*, 114.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 150, in nota; Santamaria, *l. c.*, I, 248.

⁶ Chelodi, *l. c.*, 150, in nota.

⁷ Cfr. cc. 1435, § 1 cum exceptione in § 2.

⁸ C. 193, § 2.

⁹ Cc. 2162-2167.

Pro translatione voluntaria causa etiam levis, e. g., praemium clerici, sufficere potest ¹.

3° - *Modus procedendi*. - a) *Si agitur de coacta translatione* :

α) Servanda sunt ea omnia quae requiruntur in privatione aut amotione officiorum.

Si igitur officium a quo est inamovibile, procedendum est ad privationem ad normam iuris; si vero amovibile, saltem servandae sunt normae supra explicatae ubi de amotione administrativa seu non poenali ².

β) Pro translatione parochorum specialis processus servandus est ³.

γ) Item regulae speciales servandae sunt pro translatione Episcoporum ⁴.

δ) Translatio scripto facienda est ⁵.

ε) Servanda sunt pro collatione officii *ad quod* ea omnia quae requiruntur in collatione officiorum: ut nempe persona idonea sit, scientiam, aetatem etc. necessaria possideat.

b) *Si agitur de translatione libera seu voluntaria*: - α) Sufficit ut in amissione officii *a quo* ea servantur quae in voluntaria renuntiatione requiruntur, nempe iusta causa requiritur et in certis casibus acceptatio Superioris, quae tamen continentur implicite in actu Superioris translationem decernentis seu admittentis. Attendendum tamen est iuribus quae collegio electorum aut patronis forte competere possint ⁶.

β) Item in collatione novi officii *ad quod* sufficit ut ea servantur quae in generalibus regulis de provisione officiorum explicata sunt, e. g., ut fiat de persona idonea, sine simonia, scripto etc.

274. — V. Effectus translationis. - Effectus translationis sunt: vacatio officii *a quo* et provisio plena officii *ad quod*. Tunc autem officium prius vacat cum clericus alterius *ad quod* possessionem canonice capit, nisi aliud iure cautum sit, e. g., in translatione Episcoporum ⁷, vel a legitimo Superiore praescriptum ⁸. Superior

¹ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.* I, 482.

² Eichmann, *l. c.*, 114.

³ Cc. 2162-2167.

⁴ C. 430.

⁵ C. 159.

⁶ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 483; Chelodi, *l. c.*, 150, a.

⁷ C. 430, § 1.

⁸ C. 194, § 1. Stilus Curiae Romanae est clericos promotas beneficia antea possessa amittere non a momento captae possessionis novi beneficii, sed a die habitae promotionis in consistorio; idque servatur etiam in stilo Datariae Apostolicae quod ad officia ab eadem collata attinet; Santamaria, *l. c.*, I, 250; cfr. etiam c. 430 et Maroto, *l. c.*, 693.

autem Ordinarius, nisi speciales habeat facultates, aut exceptionem sibi favere probet ¹, contra ius commune hic statutum, quod ad vacationem prioris officii immissionem in possessionem alterius requirit, facere non potest ².

Consequenter ad hanc regulam redditus prioris officii *a quo*, translatus percipit, donec aliud occupaverit ³. Si tamen vacatio prioris officii *a quo* vel iure vel Superioris legitimo praescripto ante captam possessionem alterius evenierit, tunc haec regula non valet ⁴. Idem dic de clerico qui nulla legis aut Superioris praescriptione coactus sua sponte vel suo errore priori officio renuntiat ante captam alterius possessionem, talis enim tempore intermedio neutrius fructus officii percipit et sibi id imputare debet ⁵.

TITULUS V.

DE POTESTATE ORDINARIA ET DELEGATA ⁶

275. — Notio iurisdictionis ⁷.

1° **Iurisdictio in genere.** - Iurisdictio est potestas publica regendi subditos in ordine ad finem societatis perfectae consequendum ⁸.

¹ Cfr. c. 2167.

² Toso, *l. c.*, II, pag. 162.

³ C. 194, § 2; 1472.

⁴ Cfr. Toso, *l. c.*, II, pag. 162; cfr. tamen etiam c. 430, § 1 et § 3, n. 3.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 150.

⁶ Recte observat cl. Maroto, *l. c.*, 694 rubricam hanc loqui de *potestate*, non de *iurisdictione*, ordinaria et delegata, licet in canonibus sub ipsa comprehensis sermo semper sit de iurisdictione: tum quia sub ipsa canon (c. 210) etiam habetur, qui de potestate ordinis loquitur, cui potestati, aliquo sensu, applicabilis est ista divisio in ordinariam et delegatam; tum etiam quia principia hic statuta de iurisdictione ordinaria et delegata non absurde, *analogice* (c. 20), invocari et applicari etiam poterunt potestati dominativae Superiorum religionum laicalium aut non exemptarum. Loquitur item *rubrica* de sola divisione iurisdictionis in *ordinariam* et *delegatam*, quia haec divisio praecipua est et adaequata sub qua omnes aliae divisiones comprehenduntur, nec enim ulla iurisdictio inveniri potest quae hac distinctione non sit inclusa (cfr. Maroto, *l. c.*, 698; aliter Vermeersch, *l. c.*, 222, ubi distinctionem hanc non posse referri ad potestatem dominativam docet. Altera tamen editio admittit n. 274 principia hoc titulo statuta de potestate iurisdictionis extendenda esse ad potestatem dominativam ex analogia iuridica).

⁷ *Ius dicere* (iuris dictio) dicebant romani in oppositionem ad *ius facere*, ad designandam potestatem magistratuum qui iudiciis praeerant; attamen etiam magistratus decursu temporum plurimum adlaboraverunt ad ius faciendum seu condendum, praesertim suis edictis, ut ex historia iuris romani constat.

⁸ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 29, 2 sqs.; D'Annibale, *l. c.*, I, 71; Maroto, *l. c.*, 573; Chelodi, *l. c.*, 125; Vermeersch, *l. c.*, I², n. 275.

Dicitur publica (populica = poplica = publica); quia ad bonum publicum seu ad bonum totius societatis tendit; itemque quia cuilibet societati a Deo ad bonum ipsius societatis perfectae data est; iuxta illud: *non est potestas nisi a Deo*.

Distinguitur proinde et differt potestas iurisdictionis a potestate dominativa quae quandoque ex nativitate (potestas *dominativa patris*), quandoque ex contractu (potestas *herilis* ex contractu locationis operae; *maritalis* ex contractu matrimoniali) ortum ducit. Potestati dominativae accensenda est etiam potestas Superiorum religiosorum quae ex votis et ex professione religiosa vel ex promissione ortum ducit. Item differt iurdictio ab his potestatibus *fine*: finis enim potestatis iurisdictionis est bonum publicum seu societatis perfectae, potestatis vero dominativae finis est bonum societatis illius a qua nomen accipit ipsa potestas; bonum familiae, bonum ordinis et congregationis religiosae etc. Potestas dominativa exercenda est subordinate ad potestatem iurisdictionis; licet potestas publica non possit totam potestatem dominativam abrogare. Potest item potestas iurisdictionis subsidiari potestati dominativae et eam supplere, ut evenisse videmus in ordinibus religiosis etc.

Potestas *regiminis* seu iurisdictionis comprehendit ius leges ferendi, (potestas *legifera*), ius controversias seu lites solvendi, (potestas *iudicialis*), ius administrandi bona, (potestas *administrativa*), ius vim adhibendi (potestas *coactiva*). Haec iura inter se coordinata, licet in diversa subiecta divisa, esse debent ut ordo in societate fulgeat¹.

Dicitur item *ad bonum* seu *ad finem societatis perfectae*; huc enim tendit iurdictio; *bonum* autem istud non absolute considerandum est, sed subordinate ad iura naturalia subditorum et aliarum forte societatum non perfectarum. In conflictu vero inter bonum societatis perfectae et bonum singulorum subditorum, bonum societatis praevalet. Nec tamen conflictus inter utrumque bonum vane in qualibet re seu quaestione fingendum est cum iurium oppositio realis et obiectiva haberi non possit. Multo etiam minus oppositio fingenda est si agitur de conflictu inter bonum societatis civilis et bonum privatorum hominum quatenus ad societatem diversam pertinent, e. g., ad societatem perfectam religiosam; conflictus in casu solvendum erit ex principiis de potestate indirecta Ecclesiae in Statu.

Haec de potestate iurisdictionis in genere, quae invenitur in qualibet societate perfecta sive civili sive religiosa.

276. — 2º Iurdictio ecclesiastica. - Iurdictio ecclesiastica est potestas publica a Christo Ecclesiae concessa regendi fideles in ordine ad vitam aeternam².

¹ Cfr. M. Conte a Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*, n. 22 et 57-60.

² C. 196.

Haec definitio completa videtur, nec necessarium putamus addere in definitione *vel ab Ecclesia concessa* (cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 223); quin immo haec additio nata videtur ad confusionem parendam: iurdictio enim ecclesiastica universa a Christo originem ducit; Ecclesia non est nisi medium per quod Christus iurisdictionem intra ipsam Ecclesiam distribuit.

Etiam Ecclesiam, praeter societatem civilem, populum habere dirigendum et potestatem ad hoc a Christo directe consecutam esse, non est hic locus demonstrandi¹.

Dirigit vero Ecclesia populum sibi commissum ad suum finem vel sanctificatione fidelium quam operantur ritus sacri a Christo (Sacramenta et Sacrificium) vel ab ipsa Ecclesia (Sacramentalia et alii ritus) instituti, qui omnes exercentur potestate *ordinis*; vel, sicut supra diximus, leges ferendo etc.... et insuper dogmata, infallibilitate sibi a Christo donata, proponendo cum onere ex parte fidelium credendi (*potestas magisterii*)².

277. — **Divisio.** - Dividitur iurisdictio:

1° *Ratione fori*: In iurisd. *fori interni* et *externi* (C. 196).

Ecclesia, quamvis societas sit publica et externa, ex natura sui finis specialis, qui est salus animarum, nequit a singulorum hominum conscientia praescindere. Et re vera Christus Ecclesiae suae ad finem obtinendum, qui duplex veluti est, regnum Dei inter homines et regnum Dei pro singulis hominibus post praesentem vitam perfecte attingendum, duplicem contulit potestatem: alteram directe animas afficientem et bonum singulorum hominum directe et primario respicientem; alteram afficientem directe et primario ipsam societatem religiosam qua talem, per leges, iudicia et coactionem exercendam. Utraque est iurisdictio veri nominis, quia utraque publica potestas ad bonum publicum tendit, utraque a Deo procedit. Attamen dum altera tendit primario et directe ad bonum publicum seu sociale, altera directe ad bonum singulorum tendit et solum indirecte ad bonum publicum, quatenus nempe bonum commune necessario procedit a bona singulorum civium conversatione.

Hinc duplex iurisdictionis partitio quae ratione finis facta, dicta est ratione *fori*, fieri³.

Quae directe refertur ad bonum publicum commune iurisdictio *fori externi*; quae directe et primario tendit ad bonum singulorum iurisdictio *fori interni* appellatur⁴.

Differunt praeterea forum internum et externum tum obiecto, quia quaedam habentur quae necessario ad alterum forum referenda sunt et nequeunt in utroque agi, e. g., absolutio a peccatis etc.; deinde ex modo procedendi qui est occultus in foro interno, publicus in foro externo; demum ex effectibus utriusque fori qui diversi sunt.

¹ Cfr. M. Conte a Coronata, *l. c.*, n. 38-78.

² Differentias inter utramque potestatem, ordinis nempe et iurisdictionis confer supra n. 178, b.

³ Forum vel forus est locus ubi lites et negotia aguntur et a iudice solvuntur; accipitur autem in iure pro ipsa auctoritate iudicis quatenus ad illum determinatum locum restringitur (Maroto, *l. c.*, 717).

⁴ C. 202.

Ad forum internum ex natura rei et ex divina institutione pertinet potestas absolvendi a peccatis: ex iure positivo quidquid rationem peccati habet, sub praecisa ratione peccati; item delicta externa quousque occulta manent, quae tunc proinde *feri* dicuntur cum innotescunt et nihil sunt in foro externo nisi appareant; relationes hominum ad Deum internae et occultae ¹.

Ad forum externum pertinent ea omnia quae ad bonum societatis ecclesiasticae externum referuntur; talis est potestas legislativa, iudicialis extrasacramentalis, gubernativa, administrativa; talis est potestas concedendi iurisdictionem pro foro interno ².

Ea est relatio fori interni ad externum quae habetur inter ius et ethicam ³. Forum internum duplex est: *sacramentale* et *extra-sacramentale*: illud restringitur ad sacramenti poenitentiae administrationem et ad ipsum pertinent peccata ex natura rei; ad extra-sacramentale pertinent per se alia omnia quae ad salutem cuiusque spiritualem pertinent, salva iuris praescriptione quae ea tractari praecipiat intra sacramentum Poenitentiae ⁴.

2° *Ratione tituli*: in *ordinariam*, quae est propria vel vicaria, et in *delegatam* ⁵, de quibus statim.

3° *Ratione modi quo exercetur*: in *iudicalem*, quae est *criminalis* aut *civilis*, et in *non iudicalem* seu *voluntariam*, quae subdividi potest in *legislativam*, *gubernativam* seu *administrativam* et in *gratiosam* seu *voluntariam* stricte dictam ⁶.

¹ Eichmann, *l. c.*, pag. 82-83; Maroto, *l. c.*, 721, a.

² Ideo etiam ex hoc capite qui potestatem habet pro solo foro interno nequit eam alii delegare quia id potestatem fori externi includeret.

³ Cfr. Eichmann, *l. c.*, 82-83; Maroto, *l. c.*, 722; D'Annibale, *l. c.*, n. 25; itemque Maroto, *l. c.*, pag. 687, nota 2.

⁴ Maroto, *l. c.*, 718; D'Annibale, *l. c.*, I, 25; terminologiae Codicis, *l. c.*, 196 standum est et potestas iurisdictionis quae alicui committatur exercenda, non est necessario exercenda in confessione nisi in concessione dicatur concedi pro solo foro sacramentali. Antiquorum aliqui forum sacramentale vocabant forum poenitentiale; alii forum poenitentiale intelligebant et extra-sacramentale; cfr. Maroto, *l. c.*, pag. 698, in nota 1; D'Annibale, *l. c.*

⁵ C. 197, § 1-2.

⁶ Codex *voluntariam* appellat omnem iurisdictionem quae iudicialis non est (cfr. cc. 201, § 2-3; 205, § 1; 1507, § 1-2); hoc bene notandum est ne confusio oriatur in canonibus interpretandis; cfr. Maroto, *l. c.*, 727; Santamaria, *l. c.*, I, 252; Toso, *l. c.*, II, 171; Hilling, *Das Personenrecht*, pag. 94, nota 2; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 375, b; Ferreres, *Institutiones Canonicae*, I, 363-364; Cocchi, *Commentarium*, II, 116; Augustine, *l. c.*, II, 180; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 518 sq.; cfr. tamen Vermeersch, *l. c.*, I^a, 278. Dissentiunt Chelodi, *l. c.*, 125, pag. 211 nota 1; Eichmann, *l. c.*, 121-122; Haring, *l. c.*, 850-851, qui tamen non satis attendere videntur ad dictiones Codicis. Etiam nos utique admittimus Codicem terminologiam antea non communiter admissam adoptasse, at de iure vigente ne confusio fiat terminologiae a Codice introductae standum est; cfr. etiam infra, n. 282, c), in nota.

I. — *Iurisdictio ordinaria.*

278. — **Quid sit.** - Iurisdictio ecclesiastica ordinaria ea dicitur quae ipso iure adnexa est officio ¹.

Quae *ipso iure* - i. e., lege sive communi, sive generali, sive particulari sive speciali vel etiam iure consuetudinario, tradito aut statutariorum et demum etiam iure praescriptionis aut privilegio ².

Ut habeatur igitur ordinaria aliqua potestas requiritur ante omnia ut *ipso iure adnexa* sit officio.

Adnexa sit. - *Adnexum* dicit aliquid *stabiliter* unitum, non unitum solum momentanee et quasi per accidens. Stabilitas haec oriri potest ex natura rei ut, e. g., fenestrae alicui domui itemque fores; et, in re nostra, officium parochi adnexam habet potestatem absolvendi suos fideles; aut ex positiva dispositione e. g., domus aliqua adnexam habet aulam ad ludendum aut, in re nostra, - potestas parochi absolvendi suos subditos etiam extra proprium territorium. Quoquo modo adnexio fiat sive ex natura rei sive ex positiva iuris dispositione, quoties stabilitas habetur in adnexionem et universalitas ita ut dici possit sine ulla temporis, personae, aut loci restrictione illi officio adnexam esse talem vel talem potestatem, illa potestas ordinaria est ³.

Adnexa officio. - Officium hic sensu stricto intelligendum est ⁴. Si ius concedat aliquam potestatem determinatae classi personarum, vel determinato officio sensu latu accepto, e. g., confessariis, regularibus, praedi-

¹ C. 197, § 1.

² Excipit hic Maroto, *l. c.*, 699, n. 6 in nota, facultates etiam perpetuas (c. 66) Ordinariis locorum concessas, et illa insuper privilegia specialissima determinatis, in individuo, officiis concessa, ut, e. g., privilegium alicui Episcopo concessum deferendi pallium; privilegium Archiepiscopo Salisburgensi confirmandi alios Episcopos; quod recte intelligendum est; si enim facultas aliqua etiam specialissima a iure adnectatur officio ita ut quaelibet persona quae illud officium possideat *semper* et *ubique* gaudeat illo privilegio, illa potestas seu privilegium, quae a iure revera adnexa est officio iam non delegata, sed ordinaria est, licet forte vicaria; si vero aut non cuilibet personae, aut non semper et ubique illi officio adnexa sit, sed solum restrictive vel ad personam provisam, vel ad locum vel ad tempus determinatum, tunc revera illa potestas a iure adnexa officio dici nequit, nec proinde ordinaria est dicenda; et considerari debet semper commissae personae illo officio provisae.

³ Si a lege seu a iure dicatur aliqua potestas tali vel tali officio semper et ubique et stabiliter *delegari*; illa dictio, ex notione a Codice data potestatis ordinariae, contradictionem involveret; diceretur enim illa potestas *delegari* quae, cum ex ipsa iuris dispositione adnexa sit officio, est ordinaria. Haec videtur ratio cur Codex non amplius utatur antiqua formula qua antea Ordinariis locorum potestas in exemptis concedebatur scilicet: *tanquam Apostolicae Sedis delegati* (Concil. Trident. Sess. V, c. 1 et 2 *De reform.*; Sess. VI, cap. 2-3 *De ref.*; c. 9, X, 5, 7, etc.); talis enim potestas ita a Codice concessa iam non delegata, sed ordinaria est dicenda, quia a iure officio adnexa est Ordinarii loci. (Cfr. Maroto, *l. c.*, 699, 7° in nota); cfr. tamen infra pag. 328, nota 1. sub. n. 285. 3. Controvertitur tamen adhuc inter auctores utrum potestas a iure concessa alicui officio stricte dicto quae de se ei non competeret, cfr. e. g., cc. 81; 1043; 1245 ordinaria sit dicenda an delegata a iure; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I², 277.

⁴ C. 145, § 1 et 2.

catoribus, missionariis etc., quia tales classes personarum non constituunt officium stricte dictum, de potestate ordinaria sermo esse nequit; illa igitur potestas necessario delegata dicenda erit; et, quia delegatio a iure in casu fit, appellanda erit *delegatio a iure*.

Non habetur igitur ordinaria iurisdictio si desit, vel *ius* adnectens, vel *adnexio stabilis generalis* et *sine restrictione*; vel *officium stricte dictum* cui facta sit adnexio¹.

Ex dictis iam patet iurisdictionem ordinariam acquiri una cum officio et cum officio amitti; ipsam perpetuitate qua officium gaudet, gaudere; nec posse generatim non conferri in collatione officii. Non repugnat tamen potestatem aliquam ordinariam ex speciali quadam ratione quandoque restringi².

Ex data autem notione pertinent ad iurisdictionem ordinariam: potestates seu iura quae ex natura officii profluunt; item potestates quae ex se ad superius officium pertinerent a iure autem extenduntur ad officium inferius, e. g., potestas dispensandi³; itemque iura quae ex privilegio in lege contento alicui officio adnectuntur, e. g., privilegia plurima Cardinalium⁴.

279. — Divisio. - Potestas seu iurisdictio ordinaria est propria vel vicaria⁵.

1° *Propria* est quae *connaturaliter* sequitur ipsam existentiam officii et insuper exercetur a titulari in proprio foro et nomine proprio⁶.

Ut hoc rite intelligatur notandum est officia proprie dicta existere posse quibus iurisdictio adnectitur a iure, at nomine alieno et in foro alterius officii vel personae exercenda; haec officia, talia sensu proprio sunt quia stabiliter instituta eisque iurisdictio stabiliter adnexa est vel a Christo directe vel directe ab Ecclesia, at quia instituta sunt ad supplendas vices alterius officii seu personae principalioris, officia huiusmodi et iurisdictio vi talis officii obtenta vicaria vocantur.

Ita, e. g., quia Deus directe non intervenit et immediate in rebus humanis et tamen ad recte fideles dirigendos ad finem Ecclesiae talis directus interventus quandoque necessarius fuisset, Deus suas vices pro illis casibus commisit R. Pontifici qui idecirco tunc agit potestate utique ordinaria, at

¹ Cfr. Toso, *l. c.*, 165.

² Cfr. e. g., cc. 693; 1435; 464, § 2; Maroto, *l. c.*, 699, 10°-13°.

³ C. 81.

⁴ Cfr. c. 239, § 1, n. 1 et 873, § 1; Nikolaus Hilling, *Das Personenrecht des Codex iuris canonici* (1924) p. 88, § 31.

⁵ C. 197, § 2.

Haec divisio ex mente Codicis applicabilis tantum est iurisdictioni ordinariae, exclusa delegata quae numquam vicaria appellanda est; atque ita, licet id clare a Codice non dicatur, hunc canonem interpretati sunt communiter auctores; cfr. Maroto, *l. c.*, 700; Chelodi, *l. c.*, 125; Blat, *l. c.*, 134-135; Toso, *l. c.*, 165 etc.; aliter Prümmer, *l. c.*, qui n. 86, 2, b, haec habet: «sequitur, ut omnis ... iurisdictio delegata sit vicaria, quia exercetur nomine alterius; sed non omnis iurisdictio vicaria est delegata». Quae absona videntur.

⁶ Cfr. Wernz, *l. c.*, II³, 4, III, a, pag. 13.

vicaria, sibi specialiter a Deo commissae; tali potestate utitur R. Pontifex in fidei dogmatibus definiendis infallibiliter, item in dispensandis votis, iuramentis, matrimonio rato etc, quae propria essent Dei, et tamen Deus ordinarie commisit Romano Pontifici¹.

Item Ordinarius loci, praesertim si magna est dioecesis, habet propriam potestatem in totum suum territorium et in omnes fideles sibi commissos, at forte hanc potestatem, quae multas importat obligationes, per se exercere non potest, et tunc ei subvenitur institutione officii specialis quod eius vices gerat et cui determinata iura et obligationes conceduntur a iure, nomine tamen Ordinarii exercenda et in eius foro; tale est officium Vicarii Generalis; ex quo fit ut is qui tale officium occupaverit dicatur sedere in tribunali officii cuius vices gerit, nec ab uno ad alterum proprie dicta appellatio datur².

2° *Vicaria* e contra est iurisd. quae alicui officio adnectitur vi specialis commissionis a iure factae et exercetur non nomine proprio sed nomine alieno et in foro³ alterius magistratus principalis⁴.

Si igitur specialis commissio, quamvis officio non personae facta, habeatur; vel si iurisd. quae cum officio exercetur, nomine et in foro alterius personae vel officii exerceatur, potestas illa ordinaria utique erit, at vicaria. Ita ad vicariam iurisd. referenda est potestas Ecclesiae dispensandi in votis etc. ...quia nomine et velut in foro divino ab Ecclesia exercetur.

Ita etiam potestas Ordinariorum dispensandi suos subditos in legibus universalibus Ecclesiae⁵ quia eorum officio stabiliter ipso iure adnexa est, sicut et potestas Ordinariorum locorum in exemptos a iure concessa, ordinaria quidem est, sed vicaria, quia ab Ordinariis exercetur non connaturaliter ad ipsorum officium, sed ex commissione a iure facta; de se enim leges Ecclesiae universales et ipsos Ordinarios locorum ligant; et exempti ab Ordinariis locorum potestate prorsus subtrahuntur⁶.

¹ Wernz, l. c., II, 4, III, a; contra Augustine, l. c., II, 173.

² Cfr. Reiffenstuel, l. c., I, 28, n. 17 et I, 21, n. 28.

³ Quia potestas vicaria eodem in tribunali exercetur ac propria, non datur appellatio a sententia Vicarii ad eum cuius vices Vicarius agit (hoc tamen non est perpetuum, ex necessitate enim admittendi plures instantias in rebus tam iudicialibus quam non iudicialibus, ubi praesertim de Vicariis agitur R. Pontificis, appellatio datur). Item si gratia aliqua ab Ordinario negetur nequit, ne valide quidem, a Vicario eius obtineri. (Cfr. c. 44).

⁴ Cfr. Wernz, l. c., II, 4, III, a, pag. 14; in defectu notionis potestatis vicariae a Codice datae, haec clarissimi Auctoris definitio adhuc retinenda videtur et optime aptari ad differentias inter utramque potestatem indicandas. Hilling *propriam* definit quae adnexa est officio cum caractere ab alio independenti; *vicariam* quae officio adnexa est quod nomine alterius magistratus exercetur. Hilling, *Das Personenrecht*, pag. 87; id tamen non videtur modo absoluto affirmari posse; dari enim potest potestas nomine alterius magistratus exercenda quae tamen de facto exercetur a persona quae officium independentem exercet; e. g., potestas parochi aut Ordinarii dispensandi in lege universali.

⁵ C. 81.

⁶ Cfr. Maroto, l. c., 675, in nota, n. 699, 8°; Eichmann, l. c., pag. 115; contra Vermeersch, l. c., I, 224, 2.

Potestatem vicariam habent Vicarius Gen., Vicarius Capit., Officialis, Vicarius et Praefectus Apost., Administrator Apost., Episcopus Coadiutor, Congreg. Romanae, Tribunalia et Officia Curiae Romanae ¹, itemque officia Curiae Episcopalis aut ordinis religiosi.

280. — III. De appellatione Ordinarii in iure. - Iurisdictionem ordinariam ex notione data iuxta Codicem habet quisque officium aliquod, cui adnexa est, iure possidet. Non omnes tamen qui officium cum iurisdictione ordinaria possident nomine *Ordinariorum* veniunt in iure, sed haec appellatio restrictivam nacta est significationem.

Igitur in iure nomine *Ordinarii* intelliguntur, nisi exceptio probetur, praeter Romanum Pontificem, qui totius orbis christiani Ordinarius est, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus *nullius* eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus eorumque ex iuris praescripto successores in regimine, itemque pro suis tantum subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus ² exemptis; atque hi ultimi *Ordinarii* simpliciter, alii vero *Ordinarii loci* vel *locorum* appellantur ³.

Successores ex iuris praescripto sunt Capitulum cathedrale, abbatiale vel praelatitium et in eorum defectu coetus Consultorum et dein Vicarius Capitularis; Provicarius et Propraefectus Apostolicus pro Vicariatu et praefectura Apostolica ⁴. Ex iuris autem specialis praescripto hic admissio, quandoque aliud determinatur in praelaturis *nullius* aut abbatialibus ⁵.

Ordinarii loci potestas determinatur praecipue a territorio; Ordinarii vero simplicis a subditis.

Non sunt igitur Ordinarii: Cardinales Legati, Patriarchae Metropolitae, Primates, Episcopi Coadiutores aut Auxiliarii, Abbates sine territorio itemque Praelati, Officiales et Vice-officiales Curiarum, Superiores Missionum, Vicarii foranei, Superiores minores, Parochi ⁶.

¹ Eichmann, *l. c.*, 115; Hilling, *Das Personenrecht*, pag. 77-78.

² Superiores maiores religionum non exemptarum vel exemptarum laicalium non veniunt nomine *Ordinarii* (Vermeersch, *Periodica*, XIII, 5-9, paulo aliter Larraona, in *Commentarium pro religiosis*, IV, 1923, p. 113-119). Sunt proinde religiones, ut ordines laicales exempti, quae praeter Romanum Pontificem, qui *Ordinarius Ordinariorum* est, nullum alium Ordinarium habent; Vermeersch, *l. c.*, p. 4-5.

³ C. 198, § 1-2.

⁴ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 307.

⁵ Maroto, *l. c.*, 701; Vermeersch, *l. c.*, 227.

⁶ Cfr. Maroto, *l. c.*, 701; Toso, *l. c.*, 166-167; Wernz-Vidal, *l. c.*, 367; quinam sint Superiores maiores religiosorum cfr. in c. 488, n. 8.

281. — IV. Principia de iurisdictione ordinaria retinenda. -

1° *Acquisitio et amissio.* - Acquiritur et amittitur iurisdictio ordinaria acquisitione et amissione officii cui adnexa a iure est ¹; silet legitima appellatione interposita quae vim suspensivam habeat ².

Silere dicitur iurisdictio quae ex natura rei, non ex poena, suspenditur, atque dicitur proprie de iurisdictione iudiciali a cuius exercitio legitime, idest, iuxta formas processuales sive oeconomicas sive stricte iudiciales ordinarias appellatum est ³. Generatim appellatio a sententia iudiciali in suspensivo est, a decreto administrativo quandoque in devolutivo, quandoque in suspensivo ⁴. Suspenditur item iurisdictio ordinaria, sicut et delegata, si clericus qui eam habet incurrerit excommunicationem latae sententiae, ⁵ itemque si incurrerit censuram suspensionis a iurisdictione relate tamen ad licitum usum tantummodo et nisi fideles usum huiusmodi a talibus clericis requirant ⁶. In iisdem autem circumstantiis insuper suspenditur iurisdictio etiam relate ad validum usum, si incurssae excommunicationis aut suspensionis sententia declaratoria aut condemnatoria lata sit, vel agatur de excommunicato vitando etiam ante sententiam, aut de suspensio sine sententia cui tamen Superior declaraverit se ipsam potestatis iurisdictionem revocare ⁷. Semper tamen valida et licita erit absolutio sacramentalis data a quovis excommunicato etiam vitando et a quolibet suspensio fidelibus in periculo mortis constitutis, si fideles ipsi id petierint licet alii ministri sint praesentes ⁸.

Potest item ordinaria iurisd. restringi, officio remanente in individuo vel etiam in specie, subtractione personarum subditarum quibus exemptio a iure aut a Superiore concedatur, subtractione loci seu territorii subiecti quod evenire potest concessione exemptionis ⁹; dismembratione aut divisione officiorum; itemque reservatione a Superiore facta casuum aut officiorum ecclesiasticorum ¹⁰.

282. — 2° *Interpretatio et usus iurisdictionis.* - a) Potestas iurisdictionis ordinaria sicut et delegata ad universalitatem causarum late est interpretanda ¹¹ si dubium de eius extensione oriatur, quia qui potestatem adnexuit officio vel generali modo dedit censetur quam maxime expeditam concessisse. His non obstantibus in quibusdam casibus etiam ordinaria iurisd. strictam recipere potest.

¹ C. 197, § 1.

² C. 208.

³ Cfr. cc. 1879 sq.; 1569, § 2; 2243; 2146.

⁴ Cfr. c. 2146.

⁵ C. 2264.

⁶ Cc. 2284 et 2261, § 1 et 2.

⁷ Cc. 2264; 2261, § 3; 2284.

⁸ Cc. 208; 2284; 2261, § 2 et 3; Augustine, l. c., 190.

⁹ C. 464, § 2.

¹⁰ Cfr. Maroto, l. c., 703, 5.

¹¹ C. 200, § 1.

interpretationem sive ratione materiae odiosae, sive quia exercenda in concursu iurium aliorum etc. ¹.

b) Ordinaria iurisd. sicut et delegata directe potest solum in subditos exerceri ².

Subditus quis fit in Ecclesia per baptismam; in determinata dioecesi vel paroecia, per domicilium aut quasi-domicilium; in religione determinata professione religiosa; in dioecesi pro clericis incardinatione etc. In omnes subditos *directe*, idest, ratione subiectionis personam ratione sui afficientis iurisdictio exercetur, et ratio huius exercitii est quia illa persona est subdita illi magistratui qui iurisd. exercet vel cuius delegatione iurisd. exercetur. Extenditur saepe exercitium iurisd. etiam in non subditos, *indirecte* tamen, seu ipsos afficiendo non ratione sui, sed alterius iuris dispositionis, e. g., ratione actualis commorationis pro pellegrinis, ratione patrati delicti pro foro sortiundo in loco determinato etc. ³.

c) Iudicialis potestas tam ordinaria quam delegata nequit in proprium commodum aut extra territorium exerceri ⁴.

Divisio iurisdictionis in iudicalem et voluntariam seu non iudicalem non explicatur in Codice, nec in doctrina uniformem obtinet explicationem ⁵. Videtur tamen differentiam petendam esse magis ex forma quam ex obiecto ipsius iurisdictionis, ita ut iudicialis ea dicatur iurisd. quae forma iudiciali, non iudicialis illa quae quavis alia forma exercetur ⁶.

¹ Maroto, *l. c.*, 703, pag. 681, n. 2.

² C. 201, § 1.

³ Vermeersch, *l. c.*, 230, § 1; Toso, *l. c.*, 170; Maroto, *l. c.*, 703, pag. 681, n. 4°.

⁴ C. 201, § 2.

⁵ Cfr. Eichmann, *l. c.*, 121-123.

⁶ Hinc animadvertit cl. Maroto, *l. c.*, 724, pag. 703 non nimis insistendum esse in illo verbo *voluntaria* et veram non esse definitionem iurisdictionis voluntariae seu non iudicialis quam verbo decepti plures proponere solent appellando iurisdictionem voluntariam illam quae exercetur in petentes seu volentes, cum ex iure nostro, saltem ex iure Codicis (c. 201, § 3), unum et idem significet potestas voluntaria et non iudicialis potestas. Cfr. etiam Chelodi, *l. c.*, 125, pag. 201, nota 1 ubi dicit divisionem adaequatam iurisd. esse in contentiosam et non contentiosam; huius vero subdivisionem in legislativam, gubernativam et gratiosam seu voluntariam sensu specifico. Ei assentire videtur Eichmann, *l. c.*, 121-122 ubi ex c. 335, § 1 probare conatur triplicem ex iure Codicis admittendam esse iurisdictionem, *legiferam, iudicalem, coactivam*. Rationes tamen ab his allatae, licet non spernendae et optime a legislatore attendendae, non tales videntur quae nos a clari Maroto opinione recedere cogant, quae c. 201, § 3, ubi ex *professo* de iurisdictione sermo est, innititur. Nostrae opinioni assentire videtur Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 375, b, ubi dicit sensu valde lato in voluntaria iurisd. comprehendendi et legiferam, gubernativam et punitivam; item Hilling, *Das Personenrecht*, 1924, pag. 94, nota 2.

Aliqualis confusio quae in iure nostro habetur ex iuris romani studio provenit: Romani enim iurisd. in iudicalem et voluntariam distinguebant at, ut iam innuimus, in notione iurisdictionis ex iure romano non comprehendebatur potestas legislativa etc. quae iure nostro comprehenduntur. Codex terminologiam quae iuri nostro parum adaptata est, retinuit forte quia a classicis auctoribus et in praxi adhibita.

Ceterum quaestio est mere theoretica, nam conclusiones practicae eadem in variis opinionibus sunt praesertim ob clausulas initio § 3, c. 201 positae; cfr. etiam supra n. 277, 3, in nota.

Ad iurisdiet. iudicalem, excepta potestate sacramentali, nulla potestas fori interni refertur, refertur vero potestas quae controversias respicit aut crimina punienda si exerceatur formis iudicialibus quibus verum iudicium instituitur, exclusa iurisdictione quae per processum administrativum exercetur quae proinde non iudicialis habenda est¹.

Est igitur iudicialis in sensu Codicis sola illa iurisdietio quae exercetur iuxta formulas iudiciales libri IV, parte prima. Omnis alia iurisd. est voluntaria seu non iudicialis. De huiusmodi iurisd. exercitio statuitur hoc canone quod non possit in proprium commodum exerceri, quia nemo iudex in causa propria: igitur nemo potest seipsum absolvere, iudex suspectus potest a partibus reiici².

Item nequit iurisd. iudicialis exerceri extra territorium proprii officii si de iudice ordinario agitur, extra territorium delegantis si de iurisd. et de iudice delegato, iuxta illud: *Extra territorium ius dicenti impune non paretur*³.

Sunt tamen hac de re exceptiones pro iurisdictione iudiciali fori sacramentalis et etiam exceptio pro iurisd. fori externi ad quas exceptiones Codex remittit. Per has exceptiones quisque potestatem *ordinariam* habet absolvendi, in suos subditos potest eam exercere etiam extra territorium, ubique terrarum⁴; itemque iudex e territorio suo vi expulsus vel a iurisdictione ibi exercenda impeditus, potest extra territorium iurisdictionem suam exercere et sententiam ferre, certiore tamen facto hac de re loci Ordinario⁵ quae exceptio non solum pro iudice ordinario sed et pro iudice delegato valere videtur⁶.

d) *Iurisd. non iudicialis*, nisi aliud ex rerum natura aut iure constet, potest exerceri etiam in proprium commodum, aut extra proprium territorium aut in subditum e territorio absentem⁷.

Exerceri potest in proprium commodum iurisdietio duobus modis: directe seipsum, e. g., dispensando ab aliqua lege; aut indirecte dispensando e. g., ab aliqua lege totum territorium sibi subiectum, vel concedendo aliis facultatem dispensandi⁸; immo, licet potestas absolvendi sit *iudicialis*, potest aliquis eam in proprium commodum indirecte adhibere deputando, dummodo delegabilis sit, confessarium a quo absolvatur⁹.

¹ Maroto, *l. c.*, 725, 2°; cfr. etiam Blat, *l. c.*, II, 138 ubi affirmat a Codice correptam fuisse distinctionem in usu apud auctores.

² Cc. 1613-1614.

³ Fr. 20, D, 2, 1.

⁴ Cc. 401, § 1 et 881, § 2.

⁵ C. 1637.

⁶ Cfr. etiam cc. 1717, § 1-2; 1561, § 2.

⁷ C. 201, § 3 et c. 1561, § 2 ex quo apparet ultimam clausulam applicabilem esse etiam potestati iudiciali.

⁸ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, III, 7, n. 90-98; D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 10.

⁹ Reiffenstuel, *l. c.*, n. 91; D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 10.

Valet autem praedicta regula tam pro iurisdictione ordinaria quam pro delegata, Codex enim non distinguit¹. Poterit proinde qui dispensandi obtinuit delegationem eam etiam secum seu pro se adhibere et in subditos delegantis etiam extra eiusdem territorium.

Ex natura rei nequit in proprium commodum exerceri potestas legislativa, quia lex sua natura ad bonum communis tendere debet; et nemo se obligare auctoritative potest.

Ex iuris praescripto nemo potest sibi ipse beneficium conferre²; Episcopus nequit extra propriam dioecesim pontificalia exercere³; nemo potest seipsum eligere⁴; nemo potest seipsum a censuris absolvere aut a poenis vindictivis dispensare⁵; nemo potest seipsum praesentare⁶.

283. — 3° *Suspensio iurisd.* - a) *Iurisd. sive ordinaria sive delegata iudicialis* suspenditur in iudice inferiore, appellatione legitima interiecta, nisi probetur in determinato casu appellationem in suspensivo non concedi⁷.

b) *Iurisd. non-iudicialis* sive ordinaria sive delegata non suspenditur in clerico inferiori, recursu interiecto ad magistratum Superiorem: attamen inferior in tali casu nequit licite rei delatae ad Superiorem se se immiscere, nisi gravis et urgens causa habeatur et in casu Superiorem statim moneat⁸.

Quae quidem valent non solum pro negotiis fori interni quod communiter iam ante Codicem admittebatur, sed et pro negotiis fori externi; pro negotiis vero fori interni facilius admittitur causa revertendi a repulsa Superioris magistratus ad inferiorem vel delegatum⁹. Eadem regula valet si subditus, praetermisso absolute iudice seu magistratu inferiori, rem suam ad Superiorem deferat¹⁰.

c) Suspenditur iurisdictionis sive iudicialis sive non iudicialis ex determinato iuris praescripto aut ex expressa Superioris competentis declaratione¹¹.

¹ Cfr. e contra supra ubi potestas *iudicialis* absolvendi dicitur exerceri posse ex can. 881, § 2 etiam extra territorium dummodo ordinaria sit; hic e contra nulla fit restrictio.

² C. 1437.

³ C. 337, § 1.

⁴ C. 170 et 172, § 4, eligere seu suffragium ferre in electione canonica est actus iurisdictionis, Maroto, *l. c.*, pag. 704, nota 1; aliter Eichmann, *l. c.*, pag. 123, nota 2 ubi praesentationem et electionem actus iurisdictioni similes vocat.

⁵ C. 2236, § 1.

⁶ C. 1461.

⁷ C. 208; Santamaria, *l. c.*, I, 262.

⁸ C. 204, § 1-2; non desunt tamen exceptiones huius regulae; cfr. cc. 43-44 et eorum commentarium supra, n. 63.

⁹ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 77, nota 63; Chelodi, *l. c.*, pag. 201, nota 6; cfr. tamen etiam casum specialem subreptionis in c. 44, § 2.

¹⁰ C. 204 et 1048; Eichmann, *l. c.*, 124, 5.

¹¹ Cfr. cc. 316, § 1 et 371.

284. — 4° *Usus iurisdictionis relate ad forum.* - a) Actus iurisd. sive ordinariae sive delegatae pro foro externo, valet quoque pro foro interno, non autem e converso ¹.

Non dicitur iurisdictio collata pro foro externo exerceri posse etiam pro foro interno, sed actus iurisd. fori externi valere etiam pro foro interno; quod tamen exceptionem adhuc admittit pro casu quo actus internus alio vitio laboret aut actus externus praesumptione iuris nitatur quae de facto non existit ². Potestas vero collata pro foro externo nequit pro *solo* foro interno adhiberi, ut communiter docent auctores ³.

Quandoque tamen actus iurisdictionis fori interni ⁴ protenditur ad forum externum. Ita dispensatio matrimonialis a S. Poenitentiaria pro foro interno, non stricte sacramentali, data, valet et pro foro externo si impedimentum postea publicum evaserit ⁵. Insuper absolutus a censura pro foro interno, etiam in foro externo se absolutum considerare potest ⁶.

b) Potestas collata pro foro interno, nisi sacramentale forum expresse aut ex natura rei exigatur, potest exerceri etiam extra-sacramentaliter ⁷; ratio est quia ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus, et dictio generica generice accipienda est ⁸. Ex natura rei extra sacramentum nequeunt absolvi peccata.

c) Iurisdictio generaliter concessa sine restrictione ad forum internum ⁹, nisi aliud ex natura rei appareat, censetur concessa pro utroque foro interno et externo ¹⁰. Potestas concessa officiali ex natura rei est potestas fori externi ¹¹, concessa confessario fori interni.

Haec autem omnia quae de potestate fori interni aut externi diximus valent tam de potestate ordinaria quam de delegata ¹², tam de iudiciali quam de voluntaria.

¹ C. 202, § 1.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, pag. 700 in nota 5; cfr. supra n. 19.

³ Maroto, *l. c.*, 723, a; Chelodi, *Ius matrimoniale* ³, n. 38; Aichner-Friedle, *Compendium iuris ecclesiastici* ¹², Append. III, nota 1; Wernz, *l. c.*, IV³, 609, nota 10; contra Scherer apud Wernz, *ibidem*; cfr. etiam Chelodi, *Ius de personis*, pag. 201 in nota 2.

⁴ Contra c. 202, § 1.

⁵ C. 1047.

⁶ C. 2251; Hilling, *Das Personenrecht*; Chelodi, *Ius matrimoniale* ³, n. 40; Schäfer, *Das Eherecht* ⁷, pag. 94.

⁷ C. 202, § 2.

⁸ Cfr. c. 196.

⁹ Cfr. e. g., cc. 199-201.

¹⁰ C. 202, § 3.

¹¹ C. 1573.

¹² Cfr. Blat, *l. c.*, 140.

II. — *Iurisdictio delegata* ¹.

285. — I. Notio. - Potestas iurisdictionis ² delegata ³ ea dicitur quae personae ⁴ committitur ⁵, seu negative, ea est quae non est ordinaria.

Data notione potestatis ordinariae facile apparet quanam iurisdictione sit dicenda *delegata* seu personae commissa.

Dicenda est *committi personae* iurisdictione:

1° Si per actum potestatis administrativae seu gubernativae alicui personae sive physicae, sive morali vel etiam officio stricte dicto iurisdictione concedatur, quia in casu non habetur adnexio *a iure* facta ⁶. Ex hoc capite ut delegatae haberi debent facultates etiam perpetuae ordinariis vel aliis magistratibus vel officiis stricte dictis a SS. Congregationibus vel a R. Pontifice concessae.

2° Si non sit *stabiliter et universaliter adnexa officio* ita ut non semper et ubique conferatur aut auferatur collatione aut ablatione officii, licet determinatis officiis (non tamen omnibus aut ubique et semper) determinatae speciei a iure, e. g., consuetudinario particulari, aut a iure concordatario, aut ex speciali privilegio adnexa sit: in casu enim talis iurisd. nequit dici generatim adnexa simpliciter tali officio. Ita delegata iurisdictione habenda est specialis aliqua facultas, aut speciale aliquod privilegium quod omnibus Ordinariis determinatae nationis aut regionis competit, licet haec adnexio a iure illis officiis in individuo determinatis fiat, quia eo ipso quod extra illam regionem idem officium specificè illa potestate aut privilegio non gaudeat, non potest dici simpliciter illa adnecti officio.

E contra de iure vigente, non delegata, sed ordinaria vicaria habenda est iurisd. a Codice concessa Ordinariis in exemptos, quia a iure stabiliter

¹ Tertiam quamdam speciem immo et quartam iurisdictionis coordinatam ordinariae et delegatae admittebant quidam auctores ante Codicem, at talis partitio, saltem post Codicem, communiter reiicitur a commentatoribus, et divisio iurisd. in ordinariam et delegatam adaequata consideratur ita ut tertia species impossibilis sit (cfr. Maroto, *l. c.*, 698; Vermeersch, *l. c.*, I, 225, n. 3; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 366; tripartitam divisionem (*ordinariam, quasi-ordinariam et delegatam*) ante Cod. admittit Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 280, § 60: quadripartitam (*ordinariam, quasi-ordinariam, a iure delegatam, ab homine delegatam*) Hinschius, *Das Kirchenrecht*, I, pag. 184 sq.

² A iurisdictione delegata distinguitur *merum* seu *nudum ministerium* quod est potestas executioni demandandi id quod ab aliis iam iuridice gestum est; cfr. Maroto, *l. c.*, 704, f; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 368; cfr. etiam c. 54, § 1 et quae supra de exsecutore rescriptorum diximus, n. 77.

³ Non est confundenda iurisdictione delegata cum *derivata*: *derivari* de qualibet iurisd. quae in Ecclesia est, non exclusa Romani Pontificis iurisd. quae a Deo immediate ipsi datur, dici potest (Wernz-Vidal, *l. c.*, 368).

⁴ Doctrinam de potestate delegata in Ecclesia praesertim occasione doctrinae de potestate *mandata* iuris romani erronee interpretata a iuristis medii aevi evolutam fuisse facile admitti potest. Item facile admittitur vocem *delegationem* et alias derivatas a iudicibus delegatis tempore Iustiniani ortum duxisse.

⁵ C. 197, § 1.

⁶ C. 197, § 1.

et pro omnibus locis adnexa est officio Ordinariorum; idemque dicito de qualibet alia potestate quae alicui officio stricte dicto concessa sit a Codice vel etiam a iure particulari, si de officio iuris particularis agatur ¹.

3° Si desit *officium proprie dictum* cui potestas ipsa a iure adnectatur ².

286. — Scholion. - De procuratore. Procurator est qui aliena negotia de mandato domini administrat. Ex hac notione patet valde differre munus procuratoris a munere delegati; hic enim potestatem publicam seu iurisdictionem exercet, ille potestate mere privata ex contractu mandati acceptata res domini administrat, unde, si in suo munere delinquat actione mandati tenetur ³. Aliter ac de delegato, procurator quilibet qui non sit iure prohibitus constitui potest, non exclusis laicis etiam in causis spiritualibus ⁴.

Mandatum procuratorium generatim et communiter dari solet immo et debet in scriptis, id tamen, nisi aliud expresso iure probetur, non requiritur ad valorem ⁵. Constitui potest procurator modo generali ei committendo universorum negotiorum gestionem seu administrationem, vel

¹ Ex hoc iam non facile intelliguntur quae affirmat Vidal; dari, nempe, etiam post Codicem posse iurisdictionem delegatam, quae a iure stricto officio adnexa sit; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, 366, pag. 355, «*Quodsi a iure*».

Hoc enim utique ante Codicem fieri communiter admittebatur, at post Codicem quo iurisdictio ordinaria determinatur (c. 197, § 1) amplius admitti nequit; nisi notio iurisdictionis ordinariae a Codice data iterum reformetur. Contradictio in verbis haberi videretur si diceretur iurisd. *delegari* quae a *iure officio stricte dicto* adnexa est; ideo Codex formulas illas iuris veteris: «*tamquam Apostolicae Sedis delegati*» vel «*etiam tamquam Apostolicae Sedis delegati*» non adhibet amplius, quia notioni a se datae potestatis ordinariae et delegatae parum aptari visae sunt. Cfr. circa illas formulas Hinschius, *l. c.*, I, pag. 176 sq.; Wernz, *l. c.*, II, 694-695; Maroto, *l. c.*, pag. 685, nota 1; Blat, *l. c.*, 134. Quod docet P. Vidal admitti potest etiam post Codicem si adnexio officio stricte dicto non fiat a iure communi, sed a iure speciali aut particulari.

² Blat, *l. c.*, 136 in dubium revocare videtur hanc conditionem ad iurisd. ordinariam requiri, et proinde affirmare videtur haberi posse etiam iurisd. ordinariam adnexam officio late dicto; attamen auctores generatim ad iurisd. ordinariam officium stricte dictum, requirunt; cfr. Chelodi, *l. c.*, 126; Wernz-Vidal, *l. c.*, 366; Maroto, *l. c.*, 699, 1°, b; cfr. tamen etiam n. 705, B-C, ubi delegatus a iure dicitur posse subdelegare; Vermeersch, *l. c.*, I, 225, 1°, Cocchi, *l. c.*, II, 118. Ex hoc capite delegatae habendae sunt quae a Codice aut iure particulari officiis late sumptis conferuntur, aut determinatis personis quae officium nec sensu lato repraesentant; cfr. e. g., in c. 1044 potestatem dispensandi ab impedimentis matrimonialibus concessam simplici presbytero; item cc. 1098, n. 2; 2254.

Delegatio ad assistendum matrimonio non est proprie delegatio iurisdictionis, at nos inter delegationes iurisdictionis illam ponimus quia iisdem regulis regitur. (Cfr. Eichmann, *l. c.*, 120, IV). Cfr. item cc. 882; 884. Eichmann, *l. c.*, pag. 116 ubi ad iurisd. a *iure delegatam* refert etiam cc. 81; 130, § 1, n. 24; 274, n. 2; 294, § 2; 349, § 2, n. 2; 1043-1045; at in his canonibus non habetur delegatio a iure, sed potestas ordinaria, quia iurisdictioni canonibus concessa adnectitur a *iure officiis* proprie dictis, quod requiritur et sufficit ad habendam potestatem ordinariam (197, § 1: cfr. etiam c. 912). Erit autem illa potestas ordinaria vicaria. Hoc itaque Eichmann concedendum est practice differentiam inter ordinariam potestatem et delegatam a iure disparere plerumque, at semper remanet doctrinalis distinctio, quia ordinaria iurisd. nequit haberi sine officio stricte dicto dum haberi potest delegata a iure; cfr. cc. supra in textu citatos.

³ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 38, 3 sqs.

⁴ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 38, 42 sqs.

⁵ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 38, 74 sqs.

specialiter ad certum dumtaxat negotium aut ad certam litem expediendam ¹. Admittitur in iure nostro expresse procurator in his casibus: Ad concilium oecumenicum ²; ad concilium plenarium vel provinciale ³; ad petendum pallium ⁴; ad renuntiandum officium ⁵; ad possessionem officii capiendam ⁶ etc. etc. ⁷. In aliis vero negotiis excluditur ⁸.

287. — II. Divisio. - 1° *Ratione delegantis habetur*: - a) *Delegatio a iure* ⁹; si delegatio fiat a lege personae determinatae physicae aut morali, quae officium stricte dictum non constituat ¹⁰; vel etiam si a iure particulari vel concordatario aut privilegio alicui officio proprie dicto determinato tamen in individuo fiat.

b) *Delegatio ab homine*: si per actum administrativum aut gubernativum alicui personae vel etiam officio stricte dicto iurisd. concedatur.

Subdividitur autem iurisdictio *ab homine delegata*

α) *In delegatam a Supremo principe* seu pro iure nostro a Sede Apostolica ¹¹.

β) *Delegatam a magistratu ordinario inferiori* ¹².

γ) *Delegatam a clerico seu magistratu delegato* quae etiam *subdelegata* appellatur ¹³.

2° *Ratione extensionis habetur*: a) *Delegatio ad universalitatem causarum* ¹⁴; universalitas causarum censetur haberi sive tota Ordinarii iurisdictio delegatur ¹⁵ sive aliqua tantummodo negotiorum species ¹⁶.

b) *Delegatio specialis* quae conceditur pro determinata causa aut determinato numero negotiorum.

¹ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 38, 16 et sqs.

² Cc. 223, § 1 et 224.

³ C. 287.

⁴ C. 275.

⁵ C. 186.

⁶ C. 1445.

⁷ Cfr. cc. 313 et 334, § 2; 293, § 2; 299; 342; 399, § 4; 466, § 5; 1088; 1089; 1655, § 3; 1657; 1658; 2018; 2076.

⁸ Cfr. cc. 359, § 1; 1407; 1316, § 2; 1746; 163; 338, § 1 etc. cfr. Eichmann, *l. c.*, p. 120.

⁹ Iurisditionem *delegatam a iure* abrogatam fuisse a Codice affirmat Hilling, *Das Personenrecht*, pag. 88-89 et pag. 89, nota 1; contra communem aliorum auctorum opinionem; cfr. Maroto, *l. c.*, 705, B; Chelodi, *l. c.*, n. 127; Vermeersch, *l. c.*, I^o, 277; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 366 et 368; Augustine, *l. c.*, II, 174; Cocchi, *Commentarium*, II, 119.

¹⁰ Cfr. quae supra n. 285, 3° pag. 328 in nota 2 de notione iurisd. delegatae diximus.

¹¹ Cfr. c. 199, § 2.

¹² C. 199, § 2-3.

¹³ C. 199, § 4-5.

¹⁴ C. 199, § 2 et 200, § 1.

¹⁵ Cfr. c. 199, § 1 et 3; nihil refert utrum delegatio sit restricta ad certum tempus e. g. ad decem annos, vel ad certum locum; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 29, 16 et 31-32.

¹⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, 368, II, b, et in nota ibidem cfr. doctrinam Schmalzgrueber hanc alteram speciem ad iurisditionem specialem revocantis; cfr. etiam Maroto, *l. c.*, 705, D.

3° *Ratione potestatis concessae*. - a) *Delegatio iudicialis* seu ad causas iudiciales.

b) *Delegatio ad negotia extraiudicialia*.

c) *Delegatio ad negotia fori interni vel ad negotia fori sacramentalis* - et *ad negotia fori externi* etc.

4° *Ratione subiecti*: - *Delegatio personalis et realis*: illa censetur facta ratione industriae personae¹; haec ratione officii a persona obtenti².

238. — III. Doctrina de iurisdictione delegata. - 1° *Quis possit delegare*.

a) Qui iurisd. habet ordinariam potest eam alteri ex toto vel ex parte delegare, nisi aliud expresse iure caveatur³.

Aliud expresse iure cavetur pro parochis⁴ qui licet ordinariam absolvendi suos subditos habeat iurisd., non potest tamen eam delegare⁵. Idem valet et de canonico poenitentario⁶ et partialiter de facultate indulgentias concedendi⁷. Quod tamen dicitur de potestate absolvendi parochi ne extenderis ad alias parochi ordinarias potestates, e. g., dispensandi a ieiunio, assistendi matrimonio etc. Item expresse iure prohibetur delegatio potestatis indulgentias elargiendi, licet ordinaria sit⁸.

Communiter docebant auctores ante Cod., magistratum ordinarium non posse suam iurisdictionem ex toto delegare, quia id esset officium abdicare et novum officium instituere; id etiam post Codicem affirmandum putamus saltem si de delegatione totius potestatis sine ulla temporis aut spatii restrictione intelligatur⁹.

Quaelibet alia potestas iurisdictionis ordinaria his exceptionibus non comprehensa potest delegari, sive interni sive externi fori est, sive iudicialis sive voluntaria, sive propria, sive vicaria. Dicitur autem quaelibet alia potestas *iurisdictionis*, potestas enim *ordinis* sive adnexa est officio, sive commissa personae delegari seu demandari nequit nisi id expresse iure permittatur¹⁰.

¹ C. 199, § 2.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 705, E; Wernz-Vidal, *l. c.*, 368, II, d.

³ C. 199, § 1.

⁴ Cfr. supra n. 277, pag. 317, in notis.

⁵ Cfr. cc. 874, § 1 et 875, § 1; C. I. 16 Oct. 1919, *A. A. S.*, XI, 477. Idem dicito de Cardinalibus S. R. Eccl.; c. 239, § 1, n. 1-2; Maroto, *l. c.*, p. 706; Eichmann, *l. c.*, 116.

⁶ Cc. 401, § 1 et 874, § 1.

⁷ C. 913, § 1; S. Poenitentiaria declaravit non posse Episcopos habitualiter concedere facultatem coronas benedicendi cum indulgentiis sacerdotibus in dioecesi residentibus.

⁸ Cfr. cc. 912-913, § 1.

⁹ Ita communiter Codicis interpretes: Chelodi, *l. c.*, 127 pag. 204, in nota 3; Maroto, *l. c.*, 707, 1°; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 369; Vermeersch, *l. c.*, I, 228; Toso, *l. c.*, II, 168; quantum dissentire videntur Blat, *l. c.*, 136; Augustine, *l. c.*, II, 175; cfr. etiam D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 16; aliter Santamaria, *l. c.*, I, 254-255 docens Codicem in hoc reformasse auctorum doctrinam, saltem quod valorem delegationis attinet.

¹⁰ C. 210. Expresse permittitur delegatio potestatis ordinis c. 1156; De delegatione potestatis ordinis cfr. *Ius Pontificium*, III, 86 sqs.

b) Potest subdelegare:

α) Delegatus a S. Sede sive ad actum sive habitualiter, nisi subdelegatio expresse in aliquo casu prohibeatur aut electa sit industria personae¹; ratio est quia delegatus a principe censetur quasi magistratus². Item ille cui commissum est nudum ministerium etiam ab Apostolica Sede nequit illud subdelegare³.

β) Delegatus ab inferiori magistratu ordinario ad universalitatem negotiorum, sed solum in singulis casibus⁴, ratio est quia talis delegatio ad ordinariam accedit.

γ) In aliis casibus, praeter duos enumeratos delegatus nequit subdelegare nisi id expresse ab ordinario magistratu vel a iure concedatur; potest tamen, etiam sine expressa commissione, iudex delegatus aliquem articulum non iurisdictionalem subdelegare. Articulus non iurisdictionalis esset examinare documentum, visitare locum aliquem vel personam ad se de aliqua re certiorandum, testes audire, etc. Licet autem in Codice dicatur *iudices delegati possunt*, eadem doctrina applicari poterit et iurisdictioni non iudiciali⁵.

δ) Nulla subdelegata potestas potest iterum subdelegari nisi id expresse concessum fuerit⁶.

2° *Quis possit delegari.* - Is potest generatim delegari qui idoneus est et dignus illo officio fungi cuius iurdictio ei delegatur.

Qualitates speciales positivae quae iure decretalium requirebantur in delegatis a S. Sede, e. g., ut esset doctor aut Praelatus de iure vigente non amplius requiruntur. Si delegatio a S. Sede fiat, potest fieri etiam personae de se ex iure positivo inhabili, quia

¹ C. 199, § 2.

² D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 20. Quando censeatur electa industria personae cfr. supra ubi de executione rescriptorum locuti sumus n. 78, b; cfr. etiam Maroto, *l. c.*, pag. 688, nota 3; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 370; D'Annibale, *l. c.*, I, 72, nota 20.

³ Cfr. Maroto, *l. c.*, 706, B.

⁴ C. 199, § 3. Utique norma generalis etiam de iure vigente haberi potest, eum cui commissum est merum ministerium non posse illud subdelegare. Id tamen ne applicaveris exsecutoribus rescriptorum Sanctae Sedis etiam meris seu necessariis, quippe qui de iure vigente possunt sibi alios substituere, c. 57; cfr. supra n. 78 praesertim in notis; itemque Wernz-Vidal, *l. c.*, V, 445; contra Hilling, *Das Personenrecht*, pag. 91, ubi docet ex quodam decreto S. Officii 1 Iunii 1904, cfr. *Collectanea S. C. De Prop. Fid.*, n. 2194, executionem rescripti Sanctae Sedis Ordinario commissam non posse ab ipso Ordinario alteri committi; quod tamen de iure Codicis non verum putamus. Hoc, praeter auctores supra relatos, videntur docere omnes fere Auctores qui post Codicem scripserunt; inter exceptiones enim quibus exsecutor alium sibi substituere non potest hunc casum non ponunt; videri possunt: Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 180; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 187; Haring, *Grundzüge...* 69; Chelodi, *l. c.*, 80, c; Cocchi, *l. c.*, 109; Eichmann, *l. c.*, p. 53; Vermeersch, *l. c.*, I², 144; Augustine, *l. c.*, I⁴, 146. Eandem ac Hilling doctrinam admittere videtur Santamaria, *l. c.*, I, 256.

⁵ Santamaria, *l. c.*, I, 256-257.

⁶ C. 199, § 5.

R. Pontifex potest in hoc dispensare, non item si a iudice seu magistratu inferiori fiat delegatio. Si agatur de mero ministerio delegari potest etiam laicus ¹.

Delegari potest etiam non subditus, at talis, aliter ac subditus, cogi nequit ad delegationem acceptandam ².

3° *Interpretatio iurisd. delegatae*. - a) Potestas delegata strictae subest interpretationi, ita tamen ut cui delegata est potestas, ea quoque intelligantur concessa, sine quibus eadem exerceri non posset ³. Ita, e. g., qui delegatur ad gratiam concedendam delegatus etiam censetur ad absolutionem a censuris dandam quae forte necessaria sit ad efficax prioris potestatis exercitium ⁴. Potestas delegata ad universalitatem causarum, quae ordinariae accedit, late est interpretanda ⁵.

b) Si dubium oriatur de potestate delegati, vel si contra eum exceptionem quis proponat, quia de facto agitur, delegato ipsi onus incumbit delegationis probandae ⁶. Id tamen non extenderim ad casus delegationis a iure.

c) Delegatus ea tantum gaudet potestate quae ei in mandato delegationis commissa est, ideo si hos fines excedat, nihil iuridice agit; non censetur tamen excessisse hos fines delegatus qui modum potestatis exercendae praetergrediatur, quia non praesumitur delegantem voluisse ipsum valorem iurisdictionis delegatae a modo eam exercendi dependentem facere; praesumptio tamen cedit veritati, si modus in ipsa delegatione appositus sit ut conditio ⁷.

4° *Plures delegati*. - a) Delegari possunt non solum singulae personae physicae sed et personae morales, ut religio, provincia religiosa, conventus, capitulum etc. Persona moralis delegata iurisdictionem exercet servando regulas circa actus personarum moralium collegialium vel non collegialium statutas, attendendo insuper ad clausulas et condiciones forte in mandato delegationis appositae ⁸.

b) Delegari item possunt, praesertim ad lites, plures personae variis modis ⁹:

¹ Toso, l. c. I, p. 144.

² Cfr. Wernz-Vidal, l. c., 372; Maroto, l. c., 708.

³ C. 200, § 1.

⁴ C. 66, § 3; Blat, l. c., 138; Vermeersch, l. c., I, 229; Wernz-Vidal, l. c., II, 374.

⁵ C. 200, § 1.

⁶ C. 200, § 2.

⁷ C. 203, § 1-2 et c. 39; Wernz-Vidal, l. c., 375, d.

⁸ C. 203; Maroto, l. c., 708, III; Eichmann, l. c., 117.

⁹ « Illa quippe fuit antiqua Sedis Apostolicae provisio, ut huiusmodi causarum recognitiones et decisiones duobus quam uni, tribus quam duobus libentius delegaret, cum, sicut sacri canones attestantur, integrum sit iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur » c. 21, X, 1, 29; cfr. etiam cc. 1572, § 2 et 1576.

α) *Successive*, i. e., variis temporibus, ut puta, si mandatum delegationis die decima detur Titio, idemque mandatum eadem vel alia die Caio detur; idque evenire potest sive ex oblivione delegantis aut etiam ex dolo aut ex fraude delegati ipsius. Quaevis fuerit causa alterius vel etiam ulteriorum delegationum, is ius habet iurisdictionem exercendi, aliis exclusis, cuius mandatum antérieur est, seu cui commissum est iurdictio tempore anteriori.

Quod, si scripto delegatio data sit, ex *data* rescripti facile patebit¹; ratio est quia qui *prior est tempore potior est iure*², et quia non praesumitur delegantem voluisse a priore delegato iurisdictionem auferre nisi hoc dixerit; ex quo etiam patet rem aliter se habere si in altero vel ulteriori mandato delegans aliud expresserit; praesumptioni enim semper cedere debet veritas³.

Immo etiam tunc videtur posterius mandatum executioni demandari posse cum alter delegatus dolo vel ex notabili negligentia⁴ sua iurisdictione uti noluerit⁵.

β) Si plures eodem actu delegentur personae, ex mandato delegationis videndum est utrum *in solidum* facta sit delegatio *an collegialiter*. Si id ex mandato aut alia via colligi nequeat, tunc, si de re iudiciali agitur, delegatio collegialiter facta praesumitur; si de voluntaria iurisdictione, *in solidum*⁶.

A) Si delegatio sit facta *in solidum*, ille ex delegatis qui primus negotio manus apponendo, illud occupavit⁷, alios delegatos excludit, nisi postea impediatur aut nolit ulterius in negotio procedere⁸.

Si ex notabili negligentia aut ex dolo in negotio procedere recuset alii subintrant et iterum inter eos locus datur praeventioni⁹.

B) Si delegatio facta est *collegialiter*, omnes simul delegati pro actorum *validitate* in negotio expediendo procedere debent, nisi in mandato aliud cautum sit¹⁰. Proinde si unus ex delegatis deficiat aliorum quoque iurdictio expirat, nisi aliud ex tenore delegationis constet¹¹.

¹ C. 206.

² R. I. 54 in 6°.

³ C. 206; cfr. etiam c. 48 qui analogice hic etiam refertur praesertim pro casu quo nesciatur quodnam mandatum delegationis antérieur est. Maroto, *l. c.*, 708, IV. Immo huc referri etiam posse videtur exceptio iuris veteris qua delegatio posterior data praevalabat anteriori in casu quo de facto ante aliam exercita fuisset et effectum plene produxisset. (Cfr. Maroto, *l. c.*, 286, B, b.)

⁴ C. 48, § 2.

⁵ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 3, n. 60, 88 et 100; Maroto, *l. c.*, 286, B, b, et 608, VI.

⁶ C. 205, § 1.

⁷ Censetur negotium occupari citatione partium si de re contentiosa agatur: si de iurisdictione voluntaria, si saltem delegatus ad recognitionem authenticitatis rescripti processerit; Santamaria, *l. c.*, I, 263; cfr. etiam supra 82, 4 et infra n. 290, 1.

⁸ C. 205, § 2.

⁹ Cfr. analog. c. 48, § 2.

¹⁰ C. 205, § 3.

¹¹ C. 207, § 3; non requiritur tamen, nisi id dicatur in mandato delegationis ut delegati sint unanimis in ferenda sententia (c. 1577, § 1).

5° *Relatio delegati ad delegantem.* - Inter delegatum et delegantem existit relatio subordinationis quae est inter derivantem et derivatum, itemque relatio dependentiae ¹.

Ideo ab uno ad alterum admittitur appellatio stricte dicta si de re iudiciali, vel saltem recursus in devolutivo si de iurisdictione voluntaria agatur ².

Ius appellandi excludi potest in delegatione iudicum a S. Sede facta ³ per clausulam: «*appellatione remota*»; quae tamen R. Pontifici manus ligare nequit; ita ut, illa non obstante, appellatio admitti possit. Inferior vero Ordinarius, et ipse Romani Pontificis cum illa clausula delegatus, illam clausulam in delegatione aut subdelegatione a se facta apponere nequeunt, quia est contra ius commune ⁴.

Si quis subditus adit Superiorem, inferiore magistratu aut delegato praetermisso, servantur cc. 204 et 1048. A iure appellandi a delegato ad delegantem; aut a subdelegato ad delegatum excluderent auctores ante Codicem ⁵ casum quo subdelegans totam subdelegaverit iurisdictionem sibi commissam, quia tunc subdelegatione suo officio functus est; haec exceptio ex eadem iuridica ratione et nunc admitti poterit ⁶.

6° *Usus potestatis delegatae.* - Ad usum potestatis iurisd. delegatae applicanda sunt, praeter ea quae hucusque de hac potestate diximus, etiam illa quae supra de iurisdictione ordinaria explicavimus ⁷. Praeterea illicitus est usus potestatis delegatae ante notitiam delegationis ⁸.

289. — IV. Forma delegationis faciendae. - 1° Ad valorem requiritur:

a) Ex parte delegantis:

α) Ut ipse expeditam habeat iurisdictionem: nemo enim dat quod non habet ⁹.

β) Ut libere, idest, sine dolo aut errore substantiali procedat ¹⁰.

¹ Iurisdictio, verius, transfertur in delegatum (cfr. fr. 1, 51, D. 1, 21) et ideo inidonei delegari non possunt; et delegantis ac delegati non est (secus ac mandantis et mandatarii) una eademque persona et proinde a delegato appellatur ad delegantem (l. 4, C. *Quemadmod. et quando iudex*: c. 27, *De O. D.*) et a subdelegato ad delegantem (Reiffenstuel, I, 27, nn. 29, 61), nisi is totam sibi mandatam iurisdictionem subdelegaverit, quia totam subdelegando, eam a se abdicat » (D'Annibale, l. c., I, 72, nota 18).

² Cfr. c. 1614, § 1; Reiffenstuel, l. c., I, 29, n. 155 sq.; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 504.

³ C. 1880, n. 2.

⁴ Reiffenstuel, l. c., n. 156; Eichmann, l. c., 119, in nota 2.

⁵ Cfr. D'Annibale in nota 3 supra hac pagina; Reiffenstuel, l. c., n. 158 sq.

⁶ Maroto, l. c., 711, 4°; Chelodi, l. c., 128; ideo in hoc casu appellatur a subdelegato ad delegantem primum.

⁷ Cfr. n. 282-284.

⁸ Cfr. Gasparri, *De matrimonio* ³, 1130.

⁹ Cfr. D'Annibale, l. c., I, 74, nota 26.

¹⁰ D'Annibale, l. c., I, 74.

Metus tamen, etiamsi gravis est, non obstat valori delegationis ¹.

b) *Ex parte delegati*. - Praeter idoneitatem de qua supra, requiritur ut is cui iurisdictio datur eam acceptet saltem tacite, et, si datur absenti, non ante data censeatur quam a delegante delegato *directe* intimata fuerit, et proinde si medio tempore a delegante retractata fuerit, nihil actum est ².

Tacite delegatio fieri potest, et hoc modo «regulariter data videtur, cum is qui dare eam debet, sciens volens patitur te, se praesente, ea uti» ³.

c) *Ex parte actus delegationis*. - Requiritur ut aliquo modo delegans externe suam mentem manifestet. Non requiritur tamen scriptura ⁴, immo tacitum signum sufficit ⁵.

2° *Ad liceitatem*. - Requiritur: a) Ut fiat libere.

b) Sine simonia.

c) Personae dignae.

290. — V. Cessatio iurisdictionis delegatae. - Exstingui dicitur iurisdictio delegata cum *reduplicative* qua talis cessat in persona delegati ⁶. Quandoque cessatio evenit, quia exhausta est ipsa iurisdictio et velut mortua morte naturali - quandoque vero ad delegantem revertitur.

Haec extinctio variis modis fit.

1° *Elapso tempore vel exhausto numero casuum* pro quo concessa fuit ⁷; haec regula de elapso tempore non applicatur illis negotiis quae, expirante tempore non sunt amplius integra ⁸.

¹ C. 103, § 2; Maroto, *l. c.*, 709, 1° in nota.

² D'Annibale, *l. c.*, I, 74; Maroto, *l. c.*, 709, 2°.

«Cum inter praesentes silentium, et inter absentes petitio a te ipso facta vel a tertia persona, te conscio, tacitam contineat acceptationem, hinc in his casibus» delegatio certe valet, licet nuntius aut epistola non pervenerint ad delegatum. Gasparri, *De matrimonio* ³, n. 1130. Immo sunt qui negant necessitatem acceptationis ad validitatem delegationis, quorum opinio probabilitate non caret; cfr. Gasparri, *ibidem*; *Decisiones seu sententiae S. Romanae Rotae*, v. III, 1915, 20 Ianuar. 1911, pag. 13-15, n. 16-19; cfr. etiam D'Annibale, *l. c.*, I, 225; 74, nota 26. Semel autem facta intimatione delegationis non potest iterum a delegante iurisdictio auferri sine nova intimatione ipsius revocationis (c. 207, § 1).

³ D'Annibale, *l. c.*, I, 74, nota 28.

⁴ Cfr. tamen c. 206.

⁵ Cfr. Chelodi, 127, 3; Maroto, *l. c.*, 709, 3.

⁶ Licet a Codice non dicatur, quia nimis evidens est, etiam iurisdictio delegata morte ipsius delegati cessat; quandoque tamen transit ad successorem; cfr. c. 58, itemque casus omnes iurisdictionis a iure delegatae; cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 264.

⁷ C. 207, § 1.

⁸ Maroto, *l. c.*, 715, I. Tempus computa ad normam c. 34, 3; Vermeersch, *l. c.*, I², 283, «Facultas si denuo petatur, initium habebit a tempore concessionis, non a momento quo tempus prioris potestatis est elapsum; neque si ad certum numerum iterum petatur, ex eo numero casus per inadvertentiam positi detrahendi sunt».

Res amplius integra non censetur si citatio edita est, ubi de iurisdictione iudiciali, aut negotium coeptum est agi, e. g., per inquisitionem ad videndum an vera sint exposita, si de iurisd. voluntaria¹; si in negotio quod confessionem sacramentalem requirit confessio audita est, licet absolutio forte dilata sit, Si delegatus suam iurisd. subdeleget et interim antequam subdelegatus agere incipiat tempus elabatur, cessat potestas, quia subdelegatione res non cessavit esse integra².

Attamen his non obstantibus actus iurisdictionis fori interni³ per inadvertentiam exerciti post lapsum tempus, aut numero exhausto casuum validi sunt⁴; idest a iure communi pro his casibus talibus delegatis protrahitur iurisdictionio. Quod valet non solum pro delegatis a S. Sede⁵, sed etiam pro aliis delegatis ab inferioribus magistratibus. Notetur tamen protractionem iurisd. alligatam esse conditioni ut exercitium iurisdictionis per inadvertentiam fiat. Quae inadvertentia habetur, licet graviter culpabilis forte sit. Inadvertentiae aequiparatur oblivio⁶.

Si inadvertentia ex parte delegati habeatur, valida erit gratia concessa, licet forte, is cui concessa fuit in mala fide fuerit, seu sciverit tempus elapsum fuisse; ex parte enim ipsius nulla conditio apponitur, sed solum inadvertentia ex parte facultate utentis. Excipe casum obtentae absolutionis sacramentalis quae non posset esse valida, quia informis. Si vero delegatus animadvertat tempus elapsum fuisse et tamen ea utatur, adhuc valida potest esse facultatis exercitatio seu gratiae largitio vi c. 209⁷.

2° *Expleto mandato*⁸. Hic modus cessationis iurisdictionis considerari potest velut mors naturalis iurisdictionis delegatae. Datur enim ad aliquod negotium faciendum, negotio expleto, exhausta est.

Mandatum expletum censetur, cum, in re iudiciali sententia definitiva data est «seu iuste, seu iniuste; seu ex iure seu minus: non item si (delegatus) actum irritum fecit; quia quod irritum est pro infecto est»⁹.

Etiam in exercitio iurisdictionis delegatae voluntariae censetur expleri mandatum per executionem factam modo definitivo; at-

¹ Maroto, *l. c.*, 713, I; cfr. tamen supra n. 82, 4.

² D'Annibale, *l. c.*, I, 77, nota 62.

³ C. 202, § 2; Augustine, *l. c.*, 188.

⁴ C. 207, § 2. Adverte tamen prorogationem iurisdictionis fieri solum vi huius canonis quod ad tempus et numerum casuum attinet, non ergo relate ad locum aut personas; Santamaria, *l. c.*, I, 265.

⁵ Pro his iam ante Cod. admittebatur exceptio ex speciali clausula in fine *facultatum* adiecta. Haec clausula etiam in novis formulis retenta fuit; immo pro facultatibus apostolicis nunc videtur extensa etiam ad res fori externi; cfr. has formulas apud Vermeersch, *l. c.*, I, pag. 370, *Animadversiones*, III, et pag. 375 etc.

⁶ Cfr. formulas mox supra citatas: *Quod si forte ex oblivione vel inadvertentia....*

⁷ Cfr. etiam c. 311. Haec exceptio favore fori interni statuta ad prorogationem iurisdictionis referri posse videtur (cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 78).

⁸ C. 207, § 1.

⁹ D'Annibale, *l. c.*, I, 77, nota 55. Cfr. tamen c. 1878, quo datur iudici, etiam delegato, facultas corrigendi certos errores in sententiae prolatione incursos; itemque, c. 59, § 1.

tamen exsecutori fas est, si quoquo modo in rescriptorum executione erraverit, iterum eadem rescripta executioni demandare ¹.

3° *Cessante causa finali delegationis* ².

Dicitur causa finalis delegationis cessare si totaliter cesset et si plures fuerint causae finales omnes cessent ³; ita si Episcopo detur mandatum providendi clerico pauperi beneficium, et interim clericus ille aliud beneficium obtinuerit ⁴; item si detur Ordinario delegatio ad dispensandum Caium ut contrahat cum Titia consanguinea et interim alteruter moriatur et matrimonium impossibile evadat; etc. ⁵.

4° *Revocatione* ⁶. Ut hoc modo cesset iurisd. delegata revocatio debet esse *directe* intimata delegato; idest necesse est ut a delegante directe delegato vel eius procuratori renunciata sit revocatio ⁷; non sufficeret proinde revocatio facta non intimata, licet a tertia persona, non de mandato delegantis, delegato notificata fuerit ⁸. *Directa* autem intimatio non necessario per se a delegante ipso facienda est; sed etiam per litteras, nuntium, aut procuratorem fieri potest ⁹.

Insuper notandum est revocationem iurisd. delegatae ab Ordinario magistratu et a delegato subdelegante partem suae iurisdictionis semper, etiamsi res non sit amplius integra, valide fieri, licite vero si iusta causa adsit ¹⁰; si vero agatur de subdelegato cui a primo delegato tota iurisdictione commissa est, et res non sit amplius integra, revocatio ne valide quidem amplius fieri potest, quia delegatus taliter subdelegans, sua subdelegatione, munere functus est et totam amisit iurisdictionem ¹¹.

¹ C. 59, § 1; Maroto, *l. c.*, 715, III, et in nota 3, hanc dispositionem videtur extendere ad omnes delegatos iurisdictionis voluntariae (cur non etiam iudicialis? cum nec in c. 59, § 1, nec in c. 207, § 1, exceptio fiat). Certe tamen severior, saltem de iure vigente, videtur interpretatio clausulae « *expleto mandato* » si dicatur mandatum expletum esse a delegato qui ex errore putaverit et statim edixerit sibi iurisdictionem non competere, quod mandatum aut rescriptum nullum putaverit; quod non solum ad iurisd. voluntariae delegationem extenderim, sed etiam ad iudicialis; cfr. ius vetus apud D'Annibale, *l. c.*, 77, nota 55, una cum c. 38, X, 1, 29.

² C. 207, § 1.

³ D'Annibale, *l. c.*, I, 77 nota 57; Maroto, *l. c.*, 715, II; Blat, *l. c.*, 142; Toso, *l. c.*, 177.

⁴ C. 30, 3, 4, in 6°.

⁵ Blat, *l. c.*

⁶ C. 207, § 1.

⁷ D'Annibale, *l. c.*, I, 77 et 74; Chelodi, *l. c.*, 129.

⁸ Paulo aliter Toso qui videtur admittere revocationem valere cum de ipsa delegato constiterit; erronee, ut videtur. Cfr. Toso, *l. c.*, 176.

⁹ Cfr. Blat, *l. c.*, 142; Vermeersch, *l. c.*, 231, 2.

¹⁰ Reiffenstuel, *l. c.*, I, 1, n. 136 sq.; Maroto, *l. c.*, 713, II.

¹¹ Cfr. c. 37, X, I, 29 una cum c. 6, 1, 14 in 6° et c. 7, 1, 14 in 6°; Reiffenstuel, *l. c.*, 138-140; secundum quod ius vetus communiter docent auctores interpretari posse ius Codicis; cfr. Marot, *l. c.*, 713, II; Wernz-Vidal, *l. c.*, 377, 4°; Augustine, *l. c.*, II, 189.

Ex iis iam patet revocationem tacitam non sufficere (Augustine, *l. c.*, 189).

5° *Renuntiatione delegati* ¹. - Quia nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvere quo colligatum est ². Renuntiatio autem, sicut et revocatio, debet esse a delegato directe deleganti intimata, atque insuper ab eo acceptata. Acceptatio vero renuntianti iterum intimanda necessario non est. Acta igitur quae ante acceptationem renuntiationis fiant non sunt invalida; gesta post acceptationem invalida, licet in re non integra, quia agitur de renuntiatione voluntaria.

Acceptatio requiritur etiam pro casu quo delegatus delegantis subditus non sit et ideo etiam in hoc casu iurisdictio exercita ante acceptationem valida erit ³.

6° *Resoluto iure delegantis* ⁴. - Quovis modo resolutio facta sit - a) si delegatio facta sit cum speciali clausula quae id significet, e. g., cum clausula: *ad beneplacitum nostrum*, vel *donec voluero*, vel, *donec ipse in officio permansero*: non item clausula: *ad beneplacitum Sedis*, vel, *donec revocavero*.

Si delegantis iurisdictio suspendatur, re adhuc integra, non ideo videtur suspendi in delegato, Codex enim hoc c. 207, § 1 docet tunc solum cessare in delegato iurisdictionem resolutio iure delegantis, cum id ex speciali clausula declaratur; a fortiori igitur id de suspensione tantummodo verum erit ⁵. Etiam nunc tamen ex natura rei dicenda est suspendi iurisd. delegata per legitimam appellationem ⁶; per exceptionem suspicionis legitime propositam ⁷, per suspensionem ipsius delegationis aut delegati a delegante intimata ⁸.

b) Si delegatio facta sit ad *gratiam faciendam* et resolutio iure delegantis res sit adhuc integra ⁹.

7° *Si unus ex pluribus collegialiter delegatis deficiat* ¹⁰, nisi aliud ex tenore delegationis constet. Deficere autem potest sive morte, sive renuntiatione, sive suspensione a iurisdictione, sive quovis alio

¹ C. 207, § 1.

² Fr. 35, D, 50, 17; R. I., 1 in *Decret. Greg. IX.*

³ Maroto, l. c., 714, I.

⁴ C. 207, § 1.

⁵ Chelodi, l. c., 129; contra Maroto, l. c., 716, 1° et D'Annibale, l. c., I, 77 sed hic alter ex iure veteri.

⁶ Co. 204, § 1; 208; 1879-1891 praeertim vero c. 1889.

⁷ C. 1614, sq.

⁸ Maroto, l. c., 716.

⁹ C. 207, § 1 et c. 61; cfr. etiam quae supra n. 82 de illo c. 61 diximus, ubi etiam de distinctione inter *gratiam factam* et *gratiam faciendam*. Cfr. Maroto l. c., 713, 1-2; Eichmann, l. c., 119; Wernz-Vidal, l. c., II, 377, 6°; Vermeersch, l. c., I, 231; Prümmer, l. c., 87, 5; Toso, l. c., II, 176; Blat, l. c., 143 ubi recte observat nihil interesse in casu huius canonis utrum rescripto an verbis facta sit delegatio ad hoc ut hoc modo cessare censenda sit.

¹⁰ C. 207, § 3.

modo quo delegata iurisdictio exstingui aut suspendi potest ¹. Si ipse nolit intervenire in exercenda iurisd. sibi commissa suspenditur aliorum quoque iurisdictio, nisi forte alii suam iurisd. subdelegaverit ².

8° *Resoluto iure delegati* in officio stricte dicto constituti cessat eius delegatio quae ei commissa sit ratione stricte personali, ob eius scientiam aut ob eius experientiam in negotiis agendis, et simul ratione officii ab ipso occupati. Iurisdictio hoc modo collata cessare videtur amissione officii nec transire ad successores, quia industriae personali et simul ratione officii concessa.

Realis e contra videtur esse delegatio quae fiat determinatis magistratibus indiscriminatim, licet forte in rescriptis delegationis nomen ipsius magistratus proprium exprimatur ³. Tales delegationes cessant quidem in delegato qua determinata physica persona est, at, quia censentur datae officio ad bonum publicum, ad successores in officio transeunt; cessant igitur subiective non obiective.

Cessant insuper delegationes stricte personales, idest, factae personis nullo officio ecclesiastico pollentibus, per mortem, depositionem, degradationem, suspensionem, excommunicationem etc.... personae ipsius delegatae ⁴.

Quae dicuntur de cessatione potestatis delegatae valent et de subdelegata, nisi aliud expresse caveatur ⁵.

III. — *Iurisdictio suppleta* ⁶.

291. — I. **Notiones variae.** - 1° *Ipsa iurisdictio suppleta.* - Iurisdictio suppleta est iurisdictio ordinaria (quia magistratui collata a iure) aut delegata (quia a iure collata non magistratui) *extra-*

¹ Si tamen antequam deficeret, habens potestatem subdelegandi, alium subdelegavit, aut quando defecit res non amplius integra fuit, non cessat delegatio aliorum iudicum collegialium; Maroto, *l. c.*, 715^a; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 511; contradicit tamen Chelodi, *l. c.*, pag. 207, nota 2, negans iurisdictionem firmari in aliis ex eo quod res non sit amplius integra; quia qui collegium iudicum constituit praesumitur velle omne collegium debere causam expedire.

² Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 29, n. 116 et sq.

³ Cfr. c. 66.

⁴ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, I, 29, n. 126-128 ubi etiam de modo dignoscendi delegationem personalem et realem; item apud Maroto, *l. c.*, 294 et 714, II.

⁵ Maroto, *l. c.*, 713, I, 2; Toso, *l. c.*, 177.

⁶ Etiam conceptus iurisdictionis suppletæ, sicut et alia plurima instituta iuridica ex iure romano in ius canonicum translatus est. « Ulpianus libro trigesimo octavo ad Sabinum. Barbarius Philippus cum servus fugitivus esset, Romae praeturam petiit et praetor designatus est. Sed nihil ei servitutem obstetisse, ait Pomponius, quasi praetor non fuerit; atquin verum est praetura eum functum, et tamen videamus: si servus quamdiu latuit, dignitate praetoria functus sit, quid dicemus? quae edixit, quae decrevit, nullius fore momenti? an fore propter utilitatem eorum qui apud eum egerunt vel lege vel quo alio iure? et verum puto nihil eorum reprobari: hoc enim humanius est: cum etiam potuit populus romanus servo decernere hanc potestatem, sed et si scisset servum esse, liberum effecisset » (fr. 3, D, 1, 14). Quod autem populus romanus in republica romana, hoc Romanus Pontifex praestat in Ecclesia.

ordinario modo collata, ei qui ipsa in casibus ordinariis non gauderet, pro casibus determinatis erroris communis et dubii positivi probabilis.

Differt a iurisd. ordinario modo obtenta, quia illa non datur nisi certis servatis formalitatibus et regulis, e. g., a magistratu determinato personis determinatis vel collatione officii vel commissione speciali; haec vero (suppleta) sine ulla formalitate confertur *directe ab Ecclesia*, i. e., a R. Pontifice per legem¹, sine ulla formalitate, personis forte inhabilibus et indignis².

Datur autem iurisdictionis quae suppletur revera illi a quo ipsa exercetur, ita ut ille valide agat, quod sine illa valide agere non valeret³.

In hoc etiam differt iurisdictionis suppleta extraordinarie quod secus ac illa quae ordinario modo confertur, solum pro singulis casibus confertur⁴.

Effectus autem iurisdictionis suppletae sunt iidem ac iurisdictionis ordinario modo valide collatae atque exercitae.

2° *Titulus*. - Titulus est causa seu ratio qua aliquid nostrum esse probare possumus.

Titulus iurisdictionis ordinariae ex iure ordinario, est valida officii ecclesiastici provisio; iurisdictionis delegatae est validus ex omni parte delegationis actus a iure vel ab homine positus.

Iurisdictionis quae titulo certo et vero innititur est *vera* et *certa*; quae titulo nititur falso *falsa*; quae titulo dubio *dubia*.

Titulus est verus vel falsus. « Verus cui nihil deest, ut ius, de quo agitur transferre possit »⁵: *falsus* cui aliquid deest, ad hunc effectum. Falsus iterum duplex: *coloratus* et *putativus* seu *aestimatus*; *coloratus* colorem seu apparentiam veri habet, laborat autem vitio occulto quo nullus est, e. g., quia simoniace datus; quia personae inhabili datus; quia per vim extortus etc. *Putativus* aut nullo modo existit, aut si existit, ne apparen-

¹ C. 209.

² Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 79, nota 74; fr. 3, D, 1, 14; dummodo tamen impedimentum et inhabilitas ex iure naturali aut divino in quo Ecclesia dispensare non potest, non proveniat. D'Annibale, *l. c.*, 79, nota 71; Chelodi, *l. c.*, 130 nota 4 excludit etiam impedimenta iuris positivi in quibus dispensari non solet; hanc tamen restrictionem Codex non ponit quam tamen exprimit quando comprehendere vult (cfr. c. 179, § 1).

³ Esset erronea notio iurisd. suppletae si diceretur ministrum iurisd. suppletae invalide agere; actum vero valere ex sola ratihabitione Ecclesiae defectum suppletis; haec ratihabitio vane fingeretur et licet aliquos actus iuridicos explicare posset qui exclusive a lege Ecclesiae pendent, non posset tamen explicare actus illos iurisdictionis qui ex iure divino inter praesentes solummodo valide fieri possunt ut, e. g., absolutiones sacramentales. Transit igitur iurisdictionis suppletae revera in ministro eam exercente, licet solum determinatis in casibus.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 379.

⁵ D'Annibale, *l. c.*, I, 79, nota 72; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 380 falsum *factum* seu *aparentem* appellat.

tiam quidem veri habet, e. g., si pro iurisdictione ecclesiastica titulum dederit princeps civilis, vel alius Superior ex se incompetens¹.

Iurisdictio quae ordinario modo acquiritur titulo vero niti debet; per accidens etiam titulo falso acquiri potest².

292. — II. Principia. - 1° *Validus usus.* - In errore communi aut in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti, iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro tum externo tum interno³. Ideo in his casibus certe validus est usus iurisdictionis.

a) Error est falsum de aliqua re iudicium: in re nostra error in hoc consistit quod quis putet a clerico iurisdictionem possideri, quae ex se et modo ordinario acquirendi non fuit acquisita. « Error autem communis est, si eo loco, ubi aliquis iurisdictionem exercet (v. g., ubi parochum agit) ea praeditus esse publice aestimetur; seu facti error versetur, seu iuris; dummodo error iuris sit probabilis »⁴.

Sufficit ut *hic* et *nunc* scilicet in loco ubi iurisdictio exercetur et tempore quo exercetur revera aestimetur clericus iurisdictione gaudere, nec refert utrum antea vel postea vel alibi sciatur ipsum iurisdictionem non habuisse⁵.

Nec necessarium videtur ut error dicatur communis ut revera omnes vel maior pars incolarum alicuius loci revera errent, quod fere numquam accidere posset, sed sufficit, uti videtur, ut causa posita sit ex qua multi et fere omnes in errorem inducantur, vel saltem ex communiter contingentibus induci possint, licet forte de facto pauci prorsus vel etiam unica persona erraverit et illa iurisdictione usa sit⁶.

Ante Codicem plures auctores ad hoc ut Ecclesia suppleret iurisdictionem requirebant, praeter errorem communem, etiam *titulum coloratum*: Codex communiorem sententiam titulum non requirentem canonizavit⁷.

b) Dubium late sumptum⁸ est status mentis assensum seu iudicium certum circa aliquam propositionem suspendentis. Si nec hinc nec inde rationes satis firmæ inclinandi appareant, dubium *stricte dictum* et *negativum* habetur quod actuali ignorantiae aequivalet; si rationes adsunt

¹ Maroto, *l. c.*, 730 triplicem titulum falsum admittit: *coloratum*, *invalidum* et *putativum*, contra D'Annibale, *l. c.*, et Wernz-Vidal, *l. c.*, qui duplicem tantummodo admittunt. Tertia species, licet aliqualem fundamentum in re habeat, non videtur necessaria.

² Cfr. c. 1446.

³ C. 209.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, 79, nota 72.

⁵ Maroto, *l. c.*, 731, 4°.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 381; et Vermeersch, *l. c.*, I, 233 dubitative tamen, certius in altera editione n. 284, 3, una cum Cappello, *De matrimonio*, n. 665: *Ius Pontificium*, III, p. 148 sqs.; contra Noldin-Schmitt, *De sacramentis*¹⁷, 1925, n. 347 ubi haec habet: « Error dicitur communis, si magna pars fidelium respectivi loci existimat sacerdotem revera iurisdictionem habere »; itemque Santamaria, *l. c.*, I, 266.

⁷ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, 77, nota 73; post Cod. Noldin, *l. c.*, 346, pag. 400, nota 1; Prümmer, *l. c.*, 90; Toso, *l. c.*, 179, nota; Chelodi, 130 etc.

⁸ Et ita videtur accipi in hoc canone 209.

non spernendae pro alterutra aut etiam pro utraque sententia affirmativa et negativa, non excludentes tamen formidinem errandi, tunc proprie habetur *dubium positivum et probabile*¹.

Ratione obiecti *dubium* potest esse *iuris* si circa iuris exsistentiam vel eius interpretationem versetur²; vel *facti*³, et in his casibus si nec hinc nec inde adsint rationes probabiles inclinandi *dubium facti negativum*, e. g., si nullo modo memini diem quo mea facultas ad annum concessa sub-signata sit, et timeo tempus iam elapsum -; si rationes pro utraque vel alterutra parte adsint *dubium facti positivum*, e. g., si dubitem utrum facultas mea subscripta sit Kalendis Martiis, et sciam ex altera parte generatim illa die in mea dioecesi facultates confirmari⁴.

Ante Codicem doctrina haec qua affirmatur Ecclesiam iurisd. supplere in dubio probabili, iam a multis admittebatur⁵, at potius consuetudine quam authentico documento; nunc doctrina canonizata est. Ea autem est vis suppletionis Ecclesiae in hoc casu, ut, si *dubium* post exercitium iurisdictionis clarificetur et forte tunc innotescat, quod facile in dubio *facti* evenire potest, iurisdictionem quae probabilis antea videbatur, revera non exstitisse, actus tamen vi illius iurisdictionis probabilis positus validus sit, supplente Ecclesia.

293. — 2° *Licitus usus*. - a) Ad licite utendum iurisdictione quam supplet Ecclesia *in errore communi* communiter auctores gravem necessitatem requirunt⁶. Leviolem causam admittunt communiter auctores sufficere pro fidelibus petentibus quam pro sacerdote utente⁷.

Sicut autem a valido, ita etiam a licito usu iurisdictionis hoc modo suppletae ab Ecclesia nulla iurisdictionis species, sive interni fori, sive externi, sive voluntaria sive iudicialis etc. excipitur; gravior tamen esse debet causa usum licitum permittens, si de iurisdictione difficiliiori modo concedi solita agitur.

¹ Cfr. Noldin-Schmitt, *De principiis* ¹⁸, 1925, 222-223; Vermeersch, *l. c.*, 232.

² E. g., utrum vigeant pro potestate dominativa canones tituli V, libri II *De potestate ordinaria et delegata*; utrum ad errorem communem requiratur error effectivus plurimorum incolarum an sufficiat poni causa erroris inductiva etc.

³ E. g., utrum numerum casuum mihi delegatione commissum absolverim; utrum tempus ad quod mihi concessa fuit a Superiore delegata iurisd. elapsum sit; utrum facultas ad confessiones confirmata mihi sit.

⁴ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, 232; Eichmann, *l. c.*, 125.

⁵ Cfr. D'Annibale, *l. c.*, I, 80, nota 80, ubi doctrina communissima, tutissima, moraliter certa dicitur.

⁶ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 232; Chelodi, *l. c.*, 130; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 382, 3°; Cocchi, *l. c.*, II, 134; Génicot, *Theologiae moralis institutiones* ⁴, 331; D'Annibale, *l. c.*, I, 79, nota 76; Maroto, *l. c.*, 731, 5 mitius admittit usum licitum, si necessitas aut rationabilis causa se offert iurisdictione utendi. Mitior adhuc videtur doctrina Noldin, *De sacramentis* ¹⁸, n. 346: « Is, qui confessiones audiens recordaretur tempus iurisdictionis iam elapsum esse, vel de hac re dubitaret, ab excipiendis confessionibus cessare *non deberet* »; cui consentire videtur Vermeersch, *l. c.*, I³, 284, 5, b.

⁷ Cfr. Maroto, *l. c.*, 731, 4-5; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 382, 4°.

b) In casu dubii positiviti et probabilis, usus iurisdictionis est licitus etiam sine gravi causa; tum ex parte subiecti, quia is probabiliter putat se iurisdictione pollere, et de facto certo pollet saltem ex suppletionem Ecclesiae; tum ex parte ipsius actus qui certe validus est ¹.

c) In casu dubii negativi sive iuris, sive facti, usus iurisdictionis solum ex gravi causa licitus evadere potest. Valor vero actus in casu pendet ab obiectiva veritate: erit validus si adest iurdictio, invalidus si non adest ².

294. — Scholion. - Iurdictio praesumpta. - Iurdictio praesumpta ea dicitur quae non possidetur, quam tamen quis exercet nomine eius, qui absens est et qui pro certo aestimatur rem ratihabiturus cum sciverit eius nomine iurisdictionem exercitam fuisse ³.

Exerceri potest iurdictio huiusmodi in iis rebus quae statim, sine ratihabitione valent, ut, e. g., baptizare, confirmare, ungere aegrotos etc., ex iusta causa: haec enim vetantur ne fiat iniuria ei qui haec ex officio exercere debet, at nulla est iniuria si ipse rationabiliter rem ratihabiturus praesumatur.

Etiam in iis quae ratihabitione vim obtinere possunt ut, e. g., in collatione beneficii, iurdictio praesumpta adhiberi potest ex gravi et urgentissima causa in casibus ordinariis.

Nunquam vero ea uti licet in iis rebus quae ratihabitione non convalescunt, ut in absolutione peccatorum, in assistentia matrimonio etc. ⁴.

¹ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 382, 2; Vermeersch, *l. c.*, I, 232; Cocchi, *l. c.*, 134; Noldin, *De sacramentis* ⁷, 346.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 232; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 981, 1°; quae autem habent hi auctores de adhibenda *forma conditionali* et de *monendis* subditis super quos tales actus iurisdictionis exercentur, restringenda puto ad casum quo *unice* dubium negativum habeatur, excluso errore communi; si enim cum dubio negativo error communis concurrat, quod non difficile evenire potest praesertim in administratione poenitentiae, tunc, cum certo suppleat Ecclesia, nec monitio, nec conditio apponenda est.

³ A iurisdictione *praesumpta simpliciter*, differt iurdictio *praesumpta de praesenti* quae tunc adesse dicitur cum, praesumptione saltem facti, censetur Superior iurisdictionem concessisse, licet legitima concessionis probatio haberi nequeat. Iurdictio praesumpta de praesenti sufficit ad operandum dummodo lex specialis probationem concessionis factae requirens non habeatur (cfr. Vermeersch, *Periodica*, XV, 1926, pag. 30-31); cfr. etiam quae supra n. 291 et sqs. diximus de iurisdictione suppleta in casu dubii positivi probabilis quae etiam hic applicationem habent.

⁴ D'Annibale, *l. c.*, I, 81, in notis; Maroto, *l. c.*, 731, 7°; Vermeersch, *l. c.*, I, 187.

TITULUS VI.

DE REDUCTIONE CLERICORUM AD STATUM LAICALEM
SEU DE LAICIZATIONE CLERICORUM

295. — I. Laicizationis notio. - Laicizatio seu reductio clericorum ad statum laicalem est perpetua et iuridica amissio usus liciti potestatis ordinis, iurium et obligationum clericalium.

Ordo autem ipse et eius potestas eiusque usus validus ex iure divino, si de iuris divini ordine sermo sit, et ex iure positivo canonico, si de ordine iuris ecclesiastici agatur, auferri nequit ¹.

Igitur solummodo de impropria laicizatione in iure sermo esse potest, ordines enim et potestas inde orta amitti nequeunt.

Laicizatio autem impropria hoc sensu intellecta potest esse, clericorum maiorum vel minorum, poenalis vel gratiosa, iudicialis vel administrativa.

296. — II. Notae historicae. - 1° Primis Ecclesiae saeculis, prohibitis ordinationibus absolutis, regressus clericorum ad statum laicalem propria auctoritate factus delictum ecclesiasticum constituit, etiam relate ad ordines minores ².

Eadem disciplina retenta est saeculis sequentibus usque ad saeculum XII-XIII, ex quo tempore clerici minores non sunt amplius coacti in statu clericali permanere.

Inde a Concilio Trident. ³ Ordinariis coepta est commendari praxis non ordinandi in minoribus eos qui parati non essent ad superiores ordines ascendere ⁴.

2° Depositio poenalis clericorum iam primis saeculis adhibita fuit, cuius effectus erat *communio* laicalis ⁵. Immo tunc severior fuit quam saeculis sequentibus haec poena: restitutio enim depositorum tunc nonnisi exceptionaliter admissa fuit ⁶. Saeculis XII-XIII, firmata est iuridica distinctio inter depositionem et degradationem ⁷.

¹ Cfr. Many, *Praelectiones de sacra Ordinatione*, Parisiis, 1905, n. 26; Gasparri, *Tractatus canonicus de sacra ordinatione*, Parisiis, 1893, n. 1143; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 386-388.

² Cfr. c. 7 Concil. Chalced. a. 451 = c. 3. C, 20, qu. 3.

³ Session. 23, c. 11, *De ref.*

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, 389.

⁵ ὡς λαϊκὸς κοινωνεῖτο, Hinschius, *Das Kirchenrecht*, IV, pag. 729.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 390; Hinschius, *Das Kirchenrecht*, IV, pag. 726 sq.; Augu-
stine, *l. c.*, II, 195-196.

⁷ Wernz, *l. c.*, VI, 118-119; Santamaria, *l. c.*, I, 268.

3° Degradationis aut depositionis poena nunquam ex mente Ecclesiae ablationem potestatis ordinis inclusit, quapropter reordinationes ordinatorum ab haereticis aut depositorum ad clericatum reassumptorum ab Ecclesia non fuerunt admissae, idque praesertim de prioribus quinque Ecclesiae saeculis verificatur.

Saeculis vero sequentibus facta historica reordinationum non desunt¹; at Ecclesiae doctrina, his non obstantibus, semper fuit potestatem ordinis semel receptam inamissibilem esse.

Saeculo XI et XII magna controversia orta est de validitate ordinationum a simoniaciis factarum; at saeculo XIII auctoritate praesertim SS. Thomae et Bonaventurae sententia veteri disciplinae conformis praevaluit absolute².

297. — III. Laicizatio proprie dicta seu amissio potestatis ordinis. - De laicizatione sensu proprio accepta haec tenenda sunt:

1° De fide est characterem sacramentalem ordinum hierarchicorum iuris divini indelebilem esse ex iure divino in hac vita; post vitam praesentem ipsum permanere, non de fide, sed sententia communis theologorum est³.

2° Potestatem ordinis ex iure divino esse ordini adnexam, sicut ipsum characterem sacramentalem, non est de fide definitum, sed utique theologicè certum. Usus tamen licitus talis potestatis legibus positivis canonicis regitur⁴.

3° In ordinibus iuris divini non est per se et ex iure divino, sed solum ex iure canonico inamissibilis illa ordinis potestas quae ordini adnexa est ex iure canonico⁵. Immo potestas ordinis extraordinario modo, seu ex commissione speciali ordini adnexa ut, e. g., potestas confirmandi collata sacerdoti, etc. cessat iisdem modis ac potestas ordinaria vel delegata iurisdictionis⁶.

4° Potestas ordinis iuris humani adnectitur ordini inamissibiliter solum ex iure canonico, ad imitationem potestatis ordinis iuris divini⁷.

¹ Cfr. reordinationes a Ioanne Scholastico factas saeculo VI; item reordinationes ordinatorum a Formoso papa (891-896) factas a Sergio III, a. 904; item reordinationes factas a S. Leone IX, aa. 1048-1054.

² Cfr. Many, *l. c.*, n. 18-25, pag. 56-76 ubi fuse de fastis historicis reordinationum disserit.

³ Hurter, *Theologiae dogmaticae compendium*¹¹, 1903, III, n. 277, 8; Denzinger-Bannwart, *Enchiridion symbolorum*¹⁸, 1921, n. 695, 852, 996; Gasparri, *l. c.*, 1131; Maroto, *l. c.*, 733, 1°; Wernz-Vidal, *l. c.*, 386.

⁴ Gasparri, *l. c.*, 1139, 1140, 1142, 1143; Many, *l. c.*, n. 26, pag. 76-81; Wernz, *l. c.*, II, 229.

⁵ Wernz, *l. c.*, 230; Gasparri, *l. c.*, 1143.

⁶ Cc. 782, § 3-4; 957, § 2; Maroto, *l. c.*, 733, 3; Gasparri, *l. c.*, 1143; Wernz, *l. c.*, 231.

⁷ Gasparri, *l. c.*, 1143; Wernz, *l. c.*, 230.

298. — IV. Laicizatio impropria. - Duplex distinguenda est:

1° *Clericorum maiorum.* - Clerici maiores sunt qui ordinem subdiaconatus aut alios superiores susceperunt: qui ordines infra subdiaconatum clerici minores vocantur.

Clericus maior quatuor modis laicizari potest:

a) *Rescripto Sanctae Sedis* ¹. Datur rescriptum aut directe ad laicizationem aut, frequentius, ad matrimonium contrahendum et indirecte ad laicizationem ². Gravis causa requiritur ad rescriptum obtinendum et eo gravior quo ordo altior ³. Pro religiosis competens est S. C. Religios. ⁴, pro aliis S. Congr. Sacram. ⁵.

b) *Decreto administrativo* S. C. Sacramentorum ⁶ vel *sententia* iudiciali Tribunalis ordinarii.

Si clericus metu gravi coactus ordinem sacrum recepit, ordo quidem susceptus valet ⁷, at, si remoto metu, ordinationem ratam non habeat, saltem tacite per ordinis exercitium, volens tamen per talem actum obligationibus clericalibus sese subicere, potest actionem proponere ad obtinendam reductionem ad statum laicalem. Ad hoc autem requiritur duplex probatio legitima; scilicet: probatio coactionis seu metus gravis in ordinatione, et defectus ratihabitionis ⁸.

Libellus impugnatorius mittendus est ad S. Congr. de Disciplina Sacramentorum, quae primo et ante omnia definit qua via seu ordine procedendum sit.

Si ipsa iudiciario modo procedendum esse censuerit causam remittit tribunali ordinario clerici recurrentis a quo appellatur ad tribunalia ordinaria secundae et tertiae instantiae ⁹. Ut clericus liber sit ab obligationibus, non excepto coelibatu, requiruntur saltem duae sententiae conformes ¹⁰. Processu durante, clericus ab exercitio ordinum ad cautelam prohibendus est ¹¹.

Si vero S. Congreg. Sacram. via disciplinari procedendum definierit, ipsa decreto disciplinari quaestionem dirimet, praevio processu informativo a tribunali Curiae competentis peracto ¹².

Exercitium ordinis, metu remoto, praesumitur tacita ratihabitione ¹³, non absolute tamen, sed solum si cum ordinum exercitio probari possit

¹ C. 211, § 1.

² Maroto, l. c., 734, I.

³ Augustine, l. c., II, 196.

⁴ C. 251, § 3.

⁵ C. 249, § 2.

⁶ C. 211, § 1.

⁷ C. 103, § 2 et 214, § 1.

⁸ C. 214, § 1-2.

⁹ Cfr. cc. 1993-1998.

¹⁰ C. 1998, § 1.

¹¹ C. 1997.

¹² C. 1993, § 3.

¹³ C. 214, § 1.

coniunctam fuisse voluntatem sese obligationibus submitteendi clericalibus, quae voluntas a Codice non praesumitur, sed probanda est, saltem *praesumptione iudicis*. Si vero clericus fateatur per ordinis suscepti exercitium, remoto metu, voluisse se submittere obligationibus clericalibus, praesumptio iuris habetur, non aliter ¹.

c) *Poena degradationis* ² sive verbali sive reali ³.

d) *Ex dispositione iuris* - Verificatur hic casus si dispensatio detur ad matrimonium contrahendum vi cc. 1043-1044; scilicet, si cum subdiaconis et diaconis dispensetur in articulo mortis ⁴.

Praeter hos casus nequit clericus maior alia via reduci ad statum laicalem.

299. — 2° *Clericorum minorum*. - Clerici minores laicizantur:

a) *Ex dispositione iuris* ⁵, sine ulla Superioris ecclesiastici directa immixtione.

Varii sunt casus ob quos clericus minor laicus fit: ob contractum matrimonium, nisi matrimonium fuerit nullum ex vi aut metu ⁶; ob illicitam habitus ecclesiastici et tonsurae dimissionem ⁷; ob militiam sponte susceptam ⁸; ob dimissionem a religione ⁹.

b) *Sua ipsius voluntate*, praemonito Ordinario loci ¹⁰.

c) *Decreto Ordinarii loci* iusta de causa lato. Iusta autem causa tunc solum censetur adesse, si Ordinarius, omnibus perpensis, prudenter iudicaverit se clericum non posse cum decore status clericalis ad ordines sacros promovere ¹¹.

Codex quidem expressis verbis non dicit hanc solam esse iustam causam, at id dicit aequivalenter, alioquin ad quid exemplum afferret, cum id non soleat fieri quando plures sunt causae iustae? ¹².

d) *In poenam*. - Haec poena infligi potest ab Ordinario loci praesertim in casibus a iure statutis ¹³.

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 198.

² C. 211, § 1.

³ C. 2305.

⁴ Ex stylo Curiae et ex analogia cum cc. 132, § 2; 132, § 3; 987, n. 2; 1114; cfr. Maroto, qui n. 734, I, haec argumenta evolvit; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 394; Eichmann, *l. c.*, 126; Chelodi, *l. c.*, 124, a, in nota tamen id certum non habet et dispensationem necessariam dicit ab onere horarum canonicarum, quod severius putamus.

⁵ C. 211, § 2.

⁶ C. 132, § 2.

⁷ Cfr. c. 136, § 3.

⁸ Cfr. c. 141, § 1-2.

⁹ Cfr. cc. 648, 669, § 2 et etiam c. 2387.

¹⁰ C. 211, § 2.

¹¹ C. 211, § 2.

¹² Cfr. e. g., c. 189, § 1 et c. 204, § 2 etc.; Wernz-Vidal, *l. c.*, 392, 2.

¹³ Cfr. cc. 2358; 2387.

300. — V. Effectus laicizationis clericorum. - Optime describuntur c. 213: Omnes qui e clericali statu ad laicalem legitime redacti aut regressi sunt, eo ipso amittunt officia et beneficia, iura et privilegia clericalia et vetantur in habitu ecclesiastico incedere ac tonsuram deferre.

Clericus tamen maior obligatione tenetur coelibatus, nisi ad statum laicalem redactus sit ex decreto vel sententia ex causa metus gravis data ¹.

Ut ex supradictis patet non amittit clericus laicizatus ipsam ordinis potestatem, nec capacitatem recipiendi et exercendi iurisdictionem, saltem in casibus extraordinariis ².

301. — VI. Reassumptio laicizatorum in clerum. - Quilibet laicizatus iterum in clerum reassumi potest, sine ulla iteratione ordinationis. Attamen, si sollemnius fiat restitutio degradatorum; forma in Pontificali Romano ³ praescripta adhibenda est.

Reassumptio autem hoc modo facienda est:

1° Pro clericis minoribus laicizatis. - Clericus minor laicizatus potest reassumi in clerum a quolibet Ordinario loci, de licentia tamen Ordinarii dioecesis, seu loci cui incardinatus fuit per ordinationem. Ordinarius autem loci licentiam non concedat, nisi post diligens examen et congruum experimentum ⁴.

Codex requirit *licentiam* Ordinarii dioecesis: ex analogia ⁵, si agatur de clerico minori ordini religioso incardinato seu adscripto, videtur necessaria licentia Ordinarii ordinis a quo discessit clericus laicizatus.

Diligens examen a Codice requiritur: debet praesertim versari circa remotionem causarum quae ad laicizationem conduxerunt.

Non clare constat ex Codice utrum Ordinarii iudicio ipsum experimentum an potius tempus quo experimentum durare debeat, remittatur. Salvo meliori iudicio, videtur experimentum tunc solum requiri cum id Ordinario necessarium videtur ⁶.

2° Pro clericis maioribus laicizatis. - Tales nequeunt ad clerum iterum admitti, nisi de licentia Sanctae Sedis ⁷.

Quod intelligendum est ut per se patet, de clericis laicizatis ad normam iuris modo supra explicato ⁸. Proinde nulla S. Sedis licentia indiget ut iterum admittatur clericus maior propria auctoritate laicizatus.

¹ C. 213.

² Cfr. Maroto, *l. c.*, 733, 2; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 528.

³ Cfr. *Pontificale Romanum*; *Ordo suspensionis, reconciliationis, depositionis, dispensationis, degradationis et restitutionis sacrorum ordinum*.

⁴ C. 212, § 1.

⁵ C. 20.

⁶ Etiam Augustine id videtur admittere, *l. c.*, II, pag. 195.

⁷ C. 212, § 2.

⁸ Santamaria, *l. c.*, I, 270.

SECTIO II.

DE CLERICIS IN SPECIE

302. — Connexio materiae. - Clerici differunt inter se praeterquam ex varietate ordinum etiam ex varietate officiorum in quibus occupantur. Officiorum vero variae species determinantur praesertim ex territorii ecclesiastici divisione: proinde Codex antequam ad singulas species clericorum explanandas procedat praemittit notiones quasdam de divisionibus in quibus dispescitur territorium ubi Ecclesia sua libere utitur iurisdictione.

Divisiones territoriales ecclesiasticae.

303. — I. Ipsa territorialis divisio. - Ecclesiae suae Deus ad exercitium iurisdictionis spiritualis universum mundum assignavit et credidit: « *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra : euntes ergo docete omnes gentes* »¹. Universa haec potestas cumulatur, velut in fonte derivationis, in Romano Pontifice. Attamen, quia impossibile est unicum hominem universo perfecte attendere orbi, iam de facto ex iure divino instituti, ei adiuncti sunt adiutores Episcopi quibus particularis grex sub dependentia Summi Pontificis conceditus est a Spiritu Sancto ad regendam Ecclesiam Dei².

Prima igitur universae Ecclesiae iure divino divisio facta est inter varios Episcopos sub directa et immediata dependentia Romani Pontificis. Haec divisio, cui praeest Episcopus, vocatur *maior* et potest plus minus territorialiter extendi pro vario numero fidelium in singulis territoriis existentium. Praeter hanc quae iure divino nititur aliae etiam dantur quae pariter *maiores* vocantur et varias dioeceses seu territoria episcopalia amplectuntur. Similiter maiores divisiones sunt quae fiunt in locis missionum, quibus praeest auctoritate vicaria sacerdos aut Episcopus nomine Rom. Pontificis.

Intra fines territorii divisionum maiorum habentur praeterea territoriales divisiones quae *minores* vocantur: hae ab Episcopis aut Ordinariis locorum fiunt et sub ipsorum remanent dependentia.

304. — II. Principium generale. - Excepta divisione maiori universi territorii ecclesiastici in dioeceses, quae saltem generice iure divino nititur³, aliae omnes divisiones sunt iuris ecclesiastici. Unius igitur auctoritatis ecclesiasticae est illas divisiones facere, mutare aut abrogare, exclusa qualibet ingerentia auctoritatis civilis⁴.

¹ Matth., XXVIII, 18-19.

² Act. Ap. XX, 28.

³ Wernz, l. c., II, 731, et 733.

⁴ Facta igitur historica quibus demonstratur principes civiles decursu saeculorum plus minus ubique terrarum in erectione officiorum maiorum et in divisionibus territorii ecclesiastici influxum exercuisse, usurpationibus eorundem principum explicantur. Quodsi

Id probandi non est hic locus; est enim corollarium independentiae absolutae quam alibi Ecclesiae vindicavimus ¹.

305. — III. Notae historicae. - 1° Divisio dioeceseon ².

Divisio dioeceseon aliquo modo iam ab Apostolis facta et praescripta est ³.

Primis tribus saeculis dioecesium erectio facta ab Apostolis, a viris apostolicis de mandato Apostolorum, deinde a Patriarchis et Exarchis necnon Metropolitibus una cum Episcopis comprovincialibus ex tacita Romani Pontificis concessione ⁴.

In Occidente idem ius exercuerunt Episcopi a Romano Pontifice missi ad praedicandum evangelium in varias regiones ex delegatione implicite saltem hac missione commissa ⁵. Generatim tamen etiam in Occidente illis temporibus erectio dioeceseon facta est a Primatibus vel Metropolitibus una cum Episcopis comprovincialibus. In Hispania, in Gallia, et in Oriente hac in re sese usurpatione ingessit etiam auctoritas civilis ⁶.

Romani Pontifices in erectione dioeceseon directe intervenerunt occasione praesertim missionariorum ab ipsis missorum ad convertendos populos nordicos, saeculo VI et sequentibus. Eorum auctoritas paulatim etiam in aliis regionibus apparet, donec tandem saeculis XI-XII ius novas dioeceses erigendi ipsis exclusive reservatum est ⁷.

Ecclesia ipsa quandoque principum consensum requisivit, id aut vi concordatorum fecit; aut ex grato animo erga principes pios, non ex iuris necessitate, idque « spectat ad suavem et practicam executionem etiam nunc passim servatam, non ad iuris necessitatem », Wernz, *l. c.*, II, n. 734.

¹ Cfr. Prop. 51 Syllabi; Choupin, *Valeur des décisions doctrinales du S. Siège* ², Paris, 1912, pag. 341-342; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 333; Wernz, *l. c.*, II, 246 et 249.

² Nomen *dioecesis* etymologice a graeco derivat: διοίκησις = dioecesis varios sensus habet, διοίκησις = δι-οικέω = habito separatim, administro provinciam, unde et nomen ipsius Provinciae. Designavit igitur antiquitus hoc verbum *dioecesis* activam administrationem, deinde etiam territorium administratum. Sensu politico, a quo deinde transiit ad sensum ecclesiasticum *dioecesis*, designavit: 1° *Regionem* seu *districtum geographicum* civitatis seu territorium civitatis: 2° *Vicos* (οἶκος = vicus) seu locos ad civitatem pertinentes; 3° *Conventus* seu districtus iudiciales: 4° *Provinciam* seu magnum districtum administrationis; 5° Post Diocletianum, *varias provincias* quibus praeerat praefectus praetorii. — In sensu vero ecclesiastico, *dioecesis* designabit: 1° Territorium seu *districtus patriarchatus*; 2° *Territorium exarchatus* seu Provinciae ecclesiasticae; 3° *Territorium hodiernae dioecesis*; 4° *Ecclesiam paroecialem* ruralem. Sensu, quo nunc utimur, iam invenitur adhibitum verbum saeculo IV (c. 50, C. 16 qu. 1, l. 390) cfr. Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch des katholischen, K. R.* ³ n. 398 in nota; et etiam Wernz, *l. c.*, II, 730; Chelodi, *l. c.*, p. 282 nota 7.

Nomina autem quibus antiquitus designabatur Episcopus sunt Ἐπίσκοπος, ἀρχιερεὺς, πρεσβύτερος, προστάς — latine: Praeses, Antistes, dioecesanus, superintendens, Ordinarius: Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, 398.

³ « Reliqui te Cretae ... ut constituas per civitates presbyteros (Episcopos), sicut et ego disposui tibi » (Tit. I, 5).

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 733-734.

⁵ De hoc testatur Innoc. I a. 415; cfr. Wernz, *l. c.*, 734.

⁶ Wernz, *l. c.*, 734.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, 244 et 734; Hergenröther-Hollweck, *l. c.*, n. 398; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 301-302 et 441-442.

2° *Divisio paroeciarum* ¹.

Paroeciae, quatenus hoc verbum significat officium stabile cui assignatum est determinatum territorium in dioecesi, cum presbytero qui vi officii ibi curam animarum exercet, nonnisi saeculo v et sequentibus inveniuntur erectae.

Ante illud tempus plebi rurali providebatur per presbyteros qui etsi ibi stabiliter degerent, officio tamen proprie dicto non potiebantur; in civitatibus vero per presbyterium provisum erat.

Inde a saeculo v et vi, fundatis beneficiis, etiam presbyteris ruralibus beneficium assignatum est et ita officium proprie dictum paroeciale institutum.

In civitatibus id serius adhuc locum obtinuit, idest, saeculo xi et sequentibus: immo id generale adhuc non fuit tempore Concilii Tridentini ².

306. — IV. Ius vigens circa divisiones territorii ecclesiastici. — Distinguendum est inter divisiones maiores et minores.

1° *De divisionibus maioribus.* - a) *Notio.* - Maiores dicuntur divisiones territoriales cui saltem Episcopus praeest, aut etiam Praelatus Episcopo maior. Tales sunt dioeceses et praelaturae seu Abbatiae nullius dioeceseos, seu territoria illa quibus praeest cum cura animarum externa Praelatus vel Abbas independenter a quolibet Episcopo. Tales praelaturae in iure veniunt nomine dioeceseos et Praelatus ipsis praepositus nomine non solum *Ordinarii loci* ³ sed et *Episcopi*, quamvis characterē episcopali careat, nisi aliud probetur ⁴.

¹ Parochus etymologice a παροικία a παρ-οικέω = habitatio in aliquo loco sine iure civitatis, derivat. (Alii derivare faciunt a παρ-έχω = dare, praebere, ante aliquem aliquid tenere etc. et a parocho classicorum qui erat officialis Status romani ad advenas hospitio recipiendos). Haec vox ad parochos modernos designandos serius adhibita est; adhuc tempore Concilii Tridentini haec vox non fuit usus communis; nomina autem quibus designabatur parochus sunt: *presbyter parochianus*, *parochitanus*, *parochialis*, *parochiensis*, *dioecesanus*; medio autem aevo: *plebanus*, *curatus*, *sacerdos parochialis* (Hergenröther-Hollweck, l. c., n. 435 in nota; Sägmüller, l. c., pag. 480; Wernz, l. c., II, 821 praesertim in notis; Bouix, *Tractatus de paroko*, 1855, pag. 5-12; Tim. Schäfer, *Die Kircherämter*, II, *Pfarr und Pfarrvikare*, Münster, 1922, pag. 3-4, ubi etiam de aliis disquisitionibus modernorum super voce *parochi*; Fanfani, *De iure parochorum ad normam Codicis iuris canonici* (1924) n. 1; Ioseph Rossi, *De paroecia iuxta Codicem iuris canonici* (1923) n. 1-3; Maroto *Institutiones iuris canonici* (1919), tom. II, fasc. I, n. 769, pag. 127 et n. 771, pag. 137). Item vox paroecia παροικία = locus vicinus vel districtus, primo designavit territorium ubi iurisdictionem exercebat Episcopus, deinde a saeculo vi adhibita est ad designandos districtus rurales quibus praeerant presbyteri rurales (cfr. Hergenröther-Hollweck et alios supra; Chelodi, l. c., pag. 342-343; Augustine, l. c., II, pag. 202-203, in nota).

² Cfr. Wernz, l. c., II, 821, III; Sägmüller, l. c., I, p. 474 sq.; Bouix, l. c., pag. 3-79; Schäfer, l. c., pag. 1-2; Augustine, l. c., II, 505, sq.; Maroto, l. c., 762; Rossi, l. c., 13-17; Fanfani, l. c., 4.

³ C. 198.

⁴ C. 215, § 1-2.

Nomine *quasi-dioecesis* veniunt Vicariatus et Praefectura apostolica, quae in locis Missionum, ubi nondum introducta est regulariter hierarchia ecclesiastica, dioeceses substituunt, suntque *quasi dioeceses* in formatione ¹.

Item ad *maiores* pertinent divisiones, variae uniones dioecesium et quasi-dioecesium quae *Provincias ecclesiasticas* constituunt.

Sunt igitur:

α) *Dioeceses* partes determinatae territorii ecclesiastici variis paroeciis constantes quibus praeest Episcopus iurisdictione propria ordinaria ².

β) *Quasi-dioeceses* sunt partes territorii ecclesiastici ubi non viget hierarchia regulariter constituta, variis quasi-paroeciis seu missionibus constantes, quibus praeest iurisdictione ordinaria vicaria Ordinarius loci ³.

γ) *Provincia ecclesiastica* est pars territorii ecclesiastici variis dioecesibus aut quasi-dioecesibus constans, cui praeest Metropolita ⁴.

b) *Erectio, mutatio, abrogatio*. - Unius Sedis Apostolicae est divisiones maiores territorii ecclesiastici facere, aliter circumscribere, dividere, unire et suppressere ⁵; id enim importat in Superiore auctoritatem quae limitibus localibus non includatur qualis est unice auctoritas S. Sedis. S. Sedes posset utique, etiam ad modum officii id committere aliis, sicut fecisse, ex tacita saltem commissione, scimus primis saeculis, at talis commissio sicut in sua origine iuridica a iure oritur Sanctae Sedis, ita ab ipsa revocari potest.

Romanus Pontifex haec agit per S. Congregationem Consistorialem, si de locis seu regionibus iuri communi obnoxiiis agitur ⁶; pro regionibus vero ubi hierarchia ecclesiastica nondum est constituta aut quae, etsi hierarchiam habent, aliquid adhuc inchoatum praeseferunt per S. Congr. de Prop. Fide ⁷.

In his negotiis R. Pontifex si de statibus civilibus agitur qui cum S. Sede relationes diplomaticas retinent, cooperationem ipsorum Statuum non despicit; aliter directe procedit. Erectio novarum dioecesium fit per *bullas circumscriptionis* ⁸.

307. — 2° *Divisiones minores*. - a) *Notio*. - Divisiones territoriales minores sunt partes territorii dioecesis aut quasi-dioecesis quibus sub immediata Ordinarii loci dependentia praeest clericus. Varii generis habentur:

¹ C. 215, § 1.

² C. 215, § 1-2.

³ C. 215, § 1 et 198.

⁴ C. 215, § 1; Cocchi, *l. c.*, III, n. 144; Wernz-Vidal, II, 398.

⁵ C. 215, § 1.

⁶ C. 248, § 2-3.

⁷ Cc. 248, § 2 et 252.

⁸ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 205.

α) *Paroeciae* seu partes territorii dioecesis ¹ cum determinatis fidelibus, quibus praeest parochus cum iurisdictione fori interni propria et ordinaria et cum aliquali oeconomica seu administrativa potestate fori externi, sub immediata dependentia Ordinarii loci ².

Generatim ad paroeciam constituendam est necessarium territorium determinatum et ab aliis separatum; id tamen exceptionaliter non verificatur et tunc habentur *paroeciae mere familiares aut personales*. Mere familiaris aut personalis tunc habetur paroecia cum determinatis familiis, aut determinatis, e. g., ex nationalitate personis praeficitur parochus cum exclusiva cura animarum, nullo habitu respectu ad territorium ubi illae familiae vel personae commorantur. Sunt et paroeciae *personales mixtae*, cum determinato parcho in territorio determinato, assignantur subditi determinatae linguae vel nationis, exclusis ³ aliis subditis alterius linguae vel nationis ⁴.

Ex Codice h. c. 216, § 1 ad paroeciam constituendam videtur requiri etiam propria et peculiaris ecclesia: id tamen non ita severe exigitur ut sine *peculiari* ecclesia paroecia haberi nequeat ⁵.

¹ Semper ac dioecesis in partes dividitur habetur paroecia, licet de dioecesi agatur quae vi c. 252, § 3 S. Congr. de Prop. Fide subiicitur. Attamen in hoc altero casu paroeciae reguntur iure quasi-paroeciarum (cfr. S. C. de Prop. Fide, 9 Dec. 1920, 2-3) locorum missionum. Cfr. *Monitore Ecclesiastico*, v. 33, pag. 61 in nota 3, ubi ad paroecias S. C. de Prop. Fide subiectas extendit onus Missae pro populo sicut paroeciis iuris communis. Hoc tamen clare non dicitur in citato Decret. S. C. de Prop. Fide, 9 Dec. 1920; ibi enim dicitur: « Quae vero territorii partes limitatae iam sunt vel limitari in posterum contingat ad normam c. 216, eae nomine paroeciae (agitur de dioecesibus S. C. de Prop. Fide subiectis) veniunt; at iisdem applicantur ea quoque quae de quasi-paroeciis peculiariter statuta sunt ». De quasi-paroeciis peculiariter praecipitur Missae applicatio solum in praecipuis anni sollemnitatibus (c. 306 et 466, § 1).

² C. 216, § 1-2.

³ Utrum in regionibus mixtae linguae, quae politice unicum statum civilem efformant, sed diversis utuntur linguis, ut aiunt officialibus, requiratur, vi c. 216, § 4, indultum apostolicum ad erigendam paroeciam exclusive destinata fidelibus determinati sermonis seu linguae, etiamsi haec determinata lingua sit una ex linguis officialibus eiusdem nationis, et paroecia erigenda suam distinctam habeat partem territorialem in dioecesi? *Affirmative*. C. I. 20 Maii 1923, *A. A. S.*, XVI, 118, quo tamen responso non putamus prohiberi erectionem paroeciae determinatae linguae, si in illo territorio unice illa lingua adhibeatur, forte diversa a lingua nationis; tunc enim non agitur de erectione paroeciae pro diversitate fidelium in eadem civitate degentium; cfr. c. 216, § 4.

⁴ C. 216, § 4. Tales paroeciae ita constitutae iuris vigentis favorem non habent; proinde, quod ad constituendas attinet, ad S. Sedem recurrendum est, pro erectis nihil innovandum. Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, n. 238; hae tamen restrictiones non sunt extendendae ad paroecias *personales mixtas ratione ritus*.

Ideo prohiberi non videtur quominus Ordinarius idem territorium duabus vel etiam tribus paroeciis assignet habita ratione diversitatis ritus quo varii fideles utuntur; Codex, enim prohibet solummodo constitutionem talium paroeciarum pro diversitate sermonis et nationis, familiae aut personarum (cfr. c. 216, § 4; Maroto, *l. c.*, II, n. 771, pag. 141-142).

⁵ Cfr. S. C. Concilii in *Cosentina*, 12 Iunii, 1917, et 9 Febr. 1918; *Monitore ecclesiastico*, v. 30, pag. 216; Vermeersch, *l. c.*, I, 238, 2; Chelodi, *l. c.*, 223.

β) *Quasi-paroeciae* sunt determinatae partes territorii Vicariatus Ap. aut Praefecturae Ap. cui praeest sacerdos missionarius cum cura animarum ordinaria sub directa dependentia Ordinarii loci ¹.

γ) *Vicariatus foraneus* vel *decanatus* vel *archipresbyteratus* ² est pars dioecesis varias paroecias complectens cui cum variis facultatibus delegatis et cum aliquali vigilantiae iure ordinario praeest vicarius foraneus ³.

Praeter hanc triplicem partitionem territorii dioecesis aut quasi-dioecesis possunt esse in dioecesi adhuc aliae partitiones minores ex iure communi ⁴ partim etiam ex iure particulari inductae. Tales sunt loca exempta, sive agatur de exemptione a parochia ⁵ sive agatur de exemptione ab Ordinario loci, ut est exemptio regularium ⁶. Attamen tam exemptio a parochia, quod est evidens, quam exemptio ab Ordinario loci, locum qua talem, a iurisdictione Ordinarii et parochi absolute et in omnibus non eximit, praesertim relate ad assistentiam matrimonii ⁷.

δ) *Erectio, mutatio, abrogatio*. - α) Ordinarii loci est territorium dioecesis aut quasi-dioecesis ⁸ in paroecias aut quasi-paroecias dividere cum peculiari ecclesia, populo determinato et peculiari rectore, tanquam proprio eiusdem pastore pro necessaria animarum cura ⁹.

Ad hoc Ordinarius dioecesis ¹⁰ tenetur absolute ¹¹, Ordinarius vero quasi-dioecesis tenetur tantum sub conditione, ubi commode fieri possit ¹².

¹ Non quasi-paroeciae sed *paroeciae* stricti iuris sunt considerandae divisiones territorii dioecesium, ad modum divisionum Vicariatuum Apost. factae pro locis ubi plures sunt haeretici, pauci vero et sparsi catholici. (Cfr. S. C. Concilii in *Wratislaviensi*, 13 Iulii, 1918).

² Non recta videtur interpretatio Eichmann, *l. c.*, pag. 128, ubi archipresbyteratus habet ut unionem variorum decanatum; decanatus, Vicariatus for. et archipresbyteratus, iuxta Codicis mentem, unam eandem partitionem indicare videntur; atque ita interpretati sunt communiter auctores c. 217, § 1; Maroto, *l. c.*, II, 772.

³ Cc. 217, § 1; 445-450.

⁴ Cfr. c. 1368.

⁵ C. 464, § 2.

⁶ C. 615.

⁷ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 58.

⁸ Cum differentia inter paroecias et quasi-paroecias essentialis non sit, si vicariatus et praefectura apostolica convertantur in dioecesim, aut si dioecesis convertatur in quasi-dioecesim, paroeciae ibi existentes eo ipso fiunt quasi-paroeciae, aut quasi-paroeciae fiunt eo ipso paroeciae sine ullo novo decreto (Maroto, *l. c.*, II, n. 771, pag. 139-140).

⁹ C. 216, § 1-2.

¹⁰ Excipe Ordinarios dioecesium quae vi c. 252, § 3 remanent etiam post Constit. «*Sapienti consilio*», I, 6°, 3. et Codicem sub dependentia S. Cong. de Prop. Fide (S. C. de Prop. Fide, 9 Dec. 1920, 1°, *A. A. S.*, XIII, p. 17).

¹¹ Adverte ex c. 215, § 2 Praelatos vel Abbates *nullius* venire nomine Episcoporum et eorum territorium nomine dioeceseon, et proinde ipsos stricte teneri ad divisionem faciendam (Santamaria, *l. c.*, I, 274).

¹² C. 216, § 2; Rossi, *l. c.*, n. 20, nota 21.

Ordinarius dioecesis in hac divisione facienda servare praeterea debet ea omnia quae requiruntur ad erigenda beneficia paroecialia et praesertim cc. 1414, 1423-1430.

Quaelibet pars territorii dioecesis, quae sit ab alia paroecia separata totaliter, non simpliciter exempta, cum congrua etiam dotatione et assignata cura animarum erit semper paroecia, licet pauci et forte dispersi sint fideles in ipsa degentes, sicut in regionibus missionum accidere solet¹. E contra partitiones territorii Vicariatuum et Praefect. Apost. sunt semper quasi-paroeciae licet propius ad paroecias accedant².

Si in quasi-dioecesibus et praesertim dioecesibus ob exiguum et fluctuantem fidelium numerum vel ob carentiam dotis Ordinarius quasdam ecclesias paroecias constituere nequeat, poterit illas ecclesias ut *subsidiarias* vel *cappellanas* instituere, intra fines alicuius paroeciae cuius in ditione et dependentia manebunt, donec paroecialitatem proprie dictam assequi possint³.

Non est necesse ut quasi-paroeciae erigantur in missionibus ut expectetur tempus quo totum territorium quasi-dioecesis in quasi-paroecias dividi possit: sufficit ut pars aliqua Vicariatus aut Praefecturae Ap. utiliter dividatur, aliis partitionibus ad tempus opportunius remissis; nec item inconsiderate ad quasi-paroecias erigendas currendum est praesertim si dos desit. Erectio autem per decretum Ordinarii quo territorii limites clare designentur fiat, aut saltem per declarationes quibus pateat quatenam *christianitates* ad quasi-paroecias singulas pertineant. Exemplar decreti in archivo quasi-paroeciae et alterum in archivo quasi-dioecesis asservetur⁴. Ad novas quasi-paroecias erigendas Ordinarius consilio missionariorum in congressu adunatorum aut Consiliariorum utatur⁵.

β) Episcopus territorium suum in regiones seu districtus, pluribus paroeciis constantes, distribuat, seu in varios Vicariatus foraneos. Si haec distributio, ratione circumstantiarum impossibilis aut inopportuna videatur, Episcopus consulat S. Sedem, nisi ab eadem iam provisum fuerit⁶.

¹ S. C. Concilii in Wratislav. 13 Iul. 1918; S. C. Consist., 1 Aug. 1919, *A. A. S.*, XI, p. 364; idque valet etiam pro dioecesibus S. C. de Prop. Fide subiectis; paroeciae tamen talium dioecesium sequuntur iura quasi-paroeciarum, S. C. de Prop. Fide., 9 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIII, 17.

² S. C. Consist. 1 Aug. 1920, *l. c.*

³ S. C. Consist. 1 Aug. 1919; V, una cum S. C. Concilii in Wratislav., 13 Iul. 1918, *A. A. S.*, XI, 364; XI, 45. Nihil tamen impedire videtur quo minus his ecclesiis *subsidiariis* vel *cappellaniis* ab Ordinario rector cum determinato territorio assignetur cum facultatibus item ab Ordinario sibi concessis; cfr. cit. causam Wratisl. Attamen, quia tale territorium intra fines paroeciae continetur, ibi certo valide iurisdictionem exercet etiam parochus paroeciae titularis.

Eodem fere modo ac cooperatoribus vicariis, talium ecclesiarum subsidiariorum rectoribus, videtur Ordinarius iurisdictionem committere posse itemque rectoribus oratoriorum aut ecclesiarum locorum exemptorum vi c. 464, § 2. De his cfr. Maroto, *l. c.*, II, 771, paginas 142-145.

⁴ S. C. de Prop. Fide, *Instruct.* 24 Iulii 1920; *A. A. S.*, XIII, 331.

⁵ Cc. 302-303.

⁶ C. 217, § 1-2.

Haec stricto iure praescribuntur pro territoriis iuri communi subiectis, exceptis, ut videtur, dioecesium S. C. de Prop. Fide subiectis ¹.

Attamen etiam Ordinariis quasi-dioecesium aut dioecesium Missionum suadet ut in suis territoriis ad hanc divisionem procedant, ut etiam in quasi-dioecesium Vicariatus foranei adumbrentur ².

TITULUS VII.

DE SUPREMA POTESTATE DEQUE IIS QUI EIUSDEM SUNT ECCLESIASTICO IURE PARTICIPES

308. — Expleta tractatione: *De clericis in genere*, gradus fit ad clericos in specie. Duo autem sunt gradus hierarchicae iurisdictionis ³ ex iure divino: Primatus et Episcopatus: inde divisio in duos titulos: VII, cc. 218-328, et VIII, cc. 329-486; quibus tota tractatio de hierarchia iurisdictionis absolvitur.

Titulus VIII inscribitur: *De suprema* etc.... plures sunt qui illa potestate participant, et omnes ex iure ecclesiastico: etenim « vel ipsa Concilii oecumenici potestas quae vere est suprema ⁴, potest dici participata iure ecclesiastico ex suprema potestate Romani Pontificis, in quantum iure ecclesiastico plures sunt, qui in Concilio oecumenico suffragio deliberativo gaudent, et in quantum vel ipsi Episcopi, eam iurisdictionem universalem, quam in Concilio oecumenico exercent, derivatam habent a Romano Pontifice eique subordinatam » ⁵.

CAPUT I.

De Romano Pontifice.

309. — I. **Primatus iurisdictionis.** - 1° *Principia de Primatu.* - Romanus Pontifex est Beati Petri in Primatu successor, suprema, plena, ordinaria, immediata, episcopali in omnes et singulas ecclesias, pastores et fideles, a qualibet humana auctoritate independenti, iure divino sibi immediate collata iurisdictione gaudens ⁶.

a) Haec omnia sunt veluti corollaria *constitutionis monarchicae absolutae* Ecclesiae; quam demonstratam supponimus ex divina revelatione et traditione in theologia fundamentali ⁷.

¹ Cfr. analogice S. C. de Prop. Fid. 9 Dec. 1920, 1°; *A. A. S.* XIII, p. 17.

² S. C. de Prop. Fide 25 Iul. 1920, *A. A. S.* XII, 331; Maroto, *l. c.*, II, 772.

³ De hierarchia ordinis hic directe non agitur.

⁴ C. 228.

⁵ Wernz-Vidal, *l. c.*, 401.

⁶ Cc. 218-219; Maroto, *l. c.*, II, 775.

⁷ Hurter, *Theologia generalis* ¹¹, n. 328-448, pag. 348-472; Hilarinus Felder, *Apologetica seu theologia fundamentalis*, vol. II, pag. 83 et seq.

b) *Romanus* Pontifex est successor Petri in Primatu. Id certum est: e contra vero non plane constat quonam iure, divino antecedenti vel consequenti, an solo humano apostolico ius primatus coniunctus sit *Sedi Romanae*: probabilior videtur sententia quae ius divinum saltem consequens admittit. Certe autem haec coniunctio non est facta ex mere politicis conditionibus ¹.

c) Est potestas R. P. *vere episcopalis* ², i. e., universus mundus consideratur respectu R. Pontifici ut immensa dioecesis in qua ipse libere prorsus a quolibet iure humano suam, ut quilibet Episcopus in sua dioecesi, sed insuper sine ulla limitatione, exercet potestatem ³.

Complectitur haec potestas omnem a Christo suae Ecclesiae collatam potestatem sive ordinis sive iurisd.; ordinis tamen praevia consecratione episcopali, quam electus R. Pontifex suscipere debet.

d) Est *suprema potestas* ⁴ a qua proinde appellare nunquam licet, ne ad Concilium quidem generale, quae proinde a solo Deo iudicatur, exclusa qualibet humana potestate ⁵.

e) Est *plena potestas* ⁶ se extendens ad universam Ecclesiam tum in rebus fidei et morum in quibus definiendis est *infallibilis* ⁷, tum in rebus quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae pertinent in quibus rebus est *indefectibilis* ⁸.

Quae plenitudo potestatis diminui nulla auctoritate humana, quod ad valorem eius exercitii attinet, potest, licet possit diminui quod ad licitum usum ex ipsius Romani Pontificis pactione ⁹.

f) Est *potestas immediata* ¹⁰ - quod duplici sensu verum est. In *origine*, quia nempe a Deo immediate Romano Pontifici legitime iuxta modum ab Ecclesia statutum designato seu electo, statim ab acceptata electione, non mediante Ecclesia, confertur ¹¹.

In *exercitio*, quia libere exercetur ab ipso in omnes pastores simul sumptos, licet in Concilio oecumenico congregatos, et in singulos; in omnes

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 566, nota 8; Hurter, *l. c.*, n. 387; Choupin, *Valeur des décisions*, etc. pag. 297-299; Mazzella, *De religione et Ecclesia*, n. 901 sq.; Chelodi, *l. c.*, 39, nota 6; Hilarinus Felder, *l. c.*, II, p. 120-122 etc. Quaestio certe non est authentice a Concilio Vaticano soluta, nec ut videtur, a posterioribus documentis; efr. tamen prop. 35 Syllabi Pii IX et 56 Syllabi Pii X; Denzinger-Bannwart, n. 1735 et 2056; Augustine, II, 211.

² C. 218, § 2.

³ Eichmann, *l. c.*, 129; Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 385; Maroto, *l. c.*, II, 775; H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium*, 1921-1925, ad usum privatum Auditorum Universitatis gregorianae, pag. 311-313.

⁴ C. 218, § 1.

⁵ Cfr. Denzinger-Bannwart, n. 330; 353; 3014; Augustine, *l. c.*, II, 213; Matthaeus Conte a Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*, 139-142.

⁶ C. 218, § 1; H. Van Laak, *l. c.*, pag. 301-302.

⁷ Concilium Vaticanum apud Denzinger-Bannwart, 1832 sq. et praesertim 1839.

⁸ Wernz, *l. c.*, II, 590.

⁹ Wernz, *l. c.*, II, 608-610; quod et de *indirecta potestate* quam iure divino, non mere historico, Romano Pontifici vindicavimus affirmandum esse censemus, contra alios.

¹⁰ Cc. 218, § 2 et 219; H. Van Laak, *l. c.* p. 303-310.

¹¹ Denzinger-Bannwart, 1502; 1503; 765; 1822; 1823; 1825; 1826 etc.; Wernz, *l. c.*, 568; quae veritas est de fide divina definita; Van Laak, *l. c.*, 247-250.

fideles¹ simul sumptos seu in Ecclesiam qua corpus morale, et in singulos fideles².

g) Est *potestas ordinaria*³ idest, ipso iure divino officio primatus adnexa. Et quia ordinaria generatim delegabilis est, quibusdam exceptis causis quae delegari nequeunt⁴.

h) Est *potestas independens* a qualibet humana potestate⁵ independentia non qualibet, sed iure divino concessa, quae extenditur non solum ad res spirituales, sed ad quaslibet res etiam temporales; qua independentia absoluta Romanus Pontifex *extraterritorialitate* gaudet, ita ut a nullo principe obligari, ne ad res quidem temporales possit et eius persona Ecclesiam universalem repraesentet⁶.

310. — 2º Corollaria primatus. - Iure primatus uni R. Pontifici reservantur sive natura sua, sive lege positiva *causae maiores*⁷. *Causa* autem *maior* vocatur quaelibet materia, vel quodlibet exercitium potestatis ecclesiasticae quod ratione maioris difficultatis vel gravitatis R. Pontifici sive iure divino, sive iure positivo reservatur. Ideo Romanus Pontifex⁸:

a) Qua supremus et universalis legislator in Ecclesia infallibiliter quaestiones de fide et moribus resolvit quotiens ex cathedra loquitur; indefectibiliter leges disciplinares pro tota Ecclesia promulgat, quae statim, ante quamlibet sive populi sive Episcoporum acceptationem vim obtinent obligandi in conscientia⁹.

Igitur dogmata declarat, haereses condemnat, scripta de fide et moribus definitivo iudicio approbat vel reprobat, Concilia oecumenica convocat, dirigit, confirmat; Synodos particulares examini subiicit et confirmat; missiones exterarum ad fidem dilatandam dirigit; Universitates catholicas aut

¹ Ideo ius agnoscendum est cuilibet fidei ad R. Pontificem semper et ubique recurrendi, dum e contra nemini licet a R. Pontificis sententia ad alium iudicem recurrere (Denzinger-Bannwart, 466, 1829, 1830).

² C. 218; Denzinger-Bannwart, n. 740, 768, 1500, 1506, 1823, 1904, 468, 1831 etc.; Wernz, l. c., 586; Eichmann, l. c., 129-130; Sägmüller, l. c., I, 386-387.

³ C. 218, § 2.

⁴ Chelodi, l. c., 152, pag. 239; Cappello, *De Curia Romana*, II, 1913, pag. 224-228: Num R. Pontifex valeat coadiutorem sibi eligere; nequit certe coadiutorem sibi assumere qui eadem ac ipse gaudeat potestate, quia id esset abdicare.

⁵ C. 218, § 2.

⁶ Sägmüller, l. c., I, 390; Eichmann, l. c., 129; Matthaeus Conte a Coronata, *Ius publicum ecclesiasticum*, 1924, n. 156.

⁷ C. 220.

⁸ Maroto, l. c., II, 788, pag. 179; paulo aliter ex cc. 220, 244, § 1; 1557, § 1, n. 2 et 1600; Hilling, l. c., pag. 171 nota 1 *Causas maiores restringit*.

⁹ In hoc differt indefectibilitas ab infallibilitate, quod *haec* respicit proprie veritatem de fide vel moribus directe definitam et imponit obligationem simpliciter credendi; illa continetur in legibus alias materias respicientibus ut, e. g., in legibus de impedimentis matrimonialibus, quae generatim aliquid faciendum, non credendum respiciunt; Romanus Pontifex in his rebus est indefectibilis, idest, legem universalem errorem in fide vel moribus continentem promulgare nequit: at non ideo id quod legibus statuitur optimum esse credendum est.

Facultates catholicas in Universitatibus Status erigit; leges ecclesiasticas universales promulgat, interpretatur, abrogat in eisque dispensat ¹.

Atque haec omnia ut *supremus magister* praestat in Ecclesia.

b) *Ut supremus Praelatus* universum cultum externum variorum rituum christianorum dirigit; ieiunia et festa moderatur; indulgentias concedit; religiones approbat; sanctos et beatos declarat; officia maiora erigit et ad ea instituit; pallium concedit; bona Ecclesiae universae et S. Sedis administrat; taxas totius mundi fidelibus imponere potest ².

c) *Qua supremus inspector fidei et morum integritati advigilat* per nuntios et legatos; per SS. Liminum visitationem nec non relationes a Praelatis Superioribus et a Superioribus religiosis, statutis temporibus ad S. Sedem mittendis ³.

d) *Qua supremus iudex* de causis iudicialibus superioribus et difficilioribus nec non de aliis in ultima instantia iudicat; exclusive videt causas criminales Episcoporum, Cardinalium, causas principum regnantium; sibi poenas reservat tum vindicativas, tum censuras, tum etiam peccatorum aliquorum gravissimorum absolutionem ⁴.

Atque haec innuisse sufficiat: sermo enim de his iterum occurret, ubi de singulis materiis ⁵.

311. — II. Primatus honoris⁶. - Primatus honoris haec comprehendit:

1° *Ius ad speciales titulos honorificos*. - Ipse vocatur *Papa* ⁷ *Summus Pontifex, Pontifex maximus; Domnus Apostolicus, Apostolicus, Vicarius Christi, Vicarius Dei, Servus servorum Dei* ⁸; eius vero sedes *Sedes Apostolica* vel *Sancta Sedes*; cum ipso loquentes his formulis utimur: *Sanctitas tua, Sanctissime Pater, Beatitudo Vestra, Sanctitas Vestra, Beatissime Pater* ⁹.

2° *Ius ad specialia insignia*. - Ipse semper utitur *pallio* in functionibus liturgicis; *pedo recto* seu baculo pastoralis sine incurvatione

¹ Sägmüller, *l. c.*, I, 387-388; Hilling, *Das Personenrecht*, p. 114-115.

² Sägmüller, *l. c.*, I, 288-289; Hilling, *l. c.*, 115-116.

³ Sägmüller, *l. c.*, 389; Hilling, *l. c.*, 115-116.

⁴ Sägmüller, *l. c.*, I, 389-390.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, n. 589, 597; Hilling, *Das Personenrecht*, § 42, pag. 112-118; Maroto, *l. c.*, II, 787-789, pag. 177-183; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 540.

⁶ C. 218, § 1.

⁷ Hoc nomine *πάππας* = pater, antiquitus appellabantur omnes Episcopi et etiam alii clerici; a saeculo v nomen in Occidente paulatim reservari coepit Romano Pontifici, quae reservatio completa est saeculo xi, tempore Greg. VII (Chelodi, *l. c.*, 151).

⁸ Cum Ioannes Ieiunator patriarcha Constantinopolitanus inde ab a. 588 se *patriarcham oecumenicum* appellaret, Gregorius Magnus, qui antea monachus fuerat, monachi autem servi Dei appellabantur, se *Servum servorum Dei* appellavit. Sägmüller, *l. c.*, I, 395, nota 1; Augustine, *l. c.*, 215. Hac formula utitur adhuc R. Pontifex in *bullis*.

⁹ Cfr. Wernz, *l. c.*, 607, II; Chelodi, *l. c.*, 151; Augustine, *l. c.*, 215; Sägmüller, *l. c.*, I, 394-395; Hinschius, *Das Kirchenrecht*, I, pag. 206-208; Hilling, *l. c.*, pag. 118; Maroto, *l. c.*, II, 776, pag. 161.

cum cruce in summitate ¹; *veste talari alba*; *orali*, quod est velum humerale sericum quod super *albam* induitur; *succinctorio*, quod est indumentum simile manipulo et cingulo suspenditur; *pileolo albo*; *camauro* hiberno tempore; *tiara* seu *triregno* ².

3° *Ius ad signa reverentiae*. - Cuiusmodi sunt: *osculum pedis*, quod tamen extra functiones liturgicas in desuetudinem paulatim vadit; commemoratio in canone Missae et aliis precibus ³.

4° *Ius ad quosdam titulos speciales* qui antiquitus iura quaedam effectiva repraesentabant, hodie vero a iure primatus non discernuntur. Tales tituli sunt: *Episcopus dioeceseos romanae*; *Metropolita provinciae romanae*, cui Provinciae praeter territoria inter Pisanam et Capuanam Provincias, pertinent dioeceses omnes et praelaturae nullius exemptae; *Primas Italiae*; *Patriarcha totius Occidentis* ⁴.

312. — III. Provisio officii Primatus. - 1° *Quid iure divino circa hanc provisionem statutum sit.* - a) Statutum est provisionem faciendam esse de viro *usu rationis pollente*, saltem ratione ordinationis quam Primas suscipere debet ad hoc ut potestate Ordinis gaudeat. Et hoc quidem ad valorem ipsius provisionis ⁵.

Item ad valorem requiritur ut fiat de membro Ecclesiae; proinde excluduntur haeretici et apostatae, saltem publici ⁶.

b) Statutum est, ad liceitatem, ut fiat de digniori: idque ex ipso officii Primatus natura.

c) Statutum est ut provisio fiat modo ab Ecclesia seu ab ipso Primate statuto et determinato; ita ut quae ipse ad valorem vel liceitatem faciendae provisionis praescripserit, modo quo praescripta sunt, sint servanda. Id ex natura ipsius Primatus et supremacie eius iurisdictionis sequitur ⁷.

¹ Alii Episcopi utuntur baculo incurvato ad designandam subiectionem R. Pontifici. Chelodi, *l. c.*, 151, pag. 238, nota 3.

² Est tiara mitra triplici corona turbinata: prima corona adiuncta est a Greg. VII, altera a Bonifac. VIII; tertia a Benedicto XI: Sägmüller, *l. c.*, 395; Wernz, *l. c.*, II, 607, I; Chelodi, *l. c.*, 151; Augustine, *l. c.*, II, 216; Hinschius, *l. c.*, pag. 209-210; Hilling, *l. c.*, p. 118-119 ubi etiam bibliographia habetur; Maroto, *l. c.*, II, 776, pag. 161.

³ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, I, 395; Wernz, *l. c.*, 607, III; Hinschius, *l. c.*, pag. 211 ubi etiam de officio *strepae* aut *stratoris* a regibus vel imperatoribus medii aevi exercito cum R. Pontifex equum ascendebat.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, 598; Augustine, *l. c.*, 214; Hinschius, *l. c.*, 212-213; Hilling, *l. c.*, p. 119; Maroto, *l. c.*, II, 789, pag. 182-183.

⁵ Fabellam *papissam* Ioannam (Ioannes VIII?) inter Leonem IV et Benedictum III collocantem etiam ex eo non attendendam esse constat quod duobus mensibus post mortem Leonis IV iam fuisse Romanum Pontificem Benedictum III comprobatur; cfr. Hinschius, *l. c.*, I, 238.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, 577 et VI, 266, nota 41; Maroto, *l. c.*, II, 784.

⁷ Cappello, *De curia romana*, II, p. 178-185.

d) Statutum est ut persona, legitime designata vi iuris Ecclesiastici, statim ab acceptata electione vel quavis alia legitima designatione *immediate a Deo* iurisdictionem consequatur et caput Ecclesiae fiat ¹.

313. — 2° *An R. Pontifex possit suum successorem designare.* - Quidquid est de disputationibus canonistarum hac de re, tenendum est Romanum Pontificem id facere posse: prohibitio enim ex iure divino probari nequit, et factum historicum designationis taliter factae habetur. Id saltem quod ad valorem attinet electionis seu designationis ².

314. — 3° *Notae historicae.* - a) Primis Ecclesiae saeculis R. Pontifex eodem modo ac alii Episcopi, scilicet, a clero romano, et Episcopis vicinis, populo approbante, designatus fuit ³.

b) Pace Ecclesiae data imperatores, primum ad dissidia evitanda, deinde etiam iura Ecclesiae invadendo, sese in electione R. Pontificis immiscuerunt; idemque fecerunt postea reges germanici Odoacer et Theodoricus; qua in re exemplum dedit, a. 355, Constantinus.

Post reges germanicos, imperio Occidentis restaurato, imperatores sibi ius usurparunt approbationis electionis et ius ad tributum hac occasione exigendum. Symmachus papa primas leges condidit de electione R. Pontificis ⁴ quibus laicis nullum ius agnoscitur ⁵.

c) Abrogato in Occidente imperio Romano saeculo VIII, electio R. Pontificis liberius processit, donec imperatores francorum ius notificationis sibi vindicarunt ⁶. Stephanus III, a. 769, statuit ut e solo clero et inter cardinales eligeretur R. Pontifex ⁷. Saeculo IX et X deplorandae sunt in electione R. Pontificis factiones quae in Urbe grassabantur; per

¹ Cc. 109, 219; « *Vacante Sede* » n. 88 et 51; Denzinger-Bannwart, 1440, 1502; 1822, 1823; 1825; contra audentes impugnare litteras R. Pontificis ante coronationem ipsius editas est excommunicatio specialissimo modo R. P. reservata, « *Vacante Sede* » n. 51 et 88; Wernz, l. c., 568-569; Chelodi, l. c., 153, d, pag. 242; Cappello, l. c., II, 542 sqs.

² Felix IV, seu potius III, a. 530, revera successorem sibi Bonifacium II designavit, qui iterum sibi successorem Vigilium designaverat, at designationem consultius postea retractavit: Albers, *Enchiridion historiae ecclesiasticae*, I, 1909, pag. 238-239. Ex unico tamen facto nimis concluderetur, si diceretur R. Pontifex in hoc infallibilis fuisse; cfr. Chelodi, l. c., 154, d, in notis; Wernz, l. c., 567, III; Cappello, *De curia romana*, II (1913), pag. 185-220; Bouix, *De Curia Romana*, 1859, pag. 123-125; Toso, *Commentaria minora*, III, p. 13; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 542; Ant. M. Jannotta, *Lucubratio theologica de Ecclesia et primatu Romani Pontificis sede vacante Apostolica, collata etiam iuris canonici doctrina*, Romae, 1919, n. 21 sqs.

³ Cfr. cc. 5-6, c. 7, qu. 1; Sägmüller, l. c., I, pag. 397; Wernz, l. c., 570; Hinschius, l. c., I, pag. 217 sq.; Cappello, *Summa iuris publici ecclesiastici*, Romae, 1923, 345; Maroto, l. c., II, 777; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 543-544.

⁴ Cc. 2 et 10, D. 79; c. 1, D. 96.

⁵ Cfr. Chelodi, l. c., 154; Wernz, l. c., 571; Cappello, l. c., 345; Maroto, l. c., II, 777.

⁶ C. 40, D. 63; c. 3, et sq. D. 79.

⁷ Cc. 3, 4, 5, D. 79.

quas Pontifices, alter alteri succedentes, non semper vitae intemeratae fuere, ita ut admiratione dignum sit, si tales Pontifices suum Primatus officium non pessumdederint, sicut naturaliter fieri debuisset. Speciali ignominia dignae sunt mulieres quaedam perversae quae negotium electionis sibi usurpaverunt inter quas praecipua est matrona Marotia. Papae qui difficile excusantur sunt praecipue Sergius III, aa. 904-911, et Ioannes XII, qui fuit secundus qui nomen mutavit; iste annos natus 22 electus est et libidini indulsit.

Otto imperator, a. 962, ius sibi usurpavit nominandi R. Pontificem, quo et successores, non semper tamen, usque ad Henricum III usi sunt ¹.

d) Nicolaus II, a. 1059, consilio Ildebrandi statuit electionem R. Pontificis a Cardinalibus Episcopis accedentibus aliis Cardinalibus nec non clero et populo consentientibus faciendam esse, salvo debito honore et reverentia imperatoris ². Decretum Nicolai II id obtinuit ut electio fieret a Cardinalibus universis, non solum Episcopis; quam praxim Alexander III, a. 1179, suo silentio adprobavit et addidit ad valorem electionis duas tertias partes Cardinalium praesentium concordare debere. De clero, populo et imperatore ab Alexandro III non fit amplius mentio ³.

Gregorius X, a. 1274 ⁴, electionem in Conclavi faciendam esse statuit cum parsimonia cibi et potus ⁵.

Legem mitigavit Clemens VI, constit. «*Licet*», 6 Dec. 1351: Clemens V admittendos esse ad eligendum etiam Cardinales excommunicatos, suspensos et interdictos statuit ⁶.

Iulius II, 14 Ianuar. 1506, constit. «*Cum tam divino*», electionem simoniacam, minus prudenter, irritam declaravit, quam irritationem Pius X «*Vacante Sede*», n. 79, abrogavit, adiecta tamen poena excommunicationis specialissimo modo R. P. reservata in simoniacos ⁷.

¹ Wernz, *l. c.*, 372; Hinschius, *l. c.*, I, 239 sq.; Chelodi, *l. c.*, 154; Cappello, *l. c.*, II, pag. 286 sq. et 248 sq. 244 sq.; Maroto, *l. c.*, II, 777, 6.

² C. 1, D. 23.

³ C. 6, X, 1, 6.

⁴ C. 3, X, 1, 6, in 6º.

⁵ *Conclave* = *Cum clavi*, idest, clausum, est locus quo convenire debent R. Pontificis electores. Origo Conclavis ita narratur a Maeri: Cum post mortem Clementis IV (25 Nov. a. 1268) non possent Cardinales convenire in designanda persona R. Pontificis, cives Vi-terbienses, ibi tunc temporis congregatos Cardinales ex consilio S. Bonaventurae clauserunt in palatio episcopali ut necessitate coacti ad electionem tandem devenirent. His non moti Cardinales adhuc electionem facere non poterant, quam ob rem magistratus quidam civitatis, Raynerius Gatti, palatii episcopalis tectum destrui edixit ut, saltem aeris tempestate adstricti personam electam designarent: quod effectum habuit, compromisso enim electus est tunc Theobaldus Visconti, qui Cardinalis non erat et in Oriente tunc morabatur. Occasione huius electionis hi exametri fuere compositi:

Papatus munus tulit archidiaconus unus

Quem patrem patrum fecit discordia fratrum.

Paucis post annis, i. e., a. 1274, idem electus Greg. X conclave obligatorium statuit. Moroni, *Dizionario di erudizione*, v. 15, v. *Conclave*; plura de Conclavi cfr. apud Cappello, *l. c.*, pp. 317-410.

⁶ C. 2, 1, 3, in Clement.

⁷ Ex Iulii II constit. non parvae difficultates ortae sunt, sed praesertim illa quod si electio quaelibet simoniaca nulla et irrita esset, facile tota Ecclesia in errorem induci

Paulus IV, 17 kal. Ian. 1558, prohibuit fieri tractatus de electione R. Pontificis, Pontifice vivente; quod et nunc in constit. «*Vacante Sede*» n. 80, sub poena excommunicationis specialissimo modo res. retinetur. Negotium electionis R. Pontificis iterum ex integro, paucis factis mutationibus, ordinavit Gregorius XV, Const. «*Aeterni Patris*», 15 Nov. 1621, et Constit. «*Decet Romanum*», 12 Mart. 1622, quae ordinatio paucis mutationibus factis postea semper retenta est. Pius X «*Vacante Sede*» leges antiquiores codificavit et, in partem saltem, mitigavit.

Ius vicens continetur in Const. «*Vacante Sede*» ad calcem Codicis, pro casibus ordinariis, attenta etiam *instructione* quarto loco in documentis ad calcem Codicis adiecta ubi plura utilia scitu pro tempore *Sedis vacantis* vim habentia continentur. Pro casibus vero extraordinariis in quibus electio libere fieri Romae non possit ius continetur in Constit. «*Praedecessores nostri*» a Leone XIII prius secreto data, 24 Maii 1882, nunc ad calcem Codicis impressa ¹.

e) Inde a saeculo XVI prima vestigia occurrunt *veti* seu *exclusivae* in electione RR. Pontificum. Ecclesia quandoque toleravit principes designare posse aliquem inter Cardinales qui, quia minus gratus, ab electione arceretur. Principes quandoque *veto* usi etiam sunt erga plures Cardinales, primum vetum pro uno minitantes, deinde pro alio de facto imponentes quo plures excluderentur, et ita libertas electionis periclitabatur. Primo veto usi sunt Philippus II, Carolus V et Philippus III reges Hispaniae, deinde etiam Gallia et Austria eo usae sunt. Ecclesia illud ius *supposititium* indirecte reprobavit, in praxi vero toleravit quousque dominium temporale exstitit. Pius X, in cuius electione ultima vice vetum nomine Austriae Card. Puzyna proposuit, constit. «*Commissum*» 20 Maii 1904, ad calcem Codicis, omnino de medio abstulit comminatione excom. specialissimo modo reservatae ².

315. — 4° *Disciplina vicens de electione Romani Pontificis*. - Haec disciplina continetur in Const. «*Vacante Sede*» et in aliis tribus documentis ad calcem Codicis adiectis, necnon in *Motu proprio* «*Cum proxime*» Pii XI, 1 mart. 1922 ³.

a) *Quis eligi possit*. - Ex iure humano nulla restrictio circa personam quae in R. Pontificem eligenda est de iure vigente exsistit ⁴.

posset. Cui difficultati varia responsa data sunt, at omnis difficultas evanescit, si dicatur solummodo simoniam notoriam aut ab aliquo Cardinalium electioni praesentium tempore legitimo obiectam electionem irritare potuisse. (Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 580, nota 62, et nota 47).

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, 573 sq.; Chelodi, *l. c.*, 154; Cappello, *l. c.*, 345.

² Cfr. «*Vacante Sede*» 81 et 51; Wernz, *l. c.*, 574 et 582; Chelodi, *l. c.*, 155; Cappello, *l. c.*, 346-347; Santamaria, *l. c.*, I, 282; Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 408-420; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 547.

³ *A. A. S.*, XIV, 145.

⁴ Cfr. supra, n. 312; non viget amplius Constit. Pauli IV «*Cum ex apostolatus officio*» 15 Febr. 1559; haereticos excludens quatenus iuris ecclesiastici praescriptio erat. Cfr. Chelodi, 153; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 415. Quaestio utrum R. Pontifex impedimentum irritans in electione Romani Pontificis statuere possit, affirmativo modo solvenda est: Cappello, *De curia Romana*, II, p. 182-183.

Eligi proinde potest quilibet vir, etiam laicus, usu rationis pollens, et saltem ad liceitatem scientia necessaria, morum integritate praeditus et maiori in aetate constitutus ¹.

b) *Quis eligere valeat.* - Ex iure canonico vigente ius eligendi R. Pontificem exclusive competit S. R. Ecclesiae Cardinalibus ², excluso ipso Concilio oecumenico ³, etsi excommunicati, suspensi aut interdicti fuerint ⁴ aut eis os apertum aut clausum nondum fuerit, dummodo tamen in consistorio creati sint ⁵. Excluduntur tamen ab electione Cardinales depositi aut qui, Romano Pontifice acceptante, dignitati renuntiaverunt ⁶, item Cardinales nondum diaconi nisi speciali gaudeant privilegio ⁷ itemque Cardinales in pectore reservati ⁸. Card. Decanus, mortuo R. Pontifice, absentes certiorare et advocare ad electionem tenetur, qui nisi iusto detineantur impedimento sub poena excom. specialissimo modo reservata intervenire tenentur ⁹. Nolens sine iusta causa intrare in Conclave aut post ingressum exire volens ius eligendi amittit ¹⁰. Ante ingressum in Conclave 15 diebus expectandi sunt absentes e longinquis regionibus, quindecim dies si id iustum videbitur ad duodeviginti extendi poterunt ¹¹.

c) *Forma electionis.* - Electio fieri debet in Conclavi, attamen ex iure vigente non ad valorem ¹², sive per *quasi-inspirationem*, sive per *compromissum*, sive per *scrutinium* et hoc ad valorem. Forma ordinaria erit scrutinium ¹³.

α) *Forma quasi-inspirationis* facienda est ad normam Const. « *Vacante Sede* », n. 55 ¹⁴.

β) *In forma compromissi*, compromissarii sint Cardinales, tres, quinque vel septem; antequam procedant ad electionem protestari debent non valere quidquid ore protulerint inter se, sine scripto ¹⁵.

¹ Torrubiano Ripoll, l. c., I, 546.

² « *Vacante Sede* » n. 27.

³ *Ibid.* n. 28.

⁴ *Ibid.* n. 29.

⁵ *Ibid.* n. 30.

⁶ *Ibid.* n. 31.

⁷ *Ibid.* n. 32.

⁸ C. 233, § 2.

⁹ *Ibid.* nn. 35, 37, 51.

¹⁰ *Ibid.* nn. 36, 37.

¹¹ *Ibid.* 33 una cum *Motu proprio* Pii XI, « *Cum proxime* », 1 Mart. 1922, *A. A. S.*, XIV, 145. Electio ante hoc tempus facta illicita, non autem invalida, esse potest. Wernz-Vidal, l. c., 416: si iusta, iudicio Cardinalium, habeatur causa, electio ante illum terminum erit etiam licita; cfr. Const. « *Praedecessores nostri* » Leonis XIII, ad calcem Codicis.

¹² « *Vacante Sede* », n. 47.

¹³ *Ibid.* 55, 56, 57 et 78.

¹⁴ Cfr. supra n. 233, ubi de electione, n. 223.

¹⁵ *Ibid.* n. 56.

γ) *Scrutinii forma* his actibus constat: 1° *Antescrutinio* seu: a) praeparatione schedularum; b) extractione scrutatorum; c) scriptione schedularum; d) complicatione schedularum; e) obsignatione schedularum. 2° *Scrutinio* seu: a) delatione schedularum; b) iuramenti praestatione; c) positione schedularum in calice; d) earumdem mixtione; e) earum numeratione; f) scrutinii publicatione; g) schedularum in filum iunctione; h) earum seorsim depositione. 3° *Postscrutinio*, nempe: a) Numeratione suffragiorum, b) eorum recognitione; c) eorum combustione¹.

d) *Acceptatio et inthronizatio R. Pontificis*. - Tunc censetur valide facta electio R. Pontificis, si duae tertiae partes Cardinalium in Conclavi praesentium, electi suffragio non computato convenierint². Facta autem electione, cuius valori non obstat nec metus gravis nec simonia³ Cardinalis Decanus Cardinali electo acceptationem proponit, cui Cardinales terminum congruum ad acceptandum assignare possunt. Acceptatione vero electus a Deo immediate iura primatus obtinet. Electionem factam senior Cardinalis diaconus populo promulgat; dein novus electus, si opus sit, a Decano collegii consecratur ac tandem a Decano Cardinali Diacono coronatur⁴.

316. — IV. Restrictio et amissio officii R. Pontificis. 1° *Restrictio*. - Romanus Pontifex iura Primatus quae ei ex iure divino competunt restringere nequit, quod valet non solum de potestate directa, sed et de indirecta, utraque enim iuri Primatus ex iure divino adnexa est, quod ius R. P. limitare nullatenus potest. Potest vero in determinatis materiis *licito* usui iurium Primatus ex proportionate gravi causa renuntiare. Multo minus R. Pontificis primatus iura limitari possunt a Cardinalibus aut a Concilio oecumenico

¹ « *Vacante Sede* » a numero 57 ad 76 ubi haec minute describuntur.

Antiquitus, ante Const. « *Vacante Sede* » si in aliquo scrutinio non facta fuisset electio, schedulis non combustis, fiebat *accessus*. In hoc autem consistebat *accessus* quod dabatur singulis Cardinalibus facultas, ut retentis votis seu suffragiis in primo scrutinio datis novum unusquisque, si vellet, dare posset alteri candidato suffragium uni ex iis qui in primo scrutinio aliquod suffragium iam obtinuisset, scribendo in schedula: « *Accedo Card. N. N.* »; sin autem aliquis suffragium novum dare noluisset, is in schedula scribere debebat « *Accedo nemini* ». Suffragium autem eidem Cardinali ac in primo scrutinio nemo dare poterat, ad quod verificandum schedulae aperiri poterant. Cum non parva incommoda ex *accessu*, oriri potuissent, Pius X « *Vacante Sede* », n. 76 illum abrogavit et ei alterum scrutinium eodem mane faciendum substituit.

² « *Vacante Sede* », n. 78.

³ Wernz-Vidal, l. c., II, 418-419.

⁴ « *Vacante Sede* », n. 87-91. Facta proclamatione a Card. Diacono ipse electus ex logeo Basilicae Vaticanae (*Loggia Vaticana*) populo exspectanti benedicit. Post occupationem dominii temporalis ex parte Status italici haec benedictio non ex logeo externo, sed ex interno intra basilicam dari consueverat: Pius XI usum antiquum benedicendi ex logeo externo repristinavit.

per *capitulationes* quae quandoque saeculis transactis fieri consueverunt ¹.

2° *Amissio officii R. Pontificis*. - Fit variis modis:

a) *Morte naturali* de qua certo constet ².

Iura primatus, sede vacante, non cessant, sed suspenduntur, excepto casu nominationis successoris ³.

Potestas ordinaria SS. Congregationum pro casibus ordinariis nec cessat nec suspenditur, suspenditur autem pro casibus difficilioribus ⁴; nec item cessat potestas Cardinalis Vicarii Urbis, quo etiam forte e vivis sublato, eius Vicesgerens ipsius locum obtinet ⁵; idemque dicito de Cardin. Poenitentiario aut Camerario ⁶.

Morti naturali aequiparanda est amentia certa et perpetua, si probari possit ⁷.

b) *Renuntiatione* ad cuius valorem ex parte hominum nulla acceptatio necessaria est ⁸.

Hoc canone, finem habent antiquatae opiniones doctorum, ceteroquin a Bonifacio VIII ⁹ iam solutae, quibus quidam auctores negabant Romanum Pontificem officio renuntiare posse quod superiorem sui qui renuntiationem acceptaret, non haberet ¹⁰.

Renuntiatio etiam sub conditione fieri potest et valore non destituitur, etsi ex dolo, vi aut metu gravi extorta est, nisi tamen de vi extrinseca cui resisti non possit aut de metu usum rationis auferente agatur ¹¹. Semel autem facta renuntiatione et Ecclesiae quovis modo a Romano Pontifice communicata, officium Romani Pontificis vacat, nec potest amplius ipsum Rom. Pontificem poenitere ¹².

¹ Cfr. « *Vacante Sede* », n. 83; Wernz, *l. c.*, 608 et 611; Maroto, *l. c.*, II, 787.

² Quaerit Cappello, *De Curia Romana*, II, Romae, 1913, pag. 6-7: Quid si Pontifex e vivis ereptus, iterum reviviscat? Et respondet ipsum nulla amplius potestate pollere, quod quidem verum est, si miraculo resurrexit, quia morte reali officium eius vacavit, quod altera electione conferendum est: si vero, ex morte, etsi iuridice comprobata, apparenti revixit, R. Pontifex est et officium numquam vacavit, et proinde alterius forte facta electio nulla est.

³ Wernz, *l. c.*, 612.

⁴ « *Vacante Sede* », n. 23-25.

⁵ *Ibid.* n. 19: cfr. tamen « *Etsi nos* » Pii X, *A. A. S.*, 1912 pag. 5 sq. ubi officium Vicesgerentis abrogatur, eique substituuntur quattuor officia, quae et Sede vacante et deficiente Vicario Urbis auctoritatem suam retinent.

⁶ *Ibid.* n. 12-13.

⁷ Wernz, *l. c.*, II, 614; Chelodi, *l. c.*, 155; Cocchi, *l. c.*, III, 155; Santamaria, *l. c.*, I, 283-284; Maroto, *l. c.*, II, 790; Prümmer, *l. c.*, 95; aliter Cappello, *l. c.*, pag. 13-15 negat amentiam certam et perpetuam probari posse.

⁸ C. 221.

⁹ C. 1, 1, 7, in 6°.

¹⁰ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 155; Wernz, *l. c.*, 613.

¹¹ C. 103; Cappello, *l. c.*, pag. 6-7.

¹² Cappello, *l. c.*, 7-8; Santamaria, *l. c.*, I, 283.

c) *Haeresi notoria*. - Quidam auctores negant *suppositum*: dari nempe posse R. Pontificem haereticum ¹.

Probari tamen nequit R. Pontificem, ut doctorem privatum, haereticum ² fieri non posse, e. g., si dogma antecedenter definitum contumaciter deneget; haec impeccabilitas ipsi nullibi a Deo promissa est. Immo Innoc. III ³ expresse admittit dari posse casum. Si vero casus accidat ipse ex iure divino ab officio, sine ulla sententia, ne declaratoria quidem, decedit ⁴. Qui enim haeresim palam profiteatur se ipsum extra Ecclesiam ponit et non est probabile Christum suae Primatum Ecclesiae tali indigno servare. Proinde si R. Pontifex haeresim profiteatur ante quaecumque sententiam, quae impossibilis est, sua auctoritate privatur.

317. — Scholion. - *Papa dubius*. - Si papa sit dubius dubio positivo probabili antecedenti quod ipsius electionem respicit, sedes primatus non de novo vacat, sed prior vacatio non cessat.

Hoc affirmatur in principio: *Papa dubius papa nullus*, recte intellecto. Qui enim dubie, positivo utique et probabili dubio, electus est, non est simpliciter *legitime* electus; at ex iuris positivi dispositione, ad hoc ut R. Pontifex suam obtineat iurisdictionem, legitima requiritur electio ⁵. Ergo.

Auctores communiter dubium requirunt *antecedens* seu requirunt ut dubium oriatur ab initio seu statim ita ut taliter electus nunquam fuerit ab universa Ecclesia ut R. Pontifex agnitus: quia docent admitti non posse *suppositum*: *Ecclesiam universam in hoc posse errare* ⁶. Si igitur dubium sit *antecedens*, quia de legitima electione semper dubitatum est, potestatem de eius legitimitate iudicandi adiudicant Concilio Oecumenico ⁷. Id tamen, saltem de iure vigente, minus recte affirmari videtur. Eténim vel talis electio est vere et obiective dubia ex omnis Ecclesiae mente et tunc Papa nullus est sine ullius concilii iudicio, quia electio non est simpliciter legitime facta ⁸. Vel dubium obiectivum non est ita probabile et universale, sed difficilioris, ex doctorum et prudentiorum mente, solutionis, et tunc iudicium pro dubio solvendo, non ad Concilium Oecumenicum quod sine R. Pontifice

¹ Ita Cappello, *l. c.*, pag. 9-13; Augustine, *l. c.*, II, 211.

² De quaestione hac utrum Papa possit fieri haereticus cfr. H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium pars altera*, 1925, ad usum privatum Auditorum Universitatis gregorianae p. 506-509, ubi facta diversarum opinionum crisi in affirmativam responsionem propendere videtur.

³ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 246, in nota 2.

⁴ Wernz, *l. c.*, 615; Wermeersch, *l. c.*, I, 246; Chelodi, *l. c.*, 155; Prümmer, *l. c.*, 95, 3; Santamaria, *l. c.*, I, 283-284; Maroto, *l. c.*, II, 790 dubitanter.

⁵ C. 219.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 454; Cappello, *l. c.*, 15-18; Santamaria, *l. c.*, I, 284.

⁷ Cfr. Wernz et Cappello, *l. c.*, et etiam Haring, *Grundzüge...* pag. 325-326.

⁸ C. 219.

concepi non potest¹ et cui haec potestas a nemine concessa comprobatur, sed pertinet ad collegium Cardinalium cui ius interpretandi leges de electione Romani Pontificis expresse a Constit. « *Vacante Sede* » concessum est, n. 3-4. Accedit quod in ipsa Constit. n. 29, et in c. 229, quaelibet Concilii Oecumenici protractio aut reassumptio, et a fortiori, ut videtur, convocatio prohibita prorsus est, Sede Apostolica vacante².

CAPUT II.

De Concilio Oecumenico.

318. — I. Notio. - Concilium Oecumenicum est adunatio Prae-latorum maiorum universae Ecclesiae Catholicae, a Romano Pontifice convocata et directa ad negotia ecclesiastica dirimenda.

Haec descriptio ex hoc capite dicendis explicationem habebit: Hic tantum notare praestat, sine R. Pontifice Concilium Oecumenicum ne concepi quidem posse, saltem ex iure vigente³ quod ceteroquin ex definitione Primatus ipsius Romani Pontificis liquido profluit. Nec proinde ex iure divino aliqua potestas Concilio Oecumenico in universam Ecclesiam independenter a Romano Pontifice competere potest et tota Concilii potestas ei per Romanum Pontificem derivatur quatenus iurisdictio est in universam Ecclesiam⁴: ex iure enim divino Episcopi etiam simul sumpti, independenter a capite seu a R. Pontifice suprema potestate non gaudent; quod inde etiam probatur, quia duas potestates aequae supremas et adaequate distinctas dari vix concepi potest; deinde etiam ex eo quod in Concilio Oecumenico nunc ex iure vigente, non solum Episcopi, sed insuper alii, qui gradum in hierarchia nonnisi ex iure ecclesiastico⁵ obtinent, cum suffragio deliberativo admittuntur. Ex hoc etiam patet nunquam ex iure divino necessarium esse Concilium Oecumenicum convocare; unitati enim et indefectibilitati providit Deus institutione Primatus. Nec tamen Conciliorum Oecumenicorum adunatio inutilis dicenda est; immo quandoque valde utilem diiudicamus ad maiorem extrinsece, auctoritatem legibus aut dogmaticis definitionibus tribuendam, et ad assensum fidelium faciliorem reddendum⁶.

¹ Cfr. cc. 222 et 229.

² Cfr. etiam Haring, *Grundzüge...* p. 325-326; Toso, *l. c.*, III, 24.

³ Cc. 222 et 229.

⁴ Cfr. *Rubricam* huius tituli VII ... deque iis qui *iure ecclesiastico*.....

⁵ C. 223, § 1, n. 4.

⁶ Quaestio: an Concilium Oecumenicum sub auctoritate R. Pontificis sit subiectum potestatis ecclesiasticae, speciatim vero infallibilis magisterii, *adaequata* a R. Pontifice distinctum non est soluta. Auctores hinc inde decertant. Quaestio videtur parvi momenti et potius terminologiam quam rem respiciens et attingens. Hic addere lubet theses quas de quaestione habet Card. Franzelin, quaeque in quaestionem lucem afferre possunt: « *Subiectum infallibilitatis* *non est duplex adaequate distinctum, sed est tum visibile caput Ecclesiae per se spectatum, tum hoc ipsum visibile caput velut componens et informans corpus Ecclesiae docentis, quae ipsamet sic constituta (corpus cum capite) est infallibilis per assi-*

319. — II. Historia Conciliorum Oecumenicorum. - Historiam Conciliorum Oecumenicorum ¹ in tres periodos dispartiri possumus.

1° Prima periodus comprehendit octo priora Concilia Oecumenica quae stricte oecumenica non sunt, in Oriente celebrata, et quibus Episcopi praecipue orientales intervenerunt. In convocatione, celebratione et confirmatione multum imperatoribus christianis concessum est ex expressa vel tacita, ex vera vel saltem rationabiliter praesumpta Romani Pontificis delegatione ².

Sunt autem huiusmodi Concilia: Nicaenum I, a. 325; Constantinopolitanum I, a. 381; Ephesinum, a. 431; Chalcedonense, a. 451; Constantinopol. II, a. 553; Constantinop. III, a. 680; Nicaenum II, a. 787; Constantinop. IV, a. 869 ³.

2° Secunda periodus comprehendit omnia Concilia in Occidente celebrata, praeter Vaticanum, quae proprie universalialia seu oecumenica non sunt, praeter Lugdunense et Florentinum, quia solos Episcopos occidentales habebant. Convocata sunt a RR. Pontificibus, qui eisdem etiam praesederunt; in eis admissi fuere principes civiles cum voto consultivo. Duo Concilia huius periodi definire tentarunt superioritatem Concilii super Romanum Pontificem, et haec definitio horum Concil. Pisani, a. 1409, et Constantiensis, a. 1414, nunquam fuit confirmata. Huius periodi enumerari possunt undecim Concilia: Lateranense I, a. 1123; II, a. 1139; III, a. 1179; IV, a. 1215; Lugdunense, I, a. 1245; II, a. 1274; Viennense, a. 1311; Con-

sentiam Spiritus veritatis. — Corpus Ecclesiae docentis, non est simpliciter Ecclesia docens, cui promissa est assistentia veritatis et tutela Christi in docendo, nisi quatenus suo visibili capite velut informatur, ut sit simpliciter Ecclesia docens. — Conditio, sine qua successores apostolorum non sunt Ecclesia docens, et causa formalis, per quam constituuntur in ratione docentis Ecclesiae, cui promissa est tutela Christi, et assistentia Spiritus veritatis in docendo, est visibile caput Ecclesiae a Christo institutum et unio atque consensus membrorum cum hoc capite, sicut universim forma unitatis visibilis est ipsum visibile caput Ecclesiae. (Cfr. Hurter, l. c., n. 444). Itemque utile putamus has propositiones afferre ex cl. mo H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium ad usum privatum Auditorum Univers. Gregor.* 1921-1925, pag. 613: « Falsissimum esset, si quis duo subiecta infallibilitatis activae adaequate inter se distincta statueret, scilicet Romanum Pontificem iam solum et Episcopos solos sine Romano Pontifice ». « Duo sunt subiecta charismatis infallibilitatis activae inadaequate inter se distincta, scilicet tum Romanus Pontifex iam solus, tum Romanus Pontifex simul cum Corpore Episcoporum cum eo consentientium »; et pag. 614: « Proponitur quaestio, num e duobus subiectis infallibilitatis activae inadaequate distinctis, scilicet Romano Pontifice iam solo et Romano Pontifice simul cum Episcopis decentibus, solus Romanus Pontifex sit subiectum infallibilitatis activae immediatum, an etiam Romanus Pontifex simul cum Episcopis docentibus subiectum immediatum infallibilitatis activae statuendum sit » in solutione autem huius quaestionis, allatis duabus opinionibus, in sententiam unicum subiectum infallibilitatis activae *immediatum* admittentem propendit. Pag. autem 374 eiusdem operis quaestione proposita non de sola infallibilitate sed de potestate iurisdictionis supremae et plenae in genere hanc theoriam expressis verbis defendit. Cfr. etiam Hilling, l. c., pag. 113; Blat, l. c., lib. II, p. 171-172.

¹ Wernz, l. c., II, 845.

² Cfr. Wernz, l. c., 846.

³ Concilia a. 381 et 553 non sunt oecumenica in sua convocatione: Haring, l. c., 257 in nota 1: Hergenröther-Kirsch, *Storia universale della Chiesa*, vol II, pag. 86-87 et p. 352 et sqs., et solum subsequenti approbatione Romani Pontificis vim Conciliorum Oecumenicorum obtinuerunt. Cfr. etiam Toso, *Commentaria minora*, III, 18-19.

stantiense, a. 1414; Florentinum, a. 1439; Lateranense, V, a. 1512; Tridentinum, a. 1545.

3° Tertia periodus unicum habet Concilium Vaticanum, a. 1869 convocatum et anno 1870 suspensum, quod speramus proximis annis conclusum iri. Hoc habet haec periodus speciale quod principes civiles christiani ad Concilium invitati non amplius, aliter ac antea, fuere; et de facto non interveniunt.

320. — III. Ius vigens ¹. - 1° *Quis convocet.* - Ius nativum convocandi Concilia Oecumenica Romano Pontifici *exclusive* competit ² ita ut ne ipse quidem Romanus Pontifex possit *generatim* hoc ius alteri delegare, quia id esset iuri Primatus renunciare ³. Potest vero ministerialiter alteri convocatio delegari, aut etiam delegatio ministerialis tacite fieri, vel convocatio illegitime facta ratihabitione sanari ⁴. Nullo autem modo probari potest R. Pontificem hoc suo iure aliquo in casu uti debere, id enim nullo praecepto divino iussum est. Casus Papae dubii aut Papae haeretici quos ut exceptiones habent auctores, iam supra explosimus ⁵. Deinde etiam Codex hos casus excludere videtur hoc can. 222, § 1 ⁶.

2° *Quinam convocandi.* - Ex iure canonico nunc vigente

a) Convocandi sunt et intervenire, nisi iusto impedimento detineantur, debent cum suffragio deliberativo ⁷:

α) S. R. E. Cardinales, etsi non Episcopi; ratione dignitatis.

β) Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, Episcopi residentiales, etiam nondum consecrati: atque tales conveniunt iure proprio ⁸.

γ) Abbates et Praelati *nullius*.

δ) Abbas Primas, Abbates Superiores Congregationum monasticarum, ac supremi Moderatores religionum clericalium exemptarum, non autem aliarum religionum, nisi aliud convocationis decretum ferat.

Isti omnes, si nequeant ex iusto impedimento intervenire, impedimentum probare debent, et procuratorem mittere; qui, si fuerit unus ex Concilii

¹ « Concilia Oecumenica, quatenus repraesentant universum collegium Episcoporum a Romano Pontifice coadunatum certe *iure divino instituta* dici possunt ». Ita Wernz, l. c., II, 844; cfr. etiam Santamaria, l. c., I, 284-285; item Toso, *Commentaria minora*, III, 17-18; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 552.

² C. 222, § F; H. Van Laak, *Institutionum Theologiae fundamentalis repetitorium*... pag. 339 sqs.

³ Cfr. Hurter, *Theologiae dogmaticae compendium* ¹¹, I, n. 402-403.

⁴ Wernz, l. c., 846.

⁵ Cfr. supra 316, 2, c, et 317.

⁶ Aliter Chelodi, l. c., 236, in nota 5; itemque Maroto, l. c., II, 795, 2, etc.

⁷ Cc. 223 et 224, § 1.

⁸ Wernz, l. c., 846.

Patribus, duplici suffragio non gaudet; si non fuerit, publicis tantum sessionibus interesse potest, sed sine suffragio; expleto autem Concilio, huius acta subscribendi ius habet ¹.

b) Convocari item possunt et convocati, nisi iusto impedimento detineantur, intervenire per se, excluso iure interveniendi per procuratorem, debent, suffragiumque deliberativum, nisi aliud expresse caveatur, habent Episcopi titulares ².

Facta autem eorum qui intervenire tenentur convocatione, non requiritur ad Concilium Oecumenicum habendum ut omnes de facto interveniant, quod esset impossibile, sed nec maior convocatorum pars absolute requiritur: sufficit ut tot Patres conveniant quot requiruntur ad universam Ecclesiam repraesentandam. Item ad habendam decisionem conciliarem non requiritur ut Episcoporum maior pars absoluta cum Romano Pontifice consentiat, sed sufficit ut consentiat pars maior in ea quantitate quae ad Ecclesiam universalem repraesentandam sufficiat, quod fieri potest etiam sine maiori-
tate numerica absoluta; ut, e. g., si maior pars numerica Patrum esset italica et ab aliis dissentiret. Profecto tamen non sufficeret ad decisionem conciliarem parvus numerus Patrum consensum praebentium: iudicium de universalitate Concilii ad R. Pontificem pertinet. Si Patrum consensus deficiat habetur definitio ex cathedra ³.

c) Invitari etiam solent et intervenire invitati tenentur theologi et sacrorum canonum periti, at solum cum suffragio consultivo ⁴.

d) Nemini eorum qui Concilio interesse debent, sive cum suffragio deliberativo sive cum consultivo, licet ante discedere quam Concilium sit rite absolutum, nisi a Concilii praeside cognita ac probata discessionis causa, et impetrata abeundi licentia ⁵.

3º *Quis praesideat.* - Ius exclusivum nec generaliter delegabilis praesidendi Concilio Oecumenico competit R. Pontifici ⁶.

Officium praesidis est res tractandas, ordinemque rerum tractandarum constituere et designare; Concilium transferre, suspendere

¹ C. 224.

² C. 223, § 2 et 224, § 1. Ante Codicem Wernz distinctionem faciebat inter eos qui ex privilegio et eos qui ex iure ordinario et proprio intervenire poterant aut debebant. Licet Codex de hac distinctione non loquatur, eam tamen etiam post Codicem admittere nobis suadet rationibus theologicis, cfr. Wernz, *l. c.*, II, 846; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 459; H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium ad usum privatum Auditorum Universitatis Gregorianae*, 1921, pag. 340-345.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, 847; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 556; Sägmüller, *l. c.*, I, 499; Toso, *l. c.*, III, 16-17.

⁴ C. 223, § 3; Santamaria, *l. c.*, I, 287, docet tales qui *invitari* dicuntur ad interveniendum non teneri. Cum theologis et canonistis invitatis officialiter ad Concilium non sunt confundendi theologi et canonistae qui privatim Patribus assistunt; Toso, *l. c.*, III, 21.

⁵ C. 225.

⁶ C. 222, § 2; Hurter, *l. c.*, 402-404.

aut dissolvere. Attamen propositis a praeside quaestionibus, Patres, idest, convocati cum iure suffragii deliberativi, possunt alias addere ab eodem praeside antea probatas ¹.

4° *Confirmatio*. - Concilii decreta vim definitivam obligandi non habent, nisi a R. Pontifice fuerint confirmata et eius iussu promulgata ². Haec potestas confirmandi decreta Concilii Oecumenici est exclusiva Romani Pontificis et maiori ratione quam convocatio et praesidentia non delegabilis; est enim actus supremae potestatis infallibilitatem, quae non potest delegari, involvens ³.

5° *Potestas Concilii Oecumenici*. - Concilium Oecumenicum suprema pollet in universam Ecclesiam potestate ⁴. Id evidenter intelligendum est de Concilio Oecumenico a R. P. convocato, cui ipse praefuit et ab ipso confirmato. Ideo etiam patet absurdam esse, praeter prohibitionem ⁵, et poenas ⁶, appellationem a sententia Romani Pontificis ad Concilium Oecumenicum.

Inde etiam sequitur, Concilium Oecumenicum suspendi quovis modo a munere Romano Pontifice cessante ⁷; sine capite enim corpus vivere vel saltem operari nequit.

CAPUT III.

De Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus.

321. — I. *Notio*. - 1° *Etymologia*. - Cardinalis a *cardine* quo portae sustentantur significavit prius clericum alicui ecclesiae adscriptum seu incardinatum ⁸; mox deductum est nomen ad clericos designandos ecclesiae principalioris seu episcopalis, quae veluti aliorum ecclesiarum *cardo*

¹ C. 226.

² Cc. 222, § 2 et 227.

³ Cfr. Hurter, *l. c.* 402-406. Potest tamen « Romanus Pontifex legati ministerio externo uti, quo suam, papae, confirmationem huic vel illi decreto faciendam deferat. Uti enim charta ita etiam viva voce hominis sententia Romani Pontificis deferri potest. Potest etiam Romanus Pontifex confirmationem suam dare conditionate, idest, potest iubere legatum ut declaret, papam confirmare decretum, in eo casu, in quo hoc vel illud decretum latum fuerit, id vero non declaret, si decretum aliud latum fuerit ». « Secundum circumstantias consensus Romani Pontificis ut in aliis legibus confirmandis ita etiam in confirmanda lege Concilii, aliquando colligi potest e quibusdam factis externis. Tale factum est v. g. externum silentium Romani Pontificis etc. ». Ita H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium*, 1921-1925, pag. 355-356. Quae olim dabatur ab imperatoribus vel regibus confirmatio non nisi executionem, per vim armatam, decretorum respiciebat. Chelodi, *l. c.*, p. 235; cfr. etiam Sägmüller, *l. c.*, 499 ubi de confirmatione octo priorum Conciliorum Oecumenicorum. Haring, *Grundzüge...*, 257 in nota 1; Toso, *l. c.*, III, 23.

⁴ C. 228, § 1.

⁵ C. 228, § 2.

⁶ C. 2332.

⁷ C. 229.

⁸ Cfr. c. 3, D. 24; c. 5, D. 71.

est ¹. Saeculo VI in Ecclesia Romana nominantur Cardinales presbyteri et diaconi ². Ex saeculo VIII etiam Episcopi suburbicarii Cardinales appellantur, quod Ecclesiae Lateranensi erant incardinati ³. Inde saltem a S. Pio V nomen Cardinalis ad usum hodiernum restrictum est ⁴.

2° *Notio realis.* - Cardinales Sanctae Romanae Ecclesiae sunt collegium clericorum supremae dignitatis post R. Pontificem, institutum iure ecclesiastico ad Romanum Pontificem adiuvandum eique consilio, sede plena, assistendum, et, sede vacante, supplendum per electionem praesertim successoris ⁵.

Dupliciter considerari possunt Cardinales ut singuli et ut Collegium; utroque modo sunt supremae dignitates ecclesiasticae post Rom. Pontificem.

Ut singuli considerati, unusquisque suum officium et beneficium habet, sedem suburbicariam, titulum, diaconiam, quae independenter a personalitate Collegii, personae iuridicae sunt.

Simul sumpti, aliam praeterea personalitatem iuridicam collegialem induunt, cui specialia onera et iura concessa sunt, praesertim vero obligatio et ius eligendi, sede vacante, Romanum Pontificem.

Collegium Cardinalium est instar Capituli cathedralis dioecesanis, cum hac tamen differentia, quod iurisdictio R. Pontificis, sede vacante, non transit ad Collegium nisi partialiter ⁶.

3° *Divisio.* - a) Cardinales tum qua singuli, tum qua corpus morale in tres *ordines* distribuuntur, episcopalem, presbyteralem, diaconalem ⁷.

α) *Episcopalis ordo* sex constat Cardinalibus caractere episcopali decoratis, quibus a R. Pontifice ut propria dioecesis, in quam et de facto iurisditionem exercent, sedes *una suburbicaria* assignatur ⁸.

Ante Pium X sedes suburbicariae sex enumerabantur: Ostiens. et Velit.; Portuens. et S. Rufinae; Albanens.; Tuscul.; Praenest.; Sabin. ⁹; Pius vero X, *Motu pr.* « *Edita a nobis* » ¹⁰ dioecesim Ostiensem a Veliterna

¹ Cfr. c. 2, D. 22; Sägmüller, *l. c.*, I, 408; Wernz, *l. c.*, 621; Maroto, *l. c.*, II, 802.

² C. 5, D. 93; c. 2, qu. C.

³ Wernz, *l. c.*, 621.

⁴ Constit. Pii V, 17 Febr. 1567; Wernz, *l. c.*, 621; Chelodi, *l. c.*, 156; Sägmüller, *l. c.*, 410; Bouix, *De Curia Romana*, 1859, pag. 6-32. De facto tamen usque ad a. 1851 in aliquibus Ecclesiis hispanis et germanicis nomen *Cardinalis* pro canonicis retentum est; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 561.

⁵ C. 230; Wernz, *l. c.*, 622; Bouix, *l. c.*, pag. 53-55.

⁶ Cfr. Constit. « *Vacante Sede* »; Wernz, *l. c.*, 647 et 622.

⁷ C. 231.

⁸ C. 231, § 1-2.

⁹ Sixtus V, 3 Dec. 1586 et 15 April. 1587; Wernz, *l. c.*, 623.

¹⁰ 5 Maii 1914, *A. A. S.*, 1914, 220; una cum Constit. « *Apostolicae Romanorum* » 15 Apr. 1910.

separavit et statuit uniendam esse, unione personali, dioecesi quae a Decano Sacri Collegii possidetur. Sunt igitur sedes suburbicariae de iure viginti septem, quarum Ostiensis unitur semper alteri, unione personali.

β) *Presbyteralis ordo* quinquaginta Cardinalibus constat, caractere episcopali decoratis, quibus a R. Pontifice assignatur in Urbe ecclesia, quae proprio nomine *Titulus* appellatur¹. Tituli vero numerantur 51-54².

γ) *Ordo diaconalis* quattuordecim Cardinalibus diaconis, qui tamen omnes ordine saltem presbyteratus sunt insigniti³; quibus a R. Pontifice in Urbe assignatur ecclesia, quae proprio nomine *Diaconia* appellatur⁴. Diaconiae sexdecim numerantur, quarum una, i. e., S. Laurentii in Damaso assignatur in *Commendam* Episcopo suburbicario qui forte Vicecancellarius fiat⁵.

b) In Cardinal. Collegio distinguuntur varia officia:

α) *Cardinalis Decanus*, qui est primus inter aequales et collegio praeest. Est antiquior promotione ad sedem suburbicariam. Ipso deficiente, eius vices agit, vel ei succedit subdecanus, eodem modo ac Decanus diiudicandus; sive is tempore vacationis sit praesens in Curia, sive in sua suburbicaria dioecesi commoretur, sive absit ad tempus ob sibi commissum munus a Romano Pontifice⁶. Cardinalis Decanus duas dioeceses in sua persona unitas retinet⁷.

β) *Cardinalis Camerarius* S. Collegii, cuius est bona temporalia sacri Collegii administrare et ex his singulis Cardinalibus in Curia residentibus «*rotulum cardinalitium*» distribuere: qui rotulus nostris diebus est valde tenuis⁸.

Officio Camerarii S. Collegii funguntur successive per turnum omnes Cardinales in Curia residentes, atque turnum singulis annis mutatur⁹.

¹ C. 231, § 1-2.

² Wernz, *l. c.*, 623; Maroto, *l. c.*, II, 803. De facto enumerantur 54, at 51 considerantur quia improprie quidam tituli dicuntur, et duo vel plures simul conferuntur; Cappello, *De curia romana*, I, pag. 20-21.

³ C. 232, § 1.

⁴ C. 231, § 1-2.

⁵ Wernz, *l. c.*, 623, et 637, nota 101; Cappello, *l. c.*, I, pag. 21. 15 enumerat.

⁶ C. 237, § 1-2.

⁷ C. 236, § 4; Officium Card. Decani «*Sede Vacante*» confer in Const. «*Vacante Sede*» n. 15; Maroto, *l. c.*, II, 812-814.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 156; cfr. infra pag. 383 in nota 7, n. 325.

⁹ Cfr. Wernz, *l. c.*, 648; Haring, *Grundzüge*... 239, nota 2.

A Card. Camerario S. Collegii probe distinguendus est Card. Camerarius S. Romanae Ecclesiae cuius est praesesse administrationi bonorum Camerae Apostolicae et praesertim, Sede vacante, eius officium momentum habet (cfr. Const. «*Vacante Sede*» n. 12-14). Eligitur hic Camerarius a R. Pontifice; si deficiat, Sede vacante, alius eius loco a Cardinalibus provisorie eligendus est; cfr. «*Vacante Sede*», n. 13; Wernz, *l. c.*, 670.

γ) *Capita ordinum* vocantur Cardinales seniores singulorum ordinum, diaconalis, presbyteralis, episcopalis ¹. Cardinales, *capita ordinum*, quibusdam iuribus specialibus gaudent ².

Alia officia, ut Cardinalis Poenitentiarii Maioris, Vicecancellarii, Secretarii Status etc. non sunt officia Collegii Cardinalium, proinde de illis alibi agendum.

4° *Notae historice*. - Primis saeculis R. Pontifex, sicut et alii Episcopi, suo *presbyterio* usus est ad negotia agenda suae universali iurisdictioni commissa. Constitutum erat autem presbyterium Rom. Pontificis viginti quinque presbyteris *titulis* Urbis incardinatis et septem diaconis regionariis, quibus, saeculo VIII, adiecti fuere septem Episcopi suburbicarii. Diaconi regionarii adaucti sunt ad duodecim quibus postea accesserunt sex *diaconi* palatini unde duodeviginti facti sunt. Episcopi, saeculo XII, ad sex redacti sunt; itemque diversis temporibus variavit numerus cardinalium presbyterorum; donec Sixtus V Constit. « *Postquam verus* », 3 Dec. 1586, et « *Religiosa* », 13 April. 1587, statuit numerum Cardinalium 70 esse; scilicet: 6 Episcopos, 50 presbyteros; 14 diaconos ³.

Cardinalium dignitas aucta est inde praesertim a saeculo XII postquam ipsis ius eligendi R. Pontificem reservatum est: saeculo XIV ius praecedentiae etiam prae patriarchis obtinuerunt: et ipsi R. Pontifici in negotiis agendis suum consensum aliquando imponere tentarunt ⁴.

322. — II. Cardinalium creatio. - 1° *Quis creat.* - Cardinales libere a Romano Pontifice ex toto terrarum orbe eliguntur ⁵.

Quae Romani Pontificis libertas minime restringi potest consensu Cardinalium quo aliquando in novis Cardinalibus creandis usi sunt Romani Pontifices, et quo per meram caeremoniam in Consistorio adhuc utuntur, hac formula: « *Quid vobis videtur?* ». Multoque minus restringi potest R. Pontificis libertas commendatione sibi a nationibus catholicis (*Cardinales coronae*) facta ex privilegio ab eodem R. Pontifice quibusdam nationibus (Austriae, Galliae, Hispaniae, Lusitaniae) concessio ⁶.

2° *Quinam eligi valeant.* - a) *Qualitates positivae eligendorum.* - Cardinales eligi debent viri, saltem in ordine presbyteratus constituti, doctrina, pietate, ac rerum agendarum prudentia egregie

¹ Wernz, *l. c.*, 648.

² Cfr. « *Vacante Sede* », n. 14.

³ Wernz, *l. c.*, 623; Chelodi, 156; Sägmüller, *l. c.*, 411-412; Haring, *Grundzüge*.....

p. 235-236.

⁴ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, 411-412; Chelodi, *l. c.*, 156; Maroto, *l. c.*, II, 804; Hilling, *l. c.*, § 43, pag. 120 sq.; Haring, *l. c.*, 236.

⁵ C. 232, § 1.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 167; Sägmüller, I, 419; Wernz, *l. c.*, 625; Bouix, *l. c.*, pag. 75-107 et pag. 111; Santamaria, *l. c.*, I, 292.

praestantes ¹. Generatim in Cardinalibus qualitates, quae in Episcopis, requiruntur.

b) *Qualitates negativae*. - A Cardinalatu arcentur:

α) Illegitimi, etiamsi per subsequens matrimonium fuerint legitimi: itemque alii irregulares vel a sacris ordinibus impediti secundum canonicas sanctiones, etsi cum ipsis auctoritate apostolica fuerit ad ordines ad dignitates etiam episcopalem dispensatum ².

β) Qui prolem etiam ex legitimo matrimonio susceptam, vel nepotem ex ea habent ³.

γ) Qui primo aut secundo gradu consanguinitatis alicui Cardinali viventi coniuncti sunt ⁴.

Attamen ex se patet R. Pontificem stricte his restrictionibus non teneri, quae ab eiusdem auctoritate promanant. Hae vero restrictiones ex Constit. Sixti V, «*Postquam*», 2 Dec. 1586, paucis mutationibus inductis, in Codicem introductae sunt ⁵.

3° *Qua ratione seu quo modo creantur*. - Cardinales creantur et publicantur a Romano Pontifice in Consistorio ⁶. Attamen R. Pontifex etiam extra Consistorium simplici expressione suae voluntatis eos creare potest ⁷.

Consistorium est convocatio seu adunatio Collegii Cardinalium in Curia coram R. Pontifice ad consultationem de negotiis ecclesiasticis gravioribus. Triplex Consistorium habetur: *publicum*, *semi-publicum* et *secretum*. *Publicum* illud est ad quod non solum Cardinales, sed alii Praelati immo et laici admittuntur et scopum habet sollemnius peragendi aliquas caeremonias, e. g., ad galerum tradendum novis creatis Cardinalibus; *semi-publicum* illud vocatur ad quod invitantur et votum emittunt non solum Cardinales sed et omnes Episcopi in Curia exstantes atque in eo agitur de negotiis regiminis ecclesiastici, e. g. de erectione vel dismembratione dioecesium, de electionibus Episcoporum etc. Ad *secretum* Consistorium admittuntur soli Cardinales atque in eo agitur de gravioribus negotiis, ut e. g. de nominatione Cardinalium, Card. Cancellarii, Camerarii, Patriarcharum, Episcoporum ⁸. Origo Consistorii a Congregationibus presbyterii repetenda est: saeculo ix bis in hebdomada Cardinales iussi sunt ad palatium Papae convenire et

¹ C. 232, § 1; ex iure veteri ordo presbyteratus non requirebatur; cfr. Wernz, *l. c.*, p. 626.

² C. 232, § 2, n. 1.

³ C. 232, § 2, n. 2.

⁴ C. 232, § 2, n. 3.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, 626; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 564.

⁶ C. 233, § 1.

⁷ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 469, 3.

⁸ Cfr. Hilling, *l. c.*, 131-132; Cappello *De Curia Romana*, I, pag. 110; qui tamen non perfecte concordant in determinando obiecto de quo agitur in Consistorio semi-publico; Cappello enim nominationes Episcoporum semi-publico, Hilling vero secreto Consistorio adsignat. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 565 docet in Consistorio semi-publico praeparari canonizationes Sanctorum atque in eo suffragium ferre Archiepiscopos, Episcopos et alios Praelatos; idem docet et Maroto, *l. c.*, II, 820, pag. 218.

bis in mense ad aliquam ecclesiam tituli vel diaconiae. Innocentius III (a. 1198-1216) ter in hebdomada celebravit Consistorium. Fundatis saeculo xv Congregationibus romanis, et delatis ad tribunalia ad hoc erecta causis iudicialibus, momentum Consistoriorum valde imminutum est ¹.

Consistorium in quo creantur et publicantur Cardinales est Consistorium secretum quod ipsam novi electi praesentationem R. Pontifici praecedit ².

4° *Reservati in pectore*. - Inde a saeculo xv solet quandoque R. Pontifex ex gravi ratione, e. g., ne ille qui promovendus est officium quo tunc optime fungitur derelinquere cogatur, aliquem Cardinalem creare, quem tamen proprio nomine in Consistorio non publicat. Sic promotus dicitur *reservari in pectore* et nullis interim ante publicationem iuribus aut privilegiis Cardinalium gaudet sed, postquam a R. Pontifice eius nomen publicatum fuerit, iisdem fruitor a publicatione, iure vero praecedentiae a reservatione in pectore ³. Si nomen ante mortem Romani Pontificis non publicetur creatio reservata in pectore nullum effectum sortitur, nisi forte R. Pontifex faciendam praescripserit per testamentum ipsius aut per codicillum post ipsius mortem aperiendum, quod tamen non expedire docent eminentes canonistae ⁴.

5° *Caeremoniae creationis*. - a) Promoti ad cardinalatum, Romae commorantes, invitati ad aulam pontificiam excipiuntur ab aliquo Cardinali ab eoque Romano Pontifici praesentantur qui iisdem *biretum rubrum* (*zucchetto rosso*) imponit.

Deinde in Consistorio publico iisdem galèrum rubrum (*cap-pello cardinalizio*) ab Innocentio IV iisdem reservatum imponitur ⁵.

¹ Cfr. Wernz, l. c., 656; Hilling, l. c., p. 131-132; Sägmüller, l. c., I, 412; Bouix, l. c., III, pag. 147-151; Prümmer, l. c., 101; Santamaria, l. c., I, 317-318.

² Cfr. Bouix, l. c., pag. 112: « Romanus Pontifex secretum Consistorium convocat; et, aliis expeditis negotiis, adstantes eminentissimos patres, his aut similibus verbis alloquitur: *Quid vobis videtur?* In signum assensus Cardinales caput detegunt et reverenter inclinant. Et fit decretum promotionis novorum Cardinalium, quod illico extra Consistorium promulgatur. Si promoti in secreto Consistorio reperiantur Romae, eodem quo prius utebantur habitu ad aulam apostolicam, nullo assumpto comitatu, se conferunt, ibi ab aliquo ex antiquis cardinalibus excepti Summo Pontifici offeruntur qui bireto rubro eos condecorat »; cfr. infra ubi de caeremoniis creationis.

³ C. 233, § 2.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, l. c., 471; Chelodi, 157, b. in nota; Augustine, l. c., II, 234; Sägmüller, l. c., I, 411 nota 3; Maroto, l. c., II, 807 pag. 204 in nota 2; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 566.

⁵ In hac impositione hac formula utitur R. Pontifex: « *Ad laudem omnipotentis Dei et Sanctae Sedis Apostolicae ornamentum, accipe galerum rubrum, insigne singularis dignitatis Cardinalatus, per quod designatur quod usque ad mortem, et sanguinis effusionem inclusive pro exaltatione Sanctae Fidei, pace et quiete populi christiani, augmento et statu Sacrosanctae Romanae Ecclesiae te intrepidum exhibere debeas in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen* ».

Deinde novis electis *clauditur os* a Romano Pontifice; quod iterum in eodem vel in alio Consistorio iterum aperitur ¹.

Post *oris aperitionem* Cardinalibus assignatur titulus vel diaconia ² et annulus digito imponitur: ipsi vero Cardinales iusiurandum instar Episcoporum emittunt ³.

b) *Cardinalibus recens promotis* extra Urbem commorantibus et illuc statim accedere non valentibus per *Ablegatum* transmittitur *biretum rubrum*: promotus vero in bireto recipiendo iurare debet se intra annum, nisi legitimo detineatur impedimento, Summum Pontificem aditurum ⁴. Si iusiurandum emittere renuat ipso facto cardinalitia dignitate privatur ⁵.

6° *Effectus creationis et publicationis*. - Publicationis et creationis effectus est ut novus electus ius habeat ad electionem Romani Pontificis, et omnibus iuribus et obligationibus quae Cardinalibus competunt gaudeat ⁶.

Specialis effectus est, qui non est nisi applicatio c. 156, ut promotione vacent omnes dignitates, ecclesiae, beneficia quae promotus possederit necnon pensiones ecclesiasticae ⁷.

Haec tamen regula non applicatur Episcopis dioecesanis ad Cardinalatum promotis ⁸ nec item pensionibus vel commendis post promotionem ad Cardinalatum ipsis a R. Pontifice concessis ⁹.

323. — III. Optio Cardinalium. - *Optio* est actus legitimus quo Cardinalis petit a R. Pontifice in Consistorio mutare titulum aut diaconiam vel transire ad ordinem superiorem ¹⁰. Optio facienda est servata prioritatem ordinis et promotionis. Permittitur optio:

¹ En formulae ad hoc adhibitae: « *Claudimus vobis os ut neque in Consistoriis, neque in Congregationibus aliisque functionibus Cardinalitatis sententiam vestram dicere valeatis* ». « *Aperimus vobis os ut in Consistoriis, Congregationibus aliisque functionibus ecclesiasticis sententiam vestram dicere valeatis* ». Quae tamen verba nunc historicum solum sensum habent; cfr. Wernz, l. c., 627.

² En formula: « *Ad honorem Dei Omnipotentis, Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli et S. N... committimus tibi Ecclesiam S. N... cum clero et populo, et cappellis suis, secundum formam qua committi consuevit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam habuerunt* ».

³ Moroni, *Dizionario di erudizione*, v. 9, v. Cardinale, pag. 309 sq.; Sägmüller, l. c., I, 411; Cappello, *De Curia Romana*, 1911, I, pag. 22-23; Bouix, l. c., pag. 112-114.

⁴ C. 234.

⁵ C. 2397.

⁶ C. 233, § 1, qui effectus, ut supra diximus, ex simplici creatione, quovis modo publicata, oriri videntur; nec quid aliud necessarium putamus quamvis aliud primo intuitu indicare videatur haec prima canonis paragraphus.

⁷ C. 235.

⁸ Augustine, l. c., II, 234-235 et 238; Santamaria, l. c., I, 294.

⁹ Augustine, l. c., 235, nota 22; Wernz, l. c., 633, III; cfr. etiam cc. 1298, § 2 et 236, § 4.

¹⁰ C. 236.

1° De diaconia ad diaconiam, et de titulo ad titulum, non vero, de iure vigente, de sede suburbicaria ad aliam ¹.

2° De ordine ad ordinem superiorem ².

Attamen ut diaconus possit optare ad ordinem presbyteralem requiritur ut per integrum decennium in ordine diaconali permanserit; optione vero facta qui taliter optavit locum obtinet ante omnes illos Cardinales presbyteros, qui post ipsum ad sacram purpuram assumpti sunt ³; haec regula non applicatur Cardinalibus per optionem promotis ad aliquam Sedem suburbicariam; sed inter eos senioritas computatur ex promotione ad Sedem suburbicariam.

Ius optandi conceditur solummodo Cardinalibus in Curia morantibus et ut tales habendi etiam sunt absentes ad tempus ob sibi commissum negotium aliquod a Romano Pontifice ⁴. Hoc Codex dicit solummodo de Cardinali presbytero qui momento vacationis sedis suburbicariae est in Curia et optare velit: at eadem regula etiam Cardinalibus diaconis applicabilis videtur ⁵. Cardinalibus Episcopis suburbicariis, de iure vigente, optio non datur; vacante vero officio Decani, ille qui officio succedit de iure ⁶ dioecesim Ostiensem suae quam hucusque obtinuit cumulat ⁷.

324. — IV. Obligationes Cardinalium. - 1° Cardinales singuliter sumpti obligationem habent:

a) Residendi in Curia, nec fas est ipsis ab eadem discedere sine licentia Romani Pontificis ⁸.

Licet hac obligatione ligati, Episcopi suburbicarii possunt ad suas dioeceses libere se conferre, quotiens opportunum iudicaverint ⁹.

Cardinales vero quibus dioeceses commissae sunt extra Curiam tenentur obligatione residendi in dioecesi sibi commissae; attamen cum Romam venerint, inde sine Romani Pontificis licentia ne discedant ¹⁰.

¹ Aliter de iure vetere c. 236; Wernz, 629. Ante Pium X permittebatur etiam optio de sede suburbicaria ad aliam sedem suburbicariam quo fiebat ut quandoque sedes varios pastores eodem anno mutaret; ad hoc impediendum Pius X, *motu proprio* « *Edita a nobis* », 6 Maii 1914 id abrogavit atque sedem Ostiensem sedi a Decano occupatae antecederet unione personali coniunxit; cfr. Maroto, *l. c.*, II, 809 sqs.; Torrubbiano Ripoll, *l. c.*, I, 569.

² C. 236, § 1-3.

³ C. 236, § 2.

⁴ C. 236, § 3: certo excluduntur a iure optionis Cardinales Episcopi residentiales; Santamaria, *l. c.*, I, 296.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, II, 472; Cardinales diaconi ceteroquin omnes in Curia resident.

⁶ C. 237.

⁷ C. 236, § 4; Maroto, *l. c.*, II, 809-811.

⁸ C. 238, § 1.

⁹ C. 238, § 2.

¹⁰ C. 238, § 3; Cfr. Torrubbiano Ripoll, *l. c.*, I, 571, de tempore quo Episcopi residentiales Cardinales creari coeperunt.

Obligatio residendi in Curia ita interpretanda videtur ut R. Pontificis venia requiratur ad egrediendum e Statu pontificio ¹.

b) Acceptandi et fideliter adimplendi officia sibi a R. Pontifice commissa, sive in dicasteriis Curiae Romanae, sive extra Curiam ².

c) Administrandi suam ecclesiam ³.

d) Amovendi a suis armis seu insignibus et sigillis coronas, signa et omnes notas saeculares, praeter eas quibus intra scutum armorum eorum familiae tanquam de essentia et integritate eorumdem armorum utuntur ⁴.

2° *Cardinales qua Collegium tenentur* :

a) *Sede plena* : suis consiliis R. Pontificem adiuvere eique assistere in negotiis maioris momenti ⁵; idque praesertim facere tenentur in Consistorio sive publico sive semi-publico et quotiens ipsorum consilium a Romano Pontifice requiratur. Attamen R. Pontifex eorum consiliis nunquam ligari potest ⁶.

b) *Sede vacante* tenentur R. Pontificem eligere servata Constitut. « *Vacante Sede* » et aliis de iure servandis.

325. — V. Iura et privilegia Cardinalium. - 1° *Cardinales singulariter sumpti* sive *Sede plena* sive *Sede vacante*, his gaudent iuribus et privilegiis :

a) *Cardinales Episcopi suburbicarii* plena gaudent, ut alii Episcopi, suarum dioecesium administratione ⁷.

b) *Cardinales presbyteri et diaconi*, canonica tituli vel diaconiae possessione capta, id possunt in sua quisquis Ecclesia, quod Episcopus residentialis in sua dioecesi, exclusa qualibet iurisdictione in populum et iurisdictione iudiciali et poenali in clericos ⁸.

¹ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 630.

² Wernz, *l. c.*, II, 630; Sägmüller, *l. c.*, I, 412.

³ Cocchi, *l. c.*, III, 178, b; cum Episcopi suburbicarii sint veri Episcopi suarum dioecesium (c. 240, § 1) videntur etiam iisdem obligationibus, salva lege residendi ordinarie in Curia, ac alii Ordinarii locorum in suis dioecesibus teneri.

⁴ Innoc. X Const. Ap. « *Militantis Ecclesiae* » 19 Dec. 1644; Benedictus XV. id extendit ad Episcopos omnes. S. C. Cons. 15 Ianuar. 1915.

⁵ C. 230.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 476; Sägmüller, *l. c.*, I, 412; Eichmann, *l. c.*, 136; Chelodi, *l. c.*, 158, a; Vernz, *l. c.*, II, 631.

⁷ C. 240, § 1.

⁸ C. 240, § 2; Chelodi, *l. c.*, 158, b; Wernz, *l. c.*, 232, III; Ojetti, *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii* ⁸ v. *Cardinales* n. 850; Vives y Tuto, *De iurisdictione in spiritualibus et temporalibus, quam habent S. R. E. Cardinales in suis titulis et diaconis etiam post Innocentianam Constit. « Romanus Pontifex » editam XV Kal. Oct. 1692.* (Pro manuscripto).

Speciatim vero Cardinalis presbyter potest in suo titulo cum throno et baldachino pontificalia peragere, et eodem modo in sua diaconia Cardinal. diaconus pontificaliter assistere; alii vero, non excluso Cardinali Vicario¹ haec ibidem facere nequeunt sine Cardinalis titularis assensu.

Nullus autem Cardinalis, Romae, in aliis ecclesiis, non cardinalitiis baldachino aut throno, sine R. Pontificis assensu uti potest².

c) Cardinalis Decanus in eiusque defectu Card. Subdecanus et in huius quoque defectu, Card. suburbicarius antiquior, privilegio gaudet ordinandi et consecrandi electum R. Pontificem si ordinatione vel consecratione episcopali indigeat: atque hac occasione pallio utitur³.

d) Cardinalis Proto-diaconus pallia Archiepiscopis et Episcopis privilegio pallii fruuntibus eorumve procuratoribus, vice Romani Pontificis, imponit; et nomen novi electi Pontificis populo annuntiat⁴.

e) Cardinales omnes a sua promotione in Consistorio his facultatibus gaudent⁵:

1° Audiendi ubique terrarum confessiones, etiam religiosorum utriusque sexus et absolvendi ab omnibus peccatis et censuris etiam reservatis, exceptis tantum censuris Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatis et illis quae adnexae sunt revelationi Sancti Officii⁶.

2° Sibi suisque familiaribus eligendi sacerdotem confessionibus excipiendis, qui, si iurisdictione careat, eam ipso iure obtinet, etiam quod spectat ad peccata et censuras, reservatas quoque, illis tantum censuris exceptis de quibus supra sub n. 1⁷.

3° Verbum Dei ubique praedicandi⁸.

4° Celebrandi vel alii permittendi ut coram se celebret unam Missam in feria V maioris hebdomadae et tres Missas in nocte Nativitatis Domini⁹.

¹ Cfr. Decret. Leonis XIII, 25 Ian. 1879; Ojetti, *l. c.*, n. 850.

² C. 240, § 3; ex quo canone consensus R. Pontificis non videtur requiri si ecclesia titulus aut diaconia sit.

³ C. 239, § 2.

⁴ C. 239, § 3.

⁵ C. 239, § 1: cfr. praeterea cc. 1557, § 1, n. 2; 2227, § 2; 223, § 1.

⁶ C. 239, § 1, n. 1; una cum cc. 876, § 1; 893; 2246; 2247; 2320; 2343, § 1; 2367; 2369, § 1.

In hac facultate videntur solummodo comprehendi censurae a iure, non ab homine. (Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, n. 18, c, et 35 b, et c. 2274, § 2). Cum excommunicationes in Constit. «*Vacante Sede*» ad calcem Codicis sint specialissimo modo reservatae, ab eis absolvere nequeunt Cardinales; Santamaria, *l. c.*, I, 303. Possunt absolvere a casu c. 894, scilicet, falsae delationis; Toso, *l. c.*, III, 35; salva tamen obligatione delinquenti imponenda reparandi damna. Absolvere e contra nequeunt ab excommunicatione quam incurrunt violatores secreti S. Officii; Toso, *l. c.*, III, 35; Maroto, *l. c.*, II, 816, G.

⁷ C. 239, § 1, n. 2 una cum 879, § 1. Qui sint familiares cfr. apud Toso, *l. c.*, III, 36-37, qui tamen nimis restringere videtur familiaris notionem.

⁸ C. 239, § 1, n. 3, cum c. 1337.

⁹ C. 239, § 1, n. 4; una cum c. 806, § 1 et 821, § 1.

5º Benedicendi ubique, solo crucis signo, cum omnibus indulgentiis a Sancta Sede concedi solitis, rosaria, aliasque coronas precatorias, cruces, numismata, statuas, scapularia a Sede Apostolica probata eaque imponendi sine onere inscriptionis ¹.

6º Sub unica benedictione erigendi, in ecclesiis et oratoriis etiam privatis, aliisque piis locis, stationes *Viae Crucis* cum omnibus indulgentiis, quae huiusmodi pium exercitium peragentibus impertitae sunt; necnon benedicendi pro fidelibus, qui causa infirmitatis vel alius legitimi impedimenti sacras stationes *Viae Crucis* visitare nequeant, Crucifixi icones cum applicatione omnium indulgentiarum devoto exercitio eiusdem *Viae Crucis* a Romanis Pontificibus adnexarum ².

7º Celebrandi super aram portatilem non solum in domo propriae habitationis, sed ubicumque degunt; et permittendi ut alia Missa, ipsis adstantibus, celebretur ³.

8º Celebrandi in mari, debitis cautelis adhibitis ⁴.

9º In omnibus ecclesiis et oratoriis Missam celebrandi proprio calendario conformem ⁵.

10º Fruendi altari privilegiato personali quotidiano ⁶.

11º Lucrandi in propriis sacellis indulgentias ad quas acquirendas praescripta sit visitatio templi alicuius vel publicae aediculae civitatis, seu loci, in quo Cardinales actu commorentur, quo privilegio etiam eorum familiares frui possunt ⁷.

12º Benedicendi ubique populo more Episcoporum; sed in Urbe in ecclesiis tantum, piis locis et fidelium consessibus ⁸.

13º More Episcoporum gestandi crucem ante pectus etiam supra mozetam atque utendi mitra et baculo pastorali ⁹.

14º Sacrum celebrandi in quolibet privato sacello, sine praeiudicio illius qui indulto gaudet ¹⁰.

15º Pontificalia cum throno et baldachino peragendi in omnibus ecclesiis extra Urbem, Ordinario praemonito, si ecclesia sit cathedralis ¹¹.

16º Honoribus locorum Ordinariis tribui solitis fruendi quocumque se conferant ¹².

17º Fidem faciendi in foro externo, de oraculo pontificio testantes ¹³.

¹ C. 239, § 1, n. 5, una cum c. 694, § 2.

² C. 239, § 1, n. 6, una cum c. 912.

³ C. 239, § 1, n. 7, una cum c. 822.

⁴ C. 239, § 1, n. 8, una cum c. 822, § 3.

⁵ C. 239, § 1 n. 9.

⁶ C. 239, § 1, n. 10.

⁷ C. 239, § 1 n. 11, una cum c. 923.

⁸ C. 239, § 1, n. 12.

⁹ C. 239, § 1, n. 13. Aliter ac Episcopi ex hoc privilegio possunt Cardinales baculo pastoralis ubique uti; Toso, l. c., III, 41.

¹⁰ C. 239, § 1, n. 14.

¹¹ C. 239, § 1, n. 15 una cum c. 337 et 240. Insuper Missam Pontificalem celebrantibus extra Urbem Cardinalibus assistunt praeter ministros adhiberi solitos diaconi sacris paramentis induti; S. C. R. 14 Iulii 1887, *Decret. auth.* 3680; Ojetti, l. c., v. *Cardinales*, n. 850.

¹² C. 239, § 1, n. 16.

¹³ C. 239, § 1, n. 17, una cum cc. 79 et 1791, § 1.

18° Fruendi sacello ab Ordinarii visitatione exempto ¹.

19° De redivitibus beneficiariis libere disponendi etiam per testamentum, salva obligatione relinquendi res sacras pontificio sacrario aut loco pio vel personae ecclesiasticae vel ecclesiae aut oratorio ².

20° Consecrationes et benedictiones ecclesiarum, altarium, sacrae supellectilis, Abbatum aliasve similes, excepta oleorum sacrorum consecratione, si Cardinalis caractere episcopali careat, ubique locorum, servatis servandis, peragendi, praevio Ordinarii consensu ³.

21° Praecedendi omnibus Praelatis etiam Patriarchis, imo ipsis Legatis Pontificiis, nisi Legatus sit Cardinalis in proprio territorio residens; Cardinalis autem Legatus a latere praecedet extra Urbem omnibus aliis ⁴.

22° Conferendi primam tonsuram et ordines minores, dummodo promovendus habeat dimissorias proprii Ordinarii litteras ⁵.

23° Ministrandi sacramentum confirmationis, firmo onere inscriptionis nominis confirmati ad normam iuris ⁶.

24° Concedendi indulgentias ducentorum dierum, etiam toties quoties lucrandas, in locis vel institutis ac pro personis suae iurisdictionis vel protectionis; item in aliis locis; sed a praesentibus solummodo, singulis vicibus lucrandas ⁷.

f) Insuper his iuribus gaudent:

α) Nisi expresse nominentur lege poenali non comprehenduntur ⁸.

β) Non adstringuntur ecclesiastica prohibitione librorum ⁹.

γ) Gaudent speciali privilegio canonis ¹⁰.

δ) Gaudent speciali privilegio fori ¹¹.

ε) Non tenentur ut testes comparere coram tribunali ¹².

ζ) Ius habent ut in ecclesia sepeliantur ¹³.

¹ C. 239, § 1, n. 18; cfr. c. 1195, § 1.

² C. 239, § 1, n. 19 et 1298, una cum c. 1473; Hilling, *l. c.*, pag. 128.

³ C. 239, § 1, n. 20 et 1155, § 1, et 1157.

⁴ C. 239, § 1, n. 21 et 106, § 1; cfr. Maroto, *l. c.*, II, 816, A.

⁵ C. 239, § 1, n. 22, una cum c. 955, § 1; pro Cardinalibus non habetur clausula irritans. c. 957, § 2.

⁶ C. 239, § 1, n. 23.

⁷ C. 239, § 1, n. 24.

* Cardinales Romae residentes recipiunt a temporibus Pauli II (a. 1464-1471) quotannis pensionem 4000 scud. = circa 22000 francorum (*piatto cardinalizio*). Praeterea recipiunt ex massa communi rotulum cardinalitium qui quotannis circiter ad 1500 francos ascendit; deinde 500 francos pro expeditione litterarum. Nonnulli Cardinales et Secretarius Status, praefectus Congregationis de Prop. Fide praeterea alios redditus habent » (Prümmer, *l. c.*, 97, 5; Hilling, *l. c.*, p. 127-128; Haring, *l. c.*, 239, nota 3. Ephemerides referunt nostris his diebus Dec. 1926, a R. Pontifice Pio XI, pensionem Cardinalium duplicatam fuisse.

⁸ C. 2227, § 2; ligantur autem poenis in Const. « *Vacante Sede* » latis et c. 2397.

⁹ C. 1401.

¹⁰ Cc. 2343, § 2 et 2344.

¹¹ Cc. 120, § 2; 1557, § 1, n. 2; 2227, § 1; 2341.

¹² C. 1770, § 1, n. 1.

¹³ Cc. 1205, § 2; 1219, § 1.

η) Ius habent ad specialia indumenta in Missae celebratione ¹; et etiam extra sacras functiones ².

θ) Non ligantur clausura monialium ³.

ι) Gaudent titulo *Eminentiae* ⁴.

κ) In Statibus catholicis ius habent ad honores militares ⁵.

2° *Cardinalium Collegium*. - α) Ius habet sua bona administrandi, quod per S. Collegii Camerarium, singulis annis eligendum, facit.

β) Tempore Sedis vacantis ius habet eligendi R. Pontificem, servatis de iure servandis ⁶ praesertim vero Const. «*Vacante Sede*» 24 Dec. 1904.

326. — VI. Amissio dignitatis Cardinalitiae. - Dignitas Cardinalitia amitti potest eodem modo ac aliae praelaturae maiores, scilicet per privationem, degradationem ⁷.

CAPUT IV.

De Curia Romana.

327. — I. Notio Curiae Romanae. - Curia ⁸ romana est complexus dicasteriorum seu personarum moralium quibus Romanus Pontifex utitur in exercitio suae supremae in universam Ecclesiam iurisdictionis ⁹.

Differt *Curia romana* sensu stricto accepta a *Vicariatu Urbis* cuius est nomine R. Pontificis, non universae Ecclesiae negotia, sed dioecesis romanae administrare ¹⁰.

Differt item a *domo pontificia* ad quam pertinent familiares R. Pon-

¹ C. 811, § 2.

² Cfr. Haring, *l. c.*, 241; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 575; Maroto, *l. c.* II, 816.

³ C. 600, n. 3; cfr. Eichmann, *l. c.*, 136-137.

⁴ Hilling, *l. c.*, pag. 127; Maroto, *l. c.*, II, 816, C.

⁵ Haring, *l. c.*, 241, nota 7.

⁶ C. 2411.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, 636; Maroto, *l. c.*, II, 823; Toso, *l. c.*, III, 46.

⁸ Nomen Curiae derivat vel a *cura* vel a *quiris* = civis romanus, et significavit antiquitus sive templum iuxta quod *curia* seu tribunal adunabatur, sive locum ubi adunabatur senatus ad iudicandum de re publica (Augustine, *l. c.*, II, 246).

⁹ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 481; Chelodi, *l. c.*, 160; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 577; Maroto, *l. c.*, II, 824-825.

Sensu lato *Curia Romana* comprehendit etiam Vicariatum Urbis: strictissimo vero sensu comprehendit solum *curiales* seu officiales minores. (Augustine, *l. c.*, II, 246; Sägmüller, *l. c.*, pag. 415; sensu lato comprehendit Curia etiam cappellam et Familiam pontificiam; Hilling, *l. c.*, pag. 128).

¹⁰ Vermeersch, *l. c.*, I, 256.

tificis, inter quos adnumerandi sunt plures Praelati honorarii tum in Curia, tum extra Curiam commorantes ¹.

Differt etiam ab *aula Pontificia* quo nomine veniunt dicasteria regimen status civilis pontificii respicientia ².

328. — II. Divisio. - Curia Romana constat Sacris Congregationibus, Tribunalibus et Officiis ³.

Differentia inter haec iuridica instituta seu dicasteria ex divisione seu partitione iurisdictionis est desumenda. Sacris Congregationibus administrativa et partim etiam legislativa et exsecutiva potestas commissa est; Tribunalibus iudicialis; Officiis exsecutiva et administrativa.

329. — III. Notae historicae. - 1° Antiquissimo tempore, i. e., primis saeculis R. Pontifex ad negotia agenda usus est ordinarie presbyterio. Deinde presbyterium originem dedit Consistorio Cardinalium qui, saeculo IX, convenire, ex mandato Ioannis VIII (872-882), ad aliquam ecclesiam debebant. Saeculo XIII ineunte, Innocentius III, (1198-1216) ter in hebdomada Consistorium tenuit. Paulatim ob multitudinem negotiorum expediendorum, praeter Consistoria, quaedam causae committi coeptae sunt specialibus Commissionibus. Ita saeculo XIV instituta sunt Tribunalia Rotae et Poenitentiariae. Officia Cancellariae, Datariae et Camerae apostolicae multo antea inveniuntur.

Primam Congregationem, proprie dictam instituit Paulus III, a. 1542, scilicet S. Congregationem Inquisitionis ⁴.

Totam vero SS. Congregationum materiam ordinavit Sixtus V, Constit. « *Immensa* » 22 Ian. 1587 ⁵, quindecim Congregationibus distribuens universa negotia ecclesiastica S. Sedi delata.

Post Sixtum V alias reformationes addiderunt alii RR. Pontifices, non tamen magni momenti.

Maioris momenti fuit immutatio paulatim in praxi admissa qua Congregationes etiam causas iudiciales agere coeperunt et qua cumulatio iurisdictionum introducta fuit etiam relate ad ipsas SS. Congregationes: ex quo factum est ut splendor antiquus Tribunalis rotalis evanuerit et aliqualis confusio orta fuerit.

Pius X reformationem generalem Curiae Romanae aggressus est, eamque ad praxim deduxit Constit. « *Sapienti Consilio* », 29 Iun. 1908,

¹ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 160, b.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 256.

³ C. 242.

⁴ Praeiverat tamen Paulo III, Lucius III, Innocentius III, Gregorius IX, Innocentius IV, Clemens VII institutione tribunalium S. Inquisitionis (cfr. Cappello, *De Curia Romana*, I, 1911, pag. 59).

⁵ Constit. « *Immensa* » habet revera datam 22 Ianuarii 1587, at, quia ante Pium X anni computabantur in datatione bullarum a die 25 Martii, seu a die Incarnationis non Nativitatis Domini, inde fit ut revera annus quo illa constitutio edita est non fuerit in communi computatione annus 1587 sed 1588. (Cfr. Simier, *La Curie Romaine*, pag. 128).

qua consilio vere sapienti materias divisit, pro natura iurisdictionis exercendae, in SS. Congregationes quibus administrativa et legislativa, in Tribunalia quibus iudicialis, et in officia quibus ministerialis potestas commissa est; simulque cumulationem iurisdictionum prohibuit.

Post Constit. « *Sapienti consilio* » aliae parvi momenti, adhuc factae sunt immutationes quae in Codice iuris canonici receptae fuere.

Post Codicem iuris canonici instituta est specialis Commissio ad canones interpretandos, 15 Sept. 1917¹.

330. — IV. Personae ad Curiam Romanam pertinentes. -

1° Praeter Cardinales ad Curiam Rom. pertinent praelati tum effectivi seu veri, tum honorarii². Habentur Praelati *iustitiae* et Praelati *gratiae*, Praelati veri et honorarii³.

Praelati hodierni partim a *clero regionario* et urbano antiquo, partim a *clero palatino* medii aevi originem ducunt. De his agere non vacat⁴.

2° Ad Curiam Rom. pertinent praeterea proprie dicti *Curiales*, inter quos enumerantur:

a) *Advocati* quorum septem ab antiquissimis septem defensoribus regionariis derivantes collegium *advocatorum consistorialium* constituunt. Sunt et alii advocati inferiores et simplices qui, facto periculo, a collegio rotali eliguntur⁵.

b) *Procuratores* seu agentes qui sunt aut *privati*, a privatis nempe personis adlecti, aut *publici* ac legitimi si pro Episcopis hoc officio fungantur. Habetur *album Procuratorum*: Episcopus ex illo *albo* suum *procuratorem* seu *agentem* eligere potest, aut alium in albo nondum relatum, at tunc examini subiiciendum et in albo postea referendum⁶.

¹ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 481, II; Chelodi, *l. c.*, 160; Maroto, *l. c.*, II, 826; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 581 sq.; Prümmer, *l. c.*, 100; Sägmüller, I, 417; Vermeersch, *l. c.*, I, 255; Choupin, *Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du St. Siège*², pag. 416-417; Ojetti, *De Curia Romana*, 1910 passim; Hilling, *l. c.*, p. 128-129.

² C. 110.

³ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 583-584.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 637-638; Chelodi, *l. c.*, 160, b; Haring, *l. c.*, 243; Sägmüller, *l. c.*, I, 415; *Motu proprio* Pii X, « *Inter multiplices* », 21 Februar. 1905 de Protonotariis Apostolicis quorum quattuor species habentur; ubi etiam de ceteris Praelatis Curiae n. 77-79; et de dignitatibus, canonicis et aliis, qui nonnullis privilegiis Praelatorum propriis fruuntur, una cum declarationibus S. Congreg. R. 11 Mart. 1906 et 24 Maii 1911, cfr. haec apud Ojetti, *Synopsis rerum mor.*, v. Protonotarii, n. 3664; cfr. etiam A. Trombetta, *De iuribus et privilegiis Praelatorum Romanae Curiae*, 1906, Surrenti.

⁵ Cfr. *Lex propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae*, c. 44-46, die 29 Iun. 1908 edit.; itemque *Ordo servandus in SS. Congreg. Trib. Off.*— *Normae communes* cap. VII, eodem die et anno edit.; cfr. etiam Wernz, *l. c.*, 640 et 637, I.

⁶ Cfr. citatas *Normae communes*, cap. IX, sect. I-II, itemque cap. XI; cfr. etiam Wernz, *l. c.*, 641.

c) *Notarii* actibus scribendis et de iis ad fidem faciendam destinati. Eliguntur, servato ordine iuris a singulis officiis ¹.

d) In Congregationibus habentur praeterea Consultores a R. Pontifice electi ².

331. — V. **Plenus conventus et congressus** ³.

Administri dicasteriorum Curiae Romanae sunt vel *maiores* vel *minores*. In quolibet dicasterio seu officio, excepta Rota, administri maiores cum praeside Cardinali *congressum* ⁴ constituunt ad quem pertinet minora negotia expendere et expedire; cetera negotia *pleno* dicasterii *conventui* reservantur.

In sacris Congregationibus *plenus conventus* vocatur *plena Congregatio* eique res graviores reservantur; in ipsa votum decisivum habent Cardinales Congregationis membra.

332. — VI. **Secretum servandum.** - Omnes qui ad dicasteria Curiae Rom. pertinent ad secretum servandum tenentur intra fines et secundum modum ex disciplina unicuique propria determinandum ⁵.

Ad secretum servandum obligantur omnes vi officii (secretum commissum), sed praeterea etiam vi specialis iuramenti quod emitte- re cuiusvis ordinis administri coram suo Praelato debent ⁶.

Sed et speciale et multo severius iuramentum de secreto servando emittunt administri S. Officii et S. Congr. Consistorialis, cuius violatio fulcitur poena excommunicationis ipso facto incur- renda R. Pontifici specialissime reservata, excluso etiam Poeniten- tiario maiori ⁷.

333. — VII. **Principia de competentia dicasteriorum Curiae Romanae.** - 1° *Cumulatio competentiae.* - A Constit. «*Sapienti Con-*

¹ Cfr. *Normae communes*, cap. III, n. 2 sq. et *Lex propria* Rotae, c. v; Wernz, *l. c.*, II, 642; habebantur antea plures alii administri seu curiales minores et titulares; cfr. Wernz, *l. c.*, 643.

² Sunt praeterea et alia munera minora, ut *Adiutores studii*, *Scriptores*, *Protocollistae*, *Tabularii*, *Distributores*, *Ratiocinatores*, *Apparitores* de quibus hic agere non vacat (Cfr. Cappello, *l. c.*, I, pag. 515-519).

³ *Normae communes*, cap. I et *Normae peculiares*, c. II; Haring, *l. c.*, 247; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 589; Ojetti, *De Romana Curia*, 9.

⁴ Congressus S. Officii vocatur *Congregatio particularis*; congressus Cancellariae et Poenitentiariae vocatur *Signatura*, in Dataria vocatur *Congregatio*; Maroto, *l. c.*, II, 830, II.

⁵ C. 243, § 2.

⁶ Cfr. formulam in *Normae communes*, cap. III.

⁷ Cfr. formulam huius iur. in *Normae peculiares*, cap. VII, art. II, n. 4; Choupin, *l. c.*, pag. 65-67; Ojetti, *l. c.*, pag. 58-59; Pius X, *Motu proprio*, 17 Dec. 1903; Cappello, *De Curia romana*, I, p. 68; Santamaria, *l. c.*, I, 302-303; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 594; Toso, *l. c.*, III, 35-36 et 48.

silio » et a Codice cumulatio competentiae in dicasteriis Curiae Romanae est prorsus abrogata ¹. Controversiam tamen, si qua exoritur de competentia inter varia dicasteria, dirimet coetus S. R. E. Cardinalium, quos R. Pontifex singulis vicibus designaverit ². Delato et excepto ab aliquo dicasterio supplicii libello, nequit de eadem re, sine consensu illius dicasterii, ad aliud dicasterium recurri, sub poena nullitatis ³.

2° *Separatio iurisdictionis iudicialis a non iudiciali* ⁴. - Vi Const. « *Sapienti consilio* » et Codicis iurdictio iudicialis in dicasteriis Curiae Romanae est prorsus separata a non iudiciali. Iudicialis iurdictio commissa est exclusive Tribunalibus Rotae, Signaturae et, pro foro interno, S. Poenitentiariae: non iudicialis sive administrativa, sive executiva, sive legislativa est, SS. Congregationibus vel officiis ⁵.

Quaenam autem causae iudiciali, quaenam administrativo modo solvendae sint partim ex natura rei, partim vero ex iuris vel Superioris iudicio ⁶ pendet ⁷.

Generatim affirmari potest ad Tribunalia recurrendum esse quoties de stricto iure iudicando agitur; ad Officia vel Congregationes quando de aliquo interesse seu utilitate. Hoc est autem inter ius strictum et *interesse* discrimen quod ius includit semper *interesse*, non item e contra omne *interesse*

¹ His non obstantibus etiam post Constitutionem « *Sapienti consilio* » et post Codicem videtur S. Congr. Fabricae S. Petri cumulativam cum aliis dicasteriis retinuisse facultatem reducendi onera Missarum. (Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 277; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 501).

² C. 245; ex Constit. « *Sapienti consilio* » I, 2, n. 4, id praestabat S. Cong. Consistorialis; commissio specialis decret. 9 Dec. 1922 varia dubia solvit; cfr. *A. A. S.*, XV, pag. 39.

³ *Normae peculiares*, cap. I; Choupin, *l. c.*, pag. 420-421.

⁴ Ojetti, *De romana curia*, 1910, n. 12 sq.; Chelodi, *Ius de Personis*, 160; Toso, *l. c.*, III, 47.

⁵ Cfr. *Normae peculiares*, cap. I. Habentur tamen hac de re exceptiones. Ita S. Officium cc. 247, § 2, 1555, § 1; S. Cong. Rit. c. 253, § 3; S. Cong. Sacram. c. 1962. Eichmann, *l. c.* 139 ubi tamen inter exceptiones ponit etiam S. Congr. pro Ecclesia Orient. et S. Congreg. Sacrament. in causis nullitatis ordinationis contra expressam canonum sanctionem; cfr. cc. 1993 et 257, § 3; Choupin, *l. c.*, pag. 422-424; Hilling, *l. c.*, p. 130; Haring, *Grundzüge*..... 244.

⁶ Cfr. e. g., cc. 257, § 3; 1993, § 1; S. Rota, 30 April. 1923, *A. A. S.* XV, 298-299.

⁷ 1° Utrum ad normam cc. 1552-1601 institui possit actio iudicialis contra Ordinarium decreta, actus, dispositiones, quae ad regimen seu administrationem dioecesis spectant, e. g., provisionem beneficiorum, officiorum etc. aut recusationem seu denegationem collationis beneficii, officii etc.

Et quatenus negative,

2° Utrum ab eiusmodi decreta, actus dispositionis, actio iudicialis institui possit saltem ratione refectionis damnorum; et proinde Ordinarius conveniri possit, ad normam c. 1557, § 2 et 1559, § 2 penes tribunal S. Romanae Rotae.

Respondetur: *Negative ad utrumque* et ad mentem. Mens est: exclusive competere Sacris Congregationibus cognitionem tum huiusmodi decretorum, actuum, dispositionum, tum damnorum, quae quis praetendat ex iis sibi illata esse. *C. I.*, 22 Maii 1923; *A. A. S.*, XVI, 1924, p. 251. Responsum Praesidis; cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 310-311.

includit ius; ius est *interesse* quod actione iudiciali fulcitur. Ad *administrativam* potestatem pertinet tuitio *interesse* seu utilitatis quae actione iudiciali non gaudet ¹.

Haec quidem generali quadam formula admittenda sunt et consequenter admittendum est etiam sine ulla exceptione Tribunalia de nulla causa iudicare posse quae solum *interesse*, non *ius* respiciat. Quia vero non semper determinari valet ex iure utrum de stricto iure an solum de aliquo *interesse* agatur, admitti quandoque poterit ut saltem practice, de aliqua causa agere cumulative possint sive Congregationes sive Tribunalia ².

Id etiam ex alio capite probari potest: is enim cui ius aliquod competit habet certe et *interesse*, unde potest inter duplicem modum procedendi eligere et prosecui aut suum ius aut suum *interesse*, remisso iure ³.

3° *Limitatio competentiae*. - Singulorum dicasteriorum competentia limitatur ⁴:

a) *Ratione materiae* :

α) Quaedam reservantur Tribunalibus, quaedam Officiis, quaedam Congregationibus, iuxta ea quae supra diximus.

β) Singulis dicasteriis determinatur quaenam ad ipsum spectent sive a Codice ⁵ sive in Normis specialibus quibus singula dicasteria reguntur ⁶.

b) *Ratione personarum*. - Coarctatur competentia SS. Congregationum Religiosorum, De Propaganda Fide, S. Congr. pro Ecclesia orientali, Concilii et Consistorialis.

c) *Ratione territorii* limitatur iurisdictio SS. Congr. Consistorialis, Concilii, Sacramentor., excepta materia matrimoniali, Propagandae Fidei, De Seminariis et Universitatibus ⁷.

Alia dicasteria nulla territorii limitatione restringuntur.

334. — VIII. Disciplina in singulis dicasteriis servanda. - In singulis dicasteriis Curiae Romanae servanda est disciplina et tractanda sunt negotia, secundum normas tum generales tum particulares, quas ipsis Romanus Pontifex praestituerit ⁸.

¹ Cfr. Ojetti, *De Curia Romana*, Romae, 1910, pag. 18-26.

² Cfr. c. 211, § 1.

³ Cfr. *Normae peculiares*, cap. III, n. 10 et c. I, n. 3; cfr. Cappello, *De Curia Romana*, I, 1911, pag. 48-53; Wernz-Vidal, *l. c.*, 487, pag. 478-482; Chelodi, *l. c.*, 161, c, in nota; Tosò, *l. c.*, III, 74-75; contra Ojetti, *l. c.*, pag. 18-26.

⁴ Cfr. *Normae peculiares*, cap. I.

⁵ Cfr. cc. 246-264.

⁶ Cfr. *Normae peculiares*, quae tamen in quibusdam immutandae sunt et Codici aptandae.

⁷ Cfr. *Normae peculiares*, cap. I; Vermeersch, *l. c.*, I, 257; Simier, *La Curie romaine d'après la Const. «Sapienti consilio»*, Paris, sine anno, pag. 168.

⁸ C. 243, § 1.

Huiusmodi normae continentur, paucis factis mutationibus, in documentis ab Apostolica Sede editis post promulgationem Const. « *Sapienti consilio* » ¹.

Plura quae his normis continentur iam supra praevenita sunt.

Praecipitur autem omnibus dicasteriis ut nihil grave aut extraordinarium agant antequam referant Romano Pontifici ². Itemque gratiae quaevis ac resolutiones, exceptis sententiis rotalibus et Signaturae Apostolicae, sunt approbandae a R. Pontifice, nisi de iis agatur pro quibus dicasteriorum moderatoribus speciales facultates sive lege sive speciali commissione tributae sunt ³.

335. — IX. Vis et auctoritas decisionum. - Ad iudicium ferendum de vi et efficacia decisionum dicasteriorum Curiae Romanae haec attendenda sunt:

1° *Sententiae tribunalium* et decreta administrativa in causis singularium personarum obligant ut interpretationes iuris authenticae personas quibus datae sunt ⁴.

Contra sententias datur appellatio ad normam iuris; contra decretum particulare remedium *novae audientiae* intra decem dies petendum, quod concedere potest in SS. Congr. *congressus* nisi decretum contineat clausulam *et amplius*; in hoc casu enim ad *plenam Congregationem* res deferenda est. Si decretum sit approbatum a R. Pontifice ad novam audientiam obtinendam est necessario petenda *oris Papae aperitio* ⁵.

Nec ex eo quod aliquod particulare rescriptum aut decretum in A. A. S. promulgatur deduci potest illud vim omnes obligandi obtinere, nisi forte id deduci possit ex eo quod nomina loci aut

¹ Huiusmodi documenta sunt: *Lex propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae* 29 Iunii 1908 edita: *Ordo servandus in sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae* eodem die et anno editus; duobus partibus constans: *Normae communes et normae peculiares*; *Regulae servandae in iudiciis apud S. Romanae Rotae Tribunal*, anno 1910, typis Vaticanis polyglottis editae, a Pio X approbatae, cura Card. Lega; *Regulae servandae in iudiciis apud supremum Apostolicae Signaturae Tribunal*. Haec duo ultima documenta praeterquam in fasciculo specialiter edito invenire poteris ad calcem vol. VI P. Wernz, *Ius Decretalium*. Alia documenta apud omnes fere auctores qui de Curiae romanae reformatione scripserunt ut Ojetti, Simier, Leitner, *De Curia Romana*, Romae, a. 1909 etc.; cfr. insuper A. A. S., VII, pag. 320 ubi melius ordinatur competentia *Signaturae Apostolicae*; itemque pag. 378 ubi tempus vacationum dicasteriorum mutatur.

² C. 244, § 1.

³ C. 244, § 2; cfr. Chelodi, *l. c.* 160, c in nota ubi haec habet: « Revera etiam hodie ad audientiam SSmi deferuntur omnes resolutiones, necnon dispensationes et gratiae difficiliiores et insolitae, reliquae conceduntur sine relatione ». Circa SS. Congregationes tempore Sedis vacantis confer « *Vacante Sede* » n. 22-25.

⁴ C. 17, § 3.

⁵ Cfr. *Normae peculiares*, cap. IV, n. 10; Chelodi, *l. c.*, 161; Vermeersch, *l. c.*, I, 266; Sägmüller *l. c.*, I, 425; Maroto, *l. c.*, II, 831.

personarum pro quibus datum est reticita sint; tunc enim ut interpretatio authentica generalis haberi debet ¹.

2° *Instructiones et decreta generalia*. - a) Instructiones per se et indiscriminatim vim legum universalium et definitionum non habent, immo de se simplicem normam declarativam dicunt « cuius directio servanda est potius quam urgenda eius literalis obligatio » ².

b) *Nova decreta generalia* iam edere, sine auctoritate Romani Pontificis, SS. Congregationes non possunt, sed solum decreta quae Codicem ad praxim redigant ³.

Ad decretorum vero, quae auctoritate vel confirmatione Romani Pontificis edantur, vim et valorem diiudicandum distinguendum est.

α) *Si de doctrinalibus decretis* agitur, quae plerumque a S. Officio dantur, vel habent confirmationem *communem* vel *specialem* ⁴.

Si communem tantum habeant confirmationem decreta vim suam retinent qua decreta Congregationum, licet ex confirmatione maiorem extrinsece vim consequantur et nonnisi cum temeritate contemni possunt aut eis obedientia potest denegari. Tales tamen decisiones vel decreta infallibilia non sunt, sed nec esse possunt ⁵.

Si specialem vero contineant confirmationem ex ipsa leges fiunt pontificiae; attamen nec tunc dici potest tales decisiones esse infallibiles aut decisiones ex cathedra et consensum requirere qui omnem prorsus dubitandi rationem excludat; nec enim ex eo quod aliquod decretum a R. Pontifice procedat ideo infallibile necessario est; quippe R. Pontifex non necessario, etiam in aliquo decreto edendo, *ex cathedra* loquitur. Talibus tamen decretis assensus in-

¹ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 264, 2; Wernz, *l. c.*, I, 146, IV; Choupin, *l. c.*, pag. 100-103.

² S. Congr. Prop. Fide, 19 Sept. 1871; Vermeersch, *l. c.*, 80; Wernz, *l. c.*, I, 146, II; cfr. tamen quae supra pag. 3, d, n. 2 diximus.

³ Cfr. *Motu proprio*. « *Cum iuris canonici* », 15 Sept. 1917, quo tamen non prohibetur absolute nisi *novorum decretorum* quae a Codicis praescriptis dissentiant promulgatio; permittitur vero promulgatio decretorum quae curant ut Codicis praescripta religiose serventur. Cfr. citatum *Motu proprio*, II-III; *Monitore ecclesiastico*, v. 29, pag. 342-343. Excipienda forte erit S. Congr. Rituum cuius materia a Codice directe non tangitur (c. 2) quae proinde decreta etiam generalia ex se facere posset; cfr. Chelodi, *l. c.*, 161, c in nota; Toso, *l. c.*, III, 50-51.

⁴ Confirmatio communis censetur, si his vel similibus verbis in decreto vel documento exprimatur: « *Ex audientia SS.mi* », « *Facto verbo cum SS.mo* », « *In solita audientia R. P. D. Adessori S. Officii impertita, facta de supradictis accurata relatione SS. D. N. Pio XI, Sanctitas sua resolutionem Em.um Patrum adprobavit et confirmavit* » quae clausula habetur in decreto « *Lamentabili* » Pii X, 4 Iul. 1907; cfr. Choupin, *l. c.*, pag. 72-73.

Clausulae vero quae specialem confirmationem continent sunt: « *Ex motu proprio* », « *ex certa scientia* », « *De apostolicae auctoritatis plenitudine* » etc. Choupin, *l. c.*, pag. 75.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, I, 143, nota 47; Choupin, *l. c.*, pag. 70-74; Cappello, *l. c.*, I, pag. 104-105; Decret. « *Lamentabili* », 3 Iulii 1907, n. 7; Maroto, *l. c.*, II, 831, b.

ternus debetur, non tamen assensus definitivus et absolutus atque ex se irreformabilis, quia infallibilitate de se non gaudet ¹.

β) *Decreta disciplinaria* sive communem sive specialem habeant confirmationem, si generalia sint, vim legis generalis habent et in Codicem sunt introducenda ². Ad haec decreta condenda auctoritas R. Pontificis, sive forma communi sive forma speciali data sufficere videtur ³.

γ) *Decreta* vero sive generalia sive particularia quae forte sine ulla confirmatione promulgentur (id generatim nunquam fit) ut acta Congregationum considerata sunt, et, quia Congregationes non possunt tali modo ferre *nova* decreta, sed solum interpretationes executivas Codicis, talia decreta considerata erunt ut dispositiones administrativae ad Codicis praescripta servanda ⁴ et ad praxim reducenda.

336. — X. Modus recurrendi ad dicasteria Curiae Romanae. -

1° Quilibet homo potest per se vel per procuratorem legitimo mandato munitum recurrere ad quodlibet Curiae Romanae dicasterium, Episcopi item, alique locorum Ordinarii possunt recurrere per se directe aut per procuratorem pro negotiis suarum dioecesium; ipsi tamen si per procuratorem procedant, illum eligant oportet ex procuratoribus in *albo Curiae* inscriptis, vel saltem curent ut quem ipsi elegerint in illo *albo* inscribatur ⁵.

Religiones omnes virorum iuris pontificii tenentur Procuratorem Romae residentem habere ad agendum cum S. Sedis dicasteriis: talis procurator debet esse ex illa religione pro qua constituitur ⁶. Religiones vero mulierum sua negotia per Cardinalem protectorem aut per Ordinarium loci vel per alium procuratorem ad S. Sedem deferunt ⁷.

2° Lingua in recursibus adhibenda est latina; admittuntur tamen et linguae gallica et italica nec improbantur germanica, anglica, hispanica, lusitanica: insuper saltem apud S. Poenitentiarium et aliae adhuc linguae admittuntur ⁸.

¹ Cfr. Choupin, *l. c.*, pag. 82-94 ubi fuse de hac quaestione agit; Vermeersch, *l. c.*, I, 264, 2; H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium... pars altera*, 1925, pag. 509-521.

² Cfr. citatum *Motu proprio*, 15 Sept. 1917, II-III.

³ Cfr. etiam c. 244; cfr. Choupin, *l. c.*, pag. 98-100.

⁴ Cfr. citatum *Motu proprio*, 15 Sept. 1917, II.

⁵ *Normae communes*, cap. VIII, IX, X.

⁶ Cfr. c. 517 una cum monito S. C. De religiosis 4 Iunii 1920; *A. A. S.* XII, 301; cfr. etiam *Commentarium pro religiosis*, I, pag. 358-359.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, I, 261.

⁸ Cfr. Cappello, *l. c.*, I, pag. 44.

3° Conscribendus est libellus forma brevi, clara et distincta, nomen, cognomen personarum recurrentium continente necnon nomen loci, dioecesis et regionis et casum de quo agitur¹.

In libello ad S. Poenitentiarium nomina oratorum supposititia, e. g., Titius, Caia etc. ponuntur².

4° In omni rescripto, indulto etc. indicabitur taxatio S. Sedi solvenda ex iustitia, remuneratio agenti seu procuratori debita et pecuniae summa exsecutori solvenda. A taxis eximuntur pauperes aut saltem ex dimidia parte minuetur; itemque procuratio, integris manentibus expensis. Error vel fraus circa paupertatem recurrentium valori rescriptorum non obstat³.

337. — XI. Formulae in responsionibus S. Sedis adhiberi solitae⁴. - Praeter formulas *affirmative* et *negative* quae ex se clarae sunt, sunt et aliae multae:

1° *Non expedit* : aequivalet formulae *negative* aliquantum emollitae.

2° *Lectum* : significat libellum petitionis admitti non posse.

3° *Affirmative ita tamen...* vel, *affirmative iuxta exposita...* vel, *affirmative iuxta modum* etc...: indicant responsionem quidem affirmativam esse, sed non absolute, cum aliqua nempe restrictione. Idem dicito de responso *negative* cum iisdem clausulis.

4° *Ad mentem* : adicitur haec clausula responso principali, quando continet aliquam difficultatem. *Mens* dicasterii seu Sanctae Sedis explicatur in documento vel etiam aliquando promulgatur.

5° *Provisum in I, II vel III* : Non datur responsio, quia ex responsione ad alium quaesitum inutilis esset.

6° *Dilata* : significat quaestionem ad aliud tempus remitti. Quandoque dicitur: *dilata ad primam*, idest, remittitur *ad primam* sessionem: *post aquas* ad sessionem post ferias autumnales; *post Reges* ad sessionem post Epiphaniam; *post Cineres* ad sessionem post feriam IV Cinerum; *post Agnos* ad sessionem post pascha; *post ignem* ad sessionem post Pentecosten.

7° *Ad Acta* seu *reponatur*: significat documentum in archivio deponendum esse.

8° *Consulatur SS. mus* : gratia petenda est a R. Pontifice, quia ei reservatur.

9° *Gaudeat impetratis* : non conceditur ultra quod iam concessum est.

10° *Utatur iure suo vel consulat probatos auctores* : non est necessarium ut in negotio S. Sedis auctoritas interveniat.

¹ Diriguntur autem litterae: Ad S. Offic. et S. Poenitent.: « Roma, Palazzo del S. Uffizio »; ad S. Rotam et Signaturam Apost.: « Roma, Palazzo della Dataria »; ad Secret. Status: « Em.mo Card. Segretario di Stato di S. S. Pio XI, Roma, Vaticano »; ad alias Congreg.: « Roma, Palazzo della Cancelleria ».

² Cfr. Cappello, *l. c.*, pag. 44-45.

³ Cfr. *Normae communes*, cap. XI.

⁴ Cfr. Cappello, *l. c.*, I, 45; Vermeersch, *l. c.*, I, 265; Choupin, *l. c.*, 470-472; Maroto, *l. c.*, II, 832; Hilling, *l. c.*, p. 131; Haring, *l. c.*, 248.

11° *Detur responsum vel dentur decreta* : remittitur petens ad responsum iam promulgatum.

12° *In decisis* : confirmatur responsum vel sententia iam alias data; si addatur *in decisis et amplius* non potest amplius quaestio proponi; quod tamen absolute verum non est.

13° *Ad Praefectum cum SS.mo* : res seu quaestio remittitur Cardinali Praefecto ut de ea agat cum R. Pontifice.

14° *Ad Praefectum cum Secretario iuxta mentem* : datur Praefecto ut de re agat cum Secretario.

15° *Facto verbo cum SS.mo* : si dubitatur de competentia S. Congregationis aut de certa incompetencia constet.

16° *Non est interloquendum* : S. Sedes de aliqua re non vult decisionem dare, ex periculis quae ex male interpretata generali responsione timeri possent ¹.

17° *Non spectare* : ad negotium propositum non est competens dicasterium quod aditum est.

18° *Expectetur* : i. e., vel informatio Ordinarii vel aliud documentum.

19° *Nihil* : i. e., nihil agendum, concedendum aut respondendum.

Art. I. — DE SACRIS CONGREGATIONIBUS.

338. — Congregationes sunt Collegia Cardinalium a R. Pontifice instituta seu erecta ad certa negotia ecclesiastica voto decisivo per suffragia maiora dirimenda.

Distingui possunt Congregationes in ordinarias et extraordinarias (*commissiones*) ².

Constituuntur autem SS. Congregationes ex solis Cardinalibus: ipsi enim soli suffragium ferunt deliberativum. Sunt tamen et alii administri et officiales inferiores ³.

Singulis Congregationibus praees Cardinalis nomine Praefectus vel Cardinalis Secretarius, si Praefectus sit R. Pontifex: Praeses cum administris maioribus *congressum* constituit ⁴. *Undecim* in Codice numerantur praeter Commissionem ad canones Codicis interpretandos cum qua duodecim sunt.

339. — I. **Congregatio S. Officii** ⁵. - 1° *Historia.* - Instituta est haec Congregatio a Paulo III Constit. « *Licet* », 12 Iul. 1542. Varias mutationes passa est. Ante Constit. « *Sapienti consilio* » communius appellabatur *Sancta Romana et Universalis Inquisitio*. Ex Constitutione « *Sapienti con-*

¹ Cfr. Ojetti, *Synopsis*, v. *Clandestinitas*, 1135 ubi huiusmodi exemplum affertur.

² Cfr. c. 245.

³ Wernz, *l. c.*, II, 652. Cardinales extra Curiam degentes adscribi possunt S. Congregationibus, non ut membra effectiva, sed ut membra titularia; Haring, *l. c.*, 246.

⁴ C. 246; Maroto, *l. c.*, II, 828.

⁵ C 247.

silio » adnexam habuit universam materiam de Indulgentiis, quae nunc ex Codice ei subtracta et S. Poenitentiariae adiecta est ¹.

2° *Constitutio*. — Praeest Romanus Pontifex; secretario fungitur Cardinalis; administri maiores cum Secretario congressum constituentes sunt Adessor et Commissarius qui ex Ordine Praedicatorum eligitur et cui assistunt tres alii ex eodem Ordine.

Officiales minores sunt *summista*, *Advocatus fiscalis*, *advocatus reorum*, *archivista*, *notarii*. Habet plures *consultores* (Magister Generalis et Magister S. Palatii O. Pr. sunt consultores nati itemque unus ex Ord. Conventualium eligitur). Habentur praeterea *qualificatores* seu *censores*.

3° *Competentia*. - Tutatur haec S. Congregatio doctrinam fidei et morum. Iudicat de delictis sibi reservatis ut, e. g., de sollicitatione in confessione, sive in prima instantia si ad ipsam directe causa deferatur, sive in secunda aut ulteriori instantia. Competens est ad ea omnia quae directe vel indirecte referuntur ad privilegium paulinum, ad impedimenta mixtae religionis et disparitatis cultus. Prohibet libros (ante Codicem id faciebat specialis Congregatio *Indicis*) et ad eos legendos dispensat. Dispensat in ieiunio eucharistico cum sacerdotibus Missam celebrantibus ² etiamsi religiosi sint ³.

340. — II. S. Congregatio Consistorialis ⁴. - 1° *Historia*. - Erecta est a Sisto V Constit. «*Immensa*» sub hoc titulo: «*Congregatio pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus*». Eius competentia aucta est a Pio X Const. «*Sapienti consilio*»: Codex ei subtraxit seminaria et iudicium de competentia aliarum Congregationum.

2° *Constitutio*. - Praeest Romanus Pontifex. *Congressum* constituunt Cardinalis Secretarius, assessor ⁵ et substitutus ⁶.

Ad ipsam de iure pertinent: Cardinales Secretarius S. Off., Secretarius Status, Praefectus Congr. de Seminariis. Consultores nati sunt: Assessor S. Off., Secretarius Congr. pro negotiis extraordinariis, Secretarius Congreg. De Seminariis ⁷.

3° *Competentia*. - Ei subsunt omnia quae divisionum maiorum territorii ecclesiastici, nempe, provinciarum, dioecesium, praela-

¹ Cfr. Ojetti, *De Curia Romana*, pag. 48-49; Cappello, *l. c.*, I, pag. 59-60; Simier, *l. c.*, pag. 12; Wernz, *l. c.*, II, 658; Chelodi, *l. c.*, 162; Sägmüller, *l. c.*, I, 422; Hinschius, *l. c.*, I, 448.

² C. 247.

³ C. 251, § 3.

⁴ C. 248.

⁵ Assessor huius S. Congr. solet esse secretarius Collegii Cardinalium et, sede vacante, secretarius Conclavis qui novo Romano Pontifici pileolum album offert; novus autem Romanus Pontifex ei dat suum pileolum rubrum et per hoc cardinalem creat; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 595.

⁶ *Normae peculiares*, c. VII, art. II, n. 1.

⁷ C. 248, § 1.

turarum *nullius*, Capitulorum erectionem¹, divisionem, suppressionem, provisionem sive perpetuam sive temporariam per Episcopos vel Ordinarios locorum, Auxiliares et Coadiutores necnon Visitatores et Administratores Apostolicos pertinent; item omnia quae ad relationes dioecesium, sacrorum liminum visitationem, Ordinariorum obligationes referuntur.

Subtrahuntur eius competentiae dioeceses et provinciae S. Congregat. de Propaganda Fide subiectae; et illa quae S. Congr. de negotiis extraordinariis subiiciuntur².

Pius X huic Congreg. adnexuit officium seu *sectionem De spirituali emigrantium cura*³.

341. — III. S. Congregatio de disciplina Sacramentorum⁴. - 1° *Historia*. - A Pio X, Constit. « *Sapienti consilio* » instituta est eique assignata est universa disciplina de sacramentis, salva competentia S. C. S. Officii, S. Congreg. Rituum et S. Congreg. Religiosorum.

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis Praefectus; qui cum administris maioribus, qui sunt Praelatus secretarius et tres subsecretarii, *congressum* constituit.

Habentur consultores theologi et canonistae et congruus numerus ministrorum minorum inter quos tres adiutores subsecretariorum.

3° *Competentia*. - Eius iurisdictioni subsunt omnia quae ad *disciplinam* sacramentorum referuntur, exceptis iis quae ad S. Officium, et ad S. Congr. Rituum pertinent: speciatim vero quae ad matrimonii rati et non consummati solutionem, quae ad alia impedimenta, quae ad S. Ordinationem, ad Missae sacrificium et SS. Eucharistiae in sacellis asservationem etc.⁵ referuntur. Circa modum procedendi huius S. Congregationis in concedendis dispensationibus matrimonialibus et indultis oratorii domestici cfr. *Sanctamaria, l. c., I, 321*.

Quae ad ipsam deferuntur et ipsa iudiciali processu tractanda iudicaverit ad tribunal competens remittere debet. Ipsi insuper deferenda sunt dubia de valida ordinatione et de oneribus inde ortis etiamsi agatur de religiosis⁶.

¹ Cfr. Resp. Coetus specialis Cardinalium 13 et 27 Nov. 1922, *A. A. S.* XV, 40.

² C. 248, § 2-3.

³ *Motu proprio* Pii X, 15 Aug. 1912.

Ad hanc S. Congr. pertinet praeterea: beneplacitum apostolicum concedere pro alienatione bonorum mensae episcopalis; nec non erectio vel suppressio *dignitatum* in Capitulis iam constitutis; cfr. decret. *Commissionis specialis* ad normam c. 245 designatae, 9 Dec. 1922, ad 1 et 2; *A. A. S.*, XV, pag. 39.

⁴ C. 249.

⁵ *Normae peculiares*, c. VII, art. III.

⁶ *Commissio specialis*, ad normam c. 245 deputata, 9 Dec. 1922 ad 5, *A. A. S.*, XV, 39.

342. — IV. S. Congregatio Concilii ¹. - 1° *Historia*. - Pius IV, *Motu proprio* « *Alias nos* », 2 Aug. 1564, instituit Congreg. « Super executione et observantia S. Concilii Tridentini ». Pius V eidem potestatem dedit idem Concilium interpretandi; quae omnia Constit. « *Immensa* » Sixtus V confirmavit.

Ante Pium X, silente Rota, omnes fere causas iudiciales ad S. Sedem delatas vidit haec S. Congregatio: Pius X eius iurisdictionem, etiam in parte administrativa limitavit, institutione S. Congr. de disciplina Sacramentorum; ei reliquit universam disciplinam cleri et populi christiani.

2° *Constitutio*. - Praeest Card. Praefectus, qui cum Praelato Secretario et Subsecretario, ministris maioribus, *congressum* constituit ². Habet collegium consultorum et alios minores ministros.

3° *Competentia*. - Ei commissa est universa disciplina cleri saecularis populiue christiani. Ei subsunt quae referuntur ad observantiam praeceptorum Ecclesiae, ad officia parochorum et canonicorum, ad associationes quaslibet laicales immo et ad associationes clericorum ³, exceptis tertiis ordinibus, ad administrationem et alienationem bonorum ecclesiasticorum, ad immunitatem, ad praecedentiam, salva potestate SS. CC. Caeremonial. et Religiosor., ad concilia particularia et synodos dioecesanarum conferentiarumve episcopales, salva competentia S. Congr. de Prop. Fide.

Concedit facultatem ut clerici frequentare possint sive ut alumni, sive ut professores laicas universitates ⁴; dispensat sacerdotes ab irregularitate ex delicto ⁵.

Huic Congr. adnexa est Congreg. *Lauretana* cuius competentiae subest Basilica lauretana.

Item huic Congregationi adnexum est *Studium* seu schola practica ad quam admittuntur iuvenes doctorali laurea iuris canonici decorati. Studium aboleverat Const. « *Sapienti consilio* », illud restituit Benedictus XV in *Audientia*, 28 Oct. 1919 ⁶. Pius XI, *motu proprio* 29 Iunii 1923 huic S. Congr. adnexuit peculiare officium de catechesi ⁷.

¹ C. 250.

² *Normae peculiares*, c. VII, art. IV, n. 1 sq.

³ Cfr. Decret. *Commiss. specialis*, vi c. 245 deputatae, 9 Dec. 1922, ad 4; *A. A. S.*, XV, 39; attamen si agatur de associatione cleri totius regionis etiam S. Congreg. Consist. est audienda.

⁴ *Commissio specialis*, 9 Dec. 1922; *A. A. S.*, XV, 39, ad 3.

⁵ S. Congr. Consist. 28 Nov. 1911; *A. A. S.*, II, 658; ab irregularitate vero ex defectu dispensat etiam sacerdotes S. C. Sacram., *ibid.*

Religiosos vero ab irregularitate ex defectu dispensat S. C. Religiosorum. *Commissio specialis*, vi c. 245, 24 Mart. 1919; *A. A. S.*, XI, 251, ad 4, et etiam relate ad ordines suscipiendos *ibidem* ad 3; Vermeersch, *Periodica*, X, 99.

⁶ Cfr. S. C. Concil. 11 Nov. 1919; *A. A. S.*, XI, 463; 15 Dec. 1919, *A. A. S.* XII, 50, sq.

⁷ Cfr. *A. A. S.*, XV, 327. Circa modum procedendi adhibitum in hac S. Congregatione cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 323.

343. — V. S. Congregatio de Religiosis ¹. - 1° *Historia*. - Sixtus V Constit. « *Romanus Pontifex* », 17 Maii 1586, Congreg. instituit *super consultationibus Regularium*, quam anno sequenti Constit. « *Immensa* » confirmavit. Sub Clemente VIII, a. 1601, haec Congreg. unita est alii Congregationi a Gregorio XIII iam prius institutae *super consultationibus Episcoporum* et nomen obtinuit *Congregationis Episcoporum et Regularium*. Medio saeculo XIX tres exstabant Congregationes quae de negotiis religiosorum agebant: supradicta, et duae aliae, nempe: *S. C. super statu regularium*; *S. C. super disciplina regularium*.

Pius X haec omnia abrogavit eisque substituit *S. Congr. negotiis religiosorum sodalium praepositam* seu *S. Congregationem de religiosis* mutato nomine *regularium* in religiosos pro indole vitae religiosae nostri temporis ².

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis Praefectus, qui una cum Praelato Secretario et Subsecretario *congressum* constituit.

Habet collegium consultorum, et officiales minores inter quos tres adiutores quibus negotia determinata conceduntur ³.

3° *Competentia*. - Ad eius iurisdictionem pertinent omnia quae ad religiones omnes ritus latini, ad instituta religiosa sine votis, ad tertios ordines, ad relationes religiosorum cum non religiosis, referuntur.

Dispensat religiosos etiam a iure communi praesertim ab irregularitatibus tam ad suscipiendos quam ad exercendos ordines ⁴.

A ieiunio eucharistico religiosos dispensat *S. Congr. Concilii*, pro sacerdotibus ad Missam celebrandam *S. C. S. Officii* ⁵.

Item *S. C. Concilii* reservatur concessio compositionis pro occupatione bonorum religiosorum.

Religiosi qua missionarii *S. Congr. de Propag. Fide* subii-ciuntur. Universitates etsi religiosis concreditae subsunt *S. Congr. de Seminariis*.

S. Congr. De Religiosis remittere potest ad aliud dicasterium causam religiosum inter et non religiosum.

S. Congr. De Religiosis adnexa est specialis commissio pro approbandis novis religionibus ⁶.

344. — VI. Congregatio de Propaganda Fide ⁷. - 1° *Historia*. - Eam praeformarunt Gregorius XIII et Clemens VIII, erexit vero Gregorius XV Constitut. « *Inscrutabili* », 22 Iunii 1622. Pius X ei subtraxit plures re-

¹ C. 251.

² Cfr. Bouix, *l. c.*, pag. 192, sq.; Ojetti, *l. c.*, pag. 96-99.

³ *Normae peculiares*, c. VII, art. V.

⁴ *Commissio specialis*, vi c. 245 deputata, 2 Iunii, 1919, *A. A. S.*, XI, 251.

⁵ Vermeersch, *Periodica*, X, 99.

⁶ Decret. 24 Mart. 1914; *A. A. S.*, VI, 189; et Decret. 6 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, 312.

⁷ C. 252.

giones eidem antea subiectas ¹; Benedictus XV omnia negotia rituum orientalium ².

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis qui cum Secretario Praelato et Subsecretario congressum constituit. Habet collegium consultorum et alios plures ministros inferiores ³.

3° *Competentia*. - Eius provinciae sunt ea omnia quae ad loca Missionum, ad missionarios qua tales, ad missionariorum collegia pertinent. Subsunt ei omnia territoria missionum et insuper illae regiones ubi viget hierarchia sed aliquid inchoativum adhuc praesefert. Confirmat concilia missionum. Remittit ad S. C. Rituum quae ritus, ad S. C. de Religiosis quae religiosos qua tales, ad S. C. Sacram. quae Sacramenta, ad S. C. S. Officii quae doctrinam fidei et morum spectant ⁴.

345. — VII. Congregatio Sacrorum Rituum ⁵. - 1° *Historia*. - Sixtus V Constit. «*Immensa*» hanc Congreg. instituit; ei Pius X materiam indulgentiarum adiunxerat, quam iterum Constit. «*Sapienti consilio*» subtraxit; eiusque competentiam circa praecedentias et alia limitavit.

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis Praefectus qui cum Praelato Secretario et Substituto congressum ordinarium constituit, pro congregatione ordinaria ⁶.

Habet insuper alios plures officiales Praelatos, inter quos Promotor et Subpromotor fidei, Assessor, Protonotarius Apostolicus, tres seniores Auditores Rotae, Sacrista Summi Pontificis, Magister Sacri Palatii. Habet praeterea collegium duplex ⁷ Consultorum, quorum pars votum dant in quaestionibus ad ritus spectantibus; alia vero pars in causis canonizationis. Habet item plures officiales minores inter quos Hymnographus ⁸. Coetus speciales, *liturgicum, historico-liturgicum et pro cantu sacro* abrogavit Pius X ⁹.

3° *Competentia*. - Huius Congregationis provinciae subsunt omnia quae ad liturgiam latinam stricte sumptam quoquo modo referuntur, exclusis quaestionibus de praecedentia et salva potestate S. Congreg. Sacrament.

Agit etiam ea omnia quae ad beatificationem et canonizationem Servorum Dei referuntur.

¹ Cfr. Constit. «*Sapienti consilio*», I, 6.

² *Motu proprio*, 1 Maii 1917.

³ Cfr. Ojetti, *l. c.*, pag. 109-110.

⁴ De modo procedendi huius S. Congreg. cfr. Santamaria, *l. c.*, I, 327. Circa ea quae ad S. C. Rituum remittere debet cfr. S. C. Consist. 12 Nov. 1908.

⁵ C. 253.

⁶ Habet hoc dicasterium congregationem duplicem, ordinariam et extraordinariam, extraordinariae reservantur causae de beatificatione et Canonizatione quae specialem habent procedendi modum. De hoc hic agere non vacat. Cfr. Ojetti, *l. c.*, 137-138; Cappello, *l. c.*, 316-323 praesertim vero cc. 1999-2141.

⁷ Cfr. *Motu proprio*, Pii X, 16 Ianuarii 1914; *A. A. S.*, VI, 25.

⁸ Cfr. Ojetti, *l. c.*, 136; Cappello, *l. c.*, 315; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 496.

⁹ Cfr. *A. A. S.*, VI, 25 sq.

346. — VIII. Congregatio Caeremonialis¹. - 1° *Historia*. - A Gregorio XIII erecta, a Sixto V Constit. « *Immensa* » confirmata est, restricta eius competentia per erectionem novae Congreg. Rituum².

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis Decanus S. Collegii, qui cum Secretario et Subsecretario congressum constituit. Consultores habet magistros caeremoniarum pontificiarum.

3° *Competentia*. - Moderatur caeremoniis in Aula et sacello pontificio, itemque functionibus Cardinalium extra sacellum pontificium, et praecedentiae inter Cardinales et legatos guberniorum apud S. Sedem.

347. — IX. Congregatio pro negotiis extraordinariis³. - 1° *Historia*. - Pius VI, a. 1793, creavit « *Congregationem super negotiis ecclesiasticis regni Galliarum* », quam Pius VII, a. 1805, appellavit « *congregationem e negotiis ecclesiasticis extraordinariis* » et, a. 1814, « *Congregationem extraordinariam praepositam negotiis ecclesiasticis orbis catholici* », quae tandem, a. 1827, facta est « *Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis* »⁴.

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis a Secretis Status, cui iuxta cano-nem 255, a Summo Pontifice negotia mandantur, examini eiusdem Congregationis subiicienda. Inter eius membra de iure cooptantur Cardinalis Secretarius S. Officii, Cardinalis Secretarius S. C. Consistorialis, Card. S. Rom. E. Cancellarius atque Card. Datarius⁵. Consultores a Pio X aboliti, iterum paulatim introducti sunt⁶.

3° *Competentia*. - Provinciae huius Congregationis subsunt negotia quae S. Sedes cum guberniis civilibus agenda habet sive ex iure particulari concordatorum ut, e. g., divisiones territoriales territorii ecclesiastici et provisiones canonicae earumdem sive ex speciali R. Pontificis commissione.

Ad eam spectat Episcopus promovere etiam in casibus in quibus gubernia interrogantur circa difficultates, si quae sint, ordinis politici contra personas ad id officii praeelectas⁷.

348. — X. Congregatio de Seminariis et Universitatibus⁸. - 1° *Historia*. - Sixtus V Constit. « *Immensa* » instituit Congregationem « *pro Universitate Studii romani* » quam eversam decursu temporum, a. 1824, Leo XII restituit restricto ambitu. Post a. 1870 ad antiquam iurisdictionem rediit; Pius X

¹ C. 254.

² Ojetti, *l. c.*, pag. 144.

³ C. 255; cfr. notificationem in *A. A. S.*, XVIII, pag. 89.

⁴ Cfr. Ojetti, *l. c.*, pag. 146-147; Toso, *l. c.*, III, 66.

⁵ Haec statuuntur in Litteris Pii XI, ad Emimum Card. a Secretis Status, die 5 Iulii 1925; cfr. Notificationem in *A. A. S.* XVIII, 1926, pag. 89.

⁶ Cfr. Ojetti, *l. c.*, 147; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 498; Chelodi, *l. c.*, 170; Vermeersch, *l. c.*, I, 275; Prümmer, *l. c.*, 103, 9; *Annuario pontificio*, 1927, pag. 484.

⁷ Cfr. notificationem in *A. A. S.*, XVIII, 89.

⁸ C. 256.

eam retinuit sub nomine *Congregationis Studiorum*. Benedictus XV¹ eam novo nomine decoravit eique subiecit Seminaria.

2° *Constitutio*. - Praeest Cardinalis Praefectus qui cum Secretario et Substituto *congressum* constituit.

Habet Consultores et ministros minores. Card. Secretarius S. C. Consist. est eius membrum natum; Assessor eiusdem Congr. Consultor natus.

3° *Competentia*. - Ei subest universa materia Universitatum catholicarum et graduum academicorum vel facultatum academicarum etiam extra Universitates, etsi de religiosis agitur.

Item universa materia de Seminariis, salva competentia Congr. de Prop. Fide².

349. — XI. *Congregatio pro Ecclesia Orientali*³. - 1° *Historia*. - Usque ad Benedictum XV haec Congr. unum constituit cum Congr. de Prop. Fide cui a tempore Pii IX adiecta fuerat. Benedictus vero XV⁴ eam a priori Congr. separavit et independentem reddidit.

2° *Constitutio*. - Praeest R. Pontifex; Secretario fungitur Cardinalis cui assistit Assessor Praelatus.

Habet consultores et ministros minores.

3° *Competentia*. - Omnia ei reservantur quae, via disciplinari agenda, ad ecclesias rituum orientalium referuntur, licet agatur de rebus quae ratione personarum etiam latinos tangunt, salva solummodo competentia S. Officii⁵.

Quae vero via iudiciali agenda sunt, ad tribunal a seipsa designatum, remittet.

Art. II. — DE TRIBUNALIBUS CURIAE ROMANAE.

350. — Facta separatione iudicialis iurisdictionis a non iudiciali, iudicialis potestas Tribunalibus Curiae reservata est, exceptis materiis S. Officii et causis beatificationis et canonizationis Servorum Dei quae S. Congr. Rituum reservantur⁶.

Attamen etiam S. Poenitentiaria, licet Tribunal Curiae Romanae sit, praeter potestatem iudicalem fori interni plura potest quae ad iudicalem iurisdictionem nonnisi indirecte referuntur ut statim ex dicendis patebit.

Tribunalia Curiae Romanae tria sunt: *S. Poenitentiaria* pro foro interno; *S. Rota* et *Signatura Apostolica* pro foro externo.

¹ *Motu proprio*, 4 Nov. 1915; *A. A. S.*, VII 493.

² Adnexos habet coetus studiis provehendis historiae et S. Scripturae; Prümmer, *l. c.*, 104, 10.

³ *C.* 257.

⁴ *Motu proprio* « *Dei providentis* », 1 Maii 1917; *A. A. S.*, IX, 529.

⁵ Toso, *l. c.*, III, 70 hanc Congregationem eximi docet ab observantia *motus proprii Cum iuris* 15 Sept. 1917.

⁶ *C.* 259.

351. — I. **Sacra Poenitentiaria** ¹. - 1° *Historia*. - Aliqui originem S. Poenitentiariae ducunt a S. Cornelio Papa qui, a. 254, pro lapsis poenitentiarios constituit.

Medio aevo certo Romani Pontifices usi sunt opera poenitentiariorum a se constitutorum ad absolvendos fideles Romam peregrinantes. Saeculo XIII inter poenitentiarios eminet S. Raymundus de Peñaforte qui pro aliis etiam poenitentiariis scripsit «*Summam de poenitentia et matrimonio*». Illo saeculo poenitentiariis praefectus est Cardinalis qui ut adiutor Romani Pontificis in rebus fori interni habitus est. Saeculo XIV Poenitentiarius maior nominatur ² cui adiciebantur poenitentiarii minores. Circa illud tempus proprie dictum Tribunal S. Poenitentiariae originem habuit.

Paulatim S. Poenitentiaria etiam fori externi sibi iurisdictionem attribuit quae ei a Sixto IV confirmata est ³. Pius IV et Pius V iterum S. Poenitentiariae iurisdictionem ad forum internum restrinxerunt; restrictio tamen illa emollita iterum est ab eodem Pio V, Urbano VIII, Innocentio XII, Benedicto XIV, Pius X Constit. «*Sapienti consilio*» iterum ad forum internum iurisdictionem restrinxit quo iure et nunc utimur ⁴.

2° *Constitutio*. - a) *Ipsam Poenitentiariae Tribunal*. - Praeest Card. Poenitentiarius qui cum Regente et aliis quinque Praelatis ⁵ *Signaturam* constituit. Ad *Signaturam* pertinet, sed sine suffragio, etiam Secretarius seu procurator.

Habentur praeterea officiales minores: substitutus, tres scriptores, archivista, duo registratores ⁶.

b) *Poenitentiarii minores*. - Habentur praeterea in Urbe poenitentiarii minores a S. Poenitentiaria dependentes in basilicis, Vaticana, Lateranensi et S. Mariae Maioris, inde a saeculo XIV collegia tria constituentes. Ex iure vigente:

α) *Collegium poenitentiariorum S. Mariae maioris* constat sex religiosi ex Ord. Praedic. a S. Pio V primum designatis, qui pro lingua italica confessiones fidelium excipiunt. Tempore iubilaei eis adiunguntur octo alii religiosi ex eodem ordine, ut poenitentiarii extraordinarii.

β) *Collegium poenitentiariorum Basilicae Lateranensis* constituitur sex religiosi Ord. Minor., quorum tres lingua italica, alii tres lingua gallica, hispanica et germanica confessiones excipiunt.

γ) *Collegium poenitentiariorum Basilicae Vaticanae*, quod maximum hodie obtinuit momentum, inde a tempore Clementis XIV (ante enim poenitentiarii huius basilicae e Societate Iesu eligebantur) tredecim religiosi

¹ C. 258.

² Cfr. c. 2, 1, 3 in Clement.

³ Constit. «*Quoniam nonnulli*», 9 Maii 1484.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, l. c., II, 502; Chelodi, l. c., 173; Santamaria, l. c., I, 332; Prümmer, l. c., 104, 1, in nota; Ojetti, l. c., 161-163; Cappello, l. c., 355; Simier, *La Curie Romaine*, pag. 88-106 apud quos plenior invenies de hac re bibliographiam.

⁵ Theologus semper e Soc. Iesu, Datarius, Corrector, Sigillator, Canonista.

⁶ Cfr. Battandier, *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 815.

ex Ord. Conventualium constituitur, quorum duo pro lingua italica, duo pro lingua hispanica, duo pro gallica, alii vero septem pro germanica, anglica, belgica, hungarica, polonica, graeca, illyrica. Adiuvatur hoc collegium a quattuordecim religiosis diversorum ordinum. Tales religiosi *poenitentiarii adiuncti* vocantur: sunt autem sex ex Ord. Minorum, quattuor ex Ordin. Carmelit., duo ex Ord. Servor. B. M. V., unus ex Ord. S. Aug., unus capuccinus.

Poenitentiarii minores a Card. Poenitentiario pendent et pluribus gaudent privilegiis et facultatibus pro poenitentibus.

3° *Competentia*. - Huic Tribunali forum internum reservatur eoque limitatur. Largitur gratias, absolutiones, dispensationes, commutationes, sanationes, condonationes, dirimitque *practicos* casus conscientiae: etenim quaestiones morales theoriae S. Officio reservantur ¹. Id potest S. Poenitentiaria pro foro interno quod alia dicasteria pro foro externo.

Si in rescripto S. Poenitentiariae habeatur clausula: *dummodo res sit occulta*, essentialis illa clausula habenda est. Attamen «secundum eius stylum *occultum* est quod, in loco ubi quis commoratur, adeo pauci et prudentes sciunt, ut reputari possit quasi nemo sciret, nec periculum praevидetur ne notum evadat, sive quia homines illud pluribus patefaciant, sive quia notitia ex alio loco illud facile perveniat. Et sufficit ut res sit occulta vel *materialiter* vel *formaliter* tantum saltem ex errore *facti*. Immo quod olim publicum, sed a longo tempore oblitteratum, pro occulto haberi potest. Si autem requiratur ut res sit *omnino occulta*, talis non habetur si duo, qui testes esse possint, sciverint » ².

S. Poenitentiariae a Codice adiecta est sectio cuius est iudicare de omnibus quae spectant *indulgentias*, salvo iure S. Officii iudicandi de doctrina dogmatica indulgentiarum et novarum orationum indulgentiis ditandarum ³.

352. — 4° *Praxis ad S. Poenitentiariam recurrenti*. - Cuilibet confessario necessitas quandoque occurrit recurrenti ad S. Poenitentiariam sive pro se, sive pro suis poenitentibus. Ad faciliorem hunc recursum reddendum hic quaedam pro praxi adnotamus ex claro Ferreres, *La Curia Romana* ², Madrid, 1911, n. 862 sq.

a) Quilibet christianus ad S. Poenitentiariam, quavis lingua recurrere potest. Preces diriguntur *Poenitentiario maiori* (Eminentissimo Penitenziere maggiore, Roma, Palazzo del S. Offizio). In fine litterarum ponitur directio scribentis vero vel fictitio nomine, clare tamen indicata directione ne litterae deperdantur.

¹ C. 247, § 1.

² Chelodi, *l. c.*, 173; cfr. etiam Ojetti, *l. c.*, pag. 170-171; Cappello, *l. c.*, I, pag. 357; Ferreres, *La Curia Romana* ², Madrid, 1911, n. 886; Toso, *l. c.*, III, 72.

³ C. 258, § 2.

b) In precibus nomina oratorum vera non exprimuntur sed fictitia, e. g., Titius, Caia etc.; bene vero proprio nomine exprimi clare debet directio, scilicet, natio, urbs, provincia et domicilium illius cui litterae responsionis dirigendae sunt, ne inutilis recursus evadat.

c) Si responsum pervenire tardet, aliae litterae precatoriae mittantur. Responsi autem litterae duplici involucrio (*busta, enveloppe*) clausae recipientur: in involucrio externo habetur directio ab ipso scribente indicata, illudque ab ipso recipiente aperiendum est; in altero vero involucrio alia directio, generatim autem: « *Discreto viro confessario ex approbatis* ». Hoc alterum involucrium intactum tradendum est poenitenti pro quo rescriptum petitum est, isque illud confessario a se electum aperiendum tradet.

Confessarius, rescripto aperto et lecto, poenitenti conditiones ibi appositae proponat, et illud exsequatur.

d) In executione attendat oportet ad clausulas rescripti. Praecipuae et communiores clausulae sunt:

α) « *Si ita est* »; haec clausula importat pro confessario onus examinandi an preces veritate nitantur, ad quod faciendum, nisi aliud certo constet, assertioni poenitentis stare potest.

β) « *Audita prius sacramentali confessione* » importat onus confessionis ex parte poenitentis, sufficit autem ad valorem executionis confessio sacramentalis etsi sacrilega, et licet absolutio differatur ¹.

γ) « *Imposita gravi poenitentia* ». Nec nimis laxae, nec nimis severe haec clausula interpretanda est; ratio aetatis, sexus, infirmitatis etc. habenda etiam est. *Poenitentia salutaris* certe erit quinque *Pater, Ave* per quindecim dies recitare; *gravis et salutaris* erit certo tres *Pater, Ave* et *Actus fidei spei et charitatis* per quattuor hebdomadas; *gravis et diuturna* si idem per duos menses praecipiat ². Non obstat certo valori executionis si poenitens poenitentiam acceptet sed animo non adimplendi.

δ) « *Sublata occasione peccandi* »; importat saltem propositum illam occasionem declinandi. Si occasio sit necessaria sufficit ut remota reddatur.

ε) « *Dummodo res non sit deducta ad forum contentiosum* ». Deducta censetur ad forum contentiosum, si, facta denuntiatione aut ex quavis causa de ea cognoscere inceperit iudex.

ζ) « *Dummodo res sit occulta* »; praeter ea quae supra de hac clausula diximus hic addimus: Occultum est delictum quod fuit quidem ad iudicium deductum sed per absolutionem iniustam absolutum; item delictum quod quidem ut *factum* agnoscitur, sed ut delictum ignoratur (*occultum formaliter* et *manifestum materialiter*) quia, e. g., putatur ex accidenti non ex malitia evenisse ³.

e) Verificatis clausulis proceditur ad fulminationem gratiae vel absolutionis etc.; formula adhibenda habetur in *Rituali Romano*, tit. III, cap. 5. Si fulminatio duabus personis facienda est, quod quandoque saltem ad liceitatem requiritur, e. g., quando agitur de impedimento criminis;

¹ Ojetti, l. c., pag. 170.

² Ferreres, l. c., 882-883.

³ Ferreres, l. c., 886-889; Oietti, l. c., 171; D'Annibale, l. c., I, 242, nota 54; cfr. supra n. 351, 3.

tunc confessarius prior « post dispensationem uni ad formam litterarum concessam, debet litteras S. Poenitentiariae clausas poenitenti tradere, ut per illum alteri parti tradantur, quae similiter easdem litteras secum exsequi faciat per ipsum aut alium confessarium, cuius erit in huiusmodi casu, confecto negotio litteras lacerare. Et quamvis impedimentum eiusmodi esse soleat ut sublatum in uno maneat eo ipso sublatum in altero, nihilo minus praxis S. Poenitentiariae est ut erga utramque personam litterae executioni mandentur, sin minus ad auferendum impedimentum, quod per priorem cum una dispensatione iam ablatum praesupponitur, saltem ad congruas poenitentias salutare utrique imponendas, quas non convenit ab uno tantum exigi, ubi communis est culpa ¹.

f) Exsecutione facta, statim rescriptum comburendum est, saltem intra tres dies, sub poena excommunicationis, si id in ipso statuatur. Potest autem copia illius sibi a confessario retineri ad sui instructionem.

Haec obligatio rescriptum comburendi non obligat, si rescriptum executioni quavis de causa non mandetur, et potest tunc retineri per annos. Si poenitens non revertatur et confessarius rescriptum combusserit, et post combustionem revertatur poenitens, confessarius potest adhuc illud exsequi, quia agitur de gratia facta ². Hoc valet etiam in casu quo poenitens executionem noluerit et postea mutata voluntate iterum executionem petat.

Si in rescripto variae conditiones arbitrio confessarii remittantur et confessarius nimis rigidus sit; poenitens potest exigere ut sibi rescriptum reddatur ut illud alii confessario afferat ad mitiorem executionem obtinendam ³.

353. — II. S. Romana Rota ⁴.

Sacra Romana Rota est ordinarium tribunal collegiale a S. Sede constitutum pro appellationibus recipiendis ad ipsam delatis, constans certo Auditorum numero cui praesidet Decanus, primus inter pares ⁵.

1° *Historia*. - Auditores Rotae primum, certo modo ⁶, saeculo duodecimo occurrunt. Attamen talibus auditoribus illis temporibus causae cognitio, non sententiae prolatio demandabatur. Paulatim auditoribus sin-

¹ S. Poenit. 15 Nov. 1748.

² S. Poenit. 29 Febr. 1904.

³ Cfr. Ferreres, *l. c.*, 869-874.

⁴ Nomen *Rotae* primum a Martino V, a. 1424, adhibitum invenimus, et illud alii derivare faciunt a figura quae erat in pavimento aulae ubi Auditorum collegium ius dicere solebat: alii ex eo quod Auditores ius dicentes rotam efformarent seu circulum: communius e pluteo ligneo mobili ad modum rotae, ubi collocabantur antiquitus Codices seu libri ut facilius in eis legeretur et melius conservarentur; huiusmodi instrumentum adhibetur adhuc in choris antiquorum religiosorum. (Cfr. Ojetti, *l. c.*, 178-179).

⁵ C. 1598, § 1. Praeter Rotam Romanam etiam de iure vigente existit Rota hispanica a Nuntio Matritensi dependens sex Auditoribus constans quae iisdem ac Rotae Romanae Auditores privilegiis gaudet; cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 636.

⁶ Cerchiari, *Cappellani Papae et Apostolicae Sedis Auditores causarum Sacri Palatii Apostolici*, I, pag. 1-14, exordia huius tribunalis collocat ad tempora Lucii III, a. 1181-1185.

gulis primo, deinde etiam collegialiter causarum definitio demandari coepit, quod, saeculo XIV exeunte, factum est. Primas leges collegio rotali dedit Ioannes XXII, a. 1331. Decursu temporum plurimae RR. Pontificum constitutiones occurrunt privilegia et obligationes Auditorum determinantes ¹.

Hoc tribunal fere ex integro cessavit, a. 1870, a Leone XIII illi quidam processus in causis beatificationis et canonizationis commissi sunt. Pius X Const. « *Sapienti consilio* » antiquam Rotam restauravit.

2° *Constitutio et competentia*. - Melius de his loquemur in libro IV ².

354. — III. Signatura Apostolica. - Signatura Apostolica est supremum tribunal ecclesiasticum nonnullis constans Cardinalibus quorum unus Praefecti munere fungitur ³.

Signatura Apostolica qua supremum tribunal ecclesiasticum a Pio X instituta est. *Signaturae* enim *iustitiae* et *gratiae* quae iam antiquitus exsistebant, illa inde a saeculo XVI circiter, haec a saeculo XIII, non erant tribunal supremum quale nunc est Signatura apostolica. Signatura tamen iustitiae quae ut diximus saeculo circiter XVI nata est in multis aequipari potest hodiernae Signaturae Apostolicae ⁴.

De eius constitutione et competentia alibi agendum erit ⁵.

Art. III. — DE OFFICIIS CURIAE ROMANAE.

355. - Officia Curiae Romanae sunt dicasteria ad iurisdictionem praesertim ministerialem seu executivam exercendam a RR. Pontificibus instituta. Eis committitur praeterea quandoque gratiosa aliqualis iurisdictio ⁶.

I. Cancellaria Apostolica. - 1° *Historia*. - Origo Cancellariae Apostolicae in primordiis Ecclesiae quaerenda est, et adumbrata videtur in officio notariorum qui iam primis saeculis ad acta martyrum conscribenda deputati sunt. Post persecutiones RR. Pontifices usi sunt opera *notariorum*, *scriniariorum*, *chartulariorum*, *bibliothecariorum* ad sua responsa conscribenda ⁷.

Saeculo XI primum nomen *Cancellarii* occurrit et ex illo tempore etiam Cardinalibus committi coepit ⁸. Saeculo XIII Cancellarius

¹ Cfr. Ojetti, l. c., 175-178.

² Cfr. Simier, l. c., 106-118; Oietti, l. c., 175-187; Cappello, 369-451.

³ C. 1602.

⁴ Cfr. Ojetti, l. c., pag. 187-196; Cappello, l. c., 452-460; Simier, l. c., 119-123, apud quos ampliore invenies litteraturam.

⁵ Cfr. Toso, l. c., III, 76.

⁶ Vermeersch, l. c., I, 280.

⁷ Cfr. Thomassin-André, *Ancienne et nouvelle discipline de l'Eglise*, part. I, cap. 104 et sqs.

⁸ Wernz-Vidal, l. c., II, 504 contra Prümmer qui affirmat iam saeculo IX hoc nomen occurrere, et officium committi consuevisse Cardinalibus iam inde a saeculo XIII. Prümmer, l. c., 105, 1.

vocari coepit *Vice-Cancellarius* quod nomen semper retinuit usque ad Pium X¹.

2° *Constitutio*. - Constat hoc officium Cardinali Cancellario, qui munere Secretarii in Consistoriis fungitur; Regente eiusque Substituto; Proto-notariis Apostolicis de numero participantibus, notario secretario archivista, Protocollista, quattuor scriptoribus².

3° *Competentia*. - Munus Cancellariae Apostolicae est, de mandato S. C. Consistorialis aut Romani Pontificis, servatis mandati terminis, litteras apostolicas aut bullas expedire pro erectione et provisione officiorum maiorum et pro aliis negotiis maioribus Ecclesiasticis³. Cancellarii officium vacat vacatione Sedis Apostolicae⁴.

356. — II. Dataria Apostolica. - 1° *Historia*. - Saeculo XIII-XIV circiter a Cancellaria apostolica divisum est novum officium cuius munus erat praeparatio litterarum gratias continentium, praesertim vero earundem *datatio* unde et nomen *Datariae Apostolicae*. Saeculis sequentibus et ipsa *Dataria* ius obtinuit plures gratias concedendi et dispensationes: quod ius a Pio X ei ablatum est⁵.

2° *Constitutio*. - Constituitur Dataria Ap. Cardinali Datario⁶, Praefecto, Substitutis, custode et distributore pecuniae, scriptoribus bullarum, Consultoribus⁷.

3° *Competentia*. - a) Cognoscit de idoneitate promovendorum ad officia non consistorialia seu inferiora Sanctae Sedi reservata et dispensat in qualitatibus forte ad hoc requisitis.

b) Conficit et expedit litteras et bullas de eorundem officiorum provisione.

¹ Anno 1298, Bonifacius VIII ad munus Cancellarii designavit Richardum Petroni qui antea Vice-Cancellarius erat; is etiam post suam ad Cancellariam nominationem se subsignare perrexit nomine *Vice-Cancellarii*; quem morem et eius successores servarunt; inde origo nominis *Vice-Cancellarii* loco *Cancellarii*, Simier, l. c., 124. Aliam explicationem huius terminologiae cfr. apud Thomassin-André, l. c., vol. II, pag. 380 in nota et apud Haring, l. c., 255.

Nomen *Cancellarii* alii a *cancellare* trahunt eo quod cancellarius scripta male digesta cancellare debeat: at verius a *cancellis* qui apud Romanos habebantur et populum ab ipso tribunali separabant: qui iuxta cancellos stabat ad impediendum ingressum populi *cancellarius* vocabatur: cfr. Simier, l. c., 124 in nota.

² Cappello, l. c., 465; Ojetti, l. c., pag. 200; *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 826.

³ C. 260.

⁴ Vermeersch, l. c., I, 286, 4.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, l. c., II, 505; Simier, l. c., 135-145; Ojetti, l. c., 210-211; Chelodi, l. c., 175; Toso, l. c., III, 79.

⁶ Ante Pium X Card. Prodaturus appellabatur, quia hoc officium cardinalitium non censebatur, ad modum Nuntiorum qui, si Cardinales creati fuissent et in suo nuntii munere permansissent Pro-nuntii appellabantur.

⁷ C. 261; *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 826.

c) Curat onera et pensiones quae R. Pontifex iisdem officiis imposuerit ¹.

Officium Datarii vacat vacatione Sedis Apostolicae ².

357. — III. Camera Apostolica ³. - 1° *Historia*. - Saeculo XI-XII, nominatur primum officium Camerarii S. Romanae Ecclesiae (*Camerlengo di S. R. Chiesa*). Saeculo VII, Gregorius M. ⁴ ad gestionem patrimonii S. Petri instituit collegium septem *defensorum* quod saeculis sequentibus, ad imitationem *Camerae imperialis* in *Camera apostolicam* transformatum est. Praeter bonorum temporalium administrationem *Cardinali Camerario* qui Camerae ap. praeerat etiam civilis et criminalis iurisdictio tributa est. Pius X Cardinalis Camerarii potestatem ad angustiores limites reduxit ⁵.

2° *Constitutio*. - Constat Camera apost. Cardinali Camerario praeside, Vice-Camerario, Auditore Generali Camerae ap., Thesaurario generali Camerae, quibus accedunt Praelati clerici Camerae, quorum primus decanus, Notarius Camerae, seu Secretarius Cancellarius eiusque Adiutor, secretarius et custos ⁶.

3° *Competentia*. - Camera Apostolica curat et administrat bona et iura temporalia S. Sedis, tempore praesertim Sedis Apostolicae vacantis ⁷.

358. — IV. Secretaria Status ⁸. - 1° *Historia*. - Origo Secretariae Status ab institutione *Cardinalium Nepotum* saeculo XVI et proprie a Pio IV (1559-1565) qui ad hoc munus vocavit nepotem S. Carolum Borromaeum, repetenda est. Huius officii (Cardinalis Nepotis) institutione auctoritas Cardinalis Camerarii valde imminuta est, nec, decursu temporum, defuerunt inter utrumque officium competitiones. Cardinalis Nepos (et postea Cardinalis Status Secretarius) primus R. Pontificis minister habitus est et tam in rebus temporalibus quam ecclesiasticis, tam internis quam cum exteris guberniis magnam influentiam exercuit, unde ei nomen *Cardinalis heri* (*Cardinale Padrone*). Anno 1692, Innocentius XII, optimo consilio, nepotismum eradicare volens, Cardinali Nepoti substituit Cardinalem *Secretarium Status*; officium vero fere idem mansit. Etiam nostris diebus

¹ C. 261.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 286, 4.

³ C. 262.

⁴ 590-604.

⁵ Cfr. Simier, *l. c.*, 145-148; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 506; Ojetti, *l. c.*, pag. 219-220; Cappello, *l. c.*, I, 469.

⁶ Cfr. *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 825.

Vice-Camerarius, Auditor Generalis Camerae et Thesaurarius generalis vocantur Praelati *di fiocchetto* ex *flocculis* (*flocchetti*) sericis violaceis quibus, ante a. 1870, suos equos ornabant. Simier, *l. c.*, pag. 148, nota 2.

⁷ C. 262; cfr. Const. « *Vacante Sede* », n. 12-14; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 506. Tempore Sedis plenae administratio bonorum Sanctae Sedis speciali commissioni Cardinalium incumbit, cui praest Cardinalis unus; cfr. *Annuario Pontificio*, 1924; Tosio, *l. c.*, III, 80.

⁸ C. 263.

officium hoc omnibus aliis dicasteriis Curiae Romanae praevalere videtur ob delicatissima munera ipsi commissa ¹.

² *Constitutio*. - Secretaria Status triplici sectione constat, unaquaeque sectio, a Secretario Status pendet.

a) *Primae sectioni* praeest Praefectus Cong. pro negotiis extraordinariis. Habentur praeterea Subsecretarius et quattuor *Minutantes*.

b) *Alteri sectioni* praeest Substitutus pro negotiis ordinariis qui etiam numere fungitur *Secretarii Cifrae* (Secretario di cifra) ².

Primae et alteri sectioni adiunguntur archivista et aliqui subarchivistae, aliqui scriptores et *scriptor adiunctus*.

c) *Tertiae sectioni* praeest Cancellarius Brevium Apostolicorum; adsunt *minutantes* et alii officiales, archivista et subarchivista ³. Munus Cancellarii Brevium cessat vacatione Sedis Apostolicae ⁴.

³ *Competentia*. - a) Prima sectio versatur in negotiis ad S. Congregationem pro negotiis eccles. extraordinariis spectantibus ⁵.

b) Altera sectio versatur in negotiis ordinariis, praesertim in collatione insigniorum ecclesiasticorum et civilium ut titulorum nobilitatis et ordinum equestrium (Reservatur tamen Antistiti Praeposito domus Pontificiae = Maggiordomo di S. Santità) collatio titulorum *camerarii* et *cappellani* ⁶.

c) Tertia sectio vacat expeditioni Brevium sibi ab aliis dicasteriis commissorum ⁷. Secretarii Status munus vacat vacatione Sedis Apostolicae eiusque vices agit Assessor S. Congr. Consistorialis, qui secretario S. Collegii fungitur ⁸.

359. — V. Secretaria Brevium ad Principes (etiam ecclesiasticos idest Episcopos) **et Secretaria Epistolarum latinarum** ut officia minoris momenti a Secretario Status dependentia considerata sunt. Earum competentia ex earum appellatione manifesta est ⁹.

¹ Cfr. Simier, *l. c.*, 149-163; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 507; Ojetti, *l. c.*, pag. 222; Augustine, *l. c.*, II, 272-273; Toso, *l. c.*, III, 81-82.

² Santamaria, *l. c.*, I, 338. Inde a saeculo xv et proprie a tempore Innocentii VIII (1484-1492) introductus est mos cifrandi documenta diplomatica; cfr. Simier, *l. c.*, pag. 152 in nota; Ojetti, *l. c.*, pag. 222 in nota.

³ C. 263; *Annuaire Pontifical*, 1916, pag. 826-827.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 286, 4.

⁵ C. 263, § 1.

⁶ Cf. Simier, *l. c.*, pag. 154 et seq.; Santamaria, *l. c.*, I, 338.

⁷ C. 263, n. 3; cfr. Prümmer, *l. c.*, 105, 4; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 507; Chelodi, *l. c.*,

n. 177.

⁸ Vermeersch, *l. c.*, I, 286, 4.

⁹ C. 264; qui plura desiderat adeat Simier, *l. c.*, 163-166.

CAPUT V.

De Legatis Romani Pontificis.

360. — Supremae potestatis R. Pontificis, post Dicasteria Curiae Romanae, quibus partialiter in universum mundum iurisdictio commissa est, participes sunt Legati R. Pontificis quibus sive ex officio, sive ex speciali commissione commissa est superior potestas sive in particularia negotia, sive in particulares regiones.

I. Notio et divisio. - 1° *Notio.* - Legatus R. Pontificis est persona quae eiusdem R. Pontificis iurisditionis particeps fit in determinata negotia vel in determinatas regiones extra Curiam Romanam sive ex officio, sive ex speciali Commissione.

2° *Divisio.* - Distinguuntur: a) *Legati nati* - qui sunt Episcopi residentiales, qui ratione Sedis episcopalis quam occupant, quaeque saeculis transactis ius legationis exercuit in determinatas ecclesias, nunc titulum sine re retinent ¹.

b) *Legati missi* - qui sunt Praelati a R. Pontifice missi cum aliqua sive ordinaria sive delegata iurisditione in determinatam regionem vel provinciam. Dividuntur autem:

α) *In Legatos a latere*, scilicet R. Pontificis, si eligantur inter Cardinales et mittantur cum potestate solummodo delegata ad aliquod peculiare negotium ².

Eorum iurisdictio, aliter ac medio aevo, non est amplius ordinaria, sed solum delegata, et eorum munus officium proprie dictum non est ³.

β) *In Nuntios et Internuntios* qui cum stabili officio in aliquam rempublicam mittuntur ad negotia ecclesiastica agenda et insuper ad relationes cum guberniis civilibus regendas.

Nuntii appellantur legati in sedibus maioribus et nunc undeviginti adnumerantur ⁴; *Internuntii* legati pro sedibus minoribus ut pro Hollandia, Luxemburgo etc. quorum nunc quinque numerantur. *Nuntii* sedium principaliorum post legationem creati consueverunt Cardinales et, si post creationem legati officium retineant, *Pronuntii* vocari solent.

γ) *In Delegatos Apostolicos* qui mittuntur cum iisdem iuribus ac *Nuntii*, excepta tractatione officiali cum republica civili.

¹ C. 270.

² C. 266. De terminologia circa legatos missos ante Codicem cfr. Santamaria, l. c., I, 342.

³ Cfr. Sägmüller, l. c., I, 428-429, de amplis iuribus Legatorum a latere ex iure *Decretalium*.

⁴ Cfr. *Annuario cattolico italiano*, per il 1924, pag. 51-52.

Delegati Apostolici duodeviginti nunc habentur, quorum duodecim a S. C. de Prop. Fide, sex a S. C. Consistoriali pendent ¹.

Habentur praeterea *Ablegati* qui electis Cardinalibus extra Urbem residentibus insignia deferunt; itemque *Negotiorum gestores* qui vulgo *chargés d'affaires* quibus, nuntiatura vacante, ad interim negotia legationis committuntur ².

361. — II. Notae historicae. - Ius legationis R.R. Pontifices iam primis saeculis exercuerunt, nemine contradicente, primo in Conciliis, a primo Concilio oecumenico, a. 325, deinde modo stabili legatos suos quos *apocrisarios* aut *responsales* vocabant in aula imperatoris, Constantinopoli, constituentes inde ab a. 453 usque ad a. 743; ab hoc vero anno in aula imperatorum Francorum. Saeculo iv ius legationis exercere coeperunt etiam modo stabili in determinatam regionem per Legatum natum, Episcopum Thessalonicensem, qui nomine R. Pontificis iurisdictionem in Provinciam Illyricam exercuit. Accesserunt saeculis sequentibus Legati nati Metensis, a. 844, Senonensis, a. 876, Lugdunensis, a. 1097, Viennensis, a. 1120 etc. etc. in aliis regionibus.

Legationis ius ad honorem concessum est S. Stephano regi Hungarorum ob sua erga Ecclesiam merita, idem ius ab Urbano II, a. 1098, Rogerio I Siciliae regi concessum est, quod postea, arbitrarie extensum, originem dedit *Monarchiae Siculae*, quam tandem Status italicus lege Praesidiorum (*legge delle guarentigie*) art. 15 renuntiavit.

Saeculo xi-xii occasione reformationis ecclesiasticae Legati a latere mitti coeperunt cum auctoritate valde extensa, quam tamen Concilium Tridentinum restrinxit.

Saeculo xv introductae sunt legationes unius Status ad alium, quem morem imitata est Ecclesia et, a. 1500, prima *Nuntiatura Apostolica* Venetiis constituta est ³.

362. — III. Ius vicens. - 1° *Ius legationis activae.* - Ius est Romano Pontifici, a civili potestate independens, in quamlibet mundi partem Legatos cum vel sine ecclesiastica iurisdictione mittendi ⁴. Hoc ius probandum non est, cum sit corollarium iurisdictionis immediatae R. Pontificis in omnes et singulos fideles et pastores, et perfectionis iuridicae Ecclesiae, qua Ecclesia a qualibet humana potestate est prorsus independens ⁵.

¹ Cfr. *Annuario cattolico italiano*, 1924, pag. 52-53.

² Cfr. Toso, *l. c.*, III, 88-89.

³ Cfr. Säg Müller, *l. c.*, I, 426-430; Chelodi, *l. c.*, 178; Wernz, *l. c.*, II, 685-688; Augustine, *l. c.*, II, 278-280; Hilling, *l. c.*, p. 147 sq.; Thomassin-André, *Ancienne et nouvelle discipline de l'Eglise*, part. I, cap. 107, sqs.; Haring, *l. c.*, 257.

⁴ C. 265.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 683-684; Santamaria, *l. c.*, I, 339-340; ubi de erroribus et de errantibus hac in re: Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici* ⁴, v. III, p. 272, n. 493; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 628; Toso, *l. c.*, III, 83-84.

2º *Disciplina vicens de Legatis missis. - a) Eorum designatio. - Libere designantur a R. Pontifice.*

b) *Eorum obligationes. - α) Legati a latere* mandatum Romani Pontificis exsequi tenentur et eorum obligationes qua Legati, huius mandati executione exhaustiuntur.¹

β) *Nuntii et Internuntii: A) Fovent secundum normas a S. Sede receptas, relationes inter Sedem Apostolicam et civilia gubernia, apud quae legatione stabili funguntur*².

B) In territorio sibi assignato advigilare debent in Ecclesiarum statum et Romanum Pontificem de eodem certiore reddere³.

C) Praeter has duas *ordinarias* potestates, alias plerumque facultates obtinent, quae tamen sunt omnes delegatae⁴.

γ) *Delegati Apostolici*, non obstante eorum appellatione, verum et proprie dictum exercent officium et ordinaria fruuntur potestate vigilandi super statum Ecclesiarum territorii sibi commissi et de eo Romanum Pontificem certiore reddendi⁵. Gaudent praeterea pluribus facultatibus delegatis ut Nuntii et Internuntii⁶.

c) *Iura. - Omnes Legati missi his iuribus gaudent:*

α) Praecedunt omnibus Ordinariis qui non sint Cardinalitia dignitate insigniti⁷.

β) Si caractere episcopali sint aucti, possunt sine Ordinariorum licentia in omnibus sui territorii ecclesiis, etiam regularium, excepta cathedrali, populo benedicere et officia divina etiam in pontificalibus, adhibito quoque throno et baldachino, peragere⁸.

¹ C. 266.

² C. 267, § 1 n. 1.

³ C. 267, § 1, n. 2; speciatim tenentur libros damnandos denunciare, c. 1397, § 1.

⁴ C. 267, § 1, n. 3. Indicem harum facultatum ediderunt Vermeersch, ad calcem I vol. *Epitome*, I, n. 715; *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 137 sq.; Augustine, l. c., I⁴ ad calcem volum. App. III; etc. Illis vero formulis additiones factae sunt a S. Cong. Consistor. 16 Iulii 1920, quae videri possunt apud *Monitore ecclesiastico*, v. 34, pag. 200-201. Optimo consilio commentarium harum facultatum aggressus est R. mus P. Vermeersch, in *Periodica*, XII, 1923, pag. 69 sq.; itemque P. A. Iglesias, *Brevis Commentarius in facultates quas Sacra Congregatio de Prop. Fid. dare solet missionariis*, 1924, Marietti. Quibusdam vero Nuntiis speciales adhuc dantur facultates, iura vel privilegia; cfr. e. g. privilegia et facultates Nuntii Matritensis, apud Torrubiano Ripoll, l. c., I, 635 ex Postius, *El Código canonico*, p. 60 sqs.

⁵ C. 267, § 2.

⁶ Ex quibus patet Codicem ius vetus antevertisse: ante Codicem enim soli Legati a latere dicebantur ordinariam habere potestatem, qui modo solam habent delegatam; nuntii vero dicebantur solam delegatam habere qui nunc certo et aliquali ordinaria gaudent (Cfr. Wernz, l. c., II, 690, III et VI).

⁷ C. 269, § 2 cfr. tamen etiam c. 239, § 1, n. 21.

⁸ C. 269, § 3; id possunt etiam Cardinales legati a latere ex c. 239, n. 12, 15.

Hanc potestatem si excipias, cumulativam cum potestate Episcopi seu Ordinarii dioecesis Legatus potestatem non habet ¹; ideo eis praecipitur ne locorum Ordinariorum suae iurisdictionis liberum exercitium impediant ².

γ) Speciali gaudent privilegio canonis et fori ³.

δ) Nuntii et Internuntii specialibus titulis et honoribus gaudent apud respublicas pro quibus constituti sunt: e. g., titulo *Excellentiae* gaudent, et *Decani* corporis diplomatici sunt. Si Nuntii Cardinales fiant et in munere interim maneant, *Pronuntii* vocantur.

ε) *Cessatio ab officio*. - Officium Legati missi cessat, expleto mandato, revocatione eidem intimata, renuntiatione a R. Pontifice acceptata: non cessat vero, nisi aliud in litteris pontificiis fuerit statutum, vacatione Sedis Apostolicae ⁴; quod applicabile est etiam Legatis *a latere* licet eorum officium non sit ordinarium ⁵.

CAPUT VI.

De Patriarchis, Primatibus, Metropolitibus.

363. — I. Principium retinendum. - Omnes Episcopi in Ecclesia potestate ordinis sunt inter se aequales, saltem quod ad validum exercitium attinet. Item ex iure divino unus R. Pontifex est super ceteros omnes Episcopos constitutus potestate iurisdictionis, alii omnes sunt etiam in hoc inter se aequales. Quaelibet igitur superioritas unius Episcopi prae alio nullam aliam originem iuridicam habere potest quam ipsam Primatus concessionem, qua concessione ipsa Primatus iurisdictionis aliis participatur ⁶. Ex hoc tamen deduci nequit hanc potestatem unius Episcopi prae alio necessario delegatam esse debere: potest enim R. Pontifex hanc participationem suae iurisdictionis stabili modo concedere et officio adnectere, quod si fiat ordinaria potestas habetur ⁷. Nec etiam deduci potest potestatem illam esse vicariam; si enim officio a R. Pontifice ita adnexa sit ut ille qui officium occupat eam nomine proprio et in proprio foro exerceat, iam non vicaria sed propria est eius. Talem autem esse censemus potestatem Metropolitanarum.

¹ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 430-431 ubi de exceptione pro Nuntio Matritensi; Eichmann, *l. c.*, 149.

² C. 269, § 1; cfr. Toso, *l. c.*, III, 90-92.

³ Cfr. cc. 120, § 2; 2341; 2343, § 2; 2344; 1557, § 1, n. 2-3.

⁴ C. 268; cfr. tamen etiam cc. 207, § 1, et 61; necnon Const. « *Vacante Sede* », n. 20.

⁵ Ita Santamaria, *l. c.*, I, 343.

⁶ Cfr. rubricam huius tit. VII.

⁷ Cfr. cc. 145 et 197; Wernz, *l. c.*, II, 713.

364. — II. De Patriarchis et Primatibus. - 1° Notio. - a) Patriarcha, etymologice princeps patrum, est Episcopus qui ex sede quam occupat aliquam in Primates seu Exarchas, aut in Metropolitans sui territorii praeeminentiam habet ¹.

b) *Primas* vel *Exarcha* est Episcopus cui praerogativa honoris agnoscitur super Metropolitans et Episcopos determinati territorii ².

2° *Divisio*. - Patriarchae sunt ritus orientalis aut ritus occidentalis; maiores vel minores: maiores sunt: Romanus, Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus et Hierosolymitanus: minores sunt: Venetus, Ulyssiponensis, Indiarum orientalium ³, Indiarum occidentalium ⁴, Ciliciae Armenorum, Babylonensis Chaldaeorum.

Patriarchatus Antiochensis quattuor titulares catholicos habet: pro ritu latino Romae residentem; pro ritu Maronitarum Bekorchi (Liban) residentem; pro ritu Syrorum Mardin residentem; pro Graecis Melchitis Damasci residentem.

Patriarchatus Alexandrinus duos titulares habet: pro ritu latino, Romae residentem; pro ritu copto ad Cairum residentem ⁵.

Habentur Patriarchae mere Titulares, Romae residentes, et patriarchae residentiales, at cum sola iurisdictione metropolitana ⁶.

3° *Historia*. - a) A Concilio Nicaeno, a. 325 ⁷ agnoscuntur explicite, non nomine sed re, tres patriarchatus: Romanus, Alexandrinus, Antiochensis, qui videntur hunc honorem et supereminentiam consecuti ex relatione quam habuerunt hae sedes cum S. Petro principe Apostolorum. Eorum vero iurisdictio sicut dioeceses politicae imperii romani extendebatur. Ex parallelismo patriarchatus cum dioecesi politica accessit his tribus patriarchatus Constantinopolitanus ⁸. In Concilio Chalced., a. 451, agnitus est etiam patriarchatus Hierosolymitanus. Saeculo VII Patriarcha Const. n. sibi nomen Patriarchae oecumenici usurpavit, quod facilius obtinuit, quia ex invasione Arabum alii Patriarchatus ad nihilum fere redacti fuerant. Tempore cruciatarum Latini Patriarchatus orientales restituere tentarunt, at cessante imperio latinorum solus titulus remansit. Schi-

¹ Cfr. Wernz, l. c., II, 712, II, cuius definitio convenire adhuc potest Patriarchis rituum Orientalium, non vero, de iure vigente, Occidentalibus, quibus praeter honoris titulum plerumque sola praecedentia convenit. Hoc nomen *Patriarchae* ante saeculum v omnibus Episcopis commune fuit.

² Wernz, l. c., II, 712, II.

³ Hic habet privilegium praesidendi Conciliis nationalibus Indiarum Orientalium; Santamaria, l. c., I, 345.

⁴ Benedictus XV, per Breve 9 Dec. 1920 titulum Patriarchae Indiarum Occid. tribuit Cappellano Generali exercitus hispanici; A. A. S., XII, 594.

⁵ Cfr. *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 162-166; Santamaria, l. c., I, 344-345; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 638.

⁶ Wernz, l. c., II, 712, III.

⁷ C. 6, D, 65.

⁸ C. 3 Concil. Constantinop. a. 381 et Chalced. a. 451, can. 28.

smatici in suo schismate perseverarunt. Saeculo transacto aliqui Patriarchatus cum iuribus antiquis Patriarcharum restaurati sunt et etiam nunc de facto habentur.

In Occidente antiquitus unicus fuit Patriarcha, Romanus; at aliqui minores, temporibus modernis, erecti sunt: nempe, Venetus a. 1451, Indiarum occid., a 1590, Ulyssipon., a. 1716, Indiarum orient., a. 1886 ¹.

b) Primates seu Exarchae vel Eparchae seu etiam autocephali insinuantur in eodem c. 6 Concilii Nicaeni a. 325 ², expresse autem nominantur in Concilio Constantinopolitano I, a. 381, et in Chalcedonensi, a. 451.

Talis erat antiqua consuetudine in Occidente Primas Carthaginiensis. Deinde in Occidente plures alii ex commissione R. Pontificis primatiales obtinuerunt honorem: tales haberi possunt plures Episcopi quos inter Legatos reposuimus. Quique de facto, stabili modo, primatiales consecuti sunt et exercuerunt iurisdictionem: Legatus Thessalonicensis inde a saeculo iv constitutus, Primas Arelatensis a. 417, Pisanus a. 1138 et 1198, pluresque alii: Toletanus, Trevirensis, Moguntinus, Salisburgensis, Magdeburgensis, Bremensis, Hamburgensis, Gnesnensis, Strigoniensis, Cantuariensis, Eboracensis, Armacanus vel Armacensis, Tarraconensis, Brachorensis, Antibarensis, S. Andreae in Scotia, S. Salvatoris in Brasilia, Mechliniensis ³.

4° *Ius vigens*. - Patriarchae et Primatis titulus de iure communi et universali vigente nullum ius concedit praeter praerogativam honoris et praecedentiae super Metropolitae et alios Episcopos ⁴.

Regula praecedentiae inter varios gradus Episcoporum haec est: Patriarcha praecedit Primati, Primas Metropolitae, Metropolita Episcopo: attamen Episcopus residentialis in proprio territorio praecedit omnibus istis, excepto proprio Metropolita ⁵.

Ex iure speciali inde ab a. 1847 Patriarcha Hierosolymitanus gaudet iurisdictione in suo territorio; quae tamen iurdictio proprie patriarchalis non est ⁶.

Item patriarchatus rituum orientalium aliquos saltem ex antiquis iuribus patriarchatuum etiam de iure vigente retinent ⁷.

Unicus forte Primas cui, de iure vigente ex iure particulari aliqualis primatialis potestas agnoscatur, est Primas Strigoniensis (Gran vel Esztergom) in Hungaria ⁸.

¹ Cfr. *Annuaire pontifical*, 1916, pag. 162-166; Wernz, *l. c.*, II, 716; Chelodi, *l. c.*, p. 180; Sägmüller, *l. c.*, I, 432; Haring, *l. c.*, 261 sqs.

² C. 6. D. 65, *ceterasque provincias*.

³ Cfr. Wernz, *l. c.* II, 717; Sägmüller, *l. c.*, I, 434-435; Hilling, *l. c.*, p. 150 et 152; Haring, *Grundzüge*, p. 363, sq.

⁴ C. 271.

⁵ Cc. 280, 347.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, 712, III.

⁷ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 526, I, praesertim in notis; Chelodi, *l. c.*, 180, 3, et 172, 2.

⁸ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 527; Augustine, *l. c.*, II, 288; Haring, *l. c.*, p. 264; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 641; Sägmüller, *l. c.*, I, 434-435; cfr. tamen etiam ius Archiepiscopi Sa-

365. — III. Metropolitae. - 1° *Notio.* - Metropolita (etymologice Μητροπολίτα Ἐπίσκοπος = Episcopus civitatis matricis, seu maternae seu principalis) est Episcopus aliqua iurisdictione pollens in Episcopos suffraganeos Provinciae ecclesiasticae ¹.

2° *Notae historicae.* - Apostoli praedicarunt in magnis praesertim civitatibus, et inde ad alias minores civitates provinciae (Ἐπαρχία) missi sunt alii praedicatores qui alias pariter ecclesias fundarunt. Inde factum est ut, R. Pontifice tacite vel explicite consentiente, Episcopus civitatis principalis (Μητρόπολις) in alios Episcopos potestatem exerceret. Dubitari proinde nequit iam ante Concilium Nicaenum, a. 325 ², Metropolitas existitisse. In Oriente saeculo IV dignitas Metropolitae alligata iam erat Sedi principaliori, in Africa vero Metropolita erat Episcopus senior ³ ordinatione, quae praxis etiam in Hispania viguisse videtur. Iura Metropolitanorum antiqua a R.R. Pontificibus iam ante compilationes authenticas valde minuta, adhuc postea a R. Pontifice deminuta sunt in Collectionibus iuris authenticis. Oppugnator potestatis metropoliticae fuit praesertim Pseudo-Isidorus qui sua collectione certe aliqualem influxum in talis potestatis diminutione exercuit ⁴.

3° *Ius vicens.* - a) *Origo iuridica dignitatis metropoliticae.* - Dignitas Metropolitae ex iure vigente unita est cum sede episcopali a R. Pontifice determinata et probata; semel autem facta determinatione aut probatione, semper remanet, nisi actus rescindens interveniat ⁵.

b) *Obligationes Metropolitae.* - α) Metropolita in sua dioecesi easdem habet obligationes ac quilibet alius Episcopus in sua, salvis his quae infra de pallio dicemus ⁶.

β) Metropolita erga dioeceses non suas, in sua tamen Provincia, has obligationes habet; post pallii tamen obtentionem:

1° Convocare tenetur, servatis servandis, Concilium provinciale, vicesimo saltem quoque anno ⁷.

lisburgensis (Primatis) confirmandi Episcopos; necnon ius Archiepiscopi Toletani Primatis Hispaniarum dirigendi pro Hispania actionem socialem ex R. Pontificis commissione; Santamaria, *l. c.*, I, 344.

¹ C. 272; Metropolita vocatur etiam aliquando Archiepiscopus; at hae duae appellationes non sunt prorsus synonymae: Archiepiscopus enim etiam sine suffraganeis haberi potest ut, e. g., Archiepiscopus S. Sedi immediate subiectus, aut Archiep. titularis, non item Metropolita. Nomen *Metropolitae* sensu in textu exposito antiquissimi usus in iure nostro est, e contra ante saeculum VII nomen *Archiepiscopi* designabat generatim patriarchas aut Primates. Nomen *suffraganei* saeculo VIII in Gallia adhiberi coepit. (Wernz, *l. c.*, II, 712, II; Sägmüller, *l. c.*, I, 436; Haring, *Grundzüge...* 265).

² Cfr. c. 4 et 6 = cc. 1 et 8, D, 64.

³ Institutum *senioratus africani* Haring, *l. c.*, p. 263 nota 7 refert ad institutum primatialis dignitatis.

⁴ Sägmüller, *l. c.*, 436-437; Wernz, *l. c.*, II, 718.

⁵ C. 272.

⁶ C. 273.

⁷ Cc. 283-284.

2º Accipere tenetur appellationes a sententiis tribunalium suorum suffraganeorum ¹.

3º Dirimere tenetur, si ad ipsius tribunal deferantur, controversias de iuribus, aut bonis temporalibus Episcopi aut mensae vel Curiae dioecesanæ ².

4º Si Episcopus in excommunicationem inciderit, vel interdictum, vel suspensionem, Metropoli­ta eius illico ad S. Sedem recurrere debet ³.

Aliis vero iuribus, de quibus in c. 274, uti non tenetur, si forte excipias concessionem institutionis et nominationem Vicarii Capitularis: Codex enim de illis iuribus dicit *potest*, non *debet*; nec obligatio aliunde probari posse videtur.

c) *Iura Metropolitae*. - α) Metropoli­ta in sua dioecesi eadem iura habet quae quilibet alius Episcopus in sua, salvis his quae infra de pallio dicemus ⁴.

β) In dioecesibus suffraganeis haec *tantum* potest, ita ut nec consuetudine, nec praescriptione, sed solum iure scripto ei aliquid amplius permitti possit ⁵.

1º A patronis ad beneficia praesentatos instituere, si Suffraganeus intra tempus a iure statutum, iusto impedimento non detentus, id facere omiserit ⁶.

2º Indulgentias centum dierum, sicut in propria dioecesi, concedere ⁷.

3º Deputare Vicarium Capitularem in dioecesibus suffraganeis suae Provinciae, si Capitulum Cathedrale intra octo dies ab accepta notitia vacationis deputare ipsum neglexerit ⁸.

4º Vigilare ut fides ac disciplina ecclesiastica accurate servantur, ac de abusibus R. Pontificem certiores facere ⁹.

5º Canonicam visitationem peragere, causa prius ab Apostolica Sede probata, si eam Suffraganeus neglexerit; tempore autem visitationis, potest praedicare, confessiones audire etiam absolvendo a casibus Episcopo reservatis, de vita et honestate cleri-

¹ C. 274, n. 7.

² C. 274, n. 8 et 1572, § 2.

³ C. 429, § 5.

⁴ C. 273.

⁵ C. 267; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 295; et etiam Santamaria, *l. c.*, I, 347.

⁶ C. 274, n. 1: quod valet de quolibet iurepatronatus, non vero de aliis provisionis canonicae formis. Quale sit istud tempus utile intra quod institutio danda est cfr. in c. 1467.

⁷ C. 274, n. 2.

⁸ Cc. 274, § 3 et 432, § 1-2.

⁹ C. 274, n. 4.

corum inquirere, clericos infamia notatos Ordinariis ipsorum, ut eos puniant, denunciare, notoria crimina, manifestas et notorias offensas tum sibi tum suis forte illatas, iustis poenis, censuris non exclusis, punire ¹.

6° In omnibus ecclesiis, etiam exemptis, Ordinario loci prae-monito, si ecclesia sit cathedralis, peragere pontificalia uti Episcopus in proprio territorio, populo benedicere, cruce ante se delata incedere, non autem alia exercere quae iurisdictionem importent ².

7° Appellationem recipere a sententiis definitivis aut interlocutoriis definitivarum vim habentibus, prolati in Curiis suffraganeis ³.

8° Controversias de iuribus et bonis temporalibus Episcopi suffraganei aut mensae aut Curiae dioecesis suffraganeae si ad ipsum deferantur, dirimere ⁴.

9° Quaedam iura exercet praeterea Metropolita in Episcopos, Praelatos vel Abbates *nullius* exemptos ⁵.

366. — IV. De pallio ⁶. - *a) Notio.* - Pallium est « fascia lanea candida tres circiter digitos lata in modum circuli contexta, quae humeros cingit, habetque ab utraque parte lineas sive fasciolas, quarum anterior ante pectus, posterior intra humeros dependet, intextis partim in binis hisce fasciolis, partim in circulo humeris incumbente sex sericis nigrisque crucibus, tribusque aciculis aureis consuitur et alligatur » ⁷.

b) Historia. - De origine historica pallii nihil certi affirmari potest: alii pallium derivant a mantello-pallio quo primis saeculis usos fuisse docent clericos; alii a *loro* quo utebantur consules romani saeculo IV-V, quod erat transformata tunica; alii ab *Omophorio* graecorum; alii alias etiam hypotheses faciunt. Certe admitti non posse videtur theoria qua dicitur pallii usum ex concessione imperatoris ortum fuisse, licet eam multi docti auctores admiserint. De origine historica omophorii eadem fere sunt opiniones ac de origine pallii. In Oriente graeci omophorio (ὠμοφόριον) iam antiquissimo tempore utebantur; illud in signum pastoralis officii Metro-

¹ Cc. 274, n. 5; 343.

² Cc. 274, n. 6; 337, § 2.

³ Cc. 274, n. 7 et 1594, § 1; quod valet solum de diversis sententiis iudicialibus, non de recursibus.

⁴ Cc. 274, n. 8 et 1572, § 2.

⁵ Cfr. cc. 285; 432, § 3; 1594, § 3; 429, § 5. Ad differentias inter ius novum et ius vetus videndas confr. Wernz, *l. c.*, II, 724.

⁶ Cfr. Trombetta Aloys. *De pallio archiepiscopali, elucubratio canonico-liturgica-historica*, 1920.

⁷ Wernz, *l. c.*, 726, I. Quae hic dicimus de pallio, tantummodo pallio latinorum applicanda sunt, non vero pallio graecorum, nisi de hoc altero expresse dicamus.

polita Episcopis concedebat, Metropolitae Patriarcha, Patriarcha vero illud vel hereditate a suo praedecessore accipiebat vel in consecratione obtinebat.

In Occidente certe saeculo v iam adhibebatur pallium; immo forte multo antiquius est habendum. Saeculo VIII et IX auctoritatis metropolitanae signum factum est et solis Metropolitae concedi coepit: immo saeculo IX obligatio illud petendi facta est Metropolitae.

Ante a. 595 Episcopi pallium a R. Pontifice in Occidente petentes *sportulam* solvere tenebantur: S. Gregorius M. illam abrogavit, permittens tamen liberas oblationes: paulatim vero iterum obligatio *sportulae* introducta est; inde Episcoporum lamentationes.

Iuramentum fidelitatis in receptione pallii emittendum saeculo XI introductum est.

Forma pallii ab initio usque ad saeculum XVII-XVIII, multas variationes passa est ¹.

c) *Pallii significatio*. - In Ecclesia latina inde a saeculo VI-VIII pallium archiepiscopalem auctoritatem significare consuevit ².

Quare ante pallii impositionem, excluso speciali indulto apostolico ipse illicite poneret actus sive iurisdictionis metropolitanae, sive ordinis episcopalis in quibus, ad normam legum liturgicarum, usus pallii requiritur ³.

Illud verbum *in quibus* referendus videtur ad actus tum ordinis tum iurisdictionis metropolitanae ita ut, ante impositionem pallii, ii tantum actus iurisdictionis metropolitanae Metropolitae interdicanter qui pallii usum requirant ut, e. g., convocatio Concilii provincialis ⁴.

Actus in quibus usus pallii requiritur diiudicandi sunt ad normam legum liturgicarum, praesertim *Pontificalis Romani* et *Coeremonialis* Episcoporum ⁵. Potest tamen etiam ante pallii impositionem haec alteri Episcopo in sua dioecesi committere, aut ipse ex alterius Episcopi commissione in ecclesia extra propriam provinciam peragere ⁶.

d) *Petitio pallii*. - Metropolita, inde a saeculo IX, obligatione tenetur, intra tres menses a consecratione vel, si iam consecratus fuerit, a provisione canonica in Consistorio, per se vel per procuratorem a Romano Pontifice pallium petendi ⁷.

¹ Cfr. Braun, *I paramenti sacri*. Versione dal tedesco, 1914, pag. 130-194; Wernz, *l. c.*, II, 726, III; Chelodi, *l. c.*, 182; Santamaria, *l. c.*, I, 349; Haring, *l. c.*, 266-267; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 648.

² C. 275; Wernz, *l. c.*, II, 726, IV.

³ C. 276.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 726, VI, e et in nota 217.

Iuxta Trombetta, *l. c.*, cap. 7-8; ante receptionem pallii Metropolita nomen *Archiepiscopi* assumere nequit.

⁵ Cfr. *Pontificale Romanum*, tit. *De Pallio*; *Coeremoniale Episcoporum*, l. I., cap. 16, n. 4: in Missa sollemni certis diebus, in ordinationibus clericorum, consecrationibus Episcoporum, Abbatum et Virginum etc.

⁶ Wernz, *l. c.*, II, VI, e, *Pontificale Romanum*, tit. *De Pallio*.

⁷ C. 275.

Haec obligatio inducta est ad unitatem Episcoporum cum Sede Apostolica firmandam ¹.

Metropolita debet pallium petere, *instante*, *instantius*, *instantissime*. Si Metropolita est in Curia sese praesentat Cardinali Diacono Seniori qui ei, nomine Romani Pontificis, pallium imponit, praemisso iuramento fidelitatis ² et solutione vigesimae partis annatae. Idem observatur si procurator nomine Metropolitae agat: procurator eligi debet ex Advocatis consistorialibus ³.

e) *Usus pallii*. - α) Metropolita uti potest pallio intra quamlibet ecclesiam etiam exemptam suae provinciae in Missarum sollemnibus, diebus in Pontificali Romano designatis, aliisque forte sibi speciali rescripto concessis; nullatenus vero extra provinciam, etsi Ordinarii loci consensus accedat ⁴.

β) Si Metropolita pallium amittat vel ad aliam sedem Archiepiscopalem transferatur, novo indiget pallio ⁵.

γ) Pallium nec commodari potest neque donari nec in morte alicui relinqui, sed omnia pallia quae Metropolita obtinuit, cum eodem sunt sepelienda ⁶.

δ) Pallio Metropolita uti prohibetur praesente Romano Pontifice aut eius Legato a latere ⁷.

Praeter Metropolitas proprie dictos, alii etiam Archiepiscopi et etiam simplices Episcopi ex speciali privilegio pallium quandoque obtinent ⁸.

¹ Wernz, l. c., II, 726, V.

² Cfr. *Pontificale Romanum*, De Pallio.

³ Cfr. Wernz, l. c., 726, V; *Pontificale Romanum*, tit. De Pallio; *Coereemoniale Episcoporum*, l. I, cap. 16, ubi etiam de impositione pallii extra Curiam. Cardinalibus Metropolitis pallium ipse R. P. imponit.

⁴ C. 277; *Pontificale Romanum*, tit. De pallio. Solum R. Pontificis expressa concessio usum pallii extra propriam Provinciam licitam reddere potest. Wernz, l. c., II, 726, VI, f; admitti tamen adhuc posse videtur extensio ad alios dies praeter signatos in Pontificali ex consuetudine; cfr. c. 7, X, 1, 8; Wernz, *ibidem*.

⁵ C. 278.

⁶ C. 279. Si duo vel plura pallia defunctus obtinuerit, uno ex ipsis induitur, alia sub defuncti capite ponuntur. Wernz, l. c., II, 726, VI, f.

⁷ Cfr. Wernz, l. c.; Santamaria, l. c., I, 352.

⁸ Trombetta, l. c., cap. VI: viginti duae sedes *episcopales* privilegio pallii gaudent; quandoque conceditur etiam simplici Episcopo, non sedi, ob singularia merita vel speciales causas. Episcopi usu pallii gaudentes eo utinequeunt, ne Ordinariis quidem consentientibus, extra proprias dioeceses; Trombetta, l. c., c. VIII; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 654.

CAPUT VII.

De Conciliis plenariis et provincialibus.

367. — Singulorum Episcoporum auctoritas et iurisdictio ultra proprii territorii fines et personas sibi subditas non extenditur: quidquid proinde ultra hos limites possunt Episcopi alique Praelati Romano Pontifici inferiores, ex participatione iurium Primatus R. Pontificis possunt. Nec enim Concilii plenarii vel provincialis potestatem considerare debemus ut cumulationem arithmeticam iurium singulorum praelatorum eo convenientium, sed ut potestatem collegio Episcoporum stabiliter vel ex speciali concessione tributam a Romano Pontifice cui ex iure divino competit¹.

368. — I. **Praenotiones.** - 1° *Notio Concilii particularis.* - Concilium particulare est conventus praelatorum ecclesiasticorum ad negotia ecclesiastica determinatae regionis aut provinciae potestate sibi a Romano Pontifice participata tractanda convocatorum.

2° *Divisio.* - Omissis antiquis divisionibus Conciliorum in orientalia et occidentalia, in patriarchalia, primatialia et mixta de iure vigente duplex conciliorum particularium species viget.

a) Concil. *plenarium* quod est conventus Praelatorum iure extraordinario a R. Pontifice per suum Legatum convocatorum ad negotia determinatae regionis, plures provincias ecclesiasticas complectentis, decernenda².

b) Concilium *provinciale* quod est conventus praelatorum provinciae ecclesiasticae, vicesimo saltem quoque anno convocatorum a Metropolitano ad negotia ecclesiastica provinciae tractanda.

3° *Historia.* - a) *Concilia provincialia.* - Non ex sola imitatione organizationis politicae romanae, sed praecipue ex verbis Christi³, ex natura rei, ex Apostolorum exemplo, iam a medietate saeculi II coadunari consueverunt Episcopi provinciae ad negotia fidei et morum decernenda haeresesque confutandas et debellandas. Saeculo III haec Concilia stabili quodam modo iam fiebant in pluribus regionibus ut Asia, Graecia et Africa. Concilium Nicaenum a. 325⁴ coadunationem Concilii provincialis bis in anno faciendam praecepit. Saeculo tamen VI iam praxis vigeat semel tantum in anno Concilium congregandi; quod serius confirmatum est a Concilio Lateranensi IV, a. 1215. Concilium Constantiense a Martino V hac in re confirmatum, a. 1425, convocationem singulis trienniis fieri permittit. De facto

¹ Cfr. *rubricam*, tit. VII; Wernz, *l. c.*, II, 852; Chelodi, *l. c.*, 237.

² Vermeersch, *Epitome*, I^o, 356; talia sunt antiqua Concilia Africana; Concilia moderniora Baltimorensia etc.

³ Matth. XVIII, 20.

⁴ C. 6 = c. 3, D, 18.

autem post Concilium Tridentinum rariora facta sunt Concilia provincialia et ante Codicem a conferentiis Episcoporum supplebantur¹.

b) *Concilia plenaria*. - Concilia plenaria praeformata sunt in Conciliis africanis quae iam primis saeculis, praeside Primates, fieri consueverunt: itemque in Conciliis toletanis quibus pariter praefuerunt Primates. Concilia autem hispanica hoc speciale habent quod *mixta* erant seu erant simul *ecclesiastica et civilia*, quia de rebus ad utramque societatem pertinentibus in iis agebatur. Item Concilia nationalia celebrata sunt in Germania, in Gallia et praesertim in Italia.

In Gallia, praesertim tempore schismatis occidentalis ex doctrinis Gallicanorum et Marsilii Patavini exaggerata est necessitas Conciliorum plenariorum et nationalium: quae falsa doctrina definitive damnata est a Pio VI in condemnatione synodi pistoriensis, et, in syllabo, a Pio IX².

369. — II. Concilia plenaria³. - 1° *Quis quando convocet*. -

a) Concilium plenarium convocat de iure communi Legatus R. Pontificis cuius venia petenda est ad Concilium plenarium tenendum⁴.

b) De iure communi Concilia plenaria necessario convocanda non sunt: utiliter convocantur quoties bonum particularis regionis aut nationis id requirit.

Ex iure particulari variae regiones Italiae in quibus Concilia provincialia difficillime haberi possunt, Concilia plenaria vicesimo quoque anno convocari debent, loco Conciliorum provincialium⁵.

2° *Quinam convocandi*. - a) Invitandi sunt et assistere tenentur, habentque suffragium deliberativum Metropolitae, Episcopi residentiales, Administratores dioecesium Apostolici, Abbates vel Praelati *nullius*, Vicarii Apostolici, Praefecti Apostolici, Vicarii Capitulares. Metropolitae et Episcopi residentiales, etiam sine causa, possunt sui loco mittere Coadiutorem vel Auxiliarem qui etiam iure suffragii deliberativi gaudet; si tamen iam ex alio capite hoc iure gaudeat, tunc unicum fert suffragium⁶.

¹ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, I, 493 et 500; Wernz, *l. c.*, II, 853 et 843, IV.

² Denzinger-Bannwart, *l. c.*, 1593, 1736-1737; Wernz, *l. c.*, II, 854; Chelodi, *l. c.*, 238, c.

³ Cc. 281-282.

⁴ C. 281; pro Italiae regionibus ubi loco Conciliorum provincialium habentur Concilia plenaria petito facienda est ab Episcopis qui conferentiis (c. 292) episcopalibus intersunt; cfr. Decret. « *Conciliorum provincialium* », 15 Febr. 1919, S. C. Consist.; *A. A. S.*, XI, 72.

⁵ Cfr. Decr. « *Conciliorum Provincialium* », 15 Febr. 1919 S. C. Consist. Regiones Italiae quae Concilia plenaria habent loco provincialium sunt: Emilia, Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Abruzzi e Molise, Beneventano, Campania, Salernitano, Basilicata, Puglia, Calabria, Sicilia, Sardegna. Pro Latio normae speciales a S. Sede promittuntur.

⁶ C. 282, § 1 et 287, § 1-2.

b) Invitari possunt et invitati assistere tenentur, et habent, nisi in convocatione aliud expresse caveatur, suffragium deliberativum Episcopi titulares in territorio degentes ¹.

c) Invitari item possunt, at sine iure suffragii deliberativi alii ex utroque clero viri ².

3° *Praesidentia*. - Praesidet R. Pontifex per suum Legatum, cui proinde pertinet Concilium convocare ³, ordinem statuere discussionum, ipsum Concilium transferre, prorogare aut absolvere, servato R. Pontificis mandato ⁴: eidem pertinet, inchoato Concilio, iustam, quam aliquis eorum qui interesse debent, protulerit, causam discedendi probare ⁵.

Cum praeses in Concilio plenario R. Pontificis personam repraesentet, aliter ac in Concilio provinciali, non est solum *primus inter pares*, sed vera supra alios, ad normam mandati, et iuris ⁶, iurisdictione pollet.

4° *Competentia*. - Patres in Concilio plenario studiose inquirent et decernant quae ad fidei incrementum, ad moderandos mores, ad corrigendos abusus, ad controversias componendas, ad unam eandemque disciplinam servandam vel inducendam, opportuna fore pro suo cuiusque territorio videantur ⁷.

Potest Concilium decreta aut constitutiones in alio Concilio lata, et a Sede Apostolica specialiter non confirmata, abrogare aut mutare ⁸.

¹ C. 282, § 2.

² C. 282, § 3. Quaerit hic Augustine, *l. c.*, II, 299 rationem exclusionis Superiorum maiorum religionum clericalium exemptarum qui ex analogia cum c. 223, § 1, n. 4 invitandi viderentur. Quae ratio, salvo meliori iudicio, in eo videtur ponenda quod in Concilio plenario, regionis, non religionis universim sumptae negotia agantur, quae negotia minus directe religiosos afficiunt, directe vero populum cuius cura ad clerum saecularem per se, non ad religiosos pertinet. Videtur pariter Augustine, *l. c.*, una cum Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 658, docere tales Superiores intervenire non teneri etsi invitantur: at seposita stricte iuridica obligatione, quae a Codice non imponitur certe imprudenter agere videretur Superior maior qui a Legato pontificio invitatus intervenire negligeret: immo stricte ad interveniendum obligari videtur, si invitatio praeceptivis verbis facta fuerit.

³ C. 281.

⁴ C. 288.

⁵ C. 289.

⁶ Cc. 288-289.

⁷ C. 290; possunt proinde ad haec obtinenda leges *secundum ius* et *praeter ius*, non vero *contra ius commune* ferre, itemque a controversiis dogmaticis resolvendis abstinere debent (Chelodi, *l. c.*, 237, b; Augustine, *l. c.*, II, 305; Eichmann, *l. c.*, 155). Contra ius commune est considerandum decretum Concilii Provincialis prohibens id quod in Codice expresse permittitur (cfr. S. Cong. Concilii 19 Februarii 1921; *A. A. S.*, XIII, 228).

Huc autem maxime tendere debent dispositiones et decreta concilii ut uniformitas disciplinae in regione obtineatur, quantum possibile est, praesertim quod taxas attinet (cfr. S. C. Concilii, 11 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIII, 350).

⁸ Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 666).

Potestas Concilii tum plenarii, tum provincialis ordinaria habenda est ¹.

5° *Organizatio et modus agendi.* - a) Ex iure communi nihil statutum est de loco ubi Concilium plenarium convocandum est: ex natura rei is locus est eligendus quo possint commode, omnes invitandi convenire.

b) Item ex iure communi nihil de extensione territorii aut numero provinciarum ad Concilium plenarium convocandorum; nec item de numero Episcoporum ad Concilium constituendum necessariorum ². De his proinde rebus iudicat praeses.

Iure particulari in Italia vigente, sicut vicennium pro celebratione Concilii plenarii, ita dioeceses vel provinciae ecclesiasticae ad illud invitandae determinatae sunt ³.

c) Negotia discutienda et decernenda sunt *collegialiter*; paritatem dirimit praeses suo suffragio ad normam iuris ⁴.

6° *Approbatio et promulgatio.* - a) Absoluti Concilii plenarii acta et decreta ad S. Sedem ⁵ a praeside mittenda sunt ad recognitionem obtinendam ⁶. Confirmatio proprie dicta sive in forma communi sive in forma speciali ⁷ dari non solet, sed sola approbatio quae vix a simplici confirmatione differt ⁸.

b) Ipsum Concilium, non praeses solummodo, collegialiter modum promulgationis faciendae et *vacationis* tempus pro legibus in Concilio latis determinare potest ⁹.

¹ Wernz-Vidal, l. c., II, 539, b.

² Cfr. Wernz, l. c., II, 855, II; Chelodi, l. c., 238, b.

³ Cfr. Decret. S. C. Consist. 15 Febr. 1919 et litteras circulares eiusdem S. Cong. 22 Mart. 1919; A. A. S., XI, 72 et 175.

⁴ C. 101, § 1, n. 1. Chelodi, l. c., 238, b: salvis praescriptis cc. 287-288.

⁵ Si de regionibus iuris communi agitur ad S. C. Concilii. aliter ad S. C. de Prop. Fide, cc. 250, § 4; 252, § 2; 304, § 2.

⁶ C. 291, § 1.

⁷ Si detur confirmatio in forma specifica, e. g., per verba: « *Quibuscunque in contrarium non obstantibus* » vel « *ex certa scientia* » et similia, decreta Concilii fiunt leges R. Pontificis. Si detur confirmatio in forma communi remanent leges Concilii et proinde, si quid contra ius commune contineant id vi iuridica destituitur, quod tamen minime praesumendum, sed probandum est. (Quam distinctionem inter confirmationem *specificam* et *communem* nimis attenuare videtur Augustine, l. c., II, 306-307. Ita autem procedit Sancta Sedes in approbatione decernenda: Acta examinanda dantur uni consultori deinde examinantur in coetu consultorum omnium vel saltem quinque consultorum, deinde a plena Cardinalium Congregatione).

⁸ Cfr. tamen Chelodi, l. c., 237, d; Vermeersch, l. c. I^a, 360. Quandoque a S. Congr. Concilii in recognitione nonnullae emendationes inducuntur: cfr. e. g., recognitionem Concilii provincialis Turonensis, 18 Iul. 1923, S. C. Concil. A. A. S., XV, 453. Haec approbatio inde a tempore Sixti V obligatorio modo requirenda est. Requiritur autem non solum ad licitam sed et validam Concilii promulgationem (Wernz-Vidal, l. c., II, 540).

⁹ C. 291, § 1.

7° *Obligatio et dispensatio.* - a) Decreta Concilii plenarii legitime promulgata obligant intra ambitum divisionum maiorum territorialium quarum Ordinarii ad Concilium invitati sunt, quamvis hi de facto non intervenerint ¹. Interpretatio nisi confirmatio in forma specifica data sit ad Concilium pertinet ².

b) Possunt tamen singuli Ordinarii ex iusta causa in casibus particularibus in his decretis dispensare ³. Casus particularis videtur haberi, etsi ad totam dioecesim referatur, dummodo non sit in perpetuum ⁴; item habetur si perpetua sit dispensatio, sed determinatae tantum personae data ⁵.

369.bis — III. Concilium provinciale. - 1° *Quis, quando convocet.* -

a) Convocat Metropolita, eoque impedito vel sede metropolitana vacante, Suffraganeus antiquior promotione ad ecclesiam suffraganeam ⁶.

b) Convocandum est in singulis provinciis ecclesiasticis vigesimo saltem quoque anno ⁷.

2° *Locus convocationis.* - Locus convocationis Concilii provincialis, intra fines territorii provinciae, auditis omnibus qui assistere debent cum suffragio deliberativo, eligitur a Metropolita: si iusta impedimenta non obstant, ecclesia metropolitana praefenda est ⁸.

3° *Quinam convocandi.* - a) Cum suffragio deliberativo ad Concilium provinciale convocandi sunt omnes qui Concilio plenario interesse tenentur cum eodem iure suffragii et intra fines provinciae sunt, omnes Suffraganei provinciae, Episcopi residentiales S. Sedi immediate subiecti, Metropolitanae sine Suffraganeis, Praelati et Ab-

¹ C. 291, § 2.

² Paulo severius Augustine, *l. c.*, II, 307-308; qui tamen aliqualem interpretationem concedit etiam singulis Episcopis.

³ C. 291, § 2.

⁴ Id severius, ut videtur, non admittit Santamaria, *Comentarios*, I, 360; Augustine casus particulares definit ut exceptiones, exclusis casibus communiter contingentibus, relate ad singulas personas et parochias; Augustine, *l. c.* II, 308. A strictiori et severiori interpretatione recedendum suadet collatio c. 81 cum c. 82, itemque differentia dictionis in c. 291 et c. 1245, § 1, in illo enim sermo est de casibus *particularibus*, in hoc de casibus *singularibus*. Concordat ius vetus; cfr. Wernz, *l. c.*, I, 122 et nota 161; D'Annibale, *Summula*, 1^a, 231, nota 7. Concilium tamen maiorem singulis Episcopis potestatem concedere potest. Si iusta causa dispensandi desit, irrita est dispensatio. Wernz, *l. c.*, I, 122; Blat, *l. c.*, in hunc can.; Toso, *l. c.*, III, 111.

⁵ Cfr. analogice, c. 1245.

⁶ C. 284 initio et 2° et c. 276. Ecclesia suffraganea intelligitur provinciae cuius Concilium cogendum est; Santamaria, *l. c.*, I, 256.

⁷ C. 283. Plures regiones italicae loco Concilii provincialis Concilium plenarium convocare debent; S. C. Consist. 15 Febr. et 22 Mart. 1919; cfr. pag. 422, nota 5.

⁸ C. 284, n. 1, et c. 105.

bates *nullius* qui, approbante S. Sede, semel pro semper illam sedem metropolitancam elegerunt ad effectum interveniendi Concilio provinciali ¹.

Episcopi qui nulli Metropolitae subiiciuntur, Abbates vel Praelati *nullius*, et Archiepiscopi Suffraganeis carentes, aliquem viciniorem Metropolitam, nisi forte iam elegerint, semel pro semper, praevia Sedis Apostolicae approbatione, eligant, cuius Concilio provinciali cum aliis intersint, et quae ibi ordinata fuerint observent et observanda curent ². Haec electio proprii Metropolitae alios praeterea effectus iuridicos parit ³.

Si tales intervenire non possint, impedimentum probare debent et procuratorem mittere qui tamen suffragio dumtaxat consultivo gaudet; si tamen procurator sit aliquis ex patribus qui interesse cum iure suffragii deliberativi potest suo suffragio non privatur, sed unico gaudet ⁴.

Episcopi residentiales et Metropolitae etiam sine causa vel impedimento intervenire possunt per Coadiutorem aut Auxiliarem Episcopum, si habeant, qui in casu iure suffragii deliberativi gaudet ⁵.

b) Episcopi titulares qui in provincia degunt ⁶, possunt a praeside, cum consensu maioris partis illorum qui cum voto deliberativo intersunt, convocari, et si convocentur, votum habent deliberativum, nisi aliud in convocatione caveatur ⁷.

c) Invitari debent Capitula cathedralia aut Consultores dioecesani diocesium illorum Ordinariorum locorum qui intervenire tenentur: invitata vero intervenire tenentur per duos capitulares aut consultores pro unaquaque dioecesi, collegialiter electos: qui voto dumtaxat consultivo gaudent ⁸.

d) Invitandi quoque sunt et intervenire tenentur cum suffragio consultivo Superiores maiores religionum clericalium exem-

¹ C. 286, § 1.

² C. 285.

³ Cfr. cc. 429, § 5; 432, § 3; 1594, § 3.

⁴ Cc. 287, 164 et 224, § 1-2.

⁵ Cfr. cc. 282, § 1 et 286, § 1 si tamen alium procuratorem constituent et ipsi c. 287 subsunt; ius vetus relate ad hos procuratores, cfr. apud Wernz, *l. c.*, II, 855, I.

⁶ Ut tales invitari possint sufficit ut in provincia quasi-domicilium habeant; et quia in duobus locis haberi domicilium aut quasi-domicilium potest, non repugnat Episcopos titulares ad duo Concilia provincialia invitari posse; ita Vermeersch, *Epitome*, I², n. 359. Si Episcopus titularis invitatus intervenire aliquo impedimento detineatur, ius mittendi procuratorem non habet; Santamaria, *Comentarios*, I, 358.

⁷ C. 286, § 2; ante Codicem unanimem consensum requirebant, cfr. Wernz, *l. c.*, II, 855, I.

⁸ C. 286, § 2; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 303; Vermeersch, *Epitome*, I², n. 359 obligatio- nem interveniendi aut absentiae causam manifestandi pro Capitulis non agnoscit.

ptarum et Congregationum monasticarum in provincia degentes: qui si impediuntur, impedimentum Concilio notum facere debent ¹.

e) Alii quoque ex utroque clero viri convocari solent, qui tamen suffragium solum consultivum habent ².

f) Concilio provinciali inchoato, nemini eorum qui interesse debent ³ licet discedere nisi iustam ob causam a Concilii provincialis Patribus probatam ⁴.

4° *Quis praesit.* - Concilio provinciali praeest *primus inter pares* Metropolita ⁵.

Atque haec est differentia inter Concilium plenarium et provinciale quod in Conc. plenario praeest nomine R. Pontificis eiusque auctoritate Legatus, in Conc. provinciali Metropolita sua auctoritate.

Proinde in Concilio provinciali consensus Patrum requiritur ad ipsum Concilium aperiendum, transferendum, prorogandum, absolvendum, ad ordinem tractationum stabiliendum, ad licentiam discedendi concedendam iis qui interesse debent ⁶.

5° Cetera omnia quae de competentia, de constitutione, de modo agendi, de transmissione Romam actorum et decretorum, de approbatione, de promulgatione, de vi obligandi et de potestate dispensandi explicavimus ubi de Concilio plenario valent et de Concilio provinciali, restrictione facta ad territorium provinciae et illorum Ordinariorum loci qui de iure cum suffragio deliberativo intervenire tenentur.

Omnes qui Concilio sive plenario sive provinciali intersunt sive cum voto consultivo, sive cum deliberativo, obligatione tenentur professionem fidei emittendi ⁷.

Quaedam specialiter decernenda praecipiuntur in Concilio provinciali ⁸.

370. — IV. De Conferentiis episcopalibus. - 1° *Quid sint.* - Conferentiae episcopales sunt conventus Episcoporum provinciae vel regionis, quinto saltem quoque anno, convocandus a Metropolita

¹ C. 286, § 4.

² C. 286, § 4.

³ Quod intelligendum est ad normam c. 286, etiam de iis qui voto gaudent solum consultivo; Santamaria, *l. c.*, I, 359.

⁴ C. 289.

⁵ C. 284, § 2.

⁶ Cc. 288-289.

⁷ Cfr. cc. 1406, § 1, n. 1; 2403.

⁸ Cfr. cc. 441, n. 1; 1507; 1909, § 1.

vel a digniori Praelato ad negotia minora provinciae vel regionis agenda, et praesertim ad Concilium provinciale praeparandum ¹.

Ex iure speciali in Italiae pluribus regionibus vigente in conferentiis Episcopi regionis, non solius provinciae conveniunt ².

Conferentiae episcopales ex difficultate celebrandi Concilia provincialia ut eis suppleretur aliquali modo introductae sunt praesertim inde ab a. 1848 ³.

2° *Ius vigens circa conferentias episcopales.* - a) Conferentias Episcopales convocat is cuius est Concilium provinciale convocare ⁴.

In Italia ex iure speciali convocat Episcopus dignior regionis ratione gradus et antianitatis cui etiam ius est praesidendi ⁵.

b) Convocandi sunt ad conferentias omnes qui ad Concilium provinciale sunt invitandi et obligationem interveniendi habent ⁶ cum voto deliberativo.

In regionibus Italiae ubi loco Concilii provincialis vigent Concilia plenaria, omnes qui cum eodem iure Concilio interveniunt.

c) Locus prima vice a praeside, si fieri potest, mutuis consiliis per litteras obtentis, determinatur; pro aliis vicibus ab ipsa conferentia ⁷.

d) Conferentiae de iure communi quinto saltem quoque anno convocandae sunt ⁸.

In Italia ante Codicem singulis annis convocandae erant ⁹; idem valet et de iure vigente ¹⁰.

e) Competentia conferentiarum refertur ad bonum religionis in provincia promovendum praesertim pro clericorum educatione, et legum Ecclesiae executionem practice promovendam et ad praeparationem Concilii provincialis ¹¹.

¹ C. 292, § 1.

² Cfr. litteras circulares S. C. EE. et RR. 24 Aug. 1889, *Monitore ecclesiastico*, v. 6, part. I, pag. 173 sq.; una cum litt. circular. S. C. Consist. 22 Mart. 1919, *A. A. S.*, XI, 175.

³ Cfr. citatas litt. circul. 24 Aug. 1889; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 542. Perathoner, *Kurze Einführung in das neue kirchliche Gesetzbuch*, 1919, pag. 86 nota, ubi plura ad historiam referuntur.

⁴ C. 292, § 1.

⁵ Cfr. citatas litt. circul. a. 1889, II-III.

⁶ C. 292, § 2 cfr. supra ubi de Concilio provinciali.

⁷ C. 292, § 3; cfr. litteras circul. a. 1889, supra nota 2 hac pag. citatas.

⁸ C. 292, § 1.

⁹ Cfr. litteras circul. a. 1889 et a. 1919.

¹⁰ Vermeersch, *l. c.*, I^o, 362.

¹¹ Cfr. c. 292, § 1 et litteras circul. a. 1889 cfr. etiam Chelodi, *l. c.*, 234.

f) Hoc tamen notandum est conferentias qua tales potestatem legislativam non habere, quod tamen non impedit quo minus Episcopi congregati de rebus suae competentiae aliquid decernant. Decreta autem hoc modo in conferentiis edita vim habent, non legis provincialis, sed legis tantummodo dioecesanae a qua proinde potest unusquisque Episcopus in suo territorio etiam sine causa valide saltem dispensare ¹.

CAPUT VIII.

De Vicariis et Praefectis Apostolicis.

371. — In territoriis ubi pauci sunt catholici et regularis dioecesium administratio locum non habet nec proinde Episcopi, quibus ordinarie a R. Pontifice ex iure divino committenda est cura pastoralis, constitui possunt, Romanus Pontifex immediatam, quam habet in universam terram, suam iurisdictionem directius exercet, per Praelatos quibus ordinariam quidem sed vicariam iurisdictionem confert. Tales Praelati *participant* proinde de iuribus Primatus et vocantur *Vicarii* aut *Praefecti Apostolici*.

372. — I. **Praenotiones.** - 1° *Notiones* ². - Vicarii et Praefecti Apostolici sunt Praelati a R. Pontifice deputati ad regimen quasi-episcopalem illarum regionum ³, ubi ordinaria iurisdictio et administratio ecclesiastica non viget, ex officio quidem, sed nomine et vice R. Pontificis ⁴.

Ita autem procedi solet in constituendis et erigendis praefecturis aut Vicariatibus Apostolicis. In regionem, ubi nulli vel paucissimi sunt fideles, mittuntur generatim aliqui missionarii sub Praefecto *Missionis*, quae *Missio* generatim determinatos limites territoriales non habet, cum facultate erigendi quasi-paroecias seu *stationes missionis*. Si bonos fructus *Missio* consecuta fuerit, determinatis limitibus, erigitur *Praefectura Apostolica*, quae, si ultra in fructu procedat, fiet *Vicariatus Apostolicus* et demum erigetur in *dioecesim missionum* S. Cong. de Prop. Fide subiectam, et tandem ad ius commune transitus fiet ita per gradus ascendendo ⁵.

¹ Cfr. Santamaria, *Comentarios*, I, 361.

² C. 293, § 1.

³ Huiusmodi regiones sunt generatim extra Europam; non desunt tamen etiam in Europa, ut in Suecia, Dania etc.

⁴ Wernz, *l. c.*, II, 989; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 544; Vermeersch, *Periodica*, VII, pag. (14). Ex eo quod Vicarii et Praefecti Ap. curam animarum solum nomine R. Pontificis exercent, non nomine proprio, docet Vermeersch, *Epitome*, I^o ad eam obligari ex iustitia, non directe tamen, sed solum indirecte, quatenus nempe munus seu officium acceptarunt, qua acceptance quasi contractum inierunt.

⁵ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 544; Vermeersch, *Periodica*, VII, pag. 39-40; Sägmüller, *l. c.*, I, 490; Perathoner, *Kurze Einführung in das neue kirchliche Gesetzbuch*, 1919. Brixen,

De *praefecto missionis* Codex non loquitur: inter Praefectum vero Apostolicum et Vicarium haec est differentia quod Praefectus cum inferioris sit gradus characterē episcopali insignitus generatim non est, bene vero generatim Vicarius Apostolicus: at nec haec differentia absolute et semper vera est¹.

2° *Historia*. - Antiquissimo tempore qui aliquo mittebantur ad evangelium praedicandum statim Episcopi consecrabantur et dioeceses erigebant: ita videtur processisse dilatatio Ecclesiae primis saeculis in imperio romano: ita etiam legimus factum fuisse a S. Bonifacio in conversione populorum germanicorum et ab aliis sanctis in conversione aliorum populorum barbarorum.

In Britannia nondum exstantibus dioecesibus, instituta sunt primo monasteria, deinde facta divisio territorialis. Eadem fere praxis invaluit inde a saeculo XIII postquam Fratres Minores, Praedicatores et alii regulares missionarios ad idololatrias gentes miserunt: hi enim territorialem divisionem praepararunt.

Res melius ordinari coepta est postquam saeculo XVII (a. 1622) S. C. de Prop. Fide creata est ad negotia missionum agenda. Vicariatus Apostolici erigi paulatim coepti sunt in qualibet mundi parte et adhuc in dies augentur. Codex etiam Praefecturas Apostolicas ut verum officium et Praelaturam instituit².

3° *Provisio canonica Vicariatuum et Praefecturarum Apostol.* -

a) *Provisio*. - Provisio horum officiorum seu Praelaturarum fit libere a S. Sede³. Nominatio in hoc canone accipitur non stricto sensu, sed pro duobus actibus prioribus quae ad quamlibet provisionem canonicam requiruntur, nempe pro designatione personae et pro tituli collatione, nec proinde admittitur in provisione horum

pag. 86-87 nota; ante Codic. positio Praefecti erat precaria quia ordinariam non habebat iurisdictionem; idemque Vermeersch affirmat de Vicario Apost. Vermeersch, *l. c.*, VII, 16-17; Chelodi, *l. c.*, 183 ubi paulo aliter processum praeparatorium missionum explicat. Erectio praefecturae et Vicariatus Apost. certe ad S. Sedem exclusive pertinet (c. 215), at Episcopi aut Vicarii Praefectique Apostolici qui in locis sunt aut in confiniis locorum quo nondum ingredi potuerunt Missionarii, non videntur prohiberi missionarios illo mittere si possint; cfr. *Acta et Decreta Concilii plenarii Americae Latinae*, 1900, Romae, n. 770-774; cfr. tamen etiam c. 1350, § 1-2.

¹ Vermeersch *Periodica*, VII, (9-23), (37-48), IX (19-34). Praefectum vero *missionis* adhuc vigere in praxi constat; cfr. S. C. de Prop. Fide, 7 Iul. 1913; Vermeersch, *Periodica*, VII, (40-41) et 215.

In Epistola 16 April. 1922, *A. A. S.*, XIV, 287, clare distinguitur *Superior Missionis* a Praefecto et a Vicario Ap.; cfr. cit. Epist. initio; Vermeersch, *Periodica*, XI, pag. 86, et 108, 5.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 183, d; Vermeersch, *Periodica*, VII, pag. 10-11, ubi etiam de *Vicariis Apostolicis* antiquis qui nomine R. Pontificis regiones, non missiones, assignatas habebant, ut Vicarius Thessalonicensis et Vicarii Apost. Hiberniae, saeculi XVII.

³ C. 293, § 1.

officiorum seu praelaturarum nominatio aut praesentatio, electio vel postulatio, sed habetur plene libera provisio.

α) Praefectus nominatur per *litteras patentes* seu *decretum* S. Congr. de Prop. Fide.

β) Vicarius Ap. per *litteras Apostolicas* ¹ generatim in forma *Brevis*.

b) *Captio possessionis*. - Tam Vicarius quam Praefectus Ap. possessionem Praelaturae capiunt praesentatione litterarum promotionis illi qui ad normam iuris praefecturam vel vicariatum vacantes regit ².

Neo-electi professionem fidei emittere debent coram delegato Ap. Sedis ³.

373. — II. Iura et facultates ⁴. - 1° *Principium generale*. - Vicarii et Praefecti Apostolici iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propriis dioecesibus competunt Episcopis residentialibus, nisi aliquid sibi Apostolica Sedes reservaverit ⁵.

Hoc principium, generali hac acceptione, primum authentice in Codice enuntiatur, praeformatum vero fuit longo tempore ⁶. Quod quidem planum est si Vicarius et Praefectus Apost. sint episcopali caractere insigniti, et tunc applicandum est cum potestati ordinis, tum iurisdictionis: si vero characterem episcopalem non habeant, principium valet utique de potestate iurisdictionis, de potestate vero ordinis tunc hoc principium attendendum est: Possunt omnes benedictiones Episcopis reservatas ⁷, una pontificali quae trina appellatur excepta, impertiri; calices, patenas,

¹ 293, § 2.

² Cc. 293, § 2; 309. Si praefectura aut vicar. de novo erecta sint litterae praesentandae videntur illi qui in territorio ad illud usque tempus iurisdictionem exercuit. (Cfr. de his omnibus praesertim quod attinet ad Vicarios Apostolicos qui Episcopi generatim sunt, dissertationem P. Garnier apud Vermeersch, *Periodica*, XII, 1923, pag. (99-121).

³ C. 1406, § 1, n. 3; P. Garnier, *l. c.*, pag. (101).

⁴ Praeter iura et facultates ordinarias quibus gaudent ex iure communi habent praeterea Vicarii et Praefecti alias facultates delegatas quas, nisi aliud constet, subdelegare possunt etiam habitualiter, et quidem multis, immo etiam omnibus missionariis. Subdelegatus tamen nequit iterum eas subdelegare; nec hanc facultatem subdelegandi ei concedere potest Ordinarius loci; cfr. Vermeersch, *Periodica*, XI, p. (75) n. 42; itemque, *Epitome*, I^a, 370.

⁵ C. 295, § 1.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, VII, (9-23). (37-48), IX, (19 sq.)

⁷ Benedictiones Episcopis reservatae sunt: benedictio Abbatum, dedicatio et consecratio ecclesiarum, benedictio et positio lapidis primarii, benedictio et reconciliatio coemeteriorum. Augustine, *l. c.*, II, 311-312. Quod tamen dicit de dedicatione Ecclesiarum videtur restringendum ad benedictionem constitutivam, non ad veri nominis dedicationem aut consecrationem: quod et ipse Augustine admittere videtur dum excludit potestatem consecrandi altare immobile; Augustine, *ibidem*; cfr. etiam Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, (1922) n. 5; c. 323, § 2 et Blat, *l. c.*, II, pag. 281; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 367.

altaria portatilia cum sacris oleis ab Episcopo benedictis consecrare, indulgentias quinquaginta dierum concedere¹, confirmationem, primam tonsuram et ordines minores conferre² intra fines sui territorii ac, *copulative*, munere perdurante, ita ut alterutra harum conditionum deficiente, illicite et *invalidè* agant. Quae iura sunt quidem ordinaria, at, quia de potestate ordinis agitur, aliis committi non possunt³.

Ex his generalibus principiis recte concludi potest ad plura Vicariorum et Praefectorum Apost. iura. Libet quaedam enumerare: Approbat sacerdotes saeculares et regulares ad confessiones cum vel sine examine, cum vel sine restrictionibus quibus uti potest in sua dioecesi Episcopus. Confert sacramenta suis subditis, Ordine non excepto, si sit Episcopus, vel ad alios Episcopos dimissorias dat⁴ servatis de iure servandis: preces publicas generatim, ieiunia et festa per modum actus indicit aut a generalibus dispensat⁵; reliquias, imagines, et libros approbat vel recognoscit, processus informatorios in causis beatificationis conficit; statuta condit aut abrogat pro suo territorio; praeceptis aut censuris, servato ordine iuris, ligat; tribunal primae instantiae, praesertim ad causas matrimoniales erigit; bona ecclesiastica administrat⁶; est inquisitor natus in suo territorio⁷; absolvit et dispensat subditos etiam extra proprium territorium; *collectam* in Missa dicendam imperat⁸; libros prohibet⁹; approbare ex iure Codicis potest omnes libros aliter ac ante Codicem¹⁰; exemptus est prohibitione librorum¹¹; altare privilegiatum declarare potest¹²; singulorum librorum prohibitorum lectionem permittit¹³; cathedraticum seu modestam taxam in signum subiectionis, praevia S. C. de Prop. Fide approbatione, imponit¹⁴; item alias taxas occasione administrationis sacramentorum et sacramentalium in Concilio plenario vel provinciali approbatas exigit¹⁵; benedictionem papalem uno ex sollemnioribus diebus per annum in suo Vicariatu aut praefectura impertitur¹⁶.

Vicarii et Praefecti Apostolici non habent ius ad Capitulum cathedrale, nec ad proprie dictum Vicarium Generalem, non ad

¹ Aliter ante Codicem Vermeersch, *l. c.*, VII, (21).

² Cc. 294, § 2; 782, § 3; 957, § 2.

³ C. 210 et 913, n. 1.

Augustine *l. c.*, 312 dicit has facultates esse delegabiles, iis exceptis in quibus olei sacri usus requiritur: cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^a, 367; et c. 210.

⁴ Vermeersch, *Periodica*, IX, pag. (23) et (26).

⁵ Cc. 1244; 1245; cfr. S. C. Prop. Fid. 3 Mart. 1766, in *Collectanea*, n. 463.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, IX, pag. (23-24).

⁷ Vermeersch, *l. c.*, IX, pag. (25) et VII pag. (21).

⁸ Vermeersch, *l. c.*, VII, pag. (21-22).

⁹ Vermeersch, *l. c.*, VII, pag. (21).

¹⁰ Vermeersch, VII, p. (21), IX p. (25).

¹¹ C. 1401.

¹² Cfr. c. 916.

¹³ C. 1402, § 1.

¹⁴ Vermeersch, *l. c.*, IX, (26).

¹⁵ Vermeersch, *l. c.*, IX, (26).

¹⁶ C. 914.

nomen in Canone Missae et in officii divini precibus, non ad septimum candelabrum in Missa sollemni; non ad thronum sub baldachino in Sancta Sanctorum: non ad cappae magnae usum ¹.

Cura animarum in suo territorio Vicario aut Praefecto commissa est; alii vero cuiuscumque gradus, non exclusis regularibus, nisi a Romano Pontifice aliud statuatur, aut a Vicario vel Praefecto curam animarum exercendi facultatem obtinent aut saltem, si a S. Congreg. de Prop. Fide mittantur, licentiam ministerii exercendi ab ipso obtinere debent et eidem litteras patentes suae missionis ostendere: quod si Missionarii facere renuerint, a sacro ministerio prohiberi possunt ². Licentiam tamen ministerii exercendi, si litteras ostenderint, denegare non debent Vicarii aut Praefecti Apostolici, nisi ex gravi causa et in singulis casibus ³. Item non possunt, inconsulta S. Sede, missionarios ad suas quasi-dioeceses missos expellere, nisi de casu gravis scandali agatur, et tunc procedere nequeunt nisi audito suo Consilio Missionariorum et, si agitur de religioso, praemonito etiam, quantum fieri potest, Superiore, et tunc S. Sedem de expulsionem aut remotionem certiore facere debent: nec item possunt inconsulta S. Sede missionariis ab ea missis veniam concedere deserendi in perpetuum quasi-dioecesim aut alio transeundi ⁴.

2° *Iura honorifica*. - Vicariis et Praefectis Apostolicis caractere episcopali auctis, privilegia honorifica competunt, quae ius concedit Episcopis *titularibus*: si caractere episcopali careant, habent tantum, durante munere et intra suum territorium, insignia et privilegia Protonotariorum Apostolicorum *de numero* participantium ⁵.

Vicarii et Praefecti Apostolici privilegiis honorificis episcopalibus gaudent ab accepta notitia authentica peractae canonicae provisionis seu promotionis ad ordinem Episcopatus ⁶.

¹ Vermeersch, *l. c.*, VII, p. (19) IX, p. (29); qui tamen addit haec licita fieri ex lege praescripta consuetudine aut ex positivo S. Sedis privilegio: de nomine in canone Missae cfr. etiam S. R. C. 8. Mart. 1919 apud *Monitore ecclesiastico*, v. 31, pag. 140-141, ubi affertur et commentatur. P. Garnier, *Periodica*, XI, p. (101) videtur saltem Vicariis aut Praefectis Apostolicis ordine episcopali insignitis permittere usum throni et baldachini ex generali principio c. 294, § 1, remittendo ad c. 337; cfr. etiam *formulam I facultatum* n. 29; Vermeersch, *Epitome*, I^o, 382; *Periodica*, XI, (108) ubi textus eiusque commentarium habetur.

² C. 295.

³ C. 295; Vermeersch, *l. c.*, 21-22.

⁴ C. 307.

⁵ C. 308.

⁶ C. 349, § 1, Vermeersch, *l. c.*, IX, (28). Haec autem iura sunt praesertim quae his canonibus continentur: cc. 349, § 1; 239, § 1, n. 2-6 cum limitationibus c. 349, § 1, n. 1 appositis, 239, § 1, n. 7-12; 349, § 2.

Iura honorifica Protonotariorum, quibus gaudent Vicarii aut Praefecti ordine episcopali non insigniti, sunt quae enumerantur a Pio X in *Motu proprio* «*Inter multiplices*» 21 Februar. 1905, n. 2-12¹.

3° *Relationes religiosos inter et Vicarios et Praefectos Ap.* - Religiosi etiam exempti in iis quae ad curam animarum pertinent a Vicariis et Praefectis Apostolicis dependent: in iis vero quae ad religiosam disciplinam a suis Superioribus². Speciatim vero tam Vicarii quam Praefecti Apostolici:

a) Exigere possunt a religiosis, etiam exemptis, ut videtur, litteras missionis³; quod vix tamen erit practici momenti, nisi de missionariis agatur a S. C. de Prop. Fide missis; religiosi enim a proprio Superiore praesentantur⁴.

b) Denegare possunt etiam regularibus, ex gravi causa, in singulis casibus exercitium sacri ministerii⁵.

c) Visitare et corrigere possunt regulares missionarios in iis quae pertinent ad missionum regimen, curam animarum, Sacramentorum administrationem, scholarum directionem⁶, oblationes⁷ intuitu religionis factas, implementum piarum voluntatum in favorem eiusdem missionis⁸; circa quae omnia, si conflictus oriatum inter mandatum Vicarii aut Praefecti Ap. et mandatum Superioris religiosi, mandatum Vicarii et Praefecti praevallet; salvo iure re-

¹ Cfr. cit. *Motu proprio* apud Ojetti, *Synopsis*, v. Protonotarii, n. 3364; huiusmodi privilegia sunt usus vestium specialium, annuli gemmati, stemmatis, Pontificalium insignium, altaris portatilis etc. (Cfr. Vermeersch, *l. c.*, IX, 29; Garnier in *Periodica*, XII, pp. 115-116).

² 286, § 2.

³ C. 295, § 1.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, IX, 21-22.

⁵ C. 295, § 2.

⁶ Leo XIII, Const. «*Romanos Pontifices*» 8 Mai. 1881 determinat scholas paroeciales et alias pauperum puerorum elementares seu primarias omnimodae subiaci Ordinariorum loci iurisdictioni; salva tamen vult remanere iura regularium relate ad alias scholas collegiorum. (Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, II⁴, pag. 588-589, n. 19-21). Ex c. 1382 etiam scholae exemptae religiosorum et regularium pro externis subiiciuntur inspectioni Ordinariorum (Augustine, *l. c.*, II, 314, nota 9).

⁷ Extensive seu late interpretando collectiones seu collectae quae fiunt domi vel diebus festis, sedium in ecclesia taxae, iura stolae sunt considerata ut donationes missionis et qua tales de his ratio reddenda est Ordinario loci. Augustine, *l. c.*, 314; paulo mitius id interpretatur Vermeersch, *Periodica*, (IX, 22); cfr. etiam infra in parte, *De religiosis*. Vermeersch, *Epitome*, I², excludit a iurisdictione Vicarii seu Praefecti oblationes factas indistincte pro operibus quae institutum religiosum in missionibus exercet; addit tamen hic discretione opus esse. Hanc quaestionem ampliori modo tractat Eulogius Nebreda, *De loci Ordinarii iuribus circa pia legata donationesve tum religiosis tum eorum ecclesiis etiam paroecialibus* in *Commentarium pro religiosis*. VII, 1926, p. 262 sqs.

⁸ C. 296, § 1.

cursus in devolutivo ad S. Sedem, et salvis peculiaribus statutis a S. Sede probatis ¹.

d) Si deficiant sacerdotes saeculares cogere ² possunt religiosos etiam exemptos Vicariatui vel Praefecturae addictos, idest, ibi missos ad laborandum pro missione, ad curam gerendam animarum, salvis peculiaribus statutis a S. Sede probatis ³.

e) Curare debent ut si quae dissidia in iis quae ad curam animarum pertinent sive inter singulos missionarios, sive inter religiones diversas, sive inter missionarios et alios quoslibet oriri contigerit, ea quamprimum componant et ubi opus fuerit dirimant, salvo iure recursus ad S. Sedem in devolutivo ⁴.

374. — III. Obligationes Vicariorum et Praefectorum Apostolicorum. - 1° *Visitatio liminum.* - Tenentur Vicarii Apostolici, non vero Praefecti Ap., eadem lege ac Episcopi residentiales obligatione adeundi determinatis temporibus ad SS. Liminum visitationem ad obsequium et devotionem erga S. Sedem ostendenda: cui tamen obligationi si grave obstet impedimentum per procuratorem etiam Romae degentem satisfacere poterunt ⁵.

2° *Relatio S. Sedi facienda.* - a) Singulis quinquenniis Vicarii et Praefecti Apostolici, ac insuper alii etiam *Superiores* Missionum ⁶ tenentur Sanctae Sedi accuratam de suo quisque pastoralis officio relationem exhibere ad normam *formulae* ad hoc a S. C. de Prop. Fide confectae de mandato Pii XI ⁷. Relatio scripta sit oportet; a Vicario, Praefecto vel Superiore Missionis subscripta et ab uno saltem ex consiliariis missionis ⁸.

¹ C. 296, § 2; casus ab ultima clausula consideratus haberetur si statuta vel constitutiones a S. Sede probatae praeciperent in casu conflictus obediendum esse Superiori religiosi: in disciplinam vero religiosam nullo modo se ingerere possunt Vicarii aut Praefecti Apostolici, praeter casus in iure praevistos, c. 296, § 2; Vermeersch, *l. c.*, IX, (22). Pariter possent Superior et Ordinarius conventionem inire qua Ordinarius remittat Superiori quaedam sua iura; conventio tamen nullo modo successorem ligare posset nisi a S. Sede approbata fuerit; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^a, 368, 3.

² S. Sedes declaravit religiosos missionarios ad curam animarum in missionibus obligari non solum ex caritate, sed etiam *ex iustitia*; quae obligatio ex quasi contractu quo munus missionarii acceptarunt explicationem habere videtur; cfr. S. C. Prop. Fid. 30 Sept. 1848, in *Collectanea*, n. 1033, 3; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 368.

³ C. 297, Vermeersch, *l. c.*, IX (22-23), casus exceptos cfr. in cc. 616, § 2; 617; 619; 512, § 2, n. 2.

⁴ C. 298; Vermeersch, *l. c.*, IX, (23); vide Const. Benedicti, XIV, «*Ex quo*» 11 Iul. 1742 ubi de dissidiis inter missionarios in imperio sinensi. Gasparri, *Fontes*, I, 1923, n. 239.

⁵ C. 299; De hac obligatione cfr. ea quae infra ubi de Episcopis dicuntur.

⁶ Idest Missionum in praefecturam aut vicariatum Ap. nondum erectarum; cfr. Epist. S. Cong. de Prop. Fide, 16 Apr. 1922, initio.

⁷ Cfr. hanc formulam in *A. A. S.*, XIV, pag. 287 sq., vel in *Periodica*, v. XI, pag. 86 sq.

⁸ Cc. 300; 302; 340.

b) Praeterea sub cuiusque anni exitum Vicarii et Praefecti Ap. ad Sanctam Sedem mittant elenchum seu numerum conversorum, baptizatorum annuaeque Sacramentorum administrationis una cum aliis notatu dignioribus ¹.

3° *Residentia*. - Vicarii et Praefecti Ap. ² in regione sibi commissa residere tenentur, a qua sine gravi et urgente causa per notabile tempus, quod computari potest ad tres menses in anno, sine venia S. Sedis abesse non debent ³.

4° *Visitatio quasi-dioecesis*. - Vicarii et Praefecti Ap. quasi-dioecesim sibi commissam, quandocumque opus fuerit visitare tenentur ⁴.

Obiectum visitationis sunt ea omnia quae ad fidem, bonos mores, Sacramentorum administrationem, verbi Dei praedicationem, festorum observantiam, cultum divinum, iuventutis institutionem et generatim ecclesiasticam disciplinam referuntur ⁵. Tempus a necessitate visitationis faciendae determinatur; de necessitate iudicium ad visitatorem spectat, visitatio etiam per alium fieri potest.

5° *Missae applicatio*. - Vicarii et Praefecti Ap. gravi obligatione reali et personali, sicut parochi et Episcopi residentiales, tenentur diebus sollemnioribus determinatis Missam pro populo sibi commisso applicare ⁶.

Dies sollemniores huiusmodi sunt undecim, nempe: Nativitas D., Epiphania, Pascha, Ascensio, Pentecostes, Sollemnitas Corporis Christi, Immaculata Conceptio, Assumptio B. M. V., festa S. Ioseph et SS. Apost. Petri et Pauli necnon Omnium Sanctorum.

Haec obligatio est ex iustitia realis, ita tamen ut si Vicarius vel Praefectus per se satisfacere nequeat et officium exerceat sine stipendio, supplere per alium soluto stipendio non teneatur ⁷.

Hac obligatione ligari non videtur Superior Missionis.

Modalitates et alia hoc onus respicientia videbimus melius ubi de eadem obligatione quod ad parochos et Episcopos ⁸.

375. — IV. Administratio quasi-dioecesis. - 1° *Consilium missionariorum*. - Ad supplendum Capitulo cathedrali aut Consultoribus

¹ C. 300, § 2; Augustine, *l. c.*, II³, pag. 317 obligationem huius relationis cum altera de qua supra quam singulis annis faciendam esse docet, confundere videtur: evidenter in Codice de duplici relatione sermo est; cfr. cc. 300, § 1; 340; 300, § 2; Epist. circul. S. C. de Prop. Fide 16 April. 1922; etiam ista relatio a Superioribus missionum facienda ex analogia esse videtur.

² Eadem lege et Superiores missionum ex analogia et ex eadem ratione ligari videntur.

³ C. 301, § 1 Vermeersch, *l. c.*, IX, (30); *Epitome*, I³, 373.

⁴ C. 301, § 2; eadem obligatione ex analogia teneri videntur Superiores missionum; cfr. etiam c. 343-346.

⁵ C. 301, § 2.

⁶ C. 306.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, IX, (32).

⁸ Cfr. c. 306 et 339.

diocesanis ¹, Vicarius et Praefectus Ap. Consilium constituent ex tribus saltem antiquioribus et prudentioribus missionariis, quorum sententiam, saltem per epistolam, audiant in gravioribus et difficilioribus negotiis ².

Non sufficit ut in his casibus tres quattuorve missionarios consulant, sed Consilium stabiliter constituere debent et missionarios ex Consilio audire. Consilium non necessario persona moralis est, nec necessario collegialiter procedit: audiendum est Consilium in negotiis gravioribus ad valorem ipsorum negotiorum ³; res gravioris et difficilioris momenti videntur analogice aestimari posse ex rebus in quibus Episcopus residentialis Capitulum audire saltem debet. Consilium *saltem* tribus missionariis constare debet, at etiam pluribus, e. g., sex, septem vel octo; attamen in casu omnes vel saltem maior eorum pars audiendi erunt ⁴.

2° *Congregatio missionariorum* ⁵. - Praeter Consilium missionariorum quod audire debent in negotiis difficilioribus, Vicarii et Praefecti Ap. tenentur, prout opportunitas siverit, missionarios saltem praecipuos saeculares et regulares quasi-dioecesis semel in anno saltem, congregare ad res quasi-dioecesis ex eorum consilio et experientia melius ordinandas ⁶.

Haec missionariorum congregatio inducta esse videtur ad supplendum adunationi Synodi dioecesanæ quæ plerumque in quasi-dioecesibus difficile fieri poterit. Attamen Codex etiam Synodum saltem in vicariatibus fieri praecipit, licet sine temporis determinatione: etiam in praefectura Synodus cogi potest ⁷.

Si Synodus fiat, eo anno omitti posse videtur haec Congregatio.

3° *Concilium provinciale et plenarium*. - Concilium provinciale et plenarium etiam in regionibus ubi sunt vicariatus aut praefecturae apost. haberi possunt, illisque applicanda sunt, congrua congruis referendo, ea quæ supra de his Conciliis diximus: approbatio a S. C. de Prop. Fide petenda est ⁸.

¹ Cfr. cc. 391 sq. et 423 sq.

² C. 302.

³ C. 105.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, l. c., II, 549, IV; Eichmann, l. c., p. 159.

⁵ C. 303.

⁶ C. 303.

⁷ Cfr. c. 304, § 2; Vermeersch, l. c., IX, (32); aliter Chelodi, l. c., 184 qui in praefecturis synodum fieri posse negat.

⁸ C. 304, § 2; qua ratione vicariatus et praefecturae coadunari possint ad Concilium provinciale, non eodem modo explicant auctores. Vermeersch, l. c., IX, (32-33), et *Epitome*, I, 304, 5 docet haec Concilia non haberi posse nisi in regionibus ubi erectae sunt dioeceses regulariter et provinciae; haec tamen interpretatio minus congruere videtur cum rubrica huius capituli VIII, *De Vicariis et Praefectis Ap.*, Chelodi, l. c., 183 id fieri posse docet ex mandato S. Sedis; rectius forte Vidal rem attigisse videtur docens id fieri posse pro re-

4° *Archivum*. - Vicarii et Praefecti Ap. sicut Episcopi dioecesani duplex archivum habere tenentur iuxta normas a Codice constitutas, quas infra ubi de Episcopis, explicabimus ¹.

5° *Seminarium clericorum*. - Studiosissime curent Vicarii et Praefecti Ap., onerata graviter eorum conscientia, ut ex christianis indigenis, seu incolis suae regionis probati clerici rite instituantur ac sacerdotio initientur ². Quae igitur de Seminariis pro regionibus iuris communis dicemus, congrua congruis referendo, quantum fieri poterit servanda etiam sunt in vicariatibus et praefecturis ap. Attendenda sunt verba can. *studiosissime et onerata graviter eorum conscientia* quae praeter obligationem gravem quam important, rem indicant esse quae S. Sedi maxime cordi est ³.

376. — 6° De Provicario et Propraefecto Ap. - a) *Designatio*. - Vicarii et Praefecti Ap., ubi primum in suam quasi-dioecesim advenierint, deputent ex uno vel altero clero Provicarium vel Propraefectum idoneum, nisi Coadiutor cum futura successione a S. Sede datus fuerit ⁴.

Pari modo Provicarius et Propraefectus, qui titulari successerit, statim deputet ecclesiasticum virum, qui sibi, ut supra, in munere succedat ⁵.

Codex nullam aliam requirit in Provicario vel Propraefecto qualitatem quam *idoneitatem*; quae idoneitas ex iuris communis interpretatione iudicanda erit: debet proinde Provicarius vel Propr. esse sacerdos, magis idoneus ⁶, non videntur autem stricte requiri qualitates quae in Vicario Capitulari requiruntur, licet optime qui illis ornatur eligi possit ⁷.

Si forte contingat ut nemo sive a titulari sive a protitulari uti administrator fuerit designatus, tunc senior ⁸ in vicariatu vel

gionibus ubi erectae sunt provinciae ecclesiasticae quae tamen forte sub se habeant non solum Episcopos residentiales, sed etiam Vicarios aut Praefectos Ap. At etiam Vidal requirit ad haec Concilia convocanda consensum S. Sedis; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 550.

¹ C. 304, § 1 et cc. 375-379. Vermeersch, *l. c.*, IX, (31); cfr. infra n. 428-429.

² C. 305.

³ Cfr. etiam Const. Clementis IX « *Speculatores* » 13 Sept. 1669; Leonis XIII Encycl. « *Ad extremas Orientis* » 24 Iunii 1893 et plurima alia documenta in notis Codicis citat. et in *Collectanea S. Cong. de Prop. Fide* relata. Vermeersch, *Periodica*, IX, (21).

De divisione sui territorii in quasi-paroecias et in quasi-vicariatus foraneos quam ex decreto S. C. de Prop. Fide facere tenentur Vicarii et Praefecti cfr. quae supra diximus ubi de divisionibus territorialibus, *A. A. S.*, XII, 331; cfr. supra n. 306-307.

⁴ C. 309, § 1.

⁵ C. 409, § 3.

⁶ Cc. 153, § 2; 154.

⁷ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 324.

⁸ Seniori praefendum esse Vicarium Delegatum docet Vermeersch, *l. c.*, IX, (33); id tamen non probatur si Vicarius Delegatus sit distincta persona a Provicario aut Propraefecto.

praefectura, is, nempe, qui sit praesens in territorio et suas destinationis litteras in eodem prius exhibuerit, censetur delegatus a Sancta Sede ut regimen assumat; si sint plures aequae seniores, antiquior sacerdotio ¹ designatus habendus est ².

b) *Potestas et iura.* - Provicarius aut Propraefectus vel eius successores ³ locum tenent, in vicariatu vel praefectura, Vicarii Capitularis in dioecesis erectis; habent proinde officium proprie dictum et ex officio consequuntur potestatem ordinariam ipsorum Vicariorum et Praefectorum Ap., sed solum tempore sedis vacantis seu deficiente Vicario vel Praefecto vel eorum iurisdictione impedita ⁴. Praeterea gaudent etiam facultatibus delegatis, iis exceptis quae Vicariorum vel Praefectorum personae commissae fuerant ⁵.

Si Vicarius Delegatus constitutus a Vicario seu Praefecto Apostolico distinctus sit a Provicario seu Propraefecto de quo in Codice ⁶, iuxta concessionem Benedicti XV ⁷, adveniente casu impedimenti pro exercitio iurisdictionis Vicarii aut Praefecti Ap. ad normam c. 429, § 1, totum regimen quasidioecesis retinet Vicarius Delegatus, non assumit Provicarius aut Propraefectus ⁸.

Si autem ad quos vicariatus vel praefecturae cura devenerit, seu Provicarius et Propraefectus a quovis electus cui de facto regimen delatum est, debet quam primum certiore de suscepto munere Sanctam Sedem fa-

¹ C. 309, § 4. Si dubium sit quis sit senior quod forte evenire poterit quando de religiosis simul in missionem profectis agitur, senior haberi posse videtur is qui prior a quasi-Episcopo agnitus est; vel, in dubio etiam de hoc, senior aetate (cfr. c. 101, § 1, n. 1). Senior non consideratur si incapax ex senio sit. c. 309, § 1. Vermeersch, *l. c.*, IX, (34). Huiusmodi delegatus solum potestate delegata frui videtur. Blat, *l. c.*, II, pag. 293 cui assentitur Vermeersch, *l. c.*, (33).

² Poterit tamen senior regiminis assumendi incapax, sponte huic muneri renuntiare; Vermeersch, *Epitome*, I², 383; contra Santamaria, *l. c.*, I, 377.

³ C. 309, § 3-4.

⁴ Cc. 309, § 2 et 310, § 2; Vermeersch, *Epitome*, I², 384; Santamaria, *l. c.*, I, 377.

⁵ C. 310, § 2, commissae personae non censentur unquam formularum facultates.

⁶ C. 309.

⁷ 8 Dec. 1919, *A. A. S.*, XII, 120.

⁸ Cl. Vermeersch, *l. c.* p. (33) docet in hoc casu ob *claram* iuris dispositionem regimen quasi-dioecesis assumendum esse a Provicario seu Propraefecto. Id quidem de iure Codicis ante factam concessionem eligendi Vicarium Delegatum, ex c. 309, § 2, verum esse et nos admittimus; cum enim ante illam concessionem Vicarius Generalis nec etiam Vicarius Delegatus constitui posset in quasi-dioecesis, nemo, impedito Vicario aut Praefecto Ap., manebat in quasi-dioecesi qui ordinariam exercere posset potestatem; facta vero potestate eligendi Vicarium Delegatum, qui locum tenet Vicarii Generalis, nulla est ratio ipsi interdicens exercitium iurisdictionis. Codex, c. 309, § 2, statuit Provicarium aut Propraefectum regimen assumere debere, deficiente Vicario aut Praefecto Ap., at nec Praefectus nec Vicarius Ap. absolute deficere dicendi sunt quousque per Vicarium Delegatum quasidioecsim regere possunt. Insuper ex litt. circul. S. C. de Prop. Fid. 8 Dec. 1919, Vicarius Delegatus locum tenet in omnibus pro quasi-dioecesis Vicarii Generalis, at Vicarius Generalis ex iure Codicis regimen assumit in casu impedimenti Episcopi, ergo etiam Vicarius Delegatus in casu impedimenti Vicarii aut Praefecti Ap. (Cfr. et compara cc. 309, § 2 et 429, § 1).

cere¹. Obligationes vero Vicariorum aut Praefectorum, si excipias eas quae ex natura officii stricte oriuntur ut e. g., curam gregis sibi commissi, etc. Provicarios aut Propraefectos afficere non videntur.

Denique qui vicariatui aut praefecturae apostolicae ad certum tempus praepositus est, debet in regimine permanere cum omnibus facultatibus sibi concessis, licet tempus fuerit praeterlapsum, donec successor canonicam sui muneris possessionem ceperit².

377. — 7° De Vicario Delegato. - a) Ex iure Codicis³ Vicarius et Praefectus Apostolicus eligere nequeunt sibi Vicarium generalem⁴.

b) Ex benigna autem Benedicti XV concessione, 6 Dec. 1919, concessum est Vicariis et Praefectis Ap. *Vicarium Delegatum* deputare « cui practice concessa sit omnis iurisdictio in spiritualibus et temporalibus, qua ex Codice I. C. uti potest Vicarius Generalis in dioecesi »⁵.

c) Vicarius Delegatus vero officio fungitur sicut Vicarius Generalis, eiusque potestas ex potestate Vicarii Generalis metienda est: attamen iura honorifica Vicarii Generalis ei forte non competunt⁶.

d) Vicarius Delegatus potest esse persona distincta a Provicario vel Propraefecto de quo in c. 309; quo casu regimen quasi-dioecesis in casu iurisdictionis impeditae ad ipsum non ad Provicarium aut Propraefectum deferendum est⁷.

In Vicario Delegato, non stricto iure, videntur requiri qualitates quae in Vicario Generali requiruntur.

CAPUT IX.

De Administratoribus Apostolicis.

378. — Sua immediata in omnes et singulos fideles et pastores iurisdictione Romanus Pontifex uti potest et quandoque utitur non solum in locis ubi ecclesiastica hierarchia et dioeceses non sunt realiter erectae, sed etiam in locis ubi Episcopi, qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Ecclesiam

¹ C. 310, § 1.

² C. 311.

³ C. 198.

⁴ Cfr. Epist. S. C. de Prop. Fide, 8 Dec. 1919, *A. A. S.*, XII, 120: aliter videtur vigiuisse de iure ante Codicem; cfr. S. C. de Prop. Fide, 9 Dec. 1822 ad 1.

⁵ Cfr. Epist. supra citat. 8 Dec. 1919.

⁶ Cfr. cit. Epist. S. C. de Prop. Fide; cc. 368 sq.; Garnier apud *Periodica*, XII, pag. (109); Vermeersch, *Periodica*, IX, (25); X, 200.

⁷ Cfr. ea quae supra hoc numero et in nota de hac quaestione diximus (Vermeersch, *l. c.*, IX, pag. 25 et 33).

Dei, sunt constituti. Etenim etiam Episcopis mediante R. Pontifice a Deo iurisdictio confertur et quidem subordinate ad ipsum, atque R. Pontifex hoc suo iure utitur ex gravibus causis per administratores Apostolicos, qui ideo et ipsi de suprema eius potestate participant¹. Causae autem plurimae esse possunt ut, e. g., perturbationes politico-ecclesiasticae evitandae, ruinosae conditio administrationis bonorum temporalium dioecesis, aut etiam administrationis spiritualis, graves dissensiones in Capitulo, electio indigni, etc.².

379. — I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - Administrator Apostolicus est Praelatus ad regimen dioecesis canonice et regulariter erectae, sede plena vel vacante, ob graves et speciales causas a R. Pontifice deputatus in perpetuum vel ad tempus, potestate utique ordinaria, at vicaria³. Administrator Episcopus esse potest non autem necessario.

2° *Divisio.* - Distingui possunt:

a) Administratores sedis plenae et sedis vacantis⁴.

b) Administratores permanentes aut ad tempus constituti⁵.

3° *Notae historicae.* - Terminologia haec - *de Administratoribus Apostolicis* recenter introducta et certo modo a Codice⁶ firmata est; officium vero antiquum et iam occurrit in *Decretalibus* Bonifacii VIII, correspondetque officio Visitatorum⁷. Etiam ante Bonifacium VIII officium Administratoris exsistebat, at non vocabatur Apostolicus *Administrator* quia non eligebatur a R. Pontifice⁸.

380. — II. Provisio officii Administratoris Apostolici. - 1° Administrator Ap. a S. Sede libere deputatur, in congressu S. Congr. Consistorialis si de Administratore ad tempus agatur⁹.

2° Possessionem officii capit Administrator Ap. praesentatione litterarum suae deputationis Capitulo cathedrali¹⁰. Haec autem

¹ Cfr. *rubricam* huius tit. VII.

² Augustine, *l. c.*, II, 326-327; Vermeersch, *Epitome*, I², 385.

³ C. 312.

⁴ C. 312.

⁵ C. 312.

⁶ Cfr. tamen Wernz, *l. c.*, II, 304-306.

⁷ Cfr. c. 42, 1, 6, in 6°; c. 4, 1, 8, in 6°; Augustine, *l. c.*, II, 327; Sägmüller, *l. c.*, 461-462.

⁸ Cfr. E. Magnin, in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Administrateurs Apostoliques*, I.

⁹ Administrator Apostolicus in casu translationis ab una sede ad aliam Episcopus ipso iure constituitur; eius tamen potestas hoc in casu a iure dimetienda generatim erit (Cfr. c. 430, § 3, n. 1-3); hoc valet solum de tempore quod intercedit a die habitae notitiae translationis, ad diem inthronizationis in novam dioecesim, tunc enim, nisi aliter a S. Sede provideatur tota potestas translata in dioecesi a qua cessat. Cfr. Eichmann, *l. c.*, p. 184; Augustine, *l. c.*, II, 475.

¹⁰ C. 313; Vermeersch, *Epitome*, I², 386.

praesentatio etiam per procuratorem fieri potest, sed Capitulo in dioecesi exstanti facienda est, praesente secretario Capituli vel cancellario Curiae, qui rem in acta referat ¹.

Quodsi agatur de Administratore dato dioecesi plenae, praesentatio litterarum deputationis, ad valorem captionis possessionis, facienda quoque ² est Episcopo, dummodo mentis consiliiue compos sit, et in dioecesi moretur ³.

Dictio *mentis consiliiue compos* indicare videtur plenam possessionem facultatum mentalium quae non habetur in eo qui morbo mentali laborat, licet lucida habeat intervalla. Moratio extra dioecesim potest esse culpabilis vel inculpabilis, alterutra sufficit. Absenti aequiparari posse videtur praesens qui agere impeditur, e. g., carcere detentus ⁴.

Litteris autem praesentatis iurisdictio Episcopi eiusque Vicarii Generalis suspenditur; nequit tamen Administrator se immiscere causis Episcopum ipsum spectantibus, neque in Vicarium eius Generalem iudicium seu processum instruere aut animadvertere ob acta praeteritae administrationis ⁵; Administrator pariter non subest potestati Episcopi.

381. — III. Iura Administratorum Apostolicorum. - 1° *Principium generale.* - Iura et privilegia quorumlibet Administratorum Apostolicorum dimetiuntur ante omnia ex litteris deputationis ad officium ⁶.

2° Praeterea, nisi in iisdem litteris aliud expresse caveatur haec valent ⁷:

a) *Pro Administratoribus Ap. perpetuis.* - Administrator Ap. permanentiter constitutus iisdem iuribus et honoribus fruitur ac Episcopus residentialis ⁸.

b) *Pro Administratoribus ad tempus datis.* - Administratores ad tempus dati eadem iura ac Vicarii Capitulares ha-

¹ Cc. 313 et 334, § 3.

² In hoc casu necessariae sunt ad valorem ambae praesentationes litterarum nempe Capitulo et Episcopo, ita ut alterutra deficiente Administrator nullam de facto iurisditionem consequatur; Santamaria, *l. c.*, I, 379.

³ C. 313, § 2.

⁴ Augustine, *l. c.*, II, 327-328.

⁵ C. 316, § 1-2; cfr. etiam c. 371.

⁶ C. 314.

Codex h. c. 314 utitur verbo *vel*, quod generatim disiunctivum sensum habet; hic tamen sensum *copulativum* habere videtur et aequivalere particulae *et*; id insinuari videtur a clausula *nisi aliud expresse caveatur* qua indicatur id regulariter valere etsi in litteris prorsus siletur de hac re; id etiam auctores iudicare videntur dum docent Administratorum potestatem esse ordinariam.

⁷ Cfr. Eichmann, *l. c.*, 161, 2, c. 198 etenim nisi hoc esset, nulla esset ordinaria potestas: idem confirmatur ex c. 198.

⁸ C. 315, § 1 una cum c. 334 sq.

bent, sed praeterea possunt, si sit sedes plena, dioecesim visitare ¹.

Privilegia autem honorifica si Administrator Apostolicus est Episcopus eadem habet quae Episcopus titularis; si non sit character episcopali insignitus eadem quae Protonotarii Apostolici *de numero participantium* ².

Attamen Episcopus ad aliam sedem translatus, administrationem prioris retinens in utraque privilegia honorifica Episcoporum residentialium possidet ³.

382. — IV. Obligationes Administratorum Ap. - 1° Principium generale. - Officia et obligationes Administratorum Ap. desumuntur praecipue et ante omnia ex litteris deputationis ⁴.

2° Praeterea ⁵, nisi aliud in litteris deputationis caveatur, haec valent:

a) *Pro Administratoribus perpetuis.* - Iisdem officiis tenentur ac Episcopi residentiales ⁶.

b) *Pro Administratoribus ad tempus.* - Eadem vigent obligationes ac pro Vicariis Capitularibus, excepta Missae applicatione, si sedes sit plena, quia in casu hoc onere gravatur Episcopus ⁷.

383. — V. Cessatio a munere. - 1° Iurisdictio Administratoris Apostolici cessat cum Episcopus dioecesis vacantis possessionem dioecesis administratae legitime ceperit ⁸.

¹ C. 315, § 2, n. 1; una cum cc. 430, § 3, n. 1-3; 435; 436; 439-444; 343-346. Excepto casu de quo in hoc c. 315, § 2, n. 1, Administrator ad tempus nequit unquam dioecesim visitare; quo tamen minime affirmamus ipsum non posse aliquem locum, si id exigant circumstantiae, visitare; Santamaria, *l. c.*, I, 380-381.

² C. 315, § 2, n. 2, una cum cc. 308; 349, § 1; cfr. etiam quae supra ubi de Vic. Apost. dicuntur. Quatenus sint huiusmodi privilegia cfr. apud Aloys. Trombetta, *De iuribus et privilegiis Praelatorum Romanae Curiae*, 1906, n. 15 et sqs. Praecipua huiusmodi privilegia sunt: Vestes speciales sive in sacris functionibus sive extra sacras functiones, sunt familiares Romani Pontificis, concedere possunt lauream doctoralem, ius habent exemptionis a quibuslibet Ordinariis, utendi pontificalibus, usu throni et baldachini necnon baculi pastoralis excluso, ius habent altaris portatilis etc.

³ C. 315, § 2, n. 2, et c. 349.

⁴ C. 314.

⁵ Cfr. notam supra n. 381, ubi de iuribus.

⁶ C. 315, § 1 et cc. 334 sq.; debet proinde sicut Episcopus Missam pro populo applicare; Vermeersch, *Epitome*, I³, 387.

⁷ C. 315, § 2, n. 1; Augustine, *l. c.*, II, 329, videtur hoc onere eximere Administratorem et Episcopum; at sensus canonis est ut tunc non teneatur Administrator cum tenetur Episcopus; si vero Episcopus non habeatur tenetur utique Administrator; cfr. tamen c. 339, § 5.

⁸ C. 318, § 2 una cum c. 334, § 3; legitima possessio ad effectum hunc obtinendum censetur facta regulariter ad normam can. 334, § 3; attamen, quia potestas ordinaria in

Obitu autem R. Pontificis aut Episcopi iurisdictio Administratoris Apostolici non cessat¹. Cessat item aliis modis quibus cessat iurisdictio ordinaria ut revocatione, lapsu temporis etc².

Cum iurisdictio Administratoris non cesset morte Episcopi, Capitulum Vicarium Capitularem eligere nequit³.

Si impedita fuerit iurisdictio Administratoris Apost. aut, si idem defecerit, Sedes Apostolica statim ab iis qui provisorie administrationem suscipit, moneatur, et interim, si dioecesis vacet aut Episcopus non sit sui compos eadem valent quae a iure communi statuuntur pro casu sedis impeditae vel vacantis⁴. Si vero sedes sit plena et Episcopus sui compos, ipse dioecesim regit, nisi Sedes Apostolica aliud praestituerit⁵.

CAPUT X.

De Praelatis inferioribus⁶.

384. — Ex iure divino duo tantum sunt gradus hierarchiae iurisdictionis, Primatus et Episcopatus; omnes alii gradus a iure ecclesiastico originem ducunt et ab his duobus derivant deque his participant⁷. Omnia officia maiora praeter episcopatum et extra episcopatum participant de iure primatus R. Pontificis; alia omnia minora intra ambitum dioecesis ab Episcopis dependentia participant de iure Episcoporum. Ideo hic optimo iure ponitur hoc caput *De Praelatis inferioribus nullius* dioecesis, quia cum extra ambitum sint dioecesium legitime erectarum de iure primatus et ipsi participant⁸. Optime etiam ex eadem ratione hic sermo esse possit de Praelatis regularibus aut aliis exemptis; at Codificator, forte ex practica ratione commoditatis, de his alibi et sparsim in Codice loquitur.

dioecesi ab Administratore independenter a Capitulo exercebatur, videtur etiam requiri saltem notificatio possessionis captae Administratori; id ex natura rei et ex analogia cum c. 313, § 1, facile deduci potest.

¹ C. 318, § 1; Wernz, *l. c.*, II, 705.

² Cfr. supra ubi de amissione iurisdictionis ordinariae.

³ S. C. EE. RR. 4 Aug. 1578; apud Bizzarri (a. 1885), pag. 214; et sub alia data, 4 Aug. a. 1678 ibidem, pag. 276-277.

⁴ Cfr. c. 429 sq. Id est hoc casu Capitulum cathedrale interim regit et Sedem Apostolicam monet; Haring, *l. c.*, 292.

⁵ C. 317; Blat, *l. c.*, II, 277.

⁶ Praelati superiores sunt Patriarchae, Primates, Archiepiscopi seu Metropolitae, Episcopi; inferiores sunt qui iurisdictionem quasi episcopalem habent. Tali nomine appellantur etiam Praelati Familiares Romani Pontificis qui iurisdictione per se non gaudent sed aliquibus iuribus honorificis; (Eichmann, *l. c.*, 162; Prümmer, *l. c.*, 114; Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum*, p. II, v. II, pag. 698-715. De his praelatis cfr. infra n. 390bis in *scholion*).

Ad Praelatos inferiores referendi etiam sunt Cappellani maiores militares seu Episcopi Castrenses qui item iure speciali aut singulari pro ipsis statuto cum iurisdictione plerumque personali, non locali, constituuntur, cfr. c. 451, § 3; Chelodi, *l. c.*, pag. 301, nota 1; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 563, nota 3; Prümmer, *l. c.*, 114.

⁷ Cfr. rubricas tit. VII et VIII.

⁸ Cfr. rubricam tituli huius VII.

385. — I. Praenotiones. - 1° *Notio Praelati nullius.* - Praelatus *nullius* est clericus iurisdictione ordinaria et propria in foro externo pollens sub immediata dependentia R. Pontificis, in gradu hierarchiae iuris ecclesiastici infra Episcopos constitutus, in territorio proprio a qualibet dioecesi separato, cum proprio clero et populo unde et nomen Praelati vel Abbatis *nullius* dioecesis ¹.

Differentia Abbatem inter et Praelatum *nullius* ex dignitate qua uniuscuiusque ecclesia decoratur repetenda est. Si praelatura vel Abbatia *nullius* tribus saltem paroeciis non constet singulari iure regitur ².

Solent hoc loco auctores, praemissa notione Praelati inferioris ³, tres species afferre Praelatorum infra Episcopos constitutos; *infimae speciei* qui *passiva* tantummodo exemptione gaudentes ab Episcopi auctoritate eximuntur et iurisdictionem exercent in certas personas vel loca intra territorium alicuius Episcopi: *mediae speciei* qui iurisdictione gaudent activa in certos populos aut clericos intra fines pariter dioecesis; *supremae speciei* qui iurisdictionem exercent in clerum et populum in territorio extra territorium cuiusvis dioecesis; tales sunt *Praelati nullius* de quibus hic agimus ⁴.

Codex in rubrica capitis huius ansam praebet ad agendum de his tribus Praelatorum speciebus: in canonibus autem sub rubrica contentis sermo est solummodo de Praelatis inferioribus *supremae speciei*, excepto can. 328 in quo de Praelatis honorariis sermo est et de Praelatis familiaribus R. Pontificis.

Abbatiae *nullius* nostris diebus, a. 1924, 21 exsistunt ⁵.

386. — 2° Divisio. - a) Praelati *nullius* regulares sunt aut saeculares ⁶.

b) Antiqui, et etiam hodierni auctores distinguere solent Praelatos *nullius*, sicut et alios Praelatos inferiores ex origine iuridica exemptionis ab auctoritate Episcoporum qua gaudent Praelati omnes inferiores; in Praelatos exemptos *ex iure nativo*; *ex privilegio*; *ex praescriptione* ⁷.

Exemptos *ex iure nativo* dicunt esse illos Praelatos qui iurisdictionem in determinato territorio obtinuerunt quando nullus adhuc ibi Episcopus

¹ C. 319, § 1.

² C. 319, § 2. Talis est abbatia *nullius* Einsiedeln in Helvetia; Augustine, l. c., II, 332.

³ Cfr. c. 110.

⁴ Cfr. De his: Bouix, *De Episcopo*, I, 1859, pag. 532 sq.; Wernz, l. c., II, 815; Benedictus XIV, *De synodo dioec.* II, 12, n. 1 sq.; Chelodi, l. c., 198, a; Blat, l. c., II, 278 sq.; Augustine, l. c., II, 331-336; Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye nullius* col. 16-29; Torrubiano Ripoll, *Novissimas Institutiones...* I, n. 690.

⁵ Singularum enumerationem cfr. apud Baucher in *Dictionnaire de droit canonique* v. *Abbaye nullius*, col. 25-29. Anno autem 1922, abbatiae una cum praelaturis *nullius* 32 erant; Vermeersch, *Epitome*, I, 392.

⁶ Cc. 324, 326, 327.

⁷ Cfr. Bouix, l. c., I, 535 sq.; Wernz, l. c., Benedictus XIV, l. c.

erat: *ex privilegio* illos qui exemptionem ex R. Pontificis diplomate obtinuerunt; *ex praescriptione* illos qui exemptionem nullo documento probare possunt, at documentorum defectui succurrunt per longissimam praescriptionem.

c) Habentur Abbates qui benedictione indigent et Abbates non benedicendi ¹.

3° *Historia*. - Historia Praelatorum nullius connexa est cum historia exemptionis religiosorum. Primae exemptiones quibus etiam aliqualis potestas in populum concessa est religiosis seu monachis, saeculo VI in Africa occurrunt. Exemptionis diplomata religiosis consesserunt RR. Pontifices saeculis VII-VIII et sequentibus. Verae praelaturae *nullius* solum saeculis IX et X erigi coeptae sunt, atque ex illo tempore numero creverunt. Concilium Constantiense, Martinus V, Leo X et Concilium Tridentinum lamentationibus Episcoporum satisfaciennes limites his exemptionibus posuerunt ².

Etiam nostris diebus quandoque R. Pontifex novas abbatias *nullius* erigit ³.

387. — II. Provisio canonica Praelatorum nullius. - 1° *Principium generale*. - Ius providendi praelatos *nullius* competit R. Pontifici iure pleno et prorsus independenti et quidem relate ad plenam provisionem: si quid alii possunt in hoc, id ex concessione et privilegio R. Pontificis possunt ⁴. Sequitur ex iure primatus R. Pontificis.

2° *Electio et praesentatio*. - Quandoque revera conceditur a Rom. Pontifice collegio clericorum ius electionis, principibus aut aliis personis ius praesentationis ad abbatiam vel praelaturam *nullius*, et tunc semper reservatur Romano Pontifici confirmatio aut admissio et respective institutio canonica ⁵.

His in casibus praeter alia in qualibet electione ⁶ aut praesentatione ⁷ observanda haec praeterea attendenda sunt:

a) Eligendus vel praesentandus iisdem qualitatibus ac Episcopus residentialis ornari debet ⁸.

b) Ad *validam* electionem numerus absolute maior suffragiorum, demptis nullis, requiritur: et etiam maior numerus ut,

¹ C. 322, § 2.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 817; Chelodi, *l. c.*, 198; Santamaria, *l. c.*, I, 384.

³ Cfr. e. g., erectionem Abbatiae S. Petri apud Münster in Canada per Bullam 6 Mai. a. 1921; *A. A. S.*, XIII, 290.

⁴ C. 320, § 1.

⁵ C. 320; 148, § 1.

⁶ Cc. 160-182 et 2390-2393.

⁷ Cfr. cc 1457-1466; 2391, § 3; 2392; 2393.

⁸ Cc. 320, § 2; 215, § 2; 331.

e. g., duae tertiae partes vel quattuor quintae partes, si id ius speciale vel singulare requirat ¹.

3° *Captio possessionis*. - a) Abbas vel Prael. *nullius* nequit, quovis titulo, iurisdictionem exercere per se vel per alium antequam, praesentatione litterarum Apostolicarum provisionis canonicae Capitulo vel collegio Consultorum ², sui officii possessionem ceperit ³.

b) Abbates vel Praelati *nullius* qui ex praescripto apostolico vel ex propriae religionis constitutionibus benedici debent, intra tres menses ⁴ a receptis litteris apostolicis, cessante legitimo impedimento, benedictionem ab Episcopo, quem maluerint, accipiant ⁵ in hoc autem peccantes ipso iure a iurisdictione suspenduntur ⁶.

Ex c. 322 benedictio Abbatum vel Praelatorum *nullius* tunc tantummodo necessaria est cum vel iure speciali vel ex mandato apostolico facienda praecipitur, non vero ex iure communi.

Aliter dicendum de *Abbatibus de regimine* ex c. 635 qui necessario benedici debent ⁷. Benedictio Abbatum *nullius* danda est ab Episcopo, non ab Abbate, quem ille qui benedictione indiget, maluerit; aliter pro Abbatibus de regimine qui ab Episcopo dioecesis benedici debent ⁸. Benedictio danda est in *Pontificali Romano* tit. *De benedictione Abbatibus auctoritate Apostolica* ab alia quae invenitur in titulo sequenti distinguenda. Mandatum Apostolicum quod ex Pontificali requiritur «*Habetis mandatum Apostolicum?*» pro Abbatibus *nullius* non amplius requiritur ⁹; bene vere requiritur pro aliis Abbatibus. Benedictini Abbates privilegium mandati perpetui obtinuerunt ¹⁰.

388. — III. Obligationes. — Obligationes Abbatum vel Prael. *nullius* eadem sunt, ac Episcoporum residentialium, cum iisdem etiam sanctionibus ¹¹. Habet praeterea obligationem sibi Archiepiscopum seu Metropolitam pro Concilio provinciali eligendi ¹².

¹ Cc. 321; 101, § 1, n. 1; 174: scrutinia proinde in hac electione multiplicari poterunt ultra numerum ternarium nisi alio modo difficultati occurratur per ius speciale. Idem ius valet et pro Episcopis (c. 329, § 3).

² Cc. 334, § 3; 326; 327; cfr. etiam sanctiones in c. 2394; Santamaria, *l. c.*, I, 386.

³ C. 322; Baucher, *l. c.*, v. *Abbaye nullius*, col. 18.

⁴ C. 34, § 3, n. 3.

⁵ C. 322, § 2.

⁶ C. 2402 et etiam cc. 323, § 1 et 333; 2398.

⁷ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 341; et *De religiosis institutis et personis*, II ⁴, p. 641; Molitor, *Religiosi iuris capita selecta* (1909), n. 360-367.

⁸ Vermeersch, *Epitome*, I, 393. C. 625; cfr. tamen privilegium Abbatibus benedictinis concessum a Benedicto XV in *Brevi «Pro benedictione»*, 19 Iunii 1921, *A. A. S.*, 416.

⁹ Chelodi, *l. c.*, p. 302, nota 2; Wernz-Vidal, *l. c.*, 568.

¹⁰ Cfr. Breve Benedicti XV, 19 Iunii 1919, *A. A. S.*, XII, 416; Molitor, *l. c.*, n. 367 et sq. ubi plures quaestiones de benedictione Abbatum examinantur.

¹¹ C. 323, § 1; 215, § 2; non exclusa obligatione visitandi limina. Has obligationes cfr. infra ubi de obligationibus Episcoporum residentialium; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 335.

¹² C. 285.

389. — IV. Iura. - 1° *Potestas iurisdictionis.* - Potestas iurisdictionis Abbatum et Praelat. *nullius* eamdem ac potestas Episcoporum residentialium extensionem habet, estque ordinaria ¹ atque propria ².

Canon 323; § 1, est prorsus generalis, proinde restrictiones ante Codicem potestati Abbatum et Prael. apponi solitae, e. g., obligatio dimissorias dandi ad Episcopum viciniorem ³ per ipsum abrogatae censendae sunt ⁴.

Speciatim vero Praelati et Abbates *nullius* ius habent constituendi in suo territorio tribunal primae instantiae ⁵; item ius eligendi Vicarium Generalem eodem modo ac Episcopi residentiales ⁶; alia iura specifica melius ex dicendis de iuribus et potestate Episcoporum patebunt.

2° *Potestas ordinis.* - Si Abbates aut Praelati *nullius* Episcopi consecrati sint, eadem prorsus ac Episcopi residentiales potestate ordinis gaudent ⁷. Si ordine episcopali careant, praeter alia quae Vicariis et Praefectis Ap. ordine episcopali destitutis concessa sunt ⁸, possunt insuper ecclesias et altaria immobilia consecrare: quae tamen ultima potestas concessa non censetur Abbatibus et Praelatis *nullius* qui benedici debent ante acceptam benedictionem; aliis vero Abbatibus qui ex nullo iuris praescripto benedictione indigent concessa censetur saltem cum possessionem officii ceperint ⁹.

Potest Ordines minores conferre et dimissorias etiam ad Ordines maiores saecularibus vel religiosis sibi subditis dare, et si caractere sit insignitus episcopali etiam ipsam ordinationem con-

¹ Cc. 323, § 1 et 198.

² Santamaria, *l. c.* I, 387.

³ Gasparri, *De sacra Ordinatione*, (1893), 935, 939, et 945-948.

⁴ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 302, nota 3; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 569, nota 27; Cocchi, *l. c.*, vol. II, 239; idem affirmato de iure cogendi Synodum, instituendi parochos etc. etc.

⁵ Cfr. 1572 una cum cc. 215, § 2; 1594, § 3.

⁶ C. 323, § 3, cfr. etiam cc. 366-371.

⁷ C. 323, § 1, coll. cum § 2.

⁸ Cfr. supra 373, ubi de iuribus Vicariorum et Praef. Ap.

⁹ C. 323, § 2: quae paragraphus obscuritate aliquatenus laborare videtur; interpretatio in textu dato recta et magis grammaticalis interpretatio videtur, quam etiam Chelodi probabilior habet, Chelodi, *l. c.*, p. 303, nota 2. Augustine, *l. c.*, II, 335-336 hanc interpretationem proponit: Abbates et Praef. *nullius* gaudent potestate ordinis, etsi non sunt Episcopi, quia gaudent Vicarii et Praefecti non Episcopi vi can. 294, § 2; illi tamen qui benedici debent, si benedictionem non petant in poenam inobedientiae his iuribus privantur. Eichmann hanc proponit: Abbates et Praelati *nullius* qui benedicti sunt, easdem functiones ordinis exercere possunt ac Vicarii et Praefecti Ap. ex c. 234, § 2 et difficultatem effugit. Cfr. etiam Blat, *l. c.*, II, 281; Wernz-Vidal, *l. c.*, 569; Chelodi, *l. c.*, ubi etiam aliae interpretationes minus probabiles afferuntur. Vermeersch, *Epitome*, I, 311, videtur negare Abbatibus et Praelatis qui benedicti non sunt privilegia consecrandi ecclesias et altaria immobilia nec non utendi pontificalibus.

Idem affirmare videtur Baucher in *Dictionnaire de droit canonique* v. *Abbaye nullius*, col. 19; Hilling, *Das Personenrecht*, facultatem benedicendi aut dedicandi ecclesias absolute concedit seu independentem a benedictione; cfr. Hilling, *l. c.*, pag. 160.

ferre¹; itemque potest confirmationem administrare durante munere intra suum territorium².

3° *Iura honorifica*. - Quilibet Abbas vel Praelatus *nullius* in proprio territorio utitur insignibus pontificalibus, cum throno et baldachino et iure ibidem officia divina celebrandi; crucem autem pectoralem, annulum cum gemma, ac pileolum violaceum potest etiam extra territorium deferre³.

390. — V. Administratio dioecesis⁴ Praelatorum nullius. - In administratione suae dioecesis Abbas vel Praelatus *nullius* iisdem iuribus ac obligationibus, quibus Episcopus residentialis, gaudet et ligatur.

a) Si Capitulum saeculare habeatur in Abbatia seu Praelatura *nullius* iuris communis legibus regitur⁵; si habeatur Capitulum religiosum suis statutis ligatur⁶; si neutrum habeatur Abbas vel Prael. debent sibi coetum Consultorum dioecesanorum eligere⁷.

b) Officium Capituli vel coetus Consultorum, sede plena, est adiuuvare suum Praelatum in dioecesis regimine; eiusque consilio uti debet ad valorem actus Abbas vel Prael. in pluribus negotiis⁸; immo quandoque et eius consensus ad valorem actus requiritur⁹.

c) Sede vacante Capitulum vel collegium Consultorum succedunt in regimine et administratione dioecesis, et intra octiduum ab accepta notitia vacationis debent Vicarium Capitularem eligere qui usque ad novi Abbatis vel Praelati possessionem dioecesim regere debet¹⁰. Capitulum tamen Abbatiae vel Praelaturae religiosae in regimine non succedit si aliud statuunt constitutiones¹¹.

¹ C. 957; 958, n. 4; 959.

² C. 782, § 3; cfr. Baucher, *l. c.*, v. *Abbaye nullius*, col. 21-22; quae tamen dicuntur de dimissoriis etc. non sunt applicanda abbatibus *quasi-nullius*; Baucher, *ibidem*, col. 22-23; Gasparri, *De sacra Ordinatione*, p. 177, II. Abbates *quasi-nullius* sunt Praelati inferiores qui habent iurisdictionem in populum et clerum loci, exempti a iurisdictione Episcopi, sed sunt in dioecesi ac territorio Episcopi; cfr. Gasparri *De sacra Ordinatione*, 933; Baucher, *l. c.*, col. 23; cfr. etiam c. 319, § 2.

³ C. 325; cfr. Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum*³, 1915, part. II, v. II, in appendice ad librum VIII, pag. 692 et sq. ubi de insignibus Praelatorum inferiorum et functionibus Pontificalibus illis permissis.

⁴ C. 215, § 2.

⁵ Cc. 324 et 391 sq.

⁶ C. 324.

⁷ Cc. 326; 423-428.

⁸ Cfr. cc. 105; 391, § 1; 427; 403.

⁹ Cc. 105; 391, § 1; 1541, § 2, n. 2; 1532, § 3.

¹⁰ C. 327, § 1: termini *deputare* et *electionem* in hoc c. improprie adhibiti sunt: *deputare* pro *eligere* sensu stricto accipitur: *electionem* vero significat provisionem canonicam completam quae tunc solum habetur cum novus Praelatus possessionem ceperit.

¹¹ C. 327, § 1.

d) Quae statuuntur a Codice c. 429 pro casu dioecesanae iurisdictionis in Praelato impeditae etiam Abbatiis et Praelaturis *nullius*, proportionem servata, applicanda sunt ¹.

De vacatione officii Abbatum vel Praelatorum *nullius* principia generalia de amissione officiorum valent ².

390.bis — Scholion. — De Romani Pontificis familiaribus. Circa Romani Pontificis familiares, sive Praelati titulo gaudeant, sive non, standum privilegiis, regulis et traditionibus pontificiae domus ³.

Domus pontificia est palatium ubi degit Romanus Pontifex. Familiam Romani Pontificis constituunt clerici vel laici servitio Romani Pontificis de facto vel ex titulo honorifico addicti.

1° Inter clericos familiares Romani Pontificis hi adnumerantur:

a) Duo Cardinales Palatini, scilicet: Cardin. Datarius et Card. Secretarius Status ⁴. Hi sunt Praelati maiores.

b) Quatuor Praelatipalatini, nempe: Magister domus Papae seu Praefectus S. Palatii (*Maggiordomo di Sua Santità*); Praefectus cubiculi S. Pontificis (*Maestro di camera*); Auditor Papae, cuius officium Pius X abrogaverat a. 1905, Benedictus vero XV, 28 Iunii 1915, restituit; Magister S. Palatii ⁵.

c) Plures *cubicularii secreti participantes*, quorum quinque priores classem specialem constituunt praelatitiam personae R. Pontificis servitia praestantes; alii aliis muneribus deputantur.

d) Sacrista seu parochus seu Praefectus sacrarii Apostolici, cui assistit vicesacrista, ambo ex O. Erem. S. Aug.

e) Praedicator Apostolicus ex Ord. Min. Capuccinor.

f) Secretarius S. C. Caeremonialis.

g) Praelati domestici (*Prelati di mantelletta*) qui in collegia adnuntur: collegium Episcoporum solio assistentium; collegium Protonotariorum in quatuor classes divisum scilicet, de numero participantium, supranumerariorum, ad instar participantium, et titularium ⁶; collegium votantium et referendariorum Signaturae; Collegium Auditorum Rotae; Collegium Praelatorum Camerae Apostolicae. Habentur praeterea Praelati domestici in collegia non coadunati.

h) Cubicularii *intimi* seu secreti, ad quos pertinent: camerarii seu cubicularii secreti participantes (Quorum titulo etiam laici insigniuntur seu decorantur); cubicularii (*camerieri*) supranumerarii, omnes ecclesiastici seu clerici; camerarii seu cubicularii in habitu violaceo; cubicularii ad honorem extra Urbem. Hi omnes sunt Praelati *di mantellone*.

i) Cappellani secreti S. Pontificis, cappellani secreti ad honorem; cappellani secreti ad honorem extra Urbem; Cappellani communes.

l) Clerici secreti.

¹ C. 327, § 2.

² Cfr. cc. 183-195 et quae supra de his canonibus explicavimus, n. 255, et sqs.

³ C. 328.

⁴ Ante Pium X quinque erant Cardinales Palatini; Santamaria, l. c., I, 389.

⁵ De his cfr. Santamaria, l. c., I, 389.

⁶ Cfr. Breve Pii X, «*Inter multiplices*», 21 Febr. 1905, apud Ojetti, *Synopsis*, v. Protonotarii, n. 3364.

2º Inter laicos familiares adnumerantur:

a) Cubicularii secreti ab ense et lacerna (*Camerieri secreti di cappa e spada*) *participantes*; cubicularii intimi seu secreti ab ense et lacerna *de numero*; cubicularii secreti ab ense et lacerna *supranumerarii*; *cubicularii ad honorem* ab ense et lacerna *de numero*; cubicularii *ad honorem* ab ense et lacerna *supranumerarii*.

b) Familiares intimi personae R. Pontificis addicti ut medicus etc.

c) Familiares inferiores ut cursores, magistri ostiarii (*Bussolanti*) etc.

d) Milites S. Pontificis — quorum quatuor ordines sunt, scilicet: custodes nobiles (*Guardia nobile*), custodes helvetii (*Guardia svizzera*), custodes palatini (*Guardia palatina d'onore*), custodes communes (*Gendarmi pontifici*) ¹.

TITULUS VIII.

DE POTESTATE EPISCOPALI DEQUE IIS QUI DE EADEM PARTICIPANT

(cc. 329-486).

391. — Postquam titulo praecedenti de primo gradu hierarchiae iurisdictionis iuris divini, idest de iure Primatus deque iis qui eiusdem gradus ex iure ecclesiastico participant dissertum est, hoc titulo de altero gradu disserendum remanet, idest de episcopatu qui etiam est de iure divino. Ad episcopatum autem plures alii gradus inferiores referuntur ab Ecclesia instituti, qui ut episcopatus ipsius appendices considerari possunt quia de eius iurisdictione aliquo modo participant, et, quia ab eo dependent intra ambitum determinati territorii quod dioecesi stricte dicta comprehenditur. Ad hos gradus inferiores refertur rubrica huius tituli: *De potestate episcopali deque iis qui de eadem participant*. Sub ipsa autem rubrica undecim capita comprehenduntur.

CAPUT I.

De Episcopis.

392. — I. **Praenotiones.** - 1º *Notio.* - Episcopus est Praelatus ecclesiasticus plenitudine sacerdotii insignitus, vi officii a Christo generice instituti in Apostolis, iurisdictionem fori externi pollens

¹ Cfr. Battandier, *Annuaire Pontifical catholique*, 1916, pag. 650, ubi plura invenies et ubi indicantur variae monographiae diversis annis in eodem *Annuaire* editae circa hanc materiam; *Annuario Cattolico Italiano*, 1924, p. 35 sqs.; Aloysius Trombetta, *De iuribus et privilegiis Praelatorum Romanae Curiae, Tractatus canonicus liturgicus*, Surrenti, 1906. Prima parte agitur de Protonotariis, altera de Praelatis domesticis; tertia de Cubiculariis Romani Pontificis; quarta de Cappellanis Romani Pontificis. Cfr. etiam Vermeersch, *Epitome*, I^o, 396; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 577 sqs.

in determinato territorio sibi a Romano Pontifice assignato, dependenter ab eiusdem R. Pontificis auctoritate ¹.

Gradus hierarchiae iurisdictionis inferior ex iure divino est Episcopatus. Universa Ecclesia per mundum universum dilatata in unum corpus coalescit per institutionem Primatus, itemque in universum mundum iterum spargitur in multis ecclesiis episcopalibus quibus singulis *potestate monarchica* praeest Episcopus residentialis a R. Pontifice constitutus vi praecepti divini quo R. Pontifex iubetur alios etiam *pastores ordinarios* sibi adiungere ad regendos in ordine ad vitam aeternam fideles.

Episcopi sunt successores Apostolorum, non in iuribus Apostolatus, sed in iuribus ordinariis pastoralis officii: differunt proinde in multis ab Apostolis: — Apostoli enim a Christo immediate vocati ab ipso immediate iurisdictionem acceperunt; non item Episcopi qui humano modo eliguntur et a R. Pontifice immediate iurisdictionem obtinent ².

Est igitur episcopatus ex iure divino ³ in genere et quod ad substantiam

¹ C. 329, § 1; Wernz, *l. c.*, II, 730, I. Haec descriptio Episcopos titulares qui iurisdictione carent non comprehendit: nec necessarium duximus a Codice recedere ad definitionem dandam quae et ad Episcopos titulares extenderetur. Episcopi titulares ut exceptiones considerandi sunt et Codex de ipsis quaedam solummodo incidenter habet: ea omnia quae in hoc capite dicuntur ipsis non sunt applicanda nisi de ipsis explicite loquantur canones. Quaedam et nos ad finem capituli videbimus.

² « Hinc est in Apostolis distingui duplicem potestatem, *ordinariam* et *extraordinariam*. Ordinaria seu pastoralis erat potestas pascendi ecclesias quibus praeessent, sub dependentia beati Petri. Extraordinaria erat ipsa potestas Apostolica, idest fundandi ecclesias et fundatas visitandi; *illa* ad successores dimanat, sed cum differentia in modo eam acquirendi. Apostoli enim ex sese, idest auctoritate immediate accepta a Christo, se prae-ficiebant Ecclesiis, quas nempe fundaverant aut visitabant; e contra Episcopi primi praefecti sunt ab Apostolis, et sequentes a Summo Pontifice. — *Extraordinaria* autem erat *personalis* in Apostolis ideoque ad successores non pertransiit. Potestas Apostolica erat ordinaria in beato Petro, ideoque ad successores dimanat cum charismate *infallibilitatis*, sed sine charismate *miraculorum*, *revelationis* et *inspirationis*; charismate autem charitatis Summus Pontifex non indiget, cum nemini debeat obedientiam. Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici* ⁴, v. II, l. II, n. 22; cfr. etiam H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium*, 1921-1925, ad usum privatum auditorum universitatis Gregorianae, p. 251-300 ubi fuse de his rebus agitur. Labet autem hic varias propositiones afferre quarum probatio ibi apud Van Laak invenire poteris: pag. 251; « Iesus Christus munus regendi in Ecclesia sub Petro instituit illudque Apostolis eorumque successoribus in aeternum immediate et directe in ratione subiecti inhaesionis inesse voluit »; pag. 265; « Inde ab aevo apostolico erant in Ecclesia Episcopi qui dicuntur monarchici »; pag. 273: « Munus regendi Episcoporum institutionis divinae est »; pag. 288: « Episcopi Apostolis in munere regendi succedunt »; pag. 297: « Praeter Primatum et episcopatum nullum aliud munus regendi ordinarium divinitus in Ecclesia institutum est ».

³ Denziger-Bannwart, 1828, 1962; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 573. Episcopos esse presbyteris superiores ex iure divino non solum in hierarchia ordinis sed etiam in hierarchia iurisdictionis conclusio est *de fide*. Solummodo historicum momentum habet opinio S. Hieronymi aequalitatem inter duos hos gradus asserentis ex iure divino. Si Codex hoc c. 329, § 1, dicit Episcopos ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praeficiendos esse, id recte intelligendum est, non quasi localis organizatio quae de facto habetur in ecclesia sit institutionis divinae, sed eo sensu quod Episcopi vi suae consecrationis sunt *radicaliter*, *aptitudinaliter* qualificati ad ecclesiam sibi a Romano Pontifice assignatam regendam. (Augustine, *l. c.*, II, 342). I. M. Hervé, *Manuale theologiae dogmaticae*, I^a, 1926, n. 371 et sqs. Disquisitiones historicas ad probandum etiam primis saeculis episcopatum mo-

ita ut nec a Romano Pontifice abrogari hoc officium prorsus possit aut ita limitari ut illusorium reddatur. Substantia autem officii quae est ex iure divino et quae incolumis semper servanda est in hoc consistit «ut Episcopi sint veri principes ordinaria et non mere delegata iurisdictione fori externi et fori interni praediti, peculiaris gregis pastores, a presbyteris distinctiisque superiores»¹. Hac autem salva substantia alia omnia circa numerum, extensionem potestatis eiusve restrictionem sive relate ad personas subiectas sive relate ad territoria a iure canonico pendent seu a Romano Pontifice.

Quae ordinatio hierarchiae iurisd. in duos gradus ex iure divino omnino repetenda est² quamobrem errant Anglicani officium Episcoporum ab Apostolis, non a Christo institutum arbitantes; item Harnack alique moderni protestantes differentiam hierarchicam presbyteros inter et Episcopos³ ex iure ecclesiastico vel ex consuetudine repetentes; itemque antiqui Aëriani haeretici Episcopos et presbyteros aequales prorsus esse in iurisdictionis hierarchia affirmantes⁴, ac tandem modernistae negantes Episcopos institutos fuisse ad perpetuandam missionem et potestatem apostolorum⁵.

Generatim valet principium quod in uno territorio unicus constituendus sit Episcopus; admittuntur tamen exceptiones pro regionibus ubi varii ritus habentur, cui casui antiquitus providebatur per Episcopum Auxiliarem⁶.

2° *Divisio*. - Omissa distinctione Episcoporum in residentiales et titulares: ipsi Episcopi residentiales sunt:

a) *Suffraganei* aut *exempti*: prout alicui Metropolitae subduntur aut immediate Romano Pontifici.

b) *Regulares* et *saeculares*: prout ex aliqua religione assumuntur aut ex clero saeculari.

Habentur praeterea Episcopi *Coadiutores* et *Auxiliares* qui proprie ad Episcopos residentiales non pertinent, at proxime ad ipsos accedunt, praesertim si cum iure successionis deputentur.

narchicum viguisse in Ecclesia, non vero regimen collegiale quo tendunt protestantium nostri temporis theoriae, cfr. apud Sägmüller, *l. c.*, I, pag. 29 sq. ubi etiam invenire poteris amplam de hac quaestione litterariam recensionem. Nobis de his quaestionibus agere spatium non est, nec adeo utilis videtur de his erroribus tractatio apud nos, quamvis inutilis non esset. Fusiorem expositionem doctrinae de successione Apostolorum relate ad Episcopos invenies apud theologos qui de hac re fuse agere solent. Cfr. notam 2 in pag. superiori sub. n. 392 et etiam Bouix, *De Episcopo*, I, 1859, pag. 41-93.

¹ Chelodi, *l. c.*, 186.

² C. 108, § 2 et fontes in margine Codicis.

³ Negare tamen minime intendimus nomina *Episcopi* et *presbyteri* promiscue in novo Testamento adhiberi; Vermeersch, *Epitome*, I², 339; H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium*, 1921-1925, pag. 268-272.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 732.

⁵ Cfr. prop. 50 Decret. «*Lamentabili*», 3 Iulii 1907, Denzinger-Bannwart, n. 2050.

⁶ Episcopus ritus rutheni a. 1913, constitutus est pro Statibus foederatis Amer. Sept., qui a. 1914 mortuus est nec ab alio substitutus. Minorem adhuc adprobationem obtinuit duplex iurisdiclio in Canada et in Brasilia; Haring, *Grundzüge*... p. 296 nota 8.

393. — II. Provisio canonica officii episcopalis. - Provisio canonica officii episcopalis variis constat actibus: designatione personae, collatione tituli, inthronizatione seu immissione in possessionem et demum completur consecratione. Essentialius ex his actibus est collatio tituli qua iurisdictio confertur, alia ad valorem aut ad liceitatem usus iurisditionis aut potestatis ordinis requiruntur. Collatio tituli in Ecclesia latina semper R. Pontifici reservatur ¹.

^{1o} *Notae historicae.* - Apostoli plerumque per seipsos Episcopos constituerunt vel suis discipulis potestatem constituendi communicarunt. Temporibus postapostolicis negotium providendi ecclesias suis pastoribus commissum est generatim Episcopis provinciae, cleri populique consensu accedente. A Concilio Nicaeno hoc ius confirmatum est, populi vero consensus paulatim abolitus est ².

Ecclesiae pace restituta iam ipse Constantinus et deinde multo magis alii imperatores in electione Episcoporum sese ingesserunt partim quidem ex concessione Ecclesiae at partim etiam ex aperta usurpatione: quod maxime saeculis sequentibus factum est in variis regnis Occidentalis Ecclesiae. Cum res Ecclesiae ex his abusibus ad pessimam reductae fuissent conditionem, reactio necessario orta est et in *lucta de investituris* a reformatoribus saeculi x-xi acriter pugnatum est pro Ecclesiae libertate; quae libertas in Concilio Wormatiensi, a. 1122, principio agnita est. Paulatim ius electionis Episcoporum a Capitulis cathedralibus exerceri coeptum est et saeculo xiii exclusive ipsis agnitum, ius vero confirmationis Metropolitae. Hoc ius in collectionibus authenticis Decretalium receptum est.

RR. Pontifices, qui suam auctoritatem in electione Episcoporum iam antiquitus, saeculo iv et v, interposuerant, saeculo xiv ius provisionis canonicae pro omnibus episcopatibus sibi reservarunt, quae reservatio proinde ab illo saeculo ius commune constituit.

Contra ius commune multis in locis ius particulare concessum est praesertim per concordata.

Iura particularia nostris diebus vigentia sunt praecipue: *Ius electionis* quod viget in Helvetia, Borussia, Hannover, in provinciis Rheni superioris, in dioecesibus Olomucensi et Salisburgensi; *Ius nominationis* quod viget in Hispania ³ et in plerisque rebuspublicis Americae latinae.

¹ C. 332, § 1. Non desunt tamen vel in ipsa Ecclesia latina exceptiones: ita Archiepiscopus Salisburgensis confirmat Episcopos Secoviensem, Lavantinum et Gurgensem; id saltem servatum est usque ad magnum bellum Europaeum; cfr. Wernz, *l. c.*, II, 752; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 594, de hoc silet; Haring, *Grundzüge...* p. 265, nota 9, docet privilegium Metropolitae Salisburgensis a Codice non fuisse abrogatum quod ad Episcopos Secoviensem et Lavantinum, et quod ad episcopatum Gurgensem attinet ius liberae collationis promulgatione Codicis aut extinctione status austriaci revixisse.

² De natura consensus a populo dati quod scilicet originem habuerit, non ex iure divino, sed ex iure mere ecclesiastico seu canonico cfr. H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium, ad usum privatum aud. univ. greg.* 1921-1925, pag. 260-265.

³ Ante bellum Europaeum et etiam post ipsum etiam in Bavaria, Chelodi, *l. c.*, 188; at post eversionem monarchiae non amplius, cfr. Eichmann, *l. c.*, pag. 165, nota 1.

Ius commendationis quod specialibus instructionibus S. C. Consist. ordinatur pro Statibus foederatis ¹, pro Canada et Terranova ², pro Scotia ³, pro Brasilia ⁴, pro Mexico ⁵, pro Polonia ⁶; idemque ius viget pro Belgio, Anglia, Hollandia, Gallia, Hibernia ⁷.

2° *Designatio personae*. - Ex iure communi nunc vigente designatio personae ad episcopatum promovendae reservatur Romano Pontifici qui hanc designationem libere prorsus facit aut praevia commendatione ⁸.

a) *Commendatio* est actus legitimus quo determinatae personae ⁹, generatim Episcopi provinciae vel regionis in eodem loco adunati, determinatis temporibus, R. Pontifici numerum personarum ad Episcopatus munera exsequenda aptarum praesentant.

Cum ex commendatione nullum praesentatis ius acquiratur, inde fit ut collatio episcopatus, quae fit praevia commendatione, libera collatio habeatur ¹⁰. Commendatio est modus ab Apostolica Sede adhibitus ad iudicandum de promovendorum idoneitate ¹¹.

b) Si cui collegio ius eligendi Episcopum concessum sit; in electione ius commune *de electione* servandum est ¹², sed insuper is tantum haberi poterit electus qui maioritatem absolutam suffragiorum retulerit vel etiam maiorem suffragiorum numerum si ita ius particulare requirat ¹³. Confirmatio, nisi aliud probetur, a R. Pontifice expetenda est ¹⁴.

c) Si cui ius praesentationis aut nominationis ad episcopatus concessum est, privilegii condiciones attendere debet et insuper ius commune, praesertim de idoneitate praesentandi.

3° *Idoneitas candidati* ¹⁵. - Praeter alia quae ex iure communi in omnibus promovendis ad officia ecclesiastica requiruntur; pro-

¹ 25 Iul. 1916, *A. A. S.*, VIII, 400 sq.

² 19 Mart. 1919, *A. A. S.*, XI, 124.

³ 20 Nov. 1920, *A. A. S.*, XIII, 13.

⁴ 19 Mart. 1921, *A. A. S.*, XIII, 222.

⁵ 30 April. 1921, *A. A. S.*, XIII, 379.

⁶ 20 Aug. 1921, *A. A. S.*, 430.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 740-750; Chelodi, *l. c.*, 188; Bouix, *De Episcopo*, 1859, I, p. 149 sq.; Santamaria, *l. c.*, II, 12 sqs. praesertim pro praxi servata in Hispania nostris diebus.

⁸ C. 329, § 2.

⁹ Omnes qui negotio commendationis partem habent ad secretum servandum tenentur, S. C. Consist. 30 Mart. 1910, *A. A. S.*, 286; 2 Iul. 1910, *A. A. S.*, II, 648; 28 April. 1911, *A. A. S.*, III, 182. De processu inquisitorio a S. Sede fieri solito circa eos qui ad regimen dioeceseon promovendi sunt agere non vacat. Cfr. Decret. S. Cong. Consist. 29 Febr. 1924, *A. A. S.*, XVI, 160-161.

¹⁰ Circa modum commendationis faciendae cfr. documenta supra in notis histor. citata.

¹¹ Cfr. c. 330.

¹² Cfr. cc. 160-182.

¹³ C. 329, § 3 et 321.

¹⁴ C. 332, § 1; quibusnam ius electionis de iure vigente competat cfr. supra in notis historicis.

¹⁵ C. 153, § 2. Licet Codex c. 330 solummodo de idoneitate loquatur, non est credendum per hoc derogatum fuisse c. 153, § 2 quo praecipitur ut magis idoneus praeferatur; Santamaria, *l. c.*, II, 19.

movendus ad episcopatum sive libera collatione, sive praevia commendatione, vel nominatione vel praesentatione sequentes qualitates habere debet ut idoneus habeatur. Iudicium tamen ultimum de idoneitate ad S. Sedem pertinet¹. Debet igitur esse:

a) Natus ex legitimo matrimonio, nec sufficit ut sit legitimatus etiam per subsequens matrimonium.

Nec item sufficit, nisi expresse dicatur, legitimatio per rescriptum obtenta².

b) Annos natus saltem triginta completos.

c) A quinquennio saltem in sacro presbyteratus ordine constitutus.

d) Bonis moribus, pietate, animarum zelo, prudentia, ceterisque dotibus praeditus, quae ipsum aptum efficiant ad gubernandam dioecesim de qua agitur.

e) Laurea doctoris, vel saltem licentia in sacra theologia aut iure canonico potitus vel saltem earundem disciplinarum vere peritus: et si religiosus sit, similem titulum vel saltem a suis Superioribus verae peritiae testimonium habeat.

4° *Tituli collatio*. - Quoquo modo facta sit personae designatio ad episcopatum promovendae, semper tamen necessaria est tituli collatio quae semper R. Pontifici reservatur, nisi exceptio probetur, et qua proprie quis Episcopus constituitur, iusque in re obtinet relate ad suum officium³.

Haec tituli collatio, proprio nomine confirmatio, admissio, institutio vocatur prout agitur de electione, postulatione aut nominatione.

Electione et nominatione candidato ius ad rem saltem conditionatum acquiritur, non item postulatione aut commendatione. Attamen collatio tituli tertio facta, omisso electo, valida certo est si facta sit libere a R. Pontifice⁴.

Censetur facta tituli collatio receptione ex parte promoti litterarum seu bullarum Apostolicarum; postea promoti *praeconizantur* in Consistorio⁵.

Ante receptionem bullarum promoti emittere tenentur professionem fidei et iuramentum fidelitatis erga S. Sedem⁶.

Tituli collatione confertur promoti vera episcopalis potestas, licet consecratio nondum facta sit. Cum autem tituli collatio a R. Pontifice detur,

¹ C. 333, § 2 et 3.

² Eichmann, *l. c.*, 165, nota 4; Cappello, *De matrimonio*, (1923), n. 751.

³ C. 332, § 2.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 752.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I^o, 403.

⁶ Cc. 332, § 2; 1406, § 1, n. 3; 1407; 1408; formula iurisiurandi fidelitatis est in *Pontificali romano*, tit., *De consecratione electi in Episcopum*. In Statibus Catholicis quandoque additur iusiurandum fidelitatis erga Regem Catholicum; ita in Hispania; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 17; Torrubiano Ripoll, *Institutiones novissimas de derecho canonico*, I, 745.

non est ratio dicendi iurisdictionem immediate ex alio fonte in Episcopos manare seu a Deo immediate. Quae quaestio de origine immediata iurisdictionis in Episcopos hoc modo solvenda videtur, scilicet admittendo ipsam a Deo immediate conferri Romano Pontifici, per Pontificem vero derivari in Episcopos, qui proinde illam a Deo mediate obtinent, immediate a Romano Pontifice ¹.

Hac theoria facile explicantur et praxis Ecclesiae constituentis Episcopos titulares qui iurisdictione carent, et constituentis pariter alios Praelatos qui, consecratione episcopali carentes, potestatem tamen exercent episcopalem; itemque praxis eximendi determinatas personas a iurisdictione Episcoporum. Demum nostra theoria declarationibus et definitionibus dogmaticis de immediata auctoritate R. Pontificis eiusque superioritate in omnes et singulos Episcopos optime aptatur; nec etiam necessarium est ad influxum immediatum Dei recurrere quando omnia facilius sine influxu immediato explicantur.

Nec obstat nostrae theoriae quod Episcopi ex divina institutione sint successores apostolorum ², etenim nemo est qui teneat Episcopos in omnibus esse apostolorum successores; nec item illud Pauli « *in quo posuit vos Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei* », quod facile interpretari valet de positione a Deo mediante ipso S. Paulo vel alio Apostolo facta ³. Quae generalis theoria nostra etiam Episcopis in Concilio congregatis applicabilis est ⁴.

5° *Consecratio*. - Promotus ad episcopatum etiamsi sit Cardinalis intra tres menses a receptis litteris Apostolicis, debet consecrationem recipere nisi legitimo detineatur impedimento ⁵.

Consecratio reservatur R. Pontifici cuius proinde mandatum requiritur ut ab alio fieri possit ⁶. Episcopus in hoc negligens post primum trimestre fructus non facit suos, post alterum trimestre omni iure cadit ⁷.

¹ Nostis praesertim diebus haec doctrina longe communior evadit in dies; eam praeter Wernz infra citatum, admittunt optimi theologi et canonistae; cfr. H. Van Laak, *Institutionum theologiae fundamentalis repetitorium*, 1921-1925, ubi, more suo, erudite et solide pag. 314-321, totus est in probanda propositione: « Omnis iurdictio in Ecclesia a Romano Pontifice confertur » ubi etiam in scholio de origine iurisdictionis Apostolorum, pag. 219-221.

² C. 329, § 1.

³ Cfr. alias huius sententiae explicationes apud Wernz, *l. c.*, II, 737, ubi etiam earum crism invenies.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 737-738. Aliter Eichmann, *l. c.*, p. 164: *Die Gewalt des Episkopats und des einzelnen Diozesanbischofs ist eine unmittelbar von Gott stammende, nicht erst durch den Papst vermittelte, oder aus der päpstlichen abgeleitete Gewalt*. Cfr. etiam Pii VII Const. « *Super soliditate*, 28 Nov. 1786, § 16; Prümmer, *l. c.*, 199 in nota.

⁵ C. 333.

⁶ Cc. 953 et 2370; Gasparri, *De sacra Ordinatione*, n. 795-796; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 749.

Generale mandatum concessum est Episcopis Americae latinae et insularum Philippinarum. Leo XIII, Constit. « *Trans Oceanum* » 18 April. 1897 et Pius X, *A. A. S.*, II, 216.

⁷ C. 2398.

6° *Inthronizatio seu possessionis captio*. - a) Episcopi possessionem dioecesis capiunt per se vel per procuratorem, ostendendo in ipsa dioecesi ad quam sunt promoti, litteras Apostolicas provisionis Capitulo cathedrali, praesente secretario Capituli aut cancellario Curiae, qui rem in acta referat ¹.

b) Possessio capi potest statim ac litterae apost. receptae sunt, etiam ante consecrationem; at certe ad quattuor menses ² post receptas litteras provisionis ³ protrahi potest ⁴.

c) Licet Episcopi ordinarii et immediati ⁵ pastores suarum dioecesium sint, nequeunt tamen ullum ius in eis exercere nec per se nec per alios, quovis titulo antequam inthronizati sint ⁶. Si tamen dum litteras promotionis accipiunt aliquod officium in dioecesi exercent, e. g., officium Vicarii Capitularis, illud dimittere non tenentur ⁷.

d) A capta possessione ius habet Episcopus percipiendi redditus mensae episcopalis ⁸.

394. — III. Potestas Episcoporum. - 1° *Principium generale*. - Episcopi sunt ordinarii et immediati pastores dioecesium sibi commissarum ⁹ et qua tales suas dioeceses in temporalibus et spiritualibus, ad normam sacrorum canonum, potestate vere *monarchica, legislativa, iudiciali* et *coactiva* gubernant sub dependentia Romani Pontificis ¹⁰.

Episcopi non sunt responsabiles suae administrationis coram populo suae dioecesis seu coram fidelibus quibus serviunt, ut evenire potest de

¹ C. 334, § 3; praesentia alterutrius, secretarii vel cancellarii ad formam substantialem ipsius inthronizationis necessaria esse videtur, non item relatio in acta quam solummodo ad probationem necessariam putaverim. Aliter Santamaria, *l. c.*, II, praesentiam cancellarii aut secretarii ad valorem necessariam non habet.

² Menses utiles sunt seu non currunt impedito, et accipiuntur prout sunt in calendario, non computata prima die; c. 34, § 3, n. 1 et 3, et c. 35.

³ C. 333, nec ullo modo quattuor menses intelligi posse videntur de quattuor mensibus post consecrationem: cfr. tamen Augustine, *l. c.*, II, 348.

⁴ C. 333; qui canon proprie de inthronizatione non loquitur quae etiam per procuratorem fieri potest, sed de adventu Episcopi in dioecesim, quae obligatio ab ipso Episcopo per se adimplenda est; indirecte tamen refertur etiam ad inthronizationem, quia adeundo suam dioecesim Episcopus eius possessionem certe capiet. Episcopi Cardinales suburbicarii hac lege non ligantur. (C. 238, § 2).

⁵ *Immediati* hoc loco evidenter refertur ad fideles, nec ullo modo ad quaestionem de origine iurisdictionis in Episcopos: contra Augustine *l. c.*, 349 qui tamen admittit Codicem quaestionem solvere noluisse.

⁶ Poenas contra in hoc delinquentes cfr. in c. 2394; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 404.

⁷ C. 334, § 1-2; Const. Pii IX «*Romanus Pontifex*», 28 Aug. 1873.

⁸ C. 349, § 2, n. 1.

⁹ C. 334, § 1.

¹⁰ C. 335, § 1; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^a, 405.

magistratibus civilibus in regionibus regimine democratico rectis, sed solum coram R. Pontifice cui solummodo suae administrationis rationem reddere tenentur. Hoc ex iure constitutionali Ecclesiae, quod iure Primatus innititur liquido profluit.

Haec sunt simul ius et officium Episcoporum quae proinde non solum facere possunt, sed et debent ¹.

Speciatim vero praeter alias potestates ² quae sparsim in toto Codice continentur, quaeque suis locis explicantur, de quibus hic agere non vacat ³, hic quaedam adnotamus.

1° *De potestatis legiferae usu.* - Potest Episcopus sive in Synodo, sive extra Synodum pro sua dioecesi leges ferre, quae vim obtinent, nisi vacationem concedat Episcopus, a momento promulgationis: modum vero promulgationis faciendae ipsius Episcopi est determinare ⁴.

Materia circa quam leges ferri possunt esse debet secundum ius, aut praeter ius, non vero contra ⁵ ius commune. Ipse enim iuris communis custos est non destructor, et qua talis advigilare debet ne abusus in ecclesiasticam disciplinam irreparent, praesertim circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium, cultum Dei et Sanctorum, praedicationem verbi Dei, circa quam speciales Codicis leges infra explicandae, servandae sunt, sacras indulgentias, implementum piarum voluntatum: itemque curare debet ut puritas fidei ac morum in clero et populo conservetur, ut fidelibus, praecipue pueris et rudibus, pabulum doctrinae christianae praebeatur, ut in scholis puerorum ac iuvenum institutio secundum catholicae religionis principia tradatur ⁶.

2° *De potestate dispensandi.* - Potest Episcopus absolute etiam sine iusta causa, saltem ad valorem, dispensare in legibus et consuetudinibus particularibus suae dioecesis; item in legibus Concilii

¹ C. 335, § 1.

² Talia sunt: ius tribunal primae instantiae erigendi (c. 1572 sq.), poenas legibus addendi vel aggravandi (c. 2221), inferiora dioecesis officia erigendi, mutandi, transferendi, conferendi nisi de reservatis agatur (cc. 394, § 2; 455, § 1; 1414, § 2; 392; 1434; 1435), bona dioecesis administrandi (cfr. c. 1519 sq.), munus magistri in sua dioecesi exercendi (cfr. cc. 1326; 1327; 1336; 1384; 1395; 1352 sq.; 1372 sq.; 1328; 1337), a clero et a populo obedientiam et honorem exigendi (c. 127), determinatas ordinis functiones exclusive peragendi (cc. 781, § 1; 782; 951; 1155-1157), varias taxas imponendi (cfr. 1355, n. 2; 1356; 1504, 1505; 1506; 346; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 417; cfr. ius vetus apud Wernz, *l. c.*, II, 756, I, 2 et II).

³ Cfr. Am. Bevilacqua, *De Episcopi seu Ordinarii ex novo Codice canonico iuribus ac obligationibus*, Pustet, Romae, 1921, ubi haec collecta ad commodum eorum quorum interest habentur.

⁴ C. 335.

⁵ *Secundum ius commune* determinando quod ipsi ius commune determinandum committit; cfr. e. g., cc. 130; 1218, § 2; 1234; 335, § 2 etc.; *praeter ius commune*, magis specificè determinando quod ius commune solum generice determinat, e. g., utrum aliqua consuetudo centenaria particularis non reprobata abolenda sit necne (c. 5). Esset tamen contra ius commune, aliquam promissionem exigere per legem ab iis qui in dioecesi ordinandi sunt, quia id aequivaleret introductioni pro sua dioecesi novae irregularitatis (cfr. Augustine, *l. c.*, II, 352-353; Wernz, *l. c.*, II, 756, I).

⁶ C. 736, § 1-3.

plenarii vel provincialis in casibus particularibus et ex iusta causa¹; in legibus vero universalibus ne in casibus quidem particularibus nisi haec potestas ei *implicite*² vel *explicite*³ concessa est.

3° *De usu pontificalium.* - a) Exercere pontificalia in iure est sacras functiones peragere quae ex legibus liturgicis requirunt insignia pontificalia id est baculum et mitram⁴.

b) Episcopus in sua dioecesi, ne exceptis quidem locis exemptis, potest pontificalia exercere; in aliena dioecesi solum de Ordinarii loci consensu saltem rationabiliter praesumpto, et, si agatur de ecclesia exempta, de consensu insuper Superioris religiosi⁵.

c) Habet insuper in qualibet suae dioecesis ecclesia, etiam exempta, ius elevandi thronum cum baldachino pro se et etiam pro alio Episcopo⁶ cui forte ius concesserit ibidem pontificalia peragere⁷.

4° A capta possessione ius habent in sua dioecesi concedendi quinquaginta dierum indulgentias⁸.

395. — IV. Obligationes Episcoporum. - 1° *Principium generale.* - Obligationes Episcoporum continentur in eorum officio suam

¹ C. 291, § 2.

² C. 81. Idem, cum facultas dispensandi continetur in aliquo officio ab Episcopo exercendo vel in iure clare ipsi concesso; cfr. cc. 66, § 3 et 68; paulo aliter Augustine, *l. c.*, II, 351-352 ubi *implicite* refert ad casus expresse a lege consideratos; *explicite* ad facultates dispensandi; cfr. ea quae supra n. 112, pag. 107 in nota 1 dicuntur.

³ Cfr. cc. 130; 459, § 3; 990; 1028; 1043; 1045; 1245.

⁴ C. 337, § 2.

« Exercere pontificalia non idem est ac pontificalibus uti. Nam sub generico *pontificalium* nomine.... intelliguntur dumtaxat... caligae, sandalia... sericae item chirothecae, dalmatica, tunicella, annulus cum unica gemma, crux pectoralis sine gemma, mitra simplex ex tela alba cum sericis laciniis rubei coloris. non autem baculus. Cfr. De Herdt, *Praxis pontificalis*, III, p. 501. Ita Protonotariis apostolicis culusvis generis seu classis; sunt enim quattuor classes horum Praelatorum, in pontificalibus peragendis semper inhibetur usus throni, pastoralis baculi et cappae, item septimi candelabri super altari et plurium diaconorum assistentia, etc. cfr. *Brev. mot. prop.* Pii X, « *Inter multiplices* » 21 Februar. 1905, nn. 6, 29, 47; Aloysius Trombetta, *De iuribus et privilegiis Praelatorum Romanae Curiae*, n. 65, 86, 145. Vermeersch, *l. c.*, I, 321; cfr. etiam Gasparri, *De sacra Ordinatione*, 92-97; Barbier de Montault, *Le costume et les usages ecclésiastiques selon la tradition romaine*, II, pag. 257 sq.

⁵ C. 337, § 1. Haec paragraphus non est prorsus clara in sua secunda parte: Augustine, *l. c.*, II, 357 interpretatur de solo consensu Superioris religiosi, si ecclesia sit extra propriam dioecesim et exempta, quod et ego probabile habuerim, licet coniunctio copulativa et potius duos consensus requirere videatur Episcopi nempe et Superioris.

⁶ Ius peragendi pontificalia non implicat ius elevandi thronum et baldachinum; Santamaria, *l. c.*, II, 25.

⁷ 349, § 2, n. 3 et 337, § 3; non potest tamen hoc concedere Episcopo Auxiliari qui sit simul Vicarius Generalis aut Episcopus Coadiutor; S. R. C. 12 Iunii 1899, *Decret. auth.* 4023; et 26 Nov. 1919, V, 3; *Monitore ecclesiastico*, 30, p. 153 et 32 p. 148; Bernard, *Cours de Liturgie romaine. Le Pontifical*, I, 1902, pag. 48.

⁸ C. 349, § 2, n. 2; cfr. etiam c. 274, n. 2, et 911 sq.

dioecesim gubernandi iuxta canones sub dependentia R. Pontificis ¹.

Hoc autem generale principium in toto fere Codice explicationem obtinet: speciatim vero hoc loco de quibusdam obligationibus sermo occurrit.

396. — 2º Obligatio residendi. - a) Lex residentiae episcopalis est obligatio personalis Episcopis imposita commorandi in dioecesi ratione officii ibi personaliter adimplendi ².

Personalis est haec obligatio cui proinde Episcopus nedum per alios, sed nec per Coadiutorem satisfacere potest ³.

Obligatio illa pro Episcopis, sicut et pro aliis officiis curatis, ex iure divino in genere et quod substantiam attinet, oritur; ex iure vero humano melius determinata est ⁴.

b) Cum obligatio residentiae iure divino nitatur, semper agnita est in Ecclesia. Primae vero leges ad negligentiam Episcoporum redarguendam saeculo IV et sequentibus occurrunt. In Concilio Lateranensi III, a. 1179, lex generalis de residentia beneficiatorum lata est, quam neglectam urgere non destiterunt Gregorius IX et Patres Concilii Constantiensis, maiori vero VI Concilium Tridentinum post varias disceptationes hac de re ⁵.

c) Lex residentiae importat onus commorandi in dioecesi, et nisi gravis et urgens causa excuset, proprie in civitate episcopali seu prope ecclesiam cathedralē tempore Adventus et Quadragesimae, diebus Nativitatis et Resurrectionis Domini, Pentecostes et Corporis Christi ⁶.

Evidenter autem obligationi quatenus ex iure divino est et ex iure ecclesiastico determinatur non satisfit per residentiam *mere materiale*, licet forte haec sufficiat ad poenas positivas fugiendas ⁷.

d) Hac obligatione ligantur omnes Episcopi, Abbates et Praelati *nullius* ⁸, Vicarii et Praefecti Apostolici ⁹.

e) Excusantur pro duobus vel tribus mensibus feriarum in anno continuis vel intermissis ex aequa causa, ipsorum iudicio remissa ¹⁰,

¹ Co. 334, § 1 et 335, § 1.

² C. 338, § 1; Wernz, *l. c.*, II, 469, II.

³ C. 338, § 1.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 471; cfr. discussiones hac de re habitas in Concilio Tridentino; Sforza Pallavicino, *Storia del Concilio di Trento*, lib. XVI, c. IV.

⁵ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 469, IV; 480; Chelodi, *l. c.*, 191, b; Santamaria, *l. c.*, II, 26-27.

⁶ C. 338, § 1 et 3; Wernz, *l. c.*, II, 481, II.

⁷ Chelodi, *l. c.*, 191, a.

⁸ C. 323, § 1.

⁹ C. 301; cfr. Wernz, *l. c.*, II, 481, I, ubi etiam n. 475-477 de obligatione Romani Pontificis residendi Romae; cfr. insuper cc. 315, 354, 420, 421, 440, 448, 456, 471, 476.

¹⁰ C. 338, § 2; Wernz, *l. c.*, 481, III.

dummodo cautum sit ne ex ipsorum absentia dioecesis quid detrimentum capiat.

Nequeunt tamen tempus feriarum coniungere cum tempore sibi concesso ad possessionem capiendam occasione suae promotionis ¹, nec cum tempore concesso ad visitationem SS. Liminum ² vel ad assistentiam Concilio Oecumenico vel provinciali vel plenario cui interesse tenentur, vel etiam cum tempore feriarum anni sequentis ³. Annus computandus videtur a die prima Ianuarii ad diem 31 Decembris, ita ut feriae quae intra talem terminum factae non sint nequeant ad annum sequentem transferri. Alia iusta causa absentiae est ratio officii civilis suis ecclesiis legitime adiuncti, non propria voluntate suscepti, quale esset officium senatoris, non item deputati ⁴.

f) Ultra sex menses e dioecesi illegitime absentem Episcopum Metropolitam, Metropolitam antiquior suffraganeus residens Sanctae Sedi denuntiet ⁵.

397. — 3° Missa pro populo. - Episcopi post captam possessionem suae dioecesis tenentur omnibus dominicis, aliisque festis de praecepto, etiam suppressis, Missam pro populo sibi commissio applicare ⁶.

a) Festa de praecepto ex Codice ⁷ computanda sunt, eisque addenda sunt festa suppressa ex iure antiquo seu ex catalogo Urbani VIII⁸.

¹ i. e. quattuor menses ex c. 333.

² Hoc tempus de iure vigente non determinatur et Episcopi iudicio remittitur; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 290, nota 1.

³ C. 338, § 2.

⁴ C. 338, § 2; Chelodi, *l. c.*, 191, b. Wernz, *l. c.*, II, 381, IV. Augustine addit alias quattuor causas genericas nempe: christianam charitatem, urgentem necessitatem, obedientiam Superiori debitam, evidentem Ecclesiae utilitatem: alii auctores pro istis causis approbationem S. Cong. Consistorialis requirunt; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 360-361; Wernz, *l. c.*, II, 471 et 481, IV; Chelodi, *l. c.*, 191, b.

⁵ Cc. 338, § 4 et 274, n. 4. Sex menses computandi sunt omnes ex illegitimis ita ut non sit denuntiandus ille qui forte per quinque alios menses tres vacationum menses protrahat, talis enim nondum sex menses illegitime abfuit. Alias poenas in non residentes cfr. in cc. 188, n. 8 et 2381, qui ultimus canon certe etiam Episcopos obligat; Vermeersch, *Epitome*, I², 409; Cocchi, *l. c.*, vol. 2, n. 260, pag. 207; Blat, *l. c.*, *De personis* in Appendice, pag. 708; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 603; Toso, *l. c.*, III, 166; contradicit Santamaria, *l. c.*, II, 29, can. 2381 non applicabilem dicens Episcopis.

⁶ C. 339, § 1; haec obligatio pro Episcopis, licet iure divino nitatur, tamen ita bene determinata recentioris est institutionis: determinata est enim a Leone XIII Constit. « *In suprema* », 10 Iunii 1882, ex qua in Codicem est relata; cfr. Concil. Trident. Sess. 23, c. 1 et IV *de ref.*

⁷ C. 1247, § 1.

⁸ C. I., 17 Febr. 1918, *A. A. S.*, X, 170; *Monitore eccles.*, v. 30, p. 113-114. Huiusmodi festa suppressa sunt: Feria 2 et 3 post Pascha et Pentecosten, Invent. S. Crucis, Purific., Annuntiatio, et Nativitas. B. M. V., Dedicatio S. Michaelis. 29 Sept., festa SS. I. Bapt., Andreae, Iacob., Ioann., Thomae Ap., Philippi et Iacob., Matthaei, Barthol., Simonis et Iudae, Matthiae, Stephani, Innocent., Laurentii M., Silvestri papae, Annae, Patroni loci et

b) In festo Nativitatis Domini, et si quod festum de praecepto in diem dominicam incidat, satis est ut Missam unam pro populo applicent ¹.

c) Si festum ita transferatur ut in die *ad quem* non solum fiat officium cum Missa festi translati, sed servantur quoque obligationes audiendi Missam, et abstinendi a servilibus, Missa pro populo applicanda est in die *ad quem*, secus in die *a quo* ².

d) Episcopus Missam pro populo diebus supra indicatis per se ipse applicare debet; si a Missae celebratione legitime impediatur, statis diebus applicet per alium, si neque id praestare possit, quamprimum vel per se ipse vel per alium applicet alia die ³.

e) Etsi plures dioeceses sive unitas sive non unitas Episcopus regat, unica Missa pro dioecesibus sibi commissis singulis diebus celebrata satisfacit ⁴.

f) Obligatio applicandi Missam est non solum *personalis* sed et *realis*, nec excusat ab hac obligatione exiguitas reddituum vel alia quaevis exceptio ⁵. Quodsi exiguitas stipendii talis sit qua nimis grave onus censendum sit Missae applicatio, ad S. Sedem recurrendum erit pro reductione ⁶.

Si die qua Missae applicatio praecipitur Missae celebratio prohibeatur, e. g., quando festum Annuntiationis incidit in feria sexta Parasceves; eo anno cadit ipsa obligatio applicationis ⁷.

398. — 4° Relatio S. Sedi facienda. - Episcopi omnes tenentur singulis quinquenniis relationem Summo Pontifici facere de statu dioecesis sibi commissae secundum formam ab Apostolica Sede datam ⁸.

a) Formularium quaestionum quibus respondere debent in relatione facienda Episcopi diocesium iuris communis dedit S. Congregatio Consist. 4 Nov. 1918, duodecim capitibus et centum numeris constans ⁹; pro dioece-

Patroni regni: S. C. Concilii, 28 Dec. 1919, *A. A. S.*, XII, 42. Quibus addendi sunt dies de praecepto alicubi forte suppressi, itemque dies de praecepto ex iure particulari ante Codicem vigentes, nunc vero per Codicem suppressi. Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 32, p. 71-72 itemque S. Cong. Concilii, 16 Mart. 1920, apud *Monitore eccles.*, v. 32, pag. 265-266.

¹ C. 339, § 2.

² C. 339, § 3: haec paragraphus momentum habere potest ad decernendum utrum duae vel unica Missa applicanda sit; si, e. g., festum aliquod de praecepto in dominicam totaliter idest, Missa, officium et obligationes adnexae festo, transferantur in dominicam ex speciali privilegio, unica Missa sufficit. Cfr. c. 339, § 2.

³ C. 339, § 4. *Si legitime impediatur* interpretatur Prümmer, *l. c.*, 122, 1, c, de infirmitate Episcopi; Augustine, vero *l. c.*, II, 363, exclusa hac interpretatione, interpretatur de impedimento non ad dicendam Missam absolute, sed ad *dicendam Missam pro populo* quia, e. g., ea die celebrare debet pro speciali intentione, pro funere, pro sponsis, pro pinguiori stipendio: quae interpretatio probabilis videtur; cfr. etiam c. 466, § 3.

⁴ C. 339, § 5.

⁵ C. 339, § 1.

⁶ Cfr. S. C. de Prop. Fide, 9 Dec. 1920. *Monitore ecclesiastico*, v. 33 p. 61 et ea quae supra ubi de divisione territorii in paroecias diximus.

⁷ Chelodi, *l. c.*, pag. 292, nota 1.

⁸ C. 340, § 1.

⁹ *A. A. S.*, X, 487 sq.

sibus vero S. C. de Prop. Fide subiectis, Vicariatibus et Praefecturis Apostolicis ipsa S. C. de Prop. Fide, 16 Apr. 1922¹, septemdecim capitibus, 90 numeris constans.

b) Quinquennia sunt fixa et communia, atque computantur a die 1 Ianuarii 1911; in primo quinquennii anno relationem exhibere debent Episcopi Italiae, insularum Corsicae, Sardiniae, Siciliae, Melitae, et aliarum minorum adiacentium; in altero, Episcopi Hispaniae, Portugalliae, Galliae, Belgii, Hollandiae, Angliae, Scotiae et Hiberniae, cum insulis adiacentibus; in tertio, ceteri Europae Episcopi; in quarto Episcopi totius Americae; in quinto, Episcopi Asiae, Africae et Australiae².

c) Si annus pro exhibenda relatione assignatus inciderit ex toto vel ex parte in primum biennium ab inito regimine dioecesis, Episcopus pro ea vice a conficienda et exhibenda relatione abstinere potest³.

d) Relatio latine redigenda est et ab Episcopo subsignanda⁴.

399. — 5º Visitatio SS. Liminum. - Omnes et singuli Episcopi eo anno quo relationem exhibere tenentur, ad Urbem Beatorum Apostolorum Petri et Pauli sepulcra veneraturi, accedant et Romano Pontifici se sistant⁵.

a) Episcopis extra Europam permittitur ut huic oneri solum alternis quinquenniis satisfaciant⁶.

b) Huic oneri Episcopi satisfacere possunt per Episcopum Coadiutorem, si habeant; vel, ex iusta causa a S. Sede probanda, per alium sacerdotem in sua dioecesi residentem⁷.

c) Fundamentum visitationis SS. Liminum non est nisi Primatus R. Pontificis et Sedis Romanae: finis vero est veneratio sepulcri Apostolorum, obsequium R. Pontifici praestandum et relatio S. Sedi facienda⁸.

Tenentur proinde Episcopi SS. Limina visitantes basilicam Vaticanam et S. Pauli via Ostiensi visitare et in sacrario earum suam ponere subsi-

¹ A. A. S., XIV, 287 sq.

² C. 340, § 3.

³ C. 340, § 3; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 411.

⁴ Nova instructio, n. 1918, pro dioecesibus iuris communis a S. Cong. Consist. data non requirit nisi subsignationem Episcopi; quare iam non videtur necessaria subsignatio convisitatoris; Santamaria, *l. c.*, II, 36; Chelodi, *l. c.*, p. 292, nota 3; aliter Wernz-Vidal, *l. c.*, II (a. 1923) necessariam putat subsignationem convisitatoris, at nonnisi instructionem seu ordinem servandum a. 1909 citat nulla facta mentione novi formularii a. 1918. Instructio vero S. C. de Prop. Fide, 16 Apr. 1922, A. A. S., XV, 287, requirit praeter Ordinarii subsignationem quoque unius ex canonicis aut ex consultoribus aut ex consiliariis Ordinarii loci. Pro Episcopis igitur S. Congr. de Prop. Fide subiectis erit necessaria haec subsignatio.

⁵ C. 341, § 1 sicut Episcopi titulares relationem facere non tenentur, ita nec SS. Limina visitare.

⁶ C. 341, § 2; idem privilegium S. Cong. Concilii, 20 Mai. 1631, concesserat Episcopis Hiberniae quod per se adhuc viget; Augustine, *l. c.*, II, 367, nota 86.

⁷ C. 342.

⁸ Cfr. Cappello, *De Visitatione SS. Liminum et dioeceseon*, Romae, Pustet, 1912, v. I p. 2-5.

gnationem et testimonium factae visitationis postulare ¹, quod deponere debent apud S. C. Consistorialem ².

d) *Historice* usus visitandi SS. Limina antiquissimus est. S. Leo et S. Gregorius M. saeculo v-vi morem commemorant Episcoporum Siciliae Romam conveniendi statutis temporibus; itemque Zacharias papa, saeculo VIII, affirmat de aliis Episcopis Italiae S. Sedi subiectis. Saeculo XI mos generalis petendi pallium Romam advocavit omnes Archiepiscopos; statimque usus petendi SS. Limina generalis pro omnibus Episcopis invaluit. In iure Decretalium haec obligatio agnoscitur et iuramenti formula habetur quo Episcopi ad hoc se obligare debent ³. Sixtus V constit. «*Romanus Pontifex*», 20 Sept. 1585, rem melius ordinavit, quod iterum iterumque fecerunt Benedictus XIV et Pius X ⁴.

400. — 6° Visitatio dioecesis ⁵. - Tenentur Episcopi quotannis visitare dioecesim, ex toto vel ex parte ita ut, saltem singulis quinquenniis ⁶, universam, vel ipsi per se, vel, si fuerint legitime impediti, per Vicarium Generalem aliumve lustrent. Si in hoc Episcopus graviter deliquerit, Metropolita eius potest de hoc Romanum Pontificem certiores facere et causa a S. Sede probata, ipse suffraganeae dioecesis canonicam visitationem peragere ⁷.

a) Obligatio haec ex officii pastoralis natura qua bonus pastor oves suas agnoscere debet, orta est et in Ecclesia semper est agnita. Primi canones, eam supponentes antiquiorem in Oriente saeculo IV, in Occidente saeculo VI occurrunt et ex eo tempore in conciliis particularibus multiplicantur. Saeculis XI-XIII hoc officium fere exclusive Archidiaconis commissum est, a quibus multi exemptionem obtinuerunt ex quo factum est ut visitationis institutum sub fine medii aevi collapsum fuerit. Concilium Tridentinum illius efficaciam restituit concedendo Episcopis potestatem visitandi circa multa etiam exemptos, *tamquam*, vel *etiam tamquam Apostolicae Sedis delegatis* ⁸.

b) *Finis visitationis* non est proprie crimina inquirere et punire, sed sanam et orthodoxam doctrinam conservare, bonos mores tueri, pravos,

¹ Augustine, *l. c.*, II, 367; Chelodi, *l. c.*, 193.

² Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 761.

³ C. 4, X, 2, 24 quod probabiliter est Greg. VII, a. 1079; cfr. edit. *Corporis iuris canonici Friedberg* ¹.

⁴ Cfr. Cappello, *l. c.*, pag. 6-40 ubi praecipua documenta afferuntur. Wernz, *l. c.*, II, 760, II; Chelodi, *l. c.*, 193.

⁵ Circa modum in visitatione servandum cfr. *Pontificale Romano, Ordo ad visitandas parochias*.

⁶ Is videtur horum verborum sensus, ut liceat quidem Episcopo universam singulis annis visitare dioecesim, obligatio vero urgeat solummodo ut singulis quinquenniis fiat visitatio. Nec obligatio videtur agnoscenda visitandi quotannis saltem partem dioecesis dummodo tota dioecesis quinquennio visitetur; severius Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 761; Santamaria, *l. c.*, II, 38; cfr. Toso, *l. c.*, III, 173. Non negamus tamen auctores communius admittere obligationem visitandi quotannis saltem partem dioecesis.

⁷ Cc. 343, § 1 et 3 et 274, n. 4-5.

⁸ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 759, I-II; Chelodi, *l. c.*, 194; Santamaria, *l. c.*, II, 37-38.

corrigere, pacem, innocentiam, pietatem et disciplinam in populo et clero promovere, ceteraque pro ratione adiunctorum ad bonum religionis constituere¹; quapropter Visitator debet generatim in iis quae finem et obiectum visitationis respiciunt, paterna forma procedere, et proinde ab eius decretis non datur recursus nisi in devolutivo. Non prohibetur tamen, immo tenetur, si res id ferat, in aliis causis etiam tempore visitationis, iudiciali forma procedere, vel etiam aliis modis ad normam iuris, adhibendo formas processuales speciales administrativas². Si Episcopus procedit in visitatione infligendo poenas graviores, non paternas seu correctivas, sed vindicativas, datur appellatio vere et proprie dicta ab eius sententia³.

c) Obiectum visitationis sunt personae, res et loca pia quamvis exempta. Requiritur igitur exemptio aliqua specialis⁴ ut sint exempta a visitatione, loca pia quae intra dioecesis ambitum continentur⁵.

Speciale privilegium exemptionis a visitatione habent religiosi exempti qui proinde nequeunt visitari nisi in casibus a iure expressis⁶.

d) Fas est Episcopo clericos duos etiam e Capitulo cathedrali vel collegiali sibi comites et adiutores visitationis adsciscere; eosque, quos maluerit, eligere, reprobato quolibet contrario privilegio vel consuetudine⁷.

e) Studeant Episcopi debita cum diligentia, sine inutilibus tamen moris, pastorem visitationem absolvere: caveant ne superfluis sumptibus cuiquam graves sint vel onerosi, neve ratione visitationis ipsi aut quisquam suorum pro se suisve dona quodvis genus petant aut accipiant, reprobata quavis contraria consuetudine. Circa procuraciones vero et itineris expensas standum est localibus consuetudinibus legitimis⁸. *Procuratio* hic intelligitur victus et hospitium necessaria pro tempore visitationis: ad procuracionem ius habet Episcopus quando ius habet et officium visitandi et dummodo ea sit consuetudo legitima: non igitur procuracionem exigere potest ab eadem paroecia plusquam semel in anno⁹; item, ut videtur, procuracionem exigere nequit pro visitatione paroeciarum civitatis; procuratio,

¹ C. 343, § 1.

² C. 345.

³ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 295 nota 1.

⁴ C. 344, § 1, cfr. e. g., c. 239, § 1, n. 18.

⁵ Cc. 344, § 1; 1382; 1492.

⁶ C. 344, § 2. Congregationes iuris dioecesani, vel laicales iuris pontificii; monasteria monialium in iis quae ad clausuram referuntur; congregationes clericales pontificiae etiam exemptae in iis quae pertinent ad sacrarium, ecclesiam, oratorium publicum, Sacramenti poenitentiae administrationem subduntur visitationi episcopali; ecclesiae vero *Ordinum religiosorum* non subduntur huic visitationi (c. 615). Cfr. Prümmer, *l. c.*, 122, 4, e, § 8; at certo etiam ecclesiae regularium subiacent visitationi si sunt paroeciales in iis quae curam animarum spectant, item oratoria confraternitatum, scholae externae etiamsi a regularibus regantur. Augustine, *l. c.*, II, 372-373. Goyeneche, in *Commentarium pro religiosis*, VI, 1925, pag. 357-360, contra Antonium Melo, *De exemptione Regularium*, Washingtonii, 1921, p. 153-154 docet Episcopum non posse de iure vigente visitare ecclesias regularium, nisi sint paroeciales, nec quod locum attinet ubi asservatur SS. Sacramentum aut confessiones saecularium audiuntur; posse tamen Episcopum etiam in ecclesias regularium vigilantiam exercere ad normam c. 1251.

⁷ C. 343, § 2.

⁸ C. 346.

⁹ C. 343, § 1.

nisi obstet consuetudo, solvenda est non solum Episcopo, sed etiam ei qui eius nomine dioecesim visitat, et eius sociis et adiutoribus¹. Nequit, reprobata contraria consuetudine, exigere vel acceptare quidquam ratione visitationis, at non prohibetur acceptatio pecuniae loco procurationis, si ita fert consuetudo aut id maluerint tum Visitator tum visitati².

401. — V. Privilegia et iura honorifica. - 1° *Privilegia.* - Episcopi³ etiam mere titulares ab accepta authentica notitia provisionis canonicae seu promotionis pluribus privilegiis, de quibus passim in Codice, gaudent⁴. Quaedam autem hic expresse commemorantur:

a) Iure altaris portatilis ubique gaudent pro se et pro sacerdote coram se celebrante⁵.

b) Possunt celebrare in mari, debitis servatis cautelis⁶.

c) Uti possunt ubique proprio calendario relate ad Missae celebrationem⁷.

d) Gaudent altari privilegiato quotidiano⁸.

e) Lucrant indulgentias ipsi et eorum familiares visitando proprium sacellum loco ecclesiae⁹.

f) Benedicunt ubique populo, in Urbe vero solum in fidelium consensibus¹⁰.

g) Possunt sibi suisque familiaribus eligere sacerdotem confessionibus excipiendis, cum facultate etiam absolvendi a censuris R. Pontifici speciali modo, exclusis specialissimo modo, reservatis et a casibus Ordinario loci reservatis¹¹.

h) Possunt ubique verbum Dei praedicare, cum consensu praesumpto Ordinarii loci¹².

i) Possunt celebrare vel permittere ut coram se alter celebret feria V in Coena Domini, tres Missas in nocte Nativitatis Domini nisi teneantur celebrare in Cathedrali¹³. Episcopi residentiales generatim feria V in Coena Domini tenentur in Cathedrali celebrare: attamen in illo casu possunt quoque, si velint, permittere ut alter coram se celebret.

¹ C. 343, § 2.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, 769, III; Augustine, *l. c.*, II, 374; Chelodi, *l. c.*, II, pag. 296 nota 1, procuratio una in die etsi plures ecclesiae visitentur solvenda est; ab ea solvenda excusantur hospitalia, loca pia operibus caritatis destinata, monasteria monialium, oratoria privata.

³ Cum Abbates et Praelati nullius nomine Episcoporum veniant ex c. 215, § 2, dicendum est eos etiam his iuribus et privilegiis gaudere; Santamaria, *l. c.*, II, 48-49; contra Blat, *l. c.* p. 319.

⁴ C. 349, § 1.

⁵ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 7.

⁶ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 8.

⁷ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 9.

⁸ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 10.

⁹ C. 239, § 1, n. 11 et 349, § 1, n. 1.

¹⁰ C. 239, § 1, n. 12 et 349, § 1, n. 1.

¹¹ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 2.

¹² C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 3.

¹³ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 4.

l) Possunt benedicere ubique rosaria, aliasque coronas, numismata, statuas etc. et Viae Crucis stationes erigere ritibus ab Ecclesia praescriptis ¹.

Hanc facultatem non habet Vicarius Generalis, nec Episcopus potest eam delegare ne per modum quidem actus ².

m) Ius habent deferendi insignia episcopalia ad normam legum liturgicarum ³.

Praecipua insignia episcopalia sunt baculus pastoralis, mitra, crux pastoralis ⁴, annulus episcopalis ⁵, dalmatica, tunicella, chirothecae, sandalia, biretum et pileolus violacei coloris ⁶. Antiquissimum et magis symbolicum ex his insignibus est baculus pastoralis qui iam saeculo v occurrit: mitra saeculo x introducta videtur ⁷.

n) Possunt erigere in domo sua oratorium domesticum quod iuribus gaudet oratorii semi-publici ⁸.

2° *Praecedentia*. - In suo territorio Episcopus residentialis praecedit omnibus, exceptis Cardinalibus, Legatis Pontificiis et proprio Metropolita. Extra territorium servandum est ius commune circa praecedentiam ⁹. Episcopus titularis ex iure antiquo praecedentiam cedere debebat Episcopis residentialibus ¹⁰.

402. — VI. Episcopi titulares. ¹¹ - 1° *Episcopi titulares* sunt Praelati honorarii ordine quidem episcopali ornati, iurisdictione autem destituti.

¹ C. 349, § 1, n. 1 et 239, § 1, n. 5-6.

² S. Poenitent. 10 Nov. 1926, *A. A. S.*, XVIII, 500.

³ C. 349, § 1, n. 2.

⁴ Etiam Episcopi titulares gestare possunt publice crucem pectoralem; S. R. Cong. 20 Iunii 1899.

⁵ Fideles animo contrito devote osculantes anulum episcopalem indulgentiam quinquaginta dierum lucrantur; S. C. S. Off. 18 Martii 1909.

⁶ Pileolo violaceo uti possunt etsi non sunt consecrati, etiam in Missae celebratione excepto tempore a praefatione ad communionem; S. C. Consistorial., 2 Maii 1910.

⁷ Cfr. Augustine, *l. c.*, 377; responsa S. C. Rituum, 26 Nov. 1919, in *Monitore ecclesiastico*, 32 pag. 177-185 ubi plurima dubia de usu vestium episcopali in sacris functionibus solvuntur. Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum* ³, p. II, v. I, pag. 3 sq.; Braun, *I paramenti sacri*, 1914, pag. 137-164 et passim. Cfr. etiam *Motu proprio* Benedicti XV, 25 April. 1920, *A. A. S.* XII, 149, de usu rocheti permissio Episcopis regulis; Bernard, *Cours de liturgie romaine, Le pontifical*, I, p. 164; Barbier de Montault, *l. c.*, II, p. 257 sq. Signa nobilitatis nequeunt Episcopi in suo scuto habere; cfr. S. C. Consist. 15 Iunii 1915; *A. A. S.*, VII, 172.

⁸ Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 1922, pag. 77 nota 2 et n. 14; Chelodi, 195, e.

⁹ C. 347; 280; 106.

¹⁰ Cfr. Bouix, *De Episcopo*, 1859, pag. 494. Docet Santamaria, *l. c.*, II, 42-43, id non amplius servari, sed Archiepiscopos extra suam provinciam inter se et Episcopos extra suas dioeceses inter se sive residentiales sunt sive titulares praecedere iuxta prioritatem promotionis ad sedem archiepiscopalem et respective episcopalem.

¹¹ Praeter Episcopos residentiales et titulares exsistunt etiam Episcopi consecrati, sine titulo; sunt autem Episcopi residentiales qui episcopatum renuntiarunt; Santamaria, *l. c.*, II, 44.

2º Episcopus sine iurisdictione honoris causa iam primis saeculis aliquos ordinatos fuisse testantur historici. Id multo magis inde a saeculo VIII factum est cum Episcopi Orientis a barbaris e suis sedibus expulsi sunt; quae expulsio fuit occasio ut haec praxis generalior evaserit; Episcopi enim expulsi in Occidente aliis Episcopis auxilio fuerunt. Cum medio aevo, tempore cruciatarum iterum Episcopi in antiquis sedibus Orientis constituti fuissent a Latinis, et postea a Mahumedanis item expulsi fuissent, factum est ut hi Episcopi sine dioecesi, in quam iurisdictionem propriam exercere possent, vocarentur *Episcopi in partibus infidelium*. Post illa tempora continuata est praxis nominandi Episcopos ad illas sedes Orientis et Episcopi ita sine iurisdictione nominati appellari etiam consueverunt *Episcopi titulares*, quam appellationem adhibendam statuit S. C. de Prop. Fide¹; etiam de iure vigente plures Episcopi titulares creari solent; eisque aliqua officia in Curia Romana, aut in dioecesibus plerumque assignantur.

Sedes titulares metropoliticae sunt 97; episcopales 491².

3º Episcopi titulares in sua dioecesi nulla iura aut obligationes Episcoporum residentialium habent. *Decet* tamen ut quandoque Missam ad augmentum fidelium, aut ad conversionem infidelium ibi degentium applicent³.

4º Praeterea Episcopi titulares gaudent iisdem privilegiis quibus gaudent Episcopi residentiales⁴.

CAPUT II.

De Coadiutoribus et Auxiliariibus Episcoporum.

403. — Ad Episcopos residentiales tum caractere episcopali, tum officio regendi fideles accedunt Episcopi titulares Coadiutores et Auxiliares Episcoporum residentialium constituti, qui eorundem curae pastoralis proinde aliquo gradu plus minus participant⁵.

404. — I. **Praenotiones.** - 1º *Notio.* - Coadiutores et Auxiliares sunt Episcopi titulares seu praelati caractere episcopali insigniti quibus aliquod munus in cura animarum determinatae dioecesis

¹ Cfr. Litteras encycl. eiusdem S. Cong. 23 Mart. 1882; *Collectanea*, n. 1565.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 188; Bouix, *l. c.*, 490 sq.; Wernz, *l. c.*, II, 807, III, Santamaria, *l. c.*, II, 43-44.

³ C. 348, § 1-2; quae igitur habet Bouix ex Benedicto XIV de iurisdictione in suis dioecesibus, si convertantur, de iure vigente certe non amplius valere possunt. Item nulla videtur imponi a Codice *Episcopis titularibus* obligatio SS. Limina visitandi. Bouix, *l. c.*, 493 sq. Augustine, *l. c.*, II, 367; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 607; Hilling, *l. c.*, § 52, p. 176-177.

⁴ Cfr. c. 349, § 1, n. 1 et supra n. 401.

⁵ Cfr. rubricam huius tituli VIII.

committitur sub dependentia Episcopi residentialis ad eius insufficientiam vel inhabilitatem supplendam ¹.

Ex hac notione per se patet Episcopos coadiutores differre ab Administratoribus Apostolicis in hoc quod coadiutor semper datur sedi plenae, non item administrator; administrator supplet Episcopum eiusque iurisdictionem, etiam si Sedi plenae datus sit, suspendit, non item Episcopus coadiutor; coadiutor datur in auxilium Episcopi residentialis, administrator ad utilitatem et commodum dioecesis ².

2° *Divisio*. - a) Coadiutor quandoque *sedi*, quandoque datur *personae*. Sedi datur plerumque *ex instituto* in magnis dioecesibus quibus administrandis unicus Episcopus residentialis ex communiter contingentibus impar est ³.

b) Coadiutor datus *personae* potest dari personae habili vel personae inhabili ⁴.

c) Coadiutor datur cum *iure successionis* ⁵ vel sine hoc iure ⁶. *Auxiliaris* vocatur Coadiutor sine iure successionis datus ⁷.

3° *Notae historicae*. - In Oriente iam tertio saeculo videntur in regionibus extra civitates Episcopi constituti qui curam pastorem plebium ruralium agerent et proprio nomine *Chorepiscopi* appellati sunt; expresse certo isti nominantur inde a saeculo IV in Conciliis. Concilium Laodicenum ⁸ eos abrogare, at frustra, tentavit. Serius eorum officium ad officium decani ruralis seu vicarii foranei redactum est.

Etiam in Occidente, excepta Italia et Hispania, recepti fuere Chorepiscopi, contra quos strenue decertavit Pseudo-Isidorus, sua collectione, iisque mortale vulnus intulit; ita ut saeculo X eorum auctoritas fere ad nihilum redacta sit eorumque locum sensim sine sensu Archipresbyteri et decani rurales seu vicarii foranei occupaverint.

Aliud institutum iuridicum quo officium Coadiutorum praeformatum est sunt Episcopi e suis sedibus expulsi a Mahumedanis et a residentialibus Episcopis Occidentis, praesertim ubi institutum Chorepiscoporum non vigeat, recepti, eosdemque Episcopos residentiales in officio adiuvantes ⁹.

¹ C. 350, § 2-3 et 351, § 2.

² Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 49-50.

³ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 196; paulo aliter Augustine, *l. c.*, II, 379, qui confundere videtur distinctionem Coadiutoris cum iure successionis et Coadiutoris Sedi dati.

⁴ C. 351, § 2; quae distinctio maximi momenti applicari forte, saltem quandoque, etiam poterit Coadiutori dato Sedi; cfr. c. 353.

⁵ De iure vigente non dantur Coadiutores cum iure successionis tantum, id est qui vivente coadiuto nihil possint et ius habeant successionis; cfr. Haring, *Grundzüge*... 291, nota 1.

⁶ C. 350, § 2.

⁷ C. 350, § 3. Alii aliter Episcopos coadiutores dividunt. Vulgo *Auxiliaris*, vocatur *Vicarius* in pontificalibus; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 419.

Eichmann distinguit a) Coadiutores datos personae, qui possunt esse cum vel sine iure successionis; b) datos Sedi; c) datos personae simul et sedi. Cfr. Eichmann, *l. c.*, 169-170.

⁸ A. 343-381.

⁹ Cfr. supra ubi de Episcopis titularibus.

At iam multo antiquius viguit mos dandi Episcopo senio confecto et ex hac causa impari ad suum officium, Episcopum Coadiutorem cum iure successionis: exemplum omnibus notum habemus in Augustino qui sibi Valerium in Coadiutorem elegit.

Hic mos medio aevo abolitus est quod repugnaret principio unum tantum esse debere unius Ecclesiae pastorem seu Episcopum. At serius ex necessitate subveniendi bono animarum, cui non satis provisum erat per Episcopos viciniore, iterum institutum Episcoporum Coadiutorum cum iure successionis introduci coeptum est. Bonifacius VIII Coadiutorum electionem S. Sedi reservavit ¹.

405. — II. Provisio canonica Coadiutorum. - 1° Unius Romani Pontificis est Episcopo Coadiutorem constituere ².

Generatim Romanus Pontifex, eum ad hoc munus nominat et instituit qui sibi ab Episcopo, cui datur, praesentatur ³ et si detur Coadiutor Episcopo cuius provisio praesentatione aut electione fit, iurium quaesitorum rationem habet ⁴.

2° Facta provisione officii Coadiutor possessionem capere debet, quae fit hoc modo:

Si Coadiutor datur *personae* possessionem capit litteras apostolicas ostendendo Episcopo adiuto ⁵; si datus est *sedī*, aut *personae cum iure successionis* debet praeterea litteras apost. ostendere Capitulo Cathedrali eodem modo ac Episcopus residentialis ⁶. Quodsi Episcopus eum in statum inciderit ut eliciendi actus humani sit impos, possessio a Coadiutore capitur sola ostensione litterarum Capitulo Cathedrali ut mos est Episcopis residentialibus ⁷.

406. — III. Iura Coadiutorum. - Iura et obligationes Coadiutorum et Auxiliarium ante omnia ex litteris apostolicis provisionis desumenda sunt ⁸. Praeterea si litterae apostolicae nihil de hoc habeant:

1° Coadiutor datus *personae* habili ea tantum potest quae ipsi a Coadiuto committuntur: praecipitur autem Episcopo Coadiuto

¹ C. 1, 3, 5 in VI°; cfr. Wernz, *l. c.*, II, 807 et 809; Chelodi, *l. c.*, 196; Augustine, *l. c.*, II, 378-379; Santamaria, *l. c.*, II, 50.

² C. 350, § 1.

³ Chelodi, *l. c.*, 196, *a*.

⁴ Chelodi, *l. c.*, pag. 298 nota 1; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 616, et nota 40; Augustine, *l. c.*, II, 382.

⁵ C. 353, § 1.

⁶ C. 353, § 2 et 334, § 3; cfr. supra ubi de Episcopis.

⁷ C. 353, § 3 et 334, § 3, cfr. supra de Episcopis, n. 393.

⁸ C. 251, § 1 et 2.

ne tertiae personae deleget quae Coadiutor potest et vult exercere¹; itemque Coadiutori aut Auxiliari praecipitur quoties fuerit ab Episcopo Coadiuto requisitus ea exercere quae exercere Episcopus ipse residentialis teneretur².

2° Coadiutor Sedi datus potest in territorio ea quae sunt ordinis episcopalis exercere, excepta sacra ordinatione, nec proinde haec ei interdicti possunt arbitrarie ab Episcopo coadiuto; aliis in rebus ea tantum potest quae specialiter ei vel a Sancta Sede vel ab Episcopo coadiuto commissa sunt³: Coadiutoris igitur sedi dati potestas ordinaria est sine ulla dubitatione. Nisi ei permittatur in litteris Apostolicis baculo pastoralis in sacris functionibus uti nequit⁴. Nequit tamen, ne de consensu quidem Episcopi coadiuti Auxiliaris thronum cum baldachino elevare⁵. Potest Episcopus coadiutus permittere ut auxiliaris etiam extra suam dioecesim, servatis servandis, pontificalia exerceat⁶.

3° Coadiutor datus personae prorsus inhabili habet omnia iura et officia episcopalia⁷.

4° Quilibet Coadiutor vel Auxiliaris potest fungi officio procuratoris pro Coadiuto in Conciliis plenariis et provincialibus conferentiis⁸ et in visitatione SS. Liminum⁹.

5° Iura honorifica et privilegia Coadiutorum et Auxiliarium eadem sunt ac Episcoporum titularium¹⁰.

6° Iura utilia et praesertim ius ad honestam sustentationem habet certe Coadiutor, at generatim huic iuri prospiciunt litterae apostolicae provisionis; aliter ei subveniendum esset a Coadiuto¹¹.

¹ Per hoc tamen non prohibetur Episcopus residentialis Vicarium Generalem a Coadiutore distinctum deputare; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, 619 et in nota 43; contra Haring, *Grundzüge...* p. 291, nota 3, citatque Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Coadiutor*, n. 60 sqs. item prohiberi non videtur Episcopus residentialis quo minus exercitium ordinis episcopalis quandoque saltem etiam alteri Episcopo intra suam dioecesim permittat, licet Coadiutor sit proprie auxiliaris cuius praecipuum officium est Coadiutum in pontificalibus supplere; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 619, B, 2.

² C. 351, § 2-3-4. Quae praescripta talia videntur quae potestatem Coadiutoris ordinariam constituent. Aliter Chelodi, *l. c.*, pag. 298, nota 2, qui arguit ex cc. 197-198; at non omnis qui potestatem habet ordinariam Ordinarius dici potest. Chelodi, ex iure veteri concordat Wernz, *l. c.*, II, 810, I.

³ C. 352.

⁴ Augustine, *l. c.*, 381.

⁵ Cfr. S. Rit. C. 12 Iunii 1899, *Decret. auth.* 4023; et 20 Nov. 1919, V, 3; *Monitore ecclesiastico*, v. 30 pag. 153; et v. 32 pag. 148.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, 619, A.

⁷ C. 351, § 2; cfr. etiam c. 353, § 3: cfr. quatenam sint haec iura ubi de Episcopis; plerumque tamen de his melius determinabitur in litteris apostolicis.

⁸ Cc. 282, 286, 292.

⁹ C. 342.

¹⁰ Cfr. supra ubi de Episcopis titul. n. 402.

¹¹ Wernz-Vidal, *l. c.*, 619, B, 3, b.

407. — IV. Obligationes. - Obligationes Coadiutorum sunt ex litteris apostolicis praesertim desumendae. Omnes tamen Coadiutores et Auxiliares obligantur, sicut Episcopus residentialis ad residentiam in dioecesi Coadiuti; potest vero Coadiutus ipsis permittere ut ad tempus breve, puta hebdomadam, ultra tempus feriarum discedant ¹. Item tenentur omnes Coadiutores operam suam praestare Episcopo Coadiuto in iis rebus pro quibus Coadiutores dati sunt, quoties ab eodem Coadiuto requirantur et ipsi iusto impedimento non detineantur ².

408. — V. Cessatio ab officio. - 1° Coadiutor cum iure successionis, vacatione sedis, cessat a munere Coadiutoris, et fit sine alio actu Episcopus residentialis, dummodo possessionem legitime ceperit ³.

Codex dicit: *dummodo* etc., vis autem talis clausulae est ut valorem ipsius successionis afficiat ⁴; poterit tamen Episcopus Coadiutor si neglexerit possessionem capere tempore debito, illam post mortem Episcopi coadiuti capere praesentando suae promotionis litteras Capitulo vel coetui Consultorum dioecesanorum ⁵.

2° Officium Auxiliaris seu Coadiutoris datum personae sine iure successionis expirat cum munere Episcopi coadiuti, nisi aliud in litteris caveatur ⁶; tunc autem ad hunc effectum expirare munus Episcopi censetur cum revera ab officio cessat; non si solum impediat vel expellatur sua dioecesi vel impar fiat ⁷. Episcopus facultates commissas Coadiutori auferre potest ⁸.

3° Coadiutor datus Sedi non cessat a munere, sede vacante ⁹; at in casu eius potestas, nisi aliud in litteris apostolicis caveatur, a Capitulo et eius Vicario pendet ¹⁰.

¹ C. 354 et 338; cfr. quae supra de residentia Episc. diximus.

² Cfr. c. 351, § 4; Wernz *l. c.*, II, 810, III et 808, III.

³ Cc. 355, § 1 et 353; cfr. ea quae supra de possessione diximus: «Fit Episcopus ex nunc prout ex tunc». Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 810, IV.

⁴ C. 39.

⁵ Santamaria, *l. c.*, II, 53-54.

⁶ C. 355, § 2.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 810, IV.

⁸ C. 351, § 2; Wernz, *l. c.*, II, 808, IV.

⁹ C. 355, § 3.

¹⁰ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 808, IV.

CAPUT III.

De Synodo dioeciesana ¹.

409. — Modus specialis et sollemnior quo Episcopus in sua dioecesi iurisdictionem exercet, sicut R. Pontifex in universam Ecclesiam per Concilium Oecumenicum, est Synodus dioeciesana, cuius proinde tractatio optime hoc loco ponitur.

410. — I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - Synodus (etym. συν - ὁδός = σύνοδος = conventus) dioeciesana est conventus legitimus clericorum aliquo modo ad dioecsim pertinentium ab Episcopo convocatorum ad agendum de iis quae ad particulares cleri populi quoque dioecesis necessitates vel utilitates referuntur ².

2° *Historia.* - Prima Synodus dioeciesana cuius memoriam habemus est quam Siricius papa, a. 387, circiter, Romae, celebravit ³. Inde a saeculo VI Synodi frequentius convocatae sunt, alicubi etiam bis aut pluries in anno eaeque in quibusdam regionibus erant congregationes mixtae in quibus et de negotiis civilis societatis agebatur. Concilium Lateranense IV ⁴, a. 1215, Synodum in qualibet dioecesi celebrandam edixit quotannis, quod Concilium Tridentinum ⁵, aucta Synodi auctoritate, confirmavit. Saeculo XVII rarior facta est Synodorum adunatio. Nostris diebus, superatis erroribus Synodi Pistoriensis ⁶ Synodorum celebratio aliquantulum restaurata est. Codex tempus convocationis ad decennium protraxit ⁷, cuius protractionis ratio ea esse potest quod nostris diebus legislatio canonica perfectior est ⁸.

¹ Marius Pistocchi, *De Synodo dioeciesana, breve Commentarium*, 1922, Marietti, Taurini.

² C. 356 § 1; Wernz, *l. c.*, II, 858, II. Distinctio Synodorum in Synodos ex iure communi et ex iure particulari seu ex indulto celebrandas non videtur ex iure vigente practici momenti. Si extra ordinem a Codice statutum Episcopus suum clerum convocaverit non habetur stricte dicta Synodus dioeciesana, sed vel conferentia episcopalis vel quid simile. Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 858, III; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 622, II; Chelodi, *l. c.*, 240.

³ Ita Augustine, *l. c.*, II 384 et in nota, contra Wernz, *l. c.*, II, 858, IV, Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 622, III; Chelodi, *l. c.*, 240 qui antiquiorem habent morem cogendi Synodos. Santamaria, *l. c.*, II, 56, ut antiquiorem citat Synodum Alexandrinam a. 321, in qua depositus est Arius; e contra in Occidente primam Synodum cuius memoriam habemus dicit esse Antissiodorensem a. 585.

⁴ C. 26, X, 5, 1.

⁵ Sess. 24, cap. 2 *de ref.*

⁶ Cfr. Denzinger-Bannwart, n. 1509; prop. 9 Synodi Pistor.: « *Doctrina, quae statuit, reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis dioeciesanis ab Episcopo et parochis aequaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem suggestionibus et iussionibus Episcoporum: — falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis laesiva, regiminis hierarchici subversiva, favens haeresi Aerianae a Calvino innovatae* ».

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 858, IV; Augustine, *l. c.*, II, 384-385; Chelodi, *l. c.*, 240; Santamaria, *l. c.*, II, 56-57.

⁸ Santamaria, *l. c.*, II, 57.

411. — II. Obligatio, tempus, locus et modus convocandi Synodum. - 1° *De ipsa obligatione.* - Synodum cogere tenentur omnes Episcopi residentiales ¹, item Praelati et Abbates *nullius* ², Vicarii Apostolici ³: nec illam cogere prohibentur Praefecti Ap. ⁴.

Episcopus qui duas aut plures unitas vel non unitas, sed in administrationem *perpetuam* sibi creditas regit dioeceses ⁵, unica Synodo, singulis decenniis habita, ad quam clerum sibi commissarum dioecesium convocet huic obligationi satisfacere potest: poterit tamen etiam, si maluerit, in unaquaque dioecesi Synodum tenere ⁶.

Obligatio per se gravis esse videtur a qua tamen Ordinarii excusari possunt ob graves difficultates Synodum cogendi ⁷.

2° *Tempus.* - Synodus dioeciesana decimo saltem quoque anno celebranda est: pro Vicariatibus tamen apostolicis temporis taxatio non habetur ⁸. Quonam anni tempore facienda sit convocatio non est a iure communi determinatum.

3° *Locus.* - Synodus convocanda est in ecclesia cathedrali aut quasi cathedrali, nisi aliud rationabilis causa suadeat ⁹.

4° *Modus.* - Convocari Synodum decet per publicum edictum ¹⁰.

5° *Quis convocet.* - Synodum dioeciesanam convocat Episcopus, non autem Vicarius Generalis sine mandato speciali aut Vicarius Capitularis ¹¹. Nomine Episcopi hic venit et Praelatus *nullius* ¹². Si

¹ C. 356, § 1.

² C. 323, § 1; Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye nullius*, id non prorsus certum habet; col. 23-24; Santamaria, *l. c.*, II, 59, contra Torrubiano Ripoll, I, 781.

³ C. 304, § 2.

⁴ Contra Chelodi, *l. c.*, 241; cfr. supra ubi de Vic. et Praef. Apost.; Vermeersch, *Epitome*, I³, 378.

⁵ E. g., Episcopus Sarzanensis cui commissae sunt dioeceses Sarzanensis, Luneensis et Brugnatisensis.

⁶ C. 356, § 2; Wernz, *l. c.*, II, 859; Chelodi, pag. 370, nota 3. Si unicam habeat Synodum ad eam convenire tenentur omnes repraesentantes omnium dioecesium. Potest tamen Episcopus qui pro pluribus dioecesibus unicam cogit Synodum leges unicuique dioecesi proprias in Synodo sancire; Pistocchi, *l. c.*, p. 20-21.

⁷ Cfr. Pistocchi, *l. c.*, pag. 18-19 et pag. 23 ubi Sanctam Sedem adeundam esse docet in casu difficultatis.

⁸ C. 356, § 1 et 304, § 2; non est exclusa convocatio frequentior; Pistocchi, *l. c.*, pag. 13.

⁹ C. 357, § 2.

¹⁰ Wernz, *l. c.*, II, 861. De modo practico hanc convocationem faciendi in die Epiphaniae, et tribus diebus festis ante ipsam Synodi adunationem, cfr. *Coeremoniale Episcoporum*, I, c., c. xxxi. Si pro pluribus dioecesibus unica habeatur Synodus congruit ut non semper eadem ecclesia cathedralis eligatur, sed per turnum altera alteri succedat; Pistocchi, *l. c.*, 25-26.

¹¹ C. 357, § 1. Metropolita potest Synodum convocare etiam ante pallii receptionem: cfr. Wernz, *l. c.*, II, 859; Augustine, *l. c.* II, 387, nota 9; Chelodi, *l. c.*, pag. 370, nota 2. cfr. supra n. 366, c.

¹² C. 215, § 2.

Episcopus non convocet, non ideo possunt qui ius habent ad Synodum interveniendi ipsi se ipsos congregare ¹.

412. — III. Convocandi ad Synodum. - 1° Ad Synodum convocandi sunt et convenire debent ²:

a) Vicarius Generalis (si plures sint sive diversarum sive unius dioecesis, omnes convocandi videntur).

b) Omnes et singuli canonici ecclesiae cathedralis aut consultores dioecesani, si Capitulum cathedrale non habeatur. Si Episcopus duas Ecclesias regat et unicam Synodum habeat, canonici duarum cathedralium convocandi sunt. Non consideratur causa sufficiens ad dispensandos canonicos ab interventu ad Synodum servitium chorale; Capitulum tamen et Episcopus ea decernere debent ut quanti minimi servitium chorale detrimentum patiatur ³.

c) Rector Seminarii dioecesani saltem maioris.

d) Vicarii foranei.

e) Unus deputatus uniuscuiusque ecclesiae collegialis a Capitulo eiusdem ecclesiae e gremio eligendus.

f) Parochi civitatis in qua Synodus celebratur; etsi Synodus non cogatur in civitate episcopali ⁴.

g) Unus saltem parochus ex unoquoque vicariatu foraneo eligendus ab omnibus qui curam animarum actu inibi habeant. Electio hic non videtur intelligenda de stricte dicta electione, sed de deputatione, sicut et supra putamus de deputato a Capitulo collegiali. Inter curam animarum actu in vicariatu habentes ⁵ computandi sunt non solum parochi, sed etiam cappellani ecclesiarum subsidiarum et cappellani communitatum ab Episcopo dependentium in domum aliquam religiosam aut locum pium potestatem quasi paroecialem exercentes independentem a parcho ⁶; item vicarii cooperatores. Parochus autem electus ad interveniendum debet pro tempore absentiae vicarium substitutum sibi sufficere ab Ordinario, et, si parochus religiosus sit, etiam a Superiore religioso, probandum ⁷.

¹ Cfr. Eichmann, *l. c.*, 171.

² C. 358, § 1, n. 1-8.

³ Pistocchi, *l. c.*, p. 29-30.

⁴ Pistocchi, *l. c.*, 32.

⁵ Severius Vermeersch, *Epitome*, I², 428, a iure eligendi excludit vicarios substitutos, cooperatores et adiutores contra Pistocchi, *l. c.*, pag. 33-34 eos admittentem. Cum Codex loquatur de curam animarum habentibus, non de parochis solum, videtur latior interpretatio admittenda. Eligi autem potest solummodo parochus, quo tamen nomine venire videtur et vicarius religiosus paroeciae habitualis (cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 428; Pistocchi, *l. c.*, p. 34 sqs.).

⁶ Cfr. c. 464, § 2.

⁷ C. 358, § 1, n. 7 et 465, § 4.

h) Abbates de regimine et unus e Superioribus cuiusque religionis clericalis qui in dioecesi commorentur, designatus a Superiore provinciali, nisi domus provincialis sit in dioecesi et Superior provincialis interesse ipse maluerit ¹.

Abbates de regimine sunt utique distinguendi ab abbatibus *nullius*; hi territorium habent a territorio cuiusvis dioecesis separatum ubi episcopalem iurisdictionem in clerum et populum exercent, illi habent quidem iurisdictionem etiam in foro externo sed solum in subditos et eam exercent in territorio intra aliquam dioecesim constituto ².

2° Possunt etiam convocari, si Episcopus opportunum duxerit: omnes canonici, parochi, Superiores religiosi, alique sacerdotes saeculares dioecesis, iis exceptis qui ad curam animarum in paroeiis necessarii sunt. An autem tales, si invitati fuerint convenire teneantur certo modo probari non potest ³.

3° Interventus per procuratorem ad synodum non permittitur: iis proinde qui per se intervenire non possunt, si sint ex iis qui intervenire debent seu ex his qui invitandi sunt ⁴ Episcopum de impedimento certiore faciant ⁵. Quodsi nec ipsi interveniant nec Episcopum de impedimento certiorari curaverint possunt ab Episcopo iustis poenis compelli et puniri, nisi agatur de religiosis exemptis qui parochi non sint ⁶.

Omnes intervenientes professionem fidei emittere debent ⁷.

¹ Superior provincialis nequit ipse ad Synodum convenire nisi domus provincialis in ipsa dioecesi inveniatur, sed alium, non quem mavult, sed ex Superioribus qui in dioecesi sunt deputare tenetur. Si unica sit domus in dioecesi Superior eius unice convocandus est et convenire debet. Haec obligatio extenditur ad omnes religiones clericales etiam exemptas. Si plures sint dioeceses ad Synodum vocatae (cfr. c. 356, § 2) et aliqua provincia religiosa in singulis habeat domos religiosas, tot Superiores religiosi vocandi videntur quot sunt dioeceses si in singulis aliqua saltem domus religiosa adsit, quod etiam tunc valere putamus cum domus formatae non sunt. Si vero plures domus religiosae eiusdem religionis in dioecesibus exstantes ad diversas religiosas provincias pertineant tunc unicus Superior a duobus Superioribus provincialibus eligendus, est invitandus, nisi aliud statuatur Episcopus convocans. (Cfr. c. 358, § 2).

² Santamaria, *l. c.*, II, 59 et 61.

³ C. 358, § 2: quae habet c. 359, § 2 non necessario ad istos referri debent, sed potius ad eos qui ad Synodum vocandi sunt et convenire debent, de quibus in paragrapho prima eiusdem canonis: aliter Chelodi, qui omnes invitatos intervenire debere docet; cfr. Chelodi, p. 241, b; Santamaria, *l. c.*, II, 62-63, docet et probabiliter, ut videtur, Superiores exemptos de quibus in c. 358, § 2 non posse obligari, simplices sacerdotes posse obligari in circumstantiis extraordinariis de quibus iudicium est Episcopo, parochos autem posse obligari etiam in casibus ordinariis; atque suam interpretationem ex iure vetere confortat.

⁴ C. 358, § 1.

⁵ C. 359, § 1.

⁶ C. 359, § 2. Religiosos exemptos quod attinet Codex potestatem Episcoporum restrinxit respectu iuris anterioris ex quo Episcopi poterant regulares coercere ad interveniendum; Santamaria, *l. c.*, II, 64.

⁷ Cfr. c. 1406, § 1, n. 1.

413. — IV. De ipsa synodali actione. - 1° *Quis praesit.* - Synodo praeest is qui eam convocare potest; i. e., Episcopus, Abbas vel Praelatus *nullius*, Vicarius vel Praefectus Apostolicus ¹.

2° *De quibus agendum.* - In Synodo de iis *tantum* agendum est negotiis quae ad particulares cleri populique dioecesis necessitates vel utilitates referuntur ².

Episcopus, si expedire iudicaverit, opportuno ante Synodum tempore, unam vel plures e clero civitatis et dioecesis *commissiones* nominet, seu coetus virorum qui res in Synodo tractandas parent: ante Synodi sessiones omnibus convocatis schema decretorum tradendum est ab Episcopo ³.

3° *De ipsa celebratione Synodi.* - Synodus tunc censetur constituta cum omnes, qui de iure, convocati sunt et tot convenerint ut dici possit dioecesis repraesentata ⁴.

Antequam ad synodalem actionem procedatur ab Episcopo eligendi sunt officiales Synodi, nempe: *Promotor Synodi* cui cura est ut omnia legitime fiant; *Secretarius* qui acta componat; *Notarius* qui instrumenta et acta authentica conficiat; *Magistri caeremoniarum* quibus cura est caeremonias synodales observandi; *Procurator cleri* qui vota et postulata cleri proponat etc. ⁵. Deinde praemittuntur *sessiones praeparatoriae*: synodalis vero actio tribus saltem *sessionibus sollemnibus* constare debet ⁶.

Propositae quaestiones omnes, praesidente vel per se vel per alium Episcopo, liberae adstantium disceptationi in sessionibus praeparatoriis subiiciantur ⁷.

Hoc canone 361 conceditur omnibus adstantibus, iis proinde etiam qui votum consultivum non habent, libera discussio, quam proinde Episcopus clericis a se invitatis prohibere non possit ⁸.

¹ C. 357, § 1.

² C. 356, § 1: quatenus sint huiusmodi negotia enumerat Benedictus XIV in suo classico opere *De Synodo dioecesana*: praecipua sunt: publicae preces, electio examinatorum synodaliū et parochorum consultorum (c. 385, § 1), casus reservati, determinatio taxarum, cura Seminarii etc. etc. Nihil potest Synodus in iis quae ius commune specifico modo tangit; Pistocchi, *l. c.*, pag. 14 et sq.; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, pag. 167.

³ C. 360, § 1-2.

⁴ Cfr. cc. 162-163; Wernz, *l. c.*, 862; Chelodi, *l. c.*, 242.

⁵ Cfr. Benedictus XIV, *l. c.*, lib. I.

⁶ Cfr. Wernz, *l. c.*, 864 qui his tribus sollemnibus sessionibus totam essentiam Synodi contineri existimat; Chelodi, *l. c.*, 242. Caeremonias autem in ipsis sessionibus et ante sessiones servandas. Cfr. apud *Caeremoniale Episcoporum*, l. I, cap. xxxi et apud *Pontificale Romanum*, tit.: *Ordo ad Synodum*.

⁷ C. 361; cfr. tamen quae in nota immediate praecedenti ex Wernz, retulimus.

⁸ Santamaria, *l. c.*, II, 65.

414. — V. Auctoritas Synodi. - 1° *Legislator Synodi* ¹. - Episcopus unicus est in Synodo legislator ² et qua talis ipse unus constitutionibus synodalibus subscribit.

2° *Auctoritas convocatorum.* - Ceteri omnes convocati votum consultivum habent, quod generatim exprimi solet per «*placet*» vel «*non placet*» ³. Potest tamen Episcopus invitatis qui ius ad convocationem non habebant usum suffragii consultivi prohibere ⁴.

In quibusdam tamen negotiis convocati omnes, nisi de non habentibus ius ad convocationem aliud in ipsa invitatione praeceatur, ius habent suffragii deliberativi ⁵.

3° *Leges synodales.* - Leges synodales non canones, sed decreta vel constitutiones vel statuta appellantur et si in Synodo promulgentur, nisi aliud expresse caveatur, eo ipso obligare incipiunt. Per se, cum verae leges sint, sunt perpetuae ⁶. Nec ulla S. Sedis approbatio requiritur: si tamen Episcopus cum relatione status dioecesis exemplar synodaliū statutorum ad S. Sedem mittat, lubentissime accipit S. Congregatio: approbatio autem explicita nec in hoc casu datur ⁷.

CAPUT IV.

De Curia dioeciesana.

415. — Praenotiones. - I. *Connexio materiae.* - Officio episcopali, praeter ea quae S. Sedi reservata sunt, quaeque generatim adhuc per Episcopum praesertim si de foro externo agitur ex delegatione, expenduntur, universa commissa est iurisdictio dioeciesana. Usus seu exercitium huiusmodi iurisdictionis multas easque diversas importat obligationes quibus ipse per se vel nullo modo vel cum maxima difficultate satisfacere posset Episcopus; unde necessitas ipsi subveniendi, quod factum est *Curiae dioeciesanae* institutione.

¹ Ipse quidem Episcopus est unicus legislator et leges ferre potest pro sua dioecesi etiam extra Synodum; si tamen in Synodo leges fert, tenetur leges praeviae Synodi disceptationi submittere; aliter constitutio synodalis non erit sed simplex lex episcopalis: (cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 369, nota 3); in praxi tamen tam lex Synodalis quam simplex lex episcopalis eandem vim obligandi exserunt; cfr. etiam Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*, ²¹, I, 663.

² C. 362 unde etiam patet non ultra Episcopalem auctoritatem Synodi auctoritatem extendi.

³ C. 362; Chelodi, *l. c.*, pag. 373, nota 2.

⁴ C. 358, § 2.

⁵ Cfr. c. 385, § 1; id in hoc canone expresse non dicitur at aequivalenter dici videtur. Ius suffragii non in ipsa Synodo congregata, sed in invitatione excludendum est; itemque pro electione iudicium synodaliū ex c. 1574, § 2, cfr. Chelodi, *l. c.*, 240.

⁶ C. 363.

⁷ Bargilliat, *l. c.*, 664.

416. — II. Notio Curiae dioecesanæ. - 1° Curia dioecesana est complexus personarum quæ *ex officio* Episcopo aliive, qui nomine Episcopi dioecesim regit, opem præstant, in regimine totius dioecesis ¹. Huiusmodi personarum quaedam officium stricte dictum, quaedam officium late dictum ² occupant; nulla officium beneficiale aut inamovibile ³.

2° *Personæ ad Curiam pertinentes.* - a) *Quænam sint.* - Ad Curiam dioecesanam pertinent Vicarius Generalis, Officialis, cancellarius, promotor iustitiæ, defensor vinculi, synodales iudices et examinatores, parochi consultores, auditores, notarii, cursores et apparitores ⁴.

b) *Eorum nominatio.* - Officialium Curiae dioecesanæ nominatio generatim ad Episcopum pertinet, qui aliquando eos libere prorsus nominat, quandoque vero aliarum personarum consensum habere debet ⁵. Nominatio scripto consignanda est ⁶.

c) *Obligationes omnibus curialibus communes.* - Omnes curiales debent ⁷:

α) In manibus Episcopi iusiurandum præstare de munere fideliter exercendo, quavis personarum acceptione posthabita.

β) Negotia ad se spectantia sub auctoritate Episcopi tractare ad normam iuris.

γ) Secretum servare intra fines et secundum modum a iure ⁸ vel ab Episcopo determinatum.

417. — III. Divisio iurisdictionis iudicialis a non iudiciali⁹. - A Codice, quæ iam alicubi ex iure particulari vigeat ¹⁰ et in praxim deducebatur, maximi momenti inducta est in Curia dioecesana separatio iurisdictionis iudicialis a non iudiciali. Nos, remissa tractatione de officialibus iudicialibus ad librum IV, hic tantum de officialibus agimus qui iurisdictionem extraiudicialem episcopalem participant ¹¹.

¹ C. 363, § 1.

² Cfr. c. 145; cfr. D'Angelo, *La Curia dioecesana*, 1922, pag. 4.

³ Cfr. Chelodi, 199; Eichmann, *l. c.*, 171-172.

⁴ C. 363, § 2; non pertinet ad Curiam Capitulum cathedrale. Eichmann, *l. c.*, 171.

⁵ Cfr. cc. 381, § 1 et 1474, § 2.

⁶ C. 364, § 1 et 159.

⁷ C. 364, § 2.

⁸ Cfr. cc. 377; 379; 382; 1623; 1625, § 2-3; 1645, § 3; 1755, § 2, n. 1; 2144; 546; 1943; 1105; 1106.

⁹ C. 365.

¹⁰ Cfr. Constit. Pii X, « *Etsi nos* » A. A. S., 1912, p. 5 sq. *De reformatione Vicariatus Urbis*.

¹¹ In Hispania alia et plane diversa ab ea quæ a Codice statuitur viget. Curia episcopalis ordinatio, qua Vicario Generali committitur quasi exclusive iurdictio sive con-

Item alia partitio iurisdictionis firmata est a Codice inter iurisdictionem fori interni et iurisdic. fori externi ad periculum violationis sigilli sacramentalis evitandum ¹. Officiales curiales iudiciales sunt officialis, promotor iustitiae, defensor vinculi, iudices synodales, auditores, cursores et apparitores; alii ad iurisdictionem extraiudicialem pertinent ².

418. — IV. Notae historicae. - Primis saeculis presbyterio usi sunt Episcopi in regimine dioecesis. Propagata in dies religione, opus fuit novis magistratibus Episcopo, inter quos eminet Archidiaconus qui primus erat inter septem diaconos qui ex traditione antiqua in multis dioecesibus vigeabant. Archidiaconus libere ab Episcopo eligebatur eique committebatur cura pauperum, oblationum distributio, cura aedificiorum sacrorum, regimen clericorum inferiorum, visitatio dioecesis de mandato Episcopi etc. Post conversionem plebium ruralium occurrunt, praeter Archidiaconum civitatis, etiam alii Archidiaconi rurales in Gallia iam a saeculo VI, saeculis sequentibus etiam in aliis regionibus. Decrescente saeculo IX Chorepiscoporum auctoritate, crevit e contra potestas Archidiaconorum qui iurisdictionem ordinariam obtinentes iudices etiam evaserunt primae instantiae a quibus ad Episcopum appellare licuit; Synodos proprias cogeant, officiales item proprios eligebant, visitationem dioecesis peragebant, parochos instituebant, censuras etiam infligebant: ex qua praxi detrimentum passum est officium episcopale et proinde ipsi Archidiaconi Episcopis invisi facti sunt.

Ad eorum molestias et usurpationes auferendas et suam auctoritatem restaurandam Episcopi, exeunte iam saeculo XII multoque magis saeculis sequentibus, constituere ceperunt magistratum principalem in civitate episcopali et alios secundarios in pagis seu aliis dioecesis regionibus ad nutum amovibiles: qui originem dederunt ille Vicario Generali, hi vicariis foraneis. Horum officialium mentio occurrit primo in *Sexto Decretalium*. In aliquibus regionibus extra Italiam Vicario Generali iurisdictio voluntaria, alteri magistratui, qui *Officialis* vocabatur, iurisdictio contentiosa commissa fuit. Hanc distinctionem Codex adoptavit. Concilium Tridentinum Archidiaconorum potestatem quae a constitutione Vicariorum Generalium iam valde minuta erat omnino fregit, ex quo factum est ut eorum officium ad historicam memoriam iam ante Codicem reductum fuerit ³.

tentiosa seu iudicialis sive non iudicialis circa causas matrimoniales, dum iurisdictionis gratiosae exercitium secretario Camerae et gubernii committitur qui est caput officiorum Curiae; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 69-70. Attamen recte notat idem Auctor ibidem p. 74-75, haec ordinatio Curiae hoc modo facta non potest auferre Vicario Generali validum usum potestatis quam Codex Vicario Generali tribuit.

¹ Cfr. cc. 367, § 3; 518, § 2-3; 891.

² C. 365.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 800; Sägmüller, *l. c.*, I, p. 468 sq.; Augustine, *l. c.*, II, 393-395; Chelodi, 199; Hilling, *l. c.*, § 54, pag. 180 sq.

Art. I. — DE VICARIO GENERALI.

419. — I Praenotiones. - 1° *Notio.* - Vicarius Generalis est sacerdos legitime deputatus ad vices Episcopi in exercitio iurisdictionis, praesertim extraiudicialis, ex officio gerendas nomine et in foro ipsius Episcopi ¹.

Dicitur *praesertim in iurisdictione extraiudiciali*, quia pro exercitio potestatis iudicialis generatim *Officialis* eligendus erit, cuius tamen officio in persona Vicarii Generalis, servata tamen utriusque potestatis independentia, in parvis dioecesibus cumulari potest ². Quia Vicario Generali potestas iurisdictionis, Episcopo vero Auxiliari potestas ordinis solum generatim competit, utrumque officium plenae episcopalis potestati aequivalet.

Hucusque admittebant communiter auctores officium Vicarii Gener. suffecisse officium Archidiaconorum. Quae opinio nostris diebus non eadem certitudine ab omnibus admittitur ³.

2° *Quando et quot eligendi.* - a) Vicarius Generalis deputandus est ⁴ ab Episcopo ⁵ quoties rectum ⁶ dioecesis regimen id exigit ⁷.

b) Unus ⁸ tantum constituendus nisi vel rituum diversitas vel amplitudo dioecesis aliud exigit ⁹. Causae plures eligendi videntur taxative a Codice designari ¹⁰; potest tamen Episcopus semper etiam in parvis dioecesibus Vicarii Generalis *substitutum* constituere,

¹ C. 366, § 1.

² Cfr. c. 1573. Etsi admittitur cumulatio officiorum Vicarii Generalis et Officialis; cogi tamen nequeunt fideles ad res conscientiae componendas eum adire qui in eos iurisdictionem iudicalem exercet; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 432.

³ Fournier, *Les origines du Vicaire général*, originem huius officii repetit a necessitate in qua versati sunt Ordinarii tempore Cruciarum constituendi sibi substitutum ad universalitatem causarum.

⁴ Negligentiam Episcopi supplet S. Sedes, seu S. Congr. Consist. vel S. C. de Prop. Fide, Wernz, *l. c.*, II; Augustine, *l. c.*, II, 396; D'Angelo, *l. c.*, pag. 9 ubi etiam de quaestione: utrum possit Episcopus delegatum loco Vicarii Gener. constituere.

⁵ Nomine Episcopi hic venit etiam Abbas vel Praelatus *nullius*, (c. 323, § 3), Administrator Apostolicus (cfr. c. 315) Coadiutor datus Episcopo prorsus inhabili (c. 351, § 2) non vero Vicarius Capitularis (Wernz, *l. c.*, II, 804, I) qui tamen videtur posse sibi Vicarium delegatum deputare.

⁶ Vicarius Generalis deputandus est pro una saltem dioecesi ab Episcopo qui duas dioeceses regit. Wernz, *l. c.*, II, 804, I.

⁷ C. 366, § 1. Iudicium huius exigentiae Episcopo deferendum est.

Hoc ius exercere potest Episcopus solum post initam possessionem dioecesis; Augustine, *l. c.*, 396.

⁸ Nequeunt plures Vicarii Generales qui ad modum collegii procedant constitui; Wernz, *l. c.*, II, 803.

⁹ C. 366, § 2: si plures deputentur iurisdictionem *in solidum* obtinent; Chelodi, *l. c.*, 209 deducit ex c. 363, § 1.

¹⁰ Cfr. tamen Chelodi, *l. c.*, p. 305, nota 5.

qui vices Vicarii Generalis absentis agat et iurisdictione ordinaria aeque ac ipse Vicarius Generalis gaudeat ¹. Ex consuetudine centenaria admittitur ut committi possint diversis Vicariis Generalibus diversae partes dioecesis, praesertim si partes huiusmodi non pertineant ad eundem statum civilem ².

420. — II. Provisio canonica officii Vicarii Generalis. - 1° *Quis instituat.* - Vicarius Generalis libere ab Episcopo designatur, qui eum potest ad nutum remove ³.

2° *Quis eligi possit.* - a) Vicarius Generalis sit sacerdos e clero saeculari, annos natus non minus triginta ⁴, in theologia et iure canonico saltem vere peritus, sana doctrina, probitate ⁵, prudentia, ac rerum gerendarum experientia commendatus ⁶.

b) Si dioecesis alicui religioni commissa fuerit, Vicarius Generalis potest esse eiusdem religionis ⁷.

c) Excluduntur ab officio Vicarii Gener. canonici poenitentarius, consanguinei Episcopi in primo gradu aut in secundo mixto cum primo; item, nisi necessitas habeatur excusans, parochi, alique curam animarum habentes. Potest vero eligi sacerdos ex aliena dioecesi ⁸.

3° Nulla possessionis capiendae necessitas.

421. — III. Potestas Vicarii Generalis. - Vicario Generali, vi officii, ea competit in *universa* dioecesi iurdictio in spiritualibus ac temporalibus, quae ad Episcopum iure ordinario pertinet,

¹ C. 366, § 3; Chelodi, *l. c.*, p. 306 nota 3. Episcopus duas dioeceses regens duos potest Vicarios Generales constituere; Augustine, *l. c.*, II, 397. Cfr. tamen infra p. 485, nota 5.

² Cfr. Perathoner, *Kurze Einführung in das neue kirchliche Gesetzbuch*, I-II Buch, 1919; pag. 102 in nota 3; Haring, *Grundzüge des katholischen Kirchenrechts* ³, 1924, p. 296, nota 5; Vermeersch, *Epitome*, I^s, 433.

³ C. 366, § 2. Nihil obstat quo minus Vicarius Gener. constituatur Episcopus coadiutor aut auxiliaris; Vermeersch, *l. c.*, I^s, 434.

⁴ Santamaria, *l. c.*, II, 72; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 638; Ferreres, *Institutiones canonicae*, 671; docent annos triginta inchoatos sufficere: contradicit Goyeneche in *Commentarium pro religiosis*, VI, 486-491.

⁵ Nihil obstat quo minus eligi possit sacerdos illegitime natus, dummodo legitimatus, sit; Vermeersch, *Epitome*, I^s, 435.

⁶ C. 367, § 1.

Augustine docet sine Apostolica dispensatione posse eligi religiosum votorum simplicium, quia talis non est regularis; id tamen improbabile videtur, etenim nec talis est ex clero saeculari; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 399.

⁷ C. 367, § 2; ad hoc non sufficit ut sit commissa Episcopo determinatae religionis, sed ipsi religioni qua tali commissa sit oportet. Augustine, *l. c.*, 398-399, id accidit in Abbatibus nullius.

⁸ C. 367, § 3 ad differentiam inter ius novum et ius vetus videndam; cfr. Wernz, *l. c.*, II, 804, II.

exceptis iis quae Episcopus sibi reservaverit, vel quae ex iure requirant speciale Episcopi mandatum ¹.

Iurisdictio huiusmodi est ordinaria vicaria ² ideoque delegabilis ³. Vicario competit universa iurisdictio Episcopi ⁴ ordinaria, attamen ordinarie potestate iudiciali uti, ex iure Codicis, prohibetur, nisi eius officium cumuletur cum munere *Officialis* ⁵. Quae habent auctores ante Codicem de prohibita appellatione a Vicario Gen. ad Episcopum vera manent etiam nunc quoties Vicarius Generalis causas iudiciales agat; de aliis vero decretis administrativis de plano, nulla servata formula processuali, datis vera non videntur ⁶.

Quae mandatum speciale requirunt nunc in Codice *taxative* indicantur, nec ad alios casus sunt arbitrarie ex analogia extendenda ⁷.

Mandatum speciale verbis vel scripto dari potest ⁸; nec ad eius valorem requiritur ut casus pro quibus mandatum speciale datur exprimantur ⁹. Ne valida quidem videtur delegatio per legem facta; valida tamen erit pro Episcopo qui legem tulit; quae enim reservantur a iure communi nequeunt lege particulari aliter disponi ¹⁰.

¹ C. 368, § 1. Collatio officii Vicarii Generalis contra has normas non est invalida cum clausula irritans non habeatur; Santamaria, *l. c.*, II, 73. Licet Vicarius Generalis in dioecesium ubi constitutus est officialis uti non debeat iurisdictione iudiciali contentiosa, eam tamen, si exerceat, valide exercet, nec potest Episcopus Vicarium Generalem ita constituere ut ei validum usum huius iurisdictionis non conferat quia id esset mutare naturam officii iure communi determinati; ita, et recte ut videtur, Santamaria, *l. c.*, II, 74-75; contra Blat, *l. c.* p. 339 qui Vicario Generali denegare videtur iurisdictionem iudicalem.

² C. 197.

³ Haring, *Grundzüge...* 296 nota 4, post Stutz, contra c. 199, § 1 docet Vicarium Generalem posse suam iurisdictionem solum in singulis casibus delegare.

⁴ Si Vicarius Generalis delinquit, non potest iuridice puniri ab Episcopo; nemo enim punitur a proprio tribunali: posset tamen tunc Episcopus Vicarium Generalem prius officio suo privare et tunc contra illum iudiciali ordine procedere, non quidem propter delicta in officio commissa, sed propter delicta personalia. Vicarius Generalis, officio suo amisso, non tenetur ad *syndacatum*, i. e., ad reddendam rationem administrationis successoribus Episcopo ». Prümmer, *l. c.*, 132, 4.

⁵ C. 152-3; Chelodi, *l. c.*, 200, c; Wernz-Vidal, *l. c.*, 635 et 639 nota 25.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 200, c; Haring, *Grundzüge...* 295, nota 4.

⁷ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 639, II; Chelodi, *l. c.*, 200, c; cc. 113, 152 cum c. 455 et 1432, § 2; 187, § 1; 357, § 1; 455, § 3; 477, § 1; 686, § 4 cum c. 492, § 1; 893, § 1; 958, § 1, n. 2; 1104; 1155, § 1; 1162, § 1; 1283, § 2; 1285, § 1; 1303, § 3; 1414, § 3; 1423, § 1; 1466, § 2; 1487, § 1; 2002; 2220, § 2; 2236, § 3; 2314, § 2. Ad differentiam videndam cum iure veteri cfr. Wernz, *l. c.*, II, 805, III.

⁸ Haring, *Grundzüge...* 296, nota 1, ubi, in textu, etiam de quaestione utrum Vicarius Generalis ea agens quae mandatum speciale requirunt sine mandato speciali, valide saltem agat? Quae quaestio, si non expressis verbis, aequivalenter sensu negativo a Codice et ab auctoribus solvitur.

⁹ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 346; Chelodi, *l. c.*, pag. 307, nota 1. Aliter D'Angelo, *l. c.*, p. 16-17.

¹⁰ Ita mandatum speciale datum Vicario Generali per Constitutionem synodalem in Synodo dioecessana Miniatiensi validum esse nequit nisi pro Episcopo qui illam Synodum tenuit: cfr. *Synodus dioecessana Miniatiensis*, 1920, constit. 65; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, pag. 86.

Sunt quaedam quae Vicario Generali ne per mandatum quidem speciale committi possunt¹.

Potestas Vicarii Gener. qua per mandatum speciale agit ea quae ipsi ex iure communi sunt subtracta, videtur dicenda ordinaria, quia et ipsa ad eius officium pertinere dicenda sunt; etenim ipse est Vicarius *Generalis*, ipsique competit *in universa dioecesi* iurisdictio quae ad Episcopum ex iure ordinario pertinet licet quandoque sive a iure, sive ab homine restringatur: restrictione autem relaxata per mandatum speciale, ipse iurisdictioe quae ei ex iure Ordinario pertinet, vi officii, utitur².

Speciatim vero Vicarius Generalis, etiam sine speciali mandato, nisi aliud expresse cautum fuerit, exsequi potest rescripta apostolica quae Episcopo vel praecedenti rectori dioecesis remissa sint, ac generatim ad ipsum quoque pertinent facultates habituales Ordinario loci a S. Sede concessae³.

Nequit Episcopus Vicarii Gen. potestatem ita restringere ut Vicarius *Generalis* amplius dici nequeat⁴: ita nequit Episcopus committere potestatem Vicario Gen., excipiendo civitatem Episcopalem, vel aliam civitatem dioecesis⁵.

Nequit item Episcopus Vicario Generali subtrahere totam administrationem bonorum dioecesis, constituendo specialem *Vicarium in temporalibus*⁶.

422. — IV. Obligationes Vicarii Gener. - Vicarius Generalis tenetur ex natura sui officii Episcopum in dioecesis regimine adiuvare eique adsistere.

Tenetur proinde sua potestate, de qua supra, uti dependenter ab Episcopo, non contra Episcopum: cum ipso enim unum constituit consistorium⁷.

Expresso autem iuris praescripto tenetur acta Curiae praecipua ad Episcopum referre, ipsumque certiolem facere de iis quae gesta, aut gerenda sunt ad tuendam in clero et populo disciplinam⁸.

Gratiam ab Episcopo denegatam non potest, ne valide quidem, etiam facta denegationis mentione, concedere⁹.

¹ Cfr. cc. 406, § 1; 432, § 1; Chelodi, *l. c.*, 200, c.

² Consentit Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 640; Stutz, *Der Geist des Codex iuris canonici*, a. 1918, pag. 325, sq.; Maroto, *l. c.*, 699; Vermeersch, *l. c.*, 247; Haring, *l. c.*, p. 294, nota 5; contra Chelodi, *l. c.*, p. 307, nota 2. Hilling, *Das Personenrecht*, § 54, pag. 183.

Quidam tamen ex affirmantibus potestatem esse ordinariam restringunt assertionem ad casum quo mandatum speciale fiat ab initio vel modo generali; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, et Vermeersch, *l. c.*, quae tamen restrictio non videtur admittenda.

³ C. 368, § 2 et 66.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 803.

⁵ Cfr. c. 368, § 1; D'Angelo, *l. c.*, pag. 10-11 et pag. 15.

Permittit tamen Hilling, *l. c.*, pag. 181 practicam territorii dioecesis divisionem in casu quo duo vel plures deputentur Vicarii Generales; at etiam in hoc casu iurisditionis exercitium ultra partem territorii singulis Vicariis Generalibus assignati, sin minus licitum, validum saltem videtur. Cfr. tamen supra nota ad n. 419.

⁶ Hilling, *l. c.*, p. 181-182.

⁷ C. 369, § 2.

⁸ C. 369, § 1.

⁹ C. 369, § 2 et 44, § 2. Ad obligationes Vicarii Generalis referuntur quoque cc. 1539, § 1-2 de eius exclusionem a coetibus deputatorum Seminarii; 1406, § 1, n. 7 de obligatione iuramentum emittendi; 358, § 1, n. 1, de obligatione interveniendi Synodo dioecesanae

423. — V. Iura honorifica. — 1° *Praecedentia*. - Vicarius Generalis in dioecesi sui Episcopi praecedentiam cedit solummodo Episcopis etiam titularibus et aliis Episcopis superioribus clericis ¹.

2° *Alia iura*. - Vicarius Gener. habet tantum durante munere privilegia et insignia Protonotarii Apostolici titularis ²; praeterea si sit Episcopus habet iura et insignia Episcoporum titularium ³. Quae de potestate, iuribus et honoribus Vicarii Generalis dicuntur videntur extendenda quoque ad Vicarii Generalis substitutum quando Vicarius Generalis absens est ⁴. Si plures sint Vicarii Generales iisdem iuribus gaudent omnes. Idemque dicendum videtur si duo sint quorum alter Provicarius appelletur, cui tamen de facto Vicarii Gener. potestas commissa est.

424. — VI. Cessatio ab officio. - Vicarius Generalis cessat ab officio: 1° *Renuntiatione* legitime facta ⁵.

2° *Revocatione* ei ab Episcopo intimata ⁶.

¹ C. 370, § 1; in choro quoque et in actibus capitularibus licet habitu capitulari seu canonicali indutus non sit praecedat semper; nec obstat contraria consuetudo; cfr. S. C. Concilii, 17 Maii, 1919, *A. A. S.*, XI, 349.

Cfr. De hac re *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 80 et pag. 148 in nota, ubi quae pag. 80 dicta fuerant, reprehenduntur: suam tamen opinionem iterum defendere tentat D'Angelo, in *La Curia diocesana*, pag. 21-22, in nota. Quaestio est de casibus quibusdam excipiendis in quibus de iure vigente, iuxta D'Angelo, praecedentia esset tribuenda in Capitulo primae Dignitati aut praesidi, non Vicario Generali, nisi in aliquo casu speciali agat nomine et ex delegatione Episcopi. Argumenta tamen a D'Angelo allata non videntur apodictica, sicut nec argumenta allata ab eodem D'Angelo, *l. c.*, pag. 24-25 ad excludendum Vicarium Gener. a vestienda veste quae Dignitatum propria est, si ipse in Capitulo non sit dignitas; canon enim 370 explicitus videtur relate saltem ad ius praecedentiae et induendorum insignium; *super omnibus dioecesis clericis, non exclusis dignitatibus et canonicis ecclesiae cathedralis, etiam in choro et actibus capitularibus*; quae clausulae sunt praegnantissimae, et omne dubium rationabile excludere videntur.

² Cfr. *Motu proprio*, Pii X, « *Inter multiplices* », 21 Febr. 1905, tit. IV. Cfr. A. Trombetta, *De iuribus et privilegiis Praelatorum Romanae Curiae, tractatus canonico-liturgicus*, 1906 n. 209-234; Santamaria, *l. c.*, II, 78-80. Si suspendatur iurisdictio Vicarii Generalis non ideo cessant eius iura honorifica; Santamaria, *ibidem*, 81.

³ C. 370, § 2.

⁴ Cfr. c. 266, § 3.

⁵ C. 371 et 183-191; cfr. supra ubi de renuntiatione in genere.

⁶ C. 371 et 366, § 2; est enim officium ad *nutum* amovibile; ad *nutum* autem non de quolibet arbitrio, sed de arbitrio rationabili intelligendum est; contra laesionem honoris quae forte ex revocatione sequatur patet recursus ad S. Sedem. « Cette détermination (dimittendi Vic. Gen.) aurait dû être précédée et accompagnée de tous les égards que mérite une personne qui représente dans le diocèse le même tribunal que l'Evêque et exerce la même autorité ordinaire ». Epistola S. C. EE. et RR. a. 1815, ad Episcopum civitatis Pieve; cfr. causam a S. R. Rota actam duabus instantiis, 12 Dec. 1910, et 19 Iunii 1911: *S. Romanae Rotae decisiones et sententiae* v. II, pag. 347-358 pro Episcopo contra Vicarium Gener.; v. III, 274-292 in appellatione autem pro Vicario Generali contra Episcopum. Chelodi, *l. c.*, 200, a, severius Augustine, *l. c.*, II, 396 et 405.

3° *Vacatione* sedis episcopalis ¹ nisi error communis suffragetur. Idque valet etsi res non sit amplius integra, nisi in aliquo casu Vicarius ut merus delegatus agat ².

4° Suspensa iurisdictione episcopali suspenditur et iurisdictio Vicarii Generalis ³.

Si Vicarius Generalis est etiam *officialis* non cessat vacatione sedis ab hoc altero officio ⁴.

Art. II. — DE CANCELLARIO ALIISQUE NOTARIIS ET ARCHIVO EPISCOPALI.

425. — Notarii antiquissime iam in Ecclesia adhibebantur. Romae, et forte etiam in aliis civitatibus septem habebantur qui actibus martyrum et, iam saeculo IV, etiam actibus archivi pontificii conscribendis adhibebantur. Variis nominibus variis temporibus designati fuere ut *chartularii*, *scriniarii*, *notarii*, *scribae*, *tabularii*, *actuarii*, *secretarii*. Etiam in aliis ecclesiis adhibiti ex necessitate certo fuere notarii, et cancellarii ⁵. Notarius vero quatenus publicae fidei faciendae destinatur in Ecclesia ab Innocentio III ⁶ institutus est.

Etiam ab antiquissimo tempore, ex usu civitatum, etiam singulae Ecclesiae *archivum* adhibuere in quo acta Conciliorum, sacros codices, et alia ad fidem et mores spectantia condebantur. S. Hieronymus loquitur de archivo Ecclesiae Romanae, quod *chartaceum* appellat ⁷.

426. — I. De cancellario. - 1° *Notio*. - Cancellarius, ex iure Codicis, est vir publicus, sacerdotio insignitus, cui cura est acta Curiae in archivo custodire, ordine chronologico disponere, et de iisdem indicis tabulam conficere cum adnexo ex instituto officio notarii ⁸.

¹ C. 371.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 806, II.

³ C. 371, cfr. etiam cc. 429, et 430, § 3, n. 1.

⁴ C. 1573, § 5.

⁵ Cfr. Thomassin-André, *Ancienne et nouvelle discipline de l'église*, vol. II, pag. 361 sqs.; Augustine, *l. c.*, II, 406; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 645, II; Wernz, *l. c.*, V, 130 sq.

⁶ C. 11, X, 2, 19.

⁷ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 646; Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Archivum articulus novus cassinensis*.

⁸ C. 372, § 1 et 3.

De etymologia nominis haec notamus: Cancellarius vir erat antiquitus custodiae cancellorum in cubiculis principum deputatus; dein vir deputatus custodiae cancellorum in tribunalibus; huic etiam conscriptio actuum iudicialium deinde commissa est, eique super alios notarios et tabularios aliqualis superioritas. Forcellini, *Lexicon totius latinitatis*, v. Cancellarius.

2° *Eius designatio.* - Cancellarius in qualibet Curia dioecesana constituendus est: designatur autem libere ab Episcopo ¹.

Cancellarius debet esse sacerdos, integrae fama et omni suspicione maior ²: praeter has nullas alias qualitates stricto iure requirit officium cancellarii; at, ut patet ex natura officii, in ipso requiritur scientia iuris canonici, sine qua suo officio recte fungi nequit. Religiosus sacerdos, saltem si dioecesis sit commissa religioni, non videtur excludi ³. Si necessitas habeatur, cancellario adiutor dari ab Episcopo poterit cui nomen vice-cancellarius vel vice-tabularius ⁴.

3° *Eius officium.* - Praeter ea quae sunt officii notariorum, officium cancellarii est acta Curiae in archivo custodire, ordine chronologico disponere et de iisdem indicis tabulam conficere ⁵. Eius officium est verum officium ecclesiasticum quod non potest de aliis notariis affirmari: definitur officium cancellarii a iure; officium notariorum potest restringi ab Episcopo qui ipsos eligit. Cancellarius officium suum exercet sub dependentia Episcopi eiusque Vicarii Generalis, alii vero notarii, si constituentur, sub dependentia cancellarii ⁶.

4° *Cessatio ab officio.* - Cancellarius, sicut et notarius, removeri potest ab officio ab eo qui illum constituit, eiusque Superiore aut successore; Vicarius Capitularis id nequit sine consensu Capituli. Qui potest eum removeere potest a fortiori suspendere ⁷.

427. — II. De notariis. - 1° *Notio.* - Notarius est persona publica cuius scripta legitime confecta, in foro externo publicam fidem faciunt ⁸.

2° *Eorum designatio.* - a) Constitui, praeter cancellarium, ab Episcopo possunt notarii, non necessario debent ⁹.

¹ C. 372, § 1. Si duas dioeceses regat Episcopus et duas Curias habeat, duos cancellarios instituere debet.

² C. 372, § 1 et 373, § 4.

³ Aliter D'Angelo, *l. c.*, pag. 29, nota 3.

⁴ C. 372, § 2; vice-cancellarius iisdem qualitatibus ac cancellarius ex iuris necessitate ornari debere videtur, cum ad idem officium exercendum eligatur (aliter D'Angelo, *l. c.*, pag. 30).

⁵ C. 372, § 1 et 3 et 374.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 201.

⁷ C. 373, § 5: videtur potestas constituendi et amovendi cancellarium et notarios competere etiam Vicario Generali, hic enim mandatum speciale non requiritur; id tamen restrinxerim ad cancellarium a Vicario Generali constituto.

⁸ C. 373, § 1.

⁹ C. 373, § 1. Nihil ob stare videtur quo minus etiam Vicarius Capitularis notarios constituere possit; ita etiam Santamaria, *l. c.*, II, 83, qui talem potestatem Vicario Generali non concedit.

b) Notarii debent esse integrae famaе et omni suspicione maiores; si clerici desint possunt eligi etiam laici. In causis tamen criminalibus clericorum soli clerici adhiberi possunt ¹.

3° *Eorum munus*. - Officium stricto sensu non habent. Possunt constitui ad quaelibet acta, aut ad acta iudicialia dumtaxat, aut ad acta tantummodo determinatae causae et negotii conficienda ². Si nihil in eorum designatione determinetur eorum munus est:

a) Conscribere acta et instrumenta circa dispositiones, obligationes, citationes et intimationes iudiciales, decreta, sententias aliave circa quae eorum opera requiritur ³.

b) In scriptis fideliter redigere quae geruntur eaque cum significatione loci, diei, mensis et anni subsignare.

c) Acta vel instrumenta legitime petenti ex regesto, servatis servandis, exhibere et eorum exemplaria cum autographo seu originali conformia declarare ⁴.

Conscribere tamen acta nequeat notarius nisi in territorio Episcopi a quo electus est ⁵.

428. — III. De archivio dioecesano ⁶. - 1° *Notio*. - Archivum (Etymolog. ἀρχεῖον = palatium magistratuum seu Curia) est locus tutus et commodus ad scripturas et instrumenta publici iuris etiam privata apte disponenda et caute diligenterque custodienda ⁷.

Pro natura instrumentorum in Archivo condendorum archiva ecclesiastica multipliciter dividuntur: *dioecesana*, *cathedralia*, *capitularia*, *paroecialia*, *monastica*: *publica* seu *communia* et *specialia* seu *secreta* ⁸.

2° *Erectio Archivi dioecesani communis*. - Obligatio imponitur omnibus Episcopis, aliisque qui quovis nomine dioecesim vel terri-

¹ C. 373, § 3 et 4.

² C. 373, § 2; 374, § 2.

³ Cfr. cc. 1642; 1585; 1773, § 1; 1874, § 5; 1811; 2013, § 1; 2142 sq; 2309, § 2.

⁴ C. 374, § 1, n. 1-3.

⁵ C. 374, § 2; aliter facta acta sunt invalida; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, II, 22, n. 262; Augustine, *l. c.*, II, 410-411. Praecipua documenta publica ecclesiastica ad quae conficienda concurrunt notarii cfr. in cc. 1813 et 1814. Attamen plures condiciones ad valorem actorum per notarium a Reiffenstuel, *l. c.*, II, 22, 27 et sqs. requisitae nostris diebus non videntur eodem rigore necessariae. Instrumentum publicum confectum a notario in suo territorio fidem facit etiam extra territorium et ubique; Reiffenstuel, *l. c.*, II, 22, 261.

⁶ Cfr. Sac. Avv. F. Annibale Ferretti, *I piccoli archivi ecclesiastici e le piccole biblioteche, riordinati secondo il Codice di diritto canonico e i principali sinodi dioecesani*, Roma, 1918.

⁷ C. 375, § 1; vocatur etiam *tabularium* quia tabulas seu indices scripturarum et instrumentorum continere debet.

⁸ Cfr. cc. 379, § 1 et 383, § 1.

torium dioecesi assimilatum regunt, archivum dioecesanum erigendi ¹.

Attendendum est autem ad verba Codicis, *in loco tuto et commodo*: *tuto* enim refertur ad pericula cuiusvis generis avertenda; *commodo* ad aliqualem loci amplitudinem quae possit omnia instrumenta ordinatim, non quasi acervatim capere. Ceterum haec omnia melius ab Ordinariis locorum suis decretis pro praxi determinantur ².

3° *Cui cura archivi pertineat.* - Cura archivi ad cancellarium proprio iure pertinet ³; attamen ei vicecancellarius adiungi potest, et si opus sit, ei auxilium praestare possunt etiam alii notarii sub eius tamen dependentia et responsabilitate ⁴.

4° *Quomodo tenendum archivum dioecesanum.* - a) Formam practicam ordinandi archivum dare possunt immo convenit ut dent Synodi dioecesanae vel Ordinarii, etiam extra Synodum. ⁵

b) Generatim tamen leges particulares in forma practica determinanda sequentibus normis a Codice statutis se se conformare debent ⁶.

α) Omni diligentia et sollicitudine conficiatur inventarium seu catalogus documentorum quae in archivo continentur cum brevi scripturarum singularum synopsi ⁷: haec a cancellario, vicecancellario, notariis adiutoribus facienda sunt. Duo autem praecipiuntur facienda: *inventarium* eiusque *synopsis* quibus adiungi poterit ad faciliorem instrumentorum investigationem *rubrica alphabetica* iuxta varias methodos digesta ⁸.

β) Quotannis, primo bimestri, inventario seu catalogo illae scripturae adiungantur, quae anno praecedenti confectae vel alias neglectae fuerunt ⁹. Id vix necessarium erit si laudabilis praxis habeatur et servetur a cancellario, statim ac confectae sunt, scripturas suo loco in inventario inserendi: attamen, quia quaedam ex inadvertentia praetermitti possunt,

¹ C. 375, § 1. Codex hic expresse solum de Episcopis loquitur, at certe eadem obligatio ex eadem ratione qua tenetur Episcopus residentialis, et etiam ex expressis cc. 304, § 1; 323, § 1 etc. ad alios locorum Ordinarios est extendenda; cfr. constit. Benedicti XIII « *Maxima vigilantia* », § 2-5, 14 Iunii 1727; Gasparri, *Fontes*, I, n. 293.

² Cfr. e. g., dispositiones practicas hac de re datas ad actuationem Codicis a Card. Maffi in Synodo dioecesana XI, a. 1920, celebrata: *Pisanae Ecclesiae Synodus XI* in Appendice, quae etiam alibi ubi Episcopi nihil aliud determinarint, observari possunt.

Cfr. item cit. Benedicti XIII, Constit.; Ferretti, *l. c.*, pag. 11 et sqs.

³ Cc. 372, § 1 et 377.

⁴ D'Angelo, *l. c.*, 109.

⁵ Cfr. D'Angelo, pag. 96-109, ubi praxis sequenda indicatur; Ferretti, *l. c.* pag. 14 et sqs.

⁶ Aliquam consuetudinem contrariam Codici in hac re poterit ex quorundam doctorum, sententia, vi can. 5, Episcopus tolerare: melius tamen erit se legi communi in omnibus conformare: cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 309 nota 1.

⁷ C. 375, § 2.

⁸ Cfr. D'Angelo, *l. c.*, 100-109.

⁹ C. 376, § 1.

primo bimestri semper debet cancellarius examinare utrum aliquid habeatur quod inventario adiungendum est.

γ) Ordinarii sedulo inquirent chartas et scripturas forte alio distractas atque dispersas; et quaelibet necessaria remedia adhibeant ut eadem scripturae archivo restituantur¹; scripturas et chartas alio distractas facilius cancellarius quam Ordinarius cognoscet: quia tamen cancellarius media apta ad ea recuperanda, etiam poenis inflictis, non habet, obligatio haec directe Ordinariis imponitur².

δ) Archivum clausum sit oportet et nemini illud ingredi liceat sine Episcopi aut Vicarii Generalis et cancellarii licentia. Unus cancellarius illius clavem habeat³.

Ex hoc canone multum auctoritatis confertur cancellario: primum, quia ipsi uni ius clavem archivi habendi agnoscitur⁴; deinde quia eius licentia requiritur ut quis in archivo admitti possit etiam postquam licentiam Episcopi obtinuerit⁵.

5º *Extractio scripturarum ex archivo.* - α) Ex archivo non licet efferre scripturas sine Episcopi vel Vicarii Generalis consensu, eademque post triduum in suum locum referantur. Ordinario autem reservatur facultas prorogandi hoc tempus, quae tamen prorogatio nonnisi moderate concedatur⁶.

β) Qui aliquam scripturam ex archivo effert, syngrapham sua manu signatam, hoc ipsum significantem, cancellario, relinquat.⁷

429. — IV. De archivo dioecetano secreto. - 1º *Quid sit.* - Archivum dioecetanum secretum est archivum speciale quod de loco amoveri nequeat, specialibus clavibus custodiendum in quo reconduntur scripturae secreto servandae⁸.

2º *Eius constructio.* - α) Necessario construendum est ab omnibus Ordinariis locorum⁹.

β) Construendum est in loco distincto ab archivo communi aut saltem in archivo communi ad modum armarii vel serinii omnino clausi et obserati et de loco inamovibilis¹⁰.

¹ C. 376, § 2.

² Cfr. Constit. Bened. XIII, « *Maxima vigilantia* », 14 Iunii 1727, § 18.

³ C. 377.

⁴ Ante Codicem duae conficiendae erant claves archivi quarum unam Ordinarius aliam cancellarius tenere debebat: cfr. Constit. cit. Benedicti XIII, § 10.

⁵ Attamen nec sola licentia cancellarii sufficit, sed utraque requiritur Ordinarii et cancellarii.

⁶ C. 378, § 1: ad hoc igitur licentia seu consensus cancellarii nec requiritur, nec minus sufficit, sed Ordinarii consensus est necessarius, isque sufficit.

⁷ C. 378, § 2.

⁸ C. 379, § 1: Scripturae secreto servandae sunt quae ad sequentes cc. referuntur: 1047; 1107; 2309, § 5.

⁹ C. 379, § 1 et ea quae supra de erectione archivi communis diximus.

¹⁰ C. 379, § 1.

3° *Quomodo tenendum.* - Circa modum ordinandi et tenendi adhibendique archivi secreti haec valent:

a) Scripturarum in eo contentarum faciendum est inventarium eiusque synopsis sicut de archivo communi diximus ¹.

b) Singulis annis ex eo comburantur quamprimum documenta causarum criminalium in materia morum, quorum rei vita cesserint vel quae a decennio sententia condemnatoria absolutae sunt, retento facti brevi summario cum textu sententiae definitivae ².

c) Duabus clavibus inter se diversis hoc archivum aperiatur, quarum altera apud Episcopum vel Administratorem Apostolicum, altera apud Vicarium vel, eo deficiente, Curiae cancellarium asservetur ³.

d) Episcopus vel Administrator Apostolicus, repetita altera clave, ipse solus, nemine adstante, archivum vel armarium secretum, ubi opus fuerit, aperire et inspicere potest, quod deinde utraque clavi iterum claudatur ⁴.

e) Statim a capta possessione Episcopus sacerdotem designet, qui, sede vacante aut impedita, clavem secreti tabularii seu armarii, quae apud Episcopum erat, assumat ⁵.

f) Haec quidem de archivo secreto custodiendo sede plena valent aut etiam de sede vacante per Administratorem Apostolicum recta.

De Sede vero vacante vel impedita, cui non sit datus Administrator Apostolicus haec valent:

α) Sede impedita recta tamen ab Episcopo per suum Vicarium aut per sacerdotem ab Episcopo delegatum, sacerdos ab Episcopo designatus ad clavem habendam, si regimen dioecesis sit penes sacerdotem delegatum, clavem eidem remittat; si penes Vicarium Generalem, eam ipse retineat ⁶; Vicarius autem Generalis aut cancellarius et sacerdos cui clavis commissa est, tabularium obsignent sigillis Curiae ⁷.

β) Sede vacante aut ita impedita ut nec per Vicarium Generalem nec per Sacerdotem sui delegatum Ordinarius loci eam regere valeat, sa-

¹ C. 379, § 2. Codex non dicit a quo haec conficienda sint, at videtur, servata obligatione iurata secreti, fieri posse a cancellario.

² C. 379, § 1.

³ C. 379, § 3: in vicariatibus et praefecturis apost. licet stricte Vicarius Gener. non habeatur, eius tamen locum etiam circa hoc videtur tenere Vicarius Delegatus.

⁴ C. 379, § 4: ex hac praescriptione soli Episcopo ius est per se nemine adstante archivum inspicere; non videtur tamen ipse prohiberi quo minus id permittat, ratione faciendi inventarium vel alia ratione, Vicario Generali aut cancellario.

⁵ C. 380; idem valere putamus de Administratore Apostolico in perpetuum dato.

⁶ C. 381, § 1, n. 1 et 429, § 1.

⁷ C. 381, § 2.

cerdos ad clavem, uti supra, retinendam ab Episcopo designatus clavem remittat Vicario Capitulari statim post eius designationem; Vicarius vero Generalis vel Cancellarius aliam clavem a se retentam remittere eodem tempore debet primae Capituli dignitati vel consultori dioecesano munere antiquiori, praemissa obsignatione, sigillis Curiae, tabularii¹.

γ) Tabularium vel armarium numquam aperiatur nec sigilla ab eo removeantur, nisi urgente necessitate et ab ipso Vicario Capitulari coram duobus canonicis vel dioecesanis consultoribus, qui evigilent ne qua scriptura e tabulario auferatur; solus autem Vicarius Capitularis documenta in tabulario asservata potest, iisdem canonicis vel consultoribus adstantibus, inspicere, non² tamen auferre³. Archivum autem, post inspectionem, iterum sigillis obsignetur⁴. Haec regula non valet pro casu sedis impeditae ab Episcopo per suum Vicarium Generalem vel sacerdotem delegatum⁵ rectae; qui proinde videntur ad hoc delegari posse ut ipsi, eodem modo ac Episcopus praesens, possint, armarium secretum aperire⁶.

Advenienti novo Episcopo, si sigilla remota fuerint et tabularium aut armarium apertum, Vicarius Capitularis rationem reddat urgentis necessitatis, qua ad hoc motus fuerit⁷.

430. — V. Alia archiva ecclesiastica in dioecesi. - 1° Ecclesiae cathedrales, collegiatae et paroeciales, loca pia ecclesiastica et confraternitates suum archivum habeant⁸.

2° De modo archiva ista construendi, ordinandi, eaedem, proportionem servata, normae valent quae pro archivo dioecesano⁹.

3° Praesertim vero curent Episcopi ut horum archivorum inventarium duplici exemplari fiat, quorum alterum in archivo Curiae, alterum in archivo ecclesiae aut loci pii conservetur¹⁰; per hoc tamen non liberatur parochus ab onere mittendi ad Curiam Episcopalem exemplar librorum paroecialium¹¹; item non liberantur administratores bonorum ecclesiasticorum a conficiendo et mittendo ad Curiam

¹ C. 381, § 1, n. 2; 429, § 3 et 381; cfr. D'Angelo, *La Curia Diocesana*, p. 112, nota 3.

² Cum hic expressa prohibitio habeatur extrahendi documenta, quae non habetur ubi de Episcopo aut Administratore sermo est, dicendum videtur documentorum extractionem permitti solummodo Episcopo aut aliis Ordinariis Episcopo aequiparatis. Aliter Prümmer *l. c.* 134, 4; alii auctores hoc ius Episcopi nec exprimunt nec reiiciunt; cfr. D'Angelo, *La curia diocesana*, pag. 110-113; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 647; Chelodi, *l. c.*, 202, etc.

³ *Solus* hic refertur ad ius legendi documenta; seu ipse solus legere potest, canonici adstare debent non autem ipsi legere. Videtur tamen et aliis lectionem Vicarius Capitularis, si necessitas habeatur, permittere posse iisdem sub cautionibus sub quibus ipse legere potest.

⁴ C. 382, § 1.

⁵ C. 381, § 1, n. 1 et 429, § 1.

⁶ Ad normam c. 379, § 4.

⁷ C. 382, § 2: ratio ad Episcopum novum est reddenda.

⁸ C. 383, § 1.

⁹ C. 383, § 1-2 et 384, § 2.

¹⁰ C. 382, § 1.

¹¹ De quo in c. 470, § 3.

inventario de quo in c. 1522, n. 2-7; nec item iidem administratores a mittendo ad Curiam authentico exemplari documentorum quibus iura ecclesiastica nituntur ¹.

4° Cura archivorum capitulorum ad designatum a Capitulo ², paroecialium ad parochum, aliarum ecclesiarum vel locorum piorum vel confraternitatum ad sacerdotem aut aliam personam iure particulari designatam aut ab administratoribus illius personae moralis electam ³ pertinet.

5° Documenta quae in paroeciarum et Curiarum archivis sub secreto servanda non sunt, fit cuilibet cuius intersit inspiciendi potestas; itemque postulandi ut suis impensis sibi legitimum eorum exemplar exscribatur et tradatur ⁴.

In tradendis autem documentis, non secreto servandis, eadem regulae servandae sunt quas exposuimus ubi de extractione documentorum ex archivio dioecesano et insuper normae a iure particulari statutae ⁵.

6° Subtrahentes, destruentes, celantes vel substantialiter immutantes documentum quodlibet ad Curiam Episcopalem pertinens, sive per se sive per alium incurrunt ipso facto excommunicationem R. Pontifici simpliciter reservatam et etiam aliis poenis puniri possunt ⁶.

7° Qui officio tenentur acta et documenta Curiarum ecclesiasticarum vel libros paroeciales conficiendi et conservandi, si ea falsaverint, adulteraverint vel destruxerint vel occultaverint, officio sunt privandi et aliis poenis ab Ordinario plectendi ⁷.

Art. III. — DE EXAMINATORIBUS SYNODALIBUS ET PAROCHIS CONSULTORIBUS.

431. — I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - a) *Examinatores synodales* sunt clerici ad Curiam dioecesanam pertinentes ab Episcopo eligendi ut eidem adsistant in quibusdam processibus specialibus contra clericos, in concursibus ad paroecias et etiam, si id velit Episcopus, in aliis negotiis ⁸. Electi in Synodo *synodales*, extra Synodum *prosynodales* vocantur ⁹.

¹ De quo in c. 1523, n. 6.

² Cfr. citat. const. Bened. XIII, § 8.

³ Cfr. c. 384, § 2, et Const. Benedicti XIII, § 8.

⁴ C. 384, § 1; poenas contra in hoc peccantes cfr. in c. 2406, § 2.

⁵ C. 384, § 2 et 383, § 2.

⁶ C. 2405.

⁷ Cfr. c. 2406, § 1, necnon c. 2362.

⁸ C. 389 et 2147 sq.

⁹ C. 386, § 1.

b) *Parochi consultores* sunt parochi ab Episcopo electi ad eum adiuvandum in specialibus processibus contra parochos ¹. Sunt utique, ut per se patet, a *consultoribus* dioecesanis distinguendi.

2° *Notae historicae*. - Concilium Tridentinum ² examinadores synodales pro concursu ad paroeccias instituendos iussit. Pius X Decret. « *Maxima cura* » 20 Aug. 1910 ³ hoc institutum reformavit facultatem concedens Episcopis illos eligendi etiam extra Synodum et eorum officium extendendo; atque alterum institutum *parochorum consultorum* adiecit. Quod ius in Codice receptum est.

432. — II. Eorum designatio. - Tam in examinerum quam in parochorum designatione haec servanda sunt:

1° In qualibet dioecesi vel quasi-dioecesi constituendi sunt numero non infra quatuor, nec ultra duodecim ex utraque specie ⁴.

2° Constitui debent in Synodo dioecesana propositi ab Episcopo, approbati vero a Synodo ⁵. Approbatio haec ad maioritatem suffragiorum facienda est; suffragium Synodi hac in re est decisivum: non necessario electio est facienda secreto ⁶.

Si tempore statuto, idest, singulis decenniis Synodus non habeatur, extra Synodum tamen eo anno quo Synodus cogenda esset facienda est eorum electio ab Episcopo de consilio Capituli cathedralis vel consultorum dioecesanorum et tunc examinadores *pro-synodales* dicuntur⁷; idemque servatur si ante tempus alterius Synodi tot quovis modo defecerint ut numerus quaternarius ex alterutra parte non amplius habeatur et tunc tot saltem sunt eligendi ut ille numerus habeatur ⁸.

3° De qualitatibus eligendorum nihil in Codice: congruit ut sint sacerdotes in iure canonico laureati vel saltem valde periti: non congruit ut ad hoc officium eligatur Vicarius Generalis ⁹.

Idem potest esse examinador et parochus consultor, non autem in eadem causa ¹⁰.

¹ Cfr. cc. 2153, § 1 et 2165 sq.

² Sess. 24, c. 18 *de ref.*

³ *A. A. S.*, II, 639.

⁴ C. 385.

⁵ C. 385, § 1.

⁶ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 420; Chelodi, *l. c.*, 240; Santamaria, *l. c.*, II, 91. Sufficit autem electio seu approbatio per suffragia relative maiora post tertium scrutinium ad normam c. 101, § 1, n. 1. Ferreres, *l. c.*, I, 680; Santamaria, *l. c.*, II, 91-92.

⁷ C. 386, § 2.

⁸ C. 386, § 1, obligatio substituendi alios deficientibus quousque numerus quaternarius subsistit non videtur adesse.

⁹ Cfr. Decret. « *Maxima cura* » 20 Aug. 1910; S. C. Consist. 3 Oct. 1910; Chelodi, *l. c.*, 203 et in nota.

¹⁰ C. 390.

433. — III. Eorum munus. - Examinatorum et parochorum consultorum munus est officium late dictum:

Examinatores synodales operam suam diligenter navent in processibus ad amovendos parochos, contra clericos non residentes et concubenarios et parochos in suis officiis negligentes¹, nec non in examinibus pro concursu ad paroecias².

Possunt item, at non necessario debent, adhiberi in examinibus pro ordinatione, approbatione ad confessiones et sacras conciones etc.³.

434. — IV. Cessatio ab officio. - 1° Officium eorum cessat post decem annos necessario etsi Synodus non habetur.

Item cessat adveniente Synodo etiam ante decem annos ab ultima Synodo, tam pro electis in Synodo anteriori quam pro electis extra Synodum⁴.

Item cessat etiam extra Synodum ante elapsum decennium pro illis qui electi sunt loco deficientium, adveniente tempore quo illi in quorum locum substituti sunt ab officio cessavissent⁵. Cessantes autem ab officio possunt negotium iam coeptum ad exitum perducere et servatis servandis denuo constitui⁶.

2° Amoveri ab Episcopo nequeunt nisi ex gravi causa et de consilio Capituli cathedralis aut consultorum dioecesanorum⁷; remotio facta non requisito consilio Capituli esset invalida⁸.

CAPUT V.

De Capitulis canonicorum.

435. — In regimine dioecesis ex iuris dispositione quandoque Episcopus uti debet opera Capituli cathedralis ecclesiae, quod, sede vacante, in regimine etiam totius dioecesis ex iure ordinario succedit. Hinc ratio agendi de Capitulis cathedralibus sub *rubrica* huius tituli VIII *De potestate episcopali* etc. Qua occasione apte etiam de aliis Capitulis canonicorum agitur.

¹ Cfr. co. 2147 et sq.

² C. 389, § 1.

³ C. 389, § 2.

⁴ C. 387.

⁵ C. 387, § 2. Ex his normis iam patet singulis saltem decenniis electionem omnium examinatorum synodaliū et consultorum parochorum faciendam esse.

⁶ C. 387, § 1.

⁷ C. 388.

⁸ C. 105; aliter Augustine, *l. c.*, II, 423.

I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - *Capitulum* ¹ *in genere* est collegium clericorum alicuius ecclesiae ad cultum divinum et ad alias functiones peragendas ab Ecclesia institutum ².

Specifice vero:

a) *Capitulum cathedrale* est collegium clericorum a R. Pontifice in ecclesia cathedrali erectum praecipue ad adiuvandum ad normam sacrorum canonum Episcopum tamquam eius senatus et consilium ac, sede vacante, ad Episcopum supplendum in dioecesis regimine, secundo vero ad cultum Deo in ecclesia sollemniorum exhibendum ³. *Concathedrale* dicitur Capitulum dioecesium quae vi factae unionis proprium Episcopum non habent. Sedis metropolitanae Capitulum dicitur metropolitanum ⁴.

b) Capitulum collegiale est collegium clericorum a Romano Pontifice extra ecclesiam cathedralem erectum potissimum ad cultum Deo in Ecclesia sollemniorum exhibendum ⁵.

2° *Divisio.* — Omissis aliis divisionibus antiquatis Capitulum collegiale est de iure vigente *simplex, insigne, et perinsigne*. Quodvis autem capitulum collegiale simplex censetur nisi ex apostolico privilegio aut ex immemorabili praescriptione titulo *insignis* aut *perinsignis* gaudeat ⁶.

Alia distinctio quae adhuc viget est Capitulorum in *numerata* et *non numerata* ⁷; numerata sunt Capitula in quibus habentur distincta et numero stabili determinata beneficia, in quibus bona dividuntur in determinatas praebendas; *non numerata* illa in quibus bona sunt quasi in communi ita ut modo plures modo pauciores haberi possint praebendae prout plures aut pauciores canonicos Episcopus, de consilio Capituli, sustentari posse existimaverit. A *non numeratis* Capitulis distinguenda sunt Capitula *receptitia* quae hoc proprium habent ut bona in communi habeant de quibus omnes pro rata servitii participant. Capitula *receptitia* possunt esse *numerata* et *non numerata*: a iure vigente tolerantur, licet eidem minus congruant ⁸. Aliae divisiones minoris momenti sunt Capitula *regularia* ⁹ et *saecularia; exempta* et *non exempta* ¹⁰.

¹ Etymologice Capitulum inde vocatum est quod saeculo IX-X canonici simul singulis diebus convenirent ad capitulum regulae legendum (Augustine, *l. c.*, II, 425; Chelodi, *l. c.*, 205.

² Wernz, *l. c.*, II, 767, II.

³ C. 391, § 1; Wernz, *l. c.*, II, 767, II. Ex qua notione patet in Capitulo cathedrali distingui posse senatum Episcopi cuius ipse Episcopus est caput aliqua iura exercens, et collegium canonicorum cuius membrum Episcopus non est et aliquali autonomia gaudet; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 448.

⁴ Haring, *l. c.*, 275.

⁵ C. 391, § 1; Wernz, *l. c.*, II, 767, II.

⁶ C. 391, § 2

⁷ C. 394, § 1.

⁸ De receptitiis, cfr. S. C. Concil., in Oritana, 27 Maii et 19 Iunii 1915, et 17 Maii 1919 apud *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 170-181 et v. 32, pag. 72-74; Chelodi, *Ius de personis*, 204.

⁹ Cfr. cc. 324 et 327.

¹⁰ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 767, III.

3° *Notae historicae.* - a) Ab initio Episcopi usi sunt in gubernio dioecesis presbyterio quod plerumque duodecim presbyteris et septem diaconis constabat, quodque, sede vacante, passim in regimine dioecesis succedebat. Ab initio membra presbyterii separatim vivebant: S. Augustinus vero inter eos vitam communem introduxit, quod et alii Episcopi in aliis regionibus imitati sunt. Talis vivendi modus *vita canonica* et taliter viventes *canonici* appellati sunt (οἱ ἐν τῷ κανόνι) vel, quia canonis seu matriculae adscripti, vel quia iuxta canones vivebant, vel quia horas *canonicas* in communi recitabant.

S. Chrodegangus († 766) Episcopus Metensis canonicis peculiare regulas dedit: post ipsum vero, etiam regibus promoventibus, vita communis pluribus in locis etiam extra civitates episcopales in aliis civitatibus extensa est. At, saeculo IX, bona Capitulorum dividi coepta sunt et ex illo tempore vita communis cessare coepit, cui relaxationi sese opposuere reformatores, at frustra, licet obtinuerint ut quaedam Capitula in hoc perseverarent et ordines religiosi fierent.

Capitula, saeculo XII, personalitatem moralem adepti sunt et iure decretalium ipsis ius electionis Episcoporum agnitum est.

Abusibus ortis, ex eo praecipue quod in Capitulum recipiebantur inepti nobiles sine vocatione, remedium tulit Concilium Tridentinum ¹.

b) Vita communi vigente in Capitulis variae species canonicorum distinguebantur: *Dignitates* quibus cum iurisdictione fori externi praesentia etiam honoris competeat, talis erat archidiaconus; *personatus* quibus honoris praerogativa praeter officium competeat; *canonicatus* qui solum officium habebant.

Habebantur praeterea officia specialia, ut officium *Primicerii*, deinde *Scholastici* cui cura erat scholas canonicorum iuniorum, qui *domicelli* seu *domicellares* appellabantur, et etiam deinde alias scholas dioecesis dirigere; officium *custodis* vel *sacristae* vel *thesaurarii* cui cura erat bonorum ecclesiae, officium *praecentoris* aut *succentoris* cui cura erat de cantu choralis etc.; serius, nempe saeculo XII, accessit officium *theologi* et saeculo XIII officium *poenitentiarum*. Habebantur praeterea canonici *in herbis* idest sine praebenda, *in floribus et fructibus*, idest, *cum praebenda*; itemque *semipraebendati*, *tertionarii*, *portionarii*, *participantes* etc. ².

c) Ivo Carnutensis († 1115?) ut de negligentibus faceret diligentes et de tardis assiduos introduxit distributiones quotidianas iis faciendas qui choro interesse satagerent. Hoc institutum in *ius decretalium* transiit et Tridentinum illud inculcavit et modum practicum qui in Codicem translatus est, illud exsequendi determinavit. S. Carolus Borromaeus primus in Synodo mediolanensi *punctatores* canonicos introduxit ³.

¹ Augustine, *l. c.*, II, 424-427; Sägmüller, *l. c.*, I, 448-452; Wernz, *l. c.*, II, 767, IV; Chelodi, *l. c.*, 205; Bouix, *De Capitulis*, ² (1862), pag. 2-34; Haring, *l. c.*, 274-275.

² Cfr. Auctores in nota praecedenti citatos; et insuper Wernz, II, 775; Bouix, *l. c.*, p. 56-140 ubi etiam de singulis officiis.

³ Cfr. Bouix, *l. c.*, p. 148 sq.; Augustine, *l. c.*, II, 431-432; Chelodi, *l. c.*, 206. Alii tamen institutum *punctaturarum* antiquiorem habent; cfr. Benedictus XIV *De Synodo dioecessana*, IV, 4, n. 2; Luigi Lavitrano, *De la puntatura corale* in *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 499 sq. cum errore numerationis.

436. — II. Erectio Capitulorum et praebendarum. - 1° *Quis erigat Capitula.* - Capitulorum cathedralium vel collegialium erectio, innovatio et suppressio uni S. Sedi reservatur¹.

Erectione Capitulum obtinet personalitatem iuridicam collegialem ad normam canonum².

Episcopus videtur posse Capitulum regulariter erectum restituere, etsi per aliquod tempus sine canonicis manserit³.

2° *Qua ratione erigantur Capitula.* - a) Capitula ita erigantur ut constent dignitatibus⁴ et canonicis inter quos varia officia distribuuntur⁵.

Ex hoc iam finem habent disputationes antiquae, utrum dignitates sint de Capitulo et utrum de Capitulo sit Episcopus⁶; attamen si constitutiones alicuius Capituli statuunt dignitates ad Capitulum non pertinere, eas servari posse et in futurum docet Codex⁷. Ex antiquis distinctionibus beneficiorum capitularium in dignitates, personatus et canonicatus duae tantum retentae sunt, nec eodem ac antea sensu. Quod enim a Codice *dignitas* appellatur est id quod antiqui *personatum* dicebant. Officia praecipua ex iure vigenti distribuenda sunt officium theologi et poenitentiarum⁸.

b) In qualibet ecclesia capitulari possunt etiam esse alia minora beneficia in uno vel pluribus gradibus, at haec ad constitutionem Capituli non pertinent licet, ut mansionarii, ad auxilium canonicis praestandum destinantur⁹.

c) Sine S. Sedis speciali concessione canonicatus sine adnexis emolumentis nequeunt ab Episcopo erigi: qui autem de huiusmodi licentia erecti sunt ad Capitulum pertinere censentur, et ut veri

¹ C. 392: haec praxis inde a Concilio Tridentini tempore viget; Augustine, *l. c.*, II, 429.

² Cfr. cc. 99 et seq.; Wernz, *l. c.*, II, 770.

³ Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 25, pag. 71 sq.

⁴ Magna varietas existit circa numerum dignitatum et circa nomen quod sortiuntur. Sunt Capitula quae unicam habent dignitatem, et Capitula quae etiam septem dignitates enumerant. In Hispania, prima dignitas est decanus, in Gallia Archidiaconus. Alicubi etiam praebenda theologalis et poenitentiarum considerantur ut dignitates; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 98; Chelodi, *l. c.*, 204, p. 313 in nota 2; Haring, *Grundzüge...* 275, nota 5.

⁵ C. 393, § 1.

⁶ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 771-772.

⁷ C. 393, § 2. Quandoque Episcopus dioecesanus titulum alicuius dignitatis capitularis obtinet, praesertim in Capitulis collegialibus; Haring, *l. c.*, 276, nota 3.

⁸ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 204.

⁹ C. 393, § 1-2. Minora beneficia mansionariorum erecta sunt occasione servitii choralis a canonicis neglecti. Alicubi constituuntur mansionarii ut vicarii chorales, singuli pro singulis canonicis, alibi vero constituuntur generatim pro universo Capitulo. Alicubi mansionarii habent vera beneficia ab aliis distincta ad hoc servitium praestandum erecta, alibi vero officium adiuvandi canonicos et Capitulum commissum est Cappellani ecclesiae cathedralis. Iura et privilegia minorum beneficiatorum capitularium plerumque valde differunt pro diversitate Capitulorum; cfr. cc. 410, § 1 et 418, § 1. Haring, *Grundzüge...* 279.

canonici eorum titulares canonicorum iuribus gaudent¹. Canonici sine adnexis emolumentis vocantur etiam *supernumerarii*².

d) In Capitulis ubi adhuc viget distinctio praebendarum in presbyterales, diaconales et subdiaconales retineri adhuc potest³.

3° *Erectio canonicatum*. - a) Erectio dignitatum S. Sedi reservatur⁴; quod valet non solum de prima, sed et de aliis dignitatibus, etsi speciales proventus non habeant⁵.

b) Potest Episcopus, consentiente Capitulo, exstinctas forte dignitates restituere, et praebendas sive canonicas sive beneficia in Capitulis etiam numeratis creare⁶.

c) Si agatur de Capitulis non numeratis Episcopus potest variare, de consilio Capituli, numerum canonicorum, dummodo eorum honestae sustentationi satis provisum sit⁷.

d) In Capitulis cathedralibus et collegiatis insignibus quae tam tenues habent praebendas et distributiones ut sustinendo decori canonicorum non sufficiant, Episcopi, audito Capitulo et impetrata S. Sedis licentia, aliquot beneficia simplicia praebendis uniant, vel, si hoc fieri nequeat, aliquibus praebendis suppressis, cum patronorum consensu, si de iure patronatus laicorum sint, quarum fructus et proventus reliquarum praebendarum distributionibus quotidianis applicentur, eas ad minorem numerum reducant, ita tamen ut tot supersint, quot divino cultui celebrando et dignitati ecclesiae commode respondeant⁸.

437. — Constitutio distributionum. - a) *Distributiones* sunt certae partes fructuum vel pecuniaria stipendia, praeter praebendas,

¹ C. 393, § 3; Chelodi, *l. c.*, 204, b, c.

² Cfr. tamen etiam Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 660.

³ C. 408, § 2.

⁴ C. 394, § 2.

⁵ *Dataria Apostolica*, 12 Mart. 1921, *A. A. S.*, XIII, 274; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, p. 281.

⁶ C. 394, § 2; Wernz, *l. c.*, II, 777, II; Bouix, *l. c.*, 193-195; clausula, consentiente Capitulo (cfr. c. 105) tum refertur ad dignitates exstinctas restituendas, tum ad novos canonicatus erigendos. In consensu autem dando potest Capitulum condiciones quasdam adicere non repugnantes naturae canonicatus, et aliquantulum iura novorum canonicorum restringentes; si tamen condiciones non apponantur de novo erecti canonicatus antiquis in omnibus aequiparantur; cfr. Ojetti, *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii*, v. *Canonici*, n. 744 sq.; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 36, 1924, pag. 229-241.

⁷ C. 394, § 1.

⁸ C. 394, § 3.

Augustine, *l. c.*, II, pag. 431 docet clausulam, *impetrata S. Sedis licentia*, requiri solum ad unionem beneficiorum simplicium ad praebendas non vero ad suppressionem insufficientium praebendarum, aliter et rectius, ut videtur, Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 663.

capitularibus obvenientes ob assiduitatem, vel realem vel saltem fictitiam, fictione iuris, officiis divinis praestitam ¹.

Praebendarum fructus sumuntur ex *massa grossa* et dicuntur *fructus grossi* seu annui, distributiones sumuntur ex *massa parva*.

b) Habentur *variae species* distributionum:

α) *Distributiones ordinariae* seu *quotidianae* quae singulorum dierum officia communia persolventibus tribuuntur ².

β) *Distributiones extraordinariae* seu *inter praesentes* ³ quae dantur intervenientibus quibusdam officiis extraordinariis. Distributiones *inter praesentes* possunt esse *fixae*, idest quae occurrente festo vel alia occasione singulis annis distribuuntur, vel *manuales*, *eventuales* vel *adventitiae* si ex occasione accidentali, e. g., occasione funerum, fiant ⁴.

γ) Distributionibus affines sunt easque substituunt muletae pecuniariae ⁵ beneficiariis capitularibus neglegentibus imponendae in Capitulis in quibus proprie dictae distributiones introduci nequeunt. Muleta pecuniaria dicitur etiam *punctatura* quia solvenda a beneficiario neglegente iuxta punctaturas seu adnotationes absentiae factas a punctatore ⁶.

δ) *Fallentiae* sunt distributiones amissae ⁷ aut muletae solutae a neglegentibus beneficiariis capitularibus ⁸.

e) *Ius vigens* circa distributiones constituendas in Capitulis his canonibus continetur:

α) In Capitulis canonicorum in quibus nullae sunt distributiones quotidianae vel ita tenues ut verisimiliter negligantur,

¹ Cfr. Ojetti, *Synopsis*, v. *Distributiones*; Lavitrano, *De la puntatura corale* in *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 499, sq. Haec monographia prodiit etiam separatim edita sub alius nomine auctoris, nempe, Mons. Sosio D'Angelo; *De la puntatura corale, studi di diritto pratico*, Roma, Tipografia dell'Unione editrice, Via Federico Cesi, 45, a. 1917, ed. altera; Wernz-Vidal, *l. c.*, 667-670; Chelodi, *l. c.*, 206; Cappello in *Ius Pontificium*, VI, 1926, *De fallentiis capitularibus*, p. 92-93.

² C. 420, § 1; S. C. Concil. 29 Iun. 1908 apud *Monitore ecclesiastico*, v. 20, pag. 10-11 et auctores supra citatos.

³ C. 420, § 2. Ex S. C. Concil. 8 Februar. 1908 clare deducitur idem esse ex dictione Codicis *distributiones inter praesentes* et *distributiones extraordinarias* idemque affirmatur a S. C. Concilii 15 Ianuarii 1921. Cfr. Gennari, *Consultazioni morali canoniche liturgiche*, II^a, pag. 113 sqs.; cfr. etiam S. C. Concilii 14 Nov. 1925, in *Monitore ecclesiastico*, vol. 38, pag. 164-166.

⁴ Paulo aliter dividit Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 552-553.

⁵ C. 395, § 2.

⁶ Chelodi, *l. c.*, 206, pag. 317, nota 4; Sosio D'Angelo, *l. c.*, pag. 14 in nota 1.

⁷ Cfr. c. 395, § 3.

⁸ Cappello, *De fallentiis capitularibus* in *Ius pontificium*, VI, 1926, pag. 93. Quae vera notio fallentiarum videtur. Alii paulo aliter fallentias describunt: Chelodi, *l. c.*, 206, pag. 317 nota 6, fallentias proprie dicit esse muletas pecuniarias, idem fere affirmat Gennari, *Quistioni canoniche* ¹, 1908, pag. 22; Sosio D'Angelo, *l. c.*, pag. 20. Ojetti, *Synopsis*, v. *Fallentiae*, n. 2171, ut synonyma accipit voces: *fallentiae*, *punctaturae*, *muletiae pecuniariae*; ex quibus apparet aliqualem confusionem in terminologia hac in re exsistere.

Episcopi separent tertiam partem fructuum, proventuum, obventionum ¹ quae ex dignitatibus, canonicatibus, officiis aliisque illius ecclesiae beneficiis percipiuntur et in distributiones quotidianas convertant ².

Haec est norma ordinarie servanda ad augendas distributiones insufficientes; quae, de iure vigente, servanda est etiam in Capitulis quae forte ante Codicem privilegium obtinuissent distributiones tenues hac methodo, quae, iam antea a Tridentino praecepta fuerat, non augmentandi ³.

β) Si distributiones, quavis de causa, introduci nequeant, Episcopus in dignitates, canonicos ac beneficiarios negligentes pecuniarias constituat mulctas, quae distributionibus respondeant, earumque locum teneant ⁴.

γ) Distributiones cedunt diligentibus, quavis collusionem et remissione exclusam; si vero dignitates habeant proventus a massa seu bonis canonicorum diversos et separatos, distributiones ab eis amissae cedunt aliis dignitatibus praesentibus, si adsint, secus fabricae ecclesiae, quatenus indigeat, aut alii pio loco, Episcopi arbitrio ⁵.

Ante Codicem aliqualis discordantia apparebat ex duobus capitulis Concilii Tridentini ⁶ circa *ius accrescendi*. Codex cuilibet controversiae hac in re finem imposuit hoc canone communem Concilii Tridentini interpretationem et S. Sedis decisiones anteriores firmans ⁷.

Diligentes ad mentem Codicis sunt omnes choro praesentes sive physice sive *iuridice*, nempe, ex fictione iuris. Sunt autem praesentes fictione iuris omnes qui de facto absunt a choro cum excusatione a iure admissa

¹ *Fructus* sunt proprie ea quae a solo seu a terra culta producuntur, *proventus* sunt redditus, stipendia, salaria; *obventiones* sunt illi redditus qui incerti vocantur ut iura stolae; tres termini saepe promiscue adhibentur: Augustine, *l. c.*, II, pag. 433 nota 22; paulo aliter haec tria distinguit Santamaria, *l. c.*, II, 102.

² C. 395, § 1.

³ Ita C. I. 16 Oct. 1919, *A. A. S.*, XI, p. 477; quae interpretatio *extensiva* videtur, cum Codex clausulam privilegii abrogativam non habeat: c. 4: *Ius pontificium*, anno III, pag. 11; cfr. etiam Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 553-555.

⁴ C. 395, § 2; quantitas mulctarum ex eodem canone est dimetienda, paragrapho prima. Quodsi nec hoc modo subveniri possit quia praebendae tenues sunt, tunc c. 394, § 3 de quo supra est applicandus. Mulctae istae vocantur etiam *punctaturae* seu *fallentiae* et adhibentur plerumque in Capitulis ubi bona, Status usurpatione, singulis canonicis vel beneficiariis directe solvuntur ab ipso Statu. De modo has mulctas solvendi, particulares, quae vigent, consuetudines servari possunt; cfr. Lavitrano apud *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 553-554 in quo volumine tamen adverte post pag. 499 aliqualem haberi paginarum confusionem; Chelodi, *l. c.*, 206, c, et in notis.

⁵ C. 395, § 3.

⁶ C. 3, sess. 21 et c. 3, sess. 22, *de ref.*; cfr. Bouix, *l. c.*, pag. 150 sqs.

⁷ Cappello, *l. c.*, pag. 94-96, et 98-99.

cum iure ad distributiones ¹; tales vi huius canonis ius habent non solum ad distributiones sive ordinarias sive extraordinarias de quibus in c. 420, sed praeterea etiam ad *fallentiarum* distributionem ².

Collusio tunc verificatur cum Capitulares choro obligati inter se conveniunt de non notandis absentibus; *remissio* cum fallentiae quas neglegentes solvere tenerentur, de facto sine pacto expresso non solvuntur, nemine reclamante ³.

Si beneficiarii seu mansionarii distinctas a canonicis massas distributionum habeant, fallentiae etiam eorum distinctae remanere debent ⁴.

Quantitas distributionum singulis canonicis obveniens non necessario eadem est, itemque non necessario punctatio seu fallentia eadem est pro singulis horis canonicis ⁵.

f) Ab unoquoque Capitulo secundum sua cuiusque statuta unus vel plures *punctatores* nominentur, qui absentes a divinis officiis notent, praestito prius coram Capitulo vel eius praeside iureiurando de suo munere fideliter obeundo; quibus Episcopus *contrapunctatorem* addere potest. Absentibus punctatoribus senior e canonicis praesentibus eorum vices suppleat ⁶.

438. — III. Provisio canonica capitularium. - 1° *Provisio canonica dignitatum.* - Collatio dignitatum in quibuslibet Capitulis canonicorum S. Sedi reservatur ⁷. Prima saltem dignitas in Capitulo cathedrali, quantum fieri potest et ceteris paribus laurea doctorali in theologia vel iure canonico polleat ⁸. Optio canonicorum, re-

¹ Cfr. cc. 420-421.

² Quod iam ante Codicem admittebatur communiter, Cfr. Cappello, *l. c.*, pag. 96-99, S. C. Concilii 15 Ianuar. 1921, *A. A. S.*, XIII, 198 et sqs.; *Monitore ecclesiastico*, vol. 33; 140-142; Vermeersch, *Periodica*, X, 294.

³ Benedictus XIV, *Institutiones ecclesiasticae*, 107, 42; Chelodi, *l. c.*, 206, c; Gennari, *Quistioni canoniche* ², pag. 452 sqs.; Cappello, *l. c.*, p. 100.

⁴ Sosio D'Angelo, *l. c.*, pag. 23; Cappello, *l. c.*, p. 100.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 671, d.

⁶ C. 395, § 4.

Punctatoris officium per se odiosum est et invisum; potest autem alicui imponi: non est perpetuum sed vel ad annum vel mensem iuxta statuta Capitulorum. Punctator notare debet non solum absentias sed et nimis tardos et seros adventus qui si post *Kyrie* fiant ut absentiae sunt signandi; item notat canonicos in choro materialiter tantum praesentes, aut frequenter exeuntes sine iusta causa; quapropter exeuntes de causa exeundi ipsum monere tenentur. Assumi in punctatorem potest quilibet de gremio ecclesiae (Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 671, contra alios qui residentem in choro requirunt; Lavitrano, *l. c.*, v. 27, pag. 555) exclusis cappellanis ad nutum amovibilibus et canonico poenitentiario. Libri punctatoris in iudicio fidem faciunt; cfr. Cappello, *De Visitatione SS. Liminum et dioeceseon*, I, pag. 467-469; Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 555-559; Chelodi, *l. c.*, 206, c; Benedictus XIV, *De synodo dioecessana*, IV, c. 4; Augustine, *l. c.*, 434.

⁷ C. 396, § 1.

⁸ C. 396, § 3. Vermeersch, *Epitome*, I^a, 458.

probata contraria consuetudine et revocato contrario privilegio apostolico, salva tamen *foundationis* ¹ lege, prohibetur ².

2° *Collatio canonicatum*. - a) Aliorum beneficiorum capitularium collatio ad Episcopum pertinet, audito Capitulo cuius interest, salvis reservationibus apostolicis, reprobata quavis contraria consuetudine et revocato quovis contrario privilegio ³, firma tamen manente lege *foundationis* ⁴.

b) In promovendis ad canonicatus, praeter alia quae requiruntur in omnibus promovendis ad officia ecclesiastica, requiritur insuper ut:

α) Sint sacerdotes ⁵ doctrina vitaeque integritate praestantes ⁶.

β) Ceteris paribus, ratio habeatur illorum qui doctores in sacra theologia vel iure canonico renunciati fuerint in aliquo athenaeo, vel laudabiliter ministerium ecclesiasticum aut magisterium exercuerint, et habita ratione periculorum triennialium ⁷.

¹ *Lex foundationis* hic sensu stricto intelligenda est pro conditionibus a dotatore seu fundatore in actu dotationis aut foundationis legitime appositis, non pro statutis ab Ordinario loci forte datis, et approbatis ad iura beneficii aut tertiarum personarum tuenda; cfr. S. Cong. Concilii 9 Iunii 1923, *A. A. S.*, XVI, 432; cfr. etiam supra n. 211, in nota.

² C. 396, § 2. Codex revera privilegium apostolicum hoc loco non revocat et ex c. 4 vim suam retinere dicendum esset; interpretatione tamen *extensiva*, ut videtur, privilegium apostolicum ante Codicem obtentum non suffragari iuri optionis authentice C. I. respondit 16 Oct. 1919, *A. A. S.*, XI, 477. Cfr. etiam *Ius pontificium*, III, pag. 65-66; Chelodi, *l. c.*, p. 319, nota 1: aliter *Monitore ecclesiastico*, v. 32, p. 152. Immo optio hoc canone et c. 403 censetur revocata non solum relate ad dignitates, sed et relate ad canonicatus. C. I. 24 Nov. 1920, *A. A. S.*, XII, 573; *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 152, nota 2.

³ Hoc eodem canone censentur revocata quaelibet iura praesentationis aut nominationis quae statuto vel privilegio apostolico competere ante Codicem Capitulo. Cfr. S. C. Concilii, 12 Nov. 1921 et 10 Iunii 1922, *A. A. S.*, XIV, 459; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 34, pag. 234-242.

⁴ C. 403 et 1435; C. I. 24 Nov. 1920, *A. A. S.*, XII, 573, *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 152, nota 2; cfr. tamen Chelodi, *l. c.*, pag. 319, nota 3. Ius vetus cfr. apud Wernz, *l. c.* II, 781. Salva etiam manent iura in Concordatis concessa ex c. 3; Santamaria, *l. c.*, II, 114.

⁵ De iure vigente omnino requiritur sacerdotalis ordo in promovendo ad canonicatus etsi de praebenda diaconali agatur; Santamaria, *l. c.*, II, 115; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 666.

⁶ C. 404, § 1.

Vi huius c. 404, § 1, abrogatae sunt leges particulares, revocata privilegia et reprobatae sunt consuetudines vi quarum canonicatus (non item beneficia minora; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 458) nonnisi indigenis seu civibus originariis civitatis, in qua sedem habet ecclesia, conferri poterant. Salvae tantummodo manserunt contrariae *leges foundationis* et privilegia collationem beneficiorum quae Romae fundata sunt respicientia; ita tamen ut etiam in his casibus, si nullus inter indigenos reperiatur idoneus seu dignus, canonicatus conferri possint et debeant aliis idoneis et dignis ad normam citati canonis 404. (Cfr. C. I. 26 Nov. 1922; *A. A. S.*, XV, p. 128; *Ius pontificium*, III, pag. 5-6; *Monitore ecclesiastico*, v. 35, 111-113. Cfr. etiam Haring, *l. c.*, 277, nota 4, de disputationibus habitis saeculo XIX, in Austria circa qualitatem *nobilitatis* in promovendis ad canonicatus Capituli Olomucensis.

⁷ C. 404, § 1-2 et 130, § 2.

3° *Installatio*. - a) Antequam canonici et alii Capituli beneficiarii suis iuribus gaudeant, legitime installentur oportet, nisi in scriptis ab Episcopo dispensentur. Installationi praemittenda est a canonicis et dignitatibus coram Capitulo et coram Episcopo eiusve delegato fidei professio, reprobata qualibet contraria consuetudine, per se ipsos, excluso procuratore, facienda. Installatio vero etiam per procuratorem fieri potest, modo a iure particulari et ab Episcopo determinato ¹.

439. — IV. Canonici theologus et poenitentiarius. - 1° *Quaenam Capitula haec officia habere debeant* ².

a) Omnes ecclesiae cathedrales officium canonici theologi habere debent: officium vero poenitentiarii, si id fieri potest ³.

b) Ecclesiae collegiales haec officia habere possunt, at non tenentur ⁴.

2° *Eorum provisio canonica*. - a) Eorum provisio canonica fit ex iure communi eodem modo ac ab eadem persona a qua fiunt provisiones aliorum canonicatum. Si sint haec officia dignitates S. Sedi reservantur; sicubi vigeat forma concursus servanda est ⁵.

b) Praeterea haec speciatim circa eorum provisionem statuuntur;

α) Ad haec officia eligendi sunt aptiores pro loci qualitate, et, ceteris paribus, praefendus est doctor in theologia ad praebendam theologalem, et doctor in iure canonico ad poenitentiarium, expedit praeterea ut canonicus poenitentiarius tricesimum annum expleverit ⁶. Haec quidem ex Codice.

Ex *Motu proprio* Pii XI « *Bibliorum scientiam* » ⁷ requiritur praeterea ut beneficium theologicale doctori aut licentiato in re biblica conferatur.

¹ Cc. 405, § 1-2; 1406-1408; 1443-1445. Quaenam vero sint iura canonicorum et aliorum beneficiariorum ex infra dicendis patebit. Occasione installationis taxae moderatae in favorem fabricae Ecclesiae aut causae piaae si ita ferat consuetudo exigere possunt; cfr. Wernz, l. c., II, 782: excipe collationes a S. Sede factas. S. C. Concilii 12 Dec. 1914 in *Fossan.*; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 27, pag. 254 sq.

² Generatim beneficia theologi et poenitentiarii inter officia numerari solent, at quia iure communi non determinatur quaenam beneficia in capitulis sint dignitates, quaenam canonicatus, haberi etiam casus potest quo et beneficia theologi et poenitentiarii inter dignitates computentur ex iure particulari; cfr. Chelodi, l. c., 204, b, p. 313, nota 2.

³ C. 398, § 1; obligatio gravior et absoluta pro officio theologi, levior et velut conditionata pro officio poenitentiarii.

⁴ C. 398, § 2; si habeant etiam in istis eorum munus eodem iure regitur ac pro cathedralibus.

⁵ C. 399, § 2 et 403 et 396, § 1.

⁶ C. 399, § 1.

⁷ 27 April. 1924, *A. A. S.*, XVI, p. 180-183.

Titulus tamen *Baccalaurei* iis ab *Instituto biblico* tributis qui ibidem primum alterumque curriculum annum, graviores nempe doctrinas percipiendo, peregerint, satis sit; incolumi tamen iure eos anteferendi qui licentia laureave aucti sint. Laurea in re biblica alias laureas in theologia et iure canonico supplere videtur ex eodem *Motu proprio*: Ceteroquin laurea vel etiam baccalaureatus in re biblica lauream in theologia supponunt¹.

β) Hae duae praebendae ne conferantur nisi praevio examine de vita, moribus et doctrina candidatorum, salva lege concursus, sicubi vigeat².

γ) Officium canonici poenitentiarii est incompatibile cum officio cui adnexa est iurisdictio in foro externo³.

3° *Canonici theologi officium*. - a) Canonici theologi est, diebus et horis ab Episcopo cum Capituli consilio designatis publice in ecclesia explanare methodo exegetica, sacram Scripturam; vel, si id Episcopus utilis iudicet, alia doctrinae catholicae capita in ecclesia explicare⁴.

b) Hoc munus theologus canonicus per se explere tenetur, nec si impediatur tenetur alium, loco sui, sibi substituere, nisi impedimentum ultra sex menses protrahatur, et tunc propriis expensis per alium sacerdotem ab Episcopo deputandum suo muneri satisfacere tenetur⁵.

c) Episcopus, exceptionaliter, seu gravi de causa⁶ potest committere canonico theologo, ut loco lectionum in ecclesia, sacras disciplinas, scilicet materias cursus theologici, in Seminario maiori, non in gymnasio, doceat⁷.

4° *Canonici poenitentiarii officium*. - a) Canonicus poenitentiarius, etiam in ecclesia collegiata ordinariam pro foro interno habet potestatem absolvendi a peccatis et censuris etiam Episcopo sive a iure communi sive a iure particulari reservatis, in dioecesi

¹ Paulo aliter *Motu proprio* interpretatur Toso in *Ius pontificium*, IV, 1924, pag. 71.

² C. 399, § 2. Lex concursus viget ex Benedicti XIV Constit. «*Pastoralis officii*», 19 Mai. 1725, in Italia et insulis adiacentibus, §§ 1-5, cfr. Gasparri, *Fontes*, I, n. 289.

³ C. 399, § 3 et 367, § 3.

⁴ C. 400, § 1.

⁵ C. 400, § 2; Chelodi, *l. c.*, 213, a.

⁶ Difficile quis sustinere poterit gravem causam semper haberi, si clerus sufficiens et capax in dioecesi habeatur; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 110-111.

⁷ C. 400, § 4; Augustine, *l. c.*, 439. Idque, si ab Episcopo praecipitur, sine remuneratione facere debet can. theologus. Pro diebus quibus lectionem tenet, et non solum horis quibus lectionem habet, etiam distributiones lucratur: c. 420, § 1, n. 2; cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 329, nota 3; cfr. in *Monitore ecclesiastico*, v. 31, pag. 175-177, responsum particulare C. I. 24 Nov. 1918, refertur quod optime etiam casui nostro est applicabile: hoc responsum non est editum in *A. A. S.*, cfr. etiam Lavitrano, *De la puntatura corale*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 304-307; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 693, 1°.

etiam extraneos, dioecesanos vero etiam extra dioecesim: hanc tamen potestatem delegare ne valide quidem potest ¹.

b) Debet in sede excipiendis confessionibus sibi in capitulari ecclesia destinata residere tempore ad fidelium commoditatem, iudicio Episcopi, opportuniore et praesto esse iis qui ad confitenda sua peccata accedunt ipso quoque divinorum officiorum tempore ². Si canonicus poenit. confessiones audiat tempore officiorum lucratur etiam distributiones ³, quod valet etiamsi in aliena ecclesia confessiones audiat, si id ei praeceperit Episcopus. Eodem privilegio percipiendi distributiones gaudent et alii canonici qui de mandato Episcopi confessiones audientes officiis assistere nequeunt ⁴.

440. — V. Canonici honorarii ⁵. - 1° *Qui sint.* - Canonici honorarii sunt sacerdotes nomine, insignibus et stallo canonicorum gaudentes, exclusis voce in Capitulo, praebenda et aliis iuribus et obligationibus canonicorum ⁶.

2° *Quis nominat.* - Episcopus, non Vicarius Generalis nec Vicarius Capit., potest raro et caute canonicos honorarios nominare, de consilio Capituli cui electus adscribendus est, et, si de sacerdote alienae dioecesis agitur, etiam de consensu proprii Episcopi, qui praevis edocendus est de insignibus et privilegiis quibus ita nominatus gaudebit. Attamen taliter electi extra dioecesim degentes, numero sint tertia parte minores canonicis titularibus ⁷.

3° *Iura et obligationes.* - Canonici honorarii obligationes canonicorum non habent ⁸, sed nec iura, si excipias ius ad insignia, ad privilegia seu iura honorifica et ad stallum in choro, quibus tamen uti nequeunt nisi in dioecesi in qua nominati sunt, vel etiam

¹ C. 401, § 1; exceptio a c. 199, § 1; cfr. etiam c. 873, § 2.

² C. 401, § 2. Qua ratione procedere debeat Episcopus contra canonicos theologum et poenitentiarium negligentes cfr. in c. 2384.

³ C. 420, § 1, n. 3. Cfr. Lavitrano, *l. c.*, v. 28, pag. 302, *d*, nota 3; de iure vetere poenitentiarium percipiebat etiam adventitias, quod non valet amplius.

⁴ Cfr. Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 300-304; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 692, 2.

⁵ In quibusdam regionibus, in defectu Capituli cathedralis tributa sunt canonicis honorariis iura et privilegia hodiernorum consultorum dioecesanorum, idest iura et privilegia canonicorum. Ita in Synodo prima Baltimorensi 1852; quid simile factum est in Borussia (Prussia et Oldenburg). Cfr. Haring, *Grundzüge...* 286 nota 5, ubi etiam haec habentur: Medioaevo etiam principes civiles ut Imperator germanicus et rex Galliae gavisii sunt canonicatu honorario.

⁶ C. 407; Bouix, *l. c.*, p. 127-138, ubi plura ex iure veteri de his canonicis.

⁷ C. 406, § 1-3; Wernz, *l. c.*, II, 777, VI. Si duodecim sint canonici titulares vi institutionis Capituli, octo poterunt esse canonici honorarii: cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 33, p. 284, n. 15.

⁸ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 877, VI; Bouix, *l. c.*

extra dioecesim, sed tantum dum Episcopum comitantur, vel eum Capitulumve repraesentant in Conciliis vel aliis sollemnitatibus ¹.

441. — VI. Iura et officia dignitatum. - Nisi aliud in statutis capitularibus caveatur, dignitates et, in earum defectu, canonici iuxta ordinem praecedentiae ius et officium habent ²:

1° Episcopi vicem supplendi in functionibus sacris faciendis, sollemnioribus anni festivitatribus ³.

2° Episcopo celebranti in pontificalibus aspersionum in ingressu ecclesiae porrigendi et presbyteri assistentis officio fungendi.

3° Episcopo decumbenti sacramenta administrandi: et defuncto iusta funebria persolvendi ⁴.

4° Capitulum convocandi eique praesidendi ac praescribendi et ordinandi quae ad chori directionem referantur, dummodo dignitas sit de gremio Capituli ⁵.

Praeterea dignitates de Capitulo aliis etiam iuribus, quibus gaudent alii canonici, fruuntur ⁶.

¹ Cc. 307, § 1-2 et 409, § 2: Canonici vero honorarii alienius basilicae vel ecclesiae in Urbe privilegiis et insignibus uti possunt tantum intra eiusdem basilicae vel collegiatae ecclesiae eiusque filialium ambitum. Canonice honorariis in Borussia concessum est ius suffragandi in electionibus: cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 661, nota 65. Santamaria, *l. c.*, II, 122; Episcopus tamen nequit hoc ius concedere canonicis honorariis: qui cum proprie de corpore Capituli non sint, eius sessionibus non participant, praebendas, et distributiones non percipiunt, praecedentiam cedunt canonicis veris. Si tamen conventiones ad aliquid obligaverint possunt etiam ius habere ad distributiones aut ad aliam remunerationem; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, 661.

² C. 397.

³ Huiusmodi functiones praecipuae sunt: Missam pontificaliter celebrare, processionem SS. Sacramenti in eiusdem sollemnitate ducere; sacris cineribus, candelis etc. benedicere etc. Cfr. S. R. C. 9 Iul. 1895, *Decret. auth.* 3865. Si prima Dignitas celebrat in functionibus Episcopalibus quae tales sunt ex iure communi, applicare Missam non tenetur quia talis Missa a dignitate loco Episcopi celebrata conventualis non est, conventualis enim ab hebdomadario applicatur in casu (cfr. c. 413); si vero praeter dies et functiones episcopales, dignitas celebret aliis etiam diebus ex consuetudine Capituli, quia talis celebratio conventualem substituit, eam applicare tenetur, nisi aliud ex praescriptione probetur; cfr. S. C. Concilii 13 Mart. 1920 et 12 Mart. 1921 in *Monitore ecclesiastico*, v. 33, pag. 298-301; Ojetti, *Synopsis*, v. *Functiones episcop.*

⁴ C. 397, n. 3; cfr. etiam cc. 1205, § 2; 1219, § 2; 1230, § 6.

⁵ C. 397, n. 1-4: ultima clausula refertur ad Capitula in quibus dignitates extra Capitulum sunt (c. 393, § 2). Quia Coadiutor dignitatis quoadusque ipsius dignitatis titulum consequatur, vere de gremio Capituli non est, ius praesidendi, praecedendi, quo gaudebat coadiutus, non gaudet. Cfr. S. C. Concil. 11 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIV, pag. 40; *Monitore ecclesiastico*, v. 34, pag. 67-74.

⁶ C. 405, § 1.

442. — VII. Iura singulorum canonicorum et beneficiatorum Capituli. - 1° Canonici et beneficiarii Capituli his iuribus gaudent a die captae possessionis ¹:

a) *Ad insignia et privilegia propria* ².

Quaenam autem sint haec insignia ex bullis erectionis Capituli aut ex peculiaribus privilegiis eruendum est. His ³ autem uti possunt in tota dioecesi in qua est Capitulum, non vero, reprobata contraria consuetudine, extra dioecesim, nisi vel Episcopum comitentur, vel eundem aut Capitulum repraesentent in Conciliis aliisque sollemnitatibus ⁴.

Immo delatio insignium episcopalium et insignium seu vestium canonicalium sibi assignatarum est obligatoria tempore divinorum officiorum ita ut qui haec induere neglegant absentes ad effectum *distributionum* habeantur ⁵.

b) *Ad scamnum in choro* ⁶.

c) *Ad praebendas et distributiones* ⁷.

2° *Canonici et dignitates* habent praeterea ius ad vocem seu suffragium in Capitulis ⁸ dummodo tamen dignitates sint de gremio Capituli ⁹.

Canonici supranumerarii seu sine praebenda iisdem ac praebendati iuribus gaudent, praeter praebendas ¹⁰. Alii beneficiati Capituli ut mansionarii etc. iure suffragii non gaudent, licet id iis concedatur in statutis capitularibus; non item si id eis ex privilegio apostolico aut ex lege foundationis competat ¹¹.

443. — VIII. Obligationes singulorum capitularium. - 1° *Singuli beneficiati* Capituli tenentur obligationibus omnibus beneficiatis communibus ¹².

2° *Dignitates et canonici* tenentur ad ea quae supra, ubi de dignitatibus locuti sumus, exposuimus ¹³.

¹ C. 405, § 1.

² C. 405, § 1; de variis privilegiis et insignibus in Hispania cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 123.

³ Dignitates et canonici Capitulorum quibus iura et insignia vel privilegia Protonotariorum concessa sunt, possunt iisdem uti non solum collegialiter, sed et singulariter in tota dioecesi ad quam pertinet Capitulum; cfr. *Motu proprio*, 22 Dec. 1913, *A. A. S.*, V, 545.

⁴ C. 409, § 2. De canonicis honorariis, cfr. supra, n. 400.

⁵ C. 409, § 1. Santamaria, *l. c.*, II, 125 docet Episcopos canonicos teneri quidem ad vestem episcopalem deferendam, at non sub sanctione qua tenentur vi huius c. 409, § 1 alii canonici.

⁶ C. 405, § 1.

⁷ C. 405, § 1.

⁸ C. 405, § 1 et 411, § 3.

⁹ Cfr. c. 393, § 2. De canonicis honorariis, cfr. supra n. 439.

¹⁰ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 228, c.

¹¹ *C. I.*, 24 Nov. 1920, *A. A. S.*, XII, 573; Chelodi, *l. c.*, p. 322, nota 1.

¹² Chelodi, *l. c.*, 212.

¹³ Cfr. supra hoc capite, n. 441

3° *Canonici et dignitates tenentur ante installationem professionem fidei emittere coram Capitulo, et coram loci Ordinario* ¹.

4° *Capitulares tenentur ad servitium chorale seu ad divinum officium, de quo statim* ².

5° *Canonici sive ecclesiae cathedralis sive collegialis Episcopo sollemniter Missam celebranti aut alia pontificalia exercenti* ³ *etiam in aliis ecclesiis civitatis vel suburbii, ab eodem invitati assistere et inservire debent, dummodo iudicio Episcopi sufficiens canonicorum et ministrorum in ecclesia numerus maneat: et eundem accedentem ad ecclesiam cathedralem et redeuntem comitari ad normam Caeremonialis Episcoporum* ⁴. *Item Episcopus potest duos e Capitulo assumere et retinere ut sibi in ecclesiastico ministerio ad dioecesis servitium assistant: invitati ab Episcopo ei assistere tenentur* ⁵.

444. — IX. Officium divinum. - 1° *Quid importat.* - Officium divinum haec comprehendit:

a) *Psalmodiam horarum canonicarum in choro* ⁶.

b) *Celebrationem cum cantu Missae Conventualis praeter alias Missas* ⁷ *vel secundum rubricas Missalis, vel ex piis foundationibus celebrandas* ⁸.

¹ Cc. 405, § 2; 1406, §, 1, n. 5 et 1443, § 1.

² Cfr. c. 443.

³ Cfr. c. 397, n. 2.

⁴ C. 412, § 1. De modo, et iure hanc assistentiam requirendi et praestandi cfr. plura apud Ojetti, *l. c.*, v. *Assistentia*, n. 449-454. Ab hoc onere liberi sunt dignitates, poenitentarius et theologus, et, si habeantur praebendae distinctae, canonici presbyteri: c. 416; Chelodi, 209, b.

⁵ C. 412, § 2. Assistentes Episcopo sollemniter celebranti lucrantur distributiones etiam *inter praesentes*; ei assistentes in servitio dioecesis lucrantur distributiones ordinarias; cfr. c. 420, § 1, n. 11 et § 2 et § 1, n. 8, 9, 12.

⁶ C. 413, § 1-2.

⁷ Sunt Capitula in quibus obligatio Missae Conventualis ad unicum Missam ex dispensatione apostolica redacta est; item sunt Capitula in quibus obligatio Missae conventualis certis diebus gravat canonicos, aliis vero diebus gravat beneficiatos, in his casibus standum est dispensationum apostolicarum verbis, ita ut si dispensatio concessa sit ad unicum Missam, et unica Missa celebranda sit, quando est de feria a canonicis, quando de Sanctis a beneficiatis; nunc tempore Quadragesimae, cum semper Missa sit de feria, ea dicenda sit ab iis qui ex statuto Missam de feria dicere seu cantare tenentur. Ita *Monitore ecclesiastico*, v. 36, p. 146, 13.

⁸ C. 313, § 2. Attamen quando Episcopus proprius vel alius eius loco celebrat in ecclesia Capituli pontificaliter, obligatio cantus in Missa conventuali cessat, manente obligatione applicandi quae etiam tunc hebdomadarii gravat: c. 413, § 3; cfr. etiam S. C. Concil. 13 Mart. 1920 et 12 Mart. 1921 supra n. 441, pag. 508, in nota 3. Quatenus autem et quot Missae Conventuales celebrandae sint ex rubricis Missalis, et de modo, loco, tempore eas celebrandi, necnon de obligatione eis assistendi, cfr. auctores qui de S. Liturgia agunt, e.g., Luigi Barin *Catechismo liturgico* ⁴, Rovigo, 1922, v. III, pag. 279-290; Hebert, *Leçons de liturgie*, II, *Le Missel romain*, 1923, Paris, 143-145; Barin, *Il messale romano*; Roma, 1920, pag. 143 sq.

Missa conventualis applicanda est quotidie pro benefactoribus in genere ab hebdomadario: qui si infirmitate celebrare eam impediatur et alius eius vices suppleat, huic eleemosynam, nisi id ferant aut particularis consuetudo aut capitularia statuta, dare non tenetur. Consuetudo vero praebendi stipendium ex cumulo distributionum vel ex redditibus omnium praebendarum illi qui hebdomadario fungitur vel eius vices supplet, servari potest ¹. Si quis eodem die teneatur Missam pro populo et conventualem applicare; ipse conventualem applicet; pro populo alteri committat vel sequenti die celebret ipse ².

2° *Cui incumbat hoc onus.* - Onus officium divinum celebrandi gravat:

a) Quodlibet Capitulum ³ quotidie, salva lege foundationis aut privilegio apostolico quae hoc onus restringant.

Servitium officiorum divinorum potest esse *plenum* et *per turnum*: plenum habetur ubi omnes singulis diebus choralis choro interesse debent: per turnum cum S. Sedes aut lex foundationis indulget singulis diebus dimidiam tantum partem choralium aut tertiam partem choro interesse ⁴.

Omnes choralis, ad hoc ut praesentes habeantur, in choro deferre debent insignia et vestes sibi in bulla erectionis assignatas ⁵.

b) Omnes et singulos ⁶ qui chorale beneficium obtinent et quidem singulis diebus ⁷, nisi servitium per turnum quo *dimidia* vel *tertia pars* canonicorum tantum alternatim ad officium convenire teneatur aut lege foundationis aut a S. Sede indultum sit ⁸. Vi huius servitii divini omnes capitulares choro adstricti tenentur etiam in loco ⁹ Capituli residere et in choro horis quibus officium divinum persolvitur ¹⁰. Non interveniens choro, cum tenetur, vel interveniens uni vel duabus tantum horis canonicis, ut totaliter absens consideratur, idque etsi sine sua culpa fit, excepto casu quo causae excu-

¹ C. 417, § 1-3.

² C. 419, § 2.

³ C. 413, § 1.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 209, *a*.

⁵ C. 409, § 1; cfr. tamen Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 18-19.

⁶ Possunt choralis suae obligationi etiam per alium satisfacere in casibus particularibus, iusta et rationabili de causa, dummodo substitutus eodem tempore servitio chori non sit adstrictus, et sit in eadem ecclesia canonicus aut iubilatus si agatur de supplenda vice canonici, beneficiarius, si de beneficiarii (c. 419, § 1).

⁷ C. 414.

⁸ C. 414. Hoc tamen casu ius ad trimestrales vacationes non habent canonici; c. 418, § 1; cfr. etiam c. 419, § 1.

⁹ Attamen dummodo choro intervenire ad omnes horas possint stricta obligatio residendi die noctuque in loco Capituli non videtur adesse. Aliter *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 323, n. 50; cfr. tamen *Monitore ecclesiastico*, v. 31, pag. 50 ubi mitiori favere videtur opinioni, unicam recognoscens obligationem residendi et servitium chori praestandi.

Id clare admittitur a Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, II, 679, II, 3.

¹⁰ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 212, *a*, *b*.

santes, de quibus in c. 420-421, habeantur, et qua talis ne fructus quidem praebendae¹ facit suos, sed illos omnes ante omnem sententiam, ne retenta quidem sibi parte necessaria ad honestam sustentationem, restituere tenetur. Nec suffragatur hac in re consuetudo contraria immemorabilis quae ut abusus reprobatur².

Qui ad chorum adstringuntur, obligatione residendi in loco beneficii non tenentur per dies quibus a choro absunt³.

Contra Chorales non residentes procedi potest ab Episcopo ad normam canonum⁴.

3° *Ordinatio servitii divini*. - In statutis capitularibus iusta designetur norma ad quam canonici et beneficiarii in servitio altaris fungantur per turnum tum officio celebrantis, tum etiam ministerio diaconi et subdiaconi, exclusis tamen ab hoc ministerio dignitatibus, canonico theologo, poenitentiario et, si praebendae distinctae habeantur, canonicis ordinis presbyteralis⁵. Turnus fit generatim per hebdomadam, isque qui officio celebrantis per hebdomadam fungitur *hebdomadarius* appellatur.

4° *Vacationes*. - a) Reprobata contraria consuetudine canonici ac beneficiarii quotidiano choro adstricti⁶ possunt singuli abesse tres tantum menses in anno, sive continuos sive intermissos, dummodo propriae ecclesiae statuta aut legitima consuetudo, servitium diuturnius non requirant⁷.

Temporis absentiae a choro computatio fit per dies integras non per horas; dies autem in quibus choro obligatus ad duas vel tantum tres horas intervenit ut dies absentiae totalis computandus est; nec proinde possit quis

¹ Pro horis tamen quibus choro interest distributiones lucratur sicut ceteri; S. C. Concilii; cfr. infra pag. 513, nota 1.

² Cc. 2381 et 2232, § 1. S. C. Concilii 10 Iul. 1920, *A. A. S.*, XII, 357; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 32, p. 268-272.

Addit tamen Vermeersch, *Epitome*, I^o, 471, hoc responso particulari non elidi vim et auctoritatem sententiae oppositae. Choro interveniens at nullo modo cantans legi residentiae non satisfacit nec fructus nec distributiones lucratur; Benedictus XIV, «*Cum semper*» 19 Aug. 1744; «*Praeclara*» 19 Ian. 1748; Santamaria, *l. c.*, II, 131.

³ C. 419, § 1.

⁴ Cfr. cc. 2168-2175; S. C. Concilii 10 Iulii 1920, *A. A. S.*, XII, 357 ad VI.

⁵ C. 416. Hinc privilegio exemptionis renuntiare nequeunt nec dignitates, nec poenitentarii, aut theologus ad normam can. 72; ita Santamaria, *l. c.*, II, 136, contra Ferreres. Notandum est dignitates etc. eximi quidem a certis his servitiis in officio choralis hebdomadali, non autem ab obligatione assistentiam Episcopo praestandi diebus sollempnioribus; S. C. Concil. 14 Febr. 1920; *A. A. S.*, XII, 117 sqs. Haring, *Grundzüge...* 281, nota 1.

⁶ Excluduntur proinde servitium per turnum praestantes, qui abesse tantum possunt diebus quibus choro non adstringuntur: c. 419, § 1. Idem ius et dignitatibus licet expresse non nominentur videtur agnoscendum.

⁷ C. 418, § 1.

ultra tres menses abesse praetextu quod mensibus vacationum ad duas vel tres horas singulis diebus convenerit ¹.

b) Sine causa legitima et speciali Episcopi licentia has ferias sumere non licet Quadragesimae et Adventus tempore aut iis sollemnitatibus quibus feriae prohibentur Episcopis: nec item permittitur eodem tempore capitulares ultra tertiam partem abesse ²; ad vacationes sumendas extra haec tempora per se licentia Episcopi non requiritur ³.

c) Tempore vacationum omne genus distributionum amittitur, non obstante remissione ab aliis Capitularibus facta: sed percipiuntur praebendae proventus aut duae tertiae distributionum partes, si omnes praebendae proventus in distributionibus consistant ⁴.

445. — 5° Causae a chori servitio excusantes. - Praeter causam vacationum trimestralium, de qua iam loquuti sumus, dantur et aliae causae a servitio chori et quandoque etiam a lege residentiae in loco excusantes.

Huiusmodi causas vario modo enumerabant auctores ante Codicem ⁵ easque S. Sedis documentis probare satagebant. Codex hanc *materiam totam de integro* ordinasse videtur ⁶, quare ad anteriores S. Sedis resolutiones recurri non potest nisi cum dubium adest de aliqua interpretanda causa a Codice admissa ⁷. Causae a Codice *taxative* determinatae sunt ita ut praeter ab ipso enumeratas aliae admitti nequeant ⁸. Non videntur abrogari rationabiles consuetudines particulares, aut leges foundationis necnon antiqua statuta capitularia alias etiam causas excusantes agnoscentia; Codex enim clausulas abrogatorias hic non habet ⁹.

¹ Cfr. S. C. Concil. 20 Iul. 1920, ad VI, *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 272. Praeterea S. C. Concilii in *Abulen. et aliarum*, 16 Mart. 1924, resolvit can. 418, § 1 non auferri privilegium aliquibus Capitulis concessum protrahendi vacationes ad quattuor menses in anno; inter dies absentiae esse computandos dies quibus canonicus per aliquot horas illegitime absens fuerit, et proinde illis diebus amitti a taliter absente omnes fructus praebendae; lucrari autem a taliter absente distributiones, non fructus praebendae, qui sunt aliquid indivisibile, pro rata illarum horarum quibus choro adfuit. *A. A. S.*, XVII, 192 sqs. *Monitore ecclesiastico*, v. 37, 136 sqs.; paulo aliter de hac re disputabat Santamaria, *l. c.* II, 131-133 ante dictam decisionem,

² C. 418, § 2 et 338, § 3.

³ Cfr. Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 21 in notis.

⁴ C. 418, § 3.

⁵ Cfr. Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, vol. 28, pag. 68-73; 102-107; 143-148; 184-191; 264-269; 300-307; 341-351; 389-392.

⁶ C. 22; ita etiam Cappello, *l. c.*, in *Ius pontificium*, VI, p. 103.

⁷ Cfr. c. 6, n. 2.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 212, d; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 690.

⁹ De consuetudinibus autem irrationabilibus et reprobatis; cfr. S. C. Concil. 10 Iul. a. 1920 ad I, *A. A. S.*, XII, 357; *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 369, nota 1. Cl. Cappello, cui facile assentimur, omni vi destitui docet cum consuetudines, tum etiam statuta

Codex triplicem causarum excusantium classem admittit:

a) Causas excusantes a choro cum iure excusatorum ad praebendas, exclusis distributionibus quibushibet ¹. Taliter excusantur:

α) Qui de licentia Ordinarii loci publice docent in scholis ab Ecclesia recognitis sacram theologiam aut ius canonicum ². S. Theologia aut ius canonicum late hic interpretantur ita ut omnes materias in scholis theologicis addiscendas comprehendant: quod valet etiam pro capitularibus qui ex stipendio docent ³. Exemptio haec refertur non solum ad horas in quibus scholae exercentur sed ad integros et solos dies in quibus de facto in schola capitularis docet ⁴.

β) Dantes operam studio sacrae theologiae aut iuris canonici in publicis scholis ab Ecclesia probatis, de Ordinarii licentia ⁵.

γ) Vicarii Capitularis et Generalis, officialis et cancellarius, si de gremio sint, dum muneribus vacant ⁶.

δ) Canonici qui Episcopo assistunt eique deserviunt ab ipso assumpti in servitio dioecesis et ministerio ecclesiastico ⁷.

Tam pro istis quam pro aliis omnibus excusatis cum iure ad praebendae fructus, si fructus omnes praebendae consistant in distributionibus, vel adeo tenues sint ut tertiam distributionum partem non attingant, tunc memorati omnes duas tantum tertias partes distributionum lucrantur, cumulas ex fructibus praebendae et distributionibus ⁸.

b) *Causas excusantes a servitio choralis cum iure excusatorum non solum ad praebendas sed et ad distributiones ordinarias*, exclusis distributionibus inter praesentes. - Taliter excusantur ⁹:

α) Canonicus theologus, singulis diebus quibus suo munere fungitur ¹⁰ sive sacram Scripturam docendo vel alia doctrinae capita explicando, vel in Seminario magistro fungendo. Item ii excusantur qui pro eo iis muneribus funguntur ¹¹.

capitularia collusionem aut remissionem fallentiarum admittentia, itemque denegantia ius lucrandi pro rata fallentias clericis diligentibus, qui tantummodo fictione iuris choro praesentes sunt; cfr. Cappello, *l. c.*, pag. 102-104.

¹ C. 421.

² C. 421, § 1, n. 1.

³ Cfr. *C. I.*, 1 Dec. 1920, ad III, *A. A. S.*, XII, 573; Vermeersch, *Periodica*, X, 253; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, p. 73-74, ubi id extenditur, perperam ut videtur, etiam ad scholas philosophicas et grammaticas.

⁴ Cfr. *C. I.*, 24 Nov. 1918, in *Monitore ecclesiastico*, v. 31, pag. 175-177; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 693; Chelodi, *l. c.*, pag. 329, nota 1.

⁵ C. 421, § 1, n. 2.

⁶ C. 421, § 1, n. 3. Disputationes de hac re circa Vicarium Capitul. ante Codicem cfr. apud Lavitrano in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 343-344, nota.

⁷ C. 421, § 1, n. 4 et 412, § 2.

⁸ C. 421, § 2.

⁹ C. 420, § 1.

¹⁰ C. 420, § 1, n. 2.

¹¹ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 692, 1. Santamaria, *l. c.*, II, 142-143 theologum in Seminario docentem non excusat tota die qua docet, sed solum pro horis matutinis aut serotinis; quod severius videtur.

β) Canonicus poenitentiarius dum tempore chori vacat confessionibus audiendis¹.

γ) Vicarius paroecialis aliisque e Capitulo sive parochus sive coadiutor ab Episcopo deputatus dum paroecialibus vacat officiis².

δ) Qui infirmitate³ aliove physico impedimento choro prohibentur assistere⁴, *ne afflicto afflictio addatur*. Haec causa quae iam iure veteri vigeat ex iure veteri interpretanda videtur. Vi huius interpretationis requiritur ad distributiones lucrandas ut infirmitas non superveniat tempore vacationum, ut tanta sit quae canonicum impediatur ad chorum venire; ut canonicus consueverit⁵ antea choro intervenire⁶. Impedimentum physicum etiam ad alia praeter infirmitates extenditur: talia impedimenta sunt: ira viri potentis, iniusta carceratio aut in exsilium expulsio; rationabilis timor morbi contagiosi contrahendi etc.⁷.

ε) Qui pontificia legatione alibi funguntur atque personae Romani Pontificis⁸ actu inserviunt⁹.

ζ) Accedentes una cum Episcopo aut eius vice ad visitanda Limina Apostolorum¹⁰: pro regionibus Romae proximioribus tempus ad id non necessario ad trimestre erit concedendum¹¹.

η) Ab Episcopo vel Capitulo missi ad concilia aut ad Synodum dioecesanam¹².

θ) Qui de Capituli consensu, non contradicente Episcopo, absunt a choro ob Capituli seu propriae ecclesiae utilitatem¹³.

ι) Qui Episcopum comitantur in visitatione dioecesis vel visitationem ipsam eius nomine et mandato peragunt¹⁴.

κ) Parochi consultores, examinatores et iudices synodales, dum proprio munere funguntur¹⁵.

¹ C. 420, § 1. n. 3; cfr. supra pag. 507, nota 3.

² C. 420, § 1, n. 4; dummodo agatur de ipsa ecclesia Capituli; cfr. Lavitrano, *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 267; Chelodi, *l. c.*, pag. 328 nota 4; Codex tamen hanc restrictionem non admittit; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 31, p. 335, n. 35.

³ Statuta capitularia determinare possunt modum quo Capitulum se certiorare debeat de infirmitate aut alio physico impedimento, requirendo, ex.g., fidem seu attestationem medici a Capitulo ipso deputati aut aliis modis; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 143.

⁴ C. 420, § 1, n. 5.

⁵ Mitius Santamaria, *l. c.*, II, 144, hanc clausulam non requirit.

⁶ Circa quae cfr. Lavitrano *l. c.*, in *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 69-73 et 102-107; Ojetti, *l. c.*, v. *Chorus*, n. 1020; Chelodi, *l. c.*, p. 328 nota 5.

⁷ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 692, 4; *Monitore ecclesiastico*, v. 31, p. 336, n. 36; severius Santamaria, *l. c.*, II, 143.

⁸ Cappellani seu clerici secreti personae Romani Pontificis actu servientes comprehenduntur hac exemptione et proinde percipiunt distributiones, exclusis *inter praesentes*. *C. I.*, 20 Mai. 1923, *A. A. S.*, XVI, 118.

⁹ C. 420, § 1, n. 6; tales ante Codicem iure communi distributiones non lucrabant. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 192, 5°.

¹⁰ C. 420, § 1, n. 8.

¹¹ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 692, 6.

¹² C. 420, § 1, n. 9.

¹³ C. 420, § 1, n. 10: generatim Episcopus admoneri debet de negotio a canonico tali modo suscepto; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 692, 8.

¹⁴ C. 420, § 1, n. 12.

¹⁵ C. 420, § 1, n. 14.

c) *Causas excusantes a servitio chori cum iure excusatorum non solum ad praebendas et distributiones ordinarias sed etiam ad distributiones inter praesentes nisi obstet fundatorum expressa voluntas*¹.

¹ C. 420, § 2. Non necessario canonici excusati a choro cum iure ad distributiones etiam *inter praesentes* ad omnes inter praesentes distributiones ius habent, sed solum in casibus in quibus non obstat fundatorum aut oblatores voluntas. Voluntas *fundatorum* investiganda non est quando agitur de distributionibus inter praesentes *fixis* solvendis determinatis anni temporibus, diebus nempe anniversariis etc.; et non obstare praesumitur nisi probari possit contrarium vel ex praxi vel ex statutis capitularibus quibus fundatores sese conformasse putandum est.

Quod vero attinet ad distrib. *inter praesentes non fixas* sed manuales et eventuales, cum tales dentur ab oblatores pro labore extrinseco a capitularibus praestito et aliunde facile sit voluntatem oblatores investigare utrum ad eas ius habeant dispensati, a voluntate oblatores pendet quae generatim praesumenda est obstare. Id insinuat a clausula c. 422, § 2, *nisi obstent expressa fundatorum vel oblatores voluntas, ecclesiae statuta aut consuetudo*; ubi si de *fundatoribus* agitur circa quos distributiones etsi *inter praesentes* sunt *fixae*, *expressa* voluntas requiritur contraria, ubi vero de *oblatores* circa quos generatim oblationes solum manuales habentur, non *expressa* voluntas contraria requiritur quia facile haec contraria voluntas praesumitur. Ante Codicem ut certum admittebatur absentes ex quavis causa canonica carere quibusvis emolumentis adventitiis nisi indultum pontificium exemptionis seu excusationis explicite ad ea se extenderet (cfr. De Herdt I. B., *Praxis Capitularis*², 1895, p. 369). Causa Lucana 30 Ianuarii 1858 in qua declaratur canonico iubilato, cui ius competit ad distributiones etiam *inter praesentes*, ius non competere ad distributiones inter praesentes eventuales seu incertas seu extraordinarias et manuales; cfr. hanc causam apud Lucidi *De visitatione sacrorum liminum*⁴, III, p. 193-201; eandem doctrinam admittit Gennari, *Consultazioni morali-canoniche-liturgiche*³, 1904, vol. II, pag. 113; *Monitore ecclesiastico*, vol. I, part. I, p. 235 et vol. 21, pag. 522 sqs. Attamen iam ante Codicem idem Gennari variis documentis innixus, cfr. *Consultazioni* ut supra, II pag. 158 sqs., docebat canonicum poenitentiarum dum confessiones ex officio audit distributiones lucrare etiam inter praesentes manuales seu non fixas; cfr. etiam apud Lucidi, *l. c.*, III, pag. 202 *causam Tranens.* 20 Dec. 1862. Idem valere scimus de canonicis absentibus ob causas beatificationis agendas; cfr. S. R. C. 21 Nov. 1893, *Decret. auth.* 3812; et 13 Iul. 1904; Gennari, *Quistioni canoniche*², n. 317, p. 383, Sosio D'Angelo, *De la puntatura corale*, p. 71-72, nec admittitur contraria consuetudo; S. R. C. 25 Mai. 1909, Ojetti, *Synopsis*, v. *Fallentiae*, n. 2174. Dubitari proinde poterit de vi vocis *distributiones inter praesentes* quam Codex non definit, nec in ea definienda post Codicem conveniunt auctores. Quidam enim distributiones inter praesentes restringere videntur ad extraordinarias fixas; ita fere Hilling, *Das Personenrecht*, 1924, pag. 199. E contrario Ferreres, *Institutiones*, II, 689, stricto sensu *inter praesentes* appellat distributiones quae ex fundatorum aut oblatores voluntate solum physice praesentibus obvenire debent. Idem fere affirmat Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 691 et Santamaria, *l. c.*, II, 144. Certe etiam de iure vigente ad normam c. 420, § 2 et 422, § 2 semper videntur excludendi a participatione distributionum inter praesentes tam fixarum quam eventualium quilibet dispensati quando *expressa* oblatores aut fundatorum voluntas eos positive excludit quae exclusio positiva relate ad distrib. inter praesentes eventuales facilius praesumi potest. Huc etiam tendere videtur resolutio S. C. Concil. 15 Ian. 1921, *A. A. S.*, XIII, 198, praesertim si vera sit lectio quam proponit Vermeersch, *Periodica*, X, 294, corrigens textum in *A. A. S.*, relatum his verbis: «*An absentes a choro vi indulti Apostolici quo conceduntur distributiones, amissis inter praesentes tantum, ...*» hoc modo: «*quo conceduntur distributiones inter praesentes, amissis, in omnibus casibus, distributionibus inter praesentes tantum*» qua lectione distinguuntur *distributiones inter praesentes simpliciter a distributionibus inter praesentes tantum*, quo nomine videntur comprehendi distributiones sive fixae sive manuales inter praesentes quae ex voluntate oblatores facile praesumpta nec proinde necessario probanda aut ex fundatorum voluntate expressa, proinde probanda, non facile praesumenda solum physice, non fictione iuris, praesentibus obvenire debent. Cfr. tamen etiam S. C. Concilii 14 Nov. 1925, in *Monitore ecclesiastico*, 1927, vol. 38, pag. 164-166.

Taliter excusantur:

α) Capitulares iubilati de quibus statim ¹.

β) Capitulares exercitiis spiritualibus vacantes per tempus ab Ordinario loci determinandum, in pia aliave religiosa domo ab eodem designata, semel tantum in anno ².

γ) Qui Episcopo, ab eo invitati, pontificalia exercenti aut pontificaliter celebranti assistunt aut eundem accedentem vel redeuntem ab ecclesia cathedrali comitantur ³.

δ) Qui operam navant conficiendis processibus beatificationis servorum Dei et canonizationis beatorum vel uti testes in his causis vocati sunt, pro diebus et horis quibus hoc officium praestant ⁴.

446. — 6º Iubilatio. - a) Praebenda fruenter ab Apostolica Sede tantum, impetrare possunt *indultum emeriti* seu, ut aiunt, *iubilationis*, post continuum et laudabile quadraginta annorum in eadem vel distinctis ecclesiis eiusdem civitatis, vel saltem dioecesis, chori servitium ⁵. Servitium ad iubilationem obtinendam debet esse continuum: continuitati tamen non obstat absentia legitima ex iure communi; bene vero obstat absentia ex indulto, causa studiorum etc. Conceditur indultum tam canonicis quam beneficiariis, nec requiritur ut quadraginta anni servitii transacti sint in canonicatu ⁶.

b) Iubilatus, etiamsi in loco beneficii non resideat, percipit tum fructus praebendae, tum distributiones etiam *inter praesentes*, nisi obstant expressa fundatorum aut oblatorum voluntas, ecclesiae statuta aut consuetudo ⁷.

c) Ius optandi, etsi viget in Capitulo, non competit iubilato ⁸; hoc est unicum ius quod ipsi non competat.

¹ C. 420, § 1, n. 1 et § 2.

² C. 420, § 1, n. 7 et § 2 et c. 126.

³ C. 420, § 1, n. 11 et § 2 et c. 412, § 1; cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 36, p. 147, 15.

⁴ C. 420, § 1, n. 13 et § 2; S. R. C. 6 Maii 1817; cfr. Trama, *Manuale theoric. pact. pro processibus Beatif.* etc. pag. 48.

⁵ C. 422, § 1.

⁶ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 695, II; Lavitrano, *l. c.* in *Monitore eccles.*, v. 28 pag. 184-190; Chelodi, *l. c.*, 214, a.

⁷ C. 422, § 2; ex hac paragrapho patet iubilatum nullis oneribus capitularium gravari, in quo proprie est natura iubilationis, licet iuribus capitularium pleno iure gaudeat. Nec induci potest obligatio aliqua in iubilatis ex consuetudine, licet haec possit ipsi auferre ius ad distributiones inter praesentes: clausula enim finalis huius paragraphi non refertur ad totam paragraphum sed solum ad ultimum comma quod est de distributionibus inter praesentes: cfr. *C. I.*, 29 Oct. 1919, *A. A. S.*, XI, 477; *Ius pontificium*, III, p. 66; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 695, III; Lavitrano, *l. c.*, Chelodi, *l. c.*, 214, b. Cfr. etiam S. C. Concilii 14 Nov. 1925, in *Monitore ecclesiastico*, vol. 38, pag. 164-166.

⁸ C. 422, § 3.

447. — X. Iura Capitulorum. - 1° Capitula canonicorum sunt personae morales ecclesiasticae collegiales¹ et qua tales omnibus iuribus personarum moralium gaudent².

2° Speciatim vero haec iura enumerari possunt:

a) *Ius bona temporalia acquirendi*, possidendi et administrandi sub dependentia Episcopi, servatis legibus ecclesiasticis³.

b) *Ius statuta condendi.* - α) Sua cuique Capitulo statuta ne desint, ab omnibus dignitatibus, canonicis, beneficiariis religiose servanda⁴.

Obligatio habendi statuta scripta, quam quidam auctores iam ante Codicem affirmabant, hoc canone certo modo firmata est⁵. Immo S. Cong. Concilii hoc praescriptum interpretata est de obligatione etiam antiqua statuta ad normam Codicis reformandi⁶.

β) *Obiectum* circa quod statuta versari debent sunt, servitium chori et ecclesiae capitularis, administratio bonorum, poenarum etiam modo oeconomico inflictio, munerum capitularium determinatio, collatio etc.⁷.

Statuta nihil continere debent contra ius commune aut etiam particulare a Concilio provinciali vel plenario vel a Synodo vel ab Episcopo statutum. Non sunt autem considerata contra ius commune statuta quae aliquid praeter ius statuunt, vel etiam aliquid contineant contra ius commune, at in illis casibus in quibus Codex expresse salva esse decernit statuta particularia; cuiusmodi sunt casus cc. 162; 397; 408; 422, § 1 etc.⁸.

γ) Statuta etsi approbantur ab Episcopo vel etiam a S. Sede, nisi pro omnibus Capitulis alicuius dioecesis, provinciae aut nationis fiant, leges proprie dictae ecclesiasticae naturam non habent, sed obligant vi pacti aut conventionis⁹.

δ) Statuta capitularia, per legitimum actum capitularem condita, approbata subiiciantur Episcopo, sine cuius auctoritate postea nec abrogari possunt nec mutari¹⁰.

¹ Cfr. c. 99 sq.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 208; Prümmer, *l. c.*, p. 195, n. 144; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 675; Haring, *Grundzüge...* p. 277.

³ Cfr. cc. 1495, § 2; 1519 et sq; *Causa Cordub.* 1 Febr. 1915, *A. A. S.*, VII, 131 sq.; Bouix, *De Capitulis*², p. 416-417; Prümmer, *l. c.*, p. 196, c. n. 144; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 675, IV.

⁴ C. 410, § 1.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 672, II; Augustine, *l. c.*, II, 447.

⁶ S. C. Concilii 25 Iul. 1923, *A. A. S.*, XV, 453.

⁷ C. 416; cfr. Bouix, *l. c.*, 386-393; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 673; Chelodi, *l. c.*, 208; Prümmer, *l. c.*, p. 196, c., n. 144.

⁸ Santamaria, *l. c.*, II, 126.

⁹ Chelodi, *l. c.*, p. 321, nota 1; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 674; Santamaria, *l. c.*, II, 127-128.

¹⁰ C. 410, § 2; actus legitimus erit si ad normam c. 101 factus sit. Concedunt tamen auctores quidam Capitulo ius condendi statuta circa minora quaedam vim obligandi

a) Si, Episcopo edicante ut statuta conficiantur, Capitulum id praestare neglexerit, exacto sexto ab intimatione mense, Episcopus eadem conficiat imponatque Capitulo ¹.

c) *Ius coetus capitulares habendi.* - a) Coetus capitulares ad negotia Capituli eiusque ecclesiae agenda possunt esse *ordinarii* et *extraordinarii*: illi stato tempore et loco sine speciali convocatione adunantur: hi quoties Episcopo, Capituli praesidi aut maiori canonicorum parti expedire videatur atque ad eos specialis convocatio ad normam statutorum capitularium necessaria est ². Si statuta nihil determinent, convocatio facienda est a prima dignitate aut a canonico digniori ³, aut ab Episcopo si agatur de Capituli consensu aut consilio requirendo ad normam iuris: ex iure tamen particulari ius convocandi Capitulum reservari potest Episcopo, saltem pro adunationibus extraordinariis ut in Gallia et Anglia ⁴. In convocatione servandae sunt normae iuris communis et praeterea normae iuris particularis et statutarii ⁵. Quoties Episcopus procedere debet in aliquo negotio de consensu vel de consilio Capituli, consensus vel consilium in conventu regulariter convocato exquirenda sunt ⁶;

β) In Capitulis vocem habent canonici et dignitates dummodo hae de gremio Capituli sint ⁷.

γ) Omnes ius suffragii habentes ad conventus capitulares convocandi sunt aut admittendi: neglectus, etiam unicus, agere

habentia etiam sine Episcopi approbatione, salvo semper iure Episcopi revidendi et examinandi; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 673, coll. Bouix, *l. c.*, 387 sq. contra Augustine, *l. c.*, II, p. 447.

Statuta ab Episcopo Capitulo imposita ut vera lex episcopalis considerari possunt, iuxta aliquos (Santamaria, *l. c.*, II, 126-127. Attamen ibidem idem auctor distinctionem facit intersimplices conventiones capitulares et statuta proprie dicta quae licet lex non sint nequeunt tamen mutari sine Episcopi licentia) quod tamen difficultate non caret, quod Capitulum non sit communitas legis capax (Cfr. Chelodi, *l. c.*, 208, a, et in nota 2).

¹ C. 410, § 3. S. C. Concilii hunc canonem interpretata de obligatione condendi et etiam de obligatione corrigendi ad normam Codicis antiqua statuta Episcopis mandavit « ut quisque proprio Capitulo terminum praestituat sex mensium ad sua statuta conficienda vel ad iuris tramitem emendanda; quo termino frustra elapso, ipse Episcopus eadem conficiat imponatque Capitulo ». De quo praecepto executioni mandato S. Cong. Concilii certior est reddenda; S. C. Concil. 25 Iulii, 1923, *A. A. S.*, XI, 457.

² C. 411, § 1-2.

³ Cfr. c. 397, n. 4.

⁴ Cfr. Wernz-Vidal, II, 675, I nota 107.

⁵ Cfr. c. 105, n. 2, 162 sq. in quibus ius commune circa hoc continetur; cfr. c. 697, § 2; Chelodi, *l. c.*, 208, c.

⁶ Augustine, *l. c.*, II, 448-449.

⁷ C. 411, § 3; id ex iure communi: quo excluduntur canonici honorarii et alii beneficiarii, nisi hoc ius obtinuerint aut ex privilegio apostolico, ut canonici honorarii in Prussia, aut ex tabulis foundationis, excluso iure suffragii ex iure statuario, *C. I.*, 24 Nov. 1920, *A. A. S.*, XII, 573; Chelodi, *l. c.*, pag. 322, nota 1.

potest *de contemptu*. Quot autem requirantur praesentes, facta legitima convocatione, non est in iure determinatum: sufficit de iure communi ut unus conveniat: nec excluditur iure communi interventus per procuratorem. Negotia autem in conventibus decidenda sunt ad normam c. 101, salvis statutis quae aliquid amplius requirant et nisi aliquid amplius ex ipso iure communi pro particularibus actibus requiratur ¹.

d) *Ius praecedentiae*, de quo statim.

e) *Iura* in ecclesia paroeciali Capituli, de quibus mox.

f) Ius Episcopo supplendi et eidem ministrandi de quo supra ubi de iuribus dignitatum n. 441.

3° *Iura Capituli cathedralis* praeter alia quae omnibus Capitulis competunt, sunt:

a) *Sede plena*, Episcopo cooperari eique assistere consilio et consensu in casibus a iure determinatis. Utrumque, consilium et consensus, ad valorem ² requiritur actorum pro quibus taxative praescribitur ³.

α) Consilium requiritur in omnibus casibus a Codice determinatis: ut, e. g., in examinadoribus prosynodalibus nominandis et removendis etiam synodalibus ⁴, in unione, translatione, divisione et dismembratione beneficiorum ⁵, in nominatione consilii administrationis ⁶, in creandis canonicis supranumerariis ⁷, in transferenda ob poenam sede paroeciali ⁸, in nominandis canonicis honorariis ⁹, in eligendis deputatis pro Seminario ¹⁰, in indicenda processione extraordinaria ¹¹, in fixandis taxis ¹², in peccatis reservandis ¹³, in collatione canonicatum et aliorum beneficiorum

¹ Cfr. citatos canones 162, 105 etc. Chelodi, *l. c.*, 208, c; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 675, I; Eichmann, *l. c.*, p. 184; Prümmer, *l. c.*, p. 196, a ubi tamen ius conveniendi per procuratorem restringit ad procuratorem ex Capitulo electum quod Capitulum extraneum admittere non teneatur: Augustine, *l. c.*, II, 448-449 tria membra requirit ad numerum legalem pro decisionibus.

² Cfr. tamen quae supra n. 153 diximus.

³ C. 105, n. 1. Ius Codicis favet in hac re Episcopis ut videri potest ex differentia iuris veteris a novo; cfr. ius vetus apud Wernz, *l. c.*, II, 793. Perathoner, *Kurze Einführung in das neue kirchliche G. I-II*, B., pag. 116 nota 3, notat dictiones « audito Capitulo » minorem vim habere quam « cum consilio Capituli »; neutra tamen Episcopum obligat ad consilium sequendum.

⁴ C. 386 et 388.

⁵ C. 1248.

⁶ C. 1520, § 1.

⁷ C. 394.

⁸ C. 2292.

⁹ C. 406, § 1.

¹⁰ C. 1359, § 2.

¹¹ C. 1292.

¹² C. 1234, § 1.

¹³ C. 895.

capitularium ¹, in definiendo numero canonicorum ², in designandis die et hora lectionis theologiae ³, in declarandis inamovibilibus paroeciis quae amovibiles sunt ⁴. Haec tamen enumeratio non est *taxativa*, sed in aliis quoque negotiis gravioribus consilium requiritur ⁵.

β) *Consensus taxative* requiritur ex iure vigente solum in his casibus: in restituendis dignitatibus extinctis et novis canonicatibus vel praebendis instituendis ⁶; ad alienationem faciendam bonorum quorum pretium est inter 1000 et 30.000 francorum vel libellarum ⁷; in erigendis confraternitatibus aut piis unionibus in ecclesia cathedrali aut collegiali ⁸.

Item Capitulum cathedrale ius habet interveniendi, per duos capitulares, ad Concilium provinciale, et integre ad Synodum dioecesanam ⁹.

β) *Sede vacante*. - Capitulum cathedrale ex iure communi succedit in regimine dioecesis. At de hoc melius infra.

448. — XI. Obligationes Capitulorum. - 1° Multae ex obligationibus Capitulorum determinantur ab exercitio iurium illorum, quod cum ad bonum commune ordinetur, obligatorium est ¹⁰.

2° Aliae obligationes Capitulorum ita Capitulorum sunt propriae ut sint etiam propriae capitularium et in capitularibus concretentur. Ita e. g., officii divini celebratio choralis, assistentia Episcopo praestanda etc. de quibus videnda sunt quae supra de obligationibus capitularium diximus.

3° Inter speciales obligationes Capituli haec enumerant auctores:

a) Reverentiam Episcopo debitam quae in tota dioecesi et in peculiaribus quibusdam actibus tribuenda est ¹¹.

b) Obedientiam canonicam item Episcopo debitam praesertim in sacra visitatione et in iudicio eius sustinendo ¹².

¹ C. 403.

² C. 494, § et 3.

³ C. 400, § 1.

⁴ C. 454.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 208, f; Prümmer, pag. 197, a. Consuetudo numquam consilium aut consensum petendi ut irrationabilis reiicienda est; Wernz, *l. c.*, II, 793; Chelodi, *l. c.*, pag. 208, f.

⁶ C. 394, § 2.

⁷ C. 1532, § 2 et 1541, § 2.

⁸ C. 712, § 2.

⁹ Cfr. supra ubi de Conciliis et de Synodo.

¹⁰ Chelodi, *l. c.*, 201; cfr. igitur de istis obligationibus quae supra de iuribus diximus.

¹¹ C. 1009, § 1; 1303, § 1; 412, § 1-2; 343, § 2; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 677, I; Prümmer, *l. c.*, p. 194, n. 143.

¹² Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 677, II, Prümmer, *l. c.*

449. — XII. Paroecia Capituli. - Facile contingit ut ecclesia Capituli sit simul ecclesia paroecialis ¹, quod duplici modo fieri potest: vel Capitulum et paroecia sunt inter se independentia ita ut nulla sit potestas Capituli in paroeciam, nulla unio; vel paroecia incorporata seu unita est iuridice Capitulo, quod duplici iterum modo contingere potest: incorporari enim potest paroecia determinatae praebendae Capitulari ita ut qui illam obtinuerit curatus fiat ²; vel simpliciter Capitulo uti Collegio ³, personae morali, quod tamen ex iure communi curam animarum exercere debet per vicarium curatum a se praesentatum, ab Episcopo instituendum ⁴.

Quovis autem modo ecclesia capitularis, sit simul paroecialis et quovis modo regatur per vicarium actualem, facile patet, et experientia docet, conflictus oriri posse inter ecclesiae curatum et Capitulum. Ad hos conflictus eliminandos, qui scandalum aut saltem admirationem in populo generare consueverunt, haec servanda praecipiuntur a Codice ⁵:

1° Ante omnia serventur, si habeantur, S. Sedis indulta et particulares conventiones in erectione paroeciae initae et a loci Ordinario legitime probatae ⁶.

2° Si haec regula non sufficiat quia non habentur indulta vel conventiones, tunc haec servanda sunt:

a) Ad parochum seu vicarium perpetuum spectat ⁷:

α) Applicare Missam pro populo et, debito tempore, praedicare et christianam doctrinam fideles edocere.

β) Custodire libros paroeciales et ex eis attestations extrahere.

γ) Functiones paroeciales peragere. Iusta funebria, in ecclesia ad normam iuris peragenda, non exclusa Missa exsequiali, persolvere, ad

¹ In Hispania vi concordati non admittitur unio paroeciae cum Capitulo cathedrali; praepositus autem seu abbas, ita enim ibi appellatur, Capituli collegialis est semper parochus sensu proprio non quatenus Capituli vicarius; Santamaria, *l. c.*, II, 113.

² Cfr. R. Rota, 1 Iulii 1913, *Salutiarum*.

³ Cc. 451, § 1 et 452.

⁴ Cfr. cc. 402 et 471. De iure tamen particulari ex indulto speciali S. Sedis quandoque cura animarum exercet ipsum Capitulum per se; cfr. Chelodi, *l. c.*, 210, c.; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 683; cfr. S. C. Concilii, 19 Febr. 1921, *A. A. S.*, XIV, 551.

⁵ C. 415. Hic a Codice non consideratur casus quo paroecia aliqua uniatur Capitulo, at cum ecclesia distincta ab ecclesia Capituli, sed solum casus quo duarum personarum moralium una sit ecclesia. Pro casu quo utraque persona distinctam habeat ecclesiam videndus est c. 471; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 469.

⁶ C. 415, § 1; statuta ad mentem Codicis sunt emendanda et reformanda; consuetudines abolendae vel permittendae ad normam c. 5. Novae conventiones non videntur permittendae nisi, ad normam huius canonis, circa ea quae hoc canone non sunt determinata. Exemplum privilegii Apostolici relationis Capituli ad Vicarium curatum perpetuum et viceversa cfr. apud S. Romanae Rotae Decisiones etc. in *Milevit*. 22 Iul. 1912, v. III, p. 364 sq.

⁷ C. 415, § 2.

Capitulum pertinet tantum in casu quo de funere agatur alicuius dignitatis, vel canonici, etiam honorarii tantum, vel beneficiarii.

δ) Alias functiones non stricte paroeciales peragere quae in paroeciis fieri solent modo non impediatur chorale servitium, nec Capitulum easdem functiones peragat.

ε) Eleemosynas in bonum paroecianorum colligere, easdem directe vel indirecte oblatas recipere, administrare et secundum offerentium voluntatem distribuere.

*b) Ad Capitulum spectat*¹:

α) Custodire SS. Eucharistiae Sacramentum; sed altera sacri ciborii clavis apud parochum servari debet.

β) Invigilare ut in functionibus a parocho in capitulari ecclesia peragendis leges liturgicae observentur.

γ) Ecclesiae curam habere eiusque bona administrare cum piis legatis. Adverte ad bona ecclesiae non pertinere bona directe vel indirecte oblata in bonum paroecianorum².

ε) Nec parochus capitulares, nec Capitulum paroeciales functiones et munera impediat; exorto autem conflictu, quaestionem dirimat loci Ordinarius, qui in primis curare debet ut catechetica instructio et Evangelii explicatio hora fidelibus commodiore semper habeatur³.

δ) Non solum Capitulum impedire nequit parochum in exercenda paroeciali cura, sed insuper sciant capitulares se ex caritate teneri, maxime si designati coadiutores desint, eidem adiutricem operam navare, secundum modum ab Ordinario loci determinandum⁴.

450. — XIII. Praecedentia Capitulorum et capitularium. -

1° Praecedentia Capitulorum his regulis subiacet:

a) Capitulum cathedrale praecedit omnibus personis physicis et moralibus in tota dioecesi etiam in propria cuiusque ecclesia⁵ exceptis Vicariis Capitulari et Generali necnon personis characterе episcopali insignitis⁶. Ad hoc autem requiritur ut Capitulum collegialiter procedat, quod tunc fit cum vel totum Capitulum

¹ C. 415, § 3.

² C. 415, § 1, n. 5 et § 2, n. 3.

³ C. 415, § 3; datur hac paragrapho alius modus definiendi conflictus, et simul datur norma quam sequi potest Episcopus in ipsa conflictus solutione: scilicet, si conflictus sit inter commodum Capituli et commodum fidelium relate ad cateheticam et evangelicam instructionem; commodum fidelium praevalere debet.

⁴ C. 415, § 4: hoc ipso ratio vocationis sacerdotalis dictare singulis sacerdotibus debet; nec tamen inutiliter in Codice inserta sunt haec monita pro canonicis. Ad quaestiones quae adhuc oriri possunt, licet difficiliter, inter Capitula et vicarios perpetuos seu parochos actuales utiliter legi possunt causae ultimis his annis apud S. Rotam actae. (Cfr. *S. Romanae Rotae decisiones seu sententiae*, v. III, 6 Febr. 1911, p. 78-87; v. III, 9 sept. 1911, p. 473-487; v. III, 22 Iul. 1911, p. 364-383; v. V, 7 Iul. 1913, p. 365-374; v. II, 5 Mai. 1910, p. 74-96; v. II, 2 April. 1910, p. 129-144.)

⁵ C. 408, § 1; 491, § 2.

⁶ Cfr. cc. 408, § 1; 370, § 1; 439.

aliquid facit vel, aliqui de Capitulo eius nomine aliquid faciunt¹; atque in hoc casu praecedentia ei competit ad normam c. 106 etiam extra propriam dioecesim; in dioecesi vero hac praecedentia gaudent si sub cruce Capituli incedant etiam alii clerici inferiores².

b) Capitulum insigne praecedit non insigni³.

2° De capitularium eiusdem Capituli praecedentia inter se haec valent:

a) Ante omnia attendenda sunt particularia statuta et legitimae consuetudines⁴.

b) Hac regula deficiente, haec valent:

α) Dignitates, servato inter se praecedentiae ordine; praecedunt canonicis; cedunt vero praecedentiam caractere episcopali ornatis⁵.

β) Canonici antiquiores, qui nempe prius possessionem ceperunt, praecedunt posterioribus; canonici titulares honorariis; honorarii, beneficiariis⁶.

γ) In Capitulis in quibus habentur distinctae praebendae presbyterales, diaconales, subdiaconales, servetur praecedentia ordinis⁷; et in eodem ordine praecedentia receptionis in ordinem, non autem in Capitulo⁸.

CAPUT VI.

De Consultoribus dioecesanis⁹.

451. — Sunt dioeceses in quibus ordinaria institutio Capitulum cathedralium, ex variis circumstantiis, praesertim ex defectu sacerdotum et bonorum temporalium ad Capitula ipsa constituenda necessariorum,

¹ Cfr. Prümmer, *l. c.*, 144, n. 4, pag. 195; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 675, III.

² Cfr. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 233, 4.

³ C. 408, § 1; extra propriam ecclesiam et ecclesiam regularium utrum Capitulum Collegiale parochia in Ecclesia propria praecedat pendet a consuetudine; cfr. M. a Coronata, *l. c.*

⁴ C. 408, § 1.

⁵ C. 408, § 1.

⁶ C. 408.

⁷ Cum ordo sacer praebendae adnexus non necessario semper requiratur in promovendo fieri potest ut diaconus presbyteralem obtineat praebendam, quo casu diaconus canonicus praecedentiam habet super sacerdotem qui praebendam habet diaconalem aut subdiaconalem; Pasquale Vito, *Note canoniche sulla precedenza*, Verona, Cinquetti, 1924, pag. 36; id tamen solum ex iure particulari accidere potest; ex iure enim communi, cfr. c. 404, § 1, canonicatus conferri debent sacerdotibus, saltem quod liceitatem attinet; cfr. supra n. 438, 2, b, α, in nota.

⁸ C. 408, § 2; cfr. S. C. Concilii in Mediol. 15 Nov. 1915 et 1 April. 1916; et 24 April. a. 1918, apud *Monitore ecclesiastico*, v. 31, p. 22-30.

⁹ Distinguendi utique a consultoribus quos adhibet Episcopus non ex iuris necessitate in negotiis maioris momenti, etiam in locis ubi Capitula erecta sunt; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 474.

fieri non potest. His in dioecesibus ad supplendum defectui Capituli cathedralis, senatus episcopalis, nunc primo iure communi in Codice electio coetus consultorum dioecesanorum praecipitur.

I. Praenotiones. - 1° *Notio.* - Consultores dioecesani sunt coetus sacerdotum pietate, moribus, doctrina et prudentia commendatorum ab Episcopis institutus in dioecesibus ubi Capitulum cathedrale nondum constitui aut restitui potuit, ad eidem Capitulo supplendum non in servitii divini sollemniori celebratione, sed in assistentia et auxilio praestando Episcopo in regimine dioecesis ad normam canonum ¹. Coetus consultorum est verum collegium, seu vera persona moralis ecclesiastica, iis iuribus gaudens quae a Codice in hoc capite enumerantur ².

2° *Notae historicae.* - Institutum istud consultorum dioecesanorum a Conciliis Baltimorensibus II et III, post medietatem saeculi XIX, introductum est pro illis regionibus in quibus Capitula cathedralia constitui non potuerant. In hoc faciendo Patres illius Concilii imitati sunt consuetudinem aliarum dioecesium, et non improbabiler, acta Concilii Montis Libani, a. 1820 Romae, impressa.

Institutum consultorum dioec. S. Sedis favorem nactum est et in decreto S. C. Consist., 31 Dec. 1909, supponitur iam aliqualis obligatio coetum consultorum dioecesanorum constituendi in dioecesibus Capitulo cathedrali carentibus. Codex omne dubium de medio sustulit ³.

452. — II. Provisio canonica consultorum dioecesanorum. - 1° Episcopus curare debet ut, servatis servandis ⁴, in sua dioecesi Capitulum cathedrale erigatur ad eiusdem opera utendum in dioecesis regimine ⁵.

2° Ubi Capitulum cathedrale, quavis ratione erigi nequeat, ad eundem finem collegium consultorum dioecesanorum constituendum est ab Episcopo ⁶.

3° Collegium consultorum constare debet sex saltem ⁷ sacerdotibus; in dioecesibus vero ubi pauci sunt sacerdotes, saltem quatuor, non minus ⁸.

¹ C. 423. Ordinaria administratio dioecesium Capituli constitutionem requirit; solum exceptionaliter, si illa haberi nequeat, ei supplendum est per collegium consultorum; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 698.

² Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 698; Blat, *l. c.*, II, 394; Santamaria, *l. c.*, II, 147-148.

³ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 463; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 697.

⁴ C. 392.

⁵ Wernz-Vidal, *l. c.*, 698; Chelodi, *l. c.*

⁶ C. 423; salvis peculiaribus Ap. Sedis praescriptis.

⁷ Ergo etiam pluribus, e. g., decem vel duodecim.

⁸ C. 425, § 1.

4° Nominantur consultores libere ab Episcopo ad triennium in officio permansuros ¹.

5° Eligi possunt consultores dioecesani sacerdotes quilibet ², dummodo pietate, moribus, doctrina et prudentia sint commendati ³; ubi pauci sunt consultores, seu ubi quatuor tantum vel sex, non decet Vicarium Generalem ex ipsis assumi aut de illorum numero esse ⁴.

6° Nominatio consultorum in loco deficientium extra terminum triennii facienda est ab Episcopo de consilio consultorum, a Vicario Capitulari de consensu eorundem ⁵.

453. — III. Obligationes consultorum dioecesanorum. - 1° Emittere debent per se, excluso procuratore, coram loci Ordinario, eiusve delegato, et coram aliis consultoribus professionem fidei ⁶.

2° Antequam munus suscipiant iusiurandum interponant de officio fideliter exsequendo sine ulla acceptione personarum ⁷.

3° Commorari debent in civitate episcopali vel in locis vicinioribus, ut facile accersiri possint ab Episcopo ⁸.

454. — IV. Eorum munus et iura. - Coetus consultorum dioecesanorum vices Capituli cathedralis, qua Episcopi senatus, supplet, quare quae canones ad gubernationem dioecesis, sive sede plena sive ea impedita aut vacante, Capitulo cathedrali tribuunt, ea de coetu quoque consultorum dioecesanorum intelligenda sunt ⁹.

Et quia non singuli consultores vocati sunt ad vices Capituli

¹ C. 424 et 426, vel etiam ad minus tempus si agatur de electis in loco deficientium.

² Nec religiosi per se exclusi videntur, salva dependentia a propriis Superioribus.

³ C. 423.

⁴ Cfr. S. C. Consist. 14 Ian. 1914, *A. A. S.*, VI, 111; cfr. tamen Santamaria, *l. c.*, II, 150-151.

⁵ C. 426, § 3 et 5; consilium et consensus requiruntur vi c. 105 ad valorem; Santamaria, *l. c.*, II, 150 et 152.

⁶ C. 1406, § 1, n. 6 et 1407.

⁷ C. 425, § 2; sufficere videtur iusiurandum in manibus Episcopi, etiam aliis consultoribus non praesentibus, cfr. c. 364, § 2, n. 1; Augustine, *l. c.*, II, 467.

⁸ C. 425, § 1.

⁹ C. 427. Vi huius canonis abrogatae sunt dispositiones Concilii Baltimorensis circa nominationem Administratorum dioecesium, sede vacante; attentis tamen particularibus circumstantiis Sanctitas Sua statuit et decrevit, ut in omnibus dioecesibus Statuum foederatorum Americae Sept., ubi quinque saltem vel sex consultores dioecesani non adsint, Archiepiscopus vel Episcopus senior provinciae ecclesiasticae providere possit, cum ratihabitione Delegati Apostolici, pro nominatione Administratoris dioecesani durante sedis vacatione. Idque per triennium, dummodo interim coetus consultorum non fuerit auctus ad numerum superius indicatum. Cfr. S. C. Consist. 22 Febr. 1919, *A. A. S.*, XI, pag. 75; cfr. etiam c. 431, § 2; eadem disciplina particularis Decr. 8 Mai. 1919 eiusdem S. C. Consist. extensa est ad Dominium Canadense et Terrae Novae, *A. A. S.*, XI, 233.

cathedralis supplendas, sed ipse coetus consultorum vocatus est, quoties eorum consilium aut consensus requiritur, collegialiter convocandi sunt ¹.

455. — V. Cessatio ab officio et amotio. - 1° *Cessatio.* - a) Officium consultorum dioecesanorum est ad triennium, quo exacto, ipso facto per se ab officio ipsi cessant; potest autem Episcopus eos etiam secundo, tertio et deinceps, reeligere; electio tamen semper ad triennium est facienda ². Consultores nominati in locum deficientium morte, renuntiatione aut alia quavis causa, cessant exacto triennio, quando nempe cessare debuissent ii in quorum locum suffecti sunt ³.

b) Si triennium officii excidat, vacante sede episcopali, consultores in officio manere debent usque ad accessum novi Episcopi, qui intra sex menses ab inita possessione providere debet ad normam canonum, seu novos eligendo vel veteres confirmando ⁴.

2° *Remotio.* - Consultores, munere durante, seu durante triennio, ab officio ne removeantur, nisi ob iustam causam ac de consilio ceterorum consultorum ⁵.

Iusta causa remotionis esset morbus, commissio criminis quod hoc munere indignum reddat, amissio reputationis ⁶.

CAPUT VII.

De sede impedita aut vacante ac de Vicario Capitulari.

456. — Cessante Episcopo ab officio sedes episcopalis vacat, quandoque vero ipso non cessante ex causa intrinseca vel extrinseca eius potestatis exercitium impeditur. Tradenda norma erat qua, iure communi, in his casibus regimini dioecesis provideretur, ne confusio oriretur. Hinc ratio huius capituli, quo, optimo loco, post tractationem de iis qui ad regimen dioecesis, sede plena, cooperantur, agitur de regimine, sede impedita aut vacante, ordinando.

¹ Santamaria, *l. c.*, II, 151; Augustine, *l. c.*, II, 468; ubi tamen *coetum a corpore* seu *collegio* stricte dicto distinguere tentat.

² C. 426, § 1-2.

³ C. 426, § 3.

⁴ C. 426, § 4.

⁵ C. 428. Potestas eos removendi Vicario Capitulari denegari non posse videtur: Blat, *l. c.*, II, 395, contra Chelodi, *l. c.*, 215, a.

⁶ Augustine, *l. c.*, 469; Santamaria, *l. c.*, II, 151.

Art. I. — DE SEDE PLENA IMPEDITA ¹.

I. *Varii modi quibus sedes episcopalis plena impediri potest:*

1° Sedes episcopalis impediri potest ob impedimentum physicum.

Huiusmodi quatuor impedimenta enumerat Codex: captivitatem, relegationem, exsilium et inhabilitatem ².

a) *Captivitas* haberi potest etiam in patria, si quis sub alterius ita redigatur potestate ut in suis actionibus externis prorsus impediatur, ut, in casu nostro, si Episcopus ab usu iurisdictionis impediatur, exclusa etiam communicatione per litteras, ita ut nullo modo possit cum clero et populo sibi commisso communicare. Casus proprie dictae captivitatis in nostris regionibus difficilior est: at eidem prorsus aequiparandus videtur iniustae carcerationis ex parte guberniorum ³.

b) *Exsilium* est expulsio e patria ⁴.

c) *Relegatio* est praescriptio commorandi in certo loco ⁵.

d) *Inhabilitas* est morbus quo impossibilis redditur administratio dioecesis; quod verificatur praecipue in casu amentiae, cum scilicet Episcopus « quid velit aut nolit exprimere nesciat vel non possit » ⁶.

2° Impediri item potest *ob impedimentum canonicum*. - Quod verificatur in casu quo censura ab Episcopo incurratur ⁷.

457. — II. Varii modi providendi regimini dioecesis sede impedita. - 1° Si sedes episcop. impedita sit ob impedimentum physicum haec valent:

a) Quodvis sit physicum impedimentum, is qui dioecesim regendam suscipit, exstante impedimento, quamprimum Sanctam Sedem moneat de impedimento et de assumpto a se munere ⁸.

b) Circa personam vero aut personas quibus dioecesis regimen interim committendum est, haec servanda sunt:

¹ Utile putamus hoc caput duobus articulis dividere ad maiorem claritatem.

² C. 429, § 1.

³ Quem casum verificatum fuisse nostris diebus a. 1923-1924, in Russia relate ad Episcopum catholicum *ephemerides* narrarunt: cfr. c. 3, 1, 8, in 6.

⁴ Cfr. c. 2298, n. 7.

⁵ Cfr. c. 2298, n. 8; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 154.

⁶ Cfr. c. unic. 3, 5 in 6°; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, l. I, tit. X, n. 38; Chelodi, *l. c.*, 216; Augustine, *l. c.*, II, 473.

⁷ C. 429, § 5 una cum cc. 2259, § 2; 2261; 2265; 2275; 2283; 2284, necnon cc. 2227, § 1-2 et 1557, § 1, n. 3; qui tamen casus difficillime accidet: cfr. cc. 1557; 2264; 2227; 2232.

⁸ C. 429, § 4.

α) Si impedimentum tale est ut Episcopus possit per litteras cum suis communicare dioecesanis, ipse per se suam dioecesim hoc modo regere potest ¹.

β) Si Episcopus ita impediatur ut ne per litteras quidem dioecesim ipse regere possit, possit vero per Vicarium suum Generalem aut per suum delegatum, ipse quidem Episcopus regimen retinet, exercet autem per hos Vicarium aut delegatos ².

γ) Si impedimentum tale sit ut Episcopus nec per se, nec per suum Vicarium aut delegatum dioecesis regimini providere possit, vel, licet providere forte potuerit per Vicarium, id tamen facere neglexerit ³, regimen dioecesis assumendum est a Vicario Capitulari electo a Capitulo cathedrali ⁴. Codex non videtur recognoscere Capitulo ius assumendi per se regimen dioecesis nec intra octiduum, sed solum ipsi ius agnoscere Vicarium constituendi; quod factum est quia lubricum facile evadere potest iudicium Capituli in diiudicando impedimento potestatis episcopalis in sui favorem, et proinde in regimine dioecesis hoc casu ei nullam agnovit potestatem Codex ⁵.

δ) Si Episcopus in remotis a dioecesi regionibus degat, e. g., ad vacationes, ad visitationem SS. Liminum et Vicarius Generalis moriatur vel alio modo deficiat, nec Episcopus alio modo providerit suae dioecesis administrationi, ad S. Sedem recurrendum erit, interim vero Capitulum provisoriam administrationem suscipere poterit ⁶.

¹ C. 429, § 1. Id in Codice clavis verbis non dicitur, at utique aequivalenter, dum casus ibi supponitur quo possit Episcopus per litteras communicare cum suis dioecesanis, et talis casus non consideratur ut casus sedis impeditae specificus, pro quo normae speciales sunt statuendae. Id tamen restrinxerim ad casum quo S. Sedes aliter non providerit, cui ius interveniendi etiam in hoc casu certe negari nequit. Haec tamen regula non excludit constitutionem Vicarii Generalis et aliorum etiam delegatorum.

² C. 429, § 1. Immo si gravis habeatur causa, quod facile in hoc casu verificatur, potest Episcopus plures delegare qui sibi invicem in munere succedant: c. 429, § 2: utrum possit plures in solidum delegare Codex non affirmat, at nec negare videtur: canon ita videtur intelligendus ut Episcopus possit, si voluerit, plures in solidum delegare ita ut, suo munere fungente Vicario Generali, illi ut delegati agere valeant vices Episcopi, Vicario vero a munere excidente, et ipsi ordinariam consequantur iurisdictionem sibi in munere invicem succedentes. Haec tamen restringe, nisi S. Sedes aliter providerit. (C. 429, § 1).

³ Haec tamen quae dicuntur de negligentia cum aliquali latitudine intelligas velim nempe si per aliquod tempus, puta, per decem aut quindecim dies haec conditio protrahatur. Codex de casu impedimenti concurrentis cum negligentia Episcopi expresse non loquitur, at iste casus videtur contineri in verbis *his deficientibus*, scilicet, ex quavis ratione.

⁴ C. 429, § 3.

⁵ Cfr. circa haec ea quae ad historiam huius casus referuntur: Benedictus XIV, *De synodo dioecesana*, l. XIII, c. XVII, n. 11; Brevia Gregorii XVI in causa archiepiscopi Coloniensis, 9 Mai. 1838; 21 Mai. 1841; S. C. EE. et RR. 3 Mai. 1862, de *Vicariis Capitularibus intrusis* apud Bizzarri, 1885, pag. 153; S. C. Consist. 6 Dec. 1914, *A. A. S.*, VI, 698; Augustine, l. c., II, 470-471, ubi etiam de discussionibus hac de re habitis in Concilio Vaticano.

⁶ Ita Wernz-Vidal, l. c., II, 706, nota 7; aliter Vermeersch, *Epitome*, I, 380; Wernz, l. c., II, 794, IV.

2º Si impedimentum canonicum sit, seu si Episcopus in censuram incurrerit quae iurisdictionis exercitium impediatur, Metropolita, eoque deficiente, vel si ipse hoc modo impediatur, antiquior inter suffraganeos ad Sedem Apostolicam illico recurrat, ut ipsa provideat; quod si de dioecesi agatur immediate subiecta, de Praelatura *nullius* vel de Archiepiscopo suffraganeis carente, Metropolita ab his legitime electus pro Concilio provinciali, obligatione recurrendi tenetur¹. Suspensa iurisdictione Episcopi etiam Vicarii Generalis iurisdictio suspensa manet². Codex pro hoc casu statuit tantummodo recurrendum esse ad S. Sedem: quid autem si casus accadat in longinquis ita ut recursus fieri nequeat sine plurium dierum vel etiam hebdomadarum intervallo? In hoc casu, salvo meliori iudicio, dum S. Sedis responsum expectatur, videtur Capitulum vel qui eius vices tenet provisoriam interim suscipere posse administrationem; quod iam ante Codicem docebant auctores³.

Art. II. — DE SEDE VACANTE ET DE VICARIO CAPITULARI.

458. — Primis saeculis dioecesium tempore sedis vacantis presbyterium per se aut per singularem personam, e. g. Archidiaconum, administrare consuevit. Saeculo IV et sequentibus in hoc negotio per *Visitatores*, *Interventores*, *Intercessores*, Metropolitae intervenire coeperunt. Inde vero a saeculo VIII ius administrandi ad Capitulum cathedrale, quod antiquo presbyterio successit, redire coepit; quod ius in *decretalibus* firmatum est.

Ad abusus autem et incommoda evitanda, quae ex vario modo administrandi dioecesim, sede vacante, per successivos vicarios ad nutum amovibiles cum potestate saepe saepius limitata a Capitulo, aut per turnum aut etiam collegialiter exercenda oriri consueverant, Concilium Tridentinum⁴, ius *decretalium* confirmans et melius determinans praecepit a Capitulo intra octo dies a notitia vacationis, Vicarium Capitularem, cum *plena et independenti* potestate et *inamovibilem* deputandum esse. Pius IX Const. «*Romanus Pontifex*», 28 Aug. 1873, in Vicarios Capitulares eligi prohibuit nominatos ad Sedem episcopalem. Codex aliqua modificavit praesertim circa qualitates in Vicario Capitalari requisitas et electione stricte dicta faciendam praecepit deputationem Vicarii Capitalaris⁵.

¹ C. 429, § 5 et c. 285.

² C. 371.

³ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 794, II. Quid si idem casus accadat in locis ubi hierarchia ecclesiastica nondum est constituta? Obligatio ad S. Sedem recurrendi in casu videtur gravare eos qui, sede vacante, locum Praefecti aut Vicarii Apostolici ex iuris determinatione tenent. Casus tamen vix practici erunt.

⁴ Sess. 24, c. XVI, *de ref.*

⁵ Cfr. Sägmüller, *l. c.*, I, 457 et 448 sq.; Wernz, *l. c.*, II, 795, I; Chelodi, *l. c.*, 216, b.

459. — I. Quot modis sedes episcopalis vacet. - Sedes episcopalis his modis a Codice taxative ¹ determinatis vacat ²:

1° Morte Episcopi.

2° Renuntiatione a Romano Pontifice acceptata ³.

3° Translatione Episcopi ad aliam sedem; de qua mox quaedam fusius.

4° Privatione Episcopo intimata.

Cum de his modis amittendi officia ecclesiastica iam fusius locuti simus c. II tituli IV huius libri, ad maiores explicationes habendas ad illam tractationem remittimus. Hic tantum cum Codice hoc loco adnotamus, excepta collatione beneficiorum aut officiorum ecclesiasticorum omnia vim habere quae gesta sunt vel a Vicario Generali, usque dum hic certam de obitu Episcopi notitiam acceperit, vel ab Episcopo aut Vicario Generali, usque dum certa de memoratis actibus pontificiis notitia ad eosdem pervenerit ⁴.

Hoc favore non gaudent collationes beneficiorum et officiorum ecclesiasticorum, quia in his fraus facile committi posset, et si invalide ex hoc capite collata sint, facile remedium afferri potest ⁵.

Vacatio de qua Codex h. l. loquitur vacatio plena est seu de iure et de facto, restrictive tamen relate ad translationem; in hac enim vacatio de iure utique statim habetur et proinde Episcopus cessat officio et simul eius Vicarius Generalis, qui amplius in officio permanere nequit, etsi vellet Episcopus; attamen administratio in Episcopo translato ad tempus remanet ⁶, vacatio vero plena tunc habetur cum Episcopus dioecesis ad quam transfertur possessionem capit.

¹ Augustine, l. c., II, 476.

² C. 430, § 1.

³ Si hic canon 430, § 1 et 2, comparetur cum canonibus 187, § 1 et 190, § 1 difficultas oritur: in canone enim 430, § 1, dicitur *Sedes episcopalis vacat renuntiatione acceptata*, nec, praesertim si paragraphus secunda eiusdem canonis attendatur, notitia acceptationis, immo nec eiusdem acceptationis significatio requiri videtur, quae tamen requiruntur ordinarie ut renuntiatio vim habeat ex c. 190. Quae difficultas ita videtur solvenda ut dicatur in c. 190 regula generalis statui, quae applicationem non habet in renuntiatione Episcoporum; in hoc enim vacatio habetur in momento acceptationis. Aliter Augustine, l. c., II, 478, ubi necessariam dicit acceptationis intimationem non advertens difficultatem; itemque Vermeersch, *Epitome*, I^a, 476.

Utiliter etiam conferri possunt quae habet Wernz, l. c., II, 527 et Bouix, *De Capitulis*, pag. 483 sq. quae ius vetus referunt.

⁴ C. 430, § 2. *Certa notitia* quae bis in hac paragrapho nominatur non est exclusive *notitia authentica* seu notitia quae medio iuridico, ex. g., per notarii vel cancellarii scripturam fit (c. 374), sed nec etiam notitia quaecumque: requiritur notitia quae certitudinem moralem pariat in homine prudente quando de re gravis momenti agitur, quam certitudinem plures auctores parere negant publicas ephemerides; cfr. Augustine, l. c., p. 476; immo excepto casu de certa notitia mortis, notitia renuntiationis acceptatae, translationis et privationis officialiter seu via iuridica acquisita requiritur. Augustine *ibidem*, pag. 478.

⁵ Augustine, l. c., 477, alias huius exceptionis rationes affert, quae non validae videntur.

⁶ C. 430, § 3.

460. — II. De translatione Episcoporum. - Tertius modus a Codice admissus quo vacat sedes episcopalis est translatio Episcopi ab una ad alteram dioecesim. De hac quaedam speciatim:

1° Certe iuri divino translatio Episcoporum quae de Summi Pontificis auctoritate fiat, non repugnat, nisi, quod ad liceitatem attinet, ex ambitione et avaritia fiat. Nec magni facienda est ratio mystici matrimonii quod inter Episcopum et suam dioecesim dicitur exsistere: illa enim mystica significatio, si stricte interpretetur et ad ius transferatur, ad absurdas, Romani Pontificis primatui contrariis conclusionibus nos adducet, licet vera contineat si ad translationes proprio Marte factas restringatur¹.

2° Inde a saeculo IX-XII translatio Episcoporum ab una ad aliam sedem R. Pontifici reservata est².

3° Sedes episcopalis a qua, vacat translatione Episcopo intimata³.

4° Episcopus translatus intra quatuor menses a certa translationis notitia debet dioecesim ad quam petere eiusdemque canonicam possessionem capere, et a die captae possessionis dioecesis a qua plene vacat⁴.

5° Tempore autem decurrente a die habitae notitiae transla-

¹ Cfr. c. 4, X, 1, 7, quod est Innocentii III; Wernz, l. c., II, 519; Augustine, l. c., II, 475.

² Wernz, l. c., II, 522.

³ C. 430, § 1. Ut iam supra innuimus hic varia dubia oriuntur circa sensum Codicis. Primum circa verbum *intimata* quod non omnino clare refertur etiam ad translationem, et rationem dubitandi praebet paragraphus secunda eiusdem canonis quae supponere videtur, saltem prima lectione, vacationem haberi posse etiam sine notitia translationis: dicit enim invalide conferri beneficia post *translationem* etiamsi notitia translationis non habeatur; attamen forte hoc non necessario sequitur cum possit translatio Episcopo intimari et ab eius Vicario Generali ignorari, qui certe invalide ageret. Intimatio, si dicatur necessaria ad vacationem de qua in canone agitur, certe facienda est iuridice, nec sufficit notificatio quaelibet a privata forte persona facta vel ab amico, sed notificatio ex officio necessaria est. Necessariam esse intimationem affirmat Chelodi, l. c., 216, b, his verbis: «Sedes vacat iisdem modis quibus cetera officia ecclesiastica, at in *translatione* iam a momento quo Episcopus eius certam notitiam accipit». Blat, l. c., II, 401 verbum *intimata* c. 430, § 1 refert exclusive ad privationem, non ad translationem; cfr. etiam n. 459, pag. 531, nota 3.

Alterum dubium oritur circa vim verbi *vacat*: quod hic de vacatione plena intelligendum videtur relate ad mortem, renuntiationem et privationem; de vacatione non plena relate ad vacationem quae fit translatione. Ratio autem duplicis sensus agnoscendi eidem verbo invenitur in eodem canone 430, § 3, ubi dicitur sedem a qua vacare plene solummodo cum possessio novae dioecesis capta fuerit. Circa quae corrigenda videntur quae habent auctores ante Codicem distinguentes translationem volentis a translatione inviti; cfr. Wernz, l. c., II, 527; haec enim distinctio in Codice fundamentum amplius non habere videtur.

⁴ C. 430, § 3; quattuor menses computandi sunt ad normam c. 34, § 3, n. 3.

tionis ¹ usque ad diem inthronizationis ² in dioecesi *ad quam* ³ Episcopus in dioecesi *a qua* ⁴:

a) Vicarii Capitularis potestatem obtinet eisdemque obligationibus tenetur, cessante qualibet Vicarii Generalis potestate ⁵; quia tamen Vicarius Capitularis aliquem sacerdotem delegare potest, nec Episcopus prohibetur delegare hoc modo illum quo antea Vicario Generali utebatur: is tamen non ordinarius, sed delegatus erit.

b) Honorifica Episcoporum residentialium privilegia obtinet et conservat ⁶.

c) Integre percipit fructus mensae Episcopalis ⁷.

461. — III. De Vicario Capitulari. — 1° *Notio.* - Vicarius Capitularis est praelatus ad regimen dioecesis vacantis ⁸ in locum Capituli, independenter tamen a Capitulo, cum plena potestate legitima deputatus.

2° *A quo et quandonam deputandus.* - a) Vacante sede episcopali, nisi aliter a S. Sede provisum fuerit, regimen dioecesis ad Capitulum ecclesiae cathedralis devolvitur seu transit et non tantummodo accrescit ⁹.

Idem valet et de collegio consultorum dioecesanorum ubi Capitulum cathedrale non existit. S. Sedes *aliter* providet, quandoque per Administratorem Apostolicum, quandoque per Administratorem dioecesis a Metropolitano vel alio Episcopo electum: Administrator dioecesis taliter electus iis iuribus gaudet et obligationibus subest ac Vicarius Capitularis ¹⁰; hic modus providendi regimini dioecesis vacantis permissum est a R. Pontifice ad triennium Statibus Foederatis Americae Sept. et Dominio Canadensi ¹¹.

¹ Si Episcopus translatus ultra quatuor menses possessionem dioecesis *ad quam* capere neglegat, peccare quidem potest, iura tamen ei a Codice concessa in dioecesi *a qua* retinet; Santamaria, *l. c.*, 156.

² C. 34, § 3, n. 2.

³ Codex haec omnia exprimit verbo *interim*, cuius sensum quem supra retulimus esse, nemo dubitare potest; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 475; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 707, III; Eichmann, *l. c.*, 184.

⁴ C. 430, § 3 et cc. 333-334.

⁵ C. 430, § 3, n. 1.

⁶ C. 430, § 3, n. 2; cfr. etiam cc. 439 et 370.

⁷ C. 430, § 3, n. 3 et 192, § 2; cfr. etiam c. 441.

⁸ Antiquissimo tempore dioecesim vacantem rexit presbyterium; serius una cum presbyterio administrator seu *visitator* seu *interventor* seu *intercessor* a Metropolitano constitutus; iure *decretalium* Capitulum; cfr. Haring, *Grundzüge...* 283, nota 2; Magnin in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Administrateurs Apostoliques*, I.

⁹ C. 431, § 1.

¹⁰ Cfr. c. 431, § 2.

¹¹ S. C. Consistorialis 22 Febr. 1919, *A. A. S.*, XI, 75; et 8 Mai. 1919, *A. A. S.*, XI, p. 233. Alius modus aliter providendi temporaliter habetur in c. 430, § 3.

b) Capitulum cathedrale, cui devolutum est ius regendi dioecesim vacantem, intra octo dies ab accepta notitia vacationis, debet Vicarium Capitularem constituere qui loco sui dioecesim regat¹. Intra octo dies Capitulum iurisdictionem exercere potest per se, collegialiter, vel per Vicarios in solidum vel successive constitutos: ² octo dies sunt computandi a die notitiae de *plena* vacatione³;

c) Si Capitulum intra praescriptum tempus Vicarium, quavis de causa, nullum deputaverit, deputatio ad Metropolitam devolvitur; si autem ecclesia ipsa metropolitana fuerit vacans vel metropolitana simul et suffraganea, ad antiquiorem ex Episcopis suffraganeis⁴.

Quavis de causa intelligendum est de causa quae culpam in Capitulo supponat; si enim electio facta non sit de mandato S. Sedis, ius non devolvitur⁵. Nullus censetur electus Vicarius Capitularis et ideo ius eum deputandi devolvitur, si electio illius certo modo invalida fuit⁶; quae doctrina certa et indubitata est si electio sit nulla ob defectum idoneitatis in electo⁷; si vero fuit nulla ob defectum formae⁸ vel ob contemptum alicuius ex electoribus non eodem modo indubia est, quia clara legis dispositio in Codice desideratur⁹. Suffraganeus antiquior est qui ad sedem suffraganeam primus est promotus¹⁰. *Devolutio* non habet locum nisi pro una vice¹¹: unde si electus a Metropolita per devolutionis ius, sit et ipse inidoneus, ius eligendi ad Capitulum revertitur, agitur enim de lege poenali¹².

d) Etiam vacante dioecesi exempta aut praelatura vel abbatia *nullius*, si Capitulum intra octiduum Vicarium Capit. non elegerit, hunc Metropolita electus pro Concilio provinciali consti-

¹ C. 432, § 1; Metropolita Salisburgensis ius ex privilegio habet Vicarium Capitularem constituendi pro dioecesibus Gurcensi, Lavantina, Secoviensi; cfr. Haring, *Grundzüge...* 283, nota 7.

² Cfr. Bouix, *l. c.*, p. 486; Wernz, *l. c.*, II, 795, II.

³ Cfr. 430, § 3 iuxta c. 34, § 3, n. 3 et si agitur de vacatione ex translatione, c. 34, § 3, n. 2.

⁴ C. 432, § 2.

⁵ Hic casus verificatus est in vacatione sedis metropolitanae Genuensis a. 1923; S. Sedes primo praecepit non faciendam electionem Vicarii Capitularis, et post octiduum eam fieri permisit.

⁶ Blat, *l. c.*, 403.

⁷ Cfr. c. 434, § 3 et 1.

⁸ Cfr. c. 433, § 1-2.

⁹ Iuxta Chelodi in his duobus casibus diversa norma adhibenda est: si defecit *forma* substantialis habetur devolutio post elapsum octiduum; si habetur nullitas ex actione de *contemptu*, devolutio non habetur, sed alia electio a Capitulo facienda erit; cfr. Chelodi, *l. c.*, 217, b.

¹⁰ Cfr. c. 284; Blat, *l. c.*, 404; contra Augustine, *l. c.*, II, 483 qui antiquiorem habet qui sedem antiquiorem tenet.

¹¹ C. 434, § 3.

¹² Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 486.

tuat, nisi in abbazia vel praelatura *nullius* religiosa aliter ad normam constitutionum provideatur ¹.

e) Capitulum quantocius de morte Episcopi et deinde electus Vicarius Capitularis de sua electione Sedem Apostolicam certiore faciant ².

3° *Quis eligi possit.* - a) Ad valorem ipsius electionis requiritur ut eligendus Vicarius Capitularis sit *presbyter*, tricesimum aetatis annum expleverit, et ad eandem sedem vacantem non fuerit electus, nominatus vel praesentatus ³.

Ante Cod. 25 anni sufficebant, nec presbyteratus requirebatur ⁴. Electo his qualitatibus destituto *statim* ad Metropolitam devolvitur deputatio ⁵.

b) *Ad liceitatem* electionis requiritur ut eligendus sit in theologia aut iure canonico doctor vel licentiatus, aut saltem earumdem disciplinarum vere peritus, in eoque morum integritas, pietas, sana doctrina cum prudentiae laude conspirent ⁶. Iure veteri maiori severitate requirebatur doctoratus in iure canonico, ut de gremio Capituli acciperetur, etc ⁷.

c) Eadem persona potest ad officium Vicarii Capitularis et simul ad officium oeconomi deputari ⁸.

4° *Quot et quomodo deputandi Vicarii Capitulares.* - a) *Unus* deputetur Vicarius Capitularis, reprobata contraria consuetudine, secus electio irrita est ⁹.

b) Deputatio Vicarii Capitularis de iure Codicis est vera electio canonica, et in ea facienda servanda sunt quae de electione stricte dicta in Codice praescribuntur sive ad validitatem sive ad liceitatem. Servanda sunt praeterea ea quae de Vicario Capitulari hoc capite dicuntur. Ad valorem electionis requiritur etiam post tertium ¹⁰

¹ C. 432, § 3; 327, § 1; 285. Quodsi vacet etiam sedes Episcopalis ex analogia dispositio canonis 432, § 2 applicanda videtur; cfr. c. 20; Blat, *l. c.*, 404; contra Chelodi, *l. c.*, pag. 334, nota 1 qui ad S. Sedem recurrendum esse docet.

² C. 432, § 4.

³ C. 434, § 1 et 3.

⁴ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 795, II, 3.

⁵ C. 434, § 2 et 3; Chelodi, *l. c.*, 217, b.

⁶ C. 434, § 2 et 3.

⁷ Cfr. Wernz, *l. c.*, II, 795, II; Chelodi, *l. c.*, 217, b.

⁸ C. 1433, § 3. Si eligatur Vicarius Capitularis qui paroeziale officium possidet non potest illud retinere utpote incompatible; ita Vermeersch, *Epitome*, I², 480.

⁹ C. 433, § 1. Consuetudinem contrariam immemorabilem ante Codicem plures admittebant: cfr. Wernz, *l. c.*, II, 795, II, 3; et longas de hac re discussiones; Bouix, *l. c.*, pag. 489-504.

¹⁰ Ita videtur interpretandus hic canon, alioquin inutilis evaderet specifica norma de requisito numero absolute maiori quae c. 433, § 2 habetur. Ita interpretantur Ferreres, *Institutiones*, I, 721; Blat, *l. c.*, 405; Santamaria, *l. c.*, II, 158; alii auctores difficultatem non tangunt; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 709, nota 17 rem non solvit.

scrutinium numerus suffragiorum absolute maior, demptis suffragiis nullis ¹: ante Codicem electio stricte dicta non erat praescripta ². Ad valorem electionis necessaria non est confirmatio ³.

5° *Vicarii Capitularis potestas.* - a) *Quaenam possit.* - α) Sicut ad Capitulum ante deputationem Vicarii Capitularis, ita deinde ad Vicarium Capitularem transit ordinaria Episcopi iurisdictio in spiritualibus et temporalibus, exceptis iis quae in iure expresse sunt eidem prohibita ⁴.

A iure expresse prohibetur incardinatio et excardinatio ante annum a sede vacante ⁵, Synodi convocatio ⁶, canonicorum honorariorum nominatio ⁷, collatio beneficiorum perpetuorum liberae collationis ⁸, collatio paroeciarum liberae collationis intra annum a vacatione ⁹, fundatio congregationis religiosae ¹⁰, erectio piarum associationum et concessio consensus pro earum aggregatione ¹¹, concessio dimissoriarum non coarctatis intra annum a vacatione et etiam post annum reiectis ab Episcopo ¹², definitio stipis dandae ecclesiae pro Missae celebratione ¹³, paroeciarum unio inter se aut cum beneficio non curato ¹⁴, permissio permutandi beneficia ¹⁵, declarare inamovibiles paroecias amovibiles ¹⁶; remove vinculi defensorem aut promotorem iustitiae ¹⁷, remove officialem ¹⁸, indulgentias concedere ¹⁹, consensum praestare ad erectionem domus regularis etiam non formatae ²⁰.

Ita autem transit iurisdictio a Capitulo ad Vicarium Capitularem ut nullam sibi iurisdictionis partem Capitulum retinere possit nec gerendo muneri tempus praefinire aliasve restrictiones praestituere ²¹.

¹ C. 433, § 2; cc. 160-182; auctores omnes post Codicem ita interpretantur relationem cc. 160-182 in c. 433, § 2.

² Wernz, *l. c.*, II, 795, II, 2.

³ C. 438.

⁴ C. 435, § 1.

⁵ C. 113.

⁶ C. 357, § 1.

⁷ C. 406, § 1.

⁸ C. 1432, § 2.

⁹ C. 1432, § 2 et 455, § 2, n. 3.

¹⁰ C. 492, § 1.

¹¹ C. 686, § 4.

¹² C. 958; 2409.

¹³ C. 1303, § 3.

¹⁴ C. 1423, § 1.

¹⁵ C. 1487, § 1.

¹⁶ C. 454, § 3: casus sibi reservare c. 893, § 1; Prümmer, *l. c.*, 140, pag. 202 dicit, sede vacante, reservationes ab Episcopo factas cessare.

¹⁷ C. 1590, § 1.

¹⁸ C. 1573, § 5.

¹⁹ C. 912; Augustine, *l. c.*, II, 489.

²⁰ Ita A. Melo, *De exemptione regularium*, p. 122, Washingtonii, 1921. Cfr. etiam cc. 282, § 1; c. 286, § 1; 426, § 5; 1573, § 7.

²¹ C. 437.

β) Speciatim vero Capitulum et postea Vicarius Capitularis, nisi aliud expresse cautum fuerit, exsequi possunt rescripta apostolica, quae Episcopo vel praecedenti rectori dioecesis remissa sint, et generatim gaudent facultatibus habitualibus Ordinario loci a S. Sede concessis. Item facultate pollent exercitium pontificalium in dioecesi cuilibet Episcopo permittendi, imo, si Vicarius Capitularis sit Episcopus, potest ipse, eadem exercere, excluso tamen usu throni cum baldachino ¹.

b) *Quaenam eidem non permittantur.* - α) Vicario Capitulari et Capitulo non licet agere quidquam quod vel dioecesi vel episcopalibus iuribus praeiudicium aliquod afferre possit; nominatim vero Vicarius Capitularis alique sive de Capitulo sive extranei, clerici aut laici, per se vel per alium prohibentur Curiae episcopalis documenta quaelibet subtrahere vel destruere vel celare vel immutare ²; non prohibentur tamen documenta etiam quae in archivio servanda sunt, servatis servandis ³, efferre ⁴. Nequit dimissorias ad ordines suscipiendos concedere nisi certis sub conditionibus ⁵.

β) Speciali item prohibitione prohibetur ne, sede vacante, aliquid innovetur ⁶.

Qui canon interpretandus est modo consonanti canoni praecedenti, quod scilicet nihil innovandum sit quod damnum possit dioecesi afferre vel iuribus episcopalibus: immutationes vero et innovationes quae non damnum sed utilitatem afferunt, non sunt prohibitae. Ita interpretati sunt canonem auctores veteres quorum interpretationi et nunc standum est ⁷; ratio regulae est quia sedes episcopalis, qua persona moralis est, minoribus aequiparatur et minorum iuribus gaudet ⁸. Regulae vero applicatio, praeter casus potestatis Vicario Capitulari et Capitulo denegatae supra enumeratos, respicit praesertim quaestiones quae ad statum sedis episcopalis vel dioecesis vel Ecclesiae cathedralis referuntur ⁹. Hac regula etiam fit ut tempus

¹ C. 435, § 2 et c. 368, § 2; 66; potest vero et ipse uti faldistorio si pontificaliter celebret vel ordines conferat. Augustine, *l. c.*, II, 490; cfr. c. 259. Usus throni cum baldachino nec aliis Episcopis permittere potest. Wermeersch, *l. c.*, I, 386.

² Cc. 435, § 3; 2405-2406.

³ C. 378.

⁴ Blat, *l. c.*, 407; nec videtur Vicario Capitulari prohibita destructio documentorum de qua in c. 379, § 1: cfr. etiam c. 382.

⁵ Cf. cc. 958, § 1, n. 3 et 2409.

⁶ C. 436 = rubricae tit. 9 *Decretalium*, libro III.

⁷ C. 6, n. 2; Wernz, *l. c.*, II, 316; De Angelis, *Praelectiones iuris canonici*, III, 9, et commentatores iuris *Decretalium* lib. III, tit. 9.

⁸ C. 100, § 3.

⁹ Ante Codicem Vicarius Capitularis in iure seu iudicio stare non poterat pro ecclesia cathedrali aut mensa episcopali, et ideo contra tales personas morales tutore destitutas praescriptio interrompebatur; de iure vero vigente videtur Vicarius Capitularis personam habere standi in iudicio ad normam c. 1653, § 1, nec consequenter praescriptio interruptitur amplius; Santamaria, *l. c.*, II, 163.

sedis vacantis non sit computandum in tempore necessario ad praescribendum contra sedem ipsam vacantem ¹.

c) *A quo momento iurisdictionem obtineat Vicarius Capitularis.* - Vicarius Capitularis, edita fidei professione, coram Capitulo cathedrali, statim iurisdictionem obtinet, quin necessaria sit illius confirmatio ².

Vis iuridica istius *ablativi absoluti* «*edita fidei professione*» ea videtur ut obligationem quidem faciendi fidei professionem fortius inculcet, pro Vicario Capitulari, non tamen ita ut hanc ipsam fidei professionem valide emissam ponat ut conditionem sine qua non ad iurisdictionem obtinendam ³.

6° *Vicarii Capitularis iura honorifica et utilia.* - a) *Iura honorifica.* - Iura honorifica Vicarii Capitularis sunt eadem ac iura Vicarii Generalis ⁴.

b) *Iura utilia.* - Circa iura utilia Vicarii Capit., nisi aliter fuerit legitime provisum ⁵, haec valent:

α) Vicarius Cap. ius habet ad congruam retributionem, in Concilio provinciali designatam vel recepta consuetudine concedi solitam, desumendam ex redditibus mensae episcopalis aut ex aliis emolumentis ⁶:

β) Cetera emolumenta, quo tempore sedes episcopalis vacaverit, futuro Episcopo pro dioecesis necessitatibus reserventur, si ad Episcopum, Ecclesia non vacante, pertinuissent ⁷.

7° *Obligationes Vicarii Capitularis.* - Vicarius Capitularis tenetur:

a) Ante initum officium professionem fidei emitte personaliter coram Capitulo cathedrali ⁸.

b) Ad residentiam et Missae applicationem eodem modo ac Episcopus residentialis ⁹.

c) Ad S. Sedem de sua electione certiolem reddendam ¹⁰.

¹ Cfr. De Angelis, *Praelectiones iuris canonici*, tom. II, part. I, part. 236-238; Reiffenstuel, *l. c.*, III, tit. 9 ubi toto fere titulo, multae speciales quaestiones fiunt; Wernz, *l. c.*, II, 316; Augustine, *l. c.*, II, 489, d.

² C. 438; 1406, § 1, n. 4.

³ Ita Augustine, *l. c.*, 491, non tamen sine dubitatione. Alii auctores quaestionem non faciunt; Blat propendere videtur pro conditione *sine qua non*. Blat, *l. c.*, 409; item Santamaria, *l. c.*, II, 164; cfr. etiam Magnin in *Dictionnaire de droit canonique*, 1924, v. *Ablatif absolu dans les rescrits*.

⁴ Co. 439; 370: cfr. supra n. 423.

⁵ C. 441.

⁶ C. 441, n. 1.

⁷ C. 441, n. 2.

⁸ Co. 438; 1406, § 1, n. 4; 1407.

⁹ C. 440; 338-339. Cfr. quae de his obligationibus diximus ubi de Episcopis cap. I hoc tit. Ante Codicem obligatio Missarum applicandi non vigeat.

¹⁰ C. 432, § 4.

d) Ad rationem suae gestionis novo Episcopo post eius inthronizationem reddendam. Immo novus Episcopus non solum a Vicario Capitulari, sed et a Capitulo, ab oeconomo et ab aliis officialibus, qui, sede vacante, fuerunt constituti rationem exigere debet officiorum, iurisdictionis, administrationis munerisve ipsorum cuiuslibet, et in eos animadvertere, qui in suo officio, etiamsi, redditis rationibus, a Capitulo vel a Capituli deputatis absolutionem aut liberationem impetraverint. Idem vero rationem reddant novo Episcopo scripturarum ad Ecclesiam pertinentium, si quae ad ipsos pervenerint ¹.

8° *Cessatio ab officio*. - a) Vicarius Capitularis cessat ab officio:

α) *Renuntiatione* authentica forma exhibita Capitulo, non necessario ab eodem acceptanda ²; in hoc casu novi Vicarii electio est a Capitulo intra octiduum facienda.

β) Remotione a S. Sede facta et Vicario intimata ³. Idem dicito et de censurae incursione etc.: attamen censura incursa a Capitulo, Vicario Capitulari non nocet ⁴.

γ) Obitu ipsius Vicarii Capitularis ⁵.

δ) Inthronizatione novi Episcopi ⁶.

b) Quovis modo officium Vicarii Capit. vacare contingat, excepta vacatione per novi Episcopi inthronizationem; nisi aliter a S. Sede provisum fuerit electio novi Vicarii Capitularis intra octiduum a vacationis notitia est facienda ⁷.

c) Si Vicarii Capitularis potestas impediatur, ad S. Sedem recurrendum erit ab ipso Vicario, si potest, vel a Capitulo; interim vero videtur, analogice, regimen dioecesis ad Capitulum transire ⁸; si tamen Vicarius possit per suum delegatum dioecesim regere: delegato, non Capitulo ius est regendi.

462. — IV. De oeconomo. - 1° Oeconomus est vir ecclesiasticus cui munus fructuum mensae episcopalis percipiendorum incumbit ⁹.

¹ C. 444, § 1-2: Episcopus *debet* rationem exigere, non tamen forma iudiciali; item Episcopus *debet animadvertere*; quod verbum loco verbi punire a Concilio Tridentino, sess. 24, c. 16, *de ref.* hac occasione adhibiti mitiorem disciplinam inducit. Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 496; Wernz-Vidal obligationem animadvertendi non agnoscit: cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 713, b.

² C. 443, § 1. Forma authentica est quae describitur in c. 186; Santamaria, *l. c.*, II, 166-167.

³ C. 443, § 1 et 192.

⁴ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 713, a.

⁵ C. 443, § 1.

⁶ C. 443, § 2.

⁷ C. 443, § 1 et 431-432.

⁸ C. 429.

⁹ C. 432, § 1.

2º Constituendus est oeconomus in dioecesis ubi ad Capitulum, sede vacante, praeter dioecesis regimen, etiam ius fructuum mensae episcopalis percipiendorum incumbit ¹.

3º Unus vel plures eligi possunt oeconomi, et in eorum constitutione forma electionis canonicae servanda est, et electus habendus qui maiorem absolutam obtinet, sicut de Vicario Capitulari diximus ².

4º De qualitatibus oeconomi nihil in Codicé, nisi quod fidelis et diligens esse debet ³ et quod eius officium compatibile est cum officio Vicarii Capit ⁴.

5º Oeconomus sicut Vicarius Capit. ius habet ad congruam retributionem ex iisdem emolumentis desumendam et eodem modo taxandam ac pro Vicario Capit. diximus ⁵.

6º Oeconomus rerum ecclesiasticarum et proventuum curam et administrationem gerat, sub auctoritate tamen Vicarii Capitularis ⁶. Item fructus mensae episcopalis, iis exceptis quae congruam ipsius et Vicarii Capitularis retributionem constituunt, reservare debet futuro Episcopo pro dioecesis necessitatibus ⁷.

7º Oeconomus eodem modo ac Vicarius Capitularis ab officio cessat; et eodem modo, si opus sit, de altero a Capitulo providendum est ⁸.

8º Rationem suae administrationis et ipse reddere, sicut Vicarius Capit., tenetur ⁹.

CAPUT VIII.

De Vicariis foraneis.

463. — Episcopo, praeter Vicarium Generalem qui ei assistit eiusque vices supplet in regimine totius dioecesis, in territorii divisione minori varias tamen paroecias complectente, quae *Vicariatus foraneus*, *Archipresbyteratus*, vel *decanatus ruralis* appellatur, auxilium praestant vicarii foranei. Optimo igitur loco hic post tractationem de Capitulo eiusque Vicario qui Episcopo assistunt in regimine totius dioecesis, et ante caput *De paroecis*, quibus singulae paroeciae commissae sunt, de vicariis foraneis agitur, sub titulo *De potestate episcopali deque*....

I. Praenotiones. - 1º *Quis vicarius foraneus.* - Vicarius foraneus est sacerdos qui vicariatui foraneo ab Episcopo praeficitur ¹⁰.

¹ C. 432, § 1. Unde si fructus percipiendi aut nulli sunt, aut alio modo iam provisum est, oeconomi constitutio inutilis evadit. Id etiam ante Codicem ob defectum conditionis accidebat; cfr. Bouix, *l. c.*, p. 488.

² C. 432, § 1 et 433, § 2; quae de devolutione iuris eligendi diximus de Vicario Cap. eadem de oeconomis quoque valent. (C. 432, § 2-3).

³ C. 432, § 1.

⁴ C. 433, § 3.

⁵ C. 441, n. 1.

⁶ C. 442.

⁷ C. 441, n. 2.

⁸ C. 443.

⁹ C. 444.

¹⁰ C. 445. Variis nominibus iuxta varias regiones appellatur vicarius foraneus: decanus ruralis (rural dean), Archipresbyter, decanus.

2° *Notae historicae.* - Vicarii foranei constitui coepti sunt occasione abrogationis chorepiscoporum et introductionis atque propagationis systematis paroecialis, seu saeculo VIII-IX. His nempe temporibus in locum chorepiscoporum constituti sunt archipresbyteri cum iurisdictione in determinatas paroecias iuris vinculo colligatas quae *archipresbyteratus*, *decanatus* aut *christianitates* vocabantur, in rebus minoris momenti et frequentioris usus.

Decanorum munus fuit singulis mensibus et proprie prima die mensis clericos sui districtus ad conferentias de rebus ad sacramentorum administrationem spectantibus convocare eisque praesidere, quae praxis post saeculum XIII, bis tantum in anno servata est.

Clerici decanatus collegium constituebant, quod velut *capitulum rurale* erat, cum propriis statutis ab Episcopo vel archidiacono confirmatis seu approbatis; cum iure eligendi aut praesentandi Vicarium foraneum seu decanum ¹.

Decanus singulis annis Episcopo referre tenebatur. Decanorum potestas imminuta est introductione Vicariorum Generalium ².

464. — II. Collatio et ablatio officii vicarii foranei. - 1° Ad munus vicarii foranei Episcopus eligat sacerdotem quem dignum iudicaverit, praesertim inter rectores ecclesiarum paroecialium ³.

2° Vicarius foraneus ad nutum Episcopi amoveri potest ⁴.

465. — III. Iura et officia vicarii foranei. - 1° *Vigilantia.* - a) Vicario foraneo, praeter facultates quas ei tribuit Synodus provincialis vel dioecesis ⁵ et secundum normas in eadem Synodo le-

¹ Hoc ius eligendi sibi decanum usque ad Codicem exercuerunt clerici decanatum in Bavaria: id etiam post Codicem servari poterit, si id Episcopis visum fuerit, vi can. 5; cfr. Eichmann, *l. c.*, 187-188; Sägmüller, *l. c.*, I, 478, nota 1, commendat praxim archidioecesis Coloniensis praesentandi Episcopis tres candidatos: Episcopus certe tamen hac praesentatione ligari nequit; cfr. etiam Haring, *Grundzüge...* 300 sq.

² De his cfr. c. 7, X, 1, 23; c. 4, X, 1, 24; Concil. Trident. sess. 24, c. 20; Augustine, *l. c.*, II, 497-498; Sägmüller, *l. c.*, I, p. 476-477; Chelodi, *l. c.*, 220; Wernz, *l. c.*, II, 812, ubi antiquiorem habet originem vicariorum foraneorum: Hilling, *l. c.*, § 58, pag. 211-212; Santamaria, *l. c.*, II, 167-168.

³ C. 446, § 1. Nihil de qualitatibus eligendi, praeter sacerdotium. Ex iure Codicis qui utitur verbo *eligat*, collatio huius officii libera prorsus est Episcopo: possunt tamen tolerari consuetudines quibus collegio alicui ius praesentandi agnoscitur, aut consuetudo alicubi vicens ut vicarius foraneus semper sit parochus determinatae paroeciae: his tamen consuetudinibus ligari nequit Episcopus; cfr. Eichmann, *l. c.*, 187-188; Chelodi, *l. c.*, p. 240, nota 1; Sägmüller, *l. c.*, I, p. 468; *S. Romanae Rotae decisiones et sententiae*, 1912, v. I in causa 29 Iul. 1909, pag. 116-118; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 716, II et supra n. 462 in nota.

⁴ C. 446, § 2; non tamen arbitrario prorsus modo; c. 192, § 3; *S. Romanae Rotae decisiones*, etc. *l. c.*, pag. 118, n. 6 et v. II, pag. 194, n. 3 ubi de eadem causa in appellatione agitur.

⁵ Exemplum facultatum quae ex iure speciali competere possunt vicariis foraneis cfr. apud Haring, *Grundzüge...* 302 et sqs. ubi afferuntur instructiones ex Actis et Constitutionibus Synodi dioecesis. Secov.

gitime statutas vel ab Episcopo statuendas, ius et officium competit vigilantiae ¹.

b) Obiectum vigilantiae vicarii foranei ita determinatur a Codice:

α) Num ecclesiastici viri sui ambitus seu districtus vitam ducant ad normam sacrorum canonum, suisque officiis diligenter satisfaciant, praesertim circa residentiae legem, divini verbi praedicationem, impertiendam pueris atque adultis catechesim et obligationem infirmis assistendi ².

β) Num decreta lata ab Episcopo in sacra visitatione executioni mandentur ³.

γ) Num debitae cautelaē circa materiam sacrificii Eucharistici adhibeantur ⁴.

δ) Num decor et nitor ecclesiarum et sacrae suppellectilis, maxime in custodia Sanctissimi Sacramenti et in Missae celebratione, accurate servetur; an sacrae functiones secundum sacrae liturgiae praescripta celebrentur; bona ecclesiastica diligenter administrentur, adnexaque illis onera, in primis Missarum, rite impleantur; rectene conscribantur et asserventur libri paroeciales ⁵.

Vigilet etiam ne sacrae reliquiae veneant ⁶.

c) Ut suo vigilantiae officio satisfaciat, vicarius foraneus debet, statutis ab Episcopo temporibus, sui districtus paroecias visitare ⁷.

d) Pertinet etiam ad vicarium foraneum, statim atque audierit aliquem sui districtus parochum graviter aegrotare, operam dare ne spiritualibus ac materialibus auxiliis honestoque funere, eum decesserit, careat; et curare ne, eo aegrotante vel decedente, libri, documenta, sacra supellex aliaque quae ad ecclesiam pertinent depereant aut asportentur ⁸.

2° *Conferentiae*. - Vicarius foraneus debet, diebus ab Episcopo designatis, convocare presbyteros proprii districtus ad conventus seu collationes morales, eisdemque praeesse; ubi vero plures habeantur huiusmodi coetus in variis districtus locis, invigilare ut rite celebrentur ⁹.

¹ C. 447, § 1. Vicarius foraneus est «*oculus et auris Episcopi*»; Eichmann, l. c., 188.

² C. 447, § 1, n. 1 et cc. 465; 474; 1327; 1344; 1330-1333; 468.

³ C. 447, § 1, n. 2.

⁴ C. 447, § 1, n. 3; 815.

⁵ CC. 447, § 1, n. 4; 1265 sq.; 818-819; 946; 1148; 470; 777; 470, § 3; 576, § 2; 798; 1011, 1103, § 2; 1988; 1238; de quibus tamen melius suis locis.

⁶ C. 1289, § 1.

⁷ C. 447, § 2. Dies visitationis ab Episcopo assignati non necessario publicandi sunt; immo expedit ad melius cognoscendas paroeciarum conditiones, ut die inopinata fiat visitatio: Augustine, l. c., II, 502. Visitare potest non solum paroecias, sed etiam oratoria publica et semi-publica, exemptis exceptis: Prümmer, l. c., n. 150, 3.

⁸ C. 447, § 3.

⁹ Cc. 448, § 1; 131. Innuitur et implicite approbatur hac paragrapho pro conferentiis moralibus subdivisio vicariatuum in varias partitiones minores: quae viget in magnis dioecesibus; tunc vicarius foraneus vigilantiae obligationem habet utique in toto vicariatu

3° *Residentia*. - Si non sit parochus, vicarius foraneus, debet residere in territorio vicariatus, vel alio in loco non valde distant secundum normas ab Episcopi definiendas ¹.

4° *Relatio Episcopo facienda*. - Saltem semel in anno vicarius foraneus proprii vicariatus rationem reddere debet Ordinario loci, exponens non solum quae intra annum bene gesta sint, sed etiam quae mala obrepserint, quae scandala exorta sint, quae remedia ad ea reparanda adhibita et quidquid agendum existimet ad ea radicitus exstirpanda ².

Haec relatio non restringitur ad ea in quae, expresso iuris praescripto, invigilare tenetur, sed ad omnem disciplinam ecclesiasticam vicariatus extenditur. Videat tamen vicarius foraneus ne in relatione hac facienda animi sui passionibus et sensibus humanis indulgeat: proinde vigilet *discrete*, admoneat *paterne*, referat *fideliter*; non sit zelotes tyrannus, maledicus aut adulator ³.

Potest recipere, cum onere transmittendi statim ad Ordinarium loci, denuntiationem ⁴.

5° *Alia quaedam iura*. - Praeterea vicarius foraneus:

a) Ius habet interveniendi ad Synodum dioecesanam ⁵.

b) Ius habet, in casu urgenti, permittendi administratoribus bonorum ecclesiasticorum inchoationem aut contestationem litis ⁶.

c) Ius habet ut sibi impertiatur facultas absolvendi a reservatis Episcopo ⁷.

6° *Iura honorifica*. - a) Vicarius foraneus sigillum habeat vicariatus proprium ⁸.

b) Vicarius foraneus omnibus parochis aliisque sacerdotibus sui districtus praecedat ⁹. Quod non extendas ad Capitula collegialia in vicariatu foraneo forte existentia ¹⁰.

obligationem vero praesidendi ipsis collationibus non habet nisi pro ea collatione ad quam et ipse intervenire debet; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 503; Sägmüller, *l. c.*, I, 477. Potest etiam si voluerit alium qui loco sui convocet et praesideat designare; Augustine, *ibidem*.

¹ C. 448, § 2.

² C. 449.

³ Concilium Baltimorese III, n. 30 apud Augustine, *l. c.*, II, 504.

⁴ Cfr. c. 1936.

⁵ C. 358, § 1, n. 4.

⁶ C. 1526.

⁷ C. 899, § 2.

⁸ C. 450, § 1.

⁹ C. 450, § 2; iure ante Codicem vigente vicarius foraneus vi officii sui nulla gaudebat praecedentia; Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum*, part. II, vol. 2, p. 722-723.

¹⁰ Pasquale Vito, *Note canoniche sulla precedenza*, pag. 49-50, docet vicarium foraneum praecedentia nulla gaudere super Capitula collegialia, quia Capitula, ait ipse, digniora a iure considerantur et super ipsa nullam vicarius foraneus auctoritatem exercere

7° *Utrum stricte dicto officio gaudeat vicarius foraneus.* - Ex iis quae hucusque de iuribus et potestate vicarii diximus clare patet munus vicarii foranei, ex ordinatione ecclesiastica secumferre participationem potestatis iurisdictionis ecclesiasticae, quae certe in iure visitandi continetur, partim quidem officio adnexae, partim vero personae commissae; ex hoc iam patet eius munus, *officium proprie et stricte dictum esse* ¹.

CAPUT IX.

De parochis.

466. — De potestate episcopali minori ambitu territoriali quam Capitula, Vicarii Generalis, Capitularis et foranei participant etiam parochi qui potestate propria et ordinaria, ad forum internum restricta, curam animarum in determinato territorio exercent ². Attamen licet ordinaria et propria sit parochorum potestas, non inde tamen sequitur ex iure divino ipsam immediate in eos profluere, ut *parochistae*, inter quos eminere Guilielmus a S. Amore († 1272), Gersonius († 1429), Gallicani, Febroniani, et Ianseniani, probare conati sunt. Ut enim ex historia constat, solum post saeculum v in pagis extra urbes episcopales, et in civitatibus episcopalibus solum post saeculum x, si urbes Romam et Alexandriam excipias, systema parochiale introduci coeptum est ³.

potest. Si tamen vicarius foraneus sit de gremio Capituli collegialis ipse, sicut Vicarius Generalis relate ad Capitulum cathedrale, supra alios canonicos et dignitates praecedentiam obtinet. Dignitates autem et canonicos extra actus capitulares cum in sacris functionibus, tum in actibus capitularibus si ius habeat interveniendi, semper praecedit vicarius foraneus. *Monitore ecclesiastico*, v. 29, p. 257, n. 60; at v. 32 p. 26-28 a priori opinione recessisse videtur quin tamen concedat praecedentiam super Capitulum collegiale. Prümmer, *l. c.*, 150, 2, b, restringit praecedentiae ius relate ad sacerdotes exemptos, ad dignitates et ad Episcopos. Augustine docet limitari vicarii praecedentiam ad vicariatum, ad Synodum dioecesanam aut Concilium provinciale et ad dioecesim, ultra hos limites regulis generalibus praecedentiae subest et Vicarius Capitularis.

¹ Cc. 145, § 1 et 197, § 1; ita plures commentatores, ut Chelodi, *l. c.*, 221; Eichmann, *l. c.*, 188; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 716, III; contra Blat, *l. c.*, II, 416; Vermeersch, *l. c.*, I, 393.

² Cfr. *rubricam* tituli VIII huius libri.

³ Cfr. Bouix, *De parochia*, 1855, p. 4-184 ubi errores parochistarum, nimio forte ardore refutantur; cfr. etiam Denzinger-Bannwart, 1509, 1510. Pro historia vero, praeter ea quae in introductione ad secundam sectionem huius libri diximus, cfr. Augustine, *l. c.*, II, 505-508; Wernz, *l. c.*, II, 821, III; Chelodi, *l. c.*, 222; Prümmer, *l. c.*, 151; Ferreres, *Institutiones canonicae* (Barcinone, 1917), I, 733; Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ³¹, 1918, II, 878; T. Schäfer, *Kirchenämter*, II *Pfarrer und Pfarrvikare*; Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, II, 721; Ioseph Rossi, *De parocchia*, 1923, n. 8 sq.; Fanfani, *De iure parochorum*, n. 4.

Art. I. — PRAENOTIONES.

467. — I. **Notio.** - Parochus est sacerdos vel persona moralis cui parocchia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda ¹.

^{1o} *Notanda circa notionem a Codice datam.* - Dicitur in definitione a Codice data:

a) Sacerdos vel persona moralis. - Quae verba melius ex mox dicendis de qualitatibus in candidatis ad parocchias et de parochis habitualibus patebunt ².

b) Cui parocchia collata est. - Parocchia hic intelligitur potissimum in sensu ultimae divisionis territorii ecclesiastici, de qua alibi locuti sumus ³.

Quia tamen Codex existentes parocchias personales non reprobatur vel abrogat; nec in posterum erigendas de S. Sedis licentia excludit; etiam parocchia personalis certe in Codice hoc canone nomine parocchiae venit; potest autem describi parocchia personalis: Fidelium numerus determinatus ratione ritus, linguae, nationalitatis, familiae aut conditionis seu professionis civilis quorum cura animarum cum adnexis officiis et iuribus parocchialibus committitur, non habita ratione strictae divisionis territorialis in parocchias determinato sacerdoti qui eorum parochus est. Parocchiae personales possunt esse vel simpliciter personales vel personales-locales prout earum parochus fidelium curam ubique gentium exercere valet, aut solum intra determinatum territorium determinatae regionis, provinciae aut oppidi ⁴.

Nomen parocchiae quandoque refertur praeterea ad officium parocchiale aut ad beneficium quod semper officio parocchiali stricte dicto connexum esse debet; at hi sensus sunt secundarii ⁵.

Parocchia autem etiam mere personalis non est persona moralis, quatenus collectio personarum physicarum est, sed solum quatenus officium et beneficium parocchiale constituit ⁶; coetus vero fidelium qui est velut subiectum in cuius utilitatem institutum est officium et beneficium parocchiale ⁷, licet ex se personalitatem moralem iuris positivi non habeat ⁸, habet tamen aliqualem *personalitatem collectivam*, quatenus, nempe, iurium et obliga-

¹ C. 451, § 1; addunt quidam auctores (cfr. Bargilliat, *l. c.*, n. 880; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 719), cum iure et obligatione administrandi verbum Dei et sacramenta certis fidelibus determinati territorii qui vicissim ab eodem aliquatenus sacra recipere tenentur; quae verba ut explicatoria definitionis a Codice datae addi possunt.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 493.

³ Cfr. supra n. 307.

⁴ Cfr. e. g., parocchias mozarabicas, quae Toleti in Hispania erectae sunt; Ferreres, *l. c.*, I, n. 732: at de his parocchiis iura particularia videnda sunt; cfr. etiam quae supra ubi de divisionibus territorii ecclesiastici diximus.

⁵ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 222; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 719.

⁶ *Monitore ecclesiastico*, v. 27, 169 sqs.; Chelodi, *l. c.*, 226, d, pag. 349 in nota 5.

⁷ Cfr. Decr. « *Maxima cura* », 20 Aug. 1910; *A. A. S.*, II, 636; « parochi ministerium fuit in Ecclesia institutum, non in commodum eius cui committitur, sed in eorum salutem pro quibus confertur » scilicet ad utilitatem fidelium.

⁸ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 719.

tionum, ex iure divino et naturali consequente, capax est: immo quatenus haec iurium et obligationum capacitas ab Ecclesia recognoscitur etiam aliquali, non perfecta, personalitate morali iuris positivi gaudere ipsum fidelium coetum dicendum esse videtur.

Qua autem ratione paroecia conferatur cum personae iuridicae, tum personae physicae ex dicendis patebit.

c) *In titulum* dicitur conferri paroecia quae *in perpetuum* aut saltem sine temporis determinatione conceditur, non ad tempus; quae conceditur ut *propria* in qua scilicet nomine proprio et proprio iure ordinario, non vicario, curam animarum exercere potest parochus atque ad id ius se habere probare potest; titulus enim est « iusta causa possidendi quod nostrum non est »¹.

d) *Cum cura animarum* constituitur parochus, qua cura ad forum internum restricta, cum aliquali externa oeconomica dispensandi, vigilandique et corrigendi potestate, proprie consistit natura officii paroecialis; omnes quippe parochi obligationes ex hac cura, veluti ex fonte profluunt et hac continentur, illis non exceptis quae beneficium proprie dictum paroeciale spectant: beneficium enim non nisi ratione officii constituitur. Ob hanc curam animarum nihil obstat quo minus parochus fidelium suae paroeciae *pastor* appelletur: pascit enim eos spiritualiter potestate sibi ex iure ecclesiastico ab Episcopo participata².

e) *Sub auctoritate Ordinarii loci exercenda*: in idem territorium, aut in easdem personas, si de paroecia personali agitur, possunt immediate et directe variae personae iurisdictionem exercere et revera exercent: Romanus Pontifex, Episcopus et parochus³.

Unde sicut R. Pontifex per se vel per alium, in singulis dioecesibus et fidelibus immediate potestatem suam exercere potest et partes terri-

¹ Reiffenstuel, *l. c.*, II, tit. 26, n. 127; Cfr. Schäfer, *l. c.*, p. 10-11, ubi etiam de variis sensibus verbi *titulus*. Auctores tamen in vi huius verbi explicanda in hoc canone non sunt in omnibus consentientes. Negari nequit etiam iurisdictionem mere delegatam *ex titulo* generatim conferri: cfr. Maroto, *Institutiones*, 730, Augustine haec habet: « Occupare paroeciam *in titulum*, aut habere titulum in paroeciam idem est ac paroeciae proprietarium aut possessorem esse (to hold a parish in title, or the title to a parish therefore, means to be the owner or possessor thereof); addit tamen parochum non posse vocari proprietarium paroeciae; sed proprietarium Episcopum esse; cfr. Augustine, *l. c.*, II, 510. Santa-maria, *l. c.*, II, 174 haec habet: « La parroquia se tiene en título cuando se tiene en propiedad, no como haciendo la veces de otro,... ni teniéndola como en depósito, como administra el ecónomo la parroquia vacante, sino como propio rector y poseedor que actúa en nombre propio y tiene la estabilidad que corresponde al propietario con arreglo a las normas canónicas »; Haring, *Grundzüge...* 308 *in titulum* vertit pro modo stabili seu duraturo. Videtur igitur paroeciam *in titulum collatam* habere idem esse ac eam ex iusta causa possidere *animi et corporis detentione cum iuris adminiculo*: et exstante titulo non posse paroecia auferri; nisi titulum ipsum vitiosum esse, nempe coloratum aut mere putativum probari possit. Collatio in titulum implicat proinde etiam stabilitatem seu aliqualem saltem inamovibilitatem parochi de qua postea. Cfr. apud Augustine, *l. c.*, II, pag. 512-513 quaestionem utrum paroeciae in statibus Unitis Americae Septentr. sint verae paroeciae et parochus verus parochus? negat de praeterito parochum verum parochum esse ex eo quod ei paroecia non confertur *in titulum*: Affirmat autem id in posterum faciendum esse.

² Augustine, *l. c.*, II 511; Bargilliat, *l. c.*, II, 882; Chelodi, *l. c.*; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 719, nota 3; contra Bouix, *l. c.*, 148-169.

³ S. Thomas, *Suppl.* qu. 8, art. 5 ad 3.

torii dioecesani ab Episcopi iurisdictione subducere sibi quae immediate submittere potest, quod et fecit concessione exemptionis regularibus omnibus facta: ita etiam Episcopus, facultate sibi expresse a iure concessa,¹ iusta et gravi de causa, potest religiosas familias et pias domus², quae in paroeciae territorio sint et a iure non exemptae, a parochi cura subducere³.

Praeter exemptionem, quae aliquid stabile importat, potest Ordinarius loci parochi potestatem limitare in singulis casibus ipse per se interveniendo vel alios delegando etiam parochi invito: id tamen nonnisi ex iusta causa faciendum esse monent Auctores⁴.

2° *Parochis aequiparati*. - Parochi stricto sensu non sunt quia eis aliquid deest ex iis quae ad officium parochi requiruntur, at parochis aequiparantur cum omnibus iuribus et obligationibus paroecialibus et parochorum nomine in iure veniunt:

a) *Quasi-parochi*, qui quasi-paroecias vicariatuum aut Praefectarum apostolicarum regunt⁵.

b) *Vicarii paroeciales*, si plena potestate paroeciali sint praediti⁶; tales sunt vicarius actualis paroeciae incorporatae⁷, vicarius oeconomus, vicarius adiutor, ut melius ex dicendis patebit⁸.

3° *Cappellani militum*. - Utrum cappellani militum nomine parochi personalis veniant ex peculiaribus Sanctae Sedis praescriptis diiudicandum est⁹.

¹ C. 464, § 2.

² Pia domus dicitur domus erecta ad bonum publicum, non ad bonum singularis alicuius personae vel familiae; tales sunt nosocomia, scholae, etc. Santamaria, *l. c.*, II, 199. Nihil tamen ob stare videtur quominus Episcopus exemptionem concedat domui piae quae in privata alicuius personae possessione est, dummodo ad bonum publicum ordinetur domus ipsa.

³ Hanc facultatem iam ante Codicem, non tamen sine oppositione, admittebant optimae notae auctores et Curiae romanae iurisprudencia: Gennari, *Quistioni canoniche*, p. 407, n. 337; Wernz, *l. c.*, II, 828; Many, *De locis sacris*, 172, 5, b: *causae Vicentina* 25 Mart. 1915; *Lucana* 22 Iunii 1907; *Mediolanensis* 29 Mai. 1914; *Bergomensis* 25 Febr. a. 1919; cfr. M. a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 1822, 184 in nota; Chelodi, *l. c.*, 223.

Extenditur autem haec potestas eximendi ad familias religiosas, quo nomine veniunt certe etiam religiones iuris dioecesani: sed insuper, ut videtur, etiam societates in communi degentium sine votis (cc. 671-681) et ad pias domos ut hospitalia, orphanotrophia, collegia, scholas etiam laicales, seu a Statu, municipio aut privatis personis erecta; cfr. Prümmer, *l. c.*, 152, p. 207.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 223, c, in nota; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 730, I.

⁵ C. 451, § 2, n. 1 et 216, § 3.

⁶ Talis proinde omnibus obligationibus ac parochus verus et proprie dictus ligatur; speciatim vero possessionem paroeciae ad normam iuris sicut et alii parochi capere tenentur; Goyeneche in *Commentarium pro religiosis*, VI, 484-486, contra Fanfani, *De iure parochorum*, 403, C.

⁷ C. 451, § 2, n. 2.

⁸ Prümmer, *l. c.*, n. 152, p. 206.

⁹ C. 451, § 3. Cfr. Ferreres, *Institutiones*, I, 635-639 ubi de iurisdictione castrensi in Hispania. De Episcopo castrensi a quo pendent cappellani militares in Italia cfr. *A. A. S.*, XV, p. 153-154, S. C. Consist. 2 Mart. 1923.

4° Ad parochos proxime accedunt, at non gravantur iisdem oneribus rectores ecclesiarum *subsidiariorum* vel *cappellaniarum*, manentium intra fines alicuius paroeciae, in eiusque ditione et dependentia ¹.

5° *Territoria exempta*. - Intra uniuscuiusque paroeciae limites possunt esse partes territorii Episcopi quidem potestati subiectae, exemptae vero a iurisdictione parochi ². Huiusmodi territorii partes paroeciae nomine in iure non veniunt, nec qui eis praeponuntur rectores parochi nomine veniunt. Iura et obligationes talium rectorum proinde non iuribus et obligationibus parochorum dimetienda sunt, sed ex concessione sibi a iure communi ³ vel decreto S. Sedis aut Episcopi facta ⁴.

468. — II. Divisio parochorum. - Parochi sunt:

1° *Independentes aut incorporati*. - Illi officium paroeciale et iura paroecialia obtinent dependenter quidem ab Ordinarii loci auctoritate, independenter vero a qualibet alia persona morali cum in iis quae ad curam animarum, tum in iis quae ad bona temporalia beneficii pertinent ⁵; hi sunt personae morales quibus cura animarum primario incumbit et simul bona temporalia beneficii paroecialis obveniunt, seu sunt personae morales quibus pleno iure unita est paroecia ⁶.

2° *Locales et personales*: locales seu territoriales determinato territorio cum cura de omnibus qui intra illud territorium domicilium aut quasi-domicilium habent, nec exempti sunt, praesunt: personales vero determinatis alio modo personis, praeponuntur. Personales sunt *rituales, familiares, nationales, gentilitii, aulici, militares* etc.

Ex iure communi Episcopi solos parochos territoriales consti-

¹ Cfr. Declar. S. C. Consist. 1 Aug. 1919, *A. A. S.*, XI, 346; cfr. etiam Vermeersch, *Periodica*, XIV, (12-17).

² C. 464, § 2.

³ Cfr. c. 1368; de rectore Seminarii cui cura parochi committitur pro omnibus *qui in Seminario sunt*, etsi ibi domicilium non habeant.

⁴ Generatim vero concessio exemptionis (c. 464, § 2) obligationes omnes parochorum non importat; iura vero quaedam ampliora quam pro parochis importat pro rectoribus, licet quaedam iura excipi possint. Ita, e. g., ut rector sua iura in personas ibi degentes exercere possit generatim non requiritur ut illae ibi domicilium aut quasi-domicilium habeant.

⁵ Cfr. cc. 1423, § 2; et 1425; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 720; Chelodi, *l. c.*, 222, a.

⁶ Cfr. infra n. 469. Dicuntur autem tales parochi *habituales* quia licet persona moralis vere parochus sit (cfr. Vermeersch, *Epitome*, I³, 493), tamen cum ipsa per se curam animarum exercere non possit, vicarium actuale, cui de facto cura animarum incumbit, constituere debet, et ipsa persona moralis solum habitualiter eam retinet.

tuere possunt, ex privilegiis apostolicis etiam paroeciae personales admittuntur ¹.

3° *Exempti et non exempti*, prout ab Episcopi auctoritate eximuntur, aut eidem subiiciuntur. Omnes parochi Episcopo subiiciuntur: immo etiam illi qui sibi exemptionem competere probare possunt, subiiciuntur tamen episcopali visitationi, nisi privilegio expresso ab hac eximantur ².

4° *Saeculares et regulares seu religiosi* prout e clero saeculari aut religioso assumuntur ³.

5° *Singulares, collegiales et in solidum*: prout officium singulariter seu uni individuo, vel personae morali collegiali aut pluribus personis physicis ad modum collegii unitis, aut pluribus *in solidum* committitur.

De iure vigente solum parochi singulares admittuntur, aliae species etiam quae ante Codicem iam vigeant, et quae ex privilegio institutae erant, aut quae speciali statuto nitebantur, omnino a Codice abrogatae sunt et in posterum erigi et constitui prohibentur ⁴.

469. — III. Parochi habituales. - 1° *Unio paroeciarum inter se.* - Variae paroeciae uniuntur inter se:

a) *Unione extinctiva*, cum aut ex suppressis duabus vel pluribus paroeciis nova et unica efficitur, aut una vel plures ita alii uniuntur ut esse desinant.

b) *Unione principali* cum duae vel plures ita uniuntur inter se ut neutra alteri subiiciatur.

c) *Unione minus principali* seu *per subiectionem* aut *accessionem* cum duae vel plures paroeciae remanent, sed una alteri vel plura alii tamquam accessorium principali subiicitur ⁵.

2° *Unio paroeciae cum alia persona morali.* - Paroecia potest uniri alii personae morali, sive collegiali, sive non collegiali triplici modo:

a) *Plenissimo iure*; quod tunc fit cum territorium eius a territorio dioecesis separatur et independens prorsus ab Ordinario loci fit. Ita uniuntur abbatiae nullius paroeciae, quamvis quandoque ipsa abbatia stricte nomine dioecesis non veniat ⁶.

¹ Cfr. c. 216, § 4; Ferreres, l. c., I, 731, b.

² Cfr. c. 344, § 1.

³ C. 456.

⁴ C. 460, § 2; C. I., 14 Iul. 1922, A. A. S., XIV, 527; cfr. etiam causam *Mandelen.*, 17 Mart. 1917, A. A. S., IX, 343; *Monitore ecclesiastico*, v. 29, p. 381-384.

⁵ Cfr. c. 1419.

⁶ Cfr. c. 319, § 2, una cum c. 212, § 2.

b) *Pleno iure* : cum paroecia alii personae unitur in spiritualibus et temporalibus¹. Si paroecia pleno iure domui religiosae uniatur, ipsa quidem paroecia fit religiosa, ecclesia autem esse potest vel non esse religiosa².

c) *Semipleno iure* : cum paroecia unitur personae morali aut in spiritualibus aut in temporalibus, non vero in ambobus simul aut saltem non in perpetuum³.

3^a *Parochus persona moralis*. - a) Sine Apostolicae Sedis indulto paroecia nequit personae morali *pleno iure* uniri ita nempe ut ipsamet persona moralis sit parochus⁴. Episcopus potest unionem semipleno iure decernere sua auctoritate⁵.

Lubet hic referre methodum practicam unionem *pleno iure* faciendi paroeciae ad communitatem religiosam. Si Episcopus velit aliquam paroeciam pleno iure alicui communitati religiosae committere, primo et ante omnia confinia paroeciae sunt inter Episcopum et religiosam communitatem definienda. Deinde conditiones utramque partem contrahentem obligantes sunt ponendae clare et distincte. Praeterea causae alienationis ex parte Episcopi sunt proponendae et exprimendae. Conficiatur dein unionis instrumentum, quod ab utraque parte subsignatum, utriusque item partis sigillo firmetur. Episcopus mittat sua documenta ad S. Cong. Concilii, dum communitas religiosa mittit sua ad S. C. de Religiosis; possunt autem ambo documenta ad S. C. de Religiosis mitti; S. vero Congregatio mittet ad S. Cong. Concilii documentum Episcopi. Interna intestatione ambo documenta ad R. Pontificem diriguntur « Beatissime Pater ». Episcopus in suo documento exprimat conditionem praerequisitam: audito Capitulo aut auditis consultoribus et iis, quorum interest⁶. Utraque pars debet recepta ab Urbe documenta in proprio archivo conservare. Si responsum receptum affirmativum est, communitas religiosa fit parochus habitualis.

b) Persona moralis, cui paroecia sit pleno iure unita, habitualement tantum curam animarum retinere potest, pro actuali vero cura vicarius a persona morali praesentandus est et ab Episcopo ad normam canonum instituendus⁷.

470. — IV. Parochi amovibiles et inamovibiles. - 1° *Tres species stabilitatis in officio parochorum.* - Qui paroeciae administrandae

¹ Cfr. cc. 1423, § 2 et 1425, § 2; 452, § 1.

² Cfr. Eulóg. Nebreda, *De loci Ordinariorum iuribus circa pia legata donationesve tum religiosum tum eorum ecclesiis, etiam paroecialibus facta*, in *Commentarium pro religiosis*, VII, 1926, pag. 263.

³ Cfr. c. 1425, § 1; Augustine, *I. c.*, II, 515.

⁴ C. 452, § 1 et 1423, § 2. Ea igitur est natura unionis pleno iure ut per ipsam personam moralem, parochus fiat; persona autem moralis, quae parochus per unionem fit, potest esse persona collegialis aut persona moralis non collegialis.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 495.

⁶ C. 1428.

⁷ C. 452, § 2 et 471. At de his postea.

praeficiuntur qua proprii eiusdem rectores, stabiles in ea esse debent; quod tamen non impedit quominus omnes ab ea removeri queant ad normam iuris¹.

Tres autem gradus inamovibilitatis seu stabilitatis in iure vigente agnoscuntur:

a) *Inamovibiles* dicuntur parochi qui maiore, non tamen absoluta, stabilitate gaudent; ad quos amovendos, extra casum delicti, conficiendus est processus specialis administrativus in Codice descriptus².

Quis de facto dicendus sit parochus inamovibilis ex decreto erectionis paroeciae, ex praesumptione aut ex consuetudine in regione vigente diiudicandum est.

b) *Amovibiles simpliciter* dicuntur parochi qui minore stabilitate gaudent et qui proinde faciliori processu, etiam extra casum delicti, removeri possunt³.

c) *Amovibiles ad nutum* sunt parochi qui minima gaudent in officio stabilitate et firmitate; et possunt ex quavis iusta causa removeri sine ullo processu⁴; iusta tamen causa quae merum arbitrium excludit etiam in remotione *ad nutum* requiritur; *nutum* enim non quodvis, sed rationabile requiritur⁵. De iure vigente nullus parochus cleri saecularis videtur ad hanc classem pertinere: et eos⁶ qui alicubi ante Codicem aut decret. « *Maxima cura* » amovibiles *ad nutum* dicebantur, nunc amovibiles simpliciter dicendos esse⁷. Nec potest Episcopus in paroeciis erectis rectorem qui parochus non sit constituere *ad nutum* amovibilem, quia id esset fraudem legi inferre⁸.

Attamen non obstante *amovibilitate ad nutum* parochi, etiam religiosi, stabiliter constitui debent⁹; non potest igitur parochus constitui ad

¹ C. 454, § 1. Ex hac paragrapho aliqualem stabilitatem ad officium paroeciale requiri manifesto patet; quae tamen non eo usque extendenda est ut etiam tunc parochus removeri non posse dicatur cum eius praesentia in damnum potius quam in bonum fidelium vergit; stabilitas enim officii statuta est in bonum animarum, non in bonum parochorum: si igitur bonum fidelium remotionem requirat, iam evidens est rationem stabilitatis non amplius haberi: cfr. Decretum « *Maxima cura* » 20 Aug. 1910, *A. A. S.*, II, 636.

² C. 454, § 2; processus ad parochos inamovibiles removendos invenitur in libro IV, tit. XXVII.

³ C. 454, § 2; processus ad amovendos parochos amovibiles est in libro IV, tit. XXVIII.

⁴ Cfr. c. 454, § 5.

⁵ Causam autem requiri paragraphus 5 c. 454 clare supponit, dum ibi dicitur alter alteri *causam* iudicii manifestare non teneri; Vermeersch, *Epitome*, I², 496.

⁶ Cfr. Declarat. S. C. Consist. 1 Aug. 1919 ad I, *A. A. S.*, XI, 346.

⁷ Cfr. Bargilliat, *l. c.*, II, 1157, b; Perathoner, *Kurze Einführung...* I-II, p. 123, nota 1.

⁸ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 520.

⁹ Cfr. c. 454, § 1; Melo, *De exemptione regularium*, p. 87.

tempus determinatum, e. g., ad triennium, ita ut triennio elapso ipse cesset esse parochus; maior proinde amovibilitas, quae in parochis *ad nutum* amovibili habetur, hoc unum operatur ut processus ne oeconomicus quidem requiratur ad amotionem decernendam, non vero ut amotio ipso iure, tempore elapso, eveniat.

Et quia stabilitas officii paroecialis non ad bonum parochorum, sed ad bonum fidelium statuta est, iusta causa ad parochum etiam ad nutum amovibilem removendum, generatim ad bonum fidelium relationem habere debet.

2° *Quanam stabilitate gaudent singuli parochi.* - a) Parochi debent generatim stabiliter seu *inamovibiliter* constitui; quia paroeciae *inamovibiles* constitui debent ¹; permittitur tamen ut Episcopus, suo prudenti arbitrio, attentis peculiaribus locorum ac personarum adiunctis, audito Capitulo, si magis expedire iudicaverit paroecias quas de novo instituit, amovibiles declarare possit ².

b) Parochi paroeciarum semel *inamovibiliter* institutarum nequeunt sine beneplacito apostolico amovibiles declarari ³.

c) Parochi paroeciarum amovibilium possunt *inamovibiles* declarari ab Episcopo, non autem a Vicario Capitulari, de Capituli cathedralis consilio ⁴.

d) Quasi-parochi sunt omnes amovibiles et nequeunt *inamovibiliter* constitui ⁵. Quia quasi-parochi nomine parochorum veniunt dubium esse poterat qua stabilitate gauderent; Codex eisdem stabilitatem parochorum amovibilium concedere videtur; dummodo tamen non sint religiosi ⁶.

e) *Parochi ad religiosam familiam* pertinentes, sunt semper, ratione personae, *amovibiles ad nutum* tam loci Ordinarii, monito Superiore, quam Superioris, monito Ordinario, aequo iure, non requisito alterius consensu: nec alter alteri causam iudicii sui aperire multoque minus probare tenetur, salvo recurso in devolutivo ad Apostolicam Sedem ⁷. Nec in hoc casu ullus processus proprie dictus requiritur: licet iusta causa requiratur. Contra remotionem

¹ Status normalis reipublicae ecclesiasticae per se requirit erectionem seu constitutionem paroeciarum *inamovibilium*; amovibiles permittuntur pro casibus anormalibus et magnae difficultatis; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 178; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, p. 190, nota 3.

² C. 454, § 3, S. C. Consistorialis 1 Aug. 1919, *A. A. S.*, XI, 346, ad II.

³ C. 454, § 3.

⁴ C. 454, § 3.

⁵ C. 454, § 4.

⁶ Cfr. etiam c. 451, § 2, n. 1.

⁷ C. 454, § 5; 471, § 3; 2157, § 2.

conceditur recursus ad S. Congreg. de Religiosis si recurrens sit religiosus, ad S. C. Concilii si Episcopus ¹.

f) *Vicarii parochorum habitualium* ad clerum saecularem pertinentes sunt inamovibiles aut amovibiles ut parochi ².

Art. II. — PROVISIO CANONICA PAROCHORUM.

471. — I. Quis parochus esse possit. - 1° Ut quis in parochum valide assumatur debet esse in sacro presbyteratus ordine constitutus ³.

2° Sit insuper bonis moribus, doctrina, animarum zelo, prudentia, ceterisque virtutibus ac qualitatibus praeditus, quae ad vacantem paroeciam cum laude gubernandam iure tum communi tum particulari requiruntur ⁴.

472. — II. De iure conferendi paroecias. - 1° *Collatio per Sedem Apostolicam.* - Romanus Pontifex omnes paroecias ubique gentium conferre potest; confert vero de facto eas quae sibi reservavit ⁵.

2° *Collatio per Ordinarium loci.* - Ius nominandi et instituendi parochos competit Ordinario loci, reprobata contraria consuetudine, sed salvo privilegio electionis aut praesentationis, si cui legitime competat ⁶.

Ius nominandi et instituendi importat duos ⁷ ex tribus actibus qui in qualibet canonica provisione requiruntur, nempe designationem personae et tituli collationem ⁸; ad utrumque Ordinarius loci intentionem in iure fundatam habet. Si quis autem ius electionis aut praesentationis sibi competere probaverit adhuc ius est Ordinario loci institutionem canonicam seu titulum conferendi et promotum in possessionem immittendi.

Electio in Codice hic non stricto sensu electio canonica est, sed electio popularis, quae alicubi in Helvetia et in Italia viget, videtur intelligenda ⁹, item praesentatio non de sola praesentatione quae ex iure patronatus fit,

¹ Cfr. Const. Benedicti XIV « *Firmandis* », 6 Nov. 1744, Gasparri, *Fontes*, I, n. 349; itemque Const. « *Apostolicum ministerium* », 30 Mart. 1753, eiusdem Pontificis; cfr. Blat, *l. c.*, II, 422.

² C. 471, § 3.

³ C. 453, § 1; quae qualitas ante Codicem necessaria non erat eodem rigore; cfr. Wernz, *l. c.*, II, 836; post can. vero 154 superabundans repetitio, non necessaria.

⁴ C. 453, § 2; pro maiori harum qualitatum explicatione cfr. Const. Benedicti XIV inter documenta ad calcem Codicis IV « *Cum illud* », 14 Dec. 1742; et etiam quae ex c. 459 de examine et concursu infra dicentur. Quae hac paragrapho exiguntur non sunt tamen ad valorem promotionis necessaria; Augustine, *l. c.*, II, 517.

⁵ C. 455, § 1 et 1435, § 1-2.

⁶ C. 455, § 1.

⁷ Vermeersch, *Epitome*, I², 497, hic *nominationem* accipi docet pro libera collatione.

⁸ De tertio actu cfr. cc. 461 et 1443-1445.

⁹ C. 1452; S. C. Concilii 14 Februar. 1920; Augustine, *l. c.*, II, 524; cfr. tamen Schäfer, *l. c.*, pag. 16-17.

sed lato sensu etiam de praesentatione a Superiore religioso facta aut ab alia morali persona¹.

Non idoneum electum aut praesentatum Ordinarius loci admittere non potest, sed reicere debet; idoneum vero admittere debet etsi forte magis idoneus a praesentante praetermissus sit; iudicium de idoneitate ad Ordinarium loci pertinet².

Nomine Ordinarii loci hic non venit Vicarius Generalis nisi speciale mandatum habeat³; Vicarius vero Capitularis partialiter tantum, ut mox patebit.

Aliter ac in iure ante Codicem nomine Ordinarii loci in ordine ad provisionem paroeciarum nunc certo venit etiam Abbas vel Praelatus nullius⁴.

3° *Collatio paroeciarum sede vacante vel impedita.* - a) Sede vacante vel impedita ad Vicarium Capitularem aliumve⁵ qui dioecesim regat, pertinet:

α) Vicarios paroeciales constituere⁶.

β) Confirmare electionem aut acceptare praesentationem ad paroeciam vacantem, et institutionem electo aut praesentato concedere⁷.

γ) Paroecias liberae collationis conferre, si sedes episcopalis ab anno saltem vacaverit⁸.

b) Si sedes ita impedita sit ut Episcopus possit per litteras aut per suum Vicarium Generalem aliumve virum delegatum cum dioecesanis communicare et hoc modo dioecesim regere ac si praesens esset, tum, etiam extra dioecesim existens, videtur ipse per se aut per alium, praesertim per suum Vicarium Generalem omnia liberae collationis nec reservata beneficia, etiam paroecialia conferre⁹.

¹ Cfr. cc. 456; 471, § 2; cfr. Schäfer, *l. c.*, pag. 18-19. Cfr. tamen apud Santamaria, *l. c.*, II, 180 ius Capitulorum collegialium in Hispania eligendi *Abbatem* parochum.

² Prümmer, *l. c.*, 154, 3.

³ C. 455, § 3; quae paragraphus ad paragraphum primam eiusdem canonis referenda videtur; de paragrapho vero secunda valent quae mox dicentur in textu.

⁴ C. 215, § 2; Ferreres, *l. c.*, I, 756-758.

⁵ Istud verbum *aliumve* non videtur referri posse ad Vicarium Generalem aut viros ecclesiasticos de quibus in c. 429, § 1-2 qui, sua iura ex eodem c. 429, § 1 dimitti debent. Venit autem hoc nomine Provicarius in Vicariatibus Apost. et Administrator Apostolicus et Capitulum cathedrale.

⁶ C. 455, § 2, n. 1 et 472-476.

⁷ C. 455, § 2, n. 2.

⁸ C. 455, § 2, n. 3.

⁹ C. 455, § 3; quamobrem paragraphus secunda c. 455 videtur restringenda ad casum sedis revera impeditae seu ad casum quo Episcopus, impedimento physico aut iuridico, non possit, nec per Vicarium aut alium clericum delegatum dioecesim regere. In casu vero quo possit per Vicarium suum Generalem, beneficia per ipsum Vicarium Gen. conferenda erunt, nec ad hoc, ut videtur, Vicarius mandato speciali opus habet (cc. 429, § 1 et 455, § 3; Augustine, *l. c.*, II, 525; aliter Ferreres qui *l. c.*, I, 738, II, Vicario Gener. eam tantum potestatem concedit quam Codex Vicario Capitulari; Schäfer, *l. c.*, p. 16 videtur solum potestatem Vicarii Capit. concedere Vicario Generali et mandatum speciale ad hoc requirit).

4° *Collatio paroeciarum religiosis*. - a) Ad paroecias religiosas conceditas Superior¹, cui ex constitutionibus id competit, sacerdotem suae religionis praesentat Ordinario loci qui, si idoneum repperit, eidem institutionem canonicam concedit².

Codex non distinguit hic utrum agatur de paroecia religioni vel provinciae aut domui religiosae pleno iure unita, an de paroecia religioni precario, ex necessitate presbyterorum aut alia de causa, sine iuridica unione, concedita; proinde in ambobus casibus canon applicandus videtur³.

5° *Collatio quasi-paroeciarum*. - a) Quasi-parochos e clero saeculari proprius loci Ordinarius nominat, audito suo consilio missionariorum⁴.

b) Si vero quasi-parochi e clero religioso nominandi quavis ratione sint, id servandum videtur pro eorum provisione ac pro parochis religiosis⁵.

473. — III. Tempus utile ad provisionem faciendam. - Vacanti paroeciae curet loci Ordinarius providere intra sex menses utiles ab habita notitia vacationis, nisi peculiaria locorum ac personarum adiuncta, prudenti Ordinarii iudicio, collationem tituli paroecialis differendam suadeant⁶.

474. — IV. Servanda ab Ordinario circa subiectum promovendum. - 1° *Obligatio promovendi magis idoneum*. - Loci Ordinarius, graviter onerata eius conscientia, obligatione tenetur vacantem paroeciam illi conferendi, quem *magis idoneum* ad eam regendam habuerit, sine ulla personarum acceptione⁷; gravitatem obligationis commendat clausula *graviter onerata conscientia* quae a Codice adhibetur in rebus magni momenti⁸.

¹ Id de Superiore maiori de quo in c. 488, n. 8 videtur intelligendum; cfr. Augustine, l. c., II, 526.

² C. 456.

³ De paroecia pleno iure unita loquuntur cc. 452; 471; 1423, § 2, de paroecia vero precario vel alio modo religiosis concedita c. 454, § 5. Differentia in hoc est quod in priori casu parochus est persona moralis; in altero vero casu est persona ipsa physica religiosa, quae tamen est ad *nutum* amovibilis.

⁴ Cc. 457 et 302.

⁵ Cfr. supra n. 4°.

⁶ Cc. 458 et 155; exceptio generalis verificata est tempore magni belli Europaei pro nationibus ubi clerici ad servitium militare coacti fuere.

⁷ C. 459, § 1.

⁸ Santamaria, l. c., II, 183; idem auctor si collatio fiat per concursum, affirmat hanc obligationem esse ex iustitia et Ordinarium promoventem non idoneum teneri de damnis plebi christianae causatis, et promoventem minus idoneum teneri de damnis causatis magis idoneo; ibidem p. 184-185; cui tamen non in omnibus assentitur Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 255, si agatur de concursu generali.

2º *Ratio iudicandi de idoneitate.* - In hoc iudicio ratio haberi debet non solum doctrinae, sed etiam earum omnium qualitatum quae ad paroeciam vacantem rite regendam requiruntur ¹.

3º *Examen candidati.* - Ad dignoscendum magis idoneum Episcopus:

a) Ne omittat documenta, si qua sint, ex Curiae tabulario sive communi, sive secreto desumere quae clericum nominandum respiciunt et notitias, secretas quoque, si opportunum iudicaverit, prudenter exquirere etiam ex locis extra dioecesim ².

b) Ad scientiam quod attinet, rationem habeat praesertim periculorum triennialium ³.

c) Clericum examini super doctrina coram se et examinatorebus synodalibus subiiciat; a quo, de consensu eorundem examinatorum, potest dispensare, si agatur de sacerdote doctrinae theologiae laude commendato ⁴.

Hoc examen solummodo doctrinam respicit, non alias candidati qualitates, circa quas proinde, salva lege concursus, iudicium Episcopo, ubi concursus non viget, relinquitur.

Ut doctrinae theologiae laude commendati considerari possunt doctores in theologia aut in iure canonico, itemque professores materiarum principalium in schola publica theologia ⁵. Per se autem nemo ab examine eximitur, si excipias parochos *auctoritative* sive ex processu, sive ad bonum animarum ab una ad alteram paroeciam translatos. Translati vero sua voluntate ab examine non dispensantur ⁶.

Haec quae de examine dicuntur et de modo dignoscendi candidati idoneitatem valent non solum pro parochis qui concursu promoventur, sed etiam pro illis qui lege concursu non ligantur.

475. — V. De concursu ad paroecias. - 1º *Historia.* - Concilium Tridentinum ⁷ specialem pro provisione canonica paroeciarum examinis formam praescripsit, quam formam *concursum* appellare consueverunt. In-

¹ C. 459, § 2. Potest tamen Episcopus paroeciam denegare, *licet* magis idoneus sit ad illam rite regendam, illi clerico cuius opera opus habet pro rebus maioris momenti in sua dioecesi; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 729; attamen in hoc casu magis idoneus praetermissus ita collocandus est ut damnum non patiatur.

² C. 459, § 3, n. 1.

³ Cc. 459 et 130.

⁴ C. 459, § 3, n. 3.

⁵ Augustine, *l. c.*, II, 530.

⁶ C. I., 24 Nov. 1920; *A. A. S.*, XII, 574.

Non potest suppleri examen parochorum examine trienniali de quo in c. 130, nec item examine promovendorum ad ordines de quo in c. 996, § 2-3. Si clerici, quos Ordinarius idoneos reputat, nolint examini subiaccere, quod forte non semel accidit pro minoribus paroeciis, ad S. Congregationem Concilii recurrendum erit, *ibidem.*; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 31 pag. 157, n. 25.

⁷ Sess. 24, c. 18, *de ref.*

troducta autem fuit illa forma ad facilius, per examinatores synodales, dignoscendam idoneitatem tum relate ad scientiam, tum relate ad alias qualitates ad officium paroeciale rite obeundum necessaria. Eamdem formam melius determinarunt R. Pontifices; S. Pius V declaravit eam ad substantiam provisionis canonicae requiri et contra sententiam examinerum appellationem concessit; Clemens XI et Benedictus XIV methodum faciendi concursum et appellationem melius determinarunt¹ atque hic est *conkursus specialis* de quo in c. 459, § 4.

Alicubi vero alia forma konkursus a tridentina et a benedictina aliquantum differens, ob difficultates ad illam faciendam, introducta est, in qua retento examine tum relate ad scientiam, tum relate ad alias qualitates, konkursus non pro singulis vacationibus, sed determinatis tantum temporibus indicitur. Ista est forma *conkursus generalis* de qua Codex loquitur².

Viget haec forma in Austria, Germania etc.

Alibi, ut in pluribus dioecesibus hispanis, fit solum examen de scientia ab examineribus, remisso iudicio de aliis qualitatibus ad loci Ordinarium³.

2º *Conkursus specialis et generalis*. - Duae praecipuae formae konkursus habentur:

a) *Conkursus specialis*; qua forma konkursus indicitur pro singulis paroeciis vacantibus⁴.

b) *Conkursus generalis*; qua konkursus indicitur non pro singulis paroeciis. Vario autem modo fit:

α) Vacantibus quibusdam paroeciis, konkursus indicitur et inter approbatos generali modo pro omnibus paroeciis eligit magis idoneum, suo iudicio, Episcopus, seu loci Ordinarius.

β) Determinatis temporibus, semel vel bis in anno, habetur examen de scientia ad paroecias vacantes vel vacaturas concurrentium, deinde singulis paroeciis vacantibus habetur alterum scrutinium de qualitatibus ad illam singularem paroeciam regendam

¹ Cfr. Const. Benedicti XIV «*Cum illud*», 14 Dec. 1742, ad calcem Cod. doc. IV.

² C. 459, § 4.

³ Negari nequit ex iure Codicis (c. 459, § 1-2) hanc praxim vel consuetudinem legitimam habendam esse; at negamus prorsus in hoc casu haberi concursum tridentinum aut benedictinum, aut generalem, sed solum habetur periculum seu examen de quo in c. 459, § 3, n. 3, quod ex mente Codicis est aliquid distinctum, et ut minimum admittendum, in locis ubi forma konkursus specialis aut generalis non viget; cfr. *causam Brixien.* et *aliarum concursum paroeciarum*, 27 Ianuarii et 22 April. 1912 et discussiones illa occasione habitas in S. C. Concilii, apud *Monitore ecclesiastico*, v. 24 pag. 99 sq., praesertim vero in nota pag. 104-107; S. Cong. de Prop. Fide 10 Oct. 1884 in *collect.* n. 1627 ex quibus patet ad concursum requiri absolute etiam iudicium de aliis qualitatibus praeter iudicium de scientia. Aliter Ferreres, *l. c.*, I, 748-750, cui non contestamur consuetudinem hispanicam examinandi in sola scientia legitimam et Codici conformem esse, at negamus prorsus in dioecesibus ubi illa adhibetur haberi concursum sive specialem sive generalem.

⁴ Est forma a Benedicto XIV ordinata.

necessariis; inter approbatos¹ magis idoneum eligit Episcopus. Hanc alteram methodum, quae propius ad formam a Benedicto XIV statutam accedit, expresse S. Sedes adprobat².

3° *Ius vigens circa concursum*. - In regionibus in quibus paroeciarum provisio fit per concursum sive specialem, ad normam Constit. Benedicti XIV «*Cum illud*», 14 Dec. 1742, sive generalem, haec forma retineatur, donec Sedes Apostolica aliud decreverit³.

Innuitur hac paragrapho formam concursus esse aliquando abrogandam, interim tamen ubi viget, retinendam esse eo modo quo in unoquoque loco viget. Codex utitur hac dictione: *haec forma retineatur* qua strictum praeceptum retinendi illam forte non continetur; quamobrem etiam in locis ubi viget concursus, videntur Episcopi ex iusta causa ab illa forma recedere posse et praescriptionem c. 459, § 1-3 servare⁴.

Certo etiam in locis ubi adhuc viget forma concursus specialis et servatur, ab illa eximuntur paroeciae amovibiles, pleno iure incorporatae, patronatus laicalis vel mixti, quae nimis exiguos redditus habent ita ut a nemine expetantur post alterum experimentum, et illae in quibus ex indicto concursu lites et rixae praevidentur⁵.

Certe nulla est obligatio introducendi formam concursus ubi alicubi de facto non viget: immo ut videtur, Episcopus ubi forma non viget eam adhibere et introducere nequit.

Religiosi ad paroecias promovendi a concursu eximuntur etiam in locis ubi viget⁶.

476. — 4° Praxis concursus specialis. - Methodus practica faciendi concursum specialem describitur in Constit. Benedicti XIV «*Cum illud*», 14 Dec. 1742, ad calcem Codicis relata, in qua documenta etiam anteriora referuntur.

Eius praecipua capita sunt⁷.

a) Vacante aliqua paroecia, eique assignato vicario oeconomico, publico edicto, ab Episcopo concursus indicitur et terminus praestituitur intra quem qui concurrere voluerint documenta ad cancellarium referant; cancellarius vero de iis summarium faciat singulis examinadoribus die con-

¹ Ita in Archidioecesi Genuensi ex facultatibus sibi a S. C. Concilii factis, 6 Mai. 1926, Metropolita Genuensis, praeter concursum generalem bis in anno indicendum circa idoneitatem candidatorum ad officium paroeciale in genere in quo concursu suffragium deliberativum habent examinadores synodales, alterum concursum specialem indicit pro singulis paroeciis vacantibus, in quo altero concursu admittuntur solum sacerdotes in generali concursu approbati, et examinadores synodales solum suffragium consultivum habent. (Cfr. *Rivista Diocesana*, archidioecesis Genuensis, 1926, vol. XVI, pag. 158-159).

² Cfr. Instruct. S. C. de Prop. Fide. 10 Oct. 1884 in *Collect.* 1627; Chelodi, *l. c.*, 225.

³ C. 459, § 4.

⁴ Cfr. *causam Lisbon.*, et *aliarum in Lusit.* 13 April. 1918, *A. A. S.*, XI, 236 et apud *Monitore ecclesiastico*, v. 31, p. 194-196.

⁵ Chelodi, *l. c.*, 225, c, alicubi vero etiam ex lege seu iure speciali etiam paroeciae iurispatronatus laicalis legi concursus subiciuntur: S. C. Concilii 14 Februarii 1920, *A. A. S.*, XII, 163; cfr. tamen etiam cc. 1452 et 1462.

⁶ Augustine, *l. c.*, II, 526.

⁷ Cfr. cit. Constit. § 16.

cursus praesentandum. Tam documenta quam summarium referant de scientia et aliis qualitatibus et merito concurrentium.

b) Adveniente die concursus, concurrentes in eadem aula includantur a qua eis exire non permittatur nisi examine expleto. Examen vero scripto faciendum est et comprehendere debet casus moralem, liturgicum, canonicum et pastorem necnon sermonem circa evangelii explicationem; omnia latino idiomate conficienda, excepta evangelii explanatione. Haec autem omnia eodem tempore et eadem omnibus concurrentibus proponenda sunt. Consignatis vero scripturis Cancellarius vel Episcopus assistens vel alius subsignationem statim apponent.

c) Examinatorum iudicium de idoneitate, documentis eorumque summario, et confectis ea die laboribus inniti debet: respicere autem debet iudicium non solum scientiam sed etiam alias qualitates ad vacantem paroeciam requisitas, remisso Ordinario iudicio circa magis idonei electionem ¹.

d) A mala relatione examinerum aut ab irrationabili iudicio Episcopi datur appellatio ad Metropolitam; qui iudicare debet ex actibus primi concursus, aliis probationibus omissis, tempore intermedio expiscatis. Non obstante appellatione, conferri potest ab Episcopo paroecia. Contra sententiam Metropolitanae, si faveat recurrenti datur appellatio paroco promoti, non item recurrenti si contra ipsum sit; duabus vero sententiis conformibus sive pro recurrente, sive contra illum, executio concedenda est, rescissa, si opus sit, provisione priori ab Episcopo facta.

e) *Tribunal concursus* constare debet tribus saltem examineribus, non excluditur tamen numerus maior, sex vel octo vel decem. In hoc tribunali Episcopus aut eius Vicarius Generalis suffragium non habet, nisi cum suffragia aliorum paria sunt. Concursus factus a tribunali duorum examinerum, praeside Episcopo, nullus est ².

f) Examinatores ante initum officium iusiurandum de officio fideliter implendo emittere debent, sub poena nullitatis concursus ³.

477. — 5º Praxis concursus generalis. - Praxis concursus generalis varia est pro variis regionibus. De iure communi nihil statutum est; leges et consuetudines particulares sunt igitur attendendae ⁴.

¹ Utrum ex mente Concilii Tridentini et Benedicti XIV examinatores iudicium suum limitare debeant ad idoneitatem declarandam relate ad scientiam et alias qualitates pro cura animarum necessarias in genere, an extendi possit vel debeat ad idoneitatem declarandam relate ad determinatam paroeciam de qua agitur, ita ut qui generali modo aptus ad curam animarum declaratur reiici possit ab ipsis relate ad determinatam paroeciam; quaestio est quae agitata est in S. C. Concilii in *Brixien. et aliarum concursuum paroeciarum*, 27 Ianuarii et 22 April. 1912, S. Congregatio pro altera parte stetit, seu declaravit non opponi menti Tridentini et Benedicti XIV iudicium examinerum circa *determinatam paroeciam*. Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 24 pag. 99-104, praesertim vero in nota pag. 104-107.

² Cfr. Ferreres, *l. c.*, I, 744.

³ Ferreres, *l. c.*, I, 744; maiores explicationes circa concursum specialem cfr. in Const. Benedicti XIV, « *Cum illud* » Doc. IV in Codice.

⁴ Cfr. de variis formis concursus generalis ea quae supra diximus; item Augustine, *l. c.*, II, 533; Ferreres, *l. c.*, I, 745, sq.; Santamaria, *l. c.*, II, 189-195; S. D'Angelo, *Parroco e parrocchia nel codice di diritto canonico - Nomina del parroco. Esame. Concorso*, 1921, Giarre, pag. 163 et sqs.

478. — VI. Unicitas parochi et paroeciae. - 1° Officium paroeciale est incompatibile cum alio officio paroeciali: permittitur tamen eidem parochi duas paroecias obtinere aequae principaliter unitas¹.

2° In eadem paroecia unus tantum debet esse parochus qui actualem animarum curam gerat, reprobata contraria consuetudine et revocato quolibet contrario privilegio².

Hoc canone prohibetur paroecia cum duobus aut tribus parochis iurisdictionem *alternatim*³, vel *in solidum* vel *ex iure praeventionis*, exercentibus; quae omnia ante Codicem plerumque tolerabantur⁴.

Paroecia vero collegialis non prohibetur, dummodo collegium non per se, sed per vicarium a se praesentatum, ab Ordinario vero loci institutum curam animarum gerat.

Prohibentur item paroeciae mere personales⁵.

Paroecia quae ante Codicem duos vel plures parochos habebat ad mentem Codicis ita erit ordinanda⁶: aut erit dividenda in duas vel tres paroecias pro numero parochorum: aut varii parochi ad modum collegii erunt associandi eisdemque cura habitualis reservanda, relicta cura actuali vicario; aut paroecia ipsa uni tantum parochi in titulum erit conferenda, alii vero parochi ut coadiutores assignandi⁷. Unicitati parochi et paroeciae non opponitur absoluta pluralitas parochorum cum beneficio et territorio distincto, licet unica pro pluribus parochis habeatur ecclesia⁸; attamen ista ordinatio paroeciarum eadem ecclesia utentium non est habenda ut normalis⁹.

Canon autem iste applicandum erit non solum paroeciis in posterum erigendis, sed etiam erectis et non solum pro paroeciis in quibus pluralitas inducta est consuetudine aut privilegio, sed etiam legitimo statuto¹⁰.

479. — VII. Immissio in possessionem. - 1° Curam animarum parochus obtinet a momento captae possessionis¹¹.

Quod canon dicit de cura animarum ut de principali iure et officio parochi, etiam de aliis omnibus iuribus et obligationibus paro-

¹ Cc. 460, § 1; 165: quid sit unio officiorum *aeque principalis*, cfr. supra n. 469 et in cc. 1419, n. 2; 1420, § 2-3; 1423, § 1.

² C. 460, § 2.

³ Docet tamen Vermeersch, *Epitome*, I², 500, non prohiberi modo absoluto a Codice parochos per turnum, e. g. hebdomadarii, curam animarum exercentes in eadem paroecia. S. C. Concilii tamen huic praxi non favet.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 223, d.

⁵ De his tamen cfr. c. 216, § 4.

⁶ Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 29, pag. 383, in nota et v. 30, pag. 215-216.

⁷ Cfr. *Causam Mandelen*, 17 Mart. 1917; cfr. tamen responsum C. I., quo dicitur pro applicatione c. 460, § 2 in his casibus ad S. C. Concilii recurrendum esse; quod videtur intelligendum si difficultates oriantur; 14 Iul. 1922, *A. A. S.*, XIV, 526; cfr. etiam Vito Russo, *Parochorum Codex canonicus*, 1927, n. 89.

⁸ S. C. Concil. 12 Iunii 1917 et 9 Februar. 1918.

⁹ Cfr. c. 216, § 1; *Monitore ecclesiastico*, v. 30, pag. 215-216.

¹⁰ Cfr. *responsum C. I.*, 14 Iul. 1922 ad IV, *A. A. S.*, XIV, pag. 523.

¹¹ C. 461; 1443-1445.

chorum intelligendum est. Episcopus potest dispensare a capienda possessione.

2° In ipso actu possessionis capiendae aut ante ipsam possessionem parochus fidei professionem emitte tenetur coram loci Ordinario eiusve delegato ¹.

Art. III. — POTESTAS ET IURA PAROECIALIA.

480. — I. Cura animarum. - Vi officii sibi in titulum collati parochus a momento captae possessionis habet ius et officium exercendi curam animarum in omnes suos paroecianos ² qui non sunt legitime exempti ³.

a) Paroeciani sunt qui intra paroeciae ambitum domicilium aut quasi-domicilium habent, aut qui carentes quolibet domicilio ibi adsunt vagi. At de his videnda sunt quae fusius diximus ubi de domicilio aut quasi-domicilio locuti sumus.

b) Exemptio a iure aut ab homine, a R. Pontifice aut ab Episcopo concedi potest ⁴. Iis qui se exemptos asserunt onus incumbit exemptionem demonstrandi, nisi de iis agatur qui notorie ⁵ ea gaudent ut regulares.

c) Hanc curam animarum parochus *ex officio*, seu ut communiter interpretantur auctores, *ex iustitia* exercere tenetur ⁶.

d) Si dubium sit cuinam paroeciae pertineat aliqua domus in confinio duarum paroeciarum posita, ex ianua principali domus dubium solvendum est ⁷.

Si domus duas ianuas aequae principales habeat quarum una in territorio unius paroeciae altera in territorio alterius, tunc is parochus erit habendus qui in possessione est, qui iurisdictionem hucusque exercuit ⁸.

e) Haec potestas est ordinaria, ideoque delegabilis ⁹.

¹ C. 461 et 1406, § 1, n. 7.

² Cum haeretici et schismatici subditi Ecclesiae sint, et ex haeresi aut schismate nullam exemptionem obtineant, etiam ipsi subditi sunt parochi in ambitu paroeciae, nisi exceptio probetur ut fit, e. g., ex c. 1099. De facto tamen haec potestas parochi restringenda est ad orationes pro ipsis fundendas et bonum exemplum ipsis praebendum; cfr. c. 1350; Haring, *Grundzüge*... 311.

³ Cc. 461 et 464, § 1.

⁴ Cfr. ea quae supra n. 467, 1, e, diximus de potestate Episcopi eximendi, ex c. 464, § 2, ubi de notione parochi; Haring, *l. c.*, 313.

⁵ Religiosi et religiosas etiam non exempti, in multis, ut, ex. g. in confessionibus et praedicatione, non subduntur parocho; cfr. Haring, *l. c.* 311-312, nota 1.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 227; Prümmer, *l. c.*, n. 157, pag. 214, n. 5.

⁷ *Ubi ianua, ibi domus; ibi paroecianus ubi porta principalis domus, non viridarii.*

⁸ Cfr. *Rota*, 21 Iulii, 1911; *S. R. R. Decisiones*, etc. v. III, pag. 353-363; Schäfer, *l. c.*, pag. 26; Chelodi, *l. c.*, 226; Vermeersch, *l. c.*, I, 406.

Fines paroeciales non bene determinatos ius est Episcopis ad lites evitandas praefinire. Cfr. *S. Rotae Decis.* 5 Februar. 1918, *A. A. S.*, IX, 146.

⁹ Excipe delegationem ad confessiones audiendas; *C. I.*, 16 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, pag. 477.

f) Est autem haec potestas vere iurisdictionalis, licet ad forum internum, etiam extrasacramentale, restricta¹; non extenditur ad iudicialia, ad poenalia².

481. — Functiones paroeciales³.

Aliquae sacrae functiones parrocho⁴ relate ad suos paroecianos non exemptos ita reservantur ut alii sacerdotes aut rectores ecclesiarum eas peragere prohibeantur et ita indirecte etiam paroecianis obligatio imponitur sui parochi in his opera uti⁵. Huiusmodi functiones reservatae nisi aliud iure statuatur hae sunt⁶:

1° Baptismum conferre sollemniter⁷.

2° Sanctissimam Eucharistiam publice aut privatim tamquam Viaticum ad infirmos deferre, atque in periculo mortis constitutos extrema unctione roborare⁸.

3° Sanctissimam Eucharistiam publice ad infirmos in propria paroecia deferre⁹.

¹ Schäfer, *l. c.*, 23-24.

² Cfr. tamen Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 730, de moderata coercitione dyscolorum, de potestate dandi praecepta externa et publica; de potestate publica magisterii, et administrativa externa.

³ Aliqui auctores, cfr. Prümmer, *l. c.*, n. 156; Schäfer, *l. c.*, p. 26; distinguunt inter functiones paroeciales et iura paroecialia atque haec appellant illa iura quae parrocho aliquam utilitatem, honorem aut praeeminentiam afferunt: distinctio tamen ista non videtur magni et practici momenti; cfr. Chelodi, *l. c.*, 226, e.

⁴ Generatim Codex hac in re parochis non favet, quod ex eo apparet quod iura parochorum in aliquibus restrinxit et limitavit; cfr. Perathoner, *Kurze Einführung...* I-II, p. 125, nota 3.

⁵ C. 462.

⁶ Dicitur in c. *nisi aliud iure statuatur*; aliud statui potest aut ipsa lege Codicis, ut pro regularibus exemptis, et pro Seminario; aut iure, statuto, consuetudine aut praescriptione alicubi vigente: haec omnia nomine iuris venire videntur in Codice; sunt enim media quibus iura subiectiva acquiruntur et amittuntur: si igitur ex aliquo ex his capitibus aliud alicubi vigeat, id servandum est. (Cfr. Schäfer, *l. c.*, pag. 27). At etiam fieri potest iure speciali aut particulari ut praeter has, aliae etiam habeantur functiones parochis reservatae: cfr. Chelodi, *l. c.*, 226, e; quae tamen clari auctoris opinio non eo usque extendenda videtur ut omnes aliae functiones sacerdotales parrocho servantur; sed solum id extendi poterit ad eas functiones quae aliis ecclesiis vel sacerdotibus nec explicite permittuntur, nec explicite interdicuntur.

⁷ C. 462, n. 1. fr. cc. 737, § 2; 738, § 1-2; 739; 741.

⁸ C. 462, n. 3; excipe sacramentorum administrationem Episcopo decumbenti; c. 397; item religiosis clericalis religionis eisque aequiparatis (c. 514); item infirmis in casu necessitatis aut licentiae praesumptae cc. 848, § 2; 238, § 2. Circa delationem vero Communionis ex iusta et rationabili causa cfr. cc. 847 et 849. Severior videtur opinio P. Vermeersch, *l. c.*, I 409, 2 dicentis non licere unquam delationem SS. Eucharistiae infirmo privatam quando parochus ipse vel per suos vicarios eam publice deferre voluerit; potest enim etiam tunc iusta et rationabilis causa haberi ut, e. g., si infirmus ieiunus usque ad tempus quo publice ea a parrocho deferretur permanere nequeat; si familiarum murmuraciones et forte blasphemiae in publica delatione timeantur etc., nec proinde quod refertur a Schäfer, *l. c.*, pag. 28 admittimus. Nec communio paschalis nec prima puerorum communio ex iure Codicis parochis reservatur; cc. 859, § 3; 854; Schäfer, *l. c.*, 29-30; Perathoner, *l. c.*, p. 127, nota 1.

⁹ C. 462, n. 2; cfr. etiam canones in nota praeced. citatos.

4° Sacras ordinationes et ineundas nuptias denuntiare; matrimoniis assistere; nuptialem benedictionem impertiri¹.

5° Iusta funebria persolvere ad normam canonum².

6° Domibus ad normam librorum liturgicorum benedicere Sabbato Sancto vel alia die pro locorum consuetudine³.

7° Fontem baptismalem in Sabbato Santo benedicere, publicam processionem extra ecclesiam ducere, benedictiones extra ecclesiam cum pompa ac sollemnitate⁴ impertiri, nisi agatur de ecclesia capitulari et Capitulum has functiones peragat⁵.

482. — III. Iura utilia. - 1° *Ius ad praestationes.* - Ius est parochus ad praestationes quas ei tribuit vel probata consuetudo vel legitima taxatio; taxatio autem ut sit legitima pro actibus iurisdictionis voluntariae, pro executione rescriptorum S. Sedis, pro administratione sacramentorum et sacramentalium facienda est a Concilio provinciali⁶ vel a conferentia episcopali pro tota provincia, vim autem obligandi non habet nisi prius a S. Sede approbata

¹ C. 462, n. 4; cfr. etiam cc. 1094, sq.

² C. 462, n. 5; 1216-1232.

³ C. 462, n. 6.

⁴ Benedictio cum pompa et sollemnitate opponitur certe benedictioni privatim datae seu datae ritu privato. Ritus vero privatus non excludit ullo modo usum superpellicei, stolae aut aquae benedictae; S. C. EE. et RR. 28 Nov. 1664 apud Bizzarri, *Collectanea*, pag. 262. «Sollemnis benedictio intelligitur illa, quae publice, grandiori apparatu, pluribusque ministris adhibitis impertitur... Privata vel simplex benedictio est illa quae vel privatim, vel publice fit, sine ullo apparatu et aliquo vix adhibito ministro» Franciscus Stella, *Institutiones liturgicae*², 1895, Romae, pag. 355-356. «Ritus privatus in hoc a publico (idem dicendum videtur de ritu sollemni et cum pompa) discriminatur, quod privatus sit absque populi concursu qui ad eum sonitu campanarum etc. invitatur»; Ojetti, *Synopsis*, v. *Benedictiones*, n. 581; *Monitore Ecclesiastico*, vol. 13, p. 133. Si populi concursus habeatur per accidens, sine ulla ad ritum sacrum invitatione, benedictio non videtur appellanda publica seu sollemnis et cum pompa. Pietro Veneroni, *Manuale per lo studio e la pratica della sacra liturgia*, vol. IV⁶, pag. 158, n. 724, privatas vocat benedictiones quae fiunt sine externo apparatu, sine ministro, vel cum unico ministro.

⁵ C. 462, n. 7; circa processiones manent tamen firma iura quae aliis ecclesiis competere possunt ex cc. 482 et 1291, § 2; itemque privilegia specialia alicui forte concessa; cfr. C. I., 12 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 661; Prümmer, *I. c.*, 156, 2, g.

De benedictione vero fontis baptismalis cfr. S. Congr. Concilii, 10 Iunii 1922, *A. A. S.*, XV, 225; et C. I., 12 Nov. 1922, ad IV, *A. A. S.*, XIV, 661; circa alias benedictiones haec ex cl. Augustine notamus:

Codex nequit hic referri ad benedictiones papales ut benedictiones palliorum, *Agnus Dei*, rosae aureae, nec ad benedictiones episcopales ut benedictiones abbatissae, consecrationes virginum, benedictiones olei sancti et chrismatis, sacrorum vasorum, ecclesiarum, publicorum oratoriorum et coemeteriorum. Aliqui auctores reservant Episcopo etiam benedictiones imaginum Iesu Christi, B. M. Virginis et Sanctorum. Attamen Codex hic videtur favere opinioni asserenti parochum posse has benedictiones impertire, alioquin ad quid addidisset: *cum pompa et sollemnitate*? Praeter has enumeratas sollemnis benedictio aedificiorum, pontium, navium, viae ferreae, vexillorum, potest etiam fieri a parochis, nisi fieri debeant ex iure speciali a Capitulo (Ita Augustine, *I. c.*, II, 538-539).

⁶ Circa modum taxationis statuendi in Concilio provinciali et in Synodo cfr. S. C. Concilii 11 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIII, 250.

fuerit¹; pro funeribus vero sufficit ut taxatio fiat ab Ordinario loci².

a) Praestationum nomine veniunt hoc canone, ut videtur, omnes redditus, stipendia et iura stolae quae parochi obveniunt solis exceptis stipendiis Missarum manualium³.

b) Parochus potiores, quam ei taxatio legitima permittat, praestationes exigens, ad restitutionem excessus tenetur⁴.

c) Licet paroeciale aliquod officium ab alio fuerit expletum, praestationes tamen parochi cedunt, nisi de contraria offerentium voluntate certo constet circa summam quae taxam excedit⁵.

d) Gratuitum ministerium ne deneget parochus iis qui solvendo pares non sunt⁶.

2° *Alia iura.* - Solent auctores hic alia parochorum iura enumerare. Nos de aliis suo loco, data occasione, agemus: hic tantummodo eorum elenchum ponimus: habent parochi:

a) Ius benedicendi sacram suppellectilem⁷.

b) Ius absolvendi a casibus Episcopo reservatis, determinatis temporibus⁸.

c) Ius dispensandi a ieiunio et abstinencia et a diebus festis⁹; item ius dispensandi determinatis in casibus ab impedimentis matrimonialibus¹⁰.

d) Ius interveniendi ad Synodum¹¹.

e) Ius administrandi bona beneficii et suae ecclesiae¹².

f) Ius desumendi ab ecclesia non paroeciali SS. Eucharistiam in casu necessitatis¹³.

¹ C. 463, § 1 et 1507, § 1.

² C. 1234-1235; cfr. etiam c. 736.

³ Augustine, *l. c.*, II, 541; cfr. etiam c. 1410 ubi idem verbum occurrit. *Praestationes* certe non sunt in sensu canonis oblationes fidelium quae finem bene determinatum habent. Vermeersch, *l. c.*, I, 411.

⁴ C. 463, § 2; sed insuper taliter delinquentes poenis pecuniariis sunt coërcendi et recidivi aliis etiam poenis gravioribus coërcendi: c. 2408. Cfr. circa naturam huius delicti et eius punitionem Magnin in *Dictionnaire de droit canonique*, 1924. Paris, v. *Abus de pouvoir*, col. 139.

Pariter autem, prudenti arbitrio Ordinarii, coërcendi sunt, praestationes legittimas solvere nolentes, cum possunt. (C. 2349).

⁵ C. 463, § 3.

⁶ C. 463, § 4. Quidam auctores ut Blat, *l. c.*, II, 430, Prümmer, *l. c.*, 156, 3, a, loquuntur hic de obligatione *ex caritate* et de *admonitione* a Codice facta; nobis videtur hic *praeceptum* et quidem ex iustitia obligans contineri; cfr. cc. 464, § 1 quem de obligatione iustitiae communiter interpretantur auctores; et 1235, § 2 ubi graviora verba adhibentur.

⁷ Cfr. c. 1304, n. 3.

⁸ Cfr. c. 899, § 3.

⁹ Cfr. c. 1245, § 1.

¹⁰ Cfr. cc. 1043; 1044; 1098.

¹¹ Cfr. cc. 358, § 1, n. 6-7.

¹² Cc. 1476; 1182-1184. Chelodi, *l. c.*, 226, d, pag. 349, nota 5.

¹³ C. 483, n. 2.

Art. IV. — OBLIGATIONES PAROCHORUM.

483. — Plura officia habent parochi communia cum omnibus christianis et omnibus clericis. Alia etiam non pauca officia habent propria quidem ipsorum quae sparsim hic illicque in Codice continentur ¹.

De his omnibus hic sermo non occurrit et suis locis agitur.

I. Residentia. - 1° *Obligatio residendi.* - Parochus obligatione tenetur residendi in domo paroeciali prope suam ecclesiam; loci tamen Ordinarius potest iusta de causa permittere ut alibi commoretur, dummodo domus ab ecclesia paroeciali non ita distet ut paroecialium perfunctio munerum aliquid inde detrimenti capiat ².

Ita videtur haec paragr. intelligenda ut Episcopus possit cum extruccionem domus paroecialis alibi non prope ecclesiam paroecialem, permittere, tum etiam permittere parocho ut alibi, extra domum paroecialem resideat, saltem ad tempus. Nec excludi videtur permissio residendi extra territorium propriae paroeciae ³.

2^a *Vacationes.* - Parocho a sua paroecia abesse permittitur per duos ad summum intra annum menses sive continuos, sive intermissos, nisi gravis causa iudicio ipsius Ordinarii, vel diuturniorem absentiam requirat vel breviorum tantum permittat ⁴.

a) Dies quibus parochus piis exercitiis vacat non computantur, semel in anno, in duobus vacationum mensibus ⁵.

b) Cum parochum ultra hebdomadam continuam abesse a sua paroecia contingat, quaevis denique sit absentiae causa, sive vacationum, sive exercitiorum spiritualium, sive alia, habere debet Ordinarii loci scriptam licentiam et vicarium substitutum sui loco relinquere ab eodem Ordinario probandum; quodsi parochus sit religiosus, indiget praeterea consensu Superioris et substitutus cum ab Ordinario tum a Superiore probari debet ⁶.

Vicarius substitutus videtur ex hac paragrapho et ex c. 474 iurisdictionem ordinariam obtinere, quam proinde aliis sicut parochus delegare potest.

¹ Cfr. cc. 1406, § 1, n. 7 et 1407; 770; 773; 761; 787; 854, § 5; 863; 892, § 1; 938, § 2 et 939; 514, § 3; 998; 1000, § 1; 1344, § 1-2; 1330-1332; 1349; 1353; 735; 946; 1405, § 2; 1936 etc.

² C. 465, § 1.

³ *Monitore ecclesiastico*, v. 32, pag. 194, n. 18; contra Blat, *l. c.*, II, pag. 431. Exstructio vero domus paroecialis extra territorium propriae paroeciae excludenda absolute videtur; cfr. analogice, cc. 470, 374, § 2 et 1813; § 1, n. 4; cfr. supra n. 478, 2.

⁴ C. 465, § 2.

⁵ C. 465, § 3; conceditur maior absentia pietatis causa; cfr. etiam c. 126.

⁶ C. 465, § 4. Ita finem habent antiquae disputationes: utrum parochus per duos menses vacationum abesse posset sine Ordinarii loci licentia, cfr. L. Engel, *Manuale parochorum*, part. I, cap. V, n. 3-4. De iure vigente certe requiritur licentia scripta quam tamen Ordinarius loci concedere debet.

Varii tamen in hoc canone 465 distinguuntur vicarii substituti. Vicarius substitutus pro tempore absentiae quae non fiat ex causa repentina et urgenti at ultra hebdomadam protrahatur: talis ut potestatem habeat ordinariam vel saltem ad universalitatem causarum delegatam, debet ante discessum vel etiam post parochi discessum ab Ordinario¹ loci approbari².

Vicarius substitutus parochi religiosi in eadem hypothese debet approbari ab Ordinario ut potestatem seu iurisdictionem obtineat; a Superiore religioso ut iurisdictione ab Ordinario obtenta licite utatur.

Vicarius substitutus ex causa repentina et gravi qui permanere debeat ultra hebdomadam potestatem statim obtinet etiam ante approbationem Ordinarii, eaque licite et valide uti potest quoadusque Ordinarius, cui significata fuit designatio vicarii substituti, aliter non statuerit³.

c) Si parochus repentina et gravi de causa discedere atque ultra hebdomadam cogatur abesse, quamprimum per litteras Ordinarium commonefaciat, ei indicans causam discessus, et sacerdotem supplementem, eiusque stet mandatis⁴.

d) Causae ad diuturniorem absentiam permittendam sunt: Christiana caritas, urgens necessitas, evidens Ecclesiae aut rei publicae utilitas et obedientia debita⁵.

3º *Absentia infra hebdomadam.* - Ad discedendum e sua paroecia ad breve, infra hebdomadam, tempus, parochus licentia Ordinarii loci opus non habet; debet tamen etiam in hoc casu fidelium necessitatibus providere, maxime si id peculiaria rerum adiuncta postulent⁶.

¹ Approbationem Ordinarii loci solum ad liceitatem non ad valorem designationis substituti in hoc casu requiri docet Santamaria, *l. c.*, II, 202, cuius tamen opinionem post declarationes 14 Iulii 1922, non amplius sustineri posse arbitramur.

² Sine approbatione Ordinarii poterit quidem a parcho delegatam potestatem consequi, at non eam quam tribuit Codex, c. 474; Vermeersch, *Periodica*, XI, 168.

³ *C. I.*, 14 Iulii 1922, *A. A. S.*, XIV, 536.

Quae responsa data fuere relate ad assistentiam matrimonio faciendam; at nulla videtur ratio ea ad hoc restringendi, immo ratio est ea extendendi ad alios etiam actus iurisdictionis paroecialis. Difficultas poterit esse in casu quo parochus discedat animo redeundi intra hebdomadam et tamen de facto ultra hebdomadam absentia protrahatur; in hoc casu vicarius substitutus, elapsa hebdomada, potestatem ordinariam de qua supra et in c. 474, videtur gaudere, at etiam actus infra hebdomadam positi, licet forte mala fide positi sint, validi esse videntur etiam praescindendo ab errore communi qui etiam suffragari quandoque poterit; etenim etiam tunc verificatur dictio canonis quod scilicet, parochus *ultra hebdomadam abesse cogatur*. Accedit ratio quod hic casus equiparandus est casui c. 465, § 5, pro quo decisum est substitutum potestate paroeciali gaudere etiam ante Ordinarii approbationem; cfr. *C. I.*, 14 Iul. 1922, V, ad 4. Idem affirmaverim pro casu quo parochus ex gravi et repentina causa discedat et Ordinario causam discessus sacerdotemque supplementem indicare vel obliviscatur vel negligat; aut etiam si parochus discedat putans causam repentinam et gravem haberi quae de facto non habetur; etenim potestas a iure substituto in his casibus concessa est ad bonum animarum, cui error aut culpa parochi officere non debent.

⁴ *C. 465*, § 5; cfr. quae supra dicta sunt in nota praecedenti.

⁵ Cfr. Vito Russo, *Parochorum Codex canonicus*, 1927, n. 208-209.

⁶ *C. 465*, § 6 collat. cum § 4-5. Codex revera non dicit parochum abesse infra hebdomadam *posse sine licentia*, at id dicit aequivalenter atque ita interpretantur communiter auctores hunc canonem; cfr. Ferreres, *l. c.*, I, 761, VI; Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 736, II; immo Augustine, *l. c.*, II, p. 548-549, docet non posse strictiorem regulam circa hoc statui ab

4° *Poenae in non residentes*. - Non residentes parochi privantur ipso facto pro rata illegitimae absentiae omnibus fructibus beneficii sui; et insuper contra eos procedendum est usque ad beneficii privationem ¹.

484. — II. Missa pro populo. - Parochus ² iisdem diebus ac Episcopus pro sua dioecesi, tenetur applicare Missam pro suae paroeciae populo; quasi-parochus ³, iisdem diebus ac Vicarius et Praefectus Apostolicus ⁴. Est haec obligatio vere ex *iustitia* ⁵.

a) Si Episcopus vel Ordinarius loci obtinuerit indultum a S. Sede, permittendi ut Missa dierum festorum suppressorum aut etiam aliorum festorum ⁶ applicetur, non pro populo, sed pro Seminario aut alia causa pia; illud indultum ita interpretandum est ut parochi ad illum finem vel ad mentem Episcopi applicare illis diebus teneantur. Potest tamen parochus retinere partem stipendii quae taxam dioecesanam superet, quaeque data sit ut *ius stolae* quia, e. g., Missa exsequialis aut nuptialis fuit, aut etiam quae data sit ratione maioris laboris, dummodo tamen in hoc casu consentiat Ordinarius ⁷.

Licet plures parochi eadem ecclesia paroeciali utantur, tenentur tamen singuli singulis diebus festis Missam pro suo grege applicare nec ad satisfaciendum sufficit applicare per turnum ⁸.

Episcopo, nisi in casu particulari in quo gravis negligentia in cura animarum resultaret; cui tamen contradicit Vermeersch, *Epitome*, I, 413, b. Substitutus parochi pro his brevioribus absentis non obtinet a iure ullam potestatem, sed solum eam habet quae ei a paracho delegatur; Chelodi, *l. c.*, 229, c in nota: videtur tamen, salvo meliori iudicio, talis vicarius posse delegari ad universalitatem causarum, non exclusa assistentia matrimonio; id enim videtur requiri ad bonum animarum et talis substitutus licet cooperator non sit (c. 1096, § 1) nec substitutus in sensu c. 474, est tamen *de facto* substitutus et ita videtur posse expressa delegatione quod illi ex iure possunt.

¹ Cfr. cc. 2381 et 2168-2175.

² Quia Cappellani ecclesiarum *subsidiariarum* non sunt veri parochi, licet ipsis universa cura animarum committatur; ideo ipsi obligatione Missam applicandi non tenentur: cfr. S. C. Consist. 1 Aug. 1919, *A. A. S.*, XI, 346 et S. C. Concil. 13 Iul. 1918, *A. A. S.*, XI, 46.

³ Eodem autem iure, salvo meliori iudicio, regi videntur parochi dioecesium missionum quibus applicanda sunt ea quae de quasi parochis statuta sunt: cfr. S. C. de Prop. Fid. 9 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIII, 17, ita etiam Vermeersch, *Periodica*, X, p. 304; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, p. 61 in nota. Hoc tamen extendi nequit ad paroecias quae post Const. «*Sapienti consilio*» et de iure Codicis S. Congr. Consistoriali subduntur: quod tamen onus, si nimis grave pro aliqua regione sit ad ipsam S. Congreg. Consistorialem recurrendum erit. Cfr. *Declarationem*, S. C. Consist. 1 Augusti, 1919, *A. A. S.*, XI, 346 ad V.

⁴ Cc. 466, § 1; 336 et 306; cfr. quae supra n. 374, 5, et n. 397, ubi de Vicar. Apost. et Episcop. obligationibus diximus.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 736, III; Vito Russo, *l. c.*, n. 213.

⁶ Cfr. *Rivista diocesana*, Dioecesis Genuensis, v. XIII, 1923, pag. 347 ubi refertur indultum concessum Metropolitae Genuensi applicandi pro Seminario etiam Missas dominicales, paucis exceptis.

⁷ Cfr. S. C. Concilii, 10 Nov. 1917, *A. A. S.*, X, 368; et 8 Mai. 1920, *A. A. S.*, XII, 536; cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 32; pag. 330; ubi docet certo permitti paracho praestationem sibi a populo factam pro Missa binata, salva applicatione ad mentem Ordinarii; cfr. etiam S. C. C. 27 Febr. 1905.

⁸ S. C. Concilii 12 Iunii 1917 et 9 Februar. 1918; *A. A. S.*, X, 285-289.

b) Parochus qui plures forte paroecias aequae principaliter unitas regat aut, praeter propriam, aliam vel alias in administrationem habeat, unam tantum debet Missam pro populis sibi commissis diebus praescriptis applicare ¹.

c) Ordinarius loci iusta de causa permittere potest ut parochus Missam pro populo alia die applicet ab ea qua iure adstringitur ².

d) Parochus Missam pro populo applicandam celebret in ecclesia paroeciali, nisi rerum adiuncta Missam alibi celebrandam exigant aut suadeant ³.

e) Legitime absens parochus potest Missam pro populo applicare vel ipse per se in loco in quo degit, vel per sacerdotem qui eius vices gerit in paroecia ⁴.

f) Onus Missae applicandae incipit a die captae possessionis, non a die obtenti *Regii placiti* forte alicubi vigentis, nisi speciale ius a S. Sede probetur ⁵.

485. — III. Aliae obligationes pastorales. - 1° Celebratio divinarum officiorum. - a) Debet parochus officia divina celebrare, administrare sacramenta fidelibus, quoties legitime petant, suas oves cognoscere, et errantes prudenter corrigere, pauperes ac miseros paterna caritate complecti, maximam curam adhibere in catholica puerorum institutione ⁶.

Maximi momenti sunt quae hoc canone praescribuntur parochis et ab eorum executione fidei bona plerumque administratio paroeciae circa spiritualia pendet. Discutiat igitur parochus circa haec conscientiam suam, nec contentus sit poenales tantummodo humanas sanctiones effugere, memor iusti iudicii Dei severi contra sacerdotes mercenarios suas oves ignorantes et non pascentes. Haec semel aliquando in hoc tractatu iuris mihi dixisse parcatur.

Obligatio Missam quotidie celebrandi in sua paroecia nequit ex hoc canone parochi imponi; difficile autem erit ex praxi laudabili communionis quotidianae fidelium invalescente parochos excusare qui facile Missae celebrationem quotidianam in sua ecclesia negligunt ⁷.

¹ C. 466, § 2; cfr. etiam responsum C. I., 14 Iulii 1922 ad VI, A. A. S., XIV, 528, aliter ante Codicem; cfr. S. C. de Prop. Fid. 26 Febr. 1875 in *Collect.* n. 1436.

² C. 466, § 3; causa gravis non requiritur; causa iusta esset de iure vigente paupertas sacerdotis qui ea die pinguius stipendium facile habere potest; Chelodi, l. c., 227, b, nota 4; Blat, l. c., II, 434. Licentia Ordinarii praesumi poterit si de unico actu agatur; cfr. Wernz-Vidal, l. c., II, 736, nota 68.

³ C. 466, § 4; levior adhuc causa excusat parochum ab obligatione locali, nec requiritur in casu licentia aut permissio Ordinarii; Augustine, l. c., II, 551.

⁴ C. 466, § 5; in hac paragrapho confirmatur quod in nota praecedenti diximus de locali obligatione; et simul personalis obligatio mitigatur: obligatio tamen ipsa permanet, nec, si vicario substituto fungatur parochus vicinior cum iure binandi, videtur unica Missa ipse posse duabus obligationibus ad normam c. 466, § 2 satisfacere.

⁵ Aliter Vito Russo, l. c., n. 212.

⁶ C. 467, § 1; cfr. etiam c. 2382 et 2182-2185.

⁷ Cfr. Augustine, l. c., II, 553. In magnis praesertim et populosiis civitatibus potest Episcopus parochum cogere ut saepius in hebdomada in sua ecclesia celebret; L. Engel, *Manuale parochorum*, part. II, cap. VII, n. 2. Immo videtur Episcopus Missae celebrationem quotidianam in ecclesiis paroecialibus praecipere posse.

b) Monendi sunt fideles ut frequenter, ubi commode id fieri possit, ad suas paroeciales ecclesias accedant ibique divinis officiis intersint et verbum Dei audiant ¹.

In hac re excessus evitandi sunt. Mens Codicis ea esse videtur ut fideles, si id fieri potest sine incommodo, omnes conveniant ad suas ecclesias paroeciales, ut circa eos parochus suas obligationes de quibus in paragr. 1 exerceat: at in hac facienda monitione evitandus est excessus qui tunc haberetur si parochus loqueretur de gravi obligatione fidelium illuc conveniendi, aut, quod gravius, si diceret alibi seu in aliis ecclesiis obligationi sacrum audiendi non satisfieri; nec ita facienda est monitio ut etiam qui commode non possunt illuc convenire, id facere cogantur. Excessus in hac re effectus prorsus contrarios parere solent, ut in dies conspiciamus: optima videtur monitio moderata si cum optimo servitio in ecclesia paroeciali coniungatur; haec practica monitio effectus facile sortitur ².

Nec tamen approbare intendimus aliarum ecclesiarum, etiam regularium, rectores qui forte adhortantur fideles ad suam frequentandam ecclesiam in qua forte nec verbi Dei praedicatio, nec catechetica puerorum instructio habetur.

2° *Cura infirmorum.* - Sedula cura et effusa caritate debet parochus aegrotos in sua paroecia, maxime vero morti proximos, adiuvari, eos sollicitè Sacramentis reficiendo eorumque animas Deo commendando ³.

Parocho aliive sacerdoti qui infirmis assistat facultas est eis concedendi benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria in articulo mortis, secundum formam a probatis liturgicis libris traditam, quam benedictionem impertiri ne omittat ⁴.

3° *Vigilantia parochi.* - Parochus diligenter advigilet ne quid contra fidem ac mores in sua paroecia, praesertim in scholis publicis et privatis, tradatur, et opera caritatis, fidei ac pietatis foveat aut instituat ⁵.

Quia directa ingerentia in scholas Status generatim hodie impeditur Ecclesiae; curabit bonus pastor ut forma a Statu admissa, e. g., per societates catholicas aut per patrumfamilias subscriptionem abusus in scholis publicis introductos auferantur; inter opera caritatis praecipue commendantur conferentiae S. Vincentii a Paulo; inter opera fidei conferentiae

¹ C. 467, § 2.

² Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 736, IV.

³ C. 468, § 1.

⁴ C. 468, § 2; nova datur omnibus sacerdotibus hoc canone facultas; Blat, *l. c.*, II, p. 436; Chelodi, *l. c.*, 227, c; etc.: cfr. de hac benedictione Beringer-Steinen, *Die Ablässe* ¹⁶, a. 1921, I, n. 1020-1031, pag. 567-583. Cfr. etiam cc. 2182 sq. et 2382.

⁵ C. 469.

apologeticae; inter opera pietatis erectio associationum ecclesiasticarum, piarum unionum, confraternitatum, et praesertim tertiorum Ordinum quibus *finis est vitae christianae in saeculo perfectio. At ne quid nimis* ¹.

486. — IV. Libri paroeciales. - 1° *Quot habendi sunt libri paroeciales.* - Habeat parochus libros paroeciales, idest librum baptizatorum, confirmatorum, matrimoniorum, defunctorum; etiam librum de statu animarum accurate conficere pro viribus curet ².

Quatuor igitur libri conscribi absolute praecipiuntur, quintus etiam de statu animarum praecipitur, at non eodem rigore ³.

Alicubi ante Codicem vigeat praxis conservandi librum confirmatorum in cathedrali ecclesia solummodo; haec praxis corrigenda est ad normam huius can. et cc. 798-799 ⁴.

2° *Qua ratione tenendi.* - a) Tenendi sunt libri paroeciales secundum usum ab Ecclesia probatum ⁵ vel a proprio Ordinario praescriptum et diligenter asservandi sunt ⁶.

b) In libro baptizatorum adnotetur ⁷ quoque recepta confirmatio, contractum matrimonium ⁸, susceptus subdiaconatus, et emissa sollemnis professio; eaeque adnotationes in documenta recepti baptismatis semper referantur ⁹.

c) In fine cuiuslibet anni parochus authenticum exemplar librorum paroecialium ad Curiam episcopalem transmittat, excepto libro de statu animarum ¹⁰. In duplici igitur exemplari conficiendi sunt libri paroeciales, quorum alterum exemplar in archivio paroeciali, alterum in archivio Curiae conservandum, ut documenta non deperdantur occasione incendiorum, bellorum etc. et ut falsificationes impossibiles reddantur. Non potest Ordinarius loci privare parochum iure conservandi in archivio paroeciali libros paroeciales,

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, II, 555-556.

² C. 470, § 1.

³ Chelodi, *l. c.*, 228; alii eandem immo et graviolem pro libro status animarum obligationem admittunt; cfr. Blat, *l. c.*, II, 437; cfr. tamen Santamaria, *l. c.*, II, 207.

⁴ Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 31, p. 82 in nota; S. C. Concilii 8 Febr. 1919, *A. A. S.*, IX, 280.

⁵ Formulam describendi statum animarum in libro variari potest secundum consuetudinem locorum (Hieronymus Baruffaldo, *Ad Rituale Romanum Commentaria*, Venetiis, 1752, nn. 96, 12).

⁶ C. 470, § 1; cfr. etiam cc. 777 una cum responso *C. I.*, 14 Iul. 1922 ad VIII; 798; 1103; 1238.

⁷ Non necessario in libro baptizatorum adnotandi sunt qui privatim ab obstetrice baptizati, statim seu antequam ad ecclesiam referrentur mortui sunt. (Hieronymus Baruffaldo, *Ad Rituale Romanum Commentaria*, tit. 93, 13-14, contra Monacelli).

⁸ Excepto matrimonio secreto; cfr. c. 1107.

⁹ C. 470, § 2; cfr. etiam cc. 799; 1011; 1103, § 2-3; 576, § 2; 1988; et insuper cc. 1813, § 1, n. 4; 1814; 1816.

¹⁰ C. 470, § 3.

praetextu eos servandi in Curiae archivo, nec item parochum privare iure percipiendi emolumenta solvi solita pro attestationibus ex his libris deprompta ¹.

3° *De sigillo et archivo paroeciali.* - Parochus proprium habeat sigillum et archivum seu tabularium in quo libri paroeciales custodiantur una cum Episcoporum epistolis, aliisque documentis, necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia, ab Ordinario vel eius delegato visitationis vel alio opportuno tempore inspicienda, religiose caveat ne ad extraneorum manus perveniant ².

In archivo paroeciali sunt praeterea conservanda documenta quibus iura ecclesiae seu beneficii nituntur ³; liber foundationum et onerum ecclesiae ⁴; inventarium rerum pretiosarum ad ecclesiam pertinentium ⁵.

CAPUT X.

De vicariis parochialibus.

487. — Expleto capite de parcho, iam de iis agendum qui vel parochos adiuvant, vel substituunt absentes aut paroecia vacante, vel parochorum habitualium loco constituuntur; qui omnes vicariorum parochialium nomine in iure veniunt. Et quia hi omnes operam suam navant intra determinatam partem dioecesis, et ipsi de Episcopi potestate participare recte dicuntur ⁶.

I. **Praenotiones.** - 1° *Notio.* - Vicarius parochialis est sacerdos vices parochi gerens in cura animarum.

Vicariorum parochialium alii ordinaria, quae nempe officio proprie dicto a iure adnexa est, alii solum delegata iurisdictione pollent; res melius ex dicendis patebit ⁷.

2° *Divisio.* - Quinque vicariorum parochialium species in Codice hoc capite distinguuntur:

a) *Vicarii perpetui actuales*, quibus universa competit cura animarum in paroecia, iurisdictione ordinaria gaudent, loco paroeciae habitualis quae est persona moralis constituuntur.

¹ Wernz-Vidal, l. c., II, 737, e.

² C. 470, § 4; cfr. etiam c. 447, § 3; poenas cfr. in cc. 2383 et 2406. Alia circa modum tenendi archivum cfr. in cc. 383-384 et supra ubi de archivis dioecesanis locuti sumus.

³ C. 1523, n. 6.

⁴ C. 1549; Wernz-Vidal, l. c., II, 737. Iam non requiritur ut hic liber in sacristia personae moralis retineatur; Vermeersch, *Epitome*, II⁹, 868.

⁵ C. 1522.

⁶ Cfr. *rubricam* tit. VIII.

⁷ Varia nomina quibus ante Codicem donabantur cfr. apud Wernz, l. c., II, 877.

b) *Vicarii oeconomî* qui tempore vacantis paroeciae constituendi sunt; ordinariam officio a iure adnexam habent iurisdictionem.

c) *Vicarii substituti* tempore quo parochus a sua paroecia abest constituendi; etiam isti officio proprie dicto gaudere videntur.

d) *Vicarii adiutores* qui parochus inhabili vel fere inhabili dantur.

e) *Vicarii cooperatores* qui parochus nimio labore gravato, ut ei auxiliantur, dantur ¹.

488. — II. Vicarius actualis perpetuus. - 1° *Quando, quomodo constituendus.* - a) Si paroecia pleno iure fuerit unita domui religiosae ², ecclesiae capitulari vel alii personae morali, debet constitui vicarius, qui actualem curam gerat animarum, assignata eidem congrua fructuum portione, arbitrio Episcopi ³.

b) Vicarium praesentat Ordinarius loci Superior religiosus, Capitulum aliave persona moralis; eum instituit, si idoneum ⁴, praevio examine, repererit Ordinarius loci ⁵.

Si Episcopus in constituenda hac vicaria, ipsam dotaverit reservata sibi nominatione vicarii, vicarium ipsum libere nominat et instituit; idem ius competere potest Episcopo ex legitimo privilegio aut consuetudine ⁶.

2° *Amotio.* - Si vicarius sit religiosus, est amovibilis sicut parochus religiosus ⁷; alii vicarii sunt perpetui ex parte praesentantis seu personae moralis, possunt vero removeri ab Ordinario, ad instar parochorum, seu praevio processu oeconomico seu administrativo pro remotione parochorum amovibilium vel inamovibilium prout de paroecia amovibili aut inamovibili agitur.

¹ Terminologia haec non semper in linguis vulgaribus adhibetur, sed varia esse potest pro diversitate nationum; ita apud hispanos cooperatores ad mentem Codicis vocantur coadiutores, apud nos, in Liguria, iidem cooperatores vocantur *curati*. (Cfr. Santamaria, l. c., II, 208-209). Optandum tamen est ut terminologia communis introducatur ad confusiones facile in hac re orituras evitandas.

² Idem dic si sit unita Provinciae religiosae.

³ C. 471, § 1; cfr. etiam cc. 452; 456; 1425; itemque c. 30, X, 3, 5, pro paroeciis praebendae determinatae aut dignitati unitis, S. Pius V Constit. « *Ad exsequendam* » 1 Mai. 1567, requirit pro congrua sustentatione saltem 50 scutata, non ultra vero 100; cfr. Augustine, l. c., II, pag. 561.

⁴ Ordinarius in hoc casu tenetur praesentatum examinare solum utrum *idoneus* sit; (Santamaria, l. c. II, 210), Superior autem aut alia persona praesentans tenetur magis idoneum seu dignum praesentare (cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, vol. 38, pag. 304, n. 30).

⁵ C. 471, § 2; et supra ubi de examine parochorum.

⁶ C. 471, § 2.

⁷ Cfr. supra ubi de parochi religiosi amovibilitate n. 470, 2, c.

Persona moralis quae praesentavit est monenda de facta remotione¹.

3° *Iura et obligationes*. - Ad vicarium exclusive pertinet tota animarum cura cum omnibus parochorum iuribus et obligationibus ad normas iuris communis et secundum probata statuta dioecesana vel laudabiles consuetudines².

489. — III. Vicarius oeconomus. - 1° *Rector paroeciae vacantis ante vic. oeconomi constitutionem*. - Vacantis paroeciae, ante vicarii oeconomi constitutionem, regimen, nisi aliter provisum fuerit, assumat interim vicarius cooperator; si plures vicarii cooperatores sint, primus; si omnes aequales, munere antiquior; si vicarii desint, parochus vicinior; si tandem agatur de paroecia religiosis concedita, domus Superior; loci autem Ordinarius in Synodo vel extra Synodum tempestive determinet quanam paroecia cuique paroeciae vicinior habenda sit³. Quisquis autem est qui tali casu paroeciae regimen assumpsit, debet loci Ordinarium de paroeciae vacatione statim certiore facere⁴.

a) Si consuetudo aut statuta particularia aliter pro hoc casu providerint paroeciae regimini; aut si aliter provideat Ordinarius loci in singulis casibus; regula a Codice statuta locum non habet; verificatur enim clausula: *nisi aliter provisum fuerit*. Attamen etiam in his casibus optime iuri communi ius particulare aptabitur⁵.

b) *Parochus vicinior* is est habendus qui taliter ab Ordinario declaratus fuerit, licet forte eius ecclesia paroecialis non sit reapse vicinior quam alia paroeciae vacanti; non videtur tamen in potestate Episcopi rectorem statuto dioecesano determinare parochum cuius paroecia non sit in confiniis paroeciae vacantis. Omnis paroecia in confiniis exsistens poterit considerari ab Episcopo paroecia vicinior⁶.

c) Potestas talis rectoris non videtur ordinaria, sed a iure delegata; quanta autem sit non determinatur a Codice. Videtur delegata ad universalitatem causarum; datur enim ad consulendum bono fidelium. Codex dicit solummodo: *paroeciae regimen assumat interim*; at regimen importat potestatis paroecialis exercitium; at iura utilia, si iura stolae excipias, non videtur habere, nec item tamen obligationes vicarii oeconomi aut pa-

¹ C. 471, § 3; cfr. Blat, l. c., II, 442-443.

² C. 471, § 4; cfr. igitur quae supra de parochorum iuribus et obligationibus diximus. Cfr. etiam c. 460, § 2 qua excluditur etiam ingerentia in paroecia personae moralis et c. 415 ubi de paroecia Capituli.

³ Cfr. e. g. Synodus dioecesana Miniatisensis, 1920, pag. 264-266.

⁴ C. 472, n. 2-3.

⁵ Cfr. Blat, l. c., II, 444; Schrattenholzer in *Theologisch-praktische Quartalschrift*, a. 1924, pag. 325-328.

⁶ Paulo aliter Blat, l. c., II, 444; cfr. etiam Augustine, l. c., II, 564-565, qui duas opiniones concordat.

rochi habere videtur nisi quantum id necessario includatur in cura animarum ex iure divino, praesertim circa sacramentorum administrationem. Cessat eius potestas adveniente in paroecia oeconomo vicario.

2° *Vicarius oeconomus*. - a) *A quo constituendus*. - Vacante paroecia, Ordinarius in ea quam primum¹ constituat idoneum vicarium oeconomum, de consensu Superioris, si de religioso agatur, qui eam tempore vacationis regat, assignata eidem parte fructuum pro congrua sustentatione².

b) *Iura et officia*. - Vicarius oeconomus iisdem iuribus gaudet iisdemque officiis adstringitur, ac parochus, in iis quae animarum curam spectant; nihil tamen ipsi agere in paroecia licet, quod praedictum iudicium afferre possit iuribus parochi aut beneficio paroeciali³.

Ex hoc canone videtur agnosci officium oeconomi vicarii ut officium stricte sumptum et proinde eius potestatem ordinariam esse⁴.

c) *Cessatio ab officio* - Vicarius oeconomus, praeter alios modos quibus cessare aliquis potest ab officio⁵, cessat ab officio statim ac novus parochus sui officii possessionem ceperit, aut ab ea capienda dispensatus sit post tituli assecutionem.

Vicarius autem oeconomus novo paracho vel oeconomo successor coram vicario foraneo vel alio sacerdote ab Ordinario designato tradat clavem archivi et inventarium librorum ac documentorum aliarumque rerum quae ad paroeciam pertinent, et rationem reddat accepti et expensi tempore administrationis⁶.

490. — IV. Vicarius substitutus. - 1° Vicarius substitutus est sacerdos cui cura paroeciae committitur tempore quo abest parochus.

De modo deputandi vicarium substitutum pro tempore absentiae iam locuti sumus supra, ubi de vacationibus parochorum⁷. Codex hic addit mentionem vicarii substituti ab Ordinario designandi in

¹ *Quamprimum* non ultra tres dies extendendum est; Santamaria, *l. c.*, II, 211; Blat, *l. c.*, *De personis*, p. 444.

² C. 472, n. 1.

³ C. 473, § 1. Santamaria, *l. c.*, II, 211, oeconomus non agnoscit potestatem standi in iudicio, quae tamen ex c. 1653, § 5 ei competere videtur.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 229, b, et in nota; Haring, *Grundzüge*... 315, nota 7; Vermeersch, *l. c.*, 422; Eichmann, *l. c.*, 196; contra Blat, *l. c.*, II, 444; cum dubio Wernz-Vidal, *l. c.*, 741, III.

Quaenam sint in specie iura et obligationes tum relate ad curam animarum, tum ad alias obligationes ut residentiam, applicationem Missae, cfr. supra ubi de parochis. (Cfr. etiam responsum *C. I.*, 14 Iul. 1922, *A. A. S.*, XIV, 526 ad VI. In Italia, ratione tenuis stipendii e gubernio oeconomis dati, Episcopi aliquarum provinciarum obtinuerunt reductionem oneris applicandi Missam; cfr. Vito Russo *l. c.* n. 227.

⁵ Cfr. supra n. 255 et sqs.

⁶ C. 473, § 2.

⁷ Cfr. supra n. 483.

locum clerici beneficio privati qui contra sententiam, ante executionem, ad S. Sedem appellaverit ¹.

2° *Vicarius substitutus* ultra hebdomadam constitutus *potestate ordinaria* gaudere videtur in iis omnibus quae ad curam animarum spectant; haec tamen potestas ab Ordinario loci aut a parochio restringi potest ².

Videtur item iisdem ac parochus obligationibus ligari quatenus saltem id requirit bonum animarum ³.

Speciatim vicarius substitutus ab Ordinario approbatus potest assistere matrimoniis; et, si ex causa repentina et gravi constitutus sit etiam ante Ordinarii approbationem; nisi in constitutione limitatio apposita fuerit ⁴.

De vicario vero substituto pro tempore infra hebdomadam nihil dicitur hoc loco in Codice: ei certo nulla videtur competere potestas ordinaria; delegari autem posse videtur, non exclusa assistentia matrimoniis, ad universalitatem causarum ⁵.

491. — V. Vicarius adiutor. - 1° *Eius deputatio.* - Si parochus ob senectutem, mentis vitium, imperitiam, caecitatem aliamve permanentem causam suis muniis rite obeundis impar evaserit, Ordinarius loci det vicarium adiutorem, praesentatum a Superiore, si de paroecia agatur religiosis concredita, qui suppleat eius vicem, assignata eidem congrua fructuum portione, nisi aliter provisum fuerit ⁶.

Hic est modus Ordinarius subveniendi parochio, sine sua culpa, impotenti, iuxta illud effatum «*afflicto afflictio non est addenda*». Attamen, quia in his rebus salus animarum suprema lex est, si hoc modo curae animarum provideri nequeat, ad parochi remotionem administrativam deveniendum erit ad normam canonum ⁷.

Vicarii adiutoris deputandi necessitas iudicio Ordinarii loci remittitur cui obsistere nequit parochus; item nominatio libere fit ab Ordinario, cui tamen parochus sacerdotem sibi benevisum commendare potest; commendationi tamen Ordinarius deferre non tenetur ⁸.

Paroecia religiosis concredita in sensu canonis videtur non solum illa quae iuridice, pleno iure est domui religiosae unita, sed etiam, quae religiosus ex privilegio apostolico committi solet ⁹.

¹ Cfr. c. 1923, § 2.

² C. 474 et cc. 465, § 4-5 nec non c. 1923, § 2; 451, § 2, n. 2.

³ Cfr. tamen circa obligationem applicandi Missam c. 466, § 4-5; Schäfer, *l. c.*, pag. 98.

⁴ Cfr. *C. I.*, resp., 14 Iulii 1922, *A. A. S.*, XIV, 526 ad V. Et quia haec potestas est ordinaria aut saltem delegata ad universalitatem causarum potest etiam ad id alios delegare; cfr. supra n. 483 in notis.

⁵ Cfr. supra ubi de parochorum residentia, n. 483, in notis.

⁶ C. 475, § 1.

⁷ C. 475, § 4 et cc. 2147-2161.

⁸ Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 743, II.

⁹ Cfr. Decret. S. C. de Prop. Fid. 9 Dec. 1920, *A. A. S.*, XIII, 17.

2° *Iura et obligationes.* - Adiutori, si in omnibus suppleat parochi vicem, iura omnia et officia competunt parochorum propria, excepta Missae applicatione pro populo quae parochum gravat; si vero suppleat ex parte dumtaxat, eius iura et obligationes desumuntur ex litteris deputationis. Sive autem parochum supplet in omnibus, sive supplet ex parte, si parochus ipse sui compos sit, adiutor operam suam praestare debet sub eiusdem auctoritate secundum Ordinarii litteras ¹.

Ex quibus ultimis verbis innuitur ab Ordinario in litteris deputationis ambitum dependentiae istius determinari debere, ad conflictus evitandos. Ex Codice vicarii adiutoris supplentis parochum in omnibus potestas ordinaria videtur, eiusque officium stricte tale, aliter de vicario adiutore supplente ex parte ².

Missae celebratio absolute parochum gravat, etiam in casu quo ipse impotens sit celebrationem alteri committere, quo casu providere debebit Ordinarius loci ut applicatio per alium fiat, assignato ei congruo stipendio ³.

492. — VI. Vicarii cooperatores. - 1° *Quando et quomodo constituendi.* - a) Si parochus propter populi multitudinem aliasve causas ⁴ nequeat, iudicio Ordinarii loci, solus convenientem curam gerere parociae, eidem detur unus vel plures vicarii cooperatores, quibus congrua remuneratio assignetur ⁵.

Iudicium de necessitate vicariorum cooperatorum ad Ordinarium, nulla ratione ad parochum, spectat; non prohibetur tamen parochus necessitatem Ordinario aperire. Ordinarius autem ad *convenientem* curam animarum in iudicio ferendo attendere debet.

Congrua remuneratio detrahenda est generatim, si fieri potest, ex fructibus beneficii paroecialis, eiusque quantitatis determinatio ad Ordinarium, non ad parochum, spectat ⁶.

b) Vicarii cooperatores constitui possunt sive pro universa paroecia, sive pro determinata paroeciae parte ⁷.

Pars paroeciae intelligitur de parte territoriali, at etiam intelligi potest, praesertim si de magna civitate agatur, de parte bene

¹ C. 475, § 2-3.

² Cfr. Chelodi, *l. c.*, 230; Santamaria, *l. c.*, II, 213; aliter Blat, *l. c.*, II, 446, utrique delegatam tribuit potestatem.

³ Wernz-Vidal, *l. c.*, 743, III.

⁴ Ut, e. g., distantia incolarum a paroeciali ecclesia, augmentata opera paroecialia in scholis aut in hospitalibus, augmentata sacramentorum frequentatio etc., Augustine, *l. c.*, II, 573.

⁵ C. 476, § 1.

⁶ Concilium Trident. sess. 21, c. vi; cfr. Rot. 1 Aug. 1911; *S. R. Rotae decisiones etc.* III, 412-421.

⁷ C. 476, § 2.

determinata fidelium; e. g., pro fidelibus linguae italicae, aut polonicae etc. ¹.

c) Modus subveniendi parochi per deputationem vicariorum cooperatorum est modus ordinarius; si tamen hic modus insufficiens sit, quia, e. g., nimia est distantia ab ecclesia vel ecclesia paroecialis est nimis parva pro numero fidelium, tunc Episcopus ² providere debet aliis modis ad normam canonum, per divisionem, vicariam perpetuam ³, aut territorii dismembrationem ⁴, novaeque paroeciae erectionem ⁵.

Si nec hoc modo subvenire bono animarum possit, constitui poterunt *ecclesiae subsidiariae* vel *cappellaniae* intra fines paroeciae regulariter erectae, cuius in ditione et dependentia manebunt, donec et ipsae, constituta dote, paroecialitatem assequi possint ⁶.

2° *Deputatio cooperatorum*. - a) Non ad parochum, sed ad loci Ordinarium, audito parochi ⁷, competit ius nominandi vicarios cooperatores e clero saeculari ⁸.

b) Vicarios cooperatores religiosos Superior cui id ex constitutionibus competit, audito parochi ⁹, praesentat Ordinario, cuius est eosdem approbare ¹⁰.

3° *Iura et obligationes*. - a) Vicarius cooperator obligatione tenetur in paroecia residendi secundum statuta dioecesana vel lau-

¹ Augustine, l. c., II, 573. In hoc casu eorum potestas non extenditur ultra personas determinatas.

² Non Vicarius Capitularis nec Vicarius Generalis, bene vero Abbas vel Praelatus *nullius*.

³ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, XIV, 1925, p. (12 sqs.).

⁴ Circa dismembrationem et novae paroeciae institutionem nota haec permitti Episcopo si tantum territorii subtractionem respiciat ex c. 1427; at non permitti si intendatur etiam ipsius beneficii paroecialis dismembratio seu divisio ex c. 1422; cfr. S. Congreg. Concilii 14 Iunii 1922, *A. A. S.*, XIV, 229.

⁵ C. 476, § 8 et 1427.

⁶ Cfr. S. C. Consist. 1 Aug. 1919, *A. A. S.*, XI, 346.

⁷ Deputatio facta, non audito parochi, est irrita, et nulla potestas ordinaria vicarii hoc modo electi c. 105, n. 1; Santamaria, l. c., II, 215; contradicit tamen, non sine fundamento Vermeersch, *Epitome*, I², 194, pag. 127.

⁸ C. 476, § 3; correctum est in hoc ius vetus a Tridentino statutum quod ceteroquin multis in locis iam mutatum fuerat liberam prorsus nominationem remittens Ordinario loci; cfr. Wernz, l. c., II, 836, II. S. C. Concilii, 14 Nov. 1920, Episcopo Zagabriensi interroganti utrum retinere possit consuetudinem immemorabilem deputandi vicarios cooperatores, non audito parochi, respondit: Negative ad normam c. 476, § 3. Certe haec responsio particularis, absolute omnes alios Ordinarios per se obligare non potest, ut ex principiis generalibus constat; cfr. Chelodi, l. c., p. 231, b, in nota 2; *Monitore ecclesiastico*, v. 33, pag. 59-60. Videant tamen ipsi Episcopi si revera prudenter iudicare possint ad normam c. 5, hanc consuetudinem submoveri non posse.

⁹ Si parochi *auditio* omittatur, est nulla praesentatio et proinde Episcopi approbatio; c. 105, n. 1; cfr. tamen notam 7 supra hac pagina.

¹⁰ C. 476, § 4.

dabiles consuetudines aut Episcopi praescriptum¹; immo prudenter curet Ordinarius, ut in eadem domo paroeciali commoretur².

b) Vicarii cooperatoris iura et obligationes ex statutis dioecesanis, ex litteris Ordinarii et ex ipsius parochi commissione desumuntur; sed, nisi aliud expresse caveatur, ipse debet *ratione officii* parochi vicem supplere, eumque adiuvari in universo paroeciali ministerio, excepta applicatione Missae pro populo³.

Ex hac paragrapho vicariis cooperatoribus *ordinaria* potestas generatim vindicanda videtur⁴, atque tanta quanta parochus competit, subordinate tamen ad parochum exercenda. Id quidem ex iure communi, permittitur autem a Codice restrictio a iure particulari fieri, sive statuto, sive litteris Ordinarii, sive consuetudine: quae restrictio si facta non sit, ordinaria potestas videtur cum in Codice dicantur cooperatoribus debere *ratione officii*⁵ vicem parochi supplere eumque adiuvari in *universo paroeciali ministerio*, quo etiam, nisi restrictio appositae sit, ambitus potestatis determinatur⁶.

c) Vicarius cooperator subest parochus, qui eum paterne instruat et dirigat in cura animarum, ei invigilet et saltem quotannis ad Ordinarium de eodem referat⁷.

¹ Primum Episcopi praescriptum attendi debet, et in eius defectu loci consuetudines et statuta. Augustine, *l. c.*, II, 574.

² C. 476, § 5 et 134.

³ C. 476, § 6.

⁴ Ideo, nisi restrictio probetur, potest etiam vicarius cooperator, alium sacerdotem ad assistendum matrimonio delegare: ordinaria enim gaudet potestate; cfr. Fanfani, *De iure parochorum*, 1924, n. 308, pag. 293, dub. I; *Monitore ecclesiastico*, v. 36, p. 52-53.

⁵ In iure officium ecclesiasticum accipitur stricto sensu; c. 145, § 2 et 197, § 1.

⁶ Ita Augustine, *l. c.*, II, 575-576; cuius opinioni facile assentimur. Ita etiam fere, Rauss C. SS. R. in *Theol.-praktische Quartalschrift*, apud Schäfer, *l. c.*, p. 102-103 qui eidem opinioni assentire videtur, in admittenda ordinaria potestate cooperatorum. Si tamen particularia statuta cooperatorum potestatem restringant, parochus enim non potest operam cooperatorum totaliter excludere (cfr. Schäfer, *l. c.*, 102) ad determinatos actus, ad illos tantummodo restringenda erit potestas ordinaria cooperatorum; ad alios vero qui praeter illos ab Ordinario aut parochus eidem committantur delegata erit potestas. His positis probabilis revera videtur opinio Bargilliat, *Praelectiones*¹¹ I. II, n. 1174 asserentis vicarios cooperatoribus posse absolvere suos subditos etiam extra paroeciam et dioecesim, si haec potestas non fuit iure particulari restricta. Aliter Prümmer, *l. c.*, 165, 3, qui hanc opinionem non habet probabilem. Ordinariam vero vicariorum cooperatorum potestatem praeter Prümmer mox citatum, negant Chelodi, *l. c.*, 231; Blat, *l. c.*, II, 448; Eichmann, *l. c.*, 196-197. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 744, III, quaestionem dirimere noluisse videtur: dicitur enim delegatam esse potestatem quae ei competit ex commissione citatque c. 1096; qui tamen facile interpretatur de casu quo ex iure particulari potestas cooperatorum assistendi matrimonio restricta fuerit: etenim etiam in hoc casu cooperator delegari potest generaliter ad assistendum matrimoniis; Hilling, *Das Personenrecht*, a. 228, cooperatorum potestatem partim ordinariam, partim delegatam habet.

⁷ C. 476, § 7. Subiectio necessaria est ad unicam parochi et unitatem regiminis servandam.

493. — VII. Amotio vicariorum paroecialium. - 1° *Amotio vicariorum religiosorum parochialium.* - Vicarii parochiales religiosi sunt omnes amovibiles ad nutum sui Superioris, et Ordinarii, sicut parochi religiosi ¹.

2° *Amotio vicariorum parochialium saecularium.* - Vicarii parochiales saeculares sunt amovibiles ad nutum Episcopi vel Vicarii Capitularis, non autem Vicarii Generalis sine speciali mandato ².

3° *Amotio vicariorum beneficialium.* - Si vicaria sit beneficialis, vicarius cooperator removeri potest processu ad normam iuris, non solum ob causas propter quas alii parochi removeri possunt, sed etiam si graviter subiectioni defecerit parrocho debitae in exercitio suarum functionum ³.

494. — VIII. Praecedentia vicariorum parochialium. - Praecedentia vicariorum parochialium his normis regitur ⁴:

1° Vicarius parochialis Capituli praecedit, sicut parochus ecclesiae cathedralis, omnibus aliis parochis et vicariis dioecesis ⁵.

2° Vicarii oeconomi considerantur ut parochi et praecedunt pro antiquitate promotionis, ordinis aut aetatis ⁶.

3° Vicarii substituti et adiutores praecedunt, dum in munere manent, cooperatoribus.

4° Vicarii cooperatores praecedunt aliis sacerdotibus ecclesiae paroeciali addictis ⁷.

CAPUT XI.

De ecclesiarum rectoribus.

495. — Ultimum locum inter sacerdotes qui operam suam praestant in dioecesi et aliquid de Episcopi potestate participant sunt rectores ecclesiarum simplicium, quibus per se cura animarum non competit. De his nobis agendum restat.

¹ C. 477, § 1; cfr. supra c. IX, art. I, n. IV, n. 470.

² C. 477, § 1. De vicariis tamen actualibus perpetuis cfr. supra hoc cap. n. 488. Nutus rationabilis debet esse; attamen etiam remotio sine rationabili causa valida habetur, nisi damnum vicarii aut eius diffamatio habeatur; tunc enim si amotus recurat, remotio annullari poterit; cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 744, IV.

³ C. 477, § 2. Possunt igitur removeri processu administrativo qui adhibetur contra parochos inamovibiles; Chelodi, *l. c.*, 231, b.

⁴ C. 478.

⁵ C. 478, § 1 quae intelligenda est de solo vicario actuali perpetuo, non de aliis vicariis cathedralis ecclesiae; Augustine, *l. c.*, II, 578.

⁶ C. 106 et 478, § 1.

⁷ C. 478, § 2.

I. Notio. - Nomine rectorum ecclesiarum hic veniunt sacerdotes, quibus cura demandatur alicuius ecclesiae quae nec paroecialis est nec capitularis, nec adnexa communitati religiosae quae in eadem officia celebret ¹.

Non veniunt igitur hic, nomine rectorum, cappellani religiosarum aut religiosorum religionis laicalis ², confraternitatum et in genere associationum ³ ecclesiasticarum ⁴, nec item rectores ecclesiarum quae sive ex lege foundationis sive ex praescriptione, sive ex alia causa dependentes considerantur directe ab ecclesia paroeciali ⁵.

496. — II. Rectorum deputatio. - Ecclesiarum rectores de quibus hic agitur, libere nominantur ab Ordinario loci, salvo iure eligendi aut praesentandi si cui legitime competat; quo in casu Ordinarii est rectorem approbare ⁶.

Licet ecclesia pertineat ad aliquam religionem ⁷ exemptam, rector tamen a Superiore nominatus debet ab Ordinario loci approbari ⁸.

Difficultas potest esse si ecclesia sit quidem talis qualis intelligenda est ex *rubrica* huius capituli, quae de se est Ordinario loci subiecta ut, e. g., ecclesia Sanctuarii B. M. V., ecclesia hospitalis civilis, coemeterii etc., at sit simul ecclesia adnexa communitati religiosae seu domui religiosae sive formatae sive non formatae quae in eadem ecclesia officia celebrat. Praevaleretne in tali ecclesia conditio *religiositatis* ita ut Superior domus eius rector habendus sit, an eius rector ab Ordinario saltem approbandus erit ad normam huius c. 480, § 2? Salva meliori opinione, conditio religiositatis praevallere videtur, nisi *ex instituto* in tali ecclesia cura animarum exerceatur, more paroeciali, e. g., in ecclesia carcerum, hospitalium, tunc enim, salvis specialibus privilegiis, normae huius canonis servandae erunt.

¹ C. 479, § 1; tales sunt ecclesiae hospitalium laicalium, collegii, Seminarii, carcerum, sanctuariorum.

Prümmer, *l. c.*, 167; Eichmann, *l. c.*, 197; quae autem ab his auctoribus ecclesiae dicuntur, proprio nomine ecclesiae non sunt et solum oratoria semi-publica vel summum publica appellanda essent; sunt enim aedificia pro determinatis personis exstructa, cum iure omnibus fidelibus concesso illuc interveniendi (cfr. cc. 1161 et 1188, § 2, n. 1 simul collatos; M. a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 1922, n. 11, 69, 72). Quae cum ita sint, nomen *ecclesiae* in rubrica huius capituli XI lato sensu intelligendum videtur, quatenus nempe etiam oratoria saltem publica, immo et semi-publica comprehendit; hancque interpretationem c. 480, § 3 qui ad hoc caput XI refertur legitimare videtur. Ceterum oratoria publica eodem ac ecclesiae iure reguntur (c. 1191).

² De quibus cfr. c. 529.

³ C. 479, § 2.

⁴ De quibus cfr. c. 698.

⁵ Cfr. Wernz-Vidal, *l. c.*, II, 748, nota 1.

⁶ C. 480, § 1.

⁷ Quia e. g., in eius dominio est, quia in eius fundo erecta, non vero si domui religiosae adnexa est et domus religiosa in eadem officia celebret; cfr. c. 479, § 1.

⁸ C. 480, § 1.

Si ecclesia sit coniuncta cum Seminario aliove collegio quod a clericis regitur, Superior Seminarii vel collegii est simul ecclesiae rector, nisi aliter loci Ordinarius constituerit ¹. Vox clerici sensu stricto hic intelligenda videtur, exclusis religiosis laicalibus.

Examen speciale ad officium rectoris non requiritur ².

497. — III. Iura et obligationes. - 1° *Quas functiones peragere possit.* - Ecclesiae rector, in ecclesia sibi commissa, potest divina officia etiam sollemnia, exclusis functionibus paroecialibus, et salvis legitimis foundationis legibus, celebrare, dummodo non noceant ministerio paroeciali. In dubio autem utrum huiusmodi detrimentum contingat, necne, Ordinarii loci est rem dirimere et opportunas normas praescribere ad illud evitandum ³.

Hoc canone videtur rectoribus ecclesiarum veri nominis officium committi et quidem sensu stricto: agnoscitur enim eis munus ordinatione ecclesiastica constitutum stabiliter ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam secumferens participationem potestatis ecclesiasticae ordinis ⁴.

Potestas autem ista rectoris est illi exclusive commissa, ita ut sine ipsius aut alius legitimi Superioris licentia ⁵ saltem praesumpta, nemini liceat ibi Missam celebrare, Sacramenta ministrare aliasve functiones sacras peragere, quae licentia dari vel negari debet ad normam iuris ⁶.

3° *Obligationes.* - a) Rector ecclesiae, sub auctoritate Ordinarii loci, servatisque legitimis statutis ac quaesitis iuribus, debet curare seu advigilare ut divina officia ad sacrorum canonum praescripta ordinate in ecclesia celebrentur, onera fideliter adimpleantur, bona rite administrentur ⁷, sacrae suppellectilis atque aedium sacrarum conservationi et decori prospiciatur, et ne quidquam fiat quod

¹ C. 480, § 3; cfr. praeterea c. 1368.

² Augustine, *l. c.*, II, 581.

³ C. 481, 482 et 462. Ordinarius autem in hoc iudicio sibi efformando optime S. Sedis documentis deferet praesertim vero Benedicti XIV Constit. « *Etsi minime* », 7 Februar. a. 1742, praecipue inde a § 14 in qua haec habentur: « Primo quidem, quoad parvas ecclesias parochiali proximas, expressa lege caveatur, ne quis antea sacrificium faciat, quam parochus Missam celebraverit, sermonem habuerit, ceterasque sui muneris partes absolverit. Hoc enim facto ecclesia confluentiam parochianorum numero celebrabitur.

« Quo vero ad parvas ecclesias a parochiali longe sepositas, cum difficile admodum sit parochialem adire..... decernat Episcopus gravibus etiam statutis poenis, quod sacerdotes ibi operantes christianae doctrinae summam populo tradant, divinamque legem annuntient ». Cfr. Gasparri, *Fontes*, I, 324.

⁴ Cfr. c. 145.

⁵ Legitimus Superior ad hunc effectum non videtur parochus, sed solum loci Ordinarius: aliter Eichmann qui talem Superiorem habet parochum, *l. c.*, p. 198.

⁶ C. 484, § 1-2; 804, § 1; 1337-1342.

⁷ Cfr. M. a Coronata, *l. c.*, n. 53 sq.

sanctitati loci ac reverentiae domo Dei debitae quoquo modo repugnet ¹.

b) Si ecclesia Ordinarii loci iudicio, ita a paroeciali distet ut paroeciani non sine gravi incommodo possint paroecialem ecclesiam adire ibique divinis officiis interesse:

α) Loci Ordinarius, gravibus quoque statutis poenis, potest rectori praecipere ut horis populo commodioribus officia celebret, fidelibus dies festos ac ieiunia denuntiet et catechetica instructionem et Evangelii explicationem tradat ².

β) Parochus potest ex eadem ecclesia (in hypothese distantiae de qua supra) sanctissimum Sacramentum inibi forte asservatum, pro infirmis desumere ³. Ad hoc autem requiritur praevidium Ordinarii loci iudicium, cui stare tenetur rector ecclesiae ⁴.

498. — IV. Remotio rectoris. - Rectorem ecclesiae, etsi ab aliis electum aut praesentatum, Ordinarius loci remove ad nutum potest ex qualibet iusta causa. Si vero rector sit religiosus, removeri potest sicut parochus religiosus ad nutum Superioris, aut Ordinarii, aequo iure, altero monito ⁵.

¹ C. 485.

² C. 483, n. 1. De regularibus et religiosis etiam exemptis cfr. cc. 1334, 1345.

³ C. 483, § 2 et 1265. Excepta hac dependentia rector a paroco dependere non videtur; immo parochus eius licentia eget ad Missam in ecclesia rectoris celebranda. Blat, l. c., II, p. 453.

⁴ Cfr. Stroobants, in *Ephemerides liturgicae*, v. 38, 1924, pag. 217.

⁵ C. 486 et 454, § 1; cfr. supra ubi de amovibilitate parochorum.

PARS II.

DE RELIGIOSIS ¹

499. — Liber secundus Codicis tribus partibus constat: *De clericis, de religiosis, de laicis*. Haec triplex distinctio non est adaequata, at practica praestat utilitate; non est adaequata, quia tres termini divisionis se invicem non excludunt²; praestat vero practica utilitate, quia, cum religiosi pluribus iuribus gaudeant sibi specialiter concessis, et pariter specialibus ligentur obligationibus, non sine confusione, de his tractatio in

¹ Libet hic praemittere notam bibliographicam de praecipuis libris quibus in hac altera parte libri secundi usi sumus: Vermeersch-Creusen, *Epitome iuris canonici*, citatur nisi aliud notetur editio prima hoc modo: Vermeersch, *Epitome*; Vermeersch, *Periodica de re canonica et morali*, citatur Verm. *Periodica*; Blat, *Commentarium textus Codicis iuris canonici* lib. II. *De personis*, citatur, ni aliud notetur, editio prima a. 1919; Biederlack-Führich, *De religiosis*, 1919; Fanfani, *De iure religiosorum*, citatur nisi aliud notetur editio 1^a; Ferreres, *Institutiones canonicae*, a. 1918; Cocchi, *Commentarium in Codicem iuris canonici*, lib. II. *De personis*, pars. II. *De religiosis*, pars tertia, *De laicis*, 1922; Chelodi, *Ius de personis*, 1922; *Commentarium pro religiosis*, Publicatio mensilis septem priora vol. cit. *Commentarium...*; Bondini, *De privilegio exemptionis*, 1919; A. Melo O. F. M., *De exemptione regularium*; Bastien, *Directorio canonico*, Roma-Torino, 1926; Bastien, *Directoire canonique*³, 1923; Timotheus Schäfer O. M. Cap., *Das Ordensrecht nach dem Codex iuris canonici*, 1923; Federico Santamaria, *Comentarios al Código canónico*, tom. II, 1920; Creusen, *Religieux et religieuses*², 1921; Gautrelet-Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², 1923, citatur simpliciter: Choupin; Martin Leitner, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, *Dritte Lieferung*, 1919; Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, 1923; Haring I., *Grundzüge des katholischen Kirchenrechts*², 1924; Graz.; Jaime Torrubiano Ripoll, *Novissimas instituciones de derecho canonico*, 1919; P. I. B. Raus C. SS. R., *De sacrae obedientiae virtute et voto*; Maximilianus Brandys O. F. M., *Kirchliches Rechtsbuch für die religiösen Leien-genossenschaften der Brüder und schwester*, 1920; *Dictionnaire de droit canonique publié sous la direction de A. Villien et E. Magnin*, Paris, 1924, prim. fascicul. 1926, alt. fascicul.; Balmès Hilaire, *Les religieux à vœux simplex*, Paray-le-monial, 1921; Jansen J., *Ordensrecht*, ed. 2, 1920; Chas. Augustine O. S. B. *A Commentary ou the new Code of canon Law III*², 1919, London; Jardi, *El derecho de las religiosas*, 1923, Vich; Bat-tandier Albert, *Guide canonique pour les constitutions des instituts à vœux simples*², 1923; Jos. Pie Mothon O. P., *Traité sur l'état religieux*, 1923, Paris; Fanfani, *Il diritto delle religiose*, 1922; Prümmer Dom. M. O. P., *Manuale iuris canonici*², 1922; A. Perathoner, *Kurze Einführung in das neue kirchliche Gesetzbuch, I u. II Buch*, 1919, Brixen; P. J. B. Raus, C. SS. R., *Institutiones canonicae*, 1924; Thevenot, *Nouveau droit canonique des religieuses*, Paris, 1922. Caesar Badii, *Institutiones iuris canonici*², n. 283 et sqs.; A. De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, vol. II, 1923, n. 907 et sqs., pag. 362 et sqs.; M. Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*, II², n. 1198 et sqs.; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², 1926, n. 594 et sqs. pag. 309 sqs.

² Cfr. *Commentarium pro religiosis*, I, 1920. p. 16 sq.

aliis duabus partibus comprehensa fuisset. Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti: utrique autem possunt esse religiosi ¹. Post primam partem in qua *De clericis* egimus, hic *De religiosis*, remissa tractatione *De laicis* ad tertiam partem.

PRAENOTIONES

500. — I. **Notio.** - 1° *Notio status religiosi.* - Status religiosus est stabilis in communi vivendi modus, quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia servanda per vota obedientiae, castitatis et paupertatis suscipiunt ².

Describitur hoc canone quid sit status religiosus in abstracto seu quasi generice consideratus, remissa descriptione concreta ad canonem sequentem. Descriptio autem ista respicit statum religiosum ut de facto et de iure nunc est in Ecclesia, non qualis esse posset aut etiam qualis fuit anteactis temporibus. Ad statum autem religiosum ita conceptum haec quatuor requiruntur.

a) *Stabilis modus vivendi...* qui modus stabilis ad ipsam *status* cuiuslibet naturam constituendam requiritur: est enim status *stabilis vitae conditio ex causa permanenti nec facile mutabili* ³; quo sensu in Ecclesia tres praecipui *status* agnosci possunt: *status vitae communis*, *status clericalis* et *status religiosus*. Status vitae communis pro fundamento stabilitatis habet legem divinam qua nulli fidei fas est exire de Ecclesia, quia ex character baptismali qui semel christianus semper christianus ⁴; maximam igitur habet hic status stabilitatem. Status clericalis, qui maxime relationem ad hierarchiam habet, fundamentum item in lege divina habet qua clerici a laicis distinguuntur in Ecclesia ⁵. Status autem religiosus fundamentum stabilitatis habet in votorum emissionem publica, idest, coram Ecclesia, sive temporanea sive perpetua ⁶.

Sunt tamen et alii status inter christianos, ut, e. g., *status degentium in communi sine votis* ⁷ qui verum statum constituunt a laicali, a clericali, et a religioso distinctum. Item status matrimonialis.

b) *In communi...* seu in communitate seu in societate quae personalitate morali fruitur, sub determinato Superiore et regula. Hoc elementum

¹ C. 107.

² C. 487.

³ Cfr. Goyeneche in *Commentarium pro Rel.*, I, p. 22 sq.

⁴ C. 87.

⁵ Cfr. c. 107.

⁶ « Essentia status religiosi ex novissima disciplina consistere valet vel cum minima stabilitate, cum ea, inquam, promanante a votis ad tempus, v. g., ad annum emissis (c. 574, § 1). Verumtamen nec perfecta ratio status habebitur, et praesertim, neque finis status religiosi absolute poterit obtineri absque stabilitate maxima, nempe ad vitam duratura »; Goyeneche in *Commentarium*, I, p. 111.

⁷ Co. 673-681.

certe ad statum religiosum requiritur de iure vigente: non item certe ex iure antiquo requisitum fuisse admittunt auctores ¹.

Duo autem significare potest *vita communis* quatenus ad statum religiosum necessaria dicitur: *incorporationem* societati approbatae quae incorporatio opponitur vitae individuali et *cohabitationem* sub eodem tecto cum participatione eidem mensae et vestito cum aliis: utroque sensu *vita communis* ad statum religiosum pertinet, at etiam de iure vigente determinatis in casibus *vita communis* in primo sensu sufficit: at R. Pontifex posset et ab hac dispensare ². In *vita* autem communi quae requiritur a Codice haec necessario includuntur ³.

α) Regula seu constitutiones sine quibus societas aliqua consistere nequit.

β) Superiores communes.

γ) Incorporatio in societate quae fit publica votorum professione ⁴.

ε) *Quo fideles*, praeter praecepta, *consilia* quoque *evangelica* servanda suscipiunt... Susceptione huius obligationis christiani constituuntur in statu perfectionis *completo* ⁵.

Nomine autem consiliorum evangelicorum veniunt virtutes obedientiae, castitatis et paupertatis, quae specialiter a Christo in Evangelio commendantur et ideo antonomastice consilia evangelica appellantur, quia per ipsas Deo homo holocaustum completum et perfectum offert. Status religiosus est status perfectionis, non simpliciter talis, sed completus. Status enim perfectionis et alii status in Ecclesia dici possunt; quia tum laici, tum clerici ad perfectionem tendere debent; alio tamen atque alio modo. Christianus enim tenetur tendere ad perfectionem per observantiam *legum Dei et Ecclesiae omnibus communium*; clerici per observantiam *legum Dei et Ecclesiae pro ipsis statutarum*; religiosi per observantiam *insuper trium consiliorum evangelicorum*, atque in obligatione huius observantiae diversorum praeceptorum et obligationum consistit differentia statuum perfectionis.

δ) *Per vota publica* et saltem virtualiter perpetua... — Vota sunt pro *statu* religioso fundamentum *stabilitatis* ad quemlibet statum requisitae. Ex se quidem seu ex natura rei voti emissio non videtur necessaria ut quis in statu religioso recipiatur, stabilitas enim ex iuramento, vel ex contractu vel ex lege Ecclesiae condicionali, ut pro statu clericali haberi posset; at certo certius requiritur votum ad statum religiosum ut nunc existit in Ecclesia ⁶.

¹ Cfr. Larraona in *Commentarium*, II, p. 137 sq.; Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², I, p. 16; Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularis*, 1903, pag. 9 ubi etiam refert a Leone XIII institutum fuisse congregationem feminarum in saeculo suis in domibus degentium emissis tribus votis, quibus revera religiosae sunt.

² Cfr. notam praecedentem et Larraona in *Commentarium*, II, p. 137-139; itemque Goyeneche in *Comment.*, I, p. 73 sq.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 438.

⁴ Brandys M., O. F. M., *Kirchliche Rechtsbuch für die rel. Lateng.* ³ 1920, 1.

⁵ Larraona in *Commentarium*, II, 169; Goyeneche in *Commentarium*, I, 26-30.

⁶ Cfr. Larraona in *Commentarium*, II, 170.

Ad statum autem religiosum perfectum non sufficit voti quaelibet emissio, sed emissio talis quae iuridica sit, seu *publica*¹, idest, in facie Ecclesiae atque ab Ecclesia acceptata. Item non sufficit votum temporale nisi cum intentione uniatur renovandi illud elapso tempore².

Vota debent esse saltem *virtualiter perpetua* seu coniungi cum intentione in vovente ea elapso tempore renovandi³; unde excidere eo ipso videtur e statu religioso ille votorum temporaneorum professus qui propositum manifestat elapso tempore ad saecularia desideria revertendi.

501. — 2^a Notio religionis. - Religio est societas a legitima auctoritate approbata, in qua sodales, secundum proprias ipsius societatis leges, vota publica, perpetua vel temporanea, elapso tamen tempore renovanda, nuncupant, atque ita ad evangelicam perfectionem tendunt⁴.

Praemissa in canone praecedenti notione abstracta status religiosi, hic describitur concrete quid in praxi sit status religiosus, melius determinatis quibusdam conditionibus quae in notione abstracta implicite tantum continebantur.

a) Extenditur nomen religionis sensu proprio ad religiones etiam votorum simplicium; quod ante Codicem multi solum per extensionem admittebant⁵.

b) Est igitur religio *societas*, non qualiscunque, sed quae personalitate morali gaudet ex iure positivo ecclesiastico et quae proinde iure personarum collegialium regitur⁶.

¹ In definitione seu descriptione data a Codice status religiosi non requiruntur vota *publica* ex quo forte quis non immerito ad statum religiosum pertinere dixerit societates in communi degentium, sine votis publicis, emissis tamen votis privatis cum aliqua externa sollemnitate: cfr. e. g., Societatem *presbyterorum Missionis* a S. Vincentio a Paulo in qua non tria, sed quattuor vota emittuntur; item *societatem a S. Paulo* (Compagnia di S. Paolo. a Card. Andrea Ferrari, institutam in qua vita communis servatur et tria vota substantialia privata emittuntur a viris et mulieribus in ea Societate admissis; cfr. *Compagnia di San Paolo, Schema delle Regole*, Opera Cardinale Ferrari, Milano, Gerusalemme, Parigi, 1926). Constat autem talem *societatem* a Romano Pontifice recognitam, S. Congregationi De religiosis subiectam esse, qua societatem sine votis. Hoc autem habet speciale haec societas quod eius membra vestem specialem religiosam non induunt; cfr. in opusculo citato *Schema delle regole* epistolam Card. Laurenti Praefecti S. Cong. De religiosis, 20 April. 1926. Socii harum et similium societatum vota habentes privata vere dici possunt ad statum religiosum pertinere in abstracto consideratum, non autem ad statum religiosum qui in *religione* aliqua determinatur; ad hunc enim expresse a Codice c. 488, n. 1, vota publica requiruntur. — Item in notione status religiosi data a Codice non est necessaria ad eundem statum approbatio Ecclesiae positiva; Cfr. Haring, *Grundzüge des katholischen Kirchenrechts*, pag. 750 nota 1.

² C. 488, n. 1; ex quo canone finem habent et antiquatae evadunt quaestiones auctorum ante Codicem de necessaria sollemnitate votorum ad essentiam status religiosi; cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 7-10.

³ C. 488, n. 1.

⁴ C. 488, n. 1.

⁵ Cfr. Larraona in *Commentarium*, II, p. 205 et I, p. 174-176; Wernz, *l. c.*, III, 591, III; Molitor, *Religiosi iuris capita selecta*, n. 122 sq.

⁶ Molitor, *l. c.*, 122 sq.; Larraona, *l. c.* II, 205-206; Blat, *l. c.*, II, 460; Chelodi, *l. c.* p. 244.

De modo acquirendi ex approbationis decreto hanc personalitatem postea agemus ¹.

c) Est societas *approbata*, quo pro praxi iam finem habent disputationes ante Codicem de necessitate approbationis. In Codice certe approbatio *positiva* requiritur ².

d) Requiritur deinde *regula*, seu *constitutiones*, quibus determinetur melius finis particularis instituti et regiminis forma quatenus a Codice non est determinata ³.

e) Per vota *publica saltem virtualiter perpetua* : determinatur minimum quod requiritur ad stabilitatem status religiosi constituendam. Ex hoc iam deficiunt a statu religioso congregationes quae vota quidem emittunt, nemine tamen nomine Ecclesiae acceptante, talia enim vota, licet coram Deo obligare possint emittentem, publica non sunt ⁴.

f) *Tendunt ad perfectionem* non qualemcumque ⁵, sed completam. Hic est finis primarius cuiuscunque religionis ; sunt tamen praeterea et alii fines secundarii, quibus diversitas religionum producitur.

Religio ita legitime constituta seu erecta ius habet ad *autonomiam*, quam vocant, seu ius habet ad normas seu statuta sibi danda quibus internum regimen et constitutio ordinatur, subordinate tamen ad ius commune in Codice praesertim contentum ⁶.

502. — II. Origo status religiosi. - 1° Status religiosus in sua substantia consideratus, quae consistit in stabili professione perfectionis evangelicae completae a Christo originem ducit ⁷.

Praeformationem aliqualem vitae religiosae habuerunt etiam gentiles populi ante Christum, at certe a vero aberraret qui inde institutionem status religiosi in Ecclesia ortum duxisse affirmaret ⁸.

Christus autem statum religiosum instituisse dicitur;

a) *Sua doctrina* : ipse enim sua doctrina *paupertatem* et *obedientiam*, non quidem necessariam, vi communium praeceptorum, omnibus, sed specialem et communibus virtutibus elevationem his verbis docuit: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni, sequere me* ⁹; quo textu clare *paupertas*, implicite *obedientia* (*veni sequere me*) commendatur. Clarius autem et obedientia

¹ Cfr. interim Decretum S. C. De Religiosis, 30 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 644.

² Ius vetus cfr. apud Wernz, *l. c.*, III, 590, IV; Piat, *l. c.*, I, p. 16-22.

³ Larraona, *l. c.*, II, 207; cfr. pro iure ante Codicem Wernz, *l. c.*, III, 591, II.

⁴ Cfr. Larraona, *l. c.*, II, 207-208; Wernz, *l. c.*, III, 590, II et 591 III; Voltas in *Commentarium*, II, p. 222-223.

⁵ Si plura desideras de natura perfectionis christianae, itemque de variis statibus perfectionis intra Ecclesiam invenire poteris apud Gautrelet-Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², 1923, p. 4-24.

⁶ Cfr. Eichmann, *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex iuris canonici*, 1923, pag. 200.

⁷ Communissima est haec doctrina inter Catholicos, ita ut sine temeritate in dubium revocari non possit; cfr. Schäfer, *Das Ordensrecht*, 1923, p. 4; Piat, *l. c.*, I, p. 22-25.

⁸ Cfr. Schwinter in *Commentarium*, II, 25-30; 226-233 et III, 21-26; 149-157; 183-188; 273-277; 341-345.

⁹ Matth., XIX, 21.

commendatur a Christo: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me*¹.

De castitate vero hoc testimonium Christi habemus: *Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum Dei: qui potest capere capiat*². Alios textus non afferimus cum in omnibus manualibus et libris reperiantur³.

b) *Suo exemplo*: Christus enim summo gradu illorum consiliorum praxim tota sua vita terrestri insectatus est. Ipse enim vere affirmare potuit: *Vulpes foveas habent et volucres coeli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*⁴.

De ipso testatus S. Paulus quod factus est *obediens* usque ad mortem, mortem autem crucis⁵. Castitatem vero ipse non solum semper summo gradu servavit, sed ad suum erga hanc virtutem amorem ostendendum ex matre Virgine nasci voluit et nunquam suspicionem inimicorum de hac virtute contra se admisit⁶.

Historice scimus religiones singulas originem habuisse humanas: sed quaeritur utrum praeter originem humanam habuerint etiam *divinam* sanctionem? Certum est Christum adhortatum fuisse fideles ad obedientiam, paupertatem et castitatem praeter praecepta generalia; admitti nequit hanc adhortationem factam fuisse ad spiritus intellectivam solummodo contemplationem; sed ut revera fideles eam observarent, saltem aliqui. Tria consilia ad praxim reducta sunt certe originis divinae; cum autem haec fundamentum constituent status religiosi, constat statum religiosum esse originis divinae in substantialibus⁷.

2° Singularem vero aliquam religionem institutam fuisse a Christo cui ipse et Apostoli addicti erant, historicis argumentis probari non potest.

Dedit utique Christus Ecclesiae potestatem practicam executionem curandi status religiosi, quo sensu ipse omnium religionum auctor dici potest, at de facto ipse directe per se ipsum nullam religionem instituit⁸; quare singulae religiones cum sint stricti iuris ecclesiastici, possunt ab Ecclesia supprimi aut modificari, salvo iure divino, quo dicimus Deum auctorem esse status religiosi⁹.

Ex hoc probabilis non videtur, aut certe non probata, opinio Suaresii asserentis determinatam etiam formam religionis a Christo conditam fuisse.

Etiam alio sensu dici potest statum religiosum a Christo institutum fuisse; quatenus nempe Deus Ecclesiae suae potestatem contulit exclusivam ea omnia determinandi quae ad perfectionem referuntur¹⁰.

¹ Matth., XVI, 24.

² Matth., XIX, 11-12.

³ Cfr. Piat, l. c., I, 22 sq.; Prümmer, l. c., 170; Biederlack-Führich, *De religiosis*, a. 1919, n. 7.

⁴ Matth., VIII, 20.

⁵ *Ad Philipp.* II, 8.

⁶ Cfr. Schäfer, l. c., p. 3.

⁷ Augustine, l. c., III^a, p. 5-6.

⁸ Piat, l. c., I, p. 23; Schäfer, l. c., p. 5.

⁹ Cfr. etiam Augustine, l. c., III, p. 6.

¹⁰ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*, 1923, pag. 63-76.

3° Ex divina origine et ex fine ad quem status religiosus institutus est in Ecclesia eiusdem excellentia et utilitas clare elucet; quare etiam patet ipsum ab omnibus in honore habendum esse ¹.

Id etiam ex meritis quae saeculis transactis et etiam nostris diebus in scientiis, artibus liberalibus, sanctitate et in omni genere bonorum operum Ordines et Congregationes adepti sunt et adipiscuntur sponte defluit ².

Status religiosus etiam independenter ab utilitate quam societati afferre potest, iam in se aliquid sublime, pulchrum, excellens et coelestiale prae se fert. Uni Deo vivere, Deum quaerere illique soli servire; cum ipso solo societatem inire, alia omnia pro ipso flocci facere et pedibus calcare iam ex se opus divinum et nobilissimum est. Vita religiosa est vita coelestis, angelica, flos vitae christianae, vita evangelica et apostolica. Ordines religiosi sunt, iuxta sensum S. Ioannis Climaci, paradisi in terra; secundum S. Laurentium Iustiniani regio sancta, secundum S. Bernardum munitissimum oppidum Dei, secundum S. Petrum Damiani chorus angelorum, secundum S. Greg. Nazianzenus pars electa Ecclesiae Dei, secundum S. Antoninum scala Iacob cuius gradus sunt piaae lectiones, meditationes et mortificationes ³.

503. — III. Divisio religionum. - Dividuntur religiones:

1° *Ratione votorum in Ordines et Congregationes*: prout vota sollemnia aut solum simplicia habent ⁴.

Ad Ordinem habendum non requiritur ut omnes sodales vota sollemnia emittant, sufficit ut saltem aliqui sodales id faciant ⁵.

Sensu Codicis hoc loco Ordo est, qua vera religio, persona moralis collegialis; quandoque tamen in Codice ipso ⁶ latiori sensu vox *Ordo* varias religiones sub eadem regula militantes comprehendit, e. g., Ordo S. Francisci, S. Benedicti etc. ⁷.

Licet alicubi ex dispensatione vota sollemnia religiosi non emittant, dummodo tamen ex *instituto* ea emittere debeant, *Ordinem* tamen constituere reputantur ⁸. Si tamen ex S. Sedis praescripto non solum pro *aliquibus locis*, sed pro toto Ordine vota sollemnia in simplicia commutentur, iam non haberi amplius videtur Ordo, sed Congregatio.

Vota sollemnia sunt vota publica quae ut sollemnia ab Ecclesia recognoscuntur cum specialibus iuridicis effectibus. Congregatio religiosa sane

¹ C. 487. Cfr. litt. Leonis XIII, ad Card. Archiep. Parisiensem 23 Dec. 1900, apud Choupin, l. c. p. 76-87.

² Augustine, l. c., III, 40 sq. ubi etiam de erroribus et de errantibus qui statum religiosum impugnarunt; qua de re conferre potes etiam quae habet Choupin, l. c. p. 41-49.

³ Schäfer, l. c., p. 9.

⁴ C. 488, n. 2.

⁵ Wernz, l. c., III, 593, I.

⁶ Cfr. cc. 492, § 1 et 613, § 2.

⁷ Larraona in *Commentarium*, II, pag. 276, nota 86.

⁸ Cfr. c. 488, n. 7; Larraona, l. c., II, 277.

differt a Congregatione monastica quae est plurium monasteriorum sui iuris coniunctio sub eodem Superiore¹.

Antiquitus, medio aevo non fuit admissa distinctio votorum publicorum in simplicia et sollemnia, et consequenter non fuit admissa distinctio religionum in Ordines et Congregationes².

2° *Ratione exemptionis* - in *exemptas* et *non exemptas*; prout a iurisdictione Ordinarii loci subductae sunt vel non: subductio autem haec qua religio exempta dicitur est exemptio generalis, non partialis³. Non dicitur exempta sensu huius canonis religio ab Episcopo paroeciali curae subducta⁴. Exemptio latissima pro Ordinibus clericalibus est, minus lata pro Congregationibus, restricta pro Ordinibus aut Congregationibus laicalibus.

3° *Ratione ordinationis* - in *clericales* et *laicales*: clericalis est religio cuius plerique sodales sacerdotio augentur: secus est laicalis⁵.

Religio clericalis admittit ordinarie duplicem religiosorum classem; religiosorum qui sacerdotes sunt aut ad sacerdotium tendunt, et laicorum seu conversorum qui de clericali statu non participant, et officiis seu muneribus manualibus adimplendis generatim in religione destinantur.

Etiam religiones laicales admittunt distinctionem similem membrorum, et socii distinguuntur in choristas et conversos. Generatim gubernium re-

¹ C. 488, n. 2. Congregatio monastica ut vera religio consideranda est, propria utens personalitate collegiali iuridica a personalitate singulorum monasteriorum distincta. Qua autem ratione iura singulorum monasteriorum autonomorum cum iuribus Congregationis monasticae concordanda sint, ex iure particulari eruendum est. Cfr. Molitor, *l. c.*, n. 266-273, pag. 338-348; Larraona, *l. c.*, in *Commentarium*, II, 277-279; Vermeersch, *Periodica*, X, p. (7-9). De natura monasteriorum sui iuris cfr. etiam Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, 1924, v. *Abbaye*. Praeter Congregationes monasticas habetur etiam confoederatio Congregationum quae personam moralem induere non videtur; cfr. Molitor, *l. c.*, n. 270. Larraona dicit, *l. c.*, II, pag. 278: nihil obstat quominus institutum Congregationis monasticae extendatur ad Congregationes votorum simplicium, Codex tamen hanc extensionem non commemorat, quod certe argumentum repugnantiae iuridicae non est.

² Cfr. Wernz, *Ius decretalium*, III, 608; Torrubiano Ripoll, *Novissimas Institutiones de derecho canonico*, I, 960.

³ C. 488, n. 2; cfr. Larraona, *l. c.*, II, 281 contra Prümmer, *l. c.*, 178, 4, pag. 235.

⁴ C. 464, § 2.

⁵ C. 488, n. 4, licet vox *plerique maiorem partem* ordinarie significet, non improbabili-
liter tamen hic pro voce *plures* poni videtur: cfr. Larraona in *Commentarium*, II, pag. 285-
286, et in notis, contra plures auctores ibidem citatos: quae opinio ex eo etiam probabilis
videtur quia aequum est ut pars nobilior, clericalis, trahat ad se partem minus nobilem
seu laicalem, quod non verificaretur in altera opinione; certe non cessat esse clericalis
Ordo si per accidens aliquo tempore maiorem numerum conversorum quam clericorum
habeat; multoque minus si in aliqua provincia laici sint clericis numerosiores; e contra non
esset religio clericalis illa quae quosdam tantummodo vi regulae habet sacerdotes, dum alii
laici esse debent, ut religio S. Ioannis de Deo; cfr. Schäfer, *l. c.*, p. 27, 4. Choupin, *Nature
et obligations de l'état religieux*², pag. 60. Nec attendendus est finis, saltem directe, in diu-
dicando an religio sit clericalis vellaicalis, hoc enim criterium non est constans; Larraona,
l. c., II, 284-285; contra Chelodi, *l. c.*, 377, nota 1. Nec multum fidendum est historiae in
hoc iudicio ferendo, quia quandoque transformationes in hoc verificatae sunt, cfr. Augu-
stine, *l. c.*, III², 58-59; Molitor, *l. c.*, 209-226, pag. 291-307.

ligionis prioris classis religiosis reservatur; hoc tamen non est perpetuum. Quandoque tertia insuper classis religiosorum late sumptorum habetur, eorum nempe qui sine votis in religione cum habitu religiosae vesti simili vivunt; sunt autem *tertiarii*, aut *oblati*. Eadem triplex distinctio quandoque habetur in religionibus mulierum in *chorales*, *conversas* et *parvas sorores* ¹; vel in *chorales*, *laicas* et *ostiarias*, quae omnes vota emittunt religiosa ².

4° *Ratione approbationis*. - In religiones iuris pontificii et iuris dioecesani; illae sunt quae approbationem vel saltem *decretum laudis* ab Apostolica Sede consecutae sunt: hae quae ab Ordinariis locorum erectae, decretum laudis a Sancta Sede nondum obtinuerunt ³.

Primum membrum distinctionis etiam religiones exemptas et ordines comprehendit, non item alterum membrum quod solum ad Congregationes religiosas referri potest cum de iure vigente Episcopi non possint Ordines instituire ⁴.

5° *Ratione regularum*. - a) In religiones quae regulam S. Basilii sequuntur, cuiusmodi sunt omnes religiones orientalis Ecclesiae.

b) In religiones quae sequuntur regulam S. Benedicti, cuiusmodi sunt: variae congregationes monasticae Benedictinorum, Camaldulenses, Vallumbrosiani, Chartusiani, Cistercienses ⁵.

c) In religiones quae regulam S. Augustini ⁶; tales sunt: Omnes canonici regulares, Praemonstratenses, Trinitarii, Dominicani, Theatini, Servitae, Somaschi ⁷.

d) In religiones quae sequuntur regulam S. Francisci: cuiusmodi sunt: Fratres Minores; Minores Conventuales, Minores Capuccini.

6° *Ratione paupertatis*. - In relig. mendicantes ⁸ et possidentes: mendicantes ex instituto ne in communi quidem possidere possunt; non item possidentes: Mendicantes sunt fratres Minores, Dominicani, Carmelitae, Augustiniani, Societas Iesu, etc. quorum tamen plures nunc in communi possident ⁹.

¹ Cfr. Haring, *Grundzüge*, p. 579; Wernz, *l. c.* III, 682; Eichmann, *l. c.* p. 201.

² Cfr. *Commentarium pro religiosis*, III, p. 10, 2°.

³ C. 488, n. 3.

⁴ Larraona, *l. c.*, II, 282 sq.; de modo approbationem obtinendi cfr. Augustine, *l. c.*, III, 50 sq. Episcopus in approbatione danda ius commune religiosorum servare tenetur. Larraona, *l. c.*, II, 283, nota 138.

⁵ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 8-9.

⁶ Regula S. Augustini in sua praesenti formula non habet originem a S. Augustino. Est enim compilatio ex duobus sermonibus Sancti Episcopi. Augustine, *l. c.*, p. 9, nota 18.

⁷ Cfr. tamen Larraona in *Commentarium*, IV, p. 135-136 et nota 375.

⁸ C. 621, § 1.

⁹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 30; Reiffenstuel, *l. c.*, III, 31, 27; Wernz, *l. c.*, 597; Molitor, *l. c.*, 233; cfr. etiam infra n. 558.

7° *Ratione regiminis.* - In religiones centralizatas seu hierarchicas et non hierarchicas. *Illae* ita reguntur ut Superior Generalis seu supremus super omnibus religiosis in universo orbe potestatem obtineat itemque super omnes domos et provincias religiosas in quas forte religio universa dividatur; *hae* contra constant monasteriis *sui iuris* seu autonomis. Attamen de iure vigente omnes religiones etiam non hierarchicae aliqualem centralizationem habent: efformant enim Congregationes monasticas, itemque Congregationes monasticae eiusdem ordinis inter se confoederationem habent cum Abbate Primate ¹.

8° *Ratione mediorum.* - a) In *relig. monachales* quarum sodales vi proprii instituti ordinantur ad vitam contemplativam.

b) In *clericales* quarum sodales ad sacra ministeria tendunt.

c) In *mendicantes* quarum sodales vitae mixtae incumbunt.

d) In *militares* quarum membra ad Ecclesiae defensionem ordinantur vi proprii instituti.

e) In *hospitalares* quarum sodales operibus caritatis attendunt ².

504. — IV. Partes eiusdem religionis. - In unaquaque religione praeter personam moralem ipsius religionis, distingui generatim possunt vel debent:

1° *Domus religiosae.* - Sunt autem domus religiosae domus cuiusvis religionis ³.

Domus religiosa non accipitur hic pro aedificio materiali, sed pro persona morali collegiali, seu pro ea parte religionis quae tali vel tali domui adscripta et velut incorporata est ⁴.

Aedificium materiale ad domum religiosam sensu iuridico constituendam utique etiam requiritur; at minime requiritur ut eius dominium sit penes personam ipsam moralem, domum religiosam. Potest domus religiosa erigi in domo conducta vel etiam in simplici contignatione alicuius domus maioris ad alios usus civiles destinatae ⁵.

¹ Cfr. cc. 488, n. 8 et 501, § 3; Wernz, *l. c.*, III, 598; Molitor, *l. c.*, n. 266 sq.; Chelodi, *l. c.*, 245, 7; Schäfer, *l. c.*, p. 29; Augustine, *l. c.*, III, 58, 59, 60.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, 30; ista tamen distinctio vix iure Codicis practicum momentum habet. Qua ratione monachales religiones differant a canonicalibus cfr. apud Molitor, *l. c.*, p. 206-208; ubi etiam n. 205 de distinctione religionum in contemplativas, activas et mixtas quam reiciendam esse putat: « Omnis enim religiosus assiduae contemplationi incumbit aut saltem incumbere debet, et omnis operatur aut saltem operari tenetur ».

³ C. 488, n. 5.

⁴ C. 531 et 536, § 1; Larraona, *l. c.*, III, 47, not. 174; quare translatio communitatis de uno loco ad alium in multis novae erectioni aequivalet.

⁵ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 15, II.

Requiritur ad domum religiosam constituendam ut saltem in sua erectione tribus religiosis constet communitas ¹.

Domus autem religiosae *specificè* appellantur:

a) *Domus regulares* - si ad ordinem regularem pertineant ². Tales domus sunt exemptae atque exemptae remanent etsi non sint domus formatae: in casu tamen subiacent Ordinarii loci vigilantiae, non iurisdictioni ³.

Domus regulares varia nomina sortiuntur, ut *conventus* pro ordinibus mendicantibus, *abbatiae* pro monachorum ordinibus, *monasteria* etc ⁴.

b) *Domus formata* - si in ea saltem sex religiosi professi, etiam votorum temporaneorum, degant, quorum si agatur de religione clericali, quatuor saltem sint sacerdotes ⁵.

Haec notio *domus formatae* attendenda est ad effectus iuris communis, non necessario est extendenda ad effectus iuridicos speciales iuris particularis; hi enim effectus sicut a iure speciali procedunt, ita praeter *formationem domus*, de qua hoc loco, ius speciales alias etiam conditiones adicere potest quibus deficientibus, licet domus formata ex hoc canone habeatur, illi tamen effectus iuridici non producantur ⁶.

Domus religiosa cui desit aliqua conditio ad domum formatam constituendam est domus *non formata*. A domo non formata differunt *grangiae*, *hospitia* itemque *domus stricte filiales* quae personalitate iuridica distincta ab alia domo a qua pendent non habent ⁷.

c) *Monasterium* - indicat in Codice domum regularem monachorum aut canonicorum regularium ⁸, aut etiam domum regularem monialium ⁹.

d) *Monasterium sui iuris* - est domus religiosa, cuiusvis religionis autonoma, cuius Superior est Superior maior de quo

¹ Cc. 100, § 2 et 102, § 2, alioquin persona moralis collegialis constitui nequit; Haring, *Grundzüge des Katholischen Kirchenrechts* p. 755, nota 3; Larraona, *l. c.*, III, p. 48 et nota 176, requirit praeterea ut proprius Superior habeatur qui ordinaria, saltem vicaria gaudeat potestate, et semper ordinarie saltem, tribus constet religiosis. Quae tamen interpretatio restrictiva videtur canonis 102, § 2; cfr. etiam Vermeersch, *Periodica*, X, p. (34-35) ubi etiam de personalitate iuridica non collegiali quam vindicare posse putat domibus religiosis legitime erectis cum beneplacito apostolico licet ibi duo tantum religiosi ex instituto residere debeant. Etiam Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 152 duos religiosos sufficere docet de iure viginti ad domum religiosam constituendam.

² C. 488, n. 5.

³ C. 617, § 2; Larraona, *l. c.*, III, 52, nota 188.

⁴ Vermeersch, *Epitome*, I, 448; Molitor, *l. c.*, cap. v, *De verborum significatione*, p. 219-246.

⁵ C. 488, n. 5; si hic numerus deficiat domus non formata habetur; temporanea autem et accidentalis deficientia iuridicae formationi domus officere non videtur iuxta Larraona, *l. c.*, III, 52, nota 192.

⁶ Larraona, *l. c.*, III, 51-52, nota 190; Goyeneche in *Commentarium* IV, p. 14 sq.; attamen ius particulare effectus ex iure communi procedentes impedire nequit, additione aliarum conditionum, quoties ex iure communi domus formata habetur.

⁷ Cfr. infra n. 523 et 538, C. B. itemque 524, c, in nota et 526, 1° in nota.

⁸ C. 494, § 1 etc.

⁹ C. 497, § 1 etc.; cfr. Larraona, *l. c.*, III, 133, nota 196-197; pro iure antiquo cfr. Molitor, *l. c.*, 133.

in c. 488, n. 8. Suo iure autonomae et proinde sui iuris sunt abbatiae monachorum ¹.

Nec repugnat domus sui iuris haberi in Congregationibus religiosis, aut etiam in ordinibus centralizatis, licet id rarius verificetur ².

Abbatia non idem prorsus ac monasterium sui iuris significat; attamen etiam in ordinibus qui Abbatias, quae semper domus sui iuris sunt, habent, distinguuntur praeter Abbatias *prioratus conventuales* qui sunt velut Abbatiae in formatione; itemque *prioratus simplices* ³.

2° *Provinciae* - quae est plurium religiosarum domorum inter se coniunctio sub eodem Superiore, partem eiusdem religionis constituens ⁴.

Provincia religiosa personalitatem moralem collegialem compositam habet et quidem a personalitate singularum domorum aut religionis distinctam, quae ex iure communi tribus saltem personis moralibus simplicibus, seu domibus religiosis, non necessario formatis constare debet ⁵. Affinis instituto Provinciae religiosae est commissariatus provincialis, qui proprium quidem Superiorem maiorem cum speciali consilio habet, dependet vero in aliquibus negotiis a Superiore Provinciae. Commissariatus huiusmodi constituuntur pro locis dissitis missionum, aut etiam pro locis ubi provinciae regulariter adhuc constitui non possunt ex defectu sufficientis numeri religiosorum aut domorum ⁶.

¹ Cfr. Baucher in *Dictionnaire de droit can.* v. *Abbaye*; Larraona, *l. c.*, II, p. 279, not. 113 et III, 133-138; Molitor, *l. c.*, 139; Vermeersch, *Periodica*, X, 7-9.

² Cfr. Larraona, *l. c.*, III, 133-138; ubi in nota 203 ea enumerantur quae potest Superior domus sui iuris ex iure communi.

³ Cfr. Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye*, col. 3-4.

⁴ C. 488, n. 6. Institutum iuridicum provinciae religiosae a S. Franciscò originem ducit qui, a. 1217, in suo Ordine octo provincias constituit: institutum ad alios omnes Ordines posteriores, nec non etiam ad Congregationes religiosas pertransiit. Larraona, *l. c.*, III, 203 sq.; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 144.

⁵ Larraona, *l. c.*, III, 203 sq. Id quidem ex iure communi; ex iure vero particulari plures domus, et quidem formatae, requiri possunt ad provinciam constituendam.

⁶ Cfr. Constit. Capuccinor. 1909, n. 125; cfr. ex.g. Constit. Frat. Minor. Cap. a. 1925, approb. n. 130: « Universus ordo noster, quoad regimen, in *provincias* et *commissariatus* dividitur. Nullum autem territorium, in quo morantur fratres nostri, declaretur provincia, nisi quinquaginta saltem habeat sacerdotes, qui studiorum curriculum rite expleverint. Quapropter si in aliquibus regionibus, quolibet tempore, fratres sint numero his nostris constitutionibus statuto inferiores, mandatur, ut a Ministro generali eiusque Definitorio, audito prius voto Superiorum et ex-superiorum maiorum, item Superiorum localium necnon, si opportunum videbitur, aliorum religiosorum, Commissarius provincialis et duo saltem assistentes designentur, qui regant fratrum communitatem per triennium; quo expleto, praehabito supradicto voto, alii Superiores eligi vel iidem in munere ad alterum triennium confirmari poterunt ».

Etiam Provinciae quandoque dividi solent in partes quae *custodiae* vocantur ad instar divisionis dioecesis in vicariatus foraneos; his partibus Superior maior delegatus a Superiore maiori Ordinario constituitur pro casibus urgentioribus; cfr. Larraona, *l. c.*, IV, 45, not. 305 et p. 46.

In pluribus convenit Provincia cum Congregatione monastica: e. g., quod utraque est coniunctio domuum, utraque persona moralis composita etc.; differunt autem quod Congregatio monastica non est pars alterius religionis, sed ipsa est religio, quod eius Superior quandoque in iure venit nomine Superioris supremi ¹. Provincia vero est semper pars alterius religionis seu superioris personae moralis eiusque Superior, non supremus, sed solum Superior maior est ².

505. — V. Nomina religiosorum. - 1° Appellatio generica. - Religiosi vocantur omnes qui vota, etsi temporanea suo tamen tempore renovanda, in aliqua religione etiam iuris dioecesani emisierunt sive mares sive foeminae sint ³.

2° Nomina specifica communia. - a) Religiosi votorum simplicium - vocantur qui vota sive temporanea sive perpetua emisierunt in aliqua Congregatione religiosa ⁴.

b) Regulares - sunt religiosi qui vota in aliquo Ordine emisierunt, sive perpetua et sollemnia sunt vota sive simplicia et temporanea ⁵.

Hae duae appellationes communes sunt omnibus religiosis sive maribus sive foeminis ⁶; immo generaliter affirmari potest, ea omnia quae de religiosis statuuntur, masculino vocabulo expressa valere etiam pari iure de mulieribus religiosis, nisi ex contextu sermonis vel ex natura rei aliud constet ⁷.

3° Nomina specifica pro religiosis mulieribus. - a) Sorores sunt religiosae Congregationis religiosae ⁸.

b) Moniales sunt religiosae quae vota etiamsi solum temporanea emisierunt in aliquo Ordine.

Si alicubi ex praescripto S. Sedis aliquis Ordo mulierum vota solummodo simplicia emittere debeat, religiosae tamen taliter pro-

¹ Cfr. Larraona *l. c.*, IV, pag. 45, not. 299 et 302.

² Cfr. Larraona, *l. c.*, III, 203-204.

³ C. 488, n. 7; excluduntur vero postulantes et novitii, licet quibusdam iuribus aut privilegiis religiosorum gaudeant; cfr. Larraona, *l. c.*, IV, p. 10, not. 238. Paulo aliter Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 6; P. Antonio de la C. Jardí, *El derecho de las religiosas*, Barcelona, 1923, 35, pag. 15; P. Timotheus Schäfer, *Das Ordensrecht nach dem Codex iuris canonici*, Münster, 1923, p. 23-24 qui auctores etiam novitios, immo et postulantes docent in favorabilibus venire nomine religiosorum.

⁴ C. 488, n. 7.

⁵ C. 488, n. 7; Regulares tamen qui vota solum simplicia emisierunt quandoque in iure appellantur *professi votorum simplicium*; Vermeersch, *l. c.*, 450; Larraona, *l. c.*, IV, p. 10, not. 239.

⁶ C. 490.

⁷ De vi huius clausulae cfr. Larraona, *l. c.*, IV, p. 74.

⁸ C. 488, n. 7.

fitentes *moniales* appellantur ¹ nisi ex natura rei aut ex contextu sermonis aliud constet ².

Licet autem tales religiosas vere sint moniales et in iure *nomine* veniant *monialium*, nihil tamen innovandum circa earum dependentiam ab Ordinariis locorum edixit S. C. De religiosis ³.

Eadem pariter S. Cong. declaravit pro huiusmodi monialibus quae in Gallia et Belgio exsistunt cum votis solummodo simplicibus « nihil obstare in praesenti, quo minus, si quod monasterium id postulaverit, vota sollemnia, servata clausurae papalis lege, moniales emittere queant, dummodo id ab Apostolica Sede obtineant » ⁴.

Moniales, etiam quae vota simplicia emittunt per se exemptae sunt et regulam a Superioribus religionis exemptae pro monialibus datam itemque constitutiones acceptare et observare tenentur ⁵.

506. — VI. Superiores. - 1° *Variae species.* - Distinguere possumus Superiores supremos, Sup. maiores et Super. inferiores: *Supremus* universae praeest religioni - *Major* Provinciae, Congregationi monasticae aut domui sui iuris; - *Inferior* domui non sui iuris. Omnes Superiores, etiam minores locales, religionum clericorum exemptarum sunt Praelati ⁶.

2° *Superiores maiores.* - Nomine Superiorum maiorum in Codice et documentis Codici posterioribus veniunt Abbas Primas ⁷, Abbas Superior Congregationis monasticae, Abbas monasterii sui iuris, licet ad monasticam Congregationem pertinentis, supremus religionis Moderator, Superior provincialis, eorundem vicarii alique ad instar provincialium potestatem habentes ⁸.

¹ C. 488, n. 7.

² Cfr. tamen Larraona, *l. c.*, IV, p. 10 nota 238; itemque, p. 12-13, ubi etiam elenchus canonum ponitur qui applicantur omnibus monialibus aut solum monialibus domorum ubi vota sollemnia emittuntur.

³ *A. A. S.*, XI, (1919), p. 240.

⁴ S. C. De religiosis 23 Iunii 1823; *A. A. S.*, XV, 357; et Instruct. eiusdem S. Congr. 6 Februar. 1924, *A. A. S.* XVI, 96 et sq.; cfr. etiam *Dubia circa fundationes monasteriorum monialium* huiusmodi a S. C. De religiosis, 11 Oct. 1922, soluta in *A. A. S.*, XIV, 554.

⁵ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 31, pag. 44.

⁶ Larraona in *Commentarium*, IV, p. 76, notas 335 et 337; contra Chelodi, *l. c.*, p. 389, not. 3; Codex tamen controversiam dirimere noluit; Vermeersch, *Periodica*, XIII, 4.

⁷ Abbas Primas, et Superior Congregationis monasticae, licet in iure veniant nomine Superiorum maiorum, non habent tamen omnem potestatem et iurisdictionem quam ius commune tribuit Superioribus maioribus; sed eorum potestas et iurisdictione desumenda est ex propriis constitutionibus et ex peculiaribus Sanctae Sedis decretis (cfr. c. 501, § 3; et cc. 655 et 1594, § 4). Quod est consecrarium specialis organizationis non centralizatae Ordinum antiquorum monasticorum; cfr. Augustine, *l. c.*, III, 111-114; Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbés*, II; cfr. etiam supra n. 504, 2.

⁸ C. 488, n. 8. Abbas Primas de quo in canone est Abbas Sancti Anselmi de Urbe qui praeest confederationi Benedictinorum nigrorum; cfr. *Breve Leonis XIII « Summum semper »* 12 Iul. 1893.

Quod dicitur de Abbate monasterii sui iuris videtur etiam intelligendum de quolibet alio Superiore *domus sui iuris*, quovis denique nomine vocetur ¹; idemque dicito de Superiorissa seu Abbatissa domus sui iuris, quae tamen non venit nomine Ordinarii ut per se patet ².

Non omnes vicarii veniunt nomine Superiorum maiorum, sed illi dumtaxat quibus actualis potestas competit; quinam autem tales sint, ex iure particulari eruendum est ³.

Inter potestatem habentes ad instar provincialium numerandi sunt: Commissarii provinciales, Visitatores, Custodes, Vice-provinciales, quasi-provinciales, Vicarii missionum, Superiores regulares missionum etc. dummodo tamen ipsis ordinaria, licet vicaria, potestas competat ⁴.

Superiores maiores religionum clericalium exemptarum sunt etiam *Ordinarii* ⁵; non item Superiores maiores religionum non exemptarum aut laicalium ⁶.

507. — VII. Regulae et constitutiones. - 1° *Quid regulae et constitutiones.* - a) In ordinibus ante saeculum XVI fundatis *regula* est lex fundamentalis ordinis ab antiquis institutoribus data, ab Ecclesia approbata, pluribus generatim religionibus communis ⁷, quae numquam mutationibus subiacet. Diversae vero religiones eandem regulam profitentes diversis et uniuscuiusque propriis *constitutionibus* distinguuntur; quae *constitutiones* sunt leges secundariae, antiquae regulae superadditae, in quibus regimen, finis et media et alia minoris momenti religionem aliquam respicientia concrete determinantur ⁸.

b) In religionibus clericorum regularium post saeculum XVI fundatis generatim *constitutiones* appellatae sunt leges fundamentales a S. Sede probatae; *regulae* vero normae minutiores a Capitulis factae aut approbatae ad mentem Constitutionum ⁹.

De natura iuridica regularum aut constitutionum necnon statutorum haec tenenda videntur: Si regula a Sancto Fundatore aut a quavis alia persona data pro aliqua religione a S. Sede aut etiam ab Ordinario loci speciali modo et qua lex approbetur, eius vis iuridica eadem potest esse ac vis legum. Idem dicendum est de constitutionibus aut statutis in Capitulis generalibus aut etiam provincialibus religionum clericalium exemptarum, licet nullam su-

¹ Larraona, *l. c.*, IV, p. 40.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 451; Larraona, *l. c.*, IV, 41-44; Jardl, *l. c.*, n. 38; Fanfani, *l. c.*, ed. 2, n. 47.

³ Larraona, *l. c.*, IV, p. 45.

⁴ Larraona, *l. c.*, IV, p. 45-46, not. 305 et 314.

⁵ C. 198, § 1.

⁶ Vermeersch, *Periodica*, XIII, 5-9; contra Larraona in *Commentarium*, IV, 115 sq.

⁷ Cfr. supra ubi de divisione religionum, n. 503, 5°.

⁸ Cfr. Larraona, *l. c.*, IV, 134-138; Torrubiano Ripoll, *Novissimas Institutiones de derecho canonico*, I, n. 951.

⁹ Larraona, *ibidem*.

perioris auctoritatis confirmationem consecuta sint, dummodo Capituli potestas iure speciali restricta non sit et Capitulum sua auctoritate iurisdictionali uti voluerit. Attamen etiam in istis casibus, salvis regulis et constitutionibus quae ius commune referunt, non est praesumendum in ceteris S. Sedem vel Ordinarium loci regulas aut statuta approbasse ut veras leges ecclesiasticas sed potius ut statuta proprie dicta quae vim iuridicam suam essentialem consequuntur ex quasi contractu quo quis in societatem aliquam admissus est etiam qua novitius; itemque Capitula, salvis iisdem ac supra exceptionibus iurisdictione uti non videntur in statutis internis condendis. Quod a fortiori valet de regulis et constitutionibus Congregationum non exemptarum ¹.

2° *Ius vicens*. - a) Regulae omnes, sive quatuor antiquae sive aliae, itemque particulares constitutiones singularum religionum, Codici oppositae, promulgatione Codicis abrogatae sunt; non contrariae vim suam retinuerunt ².

Codici non sunt oppositae regulae quae graviora praecipiunt, nisi de re agatur quae absolute et taxative a Codice determinata est; quandoque etiam quae sunt certo oppositae canonum praescriptis regulae admittuntur, et tunc vi ipsius Codicis vim retinent ³.

Abrogari non censentur regulae Codici oppositae quae privilegiis aut centenariae consuetudini innituntur ⁴.

Licet per se Codici non oppositae abrogatae censentur regulae quae ex iure communi ante Codicem vigente, nunc a Codice abrogato, introductae fuerant ⁵.

b) Praeterea singulae religiones et insuper societates in communi sine votis degentium regulas et constitutiones ad normam Codicis emendare debent, emendatasque S. Cong. de Religiosis subiicere ⁶.

Insuper S. C. de Religiosis iussit sibi submittendos esse a Congregationibus religiosis et piis societatibus in communi sine votis degentium iuris pontificii, libros consuetudines et usus necnon preces continentes in Congregatione adhibitos ⁷.

¹ Paulo aliter Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 671 (?), pag. 509, principium statuit regulas etiam Congregationum leges esse vel dioecesanarum vel pontificias.

² C. 489.

³ Larraona, *l. c.*, IV, 168-170.

⁴ Larraona, *l. c.*, IV, 170 et p. 139 not. 389, 390. — Cum Codex c. 6, n. 5 statuatur omnes poenas in ipso non relatas ullo modo, abrogatas censi debere; probabiliter teneri potest etiam poenas in regulis aut constitutionibus religiosis non relatas a Codice abrogatas fuisse. Cfr. Prümmer, *l. c.*, 232, 4; Goyeneche in *Commentarium*, IV, 50, V, 279-281.

⁵ Larraona, *l. c.*, IV, 168-169.

⁶ S. C. De Religiosis 26 Iunii 1918, *A. A. S.*, X, 190; quo tamen decreto non censentur praecepta emendatio regularum antiquarum: cfr. de hoc decreto Maroto in *Commentarium*, I, 194-206.

⁷ S. C. De Religiosis 31 Mart. 1919; *A. A. S.*, IX, 239; cfr. Maroto, *l. c.*, I, 207-209; et insuper S. C. De Relig. 26 Oct. 1921, *A. A. S.*, XIII, 538; Maroto, *l. c.*, III, 4-8.

Huiusmodi libri distincti a regula et a constitutionibus continent minutiores etiam vitae religiosae observantias et variis nominibus designantur, ut *directoria*, *Ritualia*, *coutumiers* etc. ¹.

508. — VIII. Praecedentia. - 1^a *Praecedentia religiosos inter et clerum saecularem.* - a) Clerus saecularis ² praecedit tam laicis quam religiosis ³ extra eorum ecclesias ⁴ atque etiam in eorum ecclesiis, si agatur de religione laicali. Capitulum vero cathedrale vel collegiale eisdem praecedit ubique locorum ⁵. Etiam Abbas praecedentiam cedit Capitulo cathedrali ⁶.

b) Religiosi praecedunt laicis ⁷.

Etiam religiosae ⁸ praecedunt laicis, ita tamen ut in processionibus religiosae praecedant mulieres laicas, non viros forte intervenientes ⁹.

2^a *Praecedentia inter varias religiones.* - Haec valent principia:

a) Religiones clericales ¹⁰ praecedunt laicalibus ¹¹.

b) Canonici regulares praecedunt monachis; monachi ceteris regularibus ¹².

¹ Cfr. Haring, *Grundzüge*, p. 751; Choupin, *l. c.*, p. 375 et sqs. ubi etiam de distinctione *coutumier* a *directorio*.

² Talis censetur esse societas in communi viventium sine votis, si clericalis sit.

³ Agitur de clero saeculari, in corpore procedente, itemque de religiosa corporatione singulae personae physicae sive religiosae, sive saeculares praecedentiam habent ad normam c. 106, n. 1-4; Larraona, *l. c.*, IV, 273 et ibidem 212. Ad iudicandum de praecedentia singulorum religiosorum inter se, si nullum suppetat criterium c. 106, attendi potest pertinentia ad Ordinem aut Congregationem religiosam plus vel minus dignam (Larraona in *Commentarium*, IV, 212, nota 421).

⁴ Reformatum est a Codice favore religiosorum in hoc ius vetus, cfr. Piat, *l. c.*, II, pag. 43.

⁵ C. 491, § 2; *ubique locorum* videtur intelligendum etiam extra dioecesim; Larraona, *l. c.*, IV, 275; casus potest effingi: si Capitulum per suos repraesentantes ad aliquem actum extra dioecesim pergat; vel etiam ipsum totaliter pergat in casu duarum vel trium dioecesium unitarum.

⁶ Cfr. S. R. C. 22 Dec. 1770; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1923, n. 934, pag. 386.

⁷ C. 491, § 1; laicae reputantur societates in communi degentium sine votis ad normam c. 488, n. 4 si laicales sint; Larraona, *l. c.*, IV, p. 210, not. 411.

⁸ Cfr. c. 490.

⁹ Cfr. tamen Larraona, *l. c.*, IV, p. 210-211 et not. 412, 413.

¹⁰ Religio laicalis remanet laicalis licet aliquos sacerdotes habeat, sicut religio clericalis talis remanet licet plures habeat religiosos conversos. Clerici in religione laicali per accidens amittunt ius praecedentiae sibi forte ex ordine competente, conversi autem per accidens praecedentiam obtinent, si adscripti sint religioni clericali, prae clericis aut etiam sacerdotibus alius religionis (Larraona, in *Commentarium*, IV, 211, nota 417).

¹¹ C. 491, § 1, idque, ut videtur, ex analogia cum c. 491, § 2, etiam in eorum ecclesiis; Larraona, *l. c.*, 211 et 274; et etsi agatur de Congreg. clericali relate ad Ordinem laicalem, (Larraona, ibidem, 214).

¹² C. 491, § 1; ante Codicem monachi praecedentiam cedebant clericis regularibus, nunc contra hos ipsis concessa est praecedentia; clerici regulares mendicantibus aliisque regularibus de iure vigente sunt aequiparati; Larraona, *l. c.*, IV, 212-213.

c) Regulares praecedunt religiosis Congregationibus; Congregationes iuris pontificii ¹ Congregationibus iuris dioeceseani ². Omnes tamen religiosi in suis ecclesiis praecedunt aliis religiosis quibusvis etiam canonicis regularibus ³. Nullum ius praecedentiae acquiritur Congregationibus ex exemptione quam forte obtinuerint ⁴.

d) Religiosi eiusdem speciei ⁵ praecedentiam inter se computant:

α) Ex quasi-possessione pacifica, si de hac constet.

β) Si de quasi-possessione pacifica non constet, ex antiquitate in loco ⁶.

γ) Si nec de quasi-possessione constet, nec de antiquitate foundationis in loco ⁷ constet ad analogiam recurrendum erit ⁸.

3^a *Praecedentia in eadem religione*. - Inter membra eiusdem religionis praecedentia regitur his normis:

a) Ante omnia attendendum est ius particulare in propriis legitimis constitutionibus contentum ⁹. Quae regula valet etiam pro casu quo constitutiones iuri communi contrariae sint, e. g. si praecedentiam concedant converso antiquiori professione super clericos aut etiam super sacerdotes etc. ¹⁰.

¹ Larraona in *Commentarium*, IV, 213, nota 429 distinguere tentat duas species Congregationum iuris pontificii, nempe *inchoative* tantum per *decretum laudis approbatas* et in *definitive approbatas*, atque *his* prae *illis* praecedentiam tribuere videtur; id tamen non recte factum aestimamus, cum dicta distinctio in Codice fundamentum non habeat quod ad praecedentiam attinet et ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debeamus; cfr. etiam infra n. 517, in nota pag. 609.

² C. 491, § 1. « Congregationes iuris dioeceseani ex eo quod religiones sunt, praecedunt societatibus in communi viventibus sine votis publicis, cfr. c. 673, § 2; Larraona in *Commentarium*, IV, 413, nota 431.

³ Arguitur ex analogia cum c. 491, § 2; Larraona, *l. c.*, IV, 214-215; Vermeersch, *Epitome*, I, 454; cfr. tamen nota 11 pagina praec.

⁴ Larraona, *l. c.*, IV, 213.

⁵ Praecedentia inter religiones franciscanas regitur Brevi Pii X «*Seraphici patriarchae*» 1 Aug. 1910; cfr. Vermeersch, *Periodica*, V, n. 446.

⁶ C. 491, § 2; antiqua privilegia circa praecedentiam non sunt abrogata; cfr. Vermeersch, *l. c.*, 454. Quid veniat hic nomine loci cfr. supra n. 160; cfr. etiam *S. C. Indulgentiar.* 14 Decembr. 1857, *Decret. authent.* n. 382.

⁷ Fundatio autem attendenda est in eadem specie non in specie diversa: ita e. g., Congregatio iuris pontificii ad suam computandam praecedentiam prae aliis Congreg. iuris pontificii tempus computare debet a die quo Congregatio iuris pontificii facta est, nec ei suffragatur antiquior erectio quando erat iuris dioeceseani; Larraona, *l. c.*, IV, p. 215-216. Regulares conventus de recenti fundati in loco, ubi adest alter eiusdem Ordinis conventus, habent eadem praecedentia qua fratres antiquioris eiusdem Ordinis conventus, dummodo novus conventus ad eandem familiam religiosam pertineat ac prior conventus; Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Praecedentia*, n. 48 et post ipsum Goyeneche in *Commentarium pro religiosis*, VII, 450-454.

⁸ C. 20; Larraona, *l. c.*, IV, 216-218.

⁹ C. 106, n. 5.

¹⁰ Cfr. Larraona in *Commentarium*, IV, 276 in nota 464. Quod dicitur de constitutionibus valet etiam de consuetudinibus quae in religione, domo vel provincia religiosa vigeant;

b) Si constitutiones nihil habeant consuetudines attendendae et servandae sunt ¹.

c) Si nec ius scriptum nec consuetudines habeantur ad ius commune recurrendum erit ²; ius autem commune est quod praesertim in c. 106 continetur et in c. 491 ³.

509. — IX. Notae historicae. - 1° *Praeformatio vitae religiosae.* - Vitam religiosam praeformatam habemus in virginibus et viduis quas iam primis saeculis Deo sacras in Ecclesia exstitisse historia testatur ⁴.

2° *Vita monastica seu eremitica.* - Occasione persecutionis a Decio crudelissime excitatae, aa. 249-251, plures christiani exemplo S. Pauli Thebani primi eremitaе (234-340) in Aegypti deserta migrarunt, ibique in cellis separatis degentes vitae religiosae prima fundamenta iecerunt; fuit inter eos Antonius († 356), cuius soror ad Mare Rubrum mulieres sibi associavit.

Idem vitae genus floruit in deserto scitico per Macarium Seniore, in Palaestina per S. Hilarionem, in Nitria per Ammonium ⁵.

3° *Vita coenobitica.* - S. Pachomius, a. 330 circiter, Tabennis ad Nilum primum monasterium exstruxit et monachis ibi receptis regulam dedit qua *vita communis* (κοινὸς βίος = vita communis) praecipiebatur; eodem modo etiam mulierum monasteria exstruxit. Ordo S. Pachomii saeculo v, 50 millia religiosorum habebat.

Eodem fere tempore in Cappadocia S. Basilius († 379), *basilianos* monachos instituebat iisque regulam dabat, quae et nunc ab orientalibus servatur ⁶.

4° *Primi monachi Occidentis.* - S. Athanasius, durante suo exilio, a. 340, S. Augustinus, S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Martinus Turonensis, S. Patricius fuerunt primi propagatores vitae monasticae in Occidente, quibus adiungendus est S. Columbanus († 615) qui et regulam severiorem pro monachis composuit ⁷.

5° *Ordo S. Benedicti.* - S. Benedictus, († 543), fuit verus pater monachorum in Occidente. In eius regula vita coenobitica organizata est. Singulae

Larraona, ibidem, nota 465; ius autem speciale valde differt pro varietate religionum; comparisonem iurum specialium canonistae non inutilem instituit Larraona in *Commentarium*, IV, 277-280, 331-335, et 360-367.

¹ C. 106, n. 5.

² C. 106, n. 5.

³ Cfr. Larraona, *l. c.*, IV, 127-280.

⁴ Cfr. Schwintek in *Commentarium*, III, p. 21-26, 149-156, 183-188 et II, 226-233, 25-30 ubi etiam de cultu castitatis apud populos paganos ante Christum; Steiger, *De propagatione et diffusione vitae religiosae, synopsis historica* in *Periodica* P. Vermeersch, XIII, (36-45); Chelodi, *l. c.*, 246; Wernz, *l. c.*, III, 601; Albers, *Enchiridion historiae ecclesiasticae*, I, §, 19 pag. 132-133; Vermeersch, *De religiosis instit.* II ⁴, p. 3 sq.

⁵ Albers, *l. c.*, § 44, p. 251; Steiger, *l. c.*, XIII, (44-46).

⁶ Steiger, *l. c.*, XIII, (46-60).

⁷ Albers, *l. c.*, I, § 44, p. 253-254. Dubitatur autem a quibusdam utrum monachi S. Augustini et S. Ambrosii etc. fuerintne vere religiosi cum tribus votis; cfr. Chelodi, *l. c.*, 379, not. 1.

domus sunt autonomae, *sui iuris*, quibus praeest Abbas in perpetuum electus; singulae pariter sibi sufficere debent. Finis vitae est *conversio morum* per promissionem, post annum novitiatus, obedientiae et stabilitatis in eadem domo. Nullae speciales preces, praeter liturgicas, aut poenitentiae; programma vitae: *Ora et labora*, labor praesertim manualis, donec, saeculo x circiter, distinctione facta inter *fratres barbato*s et alios monachos labor manualis *barbatis* reservatus est.

Ab ordine S. Benedicti plurimae natae sunt religiones, eamdem regulam sequentes: *Cluniacenses* a S. Oddone († 942), reformati primi aliqualem centralizationem in Ordine S. Benedicti introduxerunt; hanc reformationem aliae minoris momenti in Italia et extra imitatae sunt ¹.

Camaldulenses instituit S. Romualdus † 1027; *Vallumbrosanos* Ioannes Gualbertus † 1027; *Chartusianos* S. Bruno † 1101; *Cistercienses* S. Robertus † 1100; *Grandimontenses* Stephanus Muretanus † 1124; *Ordinem Fontis Evraldi* S. Robertus Arbrissellensis † 1117; *Coelestinos* Petrus Murrone dein *Coelestinus V*; etc ².

Saeculo xvii, a. 1664, orta est nova reformatio Cistercensium in monasterio La Trappa cui nomen *Congr. Trappistarum* ³.

Eamdem S. Benedicti regulam secutae sunt serius Congregationes Olivetana a. 1312; Congr. S. Iustinae a. 1412; Congreg. *Bursfetiana* a. 1433; Congr. *Meliciensis* a. 1426; quae sunt reformationes ⁴. Itemque Mechitaristae a. 1701 instituti Constantinopoli a Mechitar ⁵.

6° *Canonici Regulares et alii regulam S. Augustini sequentes*. - Saeculis x-xii canonici qui vitam communem retinuerunt, regulam ex scriptis S. Augustini excerptam sequi coeperunt, et canonici regulares appellati sunt. Huiusmodi plures Congregationes saeculis xi-xii constitutae sunt, inter quas speciali mentione dignae *Congregatio Canonicorum Lateranensium* saeculo xi fundata, variae *Congregationes Crucigerorum*, *Canonici Praemonstratenses* a S. Norberto, a. 1120, fundati, et ordo Crucigerorum a Theodoro de Celles † 1236 fundati, qui omnes regulam S. Augustini sequebantur ⁶.

Eamdem S. Augustini regulam sequuti sunt *Trinitarii* a S. Ioanne de Matha a. 1119 instituti; Ordo Praedicatorum et Eremitae S. Augustini qui duo ordines inter Mendicantes adnumerantur. Item *Ordo Visitationis*, a. 1618, a S. Francisco Salesio institutus; item *Ursulinae*, a. 1612, institutae ⁷, itemque *Somaschi*, a S. Hieronymo Aemiliani † 1537, instituti, et *Servitae* a. 1233 instituti.

7° *Ordines militares*. - Saeculo xii-xiii ordines quoque militares orti sunt occasione cruciatarum inter quos *ordo S. Ioannis*, saeculo xi-xii institutus Hierosolymis, cui a Carlo V assignata est insula Melitensis unde et nomen *equitum melitensium*: *Equites templi*, a. 1118, instituti et post floridam

¹ Albers, l. c., II, § 85, pag. 92-93; Steiger, l. c., XIII, (79-81).

² Cfr. Albers, l. c., II, § 85, pag. 91 sq. et § 107, p. 210 sq.; Steiger, l. c., XIII, (82-84).

³ Albers, III, § 156, p. 153; Steiger, l. c., XIII, (84-85).

⁴ Albers, l. c., II, § 129, pag. 351.

⁵ Albers, l. c., II, § 156.

⁶ Albers, l. c., II, § 108, p. 214-217; Steiger, l. c., XIII, (88 et sqs.).

⁷ Non aliae quae vitam non sequuntur communem; cfr. Albers, l. c., III, § 156, p. 147 et 148.

periodum in qua omnium veneratione gaudebant, mox saeculo sequenti e pristino fervore decedentes, a R.R. Pontificibus et Episcopis reprehensi; extincti sunt; *Equites teutonici*, a. 1199, quibus multum debet Germania; tempore reformationis aliqui ad protestantes transierunt; item *Ordo de Calatrava*, a. 1164; *militia S. Iacobi*, a. 1175; *milites Eboracenses*, a. 1162; *fratres gaudentes*, a. 1233¹.

8° *Ordines mendicantes*. - S. Franciscus Assisiensis, paupertati desponsatus, a. 1209, *ordinem fratrum Minorum* instituit cui regulam ab Honorio III, 29 Nov. 1223, approbatam dedit. Duodecim capitibus brevibus constat regula: in ipsa Romano Pontifici obedientia praecipitur ad quam tuendam Ordo a R. Pontifice *Cardinalem protectorem* postulare debet. Huius regulae summa capita sunt: summa paupertas, quae nec commune dominium admittit; constitutio hierarchica qua domus Ministro provinciali; provinciae Ministro Generali, a Capitulo Generali electo ad tempus, subduntur.

Post medietatem saeculi XIV Ordo Minorum divisus est in duas religiones, *Minorum Conventualium* et *Minorum Observantium* quae altera divisio alias deinde etiam divisiones admisit. Annis 1525-1528 ab Observantibus alia divisio orta est duce Matthaeo a Bascio quae post varia fata florere coepit cui nomen religio *Capuccinorum*². Ordo S. Francisci fuit primus Ordo Mendicantium: S. Franciscus etiam secundum et tertium Ordinem instituit. E tertio Ordine instituto pro personis in saeculo degentibus, progressu temporis, ortus est *tertius Ordo regularis*³.

Alter Ordo mendicantium est *Ordo Praedicatorum* seu Dominicanorum a S. Dominico, a. 1206, institutus cum regula S. Augustini; organizatio eius eadem fere est ac Ordinis Minorum. Etiam S. Dominicus secundum et tertium Ordinem instituit. Eandem regulam S. Augustini sequuntur *Eremitae S. Augustini* quorum variae Congregationes, saeculo XII-XIII, ortae sunt. Item *Ordo Carmelitarum*, saeculo XII, cum regula sibi a S. Alberto patriarcha Hierosolymitano, a. 1208-1209, data, institutus est. Hi sunt *quatuor magni Ordines mendicantes*: titulus tamen et privilegia mendicantium aliis etiam Ordinibus deinde concessa sunt⁴.

9° *Ordines et Congregationes inde a saeculo XVI praecipui*. - Ordines praecipui sunt: *Societas Iesu*, a. 1534, a S. Ignatio instituta; *Camilliani*, a. 1582, a S. Camillo de Lellis; *Scolopii* aut *Piaristae* a S. Iosepho Calasancio, a. 1607; *Clerici regulares Matris Dei*, a. 1574; *Clerici regulares minores*, a. 1588; *Barnabitae*, a. 1533; *Fratres S. Ioannis de Deo*, a. 1538; *Somaschi*, a. 1537; *Theatini*, a. 1524.

Praecipuae et antiquiores Congregationes religiosas sunt: *Redemptoristae* a S. Ligorio instituti, a. 1732; *Passionistae* a S. Paulo a Cruce, a. 1725.

Sunt item institutae inde a saeculo XVI societates in communi degentium sine votis: antiquiores et praecipuae sunt: *Oratoriani* a S. Philippo

¹ Cfr. Albers, l. c., II, § 111, pag. 229-233.

² Cfr. Haring, *Grundzüge des katholischen Kirchenrechts*³, pag. 747, in nota 12, ubi etiam de praecedentia inter varias familias franciscanas.

³ Cfr. P. Fredegando da Anversa, *Il terzo Ordine secolare di S. Francesco*, Saggio storico. 1921, cap. v.

⁴ Albers, l. c., II, § 109, p. 217-227; Steiger, l. c., XIII, (99-100 et 153-166).

Nerio, a. 1587 instituti; *Lazaristae* a S. Vincentio a Paulo, a. 1632; *Sulpitiani*, a. 1642; *Oblati S. Caroli Borromaei*, a. 1578; etc. etc.

Saeculo autem XIX et XX innumerae institutae sunt Congregationes religiosas virorum et mulierum ad omnia opera bona destinata, quae optimos fructus in societate christiana prodixerunt atque produciunt; itemque plures societates sine votis. Harum omnium catalogum in manuali impossibile est referre¹.

Notam vero statisticam status religiosi una cum compendiosa relatione historica circa singulas Congregationes, Ordines et societates quae de praesenti existunt in Ecclesia invenire poteris apud Battandier².

TITULUS IX.

DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE RELIGIONIS, PROVINCIAE, DOMUS

Hic titulus de constitutione, mutationibus et extinctione personarum collegialium ad statum religiosum pertinentium agit.

Art. I. — DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE RELIGIONIS³.

510. — I. De Congregationibus iuris dioecessani⁴.

1° **Quis erigere potest.** - Congregationem religiosam iuris dioecessani in suo territorio erigere potest Ordinarius loci, exclusis Vicario Generali⁵ et Vicario Capitulari⁶.

¹ Qui plura desiderat adire potest Sägmüller, *l. c.*, II, § 185, p. 390, apud quem ut de more amplam relationem litterariam invenire est; adiri item utiliter possunt ad conspectum generalem habendum historiae status religiosi Wernz, *l. c.*, III, 601 sq.; Augustine, *l. c.*, III, p. 1-24; Chelodi, *l. c.*, 246; Schäfer, *l. c.*, p. 6 sq.; Vermeersch, *Epitome*, I, 443; Prümmer, *l. c.*, 174; Steiger, *l. c.*, in *Periodica* P. Vermeersch vol. XIII.

² *Annuaire pontifical catholique*, 1916, pag. 577-628.

³ Inde a saeculo XIII (a. 1215 in Concilio Lateranensi, c. 9, X, 3, 36) erectio novi Ordinis religiosi S. Sedi reservatur et inde a saeculo XVIII nullus, nec a S. Sede Ordo institutus est, nec mens est S. Sedis novos aliquos instituere; quodsi R. Pontifex approbare in posterum voluerit ipse iure positivo in hac approbatione concedenda non tenebitur; sicut nec in suppressione aut mutationibus circa existentes Ordines decernenda, quae ipsi exclusive reservantur. Ista ratio videtur cur Codex hic solummodo de erectione Congregationum agit. Larraona, *l. c.*, V, p. 7, not. 10; cfr. etiam Schäfer, *Das Ordensrecht*, a. 1923, p. 33-35, ubi ius vicens de erectione, mutatione et extinctione Ordinum religiosorum sobrie cum historia componitur.

⁴ Quod de Congregationibus iuris dioecessani statuitur valet etiam de societatibus virorum aut mulierum in communi sine votis degentium, c. 674; Vermeersch, *Epitome*, I, p. 468; Creusen, *Religieux et religieuses*², n. 23.

⁵ Ne de mandato quidem speciali; Augustine, *l. c.*, III, 65; Larraona in *Commentarium*, V, 43, ubi etiam de distinctione *mandati a delegatione*. Cardinalis Vicarius Urbis potest erigere et si erigat non censetur religio erecta a Sede Apostolica, sed iuris mere dioecessani remanet; Larraona, *ibidem*, pag. 42-43 nota 24.

⁶ C. 492, § 1.

Codex nominat hoc loco *Episcopos*, quo viderentur exclusi alii Ordinarii locorum: hoc tamen non obstante eadem potestas est agnoscenda aliis etiam Ordinariis locorum qui auctoritate quasi-episcopali dioecesim aut quasi-dioecesim sibi creditam gubernant, ut sunt, e. g., Vicarii et Praefecti Apost. etc.¹

Haec potestas Episcoporum ordinaria est quam proinde delegare possunt².

Si agatur de condenda Congregatione tertiariorum sive cum votis sive sine votis Ordinarius loci vel Moderator novae Congregationis a Supremo Moderatore primi Ordinis aggregationem ad primum Ordinem pro nova Congregatione postulare debet³.

Ea est aggregationis vis iuridica ut societas vel religio quae aggregationem postulat aliquam in spiritu et vivendi ratione similitudinem cum Ordine cui facienda est aggregatio consequatur, idque non solum in spiritu interno, sed etiam in vestibus et nomine seu appellatione⁴. Effectus autem iuridici aggregationis factae sunt ut nova religio vel societas gratias omnes spirituales, scilicet indulgentias et privilegia liturgica consequatur⁵.

Aggregatio non est facienda nisi postquam nova religio exsistat, aut, si antea concedatur, ita concipiatur ut effectus consequatur a momento factae erectionis⁶.

Aggregatio conceditur quandoque non solum Congregationibus tertii Ordinis, sed etiam aliis Congregationibus: at in casu necessarius est interventus S. Sedis⁷.

Aggregationem Congreg. tertiariorum pro gratiarum communicatione de iure communi facere possunt omnes Superiores supremi ordinum qui ius habent vel privilegium sibi adiungendi tertium Ordinem⁸. Tales autem

¹ Cfr. S. C. De Relig. 30 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 644; Vermeersch, *Periodica*, XI, p. 178-179; Maroto in *Commentarium*, IV, p. 197, VI; Schäfer, *l. c.*, 37; Augustine, *l. c.*, III, p. 66.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 42, nota 32.

³ C. 492, § 1. Haec tamen aggregatio non videtur necessaria ad valorem erectionis novae Congregationis, sed solum ad liceitatem, ut conditio sine qua nova Congregatio gratias spirituales primi Ordinis participare non possit; ordo vero cui fit aggregatio salvis specialibus privilegiis in congregationem aggregatam nullam potestatem acquirit; cfr. *Normae*, a. 1901, n. 16 et *Normae*, 6 Mart. 1921, n. 18; c. 500, § 3; Augustine, *l. c.*, III, p. 69-70; Prümmer Dominicus M., *Manuale iuris canonici*³, Friburgi Brisg. 1922, pag. 237 in nota 2, n. 179; Jardi, *l. c.*, 48-49.

⁴ Quandoque tamen a signis huiusmodi externis dispensatio conceditur; cfr. S. C. EE. et RR. 18 Nov. 1905.

⁵ Cfr. *Dispositionem generalem* S. Congr. Indulgent. 28 Aug. 1903, qua declaratur Congregationes legitime aggregatas participare omnes indulgentias primo et secundo respectivo Ordini directe concessa; ecclesias earum iisdem gaudere iuribus circa indulgentias ac ecclesias primi et secundi Ordinis; auferri autem indulgentias antea his institutis concessas easque reservari tertiariis in saeculo degentibus; cfr. apud Mocchegiani, *Iurisprudentia ecclesiastica*, II, 706-707; Larraona in *Commentarium*, V, 83-85; Jardi, *l. c.*, n. 48-49; Fanfani, *De iure religiosorum*³, n. 10.

⁶ Cfr. Larraona, *l. c.*, V, 85, notis 84-85.

⁷ Cfr., e. g., aggregationem ad tertium Ord. *filiarum S. Ursulae*, 30 Iunii 1911, una cum responso S. C. De Relig., 20 Maii 1917; *A. A. S.*, IX, 250.

⁸ C. 703, § 1.

Superiores supremi trium familiarum franciscantium, et tertii Ordinis regularis S. Francisci, Ordinis Praed., Augustinianorum, Carmelitarum, Servitarum; dubitatur de Abbate primate Benedictinorum ¹.

Praeterea Ordinarius loci in condenda Congregatione religiosa aut dum eius erectionem permittit curare debet ut ea omnia quae ad ius commune omnium religiosorum pertinent, servantur; quod ius commune praesertim in Codice et in *Normae* continetur ².

511. — 2º Licentia S. Sedis. - Ordinarii locorum Congregationem ne condant neve condi sinant, inconsulta S. Sede ³.

Ratio autem adhibenda in consulenda S. Sede ita describitur in *Normae*, a. 1921:

« Quotiens aliquis Episcopus novam aliquam religiosam votorum simplicium Congregationem condere opportunum iudicaverit, re adhuc integra, Sacram Congregationem de religiosis adeat ⁴ eam distincte docendo de iis, quae necessaria sunt, ut ipsa Sacra Congregatio de opportunitate novae foundationis mature iudicare possit.

« Docebit praesertim, quis qualisque sit novae Congregationis auctor et qua is causa ad eam instituendam ducatur; quibus verbis conceptum sit Congregationis condendae nomen seu titulus; quae sit forma, color, materia habitus, a novitiis et a professis gestandi, quot et quanam sibi opera Congregatio assumptura sit; quibus opibus tuitio eiusdem contineatur; an similes in dioecesi sint Congregationes, et quibus illae operibus insistant » ⁵.

512. — 3º Decretum erectionis. - Licentia S. Sedis obtenta, Ordinarius loci formale decretum erectionis emittere potest, quo emissio, et non antea, nova Congregatio personalitatem iuridicam collegialem consequitur ⁶.

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 69, qui pro Benedictinis hoc ius agnoscit singulis abbatibus.

² Cfr. Creusen, *Religieux et religieuses* ², n. 18.

³ C. 492, § 1. Haec S. Sedis licentia non videtur requiri ad valorem erectionis, nec scripta requiritur: poterit tamen irritari a S. Sede erectio aliter facta; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 456; Schäfer, *l. c.*, 37, nota 2; Chelodi, *l. c.*, 247, a; Larraona in *Commentarium*, *l. c.*, V, 48.

⁴ Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², 1923, pag. 140. « Antea tolerare vel admittere poterunt quaedam tentamina vitae communis et operum zeli; sed nequeunt permittere ut personae a quibus id tentatur et forma vestium et nomine assumpto communiter iam pro religiosis habeantur ». Vermeersch, *Epitome*, I, 456. Scimus autem S. Congregationem interpellatam pro licentia condendae novae Congregationis respondisse Ordinarium ad novam fundationem per gradus procedere debere, admittendo postulantes ad vota primum privata et deinde cum boni fructus apparuerint ad vota publica; cfr. circa haec utiliter quae habet Larraona in *Commentarium*, V, 46-47, praesertim in nota 57; cfr. etiam infra n. 662.

⁵ Cfr. *Normae*, a. 1921, n. 3-4.

⁶ C. 100, § 1; Decret. S. C. De Relig., 30 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 644; Augustine, *l. c.*, III ², p. 70 negare videtur personalitatem iuridicam Congregationis iuris dioecesani, quia, ut ipse ait, autonomia et independentia caret; id tamen, saltem post cit. decretum

513. — 4° Effectus erectionis Congregationis. - Praecipui effectus factae erectionis Congregationis hi sunt:

a) Congregatio legitime erecta constituitur persona moralis collegialis in Ecclesia, et qua talis, iura personarum collegialium consequitur ¹.

b) Congregatio iuris dioecesani, quamvis decursu temporis in plures dioeceses diffusa, usque dum pontificiae approbationis aut laudis testimonio caruerit, remanet dioecesana, Ordinariorum iurisdictioni plane subiecta ².

Vi huius subiectionis nequit Congregatio domos in alia dioecesi erigere sine consensu Ordinarii ³.

c) Nec nomen nec habitus religionis iam constitutae assumi potest ab iis qui ad illam legitime non pertinent aut a nova religione ⁴. Quod valet de omni religione, non de solis religionibus iuris dioecesani.

514. — 5° Mutatio constitutionum. - Ordinarius loci potest sua auctoritate mutare constitutiones Congregationis iuris dioecesani; si tamen ad dioeceses alias eam propagari accidat, haec mutatio fieri nequit nisi de consensu singulorum Ordinariorum quorum in dioecesibus domus erectae sunt. Nullo tamen modo possunt Ordinarii locorum ea mutare quae S. Sedi pro obtinenda licentia condendi Congregationem subiecta sunt ⁵; item exclusa censenda est mutatio quae domum aliquam aut aliquas in alia dioecesi a domo matre permetteret construendas prorsus independenter, hoc enim esset novam condere congregationem ad quod licentia S. Sedis requiritur ⁶.

S. C. De Relig. sustineri amplius nequit. Hoc tamen decretum non videtur simplex legis declaratio, sed potius extensiva interpretatio; attenta enim littera Codicis, et multo magis id valet de erectionibus ante Codicem factis, nullo iuris textu necessarium videtur ad validam erectionem formale decretum, immo contrarium potius probari posset; cfr. cc. 11 et 15; 100, § 1. Vermeersch, *Periodica*, XI, p. 178; Maroto, in *Comment.*, IV, 199, XI... Decreto autem citato non solum praecipitur decretum formale necessarium esse pro Congreg. condendis in futurum, sed etiam pro conditis ante Codicem, si forte antea datum non fuerit.

¹ Cfr. quae supra nota praecedenti diximus, et insuper Maroto in *Commentarium*, II, 322-330.

² C. 492, § 2: *plane subiecta* non significat Ordinarium loci vel Ordinarios loci omnia posse circa regimen internum et externum Congregationis; sed praecipue refertur ad extrinsecam subiectionem; nec enim Ordinarii possunt Congregationi impedire iurium personarum collegialium exercitium: cfr. S. C. De Relig., 2 Iul. 1921; *A. A. S.*, XIII, 481; Maroto, in *Commentarium*, II, 423-429 praesertim vero 425-426, VI et 429 XIII.

³ C. 495, § 1; Maroto in *Comentarium*, II, 325 in nota.

⁴ C. 492, § 3.

⁵ C. 495, § 2; Vermeersch, *Epitome*, I, 458; Creusen, *l. c.*, 21; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 31.

⁶ Cfr. Iansen, *Ordensrecht* ², pag. 26; Goyeneche in *Commentarium*, VI, 432-434.

Tandem quaelibet constitutionum mutatio est Ordinario interdicta postquam ipsae Constitutiones S. Sedi, obtinendae approbationis causa, praesentatae fuerint ¹.

Cum Codex requirat *singulorum Ordin. consensum*, non sufficit maioritas etiam absoluta suffragiorum ad constitutiones mutandas ².

515. — 6° Exstinctio. - Exstingui potest religio duobus modis:

a) *Morte* veluti *naturali*, iuris dispositione, si per centum annorum spatium esse desierit ³.

b) *Suppressione competentis Superioris* ⁴. Auctoritas autem competens est una S. Sedes, etsi de religione agatur quae unicam domum habet ⁵. Sanctae Sedi reservatur etiam statuere de bonis personae moralis exstinctae, salva offerentium voluntate ⁶. Quae de extinctione religionis valent etiam pro omnibus religionibus iuris pontificii ⁷.

c) Exstingui etiam potest per unionem cum alia religione ⁸.

516. — II. De religionibus iuris pontificii. - 1° **Quis erigat.** - Religionem iuris pontificii una S. Sedes erigit; per S. C. De Reli-

¹ Bastien, *Direttorio canonico ad uso delle Congregazioni di voti semplici, traduzione italiana sulla terza edizione franc.*, 1926, n. 58; Choupin, *l. c.*, pag. 142.

² Cfr. Santamaria, *Comentarios*, II, 238; Larraona in *Commentarium*, V, 330.

³ C. 102, § 1.

Severius ut videtur, Balmès, *Les religieux à vœux simples d'après le Code*, p. 36, nec recte iuridice docet exstingui religionem defectu absoluto membrorum: personae enim morales sunt de se perpetuae et solum ad normam c. 102, § 1 ex se exstingui possunt; cfr. etiam Biederlack-Führich, *De religiosis*, n. 25. Quid autem, si religionem quis reviviscere facere voluerit? Si agatur de religione iuris dioecesani videtur Ordinarius eius reviviscentiam provocare posse quin necesse sint ad S. Sedem recurrere, licet nullus amplius sodalis existat; si agatur de aliis religionibus iuris pontificii, si aliqui sodales licet dispersi existant, ipsi possunt, si velint, in unum adunari et reviviscentiam provocare. (Aliter Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 15), si nullum religionis membrum amplius existat sola auctoritas ecclesiastica competens potest eam ad vitam suscitare; cfr. etiam Larraona in *Commentarium*, V, 257, nota 141.

⁴ C. 102, § 1.

⁵ C. 493, aliter iure veteri, Wernz, III, 611.

⁶ Bona autem personae exstinctae nullo modo obveniunt membris religionis suppressae; bona enim personae moralis, non membrorum erant; aequitas tamen canonica postulat ut ex his bonis auctoritas supprimens utatur ad membrorum religionis suppressae congruam sustentationem. Cfr. Brandys, *Kirchliches Rechtsbuch für die religiösen Laiengenossenschaften der Brüder und Schwester* ², n. 124; Bastien, *l. c.*, 22; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 143; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 15 idemque n. 19 applicat suppressioni aut extinctioni Congregationis monasticae; cfr. etiam Larraona in *Commentarium*, V, 269 nota 195.

⁷ Gregorius X in Concilio Lugdunensi II, a. 1274 suppressit omnes religiones post Concilium Lateranense IV, a. 1215, erectas et expresse non approbatas; Clemens V in Concilio Viennensi, a. 1311 Ordinem Templariorum, S. Pius V, Humiliatos, Clemens XIV Societatem Iesu; Cfr. Balmès, *l. c.*, p. 36, in not. 2.

⁸ Cfr. Iansen, *Ordensrecht* ² quae tamen unio pro religionibus iuris pontificii, et etiam iuris dioecesani est R. Pontifici reservata; cfr. Choupin, *l. c.*, p. 141-142.

giosis; vel, si agatur de religione cum praecipuo fine inseriendi Missionibus S. C. De Prop. Fide.

517. — 2° Ratio in erectione servanda. - Romanus Pontifex potest utique religiones iuris pontificii ipse directe condere sine ulla iuris positivi formalitate. Id tamen generatim non facit, sed procedit per organa SS. Congregationum servatis variis formalitatibus ex stylo Curiae. Ita autem fit approbatio religionis iuris pontificii ut prius probetur certa periodo temporis ut religio iuris dioecesani, dein gradatim ad plenam approbationem S. Sedis ascendat ¹.

a) *Petitio approbationis.* - Si qua igitur Congregatio iuris dioecesani uberes dederit fructus pietatis et spiritualis emolumenti et approbationem requirat a R. Pontifice, haec S. Congregationi De Religiosis exhibere debet²:

α) Supplicem libellum ad R. Pontificem subsignatum a Moderatore supremo et assistentibus.

β) Litteras testimoniales Ordinariorum locorum ubi domus sunt erectae.

γ) Relationem de statu oeconomico, personali etc. Congregationis a Moderatore supremo cum suo Consilio subsignatam et ab Episcopo authenticatam.

δ) Constitutiones ab Episcopo approbatas.

ε) Si agatur de tertiariorum Congregatione, testimonium aggregationis factae primo Ordini.

b) *Decretum laudis.* - Si Sancta Sedes, his examinatis, dignum duxerit, concedit *decretum laudis* quo Congregatio cessat esse iuris dioecesani et fit iuris pontificii³ his verbis conclusum: «*SS. Dominus..... praesentis Decreti tenore amplissimis verbis laudat ac commendat; salva Ordinariorum iurisdictione ad normam sacrorum canonum*». Non est confundendum *decretum laudis* cum *litteris laudatoriis* quae saepe religioni iuris dioecesani iam dari solent quaeque nullum iuridicum sortiuntur effectum⁴.

¹ Approbatio pontificia qua religio iuris dioecesani fit iuris pontificii licet per actus diversos fiat, *decreto* nempe *laudis*, *approbatione* etc., effectus tamen iuridicos eosdem producit et non est distinctio inter Congregationes *laudatas* et *formaliter approbatas*. Cfr. Larraona, in *Commentarium*, V, 147, praesertim in nota 110; quae tamen non prorsus congruunt cum iis quae ipse Larraona scripsit ibidem, IV, 213, nota 429; cfr. supra n. 508, in nota 1, pag. 600.

² Cfr. *Normae*, a. 1921, n. 6 sq.

³ C. 492, § 2.

⁴ Chelodi, l. c., p. 381, not. 5; cfr. *Declarationem* S. C. De Religiosis circa naturam iuridicam Congregationis *Sorum a Misericordia* in *A. A. S.* XVIII, pag. 14, dat. 7 Nov. 1925, ex qua declaratione apparet ad hoc ut aliqua religio iuris pontificii sit habenda, sufficere ut Sedes Apostolica quolibet modo apponat manus ipsi religioni per aliquod decretum sive laudis sive approbationis, quod respiciat vel solas constitutiones vel prout de more iam plane recepto solet fieri, solum Institutum, vel illas et istud simul. Quamobrem de facto iuris pontificii sunt considerandae illae Congregationes quae iam ab antiquo constitutiones approbatas habent, licet approbatio illa data fuerit ad normam iuris antiqui citra approbationem Congregationis seu Conservatorii; cfr. Maroto in *Commentarium*, VII, 84-92; Bastien, *Direttorio Canonico*, 1926, pag. 37 nota 3.

c) *Decretum approbationis Congregationis* - datur post congruum tempus a decreto laudis, probata firma Congregationis compagine, recto regimine etc. exhibitione supplicis libelli et documentorum ut supra pro petitione decreti laudis. Quandoque, decreto laudis omisso, conceditur statim decretum approbationis¹. His autem verbis concluditur: « *SS. Dominus..... eam (Congregationem) approbat et confirmat salva Ordinariorum iurisdictione ad normam sacrorum canonum* ».

d) *Approbatio Constitutionum*. - In approbandis constitutionibus S. Congregatio per hos fere gradus procedit:

α) *Approbationem differt cum animadversionibus* si, instituto earum examine constat multis correctionibus ipsas indigere; communicantur interim animadversiones.

β) *Approbationem concedit ad experimentum*, facta in textu prima correctione, si non satis comprobatae videantur.

γ) *Approbationem definitivam* concedit cum comprobatae iam sint et levissimis, statim corrigendis defectibus, laborant.

Approbatio constitutionum saepissime coniunctim cum approbatione Congregationis procedit².

518. — 3º Effectus approbationis pontificiae. - Effectus approbationis pontificiae etiam infimi gradus, quae per decretum laudis obtinetur, est ut Congregatio fiat iuris pontificii, Ordinariorum in multis subtrahatur iurisdictioni, et maiorem autonomiam consequatur. De extinctione religionis iuris pontificii eadem ac supra valent.

Art. II. — DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE PROVINCIAE³ RELIGIOSAE.

519. — I. In religionibus iuris pontificii. - 1º *Ipsa provinciae erectio, mutatio et suppressio.* - Religionem iuris pontificii in provincias dividere, constitutas iam provincias coniungere vel aliter circumscribere, novas condere, constitutasve suppressere, ad unam per-

¹ Bastien, *l. c.*, 57, pag. 36 in nota 2.

² Cfr. De his omnibus *Normae*, 6 Mart. 1921, promulgatas, *A. A. S.*, XIII, 312 sq.; Bastien, *l. c.*, 57-65.

³ Non sunt applicanda quae hic dicuntur de provinciis proprie dictis vicariatibus superioratus generalis, qui tunc habentur cum alicui regioni Vicarius Moderatoris supremi cum auctoritate in determinatum numerum domorum constituitur, nec item viceprovincialatibus aut custodiis seu visitationibus quae sunt velut subdivisiones, ob distantiam locorum, provinciarum cum auctoritate in certas domos; nec tandem unionibus domorum quae sunt velut provinciae in formatione quaeque veniunt nomine *commissariatus*, *vicariatus*, *missionum* etc. Superiores tamen in his omnibus divisionibus constituti veniunt generatim nomine Superioris maioris et ordinaria vicaria potestate gaudent: cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 263-264 in notis.

tinet Sedem Apostolicam, ad quam item exclusive pertinet monasteria sui iuris a monastica Congregatione separare et alii unire ¹.

Iurisprudentia S. Sedis est ad Congregationis iuris pontificii provinciam constituendam quattuor saltem domos requiri a duodecim religiosis habitatas, et complexivum numerum ducentorum religiosorum. Religio autem iuris pontificii non est in provincias dividenda nisi saltem quattuor provinciae constitui possint ².

Domum religiosam ab una provincia seiungere aliquae in perpetuum unire est aliter circumscribere provinciam, ideoque solum de consensu S. Sedis faciendum; non item, ut videtur, si domus ab una provincia alteri commodatur precario modo, e. g., pro tempore belli, vel suppressionis.

Ab erectione provinciae distinguenda est provinciae nondum iuridice extinctae ³ restitutio; haec enim fieri potest sine S. Sedis interventu ⁴.

2° *Bona provinciae extinctae vel suppressae.* - De extinctae provinciae bonis statuere, salvis iustitiae legibus et fundatorum voluntate, spectat, nisi constitutiones aliud caveant, ad Capitulum generale vel, extra tempus Capituli, ad Moderatorem generalem cum suo Consilio ⁵.

520. — II. In religionibus iuris dioecesanis. - Divisio in provincias religionis iuris dioecesani, quoadusque ad unam dioecesim restricta est religio, non est practica, licet non sit prohibita. Decretum in casu ab Ordinario loci dandum erit, aut saltem consensus Ordinarii loci necessarius erit ⁶.

Si ad plures dioeceses extendatur religio, decretum dandum erit, nisi aliud ferant constitutiones, ab omnibus Ordinariis in quorum dioecesibus domus erectae sunt. Decretum formale requiritur ⁷.

¹ C. 494, § 1. Certo modo hoc ius primum a Codice introductum est, a canonistarum opinione et stylo Curiae antea praeformatum, cfr. Wernz, *l. c.*, III, 613-614; Augustine, *l. c.*, III, 80; Schäfer, *l. c.*, 42. Exempla interventus S. Sedis cfr. in litteris Benedicti XV, 20 Febr. 1920, *A. A. S.*, XII, 102.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 525.

³ Cfr. c. 102, § 2.

⁴ Larraona in *Commentarium*, V, 265.

⁵ C. 494, § 2: dictio: *Moderator cum suo Consilio*, nisi aliud ferant Constitutiones, per se, non videtur requirere suffragium Consilii deliberativum ad normam c. 105, n. 1: aliter Vermeersch, *Epitome*, I, 461, cfr. tamen etiam n. 178, 2; Cocchi, *Commentarium*, v. IV, *De religiosis*, n. 13, d; Augustine, *l. c.*, III, 81; Blat, *l. c.*, 170; Schäfer, *l. c.*, p. 43 in not. 3, dubitative tamen; quibus obstare videntur cc. 11 et 15.

⁶ Cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 262-263.

⁷ Cfr. c. 100, § 1 et analogice Decret. S. C. De. Relig., 30 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, p. 644; Leitner, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, p. 275; Cocchi, *l. c.*, IV, n. 13, c; Vermeersch, *l. c.*, I, 464; Chelodi, *l. c.*, 248, b; Schäfer, *Das Ordensrecht*, pag. 42; Haring, *Grundzüge*, p. 754.

Art. III. — DE ERECTIONE ¹ ET SUPPRESSIONE DOMORUM.

521. — I. De erectione domorum. - 1° *Quid sit domus religiosae erectio.* - Domum religiosam erigere idem est ac personam moralem collegialem ² ad statum religiosum pertinentem constituere. Si agitur de prima domo erigenda determinatae alicuius Congregationis religiosae aut monasticae erectio domus reincident in erectionem religionis ipsius et tunc in erectione ea omnia servanda erunt quae supra de erectione religionis explicata sunt ³.

522. — 2° Quis erigat. - Potestas erigendi domos religiosas a iure agnoscitur singulis religionibus legitime conditis; atque hoc videtur aliud e praecipuis iuribus a personalitate morali ipsius religionis profluentibus ⁴.

Decretum igitur erectionis, quod necessarium putamus, non ab Ordinario nec a S. Sede, sed generatim ab ipsa religione dandum erit vel a provincia iuxta constitutiones ⁵; pro erectione *abbatiarum* a S. Sede datur ⁶.

Attamen personalitas moralis indirecte tantum concedi videtur per decretum erectionis, directe vero ab ipso iure; concessio enim directa personalitatis exercitium importat potestatis iurisdictionis cuius incapaces sunt plures religiones ⁷.

523. — 3° Conditiones servandae ⁸. - a) *Pro qualibet erectione domus* : - In qualibet domus erectione requiritur:

¹ Quod dicitur de erectione ne transferas aut applies translationi domus in eodem loco; cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 419-420; cfr. tamen c. 1162, § 4.

² Cfr. tamen quae supra n. 504 in nota diximus de personalitate non collegiali quam habere possunt domus religiosae.

³ Cfr. Leitner, *l. c.*, p. 273; Chelodi, *l. c.*, 249.

⁴ Codex hoc ius agnoscit in c. 495, § 1 pro religionibus iuris dioecesani et in c. 497, § 1 supponit pro aliis religionibus; ubi requirit beneplacitum apostolicum aut Ordinarii loci ad expeditum exercitium huius iuris. Videtur tamen Episcopus posse in condenda religione iuris dioecesani hoc ius sibi reservare. Eodem iure gaudent et Congregationes mulierum.

⁵ Cfr. c. 100, § 1 et analogice Decret. S. C. De Relig., 30 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, p. 644.

⁶ Cfr. Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, 1924, v. *Abbaye*, col. 4-5.

⁷ Cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 418, et nota 338, ubi in textu necessitatem etiam formalis decreti negat.

⁸ Omissio conditionum ad valorem requisitarum producit nullitatem ipsius erectionis, quae tamen nullitas sanari potest accedente consensu illius cuius consensus neglectus nullitatis ipsius causa fuerat. In domo autem invalide erecta religiosi suis iuribus et privilegiis non gaudent sed nec etiam legitime degunt; Ita De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 942, pag. 392.

α) Ut tres saltem religiosi habeantur ¹.

Leges antiquae de requisito numero maiori religiosorum ad domum erigendam non vigent amplius, at certe mens legis est ut domus non constituantur aut aperiantur de novo ubi sufficiens religiosorum numerus non habetur ².

β) Ut formale decretum erectionis emittatur.

γ) Ut prudenter indicari possit vel ex redditibus propriis vel ex consuetis eleemosynis vel alio modo congruae sodalium habitationi et sustentationi provisum iri ³.

Religiosae domus stricte non sunt *grangiae*, *villae*, *hospitia* et *scholae* ubi proprius et ordinarius Superior non constituitur, quae proinde formalitatibus pro domibus requisitis stricto iure non subiacent ⁴. Ad hoc autem ut hospitia, villae, grangiae etc. huiusmodi, domus religiosae non habeantur, requiritur ut propriam personalitatem iuridicam non habeant, nec proprium ordinarium Superiorem, nec propria bona possideant independenter ab alia persona morali ⁵.

Severiores normae ante Codicem vigentes, quibus cavebatur ne debita contraherentur ad domos erigendas religiosas, promulgatione Codicis vim stricte iuridicam amiserunt ⁶.

Ad sustentationem religiosis providendam concessum fuit antiquitus privilegium *cannarum*, vi cuius domus erigi non poterat nisi in distantia ab alia domo 140 ⁷ *cannarum* (m. 310); at hoc privilegium vix amplius erit practici momenti et solum ut norma a religione et ab Ordinario licentiam concedente attendi poterit ⁸.

Haec tertia conditio, sub littera γ posita, aliter ac duae priores non afficit essentiam et valorem erectionis. Hoc iudicium aequo iure ad religionem et ad eos qui consensum dare debent spectare videtur.

Certo de iure vigente non requiritur consensus parochi, nec aliorum religiosorum in loco domos habentium; debet tamen Ordinarius loci antequam consensum concedat se certiorare ne sive paroecia sive aliae religiosae domus existentes damnum patiantur ⁹.

¹ C. 100, § 2; cfr. tamen supra n. 504 in nota.

² Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 21.

³ C. 496.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 331.

⁵ Cfr. Maroto in *Commentarium*, V, 122-134.

⁶ Jardi, *l. c.*, 67, ubi de decreto « *Inter ea* » 30 Iul. 1909; Larraona in *Commentarium*, V, 333-334.

⁷ Fratres Minores privilegium habent 300 *cannarum*; canna aequivalet 2 metris et 23 centim.; cfr. Piat, *l. c.*, II, 284, nota 3 et 5.

⁸ Cfr. Piat, *l. c.*, II, p. 284-285; Chelodi, *l. c.*, p. 384, not. 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 468; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 604, pag. 319-320; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 941, pag. 391.

⁹ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 21; Larraona in *Commentarium*, V, 332-333.

b) *Pro erectione domus religionis iuris dioecesani.* - Requiritur:

α) Si agitur de erectione intra dioecesim consensus Ordinarii loci ¹, isque sufficit nisi agatur de domo in locis S. C. De Prop. Fide subiectis; tunc praeterea consensus S. Sedis requiritur ²; et hoc ad valorem ipsius erectionis.

β) Si vero agitur de erectione in alia dioecesi requiritur consensus ³ utriusque Ordinarii, nempe, loci ubi est domus princeps, et loci ubi nova domus est erigenda; Ordinarius autem domus principalis consensum sine gravi causa ne deneget ⁴. Non igitur omnium Ordinariorum in quorum dioecesibus domus sunt, sed solum domus principis requiritur consensus; iste autem Ordinarius per se ius habet consensum denegandi ex iusta et gravi causa ⁵.

Sufficit, ut videtur, consensus Ordinarii dioecesis ubi est domus princeps pro prima erectione in qualibet aliena dioecesi; semel autem facta prima erectione in aliqua aliena dioecesi, aliae foundationes ibidem fieri possunt de consensu Ordinarii illius dioecesis ⁶.

Domus princeps ea est in qua Superior supremus sedem iuridicam habet; id vel constitutionibus vel consuetudine determinatur ⁷.

Ad domum principem transferendam in religionibus iuris dioecesani requiritur consensus Ordinarii dioecesis *a qua* et Ordinarii dioecesis *ad quam* fit translatio ⁸.

c) *Pro erectione domus religionis iuris pontificii.* -

α) Si agitur de domo ⁹ religiosa exempta, sive formata sive non formata, aut de monasterio monialium ¹⁰, aut in locis

¹ C. 497, § 1.

² Cfr. Iansen, *l. c.*, p. 23-24; Chelodi, *l. c.*, 249, b; Augustine, *l. c.*, III, 88; Vermeersch, *l. c.*, I, 465, 1.

³ Tam in hoc casu quam in praecedentibus consensus Ordinarii non necessario scripto dandus est, licet id magis expediat ad contestationes futuras evitandas. Vermeersch, *Epitome*, I, 465, 1; Balmès, *l. c.*, p. 39 not. 1; Larraona in *Commentarium*, V, 328, 426; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 21; Santamaria, *l. c.*, II, 240; Jardì, *l. c.*, n. 72.

Ordinarius potest consensui conditiones iuri communi non contrarias apponere: esset iuri contraria conditio ut domus clericalis ecclesiam vel oratorium publicum non habeat, esset non contraria oratorium publicum denegare religioni laicali; Fanfani, *ibidem*, n. 21; Larraona in *Commentarium*, V, 427.

⁴ C. 495, § 1.

⁵ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 464. Si agitur de locis missionum etiam S. C. De Prop. Fid. consensus requiritur; c. 497, § 1; Iansen, *l. c.*, 25-26.

⁶ Larraona in *Commentarium*, V, 326-327; Blat, *Commentarium*, lib. 2 pag. 470; Santamaria, *l. c.*, II, 238; contra Prümmer, *l. c.*, p. 238 nota 5.

⁷ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 464. *Periodica*, XI, 177.

⁸ Larraona in *Commentarium*, V, 327 nota 212.

⁹ Domus religiosae non sunt, nec proinde requirunt S. Sedis beneplacitum, immo nec Episcopi consensum villae, grangiae, etc. ubi religiosi solum ad tempus, e. g., pro vacationibus morantur, vel ubi duo ad rem oeconomicam curandam degunt. (Vermeersch, *Epitome*, I, 465, 2; Balmès, *l. c.*, p. 39; Chelodi, p. 383, not. 4).

¹⁰ Quaestio de domibus monialium in locis ubi ex indulto vota solummodo simplicia emittuntur inter auctores agitur; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 384, nota 2, de iure solvenda iam

S. Congregationi de Prop. Fide¹ subiectis, de qualibet religiosa domo² requiritur beneplacitum Sedis Apostolicae et Ordinarii loci consensus³ in scriptis⁴.

Si domus erigenda in locis missionum sit domus exempta, e. g., monialium, duplex licentia est necessaria: S. Congr. De Prop. Fide et S. Congr. De Religiosis⁵.

Ad domum in locis Missionum erigendam quae fere exclusive ordinatur ad curam animarum sub dependentia Ordinariorum locorum, probabiliter non est necessaria licentia S. Sedis, quae proinde necessaria tantummodo erit cum agitur de domo proprie dicta religiosa⁶.

Ordinarii nomine hic venit etiam, ut videtur, Vicarius Generalis, non item Vicarius Capitularis⁷.

β) Si agitur de aliis domibus religionis iuris pontificii, hypothesi superiore non comprehensis, sufficit licentia Ordinarii loci ubi domus erigenda est⁸.

videbatur ex c. 488, n. 7, ubi tales moniales dicuntur regi iure monialium proprie dictarum. Rationes dubitandi allatae olim a Vermeersch, *Epitome*, I, 465, 2 et a Creusen, *Periodica*, X, 69, ex responso S. C. De Religiosis, 22 Mai. 1919, et a Maroto in *Commentarium*, II, 168, VI ex responso *Commissionis interpr.*, 1 Mart. 1921, *A. A. S.*, XIII, 177, iam explosae sunt in respons. S. C. De Relig. 11 Oct. 1922, *A. A. S.*, XIV, 554 et decreti 23 Iunii 1923, *A. A. S.*, XV, 357, ut ipse Vermeersch, *Periodica*, XII, 80 admittit; cfr. etiam Maroto in *Comment.* IV, 328, VII. Decretum autem 23 Iunii 1923 etiam aliis regionibus ut Statibus Foederatis Americae Sept. et Poloniae applicabile videtur, licet directe pro sola Gallia et Belgio datum. Attamen decret. 23 Iunii 1923 relinquit insolutam quaestionem utrum beneplacitum Apostolicum necessarium sit ad novam fundationem in loco eidem regimini votorum simplicium subiecto; cfr. Maroto in *Commentarium*, IV, 166 in nota; Larraona, *ibid.* V, 421.

¹ Domus religiosa in missionibus non sunt considerandae *stationes* missionis aut *quasi-paroeciae* ad missionem, Vicariatum aut Praefecturam pertinentes, nisi in iis, ut in propria sede, religiosi habitent (Vermeersch, *Epitome*, I, 465, 1). Immo nec ex eo quod aliqua domus paroecialis in dominio est religionis dici statim potest domus religiosa (Vermeersch, *Periodica*, XII, 2).

² Etiam iuris solummodo dioecesani: Iansen, *Ordensrecht*², p. 23-24.

³ C. 105, n. 1.

⁴ Scriptura tamen etiam ad valorem non requiri videtur: Vermeersch, *Epitome*, I, 365, 1; contra Chelodi, *l. c.*, p. 384, not. 4 antiquitus praecipiebatur ut Ordinarius ante consensum dandum eos quorum interesse poterat, audiret, cfr. Piat, *l. c.*, II, 272 sq.; id autem de iure vigente non amplius praecipitur Ordinariis et eorum prudentiae remittitur interrogatio, sicut consensus concessio; cfr. Iansen, *l. c.*, p. 14, 2; Chelodi, *l. c.*, p. 386, not. 1.

⁵ Larraona, in *Commentarium*, V, 323-324.

⁶ Ita Vermeersch in *Periodica*, XII, pag. (2); Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*³, n. 604, pag. 319.

⁷ Cfr. Melo A., *De exemptione regularium*, 1921, p. 122, dubitative tamen; item Chelodi, *l. c.*, p. 384, nota 3; negat vero absolute potestatem Vicarii Generalis sine mandato speciali Goyeneche in *Commentarium*, I, 115; cfr. etiam Jardi, *l. c.*, n. 73; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 941, pag. 391.

⁸ C. 497, § 1. Domus monialium etiam in locis ubi vota emittuntur solum simplicia non veniunt sub hac hypothesi; cfr. supra in nota.

524. — 4° Effectus erectionis. - Effectus erectionis domus sunt:

a) Consecutio personalitatis iuridicae collegialis.

b) Pro religionibus clericalibus ius habendi ecclesiam vel oratorium publicum domui adnexum, ibique sacra ministeria peragendi, servatis de iure servandis ¹. Attamen pro aedificatione ecclesiae vel oratorii in loco determinato dioecesis requiritur praeterea consensus Ordinarii loci ², qui consensus dandus non est nisi auditis iis quorum interest ³.

Ex c. 497, § 2 et 1162, § 4 simul comparatis videtur Ordinario loci ius agnoscendum determinandi directe locum ubi ecclesia religionis clericalis erigenda sit et consequenter, indirecte etiam locum ubi domus religiosa construi debeat; minime vero ius impediendi religioni clericali aedificationem ecclesiae aut publici oratorii ⁴.

Si vero agatur de religione non clericali, etiam exempta, aut monialium, cum specialis licentia requiratur ad oratorium publicum aperiendum, praeter licentiam erigendae domus, potest utique licentia erigendi et aperiendi oratorium negari ab Ordinario, etsi licentia concessa est erigendi domum ⁵.

c) Pro omnibus religionibus ius pia opera exercendi religionis propria, salvis conditionibus in permissione Ordinarii loci appositis ⁶.

¹ C. 497, § 2.

² Santamaria, *l. c.*, II, 240, nisi loci determinatio iam facta sit in concessione licentiae pro aedificatione domus.

³ C. 1162, § 3-4; cfr. Bondini, *De privilegio exemptionis*, n. 970. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, n. 14; Melo, *l. c.*, p. 127; Vermeersch, *Summa novi iuris* ², p. 463; Iansen, *l. c.* 14-15. Consilium eorum quorum interest est necessarium ad stabiliter validum consensum pro aedificanda ecclesia; certe tamen Ordinarius consilio dato stare non tenetur, c. 105, n. 1. Ordinarius in hoc casu non est Vicarius Generalis, c. 1162, § 1, nec, ut videtur, Vicarius Capit.

⁴ Aliter Jombart in *Periodica*, XII, 60-61, inefficacibus, ut videtur, argumentis: quae enim supponitur inesse c. 497, § 2 conditio revera non adest, et si adesset inutilem redderet ipsam canonis praescriptionem. Nec valet argumentum ex eo quod potest habere Ordinarius iustam causam impediendi erectionem oratorii publici, si enim revera habeat, erectionem impedire potest, non praebendo consensum pro erectione domus, si tamen domum erigi consentiat iam non est liber impediendi ecclesiae erectionem: ita etiam Chelodi, *l. c.*, p. 385, not. 1; canon autem 1162, § 4, requirit consensum non pro ecclesia aedificanda simpliciter, sed pro aedificanda *incerto et determinato loco* quo dari vult Ordinario modus subveniendi necessitati fidelium, non modus impediendi erectionem ecclesiae: cfr. etiam Augustine, *l. c.*, III, 89-90; Iansen, *l. c.*, p. 14; Schäfer, *l. c.*, p. 49; Leitner, *l. c.*, p. 273; Melo, *l. c.*, 125-127.

⁵ Iansen, *l. c.*, p. 15; immo in hoc casu consensus Ordinarii loci requiritur etiam pro oratorio semi-publico interno; qui e contra non requiritur pro religionibus clericalibus exemptis; Iansen, *l. c.*, p. 15-16; Schäfer, *l. c.*, p. 49. Si agatur de monialibus Regularibus subiectis licentiam erigendi oratorium semi-publicum internum dare posse videtur Superior maior.

⁶ C. 497, § 2.

Ut aedificentur et aperiantur schola, hospitium vel similis rationis aedes separata a domo ¹ etiam exempta, necessaria est et sufficit specialis Ordinarii scripta licentia ². Specialis licentia nec S. Sedis, nec Ordinarii loci requiritur si schola et hospitium non sint separatae a domo; separatio autem ista materialis aut formalis esse potest. Separata formaliter a domo erit schola, etsi materialiter ei unita, si religio scholas aperire soleat, non ex fine ipsius religionis, sed solum per accidens in casibus specialibus; erit separata materialiter, licet forte non formaliter, si opus, e. g., scholae aperitio, sit quidem opus proprium religionis, sed in casu schola aperiatur longe a domo ut puta ad mille metros: potest enim Ordinarius loci gravem causam habere ad non permittendam scholae aperitionem in tali distantia. E contra si schola sit opus proprium religionis domum erigentis, e. g., pro piaristis aut salesianis, et adnexa domui aperiatur, vel ita proxime ut moraliter unita habenda sit domui religiosae, tunc specialis licentia non requiritur, quia vi c. 497, § 2 censetur licentia concessa una cum licentia erigendi domum religiosam. Codex tamen etiam in hoc casu clausulam ponit favore Ordinariorum, *salvis conditionibus*..... qua clausula, ni fallimur, insinuare videtur posse Ordinarium licentiam concedere cum clausula restringente etiam exercitium operum piorum religionis propriorum, e. g., permittendo salesianis scholam aperire solum pro convictoribus internis, etc. Ista autem opera pia sunt Ordinariis locorum subiecta licet Ordini exempto concredita ³, immo licet religio privilegium habeat exemptionis a visitatione Ordinarii loci, tamen adhuc haec opera tenentur rationem administrationis reddere Ordinario ⁴.

525. — II. Mutatio domorum religiosarum. - Mutatio domorum religiosarum variis modis accidere potest:

1° *Mutatio materialis domus.* - Si domus amplificetur aut restringatur, ex iure communi nulla licentia requiritur nisi alienatio

¹ Ut hic casus verificetur requiritur ut schola, hospitium vel alia similis rationis aedes domum religiosam independentem non constituat, sit autem velut pars alterius domus licet ab ea separata; circa quod ius vetus melius definitum est; cfr. Haring, *Grundzüge*, pag. 756, nota 1; Eichmann, *l. c.*, p. 204.

Codex dicit: *ut aedificetur... aedes separata a domo etiam exempta* — vox exempta referri potest ad domum aut ad aedem separatam; quidquid est de sensu grammaticali illius dictionis, affirmandum videtur aedem separatam non esse personam moralem et stricte non posse appellari domum religiosam ex quo tamen ne deduxeris illam aedem non esse exemptam si persona moralis a qua illa pendet exempta est. Illa enim aedes licet a domo matrice separata propriam personalitatem nondum est assecuta et ut appendix domus matricis consideranda est et iuridice adhuc ad religiosos exemptos pertinet atque de ipsa verificatur clausula c. 615 *cum eorum domibus*. Aliter Santamaria, *l. c.*, II, 240; requirens sollemnitates pro aede separata si sit exempta; cfr. etiam Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 27, pag. 35.

² C. 497, § 3.

³ Cfr. c. 1491, § 2; una cum c. 1336.

⁴ Cfr. c. 1492, § 1; una cum cc. 631, § 1; 533, § 1, n. 3-4; 535, § 3, n. 2; cfr. tamen etiam c. 1550 circa pias foundationes in ecclesiis religiosorum exemptorum. At de re melius suo loco agendum erit.

concurrat bonorum ecclesiasticorum ultra 30.000 libellarum aut francorum ¹.

Ad mutationem materiale domus religiosae referenda est etiam eius translatio de loco in locum: si translatio fiat intra eundem locum vel vicum nulla nova licentia necessaria videtur ²; aliter si alio seu in aliam civitatem transferatur domus; tunc enim translatio novae aedificationi aequivalet ³.

2° *Mutatio formalis interna.* - Ad mutationem formalem internam domus religiosae, qua domus ad alium usum adhibetur, e. g., si ea quae scholasticatui philosophiae adhibebatur adhiberi velit pro scholasticatu postulantium, nulla extra religionem licentia necessaria est; et mutatio libere relinquitur Superioribus iuxta constitutiones, salvis tamen legibus foundationis ⁴; licentia S. Sedis requiritur si domus ad novitiatum destinetur ⁵.

3° *Mutatio formalis externa.* - Pro mutatione formali externa qua domus ad alium usum convertitur qui externum in populi vel cleri influxum exercere valet; quia talis mutatio novae erectioni aequivalet, eadem sollemnitates requiruntur ac pro nova erectione ⁶. Requiritur igitur licentia S. Sedis et Ordinarii loci si de domo exempta, vel monialium agitur aut de domo S. C. de Prop. Fide subiecta ⁷; aliter sufficit licentia Ordinarii loci ⁸.

¹ Cfr. c. 534; Iansen, *l. c.*, p. 18; Schäfer, *l. c.*, p. 50; Balmès, *l. c.*, 40-41; nec requiri videtur nova licentia ad domum recuperandam quam forte provincia aut religio derelinquere sponte aut coacta debuit, si 100 anni non sint transacti a die quo derelicta fuit; c. 102, § 1, immo hic canon intelligendus videtur de desitione legitima aut spontanea; coacta enim desertio effectus iuridicos extinctionis personae moralis nec post centum annos producere potest; cfr. Goyeneche, in *Commentarium*, VII, 1926, p. 394-396. S. C. EE. et RR. 7 Dec. 1905 apud Balmès, *l. c.*, p. 42 in nota 1; qui tamen auctor veterum distinctione fretus circa desertionem coactam et liberam, docet per liberam desertionem amitti ius recuperandi domum, quod, quidquid sit de iure ante Codicem, cfr. apud Piat, *l. c.*, II, 280-281, cum iure Codicis concordare non videtur; libera enim desertio, per se non dicit amissionem personalitatis iuridicae; cfr. etiam c. 498.

² Wernz, *l. c.*, III, 618. Excipe tamen casum quo nova Ecclesia ibi aperienda sit ex c. 1162, § 4.

³ Cfr. Constit. Leonis XIII « *Romanos Pontifices* » 8 Maii 1881, in *Collectan.* S. C. de Prop. Fid. n. 1552; Balmès, *l. c.*, 41; Piat, *l. c.*, II, 279; Augustine, *l. c.*, III, 93; Chelodi, *l. c.*, 249, d.

⁴ C. 497, § 4; Jardi, *l. c.*, n. 76.

⁵ C. 554. Vermeersch, *Epitome*, I, 465, 3 requirit licentiam Ordinarii loci pro constituendo scholasticatu postulantium clericorum in aliqua domo; quod probari non videtur; consuetudo, optima legum interpret nec ante Codicem, nec post Codicem, apud nos, hanc licentiam requirit.

⁶ C. 497, § 4; Const. « *Romanos pontifices* » 8 Maii 1881.

⁷ C. 497, § 1; Larraona in *Commentarium*, V, 435-436.

⁸ Augustine, *l. c.*, III, 93-94.

526. — III. Suppressio et extinctio domus religiosae. - 1° Suppressio ¹:

a) *Domus religiosae exemptae* sive formatae sive non formatae fieri nequit sine beneplacito apostolico ².

Monasterium monialium et domus quaelibet non virorum exemptorum in locis missionum, licet erigi non potuerint sine beneplacito apostolico, possunt tamen supprimi sine hoc beneplacito vel a Praelato regulari si ei fuerint subiecta vel ab Ordinario loci si eius suberant potestati ³.

b) *Domus religiosae ad religionem non exemptam iuris* tamen pontificii pertinentis, fieri potest a supremo Moderatore, consentiente Ordinario loci ⁴.

Suppressionis decretum, ut patet ex canone, non ab Ordinario, sed a Supremo Moderatore dandum est. Si igitur Ordinarius causas habeat domum aliquam supprimendi religiosam ad Supremum Moderatorem recurrat aut ad S. Sedem. Non potest autem Ordinarius in licentia danda ad domum religiosam condendam sibi ius reservare eam suo arbitrio supprimendi; hoc ius ei denegatur a Codice; excipe forte casum in quo Ordinarius in licentia concedenda non solum licentiam ipsam praestaverit, sed pacto interiecto, religioni collegium, domum aut alia media quasi fundator praestiterit ⁵.

c) *Domus religiosae ad religionem iuris dioecesani* pertinentis fieri potest auctoritate Ordinarii loci, audito Congregationis Moderatore, dummodo non agatur de unica domo Congregationis, quia tunc reservatur S. Sedi. Hoc tamen in casu contra decretum Ordinarii datur recursus cum effectu suspensivo ⁶.

Recursus, ut patet, datur a suppressione non unicae domus religionis iuris dioecesani, sed alius domus, salva una domo. Idem recursus dari videtur contra suppressionem monasterii monialium ⁷.

¹ Domus separatae a domo principali de quibus in c. 497, § 3, non veniunt nomine domus religiosae proprie dictae ideoque stricto iure his formalitatibus non subiacent. Larraona in *Commentarium*, VI, 15, nota 410; cfr. supra n. 524, in nota. Nihil autem refert utrum domus religiosa quae supprimitur sit materialiter domus conducta an propria; Bastien, *Directorio canonico*, 1926, p. 46, n. 75.

² C. 498; nec beneplacitum Ordinarii loci requiritur.

³ Cfr. Larraona in *Commentarium*, IV, 16-17.

⁴ C. 498; c. 105, n. 1; nequit igitur religio quae legitime scholam publice aperuerit eam sine consensu Ordinarii loci claudere; Vermeersch, *Epitome*, I, 467.

⁵ Larraona in *Commentarium*, IV, 18-19.

⁶ Cc. 498; 493; recursus, ut videtur, datur solum pro hoc non pro praecedentibus casibus, saltem in suspensivo; Augustine, *l. c.*, III, 76, etiam in hoc casu negat effectum suspensivum; at erronee, ut videtur.

⁷ Cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 21, nota 436.

2° *Exstinctio*. - Domus religiosa quaelibet, cessare praeterea potest per extinctionem; quae habetur si per centum annorum spatium esse desierit ¹.

Licet persona moralis domus religiosae ex dispersione violenta iuridice non exstinguatur, ecclesia tamen domui adnexa quousque de facto durat violenta dispersio, etsi a sacerdote saeculari legitime officietur, indulgentias, quibus qua ecclesia religiosa gaudebat, amittit ².

3° Bona domus suppressae vel extinctae obveniunt vel provinciae religiosae, vel religioni, et in eorum defectu R. Pontificis erit de iis statuere ³.

TITULUS X.

DE RELIGIONUM REGIMINE

CAPUT I.

De Superioribus et de Capitulis.

527. — Quaelibet religio duplici regitur potestate, *iurisdictionali* et *dominativa* ⁴. *Iurisdictionali* seu publicae, quae a Christo in Ecclesia originem ducit, potestati Romani Pontificis necessario subsunt omnes religiones: pro religionibus exemptis clericalibus haec potestas communicatur praeterea Superioribus ipsarum religionum. Religiones iuris dioecesani subsunt insuper plenae iurisdictioni Ordinariorum locorum, et, nisi exemptionem ab ipsis Ordinariis obtinuerint, etiam parochorum: immo, de iure vigente, etiam religiones clericales exemptae in multis Ordinariorum subsunt iurisdictioni.

Dominativa vero potestate, quae ex voto, professione religiosa aut,

¹ C. 102, § 1; si desitio ex violentia aut coactione civilis potestatis evenerit, nec tunc haberi videtur extinctio; cfr. supra n. 525, in nota.

² S. C. De Indulg. 10 Febr. 1818, *Decr. auth.* 243; cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, VI, 434-435.

³ Cfr. cc. 493; 494, § 2; Balmès, *l. c.*, 41-42.

⁴ Auctores tamen non eodem prorsus modo proponunt distinctionem potestatis. Communior est nostra doctrina duplicem potestatem agnoscens quam optimae notae auctores proponunt, ut Wernz, *Ius Decretalium*, III, 683; Piat, *l. c.*, I, p. 663; Augustine, *l. c.*, III, 103; Chelodi, *l. c.*, 205; Schäfer, *l. c.*, p. 66; Leitner, *l. c.*, 277; Creusen, *l. c.*, 25-26; Iansen, *l. c.*, p. 255-256; Balmès, *l. c.*, p. 57.

Alii tamen aliter dividunt potestatem: ita Biederlack-Führich, *l. c.*, 36; distinguit potestatem *socialem seu domesticam*, *dominativam* ex voto, et *iurisdictionalem*; Molitor, *l. c.*, n. 153-154 distinguit potestatem *iurisdictionalem*, *potestatem praecipienda ex voto*, et *potestatem dominativam*; cfr. infra in textu n. 603 in nota.

in societatibus sine votis ex promissione¹ saltem implicita manendi in societate oritur, reguntur omnes prorsus religiones et ipsae societates sine votis. Vi huius potestatis praecepta dare possunt iuxta ius commune et constitutiones Superiores religiosi et Romanus Pontifex², et in religionibus iuris dioecesani etiam Ordinarius loci, saltem si in eius manibus fiat professio religiosa.

Differt potestas iurisdictionis a potestate dominativa praeter alia³ etiam in hoc quod legislativa, iudicialis, coactiva stricte dicta non est et quod, aliter ac iurisdictionalis, etiam a mulieribus acquiri potest.

Potestas dominativa qua reguntur societates iuridicae non mere privatae ut sunt religiones et communitates in communi degentium sine votis, sensu proprio, licet latiori, dici potest potestas *formaliter publica* et est utique distinguenda a potestate dominativa qua reguntur societates mere privatae licet iuridicae ut societas familiaris, pia associatio fidelium, confraternitates etc. Complectitur autem potestas dominativa religionum omnes facultates necessarias ad regimen recte exercendum et ad societatem religiosam ad suum finem perducendam⁴.

Art. I. — SUPERIORES EXTERNI.

528. — I. Romanus Pontifex. - Religiosi omnes, tamquam supremo Superiori, subduntur Romano Pontifici cui obedire tenentur etiam vi voti obedientiae⁵.

Consideratur a Codice R. Pontifex ut Superior supremus cuiuslibet religionis non solum in hierarchia externa sed etiam in interna; ipsi antequam aliis singuli religiosi votum obedientiae dirigere censentur.

Duplex proinde in religiosos R. Pontificis potestas asseritur: potestas *iurisdictionis* ex iure Primatus profluens; potestas *dominativa*⁶ ex voto, professione religiosa, aut etiam ex implicito contractu condicionali qui in ingressu in religione habetur, oriens: *illa* amplior, *haec* restrictior. Vi potestatis dominativae seu vi voti obedientiae R. Pontifex ea tantum religionis praecipere potest quae sint iuxta regulam et constitutiones, ad haec enim votum et professio restringuntur⁷.

¹ Cfr. I. B. Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 42-43.

² Cfr. Wernz, *l. c.*, III, 689; Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 34, pag. 47; Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 292-293.

³ Cfr. quae diximus tit. V.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 30-33, et etiam quae infra n. 603 in nota dicuntur.

⁵ C. 499, § 1; Wernz, *l. c.*, III, 697.

⁶ Negat Vermeersch potestatem Romani Pontificis in religiosos potestatem esse dominativam, et docet *iurisdictionalem* dicendam esse *voto firmatam*; cfr. Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 114-115, pag. 203-206.

⁷ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 77-80; Raus, *De Sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 114-115; Santamaria, *l. c.*, II, 243; Jardi, *l. c.*, n. 94; Augustine, *l. c.*, III, 97-98, ubi affert exempla negotiorum quae R. Pontifex vi voti obedientiae praecipere non potest; Suarez, *De statu religioso*, tract. VII, lib. X, cap. XI, n. 13.

At quod non potest praecipere vi voti, potest vi potestatis iurisdictionis, dispensando si opus sit a lege et a constitutionibus ¹.

Utraque potestas R. Pontificis extenditur in omnes religiosos, nec requiritur ut specialis promissio e parte religiosorum habeatur ².

Eandem obedientiam, quam Codex R. Pontifici praestandam exigit a religiosis, praestandam quoque esse dicasteriis Curiae Romanae, praesertim vero S. C. De Religiosis, nec non Delegatis Romani Pontificis, quibus quandoque etiam in religiosos potestas confertur nemo est qui in dubium vertere possit ³.

Si quaeratur autem utrum dicasteria Curiae Romanae eodem ac Romanus Pontifex iure possint praecipere religiosis vi voti obedientiae, negative respondendum videtur si agatur de ordinariis dicasteriis directam relationem ad religiosos qua tales non habentibus, nisi specialem quandoque in re voto subiecta a Romano Pontifice delegationem consequantur; de Congregatione autem religiosorum negotiis praeposita probabilius tenent auctores, cum agatur de materiis voto subiectis obligare posse etiam vi voti. Dicitur autem Sacram Congreg. in rebus seu materiis voto subiectis *posse* vi voti obedientiam exigere; quod tamen tam de ipsa quam de R. Pontifice non semper fit; immo ordinarie nisi ex verbis in praeceptis dandis adhibitis constet Superiores huiusmodi velle praecipere vi voti, id etiam si materia sit votis subiecta non est praesumendum et, in casu transgressionis, peccata non sunt multiplicanda nisi de iis certo constet ⁴.

529. — II. Cardinalis protector. - Cardinalis protector cuiuslibet religionis, nisi *aliud expresse* cautum fuerit in peculiaribus casibus, iurisdictione in religionem aut in singulos sodales non pollet, nec potest se interiori disciplinae et bonorum administrationi immiscere, sed eius est tantummodo bonum religionis consilio et patrocinio promovere ⁵.

Capite XII Regulae S. Francisci haec leguntur: «Per obedientiam iniungo Ministris, ut petant a Domino Papa unum de sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, qui sit gubernator, protector et corrector istius Fraternitatis; ut semper subditi et subiecti pedibus eiusdem Sanctae Ecclesiae, stabiles in fide catholica, paupertatem et humilitatem et sanctum Evangelium Domini nostri Iesu Christi, quod promisimus, observemus».

¹ Ante Codicem non omnes admittebant posse R. Pontificem vi voti religiosis praecipere; cfr. Chelodi, l. c., 387, not. 1.

² Specialem promissionem habet Regula S. Francisci in cap. I: «*Fratres Franciscus promittit obedientiam et reverentiam Domino Papae Honorio ac Successoribus eius canonice intrantibus et Ecclesiae Romanae; et alii Fratres teneantur Fratri Francisco et eius successoribus obedire*», quae tamen promissio votum speciale non videtur; cfr. Piat, I, pag. 296.

³ Cfr. Schäfer, l. c., p. 54-58; Augustine, l. c., III, 96; Chelodi, l. c., 251; Balmès, l. c., 43-45; 46-49; Creusen, l. c., n. 30.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 77-81; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 607, pag. 321-322; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 947, pag. 394-395.

⁵ C. 499, § 2; et 611.

Institutum Cardinalis protectoris hac praescriptione a S. Francisco suae religioni impositum ad alias religiones, excepta Societate Iesu, et quibusdam aliis, pertransiit. Potestatem eius valde augmentatam ad terminos iuris vigentis redegit Innocentius XII ¹.

Obligatio habendi Cardinalem protectorem ex iure communi non habetur; quandoque a S. Sede imposita fuit et quandoque ex specialibus causis religioni petenti Cardinalem protectorem S. Sedes restitit ².

Datur tamen quandoque ex rescripto speciali Cardinali protectori maior potestas ³.

Item competunt Cardinalibus protectoribus quaedam privilegia honorifica relate ad domus religiosas aut ad ecclesias domus religiosae religionis cuius sunt protectores ⁴.

530. — III. Ordinarii locorum. - 1° *Religiosi non exempti* subduntur quoque Ordinario loci ⁵. Idque valet de omnibus religiosis etiam foeminis; immo de istis expresse cavetur non posse earum Congregationes sine speciali indulto apostolico ⁶ haberi subditas et retineri sub cura et directione ab ulla religione ⁷ virorum, sive votorum sollemnium sive simplicium ⁸.

Potestas tamen Episcopi maior est in religionibus iuris dioecesani quam in iuris pontificii; religiosi enim iuris pontificii ei subduntur qua clerici et fideles, vi nempe potestatis iurisdictionalis; religiosi iuris dioecesani etiam qua religiosi vi etiam nempe potestatis dominativae ⁹. Et quia religiosi iuris pontificii non subduntur qua religiosi ideo nequit Ordinarius in iis quae ad internum regimen referuntur sese immiscere ¹⁰: immo aliqualis autonomia ab

¹ Constit. « *Christi Fidelium* », 6 Februar. 1694; Chelodi, *l. c.*, 251; Balmès, *l. c.*, 45-46; Augustine, *l. c.*, III, 98-99; Wernz, *l. c.*, III, 698. De historica evolutione officii Cardinalis protectoris cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 127-132.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 133.

³ Cfr. Iansen, *l. c.*, 44-45; Larraona in *Commentarium*, VI, 134-135.

⁴ S. R. C. 20 Mai. 1902; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 298.

⁵ C. 500, § 1.

⁶ Non possunt igitur concedere Ordinarii modo stabili Ordini alicui religioso aut Congregationi clericali iurisdictionem in religionem mulierum; licet utique possint singulis in casibus ad tempus curam et directionem religiosis singulis aut etiam religiosae domui, ut videtur, committere.

⁷ Haec autem prohibitio afficit etiam societates in communi viventium sine votis, quae proinde nequeunt alias societates sibi aggregare sed nec Congregationes religiosas. Congregatio religiosa virorum attenta littera Codicis posset societatem sine votis sibi aggregare, at spiritus Codicis id vetare videtur. Prohibitio non afficit moniales etiam in locis ubi vota emittunt tantum simplicia. Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 293-294.

⁸ C. 500, § 3.

⁹ Santamaria, *l. c.*, II, 244. Paulo aliter Vermeersch, *l. c.*, 472; cfr. Balmès, *l. c.*, 49-56 ubi singuli casus enumerantur in quibus religiosi subduntur Ordinariis locorum; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 609, pag. 322, docent etiam religiosos iuris pontificii subesse in casibus in iure determinatis potestati Ordinariorum locorum vi voti.

¹⁰ Chelodi, *l. c.*, 251, b.

Ordinario in iis quae internum regimen spectant etiam religionibus iuris dioecesani est agnoscenda ¹.

Communiis docent auctores Ordinarium praecipere posse religiosis Congregationis iuris dioecesani etiam vi voti obedientiae, quod tamen ne extenderis ad materias quibus non extenditur regula vel constitutiones. Communiis e contra docent auctores Ordinarium religiosis religionis iuris pontificii non posse aliquod praecipere vi voti obedientiae ne in materiis quidem quae per se voto subiiciuntur ².

2° *Religiosi vero exempti* Ordinario subduntur solummodo in iis quae a iure expresse determinantur ³.

3° *Moniales* quae sub iurisdictione Superiorum regularium ex praescripto constitutionum sunt, Ordinario loci subduntur tantum in casibus a iure expressis ⁴; casus autem non solum a iure Codicis exprimi possunt, sed etiam a specialibus privilegiis aut indultis. Ita moniales Belgii, Galliae et, ut videtur, etiam Americae Sept. licet sensu Codicis vere moniales sint ⁵ tamen ex iure speciali non Ordinibus regularibus, sed Ordinariis subduntur ⁶.

Licet prohibita sit assumptio sub propria dependentia Congregationum mulierum ex parte religiosorum virorum ex can. 500, § 3, nihil tamen obstat quo minus ipsae Congregationes mulierum in rebus non iurisdictionalibus consilio utantur Superiorum virorum a quo nomen accipiunt ad spiritum illius Ordinis melius excolendum ⁷.

531. — IV. Parochi. - A cura paroeciali et iurisdictione parochi exempti sunt omnes religiosi religionum clericalium, etiam non exemptarum, immo etiam iuris dioecesani ⁸.

Item exemptae sunt moniales omnes, licet Ordinario loci subiectae ⁹; et quia religiosae in Gallia et aliis regionibus quae ex instituto vota sollemnia emittere deberent, licet non emittant de

¹ Cfr. Maroto in *Commentarium*, II, 322-330. Ideo quamvis Ordinarius loci dici recte possit Superior primus Congregationis iuris dioecesani, dici tamen nequit Superior maior. Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 9.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 182-183; cfr. supra n. 527.

³ C. 500, § 1. Chelodi, *l. c.*, 251, b; Schäfer, *l. c.*, 60-62 ubi singuli casus in quibus religiosi exempti subduntur Ordinariis enumerantur.

⁴ C. 500, § 2.

⁵ C. 488, n. 7.

⁶ Cfr. S. C. De Relig., 22 Maii 1919, *A. A. S.*, XI, 240; S. C. De Relig., 23 Iunii 1923, *A. A. S.*, XV, 357; Creusen, *l. c.*, n. 32; Chelodi, *l. c.*, p. 387, nota 5.

⁷ Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 42, p. 55.

⁸ C. 514, § 1; Iansen, *l. c.*, 76 et 83.

⁹ C. 514, § 2.

facto, moniales sunt, a iure exemptae a parochi iurisdictione sunt habendae ¹.

Religiosi religionis laicalis e contra ex iure communi a parochi cura non sunt subducti, possunt vero eximi ab Ordinario ex gravi causa ². Nequit tamen umquam parochus aut cappellanus loco parochi constitutus sese immiscere in iis quae ad religionis internum regimen referuntur ³.

In ecclesiis religiosarum quarumlibet nequit paroecia erigi ⁴, si tamen erigatur iisdem normis reguntur relationes inter paroeciam et domum religiosam ac quando agitur de religiosis viris ⁵.

532. — V. Relationes clerum saecularem inter et religiosos. - De his relationibus, ex quibus plerumque pendet ex maxima parte bonum animarum, haec adnotamus ⁶:

1° Curent Superiores religiosi ut suorum subditorum operam ab Ordinariis et parochis requisitam libenter praestent ad bonum animarum ⁷.

2° Parochi vicissim libenter religiosorum opera utantur praesertim in administratione sacramenti poenitentiae ⁸.

Ex harum praescriptionum scrupulosa observantia maxima bona in populo christiano verificari necessario debebunt; dum e contra ex earum, etiam in parvis rebus, negligentia salus animarum saepe non parvum damnum patitur.

Numquam igitur satis utrique clero concordia commendata erit. Meminerint omnes in his rebus saepe saepius verificari adagium: *Summum ius summa iniuria*: summa enim iniuria est si ex iurium singularum personarum usu salus animarum, quae suprema lex est, damnum patiatur.

Art. II. — REGIMEN INTERNUM SEU SUPERIORES ET CAPITULA.

533. — Regimen internum religionum potest esse *democraticum absolute*, quod verificatur in religionibus in quibus omnes Superiores directe eliguntur a religiosis in Capitulis atque ita ad tempus constituuntur: *democraticum moderatum*, quod habetur in religionibus in quibus religiosi

¹ Cc. 488, n. 7; 514, § 2; S. C. de Religios. 23 Iunii 1923, *A. A. S.*, XV, 357.

² Cc. 514, § 3 et 464.

³ Cfr. Iansen, *l. c.*, 77. De iure funerandi cfr. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 1922, n. 176-183; et n. 212; Iansen, *l. c.*, 79; Chelodi, *l. c.*, 251, b.

⁴ C. 609, § 2.

⁵ Jardi, *l. c.*, 266-267.

⁶ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 63-64.

⁷ C. 608, § 1.

⁸ C. 608, § 2.

non singulos Superiores, sed aliquem vel aliquos tantum eligunt a quibus, vel a quo dein alii constituuntur.

Item potest esse monarchicum absolutum, si omnis potestas Superioribus electis sine ulla restrictione concedatur; monarchicum moderatum si Superiores non prorsus libere, sed de aliorum consensu aut consilio suam auctoritatem exercere debeant. Aliquo moderamine de iure communi religiosorum vigente omnes Superiores gravantur, quare de iure vigente nulla religio regimen monarchicum absolutum habet¹; item de iure vigente saltem Superior supremus electione Capituli constituitur, et proinde aliquo modo quaelibet religio formam habet democraticam regiminis².

534. — I. Principia generalia de Capitulis et de Superioribus religiosorum. - 1° *Eorum potestas iurisdictionalis aut dominativa* ³. - Regimen internum religionum omnium exercetur generatim per Capitula et per Superiores.

Quilibet Superiores⁴ et quaelibet Capitula religiosorum potestatem habent dominativam in subditos, ad normam iuris communis et constitutionum⁵.

Superiores et Capitula religionis clericalis exemptae habent praeterea iurisdictionem ecclesiasticam in subditos, tam pro foro interno, quam pro externo⁶.

Codex videtur supponere religiones clericales gaudere solummodo iurisdictione, at certo certius et ipsae dominativam habent potestatem quae ex professione aut ex pacto inito saltem implicite in ingressu in religione oritur.

Statuitur hoc canone omnes Superiores et omnia Capitula⁷, etiam localia, iurisdictionem in foro externo et interno gaudere⁸.

¹ Cfr. c. 516.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, 489; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 26, 3; Wernz, *l. c.*, III, 683.

³ Cfr. infra n. 603 quae dicuntur de doctrina Biederlack-Führich circa triplicem potestatem Superiorum religiosorum — nempe — *domesticam*, quae competit cuilibet societati etiam privatae, *dominativam*, quae competit Superioribus religiosis et fundamentum habet in votis, *iurisdictionalem*, quae a Romano Pontifice derivat. Larraona triplicem speciem *potestatis dominativae* in Superiore religioso admittit: potestatem *dominativam socialem*, quae cuilibet societati iuridicae ex natura rei competit; *dominativam gubernativam*, quae competit cuilibet societati iuridicae non stricte privatae, sed statum publicum continenti; *dominativam ex voto ortam*. Cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 31-33.

⁴ Cfr. c. 490.

⁵ C. 501, § 1: quod valet etiam de societatibus sine votis; c. 675; Balmès, *l. c.*, p. 57, nota 2.

⁶ C. 501, § 1; Claey's Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 610, p. 323, etiam religionum non exemptarum Superioribus aliqualem iurisdictionem tribuit; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, II, n. 954, pag. 398; Claey's Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 610, pag. 323.

⁷ Dictio enim generalis genericam habet significationem et verba generalia generaliter sunt intelligenda; Torrubiano Ripoll, *Novissimas Instituciones*, I, n. 960.

⁸ Ante Codicem communis doctrina potestatem iurisdictionalem religionibus clericalibus exemptis agnoscebat, lex tamen generalis hoc principium statuens desiderabatur;

2° *Extensio potestatis dominativae* ¹. - Qui potestate dominativa gaudet nequit leges ferre.

Ideo statuta et ordinationes Capitulorum religionum non clericalium per se solum usque ad futurum Capitulum valent ²; idemque dicendum videtur ³ de praeceptis singulis datis a Superioribus quae ultra eorum officium non durant ⁴. Possunt vero Superiores et Capitula praecepta et ordinationes emittere: poenitentias salutare imponere aliaque omnia quae ad bonum communis necessaria sunt: proprie dictas poenas ecclesiasticas imponere tamen nequeunt ⁵.

Extenditur etiam haec potestas ad vota subditorum irritanda, ad dispensandum ⁶ in casibus specialibus a constitutionum observantia etc. At melius eius extensio in constitutionibus determinatur ⁷.

3° *Extensio iurisdictionis religionum exemptarum clericalium*. - Iurdictio religionum exemptarum clericalium est fori interni et fori externi ⁸; extenditur deinde ad leges ferendas, ad iudicia exercenda et ad poenas statuendas ⁹.

Non extenditur tamen, nisi exceptio probetur, ad ea quae iure communi sunt determinata, aliter ordinanda. Excluduntur item omnes causae ad S. Officium spectantes, in quibus se se intromittere quibuslibet Superioribus religiosis districte prohibetur ¹⁰.

Tales sunt causae haeresis aut schismatis, superstitionum, sortilegiorum, sollicitationis ad turpia, denegationis absolutionis ad nomen complicitis mani-

Chelodi, *l. c.*, 252, d. Sunt tamen etiam post Codicem qui dubitent de potestate in utroque foro relate ad Superiores minores, ita Chelodi, *l. c.*, p. 389, not. 3; cfr. etiam Augustine, *l. c.*, III, 103 et ea quae supra in Praenotionibus VI in nota diximus. Larraona, in *Commentarium*, IV, p. 76; nota 335 et 337; Schäfer, *l. c.*, p. 66. Potest tamen a religionis statutis et constitutionibus haec potestas plus minus restringi.

¹ De natura et extensione potestatis dominativae cfr. Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbeses*, pag. 67 et sq.

² Schäfer, *l. c.*, 66.

³ Ita etiam Vermeersch, *Epitome*, I, 84, 4; contra Maroto et Ramos in *Commentarium*, III, pag. 32.

⁴ Cfr. c. 24.

⁵ *Excommunicatio monastica* non est excommunicatio ecclesiastica, licet eam imitetur et per se non repugnat infligi eam posse vi potestatis dominativae; cfr. Augustine, *l. c.*, III, 105; Haring, *Grundzüge*, pag. 759, nota 4; cfr. etiam Jardl, *l. c.*, 131, ubi de potestate quam competere docet Superiorissis benedicendi privatim religiosis sororibus; Vermeersch, *De religiosis institutis* etc., n. 453; Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbesse*, pag. 66, ubi etiam de potestate abbatis habendi in Capitulo pias exhortationes ad moniales ibi congregatas.

⁶ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 462. Dispensatio proprie dicta a legibus Ecclesiae non competit Superioribus iurisdictione carentibus (cfr. Jardl, *l. c.*, n. 51; Turrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 961).

⁷ C. 501, § 1; Chelodi, *l. c.*, 252, a; Iansen, *l. c.*, 255-256; Schäfer, *l. c.*, p. 67; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, pag. 509.

⁸ C. 501, § 1.

⁹ Wernz, *l. c.*, III, 690-692; Chelodi, *l. c.*, 252, b; Schäfer, *l. c.*, 68; Santamaria, *l. c.*, II, 245.

¹⁰ C. 501, § 2, et 247, § 1.

festationem, attentationis ad Missam celebrandam aut ad confessiones excipiendas pro non sacerdotibus, aggregationis sacerdotum ad sectam massonicam ¹, violationis sigilli sacramentalis ², et generatim omnes causae quae vel directe vel indirecte cum fide relationem habent ³.

Tales causas nequeunt prosecui Superiores nec Capitula, sed si quid ipsis de his deferatur, ad S. Officium referre debent; non statim tamen, sed cum prudentia et caritate, praemissa si sola suspicio habeatur investigatione et si res ferat fraterna admonitione. Denuntiatio autem vel directe S. Officio, vel Ordinario loci fieri potest ⁴.

Haec quidem generatim: quousque vero in variis religionibus extendatur singulorum Superiorum iurisdictio determinatur partim a iure communi, partim vero a iure singularum religionum.

535. — II. Specialia de Capitulis. - 1° *Notio.* - Capitulum hoc loco est «adunatio religiosorum pro negotiis ad religionis ipsorum statum pertinentibus» ⁵.

Distingui profecto debet Capitulum a Consilio Superiorum: Consilium enim a paucis et determinatis personis constituitur; Capitulum ab omnibus iure suffragii gaudentibus qui ad determinatam personam moralem pertinent. Capitulum est persona moralis non quidem distincta a persona morali domus, provinciae vel religionis, sed ipsam personam moralem domus, provinciae aut religionis repraesentans; Capitulum est collegium et legibus collegialis personae regitur; Consilium c. 105 regitur; Capitulo maior generatim datur potestas quam Consilio ⁶.

Congregationes moderniores generatim Capitulum locale non habent; sunt item religiones quae non habent Capitulum provinciale; haec omnia multum variare solent pro varietate religionum ⁷.

2° *Divisio.* - a) *Ratione personae moralis quam repraesentat.* - *Generale*, si totam religionem, *provinciale* si provinciam, *locale* si domum religiosam repraesentat ⁸.

¹ C. 2336, § 2.

² Hic casus violationis sigilli tunc tantum S. Officio reservatur cum sacerdos sigillum violans simul affirmare audet sigillum ipsum non obligare; item de iure vigente reservantur casus graviores violationis sigilli etiam sine falsa doctrina; cfr. Theodor. a Ried-Brig, *Manuale practicum iuris disciplinaris et criminalis Regularium ad usum fr. Minor. Capuccinorum*, Romae, 1902, n. 266; *Monitore ecclesiastico*, 1917, pag. 204.

³ Augustine, *l. c.*, III, 110-111; Schäfer, *l. c.*, 67; Chelodi, *l. c.*, p. 390, not. 2; Piat, *l. c.*, II, 65-66; Theodor. a Ried-Brig, *l. c.*, n. 16, de abrogato privilegio quod circa hoc habebant antiquitus Capuccini; Larraona in *Commentarium*, VII, 94-95.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 111.

⁵ Piat, I, 613; Schäfer, *l. c.*, 68; Iansen, *l. c.*, 236 sq.

⁶ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 428-430.

⁷ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 425-426.

⁸ Piat, *l. c.*, I, 613, nota 5; contra alios qui hanc differentiam repetunt a natura negotiorum.

b) *Ratione convocationis.* - Capitula sunt: Ordinaria, i. e., statutis temporibus convocanda, extraordinaria si in casu extraordinario convocentur.

3° *Potestas.* - Potestas omnium Capitulorum est saltem dominativa; Capitulorum religionum clericalium exemptarum est praeterea iurisdictionalis ¹.

Competentia singulorum Capitulorum generatim determinatur, praeter ea quae a iure communi statuta sunt, a iure speciali singularum religionum.

Constitutiones a S. Sede approbatas ne Capitulum quidem Generale mutare potest aut authentice interpretari ².

Acta Capitulorum etiam generalium per se approbatione Sedis Apostolicae non indigent ³; solet autem exigere S. Sedes ut acta Capitulorum generalium recentiorum Congregationum sibi transmittantur ut ibi approbentur ⁴.

Generatim maior agnoscitur potestas Capitulis quam Superioribus; quare ipsis reservantur negotia graviora. Quandoque tamen ex difficultate congregandi Capitulum defertur a iure eius potestas Superioribus cum suo Consilio ⁵.

Capitulum generale eligit Superiorem supremum eumque corrigere et punire, immo et deponere potest, nisi aliud iure speciali statuatur. Leges Capituli generalis obligant et Superiorem generalem ⁶.

4° *Cetera Capitula spectantia.* - Circa tempus, modum et locum convocandi Capitula religiosorum; item circa modum suffragandi et suffragia computandi; circa negotia quae Capitulis agenda reservantur, itemque personas iure suffragii gaudentes ⁷; circa nu-

¹ C. 501, § 1.

² Schäfer, 70.

³ Schäfer, l. c., 69. Per se Capitulum Generale aut provinciale religionis clericalis exemptae potest leges ferre quae totam obligant religionem vel eius singulas partes nisi haec potestas sit a iure restricta ad solas leges poenales aut ad leges sub levi obligantes. Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, V, 281-282; cfr. e. g. Constit. Sixti IV, 1 Dec. 1481, qua declaratur in Ordine Minorum non posse induci consuetudinem ad peccatum mortale itemque non posse ferri per Superiores declarationes aut statuta, praeter regulam, ad mortale pariter obligantia; cfr. Bullam Sixti IV, 1 Dec. 1480, in *Bullario Capuccinor.*, auctore Michaelae Helveto Tugienae, tom. VI, pag. 203-204.

⁴ Wernz, l. c., III, 696, I; Santamaria, l. c., II, 246.

⁵ Cfr. e. g., c. 494, § 2; cfr. Iansen, l. c., 237.

⁶ Santamaria, l. c., II, 246.

⁷ Cfr. apud Augustine, l. c., III, 109, veterem quaestionem utrum in ordinibus clericis requiratur ordo sacer ad gaudendum iure suffragii.

Codex nihil de hoc habet; ius proinde particulare aut speciale servandum est; Baucher, in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye*, col. 10. Apud capuccinos etiam fratres laici professi a duodecim annis ius suffragii in electionibus gaudent; cfr. *Constitutiones Frat. Min. Cap.* a. 1925, approb. n. 140.

merum suffragiorum ad negotia solvenda requisitorum ante omnia ius commune¹ attendendum est; deinde quatenus iuri communi non opponitur aut a iure communi expresse admittitur etiam ad ius speciale uniuscuiusque collegii².

Capitulum generatim convocat Superior personae moralis quam Capitulum repraesentat; praeest item ipse. Quandoque tamen praesidet extraneus Capitulo, e. g., Cardinalis protector Capitulo Generali ordinum; Episcopus Capitulis pro eligenda Antistita Generali³.

Determinare locum ubi Capitulum celebrandum est, etiam in Congreg. iuris dioecesani spectat ad Superiores Congregationis, non ad Ordinarium loci, est enim res mere interna⁴.

536. — III. Specialia de Superioribus. - 1° Notio. - Superiores vocantur stricto sensu ii « quibus in virtute obedientiae est parendum »⁵.

Quae notio omnes in subditos potestate dominativa gaudentes comprehendit; quo sensu etiam magistros novitiorum veros Superiores relate ad novitios habebimus⁶; tales tamen in Codice non veniunt, ut videtur, nomine Superiorum, nisi exceptio probetur; et Superiores sunt solummodo ii qui sub se habent religionem, aut provinciam, aut domum religiosas⁷.

537. — 2° Divisio. - a) Superiores sunt ratione potestatis qua pollent: *Maiores* vel *minores*. Quinam sint maiores supra explicavimus⁸. Alii sunt minores.

¹ Quod praesertim cc. 101-105; 161-182 continetur, cfr. c. 697, § 2.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 614, sq.; Wernz, *l. c.*, III, 696; Iansen, *l. c.*, 236. sq.; Balmès, *l. c.*, 76, sq.; Vermeersch, *De religiosis institutis et personis*, 1902, n. 403 sq.

³ C. 506, § 4; attamen aliis Capitulis Congregationum mulierum etiam generalibus ius non est Episcopo praesidendi; Schäfer, *l. c.*, 69.

⁴ S. C. De Relig., 17 Iunii 1921, *A. A. S.*, XIII, 481.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I, 475; *De religiosis instit.* etc. n. 411, ubi addit: « Superiores proprie sunt quotquot, ex munere commisso, dominativa saltem potestate regunt personas »; qui sensus a Schäfer, *l. c.*, p. 64 sensus latus appellatur. Balmès, *l. c.*, 58 ita describit Superiorem « On désigne sous le nom de *Supérieurs*, tous ceux qui en vertu de leur charge jouissent, à un titre quelconque, de la puissance dominative; c'est-à-dire, tous ceux à qui on est tenu d'obéir en nom de l'Obéissance », et bene distinguit Superiores ab assistentibus, a procuratore etc. Iansen ita describit Superiorem: « Die Ordensobere sind jene Vorgesetzten der religiösen Genossenschaften, welche die ganze Genossenschaft oder einen Teil derselben leiten und verwalten », Iansen, *l. c.*, 254.

⁶ Cfr. Larraona in *Commentarium*, II, 295, I; Piat, *l. c.*, I, 113; cfr. c. 633, § 1 et infra n. 637 in nota.

⁷ Cfr. *Commissio interp.* 2-3 Iunii 1918; *A. A. S.*, X, 344.

⁸ Cfr. supra in praenotionibus n. 506.

Maiores in religionibus clericalibus exemptis veniunt etiam nomine *Ordinarii*¹; distinguuntur autem in *maiores* et *supremos*.

Probe notandum est non requiri ad notionem Superioris maioris ut alios sub se Superiores inferiores habeat; hoc enim pluribus in casibus non verificatur ut, e.g., in religionibus quae domus sui iuris habent², itemque in religione quae unicam domum habeat³.

b) Aliae distinctiones Superiorum minoris momenti sunt: Superiores infulati et non infulati, prout sollemni benedictione consecrantur vel non⁴; ordinarii et extraordinarii⁵.

538. — 3° Constitutio Superiorum. - a) Varii modi constituendi Superiores religiosos. - Varii modi habentur:

a) *Electio* ab ipsis religiosis facta pro quibus Superior constituitur; qui modus est maxime aptatus indoli vitae religiosae; qui enim, vi voti obedientiae, in voluntatem subditorum auctoritatem et imperium exercet, debet confidentiam ipsorum subditorum speciali modo mereri, quod maxime verificatur in electionibus⁶.

Electionis confirmatio ex parte S. Sedis aut ex parte Ordinarii loci etsi agitur de Superiore supremo iure communi non praecipitur; servandae proinde constitutiones et ius speciale⁷.

Ad electionem pertinent etiam formae compromissi et postulationis.

β) *Nominatio* quae est vocatio ad officium Superioris facta a personis determinatis⁸.

Generatim nominatio fit a Superioribus maioribus vel solis vel de consensu sui Consilii⁹.

¹ C. 198, § 1; Iansen, *l. c.*, 255; Schäfer, *l. c.*, 65. Licet Capitulum maiorem quam Superior potestatem habeat, ipsum tamen nunquam in Codice nomine *Ordinarii* venit (Santamaria, *l. c.*, II, 247).

² Cfr. Molitor, *l. c.*, n. 414 sq.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 476 et communiter alii contra Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 33, p. 22; cfr. item apud Augustine, *l. c.*, III, 103 quaestionem: Utrum guardiani et priores conventuales sint Superiores maiores? cui respondet opinionem affirmativam tuto teneri posse; additque tales vocari posse Ordinarios: quod probabile non videtur, licet recte, ut alibi vidimus, Praelati vocari possint; Vermeersch, *Epitome*, I, 481; cfr. infra n. 538, c, β, in nota.

⁴ Cfr. Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbés*, III.

⁵ De his cfr. Vermeersch, *De religiosis*, 412.

⁶ Schäfer, *l. c.*, p. 76; Brandys, *l. c.*, 157.

⁷ Haring, *Grundzüge*, p. 761; ius vetus cfr. apud Wernz, *Ius decretalium*, III, 688. Aliter Eichmann, *l. c.*, 206 ubi, erronee ut videtur, requirit confirmationem Sanctae Sedis pro electione Superioris maioris.

⁸ Aliter intelligenda est nominatio ubi de provisione beneficiorum ecclesiasticorum agitur: illa est nominatio sensu stricto; haec nominatio sensu lato. Cfr. supra de provisione officiorum; Schäfer, *l. c.*, 75 et 91; Brandys, *l. c.*, 157.

⁹ Cfr. ius speciale singularum religionum; apud Capuccinos hoc modo designantur Superiores locales: a Provinciali, scilicet, de consensu sui Consilii.

Patet per R. Pontificem posse omnes Superiores designari: Ordinarius loci designare potest Superiorem Congreg. iuris dioecesani, si id statuunt Constitutiones; generatim vero ius habet confirmandi electionem vel respuendi ¹; item ius habet conferendi ex devolutione ².

γ) *Designatio successoris* permitti potest, si id iure speciali caveatur, provisorio modo, idest, quousque novus Superior ordinaria provisione designetur ³.

δ) *Constitutio vicarii*. - In impedimento Superioris aut in eiusdem absentia a domo, vel a provincia aut a domo ubi residere debet Superior supremus regimen domus, provinciae aut religionis assumit quem designant Constitutiones aut consuetudines particulares ⁴. In his casibus ius non est Superiori ordinario alium delegandi aut sibi substituendi ad instar vicarii ad universum Ordinem, provinciam aut conventum regendum, omisso vicario sibi a iure particulari constituto, ei impediendo usum potestatis quae illi a iure concessa est. Poterit tamen, ut videtur, Superior ordinarius in singulis casibus, praeter vicarium a iure agnitum, alium religiosum delegare cum determinatis facultatibus; haec quippe potestas a iure agnoscitur cuilibet Superiori potestatem ordinariam fori externi habenti, nec ablata censenda est constitutione vicarii. Immo si absentia diuturnior sit aut impedimentum longius protrahatur et vicarius a iure constitutus sit suo officio adimplendo impar, poterit facile alius eius loco substitui, non obstantibus constitutionibus.

Quod si constitutiones nihil de vicario pro casu absentiae aut impedimenti habeant ius, tunc certe est cuilibet Superiori etiam locali, et etiam in Congregationibus non exemptis, statuendi sibi vicarium cum potestate ad universitatem causarum delegata ⁵. Improprie tamen tales *vicarii* potestatem tantum habentes delegatam a Superiore vicarii vocantur. Vicarii e contra a Capitulo aut a Superiore maiori dati Superiori inferioris gradus, licet eum supplere debeant solum in absentia, sunt tempore absentiae veri Superiores ordinarii ⁶.

b) **Quis possit designari Superior.** - α) *Principium generale.* - Ad iudicandum de capacitate seu idoneitate ad officium Superioris

¹ C. 506, § 4.

² Cc. 178; 189, § 2; Schäfer, 75 sq.

³ Schäfer, l. c., 75.

⁴ Apud Capuccinos absente ab Urbe aut defuncto Ministro Generali regit Ordinem Procurator Generalis; vacante officio Provincialis, primus definitior seu consiliarius; absente aut impedito guardiano vicarius a Superiore maiori cum suo Consilio constitutus; cfr. *Constit. frat. Minor. Capuccinor.* n. 167, 169, 152, 156.

⁵ Ita fere Goyeneche in *Commentarium*, IV, 77-88.

⁶ Cfr. Larraona in *Commentarium*, IV, 45-46, ubi de canone 488, n. 8.

in religionibus quibusvis ad ius commune, et ad ius particulare cuiusque religionis attendendum est. Iure communi edocemur in religionibus clericalibus exemptis, Superiores necessario debere esse sacerdotes ¹, immo id videtur requiri pro qualibet religione clericali ²; itemque requiri alias qualitates quae in officiis curatis requiruntur; eadem vero qualitates requiri in Superioribus religionum non clericalium non videntur stricto iure, bene vero ex analogia, quantum natura rei patitur ³.

β) *Requisita specialia ad munus Superioris maioris.* - Ad munus Superioris maioris inhabiles sunt ⁴:

1° Qui eandem religionem professi non sunt a decem saltem annis a prima professione temporanea computandis ⁵.

Inter decem annos non videntur computandi anni vel menses quos quis in servitio militari, suspensis votis transegit; talis enim proprie non erat tunc in religione; bene vero videntur computandi, si servitium militare, post vota sollemnia aut perpetua, per accidens, praestitum sit.

Non sunt certo computandi anni quos quis transegit in alia religione; nec item anni quos quis transegit quidem in eadem religione, sed non in eadem moraliter professione, ut si obtinuerit indultum saecularizationis vel dimissus, postea iterum ex dispensatione receptus ⁶.

Computantur in decem annis dies et anni quibus quis indulto exclaustrationis usus est ⁷.

Licet Congregationes monasticae in multis singulae singulam religionem constituent; ad effectum tamen huius praescriptionis non videntur prohiberi qui in una Congregatione sunt professi quominus Superiores eligantur in alia ⁸.

Computatio facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 1 et 3, non computato primo die ⁹.

2° Qui nati non sunt ex legitimo matrimonio ¹⁰. Qui tamen si per subsequens matrimonium legitimati sint, valide eligi possunt ¹¹.

¹ C. 154.

² C. 514, § 1.

³ Cfr. Brandys, *l. c.*, n. 155, p. 168; Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 34, 3; Iansen, *l. c.*, 259-260; Vermeersch, *l. c.*, I, 480.

⁴ Proinde si talibus qualitatibus destituti designentur, sine S. Sedis dispensatione eorum electio et designatio nulla est; possunt tamen postulari.

⁵ C. 504.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 480.

⁷ Larraona in *Commentarium*, VII, 247.

⁸ Augustine, *l. c.*, III, 117; Vermeersch, *l. c.*, I, 480; contra Larraona in *Commentarium*, VII, 246, in nota 240.

⁹ Santamaria, *l. c.*, II, 249.

¹⁰ C. 504.

¹¹ Cappello, *De Sacramentis*, III, 751; Schäfer, *l. c.*, 73; Fanfani, *l. c.*, 34, 2; Vermeersch, *l. c.*, I, 480. Legitimatio quam operatur professio sollemnis, non iuvat ad praelaturas. Larraona in *Commentarium*, VII, 296-297; cfr. etiam Vermeersch, *Epitome*, I ², 576; Eichmann, *l. c.*, pag. 207; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 48, p. 58.

3º Qui annos quadraginta non expleverunt, si agatur de supremo religionis Moderatore aut de Antistita in monialium monasterio; annos triginta, si de aliis ¹ Superioribus maioribus ².

4º Firmæ præterea manent cuiusvis religionis constitutiones potiora requisita, aut graviores aetatem exigentes ³.

Præterea requiritur ut eligenda *abbatissa* sit virgo aut saltem ut talis ab omnibus habeatur ⁴.

c) **Duratio officii Superiorum.** - a) *Superiores maiores.* - Superiores maiores sint temporarii, nisi aliter ferant Constitutiones ⁵.

Hoc canone designatur *intentio iuris* quæ est ut Superiores maiores temporarii sint; admittitur tamen contraria constitutionum præscriptio, facilius quidem pro supremo Moderatore, difficilius pro ceteris Superioribus maioribus ⁶.

Si Constitutiones supremum Moderatorem perpetuum non statuunt, etiam fundator seu institutor Congregationis aut societatis sine votis præscripto constitutionum se se conformare debet et Apostolico indulto indiget ut officio Moderatoris ad vitam retinere possit ⁷.

S. Congr. De Relig. admonuit, cum constitutiones permittunt electionem ad tertium sexennium dummodo duæ tertiæ partes conveniant, et S. Sedis confirmatio accedat, hanc tertio factam electionem veram stricti nominis *postulationem* considerandam esse, et Superiorissam ab officio cessantem inhabilem esse, et insuper S. Sedem facile non concessuram in posterum confirmationem talis electionis seu melius *admissionem* talis *postulationis* nisi speciales et graves causæ occurrant ⁸.

Benedictus XV mandavit S. C. De Religiosis communicari iis quorum interesse potest, Constit. «*Exposcit debitum*», 1 Ianuarii 1583, Greg. XIII, vim suam retinere etiam post Codicem. Hac autem Constitutione, quæ

¹ Quæ Codex hic statuit de Superiore supremo aut de Superioribus maioribus non videntur extendenda ad eorum vicarios, licet et ipsi quandoque veniant in iure nomine Superioris maioris; ita Larraona in *Commentarium*, VII, 246, nota 239, contra alios.

² C. 504. Quia religiosæ quæ ex instituto vota emittere debent sollemnia, licet alicubi ex indulto non emittant, sunt moniales, et ipsas hoc canone ligari tenendum est. Cfr. c. 488, n. 7; S. C. De Religiosis, 23 Iunii 1923, *A. A. S.*, XV, 357.

³ C. 504.

⁴ Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbeses*, pag. 64.

⁵ C. 505.

⁶ Superiores perpetuos habent quædam Congregationes monasticæ; cfr. Baucher, in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbés*; Molitor, *l. c.*, 406-413; Societas Iesu perpetuum habet supremum Moderatorem, cfr. Haring, *l. c.*, p. 261, nota 1.

⁷ S. C. De Relig., 6 Mart. 1922, *A. A. S.*, XIV, 165; indultum tamen facile obtineri potest, si omnes Congregationis aut societatis membra unanimi, moraliter, consensu illud petant; Vermeersch, *Periodica*, XI, 32.

⁸ Id Maroto extendit et extendendum docet ex mente S. Congr. ad secundum duodecennium pro illis Congregationibus in quibus officium Antistitæ supremæ ad duodecennium ex constitutionibus extenditur; Maroto in *Commentarium*, II, 6, VII.

pro Italia et insulis adiacentibus data est, praecipitur ne Abbatissae monialium ultra triennium eligantur; et ut ad secundum aut tertium triennium solum postulari possint. Quae proinde etiam in posterum pro Italia valebunt; etenim ex mandato Benedicti XV Constitutio Greg. XIII non fuit extensa ad alias regiones¹.

Extra Italiam et etiam in Italia si alicubi ex desuetudine Constit. Gregorii XIII hucusque servata non fuit, abbatissae lege triennii et restrictionibus in illa constitutione contentis non tenentur².

Praxis S. C. De Religiosis non amplius permittit in novis Congregationibus erigendis constitutionem Superioris supremi ad vitam; idque praesertim in Congregationibus mulierum³.

β) *Superiores locales minores*. - Superiores locales⁴ minores⁵, ne constituentur ad tempus ultra triennium; quo exacto, possunt ad idem munus iterum assumi, si Constitutiones ita ferant, sed non tertio immediate in eadem religiosa domo⁶.

Inter tales Superiores sunt certe adnumerandi Superiores seu directores scholarum, hospitalium aliarumque piarum domorum, dummodo tamen tales Superiores aut directores sint simul religiosorum Superiores, sub sua potestate habentes alios religiosos etiam in iis quae religiosam disciplinam spectant⁷.

Ubi viget electio Superiorum minorum localium, Superior qui a munere cessat post primum aut alterum triennium potest postulari⁸.

¹ Cfr. *Litteras circul.*, S. Cong. De Relig., 9 Mart. 1920, *A. A. S.*, XII, 365; Maroto in *Commentarium*, II, 1-8; aliter Goyeneche in *Commen.* IV, p. 338-339, et VII, 249-251.

² Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 249-251.

³ Maroto, in *Commentar.*, II, p. 4, III.

⁴ Superior religiosus religionis iuris dioecisani quae unicam domum habet, non videtur, quousque aliter a S. Sede decidatur, ligari lege de triennatu; Vermeersch, *Epitome*, I², 577; Bastien, *Directoire*³, 538, contra Larraona in *Commentarium*, VII, 377 et Augustine, *l. c.*, III², 121.

⁵ Dicitur *locales minores* ad distinguendum eos a localibus maioribus inter quos computandi sunt omnes Superiores domorum *sui iuris*, itemque Superiores religionum unicam domum habentium; Augustine, *l. c.*, III, 105 et 120-121, inter Superiores *locales maiores*, qui proinde hoc canone non ligantur enumerat etiam *guardianos, priores conventuales* et *rectores*, citatque Constit. Pii V, « *Romani Pontificis* », 21 Iulii 1571; et Const. Sixti V, « *Ad romanum spectat* », 21 Oct. 1588. « Declaramus appellatione dignitatum, honorum, graduum debere intelligi praepositatus, Abbatatus, prioratus, guardianatus, custodiat, Provincialium et Generalium officia et alia his similia », etc.; cfr. Gasparri, *Fontes*, I, n. 164, § 6; id tamen non admittit consuetudo quod *guardianos* attinet in Ordine Minorum; cfr. etiam Vermeersch, *l. c.*, I², 577; Larraona in *Commentarium*, VII, 377, nota 277.

⁶ C. 505.

⁷ C. I., 2-3 Iunii 1918; *A. A. S.*, IX, 344; non item si domum illam et religiosos ibi degentes regant solum in iis quae ministerium aut scholas respiciunt, assignata directione disciplinae religiosae alteri Superiori. Cfr. Maroto in *Comment.*, I, 99-102; Balmès, *l. c.*, p. 63; nec item si Superior domum regat ut delegatus Superioris alterius domus, quia illa domus ut filialis consideratur; cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 20-21; Larraona in *Commentarium*, VII, 376, nota 275.

⁸ Eichmann, *l. c.*, 207, nota 2.

Superiores vero domorum *strictae filialium*, quae videlicet non constituunt propriam communitatem nec bona propria possident, sed sunt quasi membra domus maioris, a qua omnimode dependent et reguntur, qui Superiores ¹ sunt simplices *delegati ad nutum* Superioris domus matricis, qui totam gubernat communitatem et residet in domo maiori, non veniunt nomine Superiorum localium minorum ad sensum huius canonis ².

Eadem doctrina de triennatu Superiorum minorum localium applicanda est etiam societatibus in communi sine votis degentium ³.

Quia domus in qua saltem tres religiosi habitualiter non degunt, vera domus religiosa non est, is qui in ea vices Superioris agit, nomine Superioris localis de quo in hoc canone non venit ⁴, ut videtur.

Ex Codice non est necessarium ut Superiores locales minores ad triennium constituentur, sed retineri potest praxis nominandi Superiores qui in locum deficientium vel morientium, e. g., tempore medio inter duo Capitula, non ad integrum triennium, sed ad finem triennii ordinarii ad quod desinunt ab officio omnes Superiores: tales tamen Superiores qui integrum triennium in officio non fecerunt, sed ad brevius tempus constituti fuerant videntur posse post hoc brevius tempus ad alia duo integra triennia eligi, quia Codex permittit hoc c. 505 electionem ad duo integra triennia et triennium primum non fuit integre factum: nec in casu necesse erit ut nominatio tertia fiat solum ad tempus complendum quod defuerat primo triennio, sed ad integrum triennium tertium, quia id requirit uniformis, et regularis provisio Superiorum minorum ⁵.

Non prohibentur tamen ex canone constitutio Superiorum minorum ad *biennium* aut etiam *ad annum*, dummodo tamen in eadem domo non constituentur ultra sexennium ⁶.

Videtur repugnare Codici constitutio Superiorum minorum localium ad *nutum* Superiorum amovibilium, sed pro remotione ante tempus a iure communi aut speciali taxatum ratio gravis requiritur ⁷.

De modo computandi tempus triennii ex iure communi ea ratio adhibenda videtur quod quis officium incipere censeatur die quo litterae patentes electionis aut nominationis signatae sunt ⁸, aut die quo nominatio Supe-

¹ Optat tamen S. C. De Religiosis ut in revisione Constitutionum singularum religionum ad Codicem conformatarum, apposite provideatur per applicationem eorum canonum qui circa relationes inter subditos et praepositos pressius versantur, prout in singulis casibus opportunum iudicabitur. (*A. A. S.*, XVI, 95).

² S. C. De Relig., 1 Februar. 1924, *A. A. S.*, XVI, 95; Cfr. Maroto in *Commentarium*, V, 123-134, quid sint domus strictae filiales; Vermeersch, *Epitome*, 481.

³ *Com. Interpr.* 25 Iul. 1926, *A. A. S.*, XVIII, 393.

⁴ Cfr. tamen supra in *praenotionibus*, IV, 1° in nota, n. 502.

⁵ Cfr. Maroto, in *Commentarium*, II, 66-70; Schäfer, *l. c.*, 74; Larraona in *Commentarium*, VII, 379 sq.

⁶ Maroto, *ibidem*, p. 68, VII.

⁷ Balmès, *l. c.*, 61; cfr. tamen Vermeersch, *Epitome*, I, 481. Rectius forte Goyeneche in *Commentarium* docet excludi electionem ad nutum ultra triennium non infra triennium; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 103; itemque Larraona, *ibidem*, VII, 378.

⁸ C. 159.

riorum promulgatur communitati¹; ratio est quia in officiis religiosorum generatim captio possessionis non est iure praescripta².

Notari etiam hic potest leges de triennatu Superiorum localium non esse leges irritantes, unde electio ad tertium triennium illicita quidem sed ex iure communi invalida non est³.

Exacto triennio, nisi iure speciali prorogatio admittatur, cessat munus Superioris localis. Prorogatio autem potest etiam fieri ab *homine* nempe a Superiore maiori et tunc Superior cessans domum regere pergit non qua Superior ordinarius, sed qua Superioris maioris substitutus vel delegatus vel vicarius⁴. Quod dicitur de prorogatione a iure intelligas etiam de iure consuetudinario.

Si constitutiones nihil dicant de facultate eligendi Superiores locales minores ad alterum triennium in eadem domo, huiusmodi electio de iure communi prohiberi censenda est; Codex enim requirit ad liceitatem permissionem positivam⁵.

Canon 505 clausulam reprobantem contrariam consuetudinem non habet; quam ob rem de ea si alicubi vigeat iudicandum est ad normam can. 5⁶.

d) Electio Superiorum. - α) *Forma servanda.* - In electionibus quae a Capitulis fiunt servetur ius commune⁷ praeter cuiusque religionis constitutiones eidem non contrarias⁸.

De iure communi ex can. 170 nemo potest sibi valide suffragari, suffragium tamen nullum seu invalidum datum, e. g., schedula alba, quod computandum non est, etsi indirecte in electionem illius qui illud dedit revera influat, electioni eius non obstat, quia suffragium sibi datum non est⁹.

¹ Cfr. Maroto in *Commentarium*, II, 69-70. Iure tamen speciali haec melius determinantur; cfr. e. g., *Constitutiones generales fratrum minorum*, n. 404. « In praecedentibus numeris sexennium et triennium intelliguntur de Capitulo ad Capitulum ... n. 405; Omnia officia sive generalia, sive provincialia, sive localia, semper in Capitulo vacant, etiamsi tempore intermedio collata fuerint ». Quae norma ex consuetudine etiam apud Capucinos viget.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 380; Maroto, *ibidem*, VII, 387-388.

³ Larraona in *Commentarium*, VII, 380, in nota 289.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 381-382, not. 290-291.

⁵ Santamaria l. c., II, 250; contra Blat, l. c., lib. II, 481; Torrubiano Ripoll, l. c., I, 965, pag. 510.

⁶ Ita Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*³, n. 613, p. 325 in nota 2, contra Cocchi, l. c., p. 53.

⁷ Cfr. cc. 160-182; et ea quae diximus in tit. IV, art. II, *De electione*.

⁸ C. 507, § 1; non ligantur hac praescriptione electiones seu potius nominationes factae a Superiore maiori cum suo Consilio, licet secreto fiant, in his sufficit ut servetur c. 101; Vermeersch, *Epitome*, I, 483, 4. Si ius particulare specialem formam electionis determinet ex iis quae a iure communi admittuntur, non videtur ex hoc prohiberi alia forma a iure communi admissa; simplex enim descriptio et usus alicuius formae non est exclusio alterius formae; cfr. cc. 507, § 3; 172, § 1; contra Goyeneche, in *Commentarium*, IV, 49, 2-3.

⁹ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 147-148.

β) *Compromissum*. - Non est censenda exclusiva, nisi iure speciali prohibeatur, forma electionis per compromissum sive limitatum sive absolutum ¹.

γ) *Postulatio*. - Postulatio admitti potest solum in casu extraordinario et dummodo in Constitutionibus non prohibeatur ².

Hoc can. videtur insinuari doctrina qua id quod solum in casibus extraordinariis fit, non sit censendum prohibitum ex solo non usu, sed ad illud excludendum specialem et quidem scriptam legem requiri. Prohibitio enim aliquam specialem praescriptionem requirit praesertim ubi agitur de vetanda re aut negotio, quod iure communi non vetatur; non sufficit igitur ut prohibita censeatur forma postulationis, quod in libris ritualibus alicuius religionis forma aliqua describatur ad faciendam electionem, nullo facto verbo de postulatione vel de alia forma legitima, sed specialis et formalis exclusio requiritur.

Idque non solum ubi agitur de excludenda forma postulationis, sed etiam de aliis formis electionis. Idque valere videtur etiamsi libri rituales a S. Sede confirmati sunt; nec enim leges praesertim irritantes facile fingendae sunt, sed nec prohibentes, nisi de iis certo constet. Libri rituales regionum praxim et observantiam religionis designant; at nec ius consuetudinarium praeter ius praescribere censendi sunt nisi expresse in eis edicatur; immo, nisi in aliquo casu expresse a iure communi admittatur, aut specialem S. Sedis confirmationem obtinuerint non tantam videntur habere vim ut quod ius commune licitum et validum agnoscit ipsi illicitum et invalidum declarent ³.

δ) *Subornatio*. - Speciali praescriptione prohibetur in electionibus religiosorum subornatio et districte praecipitur omnibus cavendum a directa vel indirecta suffragiorum procuracione tam pro seipsis, quam pro aliis ⁴.

Directa procuratio suffragiorum habetur in eo qui eadem quaerit pro determinato candidato ad hoc ut ille prae aliis eligatur; *indirecte* procurat qui secreto influit in electores verbis, scriptis, promissionibus, insinuationibus, favoribus pro candidato: haec omnia districte vetita sunt et possunt continere delictum simoniae quo casu ipsa electio nulla erit, licet commissa sit inscio electo ⁵.

Non prohibentur tamen actus consultorii praesertim publici; nec simplex interrogatio de meritis candidatorum et veritati conformis responsio ⁶.

Subornatio probata causa esse potest rescissionis electionis factae ⁷.

¹ C. 507, § 1; est enim haec forma legitima a c. 160-181 admissa; cfr. praesertim c. 172, § 1; Goyeneche in *Commentarium*, IV, 47 sq.

² C. 507.

³ Contra Goyeneche in *Commentarium*, IV, 49.

⁴ C. 507, § 2.

⁵ Cfr. supra ubi de electione 238, 7°; Augustine, *l. c.*, III, 126.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 483; Chelodi, *l. c.*, 253, c; Piat, *l. c.*, I, p. 537 sq.; Schäfer, *l. c.*, 82; ubi cum Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 32, notat ex iure positivo prohiberi etiam procuracionem suffragiorum ad bonum finem quae forte licita est ex iure naturali.

⁷ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 418.

ε) *Iuramentum praemittendum.* - Antequam ad Superiorum maiorum ¹ electionem deveniatur in religionibus virorum omnes et singuli e Capitulo iureiurando promittant se electuros quos secundum Deum ² eligendos esse existimaverint ³.

Non imponitur obligatio religionibus mulierum ne pro ipsis ansa scrupulis praebetur: omnes et *singuli* hoc iuramentum praemittere debent; non est tamen necesse ut omnes singulariter illud emittant, sufficit ut singuli pronuntiet simul formulam ⁴. Certe iuramentum hoc ad formam essentialem electionis non pertinet de iure vigente.

ζ) *Specialia de electione in monasteriis monialium.* - In monasteriis monialium, comitiis eligendae Antistitae praesit, quin tamen clausuram ingrediatur ⁵ Ordinarius loci cum duobus sacerdotibus scrutatoribus, exclusis ab hoc officio confessariis ordinariis illius monasterii, si agatur de monialibus Ordinario loci subiectis. Si vero agatur de monialibus regularibus subiectis praeses erit Superior regularis cum duobus item sacerdotibus scrutatoribus, exclusis item confessariis ordinariis: attamen in hoc altero casu Ordinarius tempestive moneri debet de die et hora electionis, cui potest una cum Superiore regulari interesse per se vel per alium et, si intersit, ipse sive per se sive etiam per suum substitutum seu procuratorem, non Superior regularis, praesidere debet ⁶.

Circa haec adnotamus:

Praelato regulari est ius diem et horam determinandi quibus electio facienda est, attamen ne fraudulenter frustrare videatur ius Ordinarii loci assistendi, diem et horam commoda pro ipso Ordinario statuatur oportet.

Si die et hora determinata Ordinarius loci non venerit poterit Praelatus regularis ipse ad electionem procedere; si hoc Superior ante horam aut diem determinatam fecerit electio ab Ordinario irritari poterit ⁷.

¹ Non ligantur hac praescriptione electiones Superiorum minorum, nec item electiones aliorum Officialium ut Procuratoris, Definitorum seu Consultorum, nec item Superiorum maiorum, si haec electio non fiat in Capitulo, sed in Consilio generali vel provinciali: cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 446-448.

² Si quis nesciat cui dandum sit suffragium quia nemo dignus habentur eius iudicio, schedulam albam dare potest. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 147-148.

³ C. 506, § 1.

⁴ Augustine, l. c., III, 123 contra Larraona in *Commentarium*, VII, 447, formulam a singulis singillatim repetendam esse docet: formula secundum Codicem haec potest esse: *Ego iuro et promitto, me electurum quem secundum Deum eligendum existimo.*

⁵ Aliqui auctores permittunt ingressum praesidis in clausuram si id necessarium sit ad evitandam vocalium subornationem; cfr. Larraona in *Commentarium*... VIII, pag. 23, not. 328.

⁶ C. 506, § 1-2; C. I., 24 Nov. 1920; *A. A. S.*, XII, 573. Codex non habet amplius verba: sacerdotes *maturae aetatis* quae habebat Decret. S. C. De Relig. 17 Aug. 1910; cfr. Vermeersch, *Periodica*, V, p. 197.

⁷ Cfr. Jordi, *El derecho de las religiosas*, Barcelona 1923, pag. 76, n. 201; Santamaria, l. c., II, 252.

Ius eligendi scrutatores videtur competere Ordinario loci quando agitur de monialibus sibi subiectis, Praelato regulari si de monialibus regularibus subiectis, etsi in casu Ordinarius loci praesideat ¹.

Moniales Ordinario subiectae sunt non solum quae ipsi subiectae directe sunt, sed etiam quae ipsi ex delegatione S. Sedis subiiciuntur, quae scilicet immediate essent S. Sedi subiectae ².

Ius dirimendi paritatem suffragiorum post tertium scrutinium competit semper, si assistat, Ordinario loci ³.

Ex iure speciali Ordinario aut Superiori regulari competere potest praeterea ius praesidendi electioni assistentium aut aliorum officialium ⁴.

Ordinarius et Superior regularis ius non habent supplendi electionem nisi in casibus a iure statutis ⁵.

Praescriptio quod scrutatores sint sacerdotes, non moniales, clausulam irritantem non habet ⁶.

Quis sit Superior regularis qui praesidendi iure gaudeat, ius commune non determinat; per se hoc ius ex verbis Codicis etiam Superiori locali competit.

Suffragia registranda sunt non a praeside, sed a scrutatoribus; facta vero electio annuntianda est a praeside ⁷.

Si quae sit in domo monialis iure suffragii gaudens quae ad locum Capituli venire non possit ob infirmitatem, sacerdotes scrutatores, si ita fert consuetudo, ire posse videntur ad cellam monialis ad suffragium eius recipiendum ⁸. Ius electionem Abbatissae seu Superiorissae monialium confirmandi pertinet ad Praelatum regularem si de monialibus regularibus subiectis agitur, secus ad Ordinarium loci vel ad Romanum Pontificem si agitur de monasterio S. Sedi immediate subiecto ⁹.

¹ Paulo aliter Schäfer, *l. c.*, 84; Fanfani, *l. c.*, 63; cfr. Larraona in *Commentarium*..., VIII, 24 et 26 not. 335, et 337-338; Jardi, *El derecho de las religiosas*, 1923, Barcelona, pag. 75-76, n. 201 ubi duo citantur decreta S. C. Concilii 22 Apr. 1722, et 14 Nov. 1773 quibus in hoc altero casu prohibetur Ordinarius loci secum ducere alias personas ad assistendum Capitulo; cfr. etiam S. C. Concilii 26 April. 1724.

Quia moniales, etiam sine votis sollemnibus ex indulto, verae moniales sunt, ius videtur etiam circa illas competere Ordinario loci praesidendi; strictam tamen obligationem, ut pro monialibus cum votis sollemnibus imponenda non videtur ut Ordinarius assistere teneatur.

² Cfr. Molitor, *l. c.*, n. 444.

³ Augustine, *l. c.*, III, 125; Vermeersch, *l. c.*, I, 483, 5, a; contra Chelodi, *l. c.*, p. 393, nota 3; immo Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 967, pag. 511, principium statuit *praesidentiam effectivam*, etiam quando praesens est Ordinarius loci, competere semper Superiori regulari; Ordinario autem loci competere *assistentiam* et *praesidentiam honorariam*; ideo non posse Ordinarium loci moniales ante electionem interrogare de iis quae ad electionem pertinent, non posse secum alias personas ducere, nec ipsius esse electionem factam confirmare, sed potius ista omnia spectare ad praesidem effectivum; cfr. etiam in hoc sensu Larraona, in *Commentarium*... VIII, 1927, pag. 26-30.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 483, 5, a; Schäfer, *l. c.*, 78.

⁵ Cfr. cc. 178 et 181, § 2; Vermeersch, *l. c.*, I, 483, 5, a; Schäfer, *l. c.*, 75-76.

⁶ Cc. 11 et 16.

⁷ Cfr. Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Abbatissa*; Augustine, *l. c.*, III, 124.

⁸ C. 168; Jardi, *l. c.*, 221, cfr. etiam Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 100, pag. 113; Bastien, *Directorio canonico*, n. 415; Larraona in *Commentarium*..., VIII, pag. 23, nota 328.

⁹ Jardi, *l. c.*, 249; Baucher, in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbeses*, p. 66.

n) *Specialia de electione Antistitae generalis in Congregationibus*. - In mulierum Congregationibus electioni Antistitae generalis praesideat per se vel per alium Ordinarius loci, in quo electio peragitur; cui, si agatur de Congregationibus iuris dioecesani, peractam electionem confirmare vel rescindere integrum est pro conscientiae officio ¹.

Ius praesidendi non includit ius electionem confirmandi aut infirmandi, nisi id concedant constitutiones. Si igitur aliquid irregulare irrepsisse animadverterit Ordinarius rem ad S. Sedem deferre debet et electrices interim de irregularitate monere ².

Scrutatores non sunt sumendi in hoc casu presbyteri, sed sorores degremio Capituli ³.

Ius praesidendi non includit in Ordinario ius locum determinandi electionis ⁴, ne in Congregationibus quidem iuris dioecesani; nec item extenditur ad alia Capitula praeter Capitulum electionis Antistitae, id saltem ex iure communi ⁵.

Etiam delegatus ius habet dirimendi electionem factam si hoc ius Ordinarius delegans sibi non reservaverit ⁶.

Acta Capituli conscribenda sunt a secretaria Capituli et ab eadem necnon a praeside et scrutatoribus subsignanda et in archivio asservanda ⁷.

Electionem in Congregatione iuris dioecesani ad normam can. 506, § 3 confirmat Ordinarius loci ubi fit Capitulum, licet locus sit non in dioecesi ubi est domus princeps, sed in alia ⁸.

539. — 4° Iura et potestas Superiorum. - a) *Potestas Moderatoris supremi*. - Supremus religionis Moderator potestatem obtinet in omnes provincias, domos et sodales religionis, exercendam secundum Constitutiones ⁹.

Constitutiones determinare solent melius actus potestatis dominativae aut iurisdictionis qui supremo Moderatori reservantur.

Possunt constitutiones aut ius speciale aliqua quae Codex tribuit Superioribus maioribus, reservare Superiori generali seu supremo, e. g., censuram quorundam librorum ¹⁰.

¹ C. 506, § 3; non igitur *pro arbitrio* potest rescindere factam electionem.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 303, et 416.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 483, 5, b; Chelodi, *l. c.*, p. 393, not. 1; Jardi, *l. c.*, 202; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 970, p. 512.

⁴ S. C. De Relig., 2 Iul. 1921; *A. A. S.*, XIII, 481.

⁵ Cfr. Maroto in *Commentarium*, II, 322-329; Jardi, *l. c.*, 185 sq. Expleta proinde electione Antistitae ius non est Ordinario loci praesidendi electioni assistantium aut oeconomae aut Superiorissarum localium.

⁶ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 125-126.

⁷ C. 171, § 5; Jardi, *l. c.*, 205.

⁸ S. C. De religiosis, 2 Iulii 1921, *A. A. S.*, XIII, 481.

⁹ C. 502.

¹⁰ Larraona in *Commentarium*, VII, 240, nota 208.

Potestas Moderatoris supremi sicut et aliorum Superiorum limitatur praeterea a Consilio eorumdem ¹.

Nulla domus religiosa nec ullus religiosus eximi potest a potestate vel obedientia Moderatoris supremi, nisi speciale privilegium habeat a S. Sede ².

Quia Superiores religionis clericalis exemptae iurisdictionem habent etiam in foro externo, possunt sibi reservare censuras, quarum tamen absolutionem pro foro interno possunt committere confessariis ³. Circa haec autem ius speciale attendendum est.

b) Potestas Superiorum infra supremum. - Omnes habent quidem potestatem dominativam, et si de religione clericali exempta agitur, iurisdictionalem utriusque fori; ambitum vero intra quem exercenda sit ab ipsorum munerum confiniis et partim etiam a iure speciali determinari potest ⁴.

Generatim dici potest potestatem Superiorum infra supremum esse limitatam ad personas, ad res et ad territoria determinata ⁵.

c) Potestas Abbatum. - Abbates in iure veniunt nomine Superiorum maiorum et praeterea etiam nomine Ordinariorum ⁶; Abbas Primas et Superior Congregationis monasticae veniunt praeterea nomine Superioris seu Moderatoris supremi; attamen ambitus eorum potestatis ex propriis Constitutionibus et ex peculiaribus Sanctae Sedis decretis desumendus est; nec ipsis agnosci potest omnis potestas quae ex iure communi competit aliis Superioribus maioribus ⁷. Ratio autem specialis huius praescriptionis invenitur in speciali organizatione qua hae Congregationes institutae sunt ⁸.

d) Ius constituendi notarios. - Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis possunt notarios constituere, sed tantum pro negotiis ecclesiasticis suae religionis ⁹.

¹ C. 516, § 1, de quo postea.

² Larraona in *Commentarium*, VII, 240; cfr. e. g. Decret. S. C. De Propag. Fid. 28 Mai. 1926, *A. A. S.*, XVIII, 491-492, quo collegium pro Missionibus exteris Or. Minor. Cap. Panormi exstans immediate subicitur S. Cong. de Prop. F.

³ Cfr. cc. 2220, § 1 et 2221; Eichmann, *l. c.*, p. 210.

⁴ Cc. 501, § 1 et 502.

⁵ Eichmann, *Lehrbuch*, p. 206.

⁶ Immo etiam Priores conventuales in Congregationibus monasticis et Superiores domorum *sui iuris* in religionibus monasticis centralizatis superiores maiores sunt; cfr. Larraona, in *Comment.*, IV, 41 ubi hoc affirmat resolutum a C. I. Abbatissa domus *sui iuris* venit quidem nomine Superioris maioris, non vero nomine Ordinarii; Larraona, *ibidem*.

⁷ C. 501, § 3; cfr. tamen c. 655 circa ius Superioris Congreg. constituendi tribunal ad dimittendos religiosos; itemque c. 1594, § 4 de tribunali secundae instantiae apud Superiorem Congreg. monast.

⁸ Cfr. Augustine, *l. c.* III, 111-114.

⁹ C. 503; cfr. etiam c. 2014.

Aliae religiones notarios proprie dictos qui scilicet officio fungantur in actibus legitimis etc.¹ constituere nequeunt; possunt vero et ipsae notarios improprie dictos constituere pro actibus quae ipsis permittuntur ut, e. g., pro electionibus, pro professionibus, receptionibus etc. registrandis.

Notarii tenentur antequam officium ineant iuramentum praestare de munere fideliter implendo etc.².

Eligi per se possunt saltem valide religiosi ex alia religione aut alii extranei dummodo idonei³. Acta autem confecta a notario religioso legitime designato fidem faciunt in foro ecclesiastico suntque vere acta seu documenta publica⁴. De iure antiquo Superiores maiores non poterant notarios eligere⁵.

e) *Ius ad titulos honorificos*. - Prohibentur tituli dignitatum et officiorum mere honorifici; soli, si id permittant Constitutiones, tolerantur tituli officiorum maiorum, quibus religiosi in propria religione reapse functi sunt⁶.

« Ambitio est radix multorum malorum in ecclesia et vitium in religioso abominabilius quam in aliis personis »⁷ prohibet proinde recte Codex ipsis acceptationem titulorum mere honorificorum.

Prohibitio non videtur extendenda ad titulos honorificos civiles, e. g., titulus, Equitis (*cavaliere*), *Commendatoris* etc.; tales enim non sunt tituli dignitatum et officiorum; bene vero ad titulos honorificos ecclesiasticos (e. g., tit. *Praelati*, *Monsignore* etc.).

Inter titulos honorificos officiorum et dignitatum non sunt numerandi tituli Magistri, Doctoris, Lectoris etc.⁸, quia talia munera non sunt stricte nec officia, nec dignitates; item non sunt adnumerandae exemptiones et honores quae religiones concedere consueverunt aliquibus religiosis benemeritis, nec exemptiones aut honores officiis et dignitatibus correspondentes; sed proprie et praecise prohibentur tituli officiorum maiorum et dignitatum mere honorifici⁹; immo quia titulus cum honore et exemptione non est *titulus mere honorificus*, sed aliquid amplius, videtur etiam titulus, dummodo cum aliqua exemptione coniungatur, concedi posse. Inter officia maiora quorum tituli expresse a Codice tolerantur sunt adnumeranda etiam officia assistendi aut definitoris¹⁰.

Privilegia specialia concedendi titulos honorificos non sunt abrogata¹¹.

¹ Cfr. c. 374.

² Cfr. c. 364; Augustine, *l. c.*, III, 115-116.

³ Larraona in *Commentarium*, VII, 243.

⁴ Larraona, ibidem 243, nec subiacent notarii religiosi c. 374, § 2, cum potestas religiosorum non sit stricte territorialis.

⁵ Cfr. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, II, 22, 260.

⁶ C. 515.

⁷ Augustine, *l. c.*, III, 147.

⁸ Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 120; Jardi, *l. c.*, 161; Cocchi, *l. c.*, n. 29.

⁹ Voltas in *Commentarium*, I, 273-275.

¹⁰ Vermeersch, *l. c.*, I, 486 contra Chelodi, *l. c.*, p. 393, not. 4; Fanfani permittit solum si privilegium apostolicum habeatur; Fanfani, *l. c.*, n. 101.

¹¹ Cocchi, *l. c.*, 29; Jardi, *l. c.*, 161; Haring, *Grundzüge*, pag. 759, nota 5.

f) *Alia iura Superiorum.* - Alia iura Superiorum sparsim in aliis Codicis locis describuntur et determinantur; quare de iis hic agere non vacat ¹.

540. — 5° Obligationes Superiorum. - a) **Residentia.** - In sua quisque domo Superiores commorentur nec ab eadem discedant, nisi ad normam constitutionum ².

Leviore est obligatio residendi pro Superioribus religiosis quam pro parochis et Ordinariis locorum; remittit enim Codex ad ius constitutionum; per accidens tamen, si id statuunt constitutiones, gravior potest esse obligatio ³.

Haec obligatio omnes Superiores religiosos respicit ⁴.

Membra consilii iure communi ad residentiam in loco ubi residere debet persona cui a consiliis sunt stricto iure non tenentur; decet tamen ut longe non distent ut faciliter coadunari possint quotiens necessitas adest ⁵.

b) **Communicatio decretorum S. Sedis.** - Omnis Superior debet notitiam et executionem decretorum Sanctae Sedis, quae religiosos respiciunt, suos inter subditos promovere ⁶.

Speciale vero praeceptum datur Superioribus localibus ut, saltem semel in anno, statis diebus, publice legantur propriae constitutiones; itemque decreta quae publice legenda S. Sedes praescribet ⁷; lectio publica facienda est iuxta receptas legitimas consuetudines, sive in refectorio sive in Capitulo. Conformis menti legislatoris videtur praxis legendi publice partem Codicis quae religiosos spectat ⁸.

c) **Instructio catechetica et adhortatio.** - Curent Superiores locales, ut saltem bis in mense christianae catechesis habeatur in-

¹ Cfr. e. g., cc. 1245, § 1; 1313, n. 2; 1320; 1154 etc.; cfr. Schäfer, *l. c.*, p. 70 sq., ubi haec iura elenchata invenies; Vermeersch, *Epitome*, I, 478.

² C. 508.

³ De obligatione emittendi professionem fidei et iuramentum antimodernisticum in suo titulo agemus, c. 1406, § 1, n. 9.

⁴ Cfr. Balmès, *l. c.*, 65; Brandys, *l. c.*, 181.

⁵ Cfr. analogice c. 425, § 1; Jardl, *l. c.*, 153.

⁶ C. 509, § 1. Non est expectandum ad hanc notitiam et executionem dandam ut Superiores maiores aut Supremi id praecepto expresso Superioribus localibus minoribus imponant, sed isti per se ex hoc canone tenentur; cfr. Jardl, *l. c.*, n. 154, Vermeersch, *Epitome*, I², 580.

⁷ C. 509, § 2, n. 1; quae igitur ante Codicem legenda praescribebantur, vi iuris communis non sunt amplius legenda. Ita communiter auctores: Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 126; Vermeersch, *Epitome*, I², 580; Biederlack-Führich, *l. c.*, pag. 81, nota 1; Cocchi, *Commentarium, De religiosis*, n. 27; Jardl, *l. c.*, 156; Haring, *Grundzüge*, pag. 762 nota 7; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1923, pag. 403, nota 5.

⁸ Augustine, III, 131; Balmès, *l. c.*, 65-66; Brandys, *l. c.*, 182; Iansen, *l. c.*, p. 261, qui admittit adhuc obligationem legendi decretum Pii X de quotidiana Communionem; cfr. c. 863; Schäfer, *l. c.*, 94.

structio pro conversis et familiaribus, audientium conditioni accommodata, et, praesertim in religionibus laicalibus, pia ad omnes de familia exhortatio ¹; conversi novitii semel in hebdomada instructionem catechetica habere debent ².

Tam instructio catechetica quam exhortatio bis in mense habendae sunt ³.

Utrum obligatio habendi catechetica instructionem etiam famulos qui suis impensis in domo religiosa vivunt, an solos convictores et postulantes aut oblatos respiciat, non conveniunt auctores; probabilius etiam famulos, omnesque de quibus in c. 514, § 1, comprehendere videtur ⁴.

Ad exhortationem non necessario sunt vocandi familiares et famuli ⁵.

Obligatio haec gravis est; videntur licitae vacationes; obligatio gravis ad exhortationem non videtur adesse pro religionibus clericalibus ⁶.

Quis debeat instructionem impertire non determinatur a Codice; at, si fieri potest, sacerdos advocandus erit; sin minus etiam a Superiore fieri poterit aut a persona ab eo designata ⁷.

Instructio et exhortatio oralis esse deberet; at si in hoc difficultas habeatur, suppleri poterit per piam lectionem aut instructionem scriptam a Superiore aut eius delegato peractam ⁸.

In parvis domibus ubi duo vel tres tantum sunt conversi aut familiares satis factum erit praecepto si Superior eos ad instructionem catechetica, quae in qualibet parochia habetur, mittat ⁹.

d) Relatio S. Sedi facienda. - α) *Ipsa obligatio relationis faciendae.* - Abbas primas, Superior Congregationis monasticae et cuiusvis religionis iuris pontificii Moderator supremus ¹⁰ debet quinto quoque anno vel saepius, si ita ferant constitutiones ¹¹, relationem de statu religionis ad Sanctam Sedem per documentum mittere ¹².

¹ C. 509, § 2, n. 2.

² Cf. 565, § 2.

³ Cfr. Balmès, *l. c.*, 66; Chelodi, *l. c.*, 254, c; Vermeersch, *l. c.*, I, 484, 5, qui tamen concedit utrumque, instructionem nempe et adhortationem simul coniungi posse.

⁴ Cfr. Ramos, *De conditione saecularium in domibus religiosorum* in *Commentarium* VI, 326, et pag. 136, ubi de significatione vocis *familiares*; Vermeersch, *Periodica*, II-III ²; pag. 269-276, *De vera familiaritatis ratione et de familiaribus*.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 484, 5.

⁶ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 131; Schäfer, *l. c.*, 94.

⁷ Brandys, *l. c.*, 182; Fanfani, *l. c.*, 90.

⁸ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 615, pag. 327, nota 1.

⁹ Brandys, *l. c.*, 182.

¹⁰ Quia moniales domos sui iuris habentes, Moderatorem supremum non habent, saltem quae non subsunt regularibus Superioribus seu Praelatis, non videntur ad relationem hanc faciendam obligari vi huius canonis; item non tenentur Congregationes iuris dioecesiani. Tenentur vero societates more religiosorum viventium; cfr. Decretum S. C. De Relig. 8 Mart. 1922, IV, *A. A. S.*, XIV, 161; cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 37, pag. 49.

¹¹ Post Codicem a S. Sede approbatae; aliter sese conformare debent legi quinquennii; cfr. cit. Decret. « *Sancitum est* », 8 Mart. 1922, IV.

¹² C. 510.

β) *Tempus relationis faciendae*. - Quinquennia sunt fixa et communia omnibus religionibus, incipiuntque a die prima mensis Ianuarii 1923 ¹.

Relationem igitur exhibere debent ex religionibus virorum: annis 1923, 1928, 1933 etc. Canonici regulares, monachi et ordines militares; aa. 1924, 1929 etc. ordines mendicantes; aa. 1925, 1930... clerici regulares; aa. 1926, 1931 ... Congregationes votorum simplicium; aa. 1927, 1932... Societates virorum sine votis publicis.

Ex religionibus vero mulierum: aa. 1923: Moderatrices generales ex Italia, Hispania et Lusitania; a. 1924: ex Gallia, Belgio, Hollandia, Anglia, Hibernia; a. 1925: ex reliquis Europae regionibus; a. 1926: ex America; a. 1927: ex aliis mundi partibus et Moderatrices societatum sine votis.

A prima relatione facienda excusantur usque ad a. 1927 qui quinquennio ante a. 1923 eam exhibuerint.

γ) *Forma adhibenda*. - Pro religionibus quae ad relationem faciendam iam ante Codicem tenebantur ² relatio est facienda iuxta formam specialem a S. Congreg. De Religiosis promulgatam ³.

Pro aliis vero religionibus forma et ratio faciendae relationis remittitur conscientiae Superiorum qui eam facere tenentur, qui tamen ita eam facere debent ut S. Sedes, de statu religionis, materiali, morali et disciplinari plenam sibi notitiam comparare possit ex illa. Optime igitur etiam aliae religiones prae oculis habebunt instructionem 25 Mart. 1922.

δ) *Subsignationes*. - Relatio subsignanda est a Moderatore supremo cum suo Consilio, et, si agatur de Congregatione, etiam ab Ordinario loci in quo suprema Antistita cum suo Consilio residet ⁴; requiritur autem subsignatio singulorum Consiliariorum. Quodsi quis ex consiliariis aliquid magni momenti praeterea S. Sedi significandum se habere putaverit, id etiam per privatas et secretas litteras praestare poterit. Verumtamen memor ipse sit conditionis suae et sciat conscientiam suam graviter oneratum iri, si quid a veritate alienum secretis eiusmodi litteris exponere praesumpserit ⁵.

ε) *Visitatio canonica*. - α) *Visitatores*. - 1° Maiores Superiores religionum, quos ad hoc munus constitutiones designant, temporibus

¹ Hoc non valet pro religionibus quae in constitutionibus post Codicem revisis aut approbatis frequentiore relationem faciendam habent; Decretum «*Sancitum est*», IV.

² Tenebantur autem eae tantummodo Congregationes quae hanc obligationem in Constitutionibus habebant; cfr. Maroto in *Commentarium*, III, 252.

³ S. C. De Relig., 25 Mart. 1922; *A. A. S.*, XIV, 161, sq.

⁴ C. 510.

⁵ Cfr. Decret. «*Sancitum est*», l. c.

in eisdem definitis, omnes domos sibi subiectas, ¹ visitent per se, vel per alios, si fuerint legitime impediti ². Ad alium sibi substituendum requiritur legitimum impedimentum; quale esset infirmitas, senectus etc. ³. Substitutus autem censetur officium incipere a die quo litterae delegationis suae lectae sunt publice aut iuridice praesentatae sunt iis qui visitandi sunt ⁴.

2º Ordinarius loci per se vel per alium quinto quoque anno visitare debet ⁵:

a) Singula monialium monasteria quae sibi vel Sedi Apostolicae immediate subiecta sunt ⁶.

b) Singulas domos sive virorum sive mulierum Congregationis iuris dioecesani ⁷.

Et haec quidem visitare debet circa omnia sive internam disciplinam spectantia, sive externas relationes. Non excluditur tamen, saltem pro Congregationibus, visitatio Superioris maioris de qua in c. 511.

3º Praeterea Ordinarius loci debet eodem tempore seu quinto quoque anno visitare restrictive ad ea quae hic determinantur:

a) Monasteria monialium, quae regularibus subduntur, circa ea quae ad clausurae legem pertinent; immo etiam circa alia omnia, si Superior regularis ea a quinque annis non visitaverit ⁸.

Visitans autem monialium monasterium circa clausuram, potest moniales interrogare ad normam c. 513, de quo statim ⁹.

¹ Igitur domus a visitatione exemptae non comprehenduntur; Augustine, *l. c.*, III, p. 135.

² C. 511.

³ Schäfer, *l. c.*, 96.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 135-136; Piat, *l. c.*, I, 638.

⁵ C. 512, § 1; hanc visitationem facere potest per alium etsi ipse facere sine incommodo posset per se; obligatio adest eam faciendi, et quidem gravis, ut videtur. *Filiae charitatis* (*Figlie della Carità*) licet non sint religio nec societas iuris pontificii quia formalem approbationem S. Sedis nondum obtinuerunt, sunt tamen exemptae ab Ordinariis locorum et vices Ordinarii circa ipsas exercent presbyteri Missionis S. Vincentii a Paulo. Potest tamen Ordinarius loci eas visitare in iis quae pertinent ad ecclesiam, sacrarium, oratorium publicum et sedem ad Sacramentum poenitentiae. Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 257; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 977, pag. 517; Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 571-576 ubi determinantur adhuc melius quidam casus in quibus sorores charitatis Ordinario loci subduntur: in erectione novae domus; in erectione novae cappellae seu oratorii publici vel semi-publici; in exercitio operum pietatis favore populi dioecesani; in approbatione sacerdotum ad confessiones salvo iure praesentationis ex parte Superioris missionum.

⁶ C. 512, § 1, n. 1, inter haec monasteria sunt adnumeranda monasteria monialium quae ex indulto aut ex praescripto S. Sedis vota non emittunt nisi simplicia, nisi exceptio probetur; cfr. Decret. S. C. De Relig. 23 Iunii 1923; *A. A. S.*, XV, 357; exceptionem vero in Brevi 20 Februar. 1920; Vermeersch, *Periodica*, XX, 154. XII, 76-81.

⁷ C. 512, § 1, n. 2. Cfr. Haring, *Grundzüge*, p. 764, nota 3.

⁸ C. 512, § 2, n. 1; hanc visitationem iuxta Augustine, *l. c.*, III, 136, Ordinarius loci facit delegatione a iure facta, melius forte dixeris eam facere potestate ordinaria vicaria.

⁹ C. I., 24 Nov. 1920; *A. A. S.*, XII, 573; paulo aliter Augustine, *l. c.*, III ¹, 137.

b) Singulas domos Congregationis clericalis iuris pontificii etiam exemptas ¹, in iis quae pertinent ad ecclesiam, sacrarium, oratorium publicum ², sedem ad sacramentum poenitentiae ³ administrandum.

c) Singulas domos Congregationis laicalis iuris pontificii non solum in iis de quibus in superiori numero, sed etiam in aliis quae ad internam disciplinam spectant ⁴; quatenam autem sint quae subsunt visitationi in his Congreg. melius postea videbimus ⁵.

Reprehensione dignum si quid Episcopus forte invenerit, ne decernat illico; moderatores uti prospiciant moneat; qui si neglexerint, ipse per se consulat. Si quae tamen maioris momenti occurrant quae moram non expectent, decernat statim; decretum vero deferat ad S. C. De religiosis ⁶.

Quatenam possit in variis religionibus Ordinarius loci circa bonorum administrationem, melius infra videbimus ⁷.

Item videbimus qua ratione subsunt Ordinario scholae religiosorum, loca pia etc. ⁸.

β) *Officia Visitorum.* - Visitor ius et officium habet interrogandi religiosos quos iudicaverit et cognoscendi de iis quae ad visitationem spectant ⁹.

Haec valent de quolibet Visitatore sive Ordinario loci, sive Superiore maiori, sive delegato.

Tempore autem quo Visitor visitationem incipit, Superioris ordinarii auctoritas, in iis ad quae manus apponit Visitor, impeditur, licet non cesset ¹⁰.

Superior Visitor procedere generatim in visitatione debet paterne, at extraordinarie etiam per viam iudiciariam procedere potest dummodo iurisdictione fori externi polleat ¹¹; ideo etiam generatim prohibetur Visitor in personali visitatione facienda uti notario aut secretario ¹².

¹ Non tamen Ordinum regularium etsi domus formata non est.

² Certe ab Ordinarii visitatione eximuntur oratoria semi-publica religionum exemptarum, haec enim subiacent, dummodo sint clericales, visitationi suorum Ordinariorum; qui Ordinarii ius erigendi oratoria semi-publica habent: utrum eximantur etiam oratoria semi-publica Congreg. clericalium non exemptarum, affirmare non audemus, talia enim oratoria nullius visitoris iurisdictioni subiacerent, et dein cum pendeant ab Ordinarii auctoritate in erectione non videtur ratio ea eximendi a visitatione. Aliiter Goyeneche in *Commentarium*, III, 335-336 arguendo ex silentio c. 512, § 2, n. 2.

³ C. 512, § 2, n. 2, non ad alia praeter enumerata; *sedem poenitentiae* idem est ac *sedes* in plurali. Augustine, l. c., III, 137. Circa modum visitationem faciendi cfr. C. I. 24 Nov. 1920; ad 2. *de religiosis*, A. A. S., XII, 575.

⁴ C. 512, § 2, n. 3.

⁵ Cfr. c. 618, § 2, n. 2; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 70.

⁶ Cfr. Constit. « *Conditae* » 8 Dec. 1900, cap. 2, n. XI; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 309 sq.

⁷ Cfr. c. 512, § 3 et cc. 532-535.

⁸ Cfr. cc. 1382, 1491-1493; Chelodi, l. c., 255, a.

⁹ C. 513, § 1.

¹⁰ Cfr. Piat, l. c., I, 638.

¹¹ Cfr. Augustine, l. c., III, 139.

¹² Piat, l. c., I, 643; Augustine, l. c., III, 141.

γ) *Officia erga Visitatorem.* - 1° Omnes religiosi obligatione tenentur respondendi Visitatori secundum veritatem, nec Superioribus fas est quoquo modo eos ab hac obligatione avertere aut visitationis scopum aliter impedire¹. Non tenetur tamen, etsi interrogetur, religiosus manifestare Visitatori delicta occulta alterius religiosi, nisi delictum talis sit naturae ut praevideatur manifestatum iri, aut damnum allaturum esse religioni².

Si religiosus Visitatori paterne procedenti delictum occultum manifestaverit, nequit ex hac manifestatione Visitator processum iudicalem inchoare et poenas ferre nisi religiosus denuntians in id consenserit³.

2° A decretis Visitatoris recursus datur in devolutivo tantum, nisi Visitator ordine iudiciario processerit⁴.

f) **Sacramentorum administratio.** - α) *In religionibus clericalibus.* - In omni religione clericali ius et officium Superioribus est per se vel per alium aegrotis professis, novitiis, aliisque in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmiae valetudinis Eucharisticum Viaticum et extremam unctionem ministrandi⁵.

Sermo est hic de qualibet clericali religione, etiam solius iuris dioecesiani⁶.

Diu noctuque generatim indicat protractionem ad plures dies noctesque, hic tamen in re favorabili latius interpretari potest pro habitatione etiam unius tantum diei aut noctis⁷.

In *religiosa domo* intelligi sine dubio debet de integro aedificio quod pertinet ad domum religiosam, et aequivalere videtur notae terminologiae antiquae « intra septa monasterii » idest intra muros vel sepem monasterii. Hinc etiam acervus aedificiorum intelligi potest sub voce *domus religiosae* si actualiter illa aedificia inhabitentur et possideantur a religiosis. Ita hospitale, hospitium, schola, domus habitationis pro operariis qui ibi laborant,

¹ C. 513, § 1.

Antistitae quae post indictam visitationem religiosas in aliam domum, Visitatore non consentiente, transtulerint, itemque religiosae omnes, sive Antistitae sive subditae, quae per se vel per alios, directe vel indirecte, religiosas induxerint ut interrogatae a Visitatore taceant vel veritatem quoquo modo dissimulent aut non sincere exponant, vel eisdem, ob responsa quae Visitatori dederint, molestiam, sub quovis praetextu, attulerint, inhabiles ad officia assequenda, quae aliarum regimen secumferunt, a Visitatore declarantur, et Antistitae officio quo funguntur, priventur. Idque valet etiam pro religionibus vrorum (c. 2413, § 1-2).

² Augustine, l. c., III, 139; Piat, l. c., I, 639-641. Contra Suarez et alios.

³ Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, V, 1, 304 contra alios; cfr. Piat, l. c., I, 642.

⁴ C. 513, § 2.

⁵ C. 514, § 1.

⁶ Augustine, l. c., III, 142.

⁷ Augustine, l. c., III, 142 et 144; Chelodi, l. c., 251, b; Fanfani, l. c., n. 93; Vermeersch, *Epitome*, I, 485, 4; Biederlack-Führich, l. c., 48.

officinae ipsae si sint velut pars domus et intra eius sepem sint erectae possunt vere dici religiosa domus; attamen id non debet extendi ad grangias, domos rusticas, scholas et collegia totaliter a domo religiosa separatas, licet ibidem unus alterve religiosus permaneat ¹.

Certe ut religiosa domus considerandae sunt ad hunc effectum etiam parvae domus non formatae, quae hospitia, residentiae, aut alio nomine appellari consueverunt: sunt enim et ipsae vere personae morales et domus religiosae ad sensum Codicis ² idque valet etiam si per accidens ibi solummodo duo religiosi degant; persona enim moralis semel erecta etiam in unico religioso sua iura retinet ³; res dubia apparere posset pro casu quo domus religiosa ibi numquam fuerit erecta, quia ibi semper, iam ab initio, duo tantum religiosi constituti sunt ⁴.

Etiam domus religiosa *filialis* dependens ab alia, licet personalitatem iuridicam non habeat, iisdem iuribus gaudere videtur circa sacramentorum administrationem ⁵.

β) *In religionibus laicalibus*. - Idem ius et officium ac supra in religionibus laicalibus, exceptis monialibus, exercet parochus, vel cappellanus quem loco parochi Ordinarius suffecerit ⁶.

γ) *In monasteriis monialium*. - In monialium domo idem ius et officium circa sacramentorum administrationem habet confessarius ordinarius vel qui eius vices gerit ⁷; idque valet etiam de monialibus cum votis simplicibus, quia verae moniales sunt et licet Ordinariis subiiciantur, nullo textu iuris subiiciuntur parochi.

De funeribus et iure funerandi religiosorum melius agemus in libro tertio ⁸.

541. — IV. Consilium Superiorum. - Supremus religionis aut monasticae Congregationis Moderator, Superior provincialis et localis saltem formatae domus habeant suos consiliarios, quorum consensum aut consilium exquirant ad normam constitutionum et sacrorum canonum ⁹.

Consilium ut hic accipitur est coetus aliquorum religiosorum domus vel provinciae religiosae aut ipsius religionis ad domus vel provinciae vel religionis Superiorem in suo munere adiuvandum eique assistendum ¹⁰.

¹ Augustine, *l. c.*, III, 142-143; cfr. etiam De Meester, *Iuris canonici et iuris canonici civilis compendium*, II, 1923, n. 958, pag. 405-406.

² C. 488, n. 5.

³ C. 102, § 2.

⁴ Circa hoc cfr. supra n. 504 in nota.

⁵ Cfr. *Dubium propositum* S. C. De Religiosis et responsum, 1 Febr. 1924, *A. A. S.*, XVI, 95; Vermeersch, *Periodica*, X, 34 et 24.

⁶ C. 514, § 3 et c. 464, § 2.

⁷ C. 514, § 2.

⁸ Cfr. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 176-183 et 212.

⁹ C. 516, § 1.

¹⁰ Jardì, *l. c.*, 167.

Consilium vi huius canonis debent habere omnes Superiores, etiam locales, dummodo agatur de domo formata: immo ex mente Codicis etiam domus non formatae illud habere possent. De modo vero Consilium constituendi itemque de numero Consiliariorum, de duratione officii eorumdem, de qualitatibus in ipsis requisitis, de specialibus iuribus quae ipsis conveniunt constitutiones et iura specialia consulenda sunt¹.

Ea tamen videtur esse mens Codicis ut consiliarii non directe a Superiore cui consilio esse debent eligantur, sed alio modo².

Ita est constituendum Consilium ut aliquid stabile et fixum sit, nec relinqui potest Superiori ius singulis vicibus sibi consiliarios quos mavult³ eligendi, quando Codex requirit ut de consensu sui Consilii procedat⁴.

Quando Codex aut constitutiones requirunt ut Superior agat de consilio aut consensu consiliariorum vel Consilii sui, si Consilium constat plus duobus personis physicis, consilium aut consensus est exquirendus collegialiter⁵, aliter Superior invalide agit, licet consensum consiliariorum omnium alio modo exquisierit et obtinuerit⁶.

Tenentur consiliarii communi⁷ deliberationi subscribere etsi ipsi contrariae sunt opinionis, dummodo tamen deliberatio legitima sit⁸.

In domibus quae duodecim religiosis constant quatuor consiliarii constituendi erant ex decreto «*Inter ea*», 30 Iulii 1909; hoc pro norma haberi potest etiam post Codicem, licet strictum ius non constituat⁹:

¹ Cfr. Iansen, *l. c.*, p. 266 sq.; Piat, *l. c.*, I, p. 623 sq.; Santamaria, *l. c.*, II, 260.

² Larraona in *Commentarium*, V, p. 225; de electione Consilii in abbazia sui iuris, cfr. Baucher, *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye*, col. 15-16.

³ Si Codex aut ius speciale pro aliquo negotio agendo expresse requirant audiendum esse *Consilium plenum*, aut eius consensum requiri, si quis e consiliariis intervenire non possit ex analogia cum c. 655, § 1 videntur ii qui deficiunt substitui posse advocando in Consilium de consensu ipsius Consilii unum vel alterum religiosum loco deficientium; cfr. etiam *Normae*, a. 1901 edit. n. 273. Aliter Goyeneche in *Commentarium*, III, 333-335, qui tamen in nota 15 p. 335, suam sententiam moderatur; id certe admittendum est et ab ipso Goyeneche sine ulla dubitatione admittitur, si constitutiones substitutionem statuunt.

⁴ Cfr. Larraona, in *Commentarium*, I, p. 366 sq.

⁵ Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 66; pag. 78-79; Santamaria, *l. c.*, II, 261. Convocandi igitur sunt consiliarii ad normam c. 162; si in convocatione plures quam tertia pars consiliariorum negligatur Superior invalide aget, non item si unus alterve; neglectus tamen etiam in hoc casu agere valet de contemptu. Si vocatus legitime consiliarius intervenire recuset, alii intervenientes rem dirimunt; immo etsi unicus interveniat ius habet repraesentandi totum Consilium; si vero omnes Consiliarii intervenire recusent, adigendi erunt, at quousque non convenient Superior nequit agere. Quodsi a iure communi, cfr. c. 655, § 1, aut speciali numerus consiliariorum requiratur ut Superior procedere possit, illi determinationi standum est; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, III, p. 329-335.

⁶ Chelodi, *l. c.*, 252, e et 99, 102; Santamaria, *l. c.*, II, 261; Goyeneche in *Commentarium*, III, 215-216; Brandys, *l. c.*, 186; paulo aliter Maroto, *l. c.*, 472 in nota; cfr. etiam Piat, I, 624, itemque ea quae supra n. 153 in nota diximus.

⁷ In modo computandi suffragia et deliberationes ex Consilio sumenda servandus est c. 101, § 1; Vermeersch, *l. c.*, 487 et 178, 2, cum communi, contra Fanfani, *l. c.*, 49.

⁸ Piat, *l. c.*, I, 626; cfr. etiam *Instructionem* S. C. De Relig. 25 Mart. 1922, in fine, ubi obligatio supponitur, et conceditur ius referendi Superiori maiori.

⁹ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 148-149; in aliis domibus certo sufficiunt duo; Vermeersch, *l. c.*, I, 487.

Casus in quibus Codex Consilii interventum requirit habentur in cc. 516, § 1; 534, § 1; 575, § 2; 647, § 1; 650, § 1; 653; 655; 667 etc.

Si Codex requirat suffragium Consilii quin determinet utrum suffragium sit deliberativum an consultivum; consultivum sufficere videtur ad valide agendum ¹.

542. — V. Specialia quaedam munera in religionibus.

1° De oeconomo. - a) Sint etiam pro administratione bonorum temporalium oeconomi; generalis qui religionis universae bona administret, provincialis qui provinciae, localis qui singularum domorum; qui omnes officio suo fungantur sub directione Superioris ².

b) Oeconomi generalis et provincialis munus gerere Superior ipse non potest; munus vero oeconomi localis, quamvis melius a munere Superioris distinguatur, componi tamen cum eo potest, si necessitas id exigit ³.

Videtur adesse obligatio etiam pro singulis domibus constituendi oeconomos distinctos a Superiore; solum necessitas exigens ab hac obligatione excusare potest; non recte igitur regulam habere potest aliqua religio vel provincia religiosa oeconomos in singulis domibus non constituendi. Non videtur incompatible officium oeconomi cum officio assistentis seu consilarii ⁴.

c) Si de modo constituendi oeconomos constitutiones sileant, a Superiore maiore cum consensu sui Consilii eligantur ⁵.

543. — 2° De procuratore generali. - Quaevis virorum religio iuris pontificii procuratorem generalem habeat, qui secundum constitutiones designatus, negotia propriae religionis apud Sanctam Sedem pertractet.

Antequam praescriptum in constitutionibus tempus exspiret, ne amoveatur, inconsulta Sede Apostolica ⁶. Si nullum tempus in constitutionibus praescribatur, sed ad nutum constituatur; licentia S. Sedis pro remotione non est necessaria ⁷.

¹ Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 64, pag. 79-80.

² C. 516, § 2.

³ C. 516, § 3.

⁴ Aliter Iansen, 267-268, 270, 272 ex normis, at *normae* nunquam valorem legalem habuerunt. Immo iuxta Vermeersch, *l. c.*, I, 483 nec officium oeconomi generalis aut provincialis est incompatible cum officio Superioris localis.

⁵ C. 516, § 4; a Moderatore supremo constituitur oeconomus generalis; a Moderatore provinciae oeconomi provinciae et domorum provinciae; Brandys, *l. c.*, 187, Moderatori supremo deputationem oeconomi provincialis remittit, nisi aliud statuunt constitutiones.

⁶ C. 517, § 1-2.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, I, 489; contra Fanfani, *l. c.*, 42; qui tamen opinionem suam corripuit in 2 editione n. 61.

Procurator generalis in negotiis apud S. Sedem vices agit Superiorum maiorum, non prohibentur tamen Superiores ipsi per se recurrere, nisi ex iure speciali exceptio probetur ¹.

Singulis religiosis generatim non licet apud S. Sedem per se directe agere; quandoque tamen S. Sedes audit et singulos, praesertim si de rebus ad recurrentem pertinentibus agitur. Ceterum ius recurrenti liquido profuit ex immediata R. Pontificis potestate in singulos fideles ².

Procurator generalis debet esse ex religione cuius negotia apud S. Sedem agit; itemque, iuxta praxim debet in Urbe residere, licet domum religio Romae non habeat ³.

CAPUT II.

De confessariis et cappellanis.

Art. I. — DE REGIMINE FORI INTERNI SACRAMENTALIS.

544. — I. De confessariis in religionibus virorum. - 1° In religionibus clericalibus. - a) Deputatio confessoriorum. - In singulis religionis clericalis domibus deputentur plures pro sodalium numero confessarii legitime approbati, cum potestate, si agatur de religione exempta, absolvendi etiam a casibus in religione reservatis ⁴.

α) Deputatio designationem personae, approbatio collationem iurisdictionis designat.

In religione clericali exempta Superiores ad normam constitutionum deputationem et approbationem confessoriorum pro suis subditis ⁵ faciunt; possunt autem deputare non solum religiosum suae religionis sed etiam alios ⁶; ex se, nisi ex iure speciali aliud probetur, etiam Superiores locales possunt ita confessarios pro suis subditis delegare; habent enim et ipsi iurisdictionem in utroque foro ⁷.

In religione vero clericali non exempta deputatio personae fit a Superiore religioso, approbatio autem seu collatio iurisdictionis ab Ordinario loci in quo sita est domus ⁸.

Attamen etiam Ordinarius loci eandem iurisdictionem etiam pro re-

¹ Cfr. C. I., 9 Dec. 1917; Maroto in *Commentarium*, I, 35-37.

² C. 218.

³ Cfr. *Monitum*, S. C. De Relig., 4 Iunii 1920, A. A. S., XII, 301. Maroto, in *Commentarium*, I, 359, IV eximit ab obligatione habendi procuratorem generalem in Urbe residentem illas iuris pontificii religiones quae unam alteramve solum habent domum.

⁴ C. 518, § 1.

⁵ Ad normam c. 514, § 1.

⁶ C. 875, § 1.

⁷ Augustine, l. c., III, 154; Vermeersch, *De religiosis* ², 614; Goyeneche in *Commentarium*, IV, 341; aliter Schäfer, l. c., 105, 1; cfr. Piat, l. c., I, pag. 402-403.

⁸ C. 874, § 1 et 875, § 1-2; Santamaria, l. c., II, 262.

ligiosis viris¹ exemptis conferre potest²; quam tamen confessarii religiosi exercere non debent sine licentia saltem praesumpta suorum Superiorum; quodsi ea sine licentia utantur, quia a poenitentibus religiosis requisiti, licite et valide utuntur³.

Superiores religionis clericalis exemptae possunt subditos a confessionibus suspendere. Si tamen confessarius etiam ab Ordinario loci approbatus sit, licet a suo Superiore suspensus, valide, et ad normam c. 519 etiam licite utitur iurisdictione Ordinarii loci. Excepto hoc casu, illicite saltem iurisdictione utitur, etiam illa quae ei ab Ordinario loci collata est⁴.

β) Quot sint deputandi non determinatur a Codice; quare duo saltem sunt deputandi et quidem ita ut omnibus religiosis liberum sit inter deputatos eligere⁵.

Deputati a Superioribus possunt absolvere omnes de quibus in c. 514, § 1, non exclusis convictoribus internis extra tempus feriarum⁶.

Pro domibus parvis non formatis ea videtur sufficere deputatio ut omnibus religiosis facultas linguatur apud omnes religiosos confessarios confessionem instituere.

b) *Confessio apud Superiores.* - Superiores religiosi, potestatem audiendi confessiones habentes, possunt, servatis de iure servandis, confessiones audire subditorum, qui ab illis sponte sua ac motu proprio id petant⁷ at sine gravi causa⁸ id per modum habitus ne agant⁹.

¹ Pro religiosis mulieribus etiam Ordini religioso subiectis ipse solus, exclusis Superioribus regularibus, de iure vigente iurisdictionem confert: c. 876.

² Non potest tamen confessarios pro domibus exemptis designare, quia nullibi haec potestas in exemptos ei agnoscitur.

³ C. 874, § 1 et 519; monentur tamen Ordinarii locorum ne iurisdictionem sacerdotibus religiosis sive exemptis, sive non exemptis habitualiter concedant qui a proprio Superiore non praesentantur: c. 874, § 2.

⁴ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 105.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I, 491, 1; Chelodi, *l. c.*, 256, a; Piat, *l. c.*, I, 402; Augustine, *l. c.*, III, 153 contrariam opinionem intolerabilem habet.

⁶ C. 875, § 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 491, 6. Cum ex c. 875, § 1, directe profluat Superiores regulares posse delegare ad confessiones quemlibet sacerdotem etiam relate ad eos qui die noctuque in religiosa domo degunt causa educationis, famulatus, hospitii infirmave valetudinis, non facile intelliguntur quae habet Ramos, *De conditione saecularium in domibus religiosorum in Commentarium*, VI, 189, familiares nempe non submitti potestati iurisdictionali Superiorum; licet enim potestas audiendi confessiones ad forum internum spectet, potestas tamen delegationem concedendi ad confessiones excipiendas spectat ad forum externum et quidem ad potestatem iurisdictionis. Hoc tamen idem Ramos ibidem pag. 190 et 324 sq. agnoscit.

⁷ Dummodo confessiones per modum habitus non audiant, huius solius conditionis adimpletio, quod scilicet religiosi *sponte petant*, sufficit ut Superior licite subditorum confessiones audiat: Larraona in *Commentarium*, I, 56.

⁸ Gravis causa, praeter spontaneam petitionem subditorum, requiritur ut Superior audiat per modum habitus; gravis vero causa a Codice non determinatur; certe non eiusdem gravitatis causa requiritur ac pro magistro novitiorum et Superiore collegii: causa gravis esset difficultas confitendi apud alios religiosos, exeundi domo ad alium inveniendum confessarium etc. Larraona, *l. c.*, I, 56-57.

⁹ C. 518, § 2.

Caveant Superiores ne quem subditum aut ipsi per se aut per alium vi, metu, importunis suasionibus aliave ratione¹ inducant ut peccata apud se confiteatur².

Tenentur hac lege proprie dicti Superiores, non qui solum delegata iurisdictione gaudent, ut Superiores domorum filialium³, ministri, praefecti spiritus, oeconomi etc. qui proprie Superiores non sunt⁴.

Clausula *servatis de iure servandis*, importat ex parte Superiorum confessiones audientium observantiam legum iuris divini, e. g., lex sigilli sacramentalis, aut iuris ecclesiastici, e. g., quod Superior non exemptus qui delegata tantum gaudet potestate ea non utatur extra dioecesim delegantis etc.

Certo certius legem violaret Superior qui subditorum confessiones habitualiter, seu ut confessarius ordinarius audiret, nisi gravis et urgens causa habeatur. Causa autem gravis difficile aderit si agatur de magna subditorum parte et de magna communitate ubi plures designati sunt confessarii; facilius e contra si parva sit communitas et unus alterve confessarius in domo degens. Notari etiam praestat praeceptum a legislatore dari non religiosis ne adeant ad Superiorem confessionis peragendae causa, sed proprie Superioribus ne audiant poenitentes per modum habitus. Quam ob rem certe causa sufficiens et gravis non est simplex subditi petitio etsi sponte et proprio Marte fiat.

c) *Confessio apud confessarios non deputatos*. - Firmis constitutionibus quae confessionem statis temporibus praecipunt⁵ vel suadent apud determinatos confessarios peragendam, si religiosus, etiam exemptus, ad suae conscientiae quietem⁶ confessarium adeat⁷ ab Ordinario loci approbatum⁸, etsi inter designatos non recensitum, confessio, revocato quolibet contrario privilegio, valida et

¹ Simplex suasio aut consilium per se iure non prohibetur; bene vero Superior etiam ab istis abstinerebit: Larraona, *l. c.*, I, 55-56.

² C. 518, § 3.

³ Cfr. S. C. De Relig., 1 Februar. 1924, *A. A. S.*, XVI, 95.

⁴ Cfr. Larraona, *l. c.*, I, 54-55; De praefectis spiritus cfr. tamen ibidem, p. 53 in nota 6; cfr. etiam infra n. 597.

⁵ Vi tamen huius canonis si quae regula aut constitutiones id sub gravi praeciperent, iam sub gravi obligare deinceps amplius non possent, Vermeersch, *l. c.*, I, 491, 2.

⁶ In huius clausulae adimplerione non est insistendum; sufficit practice ut poenitens serio confessionem instituere velit, et iam clausulae adimpletio adest; res est mere subiectiva quae aliter scrupulis et agitationibus viam parare posset; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 491, 3; Schäfer, *l. c.*, 108; Chelodi, *l. c.*, 256, c; Fanfani, *De iure religiosorum*² n. 127, pag. 141.

⁷ Sive intra sive extra domum religiosam; ius tamen egrediendi domo ad hoc ut confessarium adeat, per se praetendere non potest, licet deceat ut ei egressus permittatur a Superiore si id a subdito petatur rationabiliter; Goyeneche in *Commentarium*, III, 81-82; Vermeersch, *l. c.*, I, 491, 3; Creusen, *l. c.*, n. 53.

⁸ Licet sit religiosus eiusdem religionis a Superiore suo non approbatus, cfr. c. 874.

licita est; et confessarius potest religiosum absolvere etiam a peccatis et censuris in religione reservatis ¹.

Inter peccata reservata et censuras a quibus absolvere potest confessarius ab Ordinario loci approbatus non sunt comprehendendae censurae ab homine ².

545. — 2° In religionibus laicalibus. - a) Quot confessarii deputandi. - In singulis religionum laicalium virorum domibus deputentur duo saltem confessarii; ordinarius et extraordinarius; et si religiosus aliquem specialem confessarium expotulet, illum Superior

¹ C. 519; approbatus ab Ordinario loci potestatem absolvendi a reservatis in religione clericali exempta habet ab ipso iure, deputatus vero a Superioribus potestatem hanc non habet a iure; cfr. c. 518, § 1. Approbatus a Superioribus potest absolvere religiosos exemptos a reservatis ab Ordinario loci; immo etiam approbatus ab Ordinario loci videtur posse absolvere exemptos ab his reservatis, quia tales reservatione non ligantur, cum sint exempti; Santamaria, *l. c.*, II, 264; contra Cappello, *De sacramentis, De poenitentia*, n. 528; Arregui, *Summarium theologiae moralis* ³, n. 609; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 982. Discordantia opinionum in hoc casu radicem habet in quaestione: Utrum iurisdictio confessarii ab Ordinario loci approbati, relate ad religiosos exemptos confessario proveniat directe a iure seu a Romano Pontifice an ab Ordinario loci. Cui quaestioni respondendum videtur directe provenire a iure. Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ² pag. 212 et sq. et praesertim pag. 216-217 in nota. Aliter Voltas in *Commentarium*, III, 76-77; qui tenet regulares ligari reservatione episcopali. Item De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 967, pag. 412.

Severior, et mitiori Codicis disciplinae non conformis, videtur opinio Goyeneche (cfr. in *Commentarium*, III, 78-81), docentis confessionem apud determinatos confessarios peragendam statim temporibus a constitutionibus praeceptum urgeri posse et debere a Superioribus etiam relate ad eos qui ad suae conscientiae quietem utuntur licentia sibi ab hoc canone 519 concessa peragendi confessionem apud extraneum approbatum ab Ordinario loci; haec opinio, inquam, quia severior non probatur; hac enim via negatur religioso libertas sibi a iure concessa. Melius videtur dicendum cum Vermeersch (*Epitome*, I, 491, 3). religiosum non posse quidem sine ulla ratione uti illa licentia seu epikeia, ut ipse eam vocat; at onus duplicis confessionis imponi religioso non posse; hoc enim vere intolerabile esse videtur. Quid enim si religiosus alium confessarium adiret, eo praecise fine quia suae conscientiae quies requirit ut determinatos a constitutionibus confessarios non adeat; nec desunt casus confessoriorum etiam piorum qui animas non comprehendunt et eas anxietatibus lacerant: numquid tenebitur et cogi poterit religiosus hos confessarios adire? Nec etiam admittere possumus opinionem Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 322, pag. 352, docentis obligationem confessionem apud determinatos confessarios peragendi non adesse, adesse e contra obligationem illis confessariis se sistendi; haec enim obligatio religiosis viris nullibi imponitur. Sensus igitur canonis 519 hic erit: Firmae manent constitutiones circa confessionem peragendam apud determinatos confessarios; contra ipsos tamen admittitur exceptio pro religiosis viris qui eos adire nolint ad suae conscientiae quietem, dummodo tamen etiam isti apud alium confessarium a loci Ordinario probatum statim a constitutionibus temporibus confessionem faciant. Cfr. etiam Augustine, *l. c.*, III, 157; « His conduct is conditioned simply and solely by the state of his conscience — a purely subjective matter with which the religious superior has no right to interfere »; Cfr. etiam Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 982, pag. 517.

² C. 2253, § 2; Cocchi, *De religiosis*, 36; Santamaria, *l. c.*, II, 264; Cappello, *De Sacramentis, De poenitentia*, n. 570; Arregui, *Summarium Theol. Moral* ³, n. 887; Choupin, *l. c.*, p. 219-220.

concedat ¹ nullo modo petitionis rationem inquirens neque id aegre se ferre demonstrans ².

Extraordinario nemo se sistere debet, nec ad benedictionem accipiendam ³.

b) *A quo deputandi.* - Si religio est exempta Superior proponit Ordinario loci confessarium, Ordinarius vero loci ubi domus religiosa reperitur eidem iurisdictionem confert ⁴.

Si vero religio laicalis non est exempta tam designatio quam approbatio confessarii ad Ordinarium loci pertinet ⁵.

546. — II. Confessarii in religionibus mulierum. - 1° *Principium generale.* - Revocata qualibet contraria particulari lege seu privilegio, sacerdotes tum saeculares tum religiosi, cuiusvis gradus et officii, ad confessiones quarumcumque religiosarum ac novitiarum valide et licite recipiendas peculiari iurisdictione indigent, quam generatim concedit Ordinarius loci ⁶.

Dico *generatim* concedit Ordinarius loci quia revera habentur casus in quibus non ab Ordinario loci, sed a iure conceditur iurdictio ⁷.

Canon iste coarctandus videtur, ut recte iura concordentur, « ad eos qui ex officio seu munere accedunt ad audiendas confessiones religiosarum » ⁸.

Nulla est differentia in materia confessionis inter moniales et sorores. Generali aut hoc principio admissio, ad melius hanc intricatam materiam explicandam variae species confessariorum distinguendae sunt.

Nulla specialis facultas est necessaria ad audiendas confessiones postulantium ⁹.

¹ Petat nempe Superior non exemptus ab Ordinario deputationem, vel concedat religioso egressum e domo ut confessarium aliquem approbatum ab Ordinario loci adire possit ad normam c. 519, qui canon certe etiam religionibus laicalibus applicandus est; vel si religio exempta est, Superior designatum confessarium petat ab Ordinario ad normam c. 875, § 2.

² C. 528.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 492, 3.

⁴ C. 875, § 2.

⁵ C. 874, § 1.

⁶ C. 876, § 1-2.

⁷ Huiusmodi casus sunt, in cc. 239, § 1, n. 1; 522 et 523. Ex mente Codicis videtur in casibus illis canonibus enumeratis non requiri specialis iurdictio; in c. enim qui specialem iurisdictionem requirit exceptionem ponit pro illis canonibus; non bene igitur provocaret quis ad probandam confessionis invaliditatem ex defectu iurisdictionis specialis ex illis canonibus ad hunc c. 876. Canones illi inter quos celebris c. 522 sunt exceptiones; hic c. 876 regulam continet.

⁸ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 255 ubi hanc interpretationem ut admissam in Urbe affert, nec quid contra eam dicit. Videtur autem ista recta interpretatio.

⁹ Jardi, *l. c.*, n. 346, d.

547. — 2º Variæ species confessariorum. - a) Confessor ordinarius. - Singulis religiosarum domibus ¹ unus dumtaxat detur confessarius ordinarius, qui sacramentales confessiones universae communitatis excipiat, nisi propter magnum ipsarum numerum vel aliam iustam causam ² opus sit altero vel pluribus ³.

Mens legis ea esse videtur ut si duo vel plures dentur, praesertim ob magnum numerum religiosarum, inter ipsos dividatur stabili quodam modo communitas ita ut eadem religiosae semper eodem utantur confessario ad directionis unitatem obtinendam etiam in hoc casu, id tamen expresse non praecipitur, et forte impossibile erit, quando causa plures deputandi confessarios alia erit quam numerus religiosarum ⁴.

Si domus religiosa adnexum habeat collegium puellarum, facile concedendus erit confessarius pro collegio quo etiam ex iusta causa uti poterunt religiosae ⁵.

Lex de confessario ordinario constituendo in qualibet domo etiam societatibus mulierum sine votis applicanda est ⁶.

548. — b) Confessarius specialis ⁷. - Si qua religiosa, ad animi sui quietem ⁸ et ad maiorem in via Dei progressum ⁹, aliquem spe-

¹ Cum Codex non dicat, *domibus etiam non formatis* cl. Vermeersch, *l. c.*, I, 494, 1, docet non adesse obligationem statuendi confessarium ordinarium pro domibus non formatis, affertque pro sua sententia responsum ad Episcop. Linciensem, 3 Iul. 1916, quod authentice non fuit promulgatum; cum casus vere difficiles dentur concedendi confessarios ordinarios iis domibus cfr. Brandys, *l. c.*, n. 144; Vermeersch, *ibidem*, 494, 2, hanc opinionem quam alii, cfr. Chelodi, *l. c.*, 257, a; Schäfer, *l. c.*, 112, reliciunt, probabilem habemus; Haring, *Grundzüge*, ..., p. 766, nota 6, affert aliud responsum S. Congr. Religios. 10 Ianuarii 1920, quo praecipitur servandum esse can. 520 etiam in domibus non formatis; eodem sensu Fanfani, *De iure religiosorum* affert responsum Praesidis C. I. 18 Ianuar. 1921 ad Ordinar. Osnabruc: quae tamen non sunt authentice promulgata; cfr. etiam Vermeersch, *Epitome*, I³, n. 590, ubi responsa huiusmodi non promulgata interpretatur de confessariis confessiones ordinarie excipientibus in ipsa religiosarum domo.

² Quaelibet igitur iusta causa iudicio Ordinarii loci aestimanda sufficit ut legi de unitate confessarii ordinarii cuius finis est unitas directionis, derogetur; causa magni numeri videtur esse causa necessariae derogationis.

³ C. 520, § 1.

⁴ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 111; Brandys, *l. c.*, 144.

⁵ Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², p. 222.

⁶ C. 675.

⁷ Essentialis differentia inter confessarium specialem et supplementarem de quo mox, non videtur adesse. Uterque enim potest designari ad confessionem religiosae etiam perpetuo audiendam; unica differentia est in modo designationis: si nempe soror aut monialis eligat, etiam perpetuo, confessarium supplementarem, is cum iam sit generali modo designatus ab Ordinario, potest sine speciali pro illa religiosa facultate, eius confessiones audire, non item si electus a sorore non sit inter supplementares, tunc vi huius canonis 520, § 2 specialis commissio est necessaria.

⁸ Huiusmodi clausula, quae ex subiectiva praecipue aestimatione pendet, ut iam alibi diximus, non cadit sub censura Superiorissae, nec ad valorem confessionis, immo nec ad licitatem eiusdem, dummodo confessio serio instituatur, referri videtur.

⁹ Duae igitur sunt causae ob quas religiosa aliqua potest confessario speciali uti; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 393, not. 4.

cialem confessarium vel moderatorem spiritualem postulet, eum facile Ordinarius concedat, qui tamen invigilet ne ex hac concessione abusus ¹ irrepant; quod si irrepserint eos caute et prudenter eliminat, salva conscientiae libertate ².

Hic confessarius qui *Ordinarius specialis* appellatur a quibusdam ³ non necessario deputandus est ad normam cc. 524 sq.; sed sufficit ut ei specialis iurisdictio de qua in c. 876 conferatur, non necessario ad triennium constituendus, potest esse qui immediate antea fuit ordinarius totius domus confessarius ⁴.

Confessarium specialem religiosa postulare potest, etsi ei confiteri non desiderat, pro speciali spirituali directione ⁵.

549. — c) Confessarius extraordinarius. - Unicuique communitati religiosarum detur confessarius extraordinarius qui quater saltem in anno ⁶ ad domum religiosam accedat et cui ⁷ omnes religiosae se sistere debent, saltem benedictionem ⁸ recepturae ⁹.

Eo tempore quo accedit confessarius extraordinarius, ordinarius a confessionibus abstinebit, nec ad domum accedet. Obligatio se sistendi extraordinario eo fine est inducta ut religiosae, sine ullo timore, occasionem nanciscantur, suae conscientiae quieti providendi ¹⁰.

Ad extraordinarium omnes de communitate, non exclusis novitiis etulantibus, se sistere tenentur; et etiam illae quae ordinarie speciali utuntur confessario ¹¹.

Consuetudo fere universalis est ut accessus confessarii extraordinarii fiat in *quatuor temporibus*. Quot autem diebus durare debeat singulis vicibus officium extraordinarii iure non est definitum; tot saltem diebus accessus

¹ Abusus haberetur si ex hoc turbaretur in casu speciali religiosa disciplina, si extraordinariae occurrerent expensae, malum exemplum etc., non item abusus haberi potest aliquod incommodum pro Superiorissa aut pro ostiaria, aut pro coqua; Augustine, III, 159.

² C. 520, § 2.

³ Cfr. Cocchi, *l. c.*, 39, b.

⁴ Cfr. S. C. De Religiosis 22 Aprilis 1917; *A. A. S.*, IX, 276; Cocchi, *l. c.*, 39, b; Jardì, *l. c.*, n. 303; Haring, *Grundzüge*, p. 768, nota 6.

⁵ Jardì, *l. c.*, n. 300.

⁶ Potest igitur et frequentius, si ita Ordinario loci visum fuerit, mitti; mitti vero solent in quatuor temporibus.

⁷ Ex mente Codicis videtur idem confessarius quater in eodem anno mittendus esse; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 495, 1.

⁸ Idque singulis vicibus, etiam si pluries quam quater in anno accedat, qua confessarius totius communitatis.

⁹ C. 521, § 1

¹⁰ Augustine, *l. c.*, II, 161; Brandys, *l. c.*, 145; Schäfer, *l. c.*, 113-114; Blat, *l. c.*, p. 502; Cocchi, *l. c.*, n. 40; Jardì, *l. c.*, n. 305.

¹¹ Schäfer, *l. c.*, 113.

faciendus est quot necessarii sunt ut singulae moniales confessionem facere possint; Ordinarius autem loci potest praecipere ut in singulis temporibus extraordinarius per quindecim dies ad confessiones audiendas accedat ¹.

550. — d) Confessarii supplementarii. - α) Ordinarii locorum, in quibus religiosarum communitates existunt, aliquot sacerdotes pro singulis domibus designent, ad quos pro sacramento poenitentiae in casibus particularibus ² recurrere eae facile possint, quin necessarium sit ipsum Ordinarium toties quoties adire ³.

Mens Codicis est ut confessarii supplementares constituentur saltem duo pro singulis domibus; non numero indeterminato pro omnibus domibus in dioecesi vel in civitate. Eximuntur vero domus parvae non formatae ⁴.

Casus particularis vocandi confessarium supplementarem potest totam respicere communitatem; e. g., si communitati unicus sit assignatus confessarius ordinarius qui, quavis de causa, aliqua vel aliquibus hebdomadibus adire domum nequeat.

In hoc casu Superiorissa, quin alia licentia Ordinarii ad hoc requiratur, poterit confessarium supplementarem pro tota communitate advocare ⁵.

Confessarios supplementares deputat Ordinarius loci, libere prorsus, etsi agitur de domibus religiosis regularibus subiectis; possunt constitui ad tempus indeterminatum; nulla specialis aetas in ipsis requiritur; idem confessarius pro pluribus domibus deputari potest ⁶.

Deputatus seu designatus pro aliqua domo possit, saltem valide, audire confessiones alterius domus: nisi restrictio in facultate habeatur ad illam determinatam domum: utrum possit licite pendet partim a voluntate Ordinarii loci, partim vero a consuetudine interprete harum designationum ⁷.

β) Si qua religiosa aliquem ex confessariis extraordinariis aut supplementaribus ⁸ expetat, nulli Antistitae liceat nec per se

¹ Cfr. Ferraris, *Prompta bibliotheca v. monialis*, art. V, n. 42 et sq.; Jardì, *l. c.*, n. 306.

² Casus particularis videtur etiam haberi si aliqua religiosa habitualiter aliquem ex his confessariis eligere velit; nec contradictio videtur adesse inter hanc paragraphum et paragraphum 2, c. 520; poterit igitur Ordinarius concedere confessarium specialem aliquos designando, inter quos religiosae ipsae eligere possint, quin necesse sit in singulis casibus ad ipsum religiosas singulas recurrere; paulo aliter Schäfer, *l. c.*, 114, not. 3; Vermeersch, *Epitome I*², 594; Jardì, *l. c.*, 310.

³ C. 521, § 3.

⁴ Schäfer, *l. c.*, 114; Brandys, *l. c.*, 145.

⁵ Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 136.

⁶ Schäfer, *l. c.*, 114-115; Vermeersch, *l. c.*, I, 497.

⁷ Ita Augustine, *l. c.*, III, 161.

⁸ Codex hic habet: *ex iis confessariis*; quae dictio posset etiam referri ad solos confessarios supplementares de quibus actum est in paragr. 2 immediate praecedenti; at rectius videtur referenda ad ambas paragraphos 1-2; ita interpretantur auctores: cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 497; Schäfer, *l. c.*, 114; possunt igitur ex hac paragrapho religiosae quemlibet expetere ex confessariis sive supplementaribus, sive extraordinariis.

nec per alios, neque directe neque indirecte, petitionis rationem inquirere, petitioni verbis aut factis refragari, aut quavis ratione ostendere se id aegre ferre¹.

Directe contra hunc canonem intervenire *per se* Antistita in negotiis conscientiae suae subditae, si requisita a religiosa de advocando confessario supplementari, rationem petitionis sibi manifestari praetenderet; *indirecte* si Antistita quaereret ab aliis religiosis quid religiosa petens egerit, ubinam fuerit, quis cum ipsa locutus fuerit, quis fuerit in locutorio, etc. licet haec ludendo quaereret. *Per alias* intervenire si haec eadem per alias sorores, per magistram novitiarum etc. facere intenderit. Nec potest Superiorissa petenti denegare petitionem, vero aut evasivo responso negativo, ei aliquid committendo quod eam ab ipsius desiderio avertat².

Superiorissa in hoc delinquens, poenis usque ad privationem officii mulctatur³.

551. — e) Confessarius occasionalis⁴.

Si aliqua religiosa, animi sui quietem, facultatibus sibi concessis petendi confessarium specialem aut supplementarem adhuc

¹ C. 521, § 3.

² Ita Augustine, III, 161.

³ Cfr. c. 2414; quae tamen sunt ferendae sententiae.

⁴ Circa hunc canonem 522, ubi de confessario occasionali agitur, amplissima habetur litteratura canonica, quam iam recensebant a. 1921, in *Commentarium*, II, 335-338 Goyeneche, et Vermeersch, *Periodica*, X, 254 sq.; nunc autem alia illis recensitionibus adiungi possent. Praecipuas quaestiones et nos in textu vel in notis innuimus. Ante omnia autem iam utile putamus adnotare in hoc canone ultimam contineri condensationem legis ecclesiasticae fragilitati religiosarum, ita ut fere nulla amplius restrictio per hunc canonem illarum confessionibus retineatur. Canone 520, § 2 conceditur cuilibet religiosae ius petendi confessarium specialem ab Ordinario loci; c. 521, § 2 idem ius conceditur petendi a Superiorissa confessarium, qui potest practice idem esse ac specialis, sed non requiritur specialis interventus Ordinarii, quia eligitur inter approbatos antecederet; in utroque casu confessarius est ab Ordinario approbatus ad normam c. 876, § 1. Si religiosa, his non contenta concessionibus, adhuc suae quieti conscientiae consulere nequeat, aut timore angatur in facienda petitione Ordinario loci de qua in c. 520, § 2, vel in petitione Superiorissae de qua in c. 521, § 2, subvenit tunc ipsi c. 522 permittens ei adire quemlibet confessarium speciali etiam approbatione destitutum. Miror autem auctores fere omnes difficultatem invenire in verbo *adeat* in hoc canone adhibito; et restrictive eum interpretari quasi religiosae non liceat vi illius verbi confessarium advocare, quia ei difficultas est domo exeundi, quia hoc, dicunt, non esset *adire*, sed *adiri* a confessario. Mirum videtur has interpretationes communiter admitti de hoc verbo, cum tamen in loco parallelo c. 519, neminem tam strictam interpretationem proponere puto. *Adit* sive qui corpore, sive qui litteris, sive qui alio modo adit. Numquid si religiosus invitaret sacerdotem benevolum ut semel in hebdomada ad eum accederet ut ei facilitatem confessionis peragendae praestaret aut sacerdos hoc agens, aut religiosus, non dico invalide, sed illicite ageret? Cur igitur tanta difficultas in c. 522 de illo verbo *adeat*? Obiciunt quod aliter c. 876, § 1 inutilis evaderet; et nego consequens: exceptio enim non abrogat, sed firmat legem: at illo canone lex continetur, canone vero 522 exceptio: immo hoc ipse canon 876 affirmat, clausula finali primae paragraphi, « *salvo praescripto*, can. 239, § 1, n. 1; 522; 523 ». Quid sibi vult ista clausula nisi quod specialis iurisdictio in illis casibus non requiritur?

obtinere non possit ¹ et ideo ad suae conscientiae tranquillitatem ² confessarium adeat ³ ab Ordinario loci pro mulieribus approbatum ⁴, confessio in qualibet ecclesia vel oratorio etiam semi-publico peracta ⁵ valida et licita est, revocato quolibet contrario privilegio; neque Antistita id prohibere potest aut de ea re inquirere, ne indirecte quidem; et religiosae nihil Antistitae referre tenentur ⁶.

De hoc autem canone interrogata commissio interpretes ⁷ 24 Nov. 1920 respondit: « Canon 522 ita intelligendus est ut confessiones quas ad suae conscientiae tranquillitatem religiosae peragunt apud confessarium ab Ordinario loci approbatum licitae et validae sunt, dummodo fiant in ecclesia

¹ Cfr. cc. 520, 521; atque hic videtur sensus clausulae initialis c. 522.

² Haec clausula non requiritur ad valorem: id ex ipsa difficultate iudicandi in hac materia pure subiectiva deduci posse videtur; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, II, 16-18 ibi auctores. Creusen, *l. c.*, 65, 4, et est doctrina communis.

³ Clausulam hoc verbo *adeat* contentam docent auctores ad valorem requiri; ita ut invalida sit confessio, si confessarius non approbatus pro religiosis feminis accedat ad earum oratorium ad hoc ut alicuius religiosae confessionem excipiat. Ita communiter auctores; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, II, 19; Schäfer, *l. c.*, 115; Ramos in *Comment.*, III, 32; Creusen, *l. c.*, 65, 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 498; ubi haec ad probationem habet: « Sin minus ex toto perire c. 876, quo, extra cc. 522, 523, peculiaris iurisdictio ad validitatem confessionis postulatur »; in *Periodica*, vero, X, pag. 255 haec habet: « Est tamen in Urbe qui vim c. 876 coarctet ad eos qui ex officio seu munere accedunt, ad audiendas confessiones religiosarum », quae sunt iungenda iis quae idem P. Vermeersch in *Addenda* praemissis primo volumini habet; scilicet: cum *Commissio* in resp., 24 Nov. ad c. 522, non adhibeat verba « si adeat » non videtur improbabilis sententia eorum qui valere putant confessionem factam apud sacerdotem pro mulieribus approbatum etiam consulto advocatum. In altera vero editione suae *Epitome* cl. Vermeersch, I, n. 595, iam ut certum admittit advocationem sacerdotis ad monasterium non obstare valori aut liceitati ipsius confessionis. En ipsius verba: « Si Superiorissa, quae talem confessarium — *nempe occasionalem* — minime vocare cogitur, postulante sorore, eum arcessat, id nec validae nec licitae confessioni obstabit »; itemque in 3 edit. n. 594; cfr. in eodem sensu Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 228; cfr. etiam quae supra in nota 3 posuimus et Goyeneche in *Commentarium*, IV, 336-337. Ex quibus hoc iam deduci posse videtur: Non obstante contraria plurium auctorum opinione, certo valida et licita dicenda est confessio cuiusvis religiosae ad normam can. 522 peracta apud confessarium pro mulieribus approbatum consulto seu ad hoc specialiter ad domum religiosam advocatum ut religiosae ipsius confessionem audiat. Id valet quousque aliter a S. Sede decidatur. Eodem sensu cfr. Stefano Durazzo in *Palestra del clero*, Rovigo, V, 1926, pag. 84-87, ubi pro eadem sententia citantur Ljidsman, Simenon, Goyeneche, Schäfer, Creusen; cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 624, p. 333 nota 1, et 3.

⁴ Haec clausula quod scilicet confessarius sit *pro mulieribus approbatus* est certe iuxta omnium doctrinam ad valorem requisita; cfr. Goyeneche, *l. c.*, II, 20.

⁵ Doctrina communis iam nunc admittit conditionem loci ad valorem confessionis vi huius canonis non requiri, sed solum ad liceitatem, cfr. Goyeneche, *l. c.*, 20-24, ubi auctores citantur; non eadem certitudine constat utrum extendatur quod liceitatem attinet facultas huius canonis etiam ad sedes confessionales religiosarum: at etiam hoc affirmandum omnino videtur, cfr. Schäfer, *l. c.*, p. 116; « Auch in ihrem Hause, ja auch in ihre Kirche und kapelle oder in ihrem Beichtzimmer » Choupin, *l. c.*, p. 229-230; Vermeersch, *Epitome*, I ³, n. 594, contra Ojetti in *Nouvelle revue théol.* p. 1 sq. 1920.

⁶ C. 522.

⁷ A. A. S., XI, 573.

vel oratorio, etiam semi-publico, aut loco ad audiendas confessiones mulierum legitime destinato »¹.

Si religiosa petat licentiam exeundi ad confessionem apud confessarium occasionalem faciendam, Superiorissa stricto iure licentiam dare non tenetur; decet tamen, saltem si hoc non habitualiter fiat, ut licentiam concedat².

Non videtur prohiberi quo minus religiosa etiam habitualiter confessarium occasionalem in publico oratorio adeat. Hoc tamen casu melius esset ipsam ab Ordinario loci illum confessarium specialem petere; si tamen hoc ei grave sit, potest tuto sequi priorem modum³.

552. — f) Confessarius graviter aegrotantium. - Religiosae omnes⁴, cum graviter aegrotant⁵, licet mortis periculum absit, quemlibet sacerdotem ad mulierum confessiones excipiendas approbatum, etsi non destinatum religiosis, arcessere⁶ possunt, eique,

¹ Ex quo responso deduci nequit, ex eo quod ibi adhibetur verbum *dummodo* conditionem loci ad valorem requiri ita ut invalidae sint confessiones factae extra oratorium vel proprie dictam sedem confessionalem; immo contrarium prorsus probatur: si enim pro mulieribus determinata sedes solum ad liceitatem requiritur, idem ex illo responso et de religiosis mulieribus affirmandum est. Nec ex eo quod in responso dicitur *in loco ad audiendas confessiones mulierum* deduci potest non sufficere, saltem ad liceitatem, locum ipsum pro religiosis destinatum; locus enim destinatus pro religiosis a fortiori sufficere dicendus est pro mulieribus non religiosis; L. Van Acken in *Commentarium*, VII, 148; paulo aliter Maroto in *Commentarium*, II, 34-36; qui tamen alia via ad nostram conclusionem pervenit; Vermeersch, *Periodica*, X, 255; contra *Monitore ecclesiastico*, v. 33, 1921, p. 160; cfr. etiam supra in nota.

² Jardi, *l. c.*, 327-330; Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 127, pag. 141 et pag. 160, n. 141.

³ Ita Biederlack-Führich, *l. c.*, 49, 4; Schäfer, *l. c.*, p. 115-116; quod et nos probabile habemus; et menti Codici conforme; qui hunc modum induxisse videtur proprie pro casu quo aliqua religiosa difficultates habeat utendi facultatibus cc. 520 et 521. Aliter B. Van Acken in *Commentarium*, VII, *Abusus libertatis religiosae pro confessione concessae*, pag. 256-257; cfr. etiam Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², pag. 227-228.

⁴ Etiam quae lege clausurae papalis ligantur: proinde vi huius canonis confessarius vocatus legi clausurae liberatur singulis vicibus, quibus vocatur.

⁵ « Gravis morbus est qui valde affligit, vel facile periculosus evadere potest; gravis morbi indicium esse potest si cogat per unam alteramve hebdomadam lecto decumbere; quamquam gravis quoque esse potest morbus in quo quis decumbere impediatur ». Vermeersch, *l. c.*, I, 499; gravis est morbus qui in suo initio aut in suo cursu serium characterem induit, quin tamen mortis periculum inducat, ita ut necessarius iudicetur interventus medici; Brandys, *l. c.*, 147; quae duo criteria sese complere videntur: si igitur medicus necessario advocandus iudicetur, iam tunc morbus, *gravis* haberi poterit, et religiosa ius habere dicenda est advocandi confessarium ad normam huius canonis; nec enim pro religiosis mulieribus medicus pro qualibet levi infirmitate advocari solet. Choupin, *l. c.*, pag. 232 de gravitate morbi haec habet: « Il suffit, dans l'espèce, d'une affection morbide, qui puisse facilement dégénérer, qui force la malade à garder le lit, la chambre ou la maison pendant plusieurs jours, telle une forte grippe, une fluxion de poitrine, une grave operation chirurgicale à subir etc. ».

⁶ Cum Codex non ponat confessionem ut conditionem convocationis sacerdotis; illicita non est dicenda vocatio sacerdotis spiritalis consilii petendi gratia; ita Goyeneche in *Commentarium*, VII, 102-103.

perdurante gravi infirmitate, quoties voluerint ¹, confiteri, nec Antistita potest eas sive directe, sive indirecte prohibere ².

Aliqui auctores ³ affirmant differentiam non invenire inter hunc casum et casum confessarii occasionalis: at differentia semper remanet, etsi admittitur, vi c. 522, religiosam advocare posse (*adire per litteras*) sacerdotem ad oratorium suae domus; quia vi c. 522 in nullius auctoris opinione datur confessario facultas ingrediendi clausuram, quae utique facultas continetur implicite in c. 523. Insuper hoc c. 523 conceditur cuilibet religiosae ius advocandi sacerdotem quod ius Superiorissa impedire prohibetur; in casu autem c. 522 strictum ius scribendi ad sacerdotem invitandum non datur sicut nec ius ad licentiam obtinendam exeundi e domo pro confessione instituenda. Dicendum ergo, nihil aliud hoc canone contineri quam extensionem confessarii occasionalis ad religiosas aegrotantes, ad quas vi c. 522, sacerdos, obstante lege clausurae accedere non potuisset, et religiosa infirma in peiori fuisset conditione quam religiosa sana; non potuisset enim sine hoc canone uti confessario occasionali.

Probe etiam notandum est in canone excludi periculum mortis; si enim tale periculum adsit, vi canonis 882, non solum a religiosa infirma sacerdos approbatus pro mulieribus, sed, ut videtur, etiam sacerdos non approbatus ad confessiones advocari potest ⁴.

553. — 3° Deputatio confessariorum. — a) Quis possit designari. - In munus confessarii religiosarum et ordinarii et extraordinarii ⁵ deputentur sacerdotes, sive e clero saeculari, sive religioso de Superiorum licentia, morum integritate ac prudentia praestantes; sint insuper annos nati ⁶ quadraginta, nisi iusta causa, iudicio Ordinarii, aliud exigat, nullam potestatem in easdem religiosas in foro externo habentes ⁷.

Nihil obstat quo minus confessarius ordinarius vel extraordinarius constituatur monialium aut aliarum religiosarum cappellanus qui ad ipsas religiosas instructiones et exhortationes habeat ⁸. Id quidem de summo iure; ad abusus tamen facile orituros expedit confessarios eligere qui cum domo

¹ Igitur etiam pluries in hebdomada.

² C. 523.

³ Cfr. e. g., Vermeersch, *l. c.*, I, 498, pag. 221.

⁴ Cfr. Jardi, *l. c.*, 333.

⁵ Non subsunt igitur praescriptioni huius canonis aliae species confessariorum ut suo loco adnotavimus.

⁶ Utrum quadraginta anni debeant esse completi an sufficiant inchoati non plane conveniunt auctores; Santamaria docet sufficere inchoatos cui assentire videntur Ferreres et Vidal, alii completos requirunt; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 270; Goyeneche, in *Commentarium*, VI, 486-497.

⁷ C. 524, § 1; in multis circa hoc emollitum est ius vetus praesertim in facultate designandi religiosum ad officii confessarii ordinarii etc. ut videre est ex comparatione canonis cum Piat, *l. c.*, II, p. 205, sq.; Vermeersch, *De religiosis*, n. 472.

⁸ Goyeneche, in *Commentarium*, V, 30-31.

religiosa immediatum contactum non habeant aut saltem nullam externam auctoritatem ¹.

Confessarius ordinarius non potest renuntiari extraordinarius nec rursus, expleto triennio, deputari ordinarius ² in eadem communitate, nisi post annum ab expleto munere; extraordinarius vero immediate ut ordinarius renuntiari potest ³.

Nihil obstat quo minus idem sacerdos confessarius ordinarius pro pluribus domibus religiosis eiusdem vel diversarum religionum constituatur ⁴.

Pro locis ubi moniales sub omnimoda Ordinarios potestate redactae sunt aliquando hortata est Sancta Sedes Ordinarios ipsos ad confessarios dando monialibus ex ordine illo religioso a quo moniales nomen accipiunt ⁵.

b) *A quo designandi confessarii.* - Si religiosarum domus Sedi Apostolicae immediate subiecta sit vel Ordinario loci, hic eligat sacerdotes a confessionibus tum ordinarios tum extraordinarios; si Superiori regulari, hic confessarios Ordinario praesentat, cuius est eosdem pro audiendis monialium confessionibus approbare et Superioris negligentiam, si opus sit, supplere ⁶.

c) *Duratio officii.* - Religiosarum confessarius ordinarius suum munus ne exerceat ultra triennium ⁷; Ordinarius tamen eum ad secundum, immo etiam ad tertium triennium confirmare potest si vel ob sacerdotum penuriam aliter providere nequeat ⁸, vel maior religiosarum pars, earum quoque quae in aliis negotiis ius non habent ferendi suffragium, in eiusdem confessarii confirmationem, per secreta suffragia, convenerit ⁹; dissentientibus tamen, si velint, aliter providendum est ¹⁰.

Confirmatio ad quartum aut quintum triennium S. Sedi reservatur quae tamen circa hoc facultates concedit Ordinariis locorum ¹¹.

Circa modum suffragationem faciendi ad obtinendam confessarii ordi-

¹ Cfr. etiam circa hoc Larraona in *Commentarium*, V, 100, ubi Cappellano aut confessorio quaelibet iurisdictio in ecclesia monialium denegatur.

² Cfr. tamen infra de *duratione officii*.

³ C. 524, § 2.

⁴ S. C. EE. et RR. 1 Sept. 1905; Jardì, *l. c.*, 296.

⁵ Cfr. Decr. « *Cum in Hispanica* », 24 Mai. 1911; Jardì, *l. c.*, 338.

⁶ C. 525 et 876.

⁷ Utique in eadem communitate: cfr. c. 524, § 2.

⁸ Et haec causa ex se sufficit, quin in casu necesse sit religiosarum suffragia postulare: religiosis tamen reluctantibus aliter, e. g., per cc. 521, 522 providendum erit: nequit tamen hac facultate uti Ordinarius si alii idonei sacerdotes habeantur: causa est taxativa: Chelodi, *l. c.*, 257, b.

⁹ Aliter iure veteri duae tertiae partes pro secundo triennio, unanimitas pro tertio requirebatur; cfr. Vermeersch, *l. c.*, *De religiosis*, 472 in nota; Piat, *l. c.*, 211 sq.; nunc sufficit maior suffragiorum pars etiam pro tertio triennio. Ordinarius tamen non tenetur postulationi religiosarum annuere: Schäfer, *l. c.*, 119.

¹⁰ C. 526.

¹¹ Jardì, *l. c.*, 351 nota; Haring, *Grundzüge*,... , p. 768 nota 4.

narii confirmationem nihil est iure definitum. Necessarium non est ut suffragatio fiat coram Ordinario loci; requiritur vero ut secreto fiat. Secreta esset etiam suffragatio in Capitulo facta, Superiorissa praeside, duabus adhibitis scrutatricibus per fabas aut ballottationes albas vel nigras ¹.

Domus novitiatus lege triennii pro confessario ordinario non videtur teneri, saltem si novitiae speciali utantur confessario ².

Ad confirmationem confessarii Ordinarii ultra tertium triennium S. Sedis dispensatio requiritur ³.

Etiam novitiae vocem habent seu suffragium pro confirmatione confessarii ad tertium triennium ⁴.

554. — 4° Obligationes et iura confessarii monialium.

a) Confessarius ordinarius monialium pro monialibus parochi munere fungitur in sacramentorum administratione ad normam c. 514, § 2; non item in funeribus nisi sit simul earum cappellanus ⁵.

b) Generatim vero officium confessarii ordinarii restringitur ad earum confessiones audiendas; et vetatur ipsi, sicut et confessario extraordinario, et cuilibet alii confessario interno et externo communitalis regimini quoquo modo sese immiscere ⁶.

Absolutionem generalem monialibus Ordinario loci subiectis concedere spectat ad confessarium ab Ordinario loci assignatum, non ad sacerdotem a Superiore respectivi ordinis deputatum ⁷; formula adhibenda in hac absolutione danda si agitur etiam de tertiariis in communi degentibus cum votis simplicibus erit *Ne reminiscaris*. ⁸.

Anteriores iuris veteris dispositiones circa prohibitum commercium epistolare ex-confessariorum cum monialibus vim iuridicam promulgatione Codicis amiserunt ⁹.

555. — 5° Amotio confessoriorum. - Loci Ordinarius potest gravem ob causam, religiosarum confessarium, tam ordinarium quam extraordinarium ¹⁰ amovere, etiamsi monasterium regularibus subdatur et ipse sacerdos a confessionibus sit regularis, nec tenetur causam amotionis cuiquam significare, excepta Apostolica Sede, si

¹ Cfr. Choupin, *l. c.*, p. 236-237.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 494, 4; Schäfer, *l. c.*, 119 not. 3.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 494, 4; Schäfer, *l. c.*, 120.

⁴ Ita Santamaria, *l. c.*, II, 271; Jardì, *l. c.*, n. 350.

⁵ Cfr. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 212.

⁶ C. 524, § 3.

⁷ S. C. Indulg. 1 Februarii, 1903.

⁸ S. C. Indulg. 11 Nov. 1903; confr. apud Vermeersch, *De Religiosis*, II ⁴, pag. 605 et 608; Jardì, *l. c.*, n. 405.

⁹ Jardì, *l. c.*, n. 360.

¹⁰ Idem valet et de confessario speciali; Haring, *Grundzüge*,... pag. 768 nota 9; idem-que applica et confessoriiis supplementaribus.

ab ea requiratur; de amotione autem debet Superiorem regularem monere, si moniales regularibus subdantur¹.

Certe graviter peccaret Ordinarius sine gravi causa confessarium cum eius infamia amovendo, quem ad triennium constituit, ante elapsum triennii tempus; si tamen confessarios non ad triennium sed ad annum aut biennium constituat, nulla causa requiritur ad amotionem elapso hoc termino. Etsi certo iniusta sit amotio confessarii, confessarius tamen munus dimittere debet, et si utile putet, ad S. Sedem recurrat: confessiones post amotionem etiam iniustam invalidae sunt nisi error communis occurrat.

Art. II. — DE REGIMINE FORI INTERNI EXTRASACRAMENTALIS.

556. — I. De cappellanis. - 1° *Quinam sint cappellani.* — Cappellanos religiosorum eos sacerdotes appellamus qui, licet non sint eorum confessarii, iuridice tamen praepositi sunt eorum domibus ad determinatas functiones sacerdotales pro religiosis exercendas².

Huiusmodi cappellanos institui quandoque debere; et quandoque posse ex variis Codicis nostri locis deduci facile potest³.

2° *Quis cappellanos constituat.* - Si agatur de religionibus laicalibus non exemptis⁴, Ordinarii loci est sacerdotem a sacris designare et a concionibus probare⁵; si de exemptis, Superior regularis⁶ eosdem sacerdotes designat, eiusque negligentiam supplet Ordinarius⁷.

Obligatio autem designandi cappellanos pro non exemptis non habetur; et si nullus nominetur parochus in cuius paroecia sita est domus religiosa

¹ C. 527.

² Schäfer, *l. c.*, 123.

³ De cappellano religiosarum explicite loquuntur cc. 514, § 3; 1230, § 5; pro religiosis laicis viris c. 529; qui tamen etiam religiosis mulieribus applicabilis videtur.

⁴ Inter religiones laicales non exemptas sunt etiam adnumerandae omnes religiones mulierum non exemptae.

⁵ Codex hic non nominat explicite, at implicite videtur cappellanos hoc modo designare.

⁶ Igitur Superior religionis laicalis exemptae sine ulla ab Ordinario loci dependentia, ius habet designandi sacerdotem a sacris et a concionibus; Santamaria, *l. c.*, II, 272; Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 149; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 989-bis, pag. 522; (aliter Eichmann, *l. c.*, pag. 211, Superiori regulari solum concedit ius praesentationis). Quod videtur etiam applicandum exemptis domibus monialium, ita tamen ut designatio in hoc casu non ad Superiorissam, sed ad Superiorem Regularem a qua pendet domus regularis monialium facienda sit; cfr. analogice c. 525.

Aliter Schäfer, *l. c.*, 124; Creusen, *l. c.*, 72 et Fanfani, n. 122; qui in hoc casu Superiorissae ius designationis concedunt; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 402, not. 4; quod admitti poterit pro monialibus a Superioribus regularibus non dependentibus; cfr. etiam De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 975, p. 422; Badii, *Institutiones iuris canonici*³, 1921, p. 290, nota 3.

⁷ C. 529.

vices agit cappellani. Constitutus autem cappellanus sua iura et obligationes partim a iure communi ¹ partim ex commissionis litteris aut ex iure particulari synodali dimetitur. Ordinarius loci potest ei committere universam curam parocchialem religiosorum: immo si cappellanus constituatur valde congruere videtur ut id ei committatur ².

Hoc c. 529 dicitur Superior regularis ius habere designandi pro regularibus a se dependentibus sacerdotes a sacris et a concionibus, sine ulla ab Ordinario loci dependentia, ius autem esse Ordinario loci Superioris religiosi exempti negligentiam supplere; canone autem 1338, § 2-3 dicitur Ordinarii loci ius esse concedendi facultatem sacerdotibus ad concionandum religiosis laicis exemptis, licentiam vero Superioris regularis praeterea requiri si agatur de concione monialibus habenda, *assensum* vero Superioris religiosi semper requiri sive agatur de religione exempta sive de non exempta. Apparens antinomia ita videtur concilianda et auferenda. *Licentiam* dare de qua in c. 1338, § 2 idem videtur significare ac verbum *designare* de quo in c. 529, ita ut sensus horum canonum sit: Sacerdotem a sacris et a concionibus in religionibus laicalibus exemptis designat seu deputat Superior regularis etiam quando agitur de monialibus sibi subiectis ³. Superior autem deputare debet aliquem ex sacerdotibus ab Ordinario loci approbatis qui scilicet ab Ordinario loci facultatem consecuti sunt concionandi saltem generalem ⁴.

Designatus autem legitime et facultatem consecutus concionandi religiosis indiget praeterea semper assensu Superioris religiosorum quibus praedicandum est. Hic assensus erit implicite contentus in deputatione si haec facta sit a Superiore laicali in religionibus virorum exemptis, erit distinctus a designatione in casibus in quibus designatio facienda est a Superiore regulari pro monialibus, aut ab Ordinario loci pro religionibus laicalibus non exemptis ⁵.

Idem significare videtur in hoc c. 529, *designare* et *approbare* ⁶; quare Ordinario loci ius est designandi sacerdotem a concionibus et a sacris pro religionibus non exemptis; quod spectat sacerdotes tamen a concionibus solet praxis satis liberam optionem relinquere religiosis etiam non exemptis. Et S. Sedes minus opportunam habet rationem agendi Ordinarii loci sibi reservantis designationem sacerdotis qui religiosis exercitia tradat, licet stricto iure id facere possit Ordinarius ⁷.

Cappellenum pro religionibus clericalibus nominat Superior; pro concionibus vero approbatio Ordinarii loci requiritur ⁸.

¹ Cfr. e. g., cc. 514, § 3; 1230, § 5.

² Cfr. Brandys, *l. c.*, 142.

³ Id sat clare affirmatur in c. 529.

⁴ Ita etiam conciliare tentant hos canones Vermeersch, *Epitome*, I ², 598; Fanfani, *De iure religiosorum* ² n. 430; Cocchi, *l. c.*, n. 48.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, II ², n. 673.

⁶ Vermeersch, *Epitome* I ², 598; Prümmer, *l. c.*, 191; Augustine, *l. c.*, III, 170.

⁷ Vermeersch, *Epitome*, I ², 598.

⁸ Cfr. cc. 1337, 1338, § 1.

557. — II. De manifestatione conscientiae Superioribus.

1° *Prohibita inductio ad manifestationem.* - Omnes religiosi Superiores ¹ districte vetantur personas sibi subditas ² quoquo modo ³ inducere ad conscientiae manifestationem sibi peragendam ⁴.

Constitutiones et consuetudines hanc manifestationem imponentes religiosiis abrogatae manent ⁵ nisi forte sint ultra centenariae consuetudines et ab Ordinariis in suo robore relinquantur ⁶.

2° *Ipsa manifestatio libere facta laudatur.* - Non tamen prohibentur subditi quominus libere ac ultro aperire animum suum Superioribus valeant; immo expedit ut ipsi filiali cum fiducia Superiores adeant, eis, si sint sacerdotes, dubia quoque et anxietates suae conscientiae exponentes ⁷.

¹ Id de omnibus prorsus Superioribus valet, sive praelatis sive non praelatis, sive maioribus, sive minoribus, sive viris sive feminis, sive clericis sive laicis.

² Personae subditae aestimandae sunt ad normam c. 514, § 2; non sunt proinde religiosi relate ad non Superiores stricte dictos, e. g., novitii relate ad magistrum, clerici scholastici relate ad praefectos spiritus etc. cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 502.

Aliter Iansen, p. 148 prohibitionem extendit etiam ad magistrum novitiorum: et ratio quidem legis eadem videtur et pro ipso valere, lex tamen non ita: cfr. etiam Voltas in *Commentarium*, I, p. 148 et 150-151, et Goyeneche in *Comment.*, II, 49.

« Quoad societatem Iesu declaravit Benedictus XV, numquam mens nobis fuit prohibendi aut improbandi, tamquam consilium, conscientiae manifestationem Superiori faciendam, cum ea a Sanctis tam insignibus, qualis est Conditor vester S. Ignatius, commendata fuit; immo cupientissimo nos animo desideramus ut omnes religiosi hanc praxim, spiritui tam utilem, servent. Id quod nolumus est obligatio. Quod si S. Sedes in ipso canone eam tali praeconio celebrat, quisquis eam laudat et commendat illius menti se conformat, dummodo ne quis cogatur ». Ita Ferreres, *Compendium theologiae moralis* v. II, tract. *De Sac. Poenit.*, art. III; quam doctrinam et declarationem etiam aliis religionibus applicat Voltas in *Commentarium*, I, 147.

³ Sive directe ipsis id praecipiendo vel eos ad hoc exhortando sive publice sive privatim; sive indirecte, per alios id eis suadendo etc.; bene tamen attendi debet non esse prohibitam exhortationem ad manifestationem conscientiae aliis quam Superioribus; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 502. Indirecta inductio prohibita haberetur, si Superior humaniorem se demonstraret erga eos qui manifestationem faciunt, et suavius cum eis ageret; severius e contra erga hanc manifestationem non facientes; ita Torrubiano Ripoll, *Novissimas instituciones*, I, 990, pag. 522-523.

⁴ C. 530, § 1.

⁵ C. 489.

⁶ C. 5; Iansen, *l. c.*, 148; Schäfer, *l. c.*, 123; id tamen non tam clare patet.

⁷ C. 530, § 2; non decet dubia et anxietates conscientiae exponere Superiorissimis aut Superioribus religionis laicalis.

CAPUT III.

De bonis temporalibus eorumque administratione.

558. — I. Capacitas acquirendi et possidendi. - Non modo religio sed etiam provincia et domus sunt capaces acquirendi et possidendi bona temporalia cum redditibus stabilibus seu fundatis, nisi earum capacitas in regulis et constitutionibus excludatur aut coarctetur ¹.

Codex hoc loco non utitur verbo *dominii* aut *proprietatis*, at certe *ius acquirendi* refertur ad *ius proprietatis* quod consistit in facultate libere disponendi de aliqua re ².

Ius autem acquirendi ex iure naturae cuilibet personae physicae et cuilibet personae morali naturali agnoscitur ³.

Cum ius proprietatis sit inhaerens cuilibet personae, si iure positivo aliqua persona constituatur, iam ex hoc, nisi exceptio probetur, ipsa persona ius habet acquirendi et possidendi: et e converso si alicui enti morali ius acquirendi et possidendi agnoscatur, illud ens eo ipso persona moralis agnoscitur.

Attamen ius personalitatis non ex solo iure acquirendi et possidendi bona temporalia constat; licet illud sit unum ex praecipuis iuribus personae moralis. Ideo quis male ex hoc canone deduceret religiones quae iure acquirendi et possidendi destituuntur, earumque provincias et domos personalitate morali destitui.

Capacitatem autem acquirendi et possidendi personae morales in Ecclesia non a Statu civili, sed ab Ecclesiae approbatione repetunt, et solum legibus ecclesiasticis eadem coarctatur. Utile tamen erit, ubi facile fieri potest, et haec est mens S. Sedis, ut etiam personalitatis agnitio a parte Status obtineatur ⁴.

Aliqui inveniunt difficultatem in admittendo iure acquirendi et possidendi in persona morali religiosa, quae constat personis physicis quae iure acquirendi et possidendi sunt incapaces: at tota difficultas evanescit si consideretur incapacitatem personarum physicarum, si quae adest, solum ex iure positivo ecclesiastico originem ducere: potestatem et capacitatem vero radicalem non amitti. Sicut autem Ecclesia incapacitatem constituit ita eam

¹ C. 531.

² Cfr. Prümmer, *l. c.*, 193.

³ «L'istituzione della proprietà, cioè l'esistenza effettiva della proprietà privata coi rispettivi diritti, è generalmente un'esigenza del diritto di natura, poichè di regola è necessaria..... dalla necessità dell'istituzione della proprietà privata segue necessariamente e per chiunque il diritto d'acquisto della proprietà». Cathrein, *Filosofia morale*, trad. Tommasi, v. II, 1920, pag. 321 sq.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 260, a; Augustine, *l. c.*, III, 174 sq.

non totaliter aufert, et partialiter iterum concedit. Insuper notandum est, personalitatis moralis iura ex noto iuris romani principio non sunt iura singulorum, sed aliquid ab ipsis distinctum ¹.

Notandum est capacitatem acquirendi et possidendi agnosci a Codice singulis domibus ², provinciis et religionibus: quapropter bona singularum distincta, non communia, saltem ³ pro religionibus iure acquirendi et possidendi gaudentibus, esse debent; nec provincia responsibilis est debitorum quae domum gravant, nec religio debitorum provinciae ⁴.

De capacitate possidendi ordinis aut Congregationis monasticae Codex nihil habet: quaestio fortassis pendet a singularum Congregationum constitutionibus et consuetudine ⁵.

De iure vigente, inde a Tridentino ⁶ religiones quae possidere non possunt sunt Fratres Minores et Capuccini et partim etiam Societas Iesu necnon Carmelitae discalceati ⁷. Bonorum temporalium immobilium et mobilium Minorum et Capuccinorum dominium est penes Sedem Apostolicam. Iidem Minores et Capuccini sunt incapaces non solum dominii, sed

¹ Augustine, *l. c.*, III, 176-177: aliam etiam dat responsionem dicendo: Si renuntiando iuri et capacitati possidendi religiosus iuri cuilibet renuntiasset, non excluso iure ad sustentationem et iure possidendi, utique posset esse difficultas, at hoc evenire non potest, quia ipsa professio est contractus; et contractus supponit iura in utroque contrahente.

² Id tamen intelligendum est de domibus, licet non formatis, legitime erectis: cfr. supra n. 502 et 519 ubi de notione domus religiosae et de eius erectione.

³ Dico *saltem* quia aliquod dubium forte moveri posset circa domos religionis incapacis dominii aut possessionis. Nam etiam istis domibus ius acquirendi et possidendi denegari non posse videtur, aliquo saltem sensu. Differentia inter istas domos religionis possidendi incapacis et alias domos aliarum religionum in hoc consistere videtur quod domus religionis incapacis possidendi solum ad normam constitutionum et iuris communis et nomine S. Sedis possidere possint, aliae domus ipsae directe possident. In praxi autem differentia in hoc consistere videtur quod R. Pontifex utpote directus bonorum S. Sedis administrator facilius et liberior, licet non arbitrarie, possit de bonis religionum incapacium possidendi disponere quam de bonis aliarum religionum. Dici igitur poterit etiam domos incapaces dominii, non esse incapaces absolute sed solum incapaces relative seu ad possidendum nomine proprio, non ad possidendum nomine S. Sedis ad normam Constitutionum uniuscuiusque religionis. Quaeri etiam hic posset utrum domus religionis incapacis acquirendi ex Constitutionibus si de facto acquirat, e. g., quia Superior legatum aut fundationem contra ius acceptarit, acquisitio illa valida sit et adnexae obligationes servandae. Cui quaestioni respondendum censemus: huiusmodi legata et fundationes si a Superiore acceptata fuerint valida esse et adimplenda, nisi iure speciali aut ex constitutionibus approbatis invalidam esse constet acceptance. Cfr. etiam c. 582, § 2, ubi supponitur religionum incapacium possidendi bonis donatis vel alio modo sibi obvenientibus Superiores renuntiare sine Sanctae Sedis licentia non posse.

⁴ Chelodi, *l. c.*, 261, c: « In illis religionibus in quibus singulae domus habentius proprietatis, Superior maior aut generalis, nequit sine aperta iniustitia de bonis istarum domorum disponere. Potest quidem Superior maior iustas praestationes imponere, servatis servandis, sicut princeps civilis potest iusta tributa imponere bonis privatorum, sed nihil aliud potest disponere de bonis istarum domorum », Prümmer, *l. c.*, 193.

⁵ Molitor, *l. c.*, n. 268; Vermeersch, *l. c.*, I, 507.

⁶ Sess. 25, c. III, *De regul.*

⁷ Cfr. Bouix, *De iure regularium*, II, 1857, pag. 562 sq.; Choupin; *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 61-62.

et foundationum perpetuarum, censuum perpetuorum etc. ¹, possunt tamen recipere annuos redditus et fundos pro expensis cultus divini, non vero in proprios usus vertendos ².

559. — II. Administratio bonorum temporalium. - 1° Modus administrandi. - Bona tum religionis, tum provinciae domusque, administrentur ad normam constitutionum. Expensae et actus iuridicos ordinariae administrationis valide, praeter Superiores, faciunt, intra fines sui muneris, officiales quoque, qui in constitutionibus ad hoc designantur ³.

In constitutionibus igitur est magis determinandus modus practicus administrandi: constitutiones tamen iuris communis praescripta continere debent praesertim circa oeconomorum constitutionem ⁴ rationem ipsam administrandi bona quaelibet ecclesiastica ⁵.

Ordinaria administratio omnes illos actus comprehendit quos consueta agendi et vivendi ratio postulat, ope pecuniarum vel reddituum quorum libera dispositio communitati permissa est ⁶. Usus pecuniae forte religioni aut domui aut provinciae a benefactoribus datae liber quandoque erit, e. g., si detur pecunia ad necessitates domus vel religiosorum in genere et tunc eius expensio pertinet ad ordinariam administrationem nec ullius consensus ex parte Superioris requirendus est ex iure communi, bene vero requiri potest ex iure speciali, c. 532, § 1; quandoque vero non liber, sed determinatus a benefactoribus, et etiam tunc actus ordinariae administrationis videtur esse, dummodo ad usus ab oblatores determinatos impendatur, nec consensus ullius requirendus est ex iure communi, licet summam 30,000 libellarum excedat ⁷. Item ad administrationem ordinariam referuntur omnes actus iuridici qui spectant ad conservationem et meliorationem bonorum,

¹ Cfr. Augustine, *l. c.* III, 178. Attamen de iure vigente post Codicem id non eadem ac antea latitudine affirmandum est; Codex enim c. 582, § 2 ius vetus circa hoc punctum aliquantulum immutasse videtur.

² Cfr. Bouix, *l. c.*, 564. Petrus Marcellinus de Luccia, *De iure PP. Minorum S. Francisci Capuccinorum decis. tractatus*, Romae, 1787, § 7, pag. 117-117, n. 47, 48, 52, 53, 54 et pag. 176, § 12 ubi hoc statuitur principium: « Patres Minores Capuccini possunt recipere legata pro oleo lampadum et anniversariis et Missis », necnon pag. 205, § 13 ubi haec habentur: « Patres Minores Capuccini possunt recipere legata pro bibliotheca, libris aliisque necessariis ». Card. De Luca, *De regularibus*, disc. 35, n. 14 et 17. De variis autem disputationibus circa *usum iuris* et *usum facti* qui competunt fratribus Minoribus et Capuccinis, cfr. cc. 3, 4, 5 tit. XIV. *De V. S. in Extrav.* Ioannis XXII, quarum tamen doctrina a posterioribus Pontificibus partim modificata fuit; cfr. etiam P. Gervasius Brixacensis, *Cursus theologicus*, t. IV, n. 34 sq.; P. Franciscus a Plebe, *Lectionum theologico-moralium*, t. V, Lucae, 1779, p. 185-186; aliter vero Laurentius Brancati De Laurea, *Commentaria in III Sententiarum Ioannis Duns Scoti*, t. IV, n. 202, Disput. XIII, art. ult. a. 1676; Haring, *Grundzüge...*, p. 770; Eichmann, *l. c.*, p. 212.

³ C. 532, § 1-2.

⁴ Cfr. c. 516, § 2-4.

⁵ Cfr. c. 1523 sq.; Schäfer, *l. c.*, 129; Balmès, *l. c.*, 88.

⁶ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 508.

⁷ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 504.

ad legitimam productionem, collectionem et adhibitionem fructuum¹, actus qui occurrunt frequenter et fiunt sine speciali sollemnitate; sollemnitas autem a constitutionibus praecipi potest pro aliquo actu administrationis et tunc ille actus non est amplius *Ordinariae administrationis* ad mentem Codicis².

2º *Collocatio pecuniae*³. - a) In collocanda pecunia vel in mutatione collocationis factae decernenda servandae sunt ante omnia uniuscuiusque religionis constitutiones⁴.

Collocatio pecuniae est expansio pecuniae ad acquirendam proprietatem seu fundum, in usum specialiter permanentem, aut *capitale* seu summam pecuniae commutare in aliam formam proprietatis, e. g., in actiones aut obligationes Status vel alius societatis commercialis: *collocatio* iuridice non consideratur *investitio* pecuniae in *bankam* cum facultate eam semper repetendi, etsi hoc fit intentione percipiendi foenus: quare pro istis temporaneis collocationibus; salvis constitutionibus, quae maiores sollemnitates aliquando requirere possunt, non necessario requiritur consensus Ordinarii loci de quo in canone isto, paragr. secunda⁵.

Communiter admittitur collocationem pecuniae, etiam stabilem in actiones et obligationes esse actum administrationis, non alienationis, et proinde nunquam ad eam faciendam requiri Apostolicum indultum, licet de summa agatur ultra 30.000 francorum⁶.

E contra si habeatur collocatio in sensu canonis ad normam paragraphi 2 consensus Ordinarii requiritur pro quavis quantitate pecuniae⁷.

b) Praeterea in collocatione facienda consensum Ordinarii loci obtinere tenentur:

a) Antistita monialium et religionis iuris dioecesani pro cuiusvis pecuniae collocatione; immo, si monialium monasterium

¹ Wernz, *l. c.*, III, 147; Chelodi, *l. c.*, 260, b; Schäfer, *l. c.*, 128; Augustine, III, 179.

² Creusen, *l. c.*, 92: « C'est encore administrer que de vendre le surplus de tout ce qui est destiné à la consommation, produits naturels du sol, des animaux, et d'employer les revenus, prix de location, fermages, intérêts des actions et obligations etc., à toutes les dépenses nécessaires ou convenables ».

³ Antiquitus Ecclesia collocationem pecuniae in fundis stabilibus seu immobilibus praecipiebat, nostris diebus praefertur ut tutior collocatio in titulis statalibus ob periculum usurpationum e parte societatum civilium (Torrubiano Ripoll, *Novissimas instituciones de derecho canonico*, I, n. 1000).

⁴ Cc. 533, § 1 et 2; 532, § 1.

⁵ Ita Augustine, *l. c.*, III, 181; Creusen, *l. c.*, 93; Cocchi, *l. c.*, 94; Prümmer, *l. c.*, 194, 3, d, qui tamen requirit generalem saltem Ordinarii consensum; severius Vermeersch, *l. c.*, I, 505; Schäfer, 130.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 505; Brandys, *l. c.*, 189; Prümmer, *l. c.*, 194, 3; Iansen, *l. c.*, n. 280.

⁷ Augustine, *l. c.*, 181; qui id affirmat de c. 533, § 1, n. 1 at idem videtur dicendum de aliis etiam numeris eiusdem paragraphi.

sit Superiori regulari subiectum, ipsius quoque consensus est necessarius ¹.

Ratio cur Antistita monialium in administratione bonorum rationem reddere debeat Ordinario loci eiusque licentiam in certis casibus requirere teneatur, ad quae non tenetur Superiorissa religionis iuris pontificii, in eo invenitur quod Antistita monialium aliter ac Superiorissa in Congregatione non habet aliam Superiorissam cui rationem reddere debeat ².

β) Antistita in Congregatione religiosa iuris pontificii, si pecunia dotem professorum constituat ³.

γ) Superior vel Antistita domus Congregationis religiosae ⁴ si qui fundi ⁵ domui tributi legative sint ad Dei cultum beneficentiamve ⁶ eo ipso loco ⁷ impendendam ⁸.

δ) Religiosus quilibet, etsi Ordinis regularis alumnus, si pecunia data sit paroeciae vel missioni, aut religiosis intuitu paroeciae vel missionis ⁹.

Notare autem iuvat distinctionem quae intercedit inter n. 3 et 4 huius c. 533. In n. 3 agitur de fundis tributis aut legatis *domui alicui religiosae* ad Dei cultum beneficentiamve eo ipso loco, nempe ubi domus cui facta est donatio sita est, impendendam. Obligat autem hic numerus solos Superiores Congregationum religiosarum, exclusis certo modo Superioribus regularibus et, iuxta aliquos, Superioribus etiam Congregationum clerica-

¹ C. 533, § 1, n. 1.

² Haring, *Grundzüge*..., pag. 771, nota 4.

³ C. 533, § 1, n. 2 et 549.

⁴ Codex hic loquitur de *Superiore domus Congregationis*: quare excludi videntur Superiores provinciales, Biederlack-Führich, *l. c.*, 54, contra Chelodi, *l. c.*, p. 404 in not. 1. Item Codex loquitur de *Superiore domus Congregationis* quare ex principiis generalibus interpretationis etiam Congregationes exemptae comprehendi deberent; et ita revera docent Chelodi, *l. c.*, Schäfer, *l. c.*, 131; Biederlack-Führich, *l. c.*, 54; obstat tamen c. 1550, quomobrem non teneri Congreg. exemptas docent Vermeersch, *l. c.*, 509; Iansen, *l. c.*, 279; cum dubio Cocchi, *l. c.*, 54; alii autem auctores quaestionem non faciunt. Certe autem non comprehenduntur Superiores regulares, Schäfer, *l. c.*, 131 et alii.

⁵ Fundi hic intelliguntur non sensu stricto pro agris frugiferis sed etiam pro titulis aut pro pecunia in genere. Vermeersch, *l. c.*, I, 509, 2.

⁶ Non igitur si dati sint ad necessitates domus supplendas, quia id proprie non est beneficentiam exercere.

⁷ In oppido vel civitate; alii addunt etiam in dioecesi; Brandys, *l. c.*, 189.

⁸ C. 533, § 1, n. 3. Augustine, *l. c.*, III, 180-181 opinatur hoc numero requiri consensum Ordinarii loci solum si Superior religiosus aut Antistita velint fundos adhibere ad alium usum differentem ab illo ob quem fuere dati a piis personis. Si, e. g., pia persona donet certam pecuniam pro cappella aut Ecclesia communitatis religiosae, aut pro domo orphanorum, religiosi possunt iuxta hanc interpretationem haec facere et ad usum a pia persona determinatum adhibere et etiam collocare, sine consensu Ordinarii, pecuniam; consensus vero Ordinarii requireretur pro adhibenda pecunia ad alium usum; Ordinarius tamen semper ius vigilandi haberet. Haec interpretatio menti Codicis forte non contraria, difficulter dictioni a Codice in hoc loco adhibitae aptatur. Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 509, 2.

⁹ C. 533, § 1, n. 4.

lium exemptarum ¹. Numero autem 4 agitur de pecunia data paroeciae aut quasi-paroeciae, vel etiam religiosis intuitu tamen paroeciae aut quasi-paroeciae, exclusis proinde bonis datis domui religiosae aut provinciae aut religioni ipsi. Declaratur autem pecunia data paroeciae aut quasi paroeciae hoc modo, subiici Ordinario loci. Nec obstat huic subiectioni quod de paroecia agatur domui religiosae incorporata. Ratio autem differentiae in hoc est quod paroecia aut quasi-paroecia licet plene incorporata religioni exemptae, ab Ordinario tamen semper pendet. Quatenus autem dicatur pecunia data paroeciae cfr. infra n. 635.

Pecunia pro missionibus exteris ita dari potest ut ab ipsis oblato-ribus designata sit missio cui subveniendum est; missio autem hic intelligitur pro dioecesibus, Vicariatibus, praefecturis Apostolicis et quasi-paroeciis; si missio determinata est pro collocatione pecuniae consensus Ordinarii loci seu missionis requiritur. Si vero Missio cui subveniendae pecunia confertur non est determinata, sed missionibus generatim vel determinatae religionis confertur pecunia, tunc eius administratio et collocatio facienda est ab administratoribus ecclesiasticis ad hoc constitutis subordinate ad Superiores ipsius religionis ².

Consensus Ordinarii loci ubi eleemosynae pro Missionibus colliguntur, aut ubi collocari forte eas contingat non requiritur ³.

Paroeciae vel ecclesiae intuitu non censentur factae donationes personales aut donationes quae factae sunt religioso quia ipse membrum est talis communitatis religiosae ⁴.

560. — III. Alienatio bonorum. - 1° *Notio.* - Alienatio est « omnis actus quo alicuius rei dominium vel transfertur ad alterum vel, concessio iure in re, deminuitur » ⁵.

Sunt ergo alienationes venditio, donatio permutatio, transactio, pignoratium, hypothecae vel servitutis passivae admissio, census realis constitutio, activae servitutis remissio; at non alienat qui pecuniam mutuo accipit sine hypotheca vel pignore; alienat vero qui fundum rusticum locat ad longum tempus ultra novennium: repudiatio lucri etiam sine ulla iusta causa facta ab administratore non est alienatio ⁶.

Alienationi bonorum hoc loco aequiparatur contractio debitorum, quae excedat summam 30.000 libellarum. Pecunia, qua talis, nunquam dicitur

¹ Ita Vermeersch, *Epitome*, I², 606, citans De Meester, quibus assentitur Raus, *Institutiones canonicae*, n. 183, I.

² Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 509, 3; Schäfer, *l. c.*, 132; Chelodi, *l. c.*, 260, c.; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 155, pag. 173.

³ Augustine, *l. c.*, III, 182; paulo aliter Brandys, *l. c.*, 189.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 182; cfr. utiliter Vermeersch, *Periodica*, VI, p. 18 sq.; Creusen, *l. c.*, 94, 4; itemque ea quae infra n. 635 dicuntur.

⁵ Vermeersch, *Epit.*, I, 504.

⁶ Cfr. Wernz, *l. c.*, III, 154; Augustine, *l. c.*, III, 183-184; Prümmer, *l. c.*, 196, 1; Schäfer, *l. c.*, 135; Creusen, *l. c.*, 92; Chelodi, *l. c.*, 261. De locatione tamen cuius valor non excedat 30.000 libell. et non sit ultra triennium, cfr. c. 1541, § 2.

alienari, sed potius asservari, erogari, collocari: alienatio tamen esset si pecunia frugifera in bona sterilia converteretur ¹.

Contractioni debitorum affinis est contractio obligationum. Contrahuntur autem obligationes variis modis, e. g., hypothecando bona ² vel aliquod bonum immobile emendo cum obligatione solvendi venditori annuam pensionem etc. ³.

Formalitates a iure communi requisitae pro alienatione sunt servandae etiam si de alienatione de una ad aliam personam moralem ecclesiasticam agatur ⁴.

Legi circa alienationes non subiiciuntur bona quae professi votorum simplicium possident, nec item bona quae possident associationes fidelium quae ad vitam religiosam praeformandam constituuntur, antequam decretum formale erectionis obtineant; talia enim bona non sunt bona ecclesiastica ⁵.

Venditio *actionum* aut *obligationum* ad alias magis fructiferas emendas alienatio non esse videtur, sed administratio quae tamen certis legis dispositionibus quandoque subiicitur ⁶.

Alienatio probabilius est habenda consumptio pecuniae quae fiat ad aliquod opus bonum quod ad ordinariam administrationem non pertinet, e. g., ad domum erigendam etc. ⁷.

Prohibita pariter habenda est, quia contractioni debitorum aequivalens, expansio pecuniae cui onera Missarum aut alia onera adnexa sunt antequam onera ipsa adimpleta sint ⁸.

2º *Ius vigens de alienatione.* - a) Alienationi ius canonicum non favet ⁹.

b) Ad quamlibet alienationem requiritur:

α) Iusta causa ¹⁰.

β) Licentia legitimi Superioris ¹¹ ad valorem alienationis.

γ) Aestimatio praevia rei a peritis scripto facta ¹². Venditio autem nequit fieri pretio infra aestimationem ¹³.

δ) Publica licitatio aut saltem notificatio, et cessio rei alienandae plus offerenti ¹⁴.

¹ Vermeersch, *l. c.*, I, 505. Permutatio titulorum quae 17 Febr. 1906, a S. C. Concilii ut alienatio considerata fuerat, de iure Codicis talis non est amplius; cfr. c. 1539, § 2; Prümmer, *l. c.*, 196, 1, not.; Iansen, *l. c.*, 280 et 285.

² Santamaria, *l. c.*, II, 277.

³ Jardi, *l. c.*, n. 464; casus difficiliore cfr. apud Vermeersch, *Epitome*, I^a, 609.

⁴ Santamaria, *l. c.*, II, 277; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 515.

⁵ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 510 et sqs.; ubi etiam varios casus practicos difficiliore circa alienationes invenies; Vermeersch, *Epitome*, I^a, 609.

⁶ Fanfani, *De iure religiosorum* ², 158 pag. 180.

⁷ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 163, p. 184.

⁸ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 1005.

⁹ Chelodi, *l. c.*, 261.

¹⁰ C. 1530, § 1, n. 2.

¹¹ C. 1530, § 1, n. 3.

¹² C. 1530, § 1, n. 1.

¹³ C. 1531, § 1.

¹⁴ C. 1531, § 2.

ε) Collocatio pecuniae inde perceptae tuto et utiliter facienda¹. Si pecunia ex alienatione percepta adhiberi statim velit ad aliquod opus perficiendum, licentia S. Sedis necessaria est².

c) *Cuiusnam Superioris licentia ad alienationem requiratur.* - Si agatur de alienandis rebus pretiosis³ aliisque bonis quorum valor superet summam triginta millium francorum seu libellarum⁴, vel de contrahendis debitis et obligationibus ultra indicatam summam, contractus vi caret, nisi beneplacitum apostolicum antecesserit⁵; secus requiritur et sufficit licentia, in scriptis data⁶ Superioris ad normam constitutionum cum consensu sui Capituli seu Consilii per secreta suffragia⁷ manifestato; sed si agatur de monia-

¹ C. 1531, § 3.

² S. C. Concilii, 12 Iulii 1919; *A. A. S.*, IX, 416 sq.; cfr. tamen circa hoc Vermeersch, *Periodica*, X, p. 66.

³ Quatenus dicantur res pretiosae in ultima specie non est authentice definitum. Pretiosae possunt haberi omnes res quae sive ex arte sive ex vetustate, sive ex alia ratione pretium ultra mille libellas habent. Quaestio tamen nunc est demandata *Commissioni interpretatrici*. *Commissionis* autem responsum adhuc (mense Augusto 1927) desideratur. Sunt qui res pretiosas existiment quae valorem superant triginta millia libellarum, verbum quorum c. 534, § 1, ad res pretiosas etiam referentes; quod tamen minus probabile videtur; alii res pretiosas habent quae summam superant decem millium libellarum; cfr. Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 158, p. 177; Choupin, *Nature et obligations...*, pag. 247. Donaria votiva, alienari non possunt sine Sanctae Sedis indulto etiam in parva quantitate, immo nec si illa offerentes in alienationem consentiant. Si dubitetur utrum aliqua oblatio sit donarium votivum, si facta sit ad altare vel ad sacram iconem donarium votivum praesumi debet, nisi de contraria donatoris vel offerentis voluntate aliunde constet: constare autem potest ex responso ab ipso donatore dato; cfr. S. C. Concilii, 12 Iulii 1919, *A. A. S.*, XI, 416 sq.; 14 Ianuarii 1922, *A. A. S.*, XIV, 160; Vermeersch, *Periodica*, XI, 9, sq.; Chelodi, *l. c.*, p. 405, not. 2.; Balmès, *l. c.*, 90-91; de reliquiis et imaginibus pretiosis cfr. c. 1281.

⁴ Valor francorum et libellarum est norma diiudicandi etiam de aliis nummorum varietatibus quae in variis nationibus vigent. Attendi autem debet valor libellae aut franci aurei non chartacei (Vermeersch, *Epitome*, I³, n. 607; Fanfani, *De iure religiosorum*, I², n. 158, pag. 180); quare, nostris diebus quibus valor franci aurei est circiter quadruplum franci chartacei itemque libellae chartaceae (Mense Mart. 1924) ad videndum pro quam summa recurrendum sit ad S. Sedem, si adhibeatur libella chartacea, multiplicanda erit summa 30.000 libellarum quater, i. e., $30.000 \times 4 = 120.000$. Si quae autem natio nummos habeat supra valorem nummi aurei, valori reali stare posse videtur aut etiam valori nominali monetae aureae; augere autem valorem realem monetae quae ex se iam est supra aureum valorem fieri non posse videtur; cfr. Vermeersch, *Epit.*, I, 510; Chelodi, *l. c.*, pag. 405, not. 3. Raus, *Institutiones canonicae*, n. 183, II; non probatur proinde sententia Augustine, *l. c.*, III, 186 docentis correspondere menti Codici non requiri consensum S. Sedis nisi pro summa 10.000 vel 12.000 dollar: sequeretur ex hoc absurdum requiri consensum S. Sedis solum pro summa 288.000 millium libellarum chartacearum; etenim hoc mense 12.000 dollar tali summae libellarum aequivalent.

⁵ Poterit tamen defectus validitatis sanari a R. Pontifice per fictionem iuris retrahendo sine praeiudicio tertii, *ex nunc* ad tempus facti actus, effectus convalidationis: cfr. S. C. Concilii 17 Maii 1919; *A. A. S.*, XI, 383 sq.

⁶ Scriptura ad probationem, ut videtur, requiritur, non ad valorem.

⁷ Pro maiori determinatione huiusmodi consensus et circa modum eum requirendi cfr. etiam instruct. «*Inter ea*» a S. C. De relig. edit., 30 Iul. 1909; quae tamen vim stricte obligatoriam ex se post Codicem non retinuit; cfr. apud Vermeersch, *Periodica*, V, 11 sq.

libus aut sororibus iuris dioecesani ¹ accedat necesse est consensus, in scriptis praestitus, Ordinarii loci, necnon Superioris regularis, si monialium monasterium eidem subiectum sit ².

Pecuniam mutuo accipere sine hypotheca, licet non sit alienatio stricto sensu, est tamen vera debiti contractio; quare fieri non potest sine S. Sedis licentia si summa 30.000 libellarum excedat ³.

In precibus pro obtinendo consensu ad contrahenda debita ⁴ et obligationes, exprimi debent alia debita vel obligationes, quibus ipsa persona moralis, religio vel provincia vel domus, ad eum diem gravatur; secus obtenta venia invalida est, et consequenter invalidus contractus quo debitum contrahitur ⁵. Quid sint obligationes Codex non definit; hoc verbum includit titulos oeconomicos, obligationes legales aut actus legales quibus qui ligatur tenetur solvere data die summam pecuniae; non veniunt vero obligationes Missarum ⁶.

Pro alienationibus minoris momenti Codex ad proprias regulas et constitutiones remittit: in constitutionibus igitur determinari debet quamnam summam per se possint expendere officiales et oeconomi; pro qua summam requiratur consensus Superioris, pro qua consensus Consilii aut Capituli ⁷; hoc tamen attendi debet quod a Codice consensus requiritur et ideo Superior non requisito consensu agens invalide agit ⁸.

Si agatur de alienatione quae haberi potest in locatione diuturna haec valent. Beneplacitum apostolicum requiritur solum si valor excedat 30.000 libellarum et simul locatio sit ultra novennium ⁹.

In male alienantes, praesertim ex defectu consensuum necessariorum, variae poenae statuuntur in Codice ¹⁰.

¹ Non si agatur de sororibus iuris pontificii: hic nomen monialis non videtur extendendum ad illas moniales quae vota non emittunt sollemnia, tales enim cum non ligentur clausura papali, ut Congregationes votorum simplicium iuris pontificii videntur considerandae circa hoc punctum; aliter Larraona in *Commentarium*, IV. p. 14.

² C. 534, § 1.

³ Chelodi, *l. c.* 260, b.

⁴ Codex loquitur de aliis debitis et obligationibus: non determinat quantitatem sive debitorum, sive obligationum; quaelibet igitur sunt exprimenda; atque notandum est hanc expressionem in precibus ad valorem obtenti consensus requiri: Augustine, *l. c.*, III, 189; attamen reticentiam parvorum debitorum et parvarum obligationum quae in ordinaria administratione occurrunt non putamus valori consensus obtenti obstare; haec enim proprie ut debita non solent considerari.

⁵ C. 534, § 2.

⁶ Augustine, III, 189.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, 511.

⁸ Augustine, *l. c.*, III, 188.

⁹ C. 1541, § 2, n. 2; cfr. et alios numeros eiusdem paragraphi; Balmès, *l. c.*, 93.

¹⁰ Cfr. c. 2347; licet contractio debitorum, et locatio ultra tempus et summam statutam sint prohibitae et alienationi aequiparentur, docet tamen Chelodi poenas huius canonis non incurri nisi pro alienationibus stricte dictis, quae translationem dominii important; cfr. Chelodi, *l. c.*, 405, nota 4; *Ius poenale*, 79. Alia de poenis et sequelis invalidae alienationis suo loco videbimus, ubi de bonis ecclesiasticis in genere agemus; cfr. interim Schäfer, *l. c.*, 138, sq.

Si quis ex diversa causa, sine fraude contrahat debitum bis sed successive; aut alienet bis rem quae infra 30.000 libellarum est, licet, duo debita et alienationes 30.000 excedant, non requiritur consensus apostolicus (Vermeersch, *l. c.*, 611; Goyeneche in *Commentarium*, V, 395-397).

3° *Largitio munerum*. - Ad alienationem bonorum temporalium religionum refertur etiam *largitio munerum*. De hac statuit Codex: Largitiones ex bonis domus, provinciae, religionis non permittuntur, nisi ratione eleemosynae vel alia iusta de causa, de venia Superioris et ad normam constitutionum ¹.

Prohibitio ista afficit non solum singulos religiosos, sed et Superiores et Capitula; et de iure vigente, omnes religiones, nisi speciale privilegium probetur, quali gaudent quidam ordines militares; poenae vero severiores iuris veteris non vigent amplius ².

Bona domus, provinciae, religionis non censentur partus ingenii quos proinde, nisi specialis prohibitio probetur, quilibet religiosus alienare et gratuito donare potest ³. Specialis prohibitio habetur alienandi manuscripta ad hoc ut ab aliis edantur ⁴.

Utrum peccet religiosus sacerdos qui Missas liberas celebrat pro stipendio quod suo amico vel alteri concedit; quaestio est inter auctores hinc inde decertantes ⁵.

Largitiones sine iusta causa factae, praesertim si in magna quantitate factae sint etiam a Superioribus, nullae et irritae sunt habendae et personae quibus factae sunt ad restitutionem tenentur ⁶.

561. — IV. Ratio administrationis reddenda. - 1° *Principium generale*. - Superiores ecclesiastici, praesertim vero Superiores religiosi bonorum quae administrant, domini non sunt, sed administratores; administrator autem suae administrationis rationem reddere debet. Personae autem quibus ratio reddenda est ab administratoribus bonorum religiosorum determinatur generatim intra ipsam religionem in Constitutionibus; cui determinationi standum est ⁷.

Superiores supremi generatim, hanc redditionem etiam S. Sedi reddere tenentur ⁸.

2° *Ratio reddenda Ordinario loci*. - Ordinario loci rationem reddere tenentur:

a) Antistitae monasteriorum monialium, etiam exemptorum semel in anno, aut etiam saepius si id in constitutionibus praescri-

¹ C. 537.

² Prümmer, *l. c.*, 198; remanet tamen obligatio restitutionis si munera donata sint invalide et alicuius saltem valoris sint; cfr. Schäfer, *l. c.*, 141-142.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 264, 7.

⁴ S. C. De Relig., 13 Iul. 1913, *A. A. S.*, V, 366; cfr. Schäfer, *l. c.*, 231 et infra n. 605, 8.

⁵ Prümmer, *l. c.*, 198; negativam opinionem probabilem habet; cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, 264, 7; et tom. III, *Appendix ad usum fr. Min. S. Franc. Capucc.*, pag. 28; ubi tamen id etiam capuccinis licitum affirmat.

⁶ Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1006.

⁷ C. 1550; Chelodi, *l. c.*, 262; Schäfer, *l. c.*, 139; Balmès, *l. c.*, 93.

⁸ Cfr. Decret. S. C. De Relig., « *Sancitum est* », 8 Mart. 1922, cum adnexo elencho n. 44, sq.

batur. Quae ratio administrationis si Ordinario loci non probetur, ipse potest opportuna remedia adhibere, etiam removendo, si res postulet, oeconomam aliosque administratores.

Si monasterium sit regularibus subiectum ratio administrationis reddenda est non solum Ordinario loci, sed et Superiori regulari, et in hoc casu si eadem Ordinario non probetur, Ordinarius Superiorem monere debet ut prospiciat; quodsi ille neglexerit, ipse per se consulat ¹. Ratio autem gratis exigenda est.

b) Superiores omnium religionum mulierum, occasione visitationis et etiam saepius, si Ordinarius id necessarium duxerit, relate solummodo ad administrationem bonorum quae dotes religiosarum constituunt ².

c) Superiores omnium domorum Congregationis iuris dioecesani, circa omnia negotia ad oeconomiam pertinentibus ³.

d) Superiores domorum quarumvis religionum etiam exemptarum, circa administrationem fundorum legatorumque quae paroeciae vel missioni vel intuitu paroeciae vel missionis religiosae data sunt ⁴. Nota tamen non eo ipso quod fundatio facta sit in ecclesia paroeciali deduci posse factam ipsam esse intuitu paroeciae ⁵.

e) Superior et Antistita domus Congregationis circa bona, fundos et legatos domui tributa ad beneficentiam et Dei cultum eo ipso loco impendenda ⁶.

562. — V. Responsabilitas personarum religiosarum circa bona temporalia. - 1° *Principium generale circa debita contrahenda.* - Caveant Superiores omnes religiosi ne debita contrahenda permittant, nisi certo constet ex consuetis redditibus posse debiti foenus solvi et intra tempus non nimis longum per legitimam amortizationem reddi summam capitalem ⁷.

2° *Responsabilitas personarum moralium.* - Si persona moralis, sive religio, sive provincia, sive domus debita et obligationes contraxerit, etiam cum Superiorum licentia, ipsa tenetur de eisdem

¹ C. 535, § 1. n. 1-2; C. I., 24 Nov. 1920; A. A. S., XII 573.

² C. 535, § 2.

³ C. 535, § 3, n. 1; canon loquitur solum de bonis domorum, at ex analogia idem videtur affirmandum de bonis totius religionis: ratio autem in casu erit reddenda Ordinario loci domus principis: hanc rationem Ordinarius etiam pluries in anno exigere potest; cfr. Chelodi l. c., 262, a, et pag. 407 nota 1.

⁴ C. 535, § 3, n. 2 et 533, § 1, n. 4.

⁵ Cfr. c. 1550; Iansen, l. c., 282. Quatenus dona, fundi et legati censeantur seu praesumantur facta paroeciae vel missioni videbimus infra n. 635, 2°, b.

⁶ C. 535, § 3, n. 2 et 533, § 1, n. 3: id ex analogia videtur etiam affirmandum de foundationibus aut legatis factis provinciae iuris pontificii; cfr. Chelodi, l. c., pag. 407, not. 1.

⁷ C. 536, § 5.

respondere ¹: « Si tamen ex iure particulari alicuius religionis, sola religio tota est capax proprietatis, huic iuri particulari standum est, ita tamen ut iustitia non laedatur » ².

Si Superior aut alius legitime constitutus officialis domus religiosae actus ponat non ordinariae administrationis, vel actus quoslibet ultra fines sui muneris, domus ipsa religiosa vel alia persona ab illo officiali repraesentata non tenetur de his actibus respondere; sed ipse Superior aut officialis responsabilis est ³.

3° *Responsabilitas personarum physicarum.* - a) Si contraxerit regularis, sive vir sive mulier, cum licentia Superiorum, respondere debet persona moralis, cuius Superior licentiam dedit; si religiosus votorum simplicium, ipse respondere debet, nisi de Superioris licentia negotium religionis gesserit ⁴.

Etiam religiones possidendi incapaces responsabiles habendae sunt, eo sensu quod religio, vel domus vel provincia, cuius Superior licentiam dare potuit et dedit, respondere debeat ⁵.

Differentia inter utrumque ex eo est repetenda quod regularis domini incapax est, non item religiosus votorum simplicium, unde licentia concessa regulari praesumitur concessa ad agendum nomine personae moralis.

Quaeri hic posset utrum Superior licentiam contrahendi concedere possit subdito regulari hac conditione quod ipse, non religio, domus vel provincia responsabilis, habendus sit: cui quaestioni affirmativam damus responsionem: Codex enim hoc canone 536, § 2 praesumptionem iuris statuere videtur, contra quam valet expressa apposita conditio: ceteroquin non constat religiosum etiam votorum sollemnium esse incapacem absolute contrahendi obligationem ut ex eodem c. § 3 patet.

Regularis ad effectum huius canonis non est, ut videtur, nisi qui vota emisit sollemnia ⁶.

b) Si contraxerit religiosus sine ulla Superiorum licentia, ipsemet respondere debet, non religio, domus aut provincia ⁷, idque valet de quolibet religioso etiam votorum sollemnium ⁸.

Ius vetus in hoc reformatum est, iuxta quod regularis in contentiosis conveniri non poterat et pro eo convenienda erat domus religiosa vel religio vel provincia ⁹.

¹ C. 536, § 1.

² Prümmer, l. c., 197, 1; Raus, *De sacrae Obedientiae virtute et voto*, n. 99.

³ Cfr. c. 532, § 2; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 157, pag. 172.

⁴ C. 536, § 2.

⁵ Cfr. specialem Commissionem Card. 18 Aug. 1914 deputatam ad casum huius generis decidendum in *Monitore ecclesiastico*, vol. 27, 153 sqs.; Jardi, l. c., n. 468.

⁶ Santamaria, l. c., II, 281.

⁷ C. 536, § 3.

⁸ Augustine, l. c., III, 194. Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, n. 99; Leitner, *Handbuch...*, pag. 357.

⁹ Cfr. Wernz, *Ius Decretalium*, V, 166; Goyeneche in *Commentarium*, V, 158-159.

c) *Actio de in rem verso*. - Firmum tamen semper esto, contra eum, in cuius rem aliquid ex inito contractu versum est, semper posse actionem institui¹.

Id, etsi contractus a religioso factus, invalidus sit, quia licentia Superiorum non fuit requisita: si ex ipso contractu religioni vel alii tertiae personae physicae aut morali aliquod commodum evenerit; id in quo illa persona ditior facta est ex invalido contractu religiosi, persona contrahens quae damnum ipsum passa est repetere potest instituendo actionem contra personam quae ditior facta est. Damnum passus repetere potest a domo, provincia, aut religione id in quo domus vel provincia vel religio ditiores factae ex pacto illegitimo facto a religioso².

TITULUS XI.

DE ADMISSIONE IN RELIGIONEM

PRAEMITTENDA

De vocatione ad statum religiosum.

563. — De vocatione ad statum religiosum eiusque necessitate duplex quaestio proponi potest; iuridica nempe et moralis.

1° *Quaestio iuridica* - quae a motibus animi mere internis praescindere omnino debet, hoc enim foro Deo exclusive reservatur, propriae uniuscuiusque conscientiae et foro Ecclesiae sacramentali, ita proponi potest: Quatenam requiruntur ut quis in religionem valide et licite recipi possit? Itemque quatenam in candidato requiruntur ut ipse religionem licite et valide ingredi possit? His quaestionibus respondet *praecipue* canon 538: In religionem admitti potest quilibet catholicus qui nullo legitimo detineatur impedimento, rectaque intentione moveatur, et ad religionis onera ferenda sit idoneus.

Requiritur igitur ante omnia ut quis sincere veram catholicam profiteatur fidem; religiosus enim status extra veram Ecclesiam

¹ C. 536, § 4.

² « Si ex decem ut puta aureis quos servus tuus a Titio mutuo accepit, creditori tuo quinque aureos solverit, reliquos vero quinque quolibet modo consumpserit, pro quinque quidem in solidum (i. e. integre) damnari debes, pro ceteris vero quinque eatenus, quatenus in peculio sit; ex quo scilicet apparet, si toti decem aurei *in rem tuam versi fuerint*, totos decem aureos Titium consequi posse », §§ 4, b, I, 1, 7; cfr. Bonfante, *Istituzioni di diritto romano*, § 56, pag. 171-172; haec actio in iure romano vocatur *Actio de in rem verso*; cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 406, not. 2; Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, n. 99; Jardi, *l. c.*, n. 467.

haberi non potest; quisquis enim extra Ecclesiam Christi est nedum perfectionem evangelicam, sed nec vitam aeternam consequi potest, in necessariis enim, quorum primum fides est, deficit ¹. Quatenus vero sint impedimenta a statu religioso repellentia infra exponemus.

Notamus autem statim inter impedimenta esse generatim adnumerandos morbos hereditarios ut epilepsiam, tuberculosim pulmonarem, ameniam, et generatim morbos nervorum ²; item admitti difficile debent duae sorores in eadem religione mulierum, praesertim si agatur de religione clausurae papali subiecta. Prohibitio tamen clara de iure vigenti non habetur ³.

564. — 2° *Quaestio vero moralis* ita proponi potest: Requiruntur, praeter signa externa quae requiruntur ut quis valide et licite in religionem admitti et ingredi possit, etiam signa alia interna quibus quis sibi persuaderi possit se esse a Deo ad statum religiosum vocatum? An sufficit generalis vocatio qua Christus omnes et singulos homines hortatus est ad evangelica sequenda consilia?

Huic quaestioni respondentes theologi atque canonistae hinc inde decertant. Necessitatem vocationis specialis reiiciunt plures antiquiores et aliqui ex modernioribus ⁴. Necessitatem vero specialis vocationis admittunt plures ex modernioribus ⁵.

Codex quaestionem solvere noluisse videtur ⁶, et inter utramque opinionem medium iter tenuisse; canon enim 538 praeter externas qualitates negativas et positivas, internum etiam quoddam elementum requirit ut quis in religionem admitti possit, *rectam* nempe *intentionem*. Nobis auctorum

¹ Aliqui anglicani vitam religiosam imitari conati sunt, quorum aliquae communitates collegialiter ad Matrem Ecclesiam reversae sunt; Augustine, *l. c.*, III, p. 128, nota.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 76.

³ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 98, pag. 65 in nota 1; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 1014, pag. 538, quae tamen de iure vigente normam directivam tantummodo praebere possunt.

⁴ Cfr. S. Thomas, 2-2, 189, X, ad 3; Prümmer, *l. c.*, n. 200; Augustine, *l. c.*, III, 199-200; Piat, *Praelectiones iuris regul.*, I, pag. 32-38 apud quem expositionem et crism opinionis contrariae invenitur.

⁵ Cfr. S. Alphonsus, *Theologia moralis*, IV, 78; Bucceroni etc. alique apud Prümmer *l. c.*, n. 200 et Piat, *l. c.* Cfr. tamen etiam Raus, *Institutiones canonicae*, n. 185, pag. 291 in nota ubi contendit doctrinam S. Alphonsi non discordare in re a doctrina S. Thomae.

⁶ Sunt tamen in Codice quaedam elementa quae se ad hanc quaestionem referunt. Ita c. 1353 supponit requiri et dari vocationem ad statum clericalem; quod non supponit, pro statu religioso c. 538. Rationem differentiae affert Prümmer docens pro statu religioso sufficere generalem vocationem Christi ad vitam perfectiorem, quae generalis vocatio non habetur pro statu clericali; status enim clericalis non ordinatur ad solam sanctificationem personalem sed, et praecipue, ad aliorum sanctificationem; cfr. Prümmer, *l. c.*, n. 200.

dissensus magis verbalis esse videtur quam realis, et ex aequivoca terminologia *vocationis specialis et generalis* oriri ¹.

Certe nunc, quaevis opinio admittatur, in religionem licite et valide recipi potest quicumque liber ab impedimentis cuiusvis generis recta intentione ductus ut admittatur postulat; itemque licite ut admittatur postulat liber ab impedimentis recta ductus intentione; indifferens vero est utrum hic dicatur specialem habere vocationem an solum generalem ².

Alium inducens ad statum religiosum quasi obligatorium esset hoc statum ingredi, excepto casu specialis et certae aliunde vocationis, praesertim si metu aut vi id faciat, graviter peccat ³; itemque graviter contra iustitiam peccat qui dolo, metu vel vi alterum a statu religioso arcet ⁴.

565. — 3° *Alia quaestio est de obligatione ingrediendi religionem.*

Per se obligatio ista nemini imponi potest; agitur enim de re non necessaria ad salutem: quod valere videtur non solum theoretice, sed etiam practice; aliter admittendum esset Deum aliquibus hominibus absolute maiores obligationes graves imponere quam aliis; quod repugnare videtur; nec unquam probari poterit aliquem obligari ad rem quae a S. Scriptura de praecepto non esse expresse declaratur. Deus enim sibimetipsi contradicere nequit ⁵.

Per accidens vero potest quis obligatione teneri ingrediendi religionem si ad id voto aut alio modo se obligaverit, itemque, aut si ei a Deo iubeatur quod aliis communiter suadetur et de hoc praecepto ei revelatio fiat; potest enim Deus absolute alicui hoc praecipere. Qui igitur ex hac divina revelatione persuasum habeat se non posse extra religionem salutem consequi, ad religionem ingrediendam per accidens teneretur. Hoc tamen rarissime accidet ⁶.

¹ Huc referuntur etiam opiniones Augustine, *l. c.*, III, 199: « S. Thomas is satisfied with a general call, which may also satisfy us..... An ambiguous use of termes seems, however, to have caused same divergency of opinion... » et Balmès, *l. c.*, 100-108.

² Notat tamen recte Vermeersch, *Epitome*, I, n. 515 dici in Codice hoc c. 538 *admitti potest*, non *admitti debet* vel *ingredi potest*; quia nemini ius est determinatam religionem ingrediendi ex eo quod liber sit ab impedimentis et recta ducatur intentione.

³ Cfr. etiam c. 2352.

⁴ Cfr. Jardl, *l. c.*, 546-547.

⁵ Cfr. Vermeersch, *De religiosis institutis et pers.*, II ⁴, pag. 30.

⁶ Cfr. Vermeersch, *De religiosis institutis et personis*, II ⁴, (24-57) ubi cum moderatione proponitur mitior sententia et aliorum opiniones examini subiiciuntur. Alii cum S. Alphonso obligationem sequendi vocationem nimis urgere videntur; cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 32-33; recensionem variarum opinionum hac de re et notas bibliographicas utiles invenire poteris apud Goyeneche in *Commentarium*, V, 86-93 praesertim in nota 29; Raus, *Institutiones canonicae*, n. 185, pag. 295.

CAPUT I.

De postulatu.

566. — I. Notio. - Postulatus, ut hic accipitur, est congrua temporis periodus fidei concessa ut experiatur utrum vita religiosa, quam profiteri desiderat, sibi conveniat, itemque concessa religioni ut et ipsa experiatur, ante ipsum ingressum postulantis in novitiatum, utrum idem postulans idoneus sit.

Est igitur postulatus quaedam praevia praeparatio ad formalem probationem candidati et religionis, quae formalis probatio proprie fit in novitiatu.

Inducta est disciplina postulatus ob defectum firmitatis in voluntate humana, nostris praesertim diebus, ingravescentem, et ad evitandas quantum fieri potest nimis frequentes dispensationes a votis religiosis.

Deinde quia ex iure vigenti novitiatus iam aliquam includit incorporationem ipsi religioni factam, quod etiam ex eo patet quod novitius omnibus gratiis et privilegiis spiritualibus, quibus professi gaudet, et etiam aliis quibusdam religiosorum iuribus, necesse fuit aliquam periodum praemittere quae nullam supponeret adhuc incorporationem; hoc inductione disciplinae de postulatu factum est.

Ea est natura postulatus ut praemittatur ipsi admissioni in novitiatum, et, expleto postulatu, postulans statim ad novitiatum admittatur; ideo sine S. Sedis licentia permitti nequit ut postulans monialis expleto postulatu ante ingressum in novitiatum per aliquot dies domum paternam repetat suos salutatura¹. Hoc tamen admittimus pro aliis religiosis non obnoxiiis clausurae monialium.

Melius tamen spiritum legis servabit qui statim, expleto postulatu, novitiatum incipiat².

567. — II. Necessitas, duratio et computatio postulatus. - 1° Postulatus nunquam, de iure vigente, requiritur ad valorem novitiatus aut subsequentis professionis³.

2° In religionibus a votis perpetuis mulieres omnes, et si agatur de religione virorum, conversi, antequam ad novitiatum admittantur, postulatum ad sex saltem integros menses peragant; in

¹ Id sat clare deducitur ex *Instructione* S. C. De Religiosis 6 Februar. 1924, III, 1°, e, et III, 2, d; post quam *instructionem* non amplius probabilem habemus mitiorem P. Vermeersch, *Epitome*, I^a, 521, opinionem; cfr. etiam S. C. De relig., 7 Nov. 1916, *A. A. S.* VIII, 446.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 521.

³ C. 539, § 1 et cc. 11, 15, et auctores communiter; aliter ex decreto « *Sacrosancta* », 1 Ianuarii 1911; *A. A. S.*, III, 26 sq.

religionibus vero a votis temporariis, ad necessitatem et tempus postulatus quod attinet, standum constitutionibus ¹.

a) Eximuntur igitur a lege postulatus postulantes clerici, idest illi postulantes qui ad statum clericalem ascendere intendunt ².

b) Initium postulatus a tempore *cooptationis*: cooptatio autem ex iure communi nullam specialem formalitatem requirit; quamobrem ius speciale circa hoc attendendum est, aut consuetudo. Generatim illi ius habent admittendi ad postulatum qui possunt admittere in religionem.

De iure vigente communi Superior admittens nec Capituli nec Consilii suffragium requirere tenetur ³.

Per se non est necesse ut ipsi postulatus praecedant testimoniales litterae quae pro admissione in novitiatum requiruntur ⁴.

Item non necessario requiritur ad validum postulatum ut qui ad illum admittitur liber sit ab impedimentis quibus quis a novitiatu arcetur ⁵.

c) Computatio temporis facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 3, i. e. non computato die admissionis. Sex menses debent esse *integri*, at *non* necessario *continui*; quia non interruptitur postulatus si postulans etiam animo non revertendi domum paternam repetat, et postea facti poenitens ad postulatum redeat ⁶.

Nihil obstat quo minus Superior abbreviationem aliquorum dierum postulatus ex iusta causa concedat ⁷.

d) Superior maior praescriptum postulatus tempus potest prorogare, non tamen ultra aliud semestre ⁸.

Nec ex hac paragrapho nec ex praecedenti deduci posse videtur postulatum sex mensibus longiorem non posse praecipi a constitutionibus ⁹.

¹ C. 539, § 1.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 518 eximit etiam religiosos religionum laicalium qui non laboribus manualibus, sed scholae faciendae aut litteris docendis deputantur, quod tales conversi non appellantur. Ita etiam Chelodi, *l. c.*, pag. 408. not. 5, et Raus, *Institutiones...*, pag. 296 in nota 3; Bastien, *Direttorio canonico*, pag. 53, nota 2.

³ Jardì, *l. c.*, n. 553.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, 520; Schäfer, *l. c.*, 146; Prümmer, *l. c.*, n. 203, 6; Chelodi, *l. c.*, 264 b.

⁵ Vermeersch, *Periodica*, IX, (5); Larraona in *Commentarium*, I, pag. 180-181 contra Prümmer, Biederlack-Führich et Ferreres ibi citatos.

⁶ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 519; si tamen longior sit absentia dies absentiae inter dies et menses postulatus computari nequeunt; paulo aliter Chelodi, *l. c.*, pag. 408, nota 6, moralem continuitatem requirit. Dies absentiae eius qui religionis animum mutavit suppleri certo sunt; Schäfer, *l. c.*, 147; Vermeersch, *l. c.*, I, 519.

⁷ Bastien, *Direttorio canonico*, p. 54, nota 2, n. 79; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieuse* ³, pag. 275 in nota.

⁸ C. 539, § 2.

⁹ Ita etiam Vermeersch, *l. c.*, 519; Chelodi, *l. c.*, 264; Brandys, *l. c.*, n. 17; Schäfer, *l. c.*, 147 docet admitti a quibusdam etiam constitutiones tempus sex mensibus brevius praecipientes, quod probabile non videtur cum Codex dicat ad *sex saltem integros menses*; Constitutiones longius tempus postulatus statuentes corrigendas esse reductione postulatus ad sex menses docent: Biederlack-Führich, *De religiosis*, n. 62 pag. 109; Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 158; Leitner, *Handbuch des katholischen Kir. R.*, p. 359; Augustine, *l. c.*, III, pag. 203.

Si constitutiones postulatum requirant unius anni est tamen potestas Superiori maiori prorogationem sex mensium concedere, nec nimis insistendum est super dictionem *aliud semestre*, qua utitur Codex; Codex enim loquitur de casu quo constitutiones postulatum sex mensium praecipiant et concessionem alterius semestris non restringit ad hunc casum¹.

568. — III. Disciplina postulatus. - 1° *Locus*. - Postulatus peragi debet vel in domo novitatus vel in alia religionis domo in qua disciplina secundum constitutiones accurate servetur sub speciali cura probati religiosi²; haec tamen non videntur praecipere ad valorem ipsius postulatus.

Reprobatur a S. C. De religiosis abusus mittendi postulantes in domum in qua religiosa disciplina iuxta constitutiones non perfecte observatur³.

2° *Vestis postulantium*. - Postulantes vestem induant modestam ac diversam a veste novitiorum⁴. Non necessario vestis erit religiosa, immo forte decet ut sit laicalis; at in hoc servandae sunt constitutiones⁵.

3° *Lex clausurae pro postulantibus mulieribus*. - In monasteriis monialium adspirantes, dum postulatum peragunt, lege clausurae tenentur⁶; propterea nequeunt pro lubitu, parentes visendi causa e monasterio exire⁷.

Poenas tamen pro monialibus statutas postulantes contra legem e clausura exeuntes non incurrunt⁸.

Licentia Ordinarii ut postulans intra clausuram admittatur nullo iure praescripta est⁹.

4° *Transitus a postulatu ad novitatum*. - Postulantes, antequam novitatum incipiant, exercitiis spiritualibus vacent per octo saltem

¹ Ita Vermeersch, *l. c.*, I, 519; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 79; Chelodi, pag. 408, not. 7; Larraona in *Commentarium*, III, p. 14-15, contra alios in nota 3 pag. 14 citatos ut Leitner, Biederlack-Führich, Fanfani, etc.

² C. 540, § 1; probatus religiosus non necessario debet esse sacerdos, Schäfer, *l. c.*, p. 148.

³ Cfr. Bastien, *Direttorio Canonico*, n. 80.

⁴ C. 540, § 2.

⁵ Schäfer, *l. c.*, 146; Prümmer, *l. c.*, 203, 4; cfr. etiam Jardì, *l. c.*, 575 et sqs.

⁶ C. 540, § 3.

⁷ S. C. De Relig., 7 Nov. 1916; *A. A. S.*, VIII, 446; Prümmer, *l. c.*, 203, 4; Blat, *l. c.*, p. 517-518; utrum liceat, expleto postulatu, domum paternam ante ingressum in novitatum adire per paucos dies cfr. supra n. 567, ubi de notione postulatus; Vermeersch, *l. c.*, 521; cfr. etiam Chelodi, *l. c.*, 264, c.; Raus, *Institutiones...*, n. 185, pag. 297, nota 1.

⁸ Santamaria, *l. c.*, II, 284.

⁹ Santamaria, *l. c.*, II, 284, contra Ferreres, *Institutiones Canonicae*, I, n. 850, cfr. etiam Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 1009.

integros dies; et iuxta prudens confessarii iudicium, praemittant generalem anteactae vitae confessionem ¹.

Hic canon non necessario applicandus est illis religionibus quae postulatum ex iure communi obligatorium non habent ²; item non tenentur ex iure communi clerici et qui ad postulatum non tenentur.

CAPUT II.

De Novitiatu.

Art. I. — DE REQUISITIS UT QUIS IN NOVITIATUM ADMITTATUR.

569. — I. Novitiatus notio. - Novitiatus ita describi potest: Institutio personae ad vitam religiosam in religione determinata, per annum producta, in loco ad hunc finem iuridice determinato ³.

Est ergo annus inscriptionis inchoativae postulantis seu candidati in religionem quo praeparatur admissio definitiva quae fit per professionem religiosam, concessus a lege Ecclesiae utrique parti in professione paciscenti ad mutuam utriusque probationem. De iure vigenti novitiatus necessarius est ad valorem cuiusvis professionis religiosae ⁴.

570. — II. Necessaria ad validam admissionem in novitiatum. - Ut quis in novitiatum admittatur ante omnia liber debet esse ab omnibus impedimentis. Impedimenta autem quaedam a iure communi, quaedam vero a iure speciali in uniuscuiusque religionis iure contento statuuntur. Utriusque speciei impedimenta possunt esse *dirimentia* aut simpliciter *impedientia*. Hic agimus solummodo de impedimentis a iure communi statutis et primum quidem de dirimentibus, deinde etiam de impedientibus ⁵. Invalide in novitiatum cuiusvis religionis etiam solius iuris dioecesani admittuntur:

1º Qui sectae acatholicae adhaeserunt ⁶.

Non requiritur ut quis de praesenti haeresim vel schisma profiteatur et sectae adhaereat, sufficit ut adhaeserit aliquando; id enim indicat verbum *adhaeserunt* ⁷. Non sufficit ut quis haeresim professus sit interno animo

¹ C. 541; cfr. etiam c. 1001, § 2.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 522.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 559.

⁴ C. 532, § 1, n. 3; Santamaria, *l. c.*, II, 285; ubi etiam quaedam de historia novitiatus.

⁵ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1010.

⁶ C. 542, n. 1.

⁷ Chelodi, *l. c.*, 215, b.

et forte etiam de praesenti profiteatur; sed externa manifestatio requiritur, licet occulta; de internis enim non iudicat Ecclesia ¹.

Non sufficit item haeresis externa professio, sed insuper requiritur *adhaesio alicui sectae*; Codex enim loquitur de adhaesione sectae acatholicae ²; videtur tamen sufficere adhaesio sectae acatholicae, non christianae, e. g., iudaicae ³.

Adhaesio autem sectae fit frequentando sectam eiusque congregationes seu conventus, sese in eius albo inscribendo, vel etiam simpliciter publice eius dogmata defendendo ⁴.

Secta acatholica est hominum societas quae vel publice vel privatim doctrinam profitetur catholicae fidei contrariam ⁵.

Certe non comprehenduntur hac lege illi qui in secta haeretica sunt educati, si convertantur ⁶. Haereticis in haeresi natis videntur aequiparandi qui ab infantia licet a parentibus catholicis natis et catholice baptizatis in haeresi tamen educati sunt, saltem quousque tales in bona fide manserint ⁷.

Omnes tamen haeretici schismatici et apostatae sicut et filii acatholicorum, quandiu parentes in errore permanent, nequeunt *licite* recipi ut clerici in religione clericali; ⁸ nihil vero obstat quo minus etiam licite recipiantur in religione laicali, nisi hoc impedimentum in constitutionibus statuatur, quo tamen casu Superior maior vel supremus dispensare ab eo posset ⁹.

Societates *socialisticae*, *massonicae*, *liberorum pensatorum* etc. stricte non veniunt nomine *sectarum acatholicarum*; tales e contra sunt sectae protestanticae, anglicanae etc. ¹⁰.

2º Qui decimum quintum aetatis annum non expleverunt ¹¹.

In religionibus ubi duo sunt anni novitiatus, cum alter tantum annus sit ad valorem necessarius ¹² poterit postulans ad primum novitiatus annum admitti expleto anno decimo quarto ¹³; hoc tamen admitti non posse videtur pro Congregationibus religiosis, pro quibus primus annus novitiatus considerandus est ad valorem necessarius, non alter ¹⁴.

¹ Prümmer., *I. c.*, 204, 1.

² Augustine, *I. c.*, III, p. 207.

³ Cfr. tamen Maroto, in *Commentarium*, I, p. 161 in nota; aliter Vermeersch, *I. c.*, I, 527; Schäfer, *I. c.*, pag. 150.

⁴ Santamaria, *I. c.*, II, 288; Jardi, *I. c.*, 551.

⁵ Jardi, *I. c.*, 551.

⁶ *C. I.*, 16 Oct. 1919 ad 7, quae responsio extensivam interpretationem continere videtur, quatenus refertur ad haereticos in haeresi educatos qui in mala fide haeresim professi aliquando fuerint; cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, pag. 103; Augustine, *I. c.*, III, 206.

⁷ Cfr. etiam Maroto in *Commentarium*, I, pag. 162, II.

⁸ Cfr. cc. 985, n. 1; 987, n. 1, coll. cum c. 542, n. 2; Voltas, in *Commentarium pro relig.* III, pag. 100 sq. et infra n. 571, 5, ubi de c. 542, n. 2.

⁹ Cfr. Bastien, *Directorio canonico*, 78, pag. 49, nota 2.

¹⁰ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 257-258.

¹¹ C. 542, n. 1 et 555, § 1, n. 1; temporis computatio facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 3, non computando diem nativitatis.

¹² C. 555, § 2.

¹³ Biederlack-Führich, *De religiosis*, n. 65, pag. 112; Veermersch, *Epitome*, I, 528.

¹⁴ Cfr. Instructionem S. Congr. De Relig. « *Plures* » 3 Nov. 1921; *A. A. S.*, XIII, 539; Vermeersch, *Periodica*, X, 364 sq.; Goyeneche in *Commentarium*..., VI, 86-87.

3° Qui religionem ingrediuntur vi, metu gravi aut dolo inducti; vel quos Superior eodem modo inductus recipit ¹.

Non requiritur metus absolute gravis, sed sufficit relative gravis qualis potest esse etiam metus reverentialis ²; at, quia metus ab intrinseco non attenditur, etsi gravis esse potest, non sufficit, item non attenditur metus ex causa necessaria, non libera ³.

Casus doli haberetur si parentes, haereditatis avidi, fratrem, nepotem etc. inducerent precibus vel minis ad ingrediendam religionem, item e parte religionis haberetur si ipsi religio describatur ut honores afferens, commoda, ad dignitates ducens etc. et his rationibus unice vel principaliter ductus candidatus admittatur fraude deceptus ⁴; item e parte candidati habetur dolus si malitiose, rei gravitatem advertens, morbos quibus laborat, non manifestet ⁵.

Nihil refert utrum metum, vim aut dolum tertia persona, etiam insciis candidato et Superiore admittente, commiserit ⁶. Cogentes viros vel mulieres ad religionem ingrediendam plectuntur excommunicatione nemini reservata ⁷.

4° Coniux, durante matrimonio ⁸.

Non obstant ingressui et admissioni sponsalia, sed solum matrimonium etsi solum ratum; in quo ius vetus reformatum est ⁹.

Licet professio sollemnis adhuc matrimonium ratum dissolvere possit ¹⁰ vix tamen casus occurreret quo dissolvatur de facto, quia durante matrimonio, invalidus est sine dispensatione ingressus in novitiatum et, si casus occurrat, S. Sedes dispensationem statim *super rato* concedere potest ¹¹.

Si coniux, manente vinculo, vitae communionem legitime solverit, impedimentum cessat ¹².

¹ C. 542, n. 1.

² Bastien, *Direttorio canonico*, n. 78, I, 3.

³ Animadvertit Eichmann, *l. c.*, p. 216, nota 2 Codicem hic non distinguere metum iustum ab iniusto. Vermeersch, *l. c.*, I, 529 invalidam habet admissionem eius qui vivida repraesentatione, fulguris aut terrae motus aut vindictae divinae timore territus religionem ingreditur. Quid autem sit dolus, metus et vis cfr. supra n. 149 et sqs.

⁴ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 208.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 529; quare recte monet Vermeersch candidatos de invalida dolosa receptione monendos esse; cfr. etiam Creusen, *Religieux et religieuses*, 112, c.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, 529.

⁷ C. 2352. Quae tamen poena non incurritur ob coactionem ad ingrediendum postulatam; cfr. Haring, *Grundzüge...*, pag. 777, nota 3; Schäfer, *l. c.*, p. 152.

⁸ C. 542, n. 1.

⁹ Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 288.

¹⁰ C. 1119.

¹¹ Cfr. Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 67, pag. 114-115; Vermeersch, *l. c.*, I, 530

¹² Cfr. c. 1130 ubi id implicite admittitur his verbis: *nisi... statum matrimonio contrarium susceperit*, Leitner, *Handbuch...*, pag. 372; Schäfer, *l. c.*, p. 152; Haring, *Grundzüge...*, pag. 777, nota 4, ubi tamen scite addit hos casus magna cum cautela tractandos esse. Eichmann, *l. c.*, p. 216, nota 3 hanc doctrinam Schäfer non admittit.

5° Qui obstringuntur vel obstricti fuerunt vinculo professionis religiosae ¹.

Nihil refert utrum professio temporanea vel perpetua fuerit, aut gravis causa cessaverit; nec utrum in religione iuris pontificii an iuris dioecesani emissa; refert vero utrum valida fuerit an invalida ².

Promissio, etiam iurata, perseverantiae in societate sine votis publicis, non est vinculum professionis religiosae; unde qui talem promissionem emiserunt possunt admitti in religionem ³.

Hoc impedimentum afficit etiam eos qui spontanee, absolutis votis temporariis, a religione discesserunt ⁴, itemque eos qui vinculo professionis obstricti fuerunt in eadem religione ⁵.

6° Hi quibus imminet poena ob grave delictum commissum de quo accusati sunt vel accusari possunt ⁶.

Requiritur ut revera delictum commissum sit; quare non sufficit accusatio vel forte etiam condemnatio si delictum commissum non fuerit; Codex enim delictum *commissum* requirit.

Requiritur ut poena *immineat* seu ut proxime periculum adsit non leve, quod poena infligatur; quare certe valide recipi possunt criminosi occulti ⁷. Nihil vero refert utrum delictum sit ecclesiasticum, civile vel mixtum, utrum poena immineat in alterutro foro ⁸.

Non est invalida receptio illius qui iam poenam luit ⁹, nec item illius qui, etsi reus, in iudicio absolutus est ¹⁰.

7° Episcopus sive residentialis sive titularis licet solum designatus ¹¹.

Designatio iam habetur ante praeconizationem in concistorio, notificatione nominationis a R. Pontifice vel eius nomine facta, non vero sola

¹ C. 542, n. 1 et c. 640, § 2.

Quia professio religiosa in articulo mortis emissa alios effectus iuridicos praeter participationem gratiarum spiritualium non producit; iam patet ipsam non obstare, licito et valido ingressui in eandem aut aliam religionem.

² Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 531; Augustine, *l. c.*, III, 210. Vide severiora decreta S. C. De Relig., 7 Sept. 1909 et 4 Ianuar. 1910, quae non amplius vigent.; Larraona in *Commentarium*, III, p. 9-10; 13-14; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 78, I, 5°.

³ Goyeneche in *Commentarium*, V, 338.

⁴ Raus, *Institutiones*..., n. 185, pag. 294, post Larraona in *Commentarium*, III, 13,

⁵ Jardi, *l. c.*, 551, 5°; Haring, *Grundzüge*..., 777.

⁶ C. 542, n. 1.

⁷ Schäfer, *l. c.*, 153; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 69, pag. 117-118, ubi etiam de iure veteri; Balmès, *l. c.*, p. 116; Prümmer, *l. c.*, 204, 6.

⁸ Vermeersch, *l. c.*, I, 532; Prümmer, *l. c.*, n. 204, 6; Augustine, *l. c.*, III, 210.

⁹ Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 69, pag. 117-118; Schäfer, *l. c.*, 153; Haring, *Grundzüge*, *l. c.*, pag. 778.

¹⁰ Augustine, *l. c.*, III, 210-211.

¹¹ C. 542, n. 1.

electione aut nominatione¹. Episcopus sine ecclesia propria et sine titulo hoc impedimento non ligatur².

8º Clerici qui ex instituto S. Sedis iureiurando tenentur operam suam navare in bonum suae dioecesis vel missionum, pro eo tempore quo iurisiurandi obligatio perdurat³.

Non sufficit ad impedimentum hoc inducendum iusiurandum ab Episcopo impositum suo clerico ante ordinationem; sed iusiurandum *ex instituto S. Sedis* requiritur: institutum autem S. Sedis saltem specialem S. Sedis facultatem requirere videtur⁴; ordinati titulo servitii dioecesiani aut missionis⁵ hoc impedimento non ligantur, ordinatus tamen titulo missionis ad ingrediendam religionem beneplacito apostolico indiget⁶. Iusiurandum connexum est cum titulo ordinationis, seu cum titulo servitii dioecesis et pro solo tempore emititur, cum talis permanebit titulus; si titulus mutetur iam cessat per se impedimentum⁷; ad mutationem tamen tituli S. Sedis beneplacitum requiritur.

Multo minus impedimentum ad statum religiosum esse potest quod clericus stipendiis non propriis in Seminario educatus est, tale enim impedimentum nullibi statuitur. Immo etsi clericus adhuc in studiis sit et in Seminario alatur stipendiis publicis atque ibi commorans intensionem foveat statum religiosum ingrediendi, hanc intensionem manifestare non tenetur, nisi forte stipendia seu pensio pro ipso alendo in Seminario eo praeclise et exclusive fine data sit ut pro solis clericis saecularibus serviat, quod tamen non praesumendum, sed probandum erit. Attamen etiam in hoc casu quaestio esse potest solum de liceitate⁸.

9º Amentes et infantes qui ex iure naturae excluduntur utpote actuum humanorum et iuridicorum incapaces: possunt tamen valide amentes admitti in lucidis intervallis, ex iure communi. Item admitti possunt filiifamilias minores etiam sine licentia suorum parentum, in electione enim status sunt liberi filii a potestate parentum⁹. Praeter hoc ultimum amentiae impedimentum quod ex iure naturae oritur¹⁰ nullum aliud est impedimentum dirimens; enumeratio enim a Codice facta *taxativa* est¹¹.

¹ Eichmann, *Lehrbuch*..., p. 216, nota 5.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 533; certo certius ad impedimentum non requiritur consecratio; Augustine, *l. c.*, III, 211.

³ C. 542, n. 1.

⁴ Cocchi, *l. c.*, n. 64, pag. 130; Vermeersch, *l. c.*, 534; Creusen, *l. c.*, n. 112, h.

⁵ C. 981.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 534; Chelodi, *l. c.*, p. 410, not. 2

⁷ Ita Augustine, *l. c.*, III, 211-212.

⁸ Cfr. Const. Benedicti XIV, Constit. « *Ex quo dilectus* », 14 Ianuar. 1747; Vermeersch, *Epitome*, I³, 632; Choupin, *Nature et obligations*..., pag. 261 et sq.

⁹ Vermeersch, *l. c.*, I, 525 qui tamen dubitanter, ut videtur, de filiifamilias minoribus loquitur; cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, pag. 50-51; Biederlack-Führich, *l. c.*, 65, pag. 112.

¹⁰ Cfr. tamen c. 88, § 3, ex quo forte deduci potest etiam tempore lucidorum intervallorum invalidam esse amentis admissionem.

¹¹ Chelodi, *l. c.*, 265, c.

Quae hic enumerantur sunt impedimenta ad ipsum ingressum in novitiatum, et, quia validus nequit esse novitiatus si ingressus in ipsum invalidus sit, sunt etiam impedimenta ad validum novitiatum et consequenter ad professionem emittendam.

Nec requiritur in admittente aut admisso mala fides; leges enim irritantes independenter a mala vel bona fide suum effectum sortiuntur¹. Si igitur tempore novitiatus deprehendatur aliquod impedimentum huiusmodi obstitisse admissioni, novitiatus denuo incipiendus erit, et ut videtur, caeremonia vestitionis, si quae ex iure speciali habeatur, repetenda.

Impedimenta etiam dirimentia quae statuuntur in constitutionibus singularum religionum suam vim retinent².

Aliquae religiones, ut Capuccini et alii, mutare solent nomen candidati in ingressu in novitiatum; aliae ut Societas Iesu hanc observantiam non habent³.

571. — III. Necessaria ad licitam admissionem. - Illicite, sed valide, ad novitiatum admitti possunt:

Per se quidem haec impedimenta nullam non reddunt in novitiatum receptionem; si tamen cum impedimento dirimente concurrant receptio est irrita; casus facile occurrens quo impedimentum impediens irritans fieri potest est si impedimentum existens a candidato dolo reticeatur, receptio enim dolo vitiata nulla et irrita est⁴.

1º Clerici in sacris constituti, inconsulto loci Ordinario aut eodem contradicente ex eo quod eorum discessus in grave animarum detrimentum cedat, quod aliter vitari minime possit⁵.

Non requiritur generatim consensus, sed solum consilium Ordinarii, et hoc ipsum non ad valorem⁶ sed ad liceitatem ingressus⁷; immo ex textu Codicis videtur licita admissio, generatim loquendo, etiam contradicente Ordinario. Unicus casus in quo illicitus sit ingressus in religionem sine consensu Ordinarii loci est casus necessitatis pro bono animarum cui aliter provideri nequeat, cuius rei iudicium ad Ordinarium deferendum videtur, salvo iure recurrendi quod clerico agnoscendum est⁸.

Prohibitio ista solos clericos *in sacris* afficit. Non est certe ratio sufficiens, prohibendi clerico ingressum in religionem, ratio quod expensis dioe-

¹ C. 16, § 1.

² C. 542, n. 1.

³ Cfr. Haring, *Grundzüge*..., pag. 781.

⁴ Cfr. c. 542, n. 1; Vermeersch, *Epitome*, I², 641, quod tamen non extendas ad quamlibet reticentiam etiam inculpabilem impedimentorum; Fanfani, *De iure religionum*², n. 180, pag. 204; cfr. etiam supra pag. 690, 3.

⁵ C. 542, n. 2.

⁶ Aliter ac in c. 105.

⁷ Augustine, *l. c.*, 212, consensum, immerito ut videtur, requirit.

⁸ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, 536; Eichmann, *Lehrbuch*, pag. 216, nota 7; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1010, 6º.

cesis alitus sit, in Seminario, si aliunde bonum animarum eius necessitatem non requirat ¹.

2° Aere alieno gravati, solvendo impares ².

Si debita intra certum tempus a lege admissum solvi ex fœnore vel alio modo possint, non impeditur ex hoc ingressus; item non impeditur si religio debita postulantis, quæ gravia non sint, in se assumat ³.

Impediti ex hoc capite non censentur qui in foro saltem externo a creditorum vexationibus legitime liberati sunt, vel cessione bonorum, vel præscriptione legali saltem civili, vel qui consensum ipsorum creditorum obtinuerunt ⁴.

Non habetur pariter impedimentum si candidatus debitis gravatus eis solvendis sit impar nec spes sit eum posse intra breve tempus satisfacere, multoque minus si nulla sit spes satisfactionis debitorum ⁵.

3° Reddendae rationi obnoxii, aut aliis saecularibus negotiis implicati, ex quibus lites et molestias religio timere possit ⁶.

Renovatur hic lex vetus; attamen ex dictione canonis si molestiae ipsi religioni nullo modo timendae sint nec rationi reddendae obnoxii impediti habendi sunt ⁷.

4° Filii qui parentibus, idest, patri vel matri, avo vel aviae, in gravi necessitate constitutis, opitulari debent, et parentes quorum opera sit ad liberos alendos vel educandos necessaria ⁸.

Ut ex hoc capite illicite ingredi dicantur filii, requiritur ut parentes sint in vere gravi necessitate constituti, et insuper ut solum manendo in saeculo possint eisdem subvenire ⁹.

Gravis necessitas non absolute, sed relative aestimanda est pro ratione personarum et educationis et conditionis socialis parentum vel filiorum ¹⁰.

Impedimentum legis positivæ per se ad solos cognatos in linea recta extenditur, at ex iure naturali etiam ad lineam collateralem extendi potest, ex. g., si fratres aut sorores infantes in extrema morali aut oeconomica necessitate constituti sint ¹¹.

¹ Augustine, *l. c.*, III, 212.

² C. 542, n. 2.

³ Augustine, *l. c.*, III, p. 212-213; Prümmer, *l. c.*, 205, 2.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 537; ius vetus severius cfr. apud Piat, *l. c.*, I, p. 66-69; Vermeersch, *De religiosis institutis et personis*, n. 149.

⁵ Cfr. apud Piat, *l. c.*, I, 66-69 varia doctorum antiquorum circa hoc placita; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 78, II, 1; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 180, p. 200-201.

⁶ C. 542, n. 2.

⁷ Cfr. ius vetus apud Piat, *l. c.*, I, p. 69-71.

⁸ C. 542, n. 2.

⁹ Leitner, *l. c.*, 373; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 78, II, 3, pag. 51-52.

¹⁰ Vermeersch, *Epitome*, I, 539.

¹¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 56; Schäfer, *l. c.*, 156; Vermeersch, *l. c.*, I, 539; severius Prümmer, *l. c.*, 205, 4; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 74, pag. 122; Leitner, *l. c.*, p. 373; Raus, *Institutiones...*, n. 185, p. 294-295.

Docent auctores communiter religiosum e claustro egredi teneri si parentes in extrema necessitate constitutos aliter quam egrediendo e claustro adiuuare non possit; difficile tamen hic casus occurret, quia extremae necessitati occurret religio ipsa ¹. Generatim tamen ad licitum egressum e religione licentia legitimi Superioris necessaria est. Legitimus autem Superior erit vel Romanus Pontifex vel Ordinarius loci prout de religione iuris pontificii aut iuris dioecesani agitur ².

Certe ut impedimentum ad licitum ingressum non est agnoscenda mala voluntas parentum quae filios religionem ingredi non permittat, licet eis lex civilis suffragetur ³.

Quaestio hic fieri potest de necessitate morali parentum vel filiorum quae ex ingressu in religione oriri potest. Si necessitas haec vere sit gravissima, atque ex debilitate, non ex mera malitia aut prava voluntate oriatur, magni est facienda et causa esse potest cur candidato suadeatur ingressum in religionem saltem differre ⁴.

5° Ad sacerdotium in religione destinati, a quo tamen removeantur irregularitate vel alio impedimento ⁵.

Quia irregularitas ex defectu natalium cessat emissionem professionis sollemnis, haec irregularitas ex iure communi non obstat admissioni in ordinem religiosum ⁶.

Immo generatim affirmandum est impedimenta ad sacerdotium non obstare admissioni licitae in novitiatum si impedimentum sit temporaneum et tempore quo ordinatio facienda erit, iam cessaverit, ut, e. g., impedimentum servitii militaris ⁷.

Haeretici omnes, schismatici et apostatae ex hoc canone arcantur a licito ingressu; filii autem acatholicorum arcantur solummodo quandiu parentes in errore permanent ⁸; permanere autem in errore non censentur parentes in errore forte defuncti ⁹.

Irregulares irregularitate facile dispensabili, si intentio habeatur dispensationem obtinendi, excludi non videntur ¹⁰.

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 53 sq.; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 74, pag. 123; Vermeersch, *l. c.*, I, 539.

² Bastien, *Direttorio canonico*, n. 78, II, 3, pag. 51-52; si religiosus egressus habitum suae religionis retineat et Superioribus subiciatur, sufficit licentia Praelati regularis; cfr. Piat, *l. c.*, I, 54, nota 5; cfr. tamen etiam c. 606, § 2.

³ Brandys, *l. c.*, n. 10, pag. 13; Schäfer, *l. c.*, p. 157.

⁴ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^a, n. 637.

⁵ C. 542, n. 2.

⁶ Cfr. c. 984, n. 1; Voltas in *Commentarium*, II, pag. 368; Chelodi, *l. c.*, p. 410, not. 3.

⁷ Cfr. c. 987; Voltas in *Commentarium*, II, p. 368-370; Vermeersch, *l. c.*, I, 540.

⁸ Cfr. c. 542, n. 2 et cc. 985, n. 1; 987; n. 1.

⁹ Voltas in *Commentarium*, III, pag. 100 sq.; Vermeersch, *l. c.*, II, 259; Prümmer, *l. c.*, 321, 4, a; contra Augustine, *l. c.*, IV, p. 497; Blat, *l. c.*, lib. III, p. I, pag. 445; Noldin, *De Sacramentis* ^{1a}, n. 498, 1, d.

¹⁰ Cfr. Haring, *Grundzüge...*, pag. 779; Fanfani, *De iure religiosorum* ^{2a}, n. 180, pag. 203; severius Vermeersch, *Epitome*, I^a, 638; Choupin, *Nature et obligations...*, pag. 266.

6° Orientales in latinis religionibus sine venia scripto data S. Congregationis pro Ecclesia Orientali ¹.

Non censetur autem prohibita admissio in novitiatum religionis ritus latini illorum Orientalium qui, proprio retento ritu, praeparantur ad constituendas domos et provincias religiosas ritus orientalis; proinde ad hanc admissionem nulla Sanctae Sedis venia est necessaria ².

7° Deceptor feminae qui damnum ei illatum non possit aliter reparare quam eam in matrimonio ducendo ³.

Illicite admissi, nisi id expresso pro aliquo casu praeceptum sit, non necessario repelli debent, licet repelli possint; dispensatio obtineri generatim debet pro retinendis invalide admissis, nisi impedimentum temporaneum iam cessaverit; attamen in hoc casu non computandum erit tempus illegitime in novitiatu transactum, nisi sanatio in radice accesserit ⁴.

Superiores illicite admittentes puniendi sunt ad normam can. 2411, iuxta gravitatem culpaе.

572. — IV. Ius admittendi. - Ius admittendi ad novitiatum et subsequentem professionem religiosam tam temporaneam quam perpetuam pertinet ad Superiores maiores cum suffragio Consilii seu Capituli, secundum peculiare cuiusque religionis constitutiones ⁵.

Circa hunc canonem quaedam adnotanda sunt:

a) Statuitur ius admittendi pertinere non ad solos Superiores ⁶, sed ad Superiores cum suffragio Consilii seu Capituli; si quae igitur constitutiones hoc ius uni Superiori agnoscebant, post Codicem iam sunt hoc sensu reformandae et invalidae habendae erunt admissiones a solo Superiore in posterum factae ⁷.

b) Suffragium quod semper ad valorem requiritur ⁸ potest esse pro admissione ad novitiatum deliberativum aut consultivum tantum; pro prima professione temporanea est deliberativum, pro perpetua simplici aut

¹ C. 542, n. 2; universali lege hoc impedimentum primo a Codice inductum est;

² C. I. 10 Nov. 1925, ad VI, *A. A. S.*, XVII, 582-583. Vermeersch, *l. c.*, I, 541; evidenter impedimentum non habetur pro iis qui legitime ritum mutarunt; Augustine, III, p. 214.

³ Vermeersch, *l. c.*, I, 525, 4.

⁴ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 542.

⁵ C. 543.

⁶ Aliter hunc c. 543 interpretatur Haring, *Grundzüge...*, pag. 779, nota 5, ubi docet canonis sensum esse, Superiores ius habere admittendi; constitutionem praecipere posse suffragium sive deliberativum sive consultivum Consilii vel Capituli. Quae interpretatio minus recta videtur.

⁷ Cfr. Larraona, in *Commentarium*, I, pag. 368; contra Prümmer, *l. c.*, n. 206.

⁸ C. 105, n. 1.

sollemni consultivum¹; nec admitti potest opinio docentium aliter statui posse in singularum religionum constitutionibus²; pro professionibus temporaneis intermediis primam inter et perpetuam neutrum suffragium requiri videtur ad valorem professionis³; *quale* suffragium, deliberativum an consultivum, Consilii an Capituli requiratur pro admissione ad novitiatum iure communi non est definitum et determinatio ex constitutionibus aut consuetudinibus eruenda est⁴.

c) Codex statuit ius admittendi competere Superiori maiori; non determinat autem cuinam ex Superioribus maioribus hoc ius competat; id determinare ad constitutiones pertinet⁵. Cum Episcopus Superior maior religionis non sit, ne in religionibus quidem iuris dioecesani, ius ipsi nullum competit, nisi speciale habeat privilegium, circa admissiones ad novitiatum et professiones⁶.

Insuper notandum est ex canone potestatem admittendi agnoscere Superiori maiori a constitutionibus determinato, non Consilio aut Capitulo; quare etsi Consilium et Capitulum candidatum admittere velint, Superior tamen, ut videtur, admittere non tenetur, immo nec suffragium exquirere tenetur Consilii aut Capituli in casu quo admittere nolit, nisi hoc ei iure constitutionum praeceptum sit; ius enim admittendi ipse habet; quod ius importat necessario ius respuendi candidatum: ius admittendi restringitur a Codice requisitione suffragii non item ius respuendi⁷.

d) Codex requirit suffragium Consilii vel Capituli, non simpliciter consiliariorum vel capitularium: quare invalide ageret Superior in admittendis candidatis si, salvo speciali privilegio, procederet de consilio aut etiam de consensu singulorum consiliariorum aut capitularium, *non capitulariter* ad normam canonum requisito⁸.

¹ C. 575, § 2.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, pag. 368, nota 10 et Goyeneche, ibidem, II, pag. 53 sq. Id tamen intelligendum est de constitutionibus ante Codicem vigentibus; etenim potest Sancta Sedes sua approbatione speciali constitutiones aliter statuentes post Codicem approbare, ut per se patet; cfr. ex g., *Constitutiones* Ord. Min. Capuc. a. 1925, n. 7, ubi statuitur ius admittendi ad novitiatum pertinere ad Superiorem maiorem cum consilio sui Definitorii seu Consilii aut trium vel quatuor Patrum graviorum ab ipso Definitorio seu Consilio electorum.

³ Chelodi, *l. c.*, pag. 422, nota 5; contra Larraona et alios in *Commentarium*, I, p. 367, 2, b; et V, p. 223.

⁴ Vermeersch, *Epitome*, I, 544; Goyeneche in *Commentarium*, III, 53 sq.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 544; Goyeneche, *l. c.*, III, 54.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 544; contra Prümmer, *l. c.*, 213 qui ius admittendi ad professionem in Congreg. iuris dioecesani agnoscit Episcopo; cfr. *analogice* responsum *Commissionis interpr.*, 1 Mart. 1921, ubi dicitur Ordinarius loci in admittendis ad professionem sororibus procedere *ex legitimo mandato*.

⁷ Vermeersch, *Periodica*, XI, p. 28, distinguit inter suffragium Consilii et suffragium Capituli et videtur admittere ius admittendi non Superiori, sed Capitulo competere quoties ex iure speciali Capituli suffragium requiritur deliberativum, non item quando requiritur suffragium Consilii. Haec distinctio in re et iure communi fundamentum habere non videtur et licet vera esse possit de iure speciali, non potest tamen referri ad ius commune religiosorum, quod clare non ad Capitulum, sed ad Superiorem ius admittendi agnoscit.

⁸ Cfr. c. 105, n. 2, et cc. 161-182 qui ius commune circa actus collegiales servandum continent; Vermeersch, *Periodica*, XI, 28.

e) Quanto tempore suffragium Capituli aut Consilii praecedere debeat ipsam admissionem non est iure determinatum; ea videtur ratio servanda ut non nimis suffragatio praecedat ita ut praesumi non possit mutatum esse circa postulantem Consilii vel Capituli iudicium. Valida per se videtur suffragatio quae duobus mensibus praecedat admissionem nisi agatur de prorogatione postulatus aut novitiatus ad maiorem probationem habendam idoneitatis ¹.

573. — V. Litterae testimoniales. - 1° *Notio.* - Litterae testimoniales, ut hic intelligimus, sunt litterae seu alia scripta documenta de candidatorum vel postulantium qualitatibus sive positivis sive negativis fidem facientia, a iure aut a Superiore requisita, ut praeviae conditiones ad *licitam* admissionem in novitiatum ².

574. — 2° Variarum species testimonialium. - a) *Pro omnibus postulantibus.* - α) In quavis religione omnes adspirantes, antequam admittantur, exhibere debent testimonium recepti baptismatis et confirmationis ³.

Hoc testimonium est necessarium pro omnibus prorsus postulantibus sive viris sive foeminis, atque, absolute loquendo, de iure communi hoc unicum est testimonium pro omnibus positive requisitum ⁴.

In casu magnae et extraordinariae difficultatis quo nimium incommodum pareret expectatio diuturna horum testimoniorum videtur posse admitti ad novitiatum candidatus omni fide maior qui affirmat et forte per testes probat, nec tamen documentum scriptum de quo in canone afferre potest, se illa sacramenta recepisse, interim tamen recurrendum erit pro documentis ⁵.

Dare potest utrumque documentum parochus nec necessario sigillum Curiae episcopalis requiritur in documento confirmationis ⁶.

¹ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, III, pag. 219-222.

² Defectus testimonialium valori admissionis, dummodo tamen impedimenta dirimentia revera non obstant, nunquam nocere potest; nullibi enim praecipiuntur ut conditio ad valorem necessaria. De gravitate vero praescriptionum testimoniales respicientium nemo dubitare potest; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, III, p. 224; Augustine, *l. c.*, III, 220-221; poenas contra transgressores cfr. in c. 2411.

³ C. 544, § 1.

⁴ Vermeersch, *Epitome*, I, 545, cfr. tamen *Periodica*, IX, pag. 5, et post ipsum Schäfer, *l. c.*, p. 160, et alii testimonium baptismi et confirmationis requirunt ad ipsam admissionem in postulatum, id tamen non probatur; immo ex *rubrica* art. I, *De requisitis ut quis in novitiatum admittatur* contrarium deduci posse videtur; cfr. etiam Larraona in *Commentarium*, I, 178 in nota 5.

⁵ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 217, nota 26; Vermeersch, *l. c.*, I, 545 et *Periodica*, IX, p. 5-6; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 76. Schäfer, *l. c.*, 160; paulo severius Goyeneche in *Commentarium*, III, p. 224.

⁶ Cfr. c. 470; Vermeersch, *Epit.*, I, 545; Schäfer, *l. c.*, 160; aliter Augustine, *l. c.*, III, 216.

Haec documenta ipse candidatus exquirere potest, eidemque tradi possunt, aliter ac testimoniales proprie dictae¹.

Si documentum confirmationis absolute haberi nequeat, recurrendum est ad alias probationes².

Insuper casus dari potest candidati nondum confirmati, qui insuper aliquod tempus, e. g., aliquot annis expectare debeat antequam confirmetur; etiam in hoc casu permitti potest admissio in novitiatum, data autem occasione candidatus confirmationem recipere ne omittat³. Testimonium baptismatis et confirmationis requiritur etiam pro religionibus iuris dioecessani⁴.

β) Praeter testimonia quae pro determinatis classibus postulantium positive a Codice requiruntur, possunt Superiores, quibus ius est adspirantes in religionem cooptandi, alia quoque exigere, quae ipsis ad hunc finem necessaria aut opportuna videantur⁵.

b) *Testimoniales pro viris admittendis*. - Adspirantes viri debent testimoniales litteras exhibere Ordinarii originis ac cuiusque loci in quo, post expletum decimum quartum aetatis annum, morati sint ultra annum moraliter continuum, sublato quolibet contrario privilegio⁶.

Ordinarius originis est ille in cuius dioecesi tempore nativitatis pater candidati domicilium habebat⁷.

Si nesciatur quis sit Ordinarius originis, aut ipse responderit se non novisse candidatum, litterae eius testimoniales aliis informationibus aut litteris Ordinarii baptismatis suppleri poterunt⁸.

Hae litterae testimoniales requiruntur pro omnibus et solis viris etiam religionum laicalium.

Si candidatus expleto decimo quarto anno huc et illuc in diversis dioecesibus vagaverit ita ut nullibi seu in nulla dioecesi per annum moraliter continuum moratus dici possit, non requiruntur pro eius admissione nisi litterae Ordinarii originis⁹. Dispositiones speciales pro postulantiis qui servitio militari activo addicti fuerant quaeque ante Codicem vigeant cessasse videntur promulgatione Codicis¹⁰.

Si postulans, expleto decimo quarto anno commoratus quidem sit in dioecesi quae non est originis, at solum in Seminario vel in postulatu

¹ Cfr. c. 545, § 1.

² Cfr. c. 800; Vermeersch, *Epitome*, I, 545.

³ Bastien, *Direttorio canonico*, n. 76.

⁴ *Ibidem*.

⁵ C. 544, § 6.

⁶ C. 544, § 2.

⁷ Pro maiori explicatione cfr. supra n. 123.

⁸ Cfr. supra n. 123; Goyeneche in *Commentarium*, VII, 392-393.

⁹ Id sat clare deduci videtur ex canone; cfr. Augustine, l. c., III, 217.

¹⁰ Leitner, *Handbuch des katholischen K. R.* pag. 363; contra Brandys, l. c., n. 12, pag. 15 in nota; Schäfer, l. c., 161; Iansen, *Ordensrecht*², pag. 35; pro clericis et novitiis redeuntibus a magno bello Europaeo speciales praescriptiones latae sunt a S. Congr. Consistoriali; cfr. Decret. «*Redeuntibus*», 25 Oct. 1918, *A. A. S.*, X, 481-486.

alius religionis, non videntur necessariae nisi litterae testimoniales Ordinarii originis et rectoris vel Superioris collegii vel postulatus de quibus infra ¹.

Annus commorationis ad hoc ut requirantur testimoniales debet esse *continuus moraliter*, cui continuitati breves interruptiones infra triginta dies non officiant ².

c) *Testimoniales necessariae pro iis qui fuerunt in collegio aut postulatu alterius religionis.* - Si agatur de admittendis illis qui in Seminario, collegio vel alius religionis postulatu aut novitiatu fuerunt, requiruntur praeterea litterae testimoniales, datae pro diversis casibus a rectore Seminarii vel collegii, audito Ordinario loci, aut a maiore religionis Superiore ³.

Circa hunc canonem notamus:

a) Hae testimoniales requiruntur tam pro postulantibus viris quam pro mulieribus ⁴.

β) Requiruntur hae testimoniales praeter illas de quibus iam supra locuti sumus et etsi collegium, Seminarium, postulatus aut novitiatus sunt in dioecesi originis ⁵.

γ) Requiruntur etsi postulans in collegio moratus sit solum ante completum a. decimum quartum ⁶.

δ) Postulans qui novitiatum religionis iam ingressus est, si quavis de causa inde exeat ut alterius religionis novitiatum ingredi valeat, non indiget probabiliter nisi testimonialibus Superioris maioris religionis in quam prius intraverat, dummodo tamen post egressum in saeculum non ultra annum manserit ⁷.

ε) Nomine collegii cuius rectoris testimoniales requiruntur, non videntur intelligenda nisi collegia stricte religiosa in quibus nempe alumni educantur ad vitam religiosam aut clericalem ⁸.

¹ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, I, 305-307; testimoniales Ordinarii continentur implicite in testimonialibus rectoris collegii; cfr. etiam Vermeersch, *Periodica*, IX, p. 7; Schäfer, *l. c.*, p. 161.

² Vermeersch, *Epit.*, I, 550; Santamaria, *l. c.*, II, 291.

³ C. 544, § 3.

⁴ C. 544, § 7. Jardì, *l. c.*, n. 556; Fanfani, *Il diritto delle religiose*, 1922, n. 134; dubitanter Haring, *Grundzüge...*, pag. 780, nota 4; Bastien, *Direttorio canonico*, 87, addit has testimoniales requiri etiam in religionibus iuris dioecesani.

⁵ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, I, 304-305 cum communi: cfr. auctores *ibi*, p. 305, in nota.

⁶ Goyeneche, *ibidem*, pag. 306-307.

⁷ Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 181, d et 370-371; si ultra annum commoratus sit in saeculo etsi in diversis dioecesibus testimoniales necessarias habet. Larraona, *ibid.*, pag. 371, in nota 20, dubitative tamen.

⁸ Vermeersch, *Periodica*, IX, 6-7; *Epitome*, I, 548; Haring, *Grundzüge...*, pag. 780, nota 2-3; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 87; Larraona in *Commentarium*, I, p. 180, qui tamen requirit testimoniales si collegium cum fine laicali sit sub directione cleri; Schäfer, *l. c.*, 161-162; Chelodi, pag. 411, nota 2; Prümmer, *l. c.*, n. 207, pag. 271, nota 4. Collegia in sensu canonis non sunt orphanotrophia, et alia similia instituta pauperibus colligendis; Brandys, *l. c.*, n. 12, pag. 15; Iansen, *l. c.*, pag. 95-96.

Alumni externi certe non censentur pertinere ad collegium, etsi collegii scholas frequentant¹.

ζ) Si alumnus seu postulans affert testimoniales rectoris seminarii aut Superioris maioris religionis cuius novitiatum ingressus erat non sunt necessariae aliae testimoniales collegiorum in quibus forte antea moratus fuerit; hae enim in illis continentur implicite².

Si tamen postulans qui fuit novitius aut postulans in alia religione cuius Superioris maioris testimoniales litteras affert, post egressum ab illa religione in eadem dioecesi ultra annum continuum manserit, afferre etiam debet, praeter litteras testimoniales Superioris maioris, etiam testimoniales Ordinarii loci ubi permansit³.

η) Testimoniales non requiruntur si agitur de collegio aut postulatu vel novitiatu eiusdem religionis⁴.

θ) Testimoniales postulantium qui fuerunt in collegio in quo educantur alumni ad religionem, quia haec collegia considerari possunt ut postulatus sensu lato, peti et dari possunt a rectore collegii, audito Superiore maiore religionis⁵; vel etiam, si mavis, a solo Superiore maiore; idque valet etsi novitius aut postulans aliam religionem ingredi petierit et in collegio vel postulatu ultra annum manserit post expletum annum decimum quartum⁶.

ι) Cum Codex requirat consilium Ordinarii loci, nullae iuridice videntur testimoniales sine hoc consilio datae⁷.

κ) Testimoniales litterae de quibus hic agimus requiruntur licet brevis fuerit commoratio in collegio, postulatu aut novitiatu; nec certe requiritur annus commorationis⁸.

λ) Si Superior religiosus vel rector collegii aut Seminarii renuerit iuramento firmare, ad normam c. 545, § 1, testimoniales a Superiore alterius instituti requisitas, Ordinarius loci, si agatur de institutis dioecesanis aut laicalibus, sive collegiis aut Seminariis; vel supremus Moderator in institutis clericalibus aut in ordinibus regularibus contra tales Superiores renuentes procedant, eos cogendo etiam per poenas, usque ad privationem officii. Quodsi nihilominus litterae iuratae haberi non possint, res deferatur ad S. Congregationem⁹.

¹ Larraona in *Commentarium*, I, 180; Bastien, *Direttorio canonico*, 87.

² Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 180, idque extendit etiam ad casum quo candidatus fuerit solum in postulatu alius religionis; at cum quis sine ullis testimonialibus possit ad postulatum admitti non eadem videtur ratio negandi necessitatem testimonialium priorum collegiorum; cfr. cc. 1363, § 3.

³ Larraona in *Commentarium*, I, 181, et 370-371.

⁴ Id sat clare deducitur ex verbis Codicis supra allatis; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 87; Goyeneche in *Commentarium*, I, 343; Vermeersch, *Periodica*, IX, 7; attamen etiam in hoc casu si agatur de ingressu in novitiatum alterius provinciae optimum consilium erit testimoniales petere.

⁵ Larraona in *Commentarium*, I, 182; Vermeersch, *Periodica*, IX, p. 6-7.

⁶ Vermeersch, *Periodica*, IX, 6-7.

⁷ Cfr. c. 105, n. 1; Ferreres, *Institutiones canonicae*, n. 853, c, optime hoc in ipsis testimonialibus exprimitur.

⁸ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 318.

⁹ S. C. De Religiosis, 21 Nov. 1919; *A. A. S.*, XII, 17.

μ) Quae testimoniales requiruntur pro recipiendis iis qui in novitiatu alterius religionis fuerunt, necessariae etiam videntur pro iis qui in altera religione fuerunt professi, si ex dispensatione admitti quandoque possint.

ν) Si litterae hae dentur a rectore collegii completae ut praeci-piuntur dari a Codice, audito Ordinario loci, iam non videntur pro hoc casu necessariae testimoniales eiusdem Ordinarii loci de quibus supra, quia in his implicite continentur ¹.

d) *Testimoniales pro clericis.* - Pro clericis admittendis, praeter testimonium Ordinationis sufficiunt litterae testimoniales Ordinariorum in quorum dioecesibus post ordinationem ultra annum moraliter continuum sint commorati; attamen et ipsi si in collegio, Seminario, postulatu aut novitiatu alterius religionis fuerint, litteras praeterea debent afferre de quibus supra ².

Ut patet requiruntur pro clericis solummodo testimoniales circa tempus post ordinationem; quia supponitur regulariter datas fuisse testimoniales ante ordinum susceptionem.

Clericus hic intelligitur qui saltem primam tonsuram receperit ³.

e) *Testimoniales pro admittendis religiosis.* - Religioso professo, ad aliam religionem ex apostolico indulto transeunti, satis est testimonium Superioris maioris religionis ⁴ a qua discedit.

Ratio cur hoc solum testimonium sufficiat, est quia aliae testimoniales, sicut de clericis diximus, supponuntur datae in ingressu in priori religione.

Si religiosus postulans ante admissionem in novum novitiatum ultra annum in saeculo manserit; videntur necessariae de hoc tempore testimoniales ⁵.

f) *Testimoniales pro admittendis mulieribus.* - Praeter testimonium baptismi et confirmationis, et, si agitur de iis qui in postulatu, novitiatu aut collegio fuerunt, testimoniales Superiorissae collegii, pro mulieribus nullae aliae de iure communi requiruntur testimoniales. Monet tamen Codex ne et ipsae recipiantur, nisi praemissis accuratis investigationibus circa earum indolem et mores ⁶.

575. — 3º De modo postulandi et dandi testimoniales. - a) *Quis petere potest vel debet.* - Litteras testimoniales petere potest ipse

¹ Ita Vermeersch, *Epitome*, I ³, 648; Augustine, *l. c.*, III, 218; Bastien, *Direttorio canonico*, 87, pag. 59, quod tamen non extendas nisi ad tempus a candidato in collegio transactum.

² C. 544, § 4.

³ C. 950.

⁴ C. 544, § 5.

⁵ Cfr. Prümmer, *l. c.*, n. 207, b, 3.

⁶ C. 544, § 7.

postulans; iuridice vero, seu cum obligatione in requisito eas concedendi petere potest solum Superior maior cui ius est ad novitiatum admittendi ¹.

b) *Cui, a quo, quomodo dandae.* - Qui litteras testimoniales ² ex praescripto iuris dare debent, eas non ipsis adspirantibus, sed Superioribus religiosis dent gratuito intra trimestre spatium ab earum requisitione, sigillo clausas et, si agatur de illis qui in Seminario, collegio vel alius religionis postulatu aut novitiatu fuerint, a Superiore iuramento firmatas ³.

Si Superiores ob graves rationes iudicaverint se eis respondere non posse, causas Apostolicae Sedi intra idem tempus exponant ⁴.

Si reposuerint adspirantem satis non esse sibi cognitum ⁵, per aliam accuratam investigationem ac fide dignam relationem Superior religiosus suppleat ⁶; si vero nihil reposuerint, Superior requirens de non recepta responsione Sanctam Sedem certiore reddat ⁷.

576. — 4° Quaenam contineri debeant in testimonialibus. - Qui litteras testimoniales ex praescripto iuris dare debent, postquam diligentem investigationem, etiam per secretas notitias, instituerint, in iisdem litteris referre debent, graviter eorum conscientia onerata super veritate expositorum, de adspirantis natalibus, moribus, ingenio, vita, fama, conditione, scientia; sitne inquisitus, aliqua censura, irregularitate aut alio canonico impedimento irretitus, num propria familia eius auxilio indigeat, et tandem, si agatur de illis qui in Seminario, collegio aut alius religionis postulatu aut novitiatu fuerint, quam de causa dimissi sint vel sponte discesserint ⁸.

¹ Chelodi, *l. c.*, pag. 411, not. 3; Schäfer, *l. c.*, 163; Vermeersch, *Epitome*, I, 547.

² Agitur hic de litteris testim. quas Ordinarius originis et Ordinarius commorationis ultra annum, nec non rector collegii vel Seminarii, et Superior maior dare tenentur ex supradictis; non de aliis litteris testimonialibus, e. g., baptismi, confirmationis, ordinationis etc.

³ C. 545, § 1.

⁴ C. 545, § 2; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 91.

⁵ Id verificari potest etiam de rectore collegii aut de Superiore maiori, si parvo tempore adspirans in collegio aut novitiatu fuerit, vel si Superior aut rector qui nunc regit non sit idem ac ille qui regebat tempore quo alumnus ibi debebat etc.

⁶ Si facta investigatione, nullum apparuerit impedimentum etiam sine litteris testimonialibus postulans ad novitiatum admitti poterit; Iansen, *l. c.*, p. 98; Schäfer, *l. c.*, p. 164; Brandys, *l. c.*, n. 13, pag. 16-17. Ex decreto S. C. EE. et RR. 1 Maii 1851, candidatus in casu deficientium testimonialium experimento trium mensium subiiciendus erat in domo religiosa; id amplius non praecipitur licet ut norma directiva adhuc servari possit (cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 91, 3).

⁷ C. 545, § 3; cfr. etiam quae supra n. 574 sub littera c, λ diximus.

⁸ C. 545, § 4. Iuxta Blat, *l. c.*, pag. 531 Superior aut rector de quibus in ultimo comate huius paragraphi tenentur solummodo testificari de causa discessus.

c) *De secreto servando circa testimoniales.* - Omnes qui praedictas informationes receperint, stricta obligatione tenentur secreti servandi circa notitias et personas quae illas tradiderunt ¹. Obligatio ista gravis est et *secreti commissi* naturam induit; afficit autem omnes quibus notitiae communicatae sunt ut magistrum novitiorum, Superiores maiores, consiliarios etc. ².

577. — VI. **De dote** ³. - 1° *Notio.* - Dos, ut hic accipitur, est summa pecuniae aut bonorum quam mulier postulans secum afferre in religionem ad sui praecipue sustentationem debet ⁴.

Dicitur *summa pecuniae* aut *bonorum*, etenim praeter pecuniam proprie dictam saepe etiam res usu consumptibiles pro dote afferri iubentur ut linteamina, sudaria, femoralia etc. ⁵. Item loco pecuniae quandoque bona aequipollentia afferri possunt ut, e. g., diploma magisterii etc.

Finis dotis praecipuus est religiosae sustentatio; at alii etiam fines non excluduntur ut provisio necessitatibus religionis in genere, provisio necessitatibus ipsius religiosae si eam e religione exire contigerit ⁶.

Dicitur *mulier postulans*; quae enim de dote statuuntur solum religionibus religiosarum applicantur.

Dotem exigere non consueverunt religiones ante saeculum xv. Primus auctor exactionis dotis designatur S. Carolus Borromaeus a. 1565, illud institutum approbavit S. Sedes ⁷.

2° *Dotis necessitas et taxatio.* - a) Dos necessaria est pro omnibus monasteriis monialium ⁸; taxatio autem dotis iuxta constitutiones aut consuetudinem legitimam facienda est ⁹. Consuetudo immemorialis non exigendi dotem, etiam in monasteriis monialium a Codice non reprobat ¹⁰.

Nihil obstat quo minus postulans dotem taxatione superiorem afferat de consensu Superiorissae. Quo casu dos universa allata circa proprietatem et administrationem regimini dotali subiacet et si religiosa, quavis de causa

¹ C. 546.

² Brandys, *l. c.*, n. 14.

³ Quae circa administrationem, collocationem, restitutionem dotis a Codice statuuntur valent etiam pro religionibus iuris dioecesani; in quibus tamen Ordinarius loci potest in parte aut totaliter a dote dispensare; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 106.

⁴ Jardi, *l. c.*, n. 481.

⁵ Iansen, *l. c.*, 102, haec excludit a dote.

⁶ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 552; Augustine, *l. c.*, III, 224.

⁷ Santamaria, *l. c.*, II, 294; cfr. tamen Haring, *Grundzüge...*, 782, nota 2 ubi originem dotis repetit a Concilio Nicaeno, II, a. 787.

⁸ Quo nomine veniunt etiam religiosae de quibus in c. 488, n. 7, ultimo commate; Blat, *l. c.*, pag. 532.

⁹ C. 547, § 1.

¹⁰ Cfr. c. 5; Vermeersch, *l. c.*, I, 552; Schäfer, *l. c.*, 167, not. 1.

e religione exire contigerit ei universa dos allata in ingressu in religionem, licet superior fuerit dote ordinaria, restituenda erit ¹.

b) Pro religionibus votorum simplicium nihil iure communi statutum est circa dotis necessitatem, aut taxationem, proinde iuri speciali standum est ².

c) Dos praescripta, sive a iure communi pro ordinibus, sive a iure speciali pro Congregationibus, eiusque taxatio si absoluta sit ³, condonari ex toto vel ex parte nequit sine indulto Sanctae Sedis, si agatur de religione iuris pontificii; sine venia Ordinarii loci, si de religione iuris dioecesani ⁴.

Dantur tamen aliqui casus in quibus etiam in monasteriis monialium aliqua postulans admitti potest sine dote: ut si postulantis receptio sit necessaria ad manuales labores aut ad chorale officium; si aliqua monialis duplicem dotem eo fine attulerit ut aliqua sine dote recipi posset etc. ⁵.

d) Dos ante susceptionem habitus, seu ante in novitiatum ingressum, monasterio tradatur, aut saltem eius traditio tuta reddatur forma iure civili valida ⁶.

Haec praescriptio valet solummodo pro religionibus monialium, at analogice extendi potest, nisi aliud statuunt constitutiones a S. Sede approbatae, ad Congregationes sororum ⁷.

In omni autem casu dos tradenda est ante primam professionem temporaneam ⁸. Clausulae *tuta reddatur* «substantialiter satisfactum videtur, si tuta reddatur traditio facienda Superiorissae vel personis quae monasterium civiliter possident» ⁹.

3° *Dotis dominium seu proprietas*. - Dos sive in ordinibus sive in Congregationibus monasterio seu religioni irrevocabiliter acquiritur per obitum religiosae, licet haec nonnisi vota temporalia nuncupaverit ¹⁰.

¹ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ², 650; aliter Joseph Pie Mothon, *Traité sur l'état religieux*, 1923, n. 398 in nota 547 ubi affirmatur non licere dotem acceptare superiorem fixata a constitutionibus.

² C. 547, § 3.

³ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 167, not. 3; Vermeersch, *l. c.*, I, 553; quandoque permittitur in constitutionibus aliqua condonatio aut remissio in taxatione; Vermeersch, *l. c.*, I, 552.

⁴ C. 547, § 4.

⁵ Cfr. varios alios casus huiusmodi apud Jardi, *l. c.*, n. 489 qui tamen addit et recte casus illos si excipias casus in quibus alia persona vel directe vel aequivalenter solvit dotem pro postulante adesse potius causas pro dispensatione a dote obtinenda quam verum casum exceptum. Cfr. etiam Bastien, *Direttorio canonico*, n. 100; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 168, p. 189.

⁶ C. 547, § 2.

⁷ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 412, not. 3; Jardi, *l. c.*, n. 486.

⁸ Cfr. cc. 549 et 555, § 1.

⁹ Vermeersch, *l. c.*, I, 553, 1.

¹⁰ C. 548.

Codex videtur pro Congregationibus dominium ipsi religioni non singulis domibus vel provinciae agnoscere ¹.

De dominio dotis ante obitum Codex expresse nihil habet; ante Codicem post professionem sollemnem religio absolutam proprietatem obtinebat ²; post Codicem videtur dominium, non quidem absolutum, sed conditionatum agnoscendum esse monasterio aut religioni, statim ab emissa professione etiam temporanea ³.

Hoc dominium conditioni resolutivae, nisi religiosam e religione exire contigerit, obnoxium est; qua etiam conditione fit ut quousque religiosa exire potest e religione, dos inalienabilis evadat.

4° *Collocatio, administratio et alienatio dotis.* - a) Emissa prima professione statim dos collocanda est ab Antistita cum suo Consilio, de consensu Ordinarii loci et Superioris regularis, si domus et ab hoc dependeat, in nominibus tutis, licitis ac fructiferis; alienatio vero dotis quoquo modo facienda, omnino ante obitum religiosae prohibetur, ita ut ne ad domum quidem aedificandam aut ad debita extinguenda permittatur ⁴.

Administratio autem dotum caute et integre facienda est apud monasterium si agitur de monialibus; vel apud domum habitualis residentiae supremae Moderatricis aut Antistitae provincialis ⁵.

Ordinarii locorum conservandis religiosarum dotibus sedulo invigilent; et praesertim in sacra visitatione de iisdem rationem exigant ⁶. Quinam sint Ordinarii de quibus hic Codex loquitur sicut et de quibus in c. 549 cuius consensus requiritur ad collocationem dotis Codex ipse clare non determinat, at videntur esse Ordinarii loci ubi est monasterium, aut domus habitualis residentiae Moderatricis generalis aut Antistitae provincialis quibus administratio iuxta c. 550, § 1 competit ⁷.

Ius tamen non est Ordinario loci imponendi Superiorissae ut dotes in titulis determinatis a se collocet, id enim non importat ius vigilantiae et visitationis; potest tamen vetare ne pecunia dotis collocetur in titulis qui tuti non sint ⁸.

¹ Concedit tamen Vermeersch, *l. c.*, I, 555 constitutionibus determinationem utrum ipsa religio an singularis domus vel provincia proprietatem dotis acquirere debeat.

² Hoc iure iudicandum est de dominio dotium monialium quae ante Codicem sollemnem professionem emiserunt; religioni enim illa professione ius quaesitum est. Cfr. tamen infra hoc numero 577, 5, b.

³ Cfr. cc. 549 et 550, § 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 555; aliter Schäfer, *l. c.*, p. 168 proprietatem acquiri a religione solum post mortem tenet, item Chelodi, *l. c.*, 267, b; at differentia parva est; ius enim domini conditionatum est ius improprie dictum, seu non perfectum; Santamaria, *l. c.*, II, 294 docet dotem acquiri religioni professione quae tamen eam ante mortem religiosae tanquam depositum retinet; cfr. etiam Haring, *Grundzüge...*, pag. 782, nota 6.

⁴ C. 549.

⁵ C. 550, § 1.

⁶ C. 555, § 2.

⁷ Cfr. Blat, *l. c.*, 533; Prümmer vigilantiae ius agnoscit singulis Ordinariis locorum in quibus degunt religiosae; quod non probatur; cfr. Prümmer, *l. c.*, 208, 3.

⁸ Bastien, *Direttorio canonico*, n. 101.

Antistita quae collocationem facere tenetur est Antistita monasterii aut generalis aut provincialis ad normam canonis 550, § 1, et eodem modo iudicandum est de Consilio Antistitae quod erit proinde vel Consilium monasterii, generale aut provinciale¹.

Superiorissa alienans dotes puniri potest iuxta gravitatem culpae usque ad officii privationem².

Consilii suffragium ex Codice ad collocationem faciendam necessarius, consultivum esse videtur, nisi deliberativum statuunt constitutiones³.

Consensus Superioris regularis pro monialibus requiritur praeter consensum Ordinarii loci; si igitur inter ipsos dissensio habeatur, aut inter ipsos et Antistitam, unicum remedium restat recursus ad S. Sedem⁴. Non videtur tamen requiri consensus pro singulis collocationibus faciendis; sed sufficere ut Ordinarius et Superior consensum praebeant pro determinato numero casuum facile occurrentium. Qui consensus requiruntur pro collocatione requiri etiam videntur pro mutatione collocationis ipsius⁵.

Licet dos alienari nequeat, possunt tamen alienari dotis fructus qui pertinent ad religionem vel monasterium⁶.

5° *Dotis restitutio*. - a) Religiosae professae sive votorum sollemnium, sive votorum simplicium quavis de causa discedenti dos integra restituenda est sine fructibus iam maturis⁷; nil refert utrum discessio licita an illicita, et illegitima fuerit: semper dos restituenda est cum fructibus pendentibus: fructus maturi sunt qui iam sunt percepti aut percipi potuissent et adhuc possunt quovis tempore percipi; e. g., si tituli fructus pariant prima die iulii et prima ianuarii, fructus maturi erunt illis diebus, antea vero etsi uno tanto die pendentes erunt.

Dos potest afferri in titulis aut in pecunia; si afferatur in titulis sufficit ut valor titulorum tempore quo dos consignatur attingat taxationem dotis a constitutionibus factam; et tunc religiosa e religione exeunte, ei tituli iidem consignandi sunt, quivis sit eorum valor pecuniarius tempore egressus, sive maior sive minor; potest etiam afferri in numerata pecunia et tunc religiosae e religione egredienti summa pecuniae eadem non tituli ex ea empti restituendi sunt, sive religio ex titulorum emptione lucrum sive damnum passa est⁸.

¹ Blat, l. c., 533.

² C. 2412, n. 1.

³ Vermeersch, l. c., I, 553; Cocchi, l. c., 76, d; contra Schäfer, l. c., p. 168; Iansen, l. c., p. 103; Biederlack-Führich, l. c., n. 79, pag. 132; Santamaria, l. c., II, 295.

⁴ Vermeersch, l. c., 553, 3.

⁵ Iansen, l. c., pag. 103-104; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 103.

⁶ Iansen, l. c., 104.

⁷ C. 551, § 1.

⁸ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, V, 161-163; Jardi, l. c., 484, non permittit dotem afferri in titulis, sed requirit ut liquida pecunia afferatur; clara tamen iuris dispositio hac in re non habetur; cfr. etiam Bastien, *Direttorio canonico*, n. 101, ubi permittitur non solum dotem afferri in titulis, sed etiam in bonis immobilibus; cfr. etiam Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 171, pag. 192.

Licet ante Codicem ex communi doctrina, professione sollemni dos acquireretur monasterio; si tamen aliqua religiosa professa ante Codicem e religione egredi contingat, ei nihilominus probabilius dos allata ad eius ingressum restituenda est ¹. Religiosae admissae in religionem sine dote quam tamen supplevit ex dote ab alia religiosa quae plus attulit allata, si egrediatur ei dos restituenda non esse videtur, stricto iure; eius tamen necessitati aliquo modo subveniendum ex caritate erit ². Religiosae quae dotem superiorem taxata attulit, integra dos allata restituenda est, nisi superfluum monasterio donaverit.

b) Si religiosa professa ad aliam religionem ex apostolico indulto transeat, durante novitiatu fructus religioni *ad quam* cedunt, si in constitutionibus aut expressa conventionem illos sibi solvendo religioni *ad quam* in postulatu aut novitiatu ineundo caverit ³. Aliter cedunt religioni *a qua*. Atque hic unicus verus sensus canonis 551, § 2, esse videtur, omissis aliis explicationibus ⁴.

Si transitus monialis fiat ad aliud eiusdem Ordinis monasterium, huic debetur ipsa dos a die transitus ⁵.

Si novitia durante novitiatu moriatur, dos heredibus restituenda est nisi novitia ipsa aliud statuerit ⁶; id etsi novitia in articulo mortis professionem emisit.

578. — VII. De exploratione voluntatis. - 1° *Obligatio Antistitae monendi Ordinarium loci.* - Religiosarum etiam exemptarum Antistita debet Ordinarium loci, duobus saltem mensibus ante, certiore facere de proxima admissione ad novitiatum et ad professionem tum temporaneam tum perpetuam sive sollemnem sive simplicem ⁷.

Quaenam Antistita, maior an localis minor, hanc monitionem facere debeat, ius speciale determinat; si ius sileat supremæ Moderatricis erit onus determinatæ Antistitae imponere ⁸ vel per seipsam adimplere. Anti-

¹ Goyeneche, *ibidem*, V, 390-393.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 100; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 171, pag. 192.

³ C. 551, § 2.

⁴ Ita etiam Vermeersch, *l. c.*, I, 554, 2; Blat, *l. c.*, 534; Raus, *Institutiones...*, n. 186, pag. 299; Cocchi, *l. c.*, 67, f; immo advertunt Chelodi, *l. c.*, 267, c.; et Iansen, *l. c.*, 105 fructus deberi religioni ad quam fit transitus solum in ea mensura quae constitutionibus aut speciali conventionem statuta est; aliter explicant hunc canonem Leitner, *l. c.*, 370; Schäfer, *l. c.*, 170; Prümmer, *l. c.*, 208, 5; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 105; Brandys, *l. c.*, n. 25; cfr. etiam alios auctores pro variis sententiis in *Commentarium*, II, 121 sq. (Goyeneche); emissa autem professione in religione *ad quam* eidem dos ipsa debetur.

⁵ C. 551, § 2.

⁶ Chelodi, *l. c.*, 267, c.

⁷ C. 552, § 1.

⁸ Vermeersch, *l. c.*, I, 557, 1.

stita cui onus incumbit, si id neglegat, pro gravitate culpaе usque ad officii privationem puniri potest ¹.

Ordinarius certiorandus est ille in cuius dioecesi postulantes, novitiae aut professae explorationi subiiciendae inveniuntur ².

Pro unaquaque religiosa antequam vota perpetua emittat Ordinarius loci ter certiorandus est: ante admissionem in novitiatum; ante emissionem primae, non aliarum, professionis temporariae; ante professionem perpetuam ³.

Excommunicatione nemini reservata ipso facto plectuntur omnes, qualibet etiam dignitate fulgentes, qui quoquo modo cogant mulierem ad religionem ingrediendam et ad emittendam professionem religiosam ⁴.

Ordinarius loci in exploratione facienda candidatam interrogare debet *an coacta, an seducta sit an sciat quid agat*, nec alias interrogationes facere potest et si faciat candidata ad eas respondere non tenetur ⁵.

2° *Obligatio Ordinarii explorationem faciendi.* - Ordinarius loci vel, eo absente aut impedito, sacerdos ab eodem deputatus, adspirantis voluntatem, saltem triginta diebus ante novitiatum et ante professionem, ut supra, diligenter et gratuito exploret, non tamen clausuram ingrediens, num ea coacta seductave sit, an sciat quid agat; et, si de pia eius ac libera voluntate plane constiterit, tunc adspirans poterit ad novitiatum, vel novitia ad professionem admitti ⁶.

Haec exploratio gratuito facienda est ita ut nulla taxa imponi possit ne ad impensas quidem sustinendas; impensae vero, si quae occurrant, in deputando aliquo qui vice Ordinarii explorationem faciat, sustinendae sunt ab ipso Ordinario; nec admittitur contra hanc regulam consuetudo, quae, etsi immemorialis est, sine ulla tamen difficultate potest ab Ordinario loci aboleri ⁷.

Permittunt aliqui auctores exactionem expensarum ex distantia locorum factarum ⁸; quod tamen minus conforme putamus esse menti Sanctae Sedis; hoc enim admissio, lex de gratuita exploratione elusa esse videtur.

Facta exploratione postulans admitti potest, non necessario debet. Admissio autem semper ad Superiorissam ⁹ cum suo Consilio pertinet;

¹ C. 2412, n. 2; cfr. Jardì, *l. c.*, n. 587 sqs.

² Schäfer, *l. c.*, 172.

³ Augustine, III, 228.

⁴ C. 2352; eadem poena plectuntur cogentes virum ad religionem aut statum clericalem.

⁵ Cfr. c. 552, § 2; Const. Pii V, 16 Maii 1567 apud Gasparri, *Fontes*, I, n. 121, § 2, n. 6; cfr. etiam Piat, *l. c.*, II, pag. 86-87; Jardì, *l. c.*, n. 591-592; Haring, *Grundzüge...*, p. 783, nota 5, Bastien, *Direttorio canonico*, 96.

⁶ C. 552, § 2.

⁷ Cfr. Dub. S. C. De Religiosis, 20 Mart. 1922; Maroto in *Commentarium*, IV, 4-5; Vermeersch, *Periodica*, XI, 80.

⁸ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 193, pag. 217-218.

⁹ Immo admissio postulantis ad novitiatum Ordinario loci nec denuntianda est, estque res quae exclusive ad Superiores internos religionis spectat. Nec potest item Ordinarius loci vel eius delegatus in exploratione facienda sese certiorare de adimpletis aliis conditionibus a iure requisitis ut quis admitti in religionem possit ut, e. g., num litterae testimoniales obtentae sint etc. Excipe casum quo Ordinarius loci in Congregatione iuris dioecisani sibi aliqua huiusmodi reservaverit. Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 96 et pag. 97 in nota 1, item n. 98.

Ordinarius admissioni sese opponere efficaciter potest solum si de postulantis libera et pia voluntate non constet. Omnes tres explorationes omittere grave censent auctores non item unam alteramve omittere ¹.

Licet Codex statuatur explorationem faciendam quin Ordinarius loci clausuram ingrediatur, permittunt tamen aliqui ut postulans egrediatur e clausura, si iudicio explorantis, necessaria libertas intra clausuram haberi non possit ².

Art. II. — DE NOVITIORUM INSTITUTIONE.

579. — I. De ipsa novitiorum institutione. - Supra novitiatum descripsimus *institutionem* candidati ad vitam religiosam in determinata religione per annum productam ³.

Quaedam hic fusius sunt de hac institutione notanda.

1° *Principia generalia de institutione novitiorum.*

a) Institutio ut perfecta sit duplex experimentum continet: experimentum tironis ut videat utrum onera religionis ipse ferre possit; experimentum religionis ut idoneitatem tironis investigare possit.

b) Praeter duplex hoc experimentum, annus novitiatus debet sub disciplina Magistri hoc habere scopum ut informetur alumni animus studio regulae et constitutionum piis meditationibus assiduaeque prece, iis perdiscendis quae ad vota et ad virtutes pertinent, exercitationibus opportunis ad vitiorum semina radicitus exstirpanda, ad compescendos animi motus, ad virtutes acquirendas ⁴.

Conversi praeterea diligenter in christiana doctrina instituantur speciali collatione ad eos habita semel saltem in hebdomada ⁵. Haec obligatio gravat Magistrum novitiorum et gravis videtur, nec ei satisfit per exhortationem quae circa virtutes omnibus novitiis saepe, etiam singulis diebus fieri solet; Codex enim loquitur de speciali collatione ipsis facta, non circa quamlibet materiam, etiam optimam, sed proprie collationem praecipit de doctrina christiana.

Praeterea anno novitiatus ne destinantur novitii concionibus habendis, confessionibus aut exterioribus religionis muniis, neve dedita opera studiis vacent litterarum scientiarum aut artium; conversi autem in ipsa religiosa domo eatenus tantum fungi possunt officiis fratrum conversorum (non tamen ut primarii officiales) quatenus ab exercitiis novitiatus pro ipsis constitutis non praepediantur ⁶.

¹ Vermeersch, *l. c.*, *Epitome*, I, 557, 2; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 97.

² Santamaria, *l. c.*, II, 297; Piat, *l. c.*, I, pag. 369, nota 2.

³ Cfr. supra n. 569.

⁴ C. 565, § 1.

⁵ C. 565, § 2.

⁶ C. 565, § 3; circa studia quae in novitiatu fieri possunt vel debent S. Congreg. De Religiosis, 27 Aug. 1910, *A. A. S.*, II, 730, regulas dederat atque quaedam studia litteraria praeceperat; illud autem decretum Codex abrogavit nec de iure vigente illam normam amplius sequi debent Superiores.

« Remotis quarumvis disciplinarum studiis atque oblectamentis, huc tantummodo novitii animos intendant, ut sapienti Magistri sui ductu, interioris vitae exercitationibus virtutumque adeptioni vacent, earum praesertim quae cum religionis votis, idest paupertatis, obedientiae et castitatis cohaerent et coniunguntur ¹.

2° *Specialia de secundo anno novitiatus*. — Novitiatus est institutio per annum producta; si longius tempus in constitutionibus pro novitiatu praescribatur, illud ad validitatem professionis non requiritur, nisi in eisdem constitutionibus aliud expresse dicatur ².

Nequeunt tamen sine S. Sedis indulto Superiores maiores ab hoc secundo anno novitiatus a constitutionibus praescripto dispensare ³.

Ex verbis huius canonis deduci recte potest dispositiones Codicis circa novitium, in religionibus quae ex constitutionibus duos annos novitiatus habent, solum primo, non alteri anno in rigore iuris applicandas esse, et ita quidem ut annus *necessarius et sufficiens* ad valorem primus tantum non alter habendus sit. Idque pro Congregationibus religiosis quibusvis definitum est in *Instructione* a S. Congreg. De religiosis post Codicem promulgata ⁴. Si quis tamen ordo regularis in constitutionibus aliter statuatur permittens, e. g., Superioribus inchoationem primi anni novitiatus expleto decimo quarto anno, id etiam post cit. *instructionem* servari posse videtur; instructio enim illa solas Congregationes respicit ⁵.

Attamen licet alter annus non sit in rigore iuris annus canonicus novitiatus, in ipso tamen quoties a constitutionibus praecipitur servandae sunt fundamentales novitiatus leges quae huc praesertim tendunt ut novitii animus virtutibus informetur, externis Congregationis exercitiis, nisi id expresse permittant constitutiones, non deputetur novitius et etiam si constitutiones permittant id non fiat nisi moderate et prudenter, nec ad religionis ⁶ sed solum ad novitii utilitatem; quare novitii nunquam *soli*, ut primarii officiales, sed sub directione et vigilantia alicuius gravis religiosi ad haec exercitia deputari possunt. Item ad haec exercenda ne mittantur novitii extra novitiatus domum, etsi id permittant constitutiones, nisi ex necessitate quae se habeat ex parte ipsorum novitiorum non ex parte religionis et tunc id fiat solum exceptionaliter ea semper lege ut duobus

¹ Cfr. *Epistol. Apost.* Pii XI, 19 Mart. 1924, *A. A. S.*, XVI, 133, 148, § *Emenso*, pag. 142. Absolute tamen moderatum studium per tres quatuorve horas in hebdomada sub ductu Magistri aliusve apti religiosi prohiberi non videtur; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 1926, n. 129, pag. 86; Vermeersch, *Epitome*, I³, 664.

² C. 555, § 2.

³ Bastien, *Direttorio canonico*, 111, pag. 74, in nota 2.

⁴ Chelodi, *l. c.*, p. 414, not. 7; Maroto in *Commentarium*, III, 43, VIII, contra Vermeersch, *Epitome*, I, 560 et 562, 1; cfr. tamen ipsum Vermeersch in *Periodica*, X, 366, III, post *Instructionem* S. Congr. De Relig. 3 Nov. 1921, *A. A. S.*, XIII, 539; Jardi, *l. c.*, n. 640.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, III, 40, IV; Vermeersch, *Periodica*, X, 367. Immo etiam quod Congregationes attinet clausula nulla irritans habetur in *instructione* praecipiente annum primum novitiatus ut annum canonicum (cfr. Vermeersch, *Epitome*, I³, 664; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 282-283).

⁶ « Estne ideo omnis usus epikeiae exclusus? Debetne perire utilissima schola potiusquam salvetur per novitiam? Id non existimamus ». Vermeersch in *Periodica* X, pag. 366, IV.

mensibus ante professionem ad novitiatus domum redeant ut ibi professionem emittere possint¹; quae tamen praescriptiones valorem ipsius novitiatus canonici non videntur afficere.

c) Item ad novitiatus perfectionem pertinet ut integer annus peragatur in habitu quem constitutiones pro novitiis praescribunt, nisi speciales locorum circumstantiae aliud exigant².

Haec tamen praescriptio certe valorem novitiatus non afficit³.

580. — II. Conditiones ad valorem novitiatus necessariae.

1° **Absentia impedimentorum et legitima admissio.** - Ad validum ineundum novitiatum requiritur ante omnia ut postulans sit *catholicus*⁴ et a quolibet alio impedimento dirimente liber⁵ et a legitimis Superioribus legitime admissus⁶.

581. — 2° **Aetas requisita.** - Postulans decimum quintum saltem aetatis annum compleverit⁷.

Computatio facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 3, ita ut novitiatus inchoatus die ipsa nativitatis anniversaria invalidus sit.

Attamen quia iuxta computationem hanc prima dies idest dies qua Superior ad novitiatum postulantem admittit computari non debet, novitiatus postulantis admissi die anniversaria nativitatis validus erit, proprie enim novitiatus annus incipit a media nocte sequente eius admissionem quo tempore 15 anni sunt completi⁸.

Si ex errore postulans admittatur in novitiatum quando duo vel plures menses desunt ad aetatem necessariam 15 annorum completorum, errore postea durante novitiatu detecto, novitiatus iterum inchoandus est; admissio enim facta nulla fuit et irrita, nec Superiori ius est eam sanandi in radice. Nec appellari potest ad voluntatem interpretativam Superioris qua certe voluit novitium admittere iuxta leges Ecclesiae; praesumptio enim ista cedere debet veritati et veritas est quod Superior admisit ad novitiatum contra legem Ecclesiae scilicet ante aetatem praescriptam⁹.

¹ Cfr. Instructionem S. C. De Relig., 3 Nov. 1921, *A. A. S.*, XIII, 539; Maroto, *l. c.*, p. 38-44 ubi etiam de vi obligandi quae illi instructioni inest; Vermeersch, *Periodica*, X, p. 365-367.

² C. 557; speciales circumstantiae aliud exigunt in illis regionibus ubi religiosi publice habitum religiosum gestare prohibentur; Augustine, *l. c.*, III, 236.

³ Augustine, III, 236; Schäfer, *l. c.*, 178; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 109.

⁴ C. 538.

⁵ Cfr. supra n. 570 ubi haec impedimenta explicavimus.

⁶ C. 555, § 1; cfr. supra n. 572.

⁷ C. 555, § 1, n. 1.

⁸ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 111, pag. 74, in nota.

⁹ Aliter Goyeneche in *Commentarium* cui concedendum est novitiatum ita inceptum posse computari a die adeptae aetatis, si Superior expresse vel facto aliquo implicate declaraverit in ipso actu admissionis, non quando error detegitur, se velle admittere novitium a die quo ipse aetatem necessariam attigerit; cum enim habitus susceptio ad valorem per se non sit necessaria, in casu censeretur facta admissio quando possibilis est iuxta leges Ecclesiae.

582. — 3º Annus integer et continuus. a) Annus debet esse integer ¹.

Integritati opponitur quilibet defectus etiam unius tantum diei, qui defectus valori obsisteret.

In computando autem *intero* anno haec attendenda sunt:

α) Novitiatus incipit susceptione habitus vel alio modo in constitutionibus praescripto ².

Habitus tamen susceptio aut impositio ad valorem novitiatus non requiritur ex iure communi et non est praesumenda, nisi expresse dicatur, necessaria ex iure speciali ³.

β) Ipsa anni computatio facienda est ita ut dies quo habitus suscipitur non computetur et quidem ad valorem ⁴.

γ) Codex praecipit annum *integrum* et quia terminus a quo saltem implicite determinatur et agitur, ordinarie loquendo, de tempore continuo, annus ordinarie prout in calendario, sumendus est, ita ut anno bissextili annus 366 dierum non 365 computandus sit ⁵.

b) *Annus debet esse continuus* ⁶. Continuitati temporis opponitur interruptio ⁷; non quaelibet tamen interruptio opponitur valori novitiatus ut ex statim dicendis patebit.

Ea autem est interruptionis iuridicae vis ut novitiatus hucusque peractus computari nequeat et iterum incipiendus sit ⁸.

Novitiatus interruptitur, ita ut denuo incipiendus et perficiendus sit:

α) Si novitius a Superiore dimissus, e domo exierit ⁹.

Quis Superior dimittere possit Codex non determinat; cum in re odiosa

¹ C. 555, § 1, n. 2.

² C. 553; pro religionibus quae proprium habitum non habent valde interest bene determinare tempus quo novitiatus incipit, cum ab hoc valor pendeat.

³ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 223; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1019.

⁴ C. 34, § 3, n. 1 et 3. Cfr. Resp. *Commissionis interpr.*, 12 Nov. 1922, *A. A. S.*, XIV, 661. Non recte videtur interpretari integritatem Haring, *Grundzüge...*, 784-785 in nota, docens novitium qui habitum induit die 28 Aug. 1922, professionem non posse emittere ante diem 30 Aug. 1922; potest enim emittere die 29 ex c. 34, § 3, n. 3; cfr. etiam Eichmann, *l. c.*, p. 218, nota 1; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 111.

⁵ Cfr. C. 34, § 2; Vermeersch, *Epit.*, I, 562, 2, a; Schäfer, *l. c.*, 174; Cocchi, *l. c.*, 70, c; contra Augustine *l. c.*, III, 232 ubi docet annum integrum semper computandum esse 365 dierum sive de anno ordinario sive de anno bissextili agitur; cuius opinioni obstare videtur, praeter alia, responsum *Commissionis*, 12 Nov. 1922. Videtur tamen admitti posse opinio Augustine si de tempore intermisso, seu de casu can. 556, § 2 agitur, ita ut illo casu in anno bissextili dies 365 sufficiant; tunc enim non verificatur casus can. 34, § 2 qui solum valet pro computatione temporis continui. Item vi responsi 12 Nov. 1922, si quis die 28 Februarii anni non bissextilis novitiatum incipiat, poterit die 29 Februarii anni bissextilis insequentis professionem emittere iuxta can. 34, § 3, n. 3, *primus dies non computetur et tempus finiatur expleto ultimo die eiusdem numeri*; contra Schäfer, *l. c.*, 174; cfr. quae supra n. 55, pag. 52, in nota 7 diximus.

⁶ C. 555, § 1, n. 2.

⁷ C. 35.

⁸ Eichmann, *Lehrbuch...*, pag. 218, nota 2.

⁹ C. 556, § 1.

versemur a qua actus validitas pendet, nisi aliud in iure speciali statuatur, videtur requiri Superioris maioris dimissio¹.

Non sufficit egressio e clausura novitiatus, si distincta habeatur, sed egressio requiritur e domo religiosa, domus autem religiosae nomine venit hic etiam ecclesia et aliae partes quibus clausura extenditur².

Nec sufficere videtur materialis egressio e domo, sed *formalis* requiri, quae nempe fiat animo definitive abeundi consequenter ad decretum dimissionis; etsi enim dimissionis decretum datum sit, si novitius ut hospes per aliquot dies in domo retineatur, etsi his diebus e domo sicut ceteri religiosi eum exire contingat, haec egressio non videtur sufficiens ad effectum novitiatum ex hoc capite totaliter interrumpendi.

Dimissio etsi iniusta seu melius etiam sine iusta causa cum nullius iuris violationem importet sufficere videtur ut novitiatum interrumpat³; si tamen vi physica dimissio imponatur aut metu gravi aut dolo aut errore substantiali, licet per se valeat, tamen cum actus, talibus vitiis obnoxii, sint vel irriti vel rescindibiles videtur talis dimissio ad effectum interrumpendi novitiatum non sufficere, saltem si novitius ad Superiorem auctoritatem recurrat⁴ nisi triginta dies extra domum novitiatus transegerit⁵. Idem affirmaverim de novitio qui expleto novitiatu iniuste dimissus sit, vel sponte egressus postea iterum admitti petat, quo casu etiam ultra triginta dies absentia non obstat, quia novitiatus iam completus est: concordat ius vetus⁶.

Si igitur novitius iure dimissus e domo formaliter nondum exierit et Superior interim dimissionis decretum revocet, novitiatus non est interruptus⁷.

β) Si novitius domum sine Superioris licentia non reversurus deseruerit⁸.

Non *reversurus* *animum* novitii non revertendi significat, atque animum aliquo modo externis signis manifestatum⁹.

Codex nec hoc loco dicit de quonam Superiore agatur, et cum quaelibet licentia exeundi, etsi illicite et invalide concessa, praesumptionem creare videatur de animo revertendi, licentia a quolibet Superiore sive etiam a Magistro aut eius socio concessa sufficere videtur ut ex hoc capite non habeatur interruptio. Tres autem conditiones requiruntur, atque *simul* con-

¹ Cfr. pro analogia c. 543, itemque c. 571, § 1; Piat, *l. c.*, I, pag. 104-105.

² Voltas in *Commentarium*, II, 77, not. 2.

³ Cfr. Voltas in *Commentarium*, II, 78-79.

⁴ Cfr. cc. 103-104.

⁵ Si actus dimissionis sit per se irritus, quia, e. g., a persona incompetente positus (cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 104-105) vel quia Superior dimittens ad dimittendum vi coactus fuit, dimissio quae non sit ultra 30 dies per se non sufficit ad interrumpendum novitiatum, dimissio enim nulla nullum parit effectum. Si tamen ex tali dimissione novitius ultra triginta dies extra novitiatum manserit, non quidem ex dimissione, sed ex commoratione hac diuturna extra novitiatum, novitiatus ipse interrumpitur. In hoc tamen casu sicut et in casu iniustae dimissionis ex sibi illata calumnia aut alio iniusto modo factae novitius recurrere poterit ad S. Sedem ut eum in integrum restituat; cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 99 et pag. 116. Id admittere non videtur Voltas in *Commentarium*, II, 78-79.

⁶ Cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 100; Voltas in *Commentarium*, II, 79 et sqs.

⁷ Jardi, *l. c.*, n. 613, a.

⁸ C. 556, § 1.

⁹ Chelodi, *l. c.*, pag. 415, not. 2; Vermeersch, *Epitome*, I, 562, 2, b; Leitner, *l. c.*, pag. 376; Voltas in *Commentarium*, II, 82.

currere debent ut ex hoc capite adsit interruptio: egressio e domo novitiatus; animus externe manifestatus saltem ex praesumptione; non petita exeundi licentia; unum e tribus si desit non adest interruptio; si vero adsint habetur interruptio licet habitus retentus sit, et brevissimum tempus extra domum manserit novitius¹.

γ) Si novitius extra domum, etsi reversurus, ultra triginta dies sive continuos sive non continuos permanserit quacumque ex causa etiam de Superiorum licentia².

Dies constat 24 horis continuo supputandis a media nocte³; partes igitur dierum quibus novitius extra domum manet non supputantur in triginta diebus, sed solum computantur dies completi extra domum transacti⁴.

Requiritur ut novitius triginta dies completos extra domum maneat; licet dies non continui requirantur. Si vel una hora vel minutum desit ad triginta dies interruptio non habetur.

Id tamen restringe ad casum quo novitius maneat extra domum tempore quo novitiatus nondum expletus est; si enim novitiatus expletus est, tunc maior etiam absentia valori professionis obsistere non videtur⁵.

Immo quia Superior potest, saltem quod ad valorem novitiatus spectat, dispensare aequivalenter ex c. 556, § 2 a 15 diebus permanentiae in domo novitiatus novitios; eandem doctrinam extendere poteris ad casum quo novitius domum reliquerit non ultra 15 dies ante expletum annum novitiatus⁶.

583. — 4° In domo novitiatus. - Ut validus sit novitiatus in domo ad id designata peragendus est⁷.

a) Erigatur domus novitiatus ad normam constitutionum⁸; aliter facta designatio invalida videtur, nisi aliter statuatur in constitutionibus.

¹ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 234; Vermeersch, *Periodica*, VIII, p. 35, docet brevissimam paucarum horarum absentiam valori non obstare. Id admitti poterit etiam de iure vigente si animus non revertendi probari non possit, ut si illum animum novitius nullo modo manifestaverit; cfr. Leitner, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, pag. 376; Voltas in *Commentarium*, II, p. 81-82.

² C. 556, § 1.

³ C. 32, § 1.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 562, 2, a; Haring, *Grundzüge...* 784-785 in nota; Augustine, *l. c.*, III, 234-235; Schäfer, *l. c.*, 176; contra Chelodi, *l. c.*, pag. 415, not. 3; Jardi, *l. c.*, n. 613, 2°; et Voltas in *Commentarium*, II, 82-83, qui docet tempus computandum esse de momento ad momentum ad normam c. 34, § 2, et citat deinde verba Augustine, *l. c.*, 235 cuius tamen doctrina a doctrina ipsius Voltas dissentire videtur quippe qui docet tempus interruptionis computandum esse ad normam c. 32, § 1, quae computatio non est proprie de momento ad momentum, sed de media nocte ad mediam noctem.

⁵ Piat, *l. c.*, I, pag. 100; Voltas in *Commentarium*, II, 81.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 37-39.

⁷ C. 555, § 1, n. 3.

⁸ Constitutiones determinare debent quibusnam personis ius pertineat domum designandi. Superiori, an Capitulo etc. an pro religione iuris dioecesani consensus aut licentia Ordinarii et in casu cuiusnam Ordinarii requiratur; si constitutiones consensum Ordinarii non exigant, ille consensus ad valorem erectionis domus novitiatus requiri non videtur: cc. 11 et 15; auctores tamen generatim consensum Ordinarii requirunt saltem ad licitatem; cfr. Augustine, *l. c.*, III, 230; Prümmer, *l. c.*, 209.

b) Si de religione iuris pontificii agitur requiritur ad valorem erectionis licentia Sedis Apostolicae¹.

c) Plures domus novitiatus in eadem provincia, si religio in provincias divisa sit, designari nequeunt, nisi gravi de causa et cum speciali apostolico indulto². Id respicit tantummodo religiones iuris pontificii in provincias divisas³. In petitione licentiae ad secundam domum aperiendam facienda est mentio domus novitiatus iam existentis in provincia.

d) Novitiatus ab ea parte domus, in qua degunt professi, sit, quantum fieri potest, segregatus ita ut, sine speciali causa ac Superioris vel Magistri licentia, novitii nullam habeant communicationem cum professis, neque hi cum novitiis⁴.

e) Conversis novitiis locus separatus assignetur⁵. Attamen etiam locus adsignatus conversis a parte domus in qua degunt professi separatus sit oportet. Qua ratione separatio facienda sit constitutionibus determinandum remittitur; talis autem separatio esse debet ut libera prorsus communicatio cum professis interdicatur. Separatio tamen non videtur pertinere ad validam erectionem.

f) Superiores licentiam manendi extra septa novitiatus, etsi in eadem domo, nisi iusta et gravi de causa, ne impertiant⁶; ex iusta et gravi causa permitti potest permanentia in domus parte professis reservata; sine iusta et gravi causa data licentia est illicita et forte invalida, at valorem novitiatus non afficit, dummodo in domo maneant novitii⁷.

g) Non necessario totus novitiatus peragendus est in eadem domo; sed possunt Superiores novitium ad alteram domum mittere, nec per hoc interrumpitur novitiatus, nisi in itinere ultra 30 dies transacti sint⁸.

h) Superiores, in novitiatus ac studiorum domo ne collocent, nisi religiosos qui sint ad exemplum, regularis observantiae studio⁹.

i) Si novitius ultra quindecim, sed non ultra triginta dies etiam non continuos, de Superiorum licentia vel vi coactus extra domus septa permanserit sub Superioris obedientia, ad validitatem novitiatus necesse et satis est dies hoc modo transactos supplere; si non ultra quindecim dies, supplementum potest a Superioribus praescribi, sed non est ad validitatem necessarium¹⁰.

¹ C. 554, § 1; pro domibus sui iuris haec licentia continetur in licentia erigendi domum; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 562, 3; Chelodi, *l. c.*, 268, b; Schäfer, *l. c.*, 173; cfr. tamen Augustine, *l. c.*, III, 232; Baucher in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbaye*, col. 7-8.

² C. 554, § 2.

³ Aliter Haring, *Grundzüge...*, pag. 784, licentiam Sanctae Sedis requirit etiam pro Congregationibus iuris dioecesiani quando agitur de duabus domibus in eadem provincia ad novitiatum destinandis; quod non probatur; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 121.

⁴ C. 564, § 1.

⁵ C. 564, § 2.

⁶ C. 556, § 3.

⁷ Paulo aliter Vermeersch, *Periodica*, VIII, p. 35, d.

⁸ C. 556, § 4; Goyeneche in *Commentarium*, V, 154-157; Prümmer, *l. c.*, p. 276, not. 2; Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 166; Schäfer, *l. c.*, 177; aliter Voltas in *Commentarium*, II, 190, ubi permittit pro translatione maius tempus versari extra domum. Opinioni Voltas accedit Jardi, *l. c.*, n. 617 et Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1018.

⁹ C. 554, § 3.

¹⁰ C. 556, § 2.

Non obstat valori novitiatus commoratio extra septa novitiatus, sed solum commoratio *extra domum*, nec proinde dies etiam ultra triginta in domo extra septa novitiatus transacti necessario sunt supplendi¹.

Vi coactus consideratur certe qui exire cogatur lege militari, licet vis realiter ei non inferatur; tempus tamen in servitio militari transactum, si sit ultra 15 dies non potest computari et est supplendum, si sit ultra 30 dies novitiatum semper interrumpit, licet novitius singulis diebus horis subscivis in domo novitiatus moretur et exercitiis novitiorum assistat², id tamen non extenderim ad casum quo novitius militiae inserviens, noctu in domo novitiatus permanere permittatur.

Vi coactus videtur etiam ille qui iniuste prorsus, e. g., ob calumniam, etc. e novitiatu dimissus est, dummodo tamen error detegatur intra triginta dies³.

Vi coactus est item ille qui causa morbi infectivi in hospitale ex legis civilis dispositione recipi debet⁴.

Hac paragrapho implicite conceditur Superioribus facultas permitendi novitiis non solum commorationem extra septa novitiatus, sed etiam, absolute infra quindecim dies, conditionate infra triginta, extra domus septa; quae tamen facultas ad moniales clausurae papali subiectas extendi non posse videtur; illicitus tamen egressus novitiae e clausura etiam in hoc casu validitati novitiatus non obstat⁵.

Quindecim dies completi absentiae non sunt necessario supplendi; nec item *triginta dies completi* novitiatum absolute interrumpunt; Codex enim requirit aliquid *ultra*; seu saltem *unus dies* ultra quindecim aut ultra *triginta*; partes autem diei non considerantur, sed dies unus completus ad normam c. 32, § 1 requiri videtur⁶. Sexdecim vero dies commorationis extra domum sunt supplendi *omnes et quidem ad valorem* novitiatus, suppletio vero facienda est in domo novitiatus ut per se patet.

Ut commoratio coacta extra domum computari possit in tempore novitiatus, aut ne ipsum interrumpere praesumatur, debet esse *sub Superioris obedientia*; quae tamen clausula intelligenda est non stricte de actuali obedientia quae saepe saepius in coactiva commoratione vix possibilis erit, sed de obedientia habituali⁷.

¹ Cfr. Prümmer, *l. c.*, pag. 276, not. 3; in decret. « *Cum propositae* ». S. C. De Relig. 3 Maii 1914, commoratio extra septa novitiatus sufficiebat ad interruptionem.

² Cfr. *Responsa* S. C. De Relig., in Parisiensi, 3 Maii 1914, *A. A. S.*, VI, 229.

³ Cfr. Vermeersch, *De religiosis instit.* etc., n. 189 et *Periodica*, VIII, pag. 34-35; cfr. etiam quae supra n. 582, diximus de dimissione iniusta contra Voltas.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 236; in nota autem 48. addit taliter considerandos esse etiam amentes; at ut recte notat Voltas in *Commentarium*, II, pag. 84, not. 1 tales si in domo permaneant novitiatum interrumpisse non sunt aestimandi, dummodo amentia curabilis sit et novitius postea sanus fiat; Balmès, *l. c.*, p. 124, not. 2.

⁵ Cfr. *Responsum*, S. C. De Relig., 1 Dec. 1916; *A. A. S.*, VIII, 446; Schäfer, *l. c.*, p. 177; Vermeersch, *Periodica*, VIII, 228, 3.

⁶ Vermeersch, *Epitome*, I², 660; Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 197, pag. 223. Paulo aliter Bastien, *Direttorio canonico*, 111, docet computationem faciendam esse ad normam c. 34, § 2 idest de momento ad momentum, ita tamen ut partes diei non completi computandae nullo modo sint; ita etiam Jardì, *l. c.*, n. 613, pag. 239.

⁷ Vermeersch, *Epitome*, I, 562, 2, a.

Si novitius extra septa novitiatus moretur, cum ad explendum annum novitiatus dies tantum 5 vel 6 desunt, licet commoratio ultra 15 dies protrahatur, dies absentiae non necessario supplendi esse videntur, quia novitiatus iam expletus est completo anno licet aliqui, infra quindecim, dies, extra domum novitiatus transacti sint ¹.

Commoratio quae fiat non ultra quindecim dies in grangia tempore aestivo pro recreatione novitiorum sub disciplina Magistri vel Superiorum religiosorum computari potest in tempore ad novitiatum necessario; commoratio ultra quindecim infra 30 dies non potest computari, sed dies supplendi sunt; ultra triginta dies commoratio novitiatum interrumpit; excipe casum quo privilegium aut indultum obtentum fuerit computandi tempus quodlibet transactum in grangia ut tempus transactum in regulari novitiatu ².

584. — 5º Duplex novitiorum classis. - In religionibus in quibus duae sunt sodalium classes, novitiatus pro altera classe peractus, pro altera non valet ³.

Si constitutiones admittant novitiatum pro utraque classe valere, remissa definitiva assignatione omnium novitiorum aut aliquorum tantummodo determinatae classi ad finem novitiatus iuxta candidatorum qualitates et idoneitatem, casus canonis non verificatur et novitiatus pro utraque classe valebit ⁴.

Duplicem classem novitiorum et sodalium habere possunt non solum religiones clericales, sed et laicales et religiones mulierum ⁵.

Ad transitum permittendum de una classe ad aliam nullus Sanctae Sedis consensus necessarius videtur. Si transiens vota iam in altera classe emisisset temporanea eaque forte cessare contingat tempore novitiatus in nova classe, eorum renovatio usque ad finem novitiatus necessaria videtur; si vero vota perpetua iam emissa fuissent in priori classe, facienda erit sola nova professio post novitiatum expletum in altera classe. Tempus autem in votis temporaneis transactum in priori classe sufficere videtur etiam pro altera classe ⁶.

585. — III. De magistro eiusque socio. - 1º *Eorum electio.* - a) *Quinam eligi valeant.* - Novitiorum institutioni praeficiendus est Magister, qui sit annos natus quinque saltem ac triginta, decem saltem ab annis ⁷ a prima professione professus, prudentia, caritate,

¹ Paulo severius Vermeersch, *Periodica*, X, (37-39), suppletionem illorum dierum requirit; cfr. etiam Voltas in *Commentarium*, II, 79 et sqs.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 118, pag. 79, nota 5.

³ C. 558.

⁴ Ita Vermeersch, *Epitome*, I³, n. 662; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 114, pag. 77, nota 3; Schäfer, *l. c.*, p. 178; Jardi, *l. c.*, n. 618.

⁵ Augustine, *l. c.*, III, 237; Prümmer, *l. c.*, 210, 4; Eichmann, *l. c.*, 218.

⁶ Cfr. de his omnibus Larraona in *Commentarium*, III, 10-13; et 82-84; Jardi, *l. c.*, n. 621-626; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 195, pag. 219-220.

⁷ Decem anni computandi sunt ad normam c. 34, § 3, n. 1 et 3; triginta quinque anni iuxta quosdam inchoati sufficiunt (cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 302).

pietate, religionis observantia conspicuus et, si de clericali religione agatur, in sacerdotio constitutus ¹ etsi in hoc ultimo casu agatur de instituendis solis conversis ².

Si ob novitiorum numerum vel aliam iustam causam expedire visum fuerit, Magistro novitiorum adiungatur socius, eidem immediate subiectus in iis quae ad novitiatu regimen spectant, annos natus saltem triginta completos ³, quinque saltem ab annis a prima professione professus, cum ceteris dotibus necessariis et opportunis ⁴.

Iudicium de necessitate socii non ad Magistrum, sed Superioribus, quibus ius est eligendi Magistrum, spectare videtur.

Praescriptiones de Magistro eiusque socio valent etiam pro religionibus iuris dioecesani ⁵.

b) A quo et quomodo deputandi. - Magister novitiorum eiusque socius eligantur ad normam constitutionum, et si quod in his tempus ad durationem muneris praescriptum sit, eo durante, ne removeantur sine iusta gravique causa; sed iidem rursus eligi possunt ⁶.

Videndum igitur ex singularum religionum constitutionibus a quo Magister eligendus sit et quo modo. Mens Codicis ex citatis verbis ea est ut Magister et socius non facile mutantur ⁷.

Etsi constitutiones relectionem Magistri prohibeant, reelectio tamen fieri potest et constitutiones in hoc abrogatae sunt et corrigendae.

c) Officii incompatibilitas. - Magister eiusque socius ab omnibus officiis oneribusque vacare debent, quae novitiorum curam et regimen impedire valeant ⁸.

Quaenam officia cum officio Magistri eiusque socii sint in concreto incompatibilia Codex in specie determinare noluit, idque constitutionibus et prudenti Superiorum iudicio remisit; quae duo unice criterium certum et obligatorium constituere possunt, una cum natura rei quae incompatibilitatem omnino suadeat, e. g., si de officio agatur extra novitiatu domum exercendo.

Auctores exempla huius incompatibilitatis afferre conantur. Certe facilius erit compatibile officium socii cum alio officio, quam officium Ma-

¹ C. 559, § 1.

² Balmès, l. c., 125, not. 1.

³ Cfr. c. 34, § 3, n. 3.

⁴ C. 559, § 2.

⁵ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 122.

⁶ C. 560.

⁷ Chelodi, l. c., p. 417: not. 1.

⁸ C. 559, § 3.

gistri. Utrum officium Superioris domus et Magistri sit incompatible ex iure communi negandum videtur ¹.

2° *Eorum iura et officia.* - a) Uni Magistro ² ius est et officium consulendi novitiorum institutioni, ad ipsumque unum novitiatus regimen spectat, ita ut nemini liceat hisce se, quovis colore, immiscere, exceptis Superioribus quibus id a constitutionibus permittitur ac Visitoribus; ad disciplinam vero universae domus quod attinet, Magister, perinde ac novitii, Superiori est obnoxius ³.

Novitius potestati Magistri et Superioris religionis subest eisque obedire tenetur ⁴.

Hoc canone praefinitur potestas Magistri quae absoluta est circa institutionem novitiorum et regimen novitiatus, nulla est circa disciplinam universae domus novitiatus. Ex hac in novitios potestate Magister ut Superior ipsorum novitiorum considerari potest ⁵.

Quinam sint Superiores quibus a Codice permittitur sese immiscere in rebus quae ad novitiatum pertinent non determinat Codex; eruendum proinde est ex constitutionibus; ex iure antiquo id permittebatur etiam Superioribus localibus minoribus domus novitiatus; id forte hodie difficilius admittetur, at absolute non excluditur a Codice ⁶.

Potestas Magistri est absoluta circa novitios, at subordinate semper ad leges ordinis seu religionis et Ecclesiae, ut per se patet; quare immerito quereretur Magister de eo qui ad Superiores contra ipsum recurreret ex eo quod has leges ipse non servat.

Quaenam vero in specie *ad universae domus disciplinam spectent*, quaenam ad novitiorum institutionem aut novitiatus regimen Codex non determinat, sed constitutionibus remittit determinandum. Auctores inter res quae ad universae domus disciplinam spectant enumerant omnia exercitia quae extra novitiatus septa fiunt, praesertim si fiant simul a novitiis et aliis religiosis. Talia sunt: poenitentiae quae a novitiis in refectorio fiunt,

¹ Cfr Larraona in *Commentarium*, II, pag. 293, nota 7; Prümmer, *l. c.*, 211, 1, admittit compatibilitatem solum in casu exceptionalis.

Larraona incompatible habet officium Superioris maioris cum officio Magistri; textus tamen et rationes ad id probandum non affert, nec ratio videtur excludens ab officio Magistri Superiorem provincialem parvae, quae paucis domibus constat, provinciae.

² Socius enim, si habeatur, eidem immediate subiectus est.

³ C. 561, § 1.

⁴ C. 561, § 2.

⁵ Disputationes antiquorum, utrum Magister sit praelatus et censuras ferre possit, negative solvendae sunt: cfr. apud Piat, *l. c.*, I², pag. 113, 8; Schäfer, *l. c.*, 180; Vermeersch, *Epitome*, I, 564, 3; natura potestatis Magistri *domestica* a quibusdam appellatur. Ipse vocari potest sensu lato Superior vel quasi-Superior novitiatus; cfr. Raus, *Institutiones canonicae*, n. 186, pag. 301.

⁶ Aliter Larraona in *Commentarium*, II, p. 296; et argumentatur praesertim ex verbis Codicis *quibus a constitutionibus permittitur* et ex mutationibus variis quibus definitivus textus Codicis subiectus fuit: at quid si constitutiones hoc ius nec Superioribus maioribus aut supremis expresse agnoscant? Quid si consuetudo Superiori locali aliquod ius agnoscat, numquid eidem eadem vis non erit agnoscenda ac constitutionibus, praesertim si nihil in constitutionibus determinetur?

exercitia quae extra novitiatum fiunt pro domus necessitatibus, visitationes ad locutorium, determinatio diei quo etiam novitii ad deambulandum ire permittitur, etc. quae tamen cum non sint iure definita, melius in constitutionibus definiri possunt et constitutionibus approbatis standum erit ¹.

Obligatio novitii obediendi Magistro et Superiori ex quasi-contratu inito ingressu in novitiatum oritur ²; obligatio vero servandi regulas, nisi speciales contractus aut promissio habeatur, novitio per se imponi nequit ³.

In monasteriis monialium novitiae lege clausurae tenentur sicut religiosae professae; poenis tamen si clausuram ipsae violent suo egressu, non tenentur. A lege clausurae papalis liberae sunt moniales et novitiae in locis ubi vota sollemnia emitti non solent ⁴.

b) Gravi obligatione tenetur Magister novitiorum omnem adhibendi diligentiam ut sui alumni in religiosa disciplina, secundum constitutiones, sedulo exerceantur ⁵.

c) Intra annum novitiatus Magister, ad normam constitutionum, de agendi ratione singulorum alumnorum relationem Capitulo vel Superiori maiori exhibeat ⁶ ut hi sibi iudicium efformare valeant de novitiorum idoneitate antequam eos ad professionem admittant ⁷. Haec relatio saltem semel pro singulis novitiis facienda est, at potest praecipi a constitutionibus etiam pluries facienda.

586. — IV. Confessarii novitiorum. - 1° *In religionibus mulierum.* - Quae supra explicavimus de confessariis religiosarum eadem valent et de earum novitiis ⁸.

2° *In religionibus virorum.* - a) Confessiones novitiorum apud quoslibet confessarios a loci Ordinario approbatos, quos novitii ad suae quietem conscientiae adeant, licitae et validae sunt ⁹.

b) Magister novitiorum eiusque socius confessiones suorum alumnorum ne audiant, nisi alumni ex gravi et urgente causa in casibus particularibus sponte id petant ¹⁰.

¹ Cfr. Creusen, *Religieux et religieuses* ², 132; Larraona in *Commentarium*, II, pagin. 194-199; Jardì, *l. c.*, n. 634.

² Jardì, *l. c.*, n. 645.

³ Cfr. Piat, *l. c.* I, 116-118; Schäfer, *l. c.*, 180; Vermeersch, *Epitome*, I, 567; Santamaria, *l. c.*, II, 306; contra Prümmer, *l. c.*, 212; Chelodi, *l. c.*, 270, b.

⁴ Jardì, *l. c.*, n. 647-648.

⁵ C. 562; 565; cfr. quae supra n. 579 diximus de institutione novitiorum.

⁶ C. 563.

⁷ Cfr. c. 543.

⁸ C. 566, § 1; cfr. supra n. 56, sq.

⁹ C. 556, § 2; cfr. quae supra n. 544 sq., diximus ubi de confessariis religiosorum.

¹⁰ C. 891; id tamen non afficit valorem confessionis contra canonem factae; Chelodi, 269, p. 418; quae prohibitio severior est quam prohibitio c. 518, § 2: causa *gravis et urgens* esset consecutio obtinendi absolutionem pro eo qui est in statu peccati, aut etiam petitio consilii in casu gravis tentationis (Schäfer, *l. c.*, 185, nota 2).

c) Pro novitiorum numero unus vel plures habeantur ordinarii confessarii, qui si de religione clericali agitur, in ipsa novitiatus domo commorari debent; si de laicali, et in domo commorari nequeant, quod optandum esset, saltem frequenter ¹ ad domum novitiatus accedere debent, novitiorum confessiones audituri ².

d) Praeter confessarios ordinarios designentur a Superiore, si de religione clericali exempta agitur, vel ab Ordinario, si de religione laicali, aut non exempta, aliqui confessarii, quos novitii in casibus particularibus adire libere possint, nec Magister aegre id se ferre demonstret ³. Superior designationem horum confessariorum ab Ordinario petat.

e) Quater saltem in anno detur novitiis confessarius extraordinarius, ad quem omnes accedant saltem benedictionem accepturi ⁴.

f) Quae de manifestatione propriae conscientiae Superioribus statuuntur a Codice videntur etiam applicanda novitiis relate ad Magistros et socios eorum ⁵.

587. — V. Iura et officia novitiorum. - 1° *Ius ad gratias et suffragia.* - Novitii privilegiis omnibus ac spiritualibus gratiis religioni concessis gaudent; et si morte praeveniantur, ad eadem suffragia ius habent, quae pro professis praescripta sunt ⁶. Obligatio religiosorum ad suffragia inter se peragenda ex iustitia oritur ⁷.

Sunt qui eandem participationem gratiarum extendant etiam ad postulantes, quod improbabile non putamus ⁸.

Novitii gaudent omnibus privilegiis cum eorum positione iuridica compatibilibus, quorum ideo capaces sunt: ut sunt privilegia canonis, fori, competentiae, exemptionis ab officiis saecularibus eorum statui non congruentibus, exemptionis ab Ordinario aut a parrocho; ipsi veniunt in iure nomine religiosorum in favorabilibus ⁹.

¹ Bis aut ter in hebdomada interpretantur Vermeersch, *Epitome*, I, 565; Schäfer, p. 184, nota 3; alii ut Brandys, *l. c.*, 41; Iansen, *l. c.*, p. 113; Prümmer, *l. c.*, 211, 4; Blat, *l. c.*, p. 547 *semel* saltem in hebdomada.

² C. 566, § 2, n. 1-2.

³ C. 566, § 2, n. 3.

⁴ C. 566, § 2, n. 4.

⁵ Cfr. c. 530; Iansen, *l. c.*, 114-115; contra alios e. g., Voltas in *Commentarium*, II, pag. 148.

⁶ C. 567, § 1.

⁷ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, p. 223; contra Vermeersch, *Periodica*, XII, pag. 61-63.

⁸ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 201, pag. 230, excipe tamen participationem suffragiorum.

⁹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 119-121; Augustine, *l. c.*, III, 243; cfr. tamen circa terminologiam supra n. 506 in nota.

Gratiae spirituales sunt praesertim indulgentiae religioni concessae, quibus proinde gaudent novitii, nisi exceptio probetur¹.

S. Pius V favore novitiorum Ord. Praedicatorum concessit privilegium ut professionem periculo mortis instante emitterent, ad indulgentiam plenariam lucrandam; idem privilegium aliis ordinibus per communicationem extensum est. Pius X privilegium extendit ad omnes religiones et societates eisdem assimilatas².

Edito Codice dubitatum fuit a quibusdam utrum idem privilegium vim suam retinuisset, ex eo praesertim quod vi huius c. 567, § 1 inutile videretur; S. tamen Congreg. *De Religiosis* opinionem longe communiorem, sua declaratione, firmavit, nempe, privilegium adhuc exsistere³. Ista declaratione conceditur novitiis in articulo mortis versantibus, iudicio medici, et etiam sine iudicio medici, si de evidenti periculo agatur, professionem religiosam emittere posse non solum in manu Superiorum maiorum, sed etiam Superioris domus eorumve delegati; professio vero sine temporis determinatione est emittenda, nec ulla requiritur Consilii aut Capituli suffragatio. Effectus vero huius professionis iuridici nulli sunt, nisi concessio indulgentiae plenariae in forma iubilaei favore profitentis.

Ex verbis huius declarationis idem privilegium concessum videtur postulantibus⁴.

Dispositio qua eadem suffragia declarantur facienda novitiis ac professis nova est in iure; et eidem sunt conformandae constitutiones, atque etiam praxis ante constitutionum reformationem. Non prohibetur tamen distinctio inter suffragia quae Superioribus fieri debent et ea quae subditis, nec item distinctio inter clericos et conversos⁵.

2° *Promotio ad ordines*. - Ad ordines, durante novitiatu, novitii ne promoveantur⁶.

3° *Renuntiatio bonorum eorumque administrationis*. - a) In novitiatus decursu, novitii suis beneficiis vel aliis bonis quovis modo renunciare eademque obligare, nec licite, nec valide possunt⁷.

Haec iuris veteris⁸ praescriptio eum finem habet ut libertas

¹ Augustine, *l. c.*, III, 243.

² Cfr. documenta apud Vermeersch, *De religiosis instit.* etc., II, 153-154; *Periodica*, VI, 288.

³ Cfr. Decl. «*Iam inde*», 30 Dec. 1922; *A. A. S.*, XV, 156.

⁴ Id eruit, et recte ut videtur, ex rubrica declarationis Vermeersch, *Periodica*, XII, p. 159-162, *De professione* ... novitiis vel postulantibus permissa; cfr. item Vermeersch, *ibidem*, 41-42, contra Goyeneche in *Commentarium*, IV, 260-264 qui tamen se corrigit in *Commentarium*, V, 165-166. Nec aetas ordinaria, sicut antiquitus videtur requiri in novitio ad hanc professionem emittendam (Vermeersch, *l. c.*, XII, 162).

⁵ Cfr. *C. I.*, 29 Oct. 1919 vel die 16 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, 476 sq. ad 8; Maroto in *Commentarium*, I, 163-165; immo non videtur opponi responso *commissionis* aliqualis distinctio inter novitios et professos, nec inter professos votorum temporariorum et votorum perpetuorum etc. cfr. Balmès, *l. c.*, p. 129, nota 1.

⁶ C. 567, § 2; aliter ante Codicem, cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 120, g.

⁷ C. 568.

⁸ Cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 121-132.

novitii in professione emittenda protegatur et ut eidem novitio provideatur casu quo professionem emittere non possit.

Per hoc tamen prohiberi non censetur quominus novitius parvam partem bonorum pauperibus, religioni, suffragiis defunctorum expendat ¹.

Afficit haec praescriptio quaslibet religiones etiam iuris dioecesani ².

Non agitur hic de renuntiatione ante ingressum in novitiatum facta, quae proinde valida aut invalida erit ad normam iuris civilis nationis seu status in quo renuntiatio facta est ³.

Spiritus tamen legis is est ut renuntiationes quae intuitu ingressus in religionem fiunt evitentur etiam dum postulatus peragitur ⁴.

b) Ante professionem votorum simplicium sive temporariorum sive perpetuorum novitius debet, ad totum tempus quo simplicibus votis adstringetur, bonorum suorum administrationem cedere cui maluerit et, nisi constitutiones aliud ferant, de eorundem usu et usufructu libere disponere ⁵.

Respicit haec praescriptio omnes religiones; obligatio cedendi administrationem omnibus absolute imponitur, cessio tamen omnem vim iuridicam amittit ipso facto quo professus a votis liber fit, sive ex dimissione, sive ex dispensatione sive ex alia causa. Et quia apostasia aut fuga non liberant a votis ideo cessio et dispositio per ipsas vim iuridicam non amittunt ⁶. Administratio cedi potest cui maluerit novitius, nec proinde huic libertati limites apponere possunt sive Superiores, sive constitutiones; non excluditur cessio facta ipsi religioni; facienda est autem forma etiam civili valida, quatenus fieri potest ⁷. Semel facta cessio administrationis non est renovanda ante singulas professiones temporaneas vel perpetuas ⁸.

¹ Cfr. Piat, *Praelectiones*, I, 126; Larraona in *Commentarium*, V, 58-59.

² Bastien, *Direttorio canonico*, n. 134.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 570.

⁴ Larraona, in *Commentarium*, V, 223-224; Piat, *l. c.*, I, 125-126. Tales tamen donationes aut alienationes durante postulatu factae per se validae habendae sunt et summum rescindibiles erunt; Larraona, *ibidem*, V, 223-224.

⁵ C. 569, § 1.

Cessionem et dispositionem de qua in c. 569, transiens ad aliam religionem, si vota simplicia solummodo in priori religione emisit, repetere posse videtur in altera etiam religione; ad id tamen non tenetur (cfr. Goyeneche, *l. c.*, II, 144-146); cfr. etiam notam 8 hac pagina.

⁶ Jardì, *l. c.*, n. 526.

⁷ Ita Augustine, *l. c.*, III, 247; contra Larraona in *Commentarium*, I, 339, formam privatam permittit.

⁸ Sensus huius parag. 1, c. 569 is esse videtur: ante professionem primam simplicem sive sit votorum temporaneorum ad normam iuris communis, sive perpetuorum ex speciali privilegio etiam post Codicem vigente, novitius debet administrationem cedere etc. Ita Larraona in *Commentarium*, I, 335; Chelodi, *l. c.*, p. 418, nota 6; Iansen, *l. c.*, p. 116, Bastien, *Direttorio canonico*, n. 237, p. 152 praesertim in nota 2. Prümmer, *l. c.*, n. 212, p. 279-280 et in nota 1, pag. 280, admissa probabilitate opinionis nostrae aliam ipsi praeferit quod, scilicet, professio votorum perpetuorum referatur ad professionem quam emittere debet transiens de una ad aliam religionem vi c. 634; quam opinionem improbabilem

Tempus quo facienda est cessio administrationis non bene determinatur a Codice; sufficit ut fiat ante votorum emissionem circa finem novitiatus ¹.

Facienda est cessio de bonis praesentibus; at nihil obstat quò minus novitius disponat etiam de bonis quae sibi ex legis dispositione obventura sperat ².

Si novitius hanc cessionem facere non possit, quia e. g., lege civili, ipse administrationem, cum minor sit, non habet, cessio non necessario ante professionem facienda est, sed remitti potest facienda ad aetatem maiorem ³.

Cessio administrationis est omnino facienda ita ut novitius administrationem ipsam sibi retinere non possit; dispositio vero usus et usufructus, nisi aliud statuatur in constitutionibus aut specialibus indultis, *libere* prorsus fieri potest, ita ut novitius haec sibi retinere possit, praefiniens ut fructus sorti seu *capitali* accrescant ⁴.

Usus proprietatis non importat ius ipsam proprietatem consummandi et quod destrueret ipsum proprietarii ius, sed significat ius applicandi ad finem bonum et utilem redditus proprietatis ipsius ⁵.

Constitutiones circa dispositionem usus et usufructus servandae sunt, quidquid statuunt, sive circa personas in quorum favorem facienda est dispositio, sive circa libertatem faciendae dispositionis, sive denique circa tempus in quo facienda est dispositio; norma iuris communis tunc solum vim habet cum constitutiones hac de re nihil habent ⁶.

Formula faciendi hanc cessionem indeterminata esse debet, ita ut cessio non finiatur vim suam exserere nisi votis cessantibus. His verbis concipi poterit: « Cedo ad totum tempus quo simplicibus votis adstringar » ⁷.

Fratres Minores et Minores Capuccini nequeunt acceptare, salvo specialibus privilegiis et indultis, administrationem, usum aut usumfructum bonorum suorum novitiorum aut professorum a votis simplicibus ⁸.

c) Si cessio et dispositio de qua supra praetermissa fuerit ob defectum bonorum et haec postea supervenerint, aut si facta

non habet Larraona, *l. c.*, I, 336, not. 2. Etiam opinio Blat, *l. c.*, p. 550, iterandi scilicet cessionem ante singulas professiones applicabilis videtur pro casu quo sive ex constitutionibus sive ex errore, sive ex interiecto inter unam et alteram professionem servitio militari prima vota emissa revera cessaverint; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 569, 2.

¹ Jardì, *l. c.*, 506.

² Cfr. Jardì, *l. c.*, 514.

³ Larraona, *l. c.*, II, 113-114, 10; et tunc facienda est, ut videtur, ad normam c. 569, § 2, non ad normam 580, § 3; etenim hic non agitur de mutatione cessionis factae sed de ipsa cessione facienda.

⁴ Cfr. Larraona, *l. c.*, I, 338-339; Jardì, *l. c.*, n. 513; contra Santamaria, *l. c.*, II, 309, ex decreto 21 Nov. 1902, quod tamen adhuc vigere non videtur.

⁵ Augustine, *l. c.*, III, 248.

⁶ Cfr. Responsum *C. I.*, 16 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, 476, sq. ad 9; Maroto in *Commentarium*, I, 165-169.

⁷ Ita Vermeersch, *l. c.*, I^a, 667.

⁸ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1026.

fuerit et postea alia bona quovis titulo obvenerint ¹, fiat aut iteretur eodem modo ac si ante professionem facta esset, non obstante professione simplici emissa ².

Etiam in hoc casu proinde libere sine ulla vel S. Sedis, vel Superiorum religiosorum licentia religiosus professus de suis bonis disponere potest ³.

d) Novitius ⁴ in Congregatione religiosa ante professionem votorum temporariorum testamentum de bonis praesentibus vel forte obventuris libere condat ⁵.

Circa hanc paragraphum nota:

a) Ipsam afficere solas Congregationes religiosas, non ordines; Congregationes autem praescriptio graviter obligat. Ordines religiosi reguntur iure c. 581, idest debent bonis renuntiare, non solum circa ea testamentum facere ⁶.

β) Vox *libere* non refertur ad obligationem faciendi testamentum, sed ad modalitates seu ad distributionem bonorum in ipso testamento faciendam; et quia Codex clausulam ius constitutionum salvantem non habet, si constitutiones aliud statuunt in hoc abrogatae esse videntur ⁷.

Si testamentum ante professionem factum non sit, poterit etiam post professionem fieri ⁸.

γ) Si novitius professionem non emittat aut postquam emisit quavis ratione e Congregatione exire contigerit, testamentum mutare potest ⁹.

δ) Quaestio est inter auctores utrum qui testamentum facere nequit validum ex dispositione iuris civilis, satisfaciat per testamentum invalidum postea ratificandum, ex qua quaestione pendet etiam alia quaestio de obligatione testamentum faciendi vel non in hac hypothesi.

Mihi necessitas recedendi a norma in simili casu ¹⁰ adhibita non ap-

¹ Codex hos duos casus omissionis tantum, meminit; at alii etiam haberi possunt, ut negligentia, impedimentum ex lege civili etc.; etiam in his casibus eadem regula valere videtur: cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 569, 3.

² C. 569, § 2; si mutatio cessionis administrationis et dispositionis usus iam factae occurrat facienda servandus c. 580, § 3.

³ Prümmer, *l. c.*, 212, pag. 280; Jardi, *l. c.*, 512.

⁴ Transiens ad aliam religionem a votis temporaneis, si testamentum in priori religione non fecerit, illud facere tenebitur in religione ad quam transit; si vero iam confecerit ante primam professionem aliud facere non tenetur (Goyeneche, *l. c.*, II, 146-147); non prohibetur tamen novum facere, ut videtur, sine interventu S. Sedis,

⁵ C. 569, § 3.

⁶ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 189 nota 4; etiam moniales quae *ex instituto* vota habent sollemnia, licet ex speciali privilegio aut dispositione Sanctae Sedis sola vota simplicia emittant, obligatione faciendi testamentum non ligantur; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 667, 5.

⁷ Cfr. Creusen, *l. c.*, 140, 2; Larraona, *l. c.*, II, 8-10; Prümmer, *l. c.*, 212, p. 280.

⁸ Vermeersch, *Epitome* I², 667; cfr. etiam notam praecedentem.

⁹ Leitner, *Handbuch*, etc. 384; Schäfer, *l. c.*, 189, 5.

¹⁰ Cfr. eundem c. 569, § 1 quem hoc sensu interpretatur ipse Larraona, docens dispositionem et cessionem esse faciendam etsi id non permittatur lege civili; et post adeptam maioritatem esse ratihabendam, nulla facta sine licentia mutatione; cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 339, II, 10; Bastien, *Directoire*³, 237, 6; Chelodi, *Ius de personis*, pag. 426, nota 1; Larraona in *Commentarium*, V, 56-57.

paret; quare sicut diximus cessionem et dispositionem faciendam esse etsi invalidam iure civili, ita nunc et testamentum faciendum esse putamus, rati habendum postea forma etiam civili, cum id possibile erit ¹.

e) Hac lege condendi testamentum de suis bonis non ligantur sodales Congregationum religiosarum qui professionem emiserunt ante Codicem, si praescriptio haec ante Codicis promulgationem non erat in constitutionibus ². Nihil obstat quo minus testamentum fiat in favorem religionis ³.

Obligatio faciendi testamentum urget etsi novitius nihil actu possideat, sed solum in spe, e. g., sperat se consecuturum legitimam post mortem patris sui ⁴.

e) Magister novitiorum tenetur de his obligationibus novitios instruere, ita ut hebdomada quae professionem praecedat possint actus de quibus supra ponere ⁵.

4° *Obligationes novitii erga religionem.* - a) Nisi pro alimentis et habitu religioso in constitutionibus vel expressa conventionione aliquid in postulatu vel novitiatu ineundo solvendum caveatur, nihil pro impensis postulatus vel novitiatus exigi potest ⁶.

Regula est nihil exigendi; exceptio quae constitutionibus aut expressa conventionione niti potest est ut aliquid permittatur exigi pro alimentis et habitu, non pro ipso ingressu in religionem, quod simoniacum esset, aut ex alia causa.

Quae adspirans attulerit et usu consumpta non fuerint, si e religionem, non emissa professione, egrediatur, ei restituantur ⁷.

Id valet non solum de novitio proprie dicto abeunte, sed etiam de professo abeunte tempore votorum simplicium, nisi aliud in constitutionibus approbatis determinetur ⁸.

b) Novitius potest religionem libere deserere, aut a Superioribus vel a Capitulo, secundum constitutiones, quavis iusta de causa, dimitti,

¹ *Rati habendum*, dico, non mutandum, nam si de mutatione agitur, tunc servandus can. 583, § 2. Hanc doctrinam admittit clare Vermeersch, *Epitome*, I, 569, 5; Balmès, *l. c.*, 130-131; Creusen, *l. c.*, 140; eam admittere videntur Schäfer, *l. c.*, 189-190 ubi etiam in hoc sensu affert responsum privatum *Commissionis interpr.* ad Generalem Redemptoristarum; Prümmer, *l. c.*, 212, p. 280; Cocchi, *l. c.*, 74, d; Biederlack-Führich, *l. c.*, 86, p. 145, qui tamen cum aliis auctoribus de quaestione expresse non agunt. Contra Larraona, *l. c.*, II, 8-10, IV, 281 in nota; docens obligationem faciendi testamentum non urgere, nisi id a lege civili permittatur; qui proinde, consequenter, concedit etiam professis ius testamentum in hoc casu faciendi, statim ac id a lege civili permittatur. Idem admittunt Goyeneche in *Commentarium*, V, 56 et 438-441; Chelodi, Jardl, Balmès, Bastien etc., ibidem in *Commentarium*; Choupin, *Nature et obligations...*, pag. 285-286; cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 569.

² Larraona in *Commentarium*, IV, 281-282.

³ Jardl, *l. c.*, 518.

⁴ Cfr. Larraona, *l. c.* 282.

⁵ Brandys, *l. c.*, 44, pag. 38; Iansen, *l. c.*, 117.

⁶ C. 570, § 1.

⁷ C. 570, § 2.

⁸ Cfr. c. 580, § 1; Larraona in *Commentarium*, V, 99-100.

quin Superior vel Capitulum teneantur dimissionis causam dimisso patefacere¹.

Novitius potest libere dimittere et deserere religionem; idque, per se loquendo, non solum in foro externo, sed et in foro interno².

Qui tamen id fine malo aut malo affectu ageret, aut qui religione egrediendo certo sciret se gravi salutis aeternae periculo exponi, a culpa qualibet morali excusari difficile poterit³.

Cuinam spectet dimissionem decernere, videndum est in singularum religionum constitutionibus⁴.

Codex ad dimissionem *iustam*, quamvis non gravem, causam requirit; quare aperte iniusta dimissio ex calumnia, ex dolo etc. facta illegitima videtur et nulla ad effectus iuridicos; aut saltem rescindibilis, et contra ipsam datur recursus⁵.

In aliquibus religionibus post aliquos menses novitiatus admittitur novitius ad vota religiosa privata; huiusmodi admissio nullos iuridicos effectus habet, bene vero habet effectus morales. Haec tamen vota censenda sunt obnoxia conditioni: *nisi legitime sim dimissus*⁶.

588. — VI. Exitus novitiatus. - 1° Exacto novitiatu, si novitius iudicetur idoneus, ad professionem admittatur, secus dimittatur; si dubium supersit sitne idoneus, potest a Superioribus maioribus tempus, non tamen ultra sex menses, prorogari⁷. Ex canone videtur aliquod ius agnosci novitio idoneo ut ad professionem admittatur⁸.

Si de facto a Superiore tempus novitiatus prorogetur, tempus prorationis legibus strictis novitiatus circa interruptionem et necessitatem ad validam subsequentem professionem non est computandum, novitiatus enim expleto anno essentialiter completus est.

Licet in canone dicatur admissionem faciendam esse exacto novitiatu,

¹ C. 571, § 1.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, 104; Balmès, *l. c.*, 132.

³ Vermeersch, *Epitome*, I^a, 666; Raus, *Institutiones...*, 186, pag. 303; Bastien, *Directorio canonico*, n. 115.

⁴ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 104, quaest. 15; Santamaria, *l. c.*, II, 311.

⁵ Cfr. quae supra n. 582 diximus ubi de interruptione novitiatus; Piat, *l. c.*, 116, quaest. 7; et 115 quaest. 5 contra Chelodi, *l. c.*, 270, pag. 420, b, ubi loquitur de *claro iuris textu* contra doctrinam antiquiorum, qui tamen textus *clarus* desideratur; itemque Prümmer, *l. c.*, 212, p. 281, ubi dimissionem sine iusta causa expresse validam habet, licet graviter illicitam. Cfr. tamen etiam c. 23, X, 3, 31: «statuimus novitios ... ad priorem statum redire posse ... nisi *evidenter* appareat quod tales absolute voluerint vitam mutare et in religione perpetuo Domino deservire, cum quilibet renunciare valeat ei quod pro se noverit introductum», cfr. Augustine, *l. c.*, III, 251.

⁶ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*³, pag. 287.

⁷ C. 571, § 2; eadem prorogatio fieri potest ex causa naturali extrinseca, e. g., ex morbo, servitio militari imminenti et saltem usque ad sex menses produci: Leitner, *l. c.*, p. 386; Schäfer, *l. c.*, 191, contra Brandys, *l. c.*, 45, pag. 39-40.

⁸ Cfr. etiam c. 2411; Haring, *Grundzüge...*, pag. 788, nota 1; Bastien, *Directorio canonico*, n. 116 ubi ius quaesitum in novitio admittit.

suffragatio tamen necessaria poterit fieri ante aliquod tempus, utputa, duos menses vel quid simile ¹.

Semestre prorogationis videtur etiam concedi illis religionibus in quibus duo sunt anni novitatus ².

2º Votis nuncupandis spiritualia exercitia novitius praemittat per octo saltem solidos dies ³.

CAPUT III.

De professione religiosa.

589. — I. Praenotiones. - 1º *Notio professionis.* - Professio religiosa est contractus bilateralis quo fidelis determinatae religioni, nomine Ecclesiae acceptanti, per tria vota religiosa substantialia publice incorporatur ⁴.

Est igitur professio rel. *contractus bilateralis*, quo ultro citroque oritur obligatio; in religioso obligatio vivendi iuxta regulam sub Superiorum obedientia, et ius ad alimenta et ad tractationem quae a parentibus filiisfamilias debetur; in religione vero obligatio sese gerendi erga religiosum sicut parentes erga filium et ius ab ipso exigendi obedientiam et reverentiam secundum proprias leges ⁵.

At contractui bilaterali quo ultro citroque oritur obligatio, accedit, in professione religiosa, alterum elementum sine quo proprie nulla religiosa professio concipi potest et quod est velut elementum intrinsecum ipsius vitae religiosae, emissio nempe votorum substantialium publicorum: haec emissio est quasi contractus Deum inter et religiosum ab Ecclesia iuridice recognitus.

Auctores ante Codicem in duplici hoc elemento determinando ad essentiam status religiosi requirebant generatim perpetuitatem, professionem nempe perpetuam et vota perpetua. Codex hoc ius emollivit ⁶.

¹ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VI, 153.

² Bastien, *Direttorio canonico*, n. 116.

³ C. 571, § 3.

⁴ Cfr. Plat, *l. c.*, I, p. 138; Wernz, *l. c.*, III, 640; Jardì, *l. c.*, n. 671; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 147; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 240; Haring, *Grundzüge...*, p. 788; Augustine, *l. c.*, III; Santamaria, *l. c.*, II, 311; Reiffenstuel, *l. c.*, III, t. 31, n. 167; Schmalzgrueber, *Ius ecclesiasticum universum*, I, III, t. 31, n. 149 etc. contra Molitor, *Religiosi iuris capita selecta*, n. 41-45, p. 69-80, ubi enixe naturam contractus bilateralis professioni religiosae denegare conatur, admittendo ex parte religionis obligationes erga religiosum, sed solum ex iustitia legali et distributiva et solum per accidens ex iustitia commutativa.

⁵ Cfr. Concilium Trident., Sess. 25, *De regul.*, c. 2..., « nihil quod sit necessarium eis (religiosis) denegetur »; Haring, *Grundzüge...*, 791, nota 3.

⁶ Cfr. n. 488, 1; Wernz, *l. c.*, III, 640 etc.; cfr. etiam infra n. 639 in nota de professione ad experimentum.

590. — 2° Divisio. - a) *Professio temporaria et perpetua.* - Professio religiosa potest esse temporaria vel perpetua prout perpetuum vinculum aut temporarium inducit, et vota temporaria habet vel perpetua. Alterutra ad statum religiosum sufficit, dummodo temporaria saltem statis temporibus renovanda sit¹, ipsa tamen statum religiosum minus perfecte repraesentat ob defectum stabilitatis, cum ex utraque parte contrahente sit solubilis, determinatis temporibus.

Professio temporaria duplex est: altera quae unice viget in quibusdam Congregationibus quae vota perpetua non profitentur; altera quae necessario praemittenda est cuilibet professioni perpetuae sive simplici sive sollemni².

Codex loquitur generatim de professione temporaria praemittenda votis perpetuis, alteram singularium Congregationum determinandam relinquit constitutionibus.

b) *Perpetua simplex vel sollemnis.* - Professio perpetua dupliciter dividitur: in simplicem et sollemnem, prout in ipsa vota simplicia aut sollemnia emittuntur.

Magna est apud auctores antiquos et modernos controversia de natura iuridica votorum sollemnium deque eorum differentia a votis simplicibus.

Antiquitus usque ad saeculum xvi Ecclesia approbare non consuevit religionem ullam quae vota non haberet sollemnia, unde facile confusum fuit votum publicum cum voto sollemni; at introductione votorum publicorum simplicium primum in Societate Iesu, dein in aliis religionibus distinctio necessario facta est inter utrumque.

Aliqui auctores contenti sunt determinare differentiam extrinsecam quae consistit in recognitione Ecclesiae et diversis effectibus utrorumque votorum: at hac solutione quaestio non solum non solvitur, sed nec status quaestionis recte proponitur. Hanc enim solutionem genericam de differentia extrinseca omnes auctores admittunt et clare in Codice continetur³. Sed ulterius quaerendum est qua ratione intrinseca ducta Ecclesia haec vota perpetua publica, sollemnia habeat, illa vero item perpetua et publica solum habeat simplicia? Quaestio aliquantulum subtilis et forte theoretica, nec tamen prorsus inutilis videtur⁴.

¹ C. 488, n. 1.

² Id quidem ex iure communi, ex specialibus autem privilegiis non tenentur ad professionem religiosam temporariam Societas Iesu et Sorores a S. Corde Iesu. Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 578, 2, a.

³ C. 579; cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 956, ubi quaestio proprie non tangitur.

⁴ De ea fuse agit Molitor, *Religiosi iuris capita selecta* a pag. 82 usque ad pag. 147, antiquorum et recentiorum opiniones ad trutinam revocans; item de ea agunt alii auctores ut Vermeersch, *De religiosis institutis*, II⁴, (11-23) ubi pag. (11) in nota alii etiam auctores citantur; Haring, *Grundzüge...*, p. 796.

Inter varias opiniones has mentione dignas habemus:

α) Aliqui docent sollemnitatem votorum consistere in *consecratione* aut *benedictione* aliqua *speciali* quae vota sollemnia comitatur. Hanc opinionem *ridiculam* habet Vermeersch¹, et revera fundamento caret; nec enim semper habetur haec specialis consecratio in voto sollemni, et votum simplex hanc consecrationem habere potest quin eo ipso sollemne evadat².

β) Altera sententia docet voti sollemnitatem consistere «in perfecta traditione voventis simul cum acceptatione eius, nomine Dei per ministerium Ecclesiae habita, ita ut sollemniter vovens homo fiat perpetuo consecratus servitio Dei. Quare in religiosa professione simplici vovens promittit tantum actus consiliorum, retinendo facultatem ad actus oppositos; in religiosa autem professione sollemni vovens promittit non solum actus suos, sed tradit irrevocabiliter (per se loquendo) ipsam suam facultatem ad istos actus»³. In hac sententia difficile explicari posset qua ratione votum obedientiae sollemne differat a voto obedientiae simplici perpetuo, cum utrumque importet perfectam traditionem, et neutrum adimat ipsam facultatem ad actus oppositos; item explicari difficile poterit qua ratione votum castitatis in Societate Iesu dirimat matrimonium etsi non sit sollemne, adimat nempe hoc votum simplex ipsam facultatem ad actus oppositos⁴.

γ) Tertia sententia «*sollemne votum* esse dicit *votum plene authenticum* in facie Ecclesiae. Authentia itaque ista erit *formalis* sollemnitatis ratio, quae *materialiter* continetur *apparatu*, non vulgari illo qui externam addit speciem seu pompam, sed iuridico, i. e., modo legitimo qui observandus est ut Ecclesia perfecte votum agnoscat. Propria autem vis istius authentiae est *accessio publicae tutelae* quae variis pro voluntate Ecclesiae effectibus se prodit veram»⁵.

Hac theoria admissa votum sollemne iam nullo modo differt a voto publico simplici; etenim etiam votum simplex est vere et plene authenticum in facie Ecclesiae eique ex iure positivo sicut et voto sollemni accedit publicae auctoritatis tutela: proinde haec sententia notam differentialem specificam voti sollemnis a voto simplici non continet.

δ) Quarta sententia sollemnitatem votorum religiosorum⁶ ponit in vi inhabilitandi quae ex lege Ecclesiae quibusdam votis agnoscitur et

¹ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, pag. (13).

² Wernz, *l. c.*, III, 654, III. Prima et altera, quas supra videre est in textu, opiniones vix inter se differunt et inter se possunt simul uniri; id videtur fecisse Prümmer, *l. c.*, n. 172; cfr. etiam Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 94, pag. 166.

³ Ita inter modernos Prümmer, *l. c.*, 172, pag. 229, et Augustine, *l. c.*, III, 57; cum aliis antiquioribus thomistis.

⁴ Cfr. etiam Wernz, *l. c.*, III, 654, IV.

⁵ Ita Vermeersch, *l. c.*, II, p. (14).

⁶ Proprie de solis votis essentialibus religiosis quaestio fieri posse videtur; in his enim solum factum verificatur quo idem votum esse possit simplex, utique publicum et perpetuum, et sollemne; alia vota publica omnia sollemnia appellari possunt quotiens sollemnitatibus a iure requisitis, ut *publica* sint, ornantur; et hoc sensu rectum putamus quod Vermeersch habet *l. c.*, II, pag. (18); quod lexica idem sonare testantur actum sollemnem et actum authenticum.

simul in perpetua et irrevocabili traditione voventis et acceptatione ex parte religionis quae in professione sollemni habetur ex iure Ecclesiae oritur ¹.

Haec sententia, cum tandem aliquando differentiam inter votum simplex et sollemne ex sola lege Ecclesiae repetat, non multum differre videtur a tertia sententia. At nec ista omnem difficultatem effugere videtur: etenim verum absolute non est omnia vota sollemnia vim habere inhabilitandi ad actus contrarios et ceterum Ecclesia hunc effectum manente adhuc voto sollemni ab ipso auferre posse videtur. Item irrevocabilitas traditionis licet absoluta appelletur, absoluta tamen non est, quod ex eo patet quod ab Ecclesia revocari possit; et dein eiusdem generis esse videtur ac traditio perpetua quae habetur in Congregationibus a votis perpetuis.

Nobis nota specifica sollemnitatis votorum religiosorum non in aliqua re indivisibili consistere videtur, sed in eo quod vota illa emittantur cum certis sollemnitatibus iuridicis in ordine religioso et quidem coniunctim professioni religiosae perpetuae ², quo fit ut sollemnia talia vota habeantur ab Ecclesia et quandoque eis speciales effectus inhabilitandi agnoscantur; quae notio, cum notione voti sollemnis a Codice data optime convenit. Votum est sollemne, si ab Ecclesia uti tale fuerit agnitum ³.

Ideo tandem aliquando differentia voti simplicis a sollemni ex recognitione Ecclesiae oritur; Ecclesia autem potest sollemne declarare votum quod antea simplex erat quin necessaria sit voti renovatio, itemque simplex declarare quod quando emissum fuit sollemne erat ⁴.

591. — II. Requisita ad validitatem cuiusvis professionis. — Ad valorem cuiusvis professionis, etiam temporaneae et in religionibus iuris dioecesani requiritur:

1° *Legitima aetas.* - Legitima autem aetas est decimus sextus aetatis annus completus pro professione temporanea, vicesimus primus completus pro qualibet professione perpetua ⁵.

Computatio temporis facienda est ad normam c. 34, § 3, n. 3.

Si alicuius religionis constitutiones maiorem aetatem requirant, abrogari per hunc canonem non videntur; ad valorem tamen maior aetas non re-

¹ Ita Wernz, *l. c.*, III, 654, VII; Bouix, Suarez; cfr. Raus, *l. c.*, 94, pag. 167-168.

² Nostrae doctrinae concordat Raus, *De sacrae obedientiae...*, n. 95, pag. 168-169, cum antiquis optimae notae canonistis ut Reiffenstuel et Pihring quos citat. « Vota sollemnia, ait Pihring (*Ius canonicum*, III, 34, § 1, n. 5), sunt quae sub certa regula, a Sede Apostolica approbata, emittuntur iuxta ritum ab eadem regula praescriptum, cum traditione et acceptatione ex utraque parte perpetua et via ordinaria indissolubili ».

³ C. 1308, § 2; cfr. etiam Chelodi, *l. c.*, 271; Piat, *l. c.*, I, pag. 4 sq.

⁴ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, n. 957.

⁵ C. 572, § 1, n. 1 et 573; sublata est differentia inter clericos et laicos quae ante Codicem vigeat, et quidem ita sublata est ut etiam laici qui professionem simplicem ante Codicem emisserant iam possint perpetuam sollemnem aut simplicem emittere ad normam Codicis ante annum trigesimum. S. C. De Relig., 6 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, 420; Maroto in *Commentarium*, I, 354 sq.

quiritur nisi id clare statuatur; attamen si constitutiones non referant nisi ius commune ante Codicem vigens, censentur abrogari a Codice.

2° *Legitima admissio*. - Ut legitima sit admissio requiritur ut fiat a legitimo Superiore ad normam constitutionum: requiritur insuper ut Superior legitimus, quem determinare ad constitutiones spectat¹, in hoc negotio procedat, saltem si agitur de prima professione temporanea, cum consensu sui Consilii vel Capituli, si agitur de professione perpetua cum suffragio consultivo eiusdem Consilii aut Capituli².

Aliter facta admissio invalida esset et proinde invalida professio ipsa. Cum Codex taxative determinet suffragium requiri deliberativum pro prima, consultivum pro perpetua professione, videtur id non posse aliter determinari a constitutionibus; possunt vero constitutiones determinare utrum suffragium Capituli an Consilii requiratur et quisnam Superior sit competens ad admissionem faciendam³.

Tempus faciendae admissionis ad validam professionem ex constitutionibus determinandum est; plerumque id erit aliquibus diebus ante ipsam professionem, at nec longius tempus, e. g., duo menses ante expletum novitiatum ob stare valori professionis videntur.

Immo in religionibus mulierum consuetudo fert ut admissio in Capitulo vel in Consilio fiat duobus mensibus ante expletum novitiatum, et antequam moneatur Ordinarius loci, ne forte inutiliter ipse invitetur ad explorationem faciendam circa novitiam quae nec a Capitulo admittenda erit⁴.

Codex de aliis professionibus praeter primam et perpetuam non loquitur ubi de necessitate suffragii; quam ob rem nisi id praecipiant constitutiones ad istas professiones suffragatio nulla necessaria videtur⁵.

Aliqui auctores pro admissione monialium requirunt insuper consensum Ordinarii loci aut Ordinarii religiosi pro ratione dependentiae quam habent moniales ab alterutro Ordinario; at certe hic consensus non est de iure vigente necessarius ad valorem, nisi id expresse in constitutionibus approbatis dicatur⁶.

¹ Augustine, *l. c.*, III, 256. Apud Capuccinos Pater Provincialis seu Superior maior ius habet admittendi ad professionem simplicem et sollemnem in ambobus casibus cum suffragio Capituli localis, domus nempe ubi novitius aut professus votorum simplicium degit; cfr. Constit. Ord. Minor. Capuc. a. 1925 approbat. n. 22.

² Cfr. cc. 572, § 1, n. 2; 575, § 2; 543; cfr. supra n. 572.

³ Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 368, nota 10; Goyeneche, *ibid.* III, pag. 53-54; constitutiones ius recipiendi ad professionem reservare possunt Moderatori supremo; si id statuatur, servandum est; Raus, *Institutiones...*, 188, p. 304; Fanfani, *De iure religiosorum*², 243, pag. 275.

⁴ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 243, pag. 276.

⁵ Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 367, nota 5; Chelodi, *l. c.*, pag. 422, nota 5; cfr. supra n. 670. Codex non requirit suffragium Consilii ipsius Superioris admittentis, sed suffragium Consilii aut Capituli: de quo Consilio aut Capitulo generali nempe, provinciali aut locali intelligendum sit determinant constitutiones; cfr. tamen infra n. 595,

⁶ Cfr. Jardì, *l. c.*, n. 675, 1°.

3° *Validus novitiatus* ¹.

Si proinde invalidus quasi ex causa sit novitiatus, e. g., ex eo quod invalide admissus est novitius, invalida erit quaelibet subsequens professio quae, non renovato novitiatu, fiat ².

4° *Libertas profitentis*. - Libertati opponitur vis, metus gravis aut dolus; quae proinde si habeantur valori professionis cuiusvis obstant ³. Nihil refert a quonam haec impedimenta ponantur, requiritur vero ut ipsum profitentem afficiant, non vero admittentem; fortasse quia supponitur Superior sibi consulere debuisse. Proinde dolus a profitente commissus et Superiorem afficiens non invalidat professionem, item nec metus aut vis; nisi haec intervenerint etiam in admissione ad novitiatum ⁴.

Libertati opponitur etiam ignorantia aut error circa substantiam et appositio conditionum substantiae professioni oppositarum etsi ignoranter et sine culpa fiat conditionum appositio, e. g., si quis profiteatur putans se posse semper religionem relinquere, aut de suis bonis disponere libere prorsus ⁵.

5° *Professio ipsa expressa* ⁶. - Exprimi autem potest scripto aut oraliter aut alio signo. Determinata forma aut verba iure communi non requiruntur, nec quae iure speciali requiruntur ad valorem requiri praesumuntur, nisi contrarium constet; dummodo tamen expressa sit professio ⁷.

Prima professio emissa ex errore pro toto tempore vitae valida ⁸ videtur, non qua perpetua, sed qua temporanea; sufficienter enim videtur in illa

¹ C. 572, § 1, n. 3; circa quod cfr. quae de novitiatu diximus, supra n. 579-583.

² Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 120.

³ C. 572, § 1, n. 4; Jardi, *l. c.*, n. 674, 2; nec requiritur ut metus sit iniustus, aliter ac in c. 1307, § 3; cfr. Eichmann, *l. c.*, 221. Circa eum qui a professione liber declaratur ob dolum ab ipso commissum cfr. c. 2387; de iis vero qui cogunt ad religionem c. 2352. In defectu specialium determinationum circa naturam metus qui professionem irritat, recurri potest ad impedimentum matrimoniale metus; certe non requiritur ad irritandam professionem metus qui plene auferat usum rationis; cfr. Haring, *Grundzüge...*, 789 et in nota 5; et etiam Fanfani, *De iure religiosorum* ³, n. 242, pag. 271-272 ubi docet etiam metum iustum immo et *metum ab intrinseco*, dummodo sit gravis, professionem irritare; cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², 1926, n. 652, 5, pag. 354.

⁴ C. 542, n. 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 575, 1.

⁵ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 148, pag. 98, nota 2.

⁶ C. 572, § 1, n. 5.

⁷ Plures sunt religiones in quibus tria vota solum implicite continentur. Formula professionis in Ordine Carthusianorum haec est: « Ego fr. N. promitto stabilitatem et obedientiam, et conversionem morum coram Deo et sanctis eius..., etc ». Fratres Praedicatorum hac formula utuntur: « Ego fr. N. facio professionem et promitto obedientiam Deo et B. Mariae et B. Dominico etc. »; cfr. Raus, *De sacrae obedientiae voto et virtute*, n. 80 et sqs.

⁸ Cfr. tamen infra n. 595 in nota.

forma exprimi intentio profitendi conformiter ad legem Ecclesiae; e contra nulla videretur professio perpetua emissa cum clausula ad triennium vel alia simili restrictiva, quia tali formula non continetur maior obligatio ad totam vitam. Si tamen ex dolo emissa fuerit professio perpetua pro temporaria, et non ex solo errore inculpabili, tunc invalida esse videtur ratione doli ¹.

Ex parte religionis seu Superioris acceptantis professionem non requiruntur expresse verba, sufficit signum aliquod acceptationis ².

Servandi autem sunt ritus in emittenda qualibet professione qui describuntur in constitutionibus ³. Si in constitutionibus unicus et specialis ritus sollemnior habeatur, is servandus erit deinceps non pro temporaria sed pro perpetua professione ⁴; pro temporaria vero in casu sufficiet ut a legitimo Superiore ad normam constitutionum recipiatur.

Non prohibetur tamen quo minus etiam in professione temporanea quaedam sollemnitates externae adhibeantur ⁵.

Adhiberi potest etiam in prima professione haec forma a S. Sede proposita decreto generali ⁶: « Celebrans profitentium vota excepturus, sumpto Sanctissimo Eucharistiae Sacramento, absoluta confessione ac verbis quae ante fidelium communionem dici solent, Sacram Hostiam manu tenens ad profitentes se convertit: hi vero singuli, alta voce, professionem suam legunt, ac postquam quisque legerit statim Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sumet ».

Documentum emissae professionis ab ipso professo aut saltem ab eo coram quo professio emissa est, subscriptum, servetur in tabulario religionis; et insuper, si agatur de professione sollemni, Superior eam excipiens debet profitentis parochum de eadem certiore reddere ⁷. Documentum certe non requiritur ad professionis valorem; fieri debet pro qualibet professione; in ipso necessaria est subsignatio profitentis et professionem excipientis etiamsi sit delegatus; accedere possunt subsignationes Superioris et testium ⁸.

Professio privata seu privatim facta, sicut et professionum privata renovatio nullius sunt valoris in foro externo et nullos effectus iuridicos producant ⁹.

¹ C. 572, § 1, n. 4.

² Ita Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ³⁸, n. 1240.

³ C. 576, § 1; id tamen non ad valorem; nisi id expresse dicatur in constitutionibus; cfr. Jardl, *l. c.*, n. 678.

⁴ S. C. De Relig., 10 Iul. 1919; *A. A. S.*, XI, 323; quod responsum directe moniales afficit; at etiam ad alias religiones in iisdem circumstantiis applicari posse videtur. De hoc decret. S. Cong. De relig. cfr. etiam Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 294-298.

⁵ Maroto in *Commentarium*, I, 290 sq.; Vermeersch, *l. c.*, I, 581.

⁶ S. C. Rit. 24 Aug. 1894, *Decret. authent.* 3836; cfr. Augustine, *l. c.*, III, 263-264; Maroto, *l. c.*, I, 293.

⁷ C. 576, § 2 et 470, § 2.

⁸ Vermeersch, *l. c.*, I, 581, 2; Augustine, *l. c.*, III, 265-266; Jardl, *l. c.*, n. 682.

⁹ Goyeneche in *Commentarium*, IV, 51-52. Attamen non est reputanda privatim facta professio aut eius renovatio si fiat in manu competentis Superioris, licet non sint praesentes testes.

6° *Receptio e parte religionis*. - Requiritur nempe ut ipsa professio a legitimo Superiore secundum constitutiones per se vel per alium recipiatur ¹.

Quia professioni naturam contractus vindicavimus et contractus fit mutuo consensu, iam evidens est ad valorem professionis requiri non solum emissionem votorum ex parte religiosi, sed etiam admissionem seu receptionem Superioris ex parte religionis; — et sicut emissio ex parte religiosi ipsum religioni vincit, ita et admissio Superioris religionem ipsam religioso vincit; mutua autem traditione et acceptatione perficitur contractus.

Distinguenda autem est, ut patet, receptio professionis ab admissione novitii ad professionem; utrumque utique requiritur ad valorem, alio tamen atque alio modo ². Admissio enim facienda est a Superiore de suffragio tamen Consilii vel Capituli; admissio professionis fit a solo Superiore vel eius delegato; admissio novitii requiritur ut praevia conditio ut valide emitti possit professio, receptio professionis est actus requisitus ad ipsam essentiam contractus.

Admissio seu receptio professionis etiam quando ex constitutionibus aut ex speciali delegatione fit a tertia persona quae forte ad religionem non pertinet, fit nomine religionis et illa persona si a Constitutionibus designetur est legitimus Superior de quo hic Codex ³ loquitur, non quidem ex iure proprio, sed tanquam habens ab ipsa religione legitimum mandatum ⁴. Per se autem actus recipiendi professionem cum sit actus potestatis dominativae, iurisditionem non requirit in recipiente, et potest fieri etiam a mulieribus ⁵.

Ideo si Superiorissa ipsa per se non expectato Ordinario vel eius delegato professionem recipiat, valida est receptio, nisi aliud requisitum deficiat ⁶.

592. — III. Professio temporaria ⁷. - 1° *Eius necessitas et renovatio* ⁸.

¹ C. 572, § 1, n. 6.

² Alia potest esse persona admittens ad professionem, alia persona ad professionem recipiens; ita apud Capuccinos, ut alibi vidimus, ius admittendi est semper penes Ordinarium seu Superiorem maiorem; ius recipiendi, nisi P. Provincialis aliud ordinaverit si agatur de professione simplici, immo et de sollemni, de consensu tamen Provincialis, est penes Guardianum seu Superiorem localem domus seu conventus ubi invenitur novitius vel professus votorum simplicium (cfr. Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularium*, n. 96, nota 3; cfr. tamen *Rituale romanum seraphicum ad usum fratrum Minor. S. Francisci Capuccinorum*, a. 1915, ubi pag. 82, supponitur Patrem Provinciale ius habere recipiendi quaslibet professiones; alios autem id facere debere solum ex delegatione scripta eiusdem P. Provincialis.

³ C. 572, § 1, n. 6.

⁴ Cfr. Resp. *Commiss. interpr.* 1 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, 177; Jardì, *l. c.*, n. 675, 2.

⁵ Cfr. Maroto, *l. c.*, II, 162-164. Sunt qui iure proprio videantur tribuere Ordinario loci ius admittendi ad professionem et ipsam professionem recipiendi in religionibus iuris dioecesani; ut Blat, *l. c.*, 558; Augustine, *l. c.*, III, 257; id tamen non recte dictum videtur ex iure Codicis; Codex enim loquitur de Superiore, non de Ordinario loci.

⁶ Jardì, *l. c.*, n. 683; Fanfani, *De iure relig.* ², n. 242, p. 273.

⁷ Etiam religiones iuris dioecesani tenentur servare praescriptiones iuris seu Codicis circa professionem temporaneam; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 144, pag. 94, nota 3.

⁸ Professioni temporariae accenset P. Maroto professionem perpetuam quam forte aliqui ordines ex privilegio retinuerint etiam post Codicem, professioni sollemni praemitendam; cfr. Maroto in *Commentarium*, II, 131-132, IV.

In quolibet ordine et Congregatione quae vota perpetua habeat¹, novitius post expletum novitiatum, in ipsa novitiatus domo² debet votis perpetuis praemittere votorum simplicium professionem ad triennium valituram, vel ad longius tempus si aetas ad perpetuam professionem requisita longius³ distet, nisi constitutiones exigant annuales professiones⁴. Idque requiritur ad valorem cuiusvis professionis perpetuae⁵; excusantur vero a lege professionis temporariae transeuntes ad aliam religionem si ante transitum iam emisserant in religione a qua, professionem perpetuam⁶.

Legitimus Superior tempus professionis temporariae prorogare potest, non tamen ultra aliud triennium⁷.

Nihil obstat quo minus professionis temporariae prorogatio fiat per varia intervalla, e. g., primum prorogetur ad sex menses, deinde ad annum, tum ad duos menses et ita porro; Codex enim nil circa hoc habet⁸.

Triennium prorogationis computandum est a termino ad quem facta est professio temporaria sive illud triennium fuerit aut quinquennium aut longius forte tempus; ita ut prorogatio ad triennium concedatur etiam illis qui ratione aetatis professionem temporariam ultra triennium valituram emisserunt⁹.

Si tempus prorogetur renovanda est professio sine ulla interposita mora eodem recurrente die¹⁰; datur tamen Superioribus facultas ex iusta

¹ Instituta seu religiones in quibus vota emittuntur, sub hac vel simili conditione: « Donec in Congregatione vivam », ita ut alumnus sive sponte discedat sive a Superioribus dimittatur, ipso facto a votis liber evadat, non habentur religiones votorum perpetuorum, nec proinde hac praescriptione de votis temporariis determinato tempore praemittendis tenentur; cfr. resp. *Commis. interpr.*, 1 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, 177; Maroto, *l. c.*, II, 130-132.

² Licet *instruct.* S. C. De Relig. 3 Nov. 1921, pro Congregationibus quae duos novitiatus annos habent praecipiat ut duobus mensibus ante professionem novitius in domum novitiatus revertatur et commoretur, ista tamen commemoratio ad valorem professionis emittendae non requiritur: Goyeneche in *Commentarium*, VII, 41-42; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 654, p. 354.

³ Attamen etsi constitutiones superiorem aetatem requirant, nisi id expresse dicant, provectior aetas ad valorem non requiritur; ita Bastien, *Direttorio canonico*, n. 148.

⁴ C. 574, § 1.

⁵ C. 572, § 2.

⁶ C. 574.

⁷ C. 574, § 2.

⁸ Ita Goyeneche in *Commentarium*, V, 441-442; contra Blat, *l. c.*, II, pag. 556-557.

⁹ Blat, *l. c.*, 556-557; Augustine, *l. c.*, III, 260, id concedit etiam religionibus quae professiones annuales habent, aut temporariam quinque vel sex annorum; contra Vermeersch, *l. c.* qui *Epitome*, I³, 576 prorogationem factam a Superioribus ultra sexennium nullam habet et professum docet non ligari religioni tali professione; cfr. etiam eodem sensu Torrubiano Ripoll, *l. c.* I, 1029; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 144; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis Compendium*, 1923, II, n. 1005, pag. 449 in nota 4; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*, n. 654, pag. 354. contra vero Fanfani, *De iure religiosorum*², 265, pag. 302.

¹⁰ Cfr. c. 34, § 3, n. 5. Idque valet etiamsi de prorogatione unius tantum diei agatur; cessant enim vota expirante die anniversaria; cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 51-52; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1030. Prorogatio tamen omissa non nocet valori professionis perpetuae (Goyeneche, *ibidem*, 52, 7°).

causa permittendi ut renovatio votorum per aliquod tempus, non ultra mensem, anticipetur¹; quod tamen non extendas ad casum quo non renovatio votorum temporaneorum fiat, sed professio perpetua emittenda sit; haec altera anticipatio nullam redderet ipsam professionem perpetuam².

Renovata autem professione ante tempus ex facultate a c. 577 concessa, durare censetur usque ad tempus quo duraret si renovatio facta fuisset sine anticipatione³.

In renovatione professionis temporariae iidem ritus ac in prima professione adhibendi sunt⁴; item testes, et adnotatio in libro professionum facienda⁵, non requiritur autem suffragatio Consilii aut Capituli⁶.

Omissio renovationis et prorogatio ultra terminum primae professionis non obstat valori professionis perpetuae⁷.

Non requiritur ad valorem ut professio fiat in ipsa domo novitiatus; requiritur autem ad liceitatem⁸.

Si erronee aut quavis ex alia causa loco professionis temporariae professio perpetua emittatur, professio huiusmodi perpetua probabiliter qua temporalis valere videtur. Alii tamen id non admittunt⁹.

2° *Eius firmitas*. - Exacto professionis temporariae tempore, religiosus potest libere religionem deserere¹⁰ pariterque ob iustas et rationabiles causas a renovandis votis aut ab emittenda professione perpetua excludi potest¹¹; aut, nisi ei tempus prorogetur¹² professionem perpetuam emittere debet iuxta constitutiones. Sed etiam, durante professione temporaria, potest, si dignus non habeatur qui vota perpetua nuncupet, dimitti a legitimo Superiore¹³.

¹ C. 577, § 1-2.

² C. 572, § 2; cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, VI, 150-152, et 436.

³ Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², pag. 301-302.

⁴ Quales sint ritus adhibendi cfr. supra n. 591, 5°; S. C. De religiosis, 10 Iulii 1919; *A. A. S.*, XI, 323. Non est confundenda haec renovatio professionis cum illa quae fit ex devotione, sine ullis iuridicis effectibus singulis annis; cfr. Jardi, *l. c.*, n. 720; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 94.

⁵ Goyeneche in *Commentarium*, III, 218-219.

⁶ Cfr. tamen supra n. 572 in nota; Jardi, *l. c.*, n. 719.

⁷ Cfr. Balmès, *l. c.*, 140, not. 1; Schäfer, *l. c.*, 200, 3.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 272, c; Vermeersch, *l. c.*, I, 577; Blat, *l. c.*, 556; Schäfer, *l. c.*, 208 in nota; Goyeneche in *Commentarium*, VII, 41-42; si novitiatus in duabus domibus fiat, satius erit ad liceitatem ut in alterutra domo fiat professio; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 142.

⁹ Cfr. infra n. 595, 2° in nota.

¹⁰ Agitur hic de iuridica, non de morali libertate; i. e., potest quin nemo ei aliquid in foro externo obicere possit; de liceitate autem desertionis iudicandum est iuxta leges ethicae; cfr. supra n. 587, 4, b.

¹¹ C. 637; nota tamen ad hanc exclusionem requiri iustam et rationabilem causam, quam ad valorem ipsius exclusionis requiri dixerim; aut saltem ad firmum valorem, in casu recursus religiosi exclusi. Rationabilis causa dimissionis est religioso manifestanda ut seipsum iustificare possit et, in casu iniustitiae, ut possit ad Superiores maiores aut ad S. Sedem recurrere. Ita Leitner, *Handbuch...*, pag. 470 et post ipsum Raus, *Institutiones...*, 206, pag. 335 in nota 1.

¹² C. 574, § 2.

¹³ C. 575, § 1 et 647.

Tempus professionis temporariae dicitur finire non incipiente « sed recurrente eadem die; i. e., per totam istam diem, integrum est professio renovare, assentiente legitimo Superiore, professionem, vel abire. Et ab illo momento quo vota renovata sunt vel professus abiit, vota priora cessabunt et locus erit regulae: dies incoepta pro completa habetur. Verum donec professus alterutrum elegerit, manet in statu quo ante, etiamsi iam transierit hora qua primum professus erat. Computatio enim fit de die in diem » ¹.

3° *Iura et obligationes professorum a votis temporariis.* - a) Professi a votis temporariis in religionibus a votis perpetuis, fruuntur iisdem indulgentiis, privilegiis et spiritualibus gratiis quibus gaudent professi a votis perpetuis in eadem religione; et, si morte praeveniantur, ad eadem suffragia ius habent ².

Voce activa et passiva carent, nisi aliud in constitutionibus expresse caveatur; tempus autem praescriptum ad fruendum voce activa et passiva, silentibus constitutionibus, computetur a prima professione ³.

b) Professi a votis temporariis sicut et professi a votis perpetuis ipsa professione obligationem contrahunt servandi regulas et vota iuxta constitutiones, sed, ubi viget chori obligatio, divini officii privatim recitandi lege non obstringuntur, nisi sint in sacris constituti aut aliud constitutiones expresse praescribant ⁴.

593. — IV. Effectus professionis. - 1° *In genere.* - Professio simplex actus votis contrarios reddit illicitos, sed non invalidos, nisi aliud expresse cautum fuerit; professio autem sollemnis, si sint irritabiles, etiam invalidos ⁵.

Igitur si religiosus votorum simplicium matrimonium contrahat, valide quidem, sed illicite contrahit, et delictum ecclesiasticum committit poena excommunicationis Ordinario loci reservatae punitum ⁶; regularis vero

¹ Vermeersch, *l. c.*, I, 580.

² C. 578, § 1.

³ C. 578, § 3; intra tale tempus videtur etiam computandum tempus servitii militaris, licet illo durante omnis professio suspendatur.

⁴ C. 578, n. 2; idque valet, non obstante praecepto *regulae S. Francisci c. 3*, etiam de religiosis illam regulam sectantibus, donec professionem perpetuam emittant; S. C. EE. et RR. 24 Mart. 1882; idque extendunt auctores ad obligationem recitandi *Pater* ab eadem regula imposita fratribus laicis; cfr. Piat, *l. c.*, I, 330-331. Ex analogia cum hoc responso P. Antonius Iglesias, *Liber vitae seu Regulae S. Francisci expositio auctore P. Kiliano Kazenberger*, 1926, pag. 90-91 deducit fratres minores ante expletum tertium septennium non obligari ad ieiunia in regula minoritica praecepta.

⁵ C. 579; de professione simplici in Societate Iesu expresse cautum est ut matrimonium dirimat.

⁶ Cfr. c. 2388, § 2; Jardi, *l. c.*, n. 732.

matrimonium attentans excommunicationem incurrit R. Pontifici simpliciter reservatam ¹.

Incapacitas autem ad actus contrarios plerumque etiam in professore a votis sollemnibus non est absoluta: ita votum paupertatis reddit irritos actus proprietatis pro se et nomine proprio factos a religioso, non actus de licentia Superioris positos ².

2° *Speciatim circa bona temporalia.* - a) *Bona professi a votis simplicibus.* - a) Quilibet professus a votis simplicibus, sive perpetuis, sive temporariis nisi aliud in constitutionibus cautum sit, conservat proprietatem bonorum suorum et capacitatem alia bona acquirendi; debet tamen ante professionem administrationem eorundem cedere et de usu ³ et usufructu disponere ⁴.

Proprietas de qua in Codice est *nuda proprietas* seu *dominium radicale* excluso iure licite disponendi de re cuius dominium habetur deque eius fructibus.

Administratio e contra est ius disponendi de re aliqua per actus legitimos. Usufructus est ius sibi appropriandi fructus alicuius rei salva rei substantia. Usus est simplex rei fruitio, quae differt ab usufructu quando agitur de re usu non consumptibili ⁵.

Non tenetur novitius cessionem administrationis et dispositionem de usu et usufructu facere, nisi de bonis quae actu possidet; potest autem cessionem et dispositionem facere cum clausula eas pro lubitu revocandi, qua conditione adiecta revocationem facere poterit de consensu seu licentia Superioris generalis ⁶.

Hanc cessionem et dispositionem professus mutare potest non quidem proprio arbitrio, nisi constitutiones id sinant; sed de Supremi Moderatoris licentia, aut, si de monialibus agatur, de licentia Ordinarii loci et, si monasterium regularibus obnoxium sit, Superioris regularis, dummodo mutatio, saltem de notabili bonorum parte, non fiat in favorem religionis; per discessionem autem a religione eiusmodi cessio ac dispositio habere vim desinit ⁷.

Non extenditur prohibitio ad dispositionem quam quavis ex causa professus post professionem faciat; sed solum ad mutationem dispositionis aut cessionis iam factae ante primam professionem ⁸.

¹ C. 2388, § 1.

² Cfr. Maroto, in *Commentarium*, IV, 266-272, praesertim vero V, 10 sq.

³ Cessionem administrationis et dispositionem de usu et usufructu permittit Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 256, pag. 294, renovari ad finem cuiusvis professionis temporaneae; quod tamen minus recte deduci videtur ex c. 569, ibi enim dicitur faciendam esse cessionem ad totum tempus quo simplicibus votis adstringetur professus; adstringi autem non cessat vel saltem non debet cessare si renovatio votorum fiat ad normam Codicis; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 237, p. 152.

⁴ C. 580, § 1 et 569; cfr. quae supra n. 587, 3 de hac cessione et dispositione diximus.

⁵ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 236, p. 151-152.

⁶ Bastien, *Direttorio canonico*, 237, p. 152-154.

⁷ C. 580, § 3; cfr. etiam 569, § 1-2 et ea quae supra n. 587, 3 diximus.

Larraona in *Commentarium*, II, 41-42 admittit in c. 580, § 3 haberi errorem typographicum et legi debere c. 569, § 1 non 569, § 2; et rationes sat probabiles affert.

⁸ Creusen, *l. c.*, 159, 3, b.

Codex videtur loqui hoc c. 580, § 3, de mutatione dispositionis ipsorum bonorum, qua attingeretur ipsa proprietas; at verba initio paragraphi posita dubium non relinquunt quod de sola administratione et cessione usus et ususfructus intelligi debeant¹. Ideo non prohibetur novitius in religione a votis simplicibus etiam post novitiatum per actus inter vivos aut per testamentum bona relinquere suae religioni²: dico in religione a votis simplicibus, quia professus a votis simplicibus in religione a votis sollemnibus id facere ne valide quidem potest nisi sexaginta diebus ante sollemnem professionem³.

Notabilis bonorum pars esset certe dimidia pars aut etiam tertia pars omnium bonorum professi⁴; quarta pars certe non esset notabilis⁵.

Quidquid aut industria sua vel intuitu religionis acquirit, religiosus etiam a votis temporaneis, religioni acquirit⁶.

Nomine proprio acquirit professus votorum simplicium bona quae ipsi obveniunt independenter prorsus a sua industria et labore, et a religione, e. g., hereditatem paternam; de legatis vero aut aliis hereditatibus res dubia esse potest.

Declaratum est fructus propriae industriae qui proinde religioni acquiruntur, considerata esse stipendia militaria, itemque praemia ob actus valoris militaris obtenta, nec non pensiones vitalitiae ob vulnera aut morbos in bello contractos, quotiens agitur de religiosis qui tempore servitii militaris votis etiam temporaneis obstricti manebant⁷.

Haec dispositio c. 580, § 2 ad solos professos a votis simplicibus et solum in casu quo constitutiones aliud non praecipiant valet; constitutiones vero severiora possunt praecipere, e. g., licentiam Superioris requirendo ad quamlibet acquisitionem etiam nomine proprio faciendam. Pro professis a votis sollemnibus lex severior c. 582, § 1 servanda est⁸.

In Codice dicitur *religioni acquirit*; haec dictio aequivalet antiquae; *monasterio acquirit*; i. e., iuxta constitutiones vel domus vel provincia, vel religio vel Sancta Sedes acquirit.

¹ Cfr. Larraona, *l. c.*, II, 41-42.

² Attamen in casu servanda erit praescriptio c. 583, n. 1, de qua postea.

³ C. 581; Larraona, *l. c.*, II, 12.

⁴ Prümmer, *l. c.*, 217; Augustine etiam dimidiam partem non habet notabilem: « a little over half, of the total income or revenues »; Fanfani, *De iure religiosorum*², 265, p. 293; Bastien, *Direttorio canonico*, 237, p. 154.

⁵ Vermeersch, *l. c.*, I, 585, 2, a; proventus parvi momenti, in prohibitione non veniunt; Larraona, *l. c.*, II, 44. Cfr. etiam Jardl, *l. c.*, 525; Cocchi, *l. c.*, n. 81, pag. 158.

⁶ C. 580, § 2; subtiliter haec notat Vermeersch, I, 585, 2, c; « Observes industriam ipsam quidem manere propriam, quam ergo, per se, licite et valide in alterius gratiam, v. g., ad Missam celebrandam, ad pingendam tabulam, adhibere potest; sed fructus industriae religioni acquiritur. Unde qui gratis alteri celebrat, paupertatem non violabit; qui vero de stipendio disponit contra ipsam iustitiam facere videtur, cum privet communitatem fructu qui ipsi acquisitus est ».

⁷ S. C. De Religiosis, 16 Mart. 1922; *A. A. S.*, XIV, 196; Vermeersch, *Periodica*, XI, p. 34-38; Goyeneche, in *Commentarium*, IV, 34 sq.; quod responsum S. Cong. De Relig., etiam professos a votis perpetuis a fortiori obligat.

⁸ Cfr. Larraona, *l. c.*, II, 12-13 et 40 sq.

β) Professis a votis simplicibus in Congregationibus religiosis quibus aequiparandae sunt moniales in locis ubi vota emittunt tantum simplicia ¹ non licet:

1° Per actum inter vivos dominium bonorum suorum, titulo gratioso abdicare ².

Partialem alienationem, aut etiam totalem, si de bonis parvi momenti agitur, prohibere hic canon non videtur ³.

Nullo autem modo canon prohibet alienationem ex titulo oneroso etiam emptori favorabili, nec in alienatione onerosa servandae sunt sollemnitates a iure requisitae pro alienatione bonorum ecclesiasticorum; illa enim bona non sunt ecclesiastica: servandae tamen sunt sollemnitates a constitutionibus cuiusque religionis praescriptae ⁴.

Nec etiam renuntiatio bonorum illicita videtur si fiat cum cautionibus quibus vitae religiosi providetur, si ipse repetere saeculum cogatur; finis enim legis hoc modo obtinetur; nec item prohibetur transactio cum parentibus de bonis sibi debitis ex futura hereditate, haec enim bona nondum sunt bona religiosi ⁵.

Agitur, ut patet, ex Codicis dictione, solummodo de illiceitate alienationis ex titulo gratioso, non de invaliditate ⁶.

2° Testamentum tempore novitiatus conditum ⁷ mutare sine licentia S. Sedis, vel, si necessitas urgeat nec tempus suppetat ad eam recurrendi, sine licentia Superioris maioris, aut, si nec ille adiri possit, localis ⁸.

Notandum est hanc praescriptionem valere solum pro Congregationibus ⁹.

Mutare testamentum non est illud interpretari, declarare, repetere forma valida si forte primo invalide factum sit, eidem codicillum adiacere ¹⁰.

Si mutatio facta est ex urgenti necessitate, non necessario ad S. Sedem postea recurrendum est pro ratihabitione.

In opinione illorum qui docent obligationem condendi testamentum ante professionem non adesse nisi tunc forma civili valida fieri possit; etsi forte testamentum tunc factum sit a novitio forma privata non valida

¹ Jardi, l. c., n. 527; Blat, l. c., p. 567.

² C. 583, n. 1.

³ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 342; Augustine, l. c., III, 285; alienatio titulo gratuito est donatio ob gratitudinem facta.

⁴ Cfr. Larraona, l. c., II, 71-76; Prümmer, l. c., p. 286, not. 3; Creusen, l. c., 159, 4.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I, 585, 2, b., cui assentitur Fanfani, *De iure religiosorum* ², 256, pag. 295; itemque Bastien, *Direttorio canonico*, 240, p. 156. Severius Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 656, pag. 357.

⁶ Santamaria, l. c., II, 325.

⁷ Cfr. supra ubi de novitiatu.

⁸ C. 583, n. 2.

⁹ Vermeersch, l. c., I, 585, 2, d; Larraona, l. c., II, 105, not. 1.

¹⁰ Larraona, l. c., II, 105. Cfr. etiam Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 342-343.

civiliter, mutatio huiusmodi testamenti invalidi prohibita non est, nec proinde ad eam faciendam recursus ad S. Sedem est necessarius ¹.

Non prohibetur conditio testamenti de novo facta quia, quod antea factum est, invalidum fuit, vel quia nullum antea factum est, sed solum prohibetur mutatio testamenti antea valide conditi ².

γ) Professus a votis simplicibus antea nequit valide, sed intra sexaginta dies ante professionem sollemnem, salvis peculiaribus indultis a S. Sede concessis, debet omnibus bonis quae actu habet, cui maluerit, sub conditione secuturae professionis, renunciare. Secuta autem professione, ea omnia statim fiant, quae necessaria sunt ut renunciatio etiam iure civili effectum consequatur ³.

Ut patet hic canon respicit solum professos a votis simplicibus in ordinibus religiosis.

Si ex neglegentia renunciatio facta non fuit, bona profitentis pleno iure acquiruntur religioni vel Sanctae Sedi ⁴. Excipe si religiosus sit paterfamilias qui filiis suis ante professionem bona distribuere neglexerit ⁵.

Valde notanda est differentia circa hoc punctum iuris novi a iure veteri. Iure enim veteri bona quae religioso votorum sollemnium ordinum stricte mendicantium obveniebant, heredibus ab intestato devolvebantur, de iure vero vigente Sanctae Sedi obveniunt, quae tamen illa bona non ipsa per se, sed per suos repraesentantes qui domos religiosas sibi pertinentes regunt, administrat et quidem ad bonum ipsarum domorum religiosarum ⁶.

Si igitur religiosus a votis sollemnibus renuntiationem omiserit et postea velit favore suorum parentum aut cognatorum renunciare hereditati, ad hoc indiget S. Sedis indulto, nisi forte de re parvi momenti agatur ad quam alienandam sufficiat Superioris licentia.

Inter bona quae actu possidet, et quae proinde renunciare debet, possunt computari, saltem in parte legitima, hereditates ipsi serius obvenientes, ius enim ad ipsas iam aliquo modo actu exsistit ⁷. Idem forte valet de hereditate sibi obveniente ab intestato parentum, fratrum etc.; non vero de bonis quae solum *in spe* possidet ⁸.

¹ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ³, pag. 286.

² Bastien, *Direttorio canonico*, 239, p. 155, et 241, p. 156-157.

³ C. 581, § 1-2.

⁴ C. 582, n. 1-2; Vermeersch, *l. c.*, 587, 7; Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 879; quibus contradicit Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1034-1035, ubi docet bona non renunciata obvenire parentibus quod difficile concordari poterit cum c. 582, § 2.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 261, b.

⁶ Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 879; Santamaria, *l. c.*, II, 323; contra Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1034, pag. 555; cfr. Ius vetus apud Wernz, *Ius decretalium*, III, 289. Cfr. etiam Blat, *l. c.*, pag. 567; Jardl, *l. c.*, n. 534; et infra hoc numero, 2° B, pag. sequenti itemque supra n. 558 in nota.

⁷ Vermeersch, *l. c.*, I, 587, 7; Jardl, *l. c.*, n. 530; Blat, *l. c.*, pag. 530; Larraona in *Commentarium*, I, 79-80. Cfr. etiam Victorium ab Appeltern, *Compendium...*, n. 83, pag. 83, ubi in nota affertur declaratio S. C. EE. et RR. 16 Sept. 1885; Fanfani, *De iure religiosorum* ³ 261, pag. 297-298; De Meester, *l. c.*, II, 1011, pag. 454, nota 2.

⁸ Chelodi, *l. c.*, pag. 427, not. 1.

Renuntiatio canonice facta vim suam obtinet, *emissione professionis validae*; quam ob rem professus eam mutare nequit in conficiendo post professionem actum civilem.

Formalitates civiles faciendae sunt *statim*; quod moraliter intelligendum putamus ita ut una vel duae hebdomadae non obstant.

Si lex civilis renuntiationem non admittat, renuntiatio forma canonica, i. e. scripto facienda est ante professionem, renovanda deinde forma civili, sine ulla tamen mutatione, cum primum fieri poterit, eo tempore quo a lege civili admittitur; nec ad hoc licentia S. Sedis necessaria videtur ¹.

Licentia Ordinarii loci quam requirebat Concilium Tridentinum ad renuntiationem faciendam, non est amplius necessaria ².

Si facta renuntiatione intra duos menses ante professionem sollemnem de facto postea professio ipsa sollemnis differatur ad quatuor vel quinque menses, valida probabiliter remanet ipsa renuntiatio ³.

b) *Bona professi a votis sollemnibus*. - Post sollemnem professionem, salvis peculiaribus S. Sedis indultis ⁴, omnia ⁵ quae quovis modo ⁶ obveniunt ⁷ regulari:

a) In ordine capaci possidendi, cedunt ordini vel provinciae vel domui, secundum constitutiones ⁸.

Hoc praescriptum non est nisi aptatio iuri moderniori vigenti antiqui principii: *quod acquirit monachus acquirit monasterio* ⁹. Quod principium iuris romani accommodatum religionibus iuris moderni centralizatis et ple-

¹ S. C. EE. et RR. 16 Sept. 1885; Chelodi, *l. c.*, pag. 427, not. 2; Jardi, *l. c.*, n. 533.

² Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1034.

³ Ita Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularis*, n. 82, 3; Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 879, e; contra Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1034: qua opinione data tutius erit renuntiationem renovare.

⁴ Peculiare S. Sedis indultum habent regulares Ordinis S. Ioannis de Deo in Gallia, quibus concessum est dominium honorum non obstantibus votis sollemnibus retinere, condito ante professionem sollemnem testamento. Huic indulto, quod ob bonum publicum concessum est, nequeunt religiosi singuli, nec ipse Ordo renuntiare (Goyeneche in *Commentarium*, II, 46).

⁵ Manuscripta quae religiosus ipse confecerit, scientificas et litterarias elucubrationes continentes, communiter considerantur in dominio religiosi etiam votorum sollemnium, qui tamen ea alienare et quovis titulo donare nequit; S. C. De Relig., 11 Iunii 1911. Excipiunt quidam auctores manuscripta ex Superiorum mandato confecta et ea ad quae conficienda religio speciales expensas sustinuit. Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, II, p. 140-142; Augustine, *l. c.*, III, 305-306; Prümmer, *l. c.*, 223; Iansen, *l. c.* 140; Schäfer, *l. c.*, 231-232. Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 314; Bastien, *Direttorio canonico*, pag. 150, nota 3. Severius Biederlack-Führich, *l. c.*, pag. 185; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 223, pag. 246.

⁶ Nota differentiam dictionis huius a dictione c. 580, § 2 quae de professis votorum simplicium est.

⁷ Vis huius phrasis haec est: *Bona quae regulari obvenirent si ipse professionem non emisisset*; ita verbum « obveniunt », et recte, ut videtur, interpretatur Haring, *Grundzüge...*, pag. 794, nota 3.

⁸ C. 582, n. 1.

⁹ Religiosus votorum sollemnium ad aliam transiens religionem tempore novitiatus bona acquirit religioni ad quam transit (cfr. Piat, *l. c.*, I, 185-187; Goyeneche, *l. c.*, II, p. 112-114).

rumque in provinciis divisim intelligi debet vel de domo singula religiosa, vel de provincia, vel de ipsa religione persona morali; idque definire ad constitutiones spectat.

Quandoque ad hoc ut bona quae regulari obveniunt religioni aut domui vel provinciae cedant vi huius canonis, necessarius est actus civilis; qui actus civilis in plerisque regionibus et statibus in quibus personalitas iuridica religionum non agnoscitur a religioso faciendus est nomine proprio, aliter ipsa huius canonis dispositio effectum non sortiretur. Iam hic quaeritur utrum ad hunc actum civilem ponendum Sanctae Sedis indultum aut licentia requiratur, an sufficiat licentia Superiorum ordinis? Dummodo religiosus intendat non sibi, sed iuxta canones, monasterio acquirere licentia S. Sedis necessaria non videtur, et sufficere licentia Superiorum ¹.

Si tamen actum civilem religiosus ponere velit non solum nomine proprio, sed etiam animo proprietatis sibi vel suis consanguineis, non religioni, acquirendae etiam in foro conscientiae, tunc utique S. Sedis licentia necessaria est ².

Excepto hoc casu religiosus votorum sollemnium non solum potest actus civiles a lege civili praescriptos de licentia Superiorum ponere, sed etiam huiusmodi actus ponere, si id ei praecipitur, tenetur ³.

β) In Ordine incapaci acquiruntur Sanctae Sedi in proprietatem ⁴.

Id verificari nunc videtur etiam de bonis ex hereditate ⁵ religioso obvenientibus, vel quavis ex alia ratione; quare nunc, omissis distinctionibus inter ordines possidentes et non possidentes, eadem regula ex hoc canone valere videtur, variato solo subiecto dominii quod vel religio, domus aut provincia erit pro ordinibus possessionis et dominii capacibus, Sancta Sedes pro incapacibus. Attamen Sancta Sedes solet religioni, domui vel provinciae usum et usumfructum relinquere; ideo de iure vigente « dicendum, nedum legatum, etiam hereditatem eiusmodi ordini vel eius alumno relictam non esse invalidam, nec a religione renunciari posse, sed adeundam esse S. Sedem, ut ipsa decernat quid faciendum sit. Qua in re habemus mutationem iuris antiqui ⁶ ».

¹ Ad hanc conclusionem, et recte, ut videtur, pervenit cl. Maroto in suo studio: *De licentia requisita ad hoc ut religiosus votorum sollemnium possit actus proprietatis in foro civili nomine proprio exercere*, in *Commentarium*, IV, p. 266-272; V, 10-20; 94-98.

² Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 587, 7.

³ Cfr. Jardl, *l. c.*, n. 535-536, ubi in hoc sensu affertur etiam responsum *S. Congreg. De religiosis*, 3 Februarii 1921.

⁴ C. 582, n. 2.

⁵ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 261, pag. 298. Attamen cum probabiliter liceat religioso vi can. 581, ante professionem sollemnem bona renunciare sibi necessario obventura ex hereditate, si professus regularis, hoc iure ante professionem sollemnem usus sit, bona ex hereditate postea provenientia hoc can. 582 non reguntur; Vermeersch, *Epitome*, I ², 685, quem paulo aliter interpretantur Claeyss Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 657, pag. 358.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 427, not. 4; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 153, Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 108, pag. 178-181; cfr. tamen etiam supra hoc numero pag. praecedente.

3° *Circa beneficia antea possessa.* — Post annum ab emissa, quolibet, etiam temporanea et in religionibus iuris dioecesani, professione religiosa, vacant beneficia paroecialia; post triennium cetera ¹.

Vacatio *facti* paroeciae proinde saltem ad duos annos producit; eo tempore Ordinarius providere debet paroeciae vicarium, cui ex beneficio assignanda est congrua sustentatio; beneficium vero, nisi ante novitiatum renuntiatio praecesserit, parochus religionem ingredienti reservatur. Canonici et alii beneficiarii beneficium retinent per tres annos post professionem. Si Ordinarius paroeciae per vicarium providere nequeat, ad S. Sedem pro facultatibus specialibus recurrere potest ².

Parochus durante novitiatu nequit paroeciae renuntiare ³; potest tamen Ordinarius loci exigere ut parochus ante ipsum ingressum in novitiatum renuntiet; quod si ita renuntiaverit et dein in religione perseverare non potuerit, Ordinarius eidem de congrua sustentatione providere debet ⁴.

Renuntiatio beneficiorum facta post expletum novitiatum ante professionem est illicita, immo et invalida nisi ad normam c. 581, § 1 fiat ⁵.

4° *Circa amissionem propriae dioecesis.* - Professus a votis perpetuis amittit ipso iure propriam, quam in saeculo habebat, dioecesim ⁶.

Vi huius canonis aliqualis exemptio ab Ordinariis locorum conceditur quibuslibet religionibus; canon enim loquitur, dictione prorsus generali, de qualibet professione perpetua, quod valet etiam de religione iuris dioecesani et de religione intra determinatam dioecesim restricta ⁷.

5° *Concessio gratiarum spiritualium.* - Professione novitius obtinet remissionem poenarum peccatis confessis debitarum, itemque indulgentiam plenariam ⁸.

6° *Exstinctio auctoritatis paternae et suspensio votorum.* - a) Novitius professione subtrahitur pro tempore quo professione ligatur paternae potestati eiusque loco subditur dominicae potestati Superiorum. Nequeunt proinde licite parentes pro lubitu filios religiosos adigere ad egrediendum e religione, licet id eis a lege civili permittatur ⁹.

b) Vota ante professionem emissa suspenduntur, donec vovens in religione permanserit ¹⁰.

¹ C. 584.

² Cfr. Augustine, l. c., III, 287.

³ C. 568.

⁴ Cfr. Prümmer, l. c., 218.

⁵ Santamaria, l. c., II, 326.

⁶ C. 585.

⁷ Cfr. Augustine, l. c., III, 288; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 273, pag. 307.

⁸ Raus, *Institutiones...*, 190 pag. 308, saltem si agatur de regularibus; cfr. Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², I, pag. 164-167; Bastien, *Direttorio canonico*, n. 187, pag. 116.

⁹ Ita Bastien, *Direttorio canonico*, 183, et recte, ut videtur, paulo aliter *Monitore ecclesiastico*, n. 38, 1927, pag. 14-15, ubi tamen sermo est de postulantis.

¹⁰ C. 1315. Ius vetus circa hoc punctum cfr. apud Haring, *Grundzüge...*, 791, nota 6; Wernz, l. c., III, 645, V; C. 3, X, 3, 34; c. 5, 3; 14 in 6°.

594. — V. Revalidatio professionis invalidae. - Professio religiosa invalida ex variis capitibus esse potest, et ex varia causa varius etiam modus servandus est in eius revalidatione:

1° Si sit nulla ob impedimentum externum. - Professio religiosa irrita ob impedimentum externum non convalescit per subsequentes actus, sed opus est ut a Sede Apostolica sanetur, vel denuo, cognita nullitate ¹ et impedimento sublato, legitime emitatur ².

Impedimentum *externum* est quodvis impedimentum quod in foro externo demonstrari potest; e. g., defectus aetatis, integri novitatus, metus, vis, etc. ³.

Impedimentum mere internum est defectus interni consensus, in actu quo externe facta est professio, nec cessat esse impedimentum occultum ex eo quo profitens postea alicui vel pluribus etiam personis fateatur se non consensisse; haec enim declaratio posterior non attenditur in foro externo ⁴.

Impedimentum internum non est idem ac impedimentum occultum quod est impedimentum quod externe vix aliquo modo comprobari potest ⁵.

2° Si nulla sit ob defectum mere internum. - Si professio irrita fuerit ob consensus defectum mere internum ⁶, hoc praestito, convalescit, dummodo ex parte religionis consensus non fuerit revocatus ⁷.

Religio nunquam praesumitur revocare consensum, nisi id expresse declaret.

3° Si professio sit dubie invalida. - Si contra validitatem professionis gravia sint argumenta et religiosus renuat ad cautelam

¹ Renovatio annualis votorum etsi hac formula facta: « Quibus votis si nos Maie-
statis tuae iam ante non obstrinxissemus, de novo vellemus nos obstringere, ideoque illa
saltem nunc renovamus », per se non sufficit ad revalidandam nullam ex externo impedi-
mento professionem, nisi de facto cognoscatur eum a profitente, tum a Superiore anteceden-
tem professionem nullam fuisse; cfr. S. C. EE. et RR. 10 Dec. 1841, Bizzarri, *Collectanea*,
a. 1885, p. 476-477; Augustine, *l. c.*, III, 289.

² C. 586, § 1.

³ Cfr. Jardi, *l. c.*, n. 689; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1038.

⁴ Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 327.

⁵ Quare non assentimur Augustine, *l. c.*, III, 290 et Prümmer, *l. c.*, 219 qui docent
metum gravem irritam reddere professionem ob consensus defectum mere internum;
metus enim gravis est aliquid externum et in iudicio probabile, ut in dies videmus; si igitur
ob eius praesentiam nulla sit professio, non sufficit interna positio consensus, sed *externa*
ex hac paragrapho necessaria est.

⁶ Haec dictio indicat defectum mere internum haberi posse solummodo ob defectum
consensus, at non necessario omnis defectus consensus est *defectus mere internus*; potest
enim probari defectus etiam in foro externo et tunc paragraphus prima c. 586 applicanda
est; cfr. notam praecedentem.

⁷ C. 586, § 2.

sive professionem renovare, sive eiusdem sanationem petere, res ad Sanctam Sedem deferatur ¹.

Si professio dubia sit et dubium ex defectu externo consensus oriatur, necessaria est saltem ad cautelam renovatio ex parte profitentis aut ex parte religionis si consensus ex ea parte defuerit, et quidem renovatio externe facienda est; nec sanatio supplere potest, saltem cum consensus deest ex parte profitentis. Sanatio e contra supplere potest si defectus ex alio capite, e. g., ex interrupto novitiatu oriatur, attamen etiam in hoc casu canon requirit ut religiosus consentiat in sanatione petenda, quare invalida videretur sanatio non ab ipso sed, ipso in scio, a Superioribus petita, nisi id in ipsa petitione exprimatur.

Scholion. — *Quid si invalide professus nolit professionem nullam rati-habere seu revalidare?* - 1° Si invaliditas professionis est certa eaque etiam in foro externo probari potest, nulla difficultas. Probata enim invaliditate, professus praesumptus liber prorsus remanet et ad saeculum redire potest, nullaque obligatione tenetur; professio enim invalida professio nulla est et qua talis nullam parit obligationem nullosque effectus iuridicos ².

Probatio iuridica iudicialis professionis invalidae de iure vigente necessaria demonstrari nequit; requiritur et sufficit, ut videtur, ut certitudo moralis quovis modo habeatur ³.

Quodsi professio non certo invalida, sed dubie sit invalida, tunc, donec invaliditas ipsius certo modo probetur, valida praesumenda est et ad normam c. 586, § 3 ad S. Sedem recurrendum ⁴.

Dicimus autem *liber prorsus* abire potest, quod velimus intellegas de libertate a vinculo iuridico ex professione invalida qua tali orto; nihil autem obstat quo minus vinculis moralibus aliunde ortis ad renovandam professionem et ad permanentiam in religione teneatur ⁵.

Item dicimus professionem *nullam nullum producere effectum*; attamen indirecte aliquos effectus iuridicos producere potest; e. g. si professio sit nulla ex dolo aut fraude profitentis, tunc utique poterit invalide professus liber a professione abire, at obligatione certo tenetur religioni damnum illatum reparandi, quippe fraus nemini patrocinari debet ⁶.

¹ C. 586, § 3.

² Cfr. *Concilium Trident.*, c. 15, sess. 25 *De regular.*; cfr. tamen c. 2387.

³ Goyeneche in *Commentarium*, VI, 89.

⁴ Iure ante Codicem vigente in hoc casu ius reclamandi contra professionem perimebatur quinquennio et praesumptus professus in hoc iure sibi vindicando specialibus normis proceduræ ligabatur quæ iamdiu obsoleverunt; cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 154 et sqs. ubi antiqua procedura exponitur. De iure vigente principium statuitur actiones de statu personarum, inter quas est adnumeranda actio circa valorem professionis sollemnis vel perpetuae, esse perpetuas; cfr. c. 1701; speciales autem proceduræ formulae, nisi expresse imponantur a S. C. De religiosis pro examinandis singulis casibus, non vigent amplius; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 687; Prümmer, *l. c.*, 219; Goyeneche, *l. c.*, 89; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 247, pag. 286.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, I, pag. 150; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1038.

⁶ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1038; cfr. etiam c. 2387, ubi clericus cuius professio ob dolum ab eo commissum nulla declarata est: si in minoribus est a statu clericali abiicitur, si in maioribus suspenditur ipso facto.

Quaerebant auctores utrum professio invalida pariat obligationem castitatis ex voto simplici? De iure vigente id generatim negandum videtur; Ecclesia enim conditiones statuendo ad valorem requisitas vim quamlibet actui vel negotio illis conditionibus destituto auferre censetur et quod nullum est de se nequit ullum producere effectum. Excipe tamen casum quo invalide professus intenderit voto castitatis se ligare, etiam independentem a voto sollemni aut publico ¹.

2° Si professio sit certo invalida ob vitium sive iuris naturalis sive iuris positivi certo existens quod tamen in foro externo nullo modo demonstrari potest, taliter professus tuta conscientia, si nolit aut non possit professionem rati habere, potest etiam in occulto discedere a religione ac nubere, dummodo tamen sine gravi scandalo aut alio maiori incommodo aut praeiudicio id facere possit ².

Attamen etiam in hoc casu salvae intendimus servare restrictiones supra appositae pro casu doli aut intentionis profitentis volentis se obligare independentem a voto publico aut sollemni ³.

595. — VI. Professio religiosorum servitio militari adstrictorum. - Religiosi omnes et novitii, cum gaudeant privilegiis clericorum, sunt exempti a servitio militari ⁴. Codex proinde casum quo ipsi servitio militari subiiciantur non considerat; cum autem de facto id non raro eveniat, S. C. De Religiosis opportune documenta et normas tulit, ad avertenda quantum fieri potest mala quae religioni obvenire ex perversis legibus consueverunt.

Haec documenta sunt: Decretum «*Inter reliquas*» 1 Ianuarii 1911; eiusdem *declarationes*, 1 Febr. 1912; Decr. 15 Iulii 1919; et dub. 30 Novembr. 1919; quae collecta invenire poteris in *Commentarium* I, pag. 321 sq. Hic doctrinam et disciplinam his contentam paucis afferemus.

1° *Quos obligent haec documenta.* - Decretum «*Inter reliquas*» et alia documenta quae ipsum secuta sunt ligant omnes qui «*primitus ad militiam vocati ad unum vel plures annos praestare debent*», servitium militare quique servitio militari activo teneri di-

¹ Suarez, *De religione*, tract. VII, l. VII, c. 2, n. 2 sqs.; et post ipsum Piat, *l. c.*, I, pag. 150 in nota 6 et Vermeersch, *De religiosis*, 1902, I, 219, ubi tamen haec addit: «Plerumque autem, ut hodie sunt homines affecti, qui professionem facit non vult aliquo se teneri nexu, nisi in ordine ad institutum in cuius sodales cooptari cupit»; cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, 150-154, ubi varia aliorum antiquorum placita circa hanc quaestionem afferuntur; item Bastien, *Direttorio canonico*, n. 164, pag. 106 in nota 1.

² Ita Ferraris, *Prompta bibliotheca v. Regularis professio*, n. 81; cum Reiffenstuel, Pihring, Layman, Sanchez etc., ibi citatis; cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, VI, 88-90; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1038; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 247, pag. 288.

³ Cfr. etiam c. 2387 circa dolum in professione emittenda commissum.

⁴ C. 614 et 121.

euntur. Non respicit decretum illos qui extraordinarie, e. g., causa belli aut alia ex causa tenentur non primitus vocati ¹.

Ex decreto viderentur excludi etiam illi qui primitus vocati, servitium praestare tenentur ad aliquot tantum, infra annum, menses; at ex declaratione, 1 Febr. 1912, ad V videntur et ipsi teneri ².

Non ligantur illi qui a servitio militari praestando certo, ex legibus in statu *hic et nunc* vigentibus, exempti sunt, sive exemptio ex officio, sive ex morbo, sive ex conditione familiari etc. oriatur ³.

Obligantur his normis etiam illi religiosi qui servitium militare effugere conantur ad missiones externas eundo ibique permanendo usque ad tempus a lege civili statutum ad perpetuam exemptionem a servitio militari obtinendam. Concedit tamen Sacra Congregatio ut ultimo studiorum curriculi anno liceat tales iuvenes ad sacras Missiones intra annum profecturos, ad sollemnem, seu respective ad perpetuam professionem admittere, et ad sacros Ordines promoveri, emissio prius ex parte candidati iuramento de servitio Missionibus praestando usque ad tempus praefinitum a lege civili ad exemptionem obtinendam et onerata Superiorum conscientia de eiusdem executione ⁴.

Non obligantur e contra illo decreto illi iuvenes « quibus per ipsam legem civilem commutatur servitium militare activum in ministerium Apostolicum praestandum in Sacris Missionibus », tales enim non sunt stricte obligati ad servitium militare; « eadem exemptio videtur quoque extendenda ad eos qui aliquod utique servitium praestare tenebuntur in copiis militaribus vel in favorem militum, non tamen servitium proprie dictum militare sub dependentia a militiae ducibus, sed e. g., exercebunt sacerdotale munus cappellanorum militarium vel quid simile, praesertim si non debeant

¹ Religiosi servitio militari sanitario subiecti nisi speciale habeatur S. Sedis indultum, decreto « *Inter reliquas* » subiecti sunt; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 166; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 244, pag. 277-278; De Meester, *l. c.*, II, 1005, p. 450, nota 1. Sunt tamen qui clericos religiosos tali servitio sanitario addictos a servando decreto « *Inter reliquas* » eximant; cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 654, pag. 355, nota 2.

² Ita etiam Maroto in *Commentarium*, I, 332; contra Vermeersch, *Epitome*, I, 582; in dubium forte vocari posset pro hoc altero casu sanctio nullitatis quae clare nullo textu statuitur. Partialiter ab observantia decreti exempti sunt religiosi in Belgio, ob cautiones praestitas a gubernio: cfr. Vermeersch, *Periodica*, X, 39-40, XI, 48, ubi refertur rescriptum S. C. De Relig., 20 Iunii 1922, in *Commentario* officiali non promulgatum. Cfr. etiam De Meester, *Iuris canonici et canonico-civilis compendium*, 1923, II, n. 1005; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², 1926, n. 654, pag. 355.

³ Quid autem si quis vota emisit ex lege vigente in statu, perpetua aut sollemnia aut ad determinatum tempus, et dein mutata lege ad servitium cogatur? — Si vota sint temporanea certe eius dispensationem statim ab initio servitii petere potest, quam dispensationem Superior supremus cum suo Consilio dare potest; cfr. Decret. art. VIII et decl. 1 Februarii a. 1912 ad II; immo non improbabiler teneri potest opinio asserens talia vota ex seipsis cessare initio servitii militaris, cfr. dub. 30 Nov. 1919, ita Maroto, *l. c.*, I, 329-330, VII. Si vero vota sint sollemnia vel perpetua ex utraque parte cessare non videntur, et dispensatio, si necessaria sit, a S. Sede obtinenda est.

⁴ Cfr. Decl. 1 Febr. 1912 ad VII.

subiacere militari disciplinae nec in castris commorari, sed pendeant ab auctoritate et directione cuiusdam ecclesiastici Praelati castrensis legitime constituti »¹.

2° *De professione emittenda eiusque vi.* - Religiosi omnes seu novitii de quibus supra, servitio militari activo adstricti professionem perpetuam ne valide quidem emittere possunt; debent autem temporaneam emittere usque ad *tempus servitii militaris*² valituram. Ea autem est vis huius professionis, ut vota in ipsa emissa cessent eo die quo effective religiosus militiae adscribitur et disciplinae militari subiicitur, vel inhabilis ad militiam absolute et in perpetuum declaratur³.

Nota autem diem effectivae adscriptionis ad militiam plerumque differre a die effectivae subiectionis disciplinae militari; non sufficit effectiva adscriptio, sed effectiva simul subiectio necessaria est ut vota cessare dicantur; adscriptio fit plerumque in experimento coram medicis, effectiva subiectio evenit post experimentum, duobus aut tribus mensibus elapsis⁴.

Nota item vota cessare declaratione inhabilitatis perpetuae⁵ et absolutae; proinde vota in hoc casu sunt quamprimum renovanda aut, si triennium necessarium elapsum sit, et aetas habeatur, vota perpetua facienda.

¹ Ita, et recte, ut videtur, Maroto, *l. c.*, I, 332, XI.

² Non videtur tamen invalida professio ex errore facta ad triennium, aut etiam in perpetuum, dummodo intentio habeatur professionem faciendi iuxta legem Ecclesiae, attamen in ambobus his casibus professio sive perpetua sive ad triennium cessat a die qua professus effective subiicitur disciplinae militari aut inhabilis absolute declaratur; cfr. Resp. S. C. De Religiosis, 15 Iul. 1919; *A. A. S.*, XI, 321. Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 302-303; V, 220-223. Ratio prioris assertionis est quia cum formula determinata non sit de essentia professionis, ex pronunciata formula, licet erronea, consensus sufficienter exprimitur.

Quod autem professio illa cesset tempore supradicto videtur sat clare deduci ex citato responso S. C. De Religiosis. Tenet tamen Larraona in *Commentarium*, V, 220-223, professionem *ad triennium* erronee emissam a novitio, cessare quidem effectiva adscriptione et subiectione disciplinae militari, non vero declaratione perpetuae inhabilitatis; suamque sententiam ex resp. 30 Nov. 1919, *A. A. S.*, XII, 73, confirmare contendit. At forte etiam ex responso 30 Nov. 1919, dubitari potest utrum professio annualis cesset declaratione absoluta inhabilitatis; et dein, etsi concedatur professionem hoc modo non cessare, dubium semper manet utrum idem applicandum sit aliis casibus, in quibus non agitur de professione annuali. Illa enim interpretatio 30 Nov. 1919, *extensiva* videtur, quatenus professionem permittit, ad plures dies aut menses ultra tempus ad servitium militare; nec proinde extendi poterit, auctoritate privata, ad alios casus. Cfr. tamen etiam *Monitore Ecclesiastico*, vol. 38 (1926), pag. 155, n. 16 ubi absoluto modo affirmatur professionem perpetuam emissam loco professionis temporaneae invalidam esse non solum qua perpetua est, sed etiam esse invalidam qua est temporanea, quod si verum esset, et id probabilitate carere non videtur, hae difficultates locum habere non possent.

³ Decret. 15 Iul. 1919.

⁴ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 104-106.

⁵ Declarationi inhabilitatis perpetuae et absolutae, salvo meliori iudicio, videtur aequiparandus casus clerici militiae quidem adscripti, at ab effectivo servitio dispensati eo praecise tempore quo servitium praestandum esset. Talis dispensatio, dico, videtur aequiparanda declarationi inhabilitatis, et vota proinde emissa usque ad tempus servitii militaris tunc cessare, et professionem renovandam.

Illi qui professiones annuales habent, non tenentur formula, *usque ad tempus servitii militaris* uti, sed annuales professiones repetere tenentur usque ad tempus eiusdem servitii; adveniente autem servitio vota annualia ipso facto cessant; si vero in experimento inhabiles declarentur, vota non cessant, sed usque ad annum completum perseverant; renovatio votorum tempore servitii facta invalida est ¹.

Haec autem ita obligant ut professio perpetua ante servitium militare emissa invalida sit. Immo expleto servitio militari, etsi triennium votorum temporaneorum iam completum sit, tenentur tales religiosi in professione ad annum saltem ² permanere votorum temporaneorum si servitium militare ultra annum praestiterunt; aut ad tempus in servitio militari transactum si de tempore anno breviori agitur, idque ad valorem professionis perpetuae.

Hoc alterum de iis qui servitium militare infra annum praestiterunt claro textu probari nequit, at ex analogia deducitur ³.

Annus et menses qui requiruntur ad valorem professionis perpetuae post expletum servitium militare, computandi sunt a die quo professio de facto renovata est, non a die ingressus in domum religiosam; decret. enim « *Inter reliquas* » I, haec habet: « saltem per annum in votis simplicibus permanserint ». Professio vero post reditum a servitio militari non statim renovanda est, sed post aliquot dies exercitiorum spiritualium ⁴; quod tamen non ad valorem requiritur renovationis ipsius.

Ad hanc renovationem faciendam necessarium est ut Superior competens novum decretum admissionis faciat et suffragium sui Capituli aut Consilii exquirat; aliter professio probabilius nulla est habenda ⁵.

3° *De ipso servitio militari.* - Durante servitio militari cessant ipso facto vota temporanea, etsi ad annum facta; religiosus tamen membrum religionis, quasi in positione novitii, esse perseverat et potestati suorum Superiorum subiectus, qui eius curam agere debent. Si ipse voluerit religionem libere deserere potest et deseruisse praesumitur, praesumptione iuris et de iure, si id scripto Superioribus declaraverit, aut coram duobus testibus fide dignis; quae de-

¹ Decl. 30 Nov. 1919; cfr. etiam supra nota 2 pag. praec. Si religiosus experimento coram medicis subiectus a medicis nec habilis nec inhabilis declaretur servitio militari, sed ad aliud post annum aut duos tresve annos remittatur experimentum, vota ab ipso emissa usque ad tempus servitii militaris non cessant, sed perseverant usque ad illud definitivum experimentum seu examen (Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 244, pag. 279).

² Ex hoc quod dicatur *saltem* deduci nequit Superiores posse professionem ad longius tempus protrahere; sed *saltem* refertur ad conditionem illorum qui forte tempus professionis temporaneae iam ante servitium militare expleverant; Larraona in *Commentarium*, V, 57-58; paulo aliter Bastien, *Direttorio canonico*, n. 174, permittit semper prorogationem ad triennium post servitium militare.

³ Cfr. supra n. 595, 1; Larraona in *Commentarium*, VII, 304-306.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VII, 304-306.

⁵ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, V, 223.

claratio in archivo religionis conservanda est. Item religio potest religiosum militare vitam agentem ob iustas et rationabiles causas dimissum declarare ¹. Iusta causa dimissionis ex parte religionis non est morbus a religioso contractus post eius professionem.

Declaratione sive ex parte religiosi sive ex parte religionis emissa, religiosus non est amplius membrum religionis; quare si facti poenitens regredi voluerit, ei dispensatio a c. 542, n. 1 necessaria est, et novitiatus repetendus, nisi S. Sedis dispensatio a novo novitiatu pariter obtineatur.

Religiosi a servitio militari definitive dimissi recto tramite ad suas quisque religiosas domus remeare tenentur ², ibique, servatis servandis ad renovandam professionem admittantur. Dimissioni definitivae seu absolutae a servitio militari videtur aequiparanda dimissio *illimitata* (*congedo illimitato*) vi cuius a servitio militari religiosus liberatur, excepto casu mobilitationis generalis ³.

Eaedem normae valent non solum pro religionibus proprie dictis, sed et pro societatibus in communi degentium sine votis.

TITULUS XII.

DE RATIONE STUDIORUM IN RELIGIONIBUS CLERICALIBUS

Hic titulus, ut ex ipsa rubrica constat, non respicit nisi religiones clericales et societates in communi degentium sine votis pariter clericales.

596. — I. De domibus studiorum. - 1° Quaelibet clericalis religio habeat ⁴ studiorum sedes a Capitulo generali vel a Superioribus approbatas.

In studiorum domo collocentur religiosi qui sint ad exemplum regularis observantiae studio; ibique, iuxta constitutiones ⁵ vigeat

¹ Non agitur hic de proprie dicta dimissione quae facienda sit ad normam c. 647, sufficit ut servetur c. 637; Superior dimittens non necessario erit Moderator supremus, sufficit ut dimissionem in hoc casu decernat Superior maior; cfr. Larraona in *Commentarium*, V, 100-102.

² Decret. «*Inter reliquas*», n. 6, quo tamen prohiberi non videtur commoratio apud parentes ad paucos dies de licentia Superiorum. Ita Bastien, *Directorio canonico*, 173; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 244, pag. 281.

³ Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², p. 301.

⁴ Desiderat Codex ut hoc generatim fiat, at non cum gravi religionis aut provinciae incommodo, ita ut religio ibi suas vires exhaurire debeat; cfr. Vermeersch, *Epitome* I, 509.

⁵ S. C. EE, et RR. 22 April. 1851; Vermeersch, *l. c.*, 590; Blat, *l. c.*, 570.

perfecta vita communis¹; secus studentes ad ordines promoveri nequeunt².

Non est causa sufficiens ad Superiores eximendos a constituenda in religione vel provincia domum regularem studiorum ratio quod non habeantur in religione sufficientes professores, si aliunde defectui professorum religio vel provincia subvenire possit per professores alius religionis, vel cleri saecularis etc.³; ad id tamen Superiores non tenentur cum gravi incommodo.

Fieri potest ut studentes sint in domo in qua sine eorum culpa vita communis perfecta non servatur: numquid ipsi sese beneficio ordinationis privare debent? Id Codex non praecipit; possunt igitur ipsi tuto acquiescere Superioribus: Ordinarius tamen, si ei de inobservantia huius praescriptionis constet, ordinationem detrectare potest⁴.

Superiores insuper sedulo invigilent ut in domo studiorum perfecta vitae religiosae observantia⁵, praesertim quod spectat ad exercitia spiritualia annualia, auditionem sacri et meditationem quotidianam, hebdomadariam Sacramenti poenitentiae frequentationem et quotidianam communionem, perfectissime observetur⁶; nihil tamen vetat quominus Supremus Moderator, generali modo, et in casibus particularibus alii quoque Superiores possint pro sua prudentia studentes et magistros a nonnullis communitatis actibus, etiam a choro, praesertim nocturnis horis, eximere, quoties id studiis excolendis necessarium videatur⁷.

Plerumque in constitutionibus conceduntur quaedam exemptiones ratione studiorum magistris seu lectoribus; huiusmodi exemptiones non necessario iam restringendae sunt ad dies quibus docetur, sed et ad vacationes tam pro magistris quam pro alumnis extendi possunt⁸.

2º Si religio aut provincia studiorum domos rite instructas habere nequeat, aut si quas habet, adire, Superiorum iudicio, difficile sit, religiosi alumni mittantur vel ad recte ordinatam studiorum

¹ Quid sit perfecta vita communis cfr. infra n. 605, β.

² C. 587, § 1-2 et 554, § 3.

³ Cfr. Torrubiano Ripoll, *l. c.*, 1039.

⁴ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 590, 1.

⁵ Cfr. etiam de his G. Oesterle, *De ratione studiorum in religionibus clericalibus in Commentarium*, VI, 297-298 in notis. Approbatio auctoritatis, ecclesiasticae etiam tacita sufficere videtur; ita etiam Vermeersch, *Epitome*, I^o, 688; Haring, *Grundzüge...*, pag. 800, nota 1.

⁶ C. 588, § 3 et 595.

⁷ C. 589, § 2.

⁸ P. Victorius ab Appeltern, *Compendium iuris regularis*, pag. 212; Prümmer, *l. c.*, 220, 5.

sedem alius provinciae aut religionis, vel ad scholas Seminarii episcopalis, vel ad publicum catholicum athenaeum ¹.

Ut domus studiorum rite instructa dici possit, praeter ea quae supra de regulari observantia in ea servanda diximus, requiritur ut, si de studio philosophico sermo sit, ibi doceantur *philosophia rationalis* cum *materiis affinis*; si de cursu theologico, ut ibi praeter theologiam moralem et dogmaticam doceantur S. Scriptura, historia ecclesiastica, ius canonicum, liturgia, sacra eloquentia, et cantus ecclesiasticus, theologia pastoralis et catechetica ². Requiritur insuper, quantum fieri potest, ut S. Scripturae, theologiae moralis, theologiae dogmaticae et historiae ecclesiasticae totidem habeantur distincti magistri ³. Prorsus illegitima autem videtur sedes studiorum in qua unicus magister pro omnibus materiis principalibus et affinis habetur, sive in cursu philosophico, sive *a fortiori* in cursu theologico.

Si domus studiorum *rite instructa* in provincia aut religione non habeatur, *obligatio* est Superioribus eos mittendi ad alias scholas. Possunt tamen Superiores etiam ob alias iustas causas praeter allatas a Codice studentes ad alias scholas catholicas mittere ⁴. Superiores ad hoc possunt generatim religionis permittere absentiam a domo religiosa ultra sex menses ⁵.

Religiosis, qui studiorum causa longe a propria domo mittuntur, non licet in privatis domibus habitare, sed opus est ut in aliquam suae religionis domum se recipiant, vel, si id fieri non possit, apud religiosum aliquod institutum virorum, vel Seminarium aliamve piam domum, cui sacri ordinis viri praesint, quaeque ab ecclesiastica auctoritate approbata sit ⁶.

Circa frequentationem Universitatum laicalium servanda praeterea sunt decreta et instructiones Sanctae Sedis ⁷.

597. — II. De Praefecto seu Magistro spiritus. - Toto studiorum curriculo religiosi committantur speciali curae Praefecti seu Magistri spiritus qui eorum animas ad vitam religiosam informet opportunis monitis, instructionibus atque exhortationibus.

¹ C. 587, § 1.

² C. 976, § 3 et 1365.

³ C. 1366, § 3. Cfr. etiā *Motu proprio* Pii XI, 27 April. 1924, *A. A. S.* XVI, ubi praecipitur ut nullus sacrarum litterarum disciplinae in Seminariis tradendae doctor constitutur qui saltem gradum baccalaurei in Instituto biblico aut gradus academicos de eadem disciplina consecutus non sit.

⁴ Vermeersch, *Epitome*, I, 590; Chelodi, *l. c.*, p. 428, not. 1.

⁵ C. 606, § 2.

⁶ C. 587, § 4; in defectu aliarum domorum etiam domus paroecialis approbata ad hoc haberi poterit. Vermeersch, *l. c.*, I, 590; Schäfer, *l. c.*, 215-216. « Se non anno (i Superiori) casa propria nella sede dell'Università, procurino ad ogni costo che gli alunni vengano ricevuti in qualche altra casa religiosa o nel seminario o in qualche altro istituto ecclesiastico » Instruct. Leonis XIII, 21 Iulii 1896, n. 9; cfr. etiā G. Oesterle, *l. c.*, in *Commentarium*, VI, 299-301.

⁷ Cfr. Decret. S. C. Consist. 30 April. 1918; *A. A. S.*, X, 237.

Praefectus vel Magister spiritus iis qualitatibus praeditus sit oportet, quae in Magistro novitiorum requiruntur ¹.

His praescriptionibus determinatur quale sit officium Magistri Spiritus: animos nempe informare ad vitam religiosam, non praeceptis quae potestatem saltem dominativam important, sed monitis, instructionibus et exhortationibus; atque his limitari videtur eius potestas; si quid amplius potest solum ex iure speciali aut ex speciali Superiorum delegatione potest.

Non videtur per se ex iure communi prohiberi ne Magister spiritus confessiones suorum alumnorum audiat ².

Si tamen Praefecti spiritus auctoritas augeatur ita ut vix differat a potestate Magistri novitiorum eidem, saltem si non ex littera, ex spiritu legis et ex vigente separatione fori interni a foro externo confessiones studentium audire non licere videtur ³.

598. — III. De ipsa ratione studiorum. - 1° Religiosi in inferioribus disciplinis rite instructi, in philosophiae studia saltem per biennium et sacrae theologiae saltem per quadriennium, doctrinae divi Thomae inhaerentes diligenter incumbant, secundum instructiones Apostolicae Sedis ⁴.

Circa studia religiosorum ultimis his temporibus varia prodierunt S. Sedis documenta ⁵. Quaesitum est utrum haec documenta vim suam retineant post Codicem ita ut saltem implicite ⁶ vi huius clausulae, *secundum instructiones Apostolicae Sedis*, in eo contineri dicendae sint. Attenta littera Codicis id affirmaverim, cum illae declarationes anteriores vim *instructionum* licet *instructiones* non appellentur habere videantur, nec Codici ullo modo opponantur, et S. Sedes tam fortiter exegerit, non obstantibus variis contrariis nec spernendis reclamationibus ⁷ et cum aliunde difficile sit inter illas declarationes privato interpreti quibusdam vim legis relinquere quod Codex clare supponit, aliis vero illam vim denegare ⁸.

¹ C. 588, § 1-2; canon addit: ad normam can. 559, § 2-3; aliqui auctores erroneam putarunt citationem § 2, pro paragrapho 1; id tamen non putamus necessarium; licet enim in § 2, c. 559 sermo sit de Magistri socio, notantum est etiam in ipso requiri minori utique gradu qualitates quae in Magistro requiruntur: hoc igitur intendisse videtur canon, in Praefecto spiritus requiri utique qualitates Magistri, at minori exigentia et necessitate sicut verificatur in Magistri socio; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 428, not. 2; aliter Goyeneche in *Commentarium*, I, 140 sq. cui assentire videtur Vermeersch, *Epitome*, I, 591; cfr. etiam G. Oesterle, *l. c.*, in *Commentarium*, VI, 305-307.

² Iansen, *l. c.*, 176; Schäfer, *l. c.*, 216; Prümmer, *l. c.*, 220, 3. Vermeersch, *Epitome*, I ³, 689; Raus, *Institutiones...*, 191, pag. 310.

³ Goyeneche in *Commentarium*, VII, 183-184; cfr. etiam supra n. 544, b.

⁴ C. 589 § 1.

⁵ En praecipua: Declar. S. Cong. De Relig., 7 Sept. 1909; decl. 17 Nov. 1909; 31 Mai. a. 1910; 1 Mart. 1915.

⁶ Cfr. c. 6, n. 6.

⁷ Cfr. decl. 17 Dec. 1909.

⁸ Ita revera admittunt Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 102, pag. 169-170; Fanfani, *l. c.*, n. 207; Iansen, *l. c.*, 177; rem in dubio relinquit Prümmer, *l. c.*, pag. 288, not. 4.

Fatemur tamen communioem opinionem obligationem strictam illarum instructionum non admittere, nisi in iis quae ad studia philosophica et theologica referuntur; pro aliis studiis his inferioribus sola obligatio directiva admittitur¹.

Cum igitur de legibus agatur quae etiam nunc vi sua non destituuntur, iuvat hic eas referre in iis praecipue dispositionibus quae ad studia philosophica et theologica referuntur:

2° Anni studii theologici et philosophici requisiti a iure pro ordinatione et de quibus testificari debent Superiores in suis dimissorialibus aut testimonialibus debent esse completi, vere academici vereque scholares, ita ut quaelibet abbreviatio sit habenda abusiva et penitus interdicta, sive ex incuria fiat, sive quia omissae vel contractae vacationes, sive quia multiplicatae horae lectionum, sive tandem ex quavis alia causa, quo fit ut totus cursus theologicus quadraginta quinque menses integros, computatis vacationibus trium priorum annorum comprehendere debeat². Itemque requiritur ad annum scholarem completum habendum ut cursus scholasticus novem mensium habeatur cum examine finali feliciter emenso³. Cursus theologicus peragi debet non privatim, sed in scholis ad id iuridice institutis⁴; distinguere autem debent: *studium privatum*, *schola privata* et *schola publica*; *studium privatum* quisquis per se facere potest; *schola privata* supponit magistrum et discipulum vel etiam magistros et discipulos non omnino ad normam iuris constitutos; *schola publica* habetur si omnia quae a iure pro aliqua schola requiruntur habeantur⁵. Si aliquis studens absque sua aut Superiorum culpa per plures menses studia interrumpere cogatur, per se obligationi incumbendi studio illo anno non satisfacit, licet studeat privatim vel etiam sub speciali magistro iisdem materiis tempore vacationum in schola privata; attamen talis poterit a Superiore Generali, ac-

¹ Obligationem strictam in iis quae in illis instructionibus referuntur ad studia philosophica et theologica nemo, quod noverim, negavit; admittunt autem explicite: Vermeersch, *l. c.*, I, 592; Blat, *l. c.*, 573; Cocchi, *l. c.*, 88; Chelodi, *l. c.*, p. 428, nota 3. Haring, *Grundzüge...*, p. 801; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1013, pag. 455, nota 4; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*, n. 660, pag. 360.

Novissime hanc obligationem strictam negare videtur Larraona in *Commentarium*, V, (1924), pag. 102-104 et 217-220; at immerito, ut videtur; canon enim 589, § 1 ad *Instructiones Apostolicae Sedis* explicite remittit. Cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, V, 217-220; G. Oesterle, *l. c.*, in *Commentarium*, VI, 307-311, qui admittunt obligationem *instructionum* Pii X saltem quod attinet ad completum 45 mensium quadriennium theologiae et prohibitam absolute contractionem anni ultra spatium trium mensium; itemque Raus, *Institutiones...*, 191, pag. 311; Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*⁸⁸, n. 1270.

Neque obici potest Codicem totam hanc materiam *de integro* ordinasse, alioquin inutilis evaderet remissio ad instructiones; instructiones igitur, saltem quae studia theologica et philosophica respiciunt, suum plenum retinent vigorem (cfr. c. 6. n. 6). Ipse Larraona cogitur admittere interruptiones anni scholaris *per notabile tempus* supplendas esse et quandoque anni repetitionem requirere. Quatenam norma ad tempus notabile? Ex instructionibus S. Sedis eruenda; et solum in defectu instructionum aliter metienda et instructiones hanc normam habent; ergo.

² S. C. De Relig., 7 Sept. 1909, ad I, et 31 Mai. 1910, ad 3.

³ S. C. Consist. 24 Mart. 1911, *A. A. S.*, III, 181.

⁴ C. 976, § 3; idem videtur affirmandum de cursu philosophico.

⁵ Cfr. supra n. 596-597, ubi de domo studiorum; item Creusen in *Periodica*, VIII, pag. 227.

cedente voto deliberativo sui Consilii dispensari dummodo interruptio seu compendium studiorum complexive non duraverit ultra tres menses, studia omitta scholis privatim, non solo privato studio, suppleta fuerint, et in examine constiterit, ex testimonio examinerum seu doctrinae iudicum alumnos disciplinas, de quibus in eorum absentia in scholis actum est, prorsus didicisse ¹.

3º Studiorum tempore magistris et alumnis officia ne imponantur quae a studio eos avocent vel scholam quoquo modo impediunt ².

Isto canone videtur prohiberi religiosi studentibus quodvis animarum ministerium, destinatio audiendis confessionibus aut alia munia exteriora religionis.

Quandoque a S. Sede ex specialibus rationibus conceditur dispensatio ad ordinationem expleto tertio anno theologici cursus; in huiusmodi dispensationibus haec conditio apposita semper praesumenda est: Dispensati et ordinati ex dispensatione « sacrae theologiae operam sedulo dare pergant saltem dum ad praescriptum quadriennium rite compleatur, vetito interim quocumque animarum ministerio, idest, ne destinentur concionibus habendis aut audiendis confessionibus aut aliis exterioribus religionis muniis: super quibus Superiorum conscientia graviter onerata remaneat » ³.

4º Religiosi generatim, nisi aliud necessitas aut utilitas exigit, quae adesse non censentur in institutis quae ad iuventutem erudiendam non destinantur, non debent adire laicas Universitatum facultates; quodsi ex necessitate mittantur, instructionibus hac in re a S. Sede datis stare tenentur easque servare ⁴.

599. — IV. Examina quinquennalia. - Religiosi sacerdotes, iis tantum exceptis qui a Superioribus maioribus *gravem* ob causam ⁵, fuerint exempti, aut qui vel sacram theologiam, vel ius canonicum vel philosophiam scholasticam doceant, post absolutum studiorum curriculum, quotannis, saltem per quinquennium, a doctis gravi-

¹ S. C. De Relig. 15 Mart. 1915; *A. A. S.*, VII, 123; Larraona in *Commentarium*, V, p. 217-220, hanc normam non amplius stricte obligatoriam habet, quin tamen possit eidem ex Codice aliam normam substituere; cfr. supra. in not. 1 pag. 757.

² C. 589, § 2.

³ S. C. De Relig. 27 Oct. 1923; *A. A. S.*, XV, 549; attamen quia semel vel bis praedicare aut confessiones audire non est destinari ad praedicandum et ad confessiones audiendas, concedit Vermeersch, *Periodica*, XII, 156, si alia requisita habeantur in studente id per modum actus non prohiberi; cfr. etiam Vermeersch, *Epitome*, I, 592.

⁴ Cfr. Pli X Encycl. « *Pascendi* » 8 Sept. 1907, et *motu proprio* « *Sacrorum antistitum* » 1 Sept. 1910; S. Cong. Consist. 30 April. 1918. At de hoc iterum ubi de scholis. Cfr. interim G. Oesterle, *De ratione studiorum in religionibus clericalibus* in *Commentarium*, VI, 191-202; Fanfani, *De iure religiosorum* ⁵, 275, pag. 309-310.

⁵ *Gravis* causa requiritur; nec fingenda est; quo posito non videtur verum quod affirmatur ab Augustine, *I. c.*, III, 296; « This clause practically upsets the intention of the legislator »; *Haec clausula practice destruit legislatoris intentionem*; saltem id non deberet verificari.

busque patribus examinentur in variis doctrinae sacrae disciplinis antea opportune designatis ¹.

Ad theologiam, ius et philosophiam referuntur omnes scientiae sacrae affines, ut patrologia, historia, S. Scriptura, liturgia etc.; non item scientiae physicae, litteratura et generatim studia humaniora; qui tamen his docendis sedulo incumbunt poterunt a Superioribus dispensari. Gravis causa ad dispensationem obtinendam ab his examinibus non est frequentatio universitatis laicalis ad aliquam scientiam addiscendam ².

Religiosi parochi hoc examen coram suis Superioribus, non coram Ordinario loci, subire tenentur ³.

Notari autem iuvat agi hic de obligatione et re gravis momenti ut ex verbis Codicis constat. « Vix ergo intentioni et praescripto Codicis satisfaciunt illi Superiores, qui nimia facilitate ab his examinibus dispensant aut ipsa pericula ad meram formalitatem iuris detrahant » ⁴.

Forma examinis a Codice non definitur; poterit esse aut *oralis* aut *scripta* aut *mixta* iuxta prudens Superiorum iudicium ⁵.

600. — V. Casus moralis et liturgicus. - In qualibet saltem formata domo, minimum semel in mense; habeatur solutio casus moralis et liturgici, cui, si Superior opportunum existimaverit, addi potest sermo de re dogmatica coniunctisve doctrinis; et omnes clerici professi qui studio sacrae theologiae operam navant ⁶ aut illud expleverunt et in domo degunt assistere tenentur, nisi aliud in constitutionibus caveatur ⁷.

Constitutiones possunt praecipere ut specialis casus habeatur coram studentibus, ne ipsi solutioni a familia religiosa facta interveniant etc.; id tamen non videntur facere posse Superiores, nisi id expresse permittatur a constitutionibus.

Licet Codex de facienda solutione singulis mensibus loquatur, concedunt tamen auctores duos tresve menses vacationum in anno ⁸.

A casus solutione solent dispensare constitutiones lectores et magistros theologiae moralis et iuris canonici, quae dispensatio rationabilis

¹ C. 590.

² S. C. Consist. 30 April. 1918, n. 3. Immo tales alumni non solum non sunt eximendi, quin potius eadem subire vel strictius iubeantur; cfr. G. Oesterle, *De ratione studiorum in religionibus clericalibus* in *Commentarium*, VI, 192; Chelodi, *l. c.*, p. 429, not. 1; Vermeersch, *l. c.*, I, 593.

³ C. I., 14 Iul. 1922; *A. A. S.*, XIV, 526.

⁴ Ita G. Oesterle, *l. c.*, in *Commentarium*, VI, 319.

⁵ Ita Raus, *Institutiones...*, 191, pag. 311.

⁶ Si alicubi theologiae dogmaticae cursus a theologiae moralis cursu separetur, non improbabiliter ab interventu ad casus dispensari possunt studentes cursus theologiae dogmaticae qui nondum theologiae morali operam dant (Goyeneche, in *Commentarium*, II, 49-50.)

⁷ C. 591.

⁸ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 297; Vermeersch, *l. c.*, I, 593; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 281, pag. 315; severius Panadés in *Commentarium*, II, 88-89.

est, et si fiat, tales nec conferentiae ab Ordinario loci praeceptis intervenire tenentur ¹.

Modus, tempus, et cetera servanda in casus solutione a Superiore vel a constitutionibus determinanda sunt; Romae statutum est ut casus solutio non protrahatur ultra horam, alicubi ne abbrevietur infra dimidiam horam.

Lex ista, ut patet, solas religiones clericales obligat. Religiosi confessarii talibus conferentiis non intervenientes interesse debent conferentiis cleri saecularis ².

TITULUS XIII.

DE OBLIGATIONIBUS ET PRIVILEGIIS RELIGIOSORUM

CAPUT I.

De obligationibus.

601. — I. Obligationes communes cum clericis. - Obligationibus communibus clericorum etiam religiosi omnes tenentur, nisi ex contextu sermonis vel ex rei natura aliud constet ³.

602. — II. Regula, vota, perfectio christiana. - Omnes et singuli religiosi, Superiores aequae ac subditi, debent, non solum quae nuncuparunt vota fideliter integreque servare, sed etiam secundum regulas et constitutiones propriae religionis vitam componere atque ita ad perfectionem sui status contendere ⁴.

Hoc canone variae obligationes religiosorum memorantur quae ex ipsa natura status religiosi directe profluunt.

1° Obligatio servandi vota. - Vota religiosa obligant ex ipsa natura status religiosi quemlibet religiosum professum; obligatio autem illa per se gravis est, et personalis quocumque ierit religiosum sequens.

Quaestio est utrum haec obligatio, praeterquam ad actus externos, etiam ad actus internos extendatur? Communius admittunt auctores, ad actus internos, si desideria absoluta excipias, non extendi obligationem, nisi de re agatur quae intrinseca malitia afficitur, ut sunt actus venerei ⁵.

¹ Iansen, *l. c.*, 60-61, 179; Biederlack-Führich, n. 105; Panadés, *l. c.*, II, 87.

² Cfr. cc. 131, § 1 et 2377.

³ C. 592 et 124-142; quatenam sint huiusmodi obligationes alibi exposuimus; cfr. supra n. 187 et sqs.; Iansen, *l. c.*, 189 sq.; Eichmann, *l. c.*, p. 225, nota 3.

⁴ C. 593.

⁵ Piat, *l. c.*, I, 236-237; Prümmer, *l. c.*, 222; Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularis*, n. 155, pag. 161; Chelodi, *l. c.*, 276, α.

Transgressio votorum semper habet malitiam specificam contra ipsum votum, quae est malitia contra virtutem religionis; saepe saepius illa transgressio etiam aliam malitiam adnexam habet contra aliam virtutem. Ita, e g., transgressio voti castitatis habet etiam malitiam, contra ipsam castitatem praeter malitiam sacrilegii quam in religioso semper importat violatio castitatis; item violatio paupertatis quandoque etiam malitiam iniustitiae continere potest; de violatione autem obedientiae nisi praeceptum detur vi voti, dicendum videtur specialem malitiam contra religionem non continere, sed solam malitiam contra obedientiam ¹.

603. — a) De voto obedientiae. - α) Votum obedientiae praeceptum est inter vota essentialia status religiosi ².

β) Obiectum voti obedientiae constituunt Superiorum ³ religiosorum ⁴ praecepta quae vi voti dare intendant.

Ut hoc intelligatur notandum est Superiores, in religionibus exemptis, et Romanum Pontificem in omnibus religionibus, duplicem saltem habere potestatem, dominativam et iurisdictionalem ⁵, nec necessario in praeceptis

¹ Cfr. Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 120 sq. pag. 202 sq.; n. 114, pag. 195; n. 118, pag. 199; Ferrari, *De statu religioso*, 1899, n. 71; Santamaria, *l. c.*, II, 247.

² C. 1, *De V. S.* in extrav. Ioannis XXI; Piat, *l. c.*, I, 284-285.

³ Bastien, *Direttorio canonico*, 262, pag. 169, principium statuit obediendum esse non solum Superioribus, sed etiam aliis in religione officialibus, non quidem, addit, ratione delegationis a Superiore officialibus factae, sed proprie ratione officii ab officiali occupati; quod pertinere censemus ad perfectionem virtutis obedientiae, non ad obedientiam necessariam vi voti. Cum Bastien autem et nos putamus in casibus ordinariis subditum non posse se eximere ab onere obediendi praetextu appellandi, seu recurrendi ad Superiores maiores; id in casibus tantummodo extraordinariis admitti poterit, in casibus vero ordinariis primum praeceptum servandum et deinde si subditus se laesum existimaverit ad Superiorem recurrere poterit.

⁴ Etiam R. Pontifex qua caput cunctarum religionum inter Superiores religiosos computandus est, cui proinde non solum competit potestas iurisdictionalis, sed etiam dominativa; cfr. cc. 499, § 1 et 501, § 1; paulo aliter Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 36, pag. 55; idem affirmandum de Episcopo relate ad religiones iuris dioecesiani. Ex constitutionibus aliis etiam praeter Superiores, obligatio obediendi et ius praeciendi etiam ex voto extendi potest; cfr. Prümmer, *l. c.*, 231, 2, b. Etiam moniales non exemptae subduntur Ordinario loci vi voti obedientiae. Superiorum localium potestas praeciendi ex voto quandoque restringitur in constitutionibus. Officiales subalterni, nisi specialem habeant delegationem, potestate praeciendi ex voto non gaudent; cfr. Raus, *Institutiones...*, 195, p. 320.

⁵ Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 36, pag. 54-55, triplicem potestatem in Superioribus religiosus distinguit: *domesticam* seu *soalem* quae independentem a votis, cuilibet societati imperfectae competit; *dominativam* quae ex voto originem ducit et est aliquid medium inter domesticam et iurisdictionalem; *iurisdictionalem* quae est publica et a societate perfecta dimanat. Consequenter ad hanc divisionem ipse docet tunc solum praeceptum Superioris religiosi constituere obiectum voti obedientiae cum Superior religiosus, qui semper duabus prioribus potestatibus gaudet et quandoque etiam tertia, in praecepto dando uti velit potestate dominativa sibi ex voto competente, idque aliquo modo debeat; cfr. Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 120 sq., p. 202 sq.; ex quo patet iuxta hanc opinionem, quam probabilem habemus, rarissime haberi voti obedientiae transgressionem, saepius vero transgressionem virtutis obedientiae. Alii duplicem tantum potestatem distinguunt, dominativam et iurisdictionis, et utramque vi voti exerceri posse

dandis potestate uti sibi ex voto competente; immo facile non est praesumendum Superiorem intentionem habere obligandi vi voti nisi de ea aliquo modo constet; constare autem potest de intentione praesertim ex constitutionibus ¹.

γ) De obiecto ² autem ipsorum praeceptorum plures fiunt ab auctoribus quaestiones.

Docent communiter auctores votum non obligare si Superior praecipiat contra, supra aut prorsus ultra regulam, obligare vero quando praecipit secundum regulam. Addunt tamen secundum regulam esse etiam ea sine quibus regulae commode servari nequeunt, quaeque proinde in ipsis implicite continentur ³.

Contra regulam non est considerandum praeceptum quod materialiter quidem est contra regulam vel constitutiones, sed in re in qua Superior praecipiens dispensare potest ⁴.

Quidam auctores ⁵ docent religiosum vi voti teneri ad regulam servandam; id tamen minus recte dictum arbitramur et cum aliis ⁶ melius dicimus regulas servandas non ex voto, sed vel ex virtute obedientiae vel ex virtute quae in ipsa regula praecipitur exercenda, nisi speciale et formale praeceptum Superioris accedat singulis in casibus.

Obiectum obedientiae sunt etiam statuta quae Praelati religiosi condunt ad regulae seu constitutionum observantiam firmandam; quae tamen ferre generatim Capitulis generalibus reservatur. Itemque obiectum obedientiae sunt praecepta coercionem sive iurisdictionalem sive paternam

a Superioribus docent, quare in hac theoria facile admittent in qualibet praecepti transgressione haberi etiam voti violationem. Triplicem potestatem in Superioribus regularibus plures alii auctores admittunt ut Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 39 et sqs., ubi de quadruplici distinctione loquitur nempe *de potestate domestica* seu *sociali*, *de pot. ex voto*, *de pot. dominativa*, *de potest. iurisdictionali*: docet tamen ad potestatem dominat. referendam esse potestatem ex voto; Domitius Ramos, *De conditione saecularium in domibus religiosorum*, in *Commentarium*, VI, 187-188, ubi etiam alii auctores citantur; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ³, pag. 435-437.

¹ Quandoque constitutiones formulam specialem requirunt ut Superior obligare possit sub gravi, e. g., formulam scriptam, aut coram duobus testibus per determinata verba: Piat, *l. c.*, I, testatur apud fratres Minores praecepta non obligare ad grave si his verbis vel similibus dentur: *Fach hoc vel illud*; bene vero obligare si tali formula dentur: *Praecipio, per sanctam obedientiam iniungo*; quae verba vel similia ut: *praecipio, iubeo, stricte praecipio* etc. nisi adiuncta habeant haec verba: *in nomine D. Iesu Christi*, aut *in virtute obedientiae* in Societate Iesu tantam vim non habent. Piat, *l. c.*, I, 291-292; Biederlack-Führich, *l. c.*; 123; Ferrari, *De statu religioso* ², n. 71, p. 172.

² Si quaeratur utrum religiosus teneatur munus Superioris in religione acceptare, docent communius auctores ad id teneri, saltem in casibus ordinariis (cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VI, 207-208).

³ Cfr. Ferrari, *l. c.*, 71, pag. 172-173; Biederlack-Führich, *l. c.*, 121; Piat, *l. c.*, I, 285 sq.; Prümmer, *l. c.*, 231, 2, b.

⁴ Bastien, *Direttorio canonico*, 261, pag. 168.

⁵ Ut Piat, *l. c.*, I, 285; Raus, *Institutiones...*, 196, pag. 323.

⁶ Prümmer, *l. c.*, 231, 2, a. Cyprianus Crousers, *Lectiones paraeneticæ ad Regulam seraphicam P. S. Francisci*, pag. 92; Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ^{3a}, n. 1257; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 234, pag. 262; Jardi, *l. c.*, n. 755.

continentia; ad coercionem autem proprie dictam iurisdictio in Superiore requiritur, ad paternam sufficit potestas dominativa ¹.

δ) Sunt quaedam regulae ut regula Fratrum Minorum ² et constitutiones Societatis Iesu in quibus obedientia religiosus erga suos Superiores iniungitur *in omnibus quae non sint peccata*, ita ut affirmandum videatur relate ad illas regulas sola praecepta quae peccatum continent non esse secundum regulam: verum illa verba probabiliter interpretantur auctores non de necessitate, sed de perfectione obedientiae ³.

ε) *De actibus heroicis*, ut, e. g., inservire peste laborantibus, utrum praecipi possint, auctores communiter distinguunt inter religiosos qui de talibus actibus votum emiserunt aut expressam regulam habent et eos qui nihil horum nec in voto nec in regula habent; illos non hos Superioribus praecipientibus obedire debere docent; attamen si de assistentia religiosus confratribus praestanda agatur et quotiens id ratio boni publici requirat, tales actus, sin minus vi voti, quia ad id voto se non obligarunt, saltem vi potestatis iurisdictionis quam Superiores exempti et Ordinarii locorum relate ad alios religiosos habent, obligari possint ⁴.

ζ) De actibus internis ea videtur tenenda sententia qua dicitur Superiores posse actus internos praecipere qui in constitutionibus supponantur, seu qui sunt secundum regulam ut meditatio etc.; de aliis vero negandum videtur: ad illa enim professione religiosus sponte se subiecit et si quod ius ei competeat renunciavit libere. Certe potest semper praecipi a Superiore Missae applicatio, salvo exceptionibus a constitutionibus vel a legitima consuetudine sancitis ⁵.

¹ Cfr. Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ⁸⁸, n. 1287-1288 ex doctrina Suarezii.

² En verba Regulae S. Francisci, c. 10: « Firmiter praecipio eis (fratribus) ut obediant suis ministris in omnibus quae promiserunt Domino observare et non sunt contraria animae et Regulae nostrae » quae verba aliam etiam patiuntur interpretationem, nempe: fratres obedire tenentur in iis quae observare Domino promiserunt quae certo certius animae et regulae contraria esse non possunt.

³ Vermeersch, *De religiosis institutis atque personis*, I, 292; Biederlack-Führich, *l. c.*, pag. 206-207, in nota 2; Mastrius, O. M. Conv., *Theologia moralis Disputat.* XIV, quaest. V, art. III, n. 23; severius Piat, *l. c.*, I, 293-294. Cfr. etiam Raus, *De sacrae obedientiae virtute et voto*, 1923, n. 107-108 pag. 191-194, ubi expositis variis circa quaestionem hanc opinionibus, mitiori sententiae adhaeret.

⁴ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 288-289; Biederlack-Führich, *l. c.*, 121, 3; Raus, *l. c.*, n. 103. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 234, pag. 261 et pag. 263; Bastien, *Direttorio canonico*, 261, pag. 168.

⁵ S. C. De Relig., 3 Mai. 1914; *A. A. S.*, VI, 231; alii tamen auctores obligationem obediendi circa actus etiam mere internos generali modo statuunt; Prümmer, *l. c.*, 231, 2, b; cfr. Piat, *l. c.*, I, 288; Biederlack-Führich, *l. c.*, 121, p. 208. Cfr. etiam Raus, *l. c.*, 104-105, pag. 184-187.

η) Violatio praecepti obedientialis¹ duplicem aut unicam malitiam implicat prout praeceptum latum est potestate ex voto orta aut ex alia fonte. Cum autem religiosus suo voto obligetur solummodo ad obediendum Superiori secundum regulam praecipienti, si praeceptum quod transgressus est religiosus non erat secundum regulas, evidenter iam sequitur malitiam transgressionis voti continere non posse; posse vero continere malitiam inobedientiae aut contra illam virtutem cuius actus praeceptus fuerat².

θ) Obligationi obediendi ex voto ortae satisfit ex sola actus praecepti executione externa, ad perfectionem vero virtutis obedientiae plura requiruntur quae auctores mystici et ascetici late explicant³.

ι) Peccata contra votum obedientiae possunt esse gravia vel levia. Ut sint gravia requiritur materia de se gravis et intentio in Superiore praecipiente obligandi sub gravi; unde nequit Superior rem undequaque levem sub gravi praecipere, licet possit sub levi praecipere rem gravem. Dimetimur autem gravitatem ex modo praecipiendi, ex contemptu auctoritatis Superioris, ex scandalo quod patiatur religiosa communitas, etc.⁴.

κ) Religiosus votorum sollemnium potest se obligare ad aliquid stabiliter et cum effectum de consensu suorum Superiorum. Obligatio ad actum aliquem honestum sine Superiorum licentia seu consensu licet de se non invalida sit, potest tamen a Superiore irritari seu rescindi. Si autem obligatio suscepta sit contra Superioris praeceptum, esset ipso iure invalida⁵.

¹ Bastien, *Direttorio canonico*, 264, pag. 171, videtur admittere, violationem voti obedientiae duplicem saltem semper comprehendere malitiam, videlicet contra votum seu contra virtutem religionis et contra humilitatem cui virtuti refertur virtus obedientiae. Id verum est si inobedientia votum violet; attamen, ut in textu nostro affirmatur, non omnis inobedientia necessario votum violat, sed solum inobedientia contra praeceptum quod fertur vi voti. Cum violatione voti obedientiae aliae praeterea malitiae concurrere utique possunt, ut formalis contemptus auctoritatis, distinguendus a contemptu personae Superioris, scandalum etc. Formalis contemptus auctoritatis qui tunc habetur cum auctoritas ipsa qua talis contemnitur seu despicitur, est semper culpa gravis (cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 264, pag. 171). Sunt praeterea, qui affirmant unicum peccatum sacrilegii committi etiam in casu quo praeceptum violatum datum sit vi voti, quia vinculum quod religiosus init cum Superiore et quo tenetur ei obedire est unum et idem cum voto obedientiae quod violatur, quae ratio non est spernenda et ab optimis canonistis et theologis admittitur; cfr. Vermeersch, *De religiosis...*, n. 229, 2; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², p. 477.

² Cfr. Biederlack-Führich, *l. c.*, 125, p. 214-218; Ferrari, *l. c.*, n. 71. Cfr. etiam supra n. 603 in notis.

³ Cfr. Prümmer, *l. c.*, 231, 4.

⁴ Cfr. Raus, *Institutiones...*, 195, pag. 320-322.

⁵ Ita Eichmann, *Lehrbuch...*, p. 227. Idem alii affirmant etiam de religioso votorum simplicium; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I^o, 683; De Meester, *l. c.*, II, 1009, pag. 452, et 1016, p. 457.

604. — b) De voto castitatis. - α) Votum religiosum castitatis matrimonium illicitum reddit, si sit sollemne insuper irritatum contrahendum et dirimit contractum ratum non consummatum ¹.

β) Votum castitatis obligat religiosum ad abstinendum a quolibet actu venereo, cum interno tum externo; et quia quilibet actus venereus extra matrimonium iam ex se specialem malitiam habet, idem actus in religioso ratione voti emissi duplicem malitiam continet, contra castitatem et contra religionem.

Religiosus a votis simplicibus (excepto privilegio, ut locum habet in Soc. Jesu) matrimonium contrahens et illo utens, absente malitia contra castitatem, peccat solum contra religionem votum transgrediendo. Votum istud, quia in religione semper publicum est, a sola Sancta Sede dispensari potest ².

605. — c) De voto paupertatis. - Plura quae votum paupertatis respiciunt praesertim de eius effectibus iuridicis relate ad bona a religioso ante professionem possessa et post votum acquirenda, iam praevenita sunt ubi de professionis religiosae effectibus locuti sumus ³.

Hic quaedam tantum subnectimus de quibus nondum egimus, quaeque practica utilitate carere non putamus.

α) Votum sollemne paupertatis religiosum inhabilem reddit ad quemlibet actum dominii nomine proprio sine licentia faciendum ⁴; votum vero simplex inhabilitatem non inducit sed solum illicitem actuum proprietatis independentem a Superiore factorum ⁵.

¹ Cc. 579, 1073, 1119; votum castitatis simplex in societate Iesu dirimit matrimonium futurum, non contractum; Biederlack-Führich, *l. c.*, 117.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 595, 2; Biederlack-Führich, *l. c.*, 116-119. Poenas contra peccantes in votum castitatis cfr. in cc. 2195, § 1; 2359, § 1; 985, n. 3; 2388 et in constitutionibus singularum religionum. Cfr. etiam Bastien, *Direttorio canonico*, n. 198. *Indirecte* dispensatio a voto castitatis perfectae dari potest etiam ab Ordinario loci si religiosus religionis seu Congregationis dioecesanae indultum postulet saecularizationis quod dare potest loci Ordinarius et quo obtento religiosus a votis liberatus manet (cfr. cc. 638 et 640, § 1, n. 2), quod non extendas ad religiones iuris pontificii. Directe tamen aliis votis manentibus Episcopus nequit potestate ordinaria nec religiosos iuris dioecesani dispensare.

³ Cfr. supra, n. 593, 2.

⁴ Prümmer, *l. c.*, 223, 1, aliique absolute dicunt religiosum inhabilem ad quemlibet actum dominii; at, ut recte notat Maroto, cfr. *Commentarium*, V, sq., haec inhabilitas quae ex lege ecclesiastica oritur, non est absoluta, sed solum refertur ad actus proprio nomine sine licentia Superioris faciendos.

⁵ Cfr. c. 579; ideo actus quilibet iuridici seu contractus a professo votorum simplicium circa sua bona positi validi semper habendi sunt nisi aliis conditionibus destituantur; cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 224, pag. 248.

β) *Votum paupertatis obligationem vitae communis servandae inducit. Quae obligatio etiam sanctione poenali ex iure communi fuleitur* ¹.

Vita autem perfecte communis in hoc consistit « ut bona quaecumque, redditus, emolumenta, aliaque omnia, quae quovis titulo religiosis obveniunt, in usum religiosae familiae plene conferantur et ipsum victum, vestitum aliaque necessaria a conventu in communi accipiant, Superiores nihil quod sit necessarium religiosis denegent, et religiosi nihil quod sit superfluum exigant » ².

Praeter *vitam perfecte communem* habetur et *vita communis minus rigorosa* quae a supradicta aliquo modo deflectit sive mediante peculio sive alio modo ³. Cum Codex de vita communi simpliciter non de vita perfecte communi loquatur, non necessario eius praescriptiones de hac, non de illa intelligendae sunt ⁴. Immo Codex videtur implicite minus strictam vitam commune non reprobare, dum affirmat vitam communem servandam esse circa vestitum, victum et supellectilem. Etiam c. 2389 hanc opinionem firmare videtur, dum loquitur de violatione vitae communis a constitutionibus praescriptae *in re notabili*.

Ad actus dominii qui voto paupertatis adversantur referuntur: acquisitio quae fiat sine licentia saltem rationabiliter praesumpta Superioris; emptio venditio, donatio, mutuum, commodatum, retentio aut usus illegitimus, administratio nomine proprio ⁵. Quae tamen fieri licita possunt si de licentia fiant Superioris ⁶.

¹ Cfr. c. 2389 ubi violantes legem vitae communis in re notabili graviter monendi, et non emendati voce activa et passiva necnon et officio privandi dicuntur.

² Ita in schemate Concilii Vat. apud Piat, *l. c.*, I, 249; idem determinatur a Codice c. 594, § 1-2; huc refertur etiam decr. Clementis VIII « *Nullus omnino* » 25 Iul. 1599, apud Gasparri, *Fontes*, I, 187; « *Fratrum vestitus et supellex cellarum, ex communi pecunia comparetur et omnino uniformis sit fratrum et quorumcumque Superiorum, statuique paupertatis, quam professi sunt, conveniat, ita ut nihil superflui admittatur, nihil etiam quod sit necessarium, alicui denegetur. Quaecumque fratrum vestes, sive laneae, sive lineae, omnisque alia supellex in aliquem commodum conventus locum deferantur, ibique ab uno, vel duobus fratribus huic muneri deputatis, diligenter custodiantur, ut inde Superioris arbitrio, prout unicuique opus fuerit, subministrari opportune possint* », cfr. *l. c.*, § 3. Huc etiam spectant quae habentur in decreto Pii IX, 22 April. 1851, apud Bizzarri, *Collectanea*, pag. 852, nempe: « *Si dovrà richiamare nelle case di professorio, di educazione e di studio la perfetta osservanza delle costituzioni del rispettivo istituto sulla povertà. In qualunque casa si stabilirà la cassa comune colle consuete cautele, in cui tutti i religiosi non ostante qualunque privilegio dovranno fare il deposito dei danari, non potendo ritenere presso di loro più di quello, che permettono le rispettive costituzioni. I religiosi mendicanti poi che sono muniti di speciali facoltà di far uso di qualche somma, dovranno non ostante qualunque privilegio depositarla presso il Sindaco Apostolico* ».

³ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 249.

⁴ Plures auctores post Codicem c. 594, § 1-2 de vita perfecta communi intelligunt; cfr. Biederlack-Führich, *l. c.*, 111, 6, c, pag. 189; Prümmer, *l. c.*, 223, 2; Vermeersch, *Epitome*, I, 598; rectius, ut videtur Chelodi, *l. c.*, pag. 430, not. 4.

⁵ Cfr. Raus, *Institutiones*..., 193, pag. 314. Mera rei destructio licet iustitiam forte violet, per se non violat probabiliter votum paupertatis; nec item voto adversatur administratio rei alienae alterius nomine facta.

⁶ Cfr. etiam Choupin, *l. c.*, p. 308-329; De Meester, *l. c.*, II, 1016, p. 458.

Mens tamen Ecclesiae est ut, quantum fieri potest, *vita perfecte communis*, ubi non viget introducatur et ubi floret omnino retineatur, cum tot bona ex eius observantia religioni obveniant. In domibus autem studiorum omnino necessario servanda est *vita perfecta communis* ¹. Cum unica autem sit in qualibet domo administratio, repugnare videtur perfectioni vitae communis in domibus studiorum, aliqualis administratio pecuniae Praefecto seu Magistro spiritus concessa, praesertim si talis administratio sit independens a Superiori locali.

γ) Quaerunt specialiter auctores de liceitate peculii religiosorum. Est autem peculium parva quantitas pecuniae religioso concessa ad proprios usus, praeter id quod praesens ipsius necessitas moraliter exigit ².

Peculium non rogat « qui a Superiore impetrat facultatem utendi in certum finem, v. g., emendi libros talis argumenti, alendi parentes etc.; fructus alicuius suae industriae. Nam vel utilitas non est propria; vel Superior, designando finem (praesertim si specialis sit facultas), censetur ipse uti subditi ministerio ad talem finem procurandum. Sed si passim facias sine gravi ratione, perfectioni paupertatis id adversatur » ³.

Docent omnes peculium sui iuris seu a Superiorum nutu independens adversari vitae communi etiam minus rigorosae et proinde voto paupertatis, et consequenter ex se et natura sua semper illicitum esse. De peculio vero dependenti ad nutum Superiorum revocabili, ad usus honestos non eadem certitudine constat in se illicitum esse, aut semper et ubique a canonibus reprobari ⁴.

Fatemur tamen ultro longe communiorem opinionem nostris diebus omne proprie dictum peculium, damnare ⁵.

δ) Obiectum voti paupertatis certo non sunt bona animo intrinseca ut ingenium, memoria etc.; item bona naturaliter quamlibet personam comitantia ut ius ad famam, ad vitam, ad libertatem

¹ C. 587, § 2.

² Vermeersch, *l. c.*, I, 598; Chelodi, *l. c.*, p. 430, not. 4; ex qua notione videtur non comprehendi nomine peculii id quod Superior brevi manu concedit religioso vel ipsi remittit, pro necessitatibus hic et nunc occurrentibus. Cui doctrinae concordant alii distinguentes inter peculium dependens et modicum et peculium independens; cfr. Eichmann, *l. c.*, p. 226.

³ Vermeersch, *De religiosis*, etc. I, n. 275, 3.

⁴ Cfr. S. Alphons. *Theol. mor.*, IV, 15: ubi de *Concina* liceitatem negante peculii haec habet: « plusquam par est invehit contra religiosos, quodcumque minimum peculium habentes.... doctus auctor, sed *nimis severus iudex* »; Chelodi, *l. c.*, p. 430, not. 4; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 111; Piat, *l. c.*, I, 244-248; Ferrari, *De statu religioso* ³, n. 65; Haring, *Grundzüge...*, pag. 795, nota 3; Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 225.

⁵ Cfr. praeter auctores in nota praecedenti citatos P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 164; Bouix, *De iure regularium*, II, 1857, p. 540-553; Prümmer, *l. c.*, 223, 2; Augustine, *l. c.*, III, 306, qui rectissime, ut videtur, notat nimis rigidam tractationem religiosorum a parte suorum Superiorum apertissimam viam esse ad peculium introducendum.

conscientiae, quae iura inalienabilia sunt, nec item alia iura spiritualia ut ius eligendi, praesentandi, conferendi beneficia, applicandi Missam, consequendi titulos etiam honorificos ut doctoris etc. ¹.

De manuscriptis quae quis confecit suo labore et ingenio sat communiter admittunt auctores ea esse in dominio limitato religiosorum ²; de picturis et sculpturis docent auctores religioni ea acquiri nisi necessaria ad ipsas faciendas pro se aliquis vir saecularis dederit ³.

e) Non solum proprietatem aut eius administrationem licentiam impedit votum paupertatis, sed etiam usus facti quem habent religiosi dependentem a Superioribus talis sit oportet ut paupertati quam omnis religiosus professus est conveniat ⁴. Quaelibet autem paupertas professsa duo requirit in usu rerum: necessitatem, quae salvis specialibus et strictioribus constitutionibus, non extrema esse debet, sed *accommoda* sit sufficit; excluduntur proinde res nimis pretiosae, et res omnes superfluae: licentiam seu melius dependentiam in usu a voluntate Superiorum.

Licentia potest esse expressa vel tacita. Tacita habetur et ut sufficiens considerata est quando continetur in expressa ita interpretante consuetudine vel quando subditus re aliqua temporali utitur conscio nec contradicente, dummodo facile contradicere possit, Superiore. Item certis in casibus sufficere potest licentia praesumpta, ut si Superior adiri nequeat et necessitas urgeat aliquid alienandi vel emendi aut etiam, etsi Superior adiri facile potest, si subditus ob respectum aliquem humanum, pudorem, nimiam timiditatem non audeat Superiorem adire, praesumere tamen rationabiliter possit Superiorem non esse absolute invitum nec illum modum ipsi displicere ⁵. Licentiam petitam a subdito, a Superiore autem iniuste denegatam, sufficere docent auctores solummodo in casu quo ex denegata licentia religioso obveniat grave damnum et urgeat necessitas nec tempus sit ad alium Superiorem maiorem recurrendi, vel in casu quo ex non concessa licentia aliud grave praeceptum divinum, e. g., praeceptum caritatis violari debeat ⁶.

Quaerunt autem auctores utrum Superior ad res superfluas et pretiosas dare possit licentiam. Omnes admittunt illicite hanc licentiam concedi utpote contrariam voto et vitae religiosae; invalidam tamen non omnes

¹ Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 313-314.

² Cfr. quae supra diximus, n. 593, 2, b, in not.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 243; Augustine, *l. c.*, III, 306; Biederlack-Führich, *l. c.*, p. 185-186, n. 110; Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 314. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 319-326. Cfr. contra, Schäfer, *De religiosis*, 1927, pag. 398.

⁴ C. 594, § 3.

⁵ Cfr. de his quaestionibus Piat, *l. c.*, I, p. 255-257; Bastien, *Direttorio canonico*, 250-252, p. 160-162; Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 315; Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*, 38, n. 1245; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 225, p. 251-252.

⁶ Cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 258-259; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 225, pag. 252; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², 330-339, ubi fuse agitur de variis speciebus licentiae.

admittunt. Qui eam validam tenent admittere debent religiosum hac licentia utentem non peccare contra votum paupertatis ¹.

Licentia a Superiore concessa, non cessat per se, nisi aliud expresse a concedente declaretur, cessante eodem Superiore ab officio; concessa autem licentia pro una domo religiosa, si religiosus ad aliam domum transferatur, licentiam secum non fert e domo a qua transfertur, nisi forte licentia personalis fuerit et a Superiore data qui etiam in domo ad quam potestatem exercet ². Certe invalida habenda esset licentia alienandi res pretiosas vel magni valoris ultra triginta millia libellarum a quovis Superiore religioso data esset, itemque etiam valoris inferioris ultra tamen valorem quem alienare permittunt uniuscuiusque religionis constitutiones ³.

ξ) Si quid religioso donetur ut illud sibi reservet, non potest sine licentia id religiosus acceptare illa conditione, quia illa conditio, nisi apponatur dependenter a voluntate Superioris, voto paupertatis opponitur; si vero aliquid ei donetur sine ulla conditione potest id acceptare, et ipsa acceptatione donum religioni acquiritur aut S. Sedi, non singulo acceptanti religioso etsi Superior est ⁴. Si donum factum hoc modo renuat religiosus acceptare, peccat forte contra regulam aut caritatem aut obedientiam ⁵, non vero contra votum paupertatis; si renuat hoc modo sibi evenientem hereditatem, etiam contra votum peccat ⁶.

Immo renuntiatio ista a religioso votorum sollemnium facta est invalida; facta a religioso votorum simplicium illicita, at valida est ⁷.

Dona personalia facta religioso a votis simplicibus non religioni, sed eius bonis accrescunt.

η) Violatio voti paupertatis per se unicam malitiam continet contra votum seu contra virtutem religionis, quae tunc committitur cum quis contra legem ecclesiae dominium bonorum aut eorum usum independentem a Superioribus retinet.

At saepe saepius praeter hanc malitiam alteram contra iustitiam idem actus continet, si nempe una cum violatione voti damni

¹ Cfr. P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 166; Piat, *l. c.*, I, 255, 2; Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 314-315; Vermeersch, *De religiosis*, I, 263, 3, b; alii tamen ut Biederlack-Führich, *l. c.*, 113, pag. 193, et S. Alphons., *Theologia moralis*, IV, 30 licet hanc licentiam probabiliter validam admittant docent tamen peccare contra votum subditum ea utentem; cfr. etiam Fanfani, *De iure religiosorum* ¹, 225, p. 251.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, p. 162, nota 2.

³ Cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², p. 339-340.

⁴ C. 594, § 2; Piat, *l. c.*, I, 244.

⁵ Iansen, *l. c.*, 140-151.

⁶ Augustine, *l. c.*, III, 305, iuxta ius vetus requirit ad hoc ut ordo sit possidendi capax, at id post Codicem non videtur amplius necessarium, licet enim ordo non sit capax possidendi, est tamen capax S. Sedes; c. 582, n. 2; cfr. supra n. 691. 2; Chelodi, *l. c.*, p. 427, nota 3.

⁷ Prümmer, *l. c.*, 223, 3.

illatio erga religionem aut determinatas personas, aut illegitima bonorum alienatio, aut sibi male facta appropriatio, aut denique consumptio bonorum concurret; in his casibus duplex malitia habetur contra votum et contra iustitiam; quandoque etiam concurrere potest specialis malitia contra caritatem aut contra obedientiam.

Potest haberi iniustitia sine sacrilegio, ut si damnum inferat religiosus alicui sine propriae utilitatis consideratione: item sacrilegium sine iniustitia ut si professus a votis simplicibus rem suam contra ius alienet¹.

Iam quaerunt auctores de quantitate requisita in materia paupertatis ad peccandum contra iustitiam et contra votum. Omissis variis hac de re opinionibus ea videtur admittenda sententia qua affirmatur « eandem materiam quae gravis censetur in ratione iustitiae seu iniuriae, gravem quosque esse contra religionem »². Materia autem gravis aestimari poterit quam *absolute gravem* habent theologi in materia furti, at forte melius cum Vermeersch³ dicemus gravitatem mensurandam esse a severitate paupertatis professae in determinata religione, aut a paupertate domus cui iniuste damnum infertur⁴.

Facile admittitur materia longe maiorem requiri ac peccatum contra paupertatem cum de esculentis et poculentis agitur, cum de omissione licentiae necessariae, cum de rebus quorum dominium legitime habet religiosus, itemque difficile parvae subtractiones cumulantur ad materiam gravem, quia in his voluntas Superioris est minus contraria⁵.

θ) Pecuniam ab extraneo accipere in opera bona determinata impendenda, salvis peculiaribus ex constitutionibus prohibitionibus, non est contra votum paupertatis; si vero opera in quibus impendenda est pecunia non sint ullo modo ab oblatoe determinata, quaestio est inter auctores agitata. Sententia negans id esse contra votum sat probabilis videtur, saltem, si distributio fiat nomine oblatoe⁶.

ε) Depositum acceptare, dummodo de vere et proprie dicto deposito agatur, non est contra votum paupertatis, licet acceptans peccare possit contra obedientiam vel regulam⁷.

¹ Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, I, 268.

² P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 170.

³ *De religiosis institutis et personis*, n. 265, 2, b.

⁴ Alias hac de re opiniones cfr. apud Victor. ab Appeltern, *l. c.*, n. 170; Vermeersch, *l. c.*, 265; Piat, *l. c.*, 266-269; Biederlach-Führich, *l. c.*, n. 114, pag. 196; Raus, *Institutiones...*, 193, pag. 315-316; Bastien, *Direttorio canonico*, 253 sqs.

⁵ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, 266; Prümmer, *l. c.*, 225, 1 etc.

⁶ Ita Prümmer, *l. c.*, 224, 2 apud quem auctores pro hac opinione invenies; cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, 261-262; Bastien, *Direttorio canonico*, 256, p. 165; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², p. 326-327; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 662, pag. 362.

⁷ Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², p. 328.

606. — 2º Obligatio servandi regulam. - Obligatio servandi regulas aut constitutiones varia est pro varietate religionum: plures religiones regulas habent mere poenales quarum proinde obligatio moralis per se refertur solum ad poenas pro transgressionibus inflictas sustinendas ¹.

In nostra Minorum regula, superatis antiquis disputationibus, constat haberi vera praecepta sub gravi ex se obligantia, ut ex authenticis R.R. Pontificum interpretationibus constat ².

Licet autem regula declaret se non obligare ad ullam culpam, ordinarie tamen qui illam transgreditur sine ratione omni culpa non vacabit. Culpa autem multipliciter committi potest, vel ex neglegentia, vel ex libidine, vel ex formali contemptu ³. *Formalis autem contemptus* tunc haberi et committi dicitur cum regulae observantia negligitur, quia parvipenditur. Si contemptus formalis referatur ad aliquas determinatas constitutiones aut praescriptiones culpa levis erit, si ad regulam universam gravis culpa non deerit, in hoc enim contemptu regulae approbatae et quam quis professus est gravis superbia habetur ⁴.

Quod dicitur de regula et constitutionibus valet etiam de consuetudinibus in unaquaque religione vigentibus ⁵.

Utrum religiosus qui regulam et religionem professus est in provincia vel domo ubi relaxationibus indulgetur teneatur regulam servare in suo litterali rigore: quaestio est quae negativo modo solvenda videtur, dummodo non agatur de relaxationibus quae ipso iure divino opponantur aut ad peccata per se inducant. Immo religiosus qui professus est in loco ubi regula mitigata est, generatim obligari nequit ad pristinos rigores, nisi forte ii imponantur ad bonum commune ab Apostolica Sede ⁶.

¹ Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, I, 228 sq.; Ferrari, *l. c.*, 72; « Si dicas poenam proprie non esse nisi prius fuerit culpa, responderi potest regulam istam intelligi posse ut praecipientem, vero praecepto sed alternata conditione, patientiam molestiae illius instar poenae, nisi malueris ultro regulae obtemperare ». Vermeersch, *De religiosis*, I, pag. 137, nota 4.

² Cfr. c. *Exiit*, 3, 5, 12, in 6º et c. *Exivi*, 1, D. V. S. 5, 11 in Clement. quibus late disseritur de interpretatione regulae fratrum Minorum.

Notat tamen Crousers Cyprianus, *Lectiones paraeneticæ ad regulam seraphicam S. Francisci*, Clementem V in c. *Exivi* non tam severe et certo modo admittere obligationem sub gravi ad omnia praecepta quae in illo capite ut *aequipollentia* referuntur et declarantur; cfr. Crousers, *l. c.*, pag. 44 sq.; cfr. etiam P. Piat, *Praelectiones iuris regularis*, t. III, *Appendix ad usum frat. Minor. S. Francisci Capuc.* pag. 41-42, nota 9.

³ Cfr. Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ³⁸, n. 1258; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 294, p. 327-328; Jardi, *l. c.*, n. 772; De Meester, *l. c.*, II, 1017, pag. 459. Cfr. etiam Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 350-374, ubi plura ascetica et moralia circa regulas et constitutiones scitu utilia.

⁴ Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, I, 232, 4. Biederlack-Führich, aliter describit formalem contemptum: « nota, sub formali contemptu eum intelligi, quo contemnitur ipsa auctoritas iubens, non vero eum, quo contemnitur praecepti seu regulae materia utpote minoris momenti, nullius utilitatis etc., nec quo contemnitur persona humana praecipiens ». Biederlack-Führich, *l. c.*, 127, p. 221-222.

⁵ Jardi, *l. c.*, 776.

⁶ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 391 qui tamen dicit: « the religious would obliged to obey, though in that case members who made profession under the mitigated rule of constitu-

607. — 3° Obligatio tendendi ad perfectionem¹. - a) Certum est religiosos omnes maiori quam saeculares gradu obligatione teneri tendendi ad perfectionem. Aliqui auctores obligationem hanc distinctam habent ab obligatione servandi vota et regulas², communiter tamen admittunt auctores ambas obligationes confundi; huic alteri sententiae adhaeret Codex³.

b) In hac obligatione sicut et in aliis materia gravis haberi potest et levis; seu distingui potest perfectio absoluta et necessaria ad quam quis tendere debet sub gravi, et perfectio non absolute necessaria ad salutem consequendam. Essentiali obligationi tendendi ad perfectionem satisfacit qui ea observare nititur ad quae sub gravi obligatur⁴.

His positis facile intelligitur graviter non peccare contra hanc obligationem illum qui contendit mortalia omnia vitare, licet valde negligens sit in vitandis venialibus; immo licet proponat venialia committere; talis utique peccat contra perfectionem non absolute necessariam, non vero contra essentialem et quousque tali ducitur voluntate non peccandi mortaliter, mortaliter non peccat⁵.

Auctores⁶ passim varios casus afferunt in quibus religiosus contra obligationem tendendi ad perfectionem peccare potest; ut, e. g., si firmiter statuatur ad perfectionem non tendere, si regulas ex contemptu non servet, etsi non obligantes sub culpa etc. Tales casus recte intelligendi sunt; atque ad rectam intelligentiam necessarium putamus distinctionem attendere inter perfectionem essentialem qua religiosi sicut et ceteri fideles fugere et vitare tenentur omnia peccata mortalia et perfectionem non absolute necessariam ad salutem.

Certe graviter peccat qui de perfectione essentiali nullo modo curat immo eam contemnit, item ille qui regulas etiam leves negligit animo impediendi perfectionem essentialem vel regulas ipsas contemnit; in his enim casibus,

tions could scarcely be obliged to accept the reformation, at least, if new austerities were imposed »; Biederlack-Führich, *l. c.*, 128-129; cfr. etiam Fanfani, *De iure religiosorum*², 294, pag. 328-329; Piat, *Praelectiones iuris regularis*³ I, pag. 286-287; Bastien, *Directorio canonico*, 261, pag. 167-168, et 263, p. 170.

¹ Zimmermann Otto, *Die Pflicht zur Vollkommenheit*, in *Zeitschrift für katholischen Theologie*, vol. 49, 1925, 516-518.

² Ita Vermeersch, *De religiosis*, I, 224.

³ C. 593; Prümmer, *l. c.*, 221; Piat, *l. c.*, I, 230.

⁴ Nec obiciatur talem obligationem tendendi ad perfectionem ligare etiam non religiosos; id enim admittimus, at simul observandum est religiosum ad vitanda peccata mortalia a pluribus abstinere debere quae simplicibus fidelibus licita sunt; unde non eadem prorsus in omnibus est obligatio religiosi et non religiosi.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 231, 5; S. Alphonsus, *l. c.*, IV, 11. Cfr. etiam Zimmermann O., *Die Pflicht der Vollkommenheit*, in *Zeitschrift für katholischen Theologie*, vol. 49 (1925), pag. 516-528; Raus, *Institutiones canonicae*, 197, pag. 324; Santamaria, *l. c.*, II, 334; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², p. 377-389.

⁶ Vermeersch, *l. c.*, I, 225; Piat, *l. c.*, I, 230, 4; Victorius ab Appelter, *l. c.*, 147.

ubi praesertim de venialibus agitur, peccatum potiusquam in re ipsa est in voluntate mala perfectionem essentialem neglegendi. Dein illi varii casus non posse afferri ut casus transgressionis huius obligationis videntur, si admittatur hanc obligationem non distingui ab obligatione servandi regulas et vota.

608. — 4º De exercitiis pietatis. - Superioribus religiosis obligatio imponitur curandi ut omnes religiosi ¹:

α) Quotannis spiritualibus exercitiis vacent ².

Tempus tamen quo exercitiis vacare debent et modum eis vacandi arbitrio Superiorum remittitur determinandum.

β) Legitime non impediti quotidie Sacro intersint, orationi mentali vacent, et in alia pietatis officia, quae a regulis et constitutionibus praescripta sint, sedulo incumbant ³.

γ) Ad sacramentum poenitentiae semel saltem in hebdomada accedant ⁴:

δ) Frequenter immo quotidie ad sacram communionem accedant ⁵.

Multo minus ius est Superioribus prohibendi vel quovis modo impediendi quotidianum accessum ad S. Communionem religiosis rite dispositis. Iudicium autem de dispositionibus ad confessarium, non ad Superiorem pertinet; et ita quidem ut ne regulae quidem vel constitutiones quae certis diebus communionem praecipiant vim obligandi, praeter directivam, habeant, et ita Superior illis diebus communionem praecipere nequeat, nec diebus ibi non signatis communionem impedire. Si tamen religiosus post ultimam sacramentalem confessionem communitati gravi scandalo fuerit, aut gravem et externam culpam patnaverit, donec ad poenitentiae sacramentum denuo accesserit, Superior potest eum, ne ad sacram communionem accedat, prohibere ⁶.

¹ Obligatio hic directe non imponitur religiosis, sed potius Superioribus; subditi tenentur in his rebus suis Superioribus obedire.

² C. 595, § 1, n. 1.

³ C. 595, § 1, n. 2.

⁴ C. 595, § 1, n. 3. Superiores ius habent inquirendi circa observantiam huius praescripti; item inquirendi circa personam confessarii cui religiosi ordinarie confitentur; ita Fanfani, *De iure religiosorum* ², 322; utrum autem ius habeat Superior imponendi religioso obligationem confitendi determinato confessario, non obstante praescripto c. 519, « *firmis constitutionibus...* », negative respondendum videtur; aliter, Fanfani ibidem ubi admittit in religioso saltem obligationem se confessario ordinario sistendi, quod difficile admitti potest; vel enim constitutiones confessionem praecipientes obligant et tunc confessio est necessario facienda vel non, et tunc nec praesentatio confessario est necessaria, cfr. supra ubi de confessariis religiosorum.

⁵ C. 595, § 1-4.

⁶ C. 595, § 2-4; Vermeersch, *Epitome*, I, 602; ad impediendam communionem alterutrum sufficit aut grave scandalum quod, iuxta Augustine, *l. c.*, III, haberi potest etiam sine gravi culpa, aut gravis et externa culpa quae etiam sine scandalo haberi potest; cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 336; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 664, p. 365.

609. — III. Obligatio gestandi habitum religiosum. - Religiosi omnes proprium suae religionis habitum deferant tum intra tum extra domum, nisi gravis causa excuset, iudicio Superioris maioris aut urgente necessitate, etiam localis ¹.

Plures religiones a votis simplicibus habitum religiosum a clericali distinctum non habent; eorum proprius habitus ad mentem Codicis est clericalis.

Antiquitus quaerebant auctores de obligatione religiosorum gestandi vestes laneas, exclusis lineis, ad pellem; huiusmodi obligatio, etsi revera tunc adfuisset, certe nunc ex iure communi non amplius exsistere videtur, salvo iure speciali.

Obligatio gestandi habitum ex iure communi non potest extendi ad obligationem dormiendi cum habitu, id enim nulla lege praeceptum est ².

Poenae iuris antiqui hac in re abrogatae sunt. Dispensationem proprie dictam non gestandi habitum Superiores dare non possunt, sed potius eis iudicium defertur de gravi causa excusante ³.

Obligatio gestandi religiosum habitum cum intra tum extra domum religiosam, excluso scandalo, vel mala intentione, et salvis constitutionibus, culpam gravem attingere non videtur ⁴.

610. — IV. Clausura. - 1° *Praenotiones.* - a) Clausura *formaliter* sumpta est « summa sanctionum canonicarum, quibus religiosi prohibentur ne libere ipsi egrediantur, vel extranei libere ingrediantur definitum spatium quo constituitur clausura *materialiter* sumpta » ⁵.

b) Duplex praecipue distinguenda est clausura: *papalis* qua regulares ligantur et quae severa poena munitur ex iure universali et communi; *episcopalis* qua ligantur Congregationes et nulla ex iure communi poena fulcitur. Utraque viros et mulieres obligat, alio tamen atque alio modo ⁶.

Exsistit praeterea in certis locis aut monasteriis monialium clausura *statutaria* et clausura *ex voto*, a constitutionibus praecepta vel ex voto

¹ C. 596.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, 302; in nostro Capuccinorum ordine dormitionem cum habitu praecipiant *Constitutiones* quae ex se leges poenales sunt; utrum praeterea obligatio habeatur moralis et quidem gravis ex consuetudine, multi affirmant, aliis contradicentibus, nec spernendis, ut videtur, argumentis: cfr. Piat, *l. c.*, III, *Appendix ad usum fratrum Minor. S. Franc. Capuccinorum*, pag. 30; P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, pag. 203, nota 9; Adolphus a Denderwindeke, *Pium Minoritae Vademecum* (1907), pag. 53; Angelus a Spedia, *Quaestiones selectae regulares et expositio regulae fratrum minorum*, a. 1654, *opus manuscriptum*, pag. 251-253, opinioni negativae adhaeret, non obstante, quam refert, communi contraria sententia; Baumgartner P. Ephrem: *Ueber das Tragen des ordenskleides in S. Fideles Glöcklein*, 1901, November, pag. 33-44.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 308; Vermeersch, *Epitome*, I, 600.

⁴ Bastien, *Direttorio canonico*, 276, 178; aliter Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 397, hanc obligationem habet de se gravem.

⁵ Vermeersch, *De religiosis*, I, 301; Prümmer, *l. c.*, 227; Chelodi, *l. c.*, 277.

⁶ Ista terminologia licet communis non est exacta: etenim etiam clausura quam episcopalem vocamus, partim saltem a lege communi et a Codice praecepta est.

assumpta. Generatim clausura ex voto severior est ipsa clausura papali, e. g., alicubi moniales emittunt votum non videndi parentes nisi in primo gradu, vel non videndi parentes, ne in primo quidem gradu ¹.

611. — 2° De clausura papali seu regularium in genere. - a) Pro quibus vigeat. - In domibus regularium sive virorum sive mulierum ² canonice constitutis, etiam non formatis, servetur clausura papalis ³.

Domus *canonice* constituitur decreto erectionis a Superioribus facto de consensu Ordinarii loci et praevio beneplacito apostolico, non requiritur tamen necessario ut domus ipsa sit in dominio religionis aut etiam S. Sedis ⁴, et quia quaelibet domus canonice instructa est persona moralis collegialis, in eius constitutione requiritur ut tres saltem habeantur religiosi ⁵.

Hospitalia vel domus paroeciales ubi duo tresve pro cura animarum degunt religiosi venire, salvo meliori iudicio, non videntur nomine domus canonice constitutae seu erectae: aliter si plures ibi degant religiosi et vitam ducant quantum fieri potest regularem ⁶.

Similiter ex iure communi lex clausurae non viget in grangiis seu domibus rusticis ubi religiosi se conferunt transitorie recreationis aut sanitatis acquirendae causa, dummodo tamen hae domus in personam iuridicam independentem non sint erectae; censentur autem erectae in personam iuridicam, seu in veram domum religiosam si saltem in eius erectione tres religiosi ibi constituti sunt ut semper ibi permanere debeant ⁷.

b) Quousque materialis clausura se extendat. - Lege clausurae papalis afficitur tota domus quam communitas regularis inhabitat, cum hortis et viridariis accessui religiosorum reservatis; excluso praeter publicum templum cum continente sacrario, etiam

¹ Cfr. Schäfer, *Das Ordensrecht*, 248; Haring, *Grundzüge...*, 803, nota 3. Has tamen species clausurae ius Codicis non attendit; cfr. etiam Raus, *Institutiones...* n. 194, pag. 318-319; Bastien, *Direttorio canonico*, 265, clausura quae ante Codicem erat *statutaria* nunc est *episcopalis*.

² Domus monialium in locis ubi vota emittuntur dumtaxat simplicia clausura papalis non viget: *C. I.*, 1 Mart. 1921; *A. A. S.* XIII, 177; Vermeersch, *Epitome*, I, 608, 4; cfr. tamen etiam novissimam instructionem S. C. de Religiosis, 6 Februar. 1924, pro his monialibus datam quae vota sollemnia emittere postullaverint; *A. A. S.*, XVI, 96; quandoque ex privilegio conceditur clausura papalis Congregationibus religiosarum: Chelodi, *l. c.*, p. 431, nota 2.

³ *C.* 597, § 1.

⁴ Vermeersch, *l. c.*, I, 605, a.

⁵ Cfr. tamen supra n. 504 in nota.

⁶ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 344, nota 4. Severiores leges pro Missionibus latae antiquitus, quas videre poteris apud Piat, *l. c.*, I, 352 et P. Victor. ab Appeltern, *l. c.*, 243, vim suam amisisse videntur. Paroecia religiosa generatim supponit domum religiosam legitime erectam cui paroecia pleno iure unitur, unde quae dicuntur in textu ne extendas ad paroecias domui religiosae pleno iure unitas.

⁷ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 307, pag. 337; Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 408-409; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*, n. 666, pag. 366; Vermeersch, *l. c.* I, 605, a; Piat, *l. c.* I, 344; Victorius ab Appeltern, *l. c.* n. 333.

hospitium pro advenis, si adsit, et collocutorio, quod, quantum fieri potest, prope ianuam domus constitui debet ¹.

Tota igitur domus quam communitas regularis *inhabitat* subest legi clausurae, itemque horti et viridaria *religiosis reservata*; atque haec ita sunt clausurae obnoxia ut non possit ea eximere Superior, nisi inhabitationem religiosorum in aliqua domus parte prohibendo et reservationem religiosi restringendo. Adverte tamen Codicem non loqui de universa domo regulari, sed de domo *quam regulares inhabitant*; ex quo non videtur per se clausurae subiacere pars quae a religiosis ² non inhabitatur, aut saltem videtur illa pars a Superiore maiori legi clausurae subtrahi posse. Pars domus recipiendis infirmis religiosis certe subest clausurae; si vero aliquis religiosus recipiatur infirmus in hospitio non ideo hospitium subiicitur clausurae.

Excluduntur omnino a clausura ecclesia, hospitium pro advenis et collocutorium; quae sunt exclusa etsi ad ea adeunda forte per atrium clausurae subiectum ³ transeundum sit, quod tamen vitandum est, *quantum fieri potest*. Sacrarium ⁴ non subest si est continens cum ecclesia seu si ad ipsum ex ecclesia accedatur.

Cum chorus sit pars ecclesiae, clausurae non subest; attamen in monasteriis monialium si solis monialibus reservetur, clausurae subiectum est ⁵.

Partes clausurae legi obnoxiae patenter indicentur ⁶.

Superioris vero maioris vel Capituli generalis secundum constitutiones, aut, si agatur de monasterio monialium, Episcopi erit clausurae fines accurate praescribere aut legitimis de causis mutare ⁷.

Praescriptio tamen facienda est ad normam paragraphi secundae eiusdem canonis; nec possit Superior aut Episcopus collocutorium intra clausuram includere, aut partem domus habitationi religiosorum destinatae clausurae subtrahere.

Mutatio transeunter facta, cum facile fraudis praesumptionem inducat, vitanda est ⁸.

612. — 3° Clausura regularium virorum. - a) Prohibitus ingressus mulierum. - Intra regularium virorum clausuram ne admittantur mulieres cuiusvis aetatis, generis aut conditionis sub quovis prae-

¹ C. 597, § 2.

² Monasteria monialium clausurae legi obnoxia manent quantumcumque monialium numerus imminutus sit (Instructio S. C. De Relig., 6 Febr. 1924, I, b; A. A. S., XVI, 96).

³ Vermeersch, l. c., I, 605, b; quae tamen de atrio prospiciente interiora monasterii dicuntur, attento c. 602 ad monasteria monialium extendi nequeunt.

⁴ Si quid severius in aliqua religione statutum fuerit circa sacrarium, id servari poterit, at severior praxis vel legislatio non facit ut ultra limites a Codice statutos extendatur de iure clausura. Cfr. e. g., severiorem praxim usque ad Codicem servatam in Ordine Capuce, apud P. Victor. ab Appeltern, l. c., pag. 246, not. 5.

⁵ Cfr. Piat, l. c., I, 353.

⁶ Praeceptum inscribendi super ianuas etc. quibus ad loca clausurae obnoxia aditus patet: *clausura* aut quid simile non potest ex hoc canone probari; indicatio enim aliis etiam modis fieri potest; Vermeersch, l. c., I, 605, c.; paulo aliter Eichmann, l. c., p. 228.

⁷ C. 597, § 3.

⁸ Augustine, l. c., III, 312; Prümmer vero eam simpliciter permittit l. c., 227, 2.

textu. Eximuntur ab hac lege uxores eorum qui supremum actu tenent populorum principatum, cum comitatu ¹.

Iam certo de iure vigente vetitus est ingressus etiam puellulis infantibus, quae tamen non ipsae ut patet poenas incurrunt, sed illas admittentes ².

Admittere idem est ac recipere, approbare associare; attamen ad effectus poenales ³ admittens probabiliter non est dicendus qui mulierem iam intra clausuram introductam alloquitur, aut comitatur et ita causa est cur ipsa ibidem diutius detineatur; item *admittere* non videntur, ad effectus item poenales, qui mulieri iter ostendunt ad ingressum in clausuram, qui ipsum ingressum consulit ⁴.

Ex iure vigente etiam ad effectus poenales admittentes sunt etiam laici fratres aut famuli, nec requiritur ut hi in *sua* monasteria admittant ⁵.

Sicubi consuetudo vigeat mulieres admittendi in claustra et loca clausurae obnoxia occasione processionum, dummodo consuetudo immemorialis sit, tolerari ab Ordinario poterit ⁶.

Supremum populorum principatum tenere censentur praesides rerum-publicarum modernarum, aut principes quovis nomine vocentur, durante eorum munere ⁷.

Uxores praesidum rerumpublicarum sunt comprehensae inter uxores eorum qui supremum principatum tenent, nec requiritur tales uxores catholicae sint ut admittantur, immo non improbabiler admitti possunt etiam illae uxores quae, causa divortii a prima uxore, non sunt legitimae, dummodo tales habeantur in communi populi aestimatione ⁸.

Filiae principum aut sorores et aliae consanguineae iam nunc certo non gaudent exemptione ⁹; tales tamen nunc possunt admitti ut *comitantes*, quot autem personae ut comitantes admittantur iure non est determinatum; certe tamen totus populus non potest esse *comitatus* ¹⁰. Mulieres violantes clausuram et Superiores alique eas admittentes incurrunt excommunicationem speciali modo R. Pontifici reservatam ¹¹.

¹ C. 598, § 1-2.

² C. 2342, n. 2; cfr. Piat, l. c., I, 354.

³ Cfr. c. 2342, n. 2.

⁴ Piat, l. c., I, 359, 14, et 360, 3; P. Hilarius a Sexten, *Tractatus de censuris ecclesiasticis*, 1898, p. 196; severius Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Conventus*, art. III, n. 30-31.

⁵ Mitius ius antiquum; Piat, l. c., I, 360; P. Victor. ab Appeltern, l. c., 247; Hilarius a Sexten, l. c., p. 196.

⁶ Cfr. Prümmer, l. c., 227, 3; severius Biederlack-Führich, l. c., 134, 7; cfr. etiam Piat, l. c., I, 355-356.

⁷ Cfr. Cappello, *De Censuris* ², 317, 2°; Eichmann, *Lehrbuch*..., p. 228, in nota 1; Haring, *Grundzüge*..., 804, nota 1.

⁸ Vermeersch, l. c., I, 608, 2; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 306, pag. 336; severius Augustine, l. c., III, 314 qui dum privilegium negat uxoris praesidis reipublicae, concedit omnibus regibus europaeis etiam relate ad Status Unitos Americae; quae extensio litterae Codicis non adversatur licet forte menti adversetur.

⁹ Mitius auctores ante Codicem; Piat, l. c., I, 353; Biederlack-Führich, l. c., pag. 234, not. 2.

¹⁰ Cfr. Goyeneche, in *Commentarium*, II, 47-48, ubi etiam de privilegio Regis Hispan. admittendi in monasterium totum populum circumstantem.

¹¹ C. 2342, n. 2.

b) *Prohibitus egressus religiosorum* ¹. - α) Curent Superiores religiosi ut accurate observentur quae sive circa egressum subditorum e claustris, sive circa excipiendos vel adeundos extraneos, in propriis constitutionibus praescripta sunt ².

Severiores leges communes egressum religiosorum e domo prohibentes a Codice abrogatae censentur; hanc materiam Codex constitutionibus remittit et quia constitutiones plerumque ad culpam ex se non obligant, insistit in obligatione Superiorum earum observantiam curandi ³. Certe tamen egressus furtivus et nocturnus difficile etiam nostris diebus a gravi excusari posset; itemque egressus sine licentia ad plures dies protractus ⁴.

β) Superiores nequeunt permittere ut subditi extra domum propriae religionis degant, nisi gravi et iusta de causa atque ad tempus quo fieri potest brevius secundum constitutiones; pro absentia vero quae sex menses excedat, nisi causa studiorum intercedat semper Apostolicae Sedis venia requiritur ⁵; de absentia ob quaestuationem servandae sunt normae speciales de quibus infra; cc. 621-624.

Codicis littera videretur vetare sine S. Sedis venia quamlibet permissionem extra domos ultra sex menses; attamen tam severa prohibitio a mente Codicis aliena videtur et proinde restringenda ad permissiones permanendi extra domum ex finibus seu scopis a religionis fine alienis. Possint igitur Superiores religionis clericalis suos subditos etiam ultra sex menses collocare ad ministeria animarum exercenda in aliquo hospitali, aut in domo paroeziali aut ad alia opera fini religionis consentanea deputare ⁶.

Haec quae de egressu dicta sunt valent etiam pro Congregationibus religiosorum.

Degentia in domo religiosa alterius religionis est degentia extra domum propriae religionis quae hoc can. 602, § 2, prohibetur et ad quam requiritur S. Sedis licentia ⁷.

Degentia apud parentes et cognatos tempore feriarum annualium minus congruere videtur religiosis, poterit tamen quandoque brevis commoratio tolerari ubi viget consuetudo ⁸.

¹ Quae hic dicuntur valent solummodo de iure communi seu de clausura vere papali; clausura autem statutaria vicens scilicet ex praescriptione constitutionum aut consuetudinum saepe saepius severiora praecipit; cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 400 et 405.

² C. 606, § 1.

³ Severiores normas antiquas cfr. apud Piat, *l. c.*, I, 344, 346 sq.; Victor. ab Appelster, *l. c.*, 231; Prümmer, *l. c.*, 230, 3; Chelodi, *l. c.*, pag. 432, nota 1; Bastien, *Direttorio canonico*, 273, pag. 175.

⁴ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 611.

⁵ C. 606, § 2.

⁶ Ita Vermeersch, *Periodica*, X, p. 36-37. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², p. 413.

⁷ Fantani, *De iure religiosorum* ², 318, pag. 348.

⁸ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ³, 706; De Meester, *l. c.*, II, 1025, p. 465.

c) *Clausura regularium virorum in domibus collegiorum.* - Si domus regularium virorum adnexum habeat convictum pro alumnis internis vel alia opera religionis propria, separata saltem aedis pars, si fieri potest, religiosorum habitationi reservetur, clausurae legi subiecta. Etiam in loca extra clausuram alumnis externis aut internis vel operibus religionis propriis reservata, personae alterius sexus, nisi aequa de causa et de Superioris licentia, ne admittantur ¹.

Talia collegia videntur esse etiam collegia mere interna postulantium, seu scholae praeparatoriae ad novitiatum. Nec multum videtur insistendum in verbum opera *propria* religionis, quodlibet enim opus quod religiosi de S. Sedis licentia aut Superiorum maiorum faciunt opus proprium religionis esse videtur licet de eo nec regula nec constitutiones quid statuunt.

Clausurae obnoxium ex ipso iure non videtur collegium, nec ad hoc requiri declaratio Superioris, quae potest esse necessaria ad limites statuendos si nondum statuti sint ².

613. — 4° **Clausura monialium** ³. - a) *Vetitus ingressus extra-neorum.* - Intra monialium clausuram nemo, cuiusvis generis, conditionis, sexus, aetatis admittatur sine Sanctae Sedis licentia, exceptis personis quae sequuntur:

α) Ordinario loci ⁴ aut Superiori regulari, monasterium monialium visitantibus vel aliis Visitatoribus ab ipsis delegatis licet clausuram ingredi dumtaxat inspectionis localis causa, cautoque ut unus saltem clericus vel religiosus vir matura aetatis eos comitetur ⁵.

Visitatio de qua in canone isto est visitatio localis non personalis religiosarum. Praeter hunc visitationis casum non permittitur nec Ordinario nec Superiori regulari ingressus nec voluntatis explorandae causa, nec ra-

¹ C. 599, § 1-2.

² Clausura quae in parte religiosis reservata viget papalis habetur a Vermeersch, *Epitome*, I, 606, a; e contra Augustine, *l. c.*, III, 315 eam habet mitiorem.

³ Tanta est exigentia clausurae papalis in religionibus monialium, ut si alicubi ea servari non possit, monialibus vota sollemnia emittere non permittatur: Jardl, *l. c.*, 830; Instruct. S. C. De Relig. 6 Februar. 1924. De facto tamen etiam moniales illarum regionum ubi vota sollemnia non emittuntur clausuram papalem servare consueverunt; quae tamen sanctionibus iuris communis non protegitur; Vermeersch, *Epitome*, I ³, 704, 4; S. C. De relig. 1 Mart. 1921, *A. A. S.* XIII, 178; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 666, pag. 367-368.

⁴ Ordinarius loci potest visitare etiam ecclesias monialium exemptarum, at solum quod attinet ad clausuram, non vero quod attinet ad SS. Sacramentum, confessionale, oleum infirmorum etc. Ad visitandam autem clausuram potest etiam singulas moniales examini subiicere; item, monasterium ingressus omnes moniales simul in aula Capituli aut choro convocare et ad eas sermonem habere; cfr. S. C. Concilii 10 Ianuar. 1686, apud Ferraris, *Prompta Bibliotheca*, v. *Moniales*, art. IV, n. 96.

⁵ C. 600, n. 1.

tione Capitulo praesidendi aut professioni novitiarum et postulantium assistendi ¹.

Ingressus autem Visitator a clerico vel laico religioso comitari debet toto tempore quo in monasterio moratur ². Visitator secum sumere potest, si velit, etiam duos vel tres clericos ³.

Visitationem facere debet Ordinarius loci monasteriis sibi subiectis saltem singulis quinquenniis, at nihil obstat quo minus ipse etiam singulis annis, immo si rationabilis causa subsit, etiam pluries in anno visitationis causa monasterium ingrediatur. Idem valet et de Superiore regulari circa monasteria sibi subiecta. Severiores iuris veteris praescriptiones hac de re latae videntur abrogatae fuisse ⁴.

β) Confessarius vel qui eius vices gerit potest, cum debitis cautelis, ingredi clausuram ad ministranda sacramenta infirmis aut ad assistendum morientibus ⁵.

Ex citata *instructione* haec notanda sunt:

Haec facultas respicit confessarium ordinarium vel qui eius vices gerit. Vices gerens confessarii potest esse cappellanus a confessario distinctus, quotiens confessarius absit, vel alius etiam sacerdos a confessario designatus seu delegatus ad eius vices gerendas ⁶ vel alius quivis sacerdos qui ad assistendum morientibus aut ad ministranda sacramenta infirmis in defectu confessarii aut alius sacerdotis expresse designati advocetur ⁷.

Tempore quo communitati datur confessarius extraordinarius, huius non ordinarii est clausuram ingredi ad sacramenta infirmis ministranda et ordinarius illo tempore ab accessu domui religiosae se abstinere debet ⁸.

¹ Vermeersch, *Epitome*, I, 609, 2, permittit postulantibus discessum seu egressum a clausura ad horam ut sollemniter in Ecclesia habitum novitiarum recipiant; sicubi haec consuetudo immemorialis vigeat, videtur posse ab Ordinariis tolerari; ubi non viget consuetudo, id permitti omnino nequit; cfr. *Instruction. S. C. De Relig.*, 6 Februar. 1924, III, 2, d; *A. A. S.*, XVI, 96; Maroto in *Commentarium*, V, 140 sq. de vi iuridica huius *instructionis*.

² *Instruct. S. C. De Relig.*, 6 Februar. 1924, III, 2, a-e.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 367, not. 3; Santamaria, *l. c.*, II, 340-341, antiqua prohibitio assumendi socium conversum et prohibitio alium ad visitationem delegandi non vigent amplius; cfr. Piat, *l. c.*, I, 368.

⁴ Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 340-341, contra Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 893. Ordinarius loci potest quandoque visitare etiam monasteria exempta; cfr. c. 512, § 2, n. 1.

⁵ C. 600, n. 2. Non est reputanda causa sufficiens ad ingrediendam monialium clausuram impartitio benedictionis in Sabbato Sancto (S. Congr. 4 Sept. 1596, cfr. Gennari, *Quistioni teologico-morali* ², n. 522, p. 642).

⁶ Cfr. Jardì, *l. c.*, 284; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 416.

⁷ Ex *instructione* 6 Februar. 1924, n. 2, f. licentia Episcopi saltem habitualis per Superiorissam obtenta in casu tertii sacerdotis a Confessario et a Cappellano distincti non amplius necessaria videtur pro casu quo nec confessarius nec cappellanus praesentes sint; aliter S. C. De religionis 1 Sept. 1912. Cfr. etiam De Meester, *l. c.*, II, 1022, pag. 462 nota 4.

⁸ Jardì, *l. c.*, 355, sqs.; Cocchi, *l. c.*, n. 40, ex const. Bened. XIV, « *Pastoralis curae* », 4 Aug. 1748. Quod tamen ne extenderis ad confessarios supplementares aut occasionales aut speciales, nisi agatur de sacramento confessionis administrando.

Ad assistendum morientibus confessarius ingredi potest clausuram quoties opportunum duxerit die noctuque ¹.

Pro exsequiis et sepultura monialium aut aliarum personarum intra clausuram morientium sacerdoti non licet de iure communi clausuram ingredi; admittitur tamen consuetudo contraria ².

Ad excipiendas confessiones aegrotantium ingredi clausuram potest, quoties requiratur, non solum confessarius ordinarius, sed etiam extraordinarius, vel adiunctus aut confessarius quilibet a graviter aegrotante accersitus dummodo sit approbatus pro mulieribus ³.

Debitae cautelae adhibendae pro communione administranda in decreto S. Congregationis De Religiosis 1 Sept. 1912 exhibentur: Oportet ut quatuor religiosae maturae aetatis, si fieri possit, ab ingressu in clausuram usque ad egressum sacerdotem comitentur, qui sacram pyxidem, aliquas particulas continentem, deferre, sacram communionem administrare, reverti ad ecclesiam, eandemque sacram pyxidem reponere debet, servatis rubricis a *Rituale Romano* pro communione infirmorum statutis.

Pro confessione excipienda sequentes cautelae praescribuntur: duae moniales confessarium ad cellam infirmae comitentur ibique ante ostium cellae apertum expectent, dum confessarius confessionem audit, ut redeuntem ad monasterii ianuam iterum comitari possint ⁴.

Quandocumque sacerdotem ad supradicta ministeria obeunda clausuram ingredi contingat, finito ipso ministerio, statim e monasterio egredi debet ⁵.

Si verbum Dei monialibus ad crates commode praedicari non potest, Sanctae Sedis licentia exquirenda est, quae, si graves adsunt rationes, eam denegare non solet, ut praedicatores clausuram ingredi et in choro, sive in Capitulo praedicare valeant, servatis tamen animadversionibus et cautelis pro ingressu confessarii supra descriptis ⁶.

¹ Jardi, *l. c.*, 379.

² Jardi, *l. c.*, 386-389.

³ In periculo mortis quilibet sacerdos etiam non adprobatus ad confessiones accersitus ingredi potest clausuram; Vermeersch, *l. c.*, I, 608, 3, *b*; cfr. etiam supra n. 522, in nota ubi de ingressu in clausuram sacerdotis ab aegrotante advocati non confessionis peragendae causa.

⁴ Si confessarius est religiosus loco monialium potest comitari a religioso usque ad cellam monialis ibi ante ianuam apertam assistere quousque confessio excepta sit; Santamaria, *l. c.*, II, 341; quae cautela iuris veteris servari adhuc poterit, licet in instructione a. 1924 cautela de qua in textu unice memoretur, quam proinde adhibere etiam pro religiosis satius erit. Socius autem qui in casu iuris veteris cum confessario monasterium ingreditur debet esse maturae aetatis et probatae vitae et semper manere in parte monasterii qua confessarium videre possit et ab eo pariter videri (cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 369-370).

⁵ Permittit Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1052, 6, confessario ingresso ad assistendum moniali morienti comestio et pernoctatio intra clausuram, si religiosa cui assistendum est, sit in periculo mortis imminens.

⁶ Instruct. cit. III, 2, *f- l*; auctores permittunt etiam ingressum Episcopo ad dandam confirmationem moniali quae ad fenestellam aut ad crates accedere nequeat et aliter sine confirmatione mori deberet; Piat, *l. c.*, I, 368, 2.

γ) Possunt clausuram ingredi qui supremum actu tenent populorum principatum¹ eorumque uxores cum comitatu, itemque S. R. E. Cardinales².

Comitatus videtur concedi non solis uxoribus, sed et principibus nec non etiam Cardinalibus³.

δ) Antistitae est, adhibitis debitis cautelis, ingressum permittere medicis chirurgis aliisque quorum opera sit necessaria, impetrata prius saltem habituali approbatione ab Ordinario loci⁴; si vero necessitas urgeat, nec tempus suppetat approbationem petendi, haec iure praesumitur⁵.

Antistita ergo, facultate hac ipsa lege a S. Sede sibi tributa, potest omnibus personis, quorum opera intra septa monasterii necessaria est, ingressum permittere; prius tamen ab Ordinario loci saltem habituales approbationem obtinere debet. Hinc usuvenit, ut moniales in principio cuiuslibet anni in libro apposito recenseant eos omnes, quorum opera, ut plurimum, in monasterio, vel in horto, vel in officinis intra septa monasterii sitis, durante anno, occurret: tales sunt medici aut alii ad infirmarum curationem necessarii, operarii pro horto, pro cella vinaria, pro stabulis, opifices et aliae huiusmodi personae; quem librum Ordinario pro illa habituali approbatione obtinenda subscribendum praesentant. Si vero in aliquo casu extraordinario necessitas monasterii ingrediendi urgeat, nec tempus suppetat approbationem ab Ordinario petendi, haec approbatio iure praesumitur, id est, ipsa lex hanc praesumptionem ratam habet⁶.

Antistitae autem iniungitur in omnibus casibus debitas adhibere cautelas. Quae cautelae in hoc consistunt quod personae ingredientibus, ex assumptis certis informationibus, sint optimae famae et moribus praestantes, a duabus monialibus, ex gravioribus, ad locum, ubi eorum opera requiritur, comitentur, nec ulli moniali permittatur huiusmodi personas alloqui praeter eas, quae cum illis de eorum officiis agere debent⁷.

ε) Adspirantes ad habitum religiosum clausuram ingrediuntur de licentia Ordinarii. Puellas tamen educationis causa vel alia etiam pia causa in monasterium admittere absque S. Sedis licentia non licet⁸. Claves clausurae diu noctuque semper sint

¹ Cfr. supra n. 612, a.

² C. 600, n. 3.

³ Fanfani, *De iure religiosorum*², n. 310, 4; Cocchi, *l. c.*, n. 100; Jardi, *l. c.*, 850, b. Severius Vermeersch, *l. c.*, I, 608, 3, c; cfr. etiam supra n. 612, a.

⁴ Etiamsi agatur de monialibus regularibus subiectis Ordinarii loci est licentiam dare earum clausuram ingrediendi; ex consuetudine tamen requiri potest etiam Superioris regularis licentia (cfr. Mocchegiani, *Iurisprudentia ecclesiastica*, I, n. 359, pag. 219 sqs.).

⁵ C. 600, n. 4.

⁶ Cfr. etiam Cappello, *De censuris*², 318.

⁷ *Instructio*, cit. III, 2, n-p.

⁸ Mitius ius vetus; cfr. Piat, I, 371-372; licentia generaliter data sufficit; pro monasteriis iam erectis et educandas suscipientibus praesumi posse videtur.

apud Antistitam quae illas tradet monialibus designatis, quoties opus fuerit.

ζ) Episcopus vel Vicarius Capitularis ex rationabili causa licentiam dare potest clausuram monialium ingrediendi sive agatur de monasteriis S. Sedi vel sibi subiectis sive etiam de monasteriis exemptis ¹. Nequit tamen Ordinarius loci sine expressa S. Sedis concessione permittere ingressum puellis educationis causa. Obtenta autem hac licentia puellae in loco separato a dormitorio monialium et novitiarum habitare debent. Puellae ita admissae legi clausurae subiectae sunt, poenas tamen contra clausuram violantes moniales statutas non incurrunt ².

Quod si antistita vel quaelibet alia religiosa, personam quaecumque sine legitima licentia in monasterium introduceret, vel solum admitteret, non tantum graviter peccaret, sed etiam ipso facto excommunicationem S. Sedi simpliciter reservatam incurreret ³.

In collocatorio, ubi moniales, intra limites a constitutionibus cuiusque religionis praescriptos, externas personas recipere possunt, duae debent esse crates inter se spatio circiter viginti centimetrorum distantes atque muro infixae ita ut aperiri nequeant. Quo vero ad cetera omnia quae collocatorium respiciunt, praecipue circa vigilantiam de iis quae ibi fiunt aut dicuntur, constitutiones cuiuscumque monasterii exacte observentur ⁴.

b) *Vetitus egressus monialium*. - Nemini monialium liceat post professionem exire e monasterio, etiam ad breve tempus, quovis praetextu, sine speciali Sanctae Sedis indulto, excepto casu imminentis periculi mortis vel alius gravissimi mali. Hoc periculum, si tempus suppetat, scripto recognoscendum est a loci Ordinario ⁵.

α) Talia pericula erunt: incendium, inundatio, ruina fabricae, terrores belli, invasio militum et cetera huiusmodi. Eadem pervenire possunt etiam ex parte cuiusdam monialis, e. g., dementia periculosa affectae aut morbo epidemico laborantis, quo in casu huiusmodi monialis e clausura recedere debet, ut incolumitati religiosae communitatis consulatur. Si tamen tempus suppetat, Ordinarius loci, a monialibus rogatus, periculum et causam sufficientem egrediendi e clausura scripto recognoscere debet ⁶.

β) Sine licentia S. Sedis ergo non potest monialis ab uno monasterio ad aliud, etiam eiusdem Ordinis, nec ad breve tempus, transferri,

¹ Cfr. Piat, *Praelectiones iuris regularis* ², I, p. 376-378; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 312, pag. 344.

² Cfr. Piat, *l. c.*, I, 371-374. Haring, *Grundzüge...*, 807, ubi de spatio neutrali in monasteriis cum adnexo convicto constituendo ubi convictricibus puellis aditus patet. Cfr. etiam S. C. EE. et RR. 14 Dec. 1887, et 16 Iulii 1884 ibi apud Haring in nota 2; Vermeersch, *Epitome*, I ³, 704; Jardi, *l. c.*, 852, ubi citatur Decret. S. C. Concilii, 22 Ianuar. 1847.

³ C. 2342, n. 1; *Instruct.* cit. IV.

⁴ *Instructio*, cit. V.

⁵ C. 601, § 1-2.

⁶ Cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, 381-382; Cappello, *De censuris* ², 324-325.

nec exire causa novae foundationis faciendae; nec ut exerceat munus abbatis-
sae seu antistitae aut magistrae novitiarum; nec ad curandam vale-
tudinem; nec advigilandum aedificationi novi monasterii. Quae tamen
licentia a S. Congregatione, iustis de causis et debitis praescriptis condi-
tionibus, concedi solet¹.

7) Si supra tectum monasterii sit ambulacrum, ad illud accedere
moniales poterunt, dummodo eratibus undequaque² rite protegatur³.

8) Quamvis aspirantes ad habitum religiosum, dum postulatum pe-
ragunt, lege clausurae teneantur⁴ tamen libere et absque licentia S. Sedis e mo-
nasterio egredi possunt quando ad saeculum sponte eas redire aut a Superiori-
bus dimitti contingat; et idem de novitiis dicendum, aut de professis votorum
temporariorum, quando vota expiraverint, vel legitime dimissae fuerint⁵.

9) Non est causa sufficiens ad egrediendum e clausura participatio
electionibus politicis aut administrativis⁶, nisi forte singulis civibus ex
lege civili obligatio imponatur ad electionem concurrendi. Sorores tamen
clausurae papali non subiectae teneri poterunt etiam in casibus ordinariis
e clausura exire ad electionem faciendam rei christianae valde utilem⁷.
Immo aliqui auctores concedunt generatim monialibus egressum e clausura,
si id necessarium sit ad valde grave malum avertendum⁸.

Ubi viget consuetudo quod postulantes, postulatu expleto, ad horam
e monasterio egrediantur ut habitum religiosum sollemnus in ecclesia
recipiant, retineri poterit⁹.

c) *Circumscriptio clausurae monialium*. - Clausura monialium
ita circumsepta esse debet ut, quoad fieri potest, nullus sit in eam
vel ab ea prospectus externarum personarum¹⁰.

Circa hoc notamus¹¹:

α) Id Codex statuit de *monasterii* clausura, at quoad fieri potest,
id applicandum est etiam viridariis et hortis monialibus reservatis¹².

¹ Cfr. etiam Piat, *l. c.*, I, 383-384.

² E partibus externa monasterii, ut videtur, prospicientibus ad normam c. 602.

³ Tectum externum esse extra clausuram declaravit S. C. EE. et RR. in Comen.
18 Sept. 1609, et in Lync. 16 Sept. 1609 apud Cappello, *l. c.*, pag. 287 in nota 57; id tamen
non extendas ad tectum monasterii ad deambulandum adhibitum quo accedere possunt
solum moniales; cfr. Fanfani, *De iure religiosorum*², 311, p. 343.

⁴ C. 540, § 3.

⁵ *Instructio*, cit. III, 1°, a-e; leges de interruptione novitiatus vi legis clausurae pa-
palis difficilius novitiis mulieribus applicantur; at nihil repugnat quo minus et ipsis appli-
centur si causa egressus aut licentia habeatur licet permanentia extra monasterium ad
aliquos dies protrahatur.

⁶ Eichmann, *Lehrbuch*..., p. 229, nota 1.

⁷ Cfr. etiam Haring, *Grundzüge*..., pag. 805, nota 6 — ubi de licentia data monialibus
a Nuntio Austriae ad finem concurrendi ad electionem.

⁸ Ita Leitner, *Handbuch*..., p. 414; Schäfer, *l. c.*, pag. 253; quibus assentitur Ver-
meersch, *Epitome*, I², 706.

⁹ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I², 706.

¹⁰ C. 602; cfr. Victor. ab Appeltern, *l. c.*, pag. 251, nota 1.

¹¹ Cfr. *Instruct.*, 6 Febr. 1924, II; *A. A. S.*, XVI, 96.

¹² Cfr. Victor, ab Appeltern, *l. c.*, pag. 251, not. 1, ubi de prohibito monialibus usu
telescopii aut conspicii.

β) Si quae fenestrae respiciant publicam plateam vel domos vicinas, vel communicationem cum extraneis permittant, ita vitris opacis vel valvulis seu foriculis muniri debent, ut prospectus hinc inde impediat.

γ) Si chorus crates habet per quas moniales altare videant, ita crates dispositae esse debent ut fideles, e loco ipsis reservato, ipsas moniales videre nequeant.

δ) Sedes confessionalis ita disposita sit oportet ut confessarius extra clausuram, poenitentes vero intra reperiantur.

ε) Locus in quo moniales sacram Communionem recipiunt, ita, sive porta sive sipario, oclusus esse debet, ut moniales a fidelibus videri nequeant.

ζ) Apud ianuam monasterii, in sacrario et ubicumque necessarium videatur, rota muro inseratur, per quam res necessariae transmitti possint. Nihil obstat quominus hac in rota parvum foramen sit, per quod videri possit quatenus res rotae immittantur.

η) Intra limites clausurae papalis non comprehenditur publica ecclesia cum continenti sacrario, ad quae praeterea, sine S. Sedis indulto, moniales accedere nequeunt¹.

θ) Cum saepissime necessitas adsit, ut moniales, propter decorem domus Dei per seipsas in ecclesia exteriore ea faciant, quae requiruntur ut semper debita munditie et nitore resplendeat, et praecipue in festis maioribus convenienti ornatu decoretur, S. Sedes, pro monasteriis id petentibus, Antistitae facultatem concedit designandi religiosas, quotquot videantur necessariae, quae tempore quo nemo est in ecclesia et haec omnino clausa manet, in eam descendere possint, ut ea omnia agant quae ad cultum ecclesiae eiusque munditiam pertinent².

d) *Custodia clausurae monialium.* - α) Clausura monialium etsi regularibus subiectarum, sub vigilantia est Ordinarii loci, qui potest delinquentes, regularibus viris non exceptis, poenis quoque ac censuris corrigere et coercere.

Etiam Superiori regulari custodia clausurae monialium sibi subiectarum commissa est, qui moniales aut alios suos subditos, si quid hac in re deliquerint, poenis quoque punire potest³.

Potestas Episcopi maior est; ipse enim potest punire etiam regulares exemptos delinquentes; non item Superior personas sibi non subditas.

β) Plectuntur ipso facto excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata:

¹ *Instructio* cit. II, 1-6.

² Sicubi in monasteriis iam erectis id hucusque factum est, legitime factum fuisse videtur, et nova licentia S. Sedis necessaria non videtur; facile enim praesumi poterit in casu iam antiquitus obtenta licentia.

³ C. 603, § 1-2.

1° Clausuram monialium violantes cuiuscumque generis aut conditionis vel sexus sint ¹ in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo ², pariterque eos introducentes vel admittentes ³.

Introducere is dicitur qui ab extra in locum ducit ⁴, sive id faciat invitando sive ianuam aperiendo sive quovis alio modo. *Admittere* is dicitur qui cum possit et debeat non recipere extraneum ingressum in monasterium non reiecit, sed potius positive eum retinet. Qui personam iam in claustrum introductam retinet eam intra ducendo poenam probabiliter non incurrit ⁵.

2° Moniales e clausura illegitime exeuntes ⁶.

Admittitur probabiliter in hoc parvitas materiae pro moniali quae uno vel altero passu egressa statim revertitur in clausuram ⁷.

Non incurrit poenam monialis quae legitime egressa aut sero aut nunquam revertitur in monasterium ⁸.

Moniales solum poenam incurrunt, seu religiosae quae vota sollemnia emiserunt ⁹; non incurrunt proinde postulantes, novitiae aut simpliciter professae licet hae omnes lege clausurae teneantur, item eae quae ex S. Sedis licentia seu praescripto vota emittunt solum simplicia ¹⁰.

e) *Accessus ad monialium monasteria.* - Iure veteri non solum ingressus intra clausuram monialium, sed etiam accessus ad earum monasteria ad colloquendum cum ipsis, sub gravibus poenis prohibitus erat ¹¹. Huiusmodi prohibitio iam non amplius viget, utpote lex communis non relata ullo modo in Codice ¹².

¹ Poenam incurrunt ipsi Ordinarii sive locorum sive regulares si ingrediantur extra casus quibus ipsis visitationis causa ingredi licet. Non incurrunt autem impuberes ingredientes; Cappello, *De censuris* ², 317; Vermeersch, *Epitome* I ², 711; Pistocchi, *I canoni penali nel Codice ecclesiastico*, 1925, pag. 130.

² Non incurrit poenam qui legitime ingressus ultra tempus necessarium ibi moratur licet peccare possit; cfr. Pistocchi, *l. c.*, p. 131.

³ C. 2342, n. 1.

⁴ Non recte videtur affirmari a Pistocchi, *l. c.*, 132 introducentes esse non posse eos qui extra monasterium sunt; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ², 711; Cappello, *l. c.*, 319.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ², 711; Pistocchi, *l. c.*, 132; Cappello, *l. c.*, 319.

⁶ C. 2342, n. 3.

⁷ Biederlack-Führich, *l. c.*, p. 238, nota 2; Cappello, *De censuris* ², 323; Vermeersch, *Epitome*, I ², 711.

⁸ Chelodi, *Ius poenale*, n. 77; Cappello, *l. c.*, 325; Cavigioli, *De censuris latae sententiae quae in Codice iuris canonici continentur commentariolum*, 1919.

⁹ C. 488, n. 7.

¹⁰ Cfr. cc. 540, § 3; Cappello, *De censuris* ², 324; Vermeersch, *Epitome*, I ², 711; Cavigioli, *l. c.*, 133; Chelodi, *l. c.*, 77. Cfr. tamen etiam Petrum Schweiger in *Commentarium*, IV, 140-145, ubi non negata probabilitate contrariae opinionis docet etiam religiosas votorum simplicium poenam afficere; itemque De Meester, *l. c.*, II, 1022, pag. 463, nota 3.

¹¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 388-398.

¹² Cfr. Prümmer, *l. c.*, 229; Larraona, in *Commentarium*, I, 369-370; Haring, *Grundzüge...*, 806, nota 3; De Meester, *l. c.*, II, 1024, pag. 464; Augustine, *l. c.*, III, 320; Maroto in *Commentarium*, VII, 307-316.

Codex haec habet: omnes quibus est clausurae custodia, sedulo advertent ne, alienis invisentibus, inutili colloctione disciplina perturbetur et spiritus religiosus detrimentum patiat¹. Hic canon respicit etiam religiones votorum simplicium².

614. — 5° Clausura Congregationum religiosarum. - a) *Eius ambitus.* - In domibus etiam Congregationum religiosarum sive iuris pontificii, sive dioecesani clausura servetur, in quam nemo alterius sexus admittatur, nisi ii qui admittuntur intra clausuram regularium, alique quos ex iustis ac rationabilibus causis Superiores admitti posse censuerint.

Si domus Congregationis adnexum habeat collegium aut alia opera religionis propria idem servetur, habita proportionem, quod de domibus regularium virorum cum adnexo collegio diximus³.

Ad admittendas personas alterius sexus necessarias intra clausuram Congregationum, aliter ac pro clausura monialium praeceptum est, non requiritur licentia Ordinarii loci, sufficit licentia Superioris etiam, ut videtur, localis⁴.

Personae extraneae generatim admitti possunt ad *locutorium*, ad quod accedere ex constitutionibus non licet tempore quadragesimae vel adventus. Constitutiones quandoque requirunt ut sorores locutorium petant non solae, sed cum socia teste⁵.

b) *Custodia clausurae Congregationum.* - Episcopus in adiunctis peculiaribus, gravibusque intercedentibus causis, potest hanc clausuram, nisi agatur de religione clericali exempta, censuris munire; semper autem curet ut eadem rite servetur et quidquid in eam irrepit vitii corrigatur⁶.

Ad censuras ferendas adiuncta peculiaria et graves causae requiruntur; talia non sunt remota occasio peccandi contra castitatem etc. quae ubique occurrunt; talia essent e contra frequentes transgressionem cum populi scandalo seu admiratione quibus subveniri nequeat simplici correptione et admonitione⁷.

¹ C. 605. Quo canone fretus Ordinarius videtur posse accessum prohibere etiam sub poenis, saltem per praecepta particularia, et si ratio boni communis habeatur etiam per legem; attamen cum Codex severiores hac in re leges abrogaverit, satis graves causae ad hanc legem ferendam requirentur. Cfr. Larraona in *Commentarium*, I, 370. Leges synodales et constitutiones nondum Codici accommodatae ius vetus severius in hac re reportantes vel etiam ampliantes censendae sunt abrogatae (cfr. Maroto, in *Commentarium*, VII, 307-316).

² Biederlack-Führich, *l. c.*, 138, p. 241. Circa frequentationem *locutorii* cfr. infra n. 614.

³ Cc. 604, § 1-2; 598, § 2; 599; 600.

⁴ Bastien, *Direttorio canonico*, 267, p. 173. Non admittitur tamen modo generali ut viri scientiarum periti intra clausuram admittantur ad sorores aut puellas convictrices docendas; Bastien, ibidem, 271, pag. 174.

⁵ Bastien, *l. c.*, 272, 174-175.

⁶ C. 604, § 3.

⁷ Cfr. Augustine, III, 319.

c) *Egressus sororum e domo.* - Antistitae et Ordinarii locorum serio advigilent ne religiosae, citra casum necessitatis, singulae extra domum pergant ¹.

Severior disciplina requirens socium quae ante Codicem, pro omnibus religiosis, saltem lege scripta vigeat, in Codice retenta est pro sororibus; at etiam pro istis mitigata, citra casum necessitatis.

Etiam pro casibus ordinariis admittitur ut socia sit mulier aut puella a Superiorissa adsignata vel admissa. Consuetudo exeundi sine socia admittitur facilius pro illis religionibus quae pro fine speciali habent curam infirmorum in domibus privatis. Item facilius permitti potest sororibus exitus sine socia durante die quam de sero vel de nocte ².

615. — V. Obligationes curam animarum spectantes. - 1° *Obligatio adiuvandi clerum saecularem.* - Curent Superiores ut religiosi subditi, a se designati ³, praesertim in dioecesi in qua degunt, cum a locorum Ordinariis vel parochis eorum ministerium requiritur ad consulendum populi necessitati, tum intra tum extra proprias ecclesias aut oratoria publica, illud, salva religiosa disciplina, libenter praestent.

Vicissim locorum Ordinarii ac parochi libenter utantur opera religiosorum, praesertim in dioecesi degentium, in sacro ministerio et maxime in administrando sacramento poenitentiae ⁴.

Certo certius, ut videtur, Superiores religiosi, nisi de religione stricto contemplativa agatur, possunt suos subditos obligare in virtute S. obedientiae ad manum suam praestandam sacris ministeriis etiam extra ecclesias proprias.

2° *Ecclesia paroecialis simul et religiosa.* - a) *Quaenam esse possit.* - Per se ecclesia quaelibet religiosorum virorum, servatis servandis ⁵, ecclesia paroecialis esse potest; in ecclesia vero sororum aut monialium paroecia erigi nequit ⁶.

b) *Relationes iuridicae parochum inter et religiosam communitatem.* - Relationes parochi et communitatis religiosae in ecclesia

¹ C. 607.

² Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 273, pag. 175-172, ubi in nota refertur epistola Card. Vicarii ad omnes Urbis Superiorissas, 17 aug. 1906, qua monentur severe ne permittant singulas sorores sine socia per vias Urbis ambulare praesertim horis nocturnis.

³ Nec parochi, nec Ordinarii ius est religiosos ad hoc designandi independentem a Superioribus religiosis, licet religiosos sibi benevisos proponere non prohibeantur; nec item religioso subdito ius est aliquid circa haec ministeria praestanda determinandi independentem a Superioribus.

⁴ C. 608, § 1-2.

⁵ Requiritur indultum Apostolicum, ad hoc faciendum; cfr. c. 1423, § 1 et 452, § 1; nisi forte id fiat in tabulis foundationis; cfr. c. 1417; Melo, *De exemptione regularium*, p. 84.

⁶ C. 609, § 2.

paroeciali apud quam residet etiam communitas religiosa eadem sunt quae existunt inter parochum et Capitulum in ecclesia Capitulari simul et paroeciali ¹.

Nota tamen in ecclesia religiosorum plerumque iura Capituli exerceri a Superiore qui domum religiosam seu communitatem in casibus ordinariis repraesentat.

3° *Celebratio officiorum in ecclesia religiosorum novia ministerio paroeciali.* - Advigilent Superiores ne divinorum officiorum in propriis ecclesiis celebratio catecheticae instructioni aut Evangelii explanationi in ecclesia paroeciali tradendae nocumentum afferat; iudicium autem utrum nocumentum afferat necne, ad loci Ordinarium pertinet ².

Ordinario loci defertur iudicium de nocumento; si Superior acquiescere recusat non ideo potest Ordinarius divina officia in ecclesia regularium prohibere; sed ipsi ad S. Sedem recursus patet quae facile eius iudicio deferret ³.

4° *Sacrum ministerium in ecclesia religiosorum ab Ordinario praeceptum.* - Ordinarius loci potest praecipere etiam religionis exemptis, ut diebus festis de praecepto in Missis celebratis fidelibus adstantibus, brevis Evangelii aut catechismi explanatio fiat; et religiose obedire tenentur ⁴.

Item si loci Ordinarius ob causam publicam sonitum campanarum, preces aliquas, vel sacra sollemnia indicat, religiosi omnes, etiam exempti, obedire tenentur, salvo constitutionibus et privilegiis alicui religioni forte concessis ⁵. Haec ut facere possit Ordinarius relate ad religiosos exemptos

¹ Cfr. cc. 609, § 1 et 415 itemque ea quae de eodem supra diximus.

² C. 609, § 3.

³ Vermeersch, l. c., I, 614, 3: «Parochus cuius munus est, post Episcopum, catechismum docere et Evangelio pascere populum suum, ne id cum fructu faciat a regularibus impediendus non est. Rursus autem integrum est religionis fideles ad suas missas et praedicationes admittere, etsi, quo maior sit in ecclesia frequentia populi, eo minor per se erit in aliis ecclesiis: quod tamen detrimentum multis bonis compensatur. Nam caput, tandem aliquando, est, ut populus devotione crescat, et audiat explicationem catechismi et evangelii. Secundarium est, utilitatem istam hic potius quam alibi procurari». Quae sunt egregie dicta; at ut non verificentur abusus necesse est ut revera in ecclesiis religiosorum evangelii explanationi et catechismi opera detur; cfr. Epist. encycl. «*Etsi minime*» Benedicti XIV, 7 Februar. 1742; apud Gasparri, *Fontes*, I, n. 324. Cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 668, p. 369: prohiberi nequit ne religiosi eadem qua in paroeciali ecclesia hora Missas cum explanatione evangelii celebrent et catechismo tradendo incumbant.

⁴ C. 1345.

⁵ C. 612. Causa publica ob quam licet Ordinario loci campanarum sonitum praecipere non potest respicere unice ecclesiam regularium, sed saltem omnes in loco ecclesias exstantes, nisi forte unica ecclesia ibi exstans sit ecclesia regularium; cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 668, 369.

requiritur causa publica. Utrum autem pro sola ecclesia religiosorum possit Ordinarius specialem functionem praecipere determinata die, negant communiter auctores; optime tamen Superior religiosus morem geret desiderio Ordinarii ¹.

Quas conclusiones applicandas esse putamus quibuslibet ecclesiis religiosorum exemptorum, exceptis paroecialibus; nec ob stare potest quod ecclesia titulo *Sanctuarii* condecoretur, titulus enim eius naturam iuridicam qua exempta est non mutat ².

616. — VI. Obligatio chori. - 1° *Qualis et quanta haec obligatio.* - Obligatio ista localis et realis est, non personalis, singulas domos afficiens ubi quatuor sunt religiosi non impediti; quo fit ut nemo in particulari teneatur ex se choro interesse sub gravi, dummodo chorus de facto fiat ³.

Obligatio *gravis*, et qua talis communitatem afficit; cum autem Superior sit caput communitatis, eum graviter peccare docent communiter auctores si ex negligentia permittat ut pars notabilis officii in choro omitatur ⁴; hora parva in recitatione choralis probabiliter non consideratur pars notabilis ⁵.

Superior potest, immo si id necessarium sit ne recitatio officii choralis omittatur, debet singulis religiosiis non impeditis praecipere ut choro intersint, et si id praeceperit religiosi obedire tenentur.

Obligatio choralis divisibilis est, quam ob rem si ad aliquam horam recitandam numerus necessarius religiosorum non impeditorum non habeatur, habeatur autem ad alias horas recitandas, obligatio choralis cessat pro primo casu, non pro altero ⁶.

2° *Quinam teneantur.* - Quatenus religiones hanc habeant obligationem a iure communi non determinatur ⁷; id plerumque ex regulis et constitutionibus aut ex legitima consuetudine dimetendum erit ⁸. Per se haec obligatio afficere etiam potest Congrega-

¹ Cfr. Vermeersch, *l. c.*, I, 614, 4; Bondini, *De privilegio exemptionis*, pag. 56-57.

² Ita etiam Bondini, *De privilegio exemptionis*, pag. 56-57; Fanfani, *De iure religiosorum* ²; quod autem ecclesiae religiosorum exemptorum, etiam quae *Sanctuarii* nomine decorantur, a iurisdictione Ordinarii loci exemptae sint, decisum est a S. C. De Religiosis 3 Augusti 1915, *A. A. S.* VII, 439, confirmato responso S. C. EE. et RR. 25 Mart. 1866.

³ S. Alphonsus, *Theolog. mor.*, IV, 143; P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, 208; cfr. tamen Piat, *l. c.*, I, 310-312.

⁴ S. Alphonsus, *l. c.*, IV, 143; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, 208; Piat, *l. c.*, I, 310 sq.

⁵ Cfr. P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, p. 209, nota 5; cfr. tamén infra n. 616, 3, a. 8.

⁶ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 455-456, et VI, 360-361.

⁷ C. 610, § 1.

⁸ Utrum fratres Minores vi regulae quam profitentur ad officii choralem recitationem teneantur; quaestio est inter auctores quam plures negativo sensu resolvunt; tenentur autem certo ex consuetudine (cfr. Victorius ab Appeltern in *Etudes franciscaines*, V, 1901, Paris, *De l'obligation pour les monastères de tenir le chœur*, pag. 256-257 in nota.

tiones. Congregationes tamen muliebres regulariter non obligantur choro ¹.

Haec obligatio, etiam in religionibus ubi viget, singulas domos non afficit nisi habeantur saltem quatuor religiosi choro obligati et actu legitime non impediti. Attamen constitutiones chorum praecipere possunt etiam cum numero minori religiosorum et constitutionibus standum est etiam in casu quo numerus maior ab ipsis requiratur ².

Inter religiosos impeditos sunt computandi *dispensati* qui sive a consuetudine, sive a constitutionibus, sive singulis in casibus a Superioribus dispensationem obtinuerunt ³. Licet igitur plures ex his in domo degant, si, praeter hos, alii quatuor clerici obligati non habeantur, ex iure communi obligatio chori non viget ⁴.

Inter legitime impeditos enumerant infirmos, legitime occupatos, novitios, non vero simpliciter professos. In conflictu munus docendi, praedicandi, confessiones audiendi etc. frequentationi chori praeferendum est; conflictus tamen non est fecte creandus, et a Superioribus, quantum fieri potest, res ita ordinandae sunt ut evitetur ⁵.

Nota insuper Codicem loqui de *actu* legitime impeditis, quo, ni fallimur, insinuatur non stricte obligare chorum, si ea hora qua generatim chorus habendus esset, quatuor religiosi expediti non habeantur, nec teneri Superiorem, singulis in casibus horarium variare ⁶.

Haec tamen dicta sint de stricta obligatione; laudabilissime enim chorum etiam dispensati, quoad fieri potest, frequentant, et Superiores instant, etiam non perfecte servato horario, pro recitatione officii in choro etiam ubi numerus religiosorum a iure statutus deficit. Immo Superior ad chorum per praeceptum etiam his in adiunctis, salvo exemptionibus a constitutionibus concessis, singulos religiosos cogere potest ⁷.

Si quaeratur autem quot et quales personae sufficiant ad satisfaciendum choralis obligationi respondebimus probabiliter tali obligationi satisfieri per recitationem a solis novitiis factam, item per recitationem a duobus vel tribus religiosis factam ⁸.

¹ S. C. EE. et RR. 19 April. 1844; Bizzarri, *Collectanea*, 495; Augustine, *l. c.*, III, p. 326-327, et in nota 47 ubi de obligatione sororum benedictinarum ad officium divinum.

² C. 610, § 1; id insinuari videtur a verbo *saltem*.

³ Cfr. c. 589, § 2.

⁴ Victorius ab Appeltern, *Compendium...*, 209.

⁵ Cfr. cc. 609, § 3 et 1334; P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 203, pag. 210, nota 5.

⁶ Severius Goyeneche in *Commentarium*, II, p. 361-363 cuius tamen rationes obligationem probare non videntur; cfr. tamen eundem Goyeneche ibidem, VII, 455-456.

⁷ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 312, 3, b; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, [pag. 210, not. 5 et 208, II.

⁸ Cfr. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, in *Etudes franciscaines*, V, 259 in nota 2 et 261 in nota 1; Piat, *l. c.*, I, pag. 313, 5°; Adolphus a Denderwindeke, *Pium minoritae vade mecum* 1906, Mechliniae, p. 62-63 et 65; Goyeneche in *Commentarium*, VI, 204-206; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 396; contra Vermeersch, *Epitome*, I ², n. 701 ubi docet per duos chorales religiosos obligationi gravi non satisfieri.

3° *Quid importat chori obligatio.* - Obligatio chori duo importat, recitationem officii in communi et Missae conventualis celebrationem ¹.

a) Circa recitationem officii divini nota:

α) Recitationem faciendam esse *in choro*, aut in ecclesia, vel saltem in loco ecclesiae contiguo ². Ex iusta causa, e. g. si temperies sit nimis frigida, facile admittitur recitatio in sacrario ³.

β) Recitationem faciendam esse *alternatim*, i. e., ita ut, psallentibus divisus in duobus partibus, ipsum officium inter se dividant et una pars alteram audiat, altera ipsa recitet; nec probabiliter requiritur ut singuli ex alterutra parte percipiant quae ab altera parte dicuntur ⁴.

γ) Recitationem *vocaliter* faciendam esse; i. e., voce prolata ita ut intelligi saltem *possit*; quae igitur organa sine cantu sonant voce omnino ab aliquo praesente proferenda sunt ⁵.

δ) Recitationem faciendam esse *integre*. - Omissionem horae communiter habent gravem ⁶, non item lectionem martyrologii ⁷.

ε) Recitationem faciendam *ordinate*, i. e., tempore debito. De iure communi vetita est anticipatio matutini ⁸. Si tamen alicubi contraria vigeat consuetudo servari posse videtur ⁹.

ζ) Recitationem faciendam esse *attente* - saltem attentione externa « quae excludit distractionem externam; distractio autem externa consistit in actionibus externis, quae mentem ita occupant, ut internam attentionem omnino impediunt ut confabulatio, lectio alicuius libri etc. » ¹⁰.

η) Recitationem faciendam esse *iuxta calendarium*. - Si aliquando error committatur et media recitatione deprehendatur, ibi ubi deprehenditur corrigatur; nisi forte hora ad correptionem interrumpenda sit ¹¹.

Proprium calendarium habere debent omnes ordines regulares, quod pariter adhibendum est a monialibus eorundem ordinum; idem dicito de Congregationibus quae ad officium divinum tenentur et sub regimine unius praesidis generalis constituuntur. Si vero officii divini obligationem non habeant calendario dioecesano in suis ecclesiis uti tenentur, additis officiis ipsis peculiariter concessis ¹².

¹ C. 610, § 1-2.

² Piat, *l. c.*, I 315; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, 311; Prümmer, *l. c.*, 235, 3.

³ Cfr. Ferrari; *De statu religioso* ², 74, 4, pag. 186; cfr. tamen Prümmer, *l. c.*, 235, 3.

⁴ Cfr. Piat, *l. c.*, 315.

⁵ Piat, *l. c.*, I, 316.

⁶ Cfr. tamen supra de hora parva et P. Victor. ab Appelt., *l. c.*, pag. 209, nota 5.

⁷ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 209, 5; cfr. supra n. 616, 1°.

⁸ Piat, *l. c.*, I, 317; P. Piacenza, *Praelectiones de sacra liturgia, De officio divino*, 1909, n. 37.

⁹ « Episcopi est permittere recitationem matutini diei sequentis post completorium et lapsam horam tertiam post meridiem »; iam vero quod potest Episcopus, potest pro suis subditis et praelatus regularis; cfr. Ferrari, *De statu religioso*, n. 74, pag. 188.

¹⁰ Noldin, *De praeceptis* ¹⁸, n. 139; severius Piat, *l. c.*, I, 318-320.

¹¹ Cfr. Ferrari, *l. c.*, 74, 4, pag. 186-187.

¹² S. C. Rit. 28 Febr. 1914.

Congregationes tertiariorum franciscalium, etsi ad officium divinum non teneantur in suis ecclesiis vel oratoriis uti possunt calendario ordinis cui aggregatae sunt, ex speciali privilegio ¹.

Generatim standum est calendario; errores tamen manifesti corrigendi sunt ².

b) Circa Missae conventualis celebrationem haec adnotamus:

α) Celebranda est in omnibus domibus ubi viget chori obligatio; et quia pars est officii choralis, ea durante publica officii recitatio in choro fieri nequit. Pro religionibus virorum Missa conventualis absolute praecipitur; pro monialibus ³ non eadem severitate, sed quoad fieri potest ⁴.

β) Unica Missa conventualis generatim celebranda est a religiosis, etiam quando plures praecipiuntur celebrandae a Capitulis canonicorum ⁵.

γ) Missa conventualis a religiosis ex iure communi non necessario est applicanda pro benefactoribus ⁶.

Eidem autem quia pars est officii choralis tenentur assistere chorales religiosi sicut horarum recitationi ⁷.

δ) Circa qualitatem Missae conventualis dicendae in ecclesiis ubi unica dicitur Missa conventualis, attendendae sunt novae rubricae quibus praecipitur generatim celebrandam esse Missam officio conformem; at pro

¹ S. C. Rit. 15 April. 1924, *Decret. auth.* 4132; 22 Ianuar. 1906, *Analecta Ordinis Minor. Cap.*, vol. 22, pag. 68. Cui privilegio non fuit derogatum decret. 28 Febr. 1914, eiusdem S. Congr.; cfr. Victorius ab Appeltern, in *Analecta Ord. Minor. Capuccinor.*, vol. 31 pag. 372, itemque in *Sacrae lit. Promptuarium*, II n. 35; Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 79, 4; Augustine, l. c., III, 328, contra *Monitore ecclesiastico*, vol. 28, pag. 467.

² S. C. Rit. 13 Iul. 1899, ad V, *Decr. auth.* 4031.

³ Id valet etiam pro domibus religiosarum votorum simplicium, quibus ex Constitutionibus a S. Sede approbatis est obligatio Chori. C. I., 20 Mai. 1923; *A. A. S.*, XVI, p. 113-114.

⁴ C. 610, § 2; Piat, l. c., I, 327; Barin, *Catechismo liturgico*, III ², 1922, p. 280. Moniales non tenentur stipendium dare alteri cappellano ut Missam conventualem habere possint; nec Cappellanus tenetur Missas votivas sibi oblatas a fidelibus aliis cedere ut Missam conventualem monialibus celebrare possit (cfr. Jardi, l. c., 804).

⁵ Piat, l. c., I, 324-325; Barin, l. c., 278; Victorius ab Appeltern, *S. Liturgiae promptuarium*, I, 165; S. Rit. Cong. 2 Dec. 1891; *Decr. auth.* 3757; S. C. Rit. 2 Mai. 1924 ad 1.

Possunt tamen et aliae Missae conventuales sicut et in cathedrali dici, servatis rubricis; immo feriis *rogationum* quando fit processio Missa conventualis *rogationum* est necessario dicenda. P. Victorius ab Appeltern, *S. Liturgiae Promptuarium*, I, 166; S. Rit. C. 2 Dec. 1891, *Decret. auth.* 3757; Franciscus Brehm, *Synopsis*, pag. 84.

⁶ P. Victorius ab Appeltern, l. c., I, 165, pag. 97, in not. 4; Barin, l. c., III 280; Franciscus Brehm, *Synopsis additionum et variationum in editione typica Missalis romani, factarum* 1920, pag. 85; Noldin, *De sacramentis* ¹⁶, n. 196, 2; Michäel Sleutjes, *Commentarium in Constitutiones generales fratrum Minorum*, 1915, pag. 218, n. 157.

⁷ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 37-39. Attamen si alia Missa cum assistentia choralium eadem die celebretur videtur assistentia huic alteri Missae quae stricto sensu liturgico conventualis non est sufficere. Ita Sleutjes, l. c., pag. 218, n. 157, et post eum Jardi, l. c., 807.

diebus quibus in ecclesiis cathedralibus duae vel plures dicendae sunt Missae conventuales in ecclesiis religiosorum, si festum classicum aut dies infra octavam privilegiatam secundi ordinis occurrat, de his semper celebratur unica Missa; si vero occurrat quodvis aliud festum cum feria aut vigilia propriam Missam habentibus, tunc omissa Missa festi, Missa dicitur de feria aut de vigilia cum commemoratione festi ¹.

ε) Religiosi Missam conventualem *cantare* non tenentur; at Missa conventualis celebrata sine cantu iisdem privilegiis gaudet ac Missa conventualis cantata: seu, in ea adhiberi possunt duo ministri clerici aut laici, accendi possunt plusquam duae candelae; omittuntur in ea si sit festum primae classis commemorationes diei octavae communis festi duplicis aut semiduplicis occurrentis ², et si sit festum secundae classis diei octavae simplicis aut festi simplicis; omittuntur in fine preces a Leone XIII praescriptae ³; assistentes in choro Missae lectae conventuali genuflectere et surgere debent eodem modo ac si Missa esset sollemnis cum cantu ⁴.

617. — VII. Recitatio officii privata. - In religionibus virorum et mulierum chori obligationem habentibus, sollemniter professi qui a choro abfuerint, exceptis conversis, horas canonicas privatim celebrare debent ⁵.

Obligatio recitandi officium privatim incipit a momento quo emittitur professio et ab hora canonica illi momento correspondenti. Horarum autem canonicarum assignatio his horis naturalibus fieri potest: Matutinum mediae nocti; Laudes aurorae; Prima ortui solis; Tertia horae nonae antimeridianae; Sexta meridiei; Nona horae decimae quintae; Vesperae occasui solis; Completorium nocti incipienti correspondet ⁶.

Plerumque conversi loco officii divini tenentur determinatas preces recitare; harum precum recitatio generatim non obligat sub gravi nisi aliud, ut fit pro religiosis franciscanis, probetur ⁷.

Ab hac obligatione liberi sunt saecularizati ⁸ clerici, ad statum laicorum, aut ad aliam religionem quae officii obligationem non habet transeuntes ⁹; dummodo non sint in sacris.

¹ Cfr. *Additiones et variationes in rubricas Missalis ad normam bullae « Divino afflatu » et subsequentium S. R. C. Decretorum*, I, 1; cfr. Barin, *Catechismo liturgico*, III, 282-284; idem, *In novissimas rubricas Missalis romani*, 1920; pag. 153 sq.; Franciscus Brehm, *Synopsis additionum et variationum in editione typica Missalis romani factarum*, 1920, p. 7 sq. et p. 82 sq.; S. R. C. 28 Februarii 1925, *A. A. S.* XVII, 159, et 2 Mai. 1924.

² Cfr. *Additiones et variationes*, cit. V, n. 1.

³ Franciscus Brehm, *l. c.*, p. 88-89; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, I, 167; Barin, *l. c.*, III, 282.

⁴ S. R. Cong. 4 Mart. 1902; *Decret. auth.* 4089 ad 1; qui plura de hac re desiderat adeat auctores supra citatos.

⁵ C. 610, § 3.

⁶ Ita Jardì, *l. c.*, 798.

⁷ Augustine, *l. c.*, III, 329; Piat, *l. c.*, I, 329-330; Prümmer, *l. c.*, 238.

⁸ Chelodi, *l. c.*, 296, c.

⁹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 330-332.

Privilegium a Leone X fratribus minoribus concessum officium divinum privatim mentaliter recitandi probabiliter adhuc viget et adhiberi a regularibus potest ¹.

Religiosi clerici, qui non sint in sacris, possunt ex privilegio Innocentii IV, officium divinum, si iudicio Superiorum adsit rationabilis causa, cum precibus conversorum commutare ².

« Fratres minores et moniales, quando sunt infirmi, possunt dicere septem *Ave Maria* et unum *Pater noster* loco officii divini; aut quid aliud sibi assignatum a confessorio suo » ³. Eodem privilegio ex communicatione uti possunt et alii regulares ⁴.

Item ex privilegio possunt Superiores infirmis aut studio litterarum sacrarum occupatis officium commutare cum sex aut septem psalmis, septem orationibus dominicalibus et duobus symbolis ⁵.

Cetera quae ad officii privatam recitationem referuntur videre est apud moralistas ⁶.

618. — VIII. commercium epistolare. - Omnes religiosi libere possunt mittere litteras, nulli obnoxias inspectioni, ad S. Sedem ⁷ eiusque in natione Legatum ⁸, ad Cardinalem Protectorem, ad proprios Superiores maiores ⁹, ad Superiorem domus forte absentem, ad Ordinarium loci cui subiecti sint ¹⁰ et, si agatur de monialibus quae sub regularium iurisdictione sunt, etiam ad Superiores maiores Ordinis; et ab istis omnibus praedicti religiosi, viri aut mulieres, litteras item nemini inspiciendas recipere ¹¹.

Circa hunc canonem notamus:

1° Ius aut officium Superiorum inspiciendi et legendi subditorum litteras hoc canone nec agnoscitur expresse, nec expresse reprobat: potius dici potest illud implicite solum admitti iuxta particulares singularium re-

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 336-337; P. Victorius ab Appeltern, *Compendium*, n. 227; *Monitore ecclesiastico*, vol. XIV, pag. 80 sq.; severius Noldin, *De praeceptis* ¹⁰, 765.

² Ferrari, *l. c.*, n. 74, p. 183-184.

³ Schneider Iosephus, *Rescripta authentica S. Congr. Indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae*, 1885, pag. 396, 44.

⁴ Cfr. Prümmer, *l. c.*, 237.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 339, V; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 228; Prümmer, *l. c.*, 237.

⁶ Cfr. Noldin, *De praeceptis* ¹⁰, n. 754 sq.; Piat, *l. c.*, I, 328 sq.; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 221 sq.; Vermeersch, *Theologiae mor. principia, responsa, consilia*, III, 1923, n. 35 sqs.

⁷ Omnia dicasteria curiae romanae hic, praeter Romanum Pontificem, veniunt nomine S. Sedis, sive SS. Congregationes, sive sacra tribunalia, sive officia.

⁸ Tales sunt Nuntii, Internuntii, Delegati Apostolici.

⁹ Inter Superiores maiores hic videntur enumerandi etiam Definidores provinciales aut generales, seu Consilium provinciae aut religionis; Chelodi, *l. c.*, p. 435, not. 2.

¹⁰ Cum in iis quae regimen animarum et confessiones saecularium spectant omnes religiosi, etiam regulares subsint Ordinario loci; religiosi quibus a Superioribus haec officia commissa sunt libero commercio epistolari gaudere debent etiam cum Ordinario loci. Severius Biederlack-Führich, *l. c.*, pag. 243, n. 139; itemque, Fanfani, *De iure religiosorum* ², 321, p. 351.

¹¹ C. 611.

ligionum constitutiones¹. Mens Codicis in hac re clare non patet; utrum nempe ipse faveat necne constitutionibus quae omne ius et officium inspectionis tribuunt Superioribus. Si canon cum *Normis* a. 1901 comparetur, non videtur illi inspectioni favere². Standum igitur hac in re constitutionibus vel consuetudinibus in religione vigentibus; quae constitutiones si ius inspectionis tribuant Superioribus, religiosi ipsa emissionem professionis iuri suo circa secretum epistolare, intra limites a constitutionibus statutos renuntiassent praesumendi sunt³. Attamen semper meminerit Superior se lege secreti naturalis et commissi teneri circa ea quae ex inspectione litterarum noverit. Obligatio huiusmodi servandi secretum per se gravis est, nec facile praesumere potest Superior subditum consentire et permittere manifestationem rerum quae litteris continentur⁴.

2° Litteras privilegiatas de quibus in canone, nec Superiori praesentare tenentur, ut videtur, subditi.

Inter personas privilegiatas non numerantur confessarii aut director animarum; attamen si Superior a subdito ad ipsum epistolam transmittendam recipiat ipse eam ex iure naturali et divino aperire et inspicere vetari videtur⁵.

CAPUT II.

De privilegiis.

619. — Circa privilegia religiosorum recolenda sunt ea omnia quae libro primo de privilegiis in genere exposuimus. Hic solummodo quaedam addenda sunt quae specialius privilegia religiosorum spectant.

¹ Apud Capuccinos partialis tantummodo inspectio permittitur Superioribus: « Praecipitur, quod nullus fratrum litteras scribat absque iusta causa, nec eas mittat vel recipiat nisi per proprium Superiorem. Quinimmo studentes, durante studiorum curriculo, et laici, per sex annos a prima professione, epistolas tradant et recipiant apertas. Superiores vero, salvo eorum stricto iure, religiosorum epistolas ne aperiant, nisi ex rationabili causa aut urgente necessitate ». Per hoc tamen ut ex contextu patet non negatur Superiori strictum ius aperiendi et legendi litteras.

² Cfr. *Normas*, a. 1901, n. 179: « Litterae a sororibus mittendae et ad ipsas missae tradantur Superiorissis localibus, quae eas sua discretione legere poterunt. Qua facultate istae cum moderamine prudentiae et caritatis utantur, secreto servato »; in Codice hoc ius expresse non agnoscitur, sed solum implicite iuxta constitutiones.

³ Et ita respondetur obiectionibus hac in re motis ab Augustine, *l. c.*, III, 330-331.

⁴ Cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, 285, p. 182; Torrubiano Ripoll, *Institutiones novissimas*, I, 1058.

⁵ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 330-331; Vermeersch, *Periodica*, V, pag. 53-55; « Potest (Superior) generali modo subditum prohibere ne huiusmodi litteras, quae de rebus conscientiae agunt, recipiat, vel scribentem monere futurum esse ut aperiantur litterae quocumque modo inscriptae fuerint. Qui si nihilo minus litteras mittat quas de rebus conscientiae esse declarat, suo obtinendi secretum iure excidere videtur. Per litteras enim istas alienam domum invito Superiore vel domino, invadit. Accepta monitione, id suo periculo et damno faciat necesse est..... Quae de rebus conscientiae diximus, ad alias res quadantenus secretas transferenda etiam sunt ». Severius Leitner, *l. c.*, 418-419; Iansen, *l. c.*, 173; Prümmer, *l. c.*, 235, 5; cfr. etiam cc. 2023; 2025, § 1-2; Fanfani, *De iure religiosorum*, 321, p. 351; Bastien, *Direttorio canonico*, 286, p. 183.

I. Principia generalia de privilegiis religiosorum. - 1° *Quaenam de iure vigente valida sint privilegia.* - Quaelibet religio iis tantum privilegiis gaudet, quae vel in hoc Codice continentur, vel a Sede Apostolica directe eidem concessa fuerint, exclusa in posterum qualibet communicatione.¹

a) Haec paragraphus omnes religiones, non exclusis ordinibus regularibus, respicit.

b) Per ipsam abrogatur *in posterum* quaelibet communicatio privilegiorum inter varias religiones. Adverte tamen verba Codicis, licet absolute expressa, non esse tam absolute intelligenda ut nullam admittant exceptionem; etenim exceptionem admitti patet ex § 2 eiusdem c. 613 ubi etiam *in posterum* admittitur communicatio privilegiorum primorum Ordinum ad secundos mulierum ordines quatenus eorum privilegiorum mulieres sint capaces².

Cui exceptioni et alia addi potest quae aliqualem saltem communicationem admittit inter primum ordinem et congregationes religiosas tertii ordinis³.

c) Magna est inter auctores controversia utrum in § 1 c. 613 abrogetur non solum communicatio privilegiorum in futurum, sed etiam ipsa privilegia ante Codicem communicatione obtenta auferantur.

Ex Codicis verbis sola communicatio futura prohiberi videtur; alioquin inutilis prorsus videretur poni in canone illa clausula *in posterum*⁴; etenim si exclusa fuisset communicatio etiam praeterita dicendum fuisset simpliciter: *exclusa qualibet communicatione*.

Amplius verba *concessa fuerint* non necessario ad praeteritum referenda sunt, sed melius ad futurum potentiale tempus referuntur.

Nec multum insistendum illis verbis: *iis tantum privilegiis gaudet*; illa enim ad futuram tantum communicationem relationem habent⁵.

¹ C. 613, § 1.

² Utrum in posterum admittatur praeterea communicatio privilegiorum secundis ordinibus concessorum ad primos virorum ordines, quaestio est inter auctores. Larraona, in *Commentarium*, III, pag. 25, not. 9.

³ Cfr. c. 492, § 1 et ea quae supra n. 510 in nota diximus; Augustine, l. c., III, 335.

⁴ Confirmatur hoc argumentum ex historica redactione canonis huius qua constat illam clausulam in primis redactionibus defuisse; cfr. Larraona, *Commentarium*, III, 211.

⁵ Ipse Chelodi, l. c., 280, contrariae ceteroquin hac in quaestione opinionis, admittit per verbum illud *tantum* non excludi acquisitionem privilegiorum praescriptione aut consuetudine, licet certo quae consuetudine acquiruntur non possint dici (cfr. c. 63, § 1), obtineri directa concessione; non videtur igitur ratio excludendi communicationem praeteritam, si alii modi acquisitionis admittantur praeter directam concess¹onem; cfr. etiam Larraona, in *Commentarium*, III, pag. 205-214, ubi hinc inde perpensis argumentis nostrae adhaeret opinioni cui plures auctores favent ut Vermeersch, Prümmer, Brandys. Augustine, Balmès, Creusen, Cocchi, Melo, Schäfer, l. c., 271; Raus, *Institutiones*..., 199, pag. 326-327; Noval, Villada; Eichmann, l. c., 231; Haring, *Grundzüge*..., 809, nota 7; De Meester, l. c., II, 1031, p. 468-469; Claeys Bouuaert-Simenon, l. c., n. 670, p. 371 etc.; contra Chelodi, l. c., 280, Ferreres, Blat, Biederlack-Führich, Leitner, Iansen; Santamaria, l. c., II, 350-351, etc.

Certe donec aliter a S. Sede decisum fuerit nostra opinio tuta in praxi est et regulares ea uti possunt¹.

619bis. — Corollarium pro praxi. — De quibusdam privilegiis Regularium. - Omissis privilegiis regularium et aliorum religiosorum quorum specialis mentio in Codice occurrit ut, e. g., privilegia circa benedictionem aut reconciliationem locorum sacrorum, circa ius sepulturae in suis ecclesiis etc., hic quaedam ex pluribus privilegiis benigne a RR. Pontificibus regularibus concessis enumerare lubet remisso lectore ad auctores qui fusius de iisdem agunt pro maiori explicatione.

1° *Privilegia circa Missae celebrationem.* - a) Ex speciali privilegio regulares erigere possunt oratorium non solum in suis domibus religiosis, sed etiam in granciis seu villis quo convenire consueverunt religiosi recreationis seu rusticationis causa².

b) Regulares privilegio gaudent celebrandi duabus horis post mediam noctem; item privilegio celebrandi duobus horis ante auroram, idest, quatuor horis ante solis ortum et duabus horis³ post meridiem⁴.

2° *Privilegia circa ordinationes.* - a) Regulares ordinari possunt *extra tempora* et etiam duobus vel tribus diebus festivis continuis. Immo aliqui possunt ordinari quibusvis anni diebus, quod tamen quidam restringunt ad quaelibet festa etiam suppressa⁵.

b) Regulares privilegio gaudent suscipiendi ordines non servatis interstitiis, dispensationem requirendo ab Episcopo ordinante, de cuius dispensationis causa iudex est Ordinarius regularis⁶.

c) Confessarii regulares dispensare possunt etiam saeculares, pro foro interno dumtaxat, ab irregularitatibus sive dubiis, sive ex delicto occulto

¹ *Il Monitore ecclesiastico*, v. 30, 1918, pag. 366: haec habet: «Sappiamo che l'applicazione di tale canone 613 è sospesa finchè la Sacra Congregazione dei Religiosi non avrà terminato il lavoro di revisione che sta compiendo sui privilegi delle varie religioni e Istituti». Superiores autem regulares invitati sunt ad catalogum privilegiorum sibi directe concessorum aut communicatorum praesentandum S. Cong. religiosorum: Augustine, III, 334; Vermeersch, *Theologiae moralis...*, III, 1923, n. 160.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I³, 727; Venantius Lyszczarzyk O. F. M., *Compendium privilegiorum Regularium praesertim Ordinis fratrum Minorum*, Leopoli, 1906, pag. 126-127; Mocchegiani, *Iurisprudentia ecclesiastica*, II, 825-830; Piat, *l. c.*, II, p. 229-230; Ferraris, *Prompta Bibliotheca v. Oratorium*, n. 74-78; Gasparri, *Tractatus canonicus de SS. Eucharistia*, n. 221; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 680, pag. 377.

³ Ob iustam causam ex privilegio Redemptoristis concesso etiam tribus horis post meridiem; cfr. V. Lyszczarzyk, *Compendium privilegiorum...*, p. 174, 3.

⁴ Cfr. V. Lyszczarzyk, *Compendium privilegiorum...*, pag. 174; Vermeersch, *Epitome*, I³, 727; Gasparri, *l. c.*, n. 113; Piat, *l. c.*, II, p. 233-234; Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularium*, n. 635, p. 573; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 680, pag. 377; A. M. Ferrari, *De statu religioso commentarium*², 1899, n. 94, p. 249.

⁵ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I³, 727, 4; V. Lyszczarzyk, *Compendium privilegiorum...*, p. 123-125; Victorius ab Appeltern, *l. c.*, pag. 600, n. 665; Piat, *l. c.*, II, p. 300; Gasparri, *Tractatus canonicus de S. Ordinatione*, n. 74-75; Many, *Praelectiones canonicae de Sacra Ordinatione*, n. 165. Prümmer, *l. c.*, n. 246, 3; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, 680, p. 377, nota 2.

⁶ Cfr. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, p. 599-600, n. 664; Piat, *l. c.*, II, p. 298-299; Many, *Praelectiones canonicae de Sacra Ordinatione*, n. 167-168; Gasparri, *l. c.*, 507.

provenientibus, exclusa proveniente ex homicidio voluntario aut ex abortu, etiam ad ordines suscipiendos ¹.

3° *Privilegia confessariorum.* - a) Confessarii regulares a suis Superioribus approbati ² possunt absolvere quoslibet poenitentes a censuris papalibus Ordinario loci a iure communi reservatis ³.

b) Confessarii regulares ut supra cum intra, tum extra confessionem possunt dispensare etiam poenitentes saeculares ad se accedentes a quibusvis votis non reservatis et a iuramentis, dummodo ius tertii non laedatur ⁴.

c) Confessarii regulares a suis Superioribus vel ab Ordinario loci semel approbati audire possunt confessiones fidelium in locis ubi non existunt Ordinarii locorum ⁵.

d) Regulares confessarii a suis Superioribus approbati ad confessiones possunt confessiones suorum alumnorum convictorum audire, excepto forte tempore feriarum quando alumni ad domos suorum parentum redeunt ⁶.

4° *Privilegia circa officii recitationem.* - a) Fratres Minores et alii Regulares privilegio gaudent divinum officium privatim *mentaliter* recitandi, quod probabiliter ad totum officium refertur non ad solas partes quae secreto dicendae sunt in publica recitatione ⁷.

b) Fratres Minores in itinere constituti uti valent breviario etiam a Romano diverso ⁸.

c) Clemens VII concessit Superioribus ut a recitatione officii divini dispensare possent suos subditos occupatos in praedicatione verbi Dei, in audiendis confessionibus, in studiis aut servitio infirmorum, eis assignando pro officio certum psalmorum per ipsos Superiores eis assignandorum nu-

¹ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ³, n. 727; Prümmer, *Manuale iuris canonici*, 245, 2; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, 680, pag. 377; Piat, *l. c.*, II, 328-329; Victorius ab Appeltern, *Compendium praelect.*, n. 674, pag. 613; V. Lyszczyk, *Compendium...*, p. 147, 2, b. ubi etiam de privilegio dispensandi tempore missionum aut publicorum exercitiorum in actu sacramentalis confessionis tantum, ab omnibus irregularitatibus etiam specialem, expressam et individuum mentionem exigentibus; Gasparri, *Tract. can. de sacra ordinatione*, n. 229; Ferrari, *l. c.*, n. 92, pag. 243.

² Recte notat H. Bianchini O. F. M., *Praecipua privilegia Ordinis Minorum ad tramitem novissimi iuris vigentia* ², 1924, pag. 4 in nota 1, confessarios regulares ordinarie uti non posse his privilegiis nisi una cum facultate ab Ordinario loci obtenta simul a propriis Superioribus approbati sint; cfr. etiam Vermeersch, *De religiosis...*, n. 517, 1.

³ Cfr. Piat, *l. c.*, II, 329 et sqs.; Noldin-Schöneegger, *De censuris* ¹⁵, n. 95; H. Bianchini, *l. c.*, p. 4-5; Vermeersch, *Epitome*, I ³, n. 727; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 680, p. 377; A. M. Ferrari, *l. c.*, n. 91, p. 239.

⁴ Cfr. Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum...*, n. 676 sq. p. 614 sqs.; Piat, *Praelectiones iuris regul.*, II, p. 330 et sqs.; Vermeersch, *Epitome*, I ³, n. 327; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, 680, p. 377; H. Bianchini, *l. c.*, pag. 5; A. M. Ferrari, *l. c.*, n. 92, 243-247.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, II, 184, quod tamen privilegium is auctor negare videtur; nobis autem practici adhuc momenti videtur esse pro locis infidelium.

⁶ Cfr. Victorius ab Appeltern, *Compendium praelect.*, n. 612, pag. 553 sq. nota 2-3; Piat, *l. c.*, II, pag. 178; A. M. Ferrari, *De statu religioso*, n. 106, p. 292; Ojetti, *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii* ², v. *Alumni* n. 348.

⁷ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 336 sqs.; Victorius ab Appeltern, n. 227, p. 231-236; *Monitore ecclesiastico*, XIV, p. 80 et sqs.

⁸ Cfr. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, n. 228, p. 236; Piat, *l. c.*, I, 337-338.

merum non minus septem aut sex, cum divisione, ac orationem dominicam septies, symbolum Apostolorum his ¹.

d) « Fratres Minores et Moniales, quando sunt infirmi possunt dicere septem *Ave Maria* et unum *Pater noster* loco officii divini, aut quid aliud sibi assignatum a confessario suo; et si infirmitas sit gravis, et medicus ita iudicaverit, ne ad hoc quidem erunt obligati, sed sufficiet sola intentio, qua velint illud recitare » ².

5° *Privilegia circa funera.* - Regulares mendicantes iure sepulturae gaudentes ex sepulcro maiorum aut ex electione sepulturae extra Italiam et insulas adiacentes, non tenentur solvere portionem paroecialem. Excipienda sunt monasteria quae ante annum 1523 erecta sunt et quae illo anno iam solita erant taxam hanc solvere ³.

6° *Privilegia circa taxam Missarum.* - Regulares exempti sunt a servanda taxa dioecesana circa Missas fundatas aut quasi-manuales ⁴.

7° *Privilegia circa praedicationem.* - Regulares habent privilegium vi cuius simpliciter tonsuratis ⁵ permitti potest praedicatio ⁶.

2° *Privilegia clericalia.* - Religiosi etiam laici ac novitii, fruuntur clericorum privilegiis ⁷.

Quaenam sit natura et extensio horum privilegiorum alibi exposuimus ⁸.

Renuntiatio privilegiorum saltem a singulis religiosis fieri non admittitur. Amittuntur e contra ex iuris dispositione ⁹, per apostasiam a religione ¹⁰ si de converso agatur per indultum saecularizationis ¹¹.

620. — II. De privilegio exemptionis. - 1° *Notio exemptionis.* - « Exemptio est privilegium quo persona aut locus ab iurisdictione Episcoporum seu Ordinariorum liberantur et subtrahuntur, et Summo Pontifici immediate subiiciuntur » ¹².

« Quamvis in ecclesiastica hierarchia, quae est divina institutione constituta, presbyteri et ministri sint inferiores Episcopis, horumque auctoritate regantur; tamen quo melius in religiosis ordinibus omnia essent

¹ Cfr. Piat, l. c., I, 338-339.

² Schneider, *Rescripta authentica S. C. Indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae*, p. 396, n. 44; Piat, l. c., I, 339.

³ Cfr. Concil. Trident. c. 13, *Decernit*, sess. 25 De reform.; Many, *Praelectiones canonicae de locis sacris*, 1904, n. 203, pag. 325-326. Piat, l. c., II, 326, nota 3; Lyszczaczyk, *Compendium privilegiorum...*, p. 188-191.

⁴ Cfr. c. 1550; Prümmer, l. c., 241, 4.

⁵ Immo, addit A. M. Ferrari, *De statu religioso* ³, n. 96, pag. 254, etiam non tonsuratis si agitur de praedicatione in propriis ecclesiis.

⁶ V. Lyszczaczyk, l. c., pag. 163.

⁷ C. 614 et cc. 119-123.

⁸ Cfr. supra n. 182 et sqs.

⁹ Cfr. c. 123.

¹⁰ C. 2385.

¹¹ Eichmann, l. c., 231.

¹² Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Regulares*, art. II, n. 1; Bouix, *De iure regularium*, II, 1857, p. 85.

inter se apta et connexa, ac sodales singuli pacato et aequabili vitae cursu uterentur; denique ut esset incremento et perfectioni religiosae conversationis consultum, haud immerito Romani Pontifices, quorum est dioeceses describere, ac suos cuique subditos sacra potestate regundos attribuere, clerum regularem Episcoporum iurisdictione exemptum esse statuerunt. Cuius rei non ea causa fuit quod placuerit religiosas sodalitates potiori conditione frui quam clerum saecularem; sed quod eorum domus habitae fuerint iuris fictione quasi territoria quaedam ab ipsis dioecesibus avulsa. Ex quo factum est ut religiosae familiae, quas iure communi et Episcopis propter hieraticum principatum, et Pontifici Maximo propter primatum pontificium immediate subesse oporteret, in eius potestate esse perrexerint, ex Episcoporum potestate per privilegium exierint. Cum autem re ipsa intra fines dioecesium vitam degant, sic huius privilegii temperata vis est, ut sarta tecta sit dioecesana disciplina, adeoque ut clerus regularis in multis subesse debeat episcopali potestati sive ordinariae sive delegatae » ¹.

Quae tanti Pontificis verba et notionem exemptionis, eorum originem iuridicam necnon causas ob quas illam concesserunt Romani Pontifices continent.

Romanus autem Pontifex generatim ipse per se directe potestate hac immediata in regulares non utitur, sed eam Superioribus regularibus committit et proinde regulares « subsunt omnimodae iurisdictioni suorum praelatorum regularium, qui in eos iurisdictionem quasi episcopalem obtinent, sicque omnia, quae sunt iurisdictionis exercere possunt in eosdem, sicut Episcopi in suos subditos » ².

621. — 2° Divisio. - Exemptio est:

a) *Personalis* si directe personae concedatur eamque quocunque ierit sequatur; *localis* seu realis si loco directe concedatur et indirecte personis in loco existentibus; *mixta* si simul localis sit et personalis. Regularium exemptionem mixtam hoc sensu dici posse ex canone 615 patet.

Quaestio est inter auctores utrum domus regularium ita exemptae sint ut nihil intra earum ambitum possit Ordinarius loci et extra dioecesim considerandae sint. Fatendum quidem est opinionem communioem eas habere ut territoria dioecesis ³, documenta tamen pontificia eas supponunt a territorio dioecesis *avulsas* ⁴.

¹ Leo XIII, Const. « *Romanos Pontifices* », 8 Mai. 1881, n. 7 apud Vermeersch, *De religiosis*, II ⁴, p. 582; cfr. etiam Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ³⁸, n. 1314-1317.

² Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, I, tit. 31, n. 108.

³ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 618-619 et 58, id. *Theologia moralis*, I, n. 288; Chelodi, l. c., 281.

⁴ Cfr. Const. « *Romanos Pontifices* », 8 Mai. 1881, n. 7 supra citatam. Obicit Chelodi, l. c., p. 438, not. 5, responsum S. Congr. Sacrament., 13 Mart. 1910 ad 8, quo declaratur ad effectum assistentiae matrimonii domus regulares considerari ut territoria dioecesis immo et paroeciarum: attamen hoc responsum quaestionem intactam relinquere videtur, responsum enim punctum peculiare iuris non quaestionis generalem solutionem involvit, Nec generalis solutio videtur necessario admittenda ex facto quod religiosi ab Episcopo delegati possunt intra ambitum domus confessiones etiam saecularium audire, in his enim

Quidquid est de quaestione theoretica sat communiter ut probabile admittunt auctores laicos intra regularium domos legibus episcopalibus, nisi de lege personali agatur aut de praeceptis item personalibus, non ligari ¹.

Exemptionem qua locus a dioecesi prorsus separatur et fit territorium *nullius* dioecesis cum populo separato a dioecesi, vocant *activam*; quae vero ita conceditur ut locus non separetur a dioecesi, ita tamen ut in dioecesi manens non sit de dioecesi, *passiva* appellatur ².

b) *Totalis*, si personas aut loca totaliter eximit a iurisdictione episcopali, et qua ipsis regularibus iurisdictione quasi episcopalis confertur; *partialis* quae conceditur omnibus religionibus circa determinatas causas et res internum praecipue regimen religionis respicientia, exclusa collatione iurisdictionis independentem ab Ordinario loci: hac *partiali, improprie dicta* exemptione gaudent et Congregationes ³.

c) Licet communiter loquantur auctores, et etiam Codex, de religionibus exemptis et non exemptis, aliqualem saltem exemptionem admittere debemus cuilibet competere de iure vigente religioni, diversi tamen gradus pro diversitate religionum. Ita loqui possumus de exemptione *pleniori* religionum exemptarum, de exemptione *minus plena* religionum non exemptarum *iuris pontificii*; de exemptione *minima* religionum *iuris* dioecesani ⁴.

622. — 3° *Notae historicae.* - Primum certum documentum concessae regularibus exemptionis saeculo VII, a. 628, datum est ab Honorio I Abbati Bobiensis monasterii Bertulpho, quo monasterium subductum est a

materiis de re favorabili ipsis regularibus agitur, non de re odiosa; exemptio autem cum sit privilegium non est in exemptos ipsos retorquenda. Dici igitur poterit domos regulares esse exemptas et avulsas a dioecesi in iis tantummodo quae odiosa sunt ipsis regularibus, non autem in iis quae ipsis sunt favorabilia, nisi contrarium probetur. Nec multum probare videntur contra exemptionem activam seu exemptionem etiam territorialem quae habet Ramos *De conditione saecularium in domibus religiosorum*, in *Commentarium*, VI, 84-85; quod scilicet non possint regulares ad suum tribunal trahere saeculares ratione rei sitae, domicilii, contractus aut delicti; facile enim responderetur id non posse regulares quia de rebus iudicialibus expresse aliter decernitur a Codice; idemque valet de iis quae idem Ramos ibidem habet, alia loca Codicis afferens ex quibus constat dari certos casus in quibus Ordinarius loci exercet iurisdictionem etiam in domibus et ecclesiis religiosorum, id enim probat utique exemptionem hanc admittere exceptiones, at eo ipso quod exceptiones decernuntur firmatur regula iuxta illud: Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. Cfr. etiam infra n. 623 in nota.

¹ Cfr. Noldin-Schmitt, *De principiis* ¹⁷, 1924, n. 151; S. Alphonsus, *Theologia moralis*, I, 157, etc. vel ipsum Vermeersch, *Theologiae moralis...* I, 1922, n. 288; contra Ojetti, *Commentarium in Codicem i. c.*, 1927, pag. 121-123.

² Cfr. Card. De Luca, *De iurisdictione*, disc. 1, n. 8 et sqs.; disc. 5, n. 4; disc. 6, n. 7-8; Prümmer, *l. c.*, 239; Plat, *l. c.*, II, p. 1 sqs.; Vermeersch, *Epitome*, I, 618; Ojetti, *Commentarium in Codicem iuris canonici*, 1927, I, pag. 120-121.

³ Prümmer, *l. c.*, 239.

⁴ Cfr. Larraona in *Commentarium*, VI, 291-292.

iurisdictione Episcopi Bobiensis Probi¹. Ab illo autem saeculo plura documenta exemptionis concessionem continentia inveniuntur.

De natura exemptionis regularibus concessae controversiae ortae sunt saeculo XII. Quaedam monasteria ad exemptionem obtinendam se Sanctae Sedi committebant et devovebant atque ab ipsa protectionem obtinebant.

« *Ad indicium perceptae a Romana Ecclesia libertatis bizantium unum quotannis lateranensi palatio* » ad modum census persolvebant monasteria; *percepta* tamen *libertas* et bizantium solvendum non semper signa fuere exemptionis proprie dictae².

Exemptionem melius, determinavit Concilium Lateranense I, a. 1123; iuxta quod abbates et monachi non possunt sacramenta poenitentiae et extremae unctionis administrare, Missam publice celebrare, aegrotos visitare, chrisma aut oleum sanctum necnon altaria consecrare. Religiosi ad curam animarum deputandi sunt ab Episcopis quibus etiam ipsi religiosi rationem reddere tenentur.

Exemptio extendi coepta est cum Ordines mendicantes instituti sunt et ex illo tempore ardentius item ei contradictum est, cuius rei ea ratio reddi potest quod mendicantium opera in favorem populorum contactum necessarium habuit cum clero saeculari; ex contactu autem facile conflictus oriri consueverunt. Cum Mendicantes veram societatis humanae reformationem christianam operarentur Sancta Sedes iisdem favit eisque primo concessit exemptionem a qualibet coercitiva Episcoporum iurisdictione et dein alia etiam maiora privilegia ut potestatem praedicandi et confessiones etiam fidelium excipiendi independenter ab Ordinariis locorum³ quae tamen, reclamantibus Episcopis, limitata sunt a Bonifacio VIII et a Clemente V⁴.

Usque ad Concilium Tridentinum potest igitur exemptio considerari ut subductio regularium a potestate coercitiva Ordinariorum. Exemptio autem quae antiquitus solum singulis conferebatur monasteriis, deinde in centralizatis religionibus mendicantium ad universam religionem extensa est. Theoria de regularium exemptione difficile erui potest ex Romanorum Pontificum documentis; melius eruitur ex disputationibus circa ipsam exortis. Concilium ipsum Tridentinum licet quaedam determinaverit et quasdam contra abusus limitationes exemptioni adiecerit Episcopos in multis delegatos constituendo Apostolicae Sedis, tamen decidere noluit quaestionem utrum regulares omnes exemptione gauderent et quid ipsa exemptio generalis implicaret. Ad novas querelas contra regulares motas introducta est distinctio inter parvos conventos et magnos illisque exemptio denegata est⁵.

¹ Augustine, *l. c.*, III, 25 et alii; plura exempla et documenta antiquiora exemptionem comprobantia affert Bouix, *l. c.*, II, pag. 85 sq. at in ipsis de partiali exemptione agitur, non de totali et proprie dicta.

² C. 8, X, 5, 35; Augustine, III, 32-33.

³ Const. Martini IV, « *Ad fructus uberes* », 13 Dec. 1281.

⁴ C. 12, X, 5, 38; 2, 3, 7 in Clement.

⁵ Adhuc saeculo XVIII, Reiffenstuel, *l. c.*, I, tit. 31, n. 85; statuere non potuit principium exemptionem omnibus regularibus agnoscens: « Omnia monasteria regulariter loquendo sunt exempta a lege dioecesana et quidem ipso iure, ob favorem religionis, non vero a lege iurisdictionis nisi speciali privilegio sint munita ». De distinctione vero legis dioecesanae a lege iurisdictionis, quae nunc vix habet practicum momentum, cfr. Reiff., *ibidem*, n. 83 sq.; Augustine, *l. c.*, III, 38-39.

Leo XIII Constit. « *Romanos Pontifices* », 8 Mai. 1881; principium iamdiu stylo Curiae admissum quo omnibus regularibus exemptio agnoscitur; et ipsis non formatis domibus agnovit et promulgavit, melius etiam limites ipsius exemptionis determinans. Quod ius in Codicem est relatum ¹.

623. — 4º Ius vicens de exemptione regularium. - a) Principium generale. - Regulares, novitiis non exclusis, sive viri sive mulieres, cum eorum domibus et ecclesiis, exceptis iis monialibus quae Superioribus regularibus non subsunt, ab Ordinarii loci iurisdictione exempti sunt, praeterquam in casibus a iure exceptis ².

Hoc canone:

α) Statuitur principium generale: Regulares exemptos esse praeterquam in casibus a iure exceptis ³; non ergo, ut quidam voluerunt, si aliquando quaestio oriatur de exemptione eiusque extensione probare debent regulares sibi exemptionem competere; onus probandi ad adversarium spectat: regulares ex hoc canone intensionem in iure fundatam habent pro omnimoda exemptione, et adversario in probatione deficiente pro ipsis stat praesumptio ⁴.

Sunt tamen quaedam negotia quae Ordinariis locorum subsunt ex ipsa rei natura et ratione officii pastoralis quo ipsi Ordinarii locorum relate ad populum christianum fungi debent et in quibus proinde etiam regulares exempti Ordinariis subsunt, atque Ordinarii ipsi intensionem, generali quodam modo, in iure fundatam ipsi pro se habent contra generale exemptionis principium: talia sunt ea omnia quae regimen animarum populi christiani spectant, immo de iure Codicis id affirmari posse videtur de omnibus negotiis quae relationem regularium ad populum christianum implicant. Haec, inquam, de iure vigente, videntur ex iure communi, excepta a generali principio de exemptione regularium. Specialia tamen privilegia quae aliquis ordo obtinuerit, e. g., privilegium dispensandi saeculares a votis etc., nisi eorum revocatio probetur, suam vim etiam post Codicem retinent ⁵.

β) Codex dicit: Sunt exempti regulares cum eorum domibus et ecclesiis; qua dictione eodem modo personae et ecclesiae eximi videntur

¹ Cfr. Augustine, l. c., III, p. 24-39; Melo, *De exemptione regularium*, p. 6-25; Bouix, *De iure regularium*, II, p. 87 sq.

² C. 615.

³ Utrum possit Ordinarius loci confessarium constituere qui audiat confessiones fidelium vel religiosarum in ecclesia religiosa exempta? Negative, agitur enim de casu non excepto a iure; si igitur id facere velit Ordinarius, dependenter a Superiore regulari vel religioso exempto, faciat oportet (Larraona in *Commentarium*, IV 219-221).

⁴ Cfr. Augustine, l. c., III, 337; Vermeersch, *De religiosis*, II ⁴, p. 110-114; Reiffenstuel, l. c., I, 31, n. 208 sq.

⁵ Cfr. Augustine, l. c., III, 334; Reiffenstuel, l. c., I, 31, n. 132 simile principium iam statuerat suo tempore: « Episcopi super regulares quomodolibet exemptos... habent... iurisdictionem et auctoritatem in concernentibus curam animarum, quam ipsi exercent »; Piat, l. c., II, pag. 17 sq.

a iurisdictione ¹ nisi exceptio probetur. Sunt igitur exemptae omnes domus legitime erectae regularium, nec ullus iam religiosorum numerus ad exemptionem habendam necessarius est ².

γ) In exemptione comprehenduntur novitii qui idcirco etiam cum extra domum morantur, nisi aliud probetur, exempti ab Ordinario loci sunt ut ipsi regulares; non item comprehenduntur lege generali seu iure communi familiares et postulantes, qui tamen ex specialibus privilegiis eximi possunt et dum intra claustra morantur ipso iure communi eximi videntur ³.

Scholae quas pro postulantiis clericis habent religiosi exempti in suis domibus aut collegiis in iis quae institutionem religiosam spectant ab auctoritate Ordinarii loci per se non eximuntur, qui proinde potest huiusmodi scholas visitare ⁴. Privilegia tamen specialia a Codice non revocata, pro scholis saltem internis, omnes Ordines religiosi clericales invocare possunt ⁵.

δ) Quinam sint casus excepti passim in toto hoc tractatu explicatur ⁶. De quibusdam autem exceptionibus hic speciatim sermo habendus est ⁷.

624. — b) Casus excepti. - α) Regulares extra domus degentes. - Regulares extra domum illegitime degentes, etiam sub praetextu accedendi ad Superiores, exemptionis privilegio non gaudent ⁸.

Extra domum *degere* dicitur religiosus qui ibi domicilium aut quasi-domicilium contrahit, aut absentiam a propria domo ad duos aut tres menses protrahit; *illegitime* autem degit qui ibi moratur contra Superiorum suorum voluntatem; ad exemptionem totaliter amittendam non sufficit

¹ Aliqui auctores ut Augustine, *l. c.*, III, 336, et Vermeersch, *Epitome*, I, 619; Melo, *De exemptione regularium*, p. 121, docent non simpliciter domos eximi quia Codex dicit *regulares cum eorum domibus sunt exempti* et non *regulares et eorum domus sunt exempti*; differentiam tamen tantam inter duas dictiones non videmus adesse et melius forte dicitur domos esse utique simpliciter exemptas et a *territorio dioecesis velut avulsas*, attamen circa quaedam determinata a iure et praesertim circa ea quae regularibus sunt favorabilia exceptiones admittit, sicut de facto admittuntur exceptiones in exemptione ipsarum personarum regularium; cfr. etiam supra n. 621, a, in nota.

² Cfr. tamen c. 617; severius ius antiquum; cfr. Piat, *l. c.*, II, p. 16; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 31, 124; Goyeneche in *Commentarium*, IV, p. 222 et in not. 3, 4, 5.

³ Cfr. c. 514; Mocchegiani, *Iurisprudentia ecclesiastica*, I, n. 1053 sq.; Piat, *l. c.*, II, p. 309; Vermeersch, *De religiosis*, I, 518.

⁴ Goyeneche in *Commentarium*, IV, 224-225.

⁵ Ita etiam Vermeersch in *Periodica*, XV, (56-61).

⁶ Horum casuum catalogum invenire poteris apud Vermeersch, *Epitome*, I, 620; Chelodi, *l. c.*, pag. 438, nota 6;

⁷ Elenchum ordinatum casuum in quibus religiosi etiam exempti Ordinario loci subiciuntur invenire poteris apud Santamaria, *l. c.*, II, 354 et sqs.; Biederlack-Führich, *De religiosis*, n. 151 sqs., p. 267 sqs.; Schäfer, *Ordensrecht*, p. 278-308. Omnes autem casus quibus religiosi de iure vigente Ordinario loci subiciuntur, Ordinarius videt et cognoscit potestate Ordinaria non solum sed etiam, ut videtur, propria non vicaria. Ita Santamaria, *l. c.*, II, 353-354; Cfr. etiam De Meester, *l. c.*, II, 1034, p. 470-472; Claeys Bouuaert-Siméon, *Manuale iuris canonici*, n. 673, p. 372.

⁸ C. 616, § 1.

de iure vigente, quaelibet etiam diuturna absentia, sed absentia illegitima requiritur ¹.

Illegitime degentes extra domum sunt certo apostatae et fugitivi ².

β) *Regulares extra domum delicta committentes*. - Si regulares extra domum delictum commiserint, nec a proprio Superiore prae-monito puniantur, a loci Ordinario puniri possunt, etsi e domo legitime exierint et domum reversi fuerint ³.

Delictum commissum in ecclesia, extra domum commissum consideratur, nisi ianuae sint clausae ⁴.

Ordinarius, ut ex canone patet, nequit ipse per se delinquentem iudicare et punire, nisi prius Superiorem regularem praemonuerit eique congruum viginti aut triginta dierum spatium ad punitionem dandam assignaverit; monitio autem unica sufficit ⁵. Superior religiosus ab Ordinario monitus religiosum delinquentem punire non tenetur, quoadusque de delicto commissio ei iuridice constet. Data autem punitio eiusque executio notificanda est Ordinario loci; qui tamen ius non habet iuridice cognoscendi de ipso delicto et iudicandi de gravitate aut levitate poenae inflictæ, licet non prohibeatur ei extraiudicialem informationem capere ⁶. Iure antiquo ⁷ requirebatur, ut Ordinarius in defectu Superioris religiosi procedere posset, delictum quod notorium esset aut scandalo populo; id Codex non amplius expresse requirit; quia tamen sine iusta causa exemptionem auferri non est credendum et ratio ablationis sine crimine scandaloso aut notorio difficile inveniri potest, idem ius et nunc valere putamus.

Cum regularis extra domum illegitime degit, si ibi delinquat, nequit a suo Superiore puniri, sed ab Ordinario puniendus, quia de iure Codicis talis exemptionem amisit; nisi forte sponte domum revertatur et exemptionem recuperet ⁸.

γ) *Regulares abusus committentes intra domum*. - Si in regularium aliorumve religiosorum exemptorum domibus eorumve ecclesiis abusus irrepserint, et Superior monitus prospicere ne-

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 309, not. 3; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 31, n. 112-114. Qui extra domum vi ab auctoritate civili illata degit illegitime degere non videtur (*Rota Romana*, 1 Iunii 1911; *Sanctae Romanae Rotae decisiones seu sententiae*, III, pag. 312 sq.). Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 621, 2; contra Augustine, *l. c.*, III, 339-340; Melo, *De exemptione regularium*, p. 82. Si domum revertantur exemptionem iterum adipiscuntur.

Licet autem quousque extra clausuram illegitime degerint privilegio exemptionis priventur tamen possunt a Superioribus inquiri et etiam puniri (c. 645, § 2; Melo, *De exemptione regularium*, pag. 82).

² C. 644, § 1-3; cfr. etiam cc. 601; 606; 607.

³ C. 616, § 2, et c. 1566.

⁴ Piat, *l. c.*, II, 73; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 31, n. 119.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, II, 71-77; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 31, n. 116 sq.

⁶ Cfr. Piat, *l. c.*, II, p. 74-75.

⁷ Cfr. Piat, *l. c.*, II, p. 75-76.

⁸ Paulo aliter ius vetus; Piat, *l. c.*, II, 86; Reiffenstuel, *l. c.*, I, 31, 115; cfr. tamen etiam notam 1 hac pagina.

glexerit, Ordinarius loci obligatione tenetur rem ad Sedem Apostolicam statim deferendi ¹.

Nullum confertur Ordinario loci ius sese ingerendi praetextu vigilantiae exercendae in domos regularium formatas; solummodo ei agnoscitur ius, si quovis modo cognoverit intra domum aut ecclesiam abusus committi monendi Superiorem, et si hic monitus providere neglexerit, recurrendi ad S. Sedem, quo recursu facto, Ordinarius functus est munere suo nec amplius aliquid facere potest. Non requiritur ad monitionem faciendam ut abusus scandalo sint fidelibus ².

δ) *Domus regularium non formatae*. - Domus non formata regularium, licet et ipsa exemptione gaudeat, manet tamen sub peculiari vigilantia Ordinarii loci, qui, si abusus irrepserint et fidelibus scandalo fuerint, ipse per se potest interim providere ³.

Hac paragrapho non aufertur, sed quadantenus limitatur exemptio domorum non formatarum; quae ante Codicem exemptione non gaudebant. Ad hoc autem ut Ordinarius loci per se providere possit requiritur et sufficit ut abusus revera irrepserint et hi abusus fidelibus scandalo fuerint. *Abusus* non videtur singulum delictum nisi continuationem habeat, nec proinde tunc procedere potest Ordinarius, etsi scandalum habetur, vi huius canonis, licet forte procedere possit ad normam c. 616, § 2. Vigilantia non implicat ius iurisdictionis in domum ⁴.

In hac paragrapho non dicitur recurrendum ad Sedem Apostolicam expresse, at dicitur aequivalenter; Ordinarius enim potest providere non absoluto modo et definitivo, sed *interim*, idest, dum ad S. Sedem recurrit, si monitus Superior non providerit ⁵.

Dicitur item in Codice *potest providere*, quo significatur non posse Ordinarium stricte punire regularem exemptum, aut communitatem exemptam, sed necessitati et bono animarum subvenire posse per decretum administrativum ⁶.

Ordinarius non habet ius visitandi religiosos exemptos nisi in casibus a iure exceptis ⁷.

ε) *Ecclesiae regularium*. - Ecclesias regularium nequit Ordinarius loci generatim ⁸ visitare, nec in illis ius vigilantiae nisi certis in casibus exercere ⁹ nisi agatur de ecclesia regulari quae sit simul paroecialis.

Ecclesias autem regulares paroeciales Ordinarius loci visitare potest

¹ C. 617, § 1.

² Melo, l. c., p. 136; S. C. EE. et RR., 26 Mart. 1897, *Acta Sanctae Sedis*, v. 23, p. 338-389.

³ C. 617, § 2 et 615.

⁴ Larraona, in *Commentarium*, III, pag. 50 sq., nota 188.

⁵ Cfr. Goyeneche, in *Commentarium*, IV, p. 222, not. 7.

⁶ Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 674, pag. 373, permittunt Ordinario loci provisionem non solum per mandata, sed etiam per poenas si scandalum adsit, quod tamen a Codice non dicitur.

⁷ C. 342, § 2; cfr. supra n. 400, c. in nota.

⁸ Cfr. tamen c. 1261, § 1 et 2; Goyeneche in *Commentarium*, VI, 358-359.

⁹ Cfr. c. 617, § 2.

in omnibus quae ad curam animarum pertinent, sicut visitare circa eadem potest parochum et vicarios paroeciales regulares¹.

Quaenam autem sint quae ad curam animarum pertinere dicuntur ad vitandas controversias facile hac in re oritur definitum est a Benedicto XIV, constit. « *Firmandis* », 6 Nov. 1744² his verbis: « In exsequenda vero pastoralis visitatione ecclesiarum parochialium, quae a regularibus administrantur, minime quidem licet Episcopo omnia ecclesiarum huiusmodi altaria visitare, sed illud dumtaxat, in quo Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum asservatur, et consequenter sacrum ipsum tabernaculum; fontem quoque baptisterii, si adsit; item confessionale in quo parochus ad audiendas confessiones residere solet; pulpitem ecclesiae, e quo parochus ius habet, verbi Dei, iuxta praecipuum ministerii sui munus annunciandi; sacrarium pariter ecclesiae, ad inspiciendum locum, in quo asservatur sacra supellex, pro sacramentis tam intra ecclesiam, quam extra illam decenter administrandis; sepulchrum excipiendis subditorum parochiae corporibus addictum, coemeterium parochianorum humandis cadaveribus destinatum; turrin campanariam, dummodo in ea sint campanae ad parochiam proprie spectantes; ac demum praeter res supra enunciatas, omnia sacra vasa, quibus vel particulae consecratae servantur, vel sacra olea sive in baptismo, sive in extrema unctione adhibenda, vel aqua baptisterii, vel alia rite benedicta, quae pro ingredientium aspersione ad ecclesiae fores poni consuevit. — Visitationi locali proxima est ea, quae personam respicit parochi; cuius quidem, si regularis sit, agendi rationem, in iis, quae spectant ad observationem proprii ipsius regularis instituti, non est Episcopi inquirere, cum ad ipsius Superiorem privative id pertineat. Licet tamen Episcopo, vel potius ipsi specialiter incumbit, ipsius parochi seu curati, etiam regularis, vitam et mores scrutari, quatenus ea, quae extra claustrum prodierint, rectoris animarum exempla, plurimum conferre ad populi aedificationem, vel contra eidem obesse maxime possunt, quemadmodum alias eadem Concilii Tridentini Congregatio sapienter decrevit et nos etiam earundem praesentium tenore decernimus et statuimus. — Ad personalem quoque parochi visitationem, proindeque ad Episcopi ius et officium pertinet ea occasione examinare, an titulo legitimo parochus etiam regularis curam animarum exerceat, an residentiae lex ab eo observata fuerit atque observetur; an ad synodum vocatus, iverit; an congregationes seu conferentias super casibus conscientiae haberi solitas frequentet; an onera, quae secum fert cura animarum, adimpleverit; ac inter alia, an Missam pro populo applicaverit diebus festis de praecepto; an iisdem festis diebus omnia praestiterit quae a Sacro Tridentino Concilio praescripta sunt, populum verbi Dei praedicatione, et pueros in fidei rudimentis, christianaeque doctrinae praeceptis instruendo; an statis diebus, excipiendis fidelium confessionibus vacet; an aegrotantibus et in extremo vitae agone laborantibus debita spiritualia subsidia sedulo praestet et sacramenta Ecclesiae tempestive conferat; an pueros et puellas ante susceptionem sacramenti confirmationis, tum etiam ante primam eorum Communionem opportunis instructionibus erudierit; an

¹ Melo, *De exemptione regularium*, 154; Goyeneche in *Commentarium*, VI, 359-360.

² Cfr. Gasparri, *Fontes*, I, n. 349, § 7-9, pag. 858-859.

priusquam fideles ad matrimonia in faciem Ecclesiae celebranda admittat, debitas inquisitiones adhibuerit, atque adhibeat, quibus tuto deprehendere possit nullum inter contrahentes impedimentum exsistere eosdemque libere matrimonio consentire, ac demum in doctrina christiana, maxime vero in praecipuis religionis nostrae mysteriis, illos instructos esse; denique an parochus apud se recte ordinatos retineat libros tum baptizatorum, ubi fons baptismalis adsit in ipsius ecclesia, tum sacro chrismate confirmatorum, libros etiam matrimoniorum et status animarum » ¹.

Iure ante Codicem vigente a qualibet visitatione Ordinarii loci exemptae erant ecclesiae regulares paroeciales domorum ubi sedes est Generalis ordinis ². Can. 631, § 1 decernitur parochos seu vicarios religiosos etiam in his paroeciis quod curam animarum spectat omnimodae iurisdictioni Ordinarii loci subesse. Per hoc tamen non videtur concedi Ordinariis locorum ius visitandi ipsam ecclesiam ubi sedes est ordinaria Moderatoris supremi ordinis regularis exempti; sed solum ius personalis visitationis relate ad parochos et vicarios ³.

De aliis casibus in quibus religiosi etiam exempti Ordinario loci subduntur hic agere non vacat; de iis passim in toto Codice et in toto hoc tractatu sermo occurrit ⁴.

625. — 5º Partialis exemptio aliarum religionum. - a) *Principium.*

- Congregationes religiosas quaelibet exemptionis privilegio non gaudent, nisi specialiter eis concessum fuerit ⁵.

Principium oppositum ac pro ordinibus, statuitur pro Congregationibus: Ordines enim nisi exceptio probetur in omnibus exempti praesumuntur; Congregationes e contra nisi exemptio probetur, exemptae non sunt praesumendae. Speciale privilegium exemptionis plenae concessum est Passionistis, Redemptoristis etc.

b) *Congregationes iuris pontificii.* - Congregationes iuris pontificii, licet plena exemptione non gaudeant, aliququaliter tamen ab Ordinario sunt et ipsae exemptae. Determinantur autem in Codice casus in quibus eximuntur ⁶:

α) Ordinarius loci nequit earum constitutiones ullatenus mutare, sive aliquid addendo, sive aliquid demendo, sive aliquid substituendo.

β) Ordinarius nequit de eorum re oeconomica cognoscere salvo iure consensus praebendi pro collocatione pecuniae, et iure exigendi rationem administrationis, de quibus alibi locuti sumus ⁷.

¹ Cfr. Piat, l. c., II, pag. 21-23 et 90; Bondini, *De privilegio exemptionis*, p. 33-36.

² Cfr. Const. « *Firmandis* », 6 Nov. 1744, § 13-16; Piat, l. c., II, pag. 90 qu aest. 2.

³ Paulo aliter Haring, *Grundzüge...*, p. 814, nota 5.

⁴ Cfr. cc. 1382; 1385; 1386; 1338, § 2; 1349, § 2; 831, § 3; 1303, § 2; 1261, § 2; 1279, § 1; 1274, § 1; 1265, § 1, n. 2; 1267; 804, § 3; 874; 1291-1293; 964, n. 2-4; 965-967; 996; 997; 1001, § 4 1355, § 1; 1356, § 1; 1505; 1162, § 4; 1155; 2269, etc.

⁵ C. 518, § 1.

⁶ C. 618, § 2.

⁷ C. 618, § 2, n. 1 et cc. 533-535; cfr. quae supra nn. 559, 2, et 561, 2 diximus.

γ) Ordinarius loci nequit sese ingerere in regimen internum ac disciplinam¹, exceptis casibus in iure expressis. Nihilominus in religionibus laicalibus ipse potest ac debet inquirere num disciplina ad constitutionum normam vigeat, num quid sana doctrina morumve probitas detrimenti ceperit, num contra clausuram peccatum sit, num sacramenta aequa statque frequentia suscipiantur; et, si Superiores de gravibus forte abusibus admoniti opportune non providerint, ipse per se consulat. Si qua tamen maioris momenti occurrant, quae moram non patiantur, decernat statim; decretum vero ad S. Sedem deferat².

Maior clericalibus, minor laicalibus religionibus exemptio conceditur; relate ad clericalium Congregationum regimen internum Ordinarius est prorsus incompetens sicut relate ad ordines; relate vero ad laicales maior potestas eidem confertur, attamen nec relate ad istas potest aliquid decernere nisi de re agatur quae moram non patitur, et si quid tali modo decernat decretum ad S. Sedem deferat.

Casus supra enumerati cum ius dent Ordinario inquirendi, ius important visitationis, ut videtur, favore Ordinarii loci. Pro Congregationibus clericalibus exemptis ius visitationis valde limitate conceditur Ordinario, in iis tantummodo quae ad Ecclesiam, sacrarium, oratorium publicum et sedem confessionalem pertinent³.

626. — 6° Coercitio religiosorum. - In omnibus in quibus religiosi subsunt Ordinario loci possunt ab eodem etiam poenis coerceri⁴.

Id tam de Congregationibus quam de Ordinibus valet; attamen quod ordines attinet attendendum est utrum revera ipsi in singulis casibus Ordinario subsint, nec neglegendum principium ipsos in dubio exemptos praesumendos esse a iurisdictione et consequenter etiam a coercitione⁵.

Sunt ordines religiosi qui privilegio gaudent exemptionis a poenis Ordinariorum⁶.

Generatim *Regulares exempti* non sunt censendi comprehendi in poenis

¹ Ad regimen internum Congregationis pertinet admissio postulantium in religionem, educatio alumnorum, distributio officiorum inter varios sodales, translationes de una ad aliam domum, ad disciplinam religionis pertinet fidelis observatio votorum, regulae et constitutionum, conservatio et executio quotidianae observantiae et consuetudinum laudabilium in singulis communitatibus vigentium, exhortationes huc spectantes et punctiones defectuum (Schäfer, *Ordensrecht*, p. 281).

² C. 618, § 2, n. 2.

³ C. 512, § 2, n. 2; Vermeersch, *Epitome*, I, 623.

⁴ C. 619.

⁵ E. g. in § 3, c. 616 regulares absolute Ordinario subiiciuntur, non item in § 2 eiusdem c. 616; cfr. etiam cc. 358, § 1, n. 8 et 359, § 2.

⁶ Vermeersch, *De religiosis*, I, 380; id. *Epitome*, I, 624; Schäfer, *l. c.*, 282; Plat, *l. c.*, II, p. 8-12; tali privilegio gaudent Mendicantes; privilegio tamen in quibusdam derogatum est. Augustine, *l. c.*, III, 344, in nota 17 omnia privilegia contraria revocata habet, inconsequenter, ut videtur, admissa eiusdem auctoris opinione de vigentibus privilegiis etiam ex communicatione obtentis, cum in hoc canone nulla clausula revocatoria habeatur; cfr. c. 4; De Meester, *l. c.*, II, 1036, pag. 473.

ab Ordinariis locorum latis, etsi agitur de materiis in quibus Ordinariis subiiciuntur, nisi expresse ab Ordinariis ipsis id declaretur. Quod tamen ne extendas eadem generalitate ad religiosos non exemptos ¹.

627. — III. Usus indultorum episcopalium pro religiosis. - Per indultum ab Ordinario loci legitime concessum, obligatio legis communis cessat quoque pro religiosis omnibus in dioecesi commorantibus, salvis votis et constitutionibus propriis cuiusvis religionis ².

Declaratur cessare lex communis, salvis votis et constitutionibus; i. e., si lex communis speciali voto firmetur aut specialibus constitutionum aut regulae praeceptis, indultum episcopale per se non cessat pro religiosis qui tamen plerumque in his casibus a constitutionum observantia poterunt a suo Superiore dispensari ³. At requiritur ut revera regula aut constitutiones firmare seu velut de novo obligationem imponere intendant; si enim regula aut constitutiones id non intendant, sed simpliciter praeceptum ecclesiasticum referant, tunc relatio in constitutionibus legis communis non obest usui indulti episcopalis ⁴.

Ex hoc canone iam videtur soluta affirmativo sensu quaestio: utrum possit Ordinarius religiosos etiam exemptos dispensare a legibus communibus ecclesiasticis ⁵; immo pro casu quo alio modo haberi non possit dispensatio, e. g., a lege ieiunii vel abstinentiae id etiam de paroco affirmandum videtur ex eo praesertim quod privilegia non debeant in privilegiati dispendium detorqueri ⁶, et religiosus in casu haberi possit ut peregrinus. Quae si vera sunt quando agitur de lege communi, non sunt minus vera cum agitur de lege constitutionum aut regulae: et proinde eandem conclusionem ad praecepta regulae extenderim pro casibus quibus Superior religiosus adiri nequeat.

628. — IV. Privilegium quaestuandi. - ^{1º} **Privilegium ordinum mendicantium.** - Regulares qui ex instituto mendicantes vocantur et sunt, eleemosynas in dioecesi, ubi eorum religiosa domus est constituta, quaerere valent de sola suorum Superiorum licentia; extra dioecesim vero indigent praeterea licentia scripto data ab

¹ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 676, pag. 374.

² C. 620.

³ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 345-346.

⁴ Id authenticè declaratum est a S. Officio. 20 Dec. 1871, et 20 Ianuarii 1892, relate ad praeceptum ieiunandi tempore quadragesimae quod utique refertur in regula fratrum minorum, at non ut speciale praeceptum ut probari potest ex c. *Exivi*, De V. S., in *Clement.*: cfr. *Analecta Ordinis Minorum Capuccinorum*, v. VIII, p. 125; P. Victorius ab Appelter, in *Ephemerides liturgicae*, 1917, pag. 61 sq. et 339; Sleutjes, *Commentarius in Constitutiones generales fratrum Minorum*, I, 1915, pag. 270.

⁵ Prümmer, *l. c.*, 240, 10; Vermeersch, *Periodica*, XI, p. (150-152). Haec est concessio nova a Codice generali hoc modo primum facta; Santamaria, *l. c.*, II, 360.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Periodica*, XI, (150-152); Eichmann, *l. c.*, pag. 233, nota 1.

Ordinario loci in quo eleemosynas colligere cupiunt. Hanc licentiam Ordinarii locorum, praecipue dioecesium finitimarum, nisi gravibus et urgentibus de causis, ne denegent neve revocent, si religiosa domus ex mendicatione in sola dioecesi, in qua est constituta, vivere nullo modo possit ¹.

« Quaestuari dicitur is qui locum perlustrat ut pro se vel pro aliis personis vel pio aliquo opere eleemosynas colligit. Itaque non quaestuat qui missis litteris obtinet subsidia, nec, nostra sententia, qui paucas aliquot domos adit ubi ratio est cur levamen alicuius necessitatis specialiter expectare possit » ².

Regulares *ex instituto mendicantes* sunt stricto sensu intelligendi illi solummodo qui ne in communi quidem de iure vigente possidere possunt ³; tales sunt Franciscani Minoritae et Capuccini et aliquo sensu etiam Iesuitae et Carmelitae discalceati ⁴; tales non sunt qui de iure vigente possidere possunt in communi licet mendicantes in sua origine et ante Concilium Tridentinum fuerint ⁵; attamen alii Ordines antiqui mendicantes, saepe non vi iuris communis, sed vi privilegiorum sibi concessorum eodem quaestuandi iure gaudent ⁶.

Mendicantes autem quaestuari possunt de *sola Superiorum suorum licentia* intra dioecesim; requiritur, autem ut videtur, ut scriptam licentiam habeant ⁷.

Ordinarii dioecesis limitrophae in qua mendicantes domum non habent, licentiam per Superiores religiosos postulatam dare tenentur si ex sola mendicatione in dioecesi in qua est domus, religiosi vivere nullo modo possint; si tamen graves et urgentes causae habeantur hac obligatione liberantur ⁸.

Non possunt Superiores quaestuationis officium committere nisi professis aetate animoque maturis, maxime si de mulieribus agatur; nunquam autem iis qui in studia adhuc incumbunt ⁹.

¹ C. 621, § 1-2.

² Vermeersch, *De religiosis*, I, 372 cui assentitur Melo, *De exemptione regularium*, p. 79; Prümmer, *l. c.*, 248 qui addit; nec quaestuari dicitur qui colligit subsidia in Ecclesia aut in aliqua societate; cfr. etiam Decret. S. C. EE. et RR. 27 Mart. 1896, 2, IV, apud Vermeersch, *De religiosis*, II, p. 482; Jardi, *l. c.*, 919; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1037, p. 474; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 677, pag. 375.

³ C. 582.

⁴ Cfr. Melo, *l. c.*, p. 77; Vermeersch, *Epitome* I, 626, 2, a; Piat, *l. c.*, I, p. 30, not. 3 et II, p. 101, not. 3; Molitor, *Religiosi iuris capita selecta*, n. 233-235.

⁵ C. I., 16 Oct. 1919; A. A. S., XI, 478; Maroto in *Commentarium*, I, 169-170.

⁶ Cfr. Prümmer, *l. c.*, p. 327, not. 6; Vermeersch, *De religiosis*, II, p. 391-393.

⁷ Melo, *l. c.*, p. 78; Prümmer, *l. c.*, 248, 2; idque sat clare deducitur ex decret. S. Cong. De Relig., 21 Nov. 1908 ad quod remittit c. 624; Augustine, *l. c.*, III, 346-347 docet sufficere licentiam oralem; cfr. tamen ibidem Augustine, III, 351, 8; cuius opinio forte facilius admitti poterit pro quaestuatione quae fiat in loco ubi est domus religiosa: cfr. Piat, *l. c.*, II, p. 36.

⁸ Decret. S. C. De Relig. 21 Nov. 1908; Melo, *l. c.*, 79.

⁹ C. 623; Decret. 21 Nov. 1908, I, 7, possunt etiam de *licentia Episcopi* per alios quam religiosos, e. g., per tertiarios in communitate degentes quaestuationem facere; Piat, *l. c.*, II, 36.

Quaestuationem facere regulares possunt etiam pro domibus in aliis dioecibus exstantibus, itemque pro ecclesia vel nova domo exstruenda, reparanda aut adornanda¹.

Si regulares superfluas collegerint eleemosynas poterunt, non quidem prohiberi ab Ordinario ne alias colligant, at deferri ad S. Sedem ut provideat².

Si quaestuantur notorie deliquerint cum fidelium scandalo, vel etiam contra legitimam prohibitionem eleemosynas colligere ausi fuerint, Ordinarius loci iubeat eos in propriam domum redire et Superiores moneat ut illos corrigant et pro scandali gravitate puniant, quod si Superiores facere neglexerint, rem Ordinarius loci ad S. Sedem referat³.

629. — 2° Quaestutio Congregationum religiosarum. - a) Congregationes iuris pontificii sine speciali Sanctae Sedis privilegio stipem petere prohibentur; obtento autem privilegio uti solummodo possunt de Ordinarii loci scripto data licentia, nisi expresse licentiae huius necessitas, in ipso privilegio excludatur⁴.

b) Congregationes iuris dioecisani quaestuari possunt de licentia Ordinarii loci in quo sita est domus religiosa, et Ordinarii loci ubi fit quaestutio⁵.

c) Religiosis Congregationum Ordinarii locorum licentiam quaestuandi ne concedant, praesertim ubi sunt conventus regularium nomine et re mendicantium, nisi sibi constet de vera domus vel pii operis necessitate cui alio modo occurri nequeat; quod si necessitati provideri possit stipem quaerendo intra locum seu districtum vel dioecesim in qua iidem commorantur, ampliorem licentiam ne largiatur⁶.

¹ Cfr. Respons. *Commiss. interpr.*, 16 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, 478; *Piat, l. c.*, II, 36-37, excludit autem *Piat, l. c.*, quaestuationem pro confraternitatibus intra suas ecclesias erectas; quod tamen, quidquid est de iure veteri, a Codice non clare excluditur; Codex statuit simpliciter mendicantes posse eleemosynas colligere, nec finem eleemosynarum restringit. Si igitur eleemosynas collegant religiosi mendicantes, etsi in favorem postea cedant tertii Ordinis aut confraternitatis, licita erit quaestutio. Id tamen facere directe per se non debent confraternitates, nisi eis consuetudo tolerata suffragetur.

² *Piat, l. c.*, II, 37.

³ *S. C. De Relig.*, 21 Nov. 1908, I, n. 14; c. 616 et 617; *Piat, l. c.*, II, 38.

⁴ *C. 622*, § 1.

Non possit igitur Ordinarius loci, sine privilegio apostolico istis Congregationibus privilegium quaestuationis concedere, etsi de sola concedentis dioecesi agatur. Vermeersch, *De religiosis*, I, 372, 2; *Decret.*, 21 Nov. 1908, II, 1; apud Vermeersch, *Periodica*, IV, 309.

Ordinarius loci, qui licentiam dare debet, est Ordinarius loci ubi fit quaestutio. Ex decreto 21 Nov. 1908 necessaria erat licentia etiam Ordinarii loci ubi domus religiosa sita est; cfr. De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1039, pag. 475, nota 1.

⁵ *C. 622*, § 2.

⁶ *C. 622*, § 3; poterunt igitur Ordinarii licentiam concedentes quaestuandi certos limites quaestuantibus praefinire; praesertim ubi sunt conventus ordinum mendicantium: *Decret.* 21 Nov. 1908, II, 3.

Ordinarius porro dioecesis ad quam religiosi aliarum diocesium quaestuandi causa accedunt, licentiam non concedat, nisi prius recognoverit litteras obedientiales Superiorum religiosorum et facultatem vel Apostolicae Sedis, si agatur de Congregatione iuris pontificii, vel Ordinarii proprii, si de Congregatione iuris dioecesani. Licentiam autem quaestuandi Ordinarii gratis concedant et in scriptis, notatis semper tum nominibus religiosorum quaestuantium, tum Congregationis ad quam ipsi quaestuantes pertinent, tum loco et tempore pro quibus licentia conceditur. Licentias loco et tempore generales nequaquam Congregationibus concedant Ordinarii, sed potius invigilabunt, ne sive quaestuantes, sive praetextu quaestuationis, extra propriam domum religiosi maneant ultra mensem si in propria dioecesi, aut ultra duos menses si in aliena: neve ii denuo mittantur nisi postquam per unum, respective duos menses, in sua domo degerint. Religiosos quaestuantes male se gerentes cum scandalo fidelium opportunis remediis coerceat Ordinarius loci et in propriam domum a suis Superioribus puniendos remittat ¹.

630. — 3º Disciplina servanda in quaestuatione. - Quod attinet ad modum in quaeritanda stipe servandum et ad disciplinam a quaestuantibus custodiendam, religiosi utriusque sexus stare debent instructionibus a Sede Apostolica hac de re datis ².

Instructiones huiusmodi duae praecipuae habentur; altera S. C. EE. et RR. 27 Mart. 1896; altera S. Cong. De Religiosis, 21 Nov. 1908 ³.

Harum praecipuas dispositiones praeter ea quae iam supra delibavimus referre iuverit:

a) *Disciplina a religiosis viris servanda.* — α) Quaestuantes semper secum habere debent litteras authenticas, quibus constet de debita facultate deque officio quaestuationis sibi commissio; quas litteras parochis ultro exhibere tenentur, necnon Ordinariis, quotiens ab ipsis requirantur ⁴.

β) Religiosi quaestuantes ne pergant soli sed bini, praesertim extra urbem seu locum ubi habent conventum, seclusa gravis necessitatis causa ⁵; quo in casu quaestuens publice notus sit oportet atque aetate, virtute et fidelium existimatione omnino commendatus.

γ) Extra locum conventus quaestuantes apud parochos vel apud alios clericos saeculares vel regulares, aut, iis deficientibus, apud aliquem pium benefactorem, christiana honestate et virtute conspicuum, divertant.

δ) Extra propriam domum ne maneant ultra mensem, si in propria dioecesi; non ultra duos, si in alia eleemosynas quaerant; neque iidem denuo mittantur, nisi postquam per unum vel respective duos

¹ Decret. 21 Nov. 1908; S. C. EE. et RR. 27 Mart. 1897 apud Vermeersch, *De religiosis* II, pag. 401-403.

² C. 624.

³ Utramque invenies apud Vermeersch, *De religiosis*, II, pag. 401-403 et 504-407.

⁴ Cfr. quae supra diximus de benigniori interpretatione pro quaestuatione in loco ubi domus religiosa sita est. Si agitur de viris Congregationum religiosarum requiritur non solum licentia et litterae Superiorum sed et licentia Ordinarii.

⁵ Haec gravis causa vix non aderit; praesertim ex deficiente numero religiosorum.

menses, vitam communem iuxta regulam et Constitutiones in conventu exegerint, prout uno vel duobus mensibus extra claustra degere debuerunt ¹.

ε) Qui in ipso loco, ubi situs est conventus, quaestuant, noctu extra propriam domum nequaquam manebunt.

ζ) Religiosi quaestuantess semper illa, qua decet, humilitate, modestia, munditie eniteant; saecularium praesertim mulierum, cuiuscumque sint conditionis, familiaritatem caveant; loca suae professioni minime congrua omnino devitent; pietatem sincere foveant atque spiritualia exercitia in religione ipsorum solita, pro viribus fideliter adimpleant.

η) Superiores, graviter onerata eorum conscientia, ne omittant, quaestuantibus suis normas agendi, quas prudentia suadet, opportunas praescribere ².

b) *Disciplina servanda a religiosis mulieribus.* — « Superiorissae, praesertim extra locum ubi domos habent, nunquam ad eleemosynas quaerendas mittant sorores nisi binas ³ aetate et animo maturas, intra dioecesim non ultra mensem, extra dioecesim non ultra duos menses; et semper ea pecuniae summae instructas qua, inopinato quocumque casu cogente, possint statim domum redire. Sorores quaeritantes semper et ubique ea qua decet modestia eniteant; virorum familiaritatem et sermones inutiles caveant; clamores, tabernas, aliaque loca incongrua evitent; nec in domibus longiorem moram faciant quam sit necessarium pro expetendis eleemosynis. Singulae nunquam incedant, neque ab invicem separentur, nisi necessitate impellente. Iter facientes, si commode fieri poterit, utantur via ferrea; sed quantum possunt de nocte neque ab uno loco discedant, neque ad alium perveniant. De suo adventu futuro praemoneant illum cui datae sunt Episcopi litterae; eique cum pervenerint se sistant precesque adhibeant ut intercedat pro invenienda hospitalitate apud aliquod pium feminarum institutum, vel saltem apud aliquam honestam mulierem, nunquam vero in domo ubi possint in aliquod periculum offendere. Matutinas ac vespertinas preces non omittant; cotidie de mane aliquam ex vicinioribus ecclesiis petant ibique sacro assistant; singulis hebdomadis poenitentiae et Eucharistiae sacramentis reficiantur. Ante solis ortum et post occasum eleemosynas per loca non quaeritent. Elapso tempore ad quaeritandum iis praefixo, sine ulla mora ad propriam Superiorissam recto tramite remigrent. Eleemosynas, nunquam arroganter vel tanquam debitas postulent, sed breviter et humiliter sua et piorum operum exposita inopia, si quid sponte offeratur accipiant, secus patienter divinae Providentiae confidant. Alias normas opportunas, quae a propria Superiorissa dari poterunt adamussim observent » ⁴.

631. — 4° Quaestuationes pro Ecclesia orientali. - Sine autentico et recenti rescripto S. C. pro Ecclesia Orientali, Ordinarii latini

¹ Id applicandum non videtur religiosis in civitate vel loco quaestuantibus, qui noctu in domo religiosa semper degunt.

² Ita in Decret. 21 Nov. 1908, I, 6-13, II, 9.

³ Dictio a Decret. 27 Mart. 1896, exceptionem admittere videtur, si quaestuatio facienda sit in loco ubi domus est, licet id difficilius quam pro viris admittatur.

⁴ Decret. S. C. EE. et RR. 27 Mart. 1896; apud Vermeersch, *De religiosis*, II, p. 401-403.

nec sinant orientalem ullum cuiusvis ordinis et dignitatis in proprio territorio pecuniam colligere, nec suum subditum in orientales dioeceses ad eundem finem mittant¹.

Recens rescriptum erit si tempus ad quod datum est nondum elapsum sit, licet longius sit illud tempus; si indefinite datus sit recens certo haberi potest intra annum a datatione².

Clericum orientalem indebite quaestuantem inter latinos Ordinarius loci praemoneat; monita non curantem eum non admittat ad Missae celebrationem aut ad alia clericalia munia; pervicacem eum denuntiet in ephemeridibus ne fideles decipiantur, et si opus sit reum deferat ad S. Sedem³.

632. — V. Privilegia Abbatum de regimine. - Abbates regulares de regimine, legitime electi, debent intra tres menses ab electione benedictionem accipere ab Episcopo dioecesis in qua monasterium situm est; postquam vero benedictionem receperint, praeterquam potestate conferendi ordines minores suis subditis, fruuntur etiam in proprio territorio insignibus pontificalibus cum throno et baldachino et iure ibidem officia divina pontificali ritu celebrandi; crucem autem pectoralem, annulum cum gemma, excluso pileolo violaceo, possunt quocumque ierint deferre⁴.

Abbas de regimine est praelatus ecclesiasticus qui perpetuo vel temporanee praeficitur monasterio sui iuris⁵.

Benedictio absolute requiritur de iure vigente ad fruendum iuribus hoc canone officio Abbatis adnexis; immo potestas ordines conferendi censetur conferri, analogice ad potestatem ordinis episcopalis, ipsa benedictione⁶.

Revocata sunt privilegia Abbatibus Congregationis Cassinensis fruendi iuribus Abbatum etiam sine benedictione⁷.

Ut Abbas benedictus ordines conferre possit requiritur ut suis subditis conferat; subditi autem ii tantummodo sunt qui in manibus Abbatis aut in communitate cui praest Abbas professionem saltem simplicem emiserunt⁸.

¹ C. 622, § 4; non prohibetur per se hoc praescripto quaestuatio facta in dioecesibus ritus latini pro Ecclesia orientali; si fiat a persona ritus latini.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 626; severius Augustine, non habet recens rescriptum sex mensibus post datationem; Augustine, *l. c.*, III, 349.

³ S. C. de Prop. Fid. 1 Ianuar. 1912.

⁴ C. 625 et 940, n. 1; 325.

⁵ Baucher, in *Dictionnaire de droit canonique*, v. *Abbés*, col. 34; vocatur etiam quandoque Abbas *titularis* et distinguitur ab Abbate generali, ab Abbate Congregationis, ab Abbate Commendatario etc. de quibus cfr. Molitor, *Religiosi iuris capita selecta*; Baucher, *l. c.*, col. 31 sq.

⁶ Molitor, *l. c.*, pag. 432, n. 376. Aliter ac pro Abbate *nullius*, qui non necessario indiget ex iure communi benedictione; Santamaria, *l. c.*, II, 364.

⁷ C. 964, n. 1; Baucher in *Dictionnaire*, *l. c.*, col. 46-47; Augustine, *l. c.*, III, 352; Vermeersch, *Periodica*, X, 341.

⁸ Augustine, *l. c.*, III, 352-353; quia Abbas praesidens aut Abbas Primas per se non habent subditos, nisi specialibus instruantur indultis ordines conferre non possunt; item Abbas qui officio quovis modo decedit; cfr. Baucher, *l. c.*, col. 61, a; Ordines collati ab Abbate non subditis nulliter collati sunt, c. 694, n. 1.

Usus pontificalium videtur restringi ad proprias ecclesias, seu ad ecclesias plene suo Ordini incorporatas; certe autem non esset Codici conforme si abbas pontificalia exerceret extra dioecesim sine consensu Ordinarii loci illius dioecesis ¹.

Ad benedictionem Abbatum extra Curiam Romanam requiritur mandatum Apostolicum, ut ex formula *Pontificalis Romani* constat: *Habetis mandatum Apostolicum?* Hoc mandatum in singulis casibus debet exquiri, et generatim dirigitur ad Episcopum, cuius in dioecesi futurum benedicendi Abbatis coenobium reperitur, nisi agatur de Abbate *nullius* dioecesis benedicendo, aut peculiare privilegium adfuerit a quolibet Episcopo benedictionem accipiendi ².

CAPUT III.

De obligationibus et privilegiis religiosi ad ecclesiasticas dignitates promoti vel paroeciam regentis.

633. — I. Promotio religiosorum ad dignitates. - 1° Religiosus nequit, sine Sedis Apostolicae auctoritate, ad dignitates, officia aut beneficia promoveri, quae cum statu religioso componi non possint ³.

Dignitates, officia et beneficia quae cum statu religioso componi non possunt sunt dignitates, officia et beneficia stricte saecularia; talia non sunt Summus Pontificatus, Episcopatus, Vicariatus et praefecturae apostolicae ⁴, nec vicariatus generalis aut capitularis in ecclesiis alicui religioni commissis, Abbatiae ⁵.

Alia vero officia et beneficia extra religionem generatim praesumenda sunt saecularia, nisi probetur ea esse religiosa vel ex lege foundationis vel ex Apostolico indulto aut praescriptione; quae vero religiosa demonstrari possunt cum statu religioso non sunt incompatibilia, immo religionis conferenda sunt ⁶.

¹ Cfr. cc. 337; Augustine, *l. c.*, III, 353.

² Cfr. *Breve Benedicti XV « Pro benedictione »*, 19 Iunii 1921; *A. A. S.*, XIII, 416; in quo Brevi Abbatibus benedictinis confoederatis conceditur semel pro semper *mandatum generale* itemque privilegium benedictionem recipiendi a quolibet Episcopo cum Sede Apostolica communionem habente, quoties sedes episcopalis vacaverit, vel quoties in scriptis constitit Episcopum dioecesanum aut legitime impeditum fuisse quominus eam ipse conferat aut consensum suum ad hoc dedisse.

³ C. 626, § 1.

⁴ Quae a iure de Episcopo religioso statuuntur valere etiam de Praefecto Apostolico religioso constat ex *Audientia Benedicti XV*, 2 Dec. 1920; ita Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*, 682, p. 379.

⁵ Augustine, *l. c.*, III, 355; Vermeersch, *Epitome*, I, 630; Piat. *l. c.*, I, p. 188-189; contra Prümmer, *l. c.*, 249. Cfr. etiam circa ista officia Eichmann, *Lehrbuch...*, p. 234-235; ubi recte notatur quaestionem circa officia seu beneficia a S. Sede collata non esse practici momenti cum in collatione a S. Sede facta implicite habeatur dispensatio.

⁶ Augustine, *l. c.*, III, de paroecia incorporata pleno iure domui religiosae. Canonici Praemonstratenses privilegio gaudent paroecias etiam non incorporatas obtinendi; Vermeersch, *Epitome*, I, 630. Exclusa autem fundatione et incorporatione revera dicendum est notionem plenam beneficii proprie dicti minus aptari religiosis praesertim ratione voti obedientiae et paupertatis; cfr. Haring, *Grundzüge...*, pag. 812-813.

Officia secundaria et minora Curiae episcopalis, ut officium censoris librorum, examinitoris aut iudicis synodalis, professoris etc., per se non videntur incompatibilia cum statu religioso, dummodo tamen de Superioris licentia, saltem praesumpta, suscipiantur ¹.

2° Si religiosus eligatur ad aliquam dignitatem quae cum statu religioso componi possit, e. g., si eligatur ad episcopatum, vel si monachus abbas eligatur in altero monasterio, vel etiam si praesentetur aut nominetur ad episcopatum ²; electioni factae sine licentia Superioris assentire nequit ³.

Hanc petitionem licentiae Superioris vocabant antiqui *postulationem simplicem* seu *minus sollemnem*. Fieri autem potest postulatio minus sollemnis sive ante sive post electionem, sive a collegio eligentium, non necessario actu collegiali, sive ab ipso electo ⁴.

Codex considerat solum casum electionis, quia si religiosus directe a Romano Pontifice ad dignitatem promoveatur, ipsa Romani Pontificis promotio licentiam supplet ⁵.

Si religiosus voto teneatur non acceptandi dignitates ut ligantur, e. g., Carmelitae excalceati, specialis Romani Pontificis dispensatio est necessaria ⁶.

634. — II. Status iuridicus religiosorum ad dignitates promotorum. - 1° *Principium generale.* - Religiosus renunciatus Cardinalis aut Episcopus sive residentialis sive titularis, manet religiosus, particeps privilegiorum suae religionis, votis ceterisque suae professionis obligationibus adstrictus, exceptis iis quae cum sua dignitate ipse prudenter iudicet componi non posse ⁷. Eximitur tamen a potestate Superiorum et, vi voti obedientiae, uni Romano Pontifici manet obnoxius ⁸.

Inter varias et dissonantes opiniones de obligatione Episcoporum religiosorum quae ante Codicem inter auctores divulgabantur ⁹, Codex eam amplexus esse videtur qua affirmatur Episcopus religiosus non solum ex decentia quadam, quae per se culpam ne venialem quidem importat ¹⁰,

¹ Cfr. Chelodi, *l. c.*, 284; Augustine, *l. c.*, III, 355-356.

² Codex loquitur de legitima electione; et revera electio ibi stricto sensu accipienda videtur; attamen analogice eadem regula et pro casibus *praesentationis* aut *nominationis* valere videtur.

³ C. 626, § 2.

⁴ Reiffenstuel, *l. c.*, l. I, t. 5, n. 6-9; Blat, *l. c.*, p. 613 onus postulationis faciendae electo imponere videtur, quod canon non imponit; licentia enim etiam a tertia persona peti potest.

⁵ Piat, *l. c.*, I, 190-191.

⁶ C. 626, § 3; de vi obligatoria huius voti cfr. Piat, *l. c.*, I, 189-190.

⁷ C. 627, § 1 et 628.

⁸ C. 627, § 2.

⁹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 192, 193.; Bizzarri, *Collectanea, in usum Secretariae S. C. EE. et RR.* pag. 712-719.

¹⁰ Haec opinio S. Alphonso probabilior fuit, qui tamen ignorasse videtur constitutionem Benedicti XIII « *Custodes* », 7 Mart. 1726; cfr. S. Alphonsus, *Theologia moralis*, IV, 3.

sed vere et proprie ad suae professionis obligationes obligari sub gravi vel sub levi prout obligabatur ante promotionem ad episcopatum ¹.

Datur tamen Episcopis et aliis promotis sat ampla potestas iudicandi, quatenus observantiae regulares cum nova dignitate sint incompatibilia ²; immo quia ipsi sunt Praelati nec amplius potestati praelatorum subduntur et quia aliter nimis grave ipsis esset recursus ad Summum Pontificem, videntur etiam secum ipsis uti posse potestate dispensandi in regula sicut Superiores religiosi generatim cum suis subditis et cum seipsis possunt.

Religiosus promotus secum afferre certo potest manuscripta sua, indumenta sibi necessaria et breviarium; libros secum ferre non potest generatim, nisi licentia Superiorum religionis habeatur, quae praesumi potest pro libris ad eius usum antea concessis et in nova dignitate necessariis, praesertim si notis personalibus instruantur ³.

Episcopus vel Cardinalis religiosus sequi tenentur ritum romanum, licet in Ordine ritum specialem habuerint; Episcopus vero calendario etiam suae dioecesis; habitum deferent eiusdem coloris ac in sua religione, aptatum tamen formae novae dignitatis; tonsuram pariter deferunt religiosam ⁴.

Benedictus XV, *Motu proprio* 20 Aprilis 1920, usum rocheti omnibus Episcopis regularibus concessit ⁵.

Tempore quo in dignitate sunt religiosi vocem activam et passivam in Capitulis suae religionis non habent; si tamen id concedant constitutiones aut consuetudo, cum clara lex id prohibens non habeatur, retineri potest ⁶.

2° *Iura promoti circa bona temporalia.* - Religiosus ad dignitatem episcopalem vel aliam extra propriam religionem evectus ⁷:

a) Si per professionem dominium suorum bonorum amiserit, bonorum quae ipsi obveniunt, habet usum, usumfructum et administrationem; proprietatem vero Episcopus residentialis, Vicarius Apostolicus, Praefectus Apostolicus acquirit dioecesi, vicariatu,

¹ Cfr. Piat, et Bizzarri, *l. c.*, ubi pag. 719 sq. in nota testatur Bizzarri de dispensationibus Episcopis franciscanis concessis super ieiuniis a Regula praeceptis.

² « Si qua sunt in regularibus observantiis, quae non impediunt pontificale officium, sed magis valeant ad perfectionis custodiam sicut est continentia, paupertas et alia huiusmodi, ad haec remanet religiosus etiam factus Episcopus obligatus. Si qua vero sunt in observantis regularibus, quae officio pontificali repugnant sicut est solitudo, silentium, et aliae abstinertiae vel vigiliae graves, ex quibus impotens corpore redderetur ad exsequendum pontificale officium ad huiusmodi observanda non tenetur » S. Thomas, 2-2, quaest. 185, art. 8; qui auctor fuit opinionis severioris.

³ Piat, *l. c.*, I, 191-192; Prümmer, *l. c.*, 249, 2.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 358; Prümmer, *l. c.*, 249; Martinucci-Menghini, *Manuale sacrarum caeremoniarum* ³, pars altera, v. 1, 1914, p. 3-12 ubi singularum religionum proprius episcopalis habitus describitur.

⁵ Cfr. *A. A. S.*, XII, 149; Pauwels, in *Periodica*, X, 142-143.

⁶ C. 629, § 2; eos privat solum post dimissum Episcopatum aut alias dignitates, at eadem ratio, immo fortior habetur durante munere; Vermeersch, *Epitome*, I, 631, 3.

⁷ Hoc solo canone et sequenti supponitur promotio etiam ad aliam dignitatem praeter episcopatum et cardinalatum; in canone praecedenti 627, sermo est solummodo de episcopatu et cardinalatu, at et ille canon videtur applicandus etiam promotis ad alias dignitates; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 631, 1, ubi testatur id partim declaratum fuisse a Summo Pontifice in Audientia 2 Dec. 1920; Chelodi, *l. c.*, p. 443, nota 3.

praefecturae; ceteri dignitarii religioni vel Sanctae Sedi prout de religione stricte mendicante aut non mendicante agitur; Cardinales vero de redditibus beneficiariis libere disponunt etiam per testamentum, excepta sacra suppellectili ¹.

Ex dictione canonis apparet liberam administrationem, usum et usumfructum pertinere non solum ad Episcopos residentiales, Vicarios Apostolicos etc. sed et ad Episcopos titulares et alias forte dignitates; differentia est solum in subiecto cui bona nova acquiruntur. Quia autem nulli dignitarii regulares aliquid ut proprium acquirere possunt, iam patet testamentum ab ipsis confici non posse, et dioecesim, vicariatum aut praefecturam aut Ordinem religiosum ius habere post eorum mortem, omnia eorum bona ad se revocandi.

b) Si per professionem bonorum dominium non amiserit, bonorum quae habebat, recuperat usum, usumfructum et administrationem; quae postea ipsi obveniunt, sibi plene acquirit ².

Hic erit generatim casus Congregationum; at non repugnat idem verificari de aliquo ordine religioso ubi ex speciali forte privilegio singuli religiosi bonorum dominium retinere possint; itemque de singularibus personis quae simili indulto in aliquo ordine gaudeant.

Cum talis religiosus libere administret sua bona; nec ulla lege vetetur, iam poterit quovis titulo etiam gratuito sua bona alienare.

c) In utroque casu, sive per professionem bonorum dominium retinuerit, sive illud amiserit, de bonis quae ipsi obveniunt non intuitu personae, debet disponere secundum offerentium voluntatem ³.

3° *Dimissio dignitatis*. - Dimisso cardinalatu vel episcopatu vel munere expleto extra religionem sibi a Sede Apostolica commisso, religiosus ad religionem redire tenetur. Potest tamen Cardinalis et Episcopus religiosus quamlibet suae religionis domum eligere in qua degat; sed caret voce activa et passiva ⁴.

Carentia vocis activae et passivae non habet, ut patet, rationem poenae ⁵.

Episcopus aut Cardinalis in domum religiosam reversus ad strictas et minutas regulares observantias quotidianas teneri non videtur ⁶, nec obedientiam praestare Superioribus religiosis; qui tamen ei congruas et honestas cellulas in domo ab eodem electa assignare debent ⁷. Si quae

¹ Cc. 628, n. 1; 582; 239, § 1, n. 19 et 1298; cfr. tamen Fanfani, *De iure religiosorum* ², 469, p. 473.

² C. 628, n. 2.

³ C. 628, n. 3.

⁴ C. 529, § 1-2.

⁵ Haring, *Grundzüge...*, 814, nota 1.

⁶ Prümmer, *l. c.*, 249, 5.

⁷ Cfr. Const. Benedicti XIII «*Custodes*», 7 Mart. 1726; Gasparri, *Fontes*, I, p. 632, § 8; Piat, *l. c.*, I, 194.

bona habeat cuius dominium penes ipsum, aut religionem, aut S. Sedem sit, etiam post regressum libere administrare posse videtur ¹.

635. — III. De religioso paroeciam regente. - 1° *Promotio religiosi ad paroeciam.* - Ad paroecias pleno iure domui religiosas incorporatae Superior religiosus praesentat religiosum ab Ordinario loci probandum et instituendum ².

Ad paroecias autem non incorporatas, nisi speciale privilegium habeatur ³ licentia S. Congregationis Concilii requiritur ⁴ ut religiosus ad paroeciam promoveri possit.

Vicarius religiosus a Superiore praesentatus et ab Ordinario loci institutus universae paroeciae curam spiritualem assumit capcione possessionis ad normam iuris communis; quae possessionis captio etiam in hoc casu necessaria est ⁵.

2° *Iura et obligationes parochi religiosi.* - a) *Obligationes vitam religiosam respicientes.* - Religiosus qui paroeciam regit sive titulo parochi sive titulo vicarii ⁶ manet adstrictus ad observantiam votorum et constitutionum quatenus haec observatio potest cum muneris sui officiis consistere. Quare in iis quae ad religiosam disciplinam attinent, subest Superiori, cuius proinde est et quidem privative respectu Ordinarii loci, in eius agendi rationem circa haec omnia inquirere eumque, si casus ferat, corrigere ⁷.

b) *Acquisitio et administratio bonorum.* - a) Bona quae parochus religioso obveniunt intuitu paroeciae ⁸ cui praeficitur, ipsi paroeciae acquirit; cetera acquirit ad instar aliorum religiosorum ⁹.

Bona quae parochus, qua tali seu qua beneficiato, competunt non sunt adnumeranda inter bona quae parochus obveniunt intuitu paroeciae et

¹ Cfr. c. 628: qui canon de Episcopis et Cardinalibus religiosus est absolutus, et proinde videtur ipsis applicandus etiam post eorum regressum in domum religiosam; de aliis vero dignitariis cum ad domum religiosam reversi fuerint potius negandum videtur.

² Cfr. c. 1425, § 2; et ea quae supra n. 467 et sqs., de parochis diximus.

³ Testantur auctores hoc privilegio gaudere canonicos Praemonstratenses.

⁴ C. 1442; S. C. Consist. 20 Iul. 1915; Vermeersch, *Epitome*, II, 768; Melo, *De exemptione Regularium*, p. 83 sq.; Bouix, *De iure regularium*, II, p. 39 sq. ubi etiam de iure antiquo quo monachi a paroeciis non arcebantur.

⁵ C. 461; ita etiam Goyeneche in *Commentarium*, VI, 484-486; contra Fanfani, *De iure parochorum*, 1924, n. 403, pag. 359.

⁶ Titulo parochi paroeciam regit religiosus qui ex privilegio aut dispensatione pontificia paroeciae saeculari praeficitur; titulo vicarii religiosus cui committitur paroecia domui religiosas plene incorporata, aut cui tempore vacationis paroeciae administratio committitur.

⁷ C. 630, § 1-2; cfr. supra n. 624, s, quae possit Ordinarius loci in parochum religiosum itemque infra hoc n. 635.

⁸ De his bonis Ordinario loci ratio est reddenda ut alibi vidimus; cfr. c. 535, § 3, n. 2, una cum c. 533, § 1, n. 4 et supra 561, d. Nomine autem paroeciae hic, c. 530, § 3, non venit, ut per se patet, communitas fidelium, sed beneficium paroeciale quo persona moralis paroeciae constituitur; Haring, *Grundzüge...*, 814, nota 3.

⁹ C. 630, § 3.

proinde ea acquiruntur domui religiosae, vel provinciae vel religioni aut S. Sedi, iuxta constitutiones, eorumque administratio non ad parochum, sed ad religionem per se pertinet¹.

Ad iudicandum quatenam bona paracho obveniant intuitu paroeciae, quatenam intuitu religionis haec ex Constitutione « *Romanos Pontifices* » referre utile putamus: « Ne quis obrepat error aut dissensus... definiendum censemus, quae pecuniae, quaeque res viris religiosis oblatae intuitu missionum (vel paroeciae) intelligantur. Namque receptum est hac in re spectari primum oportere quid largitor voluerit; quod si non appareat, placuit paracho vel rectori ecclesiae collatam donationem praesumi². At multum ab hac regula recessum est propter consuetudinem, quam quidam ecclesiastici iuris periti fere communem evasisse docent, cuius vi « hodie pene solae oblationes quae in ecclesia sub Missas ad altare fiunt et quae pro administratione Sacramentorum, pro benedicendis nuptiis aut mulieribus post partum, pro exsequiis et sepulturis aut aliis similibus functionibus specialiter offeruntur, ad parochum spectant; consuetudine reliquas ferme omnes ecclesiis ipsis aut aliis certis finibus applicante »³. Praeterea si in parochum rectoremve, a quibus spiritualia adiumenta fideles accipiunt, haud inconcinne praesumi potest collata liberalitas, ubi ecclesia bonis praedita sit per quae religionis decori et ministrorum tuitioni prospiciatur, longe aliud iudicium esse debet ubi eam bonorum copia Ecclesia non habeat, ac liberalitate fideles populi unice aut potissimum sustentetur. Tunc enim largitores putandi forent voluisse consulere cultus divini splendori et religionis dignitati ea ratione et modo quem ecclesiastica auctoritas decerneret. Ideo apud christianos primaevos lege cautum fuerat ut pecunia omnis dono accepta, inter Ecclesiam, Episcopum, clericos et egenos divideretur. Legis porro sese interponens auctoritas, si largitionum tempora et causas praestituat, illud efficit quoque, ne fideles semper pro arbitrio possint modum et finem designare in quem oblatam stipem erogari oporteat; nequit enim facere privatorum voluntas, ut quod a legitima potestate in bonum commune praecipitur certo destituatur effectu.

« Haec nobis considerantibus visi sunt prudenter et opportune egisse Patres Concilii Westmonasteriensis II, cum partim interpretantes piam et aequam donantium voluntatem, partim ea, quae Episcopis inest, utentes potestate imperandi pecuniae collationes decernendique quo tempore et qua de causa conferri oporteat, statuerunt in capite *de bonis ecclesiasticis* quid censendum sit intuitu missionis collatum. Iubet igitur ratio, itemque nos constituimus, hac in re religiosos ad leges Westmonasteriensis Synodi sese affatim adcommodare oportere »⁴. Quae cum ita sint, utile putamus

¹ Ita Goyeneche in *Commentarium*, I, p. 190; Melo, *De exemptione regularium*, p. 84-85; contra Bondini, *De privilegio exemptionis*, pag. 32 ubi portionem fructuum inter bona data seu acquisita intuitu paroeciae enumerare videtur et eius administrationem paracho remittit.

² Argum. ex c. *Pastoral.* 9, *De his quae fiunt a Praelat.*, c. *Transmissa De Verb. Signif.* ac praesertim c. 1 *De statu monachi*; hoc quidem de iure antiquissimo non de iure vigente (cfr. *Monitore ecclesiastico*, vol. 38, pag. 339).

³ Reiffenstuel, l. c., l. III, tit. 30, n. 193.

⁴ Cfr. Gasparri, *Fontes*, III, pag. 183-184, Constit. Leonis XIII, « *Romanos Pontifices* », 8 Maii 1881, § 26.

ex eodem concilio Westmonasteriensi has practicas determinationes afferre quae licet de se vim iuridicam pro universa Ecclesia non habeant, bonum tamen criterium suppeditare possunt ad rectum sibi iudicium efformandum in re disciplinari quae ab illo Concilio particulari praeventa et velut prae-parata fuit: sunt igitur determinationes quae sequuntur: « I. Bona quae a fidelibus in religionis propagationem et decorem, cleri sustentationem, pauperum sublevationem, aliosque pios usus erogantur, Deo et Ecclesiae donata censentur: eorumque administratores, seu curatores, sive viri ecclesiastici, sive laici fuerint, nihil amplius quam eorum dispensatores, Deo ipsi redditori rationem, sunt habendi... — II. Igitur adlaborandum, ut omni modo determinetur (si dubium exsistat) intentio et animus donatoris vel testatoris alicuius fundi usuique ab ipso definito, ipsius fructus accuratissime applicentur. — Si vero huiusmodi intentio non constet ex aliquo certo documento, servandae sunt regulae sive canones quibus de tali voluntate recte iudicari possit. — IV. Quotiescumque erigatur aut provideatur ecclesia, seu schola, sive aliud quodvis aedificium, usibus religionis destinatum, sive ex integro, sive ex parte pecuniis collatis a fidelibus, vel etiam a quavis societate piorum catholicorum eleemosynarum administratrice, eiusmodi aedificium habendum est veluti in perpetuum illi loco addictum. Et quamvis missio de qua agitur sit ab aliqua corporatione religiosa occupata et administrata, eleemosynae illae praesumuntur non corporationi ipsi, sed Dei cultui promovendo et pauperum levamini fuisse collatae, eoque in loco ad hosce usus erogandae. — V. Similiter iudicandum, si ab aliquo benefactore talia aedificia alicubi provideantur, nisi certissime constet declarasse se in tali erectione, non loci eiusque fidelium commodum respexisse, sed Ordini illi donum voluisse conferre ¹. — VI. Non vero licebit Episcopo missionem legitime alicui ordini religioso concreditam hoc titulo ipsi auferre. Respicunt enim hae regulae solummodo casum in quo regularis illa familia vel nequeat, vel nolit illius missionis curam retinere; si exempli gratia a Superiore ab illo loco revocetur, vel alia quavis de causa cesset omnino, et non ad tempus dumtaxat, ibidem exsistere. — VII. Si vero aliqua missio fundetur exclusive, sive longe maiore ex parte sumptibus alicuius religiosae familiae, quae iustis de causis atque in perpetuum alibi migrare potuerit velle, hortamur ut pactio clara fiat inter Episcopum et Superiores Ordinis, quid hoc in casu sit agendum, ne iura ex una parte laedantur neve scandalum ex altera oriatur et grave animarum damnum emergat. — VIII... — IX. In omni missione pecuniae quae a fidelibus contribuuntur modis infra recensendis, habendae sunt pro bonis ecclesiae, non pro muneribus datis sacerdoti. Ex ea namque pecunia, non solum eius honestae sustentationi, sed et sumptibus Religiosi cultus, manutentioni fabricae, debitis solvendis, si quae sint, aliisque huiusmodi providendum est. Ideirco si discedere a missione alicui sacerdoti contigerit in anni cursu, non ius habet ad ratam partem introitus annui nisi prius detrahatur pars iuste assignanda illis impensis. Similiter ea quae providerat pro ecclesiae usu ex ipsis redditibus ecclesiae, v. g., cereos, vinum pro SS. Sacrificio, sacram suppellectilem post se relin-

¹ Regulae sub numero praecedenti et sub hoc traditae quoad ius in fundationes, sunt applicandae ad novas tantum fundationes, cum de regularibus agitur.

quere debet, absque compensatione, nisi constare faciat hanc provisionem aequam rationem excedere. — X. Diversas quidem methodos colligendi pecunias pro missionum sustentatione praevalere omnibus satis patet. Sequentes in primis non improbandas censemus, donec melius per caritatem fidelium provisum fuerit: 1° Sedium seu locorum assignatio certis personis seu familiis a quibus compensatio determinata datur ecclesiae, 2° Collectae ad offertorium in ecclesia factae. 3°... 4°... 5° Collectae quae vel de domo in domum fiunt, a viris ad hoc deputatis, vel per societates et confraternitates legitime institutas, vel exiguntur per decurias seu centurias prout fieri solet in laudabili societate Propagationis fidei nuncupata, vel a ditioribus, statutis temporibus vel quotannis solvuntur... — XIII. Communiter etiam censendum, nisi contrarium pateat, iuxta regulam in iure traditam, ea quae ecclesiasticis usibus apta, donantur viro missionario, esse missioni donata. Ea vero quae personalem habent usum, ipsi data reputantur; sicut etiam res sacrae si expresse veluti grati animi vel affectus pignus a congregatione cuivis sacerdoti donentur » ¹.

β) Non obstante voto paupertatis parochus religioso licet eleemosynas in bonum paroeciarum, vel pro scholis catholicis aut locis piis paroeciae coniunctis, quovis modo oblatas accipere aut colligere, et acceptas sive collectas administrare, itemque, servata offerentium voluntate, pro prudenti suo arbitrio, erogare, salva semper vigilantia sui Superioris; sed eleemosynas pro ecclesia paroeciali aedificanda, conservanda, instauranda, exornanda accipere, apud se retinere, colligere aut administrare, pertinet ad Superiores, si ecclesia sit communitatis religiosae ²; secus ad loci Ordinarium ³.

Hic melius definiuntur quaedam iura quae multum conferre possunt ad pacem fovendam et ad relationes iuridicas melius determinandas inter Superiorem religiosum et parochum religiosum ⁴.

Conceditur parochus ius eleemosynas pro *locis piis* ⁵ quovis modo, non solum accipere, sed etiam per se vel per alios, per ephemerides, per collectas in ecclesia vel in domibus etc. colligere seu quaestuari ⁶; itemque eius

¹ Cfr. *Collectanea S. Congreg. De Prop. Fid.*, vol. II, pag. 153-154 in nota.

² Idem dicito si ecclesia sit S. Sedis, quia ordo incapax est possidendi.

³ C. 630, § 4.

⁴ Aliae relationes inter utrumque iam iam definitae sunt in cc. 609, § 1 et 415; cfr. supra n. 615 et 624. Si in paroeciae finibus sint aliae ecclesiae aut oratoria quae a religiosis semper ministrata fuere, ita ut praesumi possit curam illorum concessam fuisse domui ipsi religiosae, iura in illas ecclesias vel oratoria spectant ad Superiorem, secus, si nempe cappellae et ecclesiae unitae sint sive perpetuo sive temporanee paroeciae, spectant ad parochum excluso quolibet iure Superioris religiosi (cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VI. 148-149).

⁵ Fundatio, vel domus, vel locus pius, vocatur complexus bonorum temporalium ex voluntate privata fidelium absque ulla consecratione vel benedictione vel deputatione auctoritatis ecclesiasticae ad finem religiosum destinatus; Wernz, *Ius decretalium*, III, p. 195-196; haec vocatur pia fundatio sensu lato; sensu vero stricto quid sit pia fundatio cfr. infra libro III, tit. 30, c. 1544.

⁶ Cfr. Melo, *l. c.*, p. 90.

prudenti arbitrio conceditur huiusmodi eleemosynas erogare, salva vigilantia Superioris religiosi et offerentium voluntate. *Vigilantia* autem Superioris non dicit ius Superioris has collectas prohibendi, aut ad alios usus, e. g., ad utilitatem communitatis erogandi aut administrationem ipsam parcho subtrahendi. Ordinarius tamen loci potest, si abusus adsint, huiusmodi collectas restringere et ad tempus prohibere. Item pro collocaione pecuniae paroeciae¹ datae consensus Ordinarii loci requiritur, eique ratio administrationis fundorum ecclesiae paroecialis reddenda est²; quod non extendas ad pecuniam datam ecclesiae, si ecclesia ipsa est regularium aut foundationi in ecclesiis regularium³.

Ius colligendi pecuniam pro manutentione ipsius ecclesiae, si sit saecularis, ad Ordinarium loci pertinet, qui tamen vix ipse per se iure suo uti poterit et illud vel Superiori vel parcho committat⁴ oportet.

Iure antiquo parcho religioso socius ex eadem religione dandus erat; id non amplius praecipitur⁵.

Parochus religiosus ius habet ad congruam sustentationem ei ab Ordinario loci assignandam⁶.

Regimen paroeciae religiosis concreditaе vacantis, sive incorporatae sit sive non, quousque vicarius oeconomus ab Ordinario loci constituatur, Superior domus assumit.

c) *Subiectio Ordinario loci.* - Parochus vel vicarius religiosus, licet ministerium exerceat seu in loco ubi maiores Superiores religiosi ordinariam sedem habent⁷, subest immediate omnimodae iurisdictioni, visitationi, correctioni Ordinarii loci, non secus ac parochi saeculares, regulari observantia unice excepta.

Ordinarius loci, ubi eum muneri suo defecisse compererit, opportuna decreta condere ac meritas in eum poenas statuere potest; in quo nihilominus Ordinarii facultates minimae privativae sunt, sed Superior, ius cumulativum cum ipso habet, ita tamen ut, si

¹ Distinguenda sunt bona data ecclesiae a bonis datis paroeciae. Bona data paroeciae vel in bonum paroeciae sunt semper subiecta iurisdictioni Ordinarii loci; bona data ecclesiae paroecialis tunc solum sunt Ordinario loci subiecta cum ecclesia paroecialis non est religiosorum, aliter non subiiciuntur. Non omnes ecclesiae paroeciales incorporatae alicui domui religiosae, etiam si incorporatio pleno iure facta sit, sunt ecclesiae religiosorum; cfr. circa haec: Nebreda, *De loci Ordinariorum iuribus circa pia legata, donationesve tum religiosas, tum eorum ecclesiis etiam paroecialibus facta*; in *Commentarium...*, VII, passim; *Monitore ecclesiastico*, vol. 38 (1926) pag. 341 sqs.

² C. 631, § 3; 533, § 1, n. 4; 533, § 3, n. 2. Cfr. Maroto in *Commentarium*, VII, 440.

³ C. 1550; Melo, *l. c.*, p. 90.

⁴ Vermeersch, *Epitome*, I, 632, 4; Augustine, *l. c.*, IV, p. 361; Melo, *l. c.*, p. 90; Eichmann, *l. c.*, p. 237.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I, 632, 5.

⁶ C. 471, § 1; haec portio fructuum religioni acquiritur.

⁷ Necessaria aut saltem utilis determinatio, quia iure antiquo, cfr. Concil. Trident. c. XI, sess. 25 *De regul.* tales parochi non subiiciebantur Ordinariis locorum; cfr. supra n. 624, e.

aliter a Superiore, aliter ab Ordinario decerni contingat, decretum Ordinarii praevalere debeat ¹.

Potestas Superioris in iis quae religiosas disciplinam spectant, privativa est, seu Ordinarium loci excludens; potestas e contra Ordinarii loci in iis quae curam animarum spectant cumulativa. Non potest igitur Ordinarius loci ob culpam aut peccatum circa religiosas disciplinam contra parochum procedere ullo modo; potest e contra id facere Superior usque ad amotionem ab officio parochi, nec, ut videtur, si ex hac causa procedat Superior religiosus ei aliquid obici potest ab Ordinario loci; attamen Ordinarius de amotione est monendus ².

Ius cumulativum Ordinarii et Superioris ita intelligendum esse videtur ut possit uterque contra parochum procedere vel mutuo consensu, vel iure praeventiois, non ita ut duobus processibus eodem tempore idem parochus ob idem delictum vel ob eandem negligentiam subiici possit, id enim nimis grave parochi videretur ³. Insuper dato ab alterutro decreto contra parochum, alter, si decretum datum nimis mite aestimaverit, alias poenas aut provisiones adiacere poterit, non exclusa amotione a paroeciae cura, quo tamen casu is qui amotionem decernit alteram partem monere tenetur ⁴.

Quaenam autem sint negotia curam animarum spectantia in quae proinde potest libere Ordinarius loci suam auctoritatem exercere eruendum est ex natura rei et documentis S. Sedis, necnon ex doctrina doctorum ⁵.

3° *Amotio parochi religiosi*. - Parochus vel vicarius religiosus sunt amovibiles ad nutum tum Superioris religiosi, tum Ordinarii loci ⁶.

¹ C. 631, § 1-2.

² Cfr. c. 454, § 5.

³ Eichmann, *l. c.*, p. 236.

⁴ C. 454, § 5. Augustine, *l. c.*, III, 362-363; ita ius cumulativum interpretatur quas Ordinarius loci non possit procedere per seipsum, sed necessario procedere debeat in unione cum Superiore religioso; at non videtur recta huiusmodi interpretatio: Codex enim solum monitionem Superioris religiosi requirit et pro solo casu amotionis; c. 454, § 5; concordem tamen procedendi modum prudentia pastoralis suadet, et Superiorum auctoritatem commendat; cfr. Const. Benedicti XIV « *Firmandis* » 6 Nov. 1744 apud Gasparri, *Fontes*, I, p. 855, § 11.

⁵ Cfr. Constit. Benedicti XIV, « *Firmandis* », 6 Nov. 1744, Gasparri, *Fontes*, I, pag. 855 et sq. ubi plura huc spectantia determinantur: e. g., potest Ordinarius loci visitaturus paroeciam religiosis commissam missionarios sibi benevisos illuc mittere; potest in visitatione altare ubi SS. Sacramentum asservatur visitare, sedem confessionalem in qua confessiones audit parochus, sacrarium, turrin campanariam, coemeterium pro fidelibus visitare; item in visitatione potest inquirere de titulo quo parochus paroeciam regit, an residentiae legem observet, an conferentiis casuum intersit, an onera alia paroecialia adimpleverit; cfr. citatam Constit. § 5 sq.; itemque supra n. 624 ubi pars huius constitutionis affertur.

⁶ Cfr. c. 631, § 3; 454, § 5; et quae de amovibilitate parochorum supra n. 470 diximus.

TITULUS XIV.

DE TRANSITU AD ALIAM RELIGIONEM

636. — I. Transitus notio et liceitas. - 1º Transitus ad aliam religionem est «derelictio religionis in qua quis vota emiserat et immediate consequens in aliam religionem ingressus»¹.

Transire ad aliam religionem iuridice non dicitur novitius aut postulans, sed solum religiosus qui vota, licet temporanea, saltem emisit².

Religiosus transiens non derelinquit statum religiosum, nec ab eo exit, sed solum exit a forma concreta determinata ut alteram formam eiusdem status ingrediatur³.

Regulae hoc titulo statutae de transitu ad aliam religionem applicantur etiam ad societates in communi sine votis degentium, quae tamen saltem promissione aut iuramento S. Sedis reservato ad perseverandum in societates membra obligent⁴.

Transitum ad aliam religionem imitatur transitus ab uno monasterio *sui iuris* ad aliud; ratio autem huius similitudinis invenitur in autonoma organizatione ordinum antiquorum et praesertim S. Benedicti, qua organizatione autonoma fiebat et fit ut quaelibet domus esset et sit aliquid ex se subsistens sibi que sufficiens⁵. Ideo ad transitum ab uno monasterio ad aliud *sui iuris* auctoritas S. Sedis requiritur⁶; attamen si de eodem

¹ Goyeneche, *De transitu ad aliam religionem* in *Commentarium*, I, 219.

² Schäfer, *l. c.*, 335; Goyeneche, *l. c.*, I, 219 et 297.

³ Goyeneche, *l. c.*, I, 219.

⁴ C. 681; Goyeneche, *l. c.*, I, 297-299 et 362-363.

⁵ Cfr. Molitor, *Religiosi iuris capita selecta*, n. 253, pag. 330; n. 329, pag. 393; n. 440 sq. pag. 481 sq.

⁶ « Sacrae Congregationi Religiosorum Sodalium negotiis praepositae sequentia dubia pro opportuna solutione subiecta fuere:

« I. Utrum moniales monasteriorum, in quibus vota dumtaxat simplicia emittuntur iuxta can. 488, n. 7. Codicis iuris canonici et decretum Sacrae Congregationis de religiosis, sub die 23 Iunii 1923, e proprio ad aliud huiusmodi monasterium *sui iuris* et eiusdem ordinis transire queant sola Ordinarii vel Ordinariorum auctoritate.

« II. Utrum eadem moniales ab Ordinario vel Ordinariis e proprio ad aliud monasterium, uti supra, de ipsarum et utriusque communitatis consensu, transferri queant saltem ad tempus, ita ut in novo monasterio, dum ibidem commorantur, iuribus gaudere et officiis fungi valeant ut moniales de familia.

« Porro Sacra Congregatio, in Congressu diei 26 Iunii 1926, re mature perpensa, respondendum censuit prout respondet:

« Ad I. Negative et servetur can. 632 Codicis iuris canonici:

« Ad II. Negative sine praevia Apostolicae Sedis licentia ».

Pius XI adprobavit 9 Nov. 1926.

Quo tamen responso non prohibetur transitus temporaneus qui fiat ratione sanitatis recuperandae aut studiorum.

Ordine¹ agitur non requiritur novitiatus et professionis repetitio, sed solum adscriptio seu incardinatio novo monasterio².

Quandoque transitus de una domo autonoma ad aliam potest fieri necessarius ex causa extrinseca, e. g., ad faciendam novam foundationem et tunc a S. Sede praecipi potest³.

2° Religiosus nequit ad aliam religionem, etiam strictiorem, sine auctoritate Sedis Apostolicae transire⁴.

Haec disciplina iam ante Codicem ex variis privilegiis Ordinibus religiosi concessis et ex stylo Curiae, de facto vigeat; theoretice tamen usque ad Codicem iure permittebatur transitus ad strictiorem religionem; omnium autem strictissima communis aestimabatur religio carthusianorum⁵.

Praeter beneplacitum apostolicum ad transitum requiritur, ut patet, admissio ex parte Superiorum novae religionis; transiens autem nulla documenta novae religioni praesentare tenetur praeter testimonium Superioris maioris religionis *a qua transit*⁶.

Nunc omnes religiones iuridice circa transitum aequiparantur, non exclusis Congregationibus iuris dioecesani⁷.

637. — II. Quo modo fiat transitus. - Transiens ad aliam religionem novitiatum peragere debet⁸; quo durante, manentibus

¹ « Eiusdem ordinis sunt monasteria quae eadem regula vel constitutionibus utuntur et eodem Superiore Supremo reguntur. Eiusdem ordinis censentur monachi benedictini qui, quamvis ad varias Congregationes monasticas pertineant eundem tamen habent Abbatem Primatem: non sunt eiusdem ordinis, quod ad praesentes effectus, fratres Minores, fratres Minores Conventuales et fratres Minores Capuccini »; Vermeersch, *Epitome*, II, 636; paulo aliter Prümmer, *l. c.*, 251, 2.

² Cc. 632; 633, § 3; Schäfer, *l. c.*, 336. Quod Codex statuit de transitu ab uno monasterio sui iuris ad aliud Augustine, *l. c.*, III, 367 extendit ad transitum ab una monastica Congregatione ad aliam; quo casu, licet novitiatus non praemittatur, praemitti tamen plerumque consueverunt aliqui dies spiritualium exercitiorum novae adscriptioni; cfr. etiam Goyeneche, *l. c.*, I, 361-362; si transitus fiat ad tempus, e. g., ad studia complenda, beneplacitum Apostolicum non requiritur.

³ Breve Bened. XV, 10 Dec. 1918; *A. A. S.*, XI, 33.

⁴ C. 632.

⁵ Cfr. Schäfer, *l. c.*, 334-335; Piat, *l. c.*, I, 178 sq.; Goyeneche, *l. c.*, I, 220-226. Societatis Iesu Praepositus Generalis privilegio gaudet suis subditis permittendi transitum ad quemlibet Ordinem; cfr. Constit. Gregorii XIII « *Cum alias* », 22 Sept. 1582; quod tamen vix amplius est practici momenti ex c. 542, n. 1; cfr. Goyeneche, *l. c.*, I, 299-300; paulo aliter Prümmer, *l. c.*, 251, 1.

⁶ C. 544, § 5; quod dicitur de sufficienti testimonio Superioris pro transeunte ab una ad aliam religionem, extendit Goyeneche ad transeuntem de societate sine votis ad religionem, dummodo tamen alia documenta in admissione in societate praesentata fuerint, cfr. Goyeneche, *l. c.*, I, 363-364.

⁷ Vermeersch, *Epitome*, I, 635; Fanfani, *De iure religiosorum*², 474, pag. 477; Eichmann, *l. c.*, p. 237.

⁸ Non tenetur praemittere postulatum; novitiatus autem unius vel duorum annorum esse potest.

votis, iura et obligationes particulares¹, quae in religione derelicta habuit, suspensa manent², et ipse obligatione tenetur Superioribus novae religionis et ipsi novitiorum Magistro³ parendi etiam ratione voti obedientiae⁴.

Manent igitur durante novitiatu in nova religione vota, non quaelibet, sed solum substantialia cuilibet religioni; alia enim, si quae habebantur, cum ad obligationes particulares religionis derelictae pertineant, suspenduntur⁵.

Attamen, licet vota suam vim retineant quaedam potest novitius transiens quae non posset manendo in priori religione: ita, e. g., professus a votis perpetuis nequit, titulo gratuito, bona sua alienare; si tamen ad ordinem religiosum transeat certo poterit ultimo bimestri ante professionem, immo tenebitur renuntiationem libere facere⁶; item durante novitiatu nequit valide novitius bonis suis renuntiare⁷, potest vero generatim id facere professus a votis simplicibus quod ad valorem attinet⁸; si professus ad aliam religionem transeat utrum, durante novitiatu, valide renuntiare possit res non plane constat; obstat conditio novitiatus, favet validae renuntiationi conditio professi⁹.

Transiens ad aliam religionem durante novitiatu, si est votis sollemnibus ligatus¹⁰, videtur quae acquirit acquirere religioni ad quam transit; Codex enim eum ab obligationibus erga religionem *a qua*, durante novitiatu, solvit¹¹.

Religiosus transiens secum ferre potest manuscripta, et pensiones vitalitias si quas habet¹².

Dispositionem de usu et usufructu, itemque cessionem administrationis quam professus a votis simplicibus ad aliam religionem transiens iam

¹ « Religiosus qui in quadam religione professus, obtento indulto apostolico, ad aliam religionem transit, teneturne ad habitum novitiorum religionis *ad quam* suscipiendum et gestandum perdurante novitiatu in nova religione? ». S. C. De Relig., re mutare perpensa respondit: Affirmative, 14 Mai. 1923; *A. A. S.*, XV, 289; Vermeersch, *Periodica*, XII, p. 16-17.

² Igitur iura quae habebat in religione *a qua* licet adhuc amissa dici nequeant, novitius transiens durante novitiatu exercere non potest; e. g., non potest intervenire Capitulis, electionibus etc. (cfr. Goyeneche in *Commentarium*, IV, 182-183).

³ Agnoscitur hoc loco Magistro potestas dominativa dandi praecepta.

⁴ C. 633, § 1.

⁵ Augustine, *l. c.*, III, 366; Goyeneche, *l. c.*, I, 364-365; II, 116 docet durante novitiatu ita permanere vota in religione *a qua* emissa ut novitius ligetur etiam obligationibus specialibus ex votis ortis in priori religione emissis; id ex Codice probari non posse videtur quinimodo potius hoc c. 633, § 1 contrarium docemur dum dicuntur obligationes particulares suspensae.

⁶ Cc. 583, n. 1; 581, § 1; Goyeneche, *l. c.*, II, 119.

⁷ C. 568.

⁸ Cc. 579 et 583, n. 1.

⁹ Cfr. Goyeneche, *l. c.* II, 119-120.

¹⁰ C. 582.

¹¹ Res tamen non plane liquet; cfr. Piat, *l. c.*, I, 185-187; Raus, *Institutiones...*, 203, pag. 331; Goyeneche, *l. c.*, II, 142-144; aliter Chelodi, *l. c.*, 446, not. 2.

¹² Piat, *l. c.*, I, 186; Goyeneche, *l. c.*, II, 123-124; 140-142.

fecit in priori religione, repetere posse videtur durante novitiatu in religione ad quam, non tenetur tamen ¹.

Religiosus a votis sollemnibus ad Congregationem transiens, debet, durante novitiatu, testamentum facere de bonis forte obvenientibus ².

2° Expleto novitiatu religiosus transiens, sicut alii novitii, admitti debet ad professionem temporaneam, nisi ratio suadeat Superiori illi ad maiorem probationem novitiatum protrahere ³. Si in religione ad quam transit professionem non edat, quavis demum de causa id eveniat, ad pristinam religionem redire debet, nisi interim votorum tempus exspiraverit ⁴.

Si tempus votorum exspiraverit durante novitiatu, professio non videtur amplius renovanda ⁵.

Tempus in professione votorum simplicium transactum in priori religione non computatur pro professione sollemni vel perpetua in altera ⁶.

3° Sollemniter professus aut professus a votis simplicibus perpetuis, si transierit ad aliam religionem cum votis sollemnibus vel simplicibus perpetuis, expleto novitiatu, in nova religione, emittere statim debet professionem sollemnem aut simplicem perpetuam, vel ad pristinam religionem redire, nisi Superior iure eum diutius probandi, non ultra annum tamen ab expleto novitiatu, utatur ⁷.

In hoc casu licet de perpetua aut sollemni professione agatur, quia tamen prima est in nova religione, qua proinde in eam cooptatio fit, votum *deliberativum* Consilii vel Capituli requiritur ⁸.

¹ Goyeneche, l. c., II, 144-146. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 685, pag. 381, admittere videtur obligationem renovandi illam dispositionem.

² C. 569, § 3; Goyeneche, l. c., II, 146-147.

³ Id clare a Codice non dicitur, sequitur tamen ex toto spiritu legis et sat clare ex c. 633, § 2 nec non ex c. 634 deducitur.

⁴ C. 633, § 2.

⁵ Pro hoc casu docet Goyeneche in *Commentarium*, III, p. 9-10, religionem a qua non posse amplius novitium recipere sine S. Sedis dispensatione vi c. 542, n. 1, quia agitur de recipiendo illo qui votis iam ligatus fuerat. Haec tamen interpretatio nimis severa, nec firmis admodum videtur niti argumentis. Hic enim proprie non agitur de prima admissione, quae regulariter facta est, sed solum de reassumptione; hic, ni fallor, aliquid simile evenit ac pro professis votorum temporaneorum servitio militari obligatis qui licet votis non ligentur, aliquo modo, quousque non dimittantur per actum positivum aut ipsi intentionem non amplius revertendi manifestent modo legitimo, ad religionem aliquo modo pertinent, et licet dimitti possint ex iustis causis, non necessario tamen dimitti debent, et multo minus si revertantur dispensatione S. Sedis indigent ut admitti possint, nec novitiatum repetere tenentur. Simplex exspiratio votorum et eorum neglecta renovatio non est praesumenda dimissio: Quid si renovatio non fieret ex oblivione; ex ignorantia; numquid non renovantes non possent admitti quia voti non ligati, aliquando votis ligati fuere?

Aliter dicendum esset si religiosus iam dimissus fuisset, aut ipse cessantibus votis declarasset se religionem a qua relinquere voluisse.

⁶ Schäfer, l. c., 337; Jardi, l. c., 932.

⁷ C. 634.

⁸ Cfr. Resp. *Commiss. interpr.* 14 Iul. 1922; *A. A. S.*, XIV, 526 ad VII; c. 575, § 2; Goyeneche, l. c., II, 174-175.

638. — III. Status iuridicus transeuntis in nova religione. -

Transeuntes ad aliud monasterium eiusdem religionis a die transitus ¹, ad aliam vero religionem ab edita nova professione:

1° Amittunt omnia iura et obligationes prioris religionis vel monasterii et alterius iura et officia suscipiunt ².

Iura prioris religionis non sunt praerogativae personales, ut tituli honorifici etiam civiles, aut doctoratus quae independenter a religione religiosus in religione existens adeptus est ³.

Liberatur item ab omnibus obligationibus quas professione et emissionem votorum in priori religione contraxerat. Quod extendendum est etiam ad vota specialia quae forte quis emisit in priori religione ⁴.

Sicut autem omnia iura religionis *a qua* amittuntur, ita omnia iura religionis *ad quam* acquiruntur nec amplius vim retinent severiores hac in re iuris antiqui dispositiones ⁵.

2° Religio vel monasterium *a quo* bona servat, quae ipsius religiosi ratione iam ei quaesita fuerunt; dos et alia bona quae sunt in dominio religiosi religiosum sequuntur ⁶.

3° Sollemnitates votorum in eo qui legitime vota simplicia in Congregatione, facto transitu ab ordine religioso, emittit, eo ipso exstinguitur, nisi aliud in Apostolico indulto expresse caveatur ⁷.

Ex hoc iam patet vinculum religiosi cum priori religione *a qua* exit prorsus exstingui, ita ut si ex altera religione exire contingat, iam amplius ad primam redire non teneatur ⁸.

¹ Evidenter agitur hic de monasteriis sui iuris, c. 632; transitus autem dies est dies quo officialis adscriptio novo monasterio fit.

² C. 635, n. 1.

³ Goyeneche, *l. c.*, II, 177.

⁴ Urbanus VIII, Const. « *Honorum* », 24 Febr. 1643, statuit votum non ambiendi dignitates permanere, cum tamen haec constitutio in Codice nullo modo referatur abolitam tenemus; Goyeneche, II, 175-176.

⁵ Huiusmodi severiores antiquas dispositiones contra mendicantes transeuntes *cf.* apud Piat, I, 184-185; Goyeneche, *l. c.*, II, 178; Augustine, *l. c.*, III, 369.

⁶ *Cfr.* c. 570, § 1 et 551, § 2, et ea quae supra de dote diximus.

⁷ C. 636. Idem valere videtur de eo qui transit ab ordine religioso ad Congreg. etiam votorum temporariorum nec ulterior recursus ad S. Sedem requiri videtur, data enim praesumi potest dispensatio in concessione pro transitu; aliter Haring, *Grundzüge...*, 816, nota 4.

⁸ Goyeneche, *l. c.*, II, 175-176.

TITULUS XV.

DE EGRESSU E RELIGIONE

639. — Religionem in qua est professus potest religiosus duobus modis relinquere et ex ea egredi; actu voluntario et actu involuntario. Hoc titulo agitur de egressu voluntario, titulo sequenti de egressu coacto.

Iterum egressus voluntarius potest esse legitimus aut illegitimus.

§ 1. *De egressu voluntario legitimo.*

I. Egressus expleto tempore votorum. - Professus a votis temporaneis, expleto votorum tempore, libere potest religionem deserere; pariter religio ob iustas et rationabiles causas eundem potest a renovandis votis temporariis vel ab emittenda professione perpetua excludere, non tamen ratione infirmitatis, nisi certo probetur eam ante professionem fuisse dolose reticitam aut dissimulatam ¹.

Professus in talibus conditionibus *libere* prorsus potest dimittere religionem, *libere* autem refertur ad *actionem iuridicam*; de actione morali deserendi iudicandum est iuxta principia theologiae moralis ². Si religionem libere deserat eo ipso separatur a religione nec amplius admitti potest nisi repetito novitiatu, immo quia votis aliquando fuit ligatus nec ad novitiatum sine S. Sedis licentia admitti potest ³. Religionem deseruisse videtur si, facta Superiori declaratione abeundi e domo iam exierit; immo etsi domum nondum deseruerit, vota tamen renovare noluit cum declaratione abeundi; si votorum tempus nondum exspiraverit declaratio abeundi hunc effectum producere non videtur, etenim de facto adhuc religioni est incorporatus. Animus non externe manifestatus nunquam sufficere videtur ad separandum religiosum a religione ⁴. Consensus seu ratihabitio Superioris ad liberam desertionem non requiritur ⁵.

¹ C. 637.

² Cum *libere* possit religiosus discedere, iam non tenetur ad aliquid erga religionem, sive pro victu, sive pro vestitu, sive pro studiis in religione factis. Excipiunt aliqui casum quo dolose religiosus professionem primam emisit sine animo perseverandi, et sola intentione studiis incumbendi; Goyeneche in *Commentarium*, V, 211-212 et ibidem pag. 86-93 ubi de variis sententiis circa culpam moralem novitii sine causa abeuntis.

³ C. 542, n. 1.

⁴ Cfr. etiam Vermeersch, *Periodica*, XII, 17-18.

⁵ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, V, 24-25.

Religio iure gaudet religiosum excludendi a renovandis votis aut professione; id tamen facere nequit sine *iustis et rationabilibus causis* ¹. Contra exclusionem sine iustis et rationabilibus causis, saltem in devolutivo, recursus patet religioso; qui recursus in devolutivo resolvi poterit in casu iniustae exclusionis in recursum in suspensivo, si S. Sedes religionem cogat ad eum readmittendum ².

Morbus ut causa sit exclusionis debet esse contractus ante primam professionem et certo modo probandum est fuisse dolose reticatum aut dissimulatum. Reticentia non dolosa aut dissimulatio morbi bona fide facta non sufficiunt, licet certo modo probetur exstitisse ante professionem ³.

« Utrum professus votorum simplicium in Ordine vel in Congregatione, qui durante triennio (votorum temporaneorum) amens evaserit, iudicio medicorum etiam insanabiliter, possit finito triennio ad suos vel ad saeculum remitti, an vero debeat in religione retineri: et quatenus negative ad primam partem, affirmative ad secundam: Qualis sit praedicti Religiosi conditio iuridica et ad quid teneatur religio in casu? ». His propositis dubiis Sacra Cong. de Religiosis, praehabito voto plurium Consultorum in plenario coetu 28 Nov. 1924, re mature perpensa respondit: « Ad I: Negative ad primam partem; affirmative ad secundam. Ad II: Religiosus de quo agitur in dubio I, pertinet ad religionem in eo statu in quo erat quando mente captus est, et religio tenetur erga eum ad eadem officia ad quae tunc tenebatur » ⁴.

Adverte tamen hic casum considerari amentiae professioni supervenienti, si enim ageretur de amentia antecedenti eaque completa, professio invalida esset nec religio teneretur eum alere. Si amentia sanata sit ad professionem admitti poterit vel ei suaderi ut ad saeculum ipse sponte revertatur; id tamen ei imponendum non est. Tempus autem triennii votorum temporaneorum quod forte in amentia transactum est, attento decreto S. Congr. videtur computandum ut tempus valide transactum in votis temporaneis ad omnes effectus iuridicos ⁵.

In casu periculi amentiae ob studia dimissio pariter decerni non potest, potest autem studioso imponi transitus ad conversos ⁶.

¹ Ius dimittendi iis spectat quibus generatim ius est admittendi, idest, Superioribus maioribus, iuxta Constitutiones. Goyeneche in *Commentarium*, V, 216 requirit ut Superior procedat in hoc cum suffragio sui Consilii quod tamen a Codice non praecipitur, nisi pro casu quo vota adhuc non expiraverint; cfr. c. 575, § 1. Vermeersch, in *Periodica*, XIII, a. 1924, pag. 70-71, quod valet non solum de religionibus virorum sed etiam mulierum. Cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 686, pag. 382.

² Prümmer, *l. c.*, 258, 1; dimissio sine iusta causa facta violationem caritatis, non iustitiae, importat; Goyeneche in *Commentarium*, V, 213.

³ Non potest religio ad professionem admittere novitium ad experimentum sub conditione eum dimittendi si intra certum tempus se melius non gesserit; tempus experimenti est novitiatus. Creusen, *Religieux et religieuses* ³, n. 225.

⁴ S. C. De religiosis 5 Febr. 1925; *A. A. S.*, XVII, 107.

⁵ Cfr. Maroto in *Commentarium*, VI, 170-179.

⁶ Goyeneche in *Commentarium*, VI, 90-91.

Nullus religiosus, expleto votorum temporariorum tempore, egrediens e religione potest aliquid a religione exigere ob labores in religione peractos ¹.

640. — II. Exclaustratio. - 1° *Notio.* - Exclaustratio est egressus e religione et permanentia temporanea in saeculo retento ligamine cum religione ².

Differt exclaustratio a licentia manendi extra domum religiosam ultra sex menses quia *haec* nullo modo religiosum a religione separat nec a Superiorum obedientia subtrahit ³.

2° *Indultum.* - Indultum exclaustrationis concedit S. Sedes, i. e., S. Congregatio De Relig., aut S. C. De Prop. Fide, si de religione iuris pontificii agitur; pro religiosis iuris dioecesani sufficit auctoritas Ordinarii loci ⁴.

Ordinarius competens est ille in cuius dioecesi sita est domus cui assignatus est religiosus, vel in qua is habet saltem quasi-domicilium; excluso tamen Ordinario in cuius dioecesi religiosus illegitime ultra sex menses commoratus est ⁵.

3° *Effectus indulti exclaustrationis.* - Qui indultum exclaustrationis ab Apostolica Sede ⁶ impetravit, votis ceterisque suae professionis obligationibus, quae cum suo statu in saeculo componi possunt, manet obstrictus; exteriorem tamen debet habitus religiosi formam deponere; perdurante tempore indulti caret voce activa et passiva, sed gaudet privilegiis mere spiritualibus suae religionis et Ordinario territorii ubi commoratur loco Superiorum propriae religionis, subditur etiam ratione voti obedientiae ⁷.

Manet igitur exclaustratus religiosus, relaxato tamen aliquantulum vinculo cum propria religione.

Si extra religionem exclaustratum mori contigerit, eum ius ad suffragia in sua religione consueta retinere videtur; obligationibus enim regulae et constitutionum quae cum suo statu sint componibilia, inter quas est certe

¹ C. 643, § 1.

² C. 638; ante Codicem appellabatur *saecularizatio ad tempus*.

³ Prümmer, l. c., 253; Vermeersch, *Epitome*, I, 642.

⁴ C. 638.

⁵ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, l. c., n. 687, p. 383.

⁶ Qui igitur illud impetravit ab Ordinario loci suum statum iuridicum ex ipso indulto dimetiatur. Ordinarius autem potest exclaustrato in indulto indulgere habiti religiosi delationem; in ceteris ad ea quae hoc canone 639 statuuntur sese conformare tenetur. C. I., 12 Nov. 1922; A. A. S., XIV, 661, ad III.

⁷ C. 639.

obligatio suffragiorum, ipse tenetur; quodsi ipse ligatur iustitia postulat ut et religio ei suffragetur ¹.

Severiores dispositiones Codicis ² contra saecularizatos non sunt extendendae ad simpliciter exlaustratos ³.

Bona temporalia exlaustratus religioni aut S. Sedi acquirit, sicut alii religiosi; aliqualis tamen libertas administrationis in temporalibus bonis ei est agnoscenda, quae componi possit cum suo statu ⁴.

641. — III. Saecularizatio. - 1° *Indultum saecularizationis.* - Saecularizatio est totalis et perpetuus egressus e statu religioso vi specialis indulti auctoritatis ecclesiasticae. Romanum Pontificem posse ⁵ indultum saecularizationis concedere ex iustis causis nemo nostris diebus in dubium revocare potest ⁶.

Haec notio saecularizationis est nova, a Codice introducta, ante enim saecularizatio non importabat totalem desertionem status religiosi, sed generatim solum desertionem determinatae religionis; cum de novo iure ad statum religiosum vita communis pertineat iam factum est ut vinculo soluto cum determinata religione, religiosus ex ipso statu religioso deciderit ⁷.

Indultum saecularizationis concedere potest una S. Sedes pro religiosis iuris pontificii; Ordinarius loci ubi religiosus domicilium aut quasi-domicilium aut saltem actualem residentiam habet, pro religionibus iuris dioecesani.

Cum indultum saecularizationis includat dispensationem a votis iam patet per ipsum posse Ordinarium dispensare religiosos a votis etiam publicis quae generali modo Romano Pontifici reservantur.

Aliquae religiones privilegio gaudebant ante Codicem concedendi indultum saecularizationis; hoc privilegium non fuit a Codice abrogatum ⁸. Verum indultum saecularizationis vi huiusmodi privilegii ante Codicem concessi videtur interpretandum ex iure ante Codicem vigente, vi cuius saecularizatus a votis liber non censebatur ⁹.

¹ Prümmer, *l. c.*, pag. 336, not. 2; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 482, pag. 483-484; Cocchi, *Commentarium in Codicem iuris canonici*, lib. II, p. II, pag. 233, n. 134; Jardi, *l. c.* 951, ius exlaustratorum ad suffragia non admittunt; admittit Vermeersch, *l. c.*, I, 646 et recte, ut videtur, I, 641.

² C. 642.

³ Vermeersch, *Epitome*, I, 641; Prümmer, *l. c.*, 253; contra Chelodi, *l. c.*, 287, c.

⁴ C. 639; Augustine, *l. c.*, III, 375; si ad indigentiam exlaustratus reducatur ei aliquo modo subveniendum est a religione; cfr. Chelodi, *l. c.*, 286, d; Leitner, *l. c.*, p. 457; contra Vermeersch, *Epitome*, I, 641.

⁵ C. 638.

⁶ Cfr. antiquas disputationes de potestate R. Pontificis dispensandi a voto sollemni apud Piat, *l. c.*, I, 172.

⁷ Cfr. Goyeneche, in *Commentarium*, I, p. 74, not. 7; Piat, *l. c.*, I, 174.

⁸ Cfr. Eichmann, *l. c.* 239, in nota.

⁹ Cfr. Ioseph Nervegna, *De iure practico Regularium*, Romae, 1900, p. 164 sqs.; Wernz, *l. c.* III, 678; Piat, *l. c.* I, p. 174.

2° *Status iuridicus religiosi saecularizati* ¹. - a) *Principia generalia*. - Qui impetrato etiam ab Ordinario loci, saecularizationis indulto, religionem reliquerit:

α) A sua religione separatus, habitus eiusdem exteriorem formam debet deponere, et in Missa et horis canonicis, in usu et dispensatione Sacramentorum saecularibus assimilatur ².

Quaedam quae hoc numero exprimuntur, iam in primis verbis continebantur et ad abundantiam adiecta sunt. Missa et horae canonicae et sacramentorum administratio expressa sunt pro illis ordinibus qui specialibus ritibus utuntur ³.

β) A votis liberatus manet, firmis oneribus ordini maiori adnexis, si in sacris fuerit; non tenetur obligatione horas canonicas vi professionis recitandi nec aliis regulis et constitutionibus adstringitur ⁴; brevi saecularizatus iam non est amplius religiosus et qua talis iure communi laicorum, si laicus, iure communi clericorum si in ordinibus sacris regitur; quaedam specialia hic adiecta sunt a Codice, quia ius novum introducebatur.

γ) Si ex apostolico indulto in religionem rursus recipiatur ⁵, novitiatum et professionem instaurat et locum inter professos obtinet a die novae professionis ⁶.

¹ « An religiosus qui saecularizationis indultum aut simplicium votorum dispensationem impetravit, possit primum aut alteram recusare cum a locali Superiore eiusdem notitiam accipit, quamvis Superior Generalis in scriptis iam exsecutoriale decretum rescripti emisit ad normam c. 56 Cod. iuris canonici? Praerequisito igitur Consultorum voto, dubium propositum fuit E. mis. PP. in plenario coetu diei 9 Iunii 1922, qui re mature perpensa, respondendum censuerunt: Affirmative, dummodo Superiores graves rationes in contrarium non habeant, quo in casu ad Sacram Congreg. referant ». S. C. De Religiosis, 1 Aug. 1922; *A. A. S.*, XIV, 501; id Vermeersch, extendit etiam ad casum iam acceptati ex parte religiosi rescripti, si statim antequam e domo exierit eum poeniteat et Superior eius permanentiae in domo consentiat (cfr. Vermeersch, *Periodica*, XI, p. 151-152). Quodsi religiosus indultum obtentum statim non accepit, postea vero, re melius perpensa, acceptare voluerit, utrum illo adhuc postea uti possit eruendum est ex natura ipsius indulti. Nempe, si rescriptum datum est cum exsecutore mero vel sine ullo exsecutore et modo absoluto illo uti poterit quando voluerit, si datum est forma commissoria adhuc applicari poterit dummodo causa motiva adhuc vera sit tempore quo rescriptum executioni mandatur (cfr. Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux* ², pag. 515; Maroto in *Commentarium*..., IV, 99, sqs.

² C. 640, § 1, n. 1.

³ Cum Ordinarius loci possit religioso Congreg. iuris dioecesani etiam a votis perpetuis saecularizationis indultum concedere, et saecularizatus fiat eo ipse liber a votis, non excluso voto castitatis, iam ex hoc sequitur posse hoc in casu Ordin. loci dispensare a voto perfectae et perpetuae castitatis, non obstante c. 1309; cfr. C. I. Dubia soluta 12 Nov. 1922 in *Comment.*, IV, 202-204; *A. A. S.*, XIV, 661. Utrum autem haec a votis dispensatio dicenda sit *directa* ita ut hic c. 640 considerari possit ut exceptio a regula in c. 1309 statuta, an *indirecta* ita ut Ordinarius decretum saecularizat. dare possit, dispensatio autem directe a iure concedatur ei qui indultum saecularizat. obtinuit, huic alteri explicationi adhaeremus; cfr. Santamaria, *l. c.* II, 376. Quaestio tamen non est magni momenti pro praxi.

⁴ C. 640, § 1, n. 2.

⁵ Apostolicum indultum requiritur ex c. 542, n. 1.

⁶ C. 540, § 2. Id tamen ne extendas ad saecularizatos ex iure ante Codicem vigente; tales enim vere regulares manebant et proinde si denuo recipiantur novo novitiatu et professione non indigent; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I ³, 741; id. *Periodica*, XIV, 78.

Etiam hoc est corollarium iuris novi quo saecularizatus non est amplius religiosus.

b) *Specialia pro saecularizatis in sacris.* - α) Si religiosus in sacris constitutus propriam dioecesim non amiserit¹, debet, non renovatis votis, vel obtento saecularizationis indulto, ad propriam redire dioecesim et a proprio Ordinario recipi; si amiserit nequit extra religionem² sacros ordines exercere, donec Episcopum benevolum receptorem invenerit, aut Sedes Apostolica aliter providerit³.

Solet quandoque a conditione inveniendi Episcopum benevolum dispensare S. Sedes, si saecularizatus bona temporalia ad sustentationem habeat⁴.

Generatim si clericus religiosus in sacris indultum saecularizationis petit, una cum documento suorum Superiorum mittat documentum Ordinarii benevoli receptoris ad S. C. De Religiosis: una cum his documentis mittat causas petitionis. Tales causae esse possunt infirma valetudo, auxilium parentibus praebendum, mentalis ipsius religiosi depressio, iniusta ex parte religionis tractatio etc.⁵.

Prohibitio exercendi ordines hoc can. 841 statuta poenae rationem non habet, nec proinde si non servetur irregularitatem inducit.

In altera parte canonis sermo est de *Episcopo* benevolo receptore; non potest proinde receptio fieri a Vicario Generali, aut Capitulari ante annum a vacatione⁶.

δ) Episcopus religiosum recipere potest sive pure et simpliciter, sive pro experimento ad triennium: in priore casu religiosus eo ipso est dioecesi incardinatus; in altero, Episcopus potest probationis tempus prorogare, non ultra tamen aliud triennium; quo etiam transacto, religiosus nisi antea dimissus fuerit, ipso facto dioecesi incardinatus manet⁷.

Non potest Episcopus saecularizatum acceptare ad experimentum ad annum, sed minimum ad triennium quod prorogare potest ad aliud non ad tertium triennium. Codex videtur admittere Episcopum posse saecularizatum ante elapsam triennium dimittere; at, ut videtur, dimissio realis nonnisi post triennium elapsam imponi potest; intimanda tamen erit

¹ Propriam dioecesim amittit religiosus emissionem votorum perpetuorum, c. 585.

² Si tamen etiam post obtentum indultum intra domum, qua hospes remaneat non videtur prohiberi quo minus ordines exerceat, quia nondum simpliciter dici potest extra religionem; cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, VI, 91-92; Haring, *Grundzüge*, p. 820 nota 1.

³ C. 641, § 1.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 377.

⁵ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 374.

⁶ Santamaria, *l. c.*, II, 377-378.

⁷ C. 641, § 2.

ante triennium ut saecularizatus aliter sibi consulat, et ne ipso iure incardinatio eveniat.

Religiosus post triennium ab Episcopo dimissus alium Episcopum benevolum inveniat oportet; interim tamen suspensus esse non videtur ¹.

Si, elapso primo triennio, ad experimentum nec dimissio facta sit nec prorogatio; receptio conditionata in puram transisse videtur et incardinatio ipso iure facta ².

c) *Officia interdicta religionis in sacris* ³ *saecularizatis.* -

A) Quilibet professus ⁴, ad saeculum regressus ⁵, licet valeat ⁶ sacros ordines exercere, prohibetur tamen sine novo et speciali Sanctae Sedis indulto:

α) Quolibet beneficio in basilicis maioribus et minoribus, et in ecclesiis cathedralibus;

β) Quolibet magisterio et officio in Seminariis maioribus et minoribus seu collegiis, in quibus clerici educantur, itemque in Universitatibus et Institutis, quae privilegio apostolico gaudent conferendi gradus academicos;

γ) Quocumque officio vel munere in Curiis episcopalibus et in religionis domibus, sive virorum, sive mulierum, etiamsi agatur de Congregationibus dioecesanis; officia etiam sensu lato comprehendi videntur, ut officium confessarii aut cappellani ⁷.

B) Non agitur tamen hic de stricte dictis inhabilitatibus, sed solum de prohibitionibus; officia collata contra huius canonis statuta, valide collata sunt.

Extenditur autem prohibitio, non solum ad saecularizatos post Codicis promulgationem sed et ad saecularizatos antea; si tamen ante Codicis

¹ Ita: Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 689, pag. 384.

² Aliter Goyeneche in *Commentarium*, VI, 203-204.

³ Non videntur huiusmodi prohibitiones afficere religiosum dimissum vel saecularizatum qui ordines maiores suscepit post dimissionem aut post saecularizationis indultum (cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 667; Goyeneche in *Commentarium*, V, 28).

⁴ Goyeneche in *Commentarium*, V, 26-27, probabiliter eximit ab huius canonis observantia religiosos qui vota simplicia, perpetua ex parte voventis, emisissent in ordine aliquo, sive ante sive post Codicem fuerint e religione egressi. — Professi qui ad saeculum redierunt post vota temporanea non ligantur his restrictionibus; Goyeneche ibidem, V, 339-341; cfr. etiam Raus, *Institutiones*..., 204, pag. 333.

⁵ Dictio Codicis videretur etiam exclaustros comprehendere, attamen, quia de re odiosa agitur probabiliter non extenditur ad simpliciter exclaustros, sed solum ad saecularizatos; ita Prümmer, *l. c.*, 253; Vermeersch, *Epitome*, I, 644; Biederlack-Führich, *l. c.*, 167; Fanfani, *De iure religiosorum* ², 382, p. 484; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1053, pag. 481, nota 3; contra Chelodi, *l. c.*, 287; Schäfer, *l. c.*, 347; Iansen, *l. c.*, 212.

⁶ Codex hic remittit ad c. 641, ubi sermo est de saecularizato, non de exclaustro; d nostram opinionem, (cfr. notam praecedentem), confirmare videtur.

⁷ C. 642, § 1, n. 1-3,

promulgationem officia interdicta licite obtinuerint, iam certo ea dimittere non tenentur; agitur enim de iure quaesito ¹, dummodo tamen valide obtinuerit.

C) Valent interdicta huiusmodi pro iis quoque qui vota temporaria, vel iuramentum perseverantiae etiam sine votis, vel peculiare quasdam promissiones ad normam suarum constitutionum ediderunt et ab eisdem dispensati fuerunt, si per sex integros annos eisdem ligati fuerint ².

Extensae sunt prohibitiones ad societates in communi sine votis degentium quae promissiones aut iuramentum habeant. Si socii talium societatum sine dispensatione abierint, quia tempus iurisiurandi aut promissionis elapsum est, etiam post septem aut octo annos non afficiuntur his prohibitionibus; item si dispensentur ante sexennium professionis aut promissionis.

D) Rationem harum prohibitionum affert Decret. S. Congreg. De Religiosis, 15 Iul. 1909 ³, ex quo, partim reformato, ipsae excerptae sunt. «Cum minoris esse soleat aedificationis, salvis extraordinariis nonnullis casibus, quod in officiis dioecesanis eminere conspiciantur, qui, vel in aliquo Ordine regulari vota sollemnia professi indultum saecularizationis sive perpetuae sive ad tempus obtinuerint, vel in Instituto aliquo religioso; emissis votis perpetuis ab istis dispensati fuerint; ne alii inde religiosi induci possint, ut varios egrediendi claustra praetextus exquirant, quod nimis frequens accidere experientia docet» prohibitiones illae statutae sunt. Quae postea ab eadem S. Congregatione extensae sunt ad societates sine votis, aut cum votis temporaneis tantum ⁴.

d) *Dispositiones circa bona temporalia religiosi egressi.*

α) Qui e religione, expleto votorum tempore aut obtento saecularizationis indulto, egrediantur vel ex eadem fuerint dimissi ⁵ nihil possunt repetere ob quamlibet operam religioni praestitam ⁶.

Ad praescriptum huius canonis tutius executioni mandandum et ne religiosus saecularizatus vel ad renovanda vota non admissus religioni difficultates creare ex legis civilis auctoritate possit, desiderandum est, ut cuilibet postulanti ante ingressum in religionem subscribenda tradatur declaratio qua ipse cuilibet mercedi pro laboribus in religione praestitis renuntiet ⁷.

Ratio huius praescriptionis est evidens ex iure positivo; quidquid enim religiosus a votis temporaneis aut simplicibus sua industria acquirit vel intuitu religionis, religioni acquirit; itemque quidquid acquirit regularis

¹ C. I., 24 Nov. 1920; A. A. S., XII, 573, ad 5.

² C. 642, § 2.

³ A. A. S., I, 523.

⁴ 5 April. 1910; A. A. S., II, 232.

⁵ Licet rubrica tituli ad dimissos non referatur; ex expressa tamen extensione hic canon etiam ad dimissos refertur.

⁶ C. 643, § 1.

⁷ Cfr. Eichmann, l. c., p. 241.

a votis sollemnibus ordini aut Sanctae Sedi acquirit¹; cum nihil sibi acquisierit, nihil ex iustitia repetere potest. De bonis vero quae religiosus attulerit in religionem Codex nihil determinat. « Res est igitur ex aequo et bono componenda. Videtur autem aequum et bonum, ut saecularizatus, sicut nihil recipit pro laboribus in religione praestitis, ita religio nihil retineat bonorum, quae saecularizatus attulit religioni »².

Saecularizatus aut dimissus a votis simplicibus suorum bonorum administrationem, usum et usumfructum recuperat.

β) Si religiosa sine dote recepta fuerit nec ex propriis bonis sibimet providere valeat, religio ex caritate eidem dare debet ea quae requiruntur ut modo tuto ac convenienti domum redeat, ac providere, ut naturali aequitate servata, per aliquod tempus, mutuo consensu, vel in casu dissensus ab Ordinario loci determinandum, honeste vivere possit³.

Ad hoc subsidium religio non ex iustitia, sed ex caritate et ex lege ecclesiastica tenetur⁴.

Religio in qua dos non pertingit ad rationabilem subsidii caritativae aestimationem non liberatur omni obligatione erga religiosam discedentem ex simplicis dotis restitutione, sed supplere tenetur id quod defecerit ad aequum subsidium caritativum constituendum⁵.

Haec de subsidio praescriptio ex iure positivo afficit solum religiones mulierum; aequitas tamen naturalis postulat ut idem servetur et in religionibus virorum si religiosus dimissus aut saecularizatus subsidio revera indigeat⁶.

§ 2. De egressu voluntario illegitimo.

642. — I. Quid apostasia et fuga. - 1° *Apostata a religione* dicitur professus a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus qui e domo religiosa illegitime egreditur cum animo non redeundi⁷,

¹ Co. 580, § 2, et 582.

² Prümmer, *l. c.*, 254, 6. Renuntiatio bonorum facta a religioso ante professionem sollemnem circa bona ex futura hereditate provenientia, si religiosus sollemniter professus postea saecularizetur antequam de facto illa bona religioni obvenerint, omni vi destitui videtur et bona regulari saecularizato provenire (Ita Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*³, n. 689, p. 385).

³ C. 643, § 2.

⁴ Iansen, *l. c.*, 213-214.

⁵ S. C. De Relig., 2 Mart. 1924; *A. A. S.*, XVI, 165.

⁶ Iansen, *l. c.*, 213.

⁷ Non videtur sufficere ad delictum apostasiae animus non redeundi ad domum a qua discessit, sed animus requiri videtur non redeundi ad religionem: cfr. c. 644, § 3, ubi de fugitivo, qui minoris momenti delictum committit. Si igitur religiosus domum suam deserat illegitime sub praetextu adeundi Superiores, quia certo talis animum habet redeundi, licet ultra mensem extra domum degat delictum apostasiae non committit; privatur tamen privilegio exemptionis, c. 616, § 1; cfr. tamen Piat, *l. c.*, I, 196-197 ubi etiam de religioso qui suam religionem relinquit et ad aliam confugit; qui de iure Codicis videtur apostasiam committere, cum receptio in nova religione nisi apostolicum habeatur indultum

vel qui, etsi legitime egressus, non redit eo animo ut religiosae obedientiae se subtrahat.

Malitiosus animus non redeundi, aut se obedientiae religiosae subtrahendi, iure praesumitur, si religiosus intra mensem nec reversus fuerit, nec Superiori animum redeundi manifestaverit ¹.

Non potest haberi apostasiae delictum, quod hic definitur in Congregationibus a votis temporaneis, nec item in religiosis a votis temporaneis licet de regularibus agatur ².

Ratio est quia professus a votis temporaneis, cessantibus votis, iam ad religionem regredi non tenetur, ideo aequipatur si exeat cum animo etiam non amplius redeundi, non apostatis sed fugitivis ³.

Duo semper requiruntur ad delictum apostasiae committendum: factum desertionis et animus non redeundi ⁴ ad religionem seu se subtrahendi obedientiae religiosae. Animus non redeundi et se subtrahendi obedientiae inter se aequivalere videntur, nec videtur de apostasia damnandus religiosus qui ab obedientia determinati Superioris se subtrahere tentat, sed solum qui obedientiae religiosae in genere se subtrahit seu qui animum habet religionem deserendi.

Qui legitime e domo egreditur ibique ad tempus sibi concessum manet, licet animum habeat et exprimat se obedientiae religiosae subtrahendi, delictum tamen apostasiae non committit, quia animus non sufficit.

Praesumptio de qua in Codice est praesumptio simplex, *non iuris et de iure*; quae proinde contrariam semper admittit probationem et semper cedit veritati; ita ut si religiosus sive legitime sive illegitime egressus etiam ultra mensem extra domum et independentem a Superioribus maneat, si tamen animum habeat revertendi, non est apostata et si qua talis in foro externo damnetur, poenas tamen apostatarum non incurrit, licet eas forte ad scandalum vitandum, quod aliter vitari nequeat, in foro externo sustinere debeat.

Sicut autem praesumptio cedit veritati in favorem religiosi ultra mensem extra domum manentis, ita et ante mensem habetur delictum si animus egressus illegitimus aut illegitima extra domum degentia habeantur; animus autem ante mensem non sufficit ad delictum constituendum nisi aliquo modo externe prodatur. Positiva animi redeundi manifestatio ad praesumptionem elidendam de animo se obedientiae subtrahendi, non videtur necessaria; sed sufficere videtur implicita manifestatio quae tunc haberi censetur cum religiosus extra domum manens illegitime, epistolare tamen cum suis Superioribus commercium tenet.

nullius sit momenti iuridici; Augustine *l. c.*, III, 382 et 384; Plat, *l. c.*, I, 197; casum exciperem quo religiosus ad iniustas vexationes sui Superioris evitandas ad hoc medium recurreret dum interim per litteras ad S. Sedem vel ad suos Superiores maiores recursum porrigit.

¹ C 644, § 1-2.

² Chelodi, *Ius poenale*, n. 101.

³ Vermeersch, *Epitome*, I^a, 746; Raus, *Institutiones...* 204, p. 334.

⁴ Hollweck, *Die Kirchliche Strafgesetze*, pag. 299, § 228, not. 2; requirebat ad praesumptionem tres aut quattuor annos. Dimissio habitus religiosi et attentatio matrimonii praesumptionem creant de animo apostatandi. Animus autem non revertendi ad essentiam delicti pertinet.

Religiosus qui huc illucque vagatur etiam ultra mensem sed animum habet redeundi ad religionem, non apostata, sed fugitivus est ¹.

2° *Fugitivus* est religiosus qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi ².

Aliter ac de apostasia dictum est, haec *fugae* notio applicabilis est etiam societatibus sine votis in communi degentium, quae tamen membra sub gravi obligent ad vitam in communi ducendam ³.

Pariter notio *fugae* applicabilis est aliter ac notio apostasiae professis a votis etiam temporaneis, quousque votis ligantur ⁴.

Cum in odiosis versemur et delictum apostasiae non possit committi in societatibus in communi sine votis degentium, ne videatur in talibus societatibus severius puniri fuga cum animo redeundi quod proprie delictum *fugae* constituit quam fuga cum animo non redeundi quod delictum apostasiae constituit, quod esset absurdum iuridicum, videtur affirmandum in talibus societatibus delictum apostasiae cum delicto *fugae* confundi et iisdem sanctionibus puniri.

Licet religiosus e domo egressus praetextu adeundi Superiores aut S. Sedem apostata considerari nequeat, bene tamen fugitivus considerari debet, si sine licentia discesserit, nisi probare possit se licentiam Superiores adeundi petisse et sibi iniuste denegatam fuisse ⁵.

Habendus non est fugitivus religiosus qui sine licentia deambulatum vadit, nec qui ad breve tempus, e. g., unum vel duos dies extra domum religiosam moratur ⁶.

Item habendus non est fugitivus qui ut liberetur a molestiis sibi a Superiore illatis domum religiosam deserit ad aliam directe transiens; talis enim simpliciter domum religiosam non deserit, sed potius se transfert de domo in domum ⁷.

Nec confundendus est fugitivus cum furtive exeunte ad aliquid insciis Superioribus faciendum extra domum ⁸; talis enim non habet animum se subtrahendi regulari observantiae et obedientiae qui requiritur ad *fugam* ⁹.

643. — II. Positio iuridica fugitivi et apostatae. - 1° Positio fugitivi et apostatae erga religionem. - Apostata et fugitivus ab obli-

¹ Cfr. Goyeneche in *Commentarium*, VII, 252-264.

² C. 644, § 3.

³ C. I., 2-3 Iunii 1918; A. A. S., XI, 344 ad VI, quae interpretatio extensiva esse videtur; Vermeersch, *Periodica*, IX, 155; Chelodi, *Ius poenale*, pag. 117, not. 4; contra Maroto, in *Commentarium*, I, 106.

⁴ Santamaria, *l. c.*, II, 381.

⁵ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, III, 31, n. 247-250; Ferraris, *Prompta Bibliotheca v. Apostata*, n. 29 et sqs.

⁶ Cfr. Chelodi, *l. c.*, pag. 450, nota 3; Augustine, *l. c.*, III, 383; Vermeersch, *l. c.*, I, 648, 2. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 205, 2.

⁷ Ita Santamaria, *l. c.*, II, 380, post Blat, *l. c.*, p. 630; itemque Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 690, pag. 386.

⁸ Piat, *l. c.*, I, 205. Haring, *Grundzüge...*, 821, nota 4, de distinctione hac dubium movet.

⁹ Cfr. Prümmer, *l. c.*, 256.

gatione regulae et votorum minime solvuntur et debent sine mora ad religionem redire¹.

Ratio harum praescriptionum est evidens tum « quod penitus nullo titulo et iure ab aliqua dictarum obligationum sint exempti, nec seipsos inique discedendo eximere valeant. Accedit, quod alias ex iniquitate sua commodum reportarent. Tenentur insuper sub peccato mortali sine mora redire, ita ut semper, et tamdiu versentur in statu peccati mortalis, donec redeant »².

2° *Positio religionis erga apostatas et fugitivos.* - Superiores debent eos sollicite requirere et ipsos, si vera poenitentia acti redeant, suscipere; reditum vero monialis apostatae vel fugitivae caute curet loci Ordinarius, et, si agatur de monasterio exempto, etiam Superior regularis³.

Haec Superiorum obligatio oritur ex iure divino quo Superiores et Pastores suas oves pascere tenentur et dispersas, quantum fieri potest, congregare; unde contra ipsam non datur consuetudo quae potius corruptela habenda est⁴. Obligatio tamen non urget si *nulla* spes affulgeat fugitivos aut apostatas ad bonam frugem reducendi⁵.

644. — III. *Poenae in apostatas et fugitivos.* - 1° *In apostatas de iure vigente hae habentur poenae*⁶:

a) Excommunicatio latae sententiae reservata Superiori maiori, si de religione clericali exempta agitur, secus reservata Ordinario loci in quo apostata commoratur⁷.

Qui a censura absolutus est pro foro interno, in foro externo, si censura est notoria aut publica, tenetur omnes actus interdictos devitare, qui scandalum parere possint; non prohibetur vero occulte contra censurae prohibitionem agere. In omni casu ius est Superiori fori externi, si delicti et poenae testimonia acquisierit, reum qui absolutionem in foro interno acceptam nec plene nec verosimiliter probat, tamquam censuratum habere, donec in suo quoque foro absolvatur. Superioris autem mandatis parendum est⁸.

¹ C. 645, § 1.

² Reiffenstuel, *l. c.*, III, 31, n. 252.

³ C. 645, § 2.

⁴ Reiffenstuel, *l. c.*, III, 31, n. 258-259.

⁵ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 202-204.

⁶ C. 2385; cfr. etiam c. 646, § 1, n. 2.

⁷ Si apostata sedem variat, variat et Ordinarius competens; Vermeersch, *Epit.*, I, 649, 2. Si de moniali regularibus subiecta agatur absolutio Superiori regulari videtur reservari: Augustine, *l. c.*, III, 384 permittit absolutionem ab hac censura, quando est reservata Superiori regulari, cuilibet confessario ab Ordinario loci approbato ex c. 519; canonico poenitentiario quando est reservata Ordinario loci ex c. 410; attamen excipiendus est casus quo censura fuerit ab homine seu a iudice saltem iuridice declarata.

⁸ C. 2251; Chelodi, *Ius poenale*, n. 34, 2.

b) Exclusio ab actibus legitimis, latae sententiae¹.

c) Privatio omnium privilegiorum suae religionis item latae sententiae².

d) Privatio, etiam post reditum, perpetua vocis activae et passivae, latae sententiae³.

Insuper contra apostatas procedi potest ad dimissionem ad normam canonum⁴.

Si apostata moriatur extra claustra et bona temporalia relinquat, bona S. Sedi aut religioni acquisita sunt prout de religione mendicanti aut possidenti agitur si religiosus vota sollemnia emiserat; si vero agatur de religioso votorum simplicium bona eius heredibus obveniunt⁵.

2^a *In fugitivos* - habentur ex iure communi hae poenae latae sententiae⁶:

a) Privatio officii quod fugitivus in religione obtinebat.

b) Sensusio proprio Superiori reservata, si fugitivus sit in sacris⁷.

Cum redierit fugitivus est insuper puniendus aliis poenis iuxta constitutiones et arbitrio Superioris.

TITULUS XVI.

DE DIMISSIONE RELIGIOSORUM

645. — I. Connexio materiae. - Praeter egressus voluntarios habentur etiam egressus necessarii e religione quibus scilicet religiosus forte reluctans e religione egredi cogatur, ne sua mala conversatione et exemplo damnum afferat: tunc religiosus *dimitti* dicitur⁸. Quae dimissio licet coacta, tamen aliquo modo, etiam voluntaria dici potest; nemo enim dimitti potest nisi suis actibus voluntariis dimissioni causam dederit.

Ius autem repellendi a se membra putrida quae aliorum sanctitati, ipsa sua in societate permanentia, minantur cuilibet societati etiam im-

¹ Cc. 2385 et 2256, n. 2.

² C. 2385.

³ C. 2385; cfr. Chelodi, *Ius poenale*, n. 101, 1.

⁴ Cfr. c. 649 sq.; Larraona in *Commentarium*, IV, 174-178 ubi etiam de modo procedendi in hoc casu.

⁵ Cfr. c. 582; paulo aliter ius vetus; cfr. Piat, *l. c.*, I, 204; Augustine, *l. c.*, III, 384.

⁶ C. 2386.

⁷ Cfr. c. 2278, § 2; reservatur suspensio Superiori maiori etsi de religione non exempta sermo sit; Blat, *l. c.*, 712.

⁸ Iure antiquo distinguebant auctores generatim *dimissionem* ab *expulsione*; illam religiosis votorum simplicium, hanc religiosis votorum sollemnium, applicantes; cfr. Piat, *l. c.*, I, p. 207 sq.; haec distinctio in iure vigente non habet amplius practicum momentum.

perfectae competere ex iure naturae nemo in dubium vocare potest. Hoc autem ius Ecclesia, sive pro societatibus quibus, praeter potestatem dominativam, cuilibet religiosae societati nativam, etiam iurisdictionem contulit, sive pro societatibus sola potestate dominativa gaudentibus suis legibus melius determinavit, praescribens eis modum in dimissione decernenda variis casibus accommodatum.

Quibusdam in casibus gravioribus dimissio ipso iure fit ut poena latae sententiae; generatim vero fit per sententiam iudicalem aut per decretum administrativum, praevio iudicali aut respective administrativo processu.

Dimissus generatim¹ manet religiosus et obligationibus religiosorum obnoxius et ad religionem redire tenetur².

646. — II. Dimissio a iure decreta. - 1° *Quando habeatur.* - Ipso facto habendi sunt tanquam legitime dimissi religiosi³:

a) Publici apostatae a fide catholica.

Apostasia a fide *catholica* est quilibet error de aliqua veritate fide catholica divina credenda; ideoque etiam haeresim et schisma comprehendit⁴.

Requiritur ut apostasia sit publica; publicitas autem iudicanda est ad normam c. 2197, n. 1⁵.

Tales habendi sunt dimissi etiamsi intra domum religiosam degant et c. 669 subiiciendi⁶.

b) Religiosus, qui fugam arripuerit cum muliere, aut religiosa quae cum viro⁷.

Requiritur et sufficit fuga, etsi animus habeatur revertendi.

Cum ad *fugam* constituendam requiratur desertio religionis, non momentanea et ad horam, sed quae ad notabile tempus protrahatur, ut, e. g., ad duos vel tres dies⁸, non erit considerandus dimissus ex hoc canone re-

¹ Non sine exceptione tamen; cfr. e. g., c. 648.

² Cfr. cc. 669 et 672; Chelodi, *l. c.*, 289.

³ C. 646, § 1, n. 1-2. In decret. S. C. De religiosis « *Cum singulae* » 16 Mai. 1911; *A. A. S.*, III, 235, sqs., n. 18, b, aliud etiam delictum poena dimissionis ipso facto incurrenda puniebatur nempe: *apostasia ab Ordine vel instituto, nisi intra tres menses religiosus redierit*. Quod cum non amplius memoretur a Codice speciali sanctioni non amplius subiicitur.

⁴ Cfr. c. 1325, § 2; Chelodi, *Ius de personis*, p. 451, not. 1; paulo aliter Biederlack-Führich, *l. c.*, 171.

⁵ Santamaria, *l. c.*, II, 383, ubi recte notat, non esse hic attendendum ad c. 1037, quia in re odiosa versamur. Apostata non est simplex haereticus; cfr. c. 1325, Claeys Bouraert-Simenon, *l. c.*, n. 691, p. 387.

⁶ Cfr. infra; cfr. tamen etiam c. 2232. Quinam dicendi sint *publici* apostatae cfr. in c. 2197; Chelodi, *Ius poenale*, n. 4.

⁷ Leitner, *l. c.*, 462 et Chelodi, *Ius de personis*, pag. 451, not. 2, eximunt probabiliter ab hac gravi poena fugam cum impubere aut cum consanguineis lineae rectae aut primi gradus lineae collateralis; contra Blat, *l. c.*, p. 631; Fanfani, *l. c.*, p. 193, n. 390, n. 2; cfr. etiam Schäfer, *l. c.*, 355.

⁸ Cfr. supra n. 642, ubi de notione *fugae* sermo occurrit.

ligiosus qui domo egrediatur solummodo ad facilius peccandum cum aliqua muliere, etsi id saepius et furtive accidat ¹ et licet quandoque furtiva egressio ad duos vel tres dies protrahatur ².

c) Attendant aut contrahentes matrimonium aut etiam vinculum, ut aiunt, civile ³.

Attentare dicuntur qui validum matrimonium contrahere nequeunt, ut sollemniter professi et clerici in sacris; contrahunt simpliciter professi, qui tamen attentare etiam possunt si impedimento laborent ⁴; excipiunt casum quo matrimonii nullitas ex defectu consensus oriatur; attamen cum hic casus generatim concurrat cum casu fugae de quo supra, vix haec exceptio erit practici momenti ⁵.

Non esset habendus dimissus religiosus apostata qui extra religionem in concubinato viveret; casus enim concubinatus puri non attenditur a Codice hoc canone ⁶.

2º *Quaenam formalitates requirantur.* - Ad valorem ipsius dimissionis nulla formalitas requiritur, sed posito facto dimissio a iure decernitur ⁷.

Attamen Codex praecipit ut, *ad probationem* in casu contestationis ex parte religiosi dimissi, Superior maior cum suo Capitulo vel Consilio ⁸ ad normam constitutionum emittat declarationem facti; curet autem probationes facti collectas in domus regestis asservare ⁹.

Haec omnia applicanda sunt etiam religiosis a votis temporaneis, item religiosis a votis conditionatis « *donec in Congregatione vivam* » ¹⁰.

Effectus declarationis est ut Superior in foro externo observantiam poenarum cum dimissione coniunctarum exigere possit et effectus retrahit ¹¹.

¹ Cfr. Piat, l. c., I, p. 205.

² Cfr. Chelodi, l. c., pag. 450, nota 3; cfr. etiam Wernz, l. c., III, 675; Vermeersch, *De religiosis*..., n. 340; Victorius ab Appeltern, *Compendium*..., n. 133.

³ C. 646, § 1, n. 3.

⁴ Leitner, l. c., 462 et Chelodi, l. c., p. 451, not. 3.

⁵ Cfr. etiam Schäfer, l. c., 355-356 et c. 2388, § 1-2

⁶ Bastien, *Direttorio canonico*, n. 210.

⁷ Fanfani, l. c., n. 391, pag. 194 videtur requirere ad valorem quae in § 2, c. 646 praeciuntur, at id minime probatur, cum Codex id non praecipiat ad valorem et potius contrarium probetur ex § 1 eiusdem canonis; Chelodi, l. c., p. 451, not. 4.

⁸ Cum hic canon sit prorsus generalis etiam ad religiones laicales et mulierum extendi putamus; constitutiones autem decernere debent utrum Consilium an Capitulum cum Superiore concurrere debeat, utrum de consensu an de consilio alterutrius procedere debeat; si constitutiones nihil habeant sufficere videtur ut Consilium audiat Superior.

⁹ C. 646, § 2.

¹⁰ C. I., 1 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, 177, ad 1; cfr. Maroto in *Commentarium*, II, 130-133.

¹¹ C. 2232.

Sententia declaratoria communicanda est Ordinario dioecesis originis religiosi dimissi et Ordinario loci ubi morari dignoscitur, si de religioso in sacris constituto agitur ¹.

Statum iuridicum religiosi dimissi videbimus infra ².

CAPUT I.

De dimissione religiosorum qui vota temporaria nuncuparunt ³.

647. — Nota hoc capite agi de dimissione religiosorum qui vota emisissent temporanea, qui iisdem adhuc ligantur.

I. Quis dimittere possit. - Professum a votis temporariis sive in Ordinibus, sive in Congregationibus iuris pontificii dimittere potest supremus religionis Moderator ⁴ vel Abbas monasterii sui iuris cum consensu sui cuiusque Consilii per secreta suffragia ⁵ manifestato, vel si agatur de monialibus, Ordinarius loci et, si monasterium sit regularibus obnoxium, Superior regularis ⁶, postquam monasterii Antistita cum suo Consilio ⁷ fidem de causis scripto fecerit; in Congregationibus vero iuris dioecesani, Ordinarius loci in quo

¹ S. C. De Relig. 16 Mai. 1911; *A. A. S.*, III, 238; Iansen, *l. c.*, 217; Prümmer, *l. c.*, p. 257.

² Cfr. cc. 669 sq.; notamus tamen statim, ne dicere cogamur delicta maiora minoribus affici poenis etiam c. 671, n. 1 applicandum esse religioso dimisso ex c. 646, etsi forte non contineretur illa poena in c. 670; cfr. etiam c. 2300; Iansen, *l. c.*, 216-217.

³ Canones huius capituli sicut et c. 646 applicantur etiam religiosi votorum simplicium qui vota emittunt sub hac vel simili conditione: « *donec in Congregatione vivam* », itemque societatibus in communi degentium qui promissionem aut iuramentum temporaneum emisissent; si verum vinculum quod contraxerunt est perpetuum, servandi erunt in dimissione canones dimissionem religiosorum a votis perpetuis respicientes; cfr. cc. 681; 646-672; *C. I.*, 1 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, 177; Maroto, in *Commentarium*, II, 130-133.

⁴ Idem dicito de suprema Moderatrice in Congregationibus mulierum, quae proinde ab Ordinario in hoc non pendet; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 172, a, pag. 298.

⁵ Secreta suffragatio ad valorem ex iure communi requiri non videtur (Santamaria, *l. c.*, II, 385).

⁶ Inter varias interpretationes circa interventum Superioris regularis in hoc casu ea videtur unice firmari in textu Codicis quae utrique simul, nempe Ordinario loci et Superiori regulari, neutri separatim ius dimittendi agnoscit; cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 451, nota 6. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 501, pag. 500; Haring, *Grundzüge...*, p. 823 nota 1, recte remittens pro interpretatione huius can. 647, § 1, ad Decret. « *Cum singulae* » 16 Maii 1911; *A. A. S.*, III, 235 sqs., n. 21 ubi expresse utriusque Superioris consensus requiritur; item Santamaria, *l. c.*, II, 385; De Meester, *l. c.*, II, 1058, p. 484, nota 7; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 692, p. 387; contra Augustine, *l. c.*, III, 388.

⁷ Larraona in *Commentarium*, II, 365, not. 17 et Chelodi, *l. c.*, p. 452, nota 1, docent in hoc casu consensum requiri Consilii; hoc tamen a Codice non dicitur; forte melius dicitur in casu debere Superiorissam mittere ad Ordinarium fidem de causis una cum voto sui Consilii, sive positivum sive negativum fuerit; Ordinario vero reservari iudicium definitivum.

religiosa domus sita est, qui tamen iure suo ne utatur Moderatoribus inseciis vel iuste dissentientibus ¹.

Tales autem Superiores possunt et alios delegare ².

648. — II. Quomodo procedendum. - Superiores supradicti in dimissione professi a votis temporaneis decernenda regulas a iure hoc canone statutas servare debent graviter onerata ipsorum conscientia ³. Codex formalitates ad valorem non requirit, si excipias quae supra de suffragio Consilii requirendo statuit; at certe dimissio decreta contra huius canonis praescripta est rescindibilis et cum contra eam recursus in suspensivo admittatur in casu transgressionis, dimissionem a S. Sede rescissum iri putamus.

1° Causae dimissionis. - Causae dimissionis debent esse graves; possunt autem se habere sive ex parte religionis, sive ex parte religiosi. Defectus spiritus religiosi, qui aliis scandalo sit, est sufficiens dimissionis causa, si repetita monitio ⁴ una cum salutari poenitentia incassum cesserit, non vero infirma valetudo, nisi certo constet eam ante professionem fuisse dolose reticitam aut dissimulatam ⁵.

Alias causas graves dimissionis in exemplum afferre inutile putamus cum de re agatur quae prudenti Superiorum iudicio remittitur a Codice ⁶.

Delictum haeresis, sollicitationis et alia huiusmodi in quibus S. Officium exclusiva gaudet competentia nequeunt esse causa ob quam Superiores religiosi potestate ordinaria procedere possunt ad dimissionem. Quod valet non solum de dimissione professorum a votis temporaneis, sed etiam de dimissione quorumlibet religiosorum ⁷.

Causa gravis ex parte religionis non videtur esse extraordinaria temporum difficultas nisi forte cum ea concurrat ipsius religiosi dimittendi voluntas ⁸.

S. C. *Super statu regularium*, 15 Dec. 1893 noluit decidere utrum sit motivum sufficiens ad dimissionem illud quod sufficeret ad non admitendum novitium ad professionem ⁹.

Non sufficit ad dimissionem decernendam demonstrare infirmitatem

¹ C. 647, § 1.

² Augustine, *l. c.*, III, 388.

³ C. 647, § 2.

⁴ Monitiones quibus uti debet Superior antequam ad dimissionem perveniat non sunt monitiones strictae canonicae, quia non agitur de delicto, nec de processu iudiciali (Larraona, in *Commentarium*, III, 15-16).

⁵ C. 647, § 2, n. 1-2.

⁶ Cfr. Prümmer, *l. c.*, 258, 4.

⁷ Cfr. c. 501, § 2; Larraona in *Commentarium*, VII, 96; cfr. tamen c. 646.

⁸ Aliter Raus, *Institutiones...*, 206, pag. 336; Biederlack-Führich, *l. c.*, n. 137; Eichmann, *l. c.*, pag. 243 affert ut causam ex parte religionis impossibilitatem sustentandi religiosum.

⁹ Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, II⁴, pag. 278.

ante ingressum in religionem contractam fuisse et reticitam, sed necessarium est probare dolum aut simulationem reticentiae.

S. C. EE. et RR. declaravit non esse causam sufficientem dimissionis affirmationem religiosi dicentis se vocationem religiosam amisisse¹, item exclusit ut causam sufficientem votum capituli conventualis contrarium².

Amentia superveniens professioni temporariae non est causa sufficiens ad procedendum ad dimissionem, immo nec ad excludendum professum a renovatione votorum dummodo vere subsequens sit nec dolose reticita. Item causa sufficiens ad dimissionem non est mentis debilitas superveniens, quae tamen esse potest causa sufficiens ad statum amplectendum conversorum³.

2º *Causarum comprobatio.* - Licet Superiori dimittenti causae dimissionis certo innotescere debeant, non est tamen necesse ut formali iudicio comprobentur. At religioso dimittendo semper manifestari debent, data eidem plena respondendi licentia; eiusque responsiones Superiori dimittenti fideliter subiiciantur⁴.

Excluditur necessitas processus formalis; datur tamen reo iustae defensionis occasio. Dimissio ex informata conscientia ex hoc canone imponi et decerni non posse videtur.

3º *Recursus contra dimissionis decretum.* - Contra dimissionis decretum est religioso facultas recurrendi ad Sedem Apostolicam in suspensivo⁵.

Tempus utile ad recursum interponendum contra dimissionis decretum, est decem dierum ab intimatione decreti religioso dimisso facta.

Religiosus autem dimissus recursum interponere potest vel immediate per epistolam ad S. Congregationem de Religiosis mittendam, vel mediate, videlicet per eum qui dimissionis decretum sibi communicavit.

Ad interpositi recursus probationem requiritur et sufficit vel authenticum documentum vel saltem duorum fide dignorum hominum testimonium.

Tempus utile decem dierum ab intimatione decreti religioso facta supputandum erit ita ut primus dies seu dies in quo decretum latum est non computetur et tempus finiatur expleto decimo die⁶ et ut tempus non currat si dimissus recurrendi ius ignoret⁷, aut agere non valeat⁸.

Recursus utili tempore interpositus effectum habet suspensivum;

¹ Cfr. Vermeersch, *De religiosis*, 19 Nov. 1886, II, 278.

² 7 Februar. 1862 apud Bizzarri, *Collectanea*, p. 861-862; cfr. etiam Goyeneche in *Commentarium*, I, 231-235; Vermeersch, *Epitome*, I, 654; *Periodica*, XII, 58-60.

³ Cfr. S. C. De religiosis, 5 Febr. 1925; *A. A. S.*, XVII, 107, Maroto in *Commentarium*, VI, 170 et sqs.; Fanfani, *De iure religiosorum*³, 500, pag. 498.

⁴ C. 647, § 2, n. 3.

⁵ C. 647, § 2, n. 4.

⁶ C. 34, § 3, n. 3.

⁷ In ferendo itaque decreto optime Superiores monebunt dimissum de iure recurrendi, ne circa hoc punctum contestationes fieri possint.

⁸ C. 35.

ideoque donec decretum dimissionis a S. Congregatione de Religiosis confirmetur, ac de facta confirmatione Superior dimittens, authentico Sacrae Congregationis documento edoceatur, dimissionis decretum nullum sortitur effectum et executioni demandari nequit.

Pendente recursu, dimissus adhuc est religiosus, ideoque, eisdem ac ceteri, tenetur obligationibus et potitur iuribus, et eodem prorsus modo ac ante dimissionem. Quapropter in domo religiosa commorandi ius et obligationem habet, et sub Superiorum obedientia manere debet.

Si religioso una cum decreto dimissionis impositum sit praeceptum aut sententia iudicialis comminans censuram, si haec sententia aut praeceptum ipsam dimissionem respiciant, iam et ipsa suspenduntur una cum censura comminata; si vero praeceptum aut sententia alias materias in quibus recursus in suspensivo non datur respiciant¹, tunc servandum erit praeceptum aut sententia et ipsa censura². Haec omnia decrevit S. C. De Religiosis³.

Cum recursus sit in suspensivo, superfluum est adnotare Superiores e domo eicere non posse religiosum dimissum nisi elapso tempore utili ad recurrendum, et recursu non interveniente.

4º *Subsidium caritativum pro dimissis mulieribus.* - Subsidium caritativum de quo supra locuti sumus⁴ concedendum est etiam religiosis mulieribus dimissis⁵.

649. — III. Status iuridicus religiosi a votis temporariis dimissi. - Religiosus a votis temporariis dimissus ipso facto solvitur ab omnibus votis religiosis, salvo oneribus ordini maiori adnexis, si sit in sacris. Insuper in hoc casu, si propriam dioecesim non amisit ad eandem redire debet et a proprio Ordinario recipi; si dioecesim amisit⁶ nequit extra religionem sacros ordines exercere donec Episcopum benevolum receptorem invenerit aut Sedes Apostolica aliter providerit. Religiosus dimissus prohibetur iisdem officiis ac beneficiis a quibus prohibetur religiosus saecularizatus. Si dimissus sit clericus in minoribus constitutus ipsa dimissione reducitur ad statum laicalem⁷. Quod non extendas ad clericos non dimissos, sed sponte post tempus votorum abeuntes⁸.

¹ Cfr. cc. 345; 1880.

² C. 2243, § 2.

³ Cfr. Dubium seu Decl. 20 Iul. 1923; *A. A. S.*, XV, 457.

⁴ Cfr. tit. praeced.

⁵ Cc. 647, § 2, n. 5; 643, § 2; 551, § 1.

⁶ Id generatim et ex iure communi non evenit; c. 585, at accidere potest ex iure speciali aut ex privilegio.

⁷ Cc. 648; 641, § 1, et 642; hoc quod de dimisso in minoribus affirmat Codex reduci nempe ad statum laicalem, alii affirmant extendi etiam ad religiosos saecularizatos; Leitner, *l. c.*, 454, contra Chelodi, *Ius de personis*, pag. 175, nota 1 et 448, not. 2.

⁸ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum*², 516, p. 515.

CAPUT II.

De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncuparunt in religione clericali non exempta aut in religione laicali ¹.

650. — I. In religionibus virorum. - 1° *Causa dimissionis.* - In virorum religionibus clericalibus non exemptis et laicalibus, ut professus a votis perpetuis ² dimitti possit, praecedant necesse est tria delicta cum duplici monitione ac defectu emendationis ³.

Qua autem ratione de his tribus constare debeat capite sequenti videbimus, quod in hac re etiam religionibus clericalibus non exemptis aut laicalibus etiam exemptis applicabile est. Hic autem statim adnotamus *monitiones* in his religionibus quae iurisdictione carent *non esse proprie canonicas*, sed *ad instar canonicarum*, quod tamen non eximit ab observandis formalitatibus pro strictis canonicis praeceptis ⁴.

2° *Processus dimissionis.* - a) *A quo et quomodo conficiendus in religionibus iuris dioecesiani.* - Cum constiterit de causa dimissionis, seu de triplici delicto, de duplici monitione et de defectu emendationis ad normam iuris ⁵, supremus religionis Moderator cum suo Consilio, perpensis omnibus facti adiunctis, ad maioritatem suffragiorum deliberet num locus sit dimissioni, quae si deliberata sit tota res deferatur ad Ordinarium loci in quo religiosa professi domus sita est, cuius est dimissionem pro suo prudenti arbitrio decernere ⁶.

Decretum Ordinarii dimittentis non est sententia iudicialis, sed decretum administrativum; datur tamen contra illud ius recursus *in*

¹ Idem servandum erit in dimissione sociorum a societatibus in communi degentium sine votis, si vinculum quod in huiusmodi societatibus viget et quo adstringuntur sodales societatis sit perpetuum; *C. I.*, 1 Mart. 1921; *A. A. S.*, XIII, p. 177 ad II.

² « Utrum vota religiosa simplicia perpetua ex parte voventis, emissa ante promulgationem Codicis in religionibus votorum sollemnum, sive virorum sive mulierum, sint moderanda quoad modum dimissionis religiosorum et quoad effectus dimissionis a iure antiquo vigente ante Codicem? Affirmative ». *C. I.*, 16 Oct. 1919; *A. A. S.*, XI, 476; cfr. Maroto, in *Commentarium*, I, 129-132; quae responsio vix amplius est practici momenti; huiusmodi enim vota non emittuntur nisi in Societate Iesu quae et in hoc iure speciali regitur; in dimissione tamen eadem Societas canones 647, § 2; 650, § 3, servare debet; *C. I.*, 29 Iun. 1918; Vermeersch, *Epitome*, I, 663.

³ C. 649 et 656-662.

⁴ Cfr. Chelodi, *Ius de personis*, p. 453, not. 2.

⁵ Cc. 649, 656-662.

⁶ C. 650, § 1-2, n. 1.

suspensivo ad S. Congregationem. De Religiosis intra decem dies ab intimatione ¹.

Datur item dimisso ius ad propriam defensionem eiusque responsiones Superiori dimittenti fideliter subiiciendae sunt ².

b) *A quo et quomodo faciendus in religionibus iuris pontificii.* - Si constiterit de causa dimissionis, seu de triplici delicto, de duplici monitione, de defectu emendationis ³, Moderator supremus Congregationis, perpensis omnibus facti adiunctis, dimissione, cum suffragio deliberativo ⁴ sui Consilii, deliberata, ipse, data reo dimittendi potestate sese defendendi, decretum dimissionis administrativum feret quod una cum actis et rei responsionibus ad S. Sedem ut confirmetur mittet. Decretum autem non nisi post S. Sedis confirmationem effectum sortiri potest ⁵.

« Confirmatio S. Congregationis mere vim executionis addit, seu implet conditionem cui executio subordinata est, sicut in foro quoque civili sollemnitates quaedam requiruntur ut sententia, quae vere ius dicit, effectus suos obtineat. Id tamen interest, quod in foro civili sollemnitates istae negari non possunt, dum auctoritas S. Sedis, quae valet ad tollenda iura quaesita religionum, confirmationem negare potest, ita ut sententia dici possit obnoxia conditioni resolutoriae » ⁶.

Confirmato autem decreto a S. Sede recursus in *suspensivo* cessat.

651. — II. In religionibus mulierum. - 1° *Causa dimissionis.* - Ad dimittendas religiosas professas a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus exiguntur graves causae exteriores una cum incorrigibilitate, experimento prius habito ita ut spes resipiscentiae evanuerit, iudicio Antistitae. Religiosae autem dimittendae ius est suas rationes libere exponendi; eiusque responsiones in actis fideliter referendae sunt ⁷.

Delicta hic non requiruntur, sed solum *causae graves exteriores*. Causae huiusmodi debent esse certo imputabiles religiosas dimit-

¹ Cfr. supra ubi de recursu contra decretum dimissionis religiosorum a votis temporalibus; c. 650, § 2, n. 2; Vermeersch, *Periodica*, XII, p. 102. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 694, p. 389.

² C. 650, § 2, n. 1 et 647, § 2, n. 3-4; 650, § 3.

³ C. 656-662; qua ratione de his constare possit partim ex c. 658 iudicandum est, partim ex aliis probationibus de quibus in actis processus. Attamen illa quae de processu iudiciali stricte dicto dicuntur, solum analogice applicantur religionibus iurisdictione non gaudentibus.

⁴ Prümmer, *l. c.*, 259, tam in hoc casu quam in praecedenti suffragationem secretam requirit; Codex id non requirit, immo contrarium videtur innuere his verbis *perpensis omnibus* facti adiunctis.

⁵ C. 650, § 1 et 2, n. 2 et § 3.

⁶ Vermeersch, *Epitome*, I, 661.

⁷ C. 651, § 1-2.

tendae, immo videtur requiri ut sint etiam theologicè graviter imputabiles ¹.

Requiritur dein *incurrigibilitas* de qua constare poterit per monitiones iteratas non strictè canonicas, de quibus tamen aliquo modo constare possit in actis ad Ordinarium aut ad S. Congregationem mittendis ².

Requiritur tertio *experimentum* ³ per intervallum temporis protractum. In quo consistat autem experimentum Codex non determinat, sed consistere videtur in mediis illis adhibendis quae prudens Superiorissa adhibere debet ad religiosas discolas ad bonam frugem reducendas ut, e. g., praeter monitiones sunt salutare poenitentiae, adhortationes, comminationes poenarum ecclesiasticarum praesertim dimissionis etc. ⁴.

Dimittendam ius ad sui defensionem habere ius naturae determinat.

Haec omnia, cum strictè dictum processum non requirant, forte ad valorem non sunt necessaria, at quia acta ad S. Sedem referenda sunt pro decreto, aut deferri possunt si recursus habeatur, si omissa fuerint causa esse poterunt quo minus a S. Sede id quod a Superiorissis aut ab Ordinario actum est sanciat.

Iudicium autem de gravibus causis exterioribus, de incurrigibilitate, de sufficientia experimenti, in prima hac instantia ad Antistitam pertinet. Codex non determinat de qua Antistita sermo sit, utrum de locali minori an de maiori aut de suprema; at ex c. 652, § 1-3 videtur intelligenda Antistita monasterii si sermo sit de monialibus clausurae obstrictis ⁵; de Antistita Suprema si de Congregatione iuris pontificii aut etiam iuris dioeceseani.

Licet autem uni Antistitae iudicium reservetur optime tamen in re tanti momenti aget Antistita si suffragio Consilii sui utatur, ad quod teneri poterit si id praecipitur in constitutionibus ⁶.

2° *De ipso decreto dimissionis.* - a) *A quo et quomodo feratur in Congregationibus iuris dioeceseani.* - In Congregationibus iuris dioe-

¹ Vermeersch, *Epitomè*, I, 655, docet sufficere causas quas communiter auctores assignant pro dimissione religiosae a votis temporaneis, nec requiri gravem imputabilitatem theologicam. Id tamen severius videtur, cum conditio religiosae a votis temporaneis sit longe inferior a conditione religiosae a votis perpetuis; haec enim ius stabile certum et absolutum, illa solum temporaneum, incertum et velut conditionatum habet; item severius videtur dimissionem religiosae permittere Superiori ob culpam leviter culpabilem religiosae. Chelodi, *Ius de personis*, 291, b, requirit causas exteriores culpabiles et religiosam observantiam graviter laedentes; cfr. etiam Santamaria, l. c., II, p. 388.

² Cfr. c. 647, § 2, n. 2.

³ « Incurrigibilitas experimento probata esse debet, ita ut spes resipiscentiae evanuerit et ex continuis culpis sororis incurrigibilis Instituto damna immineant », *Normae*, a. 1901, n. 195.

⁴ Cfr. cc. 661-662; qui canones certe ad religiones mulierum directe non referuntur, at eorum praescripta etiam ab his servari possunt. Immo iurisprudentia S. C. De religiosis est non ratihabendi dimissionem religiosarum a votis perpetuis nisi praecesserint monitiones quae fieri solent pro dimissione religiosorum. Attamen istae monitiones non sunt monitiones canonicae; cfr. Bastien, *Direttorio canonico*, n. 221, pag. 143; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, II, 1060, pag. 486 nota 6.

⁵ Vermeersch, *Epitome* I, 652, c, moniales clausurae non obstrictas iure dioeceseanarum Congregationum regi docet.

⁶ Argumenta allata a Larraona, in *Commentarium*, II, p. 364, 366 ad necessitatem suffragii demonstrandam rem, ut videtur, non evincunt ex iure constituto et vigente.

cesani, Ordinarius loci in quo domus sororis professae dimittendae sita est, acceptis actis ex quibus constare debet de gravibus causis exterioribus, de incorrigibilitate et de experimento, quae acta sibi offerri debent a Superiorissa maiori aut suprema; causas dimissionis expendit et decretum dimissionis fert ¹.

Contra decretum Ordinarii loci videtur dari recursus in suspensivo ².

b) *A quo et quomodo feratur in monasteriis monialium.* - Si de monialibus agatur, Ordinarius loci omnia acta et documenta, sibi delata ab Antistita monasterii sui iuris ³ transmittat ad Sacram Congregationem cum suo et Superioris regularis voto, si monasterium regularibus sit subiectum. Decretum dimissionis ipsi sacrae Congregationi reservatur et contra ipsum non datur recursus in suspensivo. Religiosae vero dimissae dos et subsidium caritativum praestandum erit ⁴.

Moniales quae vota solum simplicia emittunt ⁵ iure Congregationum dioecesanarum in hac re regi videntur ⁶.

c) *A quo et quomodo feratur in Congregationibus iuris pontificii.* - Si de religiosis mulieribus Congregationum iuris pontificii agatur, suprema religionis Moderatrix rem totam ad Sacram Congregationem deferat cum omnibus actibus et documentis; Sacra autem Congregatio decernet; assignato religiosae dimissae, si opus sit, subsidio caritativo ⁷.

Licet nullibi expresso textu iuris praecipiatur aliqualis processus instructio, etiam in his causis religionum laicalium necessario facienda est, ut clare ex hoc c. 652, § 2 et 3 deducitur, et facto processu, acta et documenta servanda sunt. Qui processus non est certo iudicialis, at in defectu specificarum normarum pro ipso statutarum optime normas processuum iudicialium, quantum fieri potest, imitabitur. Ad S. Congregationem non solae conclusiones Antistitae supremae eiusque Consilii, sed omnia acta trans-

¹ C. 652, § 1.

² Cfr. Vermeersch, *Periodica*, XII, 102.

³ Omnia acta transmittenda sunt, non solum decisio Antistitae aut Ordinarii loci: acta autem sunt scripturae et documenta ex quibus constare certo possit de causis gravibus exterioribus, de incorrigibilitate, de experimento frustra tentato, de transmissione actorum ad Ordinarium loci, de iudicio Antistitae etc. quae omnia licet forma stricte iudiciali peragenda non sint, expedit tamen, ut quantum fieri potest formam iudicalem imitentur ad contestationes evitandas.

⁴ C. 652, § 2-3 et 643, § 2.

⁵ C. 488, n. 7.

⁶ Vermeersch, *Epitome*, I, 652, b, c; De Meester, *l. c.*, II, 1060, pag. 487, nota 1.

⁷ C. 643, § 2 et 652, § 3.

mittenda sunt. Utile etiam erit ad finem accelerandi expeditionem negotii acta transmittere subsignata ab ipsa religiosa dimittenda ¹.

In transmittendis autem actis et documentis Moderatrix suprema suam mentem aperire non debet ².

652. — III. Casus extraordinarii excepti. - In casu gravis scandalis exterioris vel gravissimi nocumenti communitati imminenti religiosus statim potest a Superiore maiore ³ cum consensu sui Consilii vel etiam si periculum sit in mora et tempus non adsit adeundi Superiorem maiorem, a Superiore locali cum consensu sui Consilii et Ordinarii loci, ad saeculum remitti, habitu religioso illico deposito, ita tamen ut res per ipsum Ordinarium aut per Superiorem maiorem, si adsit, Sanctae Sedis iudicio sine mora subiiciatur ⁴.

De hoc canone nota:

1° Haec valent de qualibet religione virorum aut mulierum ⁵, iuris dioecesiani aut pontificii, exempta aut non exempta; de religione tamen clericali virorum exempta attendendus est etiam canon 668 ubi de iisdem casibus exceptis agitur.

2° Duo sunt casus excepti: casus *gravis scandalis exterioris*: externum scandalum habetur si grave delictum quovis modo, etiam forte iniusto, extra domum religiosam inter laicos publicatum est et vulgatur; scandalum *grave* debet esse, idest tale, ut, considerata persona religiosa quae illud commisit aut ei causam dedit natum sit de se ad gravem culpam excitare.

Si habeatur quidem grave scandalum externum cui tamen occurri potest aliis praeter dimissionem modis, e. g., translocando religiosum in aliam domum, eique assignando locum determinatum e quo ei exire non liceat, non potest Superior maior, ut videtur, ad dimissionem procedere; agitur enim de remedio extraordinario quo uti non licet quando media ordinaria adhiberi possunt.

Alter casus est casus *gravissimi nocumenti communitati imminenti*; non sufficit nocumentum quodlibet etiam grave, sed *gravissimum* requiritur, quale esset, nostris diebus, timor rationabilis ne ex retentione religiosi in religione turbaturum tumulti contra ipsam religionem enascantur; nec sufficit nocumentum alicui particulari personae ⁶ imminens etsi de Superiore

¹ Augustine, *l. c.*, III, 392, ubi hoc affirmat de dimissione virorum, at eadem hic est ratio.

² Augustine, *l. c.*, III, 394.

³ In c. 668 ubi de dimissione ex iisdem causis in religione clericali exempta agitur, pro Superiore maiori consensus sui Consilii non requiritur, qui tamen requiritur etiam tunc si dimittens sit Superior localis; cfr. Haring, *Grundzüge*..., 825, nota 4.

⁴ C. 653.

⁵ Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 695, pag. 390; Haring, *Grundzüge*..., 824, nota 1. Paulo aliter Santamaria, *l. c.*, II, 390, excipit religiones iuris dioecesiani.

⁶ Sunt tamen qui dicant sufficere gravissimum damnum imminens Superiori, quia indirecte saltem imminet etiam communitati; cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 695, pag. 390; quod si verum est de Superiore, etiam de alio religioso affirmandum videtur.

agitur, sed nocumentum *Communitati* imminens requiritur; item non sufficit nocumentum quodvis etiam gravissimum et communitatem minitans, sed nocumentum *imminens*, idest, brevi adeo tempore obventurum, ut eidem obviari alio modo nequeat.

3° Si agatur de religione clericali exempta et Superior localis minor uti velit potestate sibi a canone concessa, necessarius non est consensus Ordinarii loci ¹.

4° In his casibus exceptis non habetur proprie *decretum* aut *sententia dimissionis*, sed solum habetur *factum dimissionis* quod cum iure ipsius dimissi consistere potest. Decretum dimissionis et dimissio iuridica habebitur cum Sancta Sedes se circa factum dimissionis pronuntiabit, si agitur de religionibus in quibus dimissio fit per decretum administrativum, ut sunt omnes casus praeter casus dimissionis religiosorum virorum a votis perpetuis in religionibus clericalibus exemptis, aut si de his ultimis agatur cum Supremus religionis Moderator cum suo Consilio processum iudicalem sententia definitiva absolverint ².

5° Facta et executioni mandata dimissione, res, seu factum ipsius dimissionis et documenta ipsum spectantia quae continere debent causam dimissionis fideliter et specificè determinatam, auctoritatem dimittentem, consensum eius Consilii et, si opus sit, consensum Ordinarii loci, deferenda est ad S. Sedem si agatur de religioso aut religiosa dimissa ad quam dimittendam in casibus ordinariis processus iudicialis stricte dictus non requiratur; hoc autem facto religio functa est munere suo et S. Sedis decisio est attendenda.

Si e contra agatur de religioso viro a votis perpetuis in religione clericali exempta tunc, facta provisoria dimissione ex casu extraordinario, Supremus Moderator integrum processum ad normam capitis sequentis conficiet ³.

Licet Codex hic referatur, ut patet ex rubrica capitis II, ad religiosos votorum perpetuorum, dicendum tamen videtur etiam religiosos votorum temporariorum posse ex his duobus causis extraordinariis dimitti ⁴.

CAPUT III.

**De processu iudiciali in dimissione religiosorum
qui vota perpetua sive sollemnia sive simplicia emiserunt
in religione clericali exempta.**

653. — I. Necessitas processus iudicialis. - Vir professus a votis sollemnibus vel simplicibus perpetuis in religione clericali exempta ne dimittatur, nisi processu instituto, revocato quolibet contrario privilegio ⁵.

¹ C. 668.

² Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 661; Chelodi, *Ius de personis*, 293.

³ Cc. 653 et 668.

⁴ Cfr. Fanfani, *De iure religiosorum* ², 499, pag. 497.

⁵ C. 654; admittuntur tamen casus excepti de quibus supra locuti sumus n. 652, ex c. 653 et 668; necnon casus dimissionis ipso facto a iure statutae ex c. 646 de quibus iam loquuti sumus.

Privilegia ergo aliquibus ordinibus concessa dimittendi religiosos processibus valde summariis in iis quae iuri Codici opponuntur abrogata censenda sunt ¹.

654. — II. Tribunalis constitutio. - Ad sententiam dimissionis ferendam competens est supremus religionis aut monasticae Congregationis Moderator ² cum suo Consilio seu Capitulo, quod quattuor saltem religiosis constet; si qui deficient ³ eorum loco totidem religiosos eligat praeses de consensu aliorum qui cum ipso tribunal collegiale constituent. Praeses de aliorum ⁴ consensu promotorem iustitiae qui sit eiusdem religionis alumnum eligat ⁵.

Reservatur igitur haec causa tribunali quinque iudicum ⁶ quod cum sit tribunal collegiale collegialiter procedere debet et ad maiorem suffragiorum partem sententiam ferre ⁷; si tamen Consilium constet plusquam quattuor religiosis tribunal etiam maiori numero religiosorum constabit. Constitutiones cuiusque religionis determinare debent utrum Superior cum suo Capitulo an cum Consilio procedere debeat; constitutionibus autem standum est. Si constitutiones nihil determinent, sufficere videtur ut Superior cum suo Consilio procedat.

Promotor iustitiae constitui potest ad universitatem causarum aut pro singulis causis. Si a iure eius praesentia requiratur, et non citetur, acta irrita sunt, nisi forte etsi non citatus intersit. Si citatus non adveniat, acta quidem valent, at postea sunt eius examini subiicienda ⁸.

Insuper cuilibet processui interesse debet notarius, qui actuarii officio fungatur; adeo ut nulla habeantur acta, si actuarii manu non fuerint exarata, vel saltem ab eo subscripta ⁹.

¹ Cfr. huiusmodi privilegia antiquata capuccinis et aliis ordinibus olim concessa apud Piat, *Praelectiones*, III, *Appendix* pro Capucc., p. 22; *Modus procedendi in causis disciplinariis et criminalibus fratrum minorum S. Francisci Capuccinorum*, Romae, 1901; P. Theodorus a Ried-Brig, *Manuale practicum iuris disciplinaris et criminalis regularium*, Romae, 1902.

² Si monasterium sui iuris ad nullam pertineat Congregationem monasticam, recurrendum ad S. Sedem. (Prümmer, *l. c.*, 262; Decret. S. C. De Relig. « *Cum singulae* » 16 Mai. a. 1911; *A. A. S.*, III, 235, n. 1).

³ *Si deficient* intelligi potest de defectu permanenti, e. g., quia generatim quattuor consiliiarii non eliguntur, vel de defectu occasionali, e. g., quia quidam absunt vel mortui sunt; Augustine, *l. c.*, III, 399; in casu autem quod sex habeantur consiliiarii et unus alterve absit, videntur praesentes procedere posse dummodo tribunal quinque iudicum habeatur, et totum Consilium vel Capitulum legitime convocatum sit; secus absentes agere poterunt de contemptu.

⁴ Promotor iustitiae eligi debet a Superiore supremo de consensu Consilii, quodsi permanenter eligatur, quod est iuri conformius, a Capitulo etiam eligi poterit (Augustine, *l. c.*, III, 399).

⁵ C. 655, § 1-2 et 1589, § 2.

⁶ Cfr. c. 1576.

⁷ C. 1577, § 1.

⁸ Cc. 1586, 1587, 1588, § 2.

⁹ C. 1585, § 1.

Ad acta iudicialia intimanda, nisi alia sit probata tribunalis consuetudo, constituentur cursores sive pro omnibus causis sive pro causa peculiari; item apparitores ad sententias et decreta iudicis, eo committente, executioni mandanda; eadem persona utroque officio fungi potest; possunt esse conversi et acta quae confecerint plenam fidem faciunt ¹.

Tribunalis collegialis praeses debet unum de iudicibus collegii ponentem seu relatores designare, qui in coetu iudicum de causa referat et sententias in scriptis redigat; et ipsi idem praeses potest alium ex iusta causa substituere ².

Reus sibi eligere potest advocatum; si id non fecerit ei dandus est a iudice ³.

655. — III. Necessaria ad instruendum processum. - Ad processum instruendum in causa dimissionis contra religiosum votorum perpetuorum in religione clericali exempta deveniri nequit nisi praecesserint gravia delicta externa sive contra ius commune, sive contra speciale religiosorum ius, monitiones canonicae et defectus emendationis seu incorrigibilitas, de quibus ad normam iuris constet ⁴.

Haec eadem praecedere debent decretum dimissionis contra religiosum a votis perpetuis in religione virorum non exempta; at tunc forma stricte iudicialis non habetur et solum analogice ea quae de monitione canonica etc. dicuntur illi casui applicanda sunt ⁵.

1º Tria delicta. - Delicta ⁶ debent esse saltem tria eiusdem speciei, vel, si diversae, talia ut simul sumpta manifestent perversam voluntatem in malo pervicacem, aut unum permanens, quod ex repetitis monitionibus virtualiter triplex fiat ⁷.

Delictum eiusdem speciei est delictum quod opponitur eidem virtuti licet in circumstantiis diversis commissum et forte speciem theologicam mutantibus; ita, e. g., eiusdem speciei videtur, ad effectum dimissionis, quodvis delictum contra sextum decalogi praeceptum, licet multae species delictorum huiusmodi in se sumptorum enumerentur; ceteroquin Codex huic interpretationi favere videtur cum delictis eiusdem speciei aequiparet delicta diversae speciei quae simul sumpta manifestent perversam voluntatem in malo pervicacem.

¹ C. 1591-1593.

² C. 1584.

³ C. 1655, § 1; Chelodi, *Ius de personis*, 292, c; Prümmer, *l. c.*, 262.

⁴ C. 656, n. 1-3.

⁵ Cfr. c. 649.

⁶ Nomine delicti, iure ecclesiastico, intelligitur externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica, saltem indeterminata; c. 2195, § 1; contra Biederlack-Führich, *l. c.*, 176 ubi confundit, ut videtur, notionem peccati cum notionem delicti; cfr. etiam Raus, *Institutiones...*, 208, pag. 339, nota 2.

⁷ C. 657.

Delicta debent esse gravia, quia poena debet esse proportionata culpa; gravia autem generatim habenda sunt quibus leges poenas graves imponunt; practice autem iudicium de gravitate prudenti iudicis arbitrio relinquitur ¹.

Requiritur ut delicta sint externa seu non solum publica inter religiosos, sed etiam inter saeculares ita ut sine infamiae nota retineri religiosus in religione non possit ².

Delictum contra ius speciale esset delictum in regula vel constitutionibus vel in praeceptis vel legibus legitime promulgatis pro religione illa singulari contentum ³.

Aliae poenae quibus forte in iure delicta puniantur, etsi applicatae sunt, non impediunt quo minus ad normam iuris procedi possit simul ad dimissionem decernendam ⁴.

Delicta debent esse inter se connexa ita ut manifestent perversam voluntatem in malo pervicacem ⁵.

Unde si religiosus delinquens moneatur in ordine ad dimissionem et ex accepta monitione vere et sincere emendetur, licet postea iterum delinquere contingat, primum delictum iam plena emendatione ablatum non amplius computatur ad effectum dimissionis inter tria delicta necessaria, licet delicta nova eiusdem speciei sint ac primum, sed iterum tria delicta et duae monitiones necessariae erunt. Quodnam autem temporis spatium requiratur ad emendationem probandam et interruptionem inter varia delicta praesumendam iure definitum non est; auctores assignant generatim spatium trium annorum, at forte etiam brevius pro natura variorum delictorum assignari poterit ⁶.

Delictum permanens est delictum quod habet tractum necessarium ut, e. g., bigamia vel facilius in casu religiosorum permanentia in aliquo loco aut aliqua domo contra formale praeceptum obedientiae ⁷; tale esset etiam delictum apostasiae ⁸ a religione contra quod iure ante Codicem vigente poena dimissionis ipso iure lata erat ⁹ si ultra tres menses absentia protracta fuisset; nunc poena latae sententiae non viget amplius, potest tamen certo apostatae applicari poena dimissionis ex iure communi ¹⁰.

2º Duae monitiones canonicae. - a) Quid sint et quot necessariae. -

α) Monitio est remedium poenale quo iudex publice aut secrete per

¹ Reiffenstuel, l. c., III, t. 31, n. 228; Decret. « Cum singulae », cit. n. 9.

² Reiffenstuel, l. c., 229; contra Santamaria, l. c., II, 393; ubi excludit requiri publicitatem delicti.

³ Aliter Santamaria, l. c., II, 393 excludens a iure speciali in sensu canonis 656, regulam aut constitutiones, non recte, ut videtur.

⁴ Larraona, in *Commentarium*, IV, 174, 3.

⁵ C. 657, videretur hanc conditionem solum tunc requirere cum agitur de tribus delictis diversae speciei, at certe id etiam cum de delictis eiusdem speciei aut de delicto permanente agitur affirmandum est; connexio autem habetur cum inter unum et aliud delictum emendatio religiosi iuridice non est verificata; cfr. infra hoc numero 655, 3º.

⁶ Analogice ad c. 1555, § 1; cfr. Goyeneche, in *Commentarium*, V, p. 21-25.

⁷ Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, n. 22.

⁸ Idem non videtur applicandum delicto fugae, nisi fuga ita protrahatur quae praesumptionem inducat apostasiae (cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 659, 3, b).

⁹ Cfr. decret. S. C. De Relig., 16 Mai. 1911, n. 18.

¹⁰ Cfr. Larraona in *Commentarium*, IV, 174-178.

se vel per delegatum reum praesumptum aut verum praevenit de processu instituendo aut de poenis applicandis in casu novi delicti ¹. Duplex nominatur a Codice, *publica* et *secreta*; publica est quae fit vel coram notario aut duobus testibus, vel per epistolam ita tamen ut de receptione et tenore epistolae ex aliquo documento constet; *secreta* quae fit a solo Superiore aut eius delegato; utraque canonica est et de utraque facta ex aliquo documento in secreto archivo conservando constare debet ².

β) Duae debent esse monitiones, scilicet singulae pro singulis duobus primis delictis; in delictis autem continuatis seu permanentibus intercedat necesse est inter primam et alteram monitionem saltem trium dierum integrum spatium ³.

Huic autem canoni satisfieri putamus per monitiones sive publicas, sive secretas, de quibus tamen constet ex documento aliquo in secreto Archivo religionis asservato ⁴. Iure antiquo tres monitiones requirebantur ⁵.

Monitiones requiruntur, ut videtur, ut substantialia huius processus ⁶.

b) *Quando et qua ratione faciendae*. - α) Ad monitionem faciendam necesse est ut aut delictum sit notorium, aut de eodem constet ex rei confessione extraiudiciali vel ex aliis sufficientibus probationibus quas praevia inquisitio suppeditaverit ⁷. In inquisitione autem peragenda servantur congrua congruis referendo ea quae libro IV tit. XIX, cap. II. *De Inquisitione statuuntur* ⁸.

β) Monitio fieri debet ab immediato Superiore maiore per se vel per alium de eius mandato, postquam de commissio delicto constiterit; mandatum pro prima monitione valet etiam pro altera ⁹.

¹ Cfr. cc. 2306 et sq.

² De his fusiis in libro V, tit. X; cfr. interim Prümmer, *l. c.*, 582; Lega, *De iudiciis criminalibus in specie*, Romae, 1911, n. 294; Heiner, *De processu criminali*, pag. 87 et 97 sq.; Wernz, *Ius decretalium*, VI, 254-255; Vermeersch, *Epitome* III, 502; Augustine, *l. c.*, VIII, 268; Iacobus Sole, *De delictis et poenis*, n. 298; Chelodi, *Ius poenale*, 55, a. ubi in nota scite addit: « Terminologia in fontibus et DD. non est constans. Multi antiquiores videntur monitioni paternae adiudicare naturam remedii poenalis... Potius dicendum ei essentiale esse quod legitima probatione destituatur, ideoque non admittat sanctionem poenalem, in casu inobedientiae »; quod tamen totaliter verum non est, quia etiam monitio secreta absolute legitima probatione non destituatur: cfr. c. 2309, § 5; et etiam decret. « Cum singulae », 16 Mai. 1911, n. 5, 6, 11.

³ C. 660. Tam tres dies huius canonis 660 quam sex dies canonis 662 docet Santamaria, *l. c.*, II, 395-396, computandos esse ad normam can. 34, § 3, n. 3, idest ita ut dies qua monitio fit non computetur et tempus finiatur expleto tertio vel respective sexto die.

⁴ Cfr. c. 2306, n. 1; 2307; 2309, § 1 et 5.

⁵ Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, III, 31, n. 230-232; Goyeneche, *l. c.*, IV, 368-372.

⁶ Santamaria, *l. c.*, II, 395-396.

⁷ Derogantur hoc c. 658, § 1, Canoni 2307. Quid confessio iudicialis cfr. in c. 1753; varias autem species probationum vide in titulo X libri IV.

⁸ C. 658, § 1-2.

⁹ Cc. 659; 658, § 1.

Requiritur ad valorem processus ut monitio fiat a Superiore maiori, vel de eius mandato ¹.

γ) Monitionibus addat Superior vel eius delegatus opportunas exhortationes et correptiones, praescriptis insuper poenitentiis aliisque remediis poenalibus, quae apta censeantur ad emendationem rei et scandali reparationem. Singulis monitionibus adiciatur dimissionis comminatio ².

Dimissionis comminatio est absolute necessaria et ad processus substantialia pertinet, ita ut monitio sine comminatione non sufficiat. Quid sint remedia poenalia videri potest in c. 2306; cetera quae c. 661 circa additionem exhortationum, remedia adhibenda, rei translationem, occasionum remotionem dicuntur, liceitatem utique, non vero valorem afficiunt ³.

δ) Monitiones etiam per epistolam, de qua tamen ex aliquo documento in archivo asservando constare debet fieri possunt ⁴. Qui impedit quo minus monitio ad se perveniat, habeatur pro monito ⁵.

ε) Praeterea tenetur Superior reum ab occasionibus relabendi remove etiam per translationem, si opus fuerit, ad aliam domum, ubi facilior sit vigilantia et remotior delinquendi occasio ⁶.

3° **Defectus emendationis.** - Religiosus censetur se non emendasse, si post secundam monitionem novum delictum commiserit vel in eodem permanenter perstiterit; post ultimam monitionem sex saltem dies erit expectandum antequam ad ulteriora progressus fiat ⁷.

Describitur hoc canone quatenus incorrigibilitas ad dimissionem decernendam requiratur. Requiritur autem non quaelibet, sed *iuris incorrigibilitas*, quae tunc habetur cum monitiones, adhortationes, correctiones, poenitentiae aliaque remedia poenalia ad emendationem rei ordinata adhibita et frustrata fuerint ⁸.

Utrum autem sola incorrigibilitas iuris sufficiat ad religiosum dimittendum, si nempe delicta habeantur, monitionesque prae-

¹ Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 395-396.

² C. 661, § 1 et 3.

³ Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 395-396.

⁴ C. 2309, § 2 et 5; et etiam c. 2143, § 1 et 2.

⁵ Cc. 1718; 1719; 2143, § 3; *Commissio interpr.*, 24 Nov. 1920; *A. A. S.*, XII, 573 sq., Chelodi, *Ius poenale*, 55.

Ex quo sequi videtur ad dimittendum fugitivum vel apostatam qui delicta commisit et se abscondit ita ut eius actualis commoratio etiam post diligentem inquisitionem inveniri nequeat, monitiones de facto non requiri (aliter Fanfani, *De iure religiosorum* ³, 509, p. 509, in hoc casu recursum ad S. Sedem necessarium dicit pro dispensatione a monitionibus); cfr. etiam Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1093.

⁶ C. 661, § 2.

⁷ C. 662.

⁸ Goyeneche in *Commentarium*, IV, 370-372.

scriptae adhibitae fuerint et post alteram monitionem tertium delictum commissum fuerit, licet postea, idest, post probationem incorrigibilitatis iuris dimittendus «signa offerat emendationis indubia et se paratum correptioni et punitioni sincere profiteatur, uno verbo licet de facto corrigibilem, immo correptum se demonstret » quaestio est cui videtur negative respondendum, nisi forte signa poenitentiae et emendatio tunc solum verificentur cum iam processus instructio apud tribunal inceperit; si enim post alteram monitionem sex saltem dies exspectandum esse praecipitur id certe nonnisi hoc fine fit ut videatur utrum emendatio verificetur; et quia Superior maior non prohibetur exspectare emendationem etiam per longius tempus ut verbum *saltem* innuit, contra mentem Codicis et contra litteram videretur post certa data emendationis signa ad ulteriora procedere ¹.

4° **Quis haec peragere debeat.** - Haec omnia quae hucusque explicavimus et quae proprie processum adhuc non constituunt sed illud praeparant peragenda sunt, non a tribunali Moderatoris supremi cui causam dimissionis de qua agimus diximus reservari, sed a tribunali Superioris maioris cuiusque provinciae aut domus sui iuris et quidem iure proprio et ordinario ² qui proinde potest haec omnia alteri committere facienda.

Immediatus autem Superior maior, postquam monitiones et correctiones incassum cesserint, omnia acta et documenta diligenter colligat et ad Supremum Moderatorem transmittat ³. Attendat autem Superior maior ut acta et documenta iuridicis formalitatibus essentialibus fidem facientibus non destituantur praesertim ut acta a notario, et, si fieri potest, etiam a reo subsignentur antequam transmittantur.

Superior supremus non est Abbas Primas, sed Abbas Praeses Congregationis monasticae; huic non illi mitti debent acta ab Abbate regiminis ⁴.

656. — IV. De ipso processu. - 1° *Introductio processus.* - Supremus Moderator accepta a Superiore maiore acta et documenta

¹ Aliter Goyeneche, *l. c.*, IV, 372; cuius theoria adhiberi posse videtur in casu quo instructio processus apud Moderatorem supremum iam legitime introducta sit; tunc enim potius tenendum et praesumendum erit signa emendationis non esse certa, nec sincera, sed potius huc tendere ut prosecutionem iudicii impediant. Insuper sensus canonis is esse videtur: exspectandum est sex dies computandos a momento novi delicti commissi post alteram monitionem vel si de delicto continuato agitur computandi a momento factae alterius monitionis: ita Haring, *Grundzüge...*, 824-825 in nota; Torrubiano Ripoll, *l. c.*, I, 1093.

² Cfr. cc. 659 et 663.

³ C. 663.

⁴ Augustine, *l. c.*, III, 405, not. 6.

tradere debet promotori iustitiae, qui ea examinet et suas conclusiones proponat. Si promotor iustitiae, cui fas est etiam ultiores inquisitiones, quas opportunas iudicaverit peragere, accusationem proponat, instruat processum servatis praescriptis canonum in Prima Parte Libri Quarti, congrua congruis referendo ¹.

2° *Quid constare debeat ex processu.* - Ex processu constare debet de delictis patrat, de praemissa duplici monitione et de defectu emendationis ².

3° *Modus procedendi.* - Non est necesse ut omnes personae tribunal constituentes collegiale omnibus actibus ipsius iudicii collegialiter adsint; requiritur vero ut collegialiter procedant cum de sententia definitiva danda agitur; sententia autem danda est ad maioritatem non relativam sed absolutam suffragiorum ³.

4° *Conclusio processus.* - Tribunal, diligenter perpensis allegationibus tum promotoris iustitiae tum rei, si iudicaverit satis probata esse tria delicta, duas monitiones canonicas et defectum emendationis, sententiam dimissionis pronuntiet ⁴.

5° *Sententiae confirmatio et executio.* - Sententia executioni mandari nequit, nisi fuerit a Sacra Congregatione confirmata ⁵; ad quam tribunalis praeses et sententiam et omnia acta processus quamprimum transmittere curabit ⁶.

Sententia, ut patet, communicanda et intimanda erit reo, et insuper Ordinario originis religiosi dimissi, necnon Ordinario loci ubi dimissus commoratur ⁷.

Reus potest contra sententiam dimissionis appellare in *suspensivo*.

657. — V. Delegatio alterius tribunalis. - Pro dissitis regionibus etiam in casibus ordinariis ⁸ Supremi Moderatores ⁹ cum consensu

¹ C. 663 et 664, § 1; huiusmodi normas cfr. apud Chelodi, *Ius poenale*, n. 122 sq.

² C. 664, § 2.

³ C. 1577, § 16; Noval, *Commentarium Codicis iuris canonici, De iudiciis*, 126.

⁴ C. 665; in decisione hac accipienda suffragationem secretam requirit Prümmer, *l. c.*, 259, quae tamen necessaria non videtur cum a Codice non praecipitur; cfr. 1577, § 1; Noval, *Commentarium Codicis iuris Canonici, De iudiciis*, n. 126.

⁵ De vi huius confirmationis cfr. quae supra n. 650, 2, b, ex Vermeersch..... retulimus.

⁶ C. 666.

⁷ Decret. 16 Mai. 1911, n. 19; Iansen, *l. c.*, 231.

⁸ Dissitae regiones sunt certe regiones Americae, Asiae, et Oceaniae, at etiam regiones intra Europam haberi possunt; ita Anglia considerari consuevit regio dissita; Augustine, *l. c.*, III, 408; distantia etiam ex difficultate communicationum metiri potest. Leitner, *l. c.*, 465. Dictio Codicis innuere videtur delegationem pro regionibus dissitis ordinario modo fieri posse idest, pro omnibus casibus occurrentibus, pro aliis vero regionibus non dissitis fieri quidem posse in singulis casibus, non vero modo ordinario; cfr. etiam Vermeersch, *Epitome*, I ², 758; Raus *Institutiones...*, 209, pag. 340, nota 2.

⁹ Idem videtur affirmandum de Abbate Moderatore Congregationis monasticae; cfr. c. 655, § 1; Augustine, *l. c.*, III, 408, nota 8.

sui Consilii seu Capituli possunt dimittendi facultatem demandare probis ac prudentibus religiosis, qui saltem tres esse debent.

Isti autem sicut tribunal Moderatoris supremi procedant oportet collegialiter, adhibito promotore iustitiae, rei defensore, et ad sententiam procedere non debent nisi omnibus perpensis probata sint tria delicta, duae monitiones et defectus emendationis ¹.

Cum dimissionis processus licet summarius non paucas in praxi praeferat difficultates, ut ex hucusque expositis facile deduci potest, saepe saepius ei substituitur indultum saecularizationis ².

CAPUT IV.

De religiosis dimissis qui vota perpetua nuncuparunt.

658. - Agitur in hoc capite de effectibus iuridicis dimissionis, sive decreto administrativo latae, sive sententia iudiciali relate ad omnes et solos religiosos qui vota in religione emiserunt *perpetua*. Refertur autem rubrica capituli ad religiosos viros et ad religiosas mulieres; canones singulorum religiosorum aut religiosarum statum iuridicum bene exponunt.

I. Effectus dimissionis omnibus dimissis a votis perp. communes.

- 1° Professus qui vota perpetua emisit, a religione dimissus, votis religiosis manet adstrictus, salvis constitutionibus aut Sedis Apostolicae indultis quae aliud ferant ³.

Privilegia igitur ante Codicem ac in re alicui religioni concessa suam vim retinent ⁴.

Votorum tamen obligatio non est extendenda ultra dimissorum praesentem conditionem; quidquid igitur religiosus acquirit religioni acquirit, at quousque in religionem non recipiatur ei aliqualis administratio rerum sibi necessariarum est permittenda; de voto obedientiae videtur dicendum loci Ordinarium locum tenere Superiorum ⁵. Quidam auctores dimissum absolvent ab obligationibus brevii, ieiuniorum, regularum etc. immo quidam

¹ C. 667 et 663-666; hic autem videtur sensus genuinus ultimae clausulae c. 667. Cfr. Chelodi, *Ius de personis*, p. 455, nota 3; Prümmer, *l. c.*, 262, 4; Augustine, *l. c.*, III, p. 408; Leitner, *l. c.*, 465; Biederlack-Führich, *l. c.*, 177, qui notat excludi partialem delegationem ad aliquod actum speciale. Alii tamen ut Vermeersch, *Epitome*, I², 758; Raus, *Institutiones...*, 208, pag. 340, nota 3 admittunt etiam partialem delegationem, pro regionibus dissitis, ad aliqua tantummodo acta iudicialia conficienda, quod litterae Codicis non contradicit nec generalibus iuris principiis. Cfr. etiam Haring, *Grundzüge...*, 826, nota 4.

² Vermeersch, *Epitome*, I, 662; Prümmer, *l. c.*, 259.

³ C. 669, § 1. Aliter ac statuitur in c. 640, § 1, n. 2, pro saecularizato.

⁴ Societas Iesu quae vota simplicia perpetua adhuc retinet, in dimissione dimissos a votis solvit; id ante Codicem pro omnibus ordinibus vigeat; insuper dimissus taliter a Soc. Iesu prohibitionibus c. 642 non subest; Vermeersch, *Epitome*, 664, 3.

⁵ Cfr. c. 671, n. 2, 3, 4, 5, 6, 7.

a votis specialibus, vel saltem ea suspendi dicunt quousque religiosus dimissus in saeculo manet¹.

Ex his iam patet religiosum dimissum manere religiosum et solum ratione impossibilitatis aut gravis incommodi a quibusdam obligationibus excusari.

Si antequam in religionem emendatus dimissus recipiatur, extra religionem moriatur, ius ad suffragia, utpote membrum amputatum, religioni non communicans, non habet².

2° Religiosus dimissus, votis in religione emissis non solutus, tenetur ad claustra redire; et si argumenta plenae emendationis per triennium dederit, religio tenetur eum recipere; quod si graves obstant rationes sive ex parte religionis sive ex parte religiosi, res iudicio Sedis Apostolicae subiiciatur³.

Ad reditum non tenetur religiosus qui vel ipsa dimissione vel ex dispensatione a S. Sede obtenta a votis solutus fuit. Votis vero ligatus per se videtur teneri statim ad claustra redire; Codex enim nullum limitem apponit; excusari autem poterit a reditu si religio eum recipere ante triennale experimentum renuat⁴.

Religio ante triennium eum recipere non obligatur; hoc vero termino elapso emendatum religiosum recipere debet et si rationes habeat contrarias, eas exponat S. Sedi⁵.

Dimissus rediens ad religionem, novitiatum aut professionem repetere non debet; nunquam enim a sua religione plene abscissus est; aliter si indultum saecularizationis obtinuisset.

659. — II. Effectus speciales dimissionis pro clericis minoristis. - Dimissio, si agatur de clerico in minoribus ordinibus constituto, praeter effectus supra enumeratos pro omni dimissione, reducit ipso facto clericum ipsum ad statum laicalem⁶.

¹ Cfr. Piat, *l. c.*, I, 222-223 opinioni mitiori assentitur post Codicem Augustine, III, p. 410.

² Fanfani, *De iure religiosorum*², 519, p. 523.

³ C. 672, § 1.

⁴ Chelodi, *Ius de personis*, 294, a, docet dimissum teneri ad reditum solum post triennium: hoc admitti poterit pro casu quo ipse sciat religionem paratam non esse illum recipere ante hunc terminum quod facile praesumi potest, si vero sciat religionem paratam, antea teneri videtur.

⁵ Larraona in *Commentarium...*, III, 318 et sqs. et post eum Fanfani, *De iure religiosorum*², 519, p. 521-522 docent religionem non teneri post triennium ad dimissum recipiendum etsi emendatum, vi c. 672, § 1, nisi agatur de religioso in sacris; quorum argumenta probabilia videntur. Item idem Larraona, *ibidem* et post ipsum Choupin, *Nature et obligations de l'état religieux*², pag. 528-529, docent non teneri religionem religiosum dimissum recipere emendatum post triennium si dimissio locum habuerit vi cc. 646 et 670, nisi specialissimae ab eodem dentur cautiones.

⁶ C. 669, § 2.

660. — Effectus speciales dimissionis pro clericis in sacris. -
 1º *Si sint dimissi ob crimina ordinaria minora*¹.

Religiosus a votis perpetuis in sacris, dimissus ob delicta minora, praeter ea quae supra ubi de effectibus communibus exposuimus, his regulis subest:

a) Ipso facto suspensus manet, donec a Sancta Sede absolutionem obtinuerit². Agitur de suspensione absoluta ad omnes effectus et de vera censura³.

b) Sacra Congregatio, si id expedire iudicaverit, dimisso praecepiat ut, habitu cleri secularis indutus, commoretur in certa dioecesi, indicatis Ordinario loci causis ob quas dimissus fuit. Ordinarius autem dioecesis religiosum dimissum in domum poenitentiae mittat, vel eum committat curae et vigilantiae pii ac prudentis sacerdotis⁴.

c) Religio, per manus Ordinarii loci commorationis, caritativum subsidium dimisso suppeditet pro necessariis ad vitae sustentationem, nisi ipse aliunde sibimet providere valeat⁵.

Quantitatem subsidii ipsi religioni, religioso assentiente, determinare spectat; si dissensus inter eos habeatur, iudicio Ordinarii res committenda videtur⁶.

Si dimissus praecepto sibi facto a Sacra Congregatione residendi in determinata dioecesi non obtemperaverit vel si praecepto Ordinarii ingrediendi domum poenitentiae aut acceptandi curam et vigilantiam pii et prudentis sacerdotis obstiterit, ius ad subsidium caritativum eo ipso amittit et ipso facto privatur iure deferendi habitum ecclesiasticum⁷. Iisdem poenis puniatur religiosus dimissus transacto anno aut etiam prius iudicio Ordinarii si dimissus vitae rationem ecclesiastico dignam non agat, et insuper eiiciatur e domo poenitentiae; Ordinarius autem statim curet de his omnibus opportunam relationem mittere ad S. Sedem et ad religionem⁸.

d) Si vero dimissus praedicto tempore tam laudabiliter se gesserit ut merito haberi possit vere emendatus, Ordinarius eius

¹ *Crimina ordinaria minora* hic appellamus omnia delicta quae non comprehenduntur in n. 2º immediate sequenti; scilicet omnia crimina praeter delicta specifica c. 646, et delicta quae infamia iuris, depositione aut degradatione puniuntur.

² C. 671, n. 1.

³ Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, 45; Santamaria, *l. c.*, II, 403.

⁴ C. 671, n. 2 et 4.

⁵ C. 671, n. 5.

⁶ Cfr. c. 643, § 2.

⁷ C. 671, n. 3 et 4.

⁸ C. 671, n. 6.

preces apud Sanctam Sedem commendabit pro absolutione a censura suspensionis, et, ea obtenta, eidem in sua dioecesi permittat, adhibitis opportunis cautelis et limitationibus, Missae celebrationem, et etiam, pro suo arbitrio et prudentia, aliud sacrum ministerium, unde honeste vivere queat; quo in casu religio caritativum subsidium intermittere potest. Quod si agatur de diacono aut subdiacono, res ad Sanctam Sedem referatur¹.

Ordinarius potest limitare Missae celebrationem ad dies festos, ad oratoria, ad determinatam ecclesiam etc.².

^{2o} *Si sint dimissi ob delicta graviora specifica.* - Clericus religiosus in sacris qui aliquod delictum commisit contra quod dimissio ipso iure statuta est³, itemque religiosus in sacris dimissus ob delictum quod iure communi punitur infamia iuris vel depositione vel degradatione, perpetuo prohibetur deferre habitum ecclesiasticum⁴.

Infamia iuris est bonae famae amissio quae casibus iure communi expressis statuitur; incurritur igitur solum in casibus a iure expressis⁵.

Qui infamia iuris laborat, non solum est irregularis⁶, sed insuper est inhabilis ad obtinenda beneficia, pensiones, officia et dignitates ecclesiasticas, ad actus legitimos⁷ perficiendos, ad exercitium iuris aut muneris ecclesiastici, et tandem arceri debet a ministerio in sacris functionibus exercendo⁸.

Depositio est poena vindicativa qua clericus non solum privatur omnibus officiis, pensionibus, beneficiis ecclesiasticis, sed etiam declaratur inhabilis ad ea in posterum obtinenda; non reiicit tamen a statu clericali nec privat privilegiis clericalibus; infligi potest solum ob delicta in iure expressa⁹. Haec poena est semper ferendae sententiae¹⁰.

Degradatio est perfecta exclusio a statu clericali; haec poena in se

¹ C. 671, n. 7. Adverte tamen in casu quo vi huius c. 671, n. 7, absolvatur et ad sacra ministeria admittatur, non necessario dioecesi sibi assignatae dimissum incardinari (Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 700, p. 392).

² Augustine, *l. c.*, III, 413.

³ Cfr. c. 646 ubi huiusmodi delicta enumerantur et ea quae supra n. 646, diximus de illo canone.

⁴ C. 670. Notat tamen recte Haring, *Grundzüge...*, 827 incongrue ex hoc c. 670, dici clericum in sacris prohiberi perpetuo deferre habitum ecclesiasticum, quippe qui ex c. 672, § 1, votis in religione emissis, non solutus teneatur ad claustra redire et eum emendatum recipere teneatur religio; erit igitur privatio habitus ecclesiastici non perpetua modo absoluto, sed perpetua relative quousque nempe emendatus in religionem redeat.

⁵ Casus quibus infamia iuris a iure communi statuitur sunt: cc. 2320; 2328; 2343, § 1, n. 2, et § 2, n. 2; 2351, § 2; 2356; 2357, § 1; 2358; (2359, § 2 ferendae sententiae); 2314, § 1, n. 3. Cfr. Santamaria, *l. c.*, II, 399-401; Schäfer, *l. c.*, p. 372 notis 1-3.

⁶ C. 984, n. 5.

⁷ Cfr. cc. 765, n. 2; 766, n. 2; 795, n. 2; 2256, n. 2.

⁸ C. 2294, § 1; «animadvertas illum qui inhabilis est agere, obtinere invalide, qui repellendus illicite tantum»; Chelodi, *Ius poenale*, 50.

⁹ Cc. 2314, § 1, n. 2; 2320, § 2; 2322; 2328; 2350, § 1; 2354, § 2; 2359, § 2; 2379; 2394; 2401.

¹⁰ Cfr. Chelodi, *Ius poenale*, 52.

continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem ad statum laicalem; ferri potest solum ob delicta specifica in iure expressa¹; requirit autem semper iudicalem sententiam².

Privatio perpetua habitus ecclesiastici est poena specialis clericorum³ depositione gravior clerico deposito imponibilis si non det emendationis signa et praesertim si scandalum dare pergat monitusque non resipiscat⁴. Per ipsam clericus privatur privilegiis clericalibus et subsidio caritativo quod Ordinarius dare debet clerico deposito.

Auctores ut certum habent dimissum ob haec crimina graviora suspensum esse; frustra autem quaesieris in Codice canonem ubi haec poena expresse contra ipsum statuatur⁵; facile quidem intelligitur suspensio in perpetuum si commissa sint delicta quae infamia iuris plectuntur ipso facto incurrenda; difficilior e contra si de delictis quae depositione et degradatione puniuntur sermo sit, tales enim poenae semper sententiam iudicalem requirunt. Item difficultas est in explicando modo quo prohibitio deferendi habitum ecclesiasticum applicari possit; talis enim poenae inflictio depositionem praeviam supponere videtur⁶. At forte difficultas solvitur dicendo in casu tribunal qui dimissionem decernit, debere simul ex connexionione causarum primo depositionem et deinde etiam habitus privationem decernere: et tunc facile intelligitur qualiter rei talium criminum sint suspensi, suspensio enim tunc in sententia depositionis continetur⁷.

3º *Si dimissi a votis soluti sint.* - Quoties vota in religione emissa cessaverint, si dimissus Episcopum benevolum receptorem invenerit, sub eius iurisdictione et speciali vigilantia maneat, qui tamen nequit sine speciali licentia S. Sedis eidem conferre officia et beneficia religionis saecularizatis interdicta⁸; si vero dimissus Episcopum receptorem non inveniat, res ad S. Sedem deferatur⁹.

Religioso dimisso a votis soluto etsi Episcopum benevolum non inveniendi, si satis emendatus sit, S. Sedes saepe concedit indulta limitata celebrandi aut sacra ministeria celebrandi¹⁰.

¹ Cc. 2314, § 1, n. 3; 2343, § 1, n. 3; 2354, § 2; 2368, § 1; 2388, § 1.

² Chelodi, *l. c.*, 53.

³ C. 2298, n. 11.

⁴ C. 2304, § 1-2.

⁵ Cfr. Chelodi, *Ius de personis*, n. 294 « a quolibet ministerio sacro ... arcetur »; Vermeersch, *Epitome*, I, 665, « Ipsum in perpetuum esse suspensum per se patet »; Prümmer, *l. c.*, 264, 4, eidem applicat c. 671, n. 1, licet a Codice applicetur solum dimissis ob delicta minora; idem fecit Iansen, *l. c.*, 233 etc.

⁶ C. 2304.

⁷ At forte quis dixerit poenas latas in dimissos ex delictis minoribus ex c. 671, n. 1, a fortiori complecti etiam dimissos ex delictis gravioribus; vel melius ex c. 123 dicendum erit poenam privationis habitus ecclesiastici si perpetua sit gravissimam esse omnium poenarum et ipsam omnes alias poenas comprehendere, unica excepta degradatione ex c. 2305, § 1; quidquid autem est de modo explicandi hanc suspensionem; certum est ipsam suspensionem valere etiam contra dimissos ex causis gravioribus.

⁸ C. 642; cfr. tamen quae supra n. 658 in nota diximus ex Vermeersch.

⁹ C. 672, § 2.

¹⁰ Vermeersch, *Epitome*, I², 764; Raus, *Institutiones...*, 208, pag. 341.

TITULUS XVII.

DE SOCIETATIBUS SIVE VIRO-
RUM SIVE MULIERUM
IN COMMUNI VIVENTIUM SINE VOTIS

661. — I. Notio et divisio harum societatum. - 1° Societas virorum aut mulierum, in qua sodales vivendi rationem religiosorum imitantur, in communi degentes sub regimine Superiorum secundum probatas constitutiones, sed tribus consuetis votis publicis ¹ non obstringuntur, non est proprie religio, nec eius sodales nomine religiosorum proprie designantur ².

Possunt habere vota privata; ita *Presbyteri Missionis* a S. Vincentio a Paulo instituti quattuor vota habent, paupertatis, castitatis, obedientiae et stabilitatis, quae S. Sedi reservantur, at publica non sunt.

2° Huiusmodi societates sunt:

a) *Clericales*, si plerique sodales sacerdotio augentur, secus *laicales*.

b) *Iuris pontificii* si vel approbationem vel saltem *laudis decretum* ab Apostolica Sede sunt consecutae; *iuris dioecesani* si ab Ordinariis erectae, hoc decretum laudis nondum obtinuerunt ³.

662. — II. Ius vicens de his societatibus. - 1° *De erectione, suppressione societatis eiusque partitione.* - Eadem prorsus valent quae de erectione, suppressione Congregationum, earumque provinciarum, domorumque a Codice constituuntur ⁴.

« Nihil vetat quominus Episcopus tentamina quaedam, veluti privata ac imperfecta, vitae communis et exercitium operum permittere aut tolerare possit, vitatis tamen accurate omnibus quae *Congregationem religiosam* saperent et etiam *Societatem* in communi viventem. Immo Episcopus nullibi prohibetur clericorum et fidelium erigere opera, quae etsi aliquam analo-

¹ Etsi vota tria essentialia emittant sodales, si nomine Ecclesiae, a legitimo Superiore ecclesiastico non acceptentur, vota privata sunt, non publica; c. 1308, § 1. Non attenditur proinde ad vota coram communitate forte emissa, sed ad acceptationem ex parte Ecclesiae attendendum est.

² C. 673, § 1.

³ C. 673, § 2 et 488, n. 3-4.

⁴ C. 674, cc. 492-498; cfr. quae supra tit. IX exposuimus.

giam habeant cum societatibus in communi viventibus, talia non sint iuridice » ¹.

Applicantur his societatibus quae c. 492, dicuntur de aggregatione tertiariorum ad Ordinem regularem ².

2° *De regimine societatis.* - Regimen societatis determinatur a propriis societatis constitutionibus approbatis; attamen quae de Superioribus ³ et Capitulis, de cappellanis et confessariis diximus sunt quoque, congrua congruis referendo, applicanda societatibus istis ⁴.

3° *De dominio et administratione bonorum.* - a) Societas eiusque provinciae et domus sunt acquirendi et possidendi bona temporalia capaces. Quidquid sodalibus obvenit intuitu societatis, societati acquiritur ⁵; cetera bona sodales secundum constitutiones retinent, acquirunt et administrant ⁶.

Administratio bonorum societatis domus aut provinciae iisdem regulis et canonibus regitur ac in religionibus ⁷.

4° *De admissione in societatem.* - De admissione sodalium in societatem servandae sunt uniuscuiusque societatis constitutiones: excluduntur tamen ab ingressu omnes qui religionem ingredi nequeunt ⁸.

Leges proinde novitiatum respicientes non sunt applicandae his societatibus nisi id ad valorem aut ad liceitatem requirant ipsius societatis constitutiones seu ius speciale ⁹.

5° *De studiorum ratione.* - In iis quae ad susceptionem ordinum et studiorum rationem pertinent, sodales iisdem legibus tenentur

¹ Larraona in *Commentarium*, V, 46-47.

² Larraona, *ibidem*, V, 82-83.

³ C. I. 25 Iunii 1926 ad II-III declaravit societates sine votis etiam relate ad domos externas quae non pertinent ad societatem in quibus sunt pauci numero sodales, e. g., Seminararia, nosocomia etc. obligari ad Superiores non constituendos ultra triennium ad normam c. 505, et responsi eiusdem *Com. Int.* 3 Iunii 1918. Item Superiores in huiusmodi societatibus ad professionem fidei ad normam c. 1406, § 1, n. 9, emittendam teneri. Cfr. *A. A. S.* XVIII, 393.

⁴ Cc. 675, 499-530; cfr. tit. X, cap. I et II; cfr. etiam c. 2413, *Commiss. interpr.* 2 et 3 Iun. 1918; VI, *A. A. S.*, IX, 244 sq.; Maroto in *Commentarium*, I, 106-107. Superiores tenentur professionem emittere et iusiurandum antimodernisticum ad normam c. 1406, § 1, n. 9; C. I. 25 Iulii 1926, *A. A. S.* XVIII, 393; quae declaratio non est extensiva, sed comprehensiva; Maroto in *Commentarium*, VII, 436-437.

⁵ Hoc est notabile, cum hae societates generatim vota non habeant religiosa; obligatio ista partim ex intentione dantium, partim ex pacto oritur; quae tamen propria industria acquirit sodalis, nisi obstant constitutiones, sibi acquirit.

⁶ C. 676, § 1 et 3.

⁷ Cfr. cc. 676, § 2 et 532-537 et supra n. 558 et sqs.

⁸ C. 677 et 542; cfr. quae supra tit. XI, cap. II, art. 1 diximus; cfr. etiam cc. 2387 et 2411 et *Commission. interpr.* responsum 2 et 3 Iunii 1918; *A. A. S.*, XI, 344, sq. VI; Maroto, in *Commentarium*, I, 106-107.

⁹ Goyeneche in *Commentarium*, IV, 340-341; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 525.

ac saeculares clerici, salvis peculiaribus praescriptionibus a S. Sede datis ¹.

6° *De obligationibus.* - Sodales societatis, praeter obligationes quibus uti sodales obnoxii sunt secundum constitutiones, tenentur communibus clericorum obligationibus, nisi ex natura rei vel ex contextu sermonis aliud constet; circa exercitia pietatis, habitus delationem, egressum e domo, auxilium clero praebendum in cura animarum, curam paroecialem sibi commissam, chori obligationem, litterarum aperitionem per Superiores, speciales preces ab Ordinario praeceptas, eodem iure reguntur ac religiosi ²; idem valet et de lege vitae communis quae ex constitutionibus vigeat ³.

7° *De privilegiis.* - Sodales societatum, etiam conversi, gaudent privilegiis clericorum ⁴, aliisque societati directe concessis, non autem privilegiis religiosorum sine speciali indulto ⁵; huiusmodi indulta specialia ipsam exemptionem regularium amplectentia non raro concessa sunt ⁶.

8° *De transitu et dimissione sodalium.* - Praeter proprias cuiusque societatis constitutiones, circa transitum ad aliam societatem vel ad aliquam religionem servandi sunt canones de transitu ad aliam religionem ⁷.

Fugitivi si qui sint ⁸ ab obligationibus regulae aut constitutionum non solvuntur et debent sine mora ad societatem redire ⁹.

¹ C. 678 et cc. 1365 sq. et 995 sq.; 965-967 et 2410; *C. I.*, 2-3 Iunii 1918; *A. A. S.*, X, 347; peculiare praescriptiones pro huiusmodi societatibus plerumque dantur a S. Sede; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 679.

² Cc. 679 et 695-696; de clausura tamen speciatim statuitur ab ipsis servandam esse ad normam constitutionum sub Ordinarii loci vigilantia; c. 679, § 2.

³ Cfr. c. 2389 et respons. *Commiss. interpr.* 2-3 Iunii 1918; *A. A. S.*, X, 347. Item tenentur societates sine votis dispositionibus decreti « *Inter reliquas* », circa sodales servitio activo militari subiectos; cfr. Decretum « *Inter reliquas* » n. 9; vide supra ubi de professione religiosa, n. 595.

⁴ Cfr. cc. 119-123.

⁵ C. 680.

⁶ Cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 672; Goyeneche in *Commentarium*, I, 144-145.

⁷ Cc. 681 et 632-635 *congrua congruis referendo*; qua clausula hoc videtur indicari: loquendo de transitu a societate ad religionem si societati nullum vinculum liget sodales, cum unusquisque libere abire possit, de societate egredi et aliam ingredi sine licentia potest S. Sedis; si vero, quod fit generatim, vinculum aliquod exsistat, tunc S. Sedis licentia est necessaria; cfr. Vermeersch, *Epitome*, I, 682.

⁸ Apostatae esse nequeunt sodales societatum, Chelodi, *Ius de personis*, 296, g.

⁹ Cfr. cc. 681 et 645; « Mirum forte apparere potest, cur de egressu e religione ex toto titulo XV Codicis solus c. 645 citetur, qui de obligatione apostatarum et fugitivorum redeundi et Superiorum eos reducendi et suscipiendi agit; sed notandum est: 1° de indulto exlaustrationis et saecularizationis sermo esse non potest, quia haec deficientibus votis non sunt necessaria; 2° quae autem de modo legitime egrediendi dici possunt, adeo a diversis constitutionibus pendent ut generalis regula statui non possit ». Biederlack-Führich, *l. c.*, pag. 312; cfr. etiam c. 2386 et respons. *Commiss. interpr.* 2-3 Iunii 1918; *A. A. S.*, X, 347.

De sodalium dimissione servandi sunt canones qui de dimissione religiosorum agunt, *congrua congruis referendo* ¹.

Haec autem clausula ita intelligenda est ut si vinculum quo adstringuntur sodales societatis sine votis est temporale, servantur canones qui agunt de dimissione religiosorum qui vota temporalia emiserunt; si sit perpetuum, servantur canones de dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncuparunt ².

¹ C. 681.

² Cc. 681; 646-672; *C. I.*, 1 Mart. 1921, ad II; *A. A. S.*, XIII, 177; societates quae nullum vinculum habent ut, e. g., oratorium S. Philippi videntur potius assimilandi novitiis Congregationum religiosarum ita ut per se rationabilis causa sufficiat ad ipsos dimittendos, nisi aliud ferant propriae constitutiones; Vermeersch, *Periodica*, X, p. 326-327; Maroto in *Commentarium*, II, 133.

PARS III.

DE LAICIS

IURA ET OBLIGATIONES LAICORUM

663. — I. Notio laici. - Laicus (λαός = *populus*) est persona baptizata a quolibet gradu hierarchiae ecclesiasticae sive ordinis sive iurisdictionis exclusa. Laicos in Ecclesia esse a clericis iure divino distinctos de fide divina catholica credendum est ¹.

664. — II. Iura laicorum. - Laici ius habent recipiendi a clero, ad normam ecclesiasticae disciplinae, spiritualia bona et potissimum adiumenta ad salutem necessaria ².

Ius quo gaudere dicuntur laici non est ius iustitiae commutativae correspondens, sed iustitiae legali, concessum partim a lege divina, relate ad adiumenta ad salutem necessaria seu ad media necessaria quae praecipue sunt susceptio sacramentorum necessariorum necessitate medii aut necessitate praecepti divini; partim vero a lege ecclesiastica praesertim circa usum sacramentalium, sacramentorum non necessariorum ex iure divino; ius autem laicorum in clero obligationem supponit; iurium et obligationum huiusmodi extensionem explicant partim theologi, partim canonistae, in sua quisque provincia.

Bona ecclesiastica sunt praecipue suffragia communia, sacramentalia, indulgentiae, sepultura ecclesiastica etc.; de quibus, cum iura non sint exclusive laicorum et de iis passim in toto Codice agatur, hic speciatim agere non vacat; idem dicito de adiumentis ad salutem necessariis de quibus agitur in tractatione *De Sacramentis*, quam nos ad theologos remitemus.

Aliqualis etiam potestatis ecclesiasticae capaces sunt laici, ut constat ex iure praesentationis aut nominationis ex cooperatione eorum in administratione bonorum ecclesiasticorum etc. ³.

¹ Cfr. Hurter, *Theologiae dogmaticae compendium*, I, 248 sq.; III, 542 et supra c. 107.

² C. 682.

³ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 705, pag. 304.

665. — III. Obligationes laicorum. - 1° Principium generale. - Obligationes laicorum sparsim in toto Codice continentur, qui cum sit complexus legum ecclesiasticarum non solum clericos, ut erronee quandoque a liberalistis etiam catholicis blateratur, sed omnes prorsus fideles obligat, salvo legibus speciales personarum coetus respicientibus. Facile proinde intelligitur cur hic non nisi de prohibitione deferendi habitum ecclesiasticum laicis propria et exclusiva facta sermo sit ¹.

2° Prohibitio deferendi habitum ecclesiasticum. - Non licet laicis habitum clericalem deferre, nisi agatur vel de Seminariorum alumnis aliisque adspirantibus ad ordines, etiam cum extra Seminarium legitime morantur, dummodo tamen pio et idoneo sacerdote qui eis invigilet eosque ad pietatem informet commendentur; vel de laicis, servitio ecclesiae legitime addictis, dum intra eandem ecclesiam sunt aut extra ipsam in aliquo ministerio ecclesiastico partem habent ².

Habitus clericalis late hic accipiendus videtur quatenus nempe etiam habitum religiosum significat ³.

Usus habitus clericalis ad ludos theatrales, dummodo decus status clericalis et status religiosi, cuius rei iudicium ad Ordinarium pertinet, servetur, permitti posse cum debitis cautelis videtur.

Etiam scholastici non professi religionis clericalis sunt adspirantes ad ordines, quapropter et ipsi habitum religiosum seu clericalem gestare possunt.

Pueri altaris ministerio inservientes, non adspirantes ad ordines, habitu clericali uti possunt solum intra ecclesiam, etiam extra tempus sacrorum ministeriorum; aut etiam extra ecclesiam, sed solum occasione sacri ministerii, e. g., processionis, benedictionis domorum etc.

TITULUS XVIII.

DE FIDELIUM ASSOCIATIONIBUS IN GENERE

666. — Agitur de associationibus fidelium in genere hac parte tertia libri secundi Codicis quae de laicis inscribitur, non quod hae associationes ex laicis exclusive constent, sed quia, aliter ac de religionibus et de societatibus in communi ad similitudinem religiosorum viventium diximus,

¹ Ius proprium *De laicis* ex toto Codice iuris canonici collegit J. Louis Demeuran, *Le droit canon des laïques d'après le nouveau Code*, Paris, 1919.

² Cc. 683; 972, § 2.

³ Non videntur tamen revocata privilegia concedendi piis saecularibus alicui religioni devotis habitum religiosum pro sepultura; cfr. Matth. a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 183; Ferraris, *Bibliotheca*, v. *Sepultura*, n. 56.

etiam laici, quin cessent ex hoc esse laici, eis nomen dare possunt. Per se autem non repugnat fidelium associationem ad determinatas fidelium classes restringi, e. g., ad mulieres, ad laicos, ad sacerdotes saeculares; id autem non ex iure communi fit, sed ex statutis uniuscuiusque associationis, quae sicut finem peculiarem sibi praeфинire potest, ita etiam determinatas tantum fidelium classes ad suum finem aptorum aggregare potest ceteris exclusis.

667. — I. Praenotiones. - 1° *Notio associationis ecclesiasticae* ¹. - *Associatio ecclesiastica fidelium* est libera unio seu societas fidelium voluntaria saltem cum approbatione ecclesiasticae auctoritatis constituta ad perfectiorem vitam christianam inter socios promovendam vel ad aliqua pietatis aut caritatis opera exercenda vel denique ad incrementum publici cultus ², exclusa vita communi sociorum ³.

Praeter unionem plurium, saltem trium, personarum ex data descriptione duo elementa essentialia ad quamlibet associationem ecclesiasticam requiruntur: erectio aut saltem approbatio auctoritatis ecclesiasticae et finis aliquo saltem modo religiosus: unum ex his si deficiat associatio non est *ecclesiastica* nec canonibus huius tituli regitur, licet forte vigilantiae Ordinarii loci subiaceat.

Ab approbatione proprie dicta qua Ecclesia statuta a se confecta aut sua auctoritate ab aliis confecta approbat et sancit, distinguenda est simplex *commendatio* quae quandoque associationi alicui conceditur quae bonum finem prosequitur quin tamen per ipsam associatio suam independentiam amittat et ecclesiastica fiat ⁴.

¹ Codex utitur verbo *associatio fidelium* non *associatio ecclesiastica*; utile tamen putamus hanc alteram terminologiam adoptare ad ambiguitatem evitandam: certe inter fideles haberi possunt etiam associationes quae bonum finem prosequentes Ecclesiae tamen subiectae directe non sint nisi eo modo quo eidem singuli fideles subiciuntur, quia ab Ecclesia non sunt institutae; huiusmodi societates quae a Codice nec approbantur nec reprobandur, possunt etiam ab Ecclesia commendari fidelibus, quin tamen ex hoc ecclesiasticae fiant, et vocari possunt: *associationes fidelium laicales*; cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 33, p. 102-103.

² C. 685.

³ Cfr. Beringer-Steinen, *Die Ablässe ihr Wesen und Gebrauch II* ¹⁵ *Kirchliche Vereinigungen von Gläubigen*, 1922, Paderborn, n. 18. Videri etiam possunt auctores qui de confraternitatibus ante Codicem scripserunt ut, e. g., Ferreres, *Le confraternite e congregazioni ecclesiastiche*, Venezia, 1909, traduzione di Angelo Taverna, n. 2 sq.; Wernz, *Ius decretalium*, III ², n. 704, II; Victorius ab Appeltern, *Compendium praelectionum iuris regularium*, n. 576, Aichner-Friedle-Schmöger, *Compendium iuris ecclesiastici* ¹², Brixinae, 1915-1918, § 143 sq. praesertim n. 145, attamen in legendis auctoribus et documentis ecclesiasticis quae ante Codicem prodierunt attendendum est magis ad substantiam rerum quam ad terminologiam quae valde fluctuans fuit; varii termini promiscue saepe saepius adhibebantur ab auctoribus et documentis, quod causa non ultima fuit cur haec materia aliquali confusione involuta sit. Ita cl. Wernz, scribere potuit: « Nomina diversa in hac re — congregatio, sodalitas, sodalitium, confratria, geldonia, pia unio, associatio, aggregatio, — quamvis quandoque diversam habeant significationem, tamen non raro promiscue adhibentur ad denotandam strictam confraternitatem », Wernz, l. c., pag. 416, not. 2. Nos, unice introducta, quam non habet Codex, distinctione inter associationem *laicalem* et *ecclesiasticam*, terminologiae Codicis insistemus, ad confusiones evitandas.

⁴ Cfr. S. C. Concil. 13 Nov. 1920, *A. A. S.*, XIII, 135.

Associationes fidelium quae exclusive finem temporalem habeant non approbantur ab ecclesia, licet quandoque commendentur; remanent semper associationes laicales; item laicales remanent societates quae finem forte religiosum prosequuntur, ab Ecclesia autem *approbatae* expressae non sunt ¹.

Ex his iam patet non esse computandas inter associationes ecclesiasticas:

a) *Associationes*, etiam inter fideles, *secretas*; quae sodalibus iuramentum secreti servandi et omnimodam obedientiam occultis ducibus imponunt ².

b) *Associationes damnatas*, quae positiva Ecclesiae lege prohibentur fidelibus ³.

c) *Associationes seditiosas*; quo nomine videntur designari non solum quae contra auctoritatem sive Ecclesiae sive Status in genere machinantur, sed etiam illae quae legitimum in praesens constitutum gubernium evertere mediis quibusvis tentant.

d) *Associationes suspectas* quae, licet in se non malum prosequantur finem, tamen student sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere ⁴. Vigilantia haec respicit praesertim negotia fidem et mores spectantia ⁵.

e) *Associationes bonas* finem scilicet bonum naturaliter prosequentes, e. g., mutuum inter sodales adiutorium circa aliquod opus peculiare, quae ab Ecclesia nec approbantur, nec reprobantur.

f) *Associationes commendatas* ab Ecclesia quae nempe finem bonum prosequuntur seque obsequentes profitentur auctoritati ecclesiasticae, et principiis moralibus christianis, eaque ad praxim deducunt. Inter associationes *commendatas* adnumerandae sunt *Societates* S. Vincentii a Paulo ⁶, institutum Denarii S. Petri, plures coetus fidelium erecti ad tutelam moralem quandoque autem et materiale iuventutis, artificum etc. ⁷.

Omnes huiusmodi associationes praeter duas ultimas classes fugiendas esse a fidelibus praecipit Codex; immo aliquae ex his associationibus sub gravibus poenis interdicuntur omnibus fidelibus ⁸.

Associationibus vero bonis licite dare possunt nomen catholici; laude vero digni sunt si sua nomina dent associationibus erectis, approbatis aut commendatis ab Ecclesia ⁹.

¹ Beringer-Steinen, *l. c.*, II, n. 19.

² Decret. S. Offic. 10 Mai. 1884.

³ Tales sunt secta massonica c. 2335; societas fenianorum, S. Off. 12 Ian. 1870; etc.; cfr. Chelodi, *Ius poenale*, n. 71.

⁴ C. 684.

⁵ Cfr. c. 336, § 2. Associationibus suspectis proxime accedit societas protestantica Y. M. C. A. = Young men Christian Association; cfr. litter. S. Officii 5 Nov. 1920 quibus vigilantia Episcoporum circa eam excitatur; item associationes in regionibus praesertim ubi fideles commixti sunt haereticis, indifferenter fideles catholicos et haereticos admitcentes; cfr. Litt. Pii X, 15 Nov. 1912, ad Episcopos Germaniae; *A. A. S.* XII, 595 et IV, 657.

⁶ Cfr. S. C. Concil. *In Corrient.*, 13 Nov. 1920, *A. A. S.* XIII, 135 sqs.

⁷ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 707, pag. 396.

⁸ C. 2335, Chelodi, *Ius poenale*, n. 71.

⁹ C. 684.

2° *Divisio*. - Associationes ecclesiasticae varie dividuntur.

a) *Ratione finis*. - Adaequate triplex species enumeratur:

α) *Tertii ordines* quorum finis est promotio perfectioris vitae christianae inter socios ¹.

β) *Piae uniones* - quarum finis est exercitium alicuius operis pietatis aut caritatis ².

γ) *Confraternitates* - quarum finis specificus est incrementum publici cultus ³.

b) *Ratione status iuridici quo fruuntur*. - Aliae sunt:

α) *Approbatae* - seu testimonio auctoritatis ecclesiasticae recognitae ut *societates facti* ⁴. Vis autem huius recognitionis ea esse videtur ut associationi agnoscatur, quam ex se habet ex iure naturali, *personalitas collectiva*, a personalitate iuridica iuris positivi distincta. Varii autem gradus huiusmodi approbationis dari possunt ⁵.

β) *Erectae* - quae non solum testimonio auctoritatis publicae ecclesiasticae recognoscuntur, sed insuper in corporationem, seu corpus morale aut *personam iuridicam* iuris publici constituuntur a personalitate collectiva singulorum membrorum distinctam ⁶.

Duplex autem species personalitatis iuridicae collegialis agnoscitur a Codice, *personalitas collegialis simplex* ⁷ et *personalitas collegialis ad modum organici corporis*. Differre autem videtur persona moralis collegialis simplex a persona morali collegiali ad modum corporis organici quod *haec* ius habeat ad normam statutorum et sacrorum canonum *celebrandi comitia, edendi peculiares normas* quae ipsum sodalitiū respiciant, eligendi administratores bonorum, officiales et ministros ⁸; *illa* quibusdam ex his iuribus destituatur.

¹ Cc. 685, 700 et 702, 1.

² Cc. 685 et 707, § 1.

³ Cc. 685, 707, § 2; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 24 quattuor species associationum ecclesiasticarum distinguit, nempe: tertios ordines, pias uniones non erectas in sodalitia, pias uniones erectas in sodalitia et confraternitates; talis distinctio non recta et confusionem parere nata videtur; alioquin si pias uniones dividi necesse est in erectas in sodalitia et non erectas; cur eadem distinctio non applicatur tertiis ordinibus qui certo possunt erigi in sodalitates, at non necessario erigi debent? cfr. c. 702, § 2 et 703

⁴ Ita Chelodi, *Ius de personis*, 298, a.

⁵ Cfr. supra n. 137; cfr. etiam P. Matteo da Coronata, *La legislazione canonica del terzo ordine* in period.: « *Il Padre Santo* » 1922, pag. 238-239 et 1923, pag. 77-78, in nota et 101-103.

⁶ Cfr. Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici* ⁴, I, 1906 n. 15 et 603.

⁷ Cfr. cc. 687 et 686, § 3; in canone 687 dicitur per *decretum formale erectionis* acquiri in Ecclesia *personalitas iuridica*; in canone 686, § 3 clare affirmatur decretum formale dari posse ad societatem quae non sit constituta ad modum corporis organici; datur ergo *personalitas iuridica collegialis organica et non organica*.

⁸ Cfr. c. 697, § 1; cfr. etiam utiliter de hac distinctione Decr. S. C. Indulg., 26 Nov. a. 1880, III, *Decreta authentica*, n. 453; item 25 Aug. 1897 ad II in « *Monitore ecclesiastico* » X, part. I, pag. 220-221; item 15 Nov. 1905 apud Ferreres, *Le confraternite*, n. 395; Vermeersch, *Epitome*, I, 688; Leitner, *l. c.*, pag. 105, II, 1°; Perathoner, *Kürze Einführung*

c) *Ratione potestatis erigentis*. - Aliae sunt episcopales, aliae regularium ¹. Habentur praeterea piaae uniones simplices et piaae uniones *primariae*, *Confraternitates* et *archiconfraternitates*, de quibus postea; associationes universales, regionales et locales ².

3° *Notae historicae* ³. - Ipsa Ecclesia Christi initio suae existentiae *fraternitatis* figuram induit. Singulae fidelium communitates *fraternitates* appellatae sunt. Cum tempore persecutionum iura personalitatis non agnoscerentur Ecclesiae, ipsa sibi per *collegia funeraticia* ex fidelibus constantia consuluit. Altera medietate saeculi III, iam inveniuntur in Oriente societates *parabolanorum* cum fine specifico curandi infirmos et dein *asceteria* ad mortuos sepeliendos.

In Occidente saeculo VII, certe iam constitutae inveniuntur *confratriae* seu *gildae*, seu *geldoniae* quae erant societates fidelium cum fine promovendi praesertim cultum divinum vel opera pietatis et misericordiae erga vivos et defunctos. Saeculo XII-XIII florere coeperunt proprie dictae *confraternitates* itemque *tertii Ordines*.

Post priorum saeculorum persecutiones, pace existente inter statum et Ecclesiam, confraternitates et aliae fidelium associationes a statu civili simul et ab Ecclesia agnoscebantur et iuribus personalitatis iuridicae, nemine contradicente, gaudebant. Regalistae statui seu civitati ius personalitatis iuridicae concedendae exclusive vindicare tentarunt etiam relate ad collegia cum fine religioso. Clemens VIII, 7 Dec. 1604, const. « *Quaecumque* » necessitatem decreti ex parte auctoritatis ecclesiasticae ad erectionem in personam iuridicam statuit, quo iure a Codice confirmato adhuc utimur.

668. — II. Constitutio associationum ecclesiasticarum. - 1° **Ius Ecclesiae constituendi associationes ecclesiasticas.** - Associationes fidelium ad finem vitam perfectiorem christianam, opera pietatis et caritatis necnon cultus divini promovendi ab Ecclesia erigi et constitui possunt ⁴.

in *das neue kirchliche Gesetzbuch*, I, p. 176, in nota; Blat, *l. c.*, pag. 663; P. Matteo da Coronata, in period. « *Padre Santo* », 1923, pag. 102-103; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 709, pag. 398; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 1087, p. 514; Prümmer, *l. c.*, n. 267, pag. 350 in nota 7; Petrus a Monsano (Mocchegiani) O. F. M., *Instructio de confraternitatibus*, 1895, n. 3-4, ubi tamen haec addit: « Quamvis praefata distinctio realiter existat inter veri nominis confraternitates et cetera sodalitia seu pias associationes, haud tamen est facile in casibus particularibus talem distinctionem seu differentiam certo cognoscere ».

¹ Co. 686, § 2-3 et 703, § 1.

² Beringer-Steinen, *l. c.*, II, n. 27 ubi etiam n. 1-15 de historia associationum ecclesiasticarum a primis saeculis ad nostra tempora.

³ Cfr. Beringer-Steinen, *Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch*, II ¹⁵, n. 1-15, pag. 1-7; Wernz, *Ius decretalium*, III, 704; Haring, *Grundzüge...*, pag. 830; Sägmüller, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts* ¹, II, § 192, pag. 428-429; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 706, pag. 395-396; Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts* ², n. 505, pag. 398, nota 2.

⁴ C. 685.

Magna modestia hoc canone 685 statuitur principium quo Ecclesiae ius ad huiusmodi associationes constituendas vindicatur; hoc autem ius Ecclesiae non ex Status civilis concessione aut privilegio, sed ex iure nativo Ecclesiae profluit, quo Ecclesiae ea omnia commissa sunt quae ad finem supernaturalem tendunt¹.

Immo affirmandum est quamlibet inter christianos societatem quae aliquem ex his finibus sibi proponat ex se potestati Ecclesiae exclusive subiici, nisi pro iis qui ad opera caritatis tendunt, ex contraria sociorum eam ineuntium voluntate, aliud constet².

Sunt qui ius fidelium se se adunandi ad finem aliquem spiritualem ex iure divino, non ex sola concessione Ecclesiae derivent³, nec contradicere videtur Codex qui c. 708 docet approbationem Ordinarii loci *sufficere* ad pias uniones erigendas seu constituendas, quin tamen dicat hanc approbationem necessariam esse⁴.

669. — 2° Qualiter constituentur associationes ecclesiasticae. -

a) Nulla in Ecclesia recognoscitur associatio quae a legitima auctoritate ecclesiastica erecta vel saltem approbata non fuerit⁵.

Hic clare statuitur distinctio inter simplicem *approbationem* et *erectionem* associationis⁶. Alterutrum autem declaratur requiri et etiam sufficere ad habendam associationem ecclesiasticam. Si igitur fideles uniantur ad opus aliquod caritatis et Ecclesiae approbationem non requirant nec consequantur, associatio fidelium ecclesiastica non habetur, sed laicalis. In quo autem proprie consistat approbatio et in quo differat ab erectionis formali decreto declaratur a c. 687 de quo statim; difficilius e contra determinari potest in quo differat approbatio a simplici *commendatione*. Differentia in hoc consistere videtur quod approbatione societas subiicitur directe et in omnibus Ecclesiae, et Ecclesia aliquo modo fit responsabilis et tutrix illius societatis, dum simplici commendatione societas in suo esse laicali et naturali remanet⁷.

Formula autem approbationis substantialiter differre non videtur a formula commendationis; immo utraque verbalis aut scripta concedi posse videtur⁸.

Associationes solum approbatae, cum personalitate iuridica iuris publici destituantur, mutuo sociorum consensu dissolvi possunt⁹.

¹ Wernz, *Ius Decretalium*, III, 195 et 704; Alphridus Ottaviani, *Institutiones iuris publici ecclesiastici*, 1925, Romae, n. 190; Santamaria, *l. c.*, II, 412.

² Cfr. Cavagnis, *Institutiones iuris publici ecclesiastici*⁴, III, 361-368; Wernz, *Ius Decretalium*, III, 704-705; Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, III, tit. 36, n. 2-8.

³ *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum*, Matth. 18, 20; Hergenröther-Hollweck, *Lehrbuch des Katholischen Kirchenrechts*², 1905, n. 505, pag. 398 nota 1.

⁴ Cfr. Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, II, 431.

⁵ Cfr. 686, § 1.

⁶ Cfr. supra in praenotionibus, n. 667.

⁷ Cfr. S. C. Concil. 13 Nov. 1920; *A. A. S.*, XIII, 135; Reiffenstuel, *l. c.*, III, 36, n. 7-8; Vermeersch, *Epitome*, I, 692.

⁸ Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 41.

⁹ Wernz, *l. c.*, III, 704, II; Vermeersch, *Epitome*, I, 688, 2.

b) Fidelium associationes iuridicam in Ecclesia personam acquirunt, cum a legitimo Superiore ecclesiastico formale obtinuerunt erectionis decretum ¹.

Ad dandum autem decretum tres saltem personae physicae requiruntur; semel vero constituta associatio natura sua perpetua est, et exstinguitur solum suppressione a legitima auctoritate decreta, aut desitione quae centum annos duraverit ².

Formale decretum scripto ferri debet, et quidem, ut videtur, ad valorem ³. Continere autem debet decretum nomen erigentis, nomen associationis erigendae et clara erectionis verba; formula vero determinata ad valorem erectionis non requiritur ⁴.

670. — 3° Quis constituat auctoritate ordinaria. - a) *Romanus Pontifex* approbare et erigere potest associationes ecclesiasticas ubique terrarum; sibi vero reservat erectionem archiconfraternitatum et unionum primariarum necnon titulos huiusmodi associationum conferre, etiam honoris tantum causa ⁵.

b) *Ordinarius loci* potest item quaslibet associationes fidelium approbare et erigere, iis tantum exceptis quarum institutandarum ius, apostolico ex privilegio, aliis reservatum est ⁶.

Vicarius Generalis sine mandato speciali, et Vicarius Capitularis nec erigere nec approbare possunt associationem ecclesiasticam; nec consensum ad erectionem aut aggregationem forte necessarium praebere ⁷.

Inter associationes exceptas quas erigere non possunt iure proprio Ordinarii locorum sunt plures associationes variis ordinibus religiosis reservatae.

671. — 4° Quis constituat potestate delegata aut ex privilegio. - a) Plures ordines religiosi privilegium a S. Sede obtinuerunt erigendi determinatas associationes ecclesiasticas ⁸.

¹ Cc. 687 et 100; Wernz, *l. c.*, III, 704, II.

² Cc. 100, § 2 et 102, § 1.

³ Cfr. c. 686, § 5; cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 41 et 61 et ex analogia Decret. S. Congreg. De Relig. 30 Nov. 1922, VII, *A. A. S.*, XIV, 644.

⁴ Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 61.

⁵ Cc. 686, § 2 et 725.

⁶ C. 686, § 2. Inter associationes quas erigere non potest Ordinarius loci sunt omnes tertii Ordines (cfr. cc. 702-703, contra Eichmann, *l. c.*, p. 202, ubi hoc ius ex c. 686, § 2, tribuit Ordinariis locorum, non recte).

⁷ C. 686, § 4 et 3; 703, § 2; 723, n. 2; non videtur vero prohibita Vicario Generali aut Capitulari simplex approbatio associationis ecclesiasticae.

⁸ Generatim privilegium concessum est solum ad erigendas non approbandas associationes: et licet erectio sit aliquid amplius quam simplex approbatio, tamen in privilegio erigendi non comprehenditur potestas approbandi: approbatio associationum regularibus reservatarum generatim a Romanis Pontificibus facta est ante concessionem vel in ipsa concessione privilegii.

Privilegium hoc duplici modo concedi potest; aut simpliciter et absolute aut cum clausula speciali erigendi sine consensu Ordinarii loci: si concedatur absolute sine clausula excludente necessitatem obtinendi consensum Ordinarii loci, ad validitatem erectionis, de iure vigente¹, consensus Ordinarii loci requiritur ad valorem ipsius erectionis, qui consensus *scripto*, non tamen ad valorem, ut videtur, dari debet; consensus tamen ab Ordinario praestitus pro erectione domus religiosae valet etiam pro erigenda in eadem domo, vel ecclesia ei adnexa associatione, quae non sit constituta ad modum organici corporis et illius religionis sit propria².

Si igitur associatio aliqua alicubi erigatur in Ecclesia propria a religiosis quorum est propria associatio, et erectio fiat in personam moralem at non ad modum organici corporis, consensus Ordinarii non requiritur: ita ordines religiosi quibus ex privilegio concessum est ius sibi aggregandi tertium Ordinem, possunt sodalitia inorganica constituere in suis ecclesiis sine consensu Ordinarii; si vero organice constituere velint sodalitates tunc necessarius erit consensus³.

Ordinarius loci in concedenda erectione domus religiosae nequit excludere consensum ad erigendam in domo vel adnexa ecclesia associationem illius religionis propriam ad modum corporis organici non constitutam, hoc enim litterae Codicis contradiceret, quae statuit unicum consensum pro utraque erectione valere⁴.

Videtur sufficere ad validam erectionem ut consensus Ordinarii loci in decreto ipso erectionis exprimatur⁵.

b) Ordinibus religiosis concedi potest privilegium erigendi aliquam associationem variis modis:

a) *Cumulative* cum Ordinariis locorum, ita ut erectiones valide et licite fieri possint ab Ordinariis locorum aequo iure ac ab Ordine religioso. Huc se referunt *Congregationes marianae* et *Congregationes bonae mortis* quae sub Iesuitarum directione sunt; *Congregationes* sub titulo B. M. Virginis in coelum Assumptae ad iuvandas animas purgatorio igne detentas sub directione Congr. SS. Redemptoris⁶. Tales autem associationes si ab Ordinariis erigantur, aggregari debent per Superiores religiosos⁷.

¹ Ante Codicem hic consensus probabiliter non requirebatur nisi ad liceitatem erectionum: Mocchegiani, *Collectio Indulgentiarum*, n. 1593; Mileta H. M., *Enchiridion pro directoribus Congregationum tertii Ordinis saecularis*, 1913, Romae, p. 52.

² C. 686, § 3.

³ Cfr. c. 703, § 2; contra Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 428, p. 213; cfr. etiam P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens*, 1925, pag. 80.

⁴ Ita Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 709, pag. 398.

⁵ Aliter Santamaria, *l. c.* II, 414, docet consensum in decreto seu diplomate erectionis contentum non sufficere.

⁶ Cfr. *Rescripta auth. S. C. Indulg. sacrisque reliquiis praepositae*, Schneider, 1885, p. 543.

⁷ Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 55; Ferreres, *Le confraternite*, n. 36-37.

β) *Exclusive, non absolute tamen*, ita ut si Ordinariis locorum facultas concedatur specialis erigendi quaslibet associationes, istas etiam erigere possint; excipiuntur tamen ab hac facultate Ordinariorum quatuor associationes nempe, sodalitates a SS. Rosario, SS. Trinitatis, B. M. de Monte Carmelo, et B. M. V. a Septem doloribus; quae nisi expresse nominentur non comprehendi censendae sunt in facultatibus extraordinariis formula generali datis ¹.

γ) *Exclusive modo absoluto*, ita ut, etsi facultas concedatur extraordinaria erigendi quaslibet associationes, illae tamen quae hoc modo conceduntur ordinibus religionis, non comprehendantur ².

Missionariis quandoque conceditur facultas extraordinaria erigendi quaelibet sodalitia etiam reservata absoluto modo; in hac facultate comprehenditur potestas erigendi etiam associationes ordinibus religionis reservatas modo absoluto, excepta duntaxat confraternitate SS. Rosarii, quae etiam tunc erigi non potest sine facultate a Magistro Generali Ord. Praedicatorum obtenta ³.

672. — 5º De taxis pro decreto erectionis. - Erectionis litterae ab iis qui ex privilegio apostolico associationem erigunt, gratis concedantur, sola excepta taxa pro expensis necessariis ⁴.

Haec paragraphus respicit directe decretum ipsum erectionis Superiorum regularium qui privilegio gaudent associationes erigendi, idem tamen valere videtur pro iis qui delegatione ab ipsis accepta associationes erigunt ⁵.

¹ S. C. Indulgent. 16 Iul. 1887, in *Monitore ecclesiastico*, V, part. I, p. 246-247; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 52-54.

² Huc spectant quatuor associationes numero hoc sub litt. (β) enumeratis: huc referri etiam debere putamus tertios ordines saeculares.

³ Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, n. 53; Ferreres, *Le confraternite*, n. 1 et 14 sq.; S. C. Indulg. 19 Aug. 1747, *Decreta authentica*, n. 165; 11 April. 1864, *Decret. auth.* n. 405; Constit. « Cum primum », 2 Oct. 1898; *Collectanea S. C. De Prop. Fide*, n. 2022.

S. C. Indulg., 16 Aug. 1899; *Collectanea S. C. De Prop. Fid.* n. 2062 vel in *Monitore ecclesiastico*, XI, p. 293; S. C. S. Officii 8 Mai. 1901, in *Collectanea S. C. De Prop. Fid.* n. 2109; quibus documentis derogatum est decreto S. Congreg. De Propaganda Fide, 30 Iulii 1889, in *Collect.* n. 1710 quo declaratum fuerat posse Missionarios generalibus facultatibus pollentibus associationes SS. Rosarii erigere sine consensu Magistri Generalis Ord. Praedicatorum, sed solum cum indulgentiis communibus, exclusis indulgentiis concessis confraternitati SS. Rosarii erectis a Magistro Generali Ord. Praedicatorum. Nunc proinde nulla confraternitas SS. Rosarii etiam cum indulgentiis communibus erigi potest sine speciali facultate in qua de hoc nominatim sermo fiat, ne in territorio quidem missionum; cfr. tamen infra n. 704, in nota.

⁴ C. 686, § 5.

⁵ Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 60 docet non posse sine speciali licentia S. Sedis, potestatem erigendi associationes, a Superioribus quibus haec potestas ex privilegio competit, aliis delegari; certe tamen delegari potest potestas erigendi tertium ordinem, nec ratio videtur cur nequeat delegari potestas erigendi alias associationes, ex eo quod potestas alicui ex privilegio competit non sequitur non posse delegari; potest enim aliqua potestas ut ius proprium et Ordinarium alicui competere ex privilegio: cfr. Decret. S. C. Indulg. 16 Iul. 1887 in *Collectanea*, S. C. Prop. Fid. n. 1677.

Locorum Ordinarii hac paragrapho non ligantur, nisi forte relate ad associationes quas ipsi erigunt ex delegatione accepta ab aliquo ordine regulari; ipsi vero ligantur iure communi¹.

Permittitur tamen taxa pro expensis necessariis; quantitatem vero taxae Codex non determinat; documenta antiquiora unum scutatum aureum permittunt²; moderniora vero triginta francos aut libellas³; superiores tamen poenae contra summam pecuniae superiorem requirentes ut nullitas erectionis etc. non amplius vigent.

673. — 6° De titulo associationis. - Associatio titulum seu nomen ne assumat quod levitatem aut absonam novitatem sapiat; vel speciem devotionis a Sede Apostolica non probatam exprimat⁴.

Non prohibentur solummodo tituli errores contra fidem et mores continentes, sed etiam absonam novitatem sapientes, vel speciem devotionis non approbatae exprimentes; fieri autem potest ut quod aliquo tempore non permittitur, alio tempore permittatur⁵.

De confraternitatibus et piis unionibus habetur hac in re canon specialis⁶.

674. — III. Associationum statuta et normae. - Quaelibet associatio sua statuta habeat, a Sede Apostolica vel ab Ordinario loci examinata et approbata. Statuta quae non sint confirmata a Sede Apostolica, moderationi et correctioni Ordinarii loci semper subiecta manent⁷.

Codex sat clare distinguit *statuta* a *normis specialibus*; statuta sunt velut constitutio fundamentalis totius associationis quae pluribus plerumque sodalitiis constat aut constare potest, et qua talis omnibus sodalitiis applicanda est; normae e contra sunt regulae practicae quibus singula sodalitia reguntur et quas sibi dat et statuit unumquodque sodalitium⁸.

Statuta tamen non requiruntur ad valorem institutionis associationis et ad acquisitionem indulgentiarum⁹.

¹ Cfr. c. 1507.

² Cfr. Blat, *l. c.*, p. 644

³ *Decreta authentica S. C. Indulg.* pag. 465-467; S. C. S. Offic. 27 Mart. 1914; Prümmer, *l. c.*, 267, 3; Vermeersch, *Epitome*, I, 688; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 62-66 praesertim in notis.

⁴ C. 688.

⁵ Ita fuit prohibitum antiquitus titulus *SS. Cordis Iesu Eucharistici* qui nunc adhiberi potest: cfr. Decret. S. Officii, 27 Mai. 1891; S. Cong. Rit. 28 Mart. 1914; S. Offic. 3 April. a. 1914; S. C. Rit. 15 Iul. 1914 et S. C. Rit. 9 Nov. 1921 in *Monitore ecclesiastico*, v. XXVI, p. 119-120; 246-253; XXVII, 250-252; XXXIV, p. 14-15.

⁶ Cfr. c. 710

⁷ C. 689, § 1-2.

⁸ Cfr. cc. 697, § 1 et 715, § 1; P. Matteo da Coronata, *La legislazione canonica del terzo ordine*, in period. «*Il Padre Santo*», 1924, p. 27; 57-58; 77.

⁹ Cfr. Ferreres, *Le confraternite*, n. 53 sq.; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 710, p. 399.

Statuta dat associationibus a se erectis Ordinarius loci¹ qui nisi de approbatis a Sede Apostolica² agatur, potest etiam ea mutare etsi in suam dioecesim associationem alibi erectam introducere velit, cum iisdem indulgentiis; quia statuta sunt ad regimen et ad rectam associationum administrationem data, non tanquam iniuncta opera ad indulgentias lucrandas; si quae tamen in statutis proponantur quae ex pontificia concessione dictata sunt indulgentiis, illa utique mutari nequeunt quin eo ipso indulgentiae amittantur³.

Statuta legitime data constituunt ius internum associationis et, in casu contestationis, iura sociorum aut iura societatis dimetienda et iudicanda sunt ad normam statutorum. Ad hoc autem ut statuta legitima sint, requiritur ut iuri communi non sint contraria⁴.

Insuper Superiores regulares generales vel maiores ius habent dandi statuta pro sodalitiis tertiariarum a se dependentibus⁵.

Ideo etiam fit ut inobservantia partialis aut etiam totalis statutorum, dummodo associatio valide constituta sit, acquisitioni indulgentiarum minime obsit, dummodo tamen opera pro lucrandis indulgentiis praescripta ponantur⁶.

Statuta tertiariarum, cum ab Apostolica Sede approbata sint, non subiacent moderationi et correctioni Ordinariarum locorum⁷.

675. — IV. Subiectio associationum Ordinario loci. - 1° *Associationes in genere.* - Omnes associationes, etiam ab Apostolica Sede erectae, nisi speciale obstet privilegium, iurisdictioni subsunt et vigilantiae Ordinarii loci, qui ad normas sacrorum canonum eas invisendi ius habet et munus⁸.

2° *Associationes in ecclesiis regularium.* - Associationes quae vi privilegii apostolici a religiosis exemptis in suis ecclesiis institutae sunt, Ordinariis locorum fas non est visitare quod attinet ad ea quae internam disciplinam seu spirituales associationis directionem spectant⁹.

¹ Vicarius Generalis sine mandato speciali et Vicarius Cap. sicut associationem erigere nequeunt, nec statuta condere aut approbare possunt, si agatur de associatione in personam moralem erectam; S. C. Indulg. 18 Aug. 1868; *Decret. auth.*, 420 ad 4; si agatur de approbatione associationis non erectae in personam moralem, non item id certum videtur; cfr. c. 686, § 4.

² Immo Ordinarius in erigenda associatione nec tenetur statuta a Sede Apostolica data servare: quia ei integrum est statuta nova concedere pro associatione a se erecta licet sit eiusdem nominis ac archisodalitium a S. Sede erectum, cui nova associatio aggreganda erit (cfr. S. C. Indulg., 22 Aug. 1842, *Decret. auth.* n. 308 ad 2; Beringer-Steinen l. c., II, 81).

³ S. C. Indulg. 12 Mai. 1843; *Decret. auth.*, n. 320.

⁴ S. C. Concil. 20 Mai. 1882 apud Santamaria, l. c., II, 417.

⁵ Cfr. P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens*, 1925, 76.

⁶ S. C. Indulg. 25 Ianuar. 1842; *Decret. auth.*, n. 298. Cfr. etiam de his omnibus Beringer-Steinen, l. c., II, 78-82.

⁷ Bondini, *De privilegio exemptionis*, p. 74.

⁸ C. 690, § 1.

⁹ Cc. 690, § 2; 615.

Possunt e contra etiam istas associatione visitare in iis quae ad externum regimen associationis referuntur, itemque in iis quae bonorum administrationem spectant, onera Missarum ipsi associationi imposita, manutentionem cappellae aut oratorii ipsius associationis, nisi cappella sit regularium et ab ipsis propriis expensis eius manutentioni provideatur ¹.

Si alicui confraternitati exemptio a visitatione concedatur, privilegium huiusmodi confraternitatibus aggregatis non communicatur ².

Ad internam tertii ordinis disciplinam referuntur quae pertinent ad regulae observantiam, interpretationem et dispensationes, ad admissionem in novitiatum aut professionem, et ad constitutionem directorum et visitatorum ³.

Hae Codicis dispositiones valent etiam de sodalitiis tertii ordinis in ecclesiis regularium ⁴.

676. — V. Bona temporalia associationum. - 1° Capacitas iuridica circa bona temporalia. - Associatio legitime erecta, nisi aliud expresse cautum sit, bona temporalia possidere et administrare potest sub auctoritate Ordinarii loci, cui rationem administrationis singulis annis reddere debet, a qua obligatione associatio non dispensatur etsi ex iure peculiari eadem ratio etiam aliis personis determinatis temporibus reddenda sit, et tunc Ordinarius vel eius delegatus cum aliis admittendus est ad habendam rationem administrationis ea lege ut aliter factae liberationes ipsis administratoribus minime suffragentur ⁵.

Parocho autem, in cuius territorio vel etiam in cuius ecclesia erecta est associatio, ratio administrationis, nisi aliud statuerit Ordinarius loci, non est reddenda ⁶. Si associatio sit erecta in ecclesia parociali eius bona debent esse separata a bonis fabricae ⁷.

Administratores autem nominare, non ad Ordinarium loci aut ad rectorem sodaliti, sed ad ipsum sodalitium spectat ⁸. Cum personalitas iuridica, qua gaudent associationes ecclesiasticae ab Ecclesia erectae, sit

¹ Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 171; Fanfani, *De iure religiosorum* ², n. 535, p. 535; Ferreres, *Le confraternite*, 203-213; ubi fontes hanc doctrinam confirmantes afferuntur; Piat, *l. c.*, II, 59-60.

² S. C. Concilii 11 Sept. 1897.

³ Cfr. P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens*, 1925, pag. 69.

⁴ Bondini. *l. c.*, 75-75; attamen quia sodalitia tertii Ordinis franciscalis pro interna directione pendunt, etiam si sint erecta in alienis ecclesiis a Superioribus ordinis erigentis; quod in canone dicitur de associationibus vi privilegii erectis a regularibus in propriis ecclesiis, valent etiam de sodalitiis tertii Ordinis erectis in ecclesiis alienis (Mileta Gerolamo Maria, *Trattato giuridico sul terz'Ordine secolare di S. Francesco d'Assisi*, 1921, p. 61).

⁵ Cc. 691, § 1 et 1525, § 1-2; ex ultima clausula c. 1525, § 2 non videtur deduci posse nullitas, sed solum rescindibilitas deliberationum independenter ab Ordinario loci factarum.

⁶ C. 691, § 1; S. C. Rit. 10 Dec. 1703 ad 27 et ad 41 *Decret. auth.* 2123; Ferreres, *l. c.*, p. 187.

⁷ C. 717, § 2.

⁸ C. 697, § 1; Piat, *l. c.*, II, p. 58.

ecclesiastica, nullo modo a potestate civili pendet; sed exclusive ab ecclesiastica auctoritate quae unice eam suppressere potest; Status civilis catholicus hanc personalitatem agnoscere debet ¹.

Codex hoc canone clare agnoscit associationi erectae ius acquirendi, et administrandi; non potest igitur Ordinarius loci, si agatur de bonis sodalitiis administrationem ad se revocare aut alii fini bona sodalitiis destinare ².

Cum associationes erectae sint personae iuris ecclesiastici, etiam earum bona sunt considerata ecclesiastica et legibus ecclesiasticis de administratione necnon de alienatione bonorum ecclesiasticorum subiecta; nequeunt igitur alienare, pecuniam collocare etc. sine licentia Ordinarii loci aut S. Sedis secundum canones ³.

Attamen non erit in casu considerata alienatio bonorum, usus pecuniae, etiam in magna quantitate, ultra triginta millia libellarum, in opera bona ad quae proseguenda ipsa associatio destinatur ⁴.

Haec autem valent solum de associationibus in personam moralem erectis; bona autem associationum non erectarum, cum non sint bona ecclesiastica regulis his non subiiciuntur, sed solum regulis honestatis naturalis et pactionibus libere initis ⁵.

Bona igitur harum societatum ad socios collegialiter sumptos pertinent et, si associatio dissolvatur, inter socios dividenda sunt, salva oblatores voluntate et vigilantiae Ordinarii iure ⁶.

Haec valent etiam de tertiis ordinibus ⁷.

2° *Quaestutio*. - Associatio legitime erecta potest eleemosynas colligere dummodo id aut statuta permittant aut necessitas postulet et loci Ordinarii consensus accedat ac servetur forma ab eodem praescripta. Ad eleemosynas extra territorium colligendas uniuscuiusque Ordinarii venia, scripto data, requiritur ⁸.

Dummodo habeatur consensus Ordinarii loci parochi consensus non est necessarius; Ordinarius autem in consensu dando potest formam collectae determinare, e. g., praescribendo ut fiat collectio ad ianuam talis ecclesiae, in determinatis tantum locis etc.

Licentia Ordinarii verbalis esse potest; et pro collectis quae hucusque in usu fuerunt, videtur sufficere praesumpta.

Associatio erecta potest etiam ad normam statutorum oblationes

¹ Ferreres, *l. c.*, 181.

² Cfr. Ferreres, *l. c.*, 185.

³ Cfr. c. 1518 sq.; Vermeersch, *De religiosis*, I, 550; Ferreres, *l. c.*, 192.

⁴ C. 691, § 2.

⁵ Vermeersch, *Epitome*, I, 692 et 711; cfr. tamen cc. 1503; 1515; 1516. S. C. Concilii 13 Nov. 1920; *A. A. S.*, XIII, 135.

⁶ Claeys Bonnaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 715, p. 403, et n. 723, pag. 407; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium* ², II, n. 1076, pag. 501.

⁷ P. Leopoldo da Cortona, *Il terz'Ordine francescano nel diritto canonico*, 1923, Milano, pag. 139-140; Bondini, *l. c.*, 74-75; P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens*, München, 1925, pag. 70.

⁸ C. 691, § 3-4; S. C. Indulg. 11 Iulii 1838, *Decret. auth.* 260.

recipere et receptas erogare ad pios ipsius associationis usus, salva semper offerentium voluntate ¹.

Quae receptio et erogatio oblationum Ordinarii loci licentiam praevidiam non requirit.

3° *Redditio rationis*. - Associationis erectae administratores rationem administrationis bonorum ipsius associationis, quotannis Ordinariis locorum reddere tenentur; item rationem reddere debent fidelis erogationis oblationum et eleemosynarum ².

Hac obligatione tenentur etiam associationes in ecclesiis regularium erectae; ideoque etiam tertii Ordinis sodalitia ³.

Rationes administrationis certo reddere tenentur si Ordinarius ipsas requirat, obligatio gravis eas ultro offerendi non videtur adesse ⁴, licet verba canonis ex se redditionem rationis praecipere absolute videantur.

677. — VI. Receptio et admissio in associationem. - 1° **Necessitas admissionis.** - Ad fruendum associationis iuribus, privilegiis, indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus necesse est et sufficit ut quis in eam valide receptus sit secundum propria associationis statuta et ab ea legitime non expulsus ⁵.

Confirmatur hic principium opera praescripta in statutis associationis non requiri ad fruendum gratiis et indulgentiis associationi concessis nisi ipsa opera ut conditiones ad ipsas indulgentias acquirendas praescripta sint ⁶. Evidens tamen est uberiores fructus acquirere ex associatione fideles qui opera in statutis praecepta, licet ad peccatum non obligantia, observare satagunt ⁷. Idem applicatur et obligationi quam assumunt sacerdotes applicandi unam Missam pro defunctis; haec obligatio non est ad culpam et ligat sacerdotes tantum ex caritate eique satisfit per binatam Missam pro qua stipendium accipi nequit ⁸.

Id tamen non valet de obligatione deferendi scapulare multoque minus de obligatione tertiariorum deferendi habitum: hae obligationes sunt velut conditiones necessariae ad acquisitionem indulgentiarum ⁹.

¹ C. 691, § 2.

² C. 691, § 1 et 5; Ferreres, *l. c.*, 202.

³ Bondini, *l. c.*, p. 75; P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, p. 139-140.

⁴ Id, saltem pro associationibus in ecclesiis regularium erectis et praesertim pro tertii ordinis sodalitiis, consuetudine, quae optima legum interpret est, comprobatur, nemine reclamante.

⁵ C. 692.

⁶ Cfr. decret. S. C. Indulg. 25 Ian. 1842 ad 2; *Decret. auth.* 298; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 712, pag. 400.

⁷ Beringer-Steinen, II, 153

⁸ Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 154; S. C. Concil. 14 Sept. 1878; 6 Aug. 1881; 5 Mart. 1887.

⁹ Cfr. S. C. Indulg. 17 Mai. 1857; Beringer-Steinen, I, 934-937; omissionem tamen scapularis aut habitus facta inscriptio non amittitur. Decreto S. Off. 16 Dec. 1910 conceditur substitutio scapular. per numisma, tot signis crucis benedictum quot sunt scapularia quae numisma substituere debet. S. Cong. De Relig., 22 Mart. 1922 declaravit substitutionem non admitti pro tertiis Ord. et contraria indulta revocavit; cfr. Vermeersch, *Period.*, XI, p. 82-84.

Qui habet facultatem adscribendi socios in aliquam confraternitatem vel piam associationem, seipsum illi adscribere potest, et indulgentias lucrari, dummodo facultas non sit taxative restricta ad determinatos casus adscriptionum ¹.

678. — 2º Quinam admitti possint. - Possunt recipi et admitti in associationes ecclesiasticas omnes qui qualitates habent a statutis requisitas, nec ullo impedimento sive iuris communis sive iuris peculiaris ligantur.

Utrum qualitates positive requisitae sint ad valorem an tantum ad liceitatem ex tenore statutorum et S. Sedis decisionibus eruendum est; ita aetas 14 annorum requiritur ut quis admitti possit in tertium ordinem franciscalem et quidem ad valorem; item si associatio erecta est pro matribus christianis in eam recipi valide nequeunt viri; si associatio instituta est pro incolis determinatae civitatis, provinciae, regionis aut nationis ultra terminos institutionis existentes fideles adscribi nequeunt ².

Speciatim permittitur ut eadem persona pluribus insimul associationibus adscribi possit, excepta tamen simultanea adscriptione duobus vel pluribus tertiis ordinibus ³.

Permittitur item expresse religiosi adscriptio determinatae associationi, exceptis tertiis ordinibus et iis quarum leges, Superiorum iudicio cum observantia regulae et constitutionum conciliari nequeant ⁴.

679. — 3º Quinam recipi nequeant. - *a) Recipi nequeunt valide:*

α) Acaholic.

Quo nomine veniunt omnes in fide errantes aut positive dubitantes, ut haeretici, apostatae, schismatici; attamen non esset invalida, ut videtur, receptio illius qui in fide errat solo mentis assensu nullo modo externe manifestato. Praeterea cum dicantur excludi acatholici, valide recipi possunt illi qui, errore dimisso, ad fidem reversi sunt ⁵.

β) Damnatæ sectae adscripti ⁶.

Non requiritur, ut videtur, adscriptio ab ipso fidei directe facta, sed sufficit ut ipse adscriptionem ab aliis factam permiserit, nec requiritur ut ipse in secta active operetur; poena enim in adscriptos simpliciter fertur; attamen, quia haec exclusio est poenalis non sufficeret adscriptio adscripto

¹ S. C. indulg. 16 Iulii 1887. Apud Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici* ³⁸, II, 1370, p. 311; Santamaria, *l. c.*, II, 422.

² Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 138.

³ Cc. 693, § 2 et 704.

⁴ Cc. 693, § 4 et 704.

⁵ C. 693, § 1; Chelodi, *Ius poenale*, 57.

⁶ C. 693, § 1.

non imputabilis, ut, e. g., si adscriptio facta sit, ipso in scio aut repugnante. Quid nomine sectae condemnatae veniat ex locis parallelis deduci potest¹; damnatae expresse sunt sectae fenianorum, societates biblicae protestantium, societates clerico-liberales, communisticae, anarchicae, socialisticae², nihilisticae, crematoriae³. Nec requiri videtur ut invalida sit receptio quod secta expresse et explicite sit damnata; sed sufficit damnatio implicita quae in Codice continetur⁴.

γ) *Censura notorie irretiti*⁵.

Requiritur vera censura qualis non esset suspensio aut interdictum ad *tempus determinatum* inflicta; sufficit vero censura *nemini* reservata. Requiritur ut censura notoria sit, quod fieri nequit nisi agatur de delicto notorio⁶. Non requiritur tamen ut sententia declaratoria praecedat; censura *non notoria* irretiti semper valide ex iure communi admitti possunt.

δ) *Publici peccatores*⁷.

Nulla claro iuris textu declaratur quinam nomine publici peccatores veniant; habentur tamen in Codice et in auctoribus quaedam elementa ad iudicium hac de re ferendum⁸. Publici peccatores dicendi erunt illi qui publice et notorie vivunt habitualiter in statu peccati⁹.

Inter publicos peccatores praeter adscriptos sectis damnatis enumerari possunt usurarii, violatores ecclesiarum, concubinarij etsi matrimonium civile contraxerunt, qui sui corporis cremationem praeordinarunt, qui paschalis communionis praeceptum habitu transgrediuntur, meretrices, blasphematores, artem spiriticam exercentes aut magiam, sortilegium aut similia delicta¹⁰.

¹ Cfr. c. 2335.

² Mitius Santamaria, *l. c.*, II, 420, societates socialistarum, nisi iure particulari damnentur, inter sectas damnatas non enumerat, si agatur de socialistis qui via legali summam imperii consequi conantur.

³ Cfr. Ojetti, *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii*, v. *Secta*, n. 3660; Blat, *l. c.*, 691-692; Chelodi, *Ius poenale*, n. 71; apud quos invenire poteris documenta condemnationem continentia.

⁴ Cfr. cc. 2335 et 684; Blat, *l. c.*, 692.

⁵ C. 693, § 1.

⁶ Cfr. c. 2197; Chelodi, *Ius poenale*, 4.

⁷ C. 693, § 1.

⁸ Cfr. c. 2197; Benedictus XIV, *De synodo*, VII, c. 11; D'Annibale, *Summula*, I, 114; Many, *De locis sacris*, 220, 5, c; Cappello, *De sacramentis*, I, 74; Noldin, *De sacramentis*^{1a}, 37; Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 263; Augustine, IV, 230 sq.

⁹ Auctores in nota superiore citati et alii si aliquos, ut Augustine, excipias, videntur non requirere continuationem in peccato ut quis *publicus peccator* considerari possit; cfr. Benedictus XIV, *l. c.*, VII, 11; Gasparri, *De matrimonio*³, 530, sq.; attamen haec continuatio elementum necessarium videtur; nec enim, etiam sensu communi, peccator publicus dicitur qui semel forte aliquod publicum peccatum commisit cuius tamen postea ipsum poenituit; immo etiam auctores qui in notione publici peccatoris hoc elementum non ponunt, cum exempla afferunt publicorum peccatorum talia afferunt quae hoc elementum indubitate continent.

¹⁰ Cfr. Wernz, *Ius decretalium*, III, 781, not. 45; Sägmüller, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts*, II, pag. 38 et auctores supra citatos.

Si peccator publicus a peccato cesset, recipi potest valide, idemque valet de peccatore qui non cessat quidem realiter a peccato, at cessat a publicitate; duo enim elementa peccatum et publicitas requiruntur ad invalidandam admissionem. Censetur autem publicus peccator a statu suo recedere, si publice ad sacramenta accedat, praesertim ad Sacramentum poenitentiae ¹.

Igitur acatholici, damnatae sectae adscripti, censura notoria irriti, publici peccatores invalide in associationes ecclesiasticas admittuntur; si tamen haec delicta aut haec impedimenta incurrant admissi post receptionem non ideo eorum valida adscriptio rescinditur ².

ε) *Nescientes aut nolentes* ³.

Sunt tamen quaedam associationes pro infantibus seu pueris ante usum rationis institutae quibus ex ipsarum natura ipsi pueri adscribi possunt ⁴.

Absolute autem prohibetur adscriptio defunctorum; quia haec inscriptio speciem turpis lucri habet et dein bona opera associationis destinanda sunt iis qui sua sponte dum viverent associationi adscripti erant ⁵, non ceteris.

b) *Recipi possunt valide, non autem licite. - Absentes*, si agatur de associationibus ad modum organici corporis constitutis ⁶.

Id quidem ex iure communi, ex iure autem peculiari aliquarum associationum praesentia adscribendi requiri potest non solum pro adscriptione ad sodalitium organicum, sed etiam ad sodalitia inorganica: immo pro tertiis ordinibus praesentia requiri videtur etiam pro admissione sine adscriptione ad determinatum sodalitium ⁷ et quidem ad valorem ipsius receptionis quae sine novitiatu et professione perfici nequit ⁸. Generatim tamen praesentia non requiritur ad valorem, verba enim Codicis solam prohibitionem continent. Praesentia autem continuata quae cum domicilio aut quasi-domicilio sit coniuncta, non requiritur, sed sufficit praesentia etiam

¹ Cfr. analogice cc. 855, § 1 et 595, § 3; et ea quae in nota, 9 pag. praeced. diximus.

² Cfr. c. 696.

³ C. 693, § 3.

⁴ S. C. Indulg. 29 Aug. 1864, *Decret. auth.*, 410; Ferreres, *l. c.*, 148; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 140; Vermeersch, *Epitome*, I, 693, 2; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 712, pag. 400.

⁵ Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 142; Ferreres, *l. c.*, 145-147 ubi decreta S. C. Indulg. huc spectantia plura afferuntur; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. XI, pag. 295, in nota ubi relata prohibitionem ex resolut. S. C. Indulg. 10 Aug. 1899, ad VI haec addit « Ciò non toglie che in registro diverso da quello dei vivi si possano segnare i nomi dei defunti, cui si vogliono applicare per modo di suffragio le buone opere della confraternita ». Pluribus confraternitatibus concessum est ut defunctos inscribere possint; Vermeersch, *Epitome*, I, p. 693, 2.

⁶ C. 693, § 3.

⁷ Cfr. c. 703, § 2.

⁸ Dubitari tamen potest utrum praesentia sit necessaria pro initiali adscriptione quae fit in ingressu in novitiatum; caeremonia enim quae fit cum fidelis induitur scapulari initio novitiatus ad valorem ipsius novitiatus necessaria non videtur ex analogia cum ordinibus religiosiis ubi ad valorem non requiritur. Praesentia autem requiri absolute videtur in emissionem professionis.

momentanea¹. Ex natura rei praesentia requiritur si adscriptio aliquo speciali ritu est facienda, etiam in associationibus non organice erectis aut etiam solum approbatis².

680. — 4º Modus admittendi. - a) Principium generale. - Receptio in associationem ecclesiasticam fiat ad normam iuris communis et statutorum uniuscuiusque associationis³.

Statuta plura determinare possunt, etiam ad valorem admissionis quae iure communi non sunt definita. Quae vero iure communi definiuntur non sunt a statutis reformanda sed omnino servanda⁴.

Quaenam autem sint quae in specie in unaquaque associatione requiruntur, ex statutis eruendum est⁵.

In sodalitiis organicis ut quis admittatur plerumque requiritur ut postulans a maiori parte sodalium admittatur; quo casu nec moderator nec etiam Ordinarius loci contra suffragationem admittere candidatum possunt⁶.

b) Necessitas inscriptionis. - Ut de receptione in associatione constet, inscriptio in albo associationis fieri omnino debet; immo haec inscriptio si associatio in personam moralem erecta fuerit, est ad validitatem necessaria⁷.

In primo igitur casu inscriptio non est ad valorem admissionis nec proinde ad acquisitionem indulgentiarum necessaria; in altero vero casu est ad valorem receptionis et proinde⁸ ad fruendum gratiis spiritualibus concessis necessaria.

Ne igitur admissi periculo exponantur indulgentias non lucrandi in die admissionis adscriptio ante ipsam caeremoniam admissionis facienda erit⁹.

¹ Cfr. Decret. S. C. Indul. 28 April. 1761; 13 April. 1878; et praesertim 26 Nov. 1880 *Decret. auth.*, 226, 437 et 453 quibus evolutio iuris antiqui ad ius novum explicatur; cfr. etiam Ferreres, *l. c.*, 149 sq.; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 142-143.

² Chelodi, *Ius de personis*, p. 463, not. 2.

³ C. 694, § 1.

⁴ Cfr. e. g., c. 693, § 3; 695.

⁵ De singulis agit Beringer-Steinen, *l. c.*, n. 200, sq. pars II, pag. 69 sq.; cfr. etiam Ferreres, *l. c.*, 133 sq.

⁶ Cfr. De Meester, *l. c.*, II², n. 1077, p. 503; Santamaria, *l. c.*, II, 421-422.

⁷ C. 694, § 2.

⁸ Cfr. c. 692, § 1.

⁹ Putat tamen Vermeersch, *Epitome*, I, 694 et Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 145, et 147 indulgentias hac occasione acquiri etiam ante realem adscriptionem in albo associationis; quod cum littera Codicis difficile conciliare posse putamus; nec multum valet argumentum ex Decret. S. Officii 23 April. 1914 «*Cum sacra Congregatio*», *A. A. S.*, VI, 307; est enim Codici antea eique, ut videtur, per Codicem derogatur. Ita etiam Claeys Bouaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*², n. 712, pag. 401, nota 1; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium*, 1923, n. 1071, pag. 504 nota 3; non negamus tamen probabilitatem saltem extrinsecam adversae opinionis docentis decretum 23 April. 1914 quo conceditur indulgentias aliasque gratias spirituales lucrari etiam sine adscriptione in albo confraternitatis, quam opinionem, praeter Vermeersch, adhuc valere, admittunt etiam Cocchi, *l. c.*, I, II, part. III, p. 302, n. 179; Bargilliat, *Praelectiones iuris canonici*², II³², n. 1370, pag. 311; Stein, *Tertius ordo franciscalis*, 1923, p. 32, n. 19.

Obligatio ista inscriptionis et quidem ad valorem afficit non solum associationes in personam moralem organicam erectas, sed omnes erectas; proinde certe etiam sodalitia tertii Ordinis etiam inorganica; quia tamen adscriptio in tertium Ordinem, etiam extra sodalitium, ius dat ad lucrandas indulgentias, admissio ad tertium Ordinem, invalida ut admissio in determinatum sodalitium, valida esse poterit ut admissio extra sodalitium¹; et ius ad indulgentias lucrandas tribuere; idem forte applicari poterit etiam aliis quibusdam associationibus.

Inscriptio non est necessario facienda ab eo qui coerectionis admissioni praeest aut a Superiore seu moderatore, sed etiam a tertia persona fieri potest. Forma determinata in inscriptione facienda non est praecepta ex iure communi, bene vero ex iure speciali cui standum est. Quandoque S. Sedes dispensat ab onere inscriptionis et tunc admissio etiam in sodalium erectum est valida sine inscriptione².

Sacerdos qui a S. Sede facultatem obtinuerit benedicendi scapularia, habet eo ipso facultatem ea imponendi Christifidelibus, et eosdem adscribendi confraternitatibus a S. Sede approbatis, ita tamen ut talis sacerdos, tali potestate utens penes se habeat privatum regestum; et quam primum commode potest, transmittere teneatur ad Superiores respectivae sodalitatis vicinioris canonice erectae, nomina receptorum, ut in album ipsius sodalitatis referantur³.

Ex audientia SS. 4 Mart. 1920, sacerdotes *piae unionis pro missionibus*, possunt, servatis servandis, imponere diversa scapularia sine onere inscriptionis in albo.

c) *Essentialia admissionis*. - Ad receptionem validam in quamlibet associationem necessario requiritur ex parte postulantis admissionem animus seu voluntas ingrediendi⁴; animus seu voluntas admittentis; utrumque externo aliquo modo manifestum. Manifestatio autem fieri potest aut publica acceptatione seu receptione determinatis caeremoniis facta; aut traditione et acceptatione schedulae associationis; aut item traditione et acceptatione schedulae admissionis; aut simplici inscriptione, ab habente auctoritatem admittendi facta in libro seu albo associationis. Sola interna intentio intrandi associationem aut sola intentio postulante admittendi non sufficiunt ad valorem⁵.

5° *Taxae admissionis*. - Occasione receptionis in associationem nihil directe vel indirecte exigatur, praeter id quod in statutis le-

¹ Cfr. c. 703, § 2.

² Tali privilegio admittendi sine inscriptione gaudent Cardinales ex c. 239, § 1, n. 5; Vicarii Apostolici et missionarii Orientis, et praecipue in Cina; cfr. S. C. De Prop. Fid. 8 Iunii 1845, in *Collectanea*, n. 995; 30 Iunii 1889, in *Collectanea*, n. 1710; Beringer-Steinen, II, 147; ubi etiam n. 939 de privilegiis militum circa hoc punctum; et n. 146 de historia necessitatis inscriptionis.

³ S. C. Indulg. 18 Aug. 1868, *Decret. auth.*, n. 428, ad 1.

⁴ C. 693, § 3.

⁵ Beringer-Steinen, l. c., II, 144.

gitime approbatis designatum est, aut ab Ordinario loci, ratione specialium circumstantiarum expresse permissum in associationis favorem ¹.

Congruit igitur ut de huiusmodi taxis in statutis sermo fiat; istae autem taxae sicut et quae post ingressum statis temporibus forte ad associationis necessitates sublevandas solvendae praecipiuntur, non nimis graves esse debent ita ut etiam sodales pauperes eas solvere sine nimio gravamine possint; aut etiam forte melius quantitas taxae solvendae bonae sodalium voluntati eorundemque capacitati remitti poterit ².

681. — VII. Dimissio sodalium. - 1° *Quis dimittere possit.* - Id eruendum est imprimis ex statutis associationis; quae, praesertim si de sodalitis organico sermo sit, id comitiis sociorum reservare possunt ³.

Attamen etiamsi in statutis nihil expresse caveatur, etiam loci Ordinarius quod ad omnes associationes, et Superior religiosus quod ad associationes ex apostolico indulto a religiosis erectas attinet, possunt socios dimittere ⁴.

2° *Causa et modus dimissionis.* - a) Nemo, legitime adscriptus, ab associatione dimittatur, nisi iusta de causa ad normam statutorum. Iure communi causa iusta dimissionis censetur adesse, si sodalis inciderit in casum ob quem admitti in sodalitatem valide nequivisset ⁵; ultimus tamen casus, nempe, defectus intellectus et voluntatis positivae, e. g., in amente, causa sufficiens non videtur, si non sit voluntarius.

b) Nemo dimitti debet, quin praemonitus sit, et propriis servatis statutis. Dimissus vero semper ius habet recurrendi contra dimissionem ad Ordinarium; et quidem, ut videtur, in suspensivo ⁶.

Cum pro religiosis exemptis et sodalitiis ab eis dependentibus Ordinarius sit Superior maior; recursus, nisi dimissio ab Ordinario loci decreta sit, ad Superiorem maiorem faciendus est, quod valet praesertim de sodalitiis tertii Ordinis ⁷.

Si praemonitus de sua dimissione se emendaverit, dimissio, ut per se patet, decerni nequit ⁸.

¹ C. 695, .

² Beringer-Steinen, l. c., 83-84; cfr. etiam Mileta, *Trattato giuridico*, etc. pag. 63.

³ C. 696, § 1. .

⁴ C. 696, § 3; cum expresse id statuatur de omnibus associationibus, potest etiam Ordinarius loci hoc iure uti relate ad tertios Ordines, saltem si agatur de sodalitis organico; cfr. cc. 686, § 3 et 703, § 2.

⁵ C. 696, § 1-2; cfr. supra ubi de admissione.

⁶ C. 696, § 2. Effectum suspensivum concedit etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 712, pag. 401; Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, II, 423.

⁷ Cfr. P. Leopoldo da Cortona, *Il terz'Ordine francescano nel diritto canonico*, p. 135; Mileta, l. c., p. 66.

⁸ Santamaria, l. c., II, 423.

682. — VIII. Comitia associationum. - 1° *Ius celebrandi comitia.* - Associationes legitime erectae ius habent, ad normam statutorum et sacrorum canonum, celebrandi comitia, edendi peculiare normas quae ipsum sodalitiū respiciant, eligendi administratores bonorum, officiales et ministros ¹.

Licet Codex loquatur de sodalitiis erectis in genere; tamen hoc ius celebrandi comitia etc., ex natura rei, non videtur agnoscendum nisi associationibus in sodalitiū *organicum* erectis.

Statuta melius determinare possunt negotia ad quae decernenda sunt necessaria comitia; excludere autem absolute celebrationem comitiorum non posse videntur; Codex enim hoc ius expresse associationibus erectis agnoscit. Possunt vero, immo debent statuta determinare quis comitia convocare debeat, aut quis eis debeat interesse et praeesse: iure communi Ordinarius loci per se vel per delegatum comitiis *confraternitatum*, etiam in ecclesiis regularium, interesse et praeesse potest ².

Sodalitiis organicis agnoscitur hoc canone potestas sibi dandi normas speciales, ius eligendi administratores officiales et ministros; haec electio generatim quotannis fieri debet ³.

2° *Modus celebrandi comitia.* - In iis quae convocationem ad comitia et electiones respiciunt, servantur ius commune et statuta iuri communi non contraria ⁴.

Notandum est autem hoc canone declarari in illo art. II, seu cc. 161-182, contineri ius commune circa comitiorum celebrationes et electiones canonicas, quod non paucas habet in toto Codice applicationes.

683. — IX. Moderator et Cappellanus. - 1° *Nominatio moderatoris et cappellani* ⁵.

Nisi privilegium apostolicum aliud expresse caveat, nominatio moderatoris et cappellani pertinet ad loci Ordinarium in associationibus ab ipso vel ab Apostolica Sede erectis aut approbatis, et in associationibus a religiosis vi apostolici privilegii erectis extra

¹ C. 697, § 1 et 715.

² C. 715; hoc tamen ne extenderis ad pias uniones, etiam erectas in sodalitia, nec ad tertios Ordines, ut ex citato canone constat; Beringer-Steinen, l. c., II, 164 ratio autem disparitatis in hoc videtur consistere quod confraternitates, et ipsae solae, pro fine habent publici cultus exercitium, quod bene ordinare in suo territorio praecipue ad Ordinarium loci pertinet.

³ Cfr. S. C. Indulg. 7 Iunii 1842, *Decret. auth.* 304 ad 3.

⁴ Cc. 697, § 2 et 161-182; ius commune supra exposuimus ubi de electione, l. II, tit. IV, c. I, art. II.

⁵ Moderatoris est ipsam associationem dirigere et regere tam in internis quam in externis relationibus; cappellani est functiones sacras ad normam statutorum et sacrorum canonum peragere; quod igitur cappellanus idem et moderator potest, non vero e contra si officia separata adsint; plerumque tamen eadem persona moderator et cappellanus erit; cfr. c. 698, § 4.

proprias ecclesias; in associationibus vero erectis a religiosis in propriis ecclesiis requiritur tantum Ordinarii loci consensus si a Superiore moderator et cappellanus e clero saeculari eligantur ¹.

Privilegium speciale nominandi moderatorem associationis habet Magister Generalis Ord. Praedicatorum relate ad confraternitates SS. Rosarii; attamen etiam ipse nominationem facere debet de consensu Ordinarii loci ².

Si Episcopus aliquam instituat associationem in determinata paroecia quin specialem ei rectorem assignet, eo ipso censetur rectorem designasse parochum, si in paroecia nullus alius sacerdos praeter parochum adsit ³.

Superiores regulares franciscani in erigendis sodalitiis tertii Ordinis franciscalis, etiam in alienis ecclesiis hucusque, i. e., ante Codicem, et etiam post Codicem, eorundem sodalitorum *directorem* seu moderatorem nominare consueverunt. Quidam auctores ⁴ id prorsus contrarium Codici affirmant, quod, ut ipsi affirmant, certo constet de non concesso privilegio nominandi directorem. Id tamen minus recte affirmari tali certitudine putamus ⁵, tum quia *minime constat de non concesso privilegio*; argumenta esse possunt mere negativa quae eliduntur a *praesumptione iuris* ⁶; deinde probari forte poterit contrarium, nempe, privilegium revera concessum fuisse; quid enim significant saepe repetita in diplomatibus pontificiis verba quibus affirmatur tertii Ordinis directionem, ubique sodalitia erigantur, ad Superiores regulares pertinere? ⁷

Nonne in regula tertii Ordinis ⁸ praecipitur expresse sacerdotem Vi-

¹ C. 698, § 1. S. Cong. Indulg., 7 Iunii 1842, *Decret. auth.* 304 ad III declaravit *rectorem* aliosque officiales confraternitatum debere *eligi* quotannis; ex hoc decreto videtur deducere Beringer-Steinen, *l. c.*, II, n. 88 et 90 moderatorem in sodalitiis organicis electione in comitiis facta, deputandum esse et canonem 698, § 1 solis associationibus inorganicis aut solum approbatis applicandum esse; id tamen non probatur; Codex enim loquitur de omnibus associationibus, et decreta anteriora, quae non sunt privilegia contraria, sunt abrogata. Quae igitur decretis ante Codicem promulgatis forte statuuntur de iure associationum eligendi sibi quotannis officiales poterunt utique etiam post Codicem servari quod ad alios officiales attinet non vero quod attinet ad rectorem seu moderatorem seu cappellanum. Codex circa hoc punctum iuri antiquo derogavit; ita etiam De Meester, *l. c.*, n. 1079, pag. 506, nota 9.

² Cfr. Bull. Leonis XIII « *Ubi primum* », 2 Oct. 1898; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 92.

³ S. C. Indulgent. 7 Iul. 1842 ad 1, *Decret. auth.* 304; cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 93.

⁴ Chelodi, *Ius de personis*, pag. 462, nota 1; Vermeersch, *Epitome*, I, 697, qui tamen favore ordinum regularium addit: « Verum consuetudinem plusquam centenariam appellare poterunt ».

⁵ Ius Superiorum regularium nominandi Directorem sodalitatum tertii ordinis admittunt praeter alios Stein, O. F. M., *Tertius ordo franciscalis*, 1923, pag. 57-58, n. 34; Heribert Holzapfel, O. F. M., 1925, *Die Leitung des dritten Ordens*, pag. 78.

⁶ Cfr. c. 63, § 2.

⁷ Cfr. c. 702, § 1; « sub *moderatione alicuius ordinis* »; S. C. EE. et RR. 18 Iunii 1717 ad 2 apud Bizzarri, *Collectanea*, 339; Leo XIII, Brevi « *In tertium* », 21 Sept. 1900; « *Religiosi viri... quorum tertiariorum coetum moderari est* »; Pius X « *Tertium franciscalium* », 8 Sept. 1912; « *Cum autem penes religiosos primi ordinis sit Ordinis tertii gubernatio* »; etiam cfr. alia documenta apud P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, 136-137.

⁸ Cfr. Constit. Leonis XIII « *Misericors* », 30 Mai. 1883, c. III, § 3.

sitatorem sodalitiarum tertii Ordinis, etiam illorum qui in alienis ecclesiis erecta sunt, debere a Superioribus regularibus deputari? Et qua auctoritate poterit Visitator sodalitia visitare, quae cum suo directore ab ordine qui eum iure ordinario deputat, non dependent?

Deinde Pius X expresse agnoscit Superioribus ius eligendi seu nominandi directorem Superioribus regularibus etiam pro sodalitiis in alienis ecclesiis erectis ¹. Quae igitur nimis festinanter, ut videtur, affirmant hi auctores, revidenda esse putamus et interim donec aliter a S. Sede quaestio solvatur, praxim et consuetudinem hucusque vigentem, quae optima est legum interpres, sequi posse videntur Superiores ².

2° *Iura et officia moderatoris*. - Moderator et cappellanus possunt, durante munere, benedicere associationis habitum seu insignia, scapularia etc. eaque adscribendis imponere ³.

His verbis non videtur concedi potestas benedicendi coronis rosarii aut numismatibus cum specialibus uniuscuiusque associationis indulgentiis; talis igitur potestas est expresse singulis vicibus petenda et concedenda est ⁴.

E contra tum moderatoribus tum cappellanis hoc canone ⁵ videtur concedi facultas *ordinaria* benedicendi scapularia et habitum seu insignia eaque imponendi; quamobrem hanc potestatem, ipsi quoties opus fuerit aliis delegare possunt, quin necessaria sit ad hoc specialis facultas ⁶.

¹ Cfr. Litt. Pii X, 8 Sept. 1912, « *Tertium franciscanum* »; lubet earum verba referre: « Nihil videtur opportunius quam ut sodalitates eiusmodi (tertii Ordinis franciscalis) non modo apud primi Ordinis coenobia, sed apud alia etiam templa, parochialia praesertim, constituentur, earum moderatione, de Episcoporum consilio, curionibus ipsis commissa, nisi aliud locorum ratio suadeat, salvo semper iure et officio Praelatorum Ordinis primi ».

² De hac quaestione plures ephemerides locales scripserunt, quarum citationes videre est apud P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, pag. 136, nota 1; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, v. 33, pag. 93; Mileta, *l. c.*, p. 55 sq.; Cerri Giovanni, *Il terz'Ordine francescano e la nuova giurisprudenza ecclesiastica*, 1921, pag. 67-68.

³ 698, § 2; quod ad conciones attinet ipsi iuri communi, quod cc. 1337-1342 continentur, subiciuntur.

⁴ Cfr. decret. S. C. Indulg. 18 Nov. 1842, *Decret. auth.* 312 ad 4; 30 Ian. 1839 *Decret. auth.* 270 ad 1, 10 Aug. 1888; aliud affirmare videtur de iure vigente Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 95; itemque De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium* ², n. 1079, pag. 507 in nota 1.

⁵ C. 698, § 2.

⁶ Aliter ius vetus: cfr. S. C. Indulg., 18 Nov. 1842, *Decret. auth.*, 312 ad 4; 12 Iulii a. 1847, *Decret. auth.*, 343 ad 1; 13 Februar. 1894 ad 3; 3 Decemb. 1892 ad IV; cfr. *Monitore ecclesiastico*, VIII, part. I, pag. 32-33; quibus de iure novo assentire videtur Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 96. Itemque auctores qui de tertio Ordine scripsere post Codicem communiter affirmant moderatores seu *directores* tertii Ordinis esse solum *delegatos* delegataque tantummodo pollentes potestate subdelegare non posse: cfr. P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, 135-136; Mileta, *l. c.*, p. 53 sq.; Cerri, *l. c.*, p. 66-67; quod, saltem si sermo sit de potestate ea peragendi quae expresse hoc c. 698, § 2 nominantur nunc amplius affirmari non posse videtur, cum illa potestas a lege ipsis concedatur et quidem generali modo et ratione officii quo funguntur. P. Heribert Holzappel, *Die Leitung des dritten Ordens*, München, 1925, pag. 73, docet, sicut et ceteri, potestatem Directorum tertii ordinis esse quidem delegatam, addit tamen considerari debere delegatam ad universalitatem *causarum* et proinde posse in singulis casibus subdelegari.

3° *Amotio moderatoris et cappellani*. - Moderatorem et cappellanum revocare ex iusta causa possunt, qui illos nominaverunt eorumque successores vel Superiores ¹.

Requiritur tamen iusta causa, ut sacerdotis honori provideatur; iusta causa esset, si sacerdos onera cum suo officio adnexa prorsus neglegeret.

684. — X. Suppressio associationum. - Ob graves causas et salvo iure recursus ad Apostolicam Sedem, potest Ordinarius loci suppressio non solum associationem a se vel a decessoribus suis erectam, sed etiam associationem ex apostolico indulto a religiosis erectam de consensu Ordinarii loci. Associationes vero ab ipsa Apostolica Sede erectae nonnisi ab eadem supprimi possunt ².

Circa hunc canonem quo doctrina de suppressione associationum ecclesiasticarum in personam iuridicam erectarum continetur haec adnotamus:

1° Suppressio actum positivum Superioris supprimentis supponit; sine illo actu positivo persona moralis non exstinguitur nisi post centum annorum spatium a quo esse desierit ³.

2° Suppressio fieri nunquam potest ne valide quidem a potestate civili; agitur enim de personalitate mere ecclesiastica, quam lex civilis recognoscere, non regere aut suppressio debet ⁴.

3° Ex canone sat clare deduci potest sodalitia in suis ecclesiis a regularibus erecta sine consensu explicito Ordinarii loci posse ab iisdem Superioribus exclusive supprimi ⁵; non sat constat e contra inter auctores utrum Superior regularis possit sodalitium erectum cum necessario consensu Ordinarii loci suppressio. Ex principiis generalibus iuris haec potestas et ipsi agnoscenda videtur; omnis enim res per quascumque causas nascitur per easdem dissolvitur ⁶.

4° Tam Ordinarius loci quam Superior regularis ad suppressionem procedere nequeunt nisi ex causis gravibus; tales causae essent, si sodalitium gravia scandala disseminaret; si auctoritati ecclesiasticae se subtrahere praesertim recurrendo ad potestatem civilem tentaverit, etc. ⁷. Si graves causae desint decretum suppressionis certo illicitum est, et ex parte Sedis Apostolicae saltem rescindibile atque recursu interposito rescindi poterit ⁸.

¹ C. 698, § 3.

² C. 699, § 1-2.

³ C. 102, § 1; aliter erronee P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, pag. 43.

⁴ Cfr. Wernz, *Ius decretalium*, III, 717; Leitner, *Handbuch des katholischen K. R.* p. 105, V; S. C. Indulg. 26 Aug. 1840, *Decret. auth.* 285.

⁵ Maroto, *Institutiones iuris canonici*, I, 464, a in nota; Cocchi, *Commentarium*, v. 4, n. 182; 3; Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 714, p. 402.

⁶ Reg. I, 1, X, 5, 61; cfr. tamen Maroto, *l. c.*, I, 464, a in nota.

⁷ Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 174.

⁸ Recursum hunc in *devolutivo* esse affirmat P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, pag. 41-42; e contra cum aliis, cfr. Piat, *l. c.*, 669; Cocchi, *l. c.*, v. 4, 182, 1, videtur esse *in suspensivo*. Cfr. etiam causam *In Melit. Tertii Ordinis saecularis S. Francisci* in S. C. EE. et RR. agitatam qua decretum suppressionis sodalitii a Superiore regulari datum rescissum est; ex qua forte resolutione seu sententia cl. Wernz, *l. c.*, III, 718 affirmavit Superiores regulares

Optimo igitur consilio in sodalitiis supprimendis a religiosis erectis tam Ordinarius loci quam Superior regularis mutuo consilio procedent.

5° Codex nihil determinat de bonis quae sodalitas suppressa forte possedit. Huiusmodi bona sunt certo bona ecclesiastica et qua talia omnino subducuntur potestati civili. Cum suppressione aut extinctione sodalitii seu personae moralis subiectum eorum dominii exsistere desierit, certe nihil iure ex his bonis exigere possunt singuli sodales quippe qui eorum proprietarii non erant, nec sunt. De eis igitur disponere posse videtur Superior qui sodalitiū suppressit, attento tamen fine quem prosequabatur sodalitas seu associatio nec non offerentium voluntate.

Associationes simpliciter approbatae aut commendatae supprimi possunt etiam omnium sociorum consensu ¹.

Cessant praeterea exsistere associationes ecclesiasticae, etiam quae in personam moralem erectae sunt, extinctione naturali ad normam c.102 ². Associationes proinde quae legitime erectae postea desierunt, si iterum instaurari debeant non necessario denuo sunt formali decreto erigendae aut aliae formalitates in instauratione sunt repetendae ad hoc ut privilegiis, indulgentiis in prima erectione concessis frui possint, dummodo desitio ultra centum annos non duraverit. Attamen privilegia stricte localia seu stricte alicui loco adnexa, e. g. indulgentiae determinatae ecclesiae aut determinato altari concessae amittuntur si locus non restituatur intra 50 annos ³.

TITULUS XIX.

DE FIDELIUM ASSOCIATIONIBUS IN SPECIE

PRAEMITTENDA

685. — I. Variae species associationum ecclesiasticarum. - Associationes ecclesiasticae ex fine, quo variae societates inter se distinguuntur, adaequate in triplicem speciem diducuntur; suntque ⁴:

1° *Tertii ordines* quorum finis est perfectio christiana in genere: possunt autem esse in personam moralem constituti aut non.

2° *Confraternitates*, quarum finis est incrementum cultus publici; sunt semper et necessario in personam moralem constitutae; dividuntur in confraternitates simplices et archiconfraternitates ⁵.

sodalitia a se erecta suppressimere non posse; quod admittimus si de suppressione arbitraria, aut iniusta, ut in illa causa, sermo sit, non item si de suppressione iusta et forte necessaria; cfr. etiam *Monitore ecclesiastico*, IX, p. 50-51.

¹ Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 714, p. 402.

² Cfr. supra n. 140.

³ Cfr. cc. 75 et 924, § 1; Hamletus Cicognani, *Ius canonicum*, II, pag. 305-306; P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens*, 1925, pag. 82-83.

⁴ C. 700.

⁵ C. 720.

3° *Piae uniones*, quarum finis est exercitium alicuius operis pietatis aut caritatis; possunt esse aut simpliciter approbatae aut in personam moralem erectae. Possunt esse aut *simplices piae uniones* aut *piae uniones*, vel congregationes, vel societates *primariae* ¹.

686. — II. Praecedentia inter varias associationes ecclesiasticas. -

1° *Regulae generales*. - a) Inter associationes eiusdem speciei et gradus illa praecedit quae est in quasi-possessione praecedentiae; et si de hoc non constat, quae prius in loco, ubi quaestio oritur, instituta est; inter sodales vero eiusdem collegii statuta collegii praecedentiam determinant; in eorum defectu ius commune servandum est ². Atamen confraternitas sanctissimi Sacramenti, si agatur de processione in qua deferitur Sanctissimum Sacramentum, praecedit ipsis archiconfraternitatibus ³.

b) Loci Ordinarii est in sua dioecesi inter suos subditos praecedentiam statuere servato iure communi; itemque omnes controversias de praecedentia etiam inter exemptos collegialiter incedentes componere remota appellatione in suspensivo ⁴.

c) Omnes autem tunc solummodo ius praecedentiae habent, cum collegialiter incedunt sub propria cruce vel vexillo et cum habitu seu insignibus associationis ⁵.

Ius igitur praecedentiae *collegii*, non singulorum, est ⁶; censentur autem collegialiter interesse si saltem tres sodales sub proprio vexillo vel cruce incedant coniunctim.

Codex variis canonibus ⁷ loquitur de habitu, de vestibus particularibus, de veste propria et de insignibus; huiusmodi dictiones ita videntur intelligendae ut *habitus*, *vestes particulares* et *vestis propria* unum et idem significant, aliud e contra significant *insignia*. *Habitus* igitur vocatur operimentum sive laneum sive lineum quo tota vel fere tota tegitur persona ⁸.

Insignia autem sunt aliquod signum externe delatum ad significandum tale collegium ad talem associationem pertinere, e. g., ad tertium Ordinem,

¹ Cfr. c. 720.

² Cc. 701, § 1 et 106, n. 5.

³ C. 701, § 2.

⁴ C. 701, § 1 et 106, n. 6; cfr. quae n. 155-162, de praecedentia in genere diximus.

⁵ C. 701, § 3.

⁶ Si membra alicuius confraternitatis inscripta sint tertio Ordini, at functionibus sacris intersint non qua tertius ordo sed qua confraternitas, praecedentiam habent qua confraternitas non qua tertius ordo; S. C. Concil. 13 Iunii 1892; aliter dicendum si processioni intersint qua tertius ordo, seu cum insignibus tertii ordinis.

⁷ Cfr. cc. 701, § 3; 706; 703, § 3 et 713, § 2.

⁸ Ante Codicem in documentis adhibetur saepe verbum *vestis uniformis* seu saccum; cfr. S. C. EE. et RR. 6 April. 1900: *saccum* designat vestem totum cooperiens corpus, capite et facie non exclusa, qualem etiam nostris diebus a confraternitatibus in Italia sat frequenter adhuc adhiberi videmus; cfr. etiam Augustine, l. c., III, p. 445, nota 5.

vel tales personas ad tale collegium. Introducta sunt insignia ad supplendum defectui habitus seu vestium ex eo praesertim quod de iure vigente nulla associatio sine speciali Ordinarii loci licentia specialibus vestibus uti potest¹; ne igitur associationes legitime erectae suis iuribus uti prohibeantur ex vestium defectu, permissum est iurium usu frui ex sola delatione insignium. In quo autem consistere debeant insignia Codex non determinat. Auctores requirunt signum aliquod personale quo nempe designetur talis vel talis persona ad determinatum collegium pertinere². Huius opinionis videtur esse Augustine qui³ haec habet: « *Vestes particulares* non sunt confundendae cum *insignibus* tertiariorum, quae consistunt in scapulari parvo et in cingulo ex cannabe aut lana quae in processionibus etiam sine Ordinarii loci licentia deferri possunt ». Nostris tamen in regionibus non his exclusive utuntur insignibus tertiarii, sed quandoque etiam aliis, e. g., stemmate franciscali metallico super pectus delato etc. Quod iure excludi non videtur⁴. Distinctionem autem faciendam esse inter habitum et insignia evidens ex Codice videtur; licet enim usum habitus seu vestis particularis propriae ad fruendum iuribus praecedentiae aequiparet usui insignium⁵ tamen non aequiparat in aliis, e. g., in necessitate licentiae Ordinarii loci, quae requiritur in delatione habitus non in delatione insignium⁶.

Sodalitia quae solis mulieribus constant non gaudent praecedentia in processionibus, quia mulieres processionibus active participare non debent⁷; si tamen admittantur, ut fieri solet, sive feretrum aut imagines sacras praecedant sive sequantur, semper a viris separatae incedere debent et praecedentiam inter se ordinant analogice iuxta nempe praecedentiam quam habent inter se viri⁸.

Sufficit ad fruendum praecedentia delatio habitus seu, *disiunctive*, delatio insignium. Id sat clare affirmat c. 701, § 3; et clarius c. 706 qui de solis insignibus loquitur⁹. Nec dici potest vocem *insignia* casu et inutiliter

¹ Cfr. cc. 703, § 3 et 713, § 2.

² Fere simile aliquid habetur ex moderno usu civili deferendi super vestes aliquod signum, quod vulgo *distinctivum* appellant, quo quis suam fidem religiosam aut politicam profitetur: e. g., apud nos *il distintivo fascista*, *il distintivo della gioventù cattolica*, etc.

³ L. c., III, 445.

⁴ Id admittere videtur Leitner qui de tertio ordine agens haec habet: « Freilich müssen die Tertiaren collegialiter auftreten unter eigenen kreuze und angetan mit dem Ordenskleide veste uniformi induti vulgo sacco ». S. C. EE. et RR., 6 April. 1900; « Nach dem Kodex scheint das einheitliche Abzeichen zu genügen cc. 701, § 3 et 706 »; seu ex Codice videtur sufficere signum aliquod uniforme; cfr. Leitner, l. c., p. 104. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici*³, l. c., n. 716, p. 403, pro exemplo *insignium* afferunt *scapulare*, *cingulum*, *numisma*.

⁵ Cfr. c. 701, § 3.

⁶ Cfr. c. 703, § 3; quod bene advertit Augustine, l. c., p. 445.

⁷ S. C. EE. et RR. 26 Mart. 1897.

⁸ Cfr. *Monitore ecclesiastico*, v. 28, pag. 200-201.

⁹ Quae cum ita sint non facile intelligitur cur quidam auctores ut, e. g., Beringer-Steinen, l. c., II, 158-159 et 352, post Codicem appellent ad decreta et responsa anteriora, cum hic de materia agatur de novo integre a Codice ordinata et modo veteri iure non omnino conformi; resolutiones enim Codici anteriores quas afferunt ut, e. g., Decl. S. C. EE. et RR. 6 April. 1900 et resp. S. C. Rituum, 10 Nov. 1905, requirunt absolute et taxative ut associatio iure praecedentiae sibi competente gaudeat quod veste uniforme

introducendam fuisse, nec quid novi per ipsam introducendam fuisse, si enim id verum esset, ius vetus prout exstat in decretis anterioribus simpliciter introducendum fuisset, quod factum non est.

Quodsi nulla associatio nec vestibus propriis utatur nec insignibus, praecedentia computatur eodem modo ac si omnes vestibus seu insignibus uterentur ¹.

2° *Ordo praecedentiae inter varias associationes.* - Inter varias associationum species hic ordo praecedentiae servatur. Praecedunt ²:

a) Terti ordinis, utpote digniores inter omnes associationes; licet modernioris sint institutionis aut erectionis in loco. Oportet autem, ut associatio iure praecedentiae sibi competente gaudere possit, ipsam saltem cum *insignibus* procedere. Per accidens terti ordinis praecedunt etiam religiosi si sub cruce primi ordinis a quo pendent in processionibus incedant ³.

b) Archiconfraternitates, quae tamen locum cedere debent ipsae, non terti ordinis, confraternitati Sanctissimi Sacramenti in processionibus tantum theoforicis.

c) Confraternitates.

d) Piae uniones primariae.

e) Aliae piae uniones.

CAPUT I.

De tertiis ordinibus saecularibus.

687. — I. Praenotiones. - 1° *Notio terti ordinis.* - Tertiarii saeculares sunt qui in saeculo, sub moderatione alicuius Ordinis ⁴ secundum eiusdem spiritum, ad christianam perfectionem con-

vulgo *sacco* sodales induti collegialiter incedant, immo responsum 10 Nov. 1905 exhortatur sodales terti Ordinis ad delationem habitus integri vulgo *sacci*, nec de insignibus sermo occurrit; e contra Codex prohibet usum habitus integri (c. 703, § 3 et piis unionibus nec non confraternitatibus prohibet etiam usum insignium sine speciali licentia; cfr. c. 713, § 2) sine speciali licentia et introducit usum *insignium* ad supplendum defectui habitus. Quae cum ita sint delationem insignium sufficere putamus ad fruendum iuribus praecedentiae, quousque aliter a S. Sede decisum authentice sit.

¹ S. Cong. Rit. 10 Nov. 1905.

² C. 701.

³ Augustine, *l. c.*, 447; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 159; P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, p. 152-153 praesertim ex decreto S. C. Rit. 30 Iunii 1905, quod a c. 706 revocatum tenet Prümmer, *l. c.*, 271, 4.

⁴ Si igitur alicui Congregationi ius detur adiungendi sibi viros vel mulieres in saeculo degentes, etsi tales imitari videantur veros tertiarios et forte quandoque tertiarii vocentur, iure pro tertiis ordinibus constituto regi non videntur.

tendere nituntur, modo saeculari vitae consentaneo, secundum regulas ab Apostolica Sede pro ipsis approbatas ¹.

Associatio cui adscribuntur tertiarii *tertius ordo* vocatur; vocatur autem hoc nomine ex analogia quam cum ordinibus religiosis habet; habet enim pro fine perfectionem christianam, item regulas a Sancta Sede approbatas, novitiatum et professionem et quidem ad valorem adscriptionis requisita, sicut in ordinibus religiosis. A vero tamen valde aberraret qui tertium ordinem, *ordinem religiosum* aestimaret, aut tertiarios religiosos appellaret; etenim tertius ordo una est ex tribus speciebus associationum ecclesiasticarum, aliis quidem superiorem, at eodem genere contenta. Si quaeratur autem de differentia specifica tertiorum ordinum ab aliis associationibus ecclesiasticis eam collocandam esse putamus non in novitiatu, professione aut in regulis quas a S. Sede habent tertii ordines, sed solum in fine qui est pro tertiis ordinibus *perfectio christiana*; alia elementa, licet necessario requirantur in tertio ordine, non tamen ad essentiam pertinent, nec ita ei conveniunt ut non possint alteri associationi convenire.

Tertiarii qua tales, ab Ordinario loci non pendent, sed sunt sub *moderatione* Superiorum regularium; idque verum est tam de tertiariis sodalitatibus erectis in ecclesiis regularibus, quam de erectis in ecclesiis saecularibus.

2° *Sodalitates tertii ordinis*. - Si tertius ordo saecularis in plures associationes dividatur, harum quaelibet legitime constituta dicitur *sodalitas* tertiariorum ². Non necessario tamen sodalitatum constitutio facienda est. Sodalitates tertiariorum inter se omnino autonomae sunt; aliquali vinculo iuridico colligantur per Superiores regulares a quibus pendent.

Iam saeculo XI-XII apud Benedictinos et Praemonstratenses inveniuntur fidelium associationes similes hodiernis tertiis ordinibus. His non obstantibus auctor tertiorum ordinum, quia nempe has associationes ad perfectionem duxit et multum propagavit dando eis regulas, haberi potest S. Franciscus Assisiensis, qui primum sodalitium a. 1221 condidisse videtur. Ex illo tempore tertius ordo propagari valde coeptum est et ad alios ordines regulares extendi ³.

688. — II. Ius vicens. - 1° Privilegium sibi adiungendi tertium ordinem. - Firmo privilegio nonnullis Ordinibus concessio, nulla religio potest tertium Ordinem sibi adiungere ⁴.

¹ C. 702, § 1.

² C. 702, § 2.

³ Cfr. P. Fredegando d'Anversa, *Il terzo ordine secolare di S. Francesco d'Assisi*, 1921, p. 9 sq.; Mileta, *Trattato giuridico sul Terz'Ordine sec. di S. Franc.*, p. 23; Augustine, *l. c.*, III, 443-44.

⁴ C. 703, § 1.

Hoc privilegium gaudent Praemonstratenses, Praedicatores, Franciscuales omnes, Carmelitae, Augustiniani, Minimi, Servi B. M. Virginis, Trinitarii, Mercedarii, Benedictini ¹.

689. — 2. Erectio sodalitatum. - Superiores Ordinum qui privilegium habent sibi adiungendi tertium Ordinem possunt erigere etiam sodalitates, at solum de consensu Ordinarii loci si agatur de sodalitatibus ad modum corporis organici constitutis ².

Sunt qui negant tertios Ordines erigi posse in sodalitia inorganica seu ad modum corporis non organici constituta et proinde doceant semper necessarium esse ad quodlibet tertiariorum sodalitium consensum Ordinarii loci ³. Id tamen non probatur; licet enim ex eorum regula ordinarie tertarii in sodalitia organica erigi debeant, non prohibetur tamen certis in circumstantiis, ubi difficultas sit erigendi sodalitia organica, erectio sodalitii inorganici, sicut non prohibetur inscriptio in tertium ordinem extra quodlibet sodalitium. Lex irritans praecipiens erectionem sodalitorum tertii Ordinis ad modum corporis organici non existit. Canon autem 703, § 2, remittens ad c. 696, § 3 supponit haberi posse sodalitia tertii Ordinis inorganica, alioquin inutilis prorsus esset remissio ad illum canonem ⁴.

Etiam statuta Innocentii XI pro tertio Ordine, supponunt existere posse sodalitia inorganica ⁵.

690. — 3° Adscriptio in tertium ordinem. - a) *Quis adscribere possit.* - a) Personas particulares tertio Ordini adscribere possunt omnes Superiores, etiam domorum non formatarum, illorum Ordinum qui privilegium habent sibi tertium Ordinem adiungendi; hanc autem potestatem, quae ordinaria est, aliis etiam delegare possunt. Hoc iure Superiores gaudent ex speciali concessio privilegio independenter prorsus ab Ordinario loci, quoties agitur de adscriptione extra sodalitia ⁶.

β) Si vero agatur de sodalitiis legitime erectis, eadem potestate ordinaria adscribendi sodales videntur gaudere ex iure Codicis etiam Cappellani et Moderatores singularum sodalitatum; at tantum pro sua quisque sodalitate ⁷.

b) *Quis adscribi possit.* - Praeter ea quae supra ubi de associationibus in genere diximus haec notanda sunt:

¹ Vermeersch, *Epitome*, I, 700; Chelodi, *l. c.*, 302, d.

² C. 703, § 2 et 686, § 3; cfr. quae supra n. 677 de associationibus in genere diximus.

³ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 718, p. 404.

⁴ Cfr. etiam Santamaria, *l. c.*, II, 428.

⁵ Cfr. P. Antonius de Cipressa, *Regula seu modus vivendi fratrum de poenitentia tertii Ordinis saecularis S. Francisci*, pag. 111, ubi statuta Innocentii XI referuntur.

⁶ C. 703, § 2.

⁷ Cfr. 698, § 2.

α) Qui vota emisit vel in perpetuum vel ad tempus in aliqua religione, nequit simul ad ullum tertium Ordinem pertinere, etsi eidem antea fuerit adscriptus. Si tamen solutus a votis ad saeculum redierit, antiqua adscriptio reviviscit ¹.

Durante novitiatu adscriptio anterior tertii Ordini non cessat ².

Nequit simul pertinere ita intelligendum est ut invalida sit religiosi receptio in tertium Ordinem; ratio autem prohibitionis in hoc consistit quod status religiosus eminenter in se continet finem tertiorum Ordinum; utrique enim ad perfectionem tendere nituntur: et ubi maior, minor cessat.

Ex verbis canonis videntur excludi solummodo religiosi proprie dicti seu illi qui vota publica religiosa emiserunt, non sodales societatum in communi sine votis publicis viventium ³.

β) Nulla tertiariorum sodalitas, sine apostolico indulto, adscribere potest sodales alius tertii Ordinis in eodem remanentes; singulis tamen sodalibus licet iusta de causa transire sive ab alio ad alium tertium Ordinem, sive ab alia ad aliam sodalitatem eiusdem tertii Ordinis ⁴.

Licet ex verbis Codicis difficile ex hoc canone deduci possit prohibitam esse simultaneam adscriptionem ad plures tertios Ordines, vel ad unum sodalitium et alium tertium Ordinem extra sodalitium ⁵, tamen spiritus legis et disciplina anterior quae etiam hodierna consuetudine firmatur omnino prohibent etiam Superioribus simultaneam adscriptionem in quolibet casu ⁶.

Ut altera adscriptio sit invalida necesse est eum qui eam petit intentionem habere remanendi in priori tertio Ordine; intentio autem ex explicita declaratione cognosci poterit; quod si is qui inscribitur nihil sciat de incompatibilitate utriusque inscriptionis, videtur dicenda invalida altera

¹ C. 704, § 1-2.

² S. C. Indulg. 31 Ianuar. 1893, ad V; cfr. Mocchegiani, *Collectio Indulgentiarum*, n. 1600.

³ Ita etiam Larraona, in *Commentarium*, V, p. 83, not. 74; Vermeersch, *Epitome*, I, 702, 2; qui suam reformasse videtur opinionem; cfr. *Periodica*, IX, p. 48-49; nec ob stare videtur responsum S. C. De Relig., 20 Mai. 1917; *A. A. S.*, IX, 350, quia rationes speciales concurrebant ad illud responsum; datum est enim societati iam tertio Ordini adscriptae, quo fiebat ut inutilis videretur singularum personarum adscriptio.

⁴ C. 705.

⁵ Codex enim prohibet ne aliqua sodalitas adscribat qui iam sunt adscripti tertio Ordini, non prohibet Superioribus adscriptiones extra sodalitia.

⁶ Cfr. Decr. S. C. Indulg., 31 Ianuar. 1893 ad VIII et IX; item, 15 Ianuar. 1895; 21 Iunii 1891; 1 Sept. 1893 apud Mocchegiani, *Collectio Indulgentiarum*, n. 1604-1606; Mileta, *Enchiridion pro directoribus Congregat. tertii Ord. saec.* 1913, pag. 34, idem *Trattato giuridico*, pag. 25-26; Cerri, *l. c.*, pag. 28; P. Leopoldo da Cortona, p. 46; Blat, *l. c.*, p. 673; Prümmer, *l. c.*, 271, 3; Beringer-Steinen, *l. c.*, 359. Qui auctores pariter supponunt invalidam esse adscriptionem simultaneam, licet nec hoc clare a Codice dicatur. Privilegium contra hunc canonem concessum est fidelibus Bononiae degentibus, die 8 Aug. 1893, a Leone XIII; ob memoriam mortis S. Dominici. Hoc privilegio concessum est ut fideles iam alii tertio Ordini adscripti priorem adscriptionem retinendo possint nomen dare tertio Ordini dominicano.

adscriptio quia per ipsam tertiarius iuribus quae iam plene possedit, privaretur, ut alia acquirat nondum possessa; et in dubio *melior est conditio possidentis* ¹.

Permittitur ex iusta causa *transitus*; defectus iustae causae non videtur obstare valori ².

Si transitus fiat de uno ad aliud sodalitium eiusdem tertii Ordinis non requiritur certe novus novitiatus itemque si is qui nulli sodalitati adscriptus est petat admitti et admittatur in sodalitium ³; requiritur e contra novus novitiatus et nova professio si transitus sit ad alium tertium Ordinem ⁴.

Apostolicum indultum adscribendi sodales alius tertii Ordinis conceditur quandoque favore sacerdotum ad unum tertium Ordinem adscriptorum qui regimen suscipere debent alterius tertii Ordinis ⁵ et amittere nolunt adscriptionem priori tertio Ordini.

Transitus sodalitatum etiam eiusdem tertii Ordinis de una obedientia ad aliam, e. g. de obedientia capuccinorum ad obedientiam conventualium, invitis Superioribus a quibus pendent sodalitates est invalida ⁶.

Si tertiarius uni tertio Ordini adscriptus renuntians priori inscriptioni petat se adscribi alii tertio Ordini, et deinde, facti poenitens, iterum ad priorem tertium Ordinem revertatur, ut valida sit nova admissio requiritur iterum novitiatus; sua enim renuntiatione quodvis vinculum cum tertio Ordine cessavit ⁷.

c) *Modus adscribendi*. - De modo adscribendi ad tertios Ordines fideles Codex nihil habet; servanda sunt praeterea statuta et regulae a S. Sede approbata, nec non decreta S. Sedis etiam anteriora ⁸.

Adscriptio facienda est per novitiatum et professionem eodem fere modo ac in religionibus proprie dictis ⁹.

691. — 4° Iura et obligationes. - a) *Ius ad vestes particulares*. - Sodalitatibus a se erectis nequeunt Superiores regulares concedere

¹ Cfr. S. C. Indulg. 1 Sept. 1893.

² Severius ius antiquum S. C. Indulg. 31 Ian. 1893; Mocchegiani, *l. c.*, 1602-1603.

³ Cfr. Ferreres, *Institutiones canonicae*, I, 978; P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, 47-48; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 379-381.

⁴ Capuccini, Conventuales, Minores et tertiarum Regulares franciscani, censentur circa hoc punctum, unicum Ordinem constituere; cfr. S. C. De Relig., 6 Dec. 1911; Mileta, *Trattato giuridico*, 51-52. Sunt tamen qui negant necessitatem iterandi novitiatum etsi transitus fit de uno ad alium tertium Ordinem; cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 719, pag. 405; quibus tamen obstat consuetudo optima legum interpres; cfr. P. Leopoldo da Cortona, *Il terz'ordine francescano nel diritto canonico*, 1923, pag. 47-48.

⁵ Cfr. De Meester, *l. c.*, n. 1088, pag. 512.

⁶ Cfr. S. C. De religiosis, 6 Dec. 1911, *A. A. S.* IV, 12; 16 Ianuar. 1912, *A. A. S.* IV, 143.

⁷ Santamaria, *Comentarios al Código canonico*, II, 427.

⁸ C. 694; cfr. praesertim Const. Leonis XIII « *Misericors Dei Filius* », 30 Mai. 1883, quibus regula tertii Ordinis franciscalis promulgatur.

⁹ Qui plura desiderat adeat auctores qui de re fuse agunt, ut Mileta, *Trattato giuridico*; P. Leopoldo, *l. c.*

usum vestium particularium in publicis sacris functionibus deferendarum, sine speciali Ordinarii loci consensu ¹.

Vestes particulares, ut supra diximus, sunt distinguendae ab *insignibus*; videntur autem esse vestes particulares habitus integer qui ex antiquis tertii Ordinis statutis ab omnibus tertiariis deferendus erat et qui adhuc in multis sodalitatibus adhibetur. Ante Codicem S. Sedes ² hortabatur tertiarios ad deferendum in processionibus habitum seu vestem integram ex antiquo et laudabili Ecclesiae more; Codex e contra non solum non hortatur ad hoc, sed potius contrariam intensionem insinuare videtur, et distinctione introducta inter *vestem integram* et *insignia* in processionibus a tertiariis sola insignia deferenda esse statuit ³; ex quo iterum confirmatur nostra opinio non requiri de iure vigente ad fruendum plenius iuribus praecedentiae delationem integri habitus ⁴.

Usus vestium particularium prohibetur, sine licentia Ordinarii solummodo in sacris functionibus *publicis*; tales non videntur esse functiones quas sodalitates in suo oratorio seu ecclesia peragunt.

b) *Ius interessendi publicis sacris functionibus*. - Publicis processionibus, funeribus, aliisque ecclesiasticis functionibus tertiarii possunt, sed non tenentur, collegialiter interesse; at, si intersint, cum suis insignibus sub cruce propria incedant necesse est ⁵.

Generatim apud nos sodalitates tertiariorum non simplici cruce utuntur, sed vexillis cum aliqua imagine S. Francisci aut alius Sancti (*Stendardi*) quae crucem in summitate habent; haec ut propria crux considerari posse videntur.

Non potest parochus tertiis Ordinibus accessum ad processiones aut ad funebres associationes prohibere, nisi ex iusta et gravi causa ab Ordinario loci probata ⁶.

c) *Absolutio generalis*. - Inter iura spiritualia tertiariorum adnumeranda est praecipue *absolutio generalis*, quae est « benedictio cui Sancta Sedes coniungit etiam beneficium indulgentiae plenariae » ⁷.

In elenchis seu summariis gratiarum enumerantur dies in quibus absolutio generalis impertienda est ⁸.

¹ C. 703, § 3.

² Cfr. decret. S. C. Rit. 10 Nov. 1905, *Decret. auth.*, 4173.

³ C. 706.

⁴ Cfr. cc. 701, § 1 et 3; 703, § 3 et 706.

⁵ C. 706.

⁶ C. 1233, § 1; quid sint insignia; quanam praecedentia tertiariis danda sit cfr. supra n. 686.

⁷ Vermeersch, *Epitome*, I, 703.

⁸ De absolutione generali tertiariorum conferri possunt: Hieronymus Maria Mileta, *Enchiridion pro directoribus Congregationum tertii Ordinis saecularis S. Francisci assisiensis*, 1913, Romae, pag. 116 sqs.; Gerolamo Maria Mileta, *Trattato giuridico sul terz'ordine secolare di S. Francesco d'Assisi*, 1921, Roma, pag. 121 sqs.; P. Leopoldo da Cortona O. M. Cap. *Il terz'ordine francescano nel diritto canonico*, 1923, Milano, pag. 189 sqs.; Paulus

Absolutionis generalis nomen hic improprie solummodo adhibetur ex analogia ad absolutionem generalem quae dari consuevit in Ordinibus religiosis; quae absolutio generalis non solum comprehendit indulgentiae concessionem, sed etiam veram absolutionem a censuris et a transgressionibus regulae etc.; absolutio e contra tertiariis concessa solam indulgentiam comprehendit ¹.

Absolutio generalis impertienda est tertiariis saecularibus collegialiter a Superiore regulari vel a direttore congregationis ² vel a quolibet alio sacerdote qui legitime praesidet congregationi tertiariorum ³. Superiores regulares etiam locales possunt alios sacerdotes in suis ecclesiis delegare, dummodo sacerdotes sui ordinis sint, etsi ad confessiones non approbati ⁴.

Tertiarii ex utroque sexu, cuiuscumque Ordinis, iis non exceptis, qui vitam communem agunt, diebus statutis, generalem absolutionem seu papalem benedictionem recipere valent, quoties ipsi ad hunc finem una simul convenerint a quolibet sacerdote sive regulari sive saeculari qui ad sacramentales confessiones audiendas sit approbatus, si ea occasione sacerdos cuius est illam impertiri quacumque ex causa abfuerit ⁵. Absolutionem generalem privatim dare potest immediate post sacramentalem confessionem quilibet confessorius ⁶.

Tertiarii unius familiae franciscanae subiecti absolutionem generalem recipere possunt a quolibet direttore tertiariorum franciscanum etiam alius familiae ⁷.

Qui habet potestatem impertiendi absolutionem generalem publice eam impertire potest intra ambitum suae facultatis quoties quatuor vel quinque tertiarii una simul coadunantur ⁸; nec requiritur ut publice detur absolutio ut tertiarii in sodalitium constituti sint ⁹.

Sacerdotes tertiarii franciscanae indulgentiam plenariam acquirunt eodem actu quo eam tertiariis congregatis impertiuntur ¹⁰.

Stein O. F. M., *Tertius ordo franciscalis*, 1923, Woerden, p. 79 sqs. n. 49, idemque opus germanice editum n. 49 pag. 71 sqs.; P. Victorius ab Appeltern O. M. Cap., *De benedictionibus papalibus et de absolutionibus generalibus quas tertiarii S. Franciscilucrari possunt* 1913, Romae, p. 18 et sqs.; P. Eugène d'Oisy, *Manuel du tiers ordre de Saint François* ², 1919, pag. 230 sqs.; P. Heribert Holzapfel, *Die Leitung des dritten Ordens, Handbuch für die Direktoren des dritten Ordens vom heil. Franziskus*, München, 1925, pag. 132 sqs.

¹ Cfr. P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, p. 189, Stein, *l. c.*, ed. lat. pag. 79 nota 2.

² Docent communiter auctores, cfr. Mileta, *Trattato giuridico...*, pag. 126; Stein, *l. c.*, n. 48, p. 79, etc., non posse directorem hanc facultatem delegare, quod non probatur; cfr. quae supra n. 683 diximus de moderatore associationis in genere.

³ S. C. Indulg. 10 Iunii 1886, ad III, ita respondit: «Benedictiones nomine Summi Pontificis, et benedictiones cum indulgentia plenaria publice impertiendae, dari debent ab ecclesiastico Viro qui tertiariis in id coadunatis praeest: apud *Monitore ecclesiastico*, IV, part. II, pag. 153.

⁴ Cfr. S. C. S. Offic. 27-28 Mai. 1914, *A. A. S.*, VI, 347; Vermeersch, *Periodica*, VIII, 203-204; Mileta, *Trattato giuridico...* pag. 128; n. 19.

⁵ S. C. S. Off. 15 Dec. 1910.

⁶ S. C. Indulg. 10 Iunii 1886 apud *Monitore ecclesiastico*, IV, pars II, pag. 153.

⁷ S. C. Indulg. 30 Ianuar., 1896 ad III.

⁸ P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, pag. 192.

⁹ Cfr. Stein, *Tertius ordo franciscalis*, n. 48, pag. 79.

¹⁰ S. C. Indulg. 1 Febr. 1905; cfr. Cerri, *Il terz'ordine francescano e la nuova giurisprudenza ecclesiastica* ², 1921, p. 87-88; Mileta, *Trattato giuridico*, pag. 128, n. 20.

Religiosis tertiariis sive monialibus sive sororibus absolutionem impertitur, nisi sint subiectae regularibus, confessarius ab Episcopo assignatus ¹.

Ordinarius loci facultatem absolutionem religiosis feminis sibi subiectis impertiendi concedere potest cuilibet sacerdoti etiam ad confessiones non adprobato ².

Tertiarii absolutionem generatim accipere debent die assignata; at si die assignata, tertiarii franciscani impediuntur quo minus ecclesiam adeant eam accepturi, eam accipere valent die festo de praecepto, qui intra octiduum diei assignati occurrat, quod valet etiam de absolutionibus quibus tertiarii fruuntur ex communicatione cum primo et secundo ordine ³; immo ex concessione Benedicti XV, 14 April. 1917, eam tertiarii generatim acquirere possunt quolibet die infra octavam diei cui assignata est, idque tam publice quam privatim ⁴.

Privatim tertiarii franciscales absolutionem accipere possunt etiam in pervigilio diei assignati ⁵, quod valet etiam de absolutionibus quae tertiariis ex communicatione cum primo et altero Ordine competunt ⁶.

Dari debet absolutio a sacerdote superpelliceo et stola violacea induto ⁷.

Post confessionem sacramentalem a quolibet confessario absolutio generalis dari potest formula breviori vel etiam brevissima, immo dummodo id fiat in confessionali vel loco ad confessiones audiendas electo confessio sacramentalis necessaria non est ⁸. Quando autem publice est impertienda integra formula est adhibenda.

Formula autem adhibenda in danda absolutione tertiariis saecularibus etiam quando hoc iure gaudent ex communicatione cum primo et altero Ordine erit semper quae incipit: « *Intret* ». E contra formula adhibenda pro religiosis etiam in casibus quo isti ea gaudent ex communicatione cum

¹ S. Cong. Indulg. 1 Febr. 1903, apud Vermeersch, *Periodica*, II ⁴, p. 605. Si tamen sororibus aut monialibus ad absolutionem recipiendam adunatis confessarius cum iure eam conferendi absit, eam ipsis impertiri posse videtur quilibet sacerdos; quod deduci posse videtur ex decret. S. C. S. Off. 15 Dec. 1910, supra citato ubi sermo est etiam de tertiariis in communitate degentibus.

² S. C. Indulg. 27 Mai. 1903.

³ S. C. S. Off. 12 Iunii 1913, A. A. S., V., 306.

⁴ Cfr. *Breve* Benedicti XV, 14 April. 1917, A. A. S., IX, 262; in *Brevi sermo non fit de publica impartitione*, at id implicite dicitur cum concessio generica sit; cfr. Stein, *l. c.*, ed. latina, n. 49, pag. 81; Mileta, *Trattato giuridico*, pag. 125-126.

⁵ S. C. Indulg. 21 Iul. 1888.

⁶ S. C. S. Off. 12 Iunii 1913. Mileta, *Trattato giuridico*, p. 126, admittit id etiam publice fieri posse, cui tamen, et merito, ut videtur, contradicit Stein, *Tertius ordo franciscalis*, n. 49, pag. 81, nota 4.

⁷ S. R. C. 22 Dec. 1905, *Decreta Authent.*, 4176; quod tamen non putamus requiri ad valorem.

⁸ Cfr. S. C. Indulg. 21 Iul. 1888; 30 Ianuar. 1896 ad 1; Mocchegiani, *Collectio indulgentiarum*, n. 1586; Mileta, *Trattato giuridico*, p. 125. Formula brevissima haec est: « *Auctoritate a Summis Pontificibus mihi concessa plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Cfr. *Caeremoniale tertii ordinis saecularis S. Francisci* art. IX; S. Cong. Indulg. 1 Februar. 1905 et 22 Mart. 1905 apud Vermeersch, *Periodica*, I ², p. 149-150 et 153.

tertio Ordine saeculari erit quae incipit: « *Ne reminiscaris* »¹. Religiosi tamen primi et secundi Ordinis franciscalis indulgentiam plenariam simul cum absolutione a censuris lucrantur casu quo praesentes se habeant in ecclesia aut oratorio ubi publice tertiariis saecularibus absolutio generalis imperitur sub formula: « *Intret* », supposito quod ea die commode recipere amplius non possint absolutionem generalem sub formula « *Ne reminiscaris* »; et viceversa participant tertiarii saeculares indulgentiam plenariam ac absolutionem a censuris, si praesentes sunt in choro vel ecclesia aut oratorio ubi religiosis primi vel secundi Ordinis publice datur absolutio sub formula « *Ne reminiscaris* ». Haec autem resolvit S. R. Congr. 7 Iunii 1919².

Generatim tertiarii non gaudent communicatione gratiarum cum primo Ordine aut cum aliis tertiariis³. Speciale vero privilegium communicationis gratiarum inter primum, secundum et tertium Ordinem saecularem S. Francisci a Pio X concessum est⁴.

d) *Obligationes tertiariorum*. - Generatim regula tertii Ordinis quam tertiarii in sua professione profitentur non obligat, ne sub levi quidem, in conscientia. Sunt tamen aliquae praescriptiones quae si omittantur et neglegantur, privilegiis privant omittentes et neglegentes.

Inter istas obligationes praecipua est obligatio deferendi scapulare cum cingulo. Certe tertiis Ordinibus non est applicabile decretum S. Officii⁵ quo permittitur substitutio numismatis a sacerdote competente benedicti ad supplenda scapularia piarum unionum aut confraternitatum; immo S. Pontifex Pius XI hanc facultatem ad tertium Ordinem extendere detrectavit et insuper indulta forte antea aliquibus sacerdotibus, etiam directe a Romano Pontifice concessa revocavit. Concessit tamen *Superioribus tertii Ordinis* potestatem in hoc in singulis casibus dispensandi⁶. Videtur ex verbis huius responsi haec facultas dispensandi competere *etiam* modo ordinario, Moderatoribus et cappellanis sodalitatum, licet non sint Superiores regulares, et tantum quod ad suos tertiarios attinet⁷.

¹ Ita iam definitum fuerat die 11 Nov. 1903, scilicet absolutionem generalem tertiariis qui in communitate vivunt et vota simplicia emittunt dandam esse sub formula « *Ne reminiscaris* » quod responsum aliud antiquius 18 Dec. 1885 reformavit; contendit tamen P. Victorius ab Appeltern, *l. c.*, pag. 21-22 in nota, decretum a. 1903 non referri nisi ad absolutiones quibus ex directa concessione gaudent tertiarii; cui opinioni etiam post decretum 7 Iunii 1919, assentitur P. Leopoldo a Cortona, *l. c.*, p. 193-194; quae tamen opinio recta non videtur; cfr. Mocchegiani, *Iurisprudencia ecclesiastica*, II, n. 704, pag. 467. Erit proinde absolutio religiosis semper impertienda formula « *Ne reminiscaris* » sive ea gaudeant directa concessione, sive ex communicatione.

² Cfr. *Analecta Ordinis Minorum Capuccinorum*, vol. 35, pag. 152-153.

³ S. C. Indulg. 18 Iul. 1902; cfr. Mocchegiani, *Iurisprudencia ecclesiastica*, II, 700 sqs.

⁴ Cfr. litt. 5 Mai. 1909; et 17 Mai. 1909; necnon S. C. S. Off. 7 Iunii 1916, A. A. S.

VIII, 263.

⁵ 16 Dec. 1910.

⁶ S. C. De Religiosis, 22 Mart. 1922; A. A. S., XIV, 353.

⁷ Cfr. etiam supra n. 677 in nota.

CAPUT II.

De confraternitatibus et piis unionibus.

692. — I. Notiones. - 1° *Notio piae unionis.* - *Pia unio* est associatio fidelium constituta ad exercitium alicuius operis pietatis aut caritatis ¹.

Pia unio potest esse simpliciter approbata et tunc personam moralem non constituit, licet approbatione capacitatem obtineat gratias spirituales et praesertim indulgentias acquirendi; aut potest *erigi* in personam moralem sive *inorganicam* sive *organicam* et tunc *pia unio* vocatur *sodalitium* ².

2° *Notio confraternitatis.* - Confraternitas est associatio fidelium in personam moralem erecta in incrementum cultus publici ³.

Erectio in personam moralem ei essentialis est; atque ex natura finis specifica clare probatur; cultus enim publicus nonnisi per personas publicas sive physicas sive morales obtineri potest. Nihil repugnat quo minus confraternitas una cum suo fine specifico, alios pariter fines prosequatur, caritatis aut pietatis ⁴. Utrum ad naturam *confraternitatum* pertineat constitutio ad modum organici corporis non item constat ⁵.

693. — II. Ius vicens commune piis unionibus et confraternitatibus. - 1° *Titulus.* - Titulus seu nomen confraternitatis vel piae unionis desumatur vel a Dei attributis vel a christianae religionis mysteriis, vel a festis Domini et Beatae Virginis Mariae, vel a Sanctis vel a pio opere ipsius sodalitii ⁶.

694. — 2° Lex distantiarum. - a) Plures confraternitates vel piae uniones eiusdem tituli ac instituti, nisi id eis specialiter concessum sit aut iure cautum, ne erigantur neve approbentur in eodem loco; si vero agatur de magnis civitatibus, id licet, dummodo inter ipsos intercedat conveniens, iudicio Ordinarii loci, distantia ⁷.

¹ C. 707, § 1; vox *erectae* quae in Codice hic adhibetur, *improprie* adhibetur; proprie enim significat constitutionem in personam moralem, quae piae unionis essentialis non est.

² Cc. 707; 708; vox *sodalitium* videtur ex c. 707, § 1 reservari solum personis moralibus organicis, at nihil prohibet ut applicetur etiam inorganicis, si ei vox *inorganicum* addatur; de natura personalitatis moralis publicae cfr. supra, n. 667-669.

³ C. 707.

⁴ Cfr. cc. 707, § 2 et 708.

⁵ Negant Vermeersch, *Epitome*, I, 709; Prümmer, *l. c.*, 272, cui tamen alteri non assentimur asserenti differentiam inter piam unionem et confraternitatem non repetendam esse a fine; cfr. 707; 685.

⁶ C. 701; cfr. etiam c. 688; et quae supra n. 673, diximus, quibus hic nihil addendum est.

⁷ C. 711, § 1.

Eiusdem tituli et instituti videntur esse associationes quae simul et eundem titulum et eundem finem et eadem media ad finem obtinendum habent; si in aliquo ex his elementis differant associationes, licet obiectum formale idem sit lex distantiae non obligat ¹.

Lex distantiarum non est de iure vigente lex irritans, sed tantum prohibens ². A lege distantiae eximuntur plures associationes; ut congregationes mariales ³, sodalitates Filiarum Mariae ⁴, Confraternitates doctrinae christianae, et confrat. SS. Sacramenti ⁵; associationes Bonae mortis; SS. Cordis Iesu; Matrum christianarum ⁶. Cum tertius Ordo non sit nec pia unio nec confraternitas, certe, ut patet, lege distantiarum non ligatur ⁷; immo tertius Ordo etiam in eadem ecclesia duplicem aut etiam triplicem erigere potest sodalitatem, si, e. g., ratio nationalitatis aut linguae diversae ⁸, aut etiam, ut videtur, alia ratio a iure admissa id postulet, e. g., si erigere volueris in aliqua ecclesia specialem congregationem seu sodalium sacerdotibus reservatum. Immo ordinarie in qualibet ecclesia erigi potest duplex distincta sodalitas tertiariarum et tertiariarum; quod et decet si numerus sodalium id permittat.

Idem locus vel paroecia vel oppidum seu civitas aliquas paroecias contiguas complectens intelligendus videtur ⁹.

Nec ex eo quod duae paroeciae in eodem municipio civili sint collocatae necessario etiam in eodem loco aestimandae sunt ¹⁰, potest proinde diversus duplex locus haberi in eodem municipio ¹¹; si contiguitas desit locus idem non est, etsi non valde longe distet.

Distantia quae interesse debet in magnis civitatibus inter unam et aliam

¹ Cfr. S. C. Indulgent. 13 Februar. 1894 ad 1. Severius Ferreres, *Le confraternite*, n. 71; cfr. etiam Beringer-Steinen, *l. c.*, 73.

² Cc. 711 § 1 et 11; 15; Vermeersch, *Summa novi iuris canonici* ², 268, 1; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 72; De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium* ², II, n. 1088, pag. 515, nota 1.

³ S. C. Indulg. 29 Aug. 1864; *Decret. auth.*, n. 413.

⁴ S. C. Indulg. 30 Aug. 1866, *Decret. auth.*, 416.

⁵ S. C. Indulg., 22 Aug. 1842, *Decret. auth.*, 308 ad 3; 12 Iulii 1847, *Decret. auth.* 343 ad 2.

⁶ Cfr. Ferreres, *Le confraternite*, 72; Beringer-Steinen, *l. c.*, 74.

⁷ S. C. Indulg., 10 Ian. 1893.

⁸ Cfr. S. C. Indulg. 8 Mart. 1905.

⁹ S. C. Indulg., 31 Ianuarii, 1893, requirere videtur ut locus diversus habeatur ut una saltem *leuca* locus a loco distet; cfr. cit. decret. ad II; *leuca* autem tria milliarium habet, milliarium vero metris 1489 aequivalet; S. C. Indulg. 14 Sept. 1904, ad 1; cfr. Ferreres, *l. c.*, n. 67; una igitur *leuca* metris 4467 aequivalet, at certe locus ultra tria milliarium etiam extendi potest. Cfr. etiam Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 723, p. 407.

¹⁰ S. C. Indulg. 31 Ian. 1893, in *Laudensi* ad IV: « In distinctis locis, idest, in distinctis dioecesis vel communitatibus » et die 3 Mart. et 20 Mai. 1896 ad III: « An distincta communitas quam decretum S. C. Indulg. in una *Laudensi* diei 31 Ianuarii 1893 pro erectione confraternitatum eiusdem nominis et instituti requirit, constituatur etiam a quolibet eiusdem municipii oppido, situ et nomine ab aliis distincto, adeo ut in uno eodemque municipio plures eiusdem nominis et instituti confraternitates erigi possint? Affirmative, dummodo in unoquoque oppido habeatur etiam propria paroecia; cfr. De Meester, *l. c.*, II ², n. 1088, pag. 514-515.

¹¹ S. C. Indulg. 20 Mai. 1893 ad III; cfr. etiam supra n. 160.

associationem eiusdem tituli et instituti non est a iure definita, sed iudicio et prudentiae remittitur Ordinarii loci ¹.

Distantia autem computanda est, de ecclesia ad ecclesiam, non de finibus paroeciae ad fines paroeciae, et quidem non per lineam rectam aëream aut per semitas minores inusitatas, sed via quae communiter adhiberi solet ².

Magna civitas considerari potest quae centum millia habitantium habet ³.

b) Curent locorum Ordinarii ut in qualibet paroecia instituantur confraternitates sanctissimi Sacramenti, ac doctrinae christianae; quae, legitime erectae, ipso iure aggregatae sunt eisdem Archiconfraternitatibus in Urbe a Cardinali Urbis Vicario erectis ⁴.

Hac igitur paragrapho non solum hae duae confraternitates a lege distantiarum eximuntur, sed insuper excitantur Ordinarii locorum ad eas in qualibet paroecia erigendas. Ut aggregatio haberi possit requiritur erectio in personam moralem saltem inorganicam.

695. — 3º Ecclesia aut altare associationis. - a) Confraternitates vel piaе uniones ne erigantur, nisi in ecclesia aut oratorio publico vel saltem semi-publico ⁵.

Solet praeterea assignari cuilibet associationi erectae altare ad quod exercitia associationis propria fiant, nec repugnat ut idem altare variis associationibus inserviat, licet magis expediat ut quaelibet associatio suum altare habeat ⁶.

Tertii Ordines non tenentur hac lege, licet congruat ut et ipsi sodalitia sua erigant in aliqua ecclesia aut publico oratorio; hic enim agitur specificè de piis unionibus et confraternitatibus ⁷.

Praescriptio de erigendis associationibus in ecclesia et altari non est ad valorem, ut ex canone patet ⁸; ab ipsa eximuntur missiones Orientis ubi non habentur ecclesiae vel cappellae ⁹.

¹ S. C. Indulg., 20 Mai. 1893, ad IV; videtur sufficere distantia mille circiter metrorum; De Meester, *l. c.*, II ², n. 1088, p. 515, nota 3.

² S. C. Indulg. 14 Sept. 1904.

³ Cfr. S. C. Indulg. 5 Mart. et 20 Mai. 1896, ad VI-II.

⁴ C. 711, § 2

⁵ C. 712, § 1.

⁶ S. C. Indulg., 29 Mai. 1841, *Decret. auth.*, 291, ad 11; Ordinarii tamen loci est in nova permittenda erectione curare ne damnum iam erectae associationi afferatur; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 77.

⁷ Cfr. etiam Mileta, *Trattato giuridico*, p. 51; Paulo aliter P. Leopoldo da Cortona, *l. c.*, p. 39.

⁸ Cc. 712, § 1 et 11, 12.

⁹ S. C. de Prop. Fid. 8 Iunii, 1845; *Collectanea*, n. 996; Beringer-Steinen, *l. c.*, II, 75. Quid sit oratorium publicum aut semi-publicum et qua ratione a privato differat cfr. in c. 1188; P. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, n. 69 sq.

b) Ne instituantur confraternitates aut piae uniones in ecclesiis cathedralibus aut collegialibus sine Capituli consensu ¹.

Prohibetur non solum erectio sed etiam simplex institutio, et quidem, ut videtur, sub poena nullitatis ².

c) In ecclesiis vel oratoriis religiosarum Ordinarius loci permittere potest erectionem associationis mulierum tantum, aut piae unionis quae nonnisi precationibus incumbat et gratiarum dumtaxat spiritualium communicatione gaudeat ³.

Erectiones ante Codicem factae aut etiam post Codicem illegitime factae certo validae esse videntur, dummodo aliae conditiones ad valorem necessariae servatae fuerint; Codex enim legem ponit non irritantem, sed solum prohibentem Ordinariis locorum pro tempore futuro; nec videtur teneri Ordinarius erectiones a se vel a suis decessoribus iam factas abrogare et supprimere, nisi ad abusus reprimendos requiratur.

Codex prohibet solummodo *erectionem*, quae personae moralis institutionem saltem inorganicae requirit, proinde associationes solum approbatas potest Ordinarius loci permittere in ecclesiis et oratoriis huiusmodi, licet e solis viris constent, pro mulieribus autem et constitutionem sodalitii organici potest permittere. Item ex contextu Codicis potest permittere *erectionem* cuiusvis sodalitii, in personam moralem constituti, etiam virorum si eius finis sit incumbere solummodo precationibus et gaudere communicatione gratiarum spiritualium.

Cum tertius Ordo non sit confraternitas nec pia unio his regulis non ligatur et eius sodalitia etiam in ecclesiis religiosarum erigi possunt; attamen Episcopus sua prudentia, si agatur de novis erectionibus, consensum denegare poterit ⁴.

696. — 4º Communicatio gratiarum. - Religiosi cum confraternitatibus piisve unionibus a se erectis possunt et debent communicare omnes et solas gratias spirituales, quae in facultatibus a Sede Apostolica receptis specificè et nominatim communicabiles declarantur, eaeque in actu erectionis manifestandae sunt singulis associationibus quibus fit communicatio ⁵.

Requiritur expressa licentia Sedis Apostolicae ut typis edere liceat, quovis idiomate, tum collectionem authenticam precum piorumque operum quibus Sedes Apostolica indulgentias adnexuit, tum elenchum indulgentiarum apostolicarum, tum summarium indulgentiarum vel antea collectum, sed nunquam approbatum, vel nunc primum ex diversis concessionibus

¹ C. 712, § 2.

² Cfr. c. 105.

³ C. 712, § 3.

⁴ Doctrina de prohibita erectione in ecclesiis religiosarum iam firmata erat a decreto 18 Ian. 1907; cfr. Ferreres, *l. c.*, 100-106.

⁵ C. 713, § 1.

colligendum. Indulgentiarum libri omnes, summaria libelli, folia, etc. in quibus earum concessionibus continentur, ne edantur sine licentia Ordinarii loci ¹.

Novae indulgentiae, ecclesiis etiam regularibus concessae, quae Romae promulgatae non sint, ne pervulgentur, inconsulto Ordinario loci ². Prohibetur promulgatio, si indulgentiae sint novae seu nondum approbatae; idem fere vigeat ante Codicem ³.

Quaenam sint indulgentiae communicabiles ex specialibus documentis S. Sedis eruendum est ⁴.

697. — 5° Functiones in suis ecclesiis. - a) Confraternitates et piaee uniones, in propriis ecclesiis erectae, functiones non paroeciales, servatis servandis, independenter a parocho exercere possunt, dummodo ministerio paroeciali in paroeciali ecclesia non noceant. Idem servetur etiam in casu quo paroecia erecta sit in ipsa confraternitatis ecclesia. In dubio utrum functiones confraternitatis vel piaee unionis noceant, necne, ministerio paroeciali ad Ordinarium loci spectat ius decidendi, itemque statuendi practicas normas servandas ⁵.

Si confraternitas aut pia unio erecta sit in ecclesia paroeciali, etiam in functionibus non paroecialibus a parocho pendet ⁶.

b) In ecclesiis non suis erectae confraternitates et piaee uniones proprias functiones ecclesiasticas in sacello tantum vel altari in quo sunt erectae peragere possunt, dummodo tamen etiam in hoc casu ministerio paroeciali, iudicio Ordinarii loci, non noceant ⁷.

In hoc casu possunt solum independenter a parocho functiones ecclesiasticas proprias ad normam statutorum peragere; si velint alias functiones ecclesiasticas facere a parocho pendet ⁸.

Circa sacras functiones quas facere possunt confraternitates generatim praeter ius commune multum deferendum est specialibus seu localibus consuetudinibus centenariis, itemque specialibus conventionibus legitime initis aut etiam conditionibus ab Ordinario loci in decreto erectionis apposis ⁹.

¹ Co. 1388 una cum 713, § 1 et 919.

² C. 919, § 1 et 713, § 1.

³ Cfr. *Decreta authentica* S. C. Indulg. s. rit. praep. pag. 466, in nota.

⁴ Cfr. Schneider, *Rescripta authentica S. Cong. Indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae*, 1885, pag. 418 sq. Quae hoc canone 713, § 1 statuuntur iam a Clemente VIII Const. « Quaecumque » 7 Dec. 1604, cfr. Gasparri, *Fontes*, I, n. 192 et a decretis S. C. Indulg. statuta erant; cfr. S. C. Indulg. 19 Mart. 1671, *Decret. auth.*, n. 6; et item *Decreta authentica*, pag. 465 sq.; Ferreres, *Le confraternite*, 60 sq.

⁵ C. 716, § 1-3; c. 462.

⁶ Chelodi, *Ius de personis*, pag. 468, not. 2; Augustine, *l. c.*, III, 455, nota 10.

⁷ C. 717, § 1 et 716.

⁸ Cfr. Chelodi, *l. c.*, p. 468, not. 2.

⁹ Cfr. De Meester, *Iuris canonici et iuris canonico-civilis compendium* ³, II, n. 1088, pag. 516.

698. — 6º Bona temporalia. - Confraternitates et piae uniones legitime erectae, cum personam moralem constituent, bona temporalia acquirere, administrare etc. possunt, servatis servandis.

Patrimonium confraternitatis et piae unionis quae erecta sit in ecclesia non sua, aut cuius ecclesia sit simul ecclesia paroeccialis, debet esse separatum a bonis fabricae vel communitatis ¹.

Si pia unio in personam moralem non erigatur, sed solum approbetur, bona quae forte ipsa possidet, bona ecclesiastica non videntur esse, quia deest subiectum ecclesiasticum dominii; bona erunt sociorum, cum obligatione tamen ea ad finem pium a benefactoribus aut oblatores intentum ea erogandi, cuius obligationis adimplendae vigil custos est Ecclesia ².

699. — 7º Translatio. - De Ordinarii loci consensu confraternitas vel pia unio de alia in aliam sedem transferri potest, nisi iure aut statutis a Sede Apostolica probatis translatio prohibeatur. Quotiens agatur, de transferenda confraternitate vel pia unione alicui religioni reservata, Superioris consensus est requirendus ³.

Idem ex analogia in defectu canonis generici aut specifici etiam tertiis ordinibus applicari posse videtur ⁴.

Iure ante Codicem vigente prohibita censenda erat translatio de altera ad alteram dioecesim ⁵; id tamen non amplius valere putamus post Codicem; attamen in hoc casu utriusque Ordinarii loci consensus necessarius erit ⁶. Si associatio transferenda ex illis sit quae vi c. 686, § 3 sive consensu Ordinarii loci erigi possunt, nec ad eius translationem consensus Ordinarii necessarius erit ⁷.

Ad translationem sodalitiis organici requiritur etiam consensus collegii ⁸.

Consensus Ordinarii loci non est necessarius ad translationem de uno ad aliud altare in eadem ecclesia ⁹.

700. — III. Ius vigens speciale pro confraternitatibus. - 1º *Erectio.* - Confraternitates nonnisi per formale erectionis decretum constitui possunt ¹⁰; ex quo sequitur confraternitatem necessario

¹ C. 717, § 2.

² Cfr. Reiffenstuel, *l. c.*, III, t. 36, n. 7-8; Vermeersch, *Epitome*, I, 711.

³ C. 719, § 1-2.

⁴ Mileta, *Trattato giuridico*, pag. 52; P. Leolpodo da Cortona, *l. c.*, p. 41; Cerri, *l. c.*, ed. 2, p. 52.

⁵ Cfr. Claeyss Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ³, n. 725, p. 409.

⁶ Aliter Claeyss Bouuaert-Simenon, *l. c.*, p. 409, opinans ius vetus adhuc sustineri.

⁷ Ita etiam Claeyss Bouuaert-Simenon, *l. c.*, pag. 409; dummodo tamen non agatur de translatione sodalitiis inorganici de domo seu ecclesia religiosorum ad ecclesiam saecularem.

⁸ De Meester, *l. c.*, II ², n. 1088, p. 517 nota 1; Santamaria, *l. c.*, II, 439.

⁹ De Meester, *l. c.*, 1088, p. 517, nota 2.

¹⁰ C. 708.

personam esse debere iuridicam; non requirunt tamen auctores eodem rigore ut sit persona collegialis *organica* ¹.

Decretum tamen erectionis non est differentia specifica confraternitatum a piis unionibus; quod ex eo patet quod etiam pia unio stricte dicta possit esse erecta in personam moralem et quidem etiam ad modum organici corporis ²; differentia est quod confraternitas habet vel exclusive vel saltem concurrentem cum aliis finibus, finem adiuvandi cultum publicum ³.

2° *Operae praestatio ad incrementum cultus publici.* - a) Confratres nequeunt sacris functionibus operam praestare, nisi confraternitatis habitum seu insignia deferant ⁴.

b) Confraternitates processionibus consuetis et aliis, quas Ordinarius loci indixerit, tenentur collegialiter cum propriis insignibus et sub proprio vexillo interesse, nisi Ordinarius aliud praescripserit ⁵. Ipsis in processionibus praeest eorum moderator seu cappellanus cui etiam ius est stolam deferendi ⁶.

3° *Adscriptio sodalium.* - Mulieres confraternitatibus adscribi tantum possunt ad lucrandas indulgentias et gratias spirituales confratribus concessas ⁷.

Ratio est evidens, quia nempe mulieres in ecclesia tacere debent, nec ullam in sacris ministeriis partem habere possunt. Nihil tamen repugnare videtur quominus nomen dent et iura collegialia etiam exercent in illis confraternitatibus quae una cum fine incrementi cultus publici alios etiam fines prosequuntur, ut opera caritatis aut pietatis, dummodo non exercent ullum ius specificum confraternitatum, seu dummodo nullo modo sese immisceant in iis quae cultum publicum spectant.

4° *Vestis propria.* - a) Confraternitates vestem propriam seu propria insignia habere debent; sine quibus sacris functionibus operam suam praestare nequeunt ⁸.

b) Formam et materiam habitus seu insignium in statutis determinanda erit, quae approbationi Ordinarii loci subiicienda

¹ Cfr. supra n. 692.

² Cfr. c. 707, § 1.

³ Aliter Prümmer, *l. c.*, 272, 1 non recte ut videtur.

⁴ Cc. 709, § 1; 718; 713, § 2; 714.

⁵ C. 718; id generatim praecipi nequit piis unionibus, Prümmer, *l. c.*, 273, 6 nisi et ipsae finem habeant incrementi cultus publici, quo casu, si erectae sint, sunt stricto sensu confraternitates.

⁶ Cfr. Augustine, *l. c.*, III, 456, nota; P. Matthaeus a Coronata, *De locis et temporibus sacris*, 226, 5.

⁷ C. 709, § 2.

⁸ C. 709, § 1.

sunt: semel autem determinata confraternitas ea sine Ordinarii loci licentia ne dimittat neve immutet ¹.

Id servari etiam poterit a piis unionibus, ex analogia, si in personam mo-
ralem sint erectae.

c) Confraternitatibus, erectis a religiosis, non licet vestem propriam seu insignia, quae in publicis processionibus aliisque sacris functionibus deferenda sunt, assumere sine speciali Ordinarii loci licentia ².

Idem ex analogia et de piis unionibus valere videtur. E contra non valet idem de tertiis Ordinibus; iis prohibetur quidem sub eadem conditione assumptio habitus completi, non vero assumptio insignium ³.

5° *Comitia*. - Comitii confraternitatum, etsi in regularium ecclesiis et oratoriis celebrandis, per se vel per delegatum praeesse sine iure tamen suffragii, dignos et idoneos officiales et ministros electos confirmare, indignos vel non idoneos respuere aut remove, statuta aliasve normas, nisi a Sede Apostolica approbatae fuerint, corrigere et approbare, pertinet ad loci Ordinarium. De comitiorum extraordinariorum celebratione confraternitas Ordinarium loci eiusve delegatum tempestive praemoneat; secus Ordinario ius est comitia impediendi vel eorum decreta penitus infirmandi ⁴.

Comitiis tertiorum Ordinum praeest et quidem cum suffragio moderator sodalitii ⁵.

Ius confirmandi electos, eosque remonendi aut respuendi, sicut ius praesidendi comitiis quod pro confraternitatibus ad Ordinarios locorum pertinet ex speciali fine confraternitatum, pro piis unionibus videtur competere prout fert consuetudo aut moderatori associationis aut Superioribus qui sodalitium erexerunt.

Iure praesidendi, statuta confirmandi seu approbandi etc. etiam quod confraternitates attinet, Ordinarii locorum uti non tenentur ⁶.

Comitia extraordinaria sunt quae associatio tenet diebus et horis a statutis aut consuetudine non determinatis; circa haec Ordinarius monendus est ut suo iure praesidendi si voluerit uti possit. Die autem et hora statuta si Ordinarius non advenerit, comitia associatio celebrare potest, nec potest generatim deliberationes hoc modo decretas Ordinarius loci nullas et irritas declarare ⁷.

¹ C. 714.

² C. 713, § 2.

³ Cfr. c. 703; Augustine, *l. c.*, III, 445.

⁴ C. 715, § 1-2.

⁵ Mileta, *Trattato giuridico*, pag. 54.

⁶ Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 726, p. 410.

⁷ Santamaria, *l. c.*, II, 436-437.

701. — IV. Ius vigens speciale pro piis unionibus. - Pia unio non necessario erigenda est in personam moralem; sed simpliciter etiam approbari potest a loci Ordinario, qua approbatione fit capax obtinendi gratias spirituales praesertim indulgentias ¹.

Potest autem et in personam iuridicam, sive organicam, sive inorganicam erigi et tunc decreto Ordinarii loci, exclusis Vicario Capitulari et Vicario Generali sine mandato speciali, opus est ².

Alias normas speciales Codex pro piis unionibus non statuit; recurrendum igitur erit ad casus practicos solvendo ad titulum *De associationibus fidelium in genere*; et si nec ibi norma agendi inveniatur, ex analogia ad normas speciales a Codice datas pro confraternitatibus; quae si ex natura rei non convenient, plurimum consuetudini, et documentis ante Codicem a S. Sede datis deferendum erit.

CAPUT III.

De Archiconfraternitatibus et primariis unionibus.

702. — I. Notiones. - *Archiconfraternitates* seu *archisodalitia* sunt confraternitates seu sodalitia quae iure gaudent alias eiusdem speciei associationes sibi aggregandi.

Piae uniones, *Congregationes* et *societates* vocantur item *primariae* si iure gaudent alias eiusdem speciei associationes aggregandi ³.

703. — II. Quis erigere possit. - 1° Erectio archiconfraternitatum reservatur Sanctae Sedi; quae potest eas vel de novo erigere aut confraternitatibus piisve unionibus iam existentibus iura archiconfraternitatum concedere ⁴.

Quandoque titulus archiconfraternitatis aut unionis primariae, conceditur honoris tantum causa, sine iure aggregandi; etiam in hoc casu tituli concessio Sanctae Sedi reservatur ⁵.

Etiam translatio archiconfraternitatum aut unionum primarum de alia ad aliam sedem Sedi Apostolicae reservatur ⁶.

704. — III. Aggregatio. - 1° Quatenus associationes aggregari possint. - Archiconfraternitas vel primaria unio eas tantum potest

¹ C. 708.

² 686, § 4 et 687.

³ C. 720.

⁴ C. 721, § 1.

⁵ C. 725.

⁶ C. 724.

confraternitates vel pias uniones sibi aggregare, quae sint eiusdem tituli ac finis, nisi indultum apostolicum aliud ferat ¹.

Varii sunt modi quibus fidelium associationes indulgentias et gratias spirituales consequi possunt, nempe: *directa S. Sedis concessio*; *communicatio* facta a religiosis pro illis associationibus quas ipsi ex privilegio erigere possunt ²; *concessio directa facta ab Ordinariis* locorum iuxta indulta vel speciales facultates a Sancta Sede obtentas ³; denique *aggregatio* quae est adiunctio sodalitii ad archisodalitium seu confraternitatis ad archiconfraternitatem ad obtinendam gratiarum communicationem ⁴.

Habentur archiconfraternitates quae ius aggregandi limitate tantum possident, pro determinata regione aut natione ⁵; immo generatim ita conceditur ius aggregandi associationibus extra Urbem ⁶; attamen ex hoc c. 721, § 2, nisi in erectione et concessione iuris aggregandi restrictio habeatur de iure vigente videtur omnibus archiconfraternitatibus aut unionibus primariis ius competere omnes confraternitates aut uniones pias eiusdem finis et tituli aggregandi ⁷.

Non est in facultate archiconfraternitatis aggregantis aggregatae associationi gratias communicabiles cum limitatione concedere seu communicare, aut communicare solum ad tempus, nisi ad haec speciali fruatur indulto ⁸.

Associationes SS. Rosarii ab Ordine Praedicatorum erectae non indigent ulla aggregatione ut gaudeant indulgentiis illi associationi aut confraternitati concessis; ideo etiam fit ut nulla veri nominis archiconfraternitas SS. Rosarii existat, nisi forte ad honorem ⁹.

Si titulus confraternitatis sit idem ac archiconfraternitatis, finis vero alius; aut si finis idem titulus alius aggregatio fieri nequit ¹⁰.

¹ C. 721, § 2.

² Cfr. c. 713, § 1.

³ Episcopi missionum S. C. De Prop. subiecti possunt erigere omnes associationes fidelium una excepta confraternitate S. Rosarii; Leo XIII, aud. 15 Dec. 1888 et S. C. Indulg. 10 Aug. 1899; S. C. I. Off. 8-10 Mai. 1901. Cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II, n. 52-53. Notat tamen Vermeersch, *Epitome*, I^o, n. 787, pag. 512 in nota, in recenti formula facultatum quae Legatis Apostolicis, Nuntiis, Internuntiis, conceditur, confraternitatem Rosarii non excipi. In facultatibus quae quandoque Ordinariis locorum conceduntur erigendi confraternitates reservatas, excluduntur semper, nisi expresse memorentur, confraternitates SS. Rosarii, Scapularis Montis Carmeli, SS. Trinitatis et Septem Dolorum: S. C. Indulg. 16 Iul. 1887; cfr. Beringer-Steinen, *l. c.*, II°, n. 52, pag. 15; Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 709, pag. 398.

⁴ Cfr. Vermeersch, *De religiosis...* 547, pag. 344; De Meester, *l. c.*, II, 1090, pag. 518-519.

⁵ Cfr. S. C. Indulg. 29 Februar. 1864, *Decret. auth.*, 403 ad 1; Ferreres, *Le confraternite*, n. 87.

⁶ Ferreres, *l. c.*,

⁷ Cfr. tamen De Meester, *l. c.*, II°, n. 1093, pag. 520; Santamaria, *l. c.*, II, 440.

⁸ Vermeersch, *De religiosis...*, n. 547, pag. 344; S. C. Indulg. 2 Mart. 1748, *Decret. auth.*, 171; quo tamen decreto declaratur privilegium altaris non esse communicabile; cfr. etiam Ferreres *Le confraternite e congregazioni ecclesiastiche secondo la vigente disciplina*, 1909, n. 81 sqs.; De Meester, *l. c.*, II°, n. 1092, pag. 520.

⁹ Cfr. Mocchegiani, *Collectio indulgentiarum*, n. 1795; Ferreres, *l. c.*, 90.

¹⁰ Vermeersch, *Epitome*, I, 913.

Archiconfraternitas pro animabus purgatorii S. Mariae de Monterone, Romae erecta, habet privilegium aggregandi etiam confraternitates quae non sint eiusdem nominis, at eiusdem finis ¹.

Aggregatio associationis non eiusdem tituli nec finis irrita esse videtur ².

2º Quatenam gratiae et privilegia aggregatione acquirantur. - Per aggregationem communicantur omnes indulgentiae, privilegia et aliae gratiae spirituales communicabiles quae associationi aggreganti directe et nominatim a Sede Apostolica concessae fuerint vel in posterum concedentur, nisi aliud in indulto apostolico caveatur ³.

Non communicantur igitur gratiae quae archiconfraternitas ex communicatione obtinuit. Nec item gratiae iura aut privilegia quae propria sunt archiconfraternitatum, ut, e. g., ius praecedentiae, et incommunicabilia sunt. Aggregatione autem confraternitas aut pia unio aggregata eo ipso amittit gratias et indulgentias sibi antea directe concessa ab Ordinario aut a S. Sede ⁴; attamen quae dicuntur de amissione gratiarum antea obtentarum videntur restringenda ad casum quo id caveatur expresse vel in decreto erectionis confraternitatis aut in decreto aggregationis ⁵.

Facta autem aggregatione si novae indulgentiae archiconfraternitati aggreganti concedantur, hae sine nova aggregatione etiam aggregatis censentur concessae ⁶.

Sodalitates seu confraternitates SS. Sacramenti et Doctrinae christianae obtinent indulgentias archiconfraternitatis Romae erectae, dummodo una saltem confraternitas eius Tituli in dioecesi ubi eriguntur sit archiconfraternitati aggregata; aliae sodalitates ut sodalitas pro promovendis vocationibus ecclesiasticis, pro lectione evangelii promovenda, etc. ipso facto erectionis indulgentias consequuntur ⁷.

3º Alii effectus aggregationis. - Ex aggregatione praeter communicationem gratiarum etc., associatio aggregans nullum ius acquirit super aggregatam ⁸.

4º Servanda in aggregatione facienda. - Ad aggregationis validitatem requiritur quod:

¹ Ferreres, *l. c.*, 80.

² Claeys Bouuaert-Simenon, *l. c.*, n. 728, pag. 412.

³ C. 722, § 1.

⁴ Cfr. Ferreres, 82-84.

⁵ Ferreres, *l. c.*, 84, modo absoluto affirmat per concessionem indulgentiarum factam a R. Pontifice amitti indulgentias iisdem obiectis concessas ab Episcopo, citatque decret. S. C. Indulg. 12 Ianuar. 1878 *collect. auth.* 453 vel melius 433, illo tamen decreto solummodo determinatur non posse eidem obiecto quod iam a R. Pontifice indulgentiis ditatus est alias indulgentias concedi, nisi novae conditiones adimplendae praescribantur, at nihil de amissione indulgentiarum iam concessarum. Cfr. etiam c. 913, n. 3; Santamaria, *l. c.*, II, 441.

⁶ Cfr. tamen S. C. Indulg. 18 Iunii 1742, *Decret. auth.* 135.

⁷ Cfr. Claeys Bouuaert-Simenon, *Manuale iuris canonici* ², n. 727, p. 411, nota 1.

⁸ C. 722, § 2.

a) Associatio iam fuerit canonice erecta nec alii archiconfraternitati vel primariae unioni aggregata ¹.

Duo igitur actus distincti esse debent erectio et aggregatio. Associatio simpliciter approbata aggregari ex hoc canone non posse videtur; requiritur enim ut canonice erecta sit ².

b) Fiat de consensu Ordinarii loci scriptis dato una cum eius litteris testimonialibus ³.

Si confraternitas aut pia unio non sit constituta ad modum corporis organici et erecta sit a religiosis vi privilegii apostolici in ecclesiis sui Ordinis, non videtur necessarius pro aggregatione consensus Ordinarii loci ⁴.

Scriptura in dando consensu videtur requiri ad valorem ⁵.

Non requiruntur duo actus distincti ad consensum et litteras testimoniales dandas; sufficiunt litterae Ordinarii quibus ille consensum in aggregationem et simul confraternitatis aut piae unionis pietatem et religionem commendat ⁶.

Consensus autem et testimoniales litterae omnino et quidem ad valorem, ut videtur, praecedere debent, ipsum aggregationis decretum; immo ipsam delegationem ad aggregationem faciendam ⁷.

Nisi potestas delegandi concessa sit, nequit Superior regularis aggregationis documenta in antecessum subsignare ita ut, occasione data, alter decretum expediat addito nomine loci et confraternitatis aggregandae una cum data ⁸.

Ordinarius loci, cuius consensus requiritur, est loci ubi sedem habet associatio aggreganda ⁹.

c) Indulgentiae, privilegia et aliae gratiae spirituales quae per aggregationem communicantur, enumerentur in elencho, ab

¹ C. 723, n. 1.

² P. Vermeersch, *Epitome*, I, 713, 3, permittit etiam aggregationem societatis simpliciter approbatae; concedit tamen hanc aggregationem non esse *aggregationem* proprie dictam sodalitiis ad sodalitium, sed aggregationem sociorum ad societatem praecipuam approbatam vel erectam.

³ C. 723, n. 2 et 686, § 4.

⁴ Ex analogia cum c. 896, § 3; cfr. tamen supra hac pag. in nota.

⁵ S. C. Indulg. 5 Mart. et 20 Mai. 1896 ad V.

⁶ S. C. Indulg., 5 Mart. et 20 Mai. 1896, ad I.

⁷ Ita quidem resolutum est a S. C. Indulg., 3 Dec. 1892, ad I, de secunda tamen parte solutionis forte ex iure Codicis dubitari poterit; agitur hic, ut videtur, de materia integre reordinata; cfr. cc. 11, 15, 22. Ferreres, *l. c.*, 45 ex citato decreto deducit non posse dari unico documento aggregationem, testimoniales, et consensum; id solummodo verum putamus si decretum aggregationis praecedat, non item si sequatur consensum et testimoniales litteras; potest igitur, ut videtur, decretum aggregationis apponi documento quod consensum et litteras testimoniales continet.

⁸ S. C. Indulg., 3 Dec. 1892 ad II.

⁹ Prümmer, *l. c.*, 274, 4.

Ordinario loci in quo archiconfraternitas sita est, recognito et societati aggregatae tradendo ¹.

Haec obligatio est ad valorem ipsius aggregationis; videtur tamen recognitio Ordinarii loci suppleri per recognitionem a S. Sede directe obtentam ².

Superior aut archisodalitium aggregans nequit partem solummodo gratiarum communicabilium, communicare, sed debet communicare omnes gratias ³.

d) Aggregatio fiat formula in statutis praescripta et in perpetuum ⁴.

Formula illa erit saltem in substantialibus servanda; in his si differat nulla erit aggregatio, sicut nulla erit si fiat ad tempus determinatum ⁵.

e) Litterae aggregationis expediantur gratis omnino et nulla prorsus mercede etiam sponte oblata, exceptis necessariis expensis ⁶.

Si igitur aliquid exigatur ut pretium aggregationis aut praeter id quod necessarium est pro expensis nulla erit aggregatio; in expensis autem computandis nimia severitas evitanda est; computari posse videtur non solum pretium rerum materialium sed etiam operae praestatio.

Summa expensarum ne excedat 30 francos aut libellas ⁷.

¹ C. 723, n. 3.

² S. C. Indulg., 5 Mart. et 20 Mai. 1896 ad II; cfr. etiam *Decreta authentica*, S. C. Ind. pag. 466, nota 1.

³ Augustine, l. c., III, 460 in nota.

⁴ C. 723, n. 4.

⁵ Formula quae refertur in calce voluminis *Decreta authentica*, S. C. Ind. pag. 468 his verbis: « *Formula servanda in substantialibus ab Archiconfraternitatibus et congregationibus pro aggregatione confraternitatum et congregationum* », per se non videtur amplius obligatoria, si statuta nullam formam habeant, formulae citatae stare poterunt. Beringer-Steinen, l. c., II ¹⁵, n. 518 et 518^a, pag. 504-506, formulam novam aggregationis novo Codici aptam proponit.

⁶ C. 723, n. 5.

⁷ Prümmer, l. c., 274, 4, e.

APPENDIX

Sunt aliqua documenta quae cum textu edi non potuerunt quia, cum promulgata vel publici iuris facta sunt, volumen iam impressum erat. Ne lectores his valde utilibus documentis fraudasse videamur, ea hic ex textu originali transcribere utile aestimamus.

I.

Litterae circulares Secretariae Status ad Episcopos Italici regni circa sacerdotes et clericos qui scholas normales Status civilis frequentant.

Ill.mo e Rev.mo Signore. — Non di rado accade che giovani sacerdoti fanno istanza al proprio Vescovo per ottenere il permesso di frequentare i corsi normali affine di ottenere il diploma per l'abilitazione all'insegnamento nelle scuole elementari pubbliche, e vari Rev.mi Ordinari hanno domandato alla Santa Sede come debbano regolarsi in proposito.

È evidente che la scuola elementare, affidata al sacerdote, presenterebbe, specialmente ai giorni nostri, grandi vantaggi. Basta riflettere che il maestro miscredente è il vero tramite per cui passano nella popolazione delle campagne le idee più perniciose, tanto per mezzo della cattiva educazione da lui impartita agli alunni, quanto mediante la deleteria influenza che esso esercita sugli adulti, i quali, al maestro, come alla persona più istruita, sogliono in molti casi far ricorso.

È pure evidente che il sacerdote insegnante può esercitare nella scuola e fuori della scuola una vera opera di apostolato, sia coll'istillare buoni principii nell'animo dei fanciulli, sia acquistando su i medesimi grande ascendente, e per mezzo di esso attirare alla Chiesa le loro famiglie eventualmente poco praticanti.

Oltre questi vantaggi d'ordine generale, il sacerdote stesso ne avrebbe non lieve utilità, specialmente quando potesse conciliare l'ufficio di maestro con un ministero spirituale, ad es., di vice-parroco o di cappellano. Tale vantaggio sarebbe sensibilissimo, particolarmente nei piccoli centri, perchè si fornirebbe a molti sacerdoti un'occupazione quotidiana di alta utilità sociale colla quale non solo eviterebbero ogni pericolo di ozio, ma si procurerebbero i mezzi di superare le attuali difficoltà economiche.

Dall'altro lato però, se si considera l'ambiente in cui il giovane sacerdote deve vivere alcuni anni per conseguire il diploma di insegnante, e la

speciale condizione in cui gli attuali regolamenti scolastici mettono il maestro elementare, sottomettendolo all'autorità civile, che può trasferirlo a suo piacere, sembra cosa assai pericolosa lasciare aperta indistintamente al clero la via dell'insegnamento nelle pubbliche scuole.

L'esperienza ha purtroppo dimostrato che scarso vantaggio risente la Chiesa dagli ecclesiastici che attualmente insegnano nelle scuole pubbliche, mentre invece non è poco il danno che ne deriva generalmente alla disciplina dei medesimi ed alla integrità dei loro costumi. Non pochi sacerdoti che facevano di sè bene sperare mentre erano in Seminario, frequentando poi i corsi normali hanno perduto lo spirito ecclesiastico: altri poi inviati dal Provveditore agli studi in luoghi lontani dalla loro diocesi, privi della sorveglianza del proprio Ordinario e trovandosi soli in un ambiente nuovo e diverso hanno preso le maniere degli altri maestri secolari e si considerano in tutto come impiegati dello Stato.

Giova poi tener presente che se si lasciasse ai giovani sacerdoti libero campo di dedicarsi all'insegnamento nelle pubbliche scuole si correrebbe pericolo che, nelle attuali condizioni economiche, anche buoni sacerdoti, attirati dagli stipendi governativi, abbandonerebbero gli uffici ecclesiastici che ora occupano.

Da tutto ciò segue che da una parte non sarebbe prudente un diniego generale del permesso di frequentare le scuole normali, dall'altra, i Reverendissimi Ordinari, tenendo sempre presenti i bisogni spirituali della propria diocesi non devono accordarlo se non in casi particolari ed ai sacerdoti che per le qualità di cui sono forniti fanno presumere che conserveranno intatta la loro vocazione sacerdotale, ed eserciteranno l'ufficio di maestro alla dipendenza assoluta del proprio Ordinario e non per i propri comodi, ma come una missione morale e religiosa. Anche in questi casi però sono necessarie le seguenti cautele, appunto per impedire qualunque detrimento dello spirito ecclesiastico nei medesimi:

1° I Rev.mi Ordinari, come regola generale, non concederanno questo permesso, se non a chierici che abbiano già terminato i loro studi nel Seminario ed abbiano ricevuto l'ordine del presbiterato.

2° Proibiranno in modo assoluto la frequenza di scuole miste, di quelle cioè alle quali convengono anche studentesse, ed anzi indicheranno particolarmente la città dove il sacerdote deve recarsi per seguire i Corsi normali, preferendo quelle di provincia ove è più agevole il controllo disciplinare e minori sono i pericoli.

3° Se il sacerdote in parola è obbligato a frequentare i Corsi normali fuori del luogo ove abitualmente risiede, deve prendere alloggio in un Istituto ecclesiastico, o presso un buon sacerdote.

4° Se per frequentare tali Corsi il sacerdote deve recarsi in altra diocesi, il suo Ordinario raccomanderà al Vescovo del luogo di prenderlo sotto la sua direzione e vigilanza, e si terrà esattamente informato sul di lui contegno.

5° Ottenuto il diploma, dovrà il sacerdote ricordarsi che rimane come prima vincolato al servizio della diocesi e soggetto al proprio Vescovo; quindi non potrà assumere l'ufficio di maestro nelle pubbliche scuole senza il

di lui consenso, consenso che di natura sua è revocabile. Sarà poi cura del Vescovo medesimo di ritenere per quanto può, detto sacerdote in diocesi, aiutandolo a conseguire ivi un posto d'insegnante. Se poi ciò non fosse possibile, potrà il Vescovo concedergli il permesso di recarsi altrove, ma si intende che anche questo permesso è revocabile, per cui se, in seguito a mutate circostanze, il Vescovo giudicherà opportuno che il sacerdote assuma qualche ufficio ecclesiastico in diocesi, potrà sempre imporglielo, senza che esso possa rifiutarsi anche allegando ragioni economiche o di carriera.

6° Le norme summenzionate hanno effetto retroattivo, valgono cioè anche per gli ecclesiastici che attualmente frequentano i Corsi normali o già esercitano il magistero.

7° Il Vescovo prima di accordare il permesso di frequentare i Corsi normali o di esercitare l'insegnamento nelle scuole pubbliche, farà firmare al sacerdote che lo richiede, le condizioni suindicate, avvertendo che ne potrà esigere l'osservanza anche colla comminazione di pene canoniche.

Il sottoscritto Cardinale Segretario di Stato di Sua Santità nel comunicarle, per venerato ordine del Santo Padre, quanto precede profitta ben volentieri dell'occasione per confermarsi con distinta stima

Di V. S. Rev.ma

Dal Vaticano, 18 Nov. 1920.

Aff.mo per servirla

P. CARD. GASPARRI.

(Ex ephemeride « *Il Monitore ecclesiastico* » vol. 38, 1927, pag. 72-75).

II.

Decretum S. Congr. Concilii circa sacerdotes magistros in publicis scholis Status civilis.

Cum plures locorum Ordinarii postulavissent ut peculiaribus quibusdam normis sacerdotum disciplina, qui in publicis scholis docent, regeretur, haec Sacra Congregatio in plenariis comitiis diei 15 Ianuarii huius anni decrevit servanda ea quae sequuntur; quae quidem SS. D. N. Pius divina providentia PP. XI, in audientia die prima mensis Februarii ab E.mo Cardinali huius Sacrae Congregationis Praefecto habita, rata firmaque voluit eademque publici iuris fieri mandavit.

I. Sanctae Sedis praescripta de clericis et sacerdotibus publicas studiorum Universitates vel scholas Normales, quas vocant, frequentantibus, firma maneant; praesertim vero ea quae litteris Secretariae Status diei 20 Novembris 1920 praecipuntur, adamussim serventur.

II. Sacerdotes, etsi magisterii titulum consecuti, adstricti, uti antea, suae quisque dioecesis servitio manent; proprioque Ordinario subii-
ciuntur.

III. Curent Ordinarii ut hi sacerdotes docendi munus obeant in sua dioecesi, praesertim in sacris clericorum Seminariis vel in privatis scholis.

IV. Sacerdos, huiusmodi munus atque officium in publicis scholis ne petat neque acceptet sine explicito Ordinarii sui consensu; qui quidem consensus est natura sua revocabilis.

V. Ordinarius, graviter onerata eius conscientia, consensum ne concedat nisi iis qui pietate et doctrina excellunt, quique tum alumni tum ceteris magistris privatim et publice exemplo sint.

VI. Ordinarius permittere poterit ut sacerdos dioecesanus in aliam dioecesim magisterii exercendi causa se conferat, ea tamen lege ut susceptum munus ad nutum tum Ordinarii proprii tum Ordinarii loci retineatur. Itaque Ordinario in dioecesis servitium illum revocanti et Ordinario loci illum dimittenti, quocumque praetextu remoto, sacerdos parere tenetur.

VII. Ordinarius ne sinat ut sacerdos suae dioecesis in alia dioecesi magisterium ineat, nisi prius de re loci Ordinarium monuerit eiusdemque veniam obtinuerit.

VIII. Sacerdos in aliena dioecesi magisterium initurus sine mora loci Ordinarium adeat, quem iuxta can. 94 Codicis iuris canonici, ut Ordinarium suum, usque dum eo in loco commorabitur, habere, eiusque vigilantiae auctoritati et correctioni se submittere debet.

IX. Ordinarius vero loci poterit:

a) Praecipere, iusta de causa, arbitrio et prudentia eius aestimanda, ut sacerdos alicui ecclesiae sit addictus;

b) Statuere ut idem sacerdos peculiari vigilantiae Vicarii foranei vel parochi aliusve sacerdotis subsit;

c) Exigere ut sacerdos referat in qua domo habitualiter commoretur et quibuscum personis cohabitaret; vetare ne mulieres, de quibus suspicio esse possit, apud se retineat et quoquo modo frequentet; iubere, si id necessarium aut opportunum Ordinarius iudicaverit, ut penes aliquam religiosorum sodalium domum a se designandam degat;

d) Vetare ne docendi munus in scholis, quas vel solae puellae vel puellae simul et adolescentes celebrant, suscipiat; neve puellas privatim doceat atque instituat;

e) Praecipere ut omnes et singulas obligationes communes clericorum servet; praesertim vero, ut collationibus seu conferentiis ad casus de re morali et liturgica solvendos intersit; ut adiuvet parochum loci in religiosa puerorum institutione; ut diebus festis de praecepto brevem Evangelii aut alicuius doctrinae christianae capituli explanationem habeat in Missa quam, fidelibus adstantibus, celebrat;

f) Monere, corripere et, si casus ferat, congruis poenis, ad normam sacrorum canonum, sacerdotem afficere, si a recto tramite deflexerit.

X. Ordinarius loci, cuiusque anni scholastici expleto cursu, Ordinarium sacerdotis certiore faciat de eiusdem vita et moribus.

XI. Sacerdos magister e loco per notabile tempus discessurus Ordinarium eiusdem loci commonefaciat; ferias vero aestivas initurus suum eidem obsequium praestet; in dioecesim vero reversus, se sistat Ordinario suo eiusque mandatis fideliter obediat.

Contrariis quibuscumque non obstantibus.

Datum Romae, ex Secretaria Sacrae Congregationis Concilii, die 22 Februarii 1927.

D. CARD. SBARRETTI, *Praefectus*.

L. † S.

† Iulius, Episcopus tit. Lampsacen., *Secretarius*.

(Ex A. A. S. XIX, 1927, pag. 99-100).

III.

Responsa actionem politicam clericis prohibentia.

Romana et aliarum.

Quaesitum est ab hac Sacra Congregatione ut solverentur dubia quae sequuntur:

« I. Utrum Ordinario ius sit et officium interdicendi per praeceptum actionem politicam viris ecclesiasticis, qui in ea explicanda non se conforment instructionibus S. Sedis? »

Et quatenus *affirmative*:

« II. An qui praeceptum violaverint et moniti non se emendaverint, congrua poena puniri possint et debeant ad normam sacrorum canonum? »

Iamvero Emi Patres eiusdem Sacrae Congregationis (Concilii), in plenariis comitiis die 26 Februarii huius anni (1927) habitis, responderunt:

Affirmative ad utrumque.

Porro SS. D. N. Pius divina Providentia PP. XI, in audientia diei 15 Martii insequentis resolutionem Emorum Patrum dignatus est approbare et confirmare, eandemque publici iuris fieri mandavit.

D. CARD. SBARRETTI, *Praefectus*.

L. † S.

† Iulius Ep. tit. Lampsacen., *Secretarius*.

(Ex A. A. S. XIX, 1927, pag. 138).

IV.

*Responsa S. Poenitentiariae Apost.
circa participantes « Action française » vel ei faventes.*

Ab Episcopo N. N. propositae sunt Sanctae Sedi pro opportuna solutione sequentes quaestiones:

« I. Quelle attitude prendre au for interne et au for externe vis-à-vis d'ecclésiastiques:

« 1° Qui notoirement demeurent partisans, ou ligueurs, ou lecteurs (par abonnement) de l'*Action Française*?

« 2° Qui encouragent par des consultations théologiques ou simplement en paroles, dans la conversation, les fidèles à lire l'*Action Française* ou à la soutenir par des offrandes d'argent?

« 3° Qui absolvent sans condition de bon propos et continuent d'absoudre des lecteurs d'*Actions Française* ou des chefs ligueurs d'*Action Française*? »

« II. Quelle conduite l'Evêque ou les Supérieurs de Séminaires devront-ils avoir vis-à-vis des Séminaristes demeurant attachés à l'*Action Française* ostensiblement ou en secret? »

« III. Quelle conduite tenir au for interne et au for externe vis-à-vis des fidèles:

« 1° Qui lisent habituellement l'*Action Française*, ou y restent abonnés malgré les avis contraires qu'ils reçoivent?

« 2° Qui, en tant que ligueurs, mènent le mouvement en faveur du journal l'*Action Française*, des doctrines fausses d'*Action Française* ou en faveur des dirigeants d'*Action Française*, qu'ils s'obstinent à conserver pour leurs chefs?

« 3° Qui continuent de subventionner avec ostentation ou en secret l'*A. F.*? »

« IV. 1° Ces lecteurs, ligueurs, propagandistes d'*A. F.*, s'ils sont notoirement connus comme tels, peuvent-ils être admis aux Sacrements, particulièrement à la Sainte Table? »

« 2° Les mêmes peuvent-ils être admis, ou tolérés, dans nos groupements catholiques: tel les groupements de la Fédération Nationale Catholique (Castelnau), de la Jeunesse Catholique, des Scouts catholiques? »

Sacra Poenitentiaria Apostolica, de mandato SSmi D. N. Pii Papae XI, mature perpensis quaestionibus a praefato Episcopo propositis, respondet ut sequitur:

Ad primum quaesitum: pro foro interno. — Monendi omnes graviter tanquam certis et manifestis Supremae Auctoritatis Ecclesiasticae in re

gravi mandatis ac praescriptionibus (non interest occulte ne an publice) renitentes; neque absolvendi nisi si et postquam serio resipuerint et scandalum congrue reparaverint.

Pro foro externo. — Admonendi, ut supra, et corripiendi, ad tramitem canonum 2308 et 2309; et si quidem monitiones et correptiones incassum cesserint, procedendum ad tramitem canonis 2310 ¹.

Confessarii vero de quibus n. 3, si moniti non se emendaverint et scandalum poenitenti datum pro posse non reparaverint, suspendi poterunt, donec in propria contumacia perseverent, a sacramentalibus fidelium confessionibus audiendis.

Ad secundum quaesitum:

Si moniti non se emendaverint et scandalum, ad Superiorum praescriptum, congrue non reparaverint:

In foro interno: non absolvantur;

In foro externo: ad tramitem canonis 1371 ², dimittantur tanquam dyscoli et statui ecclesiastico non idonei.

Ad tertium quaesitum:

Si moniti de gravitate inobedientiae certis ac manifestis Supremae Auctoritatis Ecclesiasticae in re gravi mandatis ac praescriptionibus subiectionem detrectaverint et scandalum congrue reparare non curaverint:

In foro interno: non absolvantur.

In foro externo: habeantur ut publici peccatores et tanquam tales ab iis omnibus arceantur a quibus huiusmodi peccatores per sacros canones arcentur.

Ad quartum quaesitum:

Ad 1um: *Negative* uti consequens responsionis supra datae.

Ad 2um: Nisi antea omnino ac publice se subiecerint ac suae subiectionis sinceritatem serietatemque certis, iudicio Ordinarii, argumentis

¹ En textus cc. 2308, 2309 et 2310: « Si ex alicuius conversatione scandalum vel gravis ordinis perturbatio oriantur, est locus correptioni, ab Ordinario per se vel per interpositam personam, etiam per epistolam faciendae, peculiaribus accommodatae conditionibus personae et facti de quo agitur. — Tam monitio quam correptio potest esse vel publica vel secreta. Correptio vel monitio publica fiat vel coram notario aut duobus testibus, vel per epistolam ita tamen ut de receptione et tenore epistolae ex aliquo documento constet. Correptio publica fieri tantum potest adversus reum de delicto convictum vel confessum; et est iudicialis, si fiat a iudice pro tribunali sedente vel ab Ordinario ante processum criminalem. Correptio iudicialis vel habetur loco poenae vel fit ad augendam poenam, praecipue si agatur de recidivo. De monitione et correptione, etsi secreto factae fuerint, constare debet ex aliquo documento in secreto archivi Curiae observando. Tam correptio quam monitio fieri potest semel vel pluries, pro Superioris arbitrio et prudentia. — Monitionibus et correptionibus incassum factis, vel si ex eisdem effectum sperare non liceat, datur praeceptum, quo quid agere quidve evitare praeventus debeat, accurate indicetur, cum poenae comminatione in casu transgressionis ».

² En textus canonis 1371: « E Seminario dimittantur dyscoli, incorrigibiles, seditiosi, ii qui ob mores atque indolem ad statum ecclesiasticum idonei non videantur; itemque, qui in studiis adeo parum proficiant ut spes non affulgeat eos sufficientem doctrinam fore assecuturos; praesertim vero statim dimittantur qui forte contra bonos mores aut fidem deliquerint ».

ostenderint et efficaciter, ipsius Ordinarii iudicio, scandalum reparaverint,
Negative.

Episcopus autem prae oculis habeat praescriptum can. 2214, § 2¹.

Datum Romae, ex Sacra Poenitentiaria, die 8 Martii, 1927.

FR. ANDREAS CARD. FRÜHWIRTH, *Poenit. Maior.*

L. † S.

I. Teodori, *S. P. Secretarius.*

(Ex A. A. S. XIX, 1927, pag. 157-159).

NB. Ut hoc maximi momenti de canonica clericorum et fidelium obedientia legibus et praeceptis ecclesiasticis praestanda documentum rite intelligatur sciendum est Romanum Pontificem Pium XI, suo personali praecepto, ephemeridem lingua gallica conscriptam « *Action française* » damnasse eiusque lectionem prohibuisse, quam tamen prohibitionem, praetextu quod non de re ad fidem et mores sed de re politica ageretur, aliqui fideles et clerici in Gallia parvipendentes ei in praxi se non subiecerunt. Huc etiam spectant haec documenta: *Allocutio habita in Concistorio* 20 Dec. 1926; *Chirographus* Pii XI ad Card. Archiepiscop. Burdigalens. 5 Ianuarii 1927; *Declaratio* 24 Februarii 1927 circa lectionem ephemeridis « *Action Française* » edita in A. A. S. XIX, 185; Decret. S. C. S. Off. 29 Dec. 1926, A. A. S. XVIII, pag. 529.

V.

Responsa S. Congr. Concilii circa vacationes et absentias a choro.

Caurien. — 14 Nov. 1925. — Episcopus Caurien. in Hispania tria haec dubia solvenda proposuit:

I. Utrum canonici iubilati et qui chorale indultum obtinuerunt, censeri possint inter praesentes ad effectum constituendi, simul cum aliis, duas tertias partes Capitularium, qui ex praescripto Codicis (c. 418, § 2) servitio chori intenti esse debent; vel potius, computari debeant, prout vere et

¹ En can. 2214, § 2: « Prae oculis autem habeatur monitum Concilii Tridentini sess. *XIII de reform.*, cap. 1: « Meminerint Episcopi alique Ordinarii se pastores non percussores esse, atque ita praeesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominantur, sed illos tanquam filios et fratres diligant elaborentque ut hortando et monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos poenis coercere cogantur; quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis servanda praeceptio ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate et patientia, cum saepe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio, plus caritas quam potestas; sin autem ob delicti gravitatem virga opus erit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina, populis salutaris ac necessaria, conservetur et qui correcti fuerint, emendentur aut, si resipiscere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, a vitiis deterreantur ».

realiter sunt, inter absentes ita ut aliis canonicis consuetas vacationes impediunt.

II. Utrum tertia pars canonicorum, de qua in citato can. 418, § 2, intelligi debeat tertia pars numeri totalis canonicorum cuiuscumque Ecclesiae, vel tertia dumtaxat pars canonicorum qui, demptis iubilatis et indultariis, supersunt, ita ut semper et in omni casu aliqui vacationibus frui possint.

III. Utrum post Codicem sustineri valeat consuetudo, vi cuius canonicus hebdomadarius et excusatur ab horis canonicis cantatis Missam conventualem sequentibus et fructus praebendae et distributiones illis horis respondentes percipit; an e contra post Missam celebratam ad chorum redire teneatur ibique manere usque ad finem cantus Nonae (vel Vesperarum tempore Quadragesimae).

Die 14 Nov. 1925. — S. Congregatio Concilii in plenariis Emorum Patrum comitiis respondendum censuit:

Ad I. *Affirmative* ad primam partem, *negative* ad alteram.

Ad II. *Affirmative* ad primam partem, *negative* ad alteram.

Ad III. *Affirmative* ad primam partem, *negative* ad secundam. Et ad mentem. Mens est: Si Missa tempore Quadragesimae cantetur post Tertiam, hebdomadarius tenetur redire ad chorum tempore Vesperarum.

Facta autem SSmo D. N. Pio divina Providentia Papae XI relatione per infrascriptum S. Congregationis Secretarium, in audientia diei 16 eiusdem mensis et anni, Sanctitas Sua datas resolutiones approbare et confirmare dignata est.

DONATUS Card. SBARRETTI, *Praefectus*.

L. † S.

Iulius Ep. Lampsac. *Secretarius*.

(Ex ephemeride: « *Il Monitore ecclesiastico* » vol. 38, 1927, pag. 133-134).

INDEX

	Numerus paginarum
PRAEFATIO	VII

LIBER PRIMUS

NORMAE GENERALES

TITULUS I. — De legibus ecclesiasticis.

Numerus marginalis	Art. I. — NOTIO ET DIVISIO LEGIS ECCLESIASTICAE.	
2 .	Notio	1-3
3 .	Divisio	3-5

Art. II. — LEGIS PROMULGATIO ET VACATIO.

4 .	Legis promulgatio	5-8
5 .	Legis vacatio	8
6 .	Legis acceptatio et ius remonstrandi	9

Art. III. — DE OBIECTO LEGIS ECCLESIASTICAE.

7 .	De obiecto legis in genere	9-10
8-10	Variae quaestiones	10-12

Art. IV. — DE AUCTORE LEGIS ECCLESIASTICAE.

11 .	De auctore legis universalis	12-13
12 .	De auctore legis particularis	13
13 .	De auctore legis singularis	13-14

Art. V. — DE SUBIECTO PASSIVO LEGIS ECCLESIASTICAE.

14 .	Subiectum legis universalis	14-15
15 .	Subiect. legis particularis	15-16

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

Art. VI. — DE EFFECTIBUS LEGIS ECCLESIASTICAE.

16 .	Effectus essentialis	17-18
17 .	Leges dubiae	18-19
18 .	Leges periculum praecaventis	19
19 .	Leges fundatae in praesumptione facti	19-20
20 .	Leges fundatae in fictione iuris	20-21
21 .	Leges irritantes et inhabilitantes	21-22

Art. VII. — LEGIS INTERPRETATIO.

22 .	Notio et divisio	23-24
23 .	Vis interpretationis	24-25
24 .	Quis interpretari possit	25
25 .	Regulae interpretationis	25-27
26 .	Ius suppletorium	27

Art. VIII. — DE CESSATIONE LEGIS EIUSQUE OBLIGATIONIS.

27 .	Cessatio obligationis legis	27-30
28 .	Cessatio legis	30-31
29 .	Epikia	31
30 .	Cessatio legis ab extrinseco	31-33

Art. IX. — DE PRAECEPTIS.

31 .	Notio	33-34
32 .	Divisio	34-35
33 .	Doctrina de praeceptis	35-37

TITULUS II. — De consuetudine.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO, HISTORIA.

35 .	Notio	38-39
36 .	Divisio	39
37 .	Notae historicae	40

Art. II. — SUBIECTUM, OBIECTUM ET CONDITIONES CONSUEUDINIS.

38 .	Subiectum activum	40-41
39 .	Subiectum passivum	41
40 .	Obiectum consuetudinis	42
41-43	Conditiones	42-44

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

Art. III. — VIS, PROBATIO ET CESSATIO CONSUETUDINIS.

44 .	Vis consuetudinis	44
45 .	Probatio consuetudinis	44-45
46 .	Cessatio consuetudinis	45-46

TITULUS III. — De temporis supputatione.

Art. I. — VARIAE TEMPORIS PARTITIONES.

48 .	Dies et hebdomada	46-47
49 .	Mensis et annus	47-48

Art. II. — VARIAE METHODI DIES ET HORAS SUPPUTANDI.

50 .	Regula generalis	48
51-52	Exceptiones	48-51

Art. III. — VARIAE REGULAE SUPPUTATIONIS ECCLESIASTICAE.

53 .	Tempus supputandum ut est in calendario	51
54-55	Supputatio civilis et naturalis	51-53
56 .	Art. IV. — TEMPUS UTILE ET TEMPUS CONTINUUM	53-54

TITULUS IV. — De rescriptis.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO, HISTORIA.

57 .	Notio	55-56
58 .	Divisio	56-57
59 .	Notae historicae	57-58

Art. II. — SUBIECTUM RESCRIPTORUM.

60 .	Subiectum activum	58
61 .	Subiectum passivum	58-59

Art. III. — CLAUSULAE ET VITIA RESCRIPTORUM.

62 .	Clausulae rescriptorum	60-61
63 .	Subreptio et obreptio	61-63
64 .	Vis obreptionis	63
65 .	Obreptio et subreptio in rescripto multiplici	63-64
66 .	Clausula: « <i>Motu proprio</i> »	64
67 .	De errore in rescriptis	64-65
68 .	De rescripto dubio	65
69 .	De mala fide in rescriptis	65-66

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

Art. IV. — INTERPRETATIO RESCRIPTORUM.

70 .	Concursus rescriptorum	66-67
71 .	Interpretatio rescripti	67

Art. V. — EFFECTUS ET EXSECUTIO RESCRIPTORUM.

72 .	Effectus rescriptorum	67-69
73 .	Exsecutio in forma commissoria	69
74 .	Exsecutor	69-70
75 .	Praesentatio rescriptorum	70
76 .	Exsecutionis initium	70-71
77 .	Servanda in exsecutione	71-74
78 .	Substitutio exsecutoris	74-75
79 .	De errore in exsecutione commisso	75-76
80 .	De taxis exsecutionis	76

81-83	Art. VI. — CESSATIO RESCRIPTORUM.	76-79
-------	-----------------------------------	-------

TITULUS V. — De privilegiis.

Art. I. — PRAENOTIONES.

84-85	Notio	80-81
86 .	Facultates	82
87 .	Divisio	82-83
88 .	Notae historicae	83-84

Art. II. — ACQUISITIO PRIVILEGIORUM.

89 .	Quis concedere possit	85
90 .	Quis acquirere possit	85
91-94	Varii modi acquisitionis	85-88

Art. III. — INTERPRETATIO PRIVILEGIORUM.

95 .	Regula generalis	88
96 .	In casu dubio	88-90
97 .	Facultatum interpretatio	90-92

98-99	Art. IV. — USUS PRIVILEGIORUM.	92-95
-------	--------------------------------	-------

Art. V. — CESSATIO PRIVILEGIORUM.

100 .	Revocatio	95-96
101 .	Renuntiatio	96-97
102 .	Resolutio iuris concedentis	97-98
103 .	Exstinctio personae	98

Numerus marginalis		Numerus paginarum
104 .	Interitus rei	98-99
105 .	Non usus et usus contrarius	99-100
106 .	Cessatio causae	100-101
107 .	Abusus	101-102

TITULUS VI. — De dispensationibus.

Art. I. — NOTIO, DIVISIO, HISTORIA.

108 .	Notio	102-104
109 .	Divisio	104-105
110 .	Notae historicae	105

Art. II. — SUBIECTUM ACTIVUM ET PASSIVUM.

111-112	Subiectum activum	106-109
113 .	Subiectum passivum	109-111

Art. III. — IUSTA CAUSA DISPENSATIONIS.

114 .	Necessitas iustae causae	111-112
115 .	Dubium de sufficientia causae	112-113

Art. IV. — INTERPRETATIO ET CESSATIO DISPENSATIONIS.

116 .	Interpretatio	113
117 .	Cessatio	114-115

LIBER SECUNDUS

DE PERSONIS

TITULUS PRAEVIUS — De personis in genere.

Art. I. — DE PERSONIS PHYSICIS.

118 .	Notio personae physicae in genere	117-118
119 .	Notio personae in Ecclesia	118-120
120 .	Circumstantiae personarum	120-122
121 .	De usu rationis destitutis	123-124
122 .	Sedes iuridica	124
123 .	Variae species sedis iuridicae	124-125
124 .	Domicilium	125-128
125 .	Quasi-domicilium	129-130

Numerus marginalis		Numerus paginarum
126 .	De domicilio necessario	130-131
127 .	Pluralitas domiciliorum	131-132
128 .	De domicilio religiosorum	132-133
129 .	De domicilio personarum moralium	133-134
130 .	Sedis iuridicae notae historicae	134
131 .	Necessitudo	134-135
132 .	Consanguinitas	135-138
133 .	Affinitas	138-139
134 .	Ritus	140-143

Art. II. — PERSONA MORALIS SEU IURIDICA.

135 .	Notio	143-146
136 .	Notae historicae	146
137 .	Divisiones	147-149
138 .	Personarum iuridicarum constitutio	149-152
138 bis	De persona morali Ecclesiae et Sedis Apostolicae	152-153
139 .	Iura personae moralis	153-154
140 .	Cessatio personae iuridicae	154-155

Art. III. — ACTUS PERSONARUM.

141 .	Praenotiones	155-156
142 .	Actus personae physicae	156
143-147	Actus personarum moralium	156-161

Art. IV. — DE VITIIS NEGOTIORUM IURIDICORUM.

148 .	Negotia valida, nulla et rescindibilia	161-163
149-152	De quibusdam vitiis negotiorum iuridicorum	163-172
153-154	De consensu aut consilio requirendo	172-175

Art. V. — DE PRAECEDENTIA PERSON. ECCLESIASTICARUM.

155 .	Notio praecedentiae	175
156-158	Praecedentia inter personas physicas	175-178
159-160	Praecedentia inter personas morales	178-179
161 .	Praecedentia in eodem collegio	179-180
162 .	Iudicium circa praecedentiam	180

Art. VI. — DISTINCTIO CLERICORUM A LAICIS.

163 .	Clerus	180-181
164 .	Laici	181
165 .	Undenam distinctio	181-182
166 .	Religiosi	182

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

PARS I. — DE CLERICIS

SECTIO PRIMA. — De clericis in genere.

167-170	Hierarchiae notio	183-186
171 .	Cooptatio in hierarchiam	186-187
172 .	Notio Praelati	187

TITULUS I. — De clericorum adscriptione alicui dioecesi.

173 .	Notio incardinationis et excardinationis	188-189
174 .	Notae historicae	189-190
175-179	De modo incardinandi et excardinandi	190-195
179 .	De adscriptione religiosorum	195

TITULUS II. — De iuribus et privilegiis clericorum.

180 .	Praenotiones	195-196
181 .	Iura clericorum	196-197
182-185	Privilegia clericorum	197-200
186 .	Amissio iurium et privilegiorum	200-201

TITULUS III. — De obligationibus clericorum.

187 .	Principium generale	201
188 .	Exercitia pietatis	202
189 .	Obedientia canonica	203-204
190 .	Scientiarum sacrarum cultus	204-206
191-193	Coelibatus et castitas	206-211
194 .	Horae canonicae	211-212
195-198	De cultu externo personali	212-215
199-202	Obligationes negativae	215-222
203 .	Discessus e dioecesi	222-223

TITULUS IV. — De officiis ecclesiasticis.

204 .	Notio officii eccles.	224-225
205 .	Notio beneficii	226
206 .	Institutio et erectio officiorum ecclesiasticorum	226-227

CAPUT I. — De provisione officiorum ecclesiasticorum.

Art. I. — PRAENOTIONES GENERALES.

207 .	Notio provisionis canonicae	227-228
208 .	Divisiones	228-230
209 .	Varii modi provisionis	230-231

Numerus marginalis		Numerus paginarum
210 .	Necessitas provisionis	231-232
211 .	Idoneitas promovendorum	232-236
212 .	Examen promovendorum	236-237
213 .	Auctoritas competens	237-238
214 .	Sollemnitates provisionis	238
215 .	Vacatio officiorum	239-240
216 .	Tempus provisionis faciendae	240-241
217 .	Incompatibilitas officiorum	241-242
218 .	Simonia in provisione officiorum	242

Art. II. — DE LIBERA COLLATIONE.

219 .	Notio et divisio	243
220 .	Quis libere conferat	244-246
221 .	De iure collationis dubio	246

Art. III. — DE ELECTIONE.

222 .	Notio	247
223 .	Divisio	247-248
224 .	Notae historicae	248-249
225-226	Tempus electionis	249-251
227-229	Convocatio electorum	251-254
230-231	De electoribus	254-262
232 .	De ipsa electione	262
233 .	Praeliminaria electionis	262-264
234-237	De forma scrutinii	264-270
238 .	De suffragiis nullis	270-275
239 .	Schedarum combustio	275
240-244	De forma compromissi	276-280
245 .	De scrutinio mixto	280-282
246 .	Conclusio electionis	282
247 .	Actorum electionis redactio	282-283
248 .	Decretum electionis	283
249 .	Intimatio electionis	283-284
250 .	Acceptatio et renuntiatio	284-286
251 .	Confirmatio electionis	286-290

Art. IV. — DE POSTULATIONE.

252 .	Quid sit et quando licita	291-292
253 .	Servanda in postulatione	292-295
254 .	Effectus postulationis	295

Numerus
marginalisNumerus
paginarum**CAPUT II. — De amissione officiorum ecclesiasticorum.**

255 .	Notio et divisio	296
256-258	Amissio ex natura rei	296-297
259-265	Renuntiatio	297-306
266-269	Privatio et amotio	306-310
270-274	Translatio magistratuum ecclesiasticorum	310-314

TITULUS V. — De potestate ordinaria et delegata.

275 .	Iurisdictio in genere	314-315
276 .	Iurisdictio ecclesiastica	315-316
277 .	Divisiones iurisdictionis	316-317
278-284	De iurisdictione ordinaria	318-326
285-290	De iurisdictione delegata	327-339
291-294	De iurisdictione suppleta	339-343

TITULUS VI. — De laicizatione clericorum.

295 .	Laicizationis notio	344
296 .	Notae historicae	344-345
297 .	Amissio potestatis	345
298-299	Laicizatio impropria	346-347
300 .	Effectus laicizationis	348
301 .	Reassumptio laicizatorum	348

SECTIO SECUNDA. — De clericis in specie.

302 .	Connexio materiae	349
303.	Divisio territorii ecclesiastici	349
304 .	Principium generale circa divisiones territ. eccles.	349-350
305 .	Notae historicae	350-351
306-307	Ius vigen circa divisiones territoriales	351-356

TITULUS VII. — De suprema potestate deque iis qui eiusdem sunt ecclesiastico iure participes.

308 .	Connexio materiae	356
-------	-----------------------------	-----

CAPUT I. — De Romano Pontifice.

309 .	Primatus iurisdictionis	356-358
310 .	Corollaria primatus	358-359
311 .	Primatus honoris	359-360

Numerus marginalis		Numerus paginarum
312-315	Provisio officii Romani Pontificis	360-365
316 .	Restrictio et amissio potestatis Rom. Pontificis	365-367
317 .	Papa dubius	367-368

CAPUT II. — De concilio oecumenico.

318-319	Notio et historia	368-370
320 .	Ius vigens	370-372

CAPUT III. — De Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus.

321 .	Notio	372-375
322 .	Creatio Cardinalium	375-378
323 .	Optio Cardinalium	378-379
324 .	Obligationes Cardinalium	379-380
325 .	Iura et privilegia Card.	380-384
326 .	Amissio dignitatis Cardinal.	384

CAPUT IV. — De Curia romana.

327 .	Notio	384-385
328 .	Divisio	385
329 .	Notae historicae	385-386
330 .	Personae ad Curiam pertinentes	386-387
331 .	Plenus conventus et congressus	387
332 .	Secretum servandum	387
333 .	Principia de competentia dicasteriorum Cur. Rom. . .	387-389
334 .	Disciplina in dicasteriis servanda	389-390
335 .	Vis et auctoritas decisionum	390-392
336 .	Modus recurrendi ad dicasteria Curiae Romanae . . .	392-393
337 .	Formulae responsorum S. Sedis	393-394

Art. I. DE SACRIS CONGREGATIONIBUS.

338 .	Notio	394
339 .	Congr. S. Officii	394-395
340 .	S. Congr. Consistorialis	395-396
341 .	S. Congr. De disciplina Sacramentorum	396
342 .	S. Congr. Concilii	397
343 .	S. Congr. De religiosis	398
344 .	S. Congr. de Propaganda Fide	398-399
345 .	S. Congr. Rituum	399
346 .	S. Congr. Caeremonialis	400
347 .	S. Congr. pro negotiis extraordinariis	400
348 .	S. Congr. de Seminariis et Universitatibus	400-401
349 .	S. Congr. pro Ecclesia Orientali	401

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

Art. II. — DE TRIBUNALIBUS CURIAE ROMANAE.

350 .	Separatio iurisdictionis	401
351-352	Sacra Poenitentiaria	402-405
353 .	S. Romana Rota	405-406
354 .	Signatura apostolica	406

Art. III. — DE OFFICIIS CURIAE ROMANAE.

355 .	Cancellaria Apostolica	406-407
356 .	Dataria Apostolica	407-408
357 .	Camera Apostolica	408
358 .	Secretaria Status	408-409
359 .	Secretaria Brevium	409

CAPUT V. — De Legatis Romani Pontificis.

360 .	Notiones	410-411
361 .	Notae historicae	411
362 .	Ius vicens	411-413

CAPUT VI. — De Patriarchis, Primatibus et Metropolitibus.

363 .	Principium retinendum	413
364 .	De Patriarchis et Primatibus	414-415
365 .	De Metropolitibus	416-418
366 .	De pallio	418-420

CAPUT VII. — De Conciliis plenariis et provincialibus.

367 .	Principium	421
368 .	Praenotiones	421-422
369 .	Concilia plenaria	422-425
369 ^{bis}	Concilium provinciale	425-427
370 .	De conferentiis episcopalibus	427-429

CAPUT VIII. — De Vicariis et Praefectis Apostolicis.

371 .	Principium	429
372 .	Praenotiones	429-431
373 .	Iura et facultates	431-435
374 .	Obligationes	435-436
375 .	Administratio quasi-dioecesis	436-438
376 .	De Provicario et Propraefecto Apost.	438-440
377 .	De Vicario Delegato	440

Numerus
marginalisNumerus
paginarum**CAPUT IX. — De Administratoribus Apostolicis.**

378 .	Connexio materiae	440-441
379 .	Praenotiones	441
380 .	Provisio officii Administratoris Apost.	441-442
381 .	Iura Administratorum Apostolicorum	442-443
382 .	Obligationes Administratorum	443
383 .	Cessatio a munere	443-444

CAPUT X. — De Praelatis inferioribus

384 .	Connexio materiae	444
385-386	Praenotiones	445-446
387 .	Provisio canonica	446-447
388 .	Obligationes	447
389 .	Iura	448-449
390 .	Administratio dioecesis	449-450
390 ^{bis}	De Rom. Pontificis familiaribus	450-451

**TITULUS VIII. — De potestate episcopali
deque iis qui de eadem participant.**

391 .	Connexio materiae	451
-------	-----------------------------	-----

CAPUT I. — De Episcopis.

392 .	Praenotiones	451-453
393 .	Provisio canonica officii Episcopi	454-458
394 .	Potestas Episcoporum	458-460
395-400	Obligationes Episcop.	460-467
401	Privilegia et iura honorifica	467-468
402 .	Episcopi titulares	468-469

CAPUT II. — De coadiutoribus et Auxiliaribus Episcoporum.

403-404	Praenotiones	469-471
405 .	Provisio canonica Coadiutorum	471
406 .	Iura Coadiutorum	471-472
407 .	Obligationes Coad.	473
408 .	Cessatio ab officio	473

CAPUT III. — De synodo dioecesana.

409-410	Praenotiones	474
411 .	Obligatio, modus, tempus et locus convocandi synodum	475-476

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

412 .	Convocandi ad synodum	476-477
413 .	De ipsa synodali actione	478
414 .	Auctoritas synodi	479

CAPUT IV. — De Curia dioecesisana.

415-418	Praenotiones	479-481
---------	------------------------	---------

Art. I. — DE VICARIO GENERALI.

419 .	Praenotiones	482-483
420 .	Provisio canonica officii Vic. Generalis	483
421 .	Potestas Vicarii Generalis	483-485
422 .	Obligationes Vic. Generalis	485
423 .	Iura honorifica Vic. Generalis	486
424 .	Cessatio ab officio	486-487

**Art. II. — DE CANCELLARIO ALIISQUE NOTARIIS
ET ARCHIVO EPISCOPALI.**

425 .	Notae historicae	487
426 .	De Cancellario	487-488
427 .	De notariis	488-489
428 .	De archivo dioecesisano	489-491
429 .	De archivo dioecesisano secreto	491-493
430 .	Alia archiva ecclesiastica in dioecesi	493-494

**Art. III. — DE EXAMINATORIBUS SYNODALIBUS
ET PAROCHIS CONSULTORIBUS.**

431 .	Praenotiones	494-495
432 .	Eorum designatio	495
433 .	Eorum munus	496
434 .	Cessatio ab officio	496

CAPUT V. — De Capitulis canonicorum.

435 .	Praenotiones	496-498
436 .	Erectio Capitulum et praebendarum	499-500
437 .	Constitutio distributionum	500-503
438 .	Provisio canonica capitularium	503-505
439 .	Can. theologus et poenitentiarius	505-507
440 .	Canonici honorarii	507-508
441 .	Iura et officia dignitatum capitular.	508
442 .	Iura singulorum canonicorum et beneficiatorum	509
443 .	Obligationes singulorum capitularium	509-510
444 .	Officium divinum	510-513

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

445 .	Causae a choro excusantes	513-517
446 .	Iubilatio	517
447 .	Iura Capitulorum	518-521
448 .	Obligationes Capitulorum	521
449 .	Paroecia Capituli	522-523
450 .	Praecedentia Capitulorum et capitularium	523-524

CAPUT VI. — De Consultoribus dioecesanis.

451 .	Praenotiones	524-525
452 .	Provisio canonica consultorum dioecesanor.	525-526
453 .	Obligationes consultorum dioecesanor.	526
454 .	Eorum munus et iura	526-527
455 .	Cessatio ab officio	527

CAPUT VII. — De Sede impedita aut vacante
ac de Vicario Capitulari.

Art. I. — SEDE PLENA IMPEDITA.

456 .	Varii modi quibus impeditur	527-528
457 .	Varii modi providendi Sedi impeditae	528-530

Art. II. — DE SEDE VACANTE ET VIC. CAPITULARI.

458 .	Notae historicae	530
459 .	Quot modis vacet Sedes episcopalis	531
460 .	De translatione Episcoporum	532-533
461 .	De Vicario Capitulari	533-539
462 .	De oeconomo	539-540

CAPUT VIII. — De vicariis foraneis.

463 .	Praenotiones	540-541
464 .	Collatio et ablatio officii vic. for.	541
465 .	Iura et officia vicar. foran.	541-544

CAPUT IX. — De parochis.

466 .	Connexio materiae	544
-------	-----------------------------	-----

Art. I. — PRAENOTIONES.

467 .	Notio parochi	545-548
468 .	Divisio parochorum	548-549
469 .	Parochi habituales	549-550
470 .	Parochi amovibiles et inamovibiles	550-553

Numerus
marginalisNumerus
paginarum

Art. II. — PROVISIO CANONICA PAROCHORUM.

471 .	Quis parochus esse possit	553
472 .	De iure conferendi paroecias	553-555
473 .	Tempus utile ad provisionem faciendam	555
474 .	Servanda ab Ordinario circa promovendum	555-556
475-477	De concursu ad paroecias	556-559
478 .	Unicitas parochi et paroeciae	560
479 .	Immissio in possessionem	560-561

Art. III. — POTESTAS ET IURA PAROECIALIA.

480 .	Cura animarum	561-562
481 .	Functiones paroeciales	562-563
482 .	Iura utilia	563-564

Art. IV. — OBLIGATIONES PAROCHORUM.

483 .	Residentia	565-567
484 .	Missa pro populo	567-568
485 .	Aliae obligationes pastorales	568-570
486 .	Libri paroeciales	570-571

CAPUT X. — De vicariis parochialibus.

487 .	Praenotiones	571-572
488 .	Vicarius actualis perpetuus	572-573
489 .	Vicarius oeconomus	573-574
490 .	Vicarius substitutus	574-575
491 .	Vicarius adiutor	575-576
492 .	Vicarii cooperatores	576-578
493 .	Amotio vicariorum parochialium	579
494 .	Praecedentia inter vicarios parochiales	579

CAPUT XI. — De ecclesiarum rectoribus.

495 .	Notiones	579-580
496 .	Rectorum deputatio	580-581
497 .	Iura et obligationes	581-582
498 .	Remotio rectoris	582

PARS II. — DE RELIGIOSIS

499 .	Connexio materiae	583-584
500-501	Notio	584-587
502 .	Origo status religiosi	587-589
503 .	Divisio religionum	589-592

Numerus marginalis		Numerus paginarum
504 .	Partes eiusdem religionis	592-595
505 .	Nomina religiosorum	595-596
506 .	Superiores	596-597
507 .	Regulae et constitutiones	597-599
508 .	Praecedentia	599-601
509 .	Notae historicae	601-604

TITULUS IX. — De erectione et suppressione religionis, provinciae, domus.

Art. I. — DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE RELIGIONIS.

510-515	De Congregationibus iuris dioecesani	604-608
516-518	De religionibus iuris pontificii	608-610

Art. II. — DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE PROVINCIAE RELIG.

519 .	In religionibus iuris pontificii	610-611
520 .	In religionibus iuris dioecesani	611

Art. III. — DE ERECTIONE ET SUPPRESSIONE DOMORUM.

521-524	De erectione domorum religiosarum	612-617
525 .	De mutatione domorum religiosarum	617-618
526 .	De suppressione et extinctione domor. relig.	619-620

TITULUS X. — De religionum regimine.

CAPUT I. — De Superioribus et Capitulis.

527 .	Potestas iurisdictionis et dominativa	620-621
-------	---	---------

Art. I. — SUPERIORES EXTERNI.

528 .	Romanus Pontifex	621-622
529 .	Cardinalis protector	622-623
530 .	Ordinarii Locorum	623-624
531 .	Parochi	624-625
532 .	Relationes clerum saecularem inter et religiosos	625

Art. II. — REGIMEN INTERNUM.

533 .	Variae species regiminis	625-626
534 .	Principia generalia	626-628
535 .	Specialia de Capitulis	628-630
536 .	Specialia de Superioribus	630

Numerus marginalis		Numerus paginarum
537 .	Divisio Superiorum	630-631
538 .	Constitutio Superiorum	631-641
539 .	Iura et potestas Superiorum	641-644
540 .	Obligationes Superiorum	644-650
541 .	Consilium Superiorum	650-652
542 .	De oeconomo	652
543 .	De procuratore generali	652-653

CAPUT II. — De Confessariis et cappellanis.

Art. I. — DE REGIMINE FORI INTERNI SACRAMENTALIS.

544 .	De confessariis in religionibus clericalibus	653-656
545 .	De Confessariis in religionibus virorum laicalibus	656-657
546-555	De confessariis in religionibus mulierum	657-667

Art. II. — DE REGIMINE FORI INTERNI EXTRASACRAMENTALIS.

556 .	De Cappellanis	667-668
557 .	De manifestatione conscientiae Superioribus	669

CAPUT III. — De bonis temporalibus eorumque administratione.

558 .	Capacitas acquirendi et possidendi	670-672
559 .	Administratio bonorum temporalium	672-675
560 .	Alienatio bonorum	675-679
561 .	Ratio administrationis reddenda	679-680
562 .	Responsabilitas personarum religios. circa bona	680-682

TITULUS XI. — De admissione in religionem.

563-565	De vocatione ad statum religiosum	682-684
---------	---	---------

CAPUT I. — De postulatu.

566 .	Notio	685
567 .	Necessitas, duratio et computatio	685-687
568 .	Disciplina postulatus	687-688

CAPUT II. — De novitiatu.

Art. I. — DE REQUISITIS UT QUIS ADMITTATUR.

569 .	Notio novitiatus	688
570 .	Necessaria ad validam admissionem	688-693
571 .	Necessaria ad licitam admissionem	693-696
572 .	Ius admittendi	696-698

Numerus marginalis		Numerus paginarum
573-576	Litterae testimoniales	698-704
577 .	De dote	704-708
578 .	De exploratione voluntatis	708-710

Art. II. — DE NOVITIORUM INSTITUTIONE.

579 .	De ipsa novit. institutione	710-712
580-584	Conditiones ad valorem novit. necessariae	712-718
585 .	De magistro eiusque socio	718-721
586 .	Confessarii novitiorum	721-722
587 .	Iura et officia novitiorum	722-728
588 .	Exitus novitiatus	728-729

CAPUT III. — De professione religiosa.

589 .	Praenotiones	729
590 .	Divisio	730-732
591 .	Requisita ad validitatem cuiusvis professionis	732-736
592 .	Professio temporanea	736-739
593 .	Effectus professionis	739-746
594 .	Revalidatio professionis invalidae	747-749
595 .	Professio religiosor. servitio militari adstrictorum	749-753

TITULUS XII. — De ratione studiorum in religionibus clericalibus.

596 .	Domus studiorum	753-755
597 .	De Praefecto et Magistro spiritus	755-756
598 .	De ipsa ratione studiorum	756-758
599 .	Examina quinquennalia	758-759
600 .	Casus moralis et liturgicus	759-760

TITULUS XIII. — De obligationibus et privilegiis religiosorum.

601 .	Obligationes communes cum clericis	760
602 .	Regula, vota, perfectio christiana	760-761
603 .	De voto obedientiae	761-764
604 .	De voto castitatis	765
605 .	De voto paupertatis	765-770
606 .	Obligatio servandi regulam	771
607 .	Obligatio tendendi ad perfectionem	772-773
608 .	De exercitiis pietatis	773

Numerus marginalis		Numerus paginarum
609 .	Obligatio gestandi habitum religiosum	774
610-614	De clausura religiosorum	774-788
615 .	Obligationes curam animarum spectantes	788-790
616 .	Obligatio chori	790-794
617 .	Recitatio privata officii divini	794-795
618 .	Commercium epistolare religiosorum	795-796

CAPUT II. — De privilegiis.

619 .	Principium retinendum de privileg. relig.	796-800
620-623	De privilegio exemptionis	800-805
624 .	Casus excepti ab exemptione	805-809
625 .	Partialis exemptio aliarum religionum	809-810
626 .	Coërcitio religiosorum	810-811
627 .	Usus indultorum episcopalium pro religiosis	811
628-631	Privilegium quaestuarii	811-816
632 .	Privilegia Abbatum de regimine	816-817

CAPUT III. — De obligationibus et privilegiis religiosi
ad ecclesiasticas dignitates promoti vel parochi.

633 .	Promotio religiosorum ad dignitates	817-818
634 .	Status iuridicus religiosi promoti	818-821
635 .	De religioso paroeciam regente	821-826

TITULUS XIV. — De transitu ad aliam religionem.

636 .	Transitus notio et liceitas	827-828
637 .	Quo modo fiat transitus	828-830
638 .	Status iuridicus transeuntis in nova religione	831

TITULUS XV. — De egressu e religione.

639 .	De egressu expleto tempore votorum	832-834
640 .	Exclaustratio	834-835
641 .	Saecularizatio	835-840
642-644	De egressu per fugam et apostasiam	840-844

TITULUS XVI. — De dimissione religiosorum.

645 .	Connexio materiae	844-845
646 .	Dimissio a iure decreta	845-847

Numerus
marginalisNumerus
paginarum**CAPUT I. — De dimissione religiosorum qui vota
temporalia nuncuparunt.**

647 .	Quis dimittere possit	847-848
648 .	Quo modo procedendum	848-850
649 .	Status iuridicus religiosi dimissi	850

**CAPUT II. — De dimissione religiosorum qui vota perpetua
habent in religione non exempta aut laicali.**

650 .	In religionibus virorum	851-852
651 .	In religionibus mulierum	852-855
652 .	Casus extraordinarii excepti	855-856

**CAPUT III. — De processu iudiciali in dimissione religiosorum
votorum perpetuorum in religione clericali exempta.**

653 .	Necessitas processus iudicialis	856-857
654 .	Tribunalis constitutio	857-858
655 .	Necessaria ad processum instruendum	858-862
656 .	De ipso processu	862-863
657 .	Delegatio alterius tribunalis	863-864

CAPUT IV. — De religiosis dimissis qui vota perpetua nuncuparunt.

658 .	Effectus communes omnibus dimissis	864-865
659 .	Effectus speciales pro clericis minoristis	865
660 .	Effectus speciales pro clericis in sacris	866-868

**TITULUS XVII. — De societatibus sive vivorum sive mulierum
in communi viventium sine votis.**

661 . .	Notio et divisio	869
662 . .	Ius vigens	869-872

PARS III. — DE LAICIS

663-665	Iura et obligationes laicorum	873-874
---------	---	---------

TITULUS XVIII. — De fidelium associationibus in genere.

666 .	Connexio materiae	874-875
667 .	Praenotiones	875-878
668 .	Constitutio associationum fidelium	878-879

Numerus marginalis		Numerus paginarum
669 .	Qualiter constituentur	879-880
670-671	Quis constituat	880-882
672 .	De taxis pro decreto erectionis	882-883
673 .	De titulo associationis	883
674 .	Associationum statuta et normae	883-884
675 .	Subiectio associationum Ordinario loci	884-885
676 .	Bona temporalia associationum	885-887
677-680	Receptio et admissio in associationem	887-893
681 .	Dimissio sodalium	893
682 .	Comitia associationum	894
683 .	Moderator et Cappellanus associat.	894-897
684 .	Suppressio associationum	897-898

TITULUS XIX. — De fidelium associationibus in specie.

685 .	Variae species associationum ecclesiasticarum	898-899
686 .	Praecedentia inter varias associationes ecclesiasticas	899-901

CAPUT I. — De tertiis ordinibus saecularibus.

687 .	Praenotiones	901-902
688 .	Privilegium sibi adiungendi tertium ordinem	902-903
689 .	Erectio sodalitatum tertii ord.	903
690 .	Adscriptio in tertium ordinem	903-905
691 .	Iura et obligationes adscriptorum	905-909

CAPUT II. — De confraternitatibus et piis unionibus.

692 .	Notiones	910
693 .	Titulus confraternitatis aut piae unionis	910
694 .	Lex distantiarum	910-912
695 .	Ecclesia aut altare associationis	912-913
696 .	Communicatio gratiarum	913-914
697 .	Functiones in suis ecclesiis	914
698 .	Bona temporalia	915
699 .	Translatio	915
700 .	Ius speciale pro confraternitatibus	915-917
701 .	Ius speciale pro piis unionibus	918

CAPUT III. — De archiconfraternitatibus et primariis unionibus.

702 .	Notiones	918
703 .	Quis erigere possit	918
704 .	Aggregatio	918-922

APPENDIX

Quaedam documenta recentissima.

	Numerus paginarum
1 ^o Circolare della Secretaria di Stato sui chierici che frequentano la scuola normale, del 18 Nov. 1920	923-925
2 ^o Decretum S. Congr. Concilii 22 Febr. 1927, De sacerdotibus magisterii munus gerentibus in publicis scholis	925-927
3 ^o Dubia a S. C. Concilii resoluta circa actionem politicam cleri et obedientiam in his rebus praestandam a clero, 15 Mart. 1927	927
4 ^o Dubia a S. Poenitentiaria 8 Mart. 1927 resoluta circa obedien- tiam quam fideles et praesertim clerici debent Ecclesiae circa actionem politicam	928-930
5 ^o Responsa S. C. Concilii, 14 Nov. 1925, circa vacationes et ab- sentiam a choro... ¹	930-931

¹ Index alphabeticus duorum voluminum « *Institutionum* » ponetur ad calcem alterius voluminis.

